Digitized by Google

2.3.74

Digitized by Google

Google

2.374 II

HUGONIS GROTII
DE JURE
BELLI AC PACIS
LIBRI TRES,

Cum Annotatis AUCTORIS, nec non J. F. GRONOVII Notis, & J. BARBEYRACII Animadverſionibus;

COMMENTARIIS
INSUPER LOCUPLETISSIMIS

HENR. L. B. DE COCCEII
SACRÆ REGIÆ MAJESTATI BORUSSICÆ QUONDAM A CONSILIIS SECRETIORIBUS,

Sub Titulo GROTII ILLUSTRATI antea editis, nunc ad calcem cujuſque Capitis adjectis:

INSERTIS QUOQUE OBSERVATIONIBUS

SAMUELIS L. B. DE COCCEII
HENRICI FILII, REGNI BORUSSICI CANCELLARII, Miniſtri ſtatus intimi, & Aquilæ Boruſſicæ Equitis, Hæreditarii in Wuſſeken, Repko, Kleiſt, Laas, cet.

Adduntur tandem ipſius GROTII

DISSERTATIO DE MARI LIBERO,

Ac Libellus ſingularis

DE ÆQUITATE, INDULGENTIA ET FACILITATE.

TOMUS PRIMUS.

LAUSANNÆ,
Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET, & Sociorum.

MDCCLI.

EMINENTISSIMIS,
ILLUSTRISSIMIS, EXCELLENTISSIMIS,
REVERENDISSIMIS,
AMPLISSIMIS, GENEROSISSIMIS,
CLARISSIMIS,

ATQUE

ORNATISSIMIS

Dn. Dn. Dn.

PRÆNUMERATORIBUS
ITALIS,

S. P. D.

MARCUS-MICHAEL BOUSQUET.

AUGUSTOS, Mæcenatesve ſibi quærant obſcuriorum librorum editores : ingens *Grotii* nomen ſuapte luce ſplendens, alieno quid indiget patrocinio ? Securus id animo reputans, opus inclytum magni illius viri jurium belli , atque pacis fontes

Digitized by Google

reſerans, ornatu novo, & comitatu interpretum illuſtriſſimorum factum ſplendidius emittere, præſtite, patronove nullo advocato, conſtitueram; cum ſubiit recordatio virorum, quorum adjutus ope tanto cum adparatu inceptum perſequi, atque tantillum intra tempus perficere valeo. Argumento itaque ſumto a gratiæ acceptæ, cui referendæ ſum impar, commemoratione, liceat mihi per vos *Eminentiſſimi* &c. &c. &c., ſacrum Vobis dicare id, quo vobis opitulantibus Reſpublica litteraria ditior futura eſt.

Ubinam, quæſo, cæterarum quotquot ſunt cultiſſimarum gentium contigiſſet, quod mihi anno proxime elapſo in Italia peregre agenti? Ea enim fuit comitas veſtra in me excipiendo; is aſſenſus in probando ſpecimine meo moliendæ novæ *Grotii* editionis, is concurſus, ea fiducia in prænumerando; ut vel ignaviſſimo, ac tardiſſimo cuique tam liberalis agendi ratio talium, tantorumque virorum, ad ſtrenue opus arduum exequendum addidiſſet animum.

En igitur Vobis *Eminentiſſimi* &c. &c. &c. dimidium Grotiani operis de Jure Belli, ac Pacis, veſtris

Nomini-

Digitized by Google

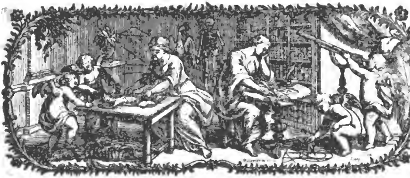
Nominibus inſcripti, quorum, ſi mihi id faciendi a Vobis facultas detur, Tomi IV. pagina ultima ſeriem exhibebit, veſtri in eruditum orbem meriti, meique grati animi memoriam æternam ſervaturam.

Quod ſi paullulum tardior fui in præſtandis hiſce voluminibus, quam eram pollicitus, id, obſecro, ne negligentiæ, quin potius editoris noſtri conſilio tribuatis, qui corrigendis tot millibus mendorum, quibus adulterati ſunt a Typographo Wratiſlavienſi Commentarii Cocceiani, imparem ſe faſſus eſt, niſi trium menſium tempus præter illud, quod ſtipulatus eram, ei concederem; quo cunctando rem melius poſſet reſtituere, atque ex contaminatiſſima emendatiſſimam præſtare. Fidem vero ſuam quam adcurate liberaverit, ipſius Præfatio docet. Neque me, quod reliquum erat, partibus meis defuiſſe, elegantia typorum, chartæ, atque totius libri diſpoſitione nitidiſſima, ut artis noſtræ intelligentiſſimi, ſtatuatis, quicquam vereor. Valete, & favete!

Digitized by Google

LUDOVICO

Digitized by Google

LUDOVICO XIII.
CHRISTIANISSIMO
FRANCORUM ET NAVARRÆ
REGI
HUGO GROTIUS.

AUdet hic liber, Regum eminentiſſime, Tuum ſibi auguſtum nomen inſcribere, non ſui, non Auctoris, ſed argumenti fiducia, pro Juſtitia *quippe ſcriptus: quæ virtus adeo Tua eſt, ut inde tuis meritis, & humani generis ſuffragio digniſſimum tanto*

Rege cognomen tum acceperis, ut jam ubique JUSTI *appellatione non minus, quam* LUDOVICI *noſcaris. Specioſi Romanis Ducibus videbantur ex Creta, Numidia, Africa, Aſia, aliisque devictis gentibus tituli. At quanto Tuum illuſtrius, quo ſignificaris nullius populi, nullius hominis, ſed ejus, quod injuſtum eſt, & hoſtis ubique, & victor ſemper? Magnum putarunt Ægyptii reges, ſi patris hic, matris ille, fratrum amans alius dicerentur. At quantulæ hæ partes ſunt Tui nominis, quod non iſta tantum, ſed quicquid pulchrum & honeſtum excogitari poteſt, ambitu ſuo complectitur:* JUSTUS *es, cum Magni ſupra omne id quod dici poteſt Regis Patris Tui memoriam honoras ipſum imitando:* JUSTUS, *cum Fratrem modis omnibus, ſed nulla re magis, quam exemplo tuo inſtruis:* JUSTUS, *cum Sorores ſummis matrimoniis ornas:* JUSTUS, *cum ſepultas prope leges revocas, &, quantum potes,*

Digitized by Google

ruenti in pejus ſeculo temet opponis: JUSTUS, *ſed ſimul clemens, cum ſubditis, quos tuæ bonitatis ignorantia ab officii limite transverſos egerat, præter peccandi licentiam nihil adimis, nec vim adfers animis circa divina diverſum à te ſentientibus:* JUSTUS, *ſimulque miſericors, cum oppreſſos populos, afflictos Principes tua auctoritate relevas, nec fortunæ nimium licere permittis. Quæ tua ſingularis beneficentia, & in tantum Deo ſimilis, quantum humana natura patitur, me cogit, ut hac quoque publica allocutione gratias tibi pro me privatim habeam. Nam quemadmodum cæleſtia ſidera non tantum magnis mundi partibus ſe infundunt, ſed ad ſingula animantia vim ſuam patiuntur deſcendere; ita Tu, in terris benigniſſimum ſidus, non contentus erigere Principes, ſublevare populos, mihi quoque in patria male habito & præſidium voluiſti eſſe, & ſolatium.*

Digitized by Google

Accedit ad implendum Juſtitiæ orbem poſt actiones publicas etiam privatæ vitæ tuæ innocentia, & puritas, digna, quam non homines tantum, ſed & ætheriæ mentes admirentur. Nam quotuſquiſque de plebe infima, imo de ipſis illis, qui a mundi conſortio ſe abſciderunt, ita ſe ab omnibus culpis immunem præſtat, ut Tu in ea poſitus fortuna, quæ innumeris peccandi illecebris undique obſidetur? Quantum vero hoc eſt, inter negotia, in turba, in aula, inter tot tam diverſa peccantium exempla id conſequi, quod aliis ſolitudo vix, ſæpe ne vix quidem, præſtat? Hoc vero eſt non Juſti tantum, ſed & Sancti nomen in hac ipſa vita mereri, quod majoribus tuis Carolo Magno, & Ludovico piorum conſenſus poſt obitum tribuit: hoc eſt eſſe non gentilitio, ſed ſuo proprio jure Chriſtianiſſimum. Sed Juſtitiæ cum pars nulla a te aliena ſit, illa tamen, quæ circa libri hujus materiam, id eſt, circa belli, paciſque conſilia verſatur, eo pro-

Digitized by Google

prie tua eſt, quo Rex es, & quidem Rex Francorum. Ingens hoc regnum tuum, quod per tanta, tam felicium terrarum ſpatia in utrumque mare procurrit; ſed majus hoc regno regnum eſt, quod regna aliena non concupiſcis. Dignum hoc tua pietate, dignum iſto faſtigio, non cujuſquam jus armis attentare, non veteres turbare fines; ſed in bello pacis gerere negotium, nec incipere niſi hoc voto, ut quamprimum deſinas. Quam vero pulchrum hoc, quam glorioſum, quam ipſi conſcientiæ lætum, ut ſi quando Te Deus ad ſuum regnum, quod ſolum tuo melius eſt, vocaverit, audacter poſſis dicere : Hunc ego a Te gladium pro Juſtitiæ tutela accepi, hunc tibi nullius temere fuſi ſanguinis reum, purum, inſontemque reddo. Ita fiet, ut quas nos nunc regulas ex libris petimus, in poſterum ex Tuis actionibus tanquam ex perfectiſſimo exemplari petantur. Quod ipſum cum ſit maximum, plus tamen

 aliquid

aliquid a te exigere audent Chriſtianorum populi: ut ſcilicet exſtinctis ubique armis pax ſua non imperiis tantum, ſed & Eccleſiis Te Auctore redeat, diſcatque noſtra ætas arbitrium ſubire ejus ætatis, quam vera ſinceraque fide Chriſtianam fuiſſe Chriſtiani omnes profitemur. Pertæſos diſcordiarum animos excitat in hanc ſpem recens contracta inter Te, & ſapientiſſimum paciſque illius ſanctæ amantiſſimum Magnæ Britanniæ Regem amicitia, & auſpicatiſſimo Sororis Tuæ matrimonio fœderata. Difficile negotium, propter ſtudia partium gliſcentibus in dies odiis inflammata: ſed tantis Regibus nihil dignum, niſi quod difficile, niſi quod aliis omnibus deſperatum. Deus pacis, Deus juſtitiæ, Rex juſte, Rex pacifice, cum aliis bonis omnibus, tum hac etiam laude cumulet Tuam Suæ proximam Majeſtatem. CIↃ IↃ CXXV.

LECTU-

L E C T U R I S *

Editionem ſuam novam †

S. P. D.

JOHANNES BARBEYRACIUS.

QUUM in eo eſſent Bibliopolæ ſolertiſſimi, ut eximium iſtud Opus, ſæpius recuſum, & recudendum, typis ſuis iterum committerent; ac in eo emaculando, & interpretando non parum operæ a me poſitum eſſe inaudiviſſent: mecum ultro egerunt, ut ſuppeditare vellem, ſi quid ad novam Editionem ornandam conferre commodum eſſet. Lubens amplexus ſum occaſionem oblatam de illis bene merendi, qui jus Naturæ, & Gentium, pro merito ejus, ſuâque ipſorum utilitate, amplectuntur, adeoque non poſſunt non maximi facere Auctorem noſtrum, nobiliſſimæ artis quaſi parentem. Et quamquam paullo plus temporis mihi relinqui, quam ferebant rationes Typographorum, valde optaſſem: tamen vel ſic ea præſtare me poſſe exiſtimavi, de quibus ſuſcipiendis nemo hactenus, quod ſciam, ſerio cogitaverat. Rem omnem paucis accipe.
Dum ab aliquot annis, *Lauſannæ* adhuc degens, in eo totus eram, ut Libros hoſce *de Jure Belli ac Pacis*, in Gallicam linguam verterem, & Notis perpetuis illuſtrarem, ad eum fere modum, quo adfine Opus SAMUELIS PUFENDORFII *de Jure Naturæ & Gentium*, plus ſimplici vice, jam in publicum emiſi: neceſſarium mihi aliquatenus viſum eſt, utiliſſimum ſaltem inſtituto meo felicius perficiendo, veteres Editiones Grotiani ſcripti, quæ præſertim vivo Auctore lucem viderunt, mihi comparare, & cum noviſſimis, quæ ſolæ omnium manibus teruntur, adcurate conferre. Nimirum ſæpius obſervaveram, ejuſmodi Librorum, quorum uſus, & pretium poſtulat, ut identidem repetis vicibus præla exerceant, Editiones ultimas minus, ac minus terſas, purgataſque prodire ut plurimum: tantum abeſt ut

* Præfatio Editoris in priorem Editionem Anni 1720., cui ſubjicitur monitum de hac poſteriore.

† Quæ prodiit Amſtelodami anno 1735.

ut ſint emendatiores, quemadmodum titulus vulgo ementitur. Neque heic aliter ſeſe rem habuiſſe deprehendi. Immo priores illas, & optimas, quæ ad recentiores emendandas plurimum juvabant, ipſas haud raro manu medica egere, certiſſimis argumentis comperi.

Uſui mihi maxime fuit, quod attinet ad ipſum Opus, ſine Notis Auctoris, quæ poſtea acceſſerunt, prima omnium Editio, quæ ſub ipſius Auctoris oculis prodiit *Lutetiæ Pariſiorum*, anno Æræ vulgaris MDCXXV. Magnum deinde adjumentum adtulit illa anni MDCXXXII. minore forma, typiſque nitidiſſimis *Amſtelodami* excuſa, apud *Gulielmum Blaeu*, & *expreſſa ad exemplar ab ipſo Auctore recognitum, atque emendatum*, ut idem præfens *Amſtelodami, die* 8. *Aprilis* ejuſdem anni, teſtatur, in pagina poſt titulum averſa. Ex illis duabus Editionibus, aut ex alterutra, plurima loca emendavimus, quæ in omnibus, vel pleriſque poſterioribus vitioſa erant. De talibus autem emendationibus aliquando occaſione data, vel ubi conſultum videbatur, monuimus: ſed omnes indicare, ſuperfluæ cujuſdam fuiſſet diligentiæ; nec patiebatur Lectorum commoditas, ut his, & aliis hujuſmodi moles voluminis augeretur. Ut tamen, quid hac in parte præſtiterimus, Lectori manifeſtum fiat, aliquod heic ſpecimen exhibere placuit locorum, quæ tacitus, optimis Editionibus præeuntibus, correxi.

Non diu quærenda erunt exempla. Offert ſe ſtatim *Lib. I. Cap. III.* §. 17. *num.* 2. *init. Multi adverſus talem ſtatum quaſi bicipitem incommoda multa* ADFERUNT. Ita repoſuimus ex prima Editione, quum in aliis omnibus perperam legatur *deferunt. Lib. II. Cap.* 5. §. 9. *num.* 4. *Quod ſi* QUI *populi continentius egerunt, ut Romani* &c. Vox *qui*, manifeſto neceſſaria, ex omnibus Editionibus, poſt illam primam, hactenus abfuerat. Eodem Cap. §. 13. *num.* 1. eamdem ducem ſequutus, verba ſequentia ita edi juſſi: *Colligi videtur ex illis Dei verbis* APUD *Moſem* &c. quum in aliis omnibus antea ſcriptum fuiſſet, *ad Moſem*. Similiter *Lib. II. Cap. XI.* §. 18. *num.* 1. *pag.* 367. in fine: *Naturaliter videtur mihi* ACCEPTANTI *jus dari efficiendi, ut* &c. Illud *acceptanti* ex Editione prima reſtitutum eſt, ultimæ *acceptando* fecerant ex *acceptandi*, quod in Editionem anni 1632. prave irrepſerat. Ejuſdem Lib. *Cap. XX.* §. 40.

§. 40. *num.* I. *ſub init. Sed & ob eas, quæ ipſos peculiariter non tangunt, ſed in quibuſvis perſonis jus naturæ, aut gentium immaniter* VIOLANT. Sic edidimus, ex Editione prima, & altera anni 1632; reliquæ enim omnes illud *violant* in *violantibus* auxerant, contra id, quod ſeries orationis, & ſententia manifeſto poſtulant. Aliquando etiam plures exciderant voces, ſenſum plenum efficientes; cujus παροράματος exempla videre poteris paullo poſt locum jam jam adlatum, ubi monuimus, in Nota *qq* & *Cap. XXIII. Lib. II.* §. 13. *num.* I. ut oſtendit Nota *kk* ibi ſubjecta. Neque enim Auctori ulla erat ratio tales ſententias poſtea ejiciendi: in quod ante omnia adcuratiſſime inquiſivimus heic, & alibi, quotieſcunque aliquid quacumque de cauſſa mutandum, aut ſupplendum videbatur.

Hoc primum. Quod, quamvis in ſe ſpectatum non leve ſit, & ſolum ad commendandam Editionem noſtram ſic ſatisfacturum erat: parum tamen eſt, ſi cum iis conferatur, quæ ſine ullo auxilio, & ex proprio noſtro Marte, exſequuti ſumus, tum in contextu, tum in Notis Auctoris recenſendis, & expendendis. Præcipua breviter enumerabimus: unde Lector æquus, & benignus facile judicare poterit, an operam noſtram ultra modum venditemus.

Igitur non pauca loca immutavimus, aut ſupplevimus; quæ in omnibus Editionibus mendoſa, aut manca erant, & adtendenti non poſſunt non talia videri: ſive error, aut defectus a calamo Auctoris ipſius orti ſint, ſive ab Exſcriptorum, aut Typographorum incuria, oculos Auctoris, dum raptim verba perluſtrat, in repetitis etiam operis ſui recenſionibus, poſtea fallente. Exempla indicavimus *Lib. I. Cap. I.* §. 16. *num.* 7. *Nota* (dd) & *Cap. II.* §. 10. *num.* 4. *Nota* (tt): *Cap. III.* §. 11. *num.* I. *Nota* (mm) & §. 16. *num.* 5. *Nota* (aa). *Lib. II. Cap. XII.* §. 10. *Nota* (dd) & *Cap. XX.* §. 40. *num.* 4. *Nota* (tt) *Lib. III. Cap. XIII.* §. I. *Nota* (bb). Sed non minus neceſſaria erat emendatio, aut additio in aliis locis; ubi non monuimus. En heic etiam ſpecimina nonnulla. *Lib. I. Cap. II.* §. 8. *num.* 4. περὶ χρυσίου διαφέρεσθαι. Ita edidimus, ut habet PHILOSTRATUS, cujus hæc ſunt verba, & ipſius Auctoris verſio poſtulat: antea legebatur διαλέγεσθαι, quod mendum ab Editione anni 1632. ubi locus additus

fuerat, ad omnes poſtea Editiones propagatum. *Lib. II. Cap. V.* §. 22. bis emendavimus *Cibyra*, ex STRABONE, unde narratio facti petita eſt, pro *Libyca*, quod omnes Editiones inſederat, ab ipſa uſque anni 1632. cujus etiam hoc erat additamentum. Sequenti §. 23. prima Editio, & omnes aliæ hactenus habuerant: τὺς νόμυς ἀπαγορεύειν &c. ubi ex ARISTOTELE repoſuimus ἀγορεύειν, ut res ipſa requirit, & Auctoris interpretatio, alias contrarium ſenſum voci Græcæ habitura. *Lib. II. Cap. IV.* §. 3. circa initium: *Non fuerat congruum naturæ humanæ, quæ niſi ex ſignis* ANIMI *actus cognoſcere non poteſt.* Vocem *animi* addidi, quæ in præcedentibus legitur, nec ſine damno ſententiæ hinc abeſſe poteſt; aberat tamen jam in prima Editione. Ejuſdem Lib. *Cap.* IX. §. 7. in fine: *contra eos à communi ſociorum* CONCILIO *res judicata eſt.* Vox *concilio*, omnino neceſſaria, in Editione anni 1632. ubi exemplum additum, exciderat: unde nil mirum, ſi in nulla ſequentium hactenus ſuppleta fuerit. Sic *Cap.* X. ſequenti §. 6. *Quarto non teneri eum ad* RESTITUENDOS *fructus* &c. omiſſionem vocis *reſtituendos*, adeo manifeſtam, quum in primam Editionem irrepſiſſet, omnes deinceps religioſe ſervaverant. Non ita obvia, ſed tamen adtendenti ad ſeriem orationis facile patere poterat ea, quæ reperiebatur ejuſdem Libri *Cap.* XII. §. 12. *num.* 1. *Ut etiamſi nec celatum quidquam ſit* &c. SI *in re tamen deprehendatur inæqualitas* &c. Particula *ſi* in omnibus Editionibus deerat, quæ tamen ad ratiocinationis nexum omnino eſt neceſſaria. *Cap.* XXI. §. 11. *init. occaſione quidem alicujus peccati* ALIENI &c. Illud *alieni* in nulla hactenus Editione comparuerat; quod tamen ſententia manifeſto poſtulat. Aliquando verba ſupervacanea relicta fuerant, quæ ſenſum turbabant: cujus rei exemplum luculentum videre poteris *Lib.* II. *Cap.* VII. §. 2. *num.* 1. *Nota* (a a). Senſui etiam nonnunquam nocuerat prava interpunctio, conſtanter ſervata: adeo ut, propter tale vitium, *Lib.* III. *Cap.* XI. §. 6. *num.* 1. *Phocenſes*, in *Græciâ*, *conſanguinei* ſtatuantur *Cæritum* in *Etruriâ*, ac propterea Auctor noſter à GRONOVIO carpatur, & hic ſe ipſum inanibus conjecturis, ad detegendum fontem erroris, torqueat; ut ex iis, quæ *Notæ* illius 47. ſubjeci, cuivis intelligere licet. Sed hæc abunde ſufficiunt, ad oſtendendum quam neceſſaria fuerit opera noſtra

in

Digitized by Google

in emaculandis, & reſtituendis locis non paucis poſita, ubi nullum erat à prioribus, & emendatiſſimis Editionibus ſubſidium. Præterea rem prope immenſi laboris adgreſſus ſum, ad quam nullus horum Librorum Interpres, & ne quidem Eruditiſſimus J. Fridericus Gronovius, umquam data opera animum intenderant, ſed tantum prout memoria ſuggerebat, aut aliud agendo dabatur occaſio: ut nimirum omnia loca Scriptorum, Veterum præſertim, quæ ab Auctore noſtro adferuntur, aut indicantur, in ipſis fontibus, quantum fieri poſſet, quærerem, & plerumque adcurate expenderem. Hoc autem, ut utiliſſimum, aliquando etiam valde neceſſarium erat ad mentem Auctoris intelligendam: ita ad infinitos errores animadvertendos, tum in numeris Librorum, Capitum, Verſuum, tum in deſignatione Scriptorum laudatorum, tum in verbis eorum referendis, tum in rebus ipſis, plurimum mihi profuit, & lectoribus, ſpero, commodum erit. Qui Editionem noſtram cum quibuſvis aliis conferre voluerit, is ſtatim deprehendet innumera ejuſmodi paſſim emendata, & in ipſo contextu, & in margine, & in Notis, etiam ubi Auctori propoſitum erat quam adcuratiſſime loca in teſtimonium, aut illuſtrationem adducta referre, & facillima quærentibus reddere. Aliquando mendum erat in numero Libri, nonnumquam in numero Capitis, aut Verſus, haud raro in utroque. Interdum etiam unum Opus Auctoris cujuſdam pro alio indicabatur: exempli gratia, Plutarchi *Themiſtoclis* Vita, pro *Artaxerxis*; *Lib.* I. *Cap.* III. §. 16. *num.* 3. Herodoti *Urania*, ſeu *Lib.* VIII. pro *Calliope*, ſeu *Lib.* IX. laudabatur *Lib.* III. *Cap.* XI. §. 3. *num.* 2. Ubi, quod obiter obſervo, error inde manaſſe videtur, quod Editio Herodotea Henrici Stephani, pure Græca, qua Auctor noſter utebatur, ſic mendoſa ſit in titulo paginæ, unde locus adlatus depromtus fuit: quo modo potuit alibi nonnumquam Auctor deceptus in errorem Lectores conjicere: plerique tamen ex ipſius feſtionatione, aut incogitantia nati videntur. Sic ab ipſius manu omnino eſt, quod *Lib.* II. *Cap.* XXI. §. 13. *num.* 2. *Nota* (n) Philonis ſcriptum laudetur *De Pietate*, quod nullum exſtat, pro libro *De Nobilitate*; ut ibidem obſervavi. Ejuſdem Libri *Cap.* præcedenti XX. §. 30. Nota (r) remittimur ad *verba* Lucæ

apud Xiphilinum; quæ verba ſunt *Marci Antonini* Imp. ut in ſubjecta Nota noſtra oſtendimus. Sed eſt etiam ubi Scriptor unus pro alio certiſſimè indicatur: ut ISOCRATES, pro DIONYSIO HALICARNASSENSI, *Lib.* II. *Cap.* IV. §. 2. ubi vide *Notam* (aa); alibi, pro ÆSCHINE, *Cap.* XXIII. §. 8. *num.* 1. ut patet ex *Nota* (ee) Viciſſim DEMOSTHENES pro ISOCRATE, *Lib.* II. *Cap.* XV. §. 6. *num.* 1. Alias HIPPODAMUS, pro HIPPARCHO, *Lib.* II. *Cap.* V. §. 12. *num.* 3. LYSIAS, pro ANDOCIDE, *ibid.* §. 13. *num.* 2. SENECA, pro PLINIO, *Lib.* II. *Cap.* II. §. 2. *num.* 2. *Nota* (o) JUSTINUS, pro CURTIO, ejuſdem Libri *Cap.* VII. §. 9. *num.* 3. ubi vide, quæ ſubjecimus *Nota* 62. Immo EUTROPIUS, Auctor *Breviarii* Latini, pro DIONE CASSIO, Hiſtorico Græco, teſtis indicatur vocis ἀντίψυχοι, de Vadibus uſurpatæ, *Lib.* II. *Cap.* XXI. §. 11. *Nota* (k). Aliquando duo loca diverſorum Scriptorum in unum compinguntur, ut SERVII, & SENECÆ, *Lib.* II. *Cap.* II. §. 13. *num.* 5. *Nota* (p).

Sæpiſſime autem Auctor, unde aliquid petitur, ſimpliciter nomine ſuo indicabatur, nulla mentione facta Operis, Libri, nedum Capitis, aut Verſus; adeo ut ſi quis locum quærere voluerit, quem numquam legerat, aut cujus non meminerat, omnia Opera laudati Scriptoris ei pervolvenda fuerint: quod ita moleſtum eſt, præſertim ſi magnæ molis ſit collectio, qualis haud raro occurrit, ut plerique Lectores malint Auctori, forte perperam alios in teſtimonium vocanti, fidem habere, aut rem, de qua agitur, non ſatis intelligere, quam tantum laborem quærendi in ſe ſuſcipere, cum periculo etiam operæ fruſtra impenſæ. Aliquando equidem, vel ex Indicibus, vel ex memoria noſtra, vel ex re ipſa, loca quædam haud ita difficulter potuimus invenire. Sed plerumque inde nihil nobis erat ſubſidii, ut ex propria experientia quivis, ſi velit, facile poterit intelligere. Hoc tamen non obſtitit, quominus loca fere omnia, quæ alicujus erant momenti, citius, aut ſerius invenerimus: adeo ut quæ adhuc invenienda ſuperſunt, aut a nobis inveſtigari non potuerunt, quod Libri, unde adducuntur, non eſſent ad manum, pauciſſima ſint, præ maximo numero repertorum, & adcuratiſſimè à nobis vel in ipſo contextu, vel in margine,

vel

vel in Notis, deſignatorum. Nonnumquam ipſum nomen Scriptoris, ex quo verba quædam Auctor noſter exſcripſerat, incuria neſcio cujus, omiſſum fuerat, ut DIODORI SICULI, *Lib.* II. *Cap.* XX. §. 30. *Nota* (s). Sunt etiam loca, quæ diu fruſtra quæſita, quantumvis pertinaci labore, numquam reperire potuiſſemus, niſi forte aliud agendo ſeſe nobis ex improviſo obtuliſſent. Et tamen talia interdum peſſime adlata, aut aptata, deprehendimus: cujus rei ſpecimen ſuppeditabit fragmentum *Dionyſii Mileſii* apud PHILOSTRATUM, unde Auctor noſter tacitus illud retulerat, *Lib.* II. *Cap.* XXV. §. 9. *num.* 1. ubi vide *Notam* (99).

Sed & alibi, ſive facile, ſive difficulter loca laudata inventa a nobis fuerint, errores bene multos obſervavimus, tum in locis Auctorum exſcribendis, aut vertendis, tum in eorum ad rem ipſam, de qua agitur, adcommodatione. Horum omnium exempla volumen aperienti ſtatim ſeſe offerent. Loci ſimul perperam deſcripti, & verſi, unum indicare ſuffecerit: is eſt JOSEPHI, cujus verba referuntur *Lib.* 1. *Cap.* IV. §. 7. *Nota* (y). Auctor noſter ut probet, ſecundum quoſdam, ſpem reſurrectionis cauſſam fuiſſe introducti moris ſepeliendorum corporum, *Lib.* II. *Cap.* XIX. §. 2. *num.* 3. locum adfert PLINII, qui tamen nil habet, quod ad rem faciat. Eodem Capite, §. 3. *num.* 2. Sepulturam deberi mortuis, inter alia, probatur ex juramento *Græcorum* adverſus *Perſas* militantium, ubi tamen de ſociis ſolis agitur, ut patet ex loco DIODORI SICULI, quem Auctor noſter in animo habuit, & ego adtuli in *Nota* (hh). Unde etiam exemplum petere potes curæ non pœnitendæ in toto iſto Opere paſſim adhibitæ, ut ſcilicet multa ex Hiſtoriis, & Antiquitate, ſine teſte, ſine auctore, prolata, ubinam reperirentur, indicarem, quotieſcunque res alicujus erat momenti, nec omnibus obvia. Aliquando facta, vel dicta diverſorum, aut diverſa, inter ſe confunduntur. Sic *Lib.* II. *Cap.* XXII. §. 1. *num.* 2. ex LIVIO dicitur, *Antiochum*, falſo aliquo prætextu, in *Romanos* bella ſuſcepiſſe; ubi tamen de *Bœotis* agitur, non de illo Rege. *Braſida* Lacedemonio tribuitur cavillatio, quæ Præconis eſt ab *Athenienſibus* miſſi, *Lib.* II. *Cap.* XVI. §. 6. Ubi de bello *C. Jul. Cæſaris* cum *Germanis* ſermo fit, *Lib.* I. *Cap.* III §. 5. *num* 4. con-

 funditur

funditur prœlium adverſus *Uſipetes*, & *Tenchteros* commiſſum; antequam *Cæſar* primum ponte *Rhenum* trajiceret, cum victoria fere biennio poſt de *Treviris* ab ipſo relata: ſimulque cauſſa, propter quam *Cæſarem* dedi *Germanis* cenſuerat *Cato*, pervertitur. Nonnunquam una, eademque res, bis, tamquam diverſa, narratur, ut judicium *Arriani* de vindicta *Alexandri* in *Perſas*, *Lib.* II. *Cap.* XXI. §. 8. *num.* 2. ubi vide *Notam* (ii). Immo eſt ubi Auctor noſter contrarium plane adſerit ejus, quod dicitur in loco, unde palam, vel tacite hauſit id, quod ſtatuit. Exempli gratia, *Lib.* II. *Cap.* VII. §. 4. *num.* 3. vult, *Solonem* legibus ſuis caviſſe, ne Parentes tenerentur Liberis naturalibus aliquid relinquere; quum tamen Legiſlator ille tales Liberos contra ſolverit neceſſitate alendorum Parentum, ut patet ex PLUTARCHO, cujus locum adduxi in *Nota* (ee). Nam & aliquid de facultatibus paternis Nothis relinqui debuiſſe, conſtat ex iis, quæ habet JOHANNES MEURSIUS, *Themid. Attic. Lib.* II. *Cap.* XII. Talia παροράματα, aut ἁμαρτήματα μνημονικὰ, aliquando plura intra paucas lineas occurrunt, ut *Lib.* I. *Cap.* III. §. 8. *num.* 7. *Nota* (x). Et illis ſcatent *Capp.* XVIII. & XIX. *Lib.* II. quemadmodum ex ſpeciminibus ibi adlatis adparet, & Notæ noſtræ Gallicæ copioſius oſtendent.

In iis omnibus aliquid humani paſſum eſſe Virum Summum, ſi quis miretur, ego viciſſim mirabor, quod ei in mentem non venerit, hoc eſſe vitium commune omnium hominum, etiam Eruditiſſimorum, ut non ſemper ad omnia ſatis adtendant. Præterea id noſtro accidit, quod iis ſolenne eſt, qui magna memoria pollent, ut ſcilicet illi nimis ſecure confidant. Adde quod variis diſtractus negotiis, & ſtudiis, eo tempore ſic ſatis brevi, quod in hoc opere elaborando conſumſit, forte etiam non paucis eorum Librorum, quos tanto numero laudavit, deſtitutus; non potuit ſemper adcurate omnia expendere. Hinc licet infinita ejus eſſet lectio, & vix ullum, puto, Auctorem indicaverit, cujus ſcripta non perlegiſſet, aut ſaltem perluſtraſſet; aliquando loca quædam ex aliis, tunc minime inſpecta, tacitus exſcripſit, & ſic in errorem delapſus eſt, ut ex certiſſimis indiciis deprehendi. Exemplum manifeſtum habes *Lib.* II. *Cap.* XVIII. §. 1. *Nota* (a). Ubi verba CUJACII pro verbis VARRONIS

RONIS

Digitized by Google

RONIS adfert, errantem ſequutus DIONYSIUM GOTHOFREDUM in *L.* 17. *D. De Legationib.* ut alibi eodem feſtinanter lecto, etymologiam vocis *Territorium*, a *terra* petitam, FRONTINO tribuit, quæ CUJACII etiam eſt, *Lib.* III. *Cap.* VI. §. 4. *num.* 2. Sic *Lib.* I. *Cap.* II. §. 3. *num.* 2. verba tanquam PLINII refert, quorum pars tantum apud illum ſcriptorem legitur, ut in *Nota* (ee) ibi monui. Poſt Notam illam autem typis mandatam, caſu reperi fontem erroris, in MARCI LYCLAMA, Juriſconſulti Friſii, *Membranis*, quæ anno 1608. prodierant, *Lib.* VII. *Eclog.* XLII. *pag.* 394. ubi conjunctio illa duorum locorum perperam facta eodem plane modo legitur.

Neque talia, aut etiam graviora peccata, ad res ipſas ſpectantia, ſine exprobratione notari, Auctor ipſe, ſi in vivis eſſet, ægre ferret. Quin potius, quo erat ingenio, monentibus gratias habiturum, & acturum fuiſſe, mihi perſuaſum eſt. Nonnulla ipſe, poſtquam animadvertit, ſtatim emendavit, ut ex comparatione priorum Editionum aliquoties obſervavi. Exempli gratia, *Lib.* II. *Cap.* XXIV. §. 3. *num.* 1. in primâ Editione JOSEPHO verba tribuebat, quæ PHILONI poſtea reſtituit. *Lib.* II. *Cap.* XVIIII. §. 7. in eadem Editione, ubi dictum quoddam *Scipionis* ex LIVIO narraverat, à VALERIO MAXIMO *hanc ei tributam vocem* addebat: *Iſto te metu, Hanno, fides civitatis noſtræ liberat.* Diſtinxit deinde ſic, quæ male confuderat: *Valerius Maximus Conſulibus Romanis in facto ſimili, ſed antiquiore, hanc tribuit vocem; Iſto te metu &c.* *Lib.* II. *Cap.* XV. §. 3. *num.* 1. de loco SENECÆ Patris ita habet prima Editio: *Non ad antiquos illos Imperatores pertinet, id eſt, belli duces, ſed ad Cæſares, qui jus omne Populi in ſe transferebant.* At nunc ibi contra legimus: *Ad antiquos eos pertinet, qui ſpeciale ejus rei mandatum acceperant.*

Libere igitur, ſed modeſte, ejuſmodi *maculas*, à nobis obſervatas, *quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit natura*, ad utilitatem Lectorum, indicare nos poſſe putavimus, ſalvo honore Viri Magni, cujus eruditionem, ingenium, judicium, virtutes, nemo eſt qui pluris faciat, quam nos. Neque heic ſubſtitimus: ſed etiam, ſicubi nobis haud ſatis recte ratiocinari viſus eſt, aut principia parum firma ponere (quod non potuit non aliquando evenire illi, qui in vaſtiſſima diſciplina, arte, & via,

via tradenda, glaciem frangebat,) id ſimpliciter, & candide monuimus in *Notulis* noſtris; de quibus jam aliquid dicendum, ut, quales illæ ſint, & quid in illis quæri debeat, quiſque ſcire poſſit.

Et primo quidem, ut ipſa adpellatio ſtatim innuit, in eis quam breviſſime, quæ dicenda erant, exprimere mihi propoſitum fuit, ne moles voluminis, jam ſatis ſpiſſi, nimis augeretur: qua de cauſſa etiam nonnulla, quæ in contextu jam poſita, noſter immemor in Notis ſuis, totidem verbis, aut eodem plane ſenſu, repetierat, audacter expunximus.

Duplicis autem generis ſunt *Notulæ* noſtræ, in univerſum ſpectatæ. Aliæ enim, quas *criticas* vocare licet, in eo poſitæ ſunt, ut vel rationem emendationum, aut ſupplementorum, ubi id conſultum viſum eſt, reddant; vel Auctoris *παροράματα* in male referendis, aut aptandis verbis Scriptorum laudatorum, quando etiam utile exiſtimavi, indicent; vel originem errorum ejus oſtendant; vel ſine teſte prolata idoneis auctoritatibus firment, aut alia ejuſmodi doceant. Interdum etiam, ſed raro, & obiter, natas mihi conjecturas propoſui, de emendandis locis Veterum quibuſdam, quæ in ipſis fontibus vitioſa videbantur. Alterius vero generis Notulæ noſtræ *ad res ipſas pertinent*, & in eis modo Auctoris mentem, ubi obſcurior, etiam adtendentibus, eſſe poteſt, breviter expoſui; modo ejus errores, circa principia, aut ratiocinationes, indicavi, in præcipuis ſaltem argumentis. Neque enim ratio brevitatis, jam adlata, patiebatur ut omnia expenderem, aut quidquam fuſius deducerem. Hinc ſæpiſſime ſatis facere me poſſe putavi, Lectorem tantum remittendo, vel ad Opus eximium PUFENDORFII *de Jure Nat. & Gent.* ac noſtras in eum Gallice verſum *Notas*, jam plus ſemel editas; vel ad ejuſdem Libri Compendium, cui titulus, *de Officio Hominis, & Civis*, noſtris etiam Notis Gallice illuſtratum, & ſæpius recuſum; vel ad Notas noſtras in hos ipſos Libros *de Jure Belli, ac Pacis*, qui Gallice verſi, haud ita poſt longum tempus, Deo dante, publici juris fient. Ex illis Verſionibus noſtris, ita adornatis, peti poterit, ut ſperamus, juſtus in utrumque Auctorem Commentarius, qui & ad intelligendos duos illos Juris Naturalis, & Gentium Interpretes palmarios, & ad intima

Digitized by Google

intima nobiliſſimæ, utiliſſimæque diſciplinæ adyta penetranda, niſi fallor, ſatis erit; viam certe facilem ſternet. Commentatores autem, quos ſatis multos, nonnullos molis haud exiguæ, noſter hic habuit, quam parum nobis adjumenti in toto iſto negotio adtulerint, ex collatione patebit; & de eo aliquid forte dicemus in Præfatione ad Verſionem jam memoratam. Neceſſaria tamen fuiſſe ea omnia, quæ præſtitimus, præſtare ſaltem conati ſumus, vel ex eo intelligi poteſt, quod ſtylus Auctoris breviſſimus per ſe ſatis negotii faceſſat Lectoribus, & adtentos quam maxime poſtulet: ut minimus error ſive in rebus ipſis, ſive in verbis, difficultates inextricabiles nonnunquam parere queat.

Habes heic etiam, LECTOR, V. C. JOANNIS FRIDERICI GRONOVII Notas, quæ, ex quo lucem primum viderunt, Editionibus omnibus ſequentibus comites datæ ſunt, & propter famam viri, ſequuturis adhuc, ut conjicere licet, porro dabuntur. In illis expendendis, & emendandis, aut notandis erroribus, quibus ſcatent, ampliſſimus ſe nobis obtuliſſet campus, ſed & ingratiſſimus labor ſubeundus fuiſſet: id vero nec tempus, nec animus ſinebat. Abſit ut meritis Viri Celeberrimi quidquam detrahamus. Sua manet, & manebit illi laus in perpetuum, eruditionis profundæ, lectionis diffuſæ, & acuminis miri in rebus Grammaticis, & Criticis, quæ in ſcriptis ejus, cedro dignis, ubique micant. Sed ſi verum dicere volumus, huic noſtræ diſciplinæ Juris Naturalis, & Gentium, ne de aliis dicam, non eam operam dederat, ut in Auctore noſtro interpretando talem ſe præſtare poſſet, qualem, exempli gratia, in LIVIO recenſendo, & explicando omnes mirantur. Perpauca heic ſunt bonæ frugis: plurima ſupervacua, & quæ vel aliis tantum verbis ſenſum Auctoris ſatis clarum exhibent, vel uſui eſſe poſſunt ſolis tyronibus in Lingua Latina, quales certe eſſe non debent, qui hoc Opus legere adgrediuntur. Sed & a mente Auctoris noſtri, cujus principia non ſatis intelligebat, Vir Doctiſſimmus haud raro aberrat. Et ne putes nos id gratis adſerere, ſpecimina quædam Tibi dedimus, dum obiter Notas illius, inter recenſendum Opus iſtud, perluſtraremus. Vide exempli gratiâ, *Lib.* I. *Cap.* II. §. 10. *num.* 11.

Not. 77. & *Cap.* III. §. 8. *num.* 6. *Not.* 84. *Lib.* II. *Cap.* I. §. 3. *Not.* 34. & *Cap.* III, §. 4. *Not.* 12. *Cap.* IX. §. 11. *Not.* 67. *Cap.* XI. §. 7. *Not.* 60. *Cap.* XII. §. 18. *Not.* 89. &c. Immo in iis, quæ occurrunt, ad Antiquitates, & Artem Criticam ſpectantia, aliquando videtur plane alius, ac ubi in veteribus Græcis, aut Latinis exponendis verſabatur? ut *Lib.* I. *Cap.* III. §. 15. *Not.* 65, *Lib.* II. *Cap.* XXII. §. 1. *Not.* 7. & §. 5. *Not.* 16. *Lib.* III, *Cap.* XX. §. 7. *Not.* 21. & alibi. Talia, ut jam dixi, aliud agendo tantum notavimus: ne quis putet, nos probare ea, de quibus ſiluimus. Tantum abeſt enim, ut de omnibus Notis Viri Eruditiſſimi excutiendis cogitaverimus, ut contra in oculos incurrentes falſas explicationes aliquando data opera indicare noluerimus, quod verba Auctoris ſatis clara nobis viderentur, ut nemini adtendenti fraudi eſſe poſſet error interpretis. Neque etiam id negotii nobis datum putavimus, ut loca Veterum ab illo laudata in ipſis fontibus quæreremus, ſatis, ſuperque habentes, ſi errores in numeris ſponte ſeſe offerentes tolleremus, ut & menda ſive typographica, ſive orta e vitioſo codice, unde Notæ Viri Doctiſſimi primum editæ ſunt; neque enim ad manum fuit prima illa Editio. Vel ſic tamen longe emendatiores nunc prodeunt, ut ex collatione præcedentium Editionum cum hac noſtra cuivis manifeſtum erit.

Supereſt ut doceamus, quomodo Lector dignoſcere queat ea, quæ noſtræ induſtriæ debentur, ubi ſcilicet id egimus ut diſtingui poſſent, nulla comparatione cum aliis Editionibus inſtituta. Nam ut ex jam dictis intelligitur, plurima ſunt loca, vel ex veteribus Editionibus, vel ſine illarum ope, ex certiſſimis rationibus tacite emendata: tum errores in deſignatione Librorum, Capitum, verſuum &c. fere ſemper expunximus, nulla mentione facta, nullo indicio dato correctionis; quod molem voluminis inutiliter auxiſſet, & ſpeciem paginarum deformem aliquatenus reddidiſſet. Qua de cauſa etiam in margine, ubi addidimus titulum, numerum Libri, Capitis, Verſus, paginæ, nullam diſtinctionis notam ullibi adpoſuimus. Sed in ipſo contextu, aut in Notis, tales additiones ſignavimus duobus uncis, ſæpius hoc modo ( ), rarius iſto [ ]. *Notulæ* autem noſtræ vel ſeparatæ omnino ſunt, & tunc a Grotianis, vel

Gro-

Gronovianis diſtinguuntur litteris duplicibus ab initio poſitis, hac ratione (*aa*): primis autem nominis noſtri in fine ſic ſubjectis *J. B.* Vel Grotianis, aut Gronovianis permiſcentur, & tunc plerumque illis ſubjiciuntur, duobus uncis formæ poſterioris incluſæ, & nominis noſtri primis litteris in fine additis: aliquando autem, ubi nimirum res ferebat, & illæ breviſſimæ erant, intra ipſam Notam Auctoris, aut Interpretis, eodem adpoſito ſigno, collocantur; niſi quod heic haud raro nomen noſtrum non adparet, ſive quod res tanti non erat, ſeu quod omiſſum fuerit a Typographis, qui etiam uncos, vel alterutrum, alibi nonnumquam omiſerunt, ubi tamen facile hoc a Lectore poterit animadverti.

Eſt & aliud, quo hanc noſtram Editionem ornare, & faciliorem, ac utiliorem reddere lectionem Operis, ut magna rerum varietate, & copia referti, ita ſtylo breviſſimo conſcripti, plurimum voluiſſem, lubens etiam hunc in me laborem ſuſcepturus: ut ſcilicet numeros, in quos ſinguli paragraphi diſtincti ſunt, haud raro mutarem. Subdiviſio illa non eſt a manu Auctoris, neque primarum poſt mortem ejus Editionum, & neſcio a quo facta fuerit. Sed, quisquis ille ſit, negligenter admodum in eo negotio ſe geſſit, & aut parum intellexit ſeriem, ac diſcrimen rerum, & argumentorum, aut ad ea parum adtendit. Sæpiſſime ea diſtingui numeris videas, quæ manifeſto conjungi debent: & viciſſim in unum numerum conjecta, quæ diſtinguenda omnino erant. Hoc certe non poteſt non morari Lectorem nondum brevitati Auctoris noſtri adſuetum: cui ex ſola rectiori diſtinctione ſingulorum capitum ſtatim lux orta fuiſſet. Sed tamen quum jam ſubdiviſio illa, utut perperam concinnata, uſu recepta quaſi fuerit, & eam omnes in laudando Auctore noſtro paſſim ſequantur: dandum id mori putavi, ut ne illam immutarem. At vero in Verſione mea Gallica, ubi plus juris hac in parte, & aliis, mihi ſumere potui, ſingula quæque, prout res ipſa, & Lectorum commoda mihi poſtulare viſa ſunt, ubique ſeparabuntur.

Nil aliud eſt, quod in limine heic Te moneam, LECTOR BENEVOLE, niſi ut ante omnia perlegere velis, & ſuis locis aptare EMENDANDA, & ADDENDA, quæ ſubjeci. Neque ideo

 putes

Digitized by Google

putes, negligenter curatam eſſe hanc Editionem, nec talem eſſe, qualem titulus profitetur. Vix fieri poteſt, ut in Opere præſertim tam longo, numquam remittatur diligentia, aut Editoris, aut Typographorum, aut eorum, qui ſpeciminibus emendandis præſunt. Quodcunque peccatum tantilli momenti mihi viſum eſt, dum folia tranſmiſſa perluſtro, in commodum tuum notare non piguit: & ſi quæ ſuperſint errata, a me non animadverſa, ea facile a Te deprehenſum iri confido. Quæ qualiacumque ſint, hoc poſſum Tibi liquido adſerere, nullam Editionem Grotiani Operis ita emendatam, & utentium utilitati adcommadatam hactenus prodiiſſe, Vale. Scribebam *Groningæ*, ipſis Kalendis Novembr. Anni Æræ Chriſtianæ vulgaris M. DCC. XIX.

ITA præfabar ante annos quindecim, & quod excurrit. Quum autem de Opere recudendo cogitare neceſſum eſſet, omnia iterum recenſui, & non pauca heic illic Notulis meis, ut fert earum modus, addidi. Plurima loca Auctorum laudatorum, ex iis, quæ nondum repereram, aut deficientibus tunc Libris, unde petita erant, quærere non licuerat, inventa poſtea ſignavi, ut jam in ipſis fontibus ea quoque inſpiciendi cuivis ſit facultas data: aliquando etiam indicavi, unde haberet Noſter, quæ non ſuis auctoribus adſcripſerat, & quænam cauſa erroris ei fuerit. Ad ſummam in omnibus eandem rationem, ac antea, tenui, ut, quantum fieri poſſet, ornatior adhuc nova prodiret Editio. Vellem ut omnibus mendis typographicis vacua hæc eſſet: ſed quum id vix ſperari queat in ullo Libro typis deſcribendo, nedum tali, quale eſt Opus iſtud Grotianum: quæcumque errata, aut omiſſa animadverti, quæ tantilli momenti eſſent, notavi; ut, poſtquam ex indice quis ea correxerit, nihil, puto, ſuperfuturum ſit, quod eum moretur. Ceterum e Verſione mea, & Notis Gallice ſcriptis, ad quas, nondum editas, in priori recenſione, remittebam, plenior eorum explicatio, quæ in Notulis meis dixi, & multa alia, quæ heic dici non erat mei conſilii, peti jam poſſunt. Scribebam *Groningæ*, Nonis *Februarii*, Ann. M. DCC. XXXV.

VITA

Digitized by Google

VITA
HUGONIS GROTII.

FUisse ante ſecula aliquot plures in agro Delphenſi, vulgò Delphlandia, illuſtrium familiarum arces, ſeu domos gentiles, quæ per injurias bellorum, tam finitimorum, quàm civilium, partim incendiis, partim devaſtationibus periêre, apud eos conſtat, qui illorum temporum res ſcriptis ſuis complexi ſunt. Neque dubium illis eſt, fuiſſe inter eas, & arcem Crayenburgiam, cognomini genti propriam, Delphos inter, & Hagam ſitam ad orientem illius foſſæ, quæ Corbulonis creditur, & Lugdunum Batavorum ducit, eodemque, vel non longè ab illo loco, ubi hodie ea conſpicitur domus, quæ Crayeneſta vulgò dicitur, & à viro ampliſſimo Herberto Beaumontio, Proceribus Hollandiæ, & Weſtfriſiæ à Secretis, poſſidetur. Ut & hanc domum, Crayenburgicam puta, illam fuiſſe, ex qua originem ſuam traxit, vel potiùs una, eademque cum illa fuit ea familia, quæ hodie Grotiana dicitur, ex non obſcuris indiciis colligitur, deſumto GROTII nomine ex Belgico DE GROOT, quod propriè Magnum ſignificat, & jam quadringentis abhinc annis illi familiæ inditum fuit ob eximium aliquod, uti credibile eſt, in patriam meritum: nam fuiſſe eos jampridem, qui ex eo ſtemmate nati ſunt, ut patriæ ſuæ amantiſſimos, ita & juris publici ſtrenuiſſimos, vel cum periculo ſuo aſſertores, ex publicis monumentis ſatis conſtat, Hi, deſtructâ cum pluribus aliis arce Cra-

Digitized by Google

yenburgiâ, *cùm tutiores ſibi ſedes quærerent, in proximam tandem urbem*, Delphos *dictam, ſe recepere, ibique honorificè excepti, & ad primarias urbis dignitates admiſſi, perceptos honores, ſub eodem Magni cognomento in poſteris ſuis ad ætatem uſque noſtram continuavere, retentis ſemper Crayenburgicæ gentis inſignibus, quæ etiamnum familiæ Grotianæ, & quidem ei ſoli propria ſunt, tanquam certiſſimis originis ſuæ documentis. Ex hac progenie ortus* HUGO GROTIUS, *apud Belgas* DE GROOT, *natus eſt in urbe* Delphis *Batavorum, quæ inter primas eſt earum civitatum, penes quas eſſe jus ſupremæ in Hollandia poteſtatis, extra controverſiam eſt. Natalis ei fuit dies decimus menſis Aprilis anni milleſimi quingenteſimi octuageſimi tertii, reſurrectioni Dominicæ eo tempore ſacer. Patrem habuit* JOANNEM DE GROOT, *ejuſdem urbis Conſulem, & Academiæ Lugduno-Batavæ Curatorem, ad quem exſtant* LIPSII *epiſtolæ, illuſtris Viri* JANI DOUSÆ *verſus, & non pauca aliorum monumenta ejus nomini inſcripta. Matrem habuit* ALITAM AB OVERSCHIE, *ex primoribus ejuſdem civitatis ortam. Avus ei fuit ille* HUGO DE GROOT, *qui ex illuſtri Cornetziorum gente prognatus, primus Grotianum nomen in familiam ſuam tranſtulit. Quippe cùm circa annum trigeſimum ſeculi decimi quinti in* DIDERICO DE GROOT *ejuſdem itidem civitatis Conſule, & non paucis deputationibus ſatis claro, defeciſſet ſtirps maſculina, filia ejus* ERMGARDA DE GROOT, *domûs ſatis opulentæ hæres, viro Nobiliſſimo* CORNELIO CORNETZIO,

qui

Digitized by Google

qui genus ſuum ex ea Cornetziorum proſapia ducebat, qui ſub Ducibus Burgundiæ ex Gallia in Belgium migraverant, nuptura, matrimonium non iniit, niſi factâ conditione, ne qui ex eo naſcerentur maſculini ſexûs liberi, alio, quàm Grotiano nomine nuncuparentur; ita natus HUGO DE GROOT, *ejus* HUGONIS, *de quo loquimur, avus, vir ſupra, quam ea tempora ferebant, Latinarum, Græcarum, & Hebræarum quoque literarum ſciens. Utriusque familiæ, Grotianæ ſcilicet, & Cornetzianæ, nomina, inſignia, facultates, & honores conjunxit, redintegratisque in eo priſtinis Grotianæ domus dignitatibus, quæ jam ante tria ſecula in ea familia velut hæreditaria fuerant, & in parentem ejus, extra Hollandiam natum, conferri non potuerant, Senatoria, & Conſularia munia magno cum populi applauſu accepit, & geſſit. Uxorem duxit* ELSELINGAM HEEMSKERKIAM, *ex ea Heemskerkiorum domo ortam, quæ antiquitus inter nobiliſſimas Hollandiæ habita, præter alios eminentes viros &* JACOBUM HEEMSKERKIUM *patriæ dedit, qui rem ſtrenue gerendo ad Calpem occubuit. Per liberorum ſuorum matrimonia nobiliſſimis etiam domibus, ut ſunt* Almundana, *veniens è Toparchis Stridenis in Hollandia,* Reneſſia, *atque* Utenengia *apud Trajectinos ſe innexit. Sed ut ab avo ad nepotem, id eſt,* HUGONEM *noſtrum redeamus; vix credi poteſt, quàm ingentia à prima infantia ſua liberalis indolis, eminentis ſpiritûs, & indefeſſæ induſtriæ ſpecimina dederit: neque à parente viro literatiſſimo in tanta ſpe neglectus, ſed ante ſeptimum ætatis annum præceptoribus eru-*

Digitized by Google

erudiendus datus, tantos apud eos profectus fecit, ut ante nonum vitæ ſuæ annum verſus fundere inceperit, ante duodecimum in Academiam Lugduno-Batavam deductus fuerit, ubi non tantùm Philoſophiæ, Aſtrologiæ, & Matheſeos, ſed & Theologiæ, & Jurisprudentiæ tam fidelem navavit operam, ut tribus annis ibidem transactis, omnibusque, quibus ſe applicuerat, ſtudiis abſolutis, vix quindecennis in comitatum illuſtriſſimi viri Joannis Oldenbarneveldii *Reipublicæ Hollandiæ Aſſeſſoris, & ad invictiſſimum tunc Principem* Henricum *Magnum Legati in Galliam proficiſcentis ſe dedit. Ibi gradum in Jure conſecutus, & ab Auguſtiſſimo Rege non torque tantùm aureâ, ſed & effigie regiâ, ob incomparabilem in iſta ætate eruditionem donatus, ingentem ſui, & profuturam aliquando exiſtimationem reliquit; in patriam reverſus forenſibus ſe rebus admovit. Ante decimum ſeptimum ætatis annum cauſas publicè egit, & ante vigeſimum quartum ad Fiſci advocationem ab Hollandiæ, Zelandiæque Ordinibus vocatus eſt. Eo in munere tantâ ſe prudentiâ, curâ, atque integritate geſſit, ut non tantùm auctum ei à proceribus Hollandiæ ſalarium, ſed & ultrò in ſuperiore Judicum conſeſſu locus promiſſus ſit. Sed ad altiora natus, & Majorum uti apparuit exemplo, rebus publicis deſtinatus, vacantem per obitum* Eliæ Oldenbarneveldii, *qui fratri* Joanni Oldenbarneveldio *tunc Procerum Hollandiæ Aſſeſſori in hoc munus ſucceſſerat, adſeſſuram Civitatis Rotterodamenſis à Rectoribus ejuſdem urbis, quæ ſecundum Amſtelodamum plurimum in ærarium publicum confert,*

confert, oblatam ex amicorum conſilio, & aſſentientibus Hollandiæ Proceribus, accepit anno poſt mille ſexcentos decimo tertio, & ætatis ſuæ trigeſimo. Diviſerat jam tunc temporis, non plebis tantùm, ſed & Magiſtratuum, Procerumque animos, orta ante annos aliquot de prædeſtinatione, & annexis ei quæſtionibus controverſia; aliis abſolutam ex Joannis Calvini, *aliis conditione ſubnixam ex* Eraſmi, Caſtalionis, Philippi Melanchthonis, *& aliorum ſententia amplectentibus. Fovebaturque non Paſtorum tantùm, ſed & aliorum hominum res novas molientium artibus ea diſſenſio: adeò ut non obſcurè pateret, magni aliquid per diſcrepantias illas tentari, & non minùs Reipublicæ, quàm Eccleſiæ vim intendi; quibus perpenſis, & collatis cum iis, quæ in caſu non abſimili Lyceſtrianis temporibus agitata erant, oblati ſibi miniſterii functionem exercere recuſavit vir perſpicaciſſimus, niſi ſub conditione, ne in poteſtate Magiſtratûs Rotterodamenſis foret, eum unquam invitum ab eodem removere. Hac lege initam adſeſſuram tantâ diligentiâ, tantâque fidelitate exercuit, ut neque legitimi, id eſt, veteres, neque novi Magiſtratus quidquam in miniſterio ejus invenerint, quod carpere, aut accuſare poſſent. Per eam functionem non in conventum tantùm Ordinum Hollandiæ introductus, ſed & pars factus eſt conſeſſûs Curatorum Reipublicæ, qui velut vicariam Ordinum Hollandiæ poteſtatem exercent, eorumque nomine & fœderatorum Conventum frequentare ſolent. Cùmque jam ante annos aliquot in gratiam navigationis Indicanæ de jure iſtius commercii libellum ſcripſiſſet, maximaque ſuper ea re con-*

Digitized by Google

tentiones Anglos inter, & Batavos mercatores ortæ eſſent,
1613. *componendis eorum controverſiis, in Britanniam miſſus eſt; ubi &, ab ipſo Rege* JACOBO *ſapientiſſimo ſui ſeculi Principe, & ab eruditis ejus inſulæ viris non exigua benevolentiæ ſigna accepit, propioremque amicitiam contraxit cum viro doctiſſimo* ISAACO CASAUBONO, *quem hactenus non niſi per literas ſuas coluerat. Gliſcebant interim, creſcebantque indies ſuper diverſitate dogmatum diſcrepantiæ. Jam pervenerant factioſæ diſſenſiones à Paſtoribus ad plebem, à plebe ad Magiſtratum, à Magiſtratu ad Ordines Hollandiæ veros, & ſummos Reipublicæ Rectores, ab Ordinibus ad Principem* MAURITIUM, (*cujus parens* GUILHELMUS *Arauſionenſium Princeps in eadem præfectura conſtitutus, quoties ad eum ſimiles de Religione quæſtiones delatæ erant, ſemper teſtatus erat, earum cognitionem non ad ſe, ſed ad Ordines cujusque Provinciæ pertinere;*) *à* MAURITIO *ad Delegatos fœderatorum, quibus nihil juris eſſe in ſingularum nationum ſubditos, jam ſæpe demonſtratum erat, & demonſtratum eſt apertiùs, nemine poſtea contra nitente. Neque deerant inter ipſos Magiſtratus, ipſosque Reipublicæ proceres, qui incontestabile in res Eccleſiaſticas Ordinum Hollandiæ arbitrium ad eosdem Delegatos deferrent. Illi auctoritate Principis* MAURITII *nixi, omnia jura in ſe trahere, Proceres Hollandiæ, qui plus quàm dimidiam partem ſubſidiorum in ærarium publicum conferebant, quorumque opibus nonnulli eorum ad commune fœdus perducti erant, ſubditorum inſtar habere, optimum, & fidiſſimum quemque è ſede Magiſtratûs depellere,*

lere, OLDENBARNEVELDIUM, HOGERBETIUM *&* GROTIUM *hunc noſtrum, illum univerſæ Hollandiæ, horum alterum civitatis Lugdunenſis, alterum Rotterodamenſis Aſſeſſores in cuſtodias trahere, delegatos illis judices dare, illegitimo modo accuſare, indefenſos damnare:* OLDENBARNEVELDIUM *ſeptuageſimum ſecundum ætatis annum agentem capitali ſupplicio plectere, reliquos duos ad perpetuos carceres mittere, & omnia eorum bona publicare: nitentibus contra, & vim auctoritati ſuæ inferri fruſtra clamantibus ipſis Hollandiæ Ordinibus, donec optimis quibusque à muneribus ſuis dimotis, novisque in eorum loca contra leges impoſitis, omnia pro libidine eorum agi cœpêre, qui iſtius novitatis auctores erant. Ita captus* HUGO GROTIUS, *vir innocentiſſimus, & patriæ ſuæ, libertatisque publicæ amantiſſimus, poſtquam novem per menſes detentus* Hagæ *fuiſſet, eorumque ſex elapſi eſſent in conquirendo infenſiſſimos quosque, quibus judicum munus tutò committerent, tresque reliqui in formandis accuſationum capitibus eſſent conjuncti, interdicto interim uxori, liberis, parentibus, conſanguineis, & amicis, ne adire, alloqui, aut ullam operam præſtare captivo, quamvis periculosè ægrotanti, ne quidem coram ipſis judicibus liceret. Damnatus tandem ad carceres perpetuos, bonaque ejus publicata ſunt. Quod cùm oſtenſum judicibus eſſet per leges patriæ non licere, niſi in damatos Majeſtatis, anno poſt latam ſententiam pronuntiatum ab iis eſt, ſibi, dum ferrent ſententiam, nullam aliam mentem fuiſſe, quàm* GROTIUM, *aliosque, Majeſtatis fuiſſe reos. Inde* Lupeſteynium

29. Aug. 1618.

18. Maj. 1619.

6. Jun. 1620.

6. Jun. 1619. *landicæ ditionis caſtellum in confinio Geldriæ inter flumina Moſam, & Vahalim ſitum, finiendæ in pedore carceris vitæ transportatur. Ubi poſtquam ultra ſesquiannum ſuſtentatus bonis uxoris, aſpernantis judicum largitionem, qui vicenos, & quatuor in diem aſſes alendo captivo, totique ipſius familiæ aſſignaverant, ſtudiis præcipuè impendiſſet, plurimasque ab iis, qui cuſtodiæ ejus præerant injurias perpeſſus fuiſſet, tandem Dei Opt. Max. indignam viri ſortem miſerantis beneficio, & uxoris* MARIÆ REYGERSBERGIÆ, *ex primariis Zelandiæ familiis ortæ*, Petrique REYGERSBERGII *Veriani Conſulis, qui non inutilem Patriæ, & Naſſaviæ domui navaverat operam, eamque ob cauſam Lyceſtrianis temporibus ab inimica factione ejectus oppido exulaverat, filiæ, virilis animi, & ſupra ſexum ſapientis Matronæ, operâ, priſtinæ libertati redditus eſt; incluſus quippe ciſtæ, quæ transportandis libris jam aliquoties inſervierat, & à cuſtodibus ipſis in navem dedu-*
22. Mar. 1621. *ctus* Gornichemum *proximum caſtello oppidum vectus, & in domum delatus eſt optimi ibidem civis* Davidis DAETZELARII, *digniſſimi vel ob hoc unum in perditiſſimis temporibus factum, cujus nomen omnibus bonis innoteſcat. Ibi ſumtis cæmentarii cujusdam veſtibus, primùm* Antverpiam, *inde* Lutetiam *ſe recepit, ubi per abſentiam Regis ab ipſius Miniſtris, poſtea & à Rege ipſo benigniſſimè exceptus, & annuo donativo honeſtatus, ſedem quieti, & ſtudiis ſuis poſuit, ſemper intentus patriæ, & popularibus ſuis, ubi quid negotii illis apud aulam eam eſſet, conſilio, operâ, & quâ pollebat apud nonnullos Miniſtros regios gratiâ*

Digitized by Google

gratiâ inſervire, ac prodeſſe; quamvis non ignoraret, eos, qui ibi res Fœderatorum curabant, nihil intentatum relinquere, quo Regis animum ipſi infeſtum redderent: ſed fruſtra laborabant apud Principem nihil ignorantem eorum, quæ annis CIϽ IϽC XVIII *&* CIϽ IϽC XIX *in Hollandia acta erant: quin dixiſſe non ſemel fertur, mirari ſe virtutem hominis, qui tam malè in patria habitus, non deſineret tamen ei, ſubditisque ejus benevelle, imo quocunque etiam poſſet modo benefacere. Primum operum, quod poſt receptam libertatem edidit, fuit* Apologeticus, *ſive defenſio, non tam ſua, qui non potuerat peccare in exſequendis iis, quæ ſibi à Superioribus ſuis mandata erant, quàm eorum, qui legitimo modo creati, legitimo jure Reip. Hollandicæ annis decimo octavo, & nono præfuerant. Quo comperto Fœderatorum Delegati, neque ignorantes ſuas in eo libro artes, illatamque Hollandiæ vim detegi, cùm nihil haberent, quo expreſſam in eo veritatem redarguere, aut refutare poſſent, uſitatâ jam diu violentiâ utentes, proſcriptionibus eum perſecuti ſunt: quod brutum fulmen, cùm per Chriſtianiſſimi Regis tutelam, qui eum in fidem ſuam receperat, evanuiſſet, nihil aliud eo actum eſt, quàm quod* Grotio *vita ſecurior reddita, typographorum eos libros vendentium duplicatum lucrum, & aucta adeò ſit legentium curioſitas, ut defæcatis multorum regentium oculis, eorum auctoritas non tantum publica, ſed & in conventu ipſorum Procerum, imo & contra ipſos fœderatos poſtea valuerit. Manſit ibi per annos undecim, amatus univerſim, conſultusque ſæpe à Prioribus regni ſuper rebus*

maximi momenti. Donec pertæſus vitæ nimis otioſæ, poſtquam plus ſemel ad miniſteria publica, non à Sereniſſimo tantùm Daniæ Rege CHRISTIANO Quarto, *ſed & à* GUSTAVO *Magno vocatus eſſet : certus ſedes mutare, primùm in patriam redire conſtituit, ubi mortuo* MAURITIO *Arauſionenſium Principe, frater ejus* FREDERICUS HENRICUS *ad gubernaculum Reipublicæ admotus, non mitioris tantùm regiminis, ſed & priſtinæ in adminiſtranda Republica libertatis ſpem dederat, ipſique jam pridem* GROTIO *animi ſui affectum per literas teſtatus erat, credebaturque à non paucis, quæſiturus ſibi gloriam ex tanti viri tam injuſtè damnati in integrum reſtitutione ; ſed ut plerumque apud animos eorum, qui Principum conſiliis præſunt, utilia honeſtis prævalent, neque deeſſent, qui ipſi ante oculos ponerent, quàm periculoſum rebus ſuis foret, hominem, tam pertinaciter libertatis, ac patriæ ſuæ amantem, iterum ad Rempublicam admittere, potentiæ ſuæ, quàm exiſtimationi conſulere maluit, & Proceribus ſuper manſione* GROTII, *in Hollandiam reverſi circa finem ani* CIϽ IϽC XXXII *deliberantibus, iis acceſſit, qui interdicendam illi in patria habitationem opinabantur : ita coactus iterum patriâ ſuâ excedere illuſtris exul* Hamburgum *Hanſeaticarum urbium præcipuam ſe contulit, manſitque ibi, captus amœnitate loci, & affluentium undique eruditorum virorum allocutionibus, donec, poſt multas diverſorum Germanici Imperii Principum requiſitiones honeſtis modis excuſatas, tandem, ſed mortuo jam* GUSTAVO *Magno, Reginæ, regnoque Sueciæ operam ſuam ſub nomine*

mine Conſiliarii Regis, & ad Chriſtianiſſimum Galliarum 1634.
Regem LUDOVICUM decimum tertium *Legati obſtrin-*
xit. Sic iterum in Galliam reverſus eſt, non tam dignita-
te legationis, quàm eruditionis, & virtutum famâ con-
ſpicuus. Invitis quidem, & contra nitentibus, quos in pa-
tria habebat, adverſariis, qui omnes vires apud Regem, 1635.
ejusque Miniſtros intendebant, ne damnati apud ſe homi-
nis actiones per admiſſionem in eam dignitatem juſtifica-
rentur; ſed fruſtra, ut jam dictum eſt. Laborabant apud
aulam, non ignaram eorum, quæ ſuper hac re contra ip-
ſius Regis conſilia, toties per Legatos ſuos patefacta, apud
Batavos acta erant. Neque adeò obſcurè ſcriptus erat ip-
ſius GROTII Apologeticus, *ut quenquam vel medio-*
criter humanarum rerum gnarum, latere poſſet, quàm ini-
qua in eum ſententia lata eſſet. Et tunc quidem officii ſui
credidit Rotterodamenſis urbis Rectores acceptæ à ſe Lega-
tionis certiores reddere, quò ſcilicet liberati ab iis, quas
cum eo pepigerant conditionibus, vacanti ab eo demum
tempore urbis ſuæ adſeſſuræ providere poſſent: uti fecere,
eligendo in ejus locum ampliſſimum, ac diſertiſſimum virum
Simonem BEAUMONTIUM, Herperti BEAUMONTII,
de quo ſupra locuti ſumus, patrem. Manſit itaque ibi,
& iis, à quibus, & ad quos miſſus erat, pariter gratus,
præcipuum tempus ſuum impendebat partim miniſterio Le-
gationis, partim ſtudiis, partim allocutionibus eorum, qui
videndi eum, & conſilia ſua cum eo ſociandi gratia ab
omnibus Europæ partibus confluebant. Omnibus fores, om-
nibus menſa, omnibus officia ipſius patebant, ne iis qui-

dem exceptis, quorum parentes, poſt multas illatas ipſi injurias, & carceris, & exſilii auctores fuerant. Ibat in annum undecimum ejus Legatio, cùm Majorenni jam, & ad Regni adminiſtrationem vocatæ Chriſtinæ Guſtavi Magni filiæ miniſterii ſui rationem redditurus in Suediam proficiſcens GROTIUS *per Hollandiam iter carpſit; jamque* Rotterodamum *veterem habitationis ſuæ ſedem pervenerat, magno ibi civium applauſu, & favore exceptus, cùm inimici non contenti iis, quibus eum tamdiu perſecuti opprobriis, & injuriis erant, obire ſuarum partium domos, quos poterant ad ſe trahere, omnem lapidem movere, ne Ordines Hollandiæ, tunc fortè congregati, per terras, & urbes ſuas tranſire Grotium impunè paterentur: ſed mutata erat rerum facies. Plurimi eorum, qui anno* CIↃ IↃC XVIII *ſtatum Reip. concuſſerant, jam è vivis deceſſerant, nonnulli eorum, qui eodem anno à dignitatibus ſuis dimoti fuerant, moderatione Principis* FREDERICI HENRICI *revocati ad priſtina miniſteria erant, quique novi ad Remp. acceſſerant, ut factionibus non interfuerant, diſcernendæ veritati magis capaces erant. Ita factum eſt, ut referenti in conventu Procerum Hollandiæ* Jacobo CATSIO, *eorum tunc adſeſſori, quid ſibi ſuper ea re dictitatum eſſet, reſponſum à Proceribus ſit, vano timore liberaret homines nimiùm meticuloſos: ipſis curæ fore, ne quid Reſpublica detrimenti caperet.* Amſtelodamum *interea pervenerat Grotius, inde* Hamburgum *petiturus, neque enim affectabat ullis ſe civitatibus videndum præbere, niſi quarum tranſitum evitare non poterat. Conſulatum in ea civitate*

eo

eo tempore obtinebant viri ſapientes, & moderati, Petrus Hasselarius, Andreas Bickerus, Gerbrandus Pancratius, & Guilhelmus Backerus, *qui de adventu in urbem ſuam* Grotii *certiores facti, neque diſſimulare cupientes quanti facerent virum tam ſolidè eruditum, tam bene de Patria meritum, tamque illuſtri per totum terrarum orbem famâ celebrem, ſine cunctatione eum adiere, optima quæque officia ei obtulere, publico convivio excepere, & navem itineri ipſius aptari curavere: ita rurſum patriâ nunquam ſibi poſtea videndâ exceſſit vir excellentiſſimus.* Hamburgum *maritimo, terreſtri itinere* Lubecam *petens, honorificè à Magiſtratibus utriusque civitatis exceptus fuit. Inde* Wiſmariam *Pomerani Ducatûs oppidum, Suedicis præſidiis occupatum, pervenit. Erat eo tempore nòn longè ab ejus portu cum ingenti claſſe* Wrangelius *Comes, Regni Suedici Architalaſſus, qui de adventu tendentis in Suediam* Grotii *certior factus, continuò navem bellicam, promovendo ipſius itineri, ad eum miſit, eâ* Calmariam Grotius *venit, inde* Holmiam *petiturus; quo comperto Regina, quæ tunc forte* Upſaliæ *erat, magnoque jam diu videndi* Grotii *deſiderio tenebatur, reditum ſuum in eandem urbem, Imperii ſui ſedem, properavit. Poſterâ die ad alloquium Reginæ admiſſus* Grotius, *poſtquam multa rebus, ac tempori convenientia diſſeruiſſet, Legationis ſuæ partes expoſuit, actionum ſuarum rationem reddidit, pro favore tamdiu percepto gratias egit, dimiſſionemque à miniſterio ſuo petiit. At* Christina *ut erat omnium rerum cognitionem*

Digitized by Google

ſuam merentium gnara , literarumque , & literatorum amantiſſima, ipſiusque GROTII , *editorumque ab eo operum perſpicaciſſima æſtimatrix, ad reliqua orationis ipſius capita benigniter , ad ultimum, ubi de dimiſſione ſua locutus erat, non niſi per ambages reſpondit. Adeò ut non obſcurè pateret circumſtantibus, mentem Reginæ eſſe,* GROTIUM *apud ſe detinere, propiusque conſiliis ſuis admovere : ſenſit hoc & ipſe* GROTIUS, *neque dubitavit, hoc unum ſufficere ad irritandam invidiam illam , quam à principio adventûs ſui in nonnullis regni Proceribus animadverterat. Quare cùm nihil minùs propoſitum ei eſſet, quàm in ea terrarum parte habitationis ſuæ ſedem figere, ubi non minùs cum ingeniis hominum tam malè ſibi volentium , quàm cum aëris inclementia luctandum quotidie foret , non deſtitit coram Regina, quoties ad eam accederet, dimiſſionem ſuam, & veniam ad ſuos revertendi efflagitare. Illa , quæ neque diverſas terrarum regiones, neque diſcrepantes hominum mores ignorabat , eoque minùs dubitare poterat , quàm difficile eſſet , animum non avaritiâ, non ambitione diſtractum, ſed ſolis ſtudiis, & virorum eruditorum collocutionibus contentum, ex eo, ſub quo tamdiu reſpiraverat cælo, in eam mundi plagam trahere, quæ vix ipſi, ibi natæ, ibi educatæ, ibi regnanti, imo ne vix quidem placeret, ſtatuit tandem deſiderio ipſius morem gerere, virumque non malè de ſe meritum, laudibus, muneribus, ſingularisque affectûs demonſtrationibus cumulatum dimittere : ita quamvis ægrè conſentiente Reginâ* Holmiâ *deceſſit* GROTIUS, *corpore jam minùs validus , contractâ , uti*

uti credebatur, infirmiore valetudine, partim ex tædio tardati tamdiu itineris, partim ex rigore aëris minùs naturæ ſuæ convenientis: ſed ſperabant qui ei aderant, tam validam in eo futuram ſpem reviſendæ propediem conjugis, & familiæ ſuæ, ut præcipuam partem doloris, quam ex eorum abſentia contraxerat, diſſipare poſſet. Cœlo ſereno, ventisque ſatìs faventibus è portu Dalerenſi ſolvit navis, quæ transvehendum Lubecam Grotium *ſuſceperat; ſed brevis fuit illa aëris ſerenitas, ſequenti quippe die vehemens tempeſtas contrahere vela juſſit, ingraveſcensque magis, magisque circa veſperam majorem malum disjecit, ejusque pondere ſubmerſum penè navigium adeo contrariis undique ventis concuſſit, ut fracto, & altero malo tandem ad oram Caſſubiæ lacerum, & perfluum littori impegerit. Octavo, poſtquam è portu ſolverat, die, deſcendit in arenam cum comitatu ſuo* Grotius, *non longè à vico* Lyba *dicto, decem, & quatuor milliaribus Germanicis à* Dantiſco *ſito, non minùs animo, quàm corpore æger: cùmque ne unum quidem diem curando, ac reficiendo corpori à feſtinante ad ſuos redire animo obtinere poſſet, ruſtico, quod ægrè ibi nactus erat, vectabulo, iter per medios imbres, & ventos continuavit per aliud octiduum, donec conſumtis per nimias agitationes, & laſſitudinem viribus, tandem* Roſtochium *pervenit, & lecto non reſurrecturus incubuit. Poſtero die accerſitus ad eum venit Medicinæ Doctor* Stockmannus, *qui pulſu venæ obſervato, ejusque debilitatem ſoli laſſitudini imputavit, ac requie, & nutrientibus cibis reficiendum eum judicavit; aſt ubi idem ſe-*

††† ††† 2 *quenti*

quenti die rediit, auctamque debilitatem, ſudoremque lethalem, & reliqua deficientis naturæ ſigna agnovit, actum eſſe de ejus vita, jamque in agone mortis verſari, pronunciavit. In eo cùm eſſet ſtatu, circa nonam veſpertinam vocatus ad eum acceſſit Theologiæ Doctor, ac Profeſſor, nec non Verbi Divini ibidem Miniſter Joannes Quistorpius, *qui poſt habitos aliquos cum eo ſermones ſuper fragilitate humana, multifariis mortalium peccatis, neceſſariâ eorum pœnitentiâ, Deique Opt. Max. in iisdem condonandis propter merita Chriſti immensâ clementiâ, quæque his ſimilia morientibus proponi ſolent, ad preces ſe convertit; quarum verba complicatis manibus ſubmiſſâ voce ſecutus* Grotius, *paulatim deficere, auditumque primò, mox & viſum perdere incepit, nec multò poſt ſub ipſo puncto mediæ noctis placidè exſpiravit. Inteſtina ejus æneo vaſi incluſa ibidem in loco honoratiſſimo Eccleſiæ cathedralis ſepulta ſunt. Corpus ipſum balſamo conditum in urbem patriam* Delphos *Batavorum transportatum, ibique non ſine ingenti exſequiarum pompâ proavûm ſepulchro, quod in choro ædis novæ à dexteris celeberrimi Arauſionenſium principum monumenti reperitur, impoſitum eſt. Erat formâ corporis vulgarem non multùm excedente, facie ſatis pulchrâ, colore nitido, naſo in aquilinum verſo, oculis ſplendidis, vultu ſereno, membris compactis, & robuſtis adeò, ut in ambulando, currendo, ſaltando, in eâ quâ erat ætate, vix quemquam ſibi parem reperiret. In rebus agendis ſerius, apud amicos hilaris, apud omnes affabilis erat; quâ verò induſtriâ, quo ingenio, quo*

judicio,

Digitized by Google

judicio, quâ pietate in Deum, amore in proximum, charitate in patriam præditus fuerit, apertiùs ex ipſius ſcriptis, quàm ex aliorum teſtimoniis colligetur. Liberos diſcedens reliquit quatuor, filios tres, & filiam unicam, quorum Cornelius, *ac* Didericus, *ille natu maximus, hic minimus poſt obitos in militiâ Tribunatus, aliaſque cum laude dignitates ambo jam olim cœlibes obiere. Filia* Cornelia, *etiamnum ſuperſtes poſt obitum patris nupſit* Joanni BARTHONI *Vicecomiti de* MOMBAS, *primariæ apud Pictones nobilitatis, & illuſtriſſimis Galliæ familiis inſito. Hic à primâ adoleſcentiâ, more Gallicæ nobilitatis, nomen ſuum militiæ dedit, & poſt varios geſtos in patriâ honores, ac dignitates, tandem ad Tribunatum equeſtrem evectus, in gratiam uxoris aërem Gallicum non ferentis, in Hollandiam migravit. Ubi vir ingenio pollens, manu ſtrenuus, rei militaris longâ experientiâ ſubactus, inter primos equitum Magiſtros adſcitus ad majores dignitates aſſurgebat: ſed incertùm, ſuo, an ejus, cui ſe per matrimonium innexerat, familiæ fato, captus, damnatus,* 1678. *vix difficili fugâ capitali ſe periculo ſubduxit.* Petrus DE GROOT *ejuſdem* HUGONIS *filius ſecundus, patriæ ſuæ luctuoſo funere nuper admodum ereptus, apud bonos triſte ſui deſiderium reliquit. Hunc parens à teneris patriæ ſuæ, ac togæ dicaverat, idcirco ut gentis ſuæ moribus, ac genio imbueretur, eum in Hollandiam anno* CIↃ IↃC XXIX *miſit, illic ſub* Theodoro SCHREVELIO, *Scholæ Lugdunenſis Rectore, ſtudiorum ſuorum fundamenta jecit, deinde adultior in Philoſophia* Caſparum BARLÆUM, *in*

Hiſtoriis, *&* *Politica* Gerardum VOSSIUM, *& in Juriſprudentia* Joannem CORVINUM *audivit. Poſthac anno* CIↃ IↃC XXXVII *omnigenâ eruditione inſtructus in Galliam ad patrem reverſus eſt; ubi non tam annis, quàm præcoci ingenio, ac judicio rebus agendis maturior, non inutilem parenti ſæpe præſtitit operam, tam in viſitandis amicis, & expiſcandis aulæ arcanis, quàm componendis legationis literis, cum temporis anguſtia, aut abſentia patris id exigerent. Anno ſequenti in patriam reverſus, aliquamdiu rebus forenſibus animum admovit, publicis tamen commodis, quàm privatis inſervire propenſiorem. Sed nulla ſpes erat, ut ad Reipublicæ clavum tantorum ſtemmatum patritius juvenis admitteretur ab iis, qui parentem virum integerrimum ad perpetuos carceres damnaverant. Idcirco vitam privatam egit, donec pace Monaſterienſi reſtitutus in Palatinatum ſuum Sereniſſimus, & Sapientiſſimus Princeps* CAROLUS LUDOVICUS *Sacri Romani Imperii Elector hoc noſtro uti voluerit, qui res ſuas apud Præpotentes Fœderati Belgii Proceres adminiſtraret. Cùm paulatim in patriâ verteretur rerum facies, tandem anno* CIↃ IↃC LX *oblatam ſibi adſeſſuram civitatis Amſtelodamenſis ſeptem annos ſumma fide, ac induſtria geſſit. Anno* LXVIII *à Fœderatis Ordinibus Legatus ad Reges Septentrionales miſſus, primùm* Hafniam *appulit. Poſtquam Ordinum mandata eſſet exſecutus, à Daniæ Rege* FREDERICO Tertio, *benigniſſimè exceptus, & dimiſſus*, Holmiam *pervenit. Hîc à* CAROLO XI, *& univerſo regni Senatu, magno honore habitus ultra annum permanſit, cùm mortuo in Galliâ Legato* Guilielmo Bo-

REEL

Digitized by Google

REEL *ad Chriſtianiſſimum Regem ab Ordinibus Delegatus domum evocaretur, ubi Adſeſſuram Civitatis Rotterodamenſis, paternam olim provinciam, à Rectoribus ejus oblatam, ſuſcepit. Legationes omnes, præcipuè Gallicam, ſummo labore, ſummâ induſtriâ, & mirificâ vigilantiâ, non ſine magno Fœderatorum Procerum applauſu obivit, quibus utpote ſpectata erat ejus fides, & ſedulitas, hoſtium arcana, & inſidias, vimque, quam in patriam molirentur, indagare ſagax, ac patriæ Rectoribus ſignificare prompta. Tandem in patriam reverſus, & in Conventum Fœderatorum Delegatus, ex eo honorum culmine à fatali illo Bataviæ turbine, quem rabida, & tumultuans plebs conciverat, deturbatus, & cum optimis, & ſapientiſſimis patriæ Rectoribus dignitatibus ſuis eſt exutus. Nec ſic ſatiatus eſt furor; nam vix eluctatus manibus ſicariorum, qui pugiones in necem ejus acuerant, amicorum conſilio, & circumſtrepentibus undique periculis perſuaſus eſt tempori cedere, & aliquamdiu, donec iſtæ conſileſcerent turbæ, patriam relinquere. Primùm* Antverpiam *celeberrimam Brabantiæ Civitatem ſe contulit, & non ſine ingenti vitæ diſcrimine vixit ſub præſidio Illuſtriſſimi Comitis* MONTERÆI, *Regis Hiſpani Gubernatoris, qui non ſemel ipſum monebat, ne manendo diutius in urbe Hollandiæ tam vicinâ, irritaret animos eorum, qui in cædem ejus conjuraverant; itaque ne ſe diutius adverſariorum telis exponeret, primò* Leodium, *inde* Aquisgranum, *poſtremò* Coloniam Agrippinam, *urbem non tantùm naturâ, ſed & propter Legatos pacis ibi negotia tractantes, tutiſſimam, profectus eſt; ubi partium ar-*

cana expiſcando, & perferendo ad Legatos Fœderatorum, non inutilem patriæ ſuæ operam præbuit. Poſt exactum biennium reverſus eſt, cùm non pauci paulatim furore defæcati, ac ſedatiores, rectæ rationi, ac veritati oculos aperirent. Jam innocentia ejus gaudebat vultum erectum, & pectus nullius flagitii conſcium adverſariis offerre; pertæſa etiam more maleficiorum diutiùs extorris à patrio ſolo, de quo tam præclarè meruerat, fugitivam vitam trahere. Primò tranquillè, nemine obſtante, in villâ ætatem agebat; ſed cùm ſe Hagam *conferret, à Fiſci procuratore accuſatus, quod cum* Abrahamo Vicquefortio, *Sereniſſimi Ducis Brunſvicenſis ad Fœderatos Proceres publico miniſtro, literarum commercia habuiſſet, quodque detecta hoſtilium Legatorum ſecreta de pacis negotio ad Legatos Fœderatorum detuliſſet, ſolâ judicum integritate, vitam, famam, facultates, quibus ſimul inhiabant inimici, conſervavit. Sic tandem bona cauſa triumphavit, muſſante plebe. Poſthæc ne adverſarios adſpectu ſuo ureret, migravit cum familiâ in villam, quam non procul* Harlemo *ſitam habebat; ubi liberos ſuos educando, auctores bonos terendo, & amicos excipiendo,* Scipionis Africani, *& illuſtrium aliquot virorum exemplo, vitam nemini gravem, ſibique nec injucundam, nec indecoram coluit. Cùm ſic privatus quietè, ac tranquillè ætatem ageret, morbo correptus, annum agens ſeptuageſimum, mortem conſtanti, ac hilari vultu excepit, utpote quæ in tutam ſtationem deduceret à teneris jam plurimis vitæ procellis agitatum. Ubi livor, qui paſcitur in vivis, ſeſe conſumſerit, & partium*

tium ſtudia deferbuerint, honoribus intaminatis fulgebit hujus viri decus, ejus virtutes, ac geſta, quæ ſummatim attingimus, poſterorum annales loquentur, idcirco pauca quædam de corporis habitu, & mentis dotibus delibare animus eſt. Corpore erat procero, & obœſo. Papulæ, quas parens ejus ad Benj. MAURERIUM *de noſtro ſcribens, ait, fuiſſe velut abortivum partum effœtæ peſtilitatis, faciem ejus deformaverant, & alterum pedem ita contraxerant, ut totam vitam claudicaret.* Ulyſſem, *ferunt, non formoſum, ſed facundum fuiſſe, & in* Periclis *labris Suada Deam ſesſitaviſſe, quæ verè in noſtrum competebant. Animo autem erat candido, & niveis moribus: in proſperis ejus comitas, in adverſis conſtantia, in omnibus vitæ actionibus intemerata fides elucebat. Poſt divinam ſuprema illi lex erat ſalus patriæ. De Republica bene mereri, amicos colere, inimicos beneficiis ſibi devincire, illi ſumma voluptas, & ſtudium fuit.*

De Illuſtriſſimo viro HUGONE GROTIO, Petro GROTIO *filio, & reliqua ejus familia, hæc ſummatim attigimus; ut autem quæ de* HUGONE GROTIO, *de quo præcipuus hic ſermo, diximus, majorem habeant fidem, adjunximus literas* FREDERICI HENRICI *Arauſionenſis, Fœderati Belgii Gubernatoris, ac Reginæ Chriſtinæ, quorum ampliſſima teſtimonia effœta jam ſenio, & lumine veritatis præſtricta maledicentia prævalebunt.*

COPIE de la Lettre eſcrite le 4. d'Aouſt 1622. par F. HENRY Prince d'Orange, au Sr. HUGO DE GROOT.

MONSIEUR,

JE vous remercie des bons offices que vous m'avez rendus par delà vers quelques-uns du Conſeil du Roy: ce que je vous ſupplie de continuer tant vers les ſuſdits, que autres que vous jugerez à propos; vous aſſeurant que je recognoiſtray cette bonne volonté en toutes occaſions, où j'auray le moyen de vous ſervir. Je vous ſupplie auſſi de faire eſtat de mon affection: & vous aſſeurer, que je vous la continueray touſiours, y eſtant obligé par celle que m'avez teſmoignée de tout temps. J'ai prié voſtre beau-frere le Sieur Reigersberg de vous eſcrire particulierement ſur quelque ſujet, ſur lequel je ſeray fort aiſe d'entendre voſtre advis: vous m'obligerez fort de me l'envoyer, comme vous avez deſja faict par le memoire que vous m'avez envoyé, dont je vous remercie bien fort. Je ſouhaiterois de pouvoir eſtre utile en vos affaires par de çà, & m'y employerois de tout mon cœur; mais vous ſçavez la conſtitution des affaires eſtre telle, que ny moy, ny vos autres amys, ne pouvons vous y ſervir, comme nous deſirerions bien. Je veux eſperer que le temps y pourra apporter du changement, & que je vous pourray revoir en ce pays eſtimé & honoré comme vos rares qualitez le meritent: dequoy je ne recevray pas moins de contentement que j'ay fait de voſtre liberté. Cependant je vous ſouhaite en voſtre éloignement de voſtre patrie tout le contentement, heur & proſperité que vous ſçauriez deſirer. Ce que je prie à Dieu de vous donner, & à moy l'occaſion de vous faire paroiſtre par effect que je ſuis.

MONSIEUR,

De la Haye le IV d'Aouſt 1622.

Votre tres-affectionné à vous faire ſervice

FR. HENRY DE NASSAU.

DOMINE,

AGO gratias pro bonis iis officiis, quæ mihi apud quoſdam præſtitiſti, qui regi ſunt à conſiliis, rogoque ut ſic pergas tam apud eoſdem, quàm alios, quos non inidoneos judicabis: meam dans fidem, me non immemorem futurum hujus benevolentiæ, ſed qualiſcunque ſe occaſio offerat, operam tibi daturum. Oro etiam, ut perſuaſum habeas meum erga te favorem, quo te ſemper proſequar, inductus eo affectu, quem mihi omni tempore feciſti teſtatiſſimum. Rogavi affinem tuum D. Reygersbergium, ut ad te definitè & diſtinctè de rebus quibuſdam ſcriberet, ad quas intelligere ſententiam tuam geſtio: hanc ſi miſeris, magno beneficio me tenebis obligatum, ſicut nuper, cùm memoriale ad me mitteres, pro quo gratias ago maximas. Utinam hic poſſem

Digitized by Google

poſſem rebus tuis utilem operam afferre, eam ſane ex animo impenderem; ſed nihil te fallit eum nunc eſſe rerum ſtatum, ut aut ego, aut reliqui amici commodis tuis ex voto inſervire nequeamus. Spero tamen, quòd tempus mutationem hiſce inferet, quodque te brevi videbo exiſtimatione, & honoribus iis florentem, quos eximiæ dotes tuæ requirant. Unde non minor mihi voluptas ſuborietur, quàm olim ex tua libertate. Interim dum extorris à patria vivis, exopto tibi omnia grata, fauſta, proſpera, ipſi tibi quæ optare poſſis. Precor Deum, hoc ut tibi donet, mihique occaſionem, ut tibi queam reipſa oſtendere, quòd ſim

Omni affectu tibi inſervire pronus

F. HENRICUS à NASSAU.

RESPONSE de la Reyne CHRISTINE à feu Madame GROTIUS.

MADAME,

J'Ay appris de voſtre lettre du 16. *Juillet, comme quoy mon Ambaſſadeur a executé les ordres, que je luy avois donnés touchant les livres de feu Monſieur Grotius voſtre Mary; & que nonobſtant les offres, que des autres avoyent faictes, pour s'en rendre poſſeſſeurs, vous avez eu plus de conſideration pour mes deſirs, que pour les avantages, que l'on vous faiſoit eſperer de ce coſté-là. J'advoüe, que dans le plaiſir, que je prens à la lecture des bons autheurs, je ſuis tellement amoureuſe des eſcrits de Monſieur Grotius, que je ne m'eſtimerois pas contente, ſi je me voyois déſcheüe de l'eſperance de les aſſocier à ma Bibliotheque. Mon Ambaſſadeur vous peut avoir dict une partie de la haute eſtime que je fais de ſon admirable intelligence, & des bons ſervices qu'il m'a rendus: mais il ne ſçauroit vous exprimer parfaictement à quel point ſon ſouvenir m'eſt cher, & les effects de ſes travaux conſiderables. Que ſi l'or & l'argent pouvoyent contribuer quelque choſe à rachepter une ſi belle vie, il n'y auroit rien en mon pouvoir, que je n'employaſſe de bon cœur pour cet effect. Jugez de là, que vous ne ſçauriez mettre ces beaux monumens & reliques entre des mains, dont ils ſoyent mieux receus & traictez, que les miennes: & puiſque la vie de leur autheur m'a eſté ſi utile; ne ſouffrez pas, que ſa mort me prive entierement des fruicts de ſes illuſtres peines. J'entens, qu'avec les livres, que d'autres ont faicts, vous me faſſiez tenir tous ſes memoires manuſcripts & extraicts, ſuivant la promeſſe que vous m'en faites dans voſtre lettre. Vous ne me ſçauriez jamais mieux teſmoigner voſtre bonne volonté, qu'en ce rencontre; & j'ai, Dieu mercy, dequoy le recognoiſtre, & vous en recompenſer, ainſi que mon Ambaſſadeur vous donnera à entendre plus particulierement, auquel me remettant, je prie Dieu, qu'il vous maintienne en ſa ſaincte grace.*

à Stockholme ce
12 *d'Aouſt*, 1648.

CHRISTINE.

RESPONSIO Reginæ CHRISTINÆ ad MARIAM REYGERSBERGIAM piæ memoriæ, H. GROTII uxorem.

EX litteris tuis decimo ſeptimo Kal. Aug. ad me datis, intellexi quo pacto Legatus meus juſſa mea ſit executus in conciliandis mihi mariti tui Domini Grotii p. m. libris, quodque neglectis aliorum, qui eorum poſſeſſores eſſe ambiebant, oblatis, majorem hubueris rationem, meis deſideriis ut morem gereres, quàm propriis commodis, quorum ſpes ab altera parte affulgebat. Equidem inter voluptates iſtas, quas ex bonorum authorum lectione capio, D. Grotii ſcripta ita depereo, ut ſi ſpe mea fruſtrata nequeam iſta Bibliothecæ meæ adjungere, nunquam me voti compotem arbitratura ſim. Legatus meus fortaſſe tibi retulit partem ſummæ illius exiſtimationis, qua vigent apud me ejus admirabile ingenium, & egregia, quæ mihi præſtitit, officia; ſed perfectè non potuit exprimere, ejus memoria mihi quàm ſit cara, & ſcriptorum monumenta quàm ſuſpicienda. Sane, ſi in auro, & argento aliquid eſſet momenti ad redimendam vitam tam claram, quidquid eſſet in manu mea animo lubenti in hunc finem conferrem. Ex hiſce colligas, quòd egregia hæc monumenta, & reliquias non poſſis committere manibus, à quibus meliùs excipiantur, & habeantur, quàm meis. Cùm horum auctor vivus mihi fuerit adeo utilis, ne patiare, ut ejus morte illuſtrium ejus laborum fructu planiſſimè priver. Sic intelligo, ut unà cum aliorum libris mihi omnium memorialium manuſcriptorum, & breviariorum facias copiam, ſecundùm promiſſa per literas tuas mihi facta. Nunquam mihi poſſes teſtatiorem facere tuam benevolentiam, quàm hac occaſione; ne deeſt mihi, gratia Deo, unde hanc gratiam rependere, teque remunerari queam, quorum Legatus meus te certiorem faciet, cui acquieſcens Deum rogo, ut te ſanctiſſimâ ſuâ gratiâ protegat.

Holmiæ prid. Idus Auguſti 1648. CHRISTINA.

HUGONIS GROTII

ALLOQUIUM

ad Arcam, quâ è carcere elatus eſt.

DUlces latebræ, temporis domus parvi
Anguſta, laxo quæ viam facis cœlo,
Clauſum parumper ſpiritum manumittens;
Onus quod ægrè congregum manu multâ
Interquieſcens pertulit ferus miles,
Tandemque cœcum tradidit rati pignus,
Læti vehendum Vahalis impetu prono;

Quas

Digitized by Google

Quas Arca grates, quas tibi feram laudes?
Tibi fugata victa ſervitus ceſſit,
Tolerata ſeptem poſt biennium menſes.
Quod celſa tueor oſtia libero vultu,
Quod durus aures non ferit ſeræ ſtridor,
Obicesque multi, barbarique cuſtodes:
Sed læta turba comiter ſalutantium,
Blandique amici, tincta litteris corda,
(Quales Thuanus, quo probatior nemo,
Puteanus, & mens erudita Tileni)
Faſtidioſas ire non ſinunt luces:
Tibi hæc, & aliud ſi quid eſt boni nobis,
Et ſi quid ultra reſtat, Arca, debemus.
Quæ merita verbis ſi liberet æquare,
Opus tot eſſet, ferre quot ſoles, libris.

Ejusdem Scazontes Albo cujusdam inſcripti.

QUos matris alvus Carcer edit in lucem,
Queis corpus animum more Carceris vincit,
Quos morte functos terra Carcer expectat,
Nunquam nimis timere Carcerem debent.
27. *Martii* 1621.

Idem in SYLVA ad

FRANSCISCUM AUGUSTUM THUANUM

JAC. AUGUSTI F.

cIↃ IↃC XXI ſcripta.

NOs quoque, ſi quisquam multum debere fatemur
Conjugio, memini, poſt tot tua vota, precesque,
Cynthia cum nonum capto mihi volveret orbem,
Qualem te primum, conjunx fidiſſima, vidi
Carceris in tenebris: lachrymas abſorpſerat ingens
Vis animi, neque vel gemitu te luctus adegit
Conſentire malis. rurſus nova vincula, ſed quæ
Te ſocia leviora tuli, dum milite clauſos
Nos Moſa, & triſti Vahalis circumſtrepit unda.

Digitized by Google

Heic patriam toties, & inania jura vocanti,
Et proculcatas in noſtro corpore leges,
Tu ſolamen eras, heic jam te viderat alter,
Et poſt ſe media plus parte reliquerat annus,
Cum mihi jura mei per te, ſolerte reperto,
Reddita. tu, poſtquam jam cæca acceperat alvus
Dulce onnus, oppoſitis libabas oſcula clauſtris:
Atque ita ſemoto foribus cuſtode locuta es.
Summe pater, rigido ſi non adamante futurum
Stat tibi, ſed precibus potis es, gaudesque moveri,
Hoc quod noſtra fides lucem ſervavit in iſtam
Accipe depoſitum, tantisque exſolve periclis.
Conjugii teſtor ſanctiſſima jura, meæque
Spem ſobolis, non huc venio pertæſa malorum,
Sed miſerata virum: poſſum ſine conjuge, poſſum
Quamvis dura pati. ſi poſt exempla ferocis
Ultima ſævitiæ nondum deferbuit ira,
In me tota ruat: vivam crudele ſepulchrum
Me premat, & triplicis cingat cuſtodia valli,
Dum meus ætheriæ ſatietur paſtibus auræ
Grotius, & caſus narret, patriæque, ſuosque.
Dixerat, atque oculis fugientia vela ſecutis
Addit: Abi conjunx, neque te niſi libera cernam.
Quod mea ſi auderet famam ſpondere Comœna,
Acciperet quantis virtutem laudibus iſtam
Poſteritas? nomen non clarius illa teneret,
Admeto regina ſuos quæ tradidit annos,
Quæque ſuper cineres jecit ſe arſura mariti,
Dignaque tam Bruti thalamis, quàm patre Catone
Porcia, & in letum magno comes Arria Pæto.

LIBERATO GROTIO.

HActenus inviſâ detentus carceris umbrâ
Ereptum ulterius non tulit Hugo diem.
Fata viam inveniunt. tabulis concluditur arctis,
Quemque capax mundus non capit, arca capit.
Navigat, & liber ſimul, & captivus, & inter
Spemque, metumque ſuum laudat, & odit opus.
Aut Solem mihi reddet, ait, fraus iſta priorem,
Aut iterum ingenio ſum miſer ipſe meo.
Quid fortuna ſtupes? toti mirabilis orbi
Non niſi vult miris liber abire modis.

LIBERATRICI
GROTIÆ.

DIſcite jam Belgæ Pietas quid poſſit, & uxor,
Quam faciat gratas docta virago vices.
Fœmina capta manet dimiſſo læta marito,
Miraturque ſuos ingenioſa dolos.
Non humeris fert illa virum. fraus vilior iſta eſt.
Aſſeribus tantas mancipat uxor opes.
Devehit impoſitum fatalis machina pondus,
Jamque minor parvâ Grotius æde latet.
Non audita canam. ignaro portatur ab hoſte,
Ipſaque cuſtodum dextera præbet opem,
Capta fuit ligno fallacis Breda carinæ;
Liberat hic captum lignea ciſta virum.
Secula magnanimas ſileant antiqua maritas,
Omnibus his majus Grotia nomen habet.

Raptim, C. BARLÆUS.

JOHANNIS RUTGERSII
EPIGRAMMATA DE
HUGONE GROTIO.

Dies 29. Auguſti menſis Grotiano carcere nefaſtus.

HÆc eſt illa dies, quæ tanti conſcia luctûs
Grotiacas vidit vincula ferre manus:
Nec flevit ſcelerata nefas, ſed lumine ſicco
Admiſit radios, auree Phœbe, tuos.
Deſine felices inter, Lux impia, luces
Formoſo nebulam ſpargere velle die,
Sed qualis Latiis damnata eſt Allia faſtis,
Inviſum populis tu quoque nomen habe.

In

In Liberationem GROTII.

QUam bene conveniunt ſimili duo numina fato,
  Iſacidum ductor, Grotiadesque meus?
Evaſit latitans anguſtâ Grotius arcâ:
  Servatus texto viminis ille fuit.
Huic Vahalis placidas ſubſtravit fluminis undas:
  Hoc Nilus, Moſe, fecerat ante tibi.
Excipit hunc Celtes; illum regina Canopi:
  Et reus hic patriæ eſt; & fuit ille ſuæ.
Par quoque principium ſimilis fortuna ſequetur:
  Nam populo leges hic dabit, ille dedit.

ARCA.

HÆc ea, quæ Domini ſolita eſt portare libellos,
  Grotiadæ fuerat pondere facta gravis:
Mutatum neque ſenſit onus. Quod enim illa ferebat,
  Id quoque, ſed ſpirans, bibliotheca fuit.

JOH. RUTGERSIUS.

DAN. HEINSIUS DE HUGONE GROTIO,

ab uxore carceri, in quo ad vitam damnatus erat, erepto.

COnjugis auſpicio ſuperas effertur in auras
  Grotius, & geminum munus amantis habet.
Pro tenebris lucem, cum lucis munere vitam;
  Quæ cum luce ſimul penè negata fuit.
At vos, ô Proceres, jam pœnam mittite, & iras,
  Sub vobis pereat ne pietatis amor.
Æneæ licuit medios geſtare per ignes
  Intactum Grajis dulce parentis onus.
Eripuit tenebris proſcriptum caſta maritum
  Thuria: nec fraudi res fuit illa viro.

Jam

Jam mortem, morti modo non vicinus, & ipſo
 In tenebris letho non leviora tulit.
Poſt vitam ſuus eſt. è morte renaſcitur ipſa.
 Naſcenti legem dicere nemo ſolet.

NIC. HEINSIUS in ELEGIA ſua ad J. AUG. THUANUM de

HUGONE GROTIO.

TU quoque dura minus, mea patria, vatibus eſſes.
 Fallor? an admonitâ ſtat tibi fronte rubor?
Quis color excuſet, quæ dedecus eluat unda?
 Sit precor hac faſtis ne ſua parte fides.
Ille tui plauſus, certæque, Batavia, laudes
 Grotius, ille lyrâ maximus, ille togâ:
Cui nil poſt æquale dabis, nil ante dediſti,
 Actus ab auſterâ tene parente reus?
Nec ſtetit hoc in fine nefas. non digna jubentur
 Tam tibi devotæ vincula ferre manus.
Unde novercalis labem tibi, patria, noxæ?
 Heu oblita tui, nunc pia mater ubi eſt?
Mater ubi eſt? ad te fugitiva revertere mater;
 Pectora ſi nomen ferrea mite trahit.
Ne ſciat hoc infenſus Iber. odioſior hoſte es.
 Cæca ſubis partes illius, ille tuas.
Materno elapſum vix carcere fovit, & ultro
 Obtulit hoſpitium come cruentus Iber.
Nobile fers noſtri ſpolium, gens victa, pudoris:
 Maxima de ſalvo gloria vate tibi eſt.
Sed melius domui mox creditur ille Thuanæ,
 Qua patet adflictis jam vetus ara reis.
Exſulis hæc cœpere fugam penetralia magni;
 Totque ſacrum meritis detinuere caput.

N OBITUM

HUGONIS GROTII.

SIſtite cantandi rabiem, celeberrima, Muſæ,
 Numina, & afflictam dilacerate chelyn.
Pegaſeos ſubverte apices, & culmina, & omnes,
 Queis paſſim coleris, ſubrue, Phœbe, domos,

Et Claron, & Pataram, Tenedonque, & quicquid amœnum
  Et toto ſacrum Vatibus orbe fuit.
Vile poëtarum eſt, proſtrato Principe, nomen,
  Et tuus Illuſtri funere marcet honos.
Diva Themis, ſileant leges, & roſtra, feroxque
  Damnet, & attonitos negligat hora reos.
Jam Minöe carent. juſtique interpres, & æqui
  Vult tibi, vult profugis legibus ire comes.
Gallia, quæ Gothicis miſces tua tela fariſſis
  Jam cauſſas, Gothico cum Jove, litis habes.
Cur, Tethys maleſana, furis? tibi nexa refringens
  Vincula, liberius per Mare ſtravit iter.
Nunc jus omne tuum, Mavors, reſcinde. furori
  Do veniam. tanti deſtina juris obit.
Optima Pax, terris nimium crudelibus exi.
  Ille tuus, læſo Numine, doctor abit.
Belgica, Hyperboreis iraſcere fluctibus. & tu
  Æole, flagranti crimine, conde caput.
Barbarus es. docto claram Pharon eripis orbi.
  Sceptraque præcelſæ mentis egere facis.
Infelix Europa, tuo pars iſta dolori
  Additur, & decori deficis ipſa tuo.
Nec laudum jam vecta tubâ per regna, per urbes,
  Gentibus hunc monſtras, DELFA ſuperba, virum.
Doctrinæque facem cunctis oſtendis Athenis,
  Et noſtro exortum grande ſub axe jubar.
Exequias comitatur Arabs, Chaldæus, & Aſſur,
  Hebræuſque ſuum ſuſpicit auctor opus.
Cunctorum vox hujus erat. tot ſcrîpſerat annis,
  Et puer hæc dixit, quæ ſtupuere ſenes.
Quod quondam latuit tenebroſo carcere, fulgens
  Et celebris captæ Palladis Aula fuit.
Hic ſecura ſuas mens exſpatiata per artes,
  Tot veterum ſecum ſola recoxit opes.
Reddita libertas. anguſtis finibus, ingens
  Quem Famæ ſpatium non capit, arca capit.
Tunc Batavûm ſpiſſis Solem latuiſſe tenebris
  Vidit, & obſtupit Sol pater iſta geri.
Tunc Vahalis, tunc Moſa ipſi juraſſe ſalutem
  Creditur, & ventos increpuiſſe truces;
„ Et dixiſſe: vehis contractum capſula Magnum,
  „ Qui mox, in Sueonum commoda, major erit.
Et fuit, & tantæ motus, ac pondera cauſſæ,
  A fera voluit poſteritate legi.
Poſthuma naſcentes ibunt in ſecula libri.

Et

Et tua prælustris prælia, Belga, leges,
Excuſſumque Tagi Dominum, partosque triumphos,
Aſſertamque inter buſta, necesque Fidem.
Lux Priſci, lux ille Novi, ſe ſubtrahit Ævo.
Scriptoremque necant tempora ſcripta ſuum.
En, Moſes ſine nube patet, ſine tegmine Chriſti
Pagina, & hoc totus diſcitur ore Deus.
Non, Groti, me teſte, viges. te purpura dudum
Extulit, & Regum crevit honore tuus.
In te Borbonius noſtræ miracula terræ,
Et Patriæ potuit fata notare tuæ.
Docta Caledoniæ tetigiſti ſceptra coronæ;
Parrhaſiumque tibi, Maxime, favit ebur.
Quem venerata fuit totis Sapientia caſtris,
Undique tot mundi Regibus horror eras;
Et ſacrum caput Auguſtis. quo ſoſpite forſan
Bella ſuum poterant dedidiciſſe nefas.
Indoluit ſors læva tuisque aſperrima rebus,
Invidiam in partes traxit iniqua ſuas.
Subductumque ſuis, non jam ſubduxit Olympo.
Unius ſpolium ſed ſinit eſſe Dei.

C. Barlæus.

SAMUELIS L. B. DE COCCEII

PRÆFATIO.

NOn immerito HEMMINGIUS aſſeruit, leges naturæ æque, ac Euclidis demonſtrationes, certis, indubitatis, ac æternis rationibus conſtare. Sane, cum una ſaltem naturâ cognita ſit ratio, unaque ratiocinandi facultas, eaque omnibus hominibus communis; concluſiones quoque, quæ ex illa facultate neceſſario inferuntur, communes ſint neceſſe eſt: quæ concluſiones, quoties *de jure ſuo cuique tribuendo* agitur, *Leges naturæ* dicuntur.

Mirum autem videtur, diſciplinam, cujus principia nobiſcum nata, ac animis hominum inſcripta ſunt, concluſiones, inquam, rationis, tam difficiles eſſe demonſtratu, ut non tantum in diſciplinæ principio, modiſque probandi in varias partes eant doctores: ſed & in ipſis præceptis pauciſſimi conveniant. Negari enim nequit, talia ſæpius principia proponi, taleſque modos demonſtrandi ſuppeditari, quæ juſtitiam naturalem omnem ſi non evertunt, ſuſpectam ſaltem, atque dubiam reddunt.

Hujus diverſitatis rationes varias deprehendi. Quidam enim, in quorum numero eſt Auctor noſter, intrinſecam bonitatem juri naturæ ineſſe, ſtatuunt: & principium juris naturæ in *ſocialitate*, (remoto Deo), quærunt; quo principio poſito, non poſſunt non pauciſſima naturæ præcepta inde inferri. *Vid. Diſſert. proœm. I.* §. 16. Alii, qui principium in *voluntate divina* conſtituunt, in modis cognoſcendæ illius voluntatis admodum differunt: taleſque plerumque proponunt modos, ex quibus nulla agendi neceſſitas deduci poteſt; quod præcipue illis contingit, qui modum cognoſcendi non niſi unum, verum, & adæquatum conſtituere voluerunt. *Vid. Diſſert. proœm. XI.* §. 26. Sed & plerique, qui in indagando juris naturæ principio deſudant, non in *juſtitia naturalis*, quæ homines inter ſe communi vinculo jungit, ſed in *philoſophia moralis* principia inquirunt; adeoque jus, quod ſoli Deo quæſitum eſt, cum jure, quod inter ſolos homines obtinet, confundunt, ac homines inter ſe quoque ex perfectionum regulis obligari volunt. Accedit, quod ingenium aliis refragetur, qui juſta ratioci-

ratiocinandi facultate deſtituti, cauſſas antecedentes, & ſubſequentes male nectunt, indeque non poſſunt non in concluſionibus errare.

Cæterum, diſciplina hæc centum, & triginta abhinc annis vix nomine in Germania, viciniſque regnis, cognita fuit. Etſi enim NICOLAUS HEMMINGIUS anno 1526. lineamenta juris naturæ divulgaverit; alibi tamen notavimus, non immerito vocari lineamenta, utpote quæ pauciſſimis paginis continentur: ſed & generalia nimis, atque conciſa, immo obſcura admodum eſſe, nec concluſiones, quas inde deducit, ſatis cohærere, diximus. *Vid. Diſſ. proœm. XI.* §. 12. Magis placet BENEDICTUS WINCKLERUS, qui anno 1615. ſyſtema juris naturalis ſub titulo *principiorum juris libri V.* publici juris fecit. Hic in opere doctiſſimo exiſtentiam juris naturæ eleganter demonſtravit: Deum ejus auctorem conſtituit: principium cognoſcendi in amore Dei, ac hominis poſuit; atque ex hoc principio ſingula naturæ jura juſto ordine deduxit. *Vid. Diſſ. Proœm. XI.* §. 13.

Hunc ſecutus eſt HUGO GROTIUS, vir omni elogio major, cujus tractatus *de Jure Belli, & Pacis*, primum prodiit anno 1625. Hic jus, quod inter plures populos, populorumque rectores intercedit, univerſum, ac certo ordine tractavit: Principium omnis obligationis *ſocialitatem* conſtituit: modos probandi tum a priori, tum a poſteriori propoſuit: concluſiones juris naturalis, i. e. ſingula naturæ jura operoſe admodum demonſtravit: & quod maximum eſt, pleraque auctoritate ſapientum, & exemplis gentium corroboravit, ac illuſtravit. *Vid. Diſſ. proœm. I. uſque ad Diſſ. X.*

Quod vero omnibus fere noviter inventis contingere ſolet, id ipſum quoque vir ſummus expertus eſt: multa, ſcilicet, eum ad perficiendam illam diſciplinam aliorum diligentiæ reliquiſſe. Sane, hypotheſes Auctoris 1. de Bonitate Juris Naturæ intrinſeca, quæ ſupponit, Deum a jure naturæ abeſſe poſſe; 2. de quatuor Juribus univerſalibus; 3. de Communione rerum primæva; 4. de origine Dominiorum; 5. de modis acquirendi; 6. de origine Obligationum; 7. de diſtinctione Bellorum in ſolemnia, ſeu publica jure gentium, & minus ſolemnia; atque infinita alia, ſuos nacta ſunt adverſarios.

Præterea cum 8. ipſe (*Prolegom.* §. 30.) fateatur, ſe ſimul *juriſprudentiam* privatæ diligentiæ ſtudio adjuvare voluiſſe; fateri neceſſe eſt, nulla in re eum magis hallucinatum eſſe, tantumque abeſſe, ut juriſprudentiam ſuo ſtudio adjuverit, ut potius præcipua jura, quæ

JCti ex jure gentium, ſeu naturæ, orta dixere, ficto juri gentium voluntario tribuat, eoque ipſo naturalis æquitatis rationem legibus Romanis deneget: quod præcipue in *Libro II. cap.* 5. usque ad *cap.* 21. demonſtrabimus.

Cæterum difficile intellectu hoc opus eſſe, alibi obſervavi, cauſasque difficultatis expoſui. *Vid. præfat. ad Diſſ. proœm.* §. 2. Unde tot commentatores nactus eſt liber, qui varias ingreſſi ſunt vias, ut divinum hoc opus illuſtrarent. Alii methodo magis perſpicua principia Grotiana expoſuerunt; quo nomine maxime commendandi ſunt PUFENDORFIUS, & *van der* MUELEN: prior in tractatu *de jure naturæ, ac gentium*: alter vero in *notis*, quas ad dictum Grotii librum publici juris fecit. GRONOVIUS verba ſaltem, & phraſes Auctoris, difficiliores maxime, nec non terminos novos, ac inuſitatos, quibus totum abundat opus, explicavit. Alii loca parallela ex auctoribus claſſicis, & hiſtoricis, ſæpius absque judicio, & ſelectu, collegerunt: ut TESMARUS. Alii obſervationibus quibusdam, iisdemque pauciſſimis, quæſtiones, quæ ad diſciplinam moralem, maxime vero ad theologiam, & controverſias ſacras pertinent, illuſtraverunt: ut OSIANDER, ZIEGLERUS, JÆGERUS. Alii ſparſim notas quasdam operi adjecerunt: ut OBRECHTUS, HENNIGES, & SIMON. Doctiſſimus BECMANNUS variorum notas congeſſit; omiſſis tamen plerumque iis, quæ quam maxime ad interpretationem Grotii pertinere videbantur. VITRIARIUS egregio auſu ſyſtema Grotii in quæſtiones redegit. KULPISIUS compendio, quod *Collegium Grotianum* vocat, principia Grotii propoſuit. Nemo autem notis perpetuis integrum illuſtravit opus: nemo principia Grotii rite examinavit, aut eorum indagavit defectus: nemo, denique, rationes naturæ, quibus jus Romanum, quod præcipuam ejus partem attinet, nititur, explicavit.

B. Parens in lectionibus Grotianis defectus illos expoſuit, principia Grotii confutavit, nova principia, novosque demonſtrandi modos propoſuit, & (in quo omnibus palmam præripuit) jus Romanum ex principiis juris naturæ illuſtravit: atque hac ratione graviſſimas difficultates, & antinomias, quæ hactenus inextricabiles viſæ ſunt, ſolvit, ac plurimas leges ab injuſtitiæ labe, quam eis aſpergere nonnulli voluerunt, vindicavit.

Has lectiones Grotianas, ſuccinctas admodum, & tanto tempore

re deſideratas, tibi, B. L., offero, in quibus nullam invenies quæſtionem, quæ pondus ſuum non habeat, & naturæ rationibus non adſtruatur.

Cum vero B. Parens in id ſaltem intentus fuerit, ut ad ductum Grotii quæſtiones generales, ſingulis paragraphis propoſitas, formaret, ac dijudicaret; parum ſollicitus fuit in explicando textu, & in examinandis iis, quæ in ipſo textu monenda fuerunt: quod ex ipſo commentario apparebit.

Has igitur lacunas ſupplevi, & ſingula fere verba, quæ interpretatione indigere videbantur, examinavi, ac Grotium ex ipſo Grotio explicavi. Sed & principia B. Parentis ex illius diſſertationibus illuſtravi: præterea meas quoque animadverſiones paſſim adjeci, easque a notis B. Parentis hiſce aſteriſcis („ „ „) diſtinxi.

Maxime autem curæ mihi fuit, ut jus Romanum ex naturæ fontibus deducerem, ac rationes naturæ cum rationibus juris Romani componerem: ſimulque ſuppoſita Grotii, quem in nulla diſciplinæ naturalis parte magis, quam in hac, a vero aberraſſe conſtat, corrigerem. Quæ vero ſparſim in hoc commentario notavi, juſto, & naturali ordine expoſui in Diſſertatione procemiali XII; ubi id egi, ut univerſum jus Romanum ad artem redigerem, & rationibus demonſtrarem, quam belle principia juris Romani, & naturæ, conveniant.

Ultimam igitur divino huic operi limam me adhibuiſſe, tuto aſſerere auſim: atque diligentiæ meæ ſtudio, & opera, id perfeciſſe exiſtimo, ut nihil, quod ad intellectum libri hujus, & inſtructionem jurisprudentiæ naturalis pertineat, ſupereſſe videatur.

Maxime autem doleo, editionem celeberrimi BARBEYRACII non ad manus fuiſſe, cum prælo ſubjicerem hoc opus; quæ cauſſa eſt, cur *Libro* demum *II. cap.* 8. ejus veſtigia ſim ſecutus. Sane, hanc editionem omnium abſolutiſſimam eſſe, negari nequit: nec commendari ſatis poteſt opera viri rerum divinarum, atque humanarum peritiſſimi, in recenſendo hoc opere adhibita. Non tantum enim plurima immutavit, ac ſupplevit loca, quæ in omnibus editionibus mendoſe allegata fuerunt, (quod pluribus exemplis in præfatione operis probat); ſed, quod maximum eſt, ſingulos Auctores, quos Grotius in textu, in margine, & in notis allegat, ipſe evolvit, loco congruo collocavit: capita, & paginas addidit, eoque lectori evolutionem

tionem eorum locorum reddidit facillimam. Ipſa verba viri celeberrimi hic afferre liceat. *Præterea*, ait, *rem prope immenſi laboris adgreſſus ſum, ad quam nullus horum librorum interpres, & ne quidem eruditiſſimus* Jo. Frid. Gronovius, *unquam data opera animum intenderant: ſed tantum prout memoria ſuggerebat, aut aliud agendo dabatur occaſio; ut nimirum omnia loca Scriptorum, veterum præſertim, quæ ab Auctore noſtro adferuntur, aut indicantur, in ipſis fontibus, quantum fieri poſſet, quærerem, & plerumque adcurate expenderem. Hoc autem, ut utiliſſimum, aliquando etiam valde neceſſarium erat ad mentem Auctoris intelligendam: ita ad infinitos errores animadvertendos, tum in numeris librorum, capitum, verſuum, tum in deſignatione Scriptorum laudatorum, tum in verbis eorum referendis, tum in rebus ipſis, plurimum mihi profuit, & lectoribus, ſpero, commodum erit.* Et mox: *Sæpiſſime Auctor, unde aliquid petitur, ſimpliciter nomine ſuo indicabatur, nulla mentione facta operis, libri, nedum capitis, aut verſus: adeo ut ſi quis locum quærere voluerit, quem nunquam legerat, aut cujus non meminerat, omnia Opera laudati Scriptoris ei pervolvenda fuerint &c.*

Cæterum, hoc maxime caveri velim, ne quis opinetur B. Parentem, vel me quoque, refutando Grotium gloriæ ejus aliquid detrahere voluiſſe: abſit hæc jactantia. Nunquam non ſatis laudari poteſt conatus illuſtris Viri, cujus judicium, ſolidam eruditionem, multifariam lectionem, & ſtyli elegantiam mirari ſatis non poſſum. Sane, facile eſt inventis aliquid addere.

PRIVI-

Digitized by Google

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

NOS FRANCISCUS, Divina favente Clementia, electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, & Hieroſolimarum Rex, Dux Lotharingiæ, & Barri, Magnus Hetruriæ Dux, Princeps Carolopolis, Marchio Nomenei, Comes Falckenſteinei &c.

Agnoſcimus, & notum facimus, tenore præſentium, univerſis, quod cum Nobis Marcus Michael Bouſquet ejuſque ſocii humillimè exponi curarint, quem in modùm *Hugonis Grotii de Jure Belli ac Pacis libros tres cum annotatis auctoris, nec non J. F. Gronovii notis, & J. Barbeyracii animadverſionibus; Commentariis inſuper locupletiſſimis Henr. L. B. De Cocceii ſub titulo Grotii illuſtrati antea editis, nunc ad calcem cujuſque Capitis adjectis; inſertis quoque Sam: L. B. de Cocceii Henrici filii obſervationibus &c. & ipſius Grotii Diſſertatione de mari libero ac Libello de æquitate &c. &c. in quinque voluminibus in quarto* prælo committere reſolverint, vereantur autem ne, æmulorum invidia hanc editionem imitantium, impendii & laboris ſui fructu fruſtrentur; ideoque Nobis demisè ſupplicarint, quatenus eorum indemnitati, Privilegio Noſtro Cæſareo ſuccurrere clementiſſimè dignaremur; Nos ſubmiſſæ pariter ac æquæ eorum petitioni annuendum cenſuerimus: Ac proinde Authoritate Noſtra Cæſarea, omnibus & ſingulis Bibliopolis, Bibliopegis, Typographis & aliis quibuscunque rem Librariam ſeu negociationem exercentibus, firmiter inhibemus, vetamus & interdicimus, ne quis ſupra nominatum Opus, ſub hoc aliove titulo, aut hac aliave formæ ſeu, ut aiunt, formato, per quinque annorum ſpatium, ab hodierno dio computandum, intra ſacri Romani Imperii Fines, recudere, vel aliis recudendum dare, aliorſumve impreſſum apportare, vendere & diſtrahere, citra præfatorum impetrantium eorumdemque hæredum ac ſucceſſorum voluntatem & aſſenſum, in ſcriptis obtentum, auſit vel præſumat. Si quis vero ſecus faciendo Privilegium hoc Noſtrum ſeu Interdictum violare, comtemnereque præſumpſerit, eum, non ſolum ejuſmodi exemplaribus, ubicunque locorum repertis, perperam recuſis ſeu apportatis, quæ dictus Marcus Michael Bouſquet ejuſque ſocii, ſive propropria authoritate, ſive Magiſtratus illius loci auxilio, ſibi vindicare po-

terunt, de facto privandum, ſed & decem marcarum auri puri pœna ærario ſeu Fiſco Noſtro Cæſareo & Parti læſæ ex æquo pendenda, omni ſpe veniæ ſublata, mulctandum decernimus, dummodo tenor hujus Noſtri Privilegii in fronte libri impreſſus reperiatur & conſueta quinque exemplaria Conſilio noſtro Imperiali Aulico exhibeantur. Mandamus itaque omnibus & ſingulis Noſtris ſacri Romani Imperii ſubditis & fidelibus dilectis tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus, cujuſcunque ſtatus, gradus, dignitatis aut ordinis fuerint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu exiſtentes, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine Jus Juſtitiamque adminiſtrant, ne quemquam Privilegium hoc Noſtrum Cæſareum violare, ſpernere aut tranſgredi patiantur: ſed ſi quos contumaces compererint, conſtituta a Nobis mulcta eos puniri, & quibuſcunque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipſi graviſſimam Noſtram Indignationem prædictamque pœnam evitare voluerint. Harum teſtimonio Literarum, Manu Noſtra ſubſcriptarum, & Sigilli Noſtri Cæſarei appreſſione munitarum, quæ dabantur, Viennæ die undecima Auguſti, Anno milleſimo ſeptingenteſimo quinquageſimo Regni Noſtri quinto.

FRANCISCUS. (L. S.)

ut A. Comes Coloredo.

Ad Mandatum ſacræ Cæſareæ Majeſtatis proprium

J. J. Hayeck de Waldstaeten.

BIBLIO-

Digitized by Google

BIBLIOPOLÆ
LECTORI
S.

HUGONIS GROTII Opus immortale *de Jure Belli, ac Pacis* vix amplius reperiri venale in plerarumque Europæ partium Bibliopoliis, ut fruſtra omnino abs Studioſis, & Negociatoribus Librariis requireretur, dudum animadvertebamus. Eò etiam rem deventuram conſtituere profectò oportebat, ut neceſſariò brevi carendum penitùs eſſet inſigni hoc Libro plurimis eum deſiderantibus, niſi nova quadam editione parabilior fieret. Hinc de juvandis hoc officio ſtudiis cogitavimus. At cum illuſtrato Adnotationibus, vel Commentariis Grotio uti huc uſque conſueverint Juvenes, & Litterati; unde formâ quoque aliâ atque aliâ typis emiſſus fuit; quo habitu, quibuſve luminibus auctum eum nunc exhibere maximè conduceret, deliberandum erat, nec ſine peritorum ſententia ſtatuendum. Illi autem velut ex condicto reſponderunt, gratiſſimam nos rem facturos omnibus, atque perutilem Juris cultoribus, dummodò non ſolùm quæ ad intelligendum Grotium ipſum adnotata inſerviunt, ſubminiſtraremus omnia, ſed & ea quoque, queis Commentatores ejus præſtantiores Principiis, Regulis, & Definitionibus ſummi illius Viri, lucem fœnerarunt, ponduſvę novis argumentis addiderunt aliquod, vel auctoritatem exemplis;

Digitized by Google

deindè quæ admoverunt ipſi, vel depulerunt dubia; poſtremò ſin aliquem ei jungeremus, quó utendi Juris Univerſalis Regulis, ad Civilem Jurisprudentiam promtiùs penitiùſque percipiendam, & Factorum ſpeciebus applicandam ſollerter, veram rationem ſimul condiſcere Juvenes poſſent, vel ex hac una Grotii editione.

His acceptis monitis ad publicam, atque utriusque ſcientiæ ſtudii utilitatem evidenter compoſitis, longa, anceps ve non poterat eſſe diſquiſitio de Comitibus Grotio ſociandis. JOANNEM FRIDERICUM GRONOVIUM, & JOANNEM BARBEYRACIUM, ei jam factos penè neceſſarios, ablegare piaculum fuiſſet. At ex reliquorum turba, inſignibus licet quibuſdam eruditis nobili, quos HENRICO à COCCEII, filioque ejus SAMUELI, tanti Patris digniſſimo, Viris cùm dignitate, tùm præcellenti doctrina illuſtriſſimis, anteponere ſine injuria, damnoque ſtudioſorum ingenti licuiſſet? Nullum utique: quod fatebuntur haud dubiè omnes, qui Duumvirûm illorum Commentarios oculis uſurparunt, vel fama celebrari ſolùm audiverunt. Immò & aliûs cujuſpiam labores Grotio illuſtrando impenſos, illis adjungere ſupervacaneum prorſus futurum fuiſſe, videbitur certiſſimè Lectori illic reperturo quicquid heic ei conjunctim ſuppeditare optabamus; in ſpecie verò quod nullibi adhuc ne tentatum quidem deprehenderat, nimirum, Principia Grotii accuratè inveſtigata, atque enucleata, & expenſa ſollicitè, ac conſequenter, confirmatis quæ bene ſe habent, & propoſitis certioribus ubi quid humani paſſus eſt vir magnus, veros Juris Univerſalis fontes reſeratos, redditoſque faciles aditu. Planè ut optimo jure ſcribere potuerit Illuſtris *Samuel* à COCCEII *, ſe *ultimam divino operi limam adhibuiſſe, atque diligentiæ ſtudio, & opera, id perfeciſſe, ut nihil, quod ad intellectum Grotii, & inſtructionem Juriſprudentiæ Naturalis pertineat, ſupereſſe videatur.*

Hoc unum nos abſterrebat, nempè ab incurioſiſſimo Typotheta, &, ut videtur, Correctore nullo adhibito, peſſimè habitos, tot fere typographicis mendis, quot lineas habent, deturpatos eſſe exquiſitos Commentarios Cocceianos Wratiſlaviæ impreſſos. Quos emaculare nullus poſſe vulgaris vel diligentiæ, vel peritiæ reſtitutor. Quippe non id duntaxa ei præſtandum, ut evidenter depravata vocabula, reſtitueret, ſed & ex eo ipſo mendo nata, haud minus latina, at diverſæ notionis, ſenſum phraſeos, aut periodi totius immutantis, ità, ut ad præcedentia ſubſequentiave, aut ad rem, qua de agitur, minimè faciant, dignoſceret; tùm verba omiſſa, vel mota ſuo loco, revocaret; Auctorum, Librorumve allegatorun vera

* In Præfatione ſua. quam vid. ſupra.

vera nomina pro corruptis prælo Wratiſlavienſi repræſentaret; horum item loca rarò curatè indicata, ſæpiùſque mutilata, aut aliquo modo fœdata, ex ipſis fontibus repeteret. Quæ quantam animi, oculorumque contentionem, diligentiamve requirant, & Librorum notitiam, experti ſciunt. Neque tamen id genus labore penſum Editionem curantis abſolvi conſtituimus. Emendanda, addendave ab ipſo Illuſtr. *Samuele* à COCCEII ſubjecta Commentariis, ſuo quæque loco inſeri prætereà oportere; denique Grotii ipſius, Gronovii, & Barbeyracii Notas, ſic diſponere, ut & in quærentis oculos facilè incurrerent, & ſignorum diverſitate, cùm à ſe invicem, tùm à Cocceiorum Commentariis diſtinguerentur, vel in ipſo textu, ut ad quem amandaretur Lector ex ſigno cognoſceret.

Domi nos habere his omnibus idoneum curatorem, ex aliis generis ejuſdem ferè ab eo præſtitis, *Carolum Guillielmum Fridericum Dumaſium* noſtrum, ſtatuebamus meritò. Nec tamen operi manum admovere priùs, quàm aliquo ſpecimine certa ſpes ſucceſſûs facta fuiſſet, voluimus. Exhibuit ſpecimen, quod cùm periti Urbis hujus probaſſent, oculis Litteratorum Italiæ ſubjicere haud ſumus veriti. Illis autem quàm placuerit, laudes, quibus incœptum ornarunt, &, ut perficeretur, nos adhortati ſunt, indicium præbuêre luculentum, quod mox ſequuta prænumeratione, quo promptiùs ſumptus opus exequi poſſemus, omni exceptione majus fecerunt. Cui fiduciæ, expectationive, ut & promiſſis noſtris nos non defuiſſe, conſtabit duorum priorum, quos exhibemus, Tomorum inſpectione. Quibus formandis ſi menſium quatuor tempus inſumpſimus ultrà conſtitutum ab initio, Prænumeratorum gratiâ id à nobis factum proteſtamur. Quam enim curam adhibuimus, ut deſiderari nihil in his, quæ ad nos pertinent, jure valerent, intra arctius temporis ſpatium præſtandis omnibus adplicare pariter, ſuprà hominis unius vires fuiſſet. Mendorum certè ſingularium, imo & locorum ſanandorum copia multò major opinione noſtrâ, non ſolum lentè magis ut procederet opus effecit neceſſariò: ſed & ut adjutorem daremus Dumaſio ornatiſſimum Juvenem *W. P. Kellingium* Heidelbergenſem, qui operam non vulgarem in relegendis iterum ſpeciminibus præſtitit. Hæc verò à nobis afferri excuſandæ moræ voluntariæ cauſa ne quis exiſtimet, conferendi nonnullas tantùm Editionis Wratiſlavienſis cum noſtra plagulas ingratum ſuſcipere laborem velit, agnoſcet quantum & Textus, & Commentarii mutati ſint ab illis. At Ill. COCCEIUS ipſe ultimæ emendandorum in Tomo primo paginæ, querenti calamo hæc ſubjecit verba: *Maximopere*

doleo, tot operi huic irrepſiſſe menda, quæ ſenſum rei ſæpius invertunt; præcipua inter legendum emendavi, pleraque autem humanitati Lectoris corrigenda relinquo.

Supereſt ut ulterius doceare B. L., quem ordinem ſervavimus in his omnibus ea ratione uſui tuo aptandis, quæ tibi tum legenti, tum evolventi minus crearet faſtidium. Ac primum quidem, uti ſupra dictum eſt, in exhibendis Grotiani Operis Capitibus ſecuti ſumus editionem Amſtelodamenſem, ita ut unumquodque daremus integrum cum ipſius Grotii, Gronovii, & Barbeyracii notis. Grotii notæ litteris a, b, c, &c; Gronovii numeris 1, 2, 3, &c; Barbeyracii, (aa) (bb) (cc) &c; marginales denique hiſce *a, b, c*, &c. ſcriptoriis ſimilioribus, quas alii *italicas*, alii *curſivas* nuncupant, dignoſcendæ ſunt. Textus verbis ubicunque talem aſteriſcum * præfixum videbis, eum intelliges amandare ad Commentarios *Cocceianos*, quos ad finem ſui cujuſque Capitis adjecimus, nec non ad ductum textus per paragraphos, & numeros diſtinximus.

Præterea cum animadverteremus rei illuſtrandæ cauſa frequente rinſertas ſectiones integras, capitave, ex Ill. Cocceiorum multifariis operibus deſumptas, eas, quo facilius ſecernerentur a Commentariis, modo diverſis, modo minoribus typis exprimendas curavimus. Quæ vero ex Gronovii notis excerpta deprehendimus, quoties id ſalvo ſenſu fieri potuit, ea a Commentario abeſſe juſſimus, & ubi neceſſe fuit, hæc verba appoſuimus *vid. Gron. h.* Exemplum eſto *Tom. II. pag.* 555, *col.* 2, *poſt med.* & 556, *col.* 1. *circ. init.* Sed & reſecuimus aliquando integros paragraphos e *Diſſertationibus Procemialibus*, *ſeu Introductione* Ill. Dn. *Sam.* à Cocceii delibatos, multaſque paginas implentes; rationemque dedimus in notula, id factum eſſe ne cum huic noſtræ (auctore Viro Ampliſſimo, Juriſque conſultiſſimo, Lauſannenſi Propræfecto Loysio à Bochat, ad quem eruendis reconditiſſimis Helvetiorum antiquitatibus, & originibus impeditum, nihilominus nobis tum conſilia petentibus, tum ejus bibliothecam conſultantibus aditus patuit) ipſæ iſtæ Diſſertationes Procemiales XII. acceſſuræ ſint, inani repetitione Lector fatigaretur, & voluminum præter neceſſitatem excreſcentium pretium augeretur.

Equidem hic locus eſſet cauſſas ediſſerendi, quæ nos impulerunt ut hanc Introductionem editioni noſtræ jungeremus; verùm quid multis opus eſt verborum ambagibus, ubi vel ex ipſo titulo apparet, quam arcte unum, alterumve opus cohæreant. Sanè, abſque illis Diſſertationibus

Digitized by Google

bus Opus noſtrum mancum, truncumque futurum fuiſſe, quicumque Commentarios eas ſingulis ferè paginis allegantes, & eo Lectorem amandantes inſpexerint, fateantur neceſſe eſt. Sed non ad Grotii ſolùm, verum etiam ad cæterorum Juris Naturæ Auctorum ſyſtemata intelligenda, eorumque defectus notanda viam pandunt, planamque faciunt; Celeberrimi *Henr. à* COCCEII Poſitiones Juris Gentium, quas lectionibus ſuis Grotianis præmittere ſolitus fuerat, exhibent, atque explicant; ſyſtema denique Juſtitiæ Naturalis, & Romanæ, plane novum ſuppeditant.

Supereſt ut hoc unum te moneamus B. L., nimirum, adornari ab eruditiſſimo quodam Viro *Indicem* copioſiſſimum materiarum omnium, tum in textu, tum in notis, tum in Commentariis contentarum, qui, ſicuti multa alia, in editione Wratislavienſi deſideratus, explebit paginas Tomi IV. ultimas. Vale. Scribebamus Lauſannæ, Idibus Februarii, Ann. MDCCLI.

Digitized by Google

H. G. PROLEG.

Digitized by Google

2 3 74

HUGONIS GROTII
PROLEGOMENA
IN TRES LIBROS
DE JURE BELLI, AC PACIS.

† 1. JUs [1] † civile, ſive Romanum, ſive [2] quod cuique patrium eſt, † aut illuſtrare commentariis, † aut [3] contractum ob oculos ponere, aggreſſi ſunt multi; † at jus illud, [4] quod inter populos plures, † aut populorum rectores intercedit, [5] † ſive ab ipſa natura profectum, [6] † aut I. Jus *Gentium.*

Gronovii Notæ.

PRolegomena] Προλεγομένων partes ſunt duæ: generalis, quæ ſpectat omnem materiam: ſpecialis, quæ ſpectat hoc opus. Prior habet duo membra: alterum, quo probatur eſſe jus; alterum, quo probatur eſſe & jus in bello.

Prioris membri quatuor ſunt articuli: primus, propoſitio ſententiæ illorum, qui jus volunt eſſe rem imaginariam, umbraticam, appellationem ſine corpore, & ſpecie, ut *Cæſar* de republica loquebatur. Secundus, refutatio ejuſdem ſententiæ. Tertius, confirmatio ſeptem conſtans argumentis. I. Eſt natura homini appetitus ſocietatis, ergo & jus. II. Eſt judicium, & qualiſcunque delectus boni, & mali; ergo & jus, quod bono alligat, & a malo deterret. III. Eſt diſcrimen etiam boni majoris, & minoris, & intellectus: bono majori deberi majorem honorem; ergo & jus, nempe juſtitiæ diſtribuentis. IV. Agnoſcimus omnes verum Deum præcepiſſe: ergo eſt jus, quod ille præcipit. V. Habemus parentes, quibus pro beneficio procreationis, & educationis ſubjecti ſumus: ergo eſt jus, quod illi mandant. VI. Intellexere homines, utile eſſe civitates coli: ergo eſt jus civile. VII. Viderunt quoque utile eſſe, ut quædam civitates cum civitatibus, & populis externis conſentirent in commune utrorumque bonum: ergo eſt jus gentium. Quartus articulus prioris membri partis generalis, conſectaria quædam, vel ſecunda refutatio, I. adverſus Carneadem. II. Dicti Horatiani. III. Eorum, qui jus inter privatos agnoſcunt, rectores rerumpublicarum eo volunt ſolutos.

Alterum membrum partis generalis, quo probat eſſe etiam jus, & ſervandum eſſe in bello, conſtat argumentis quatuor. *ESSE JUS IN BELLO*, *probat* I. quia laudabile bellum non ſuſcipitur, niſi juris obtinendi cauſa: indignum igitur, jus per injuriam peti. II. Teſtimonia ſcriptorum, & Imperatorum. III. Pro juſtitia cauſæ, & armorum, proque injuſtitia, augentur, & minuuntur animi militum: IV. Creſcit exiſtimatio ad alienigenas, ſi quem videant nonniſi juſtam ob cauſam, & ſalvo jure publico, ac privato ad arma deſcendere.

Pars Specialis eſt, quæ proprie ſpectat hoc ipſum opus, atque quintuplex eſt. Continet enim I. conſilium auctoris. II. Partitionem operis. III. Neceſſitatem operis. IV. Subſidia. V. Curam, & cautionem auctoris per univerſum opus.

1 *Jus civile Romanum*] Quod ex LL. regiis, & XII. tabb. Romæ ortum varie crevit; cumque diffunderetur nimis, a Juſtiniano circumciſum, & correptum in Pandecte, Codice, Novellis. &c. ad nos pervenit, inque Academiis docetur. Quod olim fuit Quiritum, id nunc eſt jus commune omnium populorum in Europa.

2 *Quod cuique patrium*] Populi unius, ſive certæ gentis, regni, municipii.

3 *Contractum*] In compendium redactum.

4 *Quod inter populos plures*] Quod populos, aut principes ſui juris, nullaque reipublicæ communione conjunctos, alium aliis præſtare oportet.

5 *Sive ab ipſa natura profectum*] Sive ſit *jus naturale.* Significat jus belli, & pacis, ſive gentium jus, ſive publicum appellare velis (perinde ut *Juſtinianus* loquitur de jure privato Romanorum) tripartitum eſſe: quippe collectum ex naturalibus præceptis, ex divinis oraculis, ex cultiore vita populorum.

Digitized by Google

[6] + aut divinis conſtitutum legibus, ſive [7] + moribus, & pacto tacito introductum, + attigerunt pauci: + univerſim, ac certo ordine tractavit hactenus nemo; + cum tamen id fieri interſit humani generis.

Belli, & pacis.

2. Vere enim [8] + Cicero [9] præſtabilem hanc dixit ſcientiam, (aa) + in fœderibus, pactionibus, [10] conditionibus populorum, regum, exterarumque nationum, + in omni denique belli jure, & pacis. + Et Euripides hanc ſcientiam rerum divinarum, & humanarum [11] cognitioni præponit: (bb) ſic enim [12] + Theonoen compellari facit:

> *Nam turpe id eſſet, cum ſcias hominum, ac Deûm*
> *Quod eſt, eritque, juſta te haud cognoſcere.*

Nullum quibuſdam, niſi utile.

+ 3. Atque eo magis neceſſaria eſt hæc opera, + quod & noſtro ſæculo non deſunt, + & olim non defuerunt, qui + hanc juris partem ita contemnerent, + quaſi nihil ejus præter [13] inane nomen exiſteret. + In omnium ferme ore eſt Euphemi dictum [a] apud [14] Thucydidem, regi, aut civitati imperium habenti [15] + nihil injuſtum, quod utile: cui ſimile illud, + in ſumma fortuna [16] id æquius, quod validius; + & rempublicam [17] ſine injuria geri

GROTII.

a *Apud Thucydidem*] Verba ſunt lib. VI. Ἀνδρὶ δὲ τυράννῳ ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ οὐδὲν ἄλογον, ὅ, τι ξυμφέρον· (Cap. 85. Edit. Oxon.) Idem ſenſus libro V. ubi Athenienſes præpotentes eo tempore ſic Melios alloquuntur: ὅτι δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἴσης ἀνάγκης κρίνεται· δυνατὰ δὲ οἱ δυνατοὶ πράσσουσι, καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσι· *juſta humanæ rationi ea cenſeri, quæ par neceſſitas indicit: cæterum quæ fieri poſſunt, ea fieri a validioribus, ab infirmioribus tolerari.* (Cap. 89.) [In primo loco non agitur de comparatione *juſti* cum *utili*, ſed de utili tantum. Vide notas noſtras Gall. *J. B.*]

GRONOVII.

6 *Aut divinis*] Sive divinum.

7 *Moribus*] Sive ſit gentium jus.

8 *Cicero*] In *orat. pro Balbo* c. 6.

9 *Præſtabilem*] i. e. inſignem, excellentem, eximiam.

10 *Conditionibus*] Conventionibus, aut placitis, pactionibus. Sic loquitur *Cicero* Topic. 21. *Jus a natura profectum ſit, an ob aliqua conditione hominum, & pactione.* Et 1, off. 7. ait, quædam eſſe *privata lege, conditione, pactione, ſorte.*

11 *Cognitioni*] Otioſæ ſcil., & fructu, propoſitoque animi emendatioris deſtitutæ. Hos Stoici ajebant noſſe præcepta ſine decretis, & Græci paſſim proverbio τὴν πολυμάθειαν νοῦν οὐ διδάσκειν. Vide *Gellium* initio (*Præfat.*) talem cognitionem in Scythis arguebat *Juſtinus*, 2, 2.

12 *Theonoen*] *Theoclymeni* ſororem, qui ambo erant *Protei* liberi; compellatur autem ſic ab *Heleno. Eurip.* in ejus nominis tragœdia V, 929.

13 *Inane nomen*] Ut Julius apud *Sueton.* 77. *nihil eſſe rempublicam, appellationem modo, ſine corpore, & ſpecie.* Et Brutus moriens, *non in re, ſed in verbo eſſe virtutem.* Flor. 4, 7.

14 *Thucydidem*] l. 6. *Euphemus* erat legatus Athenienſium ad Camarinos bello Siculo.

15 *Nihil injuſtum*] Traſymachus ad Socratem apud *Plat.* de rep. 1, 579. Φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον. Vide *Muretum* var. lect. 18, 11.

16 *Id æquius, quod validius*] Vide *Tacit.* XV, annal. 1. *Id jus eſſe, quod ei, qui plus poteſt, utile eſt. Cic.* 3. de rep. *Patric.* pag. 37.

17 *Sine injuria*] Ex fragm. *Ciceronis lib.* 3. de republ. apud *Auguſt.* de civ. Dei 19, 21. ubi P. Furius Philus hoc diſputat. Verba ſunt: *Niſi per injuſtitiam rempublicam ſtare, aut geri non poſſe.* Vide *Sigon.* ad frag. p. 67. & *Patrit.* 140. Eos, qui ſunt cum imperio, neceſſario nonnunquam eſſe injuſtos.

(aa) Non dicit CICERO, *præſtabilem hanc eſſe ſcientiam*, ſed *Cn. Pompeji*, quem laudat, *præſtabilem eſſe ſcientiam*, ut in omni genere, ac varietate artium, ita quoque, & quidem præcipuè, *in fœderibus &c. in omni denique Belli Jure, ac Pacis.* Adeo ut eadem non ſit ſententia, & nonniſi per conſequentiam inde deduci poſſit, quod Auctor intendit. Mirum autem, id non obſervatum fuiſſe ab Eruditiſſimo *Gronovio*, qui Orationem, & caput, unde locus iſte petitus eſt, accuratè indicavit: magno me onere levaturus, ſi quod heic, & in ſequenti, ac pauciſſimis aliis locis fecit, ubique, ut poterat, experiri voluiſſet. *J. B.*

(bb) Non *præponit*, ſed conjungendam eſſe ſtatuit,

Digitized by Google

geri non poſſe. Accedit, quod quæ inter populos, aut reges incidunt controverſiæ ferme [18] Martem habent arbitrum. Eſt autem + non vulgi tantum hæc opinio, bellum ab omni jure abeſſe longiſſime; + ſed & viris doctis, ac prudentibus ſæpe dicta excidunt, quæ talem opinionem foveant. Nihil enim frequentius, quam + oppoſita inter ſe, jus, & arma. Nam & Ennius dixit:

> + *Non* [19] *ex jure manu conſertum, ſed mage ferro*
> *Rem repetunt.*

Et Horatius ferociam Achillis ſic deſcribit:

> + *Jura negat ſibi nata, nihil non arrogat armis.* *Art. Poët. ỷ. 122.*

[20] + & alius alium, cum bellum ordiretur, ſic loquentem inducit:

> *Hic pacem, temerataque jura relinquo.*

[21] Antigonus ſenex irriſit hominem, qui ſibi urbes alienas oppugnanti commentarium de juſtitia adferebat. Et [22] Marius negabat præ armorum ſtrepitu leges [b] a ſe poſſe exaudiri. + Ipſe ille [23] oris tam verecundi Pompejus auſus eſt dicere: [c] *Armatus* (cc) *leges ut cogitem.*

+ 4. In

ſtatuit, ut ſtatim cuivis verſionem Auctoris noſtri, quæ fida eſt non minus, quam elegans, inſpicienti patebit. Id autem quam maxime ab omni ævo neglectum fuiſſe, in noſtrâ ad PUFENDORFIUM *De Jure Nat. & Gent.* Præfatione Gallicâ, fuſe probavimus. *J. B.*

GROTII.

b *A ſe poſſe exaudiri*] Apud *Plutarchum* Lyſander machæram oſtendens: *ὁ ταύτης κρατῶν βέλτιστα περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται. Hanc qui habet, is optime de terrarum finibus diſputat. Apophthegm.* (p. 190. E.) Apud eundem Cæſar: *οὐ τὸν αὐτὸν ὅπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· Non idem eſſe tempus armorum, quod legum.* (Vit. Cæſ. p. 725. B.) Seneca quarto de beneficiis capite XXXVII. *Multa interim reges, in bello præſertim, opertis oculis donant; non ſufficit homo juſtus unus tot armatis cupiditatibus; non poteſt quiſquam eodem tempore, & bonum virum, & bonum ducem agere.*

c *Armatus leges ut cogitem?*] *Plutarchus* hanc ſententiam Pompeji ad Mamertinos ſic enuntiat: *οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες· Non deſinetis nobis hominibus gladiis accinctis leges recitare?* (Vit. Pomp. p. 623. D.) *Curtius* lib. IX: *Adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium vertit.* (Cap. 4.)

GRONOVII.

18 *Martem habent arbitrum*] Bello deciduntur, c. 21. ὃς οὔτινα οἶδε Θέμιστα, de Marte *Homer. Il. ί. 761.* Alexander ad Darii legatos: *Nuntiate veſtro regi, & quæ amiſit, & quæ nunc habet, præmia eſſe belli. Hoc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis aſſignatura fortuna eſt. Curt.* 4, 10.

19 *Ex jure manu conſertum*] Rei vindicatione, actione civili. Extat hic *Ennii* locus apud *Gellium* 20, 10.

20 *Et alius alium*] *Lucanus* videlicet Julium Cæſarem, cum Rubiconem tranſiret. Vide *Lucan.* 1, 225.

21 *Antigonus*] *Plutarch.* de fortit. Alex. pag. 330.

22 *Marius*] *Plutarch.* Apoph. p. 202. Mario 421. (Adde VALERIUM MAXIM. Lib. V. c. 2. num. 8. *J. B.*)

23 *Oris tam verecundi*] Quod quoties in concionem veniret, etiam maximis rebus geſtis, erubeſceret. *Seneca* epiſt. 11. quod ipſe cum aliis *probum* vocat. Unde *os probum ejus Plinio* 7, 12. & 37, 2. Unde *Salluſtius* eum dixit *oris probi, ſed animi inverecundi. Suet.* de illuſtr. Gramm. 15. *Probus* autem latinis auctoribus i. q. verecundus. Lyſander τὸ δίκαιον ἐν μόνῳ τῷ λυσιτελεῖ τιθέμενος καὶ τὸ καλὸν ἐν τῷ συμφέροντι.

(cc) Verba ita concepta, quæ poſtea, ut refert *Plutarchus*, Auctor in Nota ſua poſuit, habuerat ille ex ALBERICO GENTILI, *De Armis Romanis*, Lib. I. c. 10. pag. 62. Ed. Hanov. 1612. *J. B.*

\+ 4. In Chriſtianis ſcriptoribus plurima ejus ſenſus occurrunt: pro multis unum (dd) Tertulliani ſufficiat: *dolus*, *aſperitas*, *injuſtitia*, [24] *propria negotia præliorum.* + Qui ita ſentiunt, + dubium non eſt, quin oppoſituri ſint nobis illud ex [25] comœdia:

> *Incerta hæc ſi tu poſtules*
> *Ratione certa facere, nihilo plus agas,*
> *Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.*

Jus eſſe aſſertum, contra Carneadis objectiones.

\+ 5. Cum vero + fruſtra de jure ſuſcipiatur diſputatio, ſi ipſum jus nullum, & ad commendandum, & ad præmuniendum opus noſtrum pertinebit, hunc + graviſſimum errorem breviter refelli. Cæterum [26] + ne cum turba nobis res ſit, [27] demus ei advocatum. Et quem potius, quam [28] Carneadem, qui ad id pervenerat, + quod [29] academiæ ſuæ ſummum erat, + ut pro falſo non minus, quam pro vero vires eloquentiæ poſſet intendere? + Is ergo [30] cum ſuſcepiſſet juſtitiæ, hujus præcipue, de qua nunc agimus, oppugnationem *, nullum invenit argumentum validius iſto: + jura ſibi homines pro utilitate ſanxiſſe, varia pro moribus, & apud eoſdem pro temporibus ſæpe mutata: + jus autem naturale eſſe nullum; + omnes enim & homines, & alias animantes ad utilitates ſuas natura ducente ferri: proinde aut nullam eſſe juſtitiam, aut ſi ſit aliqua, + ſummam eſſe ſtultitiam, + quoniam ſibi noceat alienis commodis conſulens.

* *Apud Lactant.* ℣. 16.

\+ 6. Verum + quod hic dicit philoſophus, & ſequitur [31] poëta:

> *Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum:*

1. *Naturale.*

admitti omnino non debet; [32] nam homo animans quidem eſt, + ſed eximium animans, multoque longius diſtans a cæteris omnibus, + quam cæterorum genera inter ſe diſtant: + cui rei teſtimonium perhibent multæ actiones humani generis propriæ. + Inter hæc autem, quæ homini ſunt propria, eſt

GRONOVII.

24 *Propria negotia*] Non parerga, aut obiter contingentia, ſed ipſum opus, ipſum quod intenditur ibi, & agitur: non quæ forte incidunt, ſed quæ proprie ibi aguntur.

25 *Comœdia*] *Terent.* Eun. 1. 1.

26 *Ne cum turba*] In qua ſcilicet omnes clamant, nemo audit. lib. 1, 4. 2.

27 *Demus ei*] Ponamus hominem certum, quicum nobis res ſit, qui pro falſa illa opinione pugnet, & pro ea ſolus dicat. Genus loquendi e veterum declamatorum ſchola petitum, quo de foro migrarat. Frequentatum *M. Senecæ*, & *Quinctiliano.* Vide notas meas ad *Senec.* controverſ. 7.

28 *Carneadem*] Carneades Cyrenæus, novæ academiæ tertiæ conditor poſt Platonem, & Arceſilam. Vide *Diog. Laërt.* & *Jonſium* hiſt. philoſoph. lib. 3, cap. 10. pag. 264. *Cic.* de legib. 1, 13. *Lactant.* 5, 17. *Quinctil.* 12, 1. De ſententia Carneadis *Cic.* 3. de republ. fragmentum ſervatum *Lactantio* in epitome.

29 *Academiæ*] Academicæ ſectæ, quæ ex inſtituto nihil definiebat, & aſſenſum quidem ſuſtinebat, de omnibus autem quæſtionibus probabiliter in utramque partem diſputabat.

30 *Cum ſuſcepiſſet*] Quod fecit Romæ legatus ab Athenienſibus miſſus, temporibus M. Porcii Catonis Cenſorii. *Plut.* p. 349. *Quinctil.* 12, 1. 557. *Lactantius* divinar. inſtit. 5, 14. & 17. unde Gr. hunc locum depromſit: ipſe autem e *Ciceronis* lib. 3. de republ. Adde *Lactant.* epitomen cap. 1.

31 *Poëta*] *Horat.* lib. 1, ſatyr. 3. ℣. 113.

32 *Nam homo animans quidem eſt, ſed eximium animans*] *Cicero* 1, leg. 7. ab eodem orditur initio: *Homo etiam animal* &c.

(dd) Locus eſt lib. *Adverſus Judæos*, Cap. 9. J. B.

GRO-

eſt appetitus ſocietatis, id eſt + communitatis, non qualiſcunque, ſed tranquillæ, + & [33] pro ſui intellectus modo ordinatæ; + cum his, qui [34] ſui ſunt generis: quam [d] [35] *οἰκείωσιν* Stoici (ee) appellabant. + Quod ergo dicitur, natura quodque animal ad ſuas tantum utilitates ferri, + ita univerſe ſumtum concedi non debet.

+ 7. Nam + & cæterarum animantium quædam utilitatum ſuarum ſtudium, partim [36] fœtuum ſuorum, partim aliorum ſibi congenerum reſpectu [e] aliquatenus temperant; quod in illis quidem + procedere credimus [37] ex principio

GROTII.

d *Οἰκείωσιν Stoici appellabant*] *Chryſoſtomus* ad Romanos Homilia XXXI. (Immo *Homil.* IV. in Cap. 1. ℣. 31.) *ἔχομεν γὰρ φυσικήν τινα πρὸς ἀλλήλους οἰκείωσιν, ἣν καὶ θηρία πρὸς ἄλληλα κέκτηνται·* *Habemus natura homines cum hominibus ſocietatem; quidni, cum tale quid inter ſe & feræ habeant?* Vide eundem capite primo ad Epheſios, ubi a natura nobis data, docet, ad virtutem ſemina. *Marcus Antoninus* Imperator ſumme philoſophus: *ὅτι γὰρ πρὸς κοινωνίαν γεγόναμεν, πάλαι δέδεικται· ἢ οὐκ ἦν ἐναργὲς, ὅτι τὰ χείρω τῶν κρειττόνων ἕνεκεν, τὰ δὲ κρείττω τῶν ἀλλήλων·* *Pridem patuit ad ſocietatem nos genitos. Nonne in aperto eſt deteriora eſſe meliorum cauſa, meliora vero alterum alterius cauſa?* Lib. V. §. 16. *Edit. Gatak.*)

e *Aliquatenus temperant*] Vetus eſt proverbium, *canis caninam non eſt.* Juvenalis: (Sat. XV, 161.)

Indica tigris agit rabida cum tigride pacem:
——— ——— *Parcit*
Cognatis maculis ſimilis fera. ———

Eſt locus *Philonis* egregius ad decalogi præceptum quintum, quem græce qui volet legat. Ego eum, quia longior eſt, ſemel, id eſt, latine hic ponam: *Imitatores ſaltem mutorum animantium eſtote, homines. Beneficio vicem rependere illa edocta norunt. Canes domus defenſores ſunt, quin & pro heris moriuntur, ſi quod ſubito periculum eos contigerit. Dicuntur & canum illi, qui greges comitantur præcedere pecora, depugnantes ad mortem uſque, ut paſtores illæſos præſtent. Nonne inter fœda fœdiſſimum eſt, in referenda gratia vinci hominem a cane, mitiſſimum animal a ferociſſimo? quod ſi a terreſtribus non ſatis edocemur, tranſeamus ad naturam volucrum, aeris viatricem, ut vel inde diſcamus quod oportet. Ciconiarum ſenes in nidis manent, volare invalidæ. Harum ſoboles per omnes, prope ſic dixerim, terras, mariaque volitant, victum undique parentibus quærentes: illæ pro ætatis merito fruuntur quiete, rerum copia, deliciis etiam: hæ vero itineris moleſtias ſolantur pietatis conſcientia, & exſpectatione paris olim, ubi ſenuerint, a ſua prole; atque ita legitimo tempore debitum perſolvunt neceſſarium, quod accepere reddentes. Neque enim ab aliis alimenta habere poſſunt, aut initio vitæ parvæ cum ſunt, aut natu grandes in vitæ exitu; quapropter non alio, quam natura, magiſtro, didicerunt educare vetulas, educatæ & ipſæ cum teneræ eſſent. Nonne vero hæc ubi audiunt, habent cur ſe præ pudore abſcondant, qui parentum curam non habent, atque eos negligunt, quos aut ſolos, aut præ cæteris ſublevare debuerant, præſertim cum id facientes non tam daturi ſint quippiam, quam id, quod debent, reddituri? Nihil enim eſt liberis proprium, quod non parentum ſit prius, qui aut de ſuo dederunt, aut acquirendi præbuerunt cauſas.* (Pag. 760, 761. Ed. Pariſ.) De columbarum cura eximia circa fœtus ſuos vide *Porphyrium* de non eſu animalium tertio. (*Pag.* 315.) De ſcarorum, & ſaurorum pro ſociis *Caſſidorum* XI, 40.

GRONOVII.

33 *Pro ſui intellectus*] Quantum poteſt aſſequi humana imbecillitas. Sola enim cœleſtia ſunt ordinatiſſima, humana tam perfecte diſponi nequeunt, ut non maneat aliquid incommodi.

34 *Sui generis*] Cum aliis hominibus.

35 Οἰκείωσις] Q. d. *domeſticationem*, familiaritatem domeſticam.

36 *Fœtuum*] Ut galli gallinacei gallinas, & gallinæ pullos ante exſaturantes, quam ipſi granum ſumant: ut hæ, & pleræque animantes, & feræ etiam, pro catulis, ac fœtibus ſeſe in periculum conjicientes: ut canes venatici præda abſtinentes, & eam domino reſervantes. *Cic.* 3. de fin. 19. *formicæ, apes, ciconiæ, aliorum etiam cauſa quædam faciunt.* *Quinctil.* 5, 11. apes etiam, formicaſque in commune laborare. Vide *Ælian.* de animal.

37 *Ex principio*] Non ex vi mentis, conſilio, voluntate, deliberatione, ac decreto, denique parte intelligente ipſis inſita, atque ingenita. (Vide quæ Auctor eadem de re dicit in eximio opuſculo *De Veritate Religionis Chriſtianæ*; & ibi notata à Clariſſ. CLERICO, in nupera Editione. *J. B.*)

(ee) Auctor, in Notâ ſuâ, teſtem tantum affert *Chryſoſtomum* vocis οἰκείωσις hoc ſenſu uſurpatæ. Sed reperitur illa, ut & verbum οἰκειοῦσθαι, apud PLUTARCHUM *De Stoicorum repugnantiis*, pag. 1038. B. C. Tom. II.

principio aliquo intelligente [38] extrinſeco, + quia circa actus alios, + iſtis neutiquam difficiliores, + par intelligentia in illis non apparet. + Idemque de infantibus dicendum, + in quibus ante omnem diſciplinam oſtendit ſe ad bene aliis faciendum propenſio quædam, prudenter a Plutarcho (ff) obſervata: + ſicut & in ea ætate miſericordia ſponte prorumpit. + Homini vero perfectæ ætatis, + cum [39] circa ſimilia ſimiliter agere norit, f + cum ſocietatis appetitu excellente, [40] + cujus peculiare ſolus inter animantes inſtrumentum habet ſermonem, + ineſſe etiam facultatem ſciendi, agendique, ſecundum generalia præcepta, + par eſt intelligi, [41] + cui quæ conveniunt, + ea jam ſunt non omnium quidem animantium, + ſed humanæ naturæ congruentia.

Homini proprium

+ 8. Hæc vero, quam rudi modo jam expreſſimus, + g [42] ſocietatis cuſto-

Ed. Wech. Adde PORPHYRIUM *De non eſu Animal.* Lib. I. pag. 13. *Ed. Lugd.* 1620. Lib. III. pag. 294. 328. &c. qui & voce οἰκειότης alibi eadem in re utitur, loco ab Auctore noſtro infra laudando, *Lib.* III. c. 20. §. 9. num. 3. in Not. Omnia autem illa videntur fluxiſſe ex eo, quod ARISTOTELES ait, ὡς οἰκεῖον ἅπας ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καὶ φίλον· Ethic. Nicom. Lib. VIII. c. 1. *J. B.*

(ff) Videtur auctor reſpicere heic, quod ait PLUTARCHUS in *Conſolat. ad Uxorem*, pag. 608. D. quod tamen potius contrarium innuit, quum ab ea propenſione ad benefaciendum, tamquam ſingulari, commendet filiolam ſuam in infantiâ mortuam. De re ipſâ diximus in Gallicis noſtris Notis uberioribus. *J. B.*

GRONOVII.

38 *Extrinſeco*] i. e. Deo, vel miniſtra Dei natura, non ab inſita ipſis ratione certa, & perpetua, ſed ex inſtinctu naturæ, in paucis, & certis rebus ſic ſe habente.

39 *Circa ſimilia ſimiliter agere*] Quod negatum beſtiis, quæ tantum in uno, quo naturalis appetitio fert, aut a quo declinatio avertit, ſic agunt. *Cic.* 2. de fin. 14. *ratio: quæ & cauſas rerum, & conſecutiones videat, & ſimilitudines transferat, & disjuncta conjungat, & cum præſentibus futura copulet, omnemque complectatur vitæ conſequentis ſtatum.* Idem 1, de leg. 7.

40 *Cujus peculiare ſolus inter animantes inſtrumentum habet ſermonem*] Et ſocietatis colendæ ex *Cic.* 1, de leg. 9. moderationem vocis, orationis vim, quæ conciliatrix eſt humanæ maxima ſocietatis.

41 *Cui*] Facultati.

42 *Societatis cuſtodia fons eſt juris*] Homo appetit ſocietatem, quia ea juvatur, & conſervatur: & ſi nihil juvaretur, ac ſibi ſufficeret, eam appeteret tamen, ne ſermo eſſet otioſus ſibi: deinde ut quæ habet commoda cum aliis communicaret: (bonum enim eſt communicativum ſui) aut ſaltem aliis demonſtraret; naturaliter enim gaudia teſtem requirunt. Jam qui ſocium admittit, qui vicinum, neceſſe eſt aliquid ei tribuat, aliquid in illo ferat, & ſibi minus indulgeat, ut eadem viciſſim conſequatur a ſocio. Qui contubernalem adſciſcit, neceſſe eſt partem cubiculi ei permittat; qui conjugem, lecti. Hæc primo humanitas, & mutua patientia ſolitudinis vitandæ, & auxilii mutui cauſa comparata, pactis conventis, vel tacitis, vel expreſſis firmata, tranſit in jus. *Cicero* ait 1, de leg. 5. *ſi patefiat, cujus muneris colendi, efficiendique cauſa nati, & in lucem editi ſimus, quæ ſit conjunctio hominum, quæ naturalis ſocietas inter ipſos; his explicatis, fontem legum, & juris inveniri.*

GROTII.

f *Cum ſocietatis appetitu excellente*] *M. Antoninus* Libro IX. ὁ ἄνθρωπος εὐεργετικὸς πέφυκε· *Homo in id natus eſt, bene ut aliis faciat.* (§. 42.) Item: θᾶττον γοῦν εὕροι τις ἂν γεῶδές τι μηδενὸς γεώδους προσαπτόμενον, ἤπερ ἄνθρωπον ἀνθρώπου ἀπεσχισμένον· *Facilius reperiat quis terreſtre aliquod ad terram ſe non ferens, quam hominem ob humano genere abſciſſum.* (§. 9.) Libro X. ἔστι τὸ λογικὸν εὐθὺς καὶ πολιτικόν· *quod ratione utitur, neceſſario & civitatem appetit.* (§. 2.) Nicetas Choniates: ἐνεσημήνατό πως ἡ φύσις ἡμῖν καὶ ἐνεφύτευσε πρὸς τὰ οἰκεῖα συμπάθειαν· *Natura inſculpſit, inſevitque nobis animo conſenſionem cum iis, quæ cognata ſunt nobis.* (In Iſaac. Angel. L. III. c. 9.) Adde *Auguſtinum* de doctrina Chriſtiana Lib. III, c. 14.

g *Societatis cuſtodia humano intellectui conveniens*] *Seneca* IV. de beneficiis cap. XVIII. *Ut ſcias, per ſe expetendam eſſe grati animi affectionem, per ſe fugienda res eſt, ingratum eſſe: quoniam nihil æque concordiam humani generis diſſociat, ac diſtrahit quam hoc vitium. Nam quo alio tuti ſumus, quam quod mutuis juvamur officiis? hoc uno inſtructior vita, contraque incurſiones ſubitas munitior eſt, beneficiorum commercio. Fac nos ſingulos, quid ſumus? præda animalium,*

&

cuſtodia, (gg) humano intellectui conveniens, + fons eſt ejus juris, *ſociale, proprie, & ſtricte dictum.*
43 quod proprie tali nomine appellatur: + h 44 quo pertinent + alieni abſtinentia, & + ſi quid alieni habeamus, + aut lucri inde fecerimus, reſtitutio, + promiſſorum implendorum obligatio, + 45 damni culpa dati reparatio, & 46 + pœnæ inter homines meritum.

+ 9. Ab + hac juris ſignificatione + fluxit altera largior: + quia enim homo ſupra cæteras animantes non tantum vim obtinet ſocialem, + de qua diximus, + ſed & 47 judicium ad æſtimanda quæ delectant, aut nocent, (hh) + non præſentia tantum, ſed & futura, & quæ in utrumvis poſſunt ducere; 48 + pro humani intellectus modo etiam 49 + in his judicium recte conformatum ſequi, + neque metu, + aut voluptatis præſentis 50 illecebra corrumpi, + aut temerario rapi impetu, conveniens eſſe humanæ naturæ; & quod tali 51 judicio plane repugnat, + etiam contra jus naturæ, + humanæ ſcilicet, eſſe intelligitur.

10. + At-

& victimæ, ac viliſſimus, & facillimus ſanguis: quoniam cæteris animalibus in tutelam ſui ſatis virium eſt. Quæcumque vaga naſcuntur, & actura vitam ſegregem, armata ſunt: hominem imbecillitas cingit: non unguium vis, non dentium, terribilem cæteris facit: duas res dedit, quæ illum, obnoxium cæteris, validiſſimum facerent, rationem, & ſocietatem; itaque qui par eſſe nulli poſſet ſi diduceretur, rerum potitur. Societas illi dominium omnium animalium dedit: Societas terris genitum in alienæ naturæ tranſmiſit imperium, & dominari etiam in mari juſſit. Hæc morborum impetus arcuit, ſenectuti adminicula proſpexit, ſolatia contra dolores dedit: hæc fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc tolle, & unitatem generis humani, qua vita ſuſtinetur, ſcindes. Tollitur autem, ſi efficies ut ingratus animus non per ſe vitandus ſit.

h *Quo pertinent alieni abſtinentia*] *Porphyrius* de non eſu animantium tertio: ἡ δὲ δικαιοσύνη ἐν τῷ ἀφεκτικῷ καὶ ἀβλαβεῖ κεῖται παντὸς ὁτουοῦν τοῦ μὴ βλάπτοντος· *Juſtitia in eo ſita eſt, ut abſtineatur alienis, neque noceatur non nocentibus.* (Pag. 329.)

GRONOVII.

43 *Quod proprie*] 1, 1. 10. quod in contractibus verſatur.

44 *Quo pertinent*] Ad quod. *Juſtin.* 2, 2. de Scythis. *Nulli ſc. gravis, quid eum, &c.*

45 *Damni culpa*] Si quis quid damni noſtra culpa, aut vitio in rebus ſuis fecerit, id ut compenſemus.

46 *Pœnæ meritum*] Utque puniatur, qui peccarit in ſocietatem. ἀλόγως καὶ ἐφ᾽ ὅσον μετέχουσι τῆς φύσεως, ἐπὶ τοσοῦτον· *Ariſtoteles* Occon. 1, 3. [Locus iſte ARISTOTELIS, neſcio quo caſu, heic malè collocatus eſt. Neque enim pertinet ad *pœnæ meritum*, ſed ad verba illa num. ſequ. *homo ſupra cæteras animantes vim obtinet ſocialem.* Nimirum Philoſophus agit de ſocietate conjugali, quam, ait, in ceteris Animantibus locum habere, ſed ſine ratione, & tantum, quantum fert natura illorum. Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ζώοις ἀλόγως τοῦτο ὑπάρχει, καὶ ἐφ᾽ ὅσον &c. *J. B.*)

47 *Judicium ad æſtimanda*] Æſtimandi, i. e. delectum, & diſcrimen rerum bonarum, & malarum, juvantium, & inutilium, non modo in præſens, ſed etiam in longam diem, & rationes, viaſque, tam quæ præcipitant in turpia, & noxia, quam quæ ad honeſta, & profutura pertinent: adeoque providentiam ſecuturi ejus commodi, aut incommodi.

48 *Pro humani intellectus modo*] i. e. quantum patitur imbecillitas, & infirmitas humana.

49 *In his judicium*] Non facere quod quæ canit, *Video meliora, proboque: Deteriora ſequor:* ſed diligenter, & liquido inſpecta, & pro melioribus agnita conſtanter, & confidenter ſectari, affectare, agere.

50 *Illecebra corrumpi*] Ut eligas, aut repente facias, cujus poſtea pœniteat.

51 *Judicio*] Se debere averſari malum, licet habeat illecebram boni.

(gg) Vide PUFENDORFIUM noſtrum *De Jure Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. 3. ubi fuſe principium iſtud adſtruitur, & exponitur, J. B.

(hh) Ita quidem habent omnes Editiones: ſed quamquam ſenſus Auctoris ex ſerie orationis ſatis pateat, loquutio non ſatis eſt adcurata. Neque enim τὸ *nocent* rectè opponitur τῷ *delectant*: niſi dicas, quidquid delectat, id prodeſſe; quod à mente Auctoris, & rei veritate planè alienum eſt. Aut heic eſt ἀκυρολογία, aut poſſit quis ſuſpicari, Auctorem voluiſſe ſcribere: QUÆ *delectant*, AUT DOLOREM CREANT; QUÆ JUVANT, *aut nocent*; voces autem intermedias, ſive ex ipſius Auctoris lapſu calami, ſive ex incogitantiâ Exſcriptorum, excidiſſe, adeo ut neque poſtea Auctor, rebus magis, quam verbis intentus, id animad-

Digitized by Google

Improprie, & laxius. 10. + Atque huc etiam pertinet in his, quæ cuique homini, aut cœtui propria ſunt elargiendis i prudens 52 diſpenſatio, ut + quæ nunc ſapientiorem minus ſapienti, nunc + propinquum extraneo, nunc + pauperem diviti, prout 53 actus cujuſque, & rei natura fert, præponit: + quam 54 juris proprie, 55 ſtrictéque dicti partem jam olim multi faciunt; cum tamen 56 jus illud proprie nominatum diverſam longe naturam habeat, + in eo poſitam, ut quæ jam 57 ſunt alterius, alteri permittantur, aut 58 impleantur (ii).

11. + Et hæc quidem, quæ jam diximus, + locum aliquem haberent, etiamſi daremus, (kk) quod ſine ſummo ſcelere dari nequit, non 59 eſſe Deum, + aut non curari ab eo negotia humana: cujus contrarium cum nobis + partim ratio, partim 60 traditio perpetua inſeverint, + confirment vero & argumenta multa, + & miracula ab omnibus ſæculis teſtata; + ſequitur, jam ipſi Deo, ut 61 opifici, & cui nos, noſtraque omnia debeamus, 62 ſine exceptione parendum nobis eſſe, + præcipue cum is ſe multis modis & optimum, & potentiſſimum oſtenderit: + ita ut ſibi obedientibus præmia reddere maxima, etiam æterna, quippe æternus ipſe, + poſſit, & voluiſſe credi debeat, multoque magis ſi id difertis verbis promiſerit: + quod Chriſtiani indubitata teſtimoniorum fide convicti credimus.

+ 12. Et

animadverterit, quemadmodum alibi non ſemel accidiſſe, nobis compertum eſt. Ceterum res ipſa pertinet ad officia Hominis erga ſe ipſum, de quibus fuſè PUFENDORFIUS, *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. II. c. 4. *J. B.*

GROTII.

i *Prudens diſpenſatio, ut quæ nunc ſapientiorem minus ſapienti, nunc propinquum extraneo, nunc pauperem diviti, prout actus cujuſque, & rei natura fert, præponit*] Agit hac de re *Ambroſius* libro primo de officiis. (Cap. 30.)

GRONOVII.

52 *Diſpenſatio*] Juſtitia διανεμητικὴ, ſive *attribuens*, vel *diſtributiva*, in præmiis, & muneribus, ſive oneribus tribuendis: non autem in pœnis, in quibus verſatur *commutativa*, quæ ſpectat contractus, & maleficia, quæ ſunt quaſi contractus.

53 *Actus*] Opera, quam in commune commodum præſtat.

54 *Juris proprie*] Quod reddit prætor, & unde actiones naſcuntur; quod pertinet ad *juſtitiam commutantem*, vel *emendatricem*, συναλλακτικὴν ἢ διορθωτικὴν, verſantem in contractibus, & pœnis. [Immo Auctor intelligit heic *Juſtitiam Particularem* ita ab ARISTOTELE dictam, cujus pars eſt *Juſtitia* συναλλακτικὴ, ἢ διορθωτικὴ. Nimirum putabat, *Juſtitiam Particularem* eamdem eſſe, ac *Expletricem*, de qua acturus eſt Lib. I. c. 1. §. 8. ubi vide quæ monebimus. *J. B.*

55 *Stricte dicti*] Quale ſcil. traditur in juris corpore, unde actiones naſcuntur.

56 *Jus*] Juſtitiæ diſtributivæ propriè non eſt jus, quia nulla actione peti poteſt.

57 *Sunt alterius*] Reſpicit duo præcepta poſteriora juris. Hæc eſt juſtitia, quæ dicitur *commutativa* vulgo, vel *correctiva* in contractibus, & pœnis.

58 *Impleam*] i. e. faciam quod debeo, unicuique ſuum tribuam.

59 *Eſſe Deum*] IV. Argumentum.

60 *Traditio*] i. e. omne, quod gentes inſtillarunt ſuis poſteris, ſive conſenſus, & præcepta majorum noſtrorum omnis ævi.

61 *Opifici*] Qui nos creavit.

62 *Sine exceptione*] In omnibus, & perpetuo.

(ii) Nihil heic volui mutare: ſed quanquam ita in omnibus Editionibus legatur, vix dubito quin Auctor ſcripſerit: *aut* QUÆ ALTERI DEBENTUR, *impleantur*; neque enim, ſecundum Auctorem noſtrum, ea, quæ *implentur*, jam *erant alterius*, erga quem implentur, ſed tantum ei *debebantur*, tum demum illius futura, quando impleta fuerint. Vide infra *Lib.* II. c. 7. num. 1. & Lib. III. c. 19. n. 15. J. B.

(kk) Vide quæ obſervavimus in PUFENDORFIUM noſtrum, *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. II. c. 3. §. 19. *Not.* 2. & quæ infra monemus, ad Lib. I. c. 1. §. 8. num. 2. Not. (*nn*). J. B.

GRO-

Digitized by Google

\+ 12. Et + hæc jam alia juris origo eſt, + præter illam naturalem, + veniens ſcilicet [k] [63] ex libera Dei voluntate, + cui nos ſubjici debere, intellectus ipſe noſter nobis irrefragabiliter dictat. Sed & illud ipſum, de quo egimus, naturale jus, [64] + ſive illud ſociale, ſive quod laxius ita dicitur, + quamquam ex [65] principiis homini internis profluit, [l] + Deo tamen adſcribi merito poteſt, quia ut talia principia in nobis exiſterent, ipſe voluit: + quo ſenſu Chryſippus, & Stoici dicebant, + juris originem non aliunde petendam, quam [66] ab ipſo Jove, [m] a quo Jovis nomine jus Latinis dictum, probabiliter dici poteſt. *2. Voluntarium. 1. Divinum.*

\+ 13. Accedit, quod + illa quoque ipſa principia + Deus [67] datis legibus magis conſpicua fecit, + etiam iis, quibus imbecillior eſt ad ratiocinandum vis animi: + & in diverſa trahentes [68] impetus, + qui nobis ipſis, quique aliis male (ll) conſulunt, [69] vagari vetuit, illos quippe vehementiores [70] adductius regens, & fine, ac modo coercens.

\+ 14. + Sed & hiſtoria ſacra + præter id, quod in præceptis conſiſtit,

GROTII.

k *Ex libera Dei voluntate*] Inde *M. Antonino* judice libro IX: *ὁ ἀδικῶν ἀσεβεῖ qui injuſte agit, impius eſt.* (Locus eſt §. 1. Sed ubi agitur de jure Naturali, non de *Jure Divino voluntario*, quod ex *liberâ Dei voluntate* venit. Plura diximus in Gallicis Notis. *J. B.*)

l *Deo tamen adſcribi merito poteſt*] Chryſoſtomus 1. ad Corinthios XI, 3: *ὅταν δὲ εἴπω τὴν φύσιν, θεὸν λέγω· ὁ γὰρ τὴν φύσιν δημιουργήσας αὐτός ἐστιν. Cum naturam dico, Deum dico; ipſe enim eſt naturæ opifex.* (Tom. III. pag. 410. *Edit. Eton. Savil.*) Chryſippus III. de Diis: *οὐ γὰρ ἔστιν εὑρεῖν τῆς δικαιοσύνης ἄλλην ἀρχὴν οὐδὲ ἄλλην γένεσιν, ἢ τὴν ἐκ τοῦ Διὸς καὶ τὴν ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως· ἐντεῦθεν γὰρ δεῖ πᾶν τὸ τοιοῦτον τὴν ἀρχὴν ἔχειν, εἰ μέλλομεν τι ἐρεῖν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν· Non poteſt inveniri principium aliud, aut origo juſtitiæ, quam ab Jove, & communi natura; inde enim initium duci debet, ubi de bonis, maliſque diſſerendum eſt.* (Apud PLUTARCH. *de Stoic. rep.* pag. 1035.

m *A quo Jovis nomine jus latinis dictum*] Niſi forte verius per abſciſſionem; ut ex eo, quod fuit *oſſum*, factum eſt *os*: ita ex eo, quod fuerat *juſſum*, factum *jus*, *juſis*, poſtea *juris*, ut ex *Papiſiis Papirii*, de quo vide *Ciceronem* lib. X, epiſt. 21.

GRONOVII.

63 Ex libera Dei voluntate] Propterea id vocat *Jus voluntarium divinum.* lib. I, cap. 1. num. 13.

64 Sive illud ſociale] Sive quod continet, ac dirigit ſocietates gentium, & hominum; ſive quod ſanæ menti rectum, & decorum probat ratio, eo nomine accipiamus, etſi excogitatum, comparatum, proditum eſt ab hominibus excellenter præditis, & præclare utentibus vi humanis ingeniis inſita.

65 Principiis] Recta ratione inſita, quam negaverat in beſtiis eſſe.

66 A Jove] Derivatio Stoïca, *Scipionis Gentilis* inventum. Orig. p. 270. immo potius præciſum, & decurtatum a vocabulo *juſſus*; nam quod ſive Deus, ſive ratio, ſive ſuperior *jubet*, eſt *jus*.

67 Datis legibus] Decalogo.

68 Impetus] Ὁρμάς· πάθη· affectus, ſenſus, motus animi, commotiones, perturbationes, qui debent regi ab animo tanquam ſatellites. *Cic.* 3. Tuſc. 11. & 4. Tuſc. 6. *Claudian.* 4. Conſ. Honor. 230.

69 Vagari] Cum ſe. dixit: *non concupiſces, non occides*: aliud contra iram, aliud contra deſideria.

70 Addictius] *Adductius*, quaſi attracto fræno. Phraſis *Taciti*, *regnum adductius*, 3. hiſt. 7. de mor. G. 3. (In Editione ann. 1632. eſt etiam *adductius*: unde ita repoſuimus, quod neſcio quomodo, mutatum fuerat in ſequentibus. *J. B.*)

(ll) Vocem illam *malè*, quæ exeidit in omnibus Editionibus, fidenter addidi. Illam deeſſe, adeo ut aliter Auctoris ſententia non conſtet, res ipſa clamat. Si enim τὸ *conſulunt* in bonam partem ſumas, ut omnino ſumendum, quando nihil aliud additur (vide exemplum infra, L. III. c. 20. §. 51.) tunc utiles eſſe, & nobis, & aliis, impetus illos in alia trahentes, quàm quò ducit Ratio & Lex Naturæ, Auctor noſter dicet; quod quàm alienum ſit à mente ipſius, nemo non intelligit. Vix autem dubito, quin propter ſimilitudinem vocis *aliis* cum ſequenti *malè*, hæc omiſſa fuerit vel ab exſcriptore, vel à typographo: & ejus rei exempla alibi videbimus J. B.

ſtit, + affectum illum ſocialem non parum etiam eo excitat, quod nos docet ab iiſdem primis parentibus ortos homines omnes, + ita ut eo quoque ſenſu dici recte poſſit, quod alio dixit [71] Florentinus, * cognationem inter nos a natura conſtitutam; cui conſequens ſit, hominem homini inſidiari nefas eſſe, [72] + Inter homines quaſi [n] Dii quidam ſunt parentes, + quibus proinde non [73] infinitum, ſed [74] ſui generis obſequium debetur.

** L. ut vim. 3. D. de juſt. & jur.*

2. Humanum.

+ 15. Deinde + vero, + cum juris naturæ ſit [75] ſtare pactis, ([76] + neceſſarius enim erat inter homines aliquis ſe obligandi modus, neque vero alius modus naturalis fingi poteſt,) + ab hoc ipſo fonte jura civilia fluxerunt. [77] Nam qui ſe cœtui alicui + aggregaverant, aut [78] homini, + hominibuſque ſubjecerant, + hi aut expreſſe promiſerant, aut ex negotii natura + tacite promiſiſſe debebant intelligi, ſecuturos ſe id, + quod aut cœtus pars major, aut hi, [79] + quibus delata poteſtas erat, conſtituiſſent.

Civile cujuſque civitatis.

16. Quod ergo dicitur + non Carneadi tantum, ſed & aliis,

[o] [80] + *Utilitas juſti prope mater, & æqui,*

+ ſi accurate loquamur, verum non eſt: + nam naturalis juris mater eſt ipſa [81] humana natura, + quæ nos, etiamſi re nulla indigeremus, ad ſocietatem mutuam appetendam ferret: + civilis vero juris mater eſt ipſa ex conſenſu obligatio, + quæ cum ex naturali jure vim ſuam habeat, + poteſt natura hujus quoque juris quaſi [82] proavia dici. + Sed naturali juri utilitas [83] accedit: + voluit enim naturæ Auctor nos ſingulos, & infirmos eſſe, & multarum rerum ad vitam recte ducendam egentes, quo magis ad colendam [84] ſocietatem raperemur: juri autem civili occaſionem dedit utilitas; + nam illa, quam diximus, conſociatio, aut ſubjectio [85] + utilitatis alicujus

cauſa

GROTII.

n *Dii quidam ſunt parentes*] Θεοὶ ἐπίγειοι *Hierocli* ad aureum carmen, *Dii terreſtres*: *Philoni* ad decalogum ἐμφανεῖς Θεοί, μιμούμενοι τὸν ἀγέννητον ἐν τῷ ζωοπλαστεῖν· *conſpicui Dii, qui ingenitum Deum imitantur vitam dando* (Pag. 761. D.) ſecunda poſt Deum fœderatio *Hieronymo* epiſt. XLVII. (Tom. I. pag. 224. D. Edit. Baſil.) Parentes Deorum ſimulacra *Platoni* de legibus XI. (Pag. 930, 931. Tom. II. *Ed. H. Steph.*) Honos parentibus ut Diis debetur, pronuntiante *Ariſtotele* Nicomachæorum IX, cap. II. [Locus HIEROCLIS non eſt è Comment. in *Aurea Carm.* ſed reperitur apud STOB. Serm. 77. J. B.

o *Utilitas juſti prope mater, & æqui*] Ad quem locum *Acron*, aut quiſquis eſt vetus *Horatii* interpres: *repugnat præceptis Stoicorum; oſtendere vult juſtitiam non eſſe naturalem, ſed natam ex utilitate.* Contra hanc ſententiam vide quæ diſputat *Auguſtinus* de doctrina Chriſtiana libro III, c. XIV.

GRONOVII.

71 *Florentinus*] L. 3. D. *de Juſt. & Jure.*

72 *Inter homines*] V. Argumentum.

73 *Infinitum*] Non ſine exceptione, ut de Deo dixerat.

74 *Sui generis*] Quatenus non eſt contra illum, cui ſoli infinitum obſequium debetur, Deum.

75 *Stare pactis*] i. e. fidem datam ſervare.

76 *Neceſſarius obligandi modus*] Nam ſi ſocietas jungi debebat, requirebatur aliquod vinculum, coagulum, ferrumen, ſacramentum, quo ea ſocietas contineretur: alioqui forent meræ arenæ.

77 *Nam qui ſe cœtui*] VI. Argumentum.

78 *Homini*] Uni regi, principi, aut magiſtratibus aliis.

79 *Quibus delata*] Aut pauci, unusve repræſentans ſocietatem, ut rex, magiſtratus.

80 *Utilitas*] *Horat.* 1, ſat. 3. ỳ. 98.

81 *Humana*] Recta ratio.

82 *Proavia*] Cauſa remotior.

83 *Accedit*] Ultro ſe quaſi comitem præbet.

84 *Societatem raperemur*] *Lactant.* de opific. Dei cap. 4.

85 *Utilitatis*] Ut ſingulorum artes, & opes in unum collatæ omnibus quoque aliis prodeſſent.

GRO-

Digitized by Google

cauſa cœpit inſtitui. Deinde & qui jura præſcribunt aliis, in eo utilitatem aliquam ſpectare ſolent, aut debent.

+ 17. Sed + ſicut cujuſque civitatis jura utilitatem ſuæ civitatis reſpiciunt, ita + inter civitates aut omnes, aut pleraſque, [86] + ex conſenſu jura quædam naſci potuerunt, + & nata apparet, quæ utilitatem reſpicerent non cœtuum ſingulorum, + ſed [87] magnæ illius univerſitatis. Et hoc jus eſt, + quod gentium dicitur, + quoties id [88] nomen a jure naturali diſtinguimus; + quam partem juris omiſit Carneades, + jus omne in naturale, & civile ſingulorum populorum diſtribuens, + cum tamen de eo jure, quod inter populos verſatur, acturus, (+ ſubjecit enim orationem de bellis, & bello partis) mentionem facere omnino debuiſſet. *Gentium: civitatum omnium, aut pleraque.*

18. + Male [89] autem a Carneade [90] ſtultitiæ nomine juſtitia traducitur. Nam ſicut, ipſo fatente, ſtultus non eſt civis, qui in civitate jus civile ſequitur, etiamſi ob ejus juris reverentiam quædam ſibi utilia omittere debeat: + ita nec ſtultus eſt populus, qui non tanti facit ſuas utilitates, ut propterea + communia populorum jura negligat; + par enim in utroque eſt ratio. Nam p ſicut civis, qui jus civile perrumpit utilitatis præſentis cauſa, [91] + id convellit, quo ipſius, poſteritatiſque ſuæ perpetuæ utilitates continentur: + ſic & populus jura naturæ, + gentiumque violans, ſuæ quoque tranquillitatis in poſterum reſcindit munimenta. Tum vero etiamſi ex juris obſervatione nulla ſpectaretur utilitas, + ſapientiæ, non ſtultitiæ eſſet eo ferri, ad quod a natura noſtra nos duci ſentimus. *II. Objectionum refutatio.* *Juſtitia ſtultitia non eſt.*

+ 19. Quare nec illud,

[92] *Jura inventa* + *metu injuſti fateare neceſſe eſt:*

quod apud * + Platonem quidam ita explicat; + metu accipiendæ injuriæ reper- ** De Rep. Lib. II. p. 259. B. Tom. II.*

GROTII.

p *Sicut civis, qui jus civile perrumpit*] Hac ipſa ſimilitudine apposite utitur lib. IX. *M. Antoninus:* ἥτις ἐὰν οὖν πρᾶξίς σου μὴ ἔχῃ τὴν ἀναφορὰν, εἴτε προσεχῶς εἴτε πόῤῥωθεν, ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν τέλος, αὕτη διασπᾷ τὸν βίον, καὶ οὐκ ἐᾷ ἕνα εἶναι, καὶ στασιώδης ἐστὶν, ὥσπερ ἐν δήμῳ ὁ τὸ καθ' αὑτὸν μέρος διϊστάμενος· *Quæcumque tua actio reſpectum non habebit ſive cominus, ſive eminus ad propoſitum communitatis, ea vitam diducit, nec unam eſſe patitur, ſeditioſaque non minus eſt, quam is, qui in populo partem ſeorſim facit.* (§. 24.) Et libro XI: ἄνθρωπος ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποσχισθεὶς, οὐ δύναται μὴ καὶ ὅλου φύλου ἀποκεκόφθαι. *Homo ab uno abſciſſus homine, non poteſt non & ab univerſo genere abſciſſus haberi.* (§. 8.) Nimirum, ut eidem *Antonino* dictum eſt, quod examini expedit, idem api. (Locus ultimus exſtat *Lib.* VI. §. 54. In præcedenti autem, pro verbis illis, οὐ δύναται μὴ καὶ ὅλου φύλου ἀποκεκόφθαι, legitur: ὅλης τῆς κοινωνίας ἀποπέπτωκε. Nimirum Auctor ſtatim antea legerat: Κλάδος τοῦ προσεχοῦς κλάδου ἀποκοπεὶς, οὐ δύναται μὴ καὶ τοῦ ὅλου φυτοῦ ἀποκεκόφθαι· οὕτω δὴ καὶ ἄνθρωπος &c. Hæc igitur, memoriæ lapſu, confudit, ſimulque τὸ φυτοῦ in φύλου mutavit. *J. B.*]

GRONOVII.

86 *Ex conſenſu jura*] Vel tacito, vel expreſſo. VII. Argumentum.

87 *Magnæ illius univerſitatis*] Conjunctionis, quæ inter omnes eſt homines.

88 *Nomen a jure naturali*] Nam interdum *naturæ jus* vocatur, quod eſt *gentium*, ut paulo inferius dictum eſt. Sic majorem natu in imperiis ſuccedere, *naturæ jus* vocat *Juſtinus* 12, 1. *quod natura ipſa gentibus dedit.* 2, 10. Idem *jus gentium* dicit lib. 34, 3.

89 *Male*] Conſectaria ſive IV. articulus prioris membri partis generalis.

90 *Stultitiæ*] Quia abſtineat alieno, quod poſſet ei utile eſſe.

91 *Id convellit*] Eripit ſibi fidem, exiſtimationem, aliorum voluntatem, cum ipſo contrahendi.

92 *Jura inventa*] *Horat.* 1, ſat. 3.

Gorg. pag. 483. T. I.

Vis ex metu injuſti, & validioris, cauſa ejus non eſt.

† *Apud Plutarch.* Vit. Solon. p. 86. C.

JUSTITIA *ſecuritatem adfert conſcientiæ.*

repertas leges, + ac vi quadam homines ad juſtitiam colendam adigi, + univerſaliter verum eſt. + Id enim 93 ad ea dumtaxat inſtituta, ac leges pertinet, quæ ad faciliorem juris exſecutionem reperta ſunt; + ſicut multi per ſe infirmi, ne a validioribus opprimerentur, conſpirarunt ad inſtituenda, ac communibus viribus tuenda 94 judicia, ut quibus ſinguli pares non erant, his univerſi prævalerent. + Et hoc demum ſenſu commode accipi poteſt quod dicitur, jus eſſe id, quod validiori placuit; ut intelligamus 95 fine ſuo externo carere jus, niſi vires miniſtras habeat; ſicut Solon res confecit maximas, ut ipſe † prædicabat;

Ὁμοῦ βίην τε καὶ δίκην συναρμόσας.

q 96 + *Vim, juſque parilis copulans vincli jugo.*

+ 20. Neque tamen + quamvis a vi deſtitutum jus omni caret effectu; nam juſtitia 97 + ſecuritatem affert conſcientiæ, injuſtitia tormenta, ac laniatus, + quales in tyrannorum pectoribus deſcribit 98 Plato, Juſtitiam probat, injuſtitiam damnat + proborum conſenſus. 99 Quod vero maximum eſt, + hæc Deum inimicum, illa faventem habet, + qui judicia ſua ita poſt hanc vitam reſervat, + ut ſæpe eorum vim etiam in hac vita repræſentet, quod multis exemplis hiſtoriæ docent.

Privatis, populo, & populi rectoribus æque convenit.

+ 21. Quod vero multi quam a civibus exigunt juſtitiam, + eam 100 in populo, aut populi rectore inſuper habeant, ejus erroris cauſa eſt, primum + quod in jure nihil ſpectant 1 niſi utilitatem, quæ ex jure oritur, quæ evidens eſt in civibus, + qui ſinguli ad ſui tutelam invalidi ſunt. At magnæ

GROTII.

q *Vim, juſque parilis copulans vincli jugo*] Ovidius:

Valet cauſa, cauſamque tuentibus armis.

(Metam. Lib. VIII. verſ. 59. ubi tamen melius Cl. *Burmanni* Editio verba hæc, *cauſamque tuentibus armis*, conjungit cum ſequentibus: *Ut puto, vincemur. J. B.*]

GRONOVII.

93 *Ad ea dumtaxat*] Quæ firmant jus, & auctoritatem magiſtratuum.

94 *Judicia*] Diſceptationes fori, cum didiciſſent homines legibus, non armis, vivere. *Juſt.* 43, 4.

95 *Fine ſuo externo*] Non poſſe ad effectum, & exſecutionem pervenire, niſi magiſtratui committatur jus gladii

96 *Vim*] Hine Kράτος καὶ Βίαν inter miniſteria Jovis in Prometheo ponit *Æſchylus.* Et qui rempub. ordinat, & reformat, cum fine collega, & armatum eſſe oportere, diſputat *Machiavellus* ad Livium 1, 7. & hoc argumento excuſat cædem Remi à Romulo occupatam.

97 *Securitatem*] Diogenes apud *Stobæum* ſer. 31. p. 188. *Ἡ τοίνυν δικαιοσύνη πολλὴν ἔχει ἰσχυρότητα τῇ ψυχῇ· τὸ γὰρ μηδένα μήτε φοβούμενον, μήτε αἰσχυνόμενον ζῆν, ἡδονή τίς ἐστι καὶ ἱκανότης τοῦ βίου.*

98 *Plato*] In Gorgia p. 357. (pag. 524, 525. *Ed. H. Steph.* Tom. I.) Alludunt *Tacitus* 6, ann. 6. *Cicero* 3. de offic. 21. *Quinctil.* 12, inſt. 1. *Lucianus* Cataplo. *Claudianus* in Rufin. 2, 504. & apud *Stobæum* Diogenes p. 188.

99 *Quod vero &*] III. Conſectarium.

100 *In populo*] Ut apud *Senecam* Thyeſte V, 215. Atreus: *Sanctitas, pietas, fides, privata bona ſunt: qua juvat, reges eant.*

1 *Niſi utilitatem*] Et jus, ſive juſtitiam, & ſtudia liberalia, & pietatem, & virtutem omnem ſequuntur utilitates, honores, opes, præmia: ſed ea omnia vitiantur, quoties in illis nihil ſpectatur, niſi utilitas: evenit enim, ut ea non ſerio, commode, diligenter exerceant, quotquot ad vota properant, & ex his, tanquam aliquid majus, utile petunt; & ſimul, atque præſens non adparet utilitas, aut præſentior non apparet ex contrariis, vel diverſis, iſta præclara negligant, & contemnant.

GRO-

Digitized by Google

magnæ civitates, + cum omnia in ſe complecti videantur, quæ ad vitam recte tuendam ſunt neceſſaria, opus, habere non videntur ea virtute, + quæ [2] foras ſpectat, & juſtitia appellatur.

22. Sed, + ut ne repetam quod dixi, + jus non ſolius utilitatis cauſa comparatum, + nulla eſt [3] tam valida civitas, quæ non aliquando aliorum extra ſe ope indigere poſſit, + vel ad commercia, + vel etiam ad arcendas multarum externarum gentium junctas in ſe vires; unde etiam a potentiſſimis populis, & regibus + fœdera appeti videmus, quorum vis omnis tollitur ab his, + qui jus [4] intra civitatis fines concludunt. Veriſſimum illud, [5] + omnia (mm) incerta eſſe [6] ſimul a jure receſſum eſt.

23. + Si nulla eſt communitas, quæ ſine jure conſervari poſſit, [1] + quod memorabili latronum exemplo probabat [7] Ariſtoteles (nn): + certe & illa, quæ genus humanum, aut populos complures inter ſe colligat, jure indiget: quod ille vidit, qui (oo) dixit; [8] + fœda ne patriæ quidem cauſa facienda

GROTII.

1 *Quod memorabili latronum exemplo probabat Ariſtoteles*] Chryſoſtomus in caput IV. ad Epheſios: (Tom. III. pag. 813. *Edit. Savil.*) πῶς ἂν λῃσταὶ εἰρηνεύωσι, φησί· πότε; εἰπέ μοι. πάντως ὅταν μὴ λῃστικῷ τρόπῳ χρήσωνται· ἂν γὰρ ἐν αὐτοῖς οἷς ἂν διανέμωνται, μὴ τοὺς νόμους φυλάξωσι τοὺς τοῦ δικαίου, καὶ ἑκάστῳ ἀπονέμωσι τὸ δίκαιον, εὑρήσεις ἂν κἀκείνους ἐν πολέμοις καὶ μάχαις. *At qui fit ergo, dicet aliquis, ut in pace vivant latrones? Quando vero? dic quæſo. Nempe cum non ut latrones agunt; nam ſi in dividendis rebus præſcripta juſtitiæ non ſervent, neque partitionem ex æquo faciant, videbis & ipſos inter ſe bellis, ac præliis implicari. Plutarchus* (Vit. Pyrrh. pag. 388. A.) cum Pyrrhi recitaſſet dictum, regnum ſe ei liberûm ſuorum relinquere, cui acutiſſimus futurus eſſet gladius, dicit, hoc nihil aliud eſſe, quam quod in Phœniſſis poſuit *Euripides*: (✝. 68.)

Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τόδε.

Ut ſanguinante dividant ferro domum.

Additque acclamationem egregiam: οὕτως ἄμικτος ἐστι καὶ θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις· *Adeo inſociabile, ferinumque eſt propoſitum plus ſuo habendi.* Cicero epiſt. XI, 16. *omnia ſunt incerta, cum a jure diſceſſum eſt* Polybius IV: καὶ γὰρ κατ' ἰδίαν τὸ τῶν ῥᾳδιουργῶν καὶ κλεπτῶν φῦλον τούτῳ μάλιστα τῷ τρόπῳ σφάλλεται· τῷ μὴ ποιεῖν ἀλλήλοις τὰ δίκαια, καὶ συλλήβδην διὰ τὰς εἰς αὐτοὺς ἀθεσίας. *Nam & privatæ coitiones facinoroſorum, ac furum hoc maxime modo everti ſolent, ubi inter ſe jus non præſtant, & in ſumma, ubi fides inter ipſos periit.* (Cap. 29.)

GRONOVII.

2 *Foras ſpectat*] i. e. quæ præſtat hominem bonum magis alteri, quam ſibi. *Apulej.* de philoſ. mor. p. 16. Edit. Elmenhorſt. (Ante eum CICERO, *de Rep.* l. 2. apud NONIUM, voc. *Projectum.* Habent omnes ab ARISTOTELE, qui *Juſtitiam* dixit eſſe ἀλλότριον ἀγαθὸν, Ethic. Nicom. Lib. V. c. 10. J. B.)

3 *Tam valida*] *Salluſtius* Jugurth. 109. in oratione regis Bocchi. *Curt.* 7, 8. *Senec.* epiſt. 4. *Neminem eo fortuna provexit*, &c.

4 *Intra civitatis*] Tantum civile ſtatuunt eſſe, non gentium.

5 *Omnia incerta*] In aleam mitti: nec homines, nec ſocietatis ſtatum fundatum eſſe, ni juſtitia muniatur. *Cicero* pro Cæcina cap. 25.

6 *Simul*] i. e. ſimul, ac jure &c.

7 *Ariſtoteles*] Et *Cicero* 2, de offic. 11.

8 *Fœda*] i. e. natura turpia, & deteſtanda, non tantum ignominioſa opinione hominum, aut reſpectu prioris fortunæ; (*Machiavell.* ad Livium lib. 3, 41. diſcurſ.) nam illa interdum bono cui ſubeunda ſunt.

(mm) Verba ſunt CICERONIS, *ad Familiar.* Epiſt. XI. 16. quæ etiam ab Auctore noſtro ei tribuuntur in Nota ſequenti. Ibi tamen, ut & in loco ex *Orat. pro Cæcin.* quem *Gronovius* indicat, agitur tantum de Legibus Civilibus. J. B.

(nn) Immo PLATO, ni fallor. Neque enim ullus, quod ſciam, talem ſententiam ex *Ariſtotele* protulit, quum tamen loca veterum in hanc rem congerere voluerint interpretes in CICERON. *De Offic.* II. 11. Locus autem *Platonis* luculentus ab iis indicatus eſt, quem reperies *Lib.* 1. *De Republ.* pag. 351. C. Tom. II. Ed. H. Steph. Hæc in prima Editione dicebam. Reperi poſtea locum *Ariſtotelis*, qui ad rem facit, apud STOBÆUM, *Serm.* X. pag. 131. *Ed. Genev.* 1609. *J. B.*

(oo) Innuit Auctor quod CICERO dixit: *Sunt enim quædam ita fœda, ut ea ne conſervandæ quidem patriæ cauſsâ ſapiens facturus ſit*, De Offic. I, 45. J. B.

Digitized by Google

** Polit. VII, 2.* facienda eſſe. [s] + Graviter eos accuſat * Ariſtoteles, qui cum inter ſe neminem velint imperare, niſi qui [9] jus habeat, in exteros quid jus, quid injuſtum ſit nihil curant.

Regis Pacem

24. Is ipſe + quem nominavimus modo in partem alteram [10] Pompejus, quod Spartanus quidam rex dixerat, beatiſſimam eſſe rempublicam, cujus fines [11] + haſta, & gladio terminarentur, correxit, dicens, eam vere beatam eſſe, quæ [12] juſtitiam pro finibus haberet. Quam ad rem alterius itidem [13] Spartani regis uti potuit auctoritate, [t] qui militari fortitudini juſtitiam antepoſuit, + hoc argumento, quod fortitudo juſtitia quadam regi deberet, at ſi juſti eſſent homines omnes, fortitudine illa non indigerent. Ipſam fortitudinem Stoici + definiebant † virtutem propugnantem pro æquitate. Themiſtius oratione ad Valentem facunde diſſerit, reges, + quales exigit ſapientiæ regula, non unius ſibi creditæ gentis habere rationem, + ſed totius humani generis: & eſſe, ut ipſe loquitur, non [14] φιλομακεδόνας tantum, aut [15] φιλορωμαίους, [u] ſed [16] φιλανθρώπους. [x] + Minois + inviſum apud poſteros nomen non aliud fecit, + quam quod [17] æquitatem imperii ſui finibus terminaret.

† Apud Ciceron. De Offic. I, 19.

Bellumque: inde belli jura.

+ 25. Tantum [18] vero abeſt ut admittendum ſit + quod quidam fingunt,

GROTII.

s *Graviter eos accuſat Ariſtoteles*] Et *Plutarchus* Ageſilao: Λακεδαιμόνιοι τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς πατρίδος συμφέροντι διδόντες, οὔτε μανθάνουσιν, οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο, πλὴν ᾧ τὴν Σπάρτην αὔξειν νομίζουσι· *Lacedæmonii primam honeſti partem ponentes in patriæ ſuæ utilitate, jus aliud nec norunt, nec diſcunt, quam unde Spartam putent poſſe augeri.* (Pag. 617. D.) De iiſdem Lacedæmoniis Athenienſes apud Thucydidem libro V. πρὸς σφᾶς μὲν αὐτοὺς καὶ τὰ ἐπιχώρια νόμιμα, πλεῖστα ἀρετῇ χρῶνται· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους πολλὰ ἄν τις ἔχων εἰπεῖν ὡς προσφέρονται, ξυνελὼν μάλιστ᾽ ἂν δηλώσειεν, ὅτι τὰ μὲν ἡδέα καλὰ νομίζουσι, τὰ δὲ ξυμφέροντα δίκαια· *Quod ipſos inter ſe, & civilia jura attinet, plurimum virtute utuntur. Quales vero ſint adverſus alios, multa adferri poſſint eo pertinentia; breviter autem rem expoſuerit, qui dixerit, eis honeſta videri quæ ſuavia ſunt, juſta quæ utilia.* (Cap. 105.)

t *Qui militari fortitudini juſtitiam antepoſuit*] Ageſilaus eum Perſarum regem magnum audiret appellari, *quomodo*, inquit, *major me eſt, niſi ſit juſtior?* Et hoc apud *Plutarchum.* (Apophtegm. pag. 213. C.).

u *Sed* φιλανθρώπους] Optime *M. Antoninus*: πόλις καὶ πατρὶς ὡς μὲν Ἀντωνίνῳ μοι ἡ Ῥώμη, ὡς δὲ ἀνθρώπῳ ὁ κόσμος· *civitas, & patria mihi ut Antonino Roma, ut homini mundus.* (Lib. VI. §. 44.) Porphyrius de non eſu animantium III: ὁ λόγῳ ἀγόμενος καὶ πρὸς πολίτην τηρεῖ τὸ ἀβλαβές, καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς ξένους καὶ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὁ τὴν ἀλογίαν ἔχων ὑπήκοον καὶ αὐτὸς παρ᾽ ἐκείνους λογικώτερος, διὰ ταῦτα δὲ καὶ θειότερος· *Qui ratione ducitur, innocentiam in cives ſervat, imo & in peregrinos, & homines quoſvis, quanto ratione præſtantior, tanto divinior.* (Vertendum erat, non *immo & in peregrinos* &c. ut habet Auctor; ſed, *magis adhuc in* &c. quod alium ſenſum efficit. Deinde reliqua non omnino adcuratè expreſſa ſunt. Ceterum locus eſt *pag.* 333. Ed. Lugd. 1620. J.B.)

x *Minois*] De quo verſus eſt veteris Poetæ:

Καὶ νήσων δείρουσι βαρὺν ζυγὸν ἔμβαλε Μίνως.

Inſula cuncta jugo Minois preſſa gemebat.

Vide hac de re *Cyrillum* adverſus Julianum libro VI. (Pag. 191. *Ed. Spanhem.* ubi tamen verſus paullo aliter refertur. *J. B.*)

GRONOVII.

9 *Jus haveat*] Legitime creatum, χειροτονηθέντα.

10 *Pompejus*] Qui dixerat, *armatus ut leges cogitem.*

11 *Haſta, & gladio*] Quæ quam latiſſime, quo liberet, arma victricia proferret.

12 *Juſtitiam*] Cujus nihil eſſet niſi jure poſſeſſum.

13 *Spartani regis*] *Ageſilai.* (Apud PLUTARCHUM, *Apophtegm.* pag. 213. B.).

14 Φιλομακεδόνας] Amantes Macedonum.

15 Φιλορωμαίους] Amantes Romanorum.

16 Φιλανθρώπους] Amantes omnium hominum.

17 *Æquitatem*] Juſtus tantum eſſet erga ſuos Cretenſes; in exteros bella parum juſta facile ſuſciperet, aut iniquas victis conditiones ferret, ut crudele tributum Athenienſibus impoſitum, de quo *Ovidius.*

18 *Tantum*] II. membrum I. partis: eſſe jus etiam belli, probatur.

19 *Judi-*

Digitized by Google

gunt, in bello omnia jura ceſſare, ut + nec ſuſcipi bellum debeat niſi ad juris conſecutionem, + nec ſuſceptum geri, niſi intra juris, ac fidei modum. Bene (qq) Demoſthenes bellum eſſe in eos, dixit, + qui [19] judiciis coërceri nequeunt. Judicia enim vigent + adverſus eos, qui [20] invalidiores ſe ſentiunt: + in eos, qui [21] pares ſe faciunt, aut putant, [22] bella ſumuntur; ſed nimirum, + ut recta ſint, + non minori religione exercenda, quam judicia exerceri ſolent.

+ 26. Sileant ergo leges inter arma: [23] + ſed civiles illæ, & judiciariæ, & pacis propriæ, + non aliæ perpetuæ, & omnibus temporibus [24] accommodatæ. + Optime enim dictum eſt a Dione Pruſæenſi, inter hoſtes + ſcripta quidem jura, id eſt, civilia non valere, at [y] valere non ſcripta, id eſt, ea, quæ natura dictat, + aut gentium conſenſus conſtituit. [25] Docet hoc vetus illa Romanorum formula: + *eas res* [26] *puro, pioque duello quærendas cenſeo.* Iidem veteres Romani, ut Varro [a] notabat, [27] + bella tarde, & nulla licentia ſuſcipiebant, + quod bellum nullum, niſi pium putabant geri oportere. [28] Camillus [b] juſte non minus, quam fortiter bella gerenda dicebat: Africanus [c], populum Romanum & ſuſcipere juſte bella, & finire: [29] Apud alium legas, *Sunt & belli, ſicut &* [30] *pacis jura.* [31] Alius Fabricium miratur ingentem virum, + & quod difficillimum eſt in bello innocentem, & qui aliquid eſſe crederet + & [32] in hoſtem nefas.

a *De Vita pop. Rom.* apud *Non.* p. 529. *Ed. Merc.*
b *Liv.* V. 27.
c Idem, XXX, 16.

+ 27. Quantam [33] vim habeat in bellis [z] juſtitiæ conſcientia, + paſſim oſten-

19 *Judiciis*] Non ſubmittunt ſe judici.
20 *Invalidiores*] Sc. eo, ad quem in jus aditur, & propterea ſe patiuntur ad tribunal citari, & judicari, quo & inviti cogi poſſunt.
21 *Pares ſe*] Qui non ſubmittunt ſe judici eidem.
22 *Bella ſumuntur in eos, qui pares*] Hinc patet unde hoſtis dicatur, ſcil. quod par ſit, nam hoſtire eſt æquare.
23 *Sed civiles illæ*] Sic bello Marſico ſenatus decrevit, ne judicia, dum tumultus Italicus eſſet, exercerentur. *Aſconius Ped.* in Orat. Cic. pro Cornelio p. 145. Sic Juſtinus reprehendit Thebanos, qui poſt victoriam apud Mantineam Lacedæmonios, & Phocenſes de rebus in bello actis apud Concilium Amphictyonum accuſaverunt, quaſi poſt arma, & bellum, locum legibus reliquiſſent, lib. 8, 1.
24 *Accommodatæ*] Sic ait *Juſtinus*, poſt arma, & bellum, legibus locum non relinqui, lib. 8. c. 1.
25 *Docet hoc*] Argumentum II. membri II. partis generalis.
26 *Puro, pioque*] *Liv.* I, 32. Quod qui gerat, in cauſa belli capienda non ſcelere, non impietate maculetur. Vide ad *Sen.* Medeam V. 901.
27 *Bella tarde*] Quod oſtendit etiam proverbium illud, *Dum deliberant Romani, capitur Saguntum.*
28 *Camillus &c.*] Teſtimonia Impp.
29 *Apud alium*] *Liv.* 5, 27.
30 *Pacis jura*] Verba Camilli apud *Livium* d. l. Plutarch. *ſæva res bellum eſt*, &c. *ſunt tamen belli leges*, in Camillo.
31 *Alius*] *Seneca* ep. 120.
32 *In hoſtem*] Apud *Senecam* d. l. *in hoſte.*
33 *Quantam*] Argumentum III.

(qq) Locus eſt in Oratione *de Cherſoneſo*, pag. 38. C. *J. B.*

G r o t i i.

y *Valere non ſcripta*] Ideo Alfonſus rex interrogatus, pluſne libris, an armis deberet, dixit, ex libris ſe, & arma, & armorum jura didiciſſe. *Plutarchus*: εἰσὶ δὲ καὶ πολέμων ὅμως τινὲς νόμοι τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ νικᾶν οὐχ οὕτω διωκτέον, ὥστε μὴ φεύγειν τὰς ἐκ κακῶν καὶ ἀσεβῶν ἔργων χάριτας· *Sunt apud viros bonos quædam & belli jura, nec ita ſectanda victoria eſt, ut non fugiantur utilitas ex pravis, impiiſque actionibus proveniens.* (Vit. Camill. p. 134.)
z *Juſtitiæ conſcientia*] Bene apud *Appianum* Pompejus: θαῤῥεῖν δὲ χρὴ τοῖς τε θεοῖς καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τοῦ πολέμου καλὸν καὶ δίκαιον ἔχοντι φιλοτιμίαν ὑπὲρ πατρίου πολιτείας· (Bell. Civ. Lib. II. p. 460.) *confidere oportet Diis, & cauſæ belli honeſte, juſtoque ſuſcepti ſtudio ad tuendum patriæ ſtatum.* Caſſius apud eundem: μεγίστη δ᾽ ἐλπὶς ἐν τοῖς πολέμοις ἐστὶ τὸ δίκαιον. *In bellis*

Digitized by Google

oſtendunt [34] hiſtoriarum ſcriptores, qui victoriam ſæpe huic cauſæ præcipue adſcribunt. Inde proverbia illa, frangi, & attolli vires [35] in millite a cauſa: raro eum ſoſpitem redire, (rr) qui injuſta arma ſumſerit: bonæ (ss) cauſæ ſpem adeſſe comitem; & alia in eum ſenſum. + Nec movere quemquam debent + proſperi ſucceſſus iniquarum molitionum: + ſatis enim eſt quod cauſæ æquitas ſuam quandam, + eamque magnam habet vim ad agendum; quanquam ea vis, + ut in rebus humanis accidit (tt), + ſæpe aliarum [36] cauſarum oppoſitu ab effectu impeditur. [37] + Etiam ad amicitias conciliandas, + quibus ut ſinguli, ita & populi ad multas res opus habent, + multum valet opinio de bello non temere, nec injuſte ſuſcepto, piéque geſto. + Nemo enim iis ſe facile adjungit, quibus jus, fas, fidem vilia putat.

Juſtæ cauſæ conſcientia, quæ vis ejus.

III. *Cauſæ auctori operis ſcribendi.*

+ 28. Ego [38] cum + ob eas, quas jam dixi, rationes compertiſſimum haberem, + eſſe aliquod inter populos jus commune, + quod & ad bella, & in

bellis ſpes optima eſt, cauſæ jus. (Ibid. L. IV. p. 645.) Joſephus XV. antiquæ hiſtoriæ: *μεθ' ὧν τὸ δίκαιον, μετ' ἐκείνων ὁ Θεός· Abs quo ſtat jus, ab eo Deus.* (Cap. V. §. 3. pag. 753. *Edit. Hudſ.*) Multa ſunt apud *Procopium* in hanc ſententiam: ut in oratione Belliſarii in itinere in Africam, ubi hoc inter cætera: *τὸ ἀνδρεῖον οὐκ ἂν νικώη μὴ μετὰ τοῦ δικαίου ταττόμενον· Victoriam fortitudo datura non eſt, niſi juſtitiam habeat commilitem;* (Bell. Vand. L. I. c. 12.) & in altera oratione ante prælium non longe a Carthagine: (Ibid. c. 19.) & in Longobardorum ſermone ad Herulos, ubi hæc, ſed correcta a nobis: *μαρτυράμενοι τὸν Θεὸν οὗπερ τῆς ῥοπῆς καὶ βραχεῖά τις τὸ παράπαν ἡμᾶς πάσῃ τῇ ἀνθρώπων δυνάμει ἀντίξους εἶναι, αὐτόν τε εἰκὸς ταῖς πολέμου αἰτίαις ἠγμένον, ἀμφοτέροις πρυτανεῦσαι τῆς μάχης τὸ πέρας· Teſtamur Deum, cujus potentiæ vel minima particula omnem humanam vim æquiparat; is, ut credibile eſt, belli cauſas intuens, dabit debitum utriſque prælii exitum.* (Bell. Gotth. Lib. II. c. 14.) Quod dictum eventus mox admirabilis comprobat. Sic & apud eundem ſcriptorem ad Gothos Totilas: (*Lib.* III. C. 8.) *οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστι τὸν ἀδικοῦντα καὶ βιαζόμενον ἐν τοῖς ἀγῶσιν εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βίον ἑκάστου ἡ τοῦ πολέμου πρυτανεύεται τύχη. Fieri nequit, nequit, inquam, fieri, ut qui violentia, & injuſtitia utuntur, decus pugnando pariant, ſed prout vita cuique eſt, ita ei obtingit belli fortuna.* Mox capta jam Roma alteram habet orationem Totilas, (Lib. III. c. 21.) pertinentem eodem. *Agathias* vero libro II. *ἀδικία γὰρ καὶ Θεοῦ ἀθεραπευσία φευκτὰ μὲν ἀεὶ καὶ ἀσύμφορα· μάλιστα δὲ ἐν τῷ προσπολεμεῖν καὶ παρατάττεσθαι· Injuſtitia, & Dei neglectus vitanda ſemper, & noxia, tum vero maxime, ubi res belli in acie cernitur.* (Lib. II. c. 1.) Probat id alibi Darii, Xerxis, & Atheniensium in Sicilia illuſtribus exemplis. (Ibid. c. 5.) Vide ſi libet, & Criſpini orationem ad Aquilejenſes apud *Herodianum* VIII. (c. 6.). Apud *Thucydidem* libro VII. Lacedæmonii clades ad Pylum, & alibi acceptas ſuæ culpæ acceptas ferunt, quod judicium provocati accipere recuſaſſent. Sed cum poſtea Athenienſes multis editis improbis facinoribus judicium defugiſſent, ſpes inde meliorum ſucceſſuum ad Lacedæmonios rediit. (Cap. 18.)

GRONOVII.

34 *Hiſtoriarum*] *Juſtinus* de ſervis Scytharum 2, 5, 8, 2. 19, 1. 24, 4. 26, 2.

35 *In milite a cauſa*] *Ovidii* eſt. (Immo PROPERTII, Lib. IV. Eleg. VI, 51, 52. *Ed. Broekhuſ.* Eundem tamen errorem etiam erravit *Ægidius Menagius*, ut obſervatum ab ultimo, eodemque Eruditiſſimo *Propertii* Interprete. J. B.

36 *Cauſarum oppoſitu*) Ut, cum bonum ſemen in terram conjectum fructum effert nullum: cum utile per ſe remedium in morbo non impedit mortem, aut ſanat morbum. Huc pertinet, non ab effectu facta notanda.

37 *Etiam*) Argumentum IV.

38 *Ego*] Pars altera, & ſpecialis prolegomenon, quæ ſpectat ipſum opus. 1. conſilium auctoris.

(rr) Ita habet fragmentum ex EURIPIDIS *Erechteo*:

Οὐδεὶς στρατεύσας ἄδικα, σῶς ἦλθεν πάλιν.

Verſ. 44. Collect. Barneſ.

(ss) Innuere videtur illud LUCANI:

Cauſſa jubet melior Superos ſperare ſecundos.

Pharſal. VII. 349. Adde MENANDRI fragmentum è *Vulcanalibus*, pag. 190. *Edit. Cleric.* & loca ab Auctore noſtro infra adferenda, Lib. II. c. 1. §. 1. J. B.

(tt) *Nam ſæpe honeſtas rerum cauſſas, ni judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur.* Ita *Otho* apud TACITUM, Hiſt. I. 83. *J. B.*

GRO-

in bellis valeret, cur de eo inſtituerem ſcriptionem, cauſas habui multas, ac graves. Videbam per Chriſtianum orbem vel barbaris gentibus pudendam bellandi licentiam; levibus, + aut nullis de cauſis ad arma procurri, + quibus ſemel ſumtis nullam jam divini, nullam humani juris reverentiam, planè quaſi uno [39] edicto ad omnia ſcelera emiſſo furore. *Bellandi licentiam moderandi.*

+ 29. Cujus immanitatis conſpectu + multi homines minime mali eo venerunt, ut Chriſtiano, + cujus diſciplina in omnibus hominibus [40] diligendis præcipue conſiſtit; a omnia arma interdicerent: + ad quos accedere interdum videntur & Joannes Ferus, & Eraſmus (uu) noſtras, viri pacis, & Eccleſiaſticæ, & civilis amantiſſimi; ſed eo, ut arbitror, [41] conſilio, quo ſolemus, [42] quæ in unam partem exierunt, in alteram reflectere, ut in verum modum redeant. Verum hic ipſe nimium contranitendi conatus ſæpe adeo non proficit, + ut obſit etiam, quia deprehenſum facile quod in his nimium eſt, etiam aliis [43] dictis intra verum ſtantibus auctoritatem detrahit. + Medicina ergo utriſque adhibenda fuit, tum ne nihil, tum ne omnia crederentur licere.

+ 30. Simul & juriſprudentiam, quam antehac in muneribus publicis quanta potui integritate exercui, nunc quod mihi + indigne e patria tot meis laboribus ornata ejecto reſtabat, privatæ diligentiæ ſtudio adjuvare volui. + Artis formam ei imponere multi antehac deſtinarunt: perfecit nemo: neque vero fieri poteſt, niſi, quod non ſatis curatum eſt hactenus, + ea, [44] quæ ex conſtituto veniunt, a naturalibus recte ſeparentur; + nam naturalia [45] cum ſemper eadem ſint, facile poſſunt [46] in artem colligi: + illa autem, quæ ex conſtituto veniunt, + cum & mutentur ſæpe, & alibi alia ſint, extra artem poſita ſunt, + ut aliæ rerum ſingularium perceptiones. *Juriſprudentiam juvandi ſtudium exemplo methodi.*

+ 31. Quod ſi qui + veræ juſtitiæ ſacerdotes naturalis, & perpetuæ juriſprudentiæ partes tractandas ſuſciperent, + ſemotis iis, quæ [47] ex voluntate

GROTII.

a *Omnia arma interdicerent*] *Tertullianus* de reſurrectione carnis: *Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida.* (Cap. 16.)

GRONOVII.

39 *Uno edicto*] i. e. licentia, quaſi jus datum ſit ſceleri, ut *Lucanus* loquitur. (Lib. 1. verſ. 2.)

40 *Diligendis*] Quippe qui unumquemque hominem debet proximum ſuum ducere.

41 *Conſilio*] Non ut ſimpliciter omnia bella tollerent.

42 *Quæ in unam partem*] Scipionem incurvatum in contrarium recurvare, quo fiat rectus: ſic hi quod non omnia bella damnarent, ſed ne temere, & tam facile ſuſciperentur. *Seneca* 7, ben. 22. *Quædam præcipimus ultra modum, ut ad verum, & ſuum redeant.*

43 *Dictis intra verum*] Sic ſi qui ageret in foro, intentione ſua plus complexus fuiſſet, quam ad eum pertineret, cauſa cadebat. §. 33. Inſtit. *de act.*

44 *Quæ ex conſtituto*] i. e. quæ homines temporariis ſæpe cauſis impulſi conſtituerunt, & identidem mutat dies, ab illis, quæ recta ratio dictat, nec ſe patitur aliter habere. §. 10. Inſtit. *de jur. nat. gent. & civil.*

45 *Cum ſemper eadem*] §. 11. Inſtit. *de J. N. G. & C.*

46 *In artem colligi*] Certis regulis, & præceptis includi, ac deſcribi.

47 *Quæ ex voluntate libera*] Quæ non ſtatim inculcat recta ratio, ſimul abhorrens a contrariis, & ea rejiciens; ſed quæ ex uſu, & placito poſt experientiam aliorum, aut poſt deliberationem, & contentionem, examenque in utramque partem vergentium, admiſit, & recepit. Non coacti jure, vel more gentium, in quibus licet ſine ſcelere, aut peccato, in utramvis partem ſtatuere.

(uu) Vide Viri magni *Adagia*, ubi in hanc rem fuſè digreditur, dum exponit tritum illud: *Dulce bellum inexpertis.* J. B.

tate libera ortum habent, + alius quidem de legibus, + alius de tributis, + alius de judicum officio, + alius [48] de voluntatum conjectura, alius [49] de factorum facienda fide, + poſſet deinde ex omnibus partibus collectis corpus confici.

IV. *Operis contenta, & ordo.* + 32. Nos [50] certe quam viam ineundam cenſeremus, re ipſa potius, quam verbis oſtendimus in hoc opere, quod partem jurisprudentiæ + longe [51] nobiliſſimam continet.

Lib. I. 33. Primo enim libro + præfati de juris origine generalem examinavimus quæſtionem, + ſitne bellum aliquod juſtum: deinde ad noſcenda [52] + publici, [53] privatique belli diſcrimina explicandam habuimus [54] + vim ipſam ſummi imperii, + qui eam populi, + qui reges ſolidam, + qui ex parte, + qui cum alienandi jure, + qui aliter habeant: + deinde & [55] de ſubditorum in ſuperiores officio dicendum fuit.

Lib. II. 34. Liber ſecundus + cum omnes cauſas, ex quibus bellum oriri poteſt, exponendas ſumſerit, + quæ [56] res communes ſint, + quæ propriæ, + quod [57] jus perſonis in perſonas, + quæ ex dominio naſcatur [58] obligatio, + quæ [59] ſucceſſionum regiarum norma, + quod jus veniat [60] ex pacto, aut contractu, + quæ fœderum, + quæ jurisjurandi tum privati, tum publici vis, + atque interpretatio, + quid ex [61] damno dato debeatur, + quæ legatorum [62] ſanctimonia, + quale jus humandi mortuos, + quæ pœnarum natura, late exſequitur.

Lib. III. 35. Tertius liber + primum ſubjectam ſibi habens materiam, id, quod in bello licet, + cum id, [63] quod impune fit, aut etiam apud populos exteros pro jure defenditur ab eo, [64] quod vitio caret, diſtinxiſſet, + deſcendit ad pacis genera, + & omnes [65] bellicas conventiones.

V. *Scriptionis neceſſitas.* + 36. Eo [66] autem majus viſum eſt pretium operæ, quod, ut dixi, + totum hoc argumentum tractavit nemo, + & qui tractarunt partes, ita tractarunt, + ut multum reliquerint alienæ induſtriæ. Veterum philoſophorum nihil exſtat hujus generis, neque Græcorum, quos inter Ariſtoteles librum fecerat,

GRONOVII.

48 *De voluntatum*] De teſtamentis, & obligationibus.

49 *De factorum*] De probationibus, & præſumtionibus.

50 *Nos &c.*] 2. Partitio operis, ſive partis ſecundæ membrum ſecundum.

51 *Nobiliſſimam*] Scil. de jure publico.

52 *Publici*] Quod gerit qui cum imperio eſt.

53 *Privati*] Cum armis depugnant, qui non ſunt magiſtratus.

54 *Vim ipſam ſummi imperii*] Jus majeſtatis.

55 *De ſubditorum*] Parendi neceſſitatem an omnem, & quatenus omnem debeant.

56 *Res communes*] Convenit cum tit. inſtit. *de rerum diviſione.*

57 *Jus perſonis*] *De jure perſonarum de patria poteſtate, per quas perſonas.*

58 *Obligatio*] Adverſus bonæ, malæve fidei poſſeſſores rerum alienarum. Inſt. §. 35. tit. 1. lib. 2. *Si quis a non dom.*

59 *Succeſſionum*] Convenit cum tit. de *teſtamentis, legatis, fideicommiſſis hereditatibus ab inteſtato, bonorum poſſeſſionibus.*

60 *Ex pacto*] Cum materia *obligationum.*

61 *Damno dato*] *Lex Aquilia & oblig. ex delicto.*

62 *Sanctimonia*] Qui inviolabiles, & ſi id fiat, datur cauſa belli.

63 *Quod impune*] Quod non perſequitur humanus, aut mortalis judex.

64 *Vitio caret*] Quod ſalva conſcientia fit, & apud Deum excuſatum eſt,

65 *Bellicas conventiones*] Pactiones inter hoſtes, quæ pro occiſionibus fiunt.

66 *Eo autem*] Neceſſitas operis. III. Membrum ſecundæ partis.

GRO-

Digitized by Google

Scriptorum veterum hac in re inopia,

fecerat, cui nomen [67] δικαιώματα πολέμων, neque eorum, qui Chriſtianiſmo [68] recenti nomen dederunt, quod valde optandum fuerat: etiam + Romanorum veterum libri [69] de jure feciali nihil ad nos ſui præter nomen transmiſerunt. Hi, qui ſummas fecerunt + caſuum, quos vocant conſcientiæ, ut de aliis rebus, ita & de bello, de promiſſis, de juramento, de [70] repreſſaliis + capita fecerunt.

Recentiorum defectus.

37. Vidi & ſpeciales libros de belli jure + partim a theologis ſcriptos, + ut a Franciſco Victoria, + Henrico Gorichemo, b Wilhelmo Matthæi; partim a doctoribus juris, ut + Joanne Lupo, (xx) Franciſco Aria, + Joanne de Lignano, + Martino Laudenſi: ſed hi omnes de uberrimo argumento + pauciſſima dixerunt, & ita plerique, ut ſine ordine quæ naturalis ſunt juris, quæ divini, quæ gentium, quæ civilis, quæ ex [71] canonibus veniunt, permiſcerent, atque confunderent.

38. Quod his omnibus maxime defuit, + hiſtoriarum lucem ſupplere aggreſſi ſunt eruditiſſimus + Faber in Semeſtrium capitibus nonnullis, ſed pro inſtituti ſui modo, & teſtimoniis tantum allatis; diffuſius, + & ut ad [72] definitiones aliquas exemplorum congeriem referrent, + Balthazar Ayala, & plus eo + Albericus Gentilis: cujus diligentia ſicut alios adjuvari poſſe ſcio, & me adjutum profiteor, + ita quid in dicendi (yy) genere, + quid in ordine, + quid in diſtinguendis quæſtionibus, + juriſque diverſi generibus deſiderari in eo poſſit, lectoribus judicium relinquo. + Illud tantum dicam, ſolere eum ſæpe in controverſiis definiendis ſequi aut exempla pauca non ſemper probanda, aut etiam auctoritatem novorum juriſconſultorum in [73] reſponſis, quorum non pauca [74] ad gratiam conſulentium, non ad

æqui,

GROTII.

b *Wilhelmo Matthæi*] Adde his *Johannem de Carthagena* editum Romæ anno MDCIX.

GRONOVII.

67 *Δικαιώματα*] Jura bellorum. [At vero legendum, non Δικαιώματα πολέμων, ut mendosè exſtat apud AMMONIUM, *De ſimilib. & differ. vocabulis*, voce Νῆες: ſed Δικαιώματα πόλεων, *Jura Civitatum.* Vide SELDEN. *De Jure Nat. & Gent. ſecund. Ebr.* Lib. I. c. 1. MENAGIUM in *Diog. Laërt.* V, 26. J. B]

68 *Recenti*] Patrum eccleſiæ ſcil.

69 *De jure feciali*] Meminit *Cic.* 1, de offic. 11. *Belli quidem æquitas ſanctiſſime feciali jure pop. Rom. perſcripta eſt.* Meminit etiam lib. 3, offic. cap. 29. Erant autem *feciales*, ſacerdotes Deæ Fidei, qui fidem publicam in primis curabant. Itaque ad eos pertinebat conſultatio, bellum aliquod jure gereretur, nec ne. Iidem legati populi Rom. res repetebant, bella indicebant, fœdera feriebant. *Liv.* I, 24. & 22. lib. 30, 45. lib. 31, 8. (Vide infra, Lib. III. c. 3. §. 7.)

70 *De repreſſaliis*) Cum permittitur privatis, jus ſuum apud alios populos non obtinentibus, illorum privatorum, qui de iſto populo inter nos aut alibi agunt, aut quid ſui habent, bona invadere, & iis manum injicere. De quibus Auctor agit infr. 3, 2. 4.

71 *Canonibus*] Conciliorum eccleſiæ.

72 *Definitiones*] Sententias, effata, poſita, axiomata, obſervationes, regulas, vel præcepta generalia, l. 202. D. *de reg. jur. Definitio omnis in jure periculoſa eſt.*

73 *Reſponſis*] i. e. Conſiliis ſcriptis ad incidentes caſus.

74 *Ad gratiam conſulentium*] Scripſit enim *de jure maris* in gratiam Britanniæ regis tum temporis in Britannia agens *Alb. Gentilis.*

(xx) In omnibus Editionibus hactenus legebatur *Fr. Ario*: ſed Auctor ille Hiſpanus *Arias* vocabatur, & hoc nomine editus eſt ejus liber *De Bello, & ejus juſtitia*, in TRACTATU TRACTATUUM, Tom. XVI. *Ed. Venet.* 1584. Ibidem reperiuntur JOANNES LUPUS *Segobienſis*, *De Bello, & Bellatoribus*, JOANNES à LIGNANO *Bononienſis*, *De Bello*: & MARTINUS GARATUS *Laudenſis*, de eodem argumento. Poſtremus, ſimul cum AYALA, *De jure, & officiis bellicis*, editus eſt etiam *Lovanii*, ann. 1648. J. B.

(yy) Ita repoſuimus pro eo, quod erat in

omnibus

æqui, bonique naturam ſunt compoſita. Cauſas, unde bellum juſtum, aut injuſtum dicitur, + Ayala non attigit: + Gentilis ſumma quædam genera, quo ipſi viſum eſt modo, delineavit; + multos vero & nobilium, & frequentium controverſiarum locos ne attigit quidem.

V I. + 39. Nos + ne quid tale indictum abiret, operam dedimus, + indicatis etiam [75] dijudicationum fontibus, + unde facile eſſet etiam ſi quid omiſſum a nobis eſſet definire. [76] Supereſt ut quibus ego auxiliis, & qua cura hanc rem aggreſſus ſim, breviter exponam. Primum mihi cura hæc fuit, ut eorum, quæ ad jus naturæ pertinent, + probationes referrem ad [77] notiones quaſdam tam certas, ut eas nemo negare poſſit, niſi ſibi vim inferat (zz). + Principia enim ejus juris, ſi modo animum recte advertas, per ſe patent, atque evidentia ſunt, ferme ad modum eorum, quæ ſenſibus externis percipimus: qui & ipſi + bene conformatis [78] ſentiendi inſtrumentis, + & ſi cætera neceſſaria adſint, non fallunt. Ideo in Phœniſſis * Euripides ſic loquentem facit Polynicen, cujus aperte juſtam vult fuiſſe cauſam:

1. Curæ Autoris, 1. Jura probandi: Naturale.

** Verſ. 497, & ſeqq.*

> *Hæc ſum profatus, mater, haud ambagibus*
> *Implicita, ſed quæ regulis æqui, & boni*
> *Suffulta* c + *rudibus pariter, & doctis patent.*

+ Statim addit chori (conſtat is autem ex [79] feminis, iisque barbaris,) judicium, dicta approbantis.

+ 40. U-

omnibus Edd. *docendi genere.* Nimirum non congruit ſtylo Auctoris noſtri, ad brevitatem maximam, ſi quis uſquam, compoſito, ut ita idem bis diceret, quum ſequentia ad modum docendi pertineant, & hoc primum caput ab aliis manifeſto diſtinguatur. Deinde non potuit non multa improbare in *genere dicendi*, quo uſus eſt *Albericus Gentilis*: & ipſe tacitè videtur ei opponere illud, quo uſum ſe profitetur, §. 59. J. B.

G r o t i i.

c *Rudibus pariter, & doctis patent*] Idem *Euripides* Andromacham Hermionæ dicenti: (*verſ.* 242.)

> Οὐ βαρβάρων νόμοισιν οἰκοῦμεν πόλιν.
>
> *Non barbarorum more in urbe hac vivitur.*

reſpondentem facit:

> Κἀκεῖ τάδ' αἰσχρὰ κἀνθάδ' αἰσχύνην ἔχει.
>
> *Quæ turpia illis, hic quoque haud culpa vacant.*

(In hanc ſententiam dixit Cassiodorus: *Laborioſum quidem, ſed non eſt impoſſibile, juſtitiam ſuadere mortalibus: quam ita cunctorum ſenſibus beneficium Divinitatis attribuit, ut & qui neſciunt jura, rationem tamen veritatis adgnoſcant. Neceſſe eſt enim, ut quod à natura conceditur, ſubmonente iterum eadem, ſuaviter audiatur.* Var. VII, 26. J. B.

G r o n o v i i.

75 *Dijudicationum fontibus*] Summis capitibus, vel generalibus axiomatibus, vel pronunciatis, ex quibus de ſingularibus, quæ identidem exiſtunt, facile poteſt ſtatui.

76 *Supereſt*] IV. Articulus poſterioris partis. Subſidia.

77 *Notiones tam certæ*] Inchoatas intelligentias, quæ in animis imprimuntur ſimiliter omnibus. *Cic.* 1, de leg. 10.

78 *Sentiendi inſtrumentis*] Τοῖς αἰσθητηρίοις τοῖς τῆς φύσεως· Diog. apud *Stobæum* 388. Quibus externa percipiuntur, oculis, auribus, naribus, lingua, & quod vivum in omni corpore eſt ad tactum toto corpore æquabiliter fuſum, ut *Cic.* 2. de nat. 56. ſentiendum, vel percipiendum.

79 *Feminis, iiſque barbaris*] Tyriis, Phœniſſis. Per eas ſpecies voluit innuere *Euripides*, etiam barbaros, & feminas idem dictum approbare. Quod argumentum eſt, etiam ſequiorem ſexum, & tum vita cultiore, tum liberali inſtitutione carentes ea facile aſſequi.

(zz) De illâ evidentiâ fusè egimus in *Præfatione noſtrâ* ad Pufendorfium *De Jure Nat. & Gent.* §. 1. & ſeqq. J. B.

G r o-

Digitized by Google

+ 40. Uſus ſum etiam ad juris hujus probationem d teſtimoniis philoſophorum, hiſtoricorum, poetarum, poſtremo & oratorum: non quod illis indiſcrete credendum ſit; + ſolent enim [80] ſectæ, [81] argumento, [82] cauſæ ſervire: ſed quod ubi multi diverſis temporibus, ac locis idem pro certo affirmant, + id [83] ad cauſam univerſalem referri debeat; quæ + in noſtris quæſtionibus alia eſſe non poteſt, quam + aut [84] recta illatio + ex naturæ principiis procedens, + aut [85] communis aliquis conſenſus. + [86] Illa + jus naturæ indicat, [87] + hic + jus gentium: + quorum diſcrimen non quidem ex ipſis teſtimoniis, + (paſſim enim ſcriptores voces juris naturæ, & gentium permiſcent) + ſed ex materiæ qualitate intelligendum eſt. [88] Quod enim ex certis principiis certa argumentatione [89] deduci non poteſt, & tamen ubique obſervatum apparet, + ſequitur ut ex [90] voluntate libera ortum habeat.

Gentium. *2. Diſcriminandi utrumque*

+ 41. Itaque + hæc duo non minus inter ſe, + quam a jure civili diſcernere ſemper unice laboravi: + imo & in gentium jure diſcrevi id, [91] quod vere, & ex omni parte jus eſt, & id, quod [92] duntaxat effectum quendam [93] externum + ad inſtar illius primitivi juris parit: + nempe ne vi reſiſtere liceat, + aut etiam ut ubique vi publica, + utilitatis alicujus cauſa, vel ut incommoda gravia vitentur, defendi debeat: + quæ obſervatio quam ſit neceſſaria ad res multas, in ipſo operis contextu apparebit. Non minus ſollicite ſeparavimus ea, [94] + quæ juris ſunt ſtricte, ac proprie dicti, + unde reſtitutionis obligatio oritur, + & ea, quæ juris eſſe dicuntur, [95] quia aliter agere, cum alio aliquo rectæ rationis dictato pugnat: de qua juris diverſitate + aliquid jam & ſupra diximus.

Civile. *Species cujuſque.* *11. Auxilia ſcripti.*

+ 42. In-

GROTII.

d *Teſtimoniis philoſophorum*] Quidni, cum Alexander Severus *Ciceronis* de republica, & officiis libros perpetuo lectitarit? [*Lamprid.* in ejus Vit. c. 30.)

GRONOVII.

80 *Sectæ*] Sectæ, ad philoſophos refer. i. e. Non vera ſemper, ſed ſæpe veriſimilia tantum dicere, dummodo profutura parti, cujus cauſam orant, eoque & contraria interdum iis, quæ alias dixerunt. Nobilis eſt locus in hanc rem *Cic.* pro Cluent. c. 50. *Aſcon. Ped.* pro Cornelio p. 141. eſſe *oratoriæ calliditatis, ut, cum opus ſit, iiſdem rebus ab utraque parte, vel a contrariis utantur.* (Igitur hoc referendum erat, non ad Philoſophos, ſed ad Oratores. *J. B.*)

81 *Argumento*] Ad poetas, & hiſtoricos.

82 *Cauſæ*] Ad oratores.

83 *Ad cauſam univerſalem*] Quæ non ſingulos, & in præſenti tantum negotio moveret, ſed omnes, & in quavis materia ſimiliter impelleret. Ad principium innatum, quod in omnibus eſt commune quaſi, & inſitum.

84 *Recta illatio*] Collectio, argumentatio, ſyllogiſmus.

85 *Communis conſenſus*] Approbatio aliqua omnium quaſi ex tacito pacto.

86 *Illa*] Sc. illatio.

87 *Hic*] Conſenſus communis.

88 *Quod enim*] Definitio juris gentium, & naturæ.

89 *Deduci non poteſt*] Ut jus naturæ.

90 *Voluntate libera*] Ex conſenſu gentium, etiamſi directo natura non dictet.

91 *Quod vere*] Quod neceſſario, & ſemper obſervandum.

92 *Duntaxat effectum*] Quod æque obſervatur more, licet non tanta ratio cogat. Sic natura præcipit, ut adverſus vim injuſtam me, & meos defendam. Sancit ergo bellum. Sed quemadmodum in bello me geram, tantumne armis, & dolo bono utar, an etiam veneno, non definivit natura, ſed jus gentium. De bello captis, teneamne, an relinquam, non præcipit quidem jus gentium; ſed ſi tenere velim, etiamſi pro mala cauſa militaverim, me tuetur, ac defendit, & pro juſto poſſeſſore habet.

93 *Externum*] Ut ſcilicet æque obſervetur, ac ipſum gentium jus.

94 *Quæ juris ſtricte*] Quæ ad juſtitiam συναλλακτικὴν pertinent.

95 *Quia aliter*] Quæ ad διανεμητικήν.

1. Philoſophi. Ariſtoteles, ejus laus.

+ 42. Inter philoſophos merito principem obtinet locum + Ariſtoteles, ſive tractandi ordinem, ſive diſtinguendi acumen, ſive rationum pondera conſideres. + Utinam tantum principatus ille ab aliquot hinc ſæculis non in tyrannidem abiiſſet, ita ut veritas, cui Ariſtoteles fidelem navavit operam, nulla jam re magis opprimatur, quam Ariſtotelis nomine. Ego & hic, & alibi veterum Chriſtianorum ſequor libertatem, + qui in nullius philoſophorum ſectam juraverant, + non quod eis aſſentirentur qui 96 nihil percipi poſſe dicebant, quo nihil eſt ſtultius; + ſed quod nullam eſſe ſectam putarent, quæ omne verum vidiſſet, & nullam, quæ non aliquid ex vero. Itaque e 97 veritatem ſparſam per ſingulos, per ſectasque diffuſam, in corpus colligere, 98 + id vero exiſtimabant nihil eſſe aliud, quam vere Chriſtianam tradere diſciplinam.

Reprehenſio.

43. Inter cætera, ut hoc obiter a noſtro inſtituto non alienum dicam, non ſine cauſa videntur mihi ab Ariſtotele diſcedere + & (aa) Platonici nonnulli, f & Chriſtiani veteres, in eo, + quod ille naturam ipſam virtutis in mediocritate affectuum, actionumque poſuerit: quod ſemel poſitum eo ipſum abduxit, + ut & virtutes diverſas, puta 99 liberalitatem, & parſimoniam,

GROTII.

e *Veritatem ſparſam per ſingulos*] Verba ſunt *Lactantii* inſtitutionum VII. cap. 7. *Juſtinus* Apologetico priore: (Cap. 13. pag. 34. *Edit. Oxon.* ubi *ſecunda* iſta Apologia habetur.) οὐχ ὅτι ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντη ὅμοια· ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν τε καὶ ποιητικῶν καὶ συγγραφέων· ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ (θείου) λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν καλῶς ἐφθέγξατο· *Non quod plane aliena ſint Platonis dogmata a Chriſti dogmatibus, ſed quod nec plane conveniant, ut nec aliorum dogmata, puta Stoicorum, poëtarum, & hiſtoriæ ſcriptorum. Eorum enim quiſque ab inſita ratione (divina) id, quod ei conſentaneum eſt, ex parte videns, eatenus recte dixit. Tertulliano*, Seneca *ſæpe noſter*, (Lib. *de Anima* Cap. 20. ſed, ut idem nos monet, adverſus Judæos Cap. 9.) nulli hominum univerſitas ſpiritualium documentorum competebat, niſi in Chriſtum. *Auguſtinus* epiſtola CCII: *Mores illi, quos Cicero, philoſophique alii commendant, in eccleſiis toto orbe creſcentibus docentur, atque diſcuntur.* Vide, ſi vacat, hac ſuper re eundem *Auguſtinum* de Platonicis, quos paucis mutatis, ait, Chriſtianos eſſe, epiſtola LVI. (CXVIII. ſecundum diviſionem Edit. nov. Benedictin.) & de vera religione capite III. & confeſſionum libro VII. c. 9. & libro VIII, cap. 2. (Poteſt etiam hac de re videri CLEMENS ALEXANDRINUS, præſertim *Strom.* L. I. c. 7. Ibique recentiſſimum Editorem, *J. Potterum* Epiſcopum Oxonienſem, pag. 338. Adde OLEARII Diſſert. *De Philoſophia Eclectica*, ſubjectam Verſioni *Stanlejani* Operis de *Hiſtoria Philoſoph.* Cap. 4. pag. 1216. Ceterum de *Seneca* etiam *apud* HIERONYMUM reperio. *Scripſerunt* ARISTOTELES, & PLUTARCHUS, & NOSTER SENECA, *de Matrimonio libros.* Ubi tamen ERASMUS: *noſtrum vocat, quia Latinus.* Quod veriſimilius eſt. *J. B.*)

f *Et Chriſtiani veteres*] Late hoc perſequitur *Lactantius* libro VI. inſtitutionum, capitibus XV. XVI. XVII. Caſſiodorus: *non affectibus moveri, ſed ſecundum eos moveri utile, vel noxium.*

(aa) PLUTARCHUS diſſertè adfirmat, οὐκ ἅπασαν ἀρετὴν μεσότητι γίνεσθαι Lib. *De Virtute Morali*, pag. 444. C. Quod quomodo intelligat, & probet, videre poteris ibi, & ſeqq. pag. *J. B.*

GRONOVII.

96 *Nihil percipi*] Pyrrhoniis, & Scepticis, ut Herillo, & ſimilibus, de quibus *Cicero* 1. offic. 2. & *Diog. Laërt.* qui dubitabant de omnibus. Vide vitam Pyrrhonis in *Diogene Laërtio.*

97 *Veritatem ſparſam*] Argumentum veterum erat Chriſtianorum, omnia moralia, quæ docuit Chriſtus, etiam veteres philoſophos præcepiſſe.

98 *Id vero exiſtimabant*] Vide *Petrum Nunneſium* de ſtudio philoſophico, cap. 2. num. 9.

99 *Liberalitatem, & parſimoniam*] num. 1. *Liberalitatem* definit *Ariſtoteles*, *mediocritatem circa pecunias*: ejus præcipua cautio eſt, quam & *Cicero* 2, de offic. 15. ei adhibet: *dandum diligenter, & moderate, ne largitio fontem benignitatis exhauriat.* & cap. 18. *Habendam rationem rei familiaris, quam dilabi ſinere flagitioſum eſt.* Hæc eſt, quam veteres *parſimoniam*, ſive *frugali-*

Digitized by Google

niam, in unam compingeret; & [100] + veritati daret oppoſita minime ex æquo reſpondentia, jactantiam, & diſſimulationem; + & quibusdam rebus vitii nomen imponeret, quæ aut non exiſtunt, aut vitia per ſe non ſunt, ut [1] contemtum voluptatis, & [2] honorum, & [3] iræ adverſus homines vacuitatem.

Virtus non omnis vitium habet in exceſſu.

44. Non recte autem univerſaliter poſitum + hoc fundamentum, + vel [4] ex juſtitia apparet, + cui oppoſitum nimium, & parum, + cum in affectibus, & ſequentibus eos actionibus invenire non poſſet, + in rebus ipſis, circa quas juſtitia verſatur utrumque quæſivit: + quod ipſum primum eſt deſilire

frugalitatem dixeré. Atque hine patet, *frugalitatem* non eſſe ſpeciem a *liberalitate* diverſam, ſed alteram ejus partem, vel officium, quemadmodum altera pars eſt *benignitas*, ſive tempeſtivus ſumtus. *Liberalis* eſt, qui non plus dat, quam ſinit frugalitas; non minus, quam comitas præcipit, ſive benignitas. *Liberalitas* eſt medium inter *prodigalitatem*, a qua revocat illam frugalitas, ſive parſimonia: & *avaritiam*, a qua retrahit eam benignitas. (Vir Doctiſſimus, & heic, & in ſequentibus, præ nimio erga veterem Philoſophum adfectu, illum quaqua ratione defendere conatur, adverſus κρίσιν Auctoris noſtri. At vero ipſi haud feliciter ceſſiſſe conatum, oſtendimus fusè in Notis noſtris Gallicis, ubi id ſpecimen dedimus, quàm larga ſeges ejuſmodi adnotationum nobis naſceretur, ſi hoc ageremus. *J. B.*)

100 *Veritati daret oppoſita*] Num. 2. *Veritas* Ariſtoteli 4, ethic. 13. *virtus eſt, qua quis præfert verbis, & factis id, quod eſt, & eſſe debet.* Qua qui utebantur, candide, & ſimpliciter agere dicebantur. Exemplum eſt apud *Homerum* Achilles, apud *Sophoclem* filius ejus Neoptolemus. Ei in exceſſu objicit *arrogantiam*, qua quis amplius præfert, quam eſt: cujuſmodi ſunt glorioſi milites apud comicos. In defectu, *diſſimulationem*, qua quis minus præfert, quam eſt: non per modeſtam propriæ laudis detrectationem, ſed per pravam conſuetudinem, ac voluptatem illudendi, ac fruſtrandi: cujus exemplum unicum eſt Tiberius, qui cum teterrimus eſſet dominorum, dicebat ſe S. P. Q. R. ſervire; & Domitianus, cum innoxios occideret, præfari ſolitus de clementia. Tales ſunt εἴρωνες, deſcripti *Theophraſto*. Tales, de quibus *Terentius* in Heautont. *Nec tu illum ſatis noveras, nec te ille: hocque fit, ubi non vere vivitur. Tu illum numquam oſtendiſti quanti penderes. Nec tibi ille eſt credere auſus quod æquum eſt patri.* Huc pertinet hiſtrionia, quam *totum orbem exercere* dixit *Petronius*.

1 *Contemtum voluptatis*] Num. 3. Invidioſa λιτότης· non enim contemtum voluptatum, ſed feram, & barbaram averſationem muſicæ pulchritudinis, aliarumque rerum elegantium, & jucundarum, quas modice ſumendas comparavit Deus in ſolatium vitæ. Ea in aliis eſt immanitas belluina, in aliis pecuinus ſtupor. Talis Timon ille fuit comœdiis *Ariſtophanis* traductus tanquam oſor generis humani. Et ejus imitatione M. Antonius poſt bellum Actiacum. Tales quoque iratis Diis genitos, & malevolente genio natos, dicebant veteres, qui nihil indulgere genio poſſent, etiamſi liceret, & copiam haberent.

2 *Contemtum honorum*] Num. 4. Immo contemtum ſui potius, & ἀπόνοιαν, ut dicebant Græci, per quam quis honore ſe indignum præſtat. Non enim malum contemnere honores, ſed ita contemnere, ut inhoneſtus fias, pudorem, & famam hominum nihili facias, in ſordidiſſimum vitæ genus deſcendas cum Dionyſio Syracuſano apud *Juſtin.* 21, 5. *non contentus in publico vagari, ſed potare, nec conſpici in popinis, lupanaribuſque, ſed totis diebus deſidere, cum perditiſſimo quoque de minimis rebus diſceptare, pannoſus, & ſqualidus incedere.*

3 *Vacuitatem iræ*] Num. 5. Non quæ oritur ex manſuetudine, ac lenitate animi, ſed ſtupore, lentitudine, oſtenditurque ſtupida quadam omnium indigniſſimorum, quæ nemo bonus tolerare debet, tolerantia: qualem in paraſitis, & mimis, os contumeliæ præbere ſuetis, exhibent ſcenæ.

4 *Ex juſtitia, cui oppoſitum nimium, & parum in rebus*] Num. 6. *Medium* duplex eſt: *rei*, ſive *arithmeticum*, quod utrimque tantundem diſtat ab extremis, ſicut centrum æqualiter ex omnibus partibus disjunctum a circumferentia: & *rationis*, ſive *geometricum*, quod alteri extremorum interdum eſt vicinius, ab altero remotius, & tamen medium ratione ponderis, loci, temporis, perſonæ. Illud paribus numeris utrinque abeſt, ut quaternarius inter duo, & ſex: novem inter ſex, & duodecim: hoc non quidem numeris, ſed tamen paribus ponderibus, parique ratione alterius extremi ad medium, & viciſſim medii ad alterum extremum utrimque diſtat, & medium habetur: ut quemadmodum ſe habent tres ad ſex, ita ſex ad duodecim; nam illa horum dimidium ſunt. Quatuor & a duobus, & a ſex diſtant binario: at non ſex ut a tribus ternario: ita etiam a duodecim diſtant, hæc eſt diviſio non generis in ſpecies, ſed homonymi in ſignificata. Quid igitur

deſilire de genere in genus alterum, quod in aliis merito culpat: + deinde [5] minus ſuo accipere, poteſt quidem adventitium habere vitium, ex eo, quod quis pro rerum circumſtantiis ſibi, ac ſuis debeat; + at certe cum juſtitia pugnare non poteſt, + quæ tota in alieni abſtinentia poſita eſt. Cui hallucinationi ſimilis illa eſt, + quod [6] adulterium ex libidine, cædem ex ira proprie ad injuſtitiam pertinere non vult; cum tamen injuſtitia non aliam naturam habeat, + quam alieni [7] uſurpationem; [8] + nec referat, ex avaritia illa, + an ex libidine, an ex ira, an ex imprudente miſericordia proveniat,

igitur peccavit *Ariſtoteles*, ſi dixit virtutem omnem conſiſtere in medio: ſed in cæteris virtutibus eſſe *medium rationis*, ſive geometricum: in juſtitia partim *medium geometricum*, ſive rationis, partim *arithmeticum*, ſive rei? Non hic video μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος, ſed tantum explicationem, & diſtinctionem terminorum.

5 *Minus ſuo accipere*] Num. 7. cavillatur: neque enim *Ariſtoteles*, & ejus ſectatores illud *minus ſuo* accipiunt de bonis, ſed de oneribus, & malis. *Juſtitia* ex mente *Ariſtotelis* eſt virtus, quæ tam in præmiorum, & onerum diſtributione, quam in commutatione rerum, & contractibus, & omnibus, in quibus alicui injuria fieri poteſt, ita ſe gerere hominem docet, ut nec de externis bonis, puta pecuniis, honoribus, & id genus aliis plus ſibi vindicet, minus relinquat alteri; nec rurſus de malis, id eſt oneribus, & pœnis minus ſibi, at plus alteri, quam par eſt, ac jure debetur, imponat. Vide *Hornejum* 3, ethic. cap. 11. n. 21.

6 *Adulterium ex libidine, cædem ex ira ad injuſtitiam*] Num. 8. Primum *Ariſtoteles* non negat, adulterium qualecunque, & cædem quamvis pertinere ad juſtitiam univerſalem. Nam eam omnes virtutes complecti, & leges velle, ut nulla non virtus obſervetur, nullum non vitium vitetur, diſerte ſcribit (hæret in hoc loco Ariſtotelis etiam *Bachovius* ad §. 1. Inſt. *de juſtit. & jure*) nec a particulari quidem juſtitia πολιτικῶς adulterium, aut ullam cædis ſpeciem excipit: nam cum juſtitiæ particularis duas (ſpecies) partes ediidiſſet, τὸ ἐν ταῖς διανομαῖς καὶ τὸ ἐν τοῖς συναλλάγμασι διορθωτικόν, alteram, quæ diſtribuenda præmia, & onera, alteram, quæ contractus ordinat, inter συναλλάγματα ἀκούσια, ſeu *contractus involuntarios*, palam ponit μοιχείαν καὶ δολοφονίαν. Hæc lib. 5, ethic. cap. 4. At initio ejus capitis ἠθικῶς, & ſubtiliter eſſe quandam juſtitiam, quæ non contineat omnem virtutem, ſed partis locum obtineat, demonſtrat exemplis injuſtitiæ: eſſe enim qui injuſte agant, qui tamen non cupiant, nec uſurpent alienum, ut qui in acie clypeum abjicit, dum ignavus eſt; maledicus, dum moleſtus: per avaritiam deſtituens amicum, dum illiberalis: nemo horum, aut ſimiliter peccantium, injuſte agit cupiditate alieni. Et tamen cupiditas alieni peccatum eſt, & improbatur, tanquam injuſtitia. Eſt ergo aliqua injuſtitia ab aliis vitiis diſtincta, & ſeparata: & ſic in contrarium juſtitia. Inter hæc genera injuſtitiæ univerſalis (μοχθηρίαν vocat) mentionem facit adulterii, ponens duos adulteros: alter ob lucrum mœchatur, & accipit, aut eſuriret ni mœcharetur: alter ob libidinem, & ultro donat; hic poſterior quod peccat habet nomen inter vitia univerſali juſtitiæ oppoſita, eſt enim intemperans: at ille prior, quod facit, nullum nomen inter iſta vitia invenit, & tamen injuſtus eſt: ergo injuſtitia particulari: ergo & eſt aliqua injuſtitia particularis, quæ non poſſit referri ad illa vitia ethica, ſed ſui generis vitium eſt: ἕτερος μὲν ἀκόλαστος δόξειεν ἂν εἶναι μᾶλλον ἢ πλεονέκτης. Non dicit, πλεονέκτην omnino non eſſe, ſed magis ἀκόλαστον, quam πλεονέκτην· dein non dicit, puniri ex legibus non poſſe ut πλεονέκτην, ſed dicit δόξειεν ἂν εἶναι, *poſſit videri*, ſcilicet, ſubtili judicio ethico, quod fit ex intentione agentis, non ex damno patientis. At qui lucri, & pecuniæ accipiendæ cauſa adulterat, is ἄδικος, ἀκόλαστος δ' οὔ, quod comparate intelligendum ex ſuperioribus, quaſi eſſet ἄδικος μᾶλλον ἢ ἀκόλαστος, magis injuſtus, quam intemperans. Nam ἀκολασία quidem præſtat ei miniſterium, ſed quæ potiſſimum agit, & iſta utitur, eſt πλεονεξία, ſive turpis egeſtas. Quomodo igitur is diceret, adulterium ex libidine non eſſe injuſtitiam, qui hoc ipſum huc exemplum injuſtitiæ adhibet?

7 *Uſurpationem*] Confundit *Grotius* univerſalem, & particularem juſtitiam.

8 *Nec referat*] Num. 9. Nihil refert, quod ad pœnam, judicio civili; ſed refert judicio morali. Mneſter fuit Pantomimus, quem cum Meſſalina non poſſet ad libidinem pellicere, accuſavit eum apud Claudium maritum tanquam contumacem, effecitque ut Imperator juberet eum Auguſtæ parere. Itaque eum ea concubuit. *Tacit. XI*, ann. 36. Is egit quidem, & ἀκολάστως, & ἀδίκως, nec evaſit pœnam; judicio tamen morali nec ἄδικος, nec ἀκόλαστος fuit. Sic & Gyges cum imperio Candaulis nudam vidit Lydiæ reginam. De cæde ex ira haud ſcio, niſi forte ex lib. V, ethic. cap. 10. quod ſi eſt, injuſte ſe carpſiſſe hoc, demonſtrat lib. 3. *de jur. bell. & pac.* cap. 11. n. 4. ubi late eum locum allegat, & merito prædicat.

GRO-

Digitized by Google

niat, an ex cupiditate excellendi, unde maximæ injuriæ naſci ſolent. Nam qualiacunque incitamenta contemnere hac tantum de cauſa, ne ſocietas humana violetur, + hoc vero juſtitiæ proprium eſt.

45. Ut redeam unde veneram, verum quidem eſt, virtutibus nonnullis accidere, ut affectus moderentur: + ſed hoc non ideo, quod id ſit virtuti omni proprium, atque perpetuum; ſed + quia recta ratio, quam virtus ubique ſequitur, [g] in quibusdam modum ſequendum dictat, in quibusdam ad ſumma incitat. *In ſummis ſæpe conſiſtit.* Nam [9] Deum nimium colere non poſſumus; + ſuperſtitio enim non eo peccat, quod Deum nimium colat, ſed quod perverſe: neque æterna bona nimium poſſumus appetere, neque æterna mala nimium formidare: neque peccata nimium odiſſe. + Vere igitur a Gellio dictum, eſſe quædam, quorum amplitudines nullis finibus cohibeantur, & quæ quanto majora, auctioraque ſint, etiam tanto laudatiora ſint. Lactantius, *Lib.4.c.9.*

G R O T I I.

g *In quibuſdam modum ſequendum dictat, in quibuſdam ad ſumma incitat*] *Agathias* libro V. in oratione Beliſarii: τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς κινημάτων, τὰ μὲν ὅσα πεφύκασι καθαρὸν ἔχειν καὶ ἀκραιφνὲς τὸ αἱρετὸν καὶ καθῆκον, τούτων ἐντελῶς καὶ δὴ ἀνθεκτέον· οἷς δὲ μέτεστι καὶ τῆς πρὸς τἀναντία ῥοπῆς καὶ ἐκνεύσεως, τούτοις οὐ διὰ πάντων χρηστέον, ἀλλ' ἐς ὅσον ἔχουσι τὸ συμφέρον· τὸ μὲν ἐν φρενῶν ἀμιγὲς ἀγαθὸν καὶ ἀνόθευτον ἅπαντες εἶναι φήσουσιν ἄν· τῆς δὲ ὀργῆς τὸ μὲν δραστήριον εὐκλεές· τὸ δὲ ὑπέρμετρον φευκτὸν καὶ ἀσύμφορον. *Ex animi motibus illi omnino, ſimpliciterque arripiendi, in quibus id, quod officio convenit, eligique dignum eſt, purum reperitur, atque ſincerum. At quibus accidit, ut & in malum vergant, atque declinent, his non omnimode utendum, ſed quatenus conducunt. Prudentia bonum eſt merum, & incorruptum, quod nemo negaverit. In ira id, quod actuoſum, laudabile: quod modum excedit, vitandum, ut damnum adferens.* (Cap. 7.)

G R O N O V I I.

9 *Deum nimium colere non poſſumus &c.*] Num. 10. Primum *Ariſtoteli* ignoſcendum, ſi inter virtutes morales non poſuit religionem, quemadmodum & ſpem, charitatem, fidem, ſolis Chriſtianis ex revelatione cognitas. Nam illi, ut veteribus omnibus extra eccleſiam, cultus Deorum ſub magnificentia ponitur 4. ethic. 5. Cui ſubſcribit *Salluſtius* Catil. IX. *In ſuppliciis Deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant. Juſtin.* de templo Delphico lib. 24, 6. *Multa igitur ibi, & opulenta regum populorumque viſuntur munera, quæ magnificentia ſua reddentium vota gratam voluntatem, & Deum reſponſa manifeſtant. Livius* 21, 20. qua in re excedi modum poſſe, monſtrat lex illa: *Pietatem adhibento: opes amovento. Cicer.* lib. 2. de leg. 8. Lycurgus interrogatus, cur μικρὰς καὶ εὐτελεῖς θυσίας, modica, & vilia ſacrificia conſtituiſſet, reſpondit, ne unquam venerari Deum ceſſemus *Plutarch.* Lacon. p. 228. Colere Deum nimium non poſſumus, cultu recto, & quo ille ſe coli præcepit. Sed hic non eſt exceſſus: quantumcumque enim hoc extollas, & ſi facias toto corde, tota anima, totis viribus, tamen manet in medio. Sic nullam virtutem nimium exercere poſſumus: nam quamdiu virtus eſt, quouſque extendas, medium tenebis. Sed actio illa humana, per quam exercetur virtus, quamque virtus temperat, poteſt excedere extra medium, & tum degenerat in exceſſum. Sic & officia, per quæ exſerimus pietatem noſtram, & quibus nos colere Deum teſtamur, patiuntur vitium, & poſſunt in id excedere, ut dicat Dominus: *Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Ne offeratis ultra ſacrificium fruſtra. Incenſum abominatio eſt mihi* Eſaiæ cap. 1. colere Deum nimium non poſſumus, nempe cultu animi, & propoſito vivendi ad juſſa ejus. Sic propoſito animi nemo neque fortis nimium, neque temperans, neque juſtus eſſe poteſt. Sed homo de homine judicat ex actionibus externis. Vera virtute utrum quis ſit præditus, an imaginem tantum ejus, & umbram habeat, limites migrando in ſupervacuum, æſtimandum eſt ex opere cuivis virtuti proprio. Quomodo igitur religioſos nos demonſtramus? nempe templa adeundo, orando in genibus, aperto capite, ſupinis manibus, eleemoſynis, & erogando in ſumtum ſacrorum, ferias eorundem ſacrorum cauſa habendo, legendo libros ſacros, & in ſenſus eorum inquirendo, abſtinendo, & pro opibus prohibendo, in quibus nefas, aut piaculum verſari videtur. In his vero modum excedi poſſe, & amplius fieri, quam Deus præcipit, & ratio recta poſcit, quis ignorat? Itaque omnino quoque religio medium fuerit inter ſuperſtitionis exceſſum, & defectum impietatis, ſive atheiſmi.

Digitized by Google

tius cum multum de affectibus diſſeruiſſet, *Non in his moderandis*, inquit, *ſapientiæ ratio verſatur, ſed in cauſis eorum; quoniam extrinſecus commoventur: nec ipſis potiſſimum frenos imponi oportuit, quoniam & exigui poſſunt in maximo crimine, & maximi poſſunt eſſe ſine crimine.* Nobis propoſitum eſt Ariſtotelem magni facere, + ſed cum ea libertate, quam ipſe ſibi in ſuos magiſtros veri ſtudio indulſit.

a. + 46. Hiſtoriæ duplicem habent uſum, qui noſtri ſit argumenti: nam + & exempla ſuppeditant, [10] & judicia. Exempla quo [11] meliorum ſunt temporum, ac populorum, eo plus habent auctoritatis: + ideo Græca, & Romana vetera cæteris prætulimus. Nec ſpernenda + judicia, præſertim conſentientia: jus enim naturæ, + ut diximus, aliquo modo inde probatur; + jus vero gentium non eſt ut aliter probetur.

Poëtæ. Oratores. + 47. Poëtarum, & oratorum ſententiæ non tantum habent pondus: & nos ſæpe iis utimur, non tam ut inde adſtruamus fidem, quam ut his, quæ dicere voluimus, ab ipſorum dictis aliquid ornamenti accedat.

11. Libri ſacri. 1. Teſtam. vetus. + 48. Librorum, + quos a Deo afflati homines aut ſcripſerunt, aut [12] probarunt, + auctoritate ſæpe utor, + cum diſcrimine [13] antiquæ, & novæ legis. + Antiquam legem ſunt qui urgent pro ipſo [14] jure naturæ: haud dubie [15] mendoſe; + multa enim ejus veniunt ex Dei voluntate [16] libera, + quæ tamen cum vero jure naturæ nunquam [17] pugnat: + & eatenus argumentum inde recte ducitur, + dummodo diſtinguamus accurate jus Dei, quod [18] Deus per homines interdum exſequitur, & jus hominum inter ſe. Vitavimus ergo, quantum potuimus, + & hunc errorem, & alterum ei [19] contrarium, + qui poſt novi federis tempora nullum antiqui federis uſum eſſe putat. Nos contra cenſemus, + tum ob id, quod jam diximus, + tum quia novi federis ea eſt natura, ut quæ ad virtutes morum pertinentia præcipiuntur in veteri federe, eadem & ipſum, aut [20] majora præcipiat: + & hunc in modum uſos teſtimoniis antiqui federis videmus antiquos Chriſtianorum ſcriptores.

+ 49. Ad

GRONOVII.

10 *Et judicia*] Sententias, & pronuntiata illuſtrium, & clarorum hominum, ea ſæpe vulgi non falſa, ut & ſua. (Ultima ſunt valde mendoſa.)

11 *Meliorum temporum*] Ut Romana ante 600. V. C. annum, ſeu bellum Punicum tertium: Græca bellum ante Peloponneſiacum. *Thucyd.* lib. 3, 110.

12 *Probarunt*] Quo effecerunt, ut alii haberentur canonici, alii apocryphi.

13 *Antiquæ, & novæ legis*] Sic maluit quam antiqui, & novi fœderis, vel teſtamenti: non enim ſequitur quod noſtri fere ſtatuunt omnes, idem fœdus gratiæ fuiſſe ſemper, eandemque legem, cujus non nova capita tulit, ſed veterem renovavit, declaravit magis, & purgavit a Phariſæorum pravis interpretationibus, & additamentis.

14 *Jure naturæ*] Judaïzantes. *Bodinum* intelligit.

15 *Mendoſe*] *Horat.* 2, ſat. 4. *Aufidius forti miſcebat mella Falerno Mendoſe*, i. e. male, perperam.

16 *Libera*] Ut cum jubet Deus abſtinere fructu certæ arboris, cum patrem jubet immolare filium, cum jubet non parci ſeptem populis in Cananæo devotis.

17 *Non pugnat*] Nam Deus omnium arbiter ſummus, & ob id non pugnat cum *ϛοργῇ* parentum, aut præcepto, *non occides*, cum filium immolare jubet patrem.

18 *Deus per homines exſequitur*] Ut mandatum Abrahamo de filio mactando: Hebræis, de Ægyptiis auro, & argento fraudandis, de ſeptem populis Syriæ Paleſtinæ delendis, Jehu de tollenda domo Achabi.

19 *Contrarium*] Quæ eſt ſententia quorundam Anabaptiſtarum.

20 *Majora*] Quin clariora potius, & evidentiora, ut volunt Reformati.

GRO-

Digitized by Google

Hebræi ſcriptores.

\+ 49. Ad percipiendam autem librorum ad antiquum fedus pertinentium ſententiam, non parum conferre nobis poſſunt [h] [21] Hebræi ſcriptores ii maxime, + qui & [22] ſermones, & mores patrios habuerunt percognita.

2. Teſtam. nov.

50. + Novo federe in hoc utor, ut doceam, + quod non aliunde diſci poteſt, + quid Chriſtianis liceat; + quod ipſum tamen, contra, quam plerique faciunt, a jure naturæ diſtinxi: pro certo habens, in illa ſanctiſſima lege [23] majorem nobis ſanctimoniam præcipi, + quam ſolum per ſe jus naturæ exigat. Neque tamen omiſi notare, + ſi qua ſunt quæ nobis [24] commendantur magis, quam præcipiuntur (bb), + ut a præceptis declinare ſciamus nefas, & pœnæ obnoxium, ad ſumma quæque contendere generoſi eſſe conſilii, + & ſua non cariturι [25] mercede.

3. Synodorum canones.

\+ 51. Synodici [26] canones [27] + qui recti ſunt, collectiones ſunt + ex generalibus legis divinæ pronuntiatis, [28] ad ea, quæ occurrunt, aptatæ; hi quoque aut monſtrant + quod divina lex præcipit, + aut ad id, quod Deus ſuadet, hortantur. + Et hoc vere [29] eccleſiæ Chriſtianæ eſt officium, ea, quæ ſibi a Deo tradita ſunt, tradere, & eo, quo tradita ſunt modo. + Sed & mores apud Chriſtianos illos veteres, & [30] qui tanti nominis menſuram implebant, recepti, aut laudati, merito pro canonibus valent. (cc) + Secunda poſt hos auctoritas eſt eorum, qui ſuis quique temporibus pietatis, & doctrinæ fama inter Chriſtianos [31] floruerunt, [32] + neque gravis cujuſquam erroris notati ſunt; nam & hi quæ dicunt magna cum aſſeveratione, & quaſi comperta, + momentum non exiguum habere debent, ad interpretanda quæ obſcura videntur in ſacris literis: eoque majus, + quo & plurium apparet conſenſus, & propius acceditur ad primæ puritatis tempo-

4. Chriſtianorum priorum uſus, mores.

5. Patrum & ſcripta, & conſenſus.

GROTII.

h *Hebræi ſcriptores*] Ita ſenſit *Caſſianus* inſtitutione divinarum ſcripturarum.

GRONOVII.

21 *Hebræi ſcriptores*] Qualis in primis *Maimonides* in *Ductore dubitantium*, qui liber editus a *Buxtorfio.*

22 *Sermones, & mores patrios haouerunt percognita*] *Percognitos* Latinius dicendum, nam non præcedit duplex genus, & ob id nullus locus neutro generi.

23 *Majorem*] Niſi juſtitia veſtra ſit ſupra juſtitiam Phariſæorum, dicit Dominus.

24 *Commendantur*] Quæ theologi dicunt eſſe magis conſilii, quam præcepti, priori ad *Corinth.* cap. VII.

25 *Mercede*] Nempe ex Dei benignitate; non quaſi aliquid, nedum amplius, qnam debent, mereantur.

26 *Canones*] Decreta conciliorum.

27 *Qui recti ſunt*] His monet, concilia poſſe interdum errare.

28 *Ad ea, quæ occurrunt*] Ad quotidianos caſus.

29 *Vere eccleſiæ officium*] Oſtendit.

30 *Qui tanti nominis menſuram implebant*] i. e. qui ſe præſtiterunt dignos Chriſtianorum magnifico titulo. Imitatur *Ovid.* 1, Pont. 2. *Maxime, qui tanti menſuram nominis imples.*

31 *Floruere*] i. e. Patres, & ſcriptores eccleſiaſtici: ut *Auguſtinus*, *Tertullianus*, &c.

32 *Neque gravis*] Non pro hereticis, aut ſchiſmaticis habiti.

(bb) Vide quæ monebimus infra ad Lib. I. c. 2. §. 9. num. 4. *J. B.*

(cc) Multum abeſſe, ut tantum ſubſidii, quantum putat Auctor noſter, ad hanc diſciplinam excolendam, inde peti queat, paucis oſtendimus in Notis Gallicis. De *Patribus Eccleſiæ* ex profeſſo egimus in *Præfatione* noſtrâ ad PUFENDORFIUM *De Jure Nat. & Gent.* §. 9. & 10. alterius Editionis: & forte aliquando Opere ſingulari, quæ ibi diximus, nos plenius expoſituros, ac vindicaturos ab inſultibus Monachi cujuſdam, qui nuperrimè Veterum illorum Doctorum per fas, & nefas, ſe ὑπερασπιστὴν profeſſus erat, jam tum ſignificabamus, quando recenſionem hanc Operis Grotiani primùm edidimus. Nec vana fuit promiſſio: quum exinde, anno 1728. prodierit Liber, Gallicè ſcriptus, *De Doctrina Morali Patrum*, ubi fusè rem exſequuti ſumus. *J. B.*

 33 *Do-*

ra, + cum nec [33] dominatus adhuc, + nec [34] coitio ulla primitivam veritatem adulterare potuit.

6. Scholaſtici DD. + 52. Qui his [35] ſucceſſerunt + Scholaſtici, + quantum ingenio valeant, ſæpe oſtendunt; + ſed in infelicia, & artium bonarum ignara ſæcula inciderunt: quo minus mirum ſi inter multa laudanda, + aliqua & [36] condonanda ſunt. + Tamen ubi [37] in re morum conſentiunt, vix eſt ut errent: quippe perſpicaces admodum ad ea videnda, quæ in aliorum dictis reprehendi poſſunt; + in quo ipſo tamen [38] diverſa tuendi ſtudio laudabile præbent [39] modeſtiæ exemplum, rationibus inter ſe certantes, non, qui mos nuper adeo literas inquinare cœpit, convitiis, turpi fœtu impotentis animi.

III. Jureconſulti. + 53. Juris Romani ſcientiam profitentium tria ſunt genera. Primum eorum eſt, quorum opera + in [40] Pandectæ, + Codicibus Theodoſiano, & Juſtinianeo, + & in Novellis conſtitutionibus apparent. Secundum eos habet, qui [41] Irnerio ſucceſſerunt, + Accurſium, + Bartolum, & tot alia nomina, quos penes diu fori regnum fuit. Tertium eos complectitur, + qui *1. Antiqui.* humaniores literas cum legum ſtudio [42] conjunxerunt. + Primis [43] multum defero: + nam & rationes ſæpe optimas ſuppeditant ad demonſtrandum id, quod juris eſt naturæ: + & eidem juri, + neque minus gentium juri teſtimonium ſæpe præbent, ſic tamen ut ipſi non minus, quam alii, + nomina hæc ſæpe [44] miſceant; imo & jus gentium ſæpe vocent + id, quod quorundam duntaxat populorum eſt, + nec tanquam [45] ex condicto, + ſed quod alii aliorum imitatione, aut fortuito receperunt. + Sed & quæ vere juris ſunt gentium, ſæpe tractant promiſcue, & indiſcrete cum his, quæ juris ſunt Romani, + ut [46] ex titulo de captivis, & poſtliminio apparet. + Hæc ergo ut diſcernerentur, laboravimus.

2. Medii. + 54. Secunda + claſſis + juris divini, & hiſtoriæ veteris incurioſa, + omnes regum, populorumque controverſias definire voluit ex legibus Romanis, + aſſumtis interdum [47] canonibus. Sed his quoque temporum ſuorum infelicitas + impedimento ſæpe fuit, quo minus recte leges illas intelligerent, + ſatis ſollertes alioqui ad indagandam æqui, bonique naturam: quo factum, ut [48] ſæpe optimi ſint condendi juris auctores, etiam tunc cum conditi

GRONOVII.

33 *Dominatus*] Pontificum Romanorum. ſcil. Papalis monarchia, quam nolebat offendere ſcribens in Gallia.

34 *Coitio*] Concilium ex eorundem ſatellitibus compoſitum. Patres, & ſcriptores eccleſiaſtici.

35 *Succeſſerunt ſcholaſtici*] E ſchola *Petri Lombardi* magiſtri ſententiarum.

36 *Condonanda*] In quibus ſe. errarunt.

37 *In re morum*] In moralibus, quæ ſpectant mores, in ethicis.

38 *Diverſa tuendi*] In utramque partem diſputandi.

39 *Modeſtiæ*] Non convitiis certantes.

40 *Pandectæ*] Potius, quam *Pandectis*: vox enim Græca Πανδέκτης.

41 *Irnerio*] Quem jus civile Romanum per barbara tempora abolitum in uſum revocaſſe, ac docere cœpiſſe, vulgo putatur, ſub Philippo Suevo Imp. circa an. C. 1200.

42 *Conjunxerunt*] *Alciato*, *Budæo*, *Cujacio*.

43 *Primis*] Veteribus.

44 *Miſceant*] Ut dicant eſſe juris naturæ, quod eſt juris gentium.

45 *Ex condicto*] Velut ex tacito conſenſu omnium, aut plurimorum, moratiorumque populorum.

46 *Ex titulo de captivis, & poſtliminio*] Infr. 3, 9. 1. alludit ad l. 19. pr. D. eo tit.

47 *Canonibus*] Jure canonico.

48 *Sæpe optimi ſint*] Rectiſſime tradant, quid ſit juris; etſi ad id male applicent, & obtorto collo trahant veterum JC. loca, unde id colligunt.

49 *Tali*

Digitized by Google

conditi juris mali ſunt interpretes. Audiendi vero tum maxime, + cum [49] tali conſuetudini, quæ noſtrorum temporum jus gentium facit, teſtimonium perhibent.

3. Recentiores.

+ 55. Tertii + ordinis magiſtri, + qui Romani juris finibus ſe includunt, & in jus illud commune aut nunquam, aut non niſi leviter exſpatiantur, vix ullum habent uſum, qui noſtri ſit argumenti. + Scholaſticam ſubtilitatem cum legum, & canonum cognitione conjunxerunt, + ita ut a controverſiis etiam populorum, ac regum non abſtinerent Hiſpani duo Covarruvias, & Vaſquius: + hic [50] magna libertate, + modeſtius alter, nec ſine exacto quodam judicio. + Hiſtorias magis eidem legum ſtudio inſerere aggreſſi ſunt Galli: quos inter magnum obtinent nomen Bodinus, & Hotomanus, + ille [51] perpetuo opere, + hic ſparſis quæſtionibus, quorum & [52] + pronuntiata, & rationes + ſæpe nobis inquirendi veri ſuppeditabunt materiam.

Hiſpani.

Galli.

VII. Inſtituti, & ordinis in univerſum, conſilium, & ratio explicata.

+ 56. In [53] toto opere tria maxime mihi propoſui: + ut definiendi rationes redderem quam maxime evidentes, & ut quæ erant tractanda, + ordine certo diſponerem, + & ut quæ eadem inter ſe videri poterant, nec erant, perſpicue diſtinguerem.

+ 57. Temperavi me ab his, quæ alterius ſunt tractationis, ut quæ docent + quid [54] ex uſu ſit facere: quia iſta ſuam habent artem ſpecialem politicam, + quam recte ita ſolam tractat Ariſtoteles, ut alieni nihil admiſceat; + contra, quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum juris noſtri arte confunditur. Nonnullis tamen locis + ejus, quod utile eſt, feci mentionem; ſed obiter, & ut id ipſum a juſti quæſtione apertius diſtinguerem.

58. Injuriam mihi faciet, ſi quis me + ad ullas noſtri ſeculi controverſias, aut natas, aut quæ naſcituræ prævideri poſſunt, reſpexiſſe arbitratur. Vere enim profiteor, ſicut mathematici [55] + figuras a corporibus ſemotas conſiderant, ita me in jure tractando ab omni ſingulari facto abduxiſſe animum.

Dicendi genus conciſum.

+ 59. Dicendi genus quod attinet, nolui ad rerum tractandarum multitudinem adjungendo verborum copiam faſtidium parere lectori, cujus utilitatibus conſulebam. Itaque ſecutus ſum quantum potui conciſum, & docenti conveniens loquendi genus: ut tanquam in uno conſpectu habeant, qui negotia publica tractant, & quæ incidere ſolent controverſiarum genera, & principia unde dijudicari poſſunt; quibus cognitis facile erit ad rem ſubjectam accommodare orationem, & quantum lubet extendere.

Scriptorum verba ipſa.

60. Scriptorum veterum ipſa verba adduxi interdum, ubi talia erant, ut

GRONOVII.

49 *Tali conſuetudini*] Quum quod nunc videmus paſſim uſurpari, & valere pro jure gentium, jam tunc uſurpatum fuiſſe, oſtendunt.

50 *Magna libertate*] Ut audeat etiam quædam regibus iniqua ſtatuere. Infr. 2, 1. 9.

51 *Perpetuo opere*] Libris *de republica.*

52 *Pronunciata*] Sententiæ.

53 *In toto opere*] Quintum, & ultimum membrum partis ſpecialis. Cura per omne opus.

54 *Ex uſu ſit*] Politica.

55 *Figuras a corporibus ſemotas*] In idea, & ſolo conceptu mentis, non ut pinguntur in abaco, vel charta. Infr. 2. 23. 1.

ut aut cum auctoritate, aut cum venuſtate ſingulari dicta viderentur: quod & in græcis feci nonnunquam, ſed maxime ubi aut brevis erat ſententia, aut cujus gratiam ſperare non audebam latino ſermone me poſſe aſſequi: quem tamen ubique adjunxi in eorum commodum, qui græca non didicerunt.

Libertas judicii lectori relicta.

61. Quam vero ego in aliorum ſententiis, ac ſcriptis dijudicandis mihi ſumſi libertatem: eandem ſibi in me ſumant, omnes eos oro, atque obteſtor, quorum in manus iſta venient. Non illi promtius me monebunt errantem, quam ego monentes ſequar. Et jam nunc adeo, ſi quid hic pietati, ſi quid bonis moribus, ſi quid ſacris literis, ſi quid eccleſiæ Chriſtianæ conſenſui, ſi quid ulli veritati diſſentaneum a me dictum eſt, id nec dictum eſto.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

PROLEGOMENA.

„ HÆc Prolegomena in ſeptem partes
„ commode dividi poſſunt.

„ I. Grotius probaturus, *dari aliquod jus,*
„ *quod inter populos, aut populorum rectores*
„ *intercedit, ſive natura ipſa,* (quod vocat
„ *jus naturæ ſociale, & jus naturæ humanæ,*
„ ſeu *laxius*) *aut divinis conſtitutum legibus,*
„ (quo refert *jus divinum univerſale*) *ſive*
„ *moribus, & pacto tacito* (quod vocat *jus*
„ *gentium voluntarium,*) *introductum eſt,*
„ præmittit,

„ 1. Neminem hactenus prædictum jus uni-
„ verſum, ac ordine tractaſſe. §. 1. §. 2. §. 36.
„ Addit,

„ 2. Non deeſſe hodie, nec defuiſſe olim,
„ qui exiſtentiam juris ejusmodi univerſalis
„ negarent. §. 3. §. 4 His

„ 3. Advocatum dat Carneadem, qui JUS
„ NATURALE nullum eſſe, & homines
„ demum pro varia utilitate jura conſtituiſſe,
„ ſtatuit. §. 5. At

„ 4. Grotius probat, dari aliquid natura
„ juſtum ;" quia natura hominibus indidit
„ APPETITUM SOCIETATIS, i.
„ e. communitatis tranquillæ, & rationalis
„ cum his, qui ſui ſunt generis. Hinc con-
„ cludit,

„ 5. Homines obligari ad CUSTODIEN-
„ DAM HANC SOCIETATEM (quia
„ ſocietas ſine jure conſiſtere nequit): adeo-
„ que CUSTODIAM SOCIETATIS
„ HUMANO INTELLECTUI CON-
„ VENIENTEM, eſſe fontem JURIS
„ NATURÆ proprie ſic dicti. §. 5. 7. 8.

„ 6. Præter hoc JUS NATURÆ SO-
„ CIALE aliam adhuc exiſtere ſpeciem
„ *juris naturalis,* ait, quod non ex appe-
„ titu ſociali, ſed *ex judicio rectè conformato*
„ deducit, *vi cujus homo æſtimare poſſit,*
„ *quæ utilia, quæ noxia ſint;* conveniens
„ enim eſſe naturæ humanæ, putat, ſequi ta-
„ le judicium. Quod igitur judicio tali plane
„ repugnat, contra JUS HUMANÆ
„ NATURÆ eſſe, ſtatuit: atque hoc ali-
„ bi JUS NATURÆ LAXIUS vocat;
„ quo refert virtutes, & perfectionum regu-
„ las. §. 9. §. 10.

„ 7. Utrumque hoc jus naturæ ex *principiis*
„ *internis* oriri, ait, (nimirum ex appetitu
„ ſocietatis, & judicio recte conformato):
„ adeo-

Digitized by Google

„ adeoque exiſtere, etſi detur Deum non „ eſſe. §. 11. Cæterum adſcribi quodammodo „ poſſe Deo, quia principia illa in nobis exi- „ ſtere voluit, §. 12, eaque legibus ſuis „ magis conſpicua fecit, §. 13. Addit, ſa- „ cram ſcripturam quoque affectum illum ſo- „ cialem excitaſſe, dum ex ea nobis innoteſcit, „ omnes ab uno ſtipite natos, eoque cogna- „ tos eſſe §. 14.

„ Atque ex his fontibus Jus civile „ quoque fluere, tradit; quia juris natura- „ lis eſt *ſtare pactis*, adeoque & legibus ci- „ vitatis, cui noſtro conſenſu nos ſubjeci- „ mus. §. 15.

„ 8 Præter hæc jura naturalia, *Tertium* „ *jus univerſale* exiſtere docet, quod non ex „ *principiis internis*, ſed *ex libera Dei volun-* „ *tate* fluit. §. 11. §. 12. Si enim jus ali- „ quod apud omnes gentes obtinet, neque „ tamen ratio naturalis intrinſeca apparet; „ inde concludit, nullam aliam rationem „ hujus juris dari poſſe, quam voluntatem „ Dei, *l.* 2. *c.* 5. §. 13. *n.* 3. Idque vocat „ Jus divinum univsrsale. „ *Prol.* §. 11. §. 12.

„ 9. *Quartum jus univerſale* Grotius vocat „ Jus gentium voluntarium, „ quod gentes ex mutua neceſſitate inter ſe „ conſtituerunt. §. 17.

„ 10. Denique dubia, quæ Carneades con- „ tra exiſtentiam juris naturalis propoſuit, „ reſolvit. §. 16, *uſque ad* §. 28.

„ II. Cauſas Grotius recenſet, quæ ipſum „ ad conſcribendum hoc opus moverunt. §. „ 28. Nimirum, ut probet, dari jus aliquod „ commune, quod & ad bellum, & in „ bellis valeret, ſimulque effrenem illam „ licentiam inter hoſtes reprimeret, §. 28. „ §. 29: & ut juris prudentiam adjuvaret, „ ac jus Romanum in artem redigeret. §. 30.

„ III. Ordinem operis explicat: & primo „ conſilium dat, ut ſingulæ partes juris na- „ turalis tractandæ ſuſcipiantur, & ex omni- „ bus partibus collectis corpus conficiatur; „ addens, ſe nobiliſſimam ejus partem hoc „ opere illuſtraſſe. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. „ §. 35.

„ IV. Recenſet, quibus ſubſidiis uſus ſit, „ ubi repetit, quod ab initio allegavit, ne- „ minem hactenus totum hoc argumentum „ tractaſſe. Dolet veterum ſcriptorum hac in „ re inopiam, §. 36; & recentiorum ſcri- „ ptorum libros examinat, nævosque eorum „ notat. §. 37. §. 38. Curam ſuam commen- „ dat, tum circa definiendi rationes, §. „ 39. §. 56. (addendo, ſe eorum, quæ „ ad jus naturæ pertinent, probationes quaſ- „ dam tam certas retuliſſe, ut eas nemo ne- „ gare poſſit, niſi ſibi vim inferat): tum „ circa ordinem, §. 56. tum circa diſtinctio- „ nes eorum, quæ eadem inter ſe videri po- „ terant, nec erant, §. 41. §. 56. Et tan- „ dem Auctores recenſet, quorum auxilio „ uſus eſt, §. 40. *uſque ad* §. 57. (Ubi Ariſto- „ telis ſententiam, quod omnis virtus in me- „ dio conſiſtat, refutat §. 42. *uſque ad* „ §. 45.)

„ V. Exponit cautiones, quas adhibuiſſe „ ſe, ait, nihil alieni ab hac diſciplina tra- „ ctando, & a ſui ſeculi controverſiis abſtra- „ hendo. §. 57. §. 58.

„ VI. Refert, quo dicendi genere uſus ſit, „ conciſo, nimirum: addo, & Latio & ele- „ ganti. Sed & veterum ſcriptorum verba „ ipſa ſe interdum adduxiſſe, ait. §. 59.

„ VII. Permittit aliis eandem judicandi, „ & monendi libertatem, quam ipſe ſibi „ ſumſit; & tandem cavet, quod ſi quæ- „ dam ſacris, vel veritati contrarientur, ea „ pro non dictis habere velit. §. 60. §. 61.

Ad §. 1.

Jus *civile &c.*] I. e. Jus ſtatutarium cu- jusque populi.

Additio.

„ Vox juris Civilis generalis eſt, eaque in „ genere deſignatur jus cuique Civitati pro- „ prium. §. 2. *Inſt. de J. N. G. & C.* Unde „ leges Solonis, & Draconis vocantur jus „ Civile Athenienſium; & jus, quo popu- „ lus Romanus utitur, jus Civile Romano- „ rum. §. 4. *I. eod.* Romani Imperatores au- „ tem, & JCti, quoties nomen civitatis non „ addunt, per *jus civile* ſolum jus Romanum „ intelligunt. *dict.* §. 4. *Inſt.*

Aut illuſtrare commentariis] „ Quo perti- „ nent immenſa illa opera Bartoli, Baldi, „ Saliceti, Jaſonis, & ex recentioribus Fa- „ bri, Brunnemanni, &c.

Aut contractum ob oculos ponere] „ Ex- „ ſtant infinita ejusmodi compendia, in „ quorum numero præcipua ſunt Struvii, „ Lauterbachii, & Heineccii Syſtemata.

At jus illud, quod inter populos plures in- tercedit] „ Qui ſcilicet communem ſuperio- „ rem non habent, adeoque qui nulla invi- „ cem obligantur lege civili.

Aut

Digitized by Google

Aut populorum rectores] Qui repræſentant Populum.

Additio.

,, Quod enim jus obtinet cum populo,
,, idem quoque obtinet cum ejus Rectore,
,, utpote in quem populus omne jus ſuum
,, contulit: uti igitur plures populi inter ſe
,, alio, quam naturæ jure, non obligantur;
,, ita nec eorum Rectores.

Sive ab ipſa natura profectum, aut &c.]
,, Auctor igitur tria jura, quibus populi in-
,, ter ſe obligantur, ſupponit: 1. Jus natu-
,, ræ, tum ſociale, tum laxius. 2 Jus di-
,, vinum voluntarium, divinis conſtitutum
,, legibus. 3. Jus gentium voluntarium, mo-
,, ribus, & pacto tacito gentium introductum:
,, de quibus infra § 7. 8. 9, & 14. agetur.

Aut divinis conſtitutum legibus] Intelligit Auctor hic jus divinum morale (nam de legibus Hebræorum civilibus, forenſibus, nimirum, & ceremonialibus, ei quæſtio non eſt) adeoque minus curate id diſtinguit a Jure naturæ.

Additio.

,, Grotius non intelligit jus morale, ſeu na-
,, turale, nec jus forenſe, aut ceremoniale:
,, ſed jus aliquod univerſale diſtinctum a jure
,, naturæ. Nam 1°. Jus *morale*, ſeu naturale
,, Auctori eſt quod ex affectu ſociali, vel
,, natura humana fluit, *proleg* §. 7. §. 8. §. 9.
,, Add. *Lib. I. C. I.* §. 10. *punct.* §. 3. *eod.*
,, *Jus divinum voluntarium* autem ei eſt,
,, quod Deus citra ſocietatis, aut humanæ
,, naturæ reſpectum, inter homines obtinere
,, voluit. *Vid. infr.* §. 12. *Lib. I. C. I* §.
,, 15. 2°. *Illud* exſtiturum, ait, etſi detur,
,, Deum non eſſe, *vid. inf.* §. 11, *& L. I.*
,, *C. I.* §. 10. *Hoc* a mera, & libera volunta-
,, te Dei dependere, adeoque ſine Deo con-
,, cipi non poſſe, ſtatuit *d. Lib. I. C. I.*
,, §. 15, *& proleg.* §. 11. 3°. *Illud* a Deo
,, mutari non poſſe ob intrinſecam bonitatem,
,, *hoc* poſſe, ait *proleg.* §. 12, *& L. I. C. I.*
,, §. 10. *n.* 5. 4° *Illud* omnes homines utpo-
,, te cives magnæ illius univerſitatis, obliga-
,, re exiſtimat; *hoc* tantum eos, quibus re-
,, velatum eſt. *L. I. C. I.* §. 15.

,, Certiſſimum ergo eſt, Auctorem per *jus*
,, *divinum voluntarium* non intelligere jus
,, naturæ; quod vel ex capitibus juris, quæ
,, ad illud juris genus refert, apparet. Sane,
,, circumciſionis, uſurarum, decimarum,
,, Sabbathi, &c. leges (quas ex jure divino
,, Grotius derivat) non ſunt ex morali jure.
,, Præterea leges naturæ de ſanguine non co-
,, medendo, de concubinatu, inceſtu, &c.
,, non ex jure naturæ, ſed ex jure divino
,, deducit: certiſſimo indicio, *jus divinum*
,, *voluntarium* Auctori non idem eſſe, quod
,, *jus morale, ſeu naturale.*

,, Ceterum jus tale divinum voluntarium
,, non exiſtere, alibi probatum dedi. *Vid.*
,, *Diſſert. Proœm. III.*

Moribus, & pacto tacito] Hæc eſt deſcriptio juris gentium ſecundarii: quod, nimirum, gentes inter ſe ex mutua utilitate, & neceſſitate conſtituerunt. §. 1. *Inſt. de jure nat. Gent.* Hoc enim jus itidem eſt jus aliquod univerſale.

Additio.

,, Grotii Syſtema de jure Gentium exhibui-
,, mus in *Diſſert. Proœm. IV*; ubi ſimul de-
,, monſtravimus, tale jus Gentium non dari,
,, nec unquam exſtitiſſe. *Vid. infr.* §. 17.

Attigerunt pauci] Nam Ayala Hiſpanus, & Albericus Gentilis, ſcripſere quidem de jure Belli; ſed rationibus ex jure Civili plerumque deſumtis utuntur. Petrinus Bellus cauſas, quæ in bello Neapolitano, cujus officialis erat, obvenerunt, partim ex jure Civili decidit, & aliquando ex æquitate naturali temperavit: principia autem nullibi explicavit. Ameſius, Molina, &c. caſus conſcientiæ decidunt, rationes autem ex ſacro Codice, & jure Canonico deſumunt.

Additio.

,, Quid pauci illi præſtiterint, Grotius re-
,, fert *infra* §. 36. *ſeq.*

Univerſim, ac certo ordine, tractavit nemo] Miſera res eſt, homines ignorare jus, cujus cauſa conditi ſunt. Equidem JCti Romani periti fuere hujus juris, & ex eo deſumtum eſſe jus Romanum, patet ex *L. 6. pr. juſt. & jur.* At nec univerſim, nec certo ordine id tractaverunt.

Additio.

,, Alibi diximus, WINKLERUM de
,, principiis juris ante Grotium ſcripſiſſe, at-
,, que univerſum jus naturæ certo ordine ex-
,, poſuiſſe. Idem quoque Hemmingius ten-
,, tavit. *Vid. Diſſert. proœm. XI.*

Cum tamen id fieri interſit humani generis]
,, Rationes cur interſit generis humani, jus
,, illud, quod inter populos obtinet, noſſe,
,, expoſuimus in *Diſſ. proœm. XII. Lib. I.*
,, *C. I.* Uti autem de *jure naturæ* id facile
,, concedimus, ita de jure, quod *moribus*,
,, *& tacito pacto* introductum eſſe fingit, id
,, negamus; quia tale jus inter gentes non
,, exiſtit. *Vid. Diſſert. proœm. IV.* Unde
,, miran-

Digitized by Google

,, mirandum quoque non eſt, illud a nemine
,, hactenus univerſim, ac certo ordine tra-
,, ctatum eſſe.

Ad §. 2.

Cicero] ,, Is enim in *Oratione pro*
,, *Balbo c. 6.* laudat Pompeium, quod in
,, cognitione hujus juris excelluerit. Cete-
,, rum de præſtantia, utilitate, & digni-
,, tate juris naturalis, egimus in allegata *diſſ.*
,, *proœm. XII. Lib. I. c. 1.*

In fœderibus] ,, Quando, nimirum, duo
,, populi inter ſe mutuam amicitiam, & au-
,, xilia promittunt. *Vide infra lib. 2. c. 13.*
,, §. 1. *ſeq. l. 3. c. 19. & ſeq.*

Pactionibus] ,, Quando duo populi fidem
,, dant de aliis rebus præter fœdera, *L. 2.*
,, *C. 14.* §. 1. *ſeq. junct. c. 15.* §. 1.

In omni denique belli jure, & pacis] Duo ſunt tempora, ad quæ omnes controverſiæ eorum, quos nulla juris civilis tenet communio, pertinent, belli nimirum, & pacis. *Grot. l. 1. c. 1.* §. 1. Atque hinc Juſtinianus Gubernationem Imperii *bello*, & *pace* abſolvi, recte ſtatuit *in proœm. Inſt. pr.* Scientia igitur juris belli, & pacis, complectitur univerſum jus naturæ; quia ſtatus inter bellum, & pacem, medius non datur. *Vid. Grot. l. 3. c. 21.* §. 1. *n. 1.*

Additio.

,, De duplici hoc tempore vide auctorita-
,, tes, quas more ſuo indiſtincte nimis cumulat
,, *Teſmarus in not. b.* Add. *Diſp. B. Paren-*
,, *tis De jure belli in amicos c. 1.* §. 1.

Et Euripides hanc ſcientiam, rerum divinarum, & humanarum cognitioni præponit] *In Helen. v.* 829. Auctor verum Euripidis ſenſum aſſecutus non eſt: is enim ſcientiam belli, & pacis, non præponit cognitioni rerum divinarum, & humanarum; ſed potius illam hujus partem eſſe, at principalem, ſtatuit: & ideo Helena Theonoen virginem fatidicam arguit, quod cum in genere divinarum rerum notitiam profiteatur, turpe ſit principalem ejus partem, juſtitiam ſcilicet, ignorare. Nam juſtitiam quoque ad cognitionem rerum divinarum pertinere, patet ex ipſa definitione jurisprudentiæ in §. 1. *Inſt. de I. & I. Conf. Cic. l. 2. off. c. 5.*

Additio.

,, Notum eſt, ſcientiam rerum divinarum,
,, & humanarum, omnes ſcientias, adeoque
,, & juſtitiam complecti. Hinc philoſophia
,, ita deſcribi ſolet. *Vid. Cic. Lib. 2. de offic.*
,, *c. 5.* Juris prudentia ſpeciatim dicitur *divina-*
,, *rum, atque humanarum rerum notitia, juſti,*
,, *atque injuſti ſcientia.* §. 1. *Inſt. de juſt. &*
,, *jur. l. 10.* §. 1. *ff. Eod. ibique Goth.* & Lex
,, definitur *regina omnium rerum humana-*
,, *rum, & divinarum. L. 2. Legib.* Juſtinus
,, cum Joſephum, tanquam Doctiſſimum vi-
,, rum, deſignare voluit, *nihil ipſi divini,*
,, *vel humani incognitum fuiſſe*, ait. *Juſtin.*
,, *l. 36. c. 2.*

Theonoen] ,, Male quædam editiones ha-
,, bent *Theoclymenum*, qui erat frater Theo-
,, noes, uterque Protei liberi. *Gron. b.*

Ad §. 3.

Grotius hoc §. affert auctoritates Gentilium, qui exiſtentiam juris naturæ negaverunt. Quibus reſpondet *infra* §. 16. *uſque ad* §. 28. Ne vero interim ſcrupulus hæreat, præmittimus, non loqui allegata loca de jure naturæ, ſed de legibus civilibus, quæ omnino in bello civili ſilent. Præterea paucorum Philoſophorum opinio juri naturæ, quod certis, & indubitatis principiis conſtat, præjudicium facere nequit.

Additio.

,, Euphemus, Achillas, &
,, Antigonus, a Grotio allegati, om-
,, nino de eo, quod natura juſtum eſt, lo-
,, quuntur, atque tale non dari, conten-
,, dunt. Sed & alii ſunt, qui juſtitiam natu-
,, ralem dari, negant. Inter Græcos Ari-
,, stippus ſtatuit, nihil natura juſtum,
,, honeſtumque, aut inhoneſtum eſſe; ſed
,, lege, & conſuetudine. *Vid. Laert. lib.* II.
,, *cap.* 93, & 94. Virum bonum ob immi-
,, nentia damna nihil perperam acturum, ad
,, evitandas opiniones ſiniſtras; atque eum
,, demum eſſe ſapientem, *ibid.* Prudentiam
,, bonum eſſe non propter ſe ipſum, appe-
,, tendum tamen, ſed eorum cauſa, quæ no-
,, bis ex illa proveniunt. *Laert. d. l. c.* 91.

,, Theodorus Atheus diſerte
,, ſtatuit, furto quoque, & ſacrilegio, &
,, adulterio, ſapientem, ſi neceſſitas poſtu-
,, let, operam daturum; nihil quippe ho-
,, rum natura turpe eſſe, ſi vulgaris de hiſce
,, opinio tollatur, quæ ſtultorum continen-
,, dorum cauſa concinnata ſit. *Laert. II.* 96.

,, Archelaum docuiſſe, juſtum, &
,, turpe non natura, ſed lege fieri, teſtis eſt
,, *Laert. II. c. 16. Plut. de plac. phil. l. 1.*

„ Democritus poſtquam omnia ab æterno, & neceſſario atomorum motu creata eſſe, dixit; addit, hanc neceſſitatem fatum eſſe, & *juſtitiam*, & providentiam, &c. *Stobæ. phys. c.* 8. Hinc Deos quidem ſtatuit; ſed per eos intelligit imagines, quæ hominibus adveniunt, quarum aliæ proſunt, aliæ nocent; ſeu ſimulacra ratione prædita, & interitui obnoxia. *Sext. Empir. adv. Math. p.* 311. *C.* Sed & mortalem eſſe animam, & cum corpore perire, *Plut. Plac. Phil. IV;* ac mendacia eſſe quæ de terroribus poſt mortem finguntur, *Stobæ. Serm.* 98. *p. m.* 533, *&* *Serm.* 121. *p.* 503. His principiis poſitis, quam, quæſo, ideam de juſtitia naturali habere potuit?

„ Pyrrho nihil vel honeſtum eſſe dicebat, vel inhoneſtum; juſtum, vel injuſtum: pariterque in reliquis eſſe, ſtatuebat; nihil, ſcilicet, horum reapſe tale eſſe, legem vero, & conſuetudinem ſequentes omnia iſta facere mortales; neque in quapiam re hoc magis, vel illud eſſe. *Laert. IX.* 61.

„ Diogenes *Cynicus* plus naturæ, quam legi tribuit, libertate omnibus aliis rebus prælata. *Laert. VII.* 71. Hinc communionem uxorum, manuſtuprationem, &c. pro rebus licitis habuit. *Stanlej. Phil. vet. p. m.* 520, *& p.* 514. Cultum Deorum pauci eum habuiſſe, vel exinde apparet, quod mulierem coram Diis proſtratam ita allocutus fuerit: *an non vereris, o fœmina, ne forte ſtante a tergo Deo, ejus enim omnia plena ſunt, decore minus coram eo retegaris. Laert. VI.* 37.

„ Epicurus ait, injuſtitiam per ſe, & ſua natura, non eſſe malum, ſed metu ſuſpicionis, ne fortaſſe non lateant talium facinorum vindices, atque exactores: *Græv. in not. ad Sen. ep.* 97. *n.* 12. Seneca ait, *illic diſſentiamus cum Epicuro, ubi dicit, nihil juſtum eſſe natura, & crimina vitanda eſſe, quia vitari metus non poſſit. Sen. ep.* 97. Syſtema Epicuri late expoſuit Gaſſendus *ad Laert. X.* 1527. Conf. *Stanlej. Hiſt. vet. Phil. p. m.* 1098. *& Diſſert. Proœm. VIII. c.* 1.

„ Glauco originem juſtitiæ explicaturus, ait: *Natura quidem dicunt, injuriam facere bonum eſſe, injuria autem affici malum &c. indeque homines conveniſſe, ut neque inferri, neque accipi poſſit injuria: atque ita originem habuiſſe leges, placitaque ipſarum, & nominata eſſe præcepta legum legitima, atque juſta. dict. diſſert. proœm. VIII. c.* 1.

„ Inter Romanos Horatius *Lib.* 1. *Sat.* 3. jura non a natura eſſe, ſed ex pactis hominum, ſtatuit.

Atque ipſa utilitas juſti prope mater, & æqui. &c.
Jura inventa metu injuſti, fateare neceſſe eſt. &c.
Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum.

„ Brutus non in re, ſed in verbo eſſe virtutem, dixit. Deque eo inter philoſophos diſputatum fuiſſe, ex Cicerone apparet. Idque Herculem quoque aſſeruiſſe, fertur: de quo infra.

„ Inter Chriſtianos quoque inveniuntur, qui jura non a natura ſtatuta eſſe, ſed ex conſenſu hominum originem duxiſſe, tradunt. Hobbesius natura jus omnium eſſe, ait, in omnia; nihil igitur natura inter homines injuſtum eſſe, ſed utrumque jure facere, & qui lædit, & qui lædentem repellit; adeoque bellum perpetuum eſſe inter homines: quos demum ob mutuum metum in civitatem coiviſſe, ejusque legibus ſe ſubjeciſſe, autumat. Quod Syſtema late expoſui *in Diſſert. proœm. VIII. c.* 1.

„ Atque in eundem cenſum referri merentur, qui cum Euphemio, aliisque, contendunt, inter privatos ſaltem jus obtinere, (Civile ſcilicet): inter Principes autem nihil injuſtum eſſe. *Vid. Grot. prol.* §. *b.* *&* §. 21. Atque huc quoque pertinet allocutio Anaxarchi ad Alexandrum: an ignoras, jus, & fas Jovi aſſidere, ut quicquid rex agat, id fas, juſtumque putetur? *Plut. ad princ. ind. pag.* 781. (Operum Tom. II. Ed. Wech.)

„ *Alii* non quidem abſolute negant, dari jus naturæ; ſed de ejus exiſtentia in utramque partem diſputant: uti Adimantus apud *Platonem de Republ. dial.* 1, *&* 2: Carneades, & alii. *Vid. infr.* §. 5.

„ At opinio paucorum philoſophorum, plerumque atheorum, exiſtentiam juris naturalis labefactare nequit, inprimis cum omnes Gentes agnoſcant, *I.* dari jus aliquod naturæ. *II.* Jus illud non niſi ex ratione humana probari. *III.* Deum ejus juris eſſe auctorem *IV.* Illud conſiſtere in neceſſitate agendi, vel non agendi. *V.* Neceſſitatem illam conſiſtere *in jure ſuo cuique tribuendo. VI.* Violantes illud jus pœnas debere Deo. Quæ ſingula jam plenius demonſtrabimus.

„ I. Ne-

Digitized by Google

„ I. Negari nequit, pleroſque Græcorum
„ philoſophos ſtatuiſſe, *natura dari aliquid*
„ *juſtum*, *aliquid injuſtum*; idque diſſerte
„ aſſerit ARISTOTELES *Moral. l.* 1.
„ *c.* 13. & in *Reth. l.* 1. *c.* 4. Idem *c.* 13.
„ *p. m.* 54. Omnes convenire, ait, aliquod
„ naturaliter eſſe commune juſtum, & inju-
„ ſtum: etſi nulla ſit inter hæc communio,
„ vel conſenſio. *Auctor Paraphraſeos Moral.*
„ *ad Nicom. L. V. c.* 10. *p.* 223. ait: *Licet*
„ *apud homines concedamus mutari omnia*,
„ *apud Deos tamen aliquod neceſſe eſt jus eſſe*
„ *immutabile. Ex quo ipſo ſequeretur*, *natu-*
„ *rale aliquod jus eſſe: nunc vero etiam inter*
„ *homines*, *qui recte*, *& ut oportet*, *ſa-*
„ *piunt*, *immobile aliquod jus eſt*, *quod na-*
„ *turale dicitur.*

„ ZENO naturalem legem divinam eſſe
„ cenſet, eamque vim obtinere recta impe-
„ rantem, prohibentemque contraria. Apud
„ *Cic. de nat. Deor. l.* 1. *p. m.* 189. CHRY-
„ SIPPUS legem naturæ deſcribens, ait,
„ *Legem eſſe omnium rerum divinarum*, *atque*
„ *humanarum reginam: oportere autem eam eſ-*
„ *ſe præſidem bonis*, *& malis*; *& principem*,
„ *& ducem eſſe*; *& ſecundum hoc regulam*
„ *eſſe juſtorum*, *& injuſtorum*; *& eorum*,
„ *quæ natura civilia ſunt*, *animantium*,
„ *præceptricem quidem faciendorum*, *probi-*
„ *bitricem autem non faciendorum. L.* 2. *ff.*
„ *Legib.*

„ Idem CHRYSIPPUS alibi docet, *quo-*
„ *niam ea natura eſſet hominis*, *ut cum ge-*
„ *nere humano quaſi Civile jus intercederet*;
„ *qui id conſervaret*, *eum juſtum*, *qui vi*
„ *ageret*, *eum injuſtum fore.* Cic. *de fin. l.* 3.
„ *p m.* 118. Et apud Laertium *in Zenone:*
„ (Lib. VII. 88.) *naturam* inquit, *ſequi*
„ *oportere*, *nihil eorum faciendo*, *quæ vetat*,
„ *atque abdicat communis illa lex*, *i. e. recta*
„ *ratio per omnia permanens*, *quæ ipſa eſt in*
„ *Jove hoc*, *principe*, *& rectore omnium*,
„ *quæ ſunt.* STOICI in genere aiunt,
„ *alienum eſſe a juſtitia*, *ad quam nati eſſe*
„ *videamur*, *detrahere quid de aliquo quod ſi-*
„ *bi aſſumat &c. Jus enim*, *quod ita dici*,
„ *appellarique poſſit*, *id eſſe naturam. Cic.*
„ *de fin. l.* 3. *p.* 119. ANTIGONUS ei,
„ qui omnia regibus licere aſſerebat, reſpon-
„ dit, *regibus barbaris id proprium eſſe*; *ſibi*
„ *autem nihil juſtum eſſe*, *niſi quod ſua natu-*
„ *ra tale eſt. Plut. in apopht. p.* 182.
„ SOPHOCLES Antigonem, quæ ſpreta
„ lege Creontis regis fratrem ſepeliverat, ita
„ regi id indignanti reſpondentem inducit:

Neque valere tantum putavi tua
Edicta, *ut non ſcriptas*, *& immotas Deorum*
Leges is, *qui mortalis eſt*, *poſſet transgredi.*
Non enim nunc, *& heri*, *ſed ſemper*
Valent; *& nullus ſcit unde editæ ſint &c.*

„ PERSEUS licentiam recipiendi exules
„ deducit ex jure hominum communi. *Ap-*
„ *pianus in excerpt. legat. n.* 25. Idem fecit
„ ARISTIDES apud *Grot. l.* 3. *c.* 20.
„ §. 41. *n.* 1.

„ CICERO nos ad juſtitiam natos: ne-
„ que opinione, ſed natura jus conſtitutum
„ eſſe, ait *L.* 1. *Legib. p. m.* 428; & alibi,
„ legem bonam a mala, nulla alia, niſi na-
„ turali norma dividi poſſe, tradit *dict. loc.*
„ *p.* 431. Idem *p.* 429. jus in natura poſi-
„ tum eſſe, ſtatuit. *In oratione* 38 *pro Mi-*
„ *lone p. m.* 772. Legem naturæ deſcribit:
„ *quam non didicimus*, *legimus*, *accepimus*;
„ *verum a natura ipſa arripuimus: ad quam*
„ *non docti*, *ſed facti*; *non inſtituti*, *ſed*
„ *imbuti ſumus. Et in libro* 5. *de Legibus*
„ *c.* 5. ait: *ſi pateſiat cujus muneris colendi*
„ *cauſa nati*, *& in lucem editi ſumus*, *quæ*
„ *ſit conjunctio hominum*, *quæ naturalis ſo-*
„ *cietas inter ipſos*, *his explicatis fontes legum*,
„ *& juris inveniri.* Porro in *lib.* 3. *de off.*
„ *c.* 17. *p. m.* 338. ait: *Hoc quanquam vi-*
„ *deo*, *propter depravationem conſuetudinis*,
„ *neque more turpe haberi*, *neque aut lege ſan-*
„ *citum*, *aut jure civili*; *natura tamen lege*
„ *ſancitum eſt.* Denique *in fine dict. c* 17.
„ concludit: *ex quo intelligitur*, *quoniam*
„ *juris natura fons ſit*, *hoc ſecundum natu-*
„ *ram eſſe*, *neminem id agere*, *ut ex alte-*
„ *rius prædetur inſcientia.*

„ SENECA ex ſocietate jus aliquod com-
„ mune humani generis, & mundi deducit.
„ *ep.* 49. Cum quo conveniunt *Cicero*, *Ari-*
„ *ſtoteles*, *Aphrodiſienſis &c. Vid. Diſſert.*
„ *proœm.* 1. *c.* 1. §. 7. Idem *Seneca* ait:
„ *natura nos cognatos edidit*, *&c. illa æquum*,
„ *juſtumque compoſuit*; *ex illius conſtitutio-*
„ *ne miſerius eſt nocere*, *quam lædi. Sen.*
„ *ep.* 95. Et alibi ad jus commune animan-
„ tium provocat. *De Clem. l.* 1. *c.* 18.

„ Juriſconſulti Romani jus Gentium, i. e.
„ naturæ, definiunt, quod ratio naturalis
„ inter omnes homines conſtituit, *Leg.* 9.
„ *de Juſt. & jur.* Quod divina providentia
„ inter homines conſtitutum eſt, §. 13. *Inſt.*
„ *Jur. nat.* Quod cum humano genere origi-
„ nem cepit, *Leg.* 1. *pr. ff. Acqu. R. D.*
„ Unde omnes populi partim ſuo proprio,
„ partim communi omnium hominum jure

Digitized by Google

,, uti dicuntur *pr. Inſt. de jur. nat. &c. l.* 9.
,, *ff. juſt. & jur.* Hinc paſſim juris naturæ in
,, Romanorum legibus mentio fit. *l.* 14. §. 2.
,, *ff. Rit. nupt. &c.*

,, De Scythis ait JUSTINUS, *juſtitiam*
,, *gentis ingeniis coli, non legibus; prorſus,*
,, *ut admirabile videatur, hoc illis naturam*
,, *dare, quod Græci longa ſapientium doctri-*
,, *na, præceptisque philoſophorum, conſequi*
,, *nequeunt. Lib* 2. *c.* 2. Idem de primis Ro-
,, manis tradit SALLUSTIUS: *Jus, bo-*
,, *numque apud eos non legibus magis, quam*
,, *natura valuiſſe. Catil.* 9. Huc pertinet
,, quod de antiquis Germanis refert TA-
,, CITUS *de Mor. Germ. c.* 19. *plus apud eos*
,, *bonos mores valuiſſe, quam alibi bonæ leges.*
,, De primis mortalibus OVIDIUS ita canit.

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo,
Sponte ſua, ſine lege, fidem, rectumque colebat.

,, *I. Metam. v.* 89. Et TACITUS de iis-
,, dem ait: *Vetuſtiſſimi mortalium, nulla*
,, *adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere,*
,, *eoque ſine pœna, aut coërcitionibus, age-*
,, *bant; neque præmiis opus erat, cum honeſta*
,, *ſuopte ingenio peterentur; & ubi nihil con-*
,, *tra morem cuperent, nihil per metum veta-*
,, *bantur. Annal. l.* 3. *c.* 26.

,, Denique hic gentium conſenſus de exi-
,, ſtentia juris naturæ, magis apparebit ex ſe-
,, quentibus, ubi probatum dabimus, eas
,, tale jus ex ratione deduxiſſe, & Deum au-
,, ctorem illius juris feciſſe.

,, Inter Chriſtianos res extra omne dubium
,, poſita eſt, PAULUS ad Rom. c. 2. v. 14.
,, ait: *Cum gentes, quæ legem non habent,*
,, *naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt,*
,, *ejusmodi legem non habentes ſibi ipſi ſunt lex,*
,, *qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus*
,, *ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia*
,, *ipſorum, & inter ſe invicem cogitationum*
,, *accuſantium, aut etiam defendentium.*
,, Conf. *Gregor. Nazianzen. Or.* 2. *de Theolo-*
,, *gia.* Hieronymus *ad Demetr. de virg.* ait:
,, *nec illud parvum argumentum eſt ad com-*
,, *probandum natura bonum, quod primi illi*
,, *homines per tot annorum ſpatia absque ulla*
,, *admonitione legis fuerunt, non quia Deo*
,, *naturæ ſuæ aliquando cura non fuerit; ſed*
,, *quia ſe talem ſcribat feciſſe naturam, ut eis*
,, *pro lege ad exercendam juſtitiam ſufficeret.*
,, JUSTINUS in colloquio cum Tryphone
,, oſtendit, bona quædam eſſe univerſali
,, natura, & æterna, &c. quædam aliter ſe
,, habere. Conf. Lactant. l. 5. c. 8.

,, Judæi quoque jus naturæ agnoverunt.
,, RAB-ASAR aſſerit, ſtatim, ac Ada-
,, mus creatus eſſet, in eum notitiam legis
,, naturalis introiiſſe, apud *Oſiand. in not.*
,, *ad Grot. p.* 37. MOSES BAR-CEPHU
,, de paradiſo *l.* 1. *c.* 28. ait: *cum eſſet Ada-*
,, *mus naturali lege informatus, quæ in con-*
,, *ſcientiæ judicio poſita eſt, bonum a malo di-*
,, *ſtinguente; cui alteram hanc particularem*
,, *etiam Deus ipſe imperavit, ne ederet de ar-*
,, *bore ſcientiæ?* PHILO, *principium li-*
,, *brorum Moſis,* inquit, *mirabile, quod*
,, *mundi opificium habet; tanquam mundus*
,, *legi, & lex mundo conſonet, ac conſentiat,*
,, *& homo legi obnoxius mox civis mundi eva-*
,, *dat, ad naturæ voluntatem, arbitrium-*
,, *que actiones ſuas dirigens, per quam natu-*
,, *ram univerſus hic mundus gubernatur;* apud
,, *Lipſ. Manud. c.* 16. Conf. *Joſeph. l.* 16.
,, *orig. jud. c.* 10. qui juſtitiam omnibus ho-
,, minibus ex æquo competere, ac Judæis
,, commune eſſe virtutis ſtudium, ait, ſine
,, qua non poſſit humana vita conſiſtere: &
,, Seldenus late id probavit in tractatu de jure
,, Naturæ ex doctrina Hebræorum.

,, II. Diximus, Gentes ſtatuiſſe, *jus na-*
,, *turæ ex ſola ratione cognoſci poſſe.* CICERO
,, ſupponit, Deum hominibus præ ceteris
,, animantibus rationem dediſſe. *Cic. L.* 1.
,, *de Legib. p. m.* 426. 427, & 429. *Sen. ep.*
,, 67. *p. m.* 294. *de beneſ. l.* 4. *c.* 18. i. e.
,, facultatem ratiocinandi, ſeu ex præmiſſis,
,, ac ſubſequentibus argumentandi, diſſeren-
,, di, & concludendi. *Cic. d. pag.* 428.
,, *Lib.* 1. *de offic. c.* 4, & *de finib. l.* 2. *p.*
,, *m.* 86. Conf. *Infr. l.* 1. *c.* 1. §. 12. Per
,, hanc rationem hominibus conſtare, ait,
,, Deum exiſtere, eumque quædam juſſiſſe,
,, quædam vetaſſe. Cicero rem ita explicat:
,, *Homo præclara quadam conditione genera-*
,, *tus eſt a ſupremo Deo; ſolum eſt enim ex*
,, *tot animantium generibus, atque naturis,*
,, *particeps rationis, & cogitationis, cum*
,, *cetera ſint omnia expertia.... Itaque ex tot*
,, *generibus nullum eſt animal, præter homi-*
,, *nem, quod habeat notitiam aliquam Dei...*
,, *Ex quo efficitur illud, ut is agnoſcat Deum,*
,, *qui, unde ortus ſit, quaſi recordetur, ac*
,, *noſcat. l.* 1. *de Legib. p. m.* 427. (*pag.* 161.
,, *ſeq. Tom. III. Edit. optimæ Genevenſis*
,, 1743 *ad uſum Delphini.* D.) Ex his præ-
,, miſſis concludit, jus aliquod dari, *ibid.*
,, *pag. m.* 429. *Quibus ratio a natura data*
,, *eſt, iisdem etiam recta ratio data eſt: ergo &*
,, *lex, quæ eſt recta ratio in jubendo, & ve-*
,, *tando:*

Digitized by Google

,, *tando : ſi lex , jus quoque. At omnibus ra-*
,, *tio. Jus igitur datum eſt omnibus.* Et paulo
,, ante : *inter quos autem ratio*, *inter eos quo-*
,, *que recta ratio communis eſt ; quæ cum ſit*
,, *lex , lege quoque conſociati homines cum*
,, *diis putandi ſumus.* Atque hoc thema idem
,, Cicero io ſequentibus latius proſequitur.
,, Natura enim jus ortum eſſe, ita probat : 1.
,, Supponit nos quaſi muneribus Deorum (i.
,, e. *ratione* ; nam in ea conſiſtere illud mu-
,, nus , antea dixit) inſtructos , & ornatos
,, eſſe. 2. Unam hominum inter ipſos eſſe
,, vivendi rationem. 3. Homines ioter ſe na-
,, turali quadam indulgentia , & beneficio ,
,, tum etiam ſocietate juris (quæ ſocietas ex
,, *communi ratione* oritur) contineri. Et
,, tandem 4. ita concludit : *quæ cum vera eſſe*
,, *conceſſerimus , qui jam licet nobis a natura*
,, *leges , & jura ſejungere ? Cic. lib.* 2. *de*
,, *Leg. p. m.* 430. *pag.* 438 , & 439. *Græv.*
,, *in not. ad Cic.* 1. *de offic. pag.* 58.

,, Sed & mox demonſtrabimus , Philoſo-
,, phos veteres per *rationem* iotellexiſſe ipſum
,, Deum. Dictata igitur *rationis* ipſis nihil
,, aliud ſunt , quam leges naturæ , & Dei ,
,, quæ hominibus ex ratione , quam Deus eis
,, communicavit , innoteſcit. Ex ſola igitur
,, ratione dignoſci jura naturæ poſſunt. Hinc
,, Apoſtolus exiſtentiam juris naturalis proba-
,, turus provocat ad gentium conſcientiam ,
,, quæ eos , per juſtas rationis concluſiooes ,
,, vel excuſat , vel accuſat.

,, Errant igitur 1°. Seldenus , Bodinus ,
,, aliique , qui rationem obſcuram nimis ,
,, indeque ex revelatione ſupplendam eſſe ,
,, exiſtimant. *Vid. Diſſert. Proœm. XI.* §. 15.
,, & §. 22. *n.* 4. *Diſſ. Proœm. XII.* §. 59.
,, 2°. Errant quoque qui ſtatuunt , homines
,, ideam ionatam habere juris naturalis :
,, adeoque citra ratiocinationis vim ipſis in-
,, noteſcere quid juſtum , quid injuſtum ſit.
,, *Strimes in charitol. ſacra ſ.* 231. *ſ.* 235.
,, *ſeq. Roel. de ideis innatis.* &c. Nam con-
,, trarium probant , *Chauvin de relig. nat.*
,, *l.* 3. *c.* 2. *p.* 331 , *uſque ad pag.* 335. *de*
,, *Vries Exerc. ration. III. Vid. Diſſert.*
,, *Proœm. XII.* §. 59. 3°. Errant qui jura
,, naturæ ignorari poſſe ab hominibus , adeo-
,, que nec pœnæ reos eſſe , exiſtimant. *dict.*
,, *Diſſ. Proœm. XII.* §. 59.

,, III. Omnes gentes in eo quoque con-
,, veniont , *Jus , quod a natura eſt , non*
,, *niſi Deum auctorem habere poſſe.* C h r y-
,, s i p p u s *naturam* , inquit , *ſequi opor-*
,, *tere , nihil eorum faciendo , quæ vetat , at-*
,, *que abdicat communis illa lex , i. e. recta*
, *ratio per omnia permanens , quæ ipſa eſt in*
,, *Jove hoc , principe , & rectore omnium ,*
,, *quæ ſunt. Laert. in vit. Zenon. L. VII.* 88.

,, Idem Chryſippus ait , *non poſſe inveniri*
,, *principium aliud , aut originem juſtitiæ ,*
,, *quam ab Jove , & communi natura ; inde*
,, *enim initium duci debere , ubi de bonis ,*
,, *maliſve diſſerendum eſt.* Grot. *in not. ad*
,, *proleg.* §. 12. E p i c t e t u s , Stoicorum
,, finem , *ſecundum naturam vivere* , expli-
,, cans , id ait eſſe *mentem ſuam ſubmittere*
,, *gubernanti omnia menti , ſicut boni cives*
,, *legi civitatis. Epict. l.* 1. *c.* 12. Plutarchus
,, docet , *Jovi non aſſidere juſtitiam , & æ-*
,, *quitatem ; ſed ipſum eſſe juſtitiam , & æ-*
,, *quitatem , antiquiſſimam , & perfectiſſi-*
,, *mam legum. Ad princ. indoct. Tom.* 2.
,, *p.* 781. Z e n o *naturalem legem divinam*
,, *eſſe cenſet , eamque vim obtinere recta im-*
,, *perantem , prohibentemque contraria. Cicer.*
,, *de Nat. Deor. l.* 1. *c.* 14.

,, Atticus uriginem juris inveſtigaturus ſup-
,, ponit 1. *Deorum immortalium natura . ra-*
,, *tione , poteſtate , mente , numine , naturam*
,, *omnem divinam regi.* 2. Hominem *a ſupre-*
,, *mo Deo* præclara quadam conditione gene-
,, ratum eſſe , quia particeps eſt rationis , &
,, cogitationis. 3. Atque ex hac communio-
,, ne rationis , neceſſario inter homines , ait,
,, ſequi communionem Juris. *Cic. l.* 1. *de*
,, *Legib. p. m.* 426. *ſeq.*

,, Cicero *l.* 5. *de finib. c.* 5. ait , *illis de-*
,, *mum juſtitiam offerri , qui cognitum ha-*
,, *bent quod ſit ſummi rectoris conſilium ,*
,, *quæ voluntas.* Et in fragmentis de Repu-
,, blica ita deſcribit jus naturæ. *Nec erit alia*
,, *lex Romæ , alia Athenis , alia nunc , alia*
,, *poſthac ; ſed & omnes gentes , & omni*
,, *tempore , una lex , & ſempiterna , & im-*
,, *mortalis continebit , unuſque erit quaſi com-*
,, *munis magiſter , & imperator. Deus ille*
,, *legis hujus inventor , diſceptator , lator ,*
,, *cui qui non parebit , ipſe ſe fugiet , ac na-*
,, *turam hominis aſpernabitur.* Conf. *Lactant.*
,, *l.* 6. *c.* 8.

,, Stoici *Principem illam legem , & ulti-*
,, *mam , mentem eſſe* , dicebant , *omnia ra-*
,, *tione aut cogentis , aut vetantis Dei ; ex*
,, *qua illa lex , quam Dii humano generi*
,, *dederunt , recte eſt laudata.* Cic. *l.* 2. *de*
,, *Legib. c.* 4. *Atque hanc legem non modo*
,, *ſeniorem eſſe , quam ætatem populorum , &*
,, *civitatum ; ſed æqualem illius , Cœlum , at-*
,, *que terras tuentis , & regentis Dei* , ibid.

,, *Evonque non tum demum eſſe coepiſſe, cum* ,, *ſcripta eſt; ſed tum, cum orta eſt: ortam* ,, *autem ſimul eſſe cum mente divina.* Unde ,, concludunt: *quamobrem lex vera, atque* ,, *princeps, apta ad jubendum, & ad ve-* ,, *tandum, ratio eſt recta ſummi Jovis.* ibid.

,, Cicero vim Lucretiæ illatam improbavit, ,, etſi nulla lex de ſtupro Romæ lata eſſet; ,, rationem addit: *erat enim ratio profecta* ,, *a rerum natura, & ad recte faciendum* ,, *impellens, & a delicto avocans, quæ orta* ,, *ſimul eſt cum mente divina. Quam ob rem* ,, *lex vera atque Princeps apta ad juben-* ,, *dum, & ad vetandum, ratio eſt recta ſum-* ,, *mi Jovis. Cic. de Legib. L.* 2. *c.* 4.

,, HESIODUS juſtitiam Jovis filiam ,, fingit, quæ a mortalibus ſe læſam apud ,, patrem, Jovem nimirum, queritur. Ἔργων ,, *p. m.* 18. *in fin.* Et alibi diſerte ait, Deum ,, homioibus legem dediſſe.

Juſtitiæ quidem animum adjice, violentiæ vero
oblivîſcere prorſus.
Namque hanc hominibus legem diſpoſuit Saturnus.

,, & mox,

Humano generi nam lex datur ab Jove ſummo.
Quippe feræ, piſces, avium genus altivolantum
Mutua ſe vertunt in pabula, juris egeni.
Juſtitia at nobis, quæ res eſt optima, ceſſit.

,, *Vid. Grot. l.* 1. *c.* 1. §. 11. *n.* 1.

,, Sophocles *in Oedip. Tyrann. n.* 875. *p.* ,, *m.* 276. jus naturæ deſcribit:

Leges, quæ coelitus
Datæ ſunt, quarum
Solus Deus pater eſt, neque eas
Mortalis hominum natura peperit.

,, XENOPHON *l.* 4. *memorab. n.* 808. ,, de legibus non ſcriptis, quæ ubivis loco- ,, rum, eodem modo, obſervantur, ita quæ- ,, rit, *Hasne dicere potes ab hominibus eſſe* ,, *conditas? Qui poſſim, inquit, cum homines* ,, *univerſi convenire non poſſint, nec eodem* ,, *ſermone utantur. Quosnam igitur, ait, has* ,, *leges hominibus condidiſſe arbitraris? Equi-* ,, *dem, ait, his a diis ferri exiſtimo.* Imo jus a ,, Jove ejus auctore, dictum eſſe, philoſo- ,, phi exiſtimant *Grot. proleg.* §. 12. Hoc eſt ,, quod ANAXARCHUS, licet nimium ,, indiſtincte, indigitare voluit, dum ait, ,, *non ideo quid Deum velle, quia juſtum eſt,* ,, *ſed juſtum eſſe, i. e. jure debitum, quia* ,, *Deus vult. Vid. Grot. L.* 1. *c.* 1. §. 15.

,, Ipſa vox juris *naturæ* innuit, juris ejus ,, auctorem eſſe Deum. Philoſophi enim per ,, naturam non intelligunt naturam natura- ,, tam; ſed naturæ potentiam, naturam na- ,, turantem, i. e. Deum. *Vid. Sen. l.* 2. ,, *Nat. quæſt. c.* 45. *l.* 4. *de benef. c.* 7. & 8. ,, *Plin. l.* 1. *c.* 7. *Selden. de jure nat. l.* 1. *c.* ,, 8. *Pufend. de jur. nat. l.* 1. *c.* 3. *Chryſoſt.* ,, *in not. apud Grot. ad proleg.* §. 12.

,, Denique illi, qui jus naturæ ex *ratio-* ,, *ne* naturali deducunt, eo ipſo aſſerunt, ,, Deum ejus juris eſſe auctorem. Sane, JCti ,, Romani jus naturæ, ſeu Gentium, defi- ,, niunt, *quod ratio naturalis inter omnes* ,, *homines conſtituit. l.* 9. *ff. juſt. & jur.* Et ,, Cicero legem naturæ paſſim vocat *rectam* ,, *rationem in jubendo, ac vetando. L.* 1. *de* ,, *leg.* At per rationem nihil aliud intelligunt, ,, quam auctorem rationis Deum.

,, Vulgo enim notum eſt, veteres per *ra-* ,, *tionem* ipſum Deum intellixiſſe. Rationem ,, enim crediderunt particulam auræ divinæ, ,, partem ſpiritus divini, *Sen. ep.* 66. decer- ,, ptam ex mente divina, *Cic. l.* 5. *Tuſc.* ,, *qu. p. m.* 254. ipſumque Deum in huma- ,, no corpore hoſpitantem, *Sen. ep.* 31. & ,, *ep.* 41. Hinc JUSTINIANUS illud jus, ,, quod Ulpianus ex *ratione naturali* dedu- ,, cit, deſcribit, *quod divina providentia con-* ,, *ſtitutum eſt,* §. 13. *Inſt. de Jur. nat gent.* ,, *&c.* Et ZENO communem naturæ legem ,, deſcribit, *rectam rationem per omnia per-* ,, *manentem, quæ ipſa eſt in Jove. Laert. in* ,, *Zenone.* Unde Hierocles in aureo carmi- ,, ne PYTHAGORÆ idem eſſe, ait, *ra-* ,, *tioni parere, ac Deo. Natura enim, quæ* ,, *rationis eſt particeps, cum ſplendorem ſuum,* ,, *ſuamque lucem ſortita eſt, ea ipſa ample-* ,, *ctitur, quæ divina lex ſtatuit, nec diſcre-* ,, *pat a Dei ſententia animus, qui ſecundum* ,, *Deum ſe habet.* Et PHILO *rectam ratio-* ,, *nem,* ait, *eſſe legem mentiri neſciam, ut-* ,, *pote quæ ab immortali natura inſculpta* ,, *ſit immortali intellectui.* In libro, *omnem* ,, *virum bonum eſſe.* Sed & TRISMEGIS- ,, TUS Deum, & mentem pro ſynonimis ,, habet: eaque PLATONIS, aliorumque ,, opinio fuit. *Vid. Græv. in not ad Cicer. l.* ,, 1. *de offic. c.* 10. *p. m.* 314. *Add. Senec.* ,, *ep.* 32.

,, Certiſſimum igitur eſt, Gentes ſolum ,, Deum, ſeu rationem, ac mentem, au- ,, ctorem juris naturalis conſtituiſſe.

,, Ex his apparet, impiam eſſe ſententiam

eorum,

Digitized by Google

„ eorum, qui aſſerunt, non peccare eos,
„ qui Deum ignorant. Sfondratus ait, *Deum*
„ *ignorare, id quoque magna beneficii, &*
„ *gratiæ pars fuit; cum enim peccatum ſit*
„ *eſſentialiter offenſio, & injuria Dei, ſub-*
„ *lata Dei cognitione neceſſario ſequitur,*
„ *nec injuriam, nec peccatum, nec pœnam*
„ *æternam eſſe. Nod. prædeſt. diſſol. p.* 1. §.
„ 2. §. 152. Quam hæreſin etiam defendunt,
„ Pulton, Blondel, Eberſon, Arriaga &
„ alii. *Vid. Paral. de la philoſ. payenne fol.*
„ 4. 5. 9. 25. 26. An quæſo, poſita ratione,
„ & poſito Deo auctore rationis, ignorare
„ licet, Deum Creatorem hominum exiſte-
„ re? an ignorare licet, hominem cultum
„ debere Creatori ſuo? an ignorare licet
„ Creaturæ, fas non eſſe turbare jura cui-
„ que hominum a Creatore conceſſa? Re-
„ ctius Grotius principia juris naturalis per
„ ſe patere, atque evidentia eſſe, ait, fer-
„ me ad modum eorum, quæ ſenſibus ex-
„ ternis percipimus: idque probat exemplo
„ chori (ex fœminis, iisque barbaris con-
„ ſtantis) apud Euripidem, qui probat di-
„ cta Polynices: nimirum, *regulas æqui, &*
„ *boni, rudibus pariter, & doctis patere.*
„ *Grot. prol.* §. 39.

„ Gentes quoque IV. in eo conveniunt, *jus*
„ *naturæ imponere humano generi neceſſita-*
„ *tem agendi, vel non agendi.* Nam ex de-
„ finitione obligationis id ſequitur, quæ eſt
„ vinculum juris, quo quis neceſſitate ad-
„ ſtringitur. &c. *Leg.* 3. *de oblig. & act.*
„ Sane, ſi obligationem, ſi neceſſitatem de-
„ mis juri naturæ, ipſam juſtitiam funditus
„ tolles: C H R Y S I P P U S *naturam*, ait, *ſequi*
„ *oportere, nihil eorum faciendo, quæ vetat,*
„ *atque abdicat communis illa lex: Laert.*
„ *in vit. Zenon.* C I C E R O ſtuprum Tarquinii
„ illicitum fuiſſe, etſi nulla lex Romæ de
„ ſtupris lata fuerit, ita probat. *Erat enim*
„ *ratio profecta à rerum natura, & ad re-*
„ *cte faciendum impellens, & a delicto avo-*
„ *cans, quæ non tum demum incipit lex eſ-*
„ *ſe, cum ſcripta eſt, ſed tunc, cum orta*
„ *eſt: orta autem ſimul eſt cum mente di-*
„ *vina. Quamobrem lex vera, atque princeps,*
„ *apta ad jubendum, & ad vetandum, ra-*
„ *tio eſt recta ſummi Jovis. Lib.* 2. *de Le-*
„ *gib. c.* 4.

„ Cicero, juris principia inveſtigaturus, a
„ lege juris exordium deducit, eamque de-
„ finit, rationem ſummam inſitam in natu-
„ ra, *quæ jubet ea, quæ facienda ſunt, pro-*
„ *hibetque contraria &c.* Et mox: *itaque ar-*
„ *bitrantur prudentiam eſſe legem, cujus ea*
„ *vis ſit, ut recte facere jubeat; vetet delin-*
„ *quere. Cic. Legib. L.* 1. *p. m.* 426. Addit,
„ quibus ratio natura data eſt, iisdem etiam
„ recta ratio data eſt: ergo & lex, *quæ eſt*
„ *recta ratio in jubendo, & vetando. ibid.*
„ *pag.* 429. Et alibi: eſt enim unum jus,
„ quo devincta eſt hominum ſocietas, &
„ quod lex conſtituit una: quæ lex eſt *re-*
„ *cta ratio imperandi, atque prohibendi. ibid.*
„ *p. m.* 431. Idem ait, Legem naturæ eſſe
„ æternum quiddam, quod univerſum mun-
„ dum regeret, *imperandi, prohibendique ſa-*
„ *pientiam*, Principem legem, & ultimam
„ mentem eſſe, omnia *ratione aut cogentis,*
„ *aut vetantis Dei.* Addit: eſt enim ratio,
„ mensque ſapientis *ad jubendum, & de-*
„ *terrendum* idonea. Cic. Leg. l. 2. p. m. 438.

„ Z E N O *naturalem legem divinam eſſe*
„ *cenſet, eamque vim obtinere recta imperan-*
„ *tem, prohibentemque contraria.* Cic. l. 1.
„ Leg. c. 14.

„ Cicero jus naturæ deſcribit, *Legem eo-*
„ *rum, quæ natura civilia ſunt, animan-*
„ *tium; præceptricem quidem faciendorum,*
„ *prohibitricem autem non faciendorum.* Cic.
„ *L.* 2. *Leg.* Et alibi, *rectam rationem ſummi*
„ *Jovis aliquid vel vetantis, vel jubentis.*
„ Lib. 2. de Leg. c. 22. & 23. Alibi ait,
„ *Eſt vero lex recta ratio naturæ cognoſcens,*
„ *quæ vocet ad officium jubendo, vel vetan-*
„ *do. L.* 3. *de rep. apud Lactant.*

„ Porrò & V. verum eſt, omnes quoque
„ Gentes, quæ jus naturæ admittunt, do-
„ cuiſſe, illud *in jure ſuo cuique tribuendo*
„ conſiſtere. Ipſa definitio juſtitiæ id indigi-
„ tat, & late id auctoritatibus probavimus
„ in *Diſſert. proœm. XII.* §. 53. C I C E R O
„ l. 3. de off. inquit: *Legibus populorum*
„ *conſtitutum eſt, ut non liceret ſui com-*
„ *modi cauſa nocere alteri.... Hoc magis exigit*
„ *ipſa naturæ ratio, quæ eſt lex divina, &*
„ *humana; cui legi qui parere velit, nun-*
„ *quam committet ut alienum appetat, &*
„ *id, quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat.*
„ P Y T H A G O R A S ait, *juſtitiam in ab-*
„ *ſtinendis alienis, & neminem lædendo, &*
„ *utilitatem ſuam ex aliorum damnis non*
„ *captando, magnam partem conſiſtere.*

„ Denique VI. omnes moratiores gentes
„ ſtatuunt, *Deum transgreſſoribus jurium*
„ *naturalium pœnas tum temporales, tum*
„ *æternas minari.* Legem naturæ violantes
„ impii in Deum dicuntur, *Cic. l.* 3. *de be-*
„ *nef. c.* 6. adeoque ideo pœnam pati debe-
re,

,, re: *Dominos enim eſſe omnium, & mode-*
,, *ratores Deos*, (ait idem Cicero, *L. 2. de*
,, *Legib. p. m.* 439.) *eaque, quæ geruntur,*
,, *eorum geri judicio, ac numine; eosdem-*
,, *que optimè de genere hominum mereri, &*
,, *qualis quisque ſit, quid agat. quid in ſe*
,, *admittat, qua mente, qua pietate colat,*
,, *intueri: piorumque, & impiorum habere*
,, *rationem.* Atque ex hac ratione à Diis
,, judices inferorum conſtituti finguntur,
,, quorum arbitrio hominibus poſt fata pœ-
,, næ inffigerentur, aut præmia continge-
,, rent. *Vid. Schævii Mytholog. voce Æacus.*
,, Antigone, quæ ſpreta lege Creontis fra-
,, trem ſepeliverat, ad leges naturæ provo-
,, cavit, addens:

Has ego non debui metu cujusquam violare, & apud
Deos pœnas dare. Sophocl. in Antig. v. 453.

H o m e r u s tradit, Jovem ſævire ira-
,, tum iis, qui juſtitiam expellunt, Deorum
,, reverentiam non curantes. *Iliad XVI. p.*
,, *m.* 581. *Et in Odyſſ. XIII. v.* 213.

Jupiter ipſos ulciſcatur deprecabilis, qui & alios
homines inſpicit, & plectit quicunque peccant.

,, E u r i p i d e s ait, *quisquis mortalium*
,, *improbus eſt, illum dii puniunt. v.* 440.
,, Juſtitiam ſemper comitari Deum ad pu-
,, niendum eum, qui à lege divina diſcedit,
,, auctor eſt P l a t o *de Leg. l.* 4. *p. m.*
,, 716. Idque ex *Æſchilo, Theocrito, Calli-*
,, *macho, Menandro, Plauto, aliisque* pro-
,, bat *Auctor libri* de la philoſophie payen-
,, ne, *part.* 1. *c.* 11. *art.* 2.
,, C i c e r o ait, *ſcelerum in homine, at-*
,, *que impietatum, nulla expiatio eſt; itaque*
,, *pœnas luunt &c. Libr.* 1. *de Legib. p. m.*
,, 430. Et mox: *quod ſi homines ab injuria*
,, *pœna* (Civili), *non natura arcere debe-*
,, *rent, quænam ſollicitudo vexaret impios*
,, *ſublato ſuppliciorum metu? Quod ſi pœna,*
,, *ſi metus ſupplicii, non ipſa turpitudo de-*
,, *terreret ab injurioſa, facinoroſaque vita,*
,, *nemo eſt injuſtus &c. Nam quid faciet*
,, *is homo in tenebris, qui nihil timet niſi*
,, *teſtem, vel judicem.* Et alibi, *utiles eſſe has*
,, *opiniones*, ait, *cum intelligit, quam multos*
,, *divini ſupplicii metus a ſcelere revocaverit.*
,, *Libr. 2. de Legib. p. m.* 440.
,, Porro in Libr. 3. de republica ait: *Ille*
,, (Deus) *legis hujus inventor, & lator,*
,, *cui qui non parebit, ipſe ſe fugiet, & na-*
,, *turam hominis aſpernabitur, & hoc ipſo*
,, *maximas luet pœnas, etiamſi cetera ſup-*
,, *plicia, quæ putantur, effugiat.*
,, H e s i o d u s juſtitiam Jovis filiam fin-
,, git, quæ apud patrem ſe læſam queritur,
,, atque ideo patrem varias calamitates, va-
,, riaque pœnarum genera in humanum ge-
,, nus decernere, tradit. *Ἔργων p. m.* 18.
,, Deum peccata hominum ulciſci, docet
,, C h r y s i p p u s in *lib.* 1. *de juſt. apud*
,, *Græv. in not. ad Cic. l.* 1. *de offic. c.* 7. *p.*
,, *m.* 27. Neminem ſine damno malum eſſe,
,, E p i c t e t u s ait.
,, Hinc H o b b e s i u s, aliique, qui pœ-
,, nas æternas in violatores juris naturæ non
,, obtinere tradunt, omne juſtitiæ naturalis
,, fundamentum evertunt: quod naturæ ra-
,, tionibus probavi in *Diſſert. proœm. XI.* §.
,, 10. *n.* 5. *ſeq. & Diſſert. proœm. XII.* §.
,, 67. Conf. omnino *Cumberland de Legib.*
,, *nat. cap.* 5. *per tot.* & §. 12. 35. *ſeq.*
,, *Selden. De Jur. Nat. Hebræor. l.* 1. *c.* 4.
,, *p.* 47. *p.* 49. & *p.* 79.

Quod & noſtro ſeculo non deſunt] ,, Quo
,, pertinent Hobbeſius, Spinoſa, Machiavel-
,, lus, aliique.
Et olim non defuerunt] ,, Uti ex Ariſtip-
,, po, Theodoro Atheo, Anaxarcho, Demo-
,, crito, Pyrrhone, Diogene, Epicuro, Eu-
,, phemio, &c. probavimus.
Hanc juris partem] ,, Cujus juris? quod
,, inter populos plures, & populorum recto-
,, res intercedit. *Vid.* §. 1.
Quaſi nihil ejus præter inane nomen exiſte-
ret] ,, Inter gentilium Philoſophos diſcepta-
,, tum fuit, an virtus in re ſit, an ſaltem
,, in opinione: *Cic. de off. l.* 2. *c.* 2. Poſterius
,, Brutus moriens dicebat, *non in re, ſed*
,, *in verbo eſſe virtutem. Flor. L.* 4. *c.* 7. Her-
,, cules quoque paria protuliſſe fertur. *Vide*
,, *Bayle diction. voc. Brutus Conf. Diſſert.*
,, *proœm. XI.* §. 30.
In omnium fere ore eſt] ,, Auctor duplex
,, hominum genus notat, quorum alterum
,, *ſummæ poteſtati* nihil vetitum eſſe ſtatuit;
,, alterum vero contendit, *in bello* nullum
,, jus obtinere. Prioribus reſpondet §. 21. 22.
,, 23, & 24; poſterioribus §. 25. *ſeq.* At be-
,, ne notandum eſt, loqui eos de eo, quod
,, actu fit, non quod fieri debet. Deinde,
,, jura dicuntur in utroque caſu ceſſare, quia
,, ſine effectu ſunt, & executio deficit; in
,, *principe*, quia ſuperiorem non habet; in
,, *bello*, quia Judex inter populos non datur,
,, ſed ſolo Marte lis diſceptatur.

Nihil

Digitized by Google

Nibil injuſtum, quod utile]" Quod Au-
;,, ctor refutat *infr.* §. 21. *ſeq.*

*In ſumma fortuna id æquius, quod vali-
dius*]" Sunt hæc verba Tiridatis apud Ta-
,, citum 15. *An.* 1. *non ignavia magna im-
,, peria contineri, virorum, armorumque fa-
,, ciendum certamen; in id, ſumma fortuna
,, æquius, quod validius.* Eventus enim belli
,, inſtar ſententiæ eſt: adeoque is, qui ar-
,, mis, & bello ſuperior eſt, juſtam habere
,, cauſam videtur; alius enim judex non
,, eſt. Conf. *Cic. l.* 3. *de Republ. Seneca l.*
,, 7. *Beneſ.* C. 27. *Iſocrates in Archidamo.*
,, *Demoſthenes apud Teſm. & Gron. b.*

Et rempublicam ſine injuria geri non poſſe]
,, Idem ait Democritus apud Stobæum *Serm.*
,, 152. Ibi: *hic præſens reipubl. ſtatus eſt,
,, ut fieri non poſſit, quin optimi quoque
,, Principes iniqui quid committant.* In ori-
,, ginem illius proverbii inquirit Ludovicus
,, Vives *ad Auguſt. de civ. Dei l.* 19. *c.* 21.
,, *Vetus eſt illud, ſine injuſtitia ne Jovem
,, quidem poſſe principem agere: cum reſpu-
,, blica ad ſe, ſuamque libertatem tuendam,
,, ſæpe cogeretur cum civibus agere inique,
,, tum ad augendam potentiam multa contra
,, jus, & bonum patraret, quæ proſpere dein-
,, de ſuccedebant, Romani homines antiquum
,, illud dictum interverterunt, dixeruntque
,, ſine injuria regi rempublicam non poſſe.*
,, Conf. *Teſm. & Gron. b.*

Ferme Martem habent arbitrum]" Ex eo,
,, quod bella Martem habeant arbitrum,
,, non ſequitur, juſtitiam a bellis excludi:
,, tantum id abeſt, ut potius Mars, qui
,, Deus eſt, ac bellis præſidet, juris vin-
,, dex conſtituatur.

*Non vulgi tantum opinio bellum ab omni
jure abeſſe*]" Quia vulgum experientia do-
,, cet, omnia vi fieri.

Sed & viris doctis, ac prudentibus]" *Conf.
,, infr. l.* 2. *c.* 22. §. 3.

Oppoſita inter ſe jus, & arma]" Dictum
,, jam eſt, pleroſque loqui de jure ſcripto,
,, adeoque de jure Civili; id enim in bel-
,, lo civili negligi ſolet. Atque hoc ſenſu
,, Ennius juri opponit ferrum. Conf. *Livium
,, l.* 3. *c.* 44. *Juſtinum l.* 8. *c.* 1. *Syllam
,, apud Appian. Mithrid. n.* 210. *Plutarchum
,, in Cæſare, Lucanum* 1. *v.* 277. *apud Teſm.
,, in not. b. lit. k. & l.*

Non ex jure manu conſertum]" Qui eſt
,, modus vindicandi juri Romano proprius;
,, eumque explicat Gellius his verbis: *Ma-
,, num conſerere eſt, de qua re diſceptatur
,, in re præſenti, ſive ager, ſive quid aliud
,, eſt, cum adverſarium ſimul manu pren-
,, deret, in ea re omnibus verbis vindicare,*
,, id eſt vindicia: *correptio manus in re at-
,, que in loco præſenti, apud Prætorem ex
,, duodecim tabulis fiebat; in quibus ita ſcri-
,, ptum eſt: SI. QUI. IN. JURE. MA-
,, NUM. CONSERUNT. Sed poſtquam
,, Prætores, propagatis Italiæ finibus, datis
,, juriſdictionibus, negotiis occupati, proficiſ-
,, ci vindiciarum dicendarum cauſa longin-
,, quius rei gravabantur, inſtitutum eſt con-
,, tra XII. Tabb. tacito conſenſu, ut liti-
,, gantes non ex jure apud Prætorem manum
,, conſererent, ſed ex jure manu conſertum
,, vocarent; i. e. alter alterum ex jure ad
,, conſerendum manum in rem, de qua age-
,, retur, vocaret: atque profecti ſimul in
,, agrum de quo litigabatur, terræ aliquid
,, ex eo, uti unam glebam in jus ad urbem
,, in Prætorem deferrent: & in ea gleba,
,, tamquam in toto agro, vindicarent. Id-
,, circo Ennius, ſignificare volens, ait, non,
,, ut ad Prætorem ſolitum eſt, agi legitimis
,, actionibus, neque ex jure manu conſer-
,, tum, ſed bello, ferroque, & vera vi, at-
,, que ſolida; quod videtur dixiſſe, conſe-
,, rens vim illam civilem, & feſtucariam,
,, quæ verbo diceretur, non quæ manu fie-
,, ret, cum vi bellica, & cruenta.* Noct. Att.
,, l. 20. c. 9.

Jura negat ſibi nata]" Verba hæc ſunt
,, hominis ferocis, iracundi, & inexorabi-
,, lis, uti Achillem deſcribit Horatius *art.
,, poët. v.* 122.

Et alius]" Julius Cæſar cum Rubiconem
,, tranſiret, ita loquens inducitur a *Luca-
,, no* 1. 225.

*Cæſar ut adverſam ſuperato gurgite ripam
Attigit, Heſperiæ vetitis & conſtitit arvis,
Hic, ait, hic pacem, temerataque jura relinquo;
Te, fortuna, ſequor: procul hinc jam fœdera
ſunto.
Credidimus fatis; utendum eſt judice bello.*

,, Ex his ipſis verbis apparet, Cæſarem
,, jura civitatis ſuæ, quæ Pompejum teme-
,, raſſe ait, *relinquere*: ac declarare, ſe non
,, amplius *jure* cum concive agere, ſed ar-
,, mis, & bello.

Ipſe ille oris tam verecundi Pompejus]" Se-
,, neca mores Pompeji ita deſcribit: *nihil
,, erat mollius ore Pompeji; nunquam non
,, coram pluribus erubuit, utique in concio-
,, nibus.* epiſt. *XI.* Unde *os probum ejus* Pli-
,, nio. *l.* 7. *c.* 12. & 37. 2. Probus autem

„ latinis auctoribus idem, qui verecundus. „ *Gron. h.* Salluſtius eum dixit *oris probi*, „ ſed addit: *animi autem inverecundi*; quod „ poſterius indignatus eſt Lenæus libertus, „ idque ſcriptis quoque vindicavit. *Lipſ. ad* „ *Senec. d. ep. XI.*

* *Armatur, leges ut cogitem*] „ Hæc verba „ Pompeji ſine dubio de legibus civilibus „ intelligenda ſunt.

Ad §. 4.

Auctor Chriſtianos ſcriptores quoque in ea opinione fuiſſe, ait, *in bellis jura non obtinere.*

Additio.

„ Auguſtinus ait: *quicquid vaſtationis*, „ *trucidationis*, *depradationis*, *concrematio-* „ *nis*, *afflictionis in illa clade commiſſum eſt*, „ *fecit hoc conſuetudo bellorum. De Civ. Dei.* „ *l.* 1. *c.* 3. At Scriptores allegati loquuntur „ de abuſu; nam *difficillimum eſt*, *eſſe in* „ *bello innocentem. Sen. ep.* 120. & *L.* 4. „ *benef. c.* 37. *Tac. Ann. I. c.* 48. *Teſm. h.* „ Sane, etiam in juſtiſſimo bello multa ini- „ qua a militibus committuntur. Præterea „ loquuntur de eo, quod virtutis eſt, quia „ etiam ab eis, quæ jure licita ſunt, abſti- „ nere, laudem meretur. *Vid. Grot. l.* 2. *c.* „ 24. *per tot.* inprimis §. *fin.* Conf. *Gail. de* „ *pace publ. libr.* 1. *c.* 4. *n.* 33. *ſeq.*

Qui ita ſentiunt] „ Scil. non dari jus natu- „ ræ inter populos, vel bellum ſaltem ab „ omni jure abeſſe.

Dubium non eſt, quin oppoſituri ſint] „ Si „ enim tale jus naturæ non datur, cum ra- „ tione inſanire videtur is, qui tractationem „ juris vel nullius, vel incerti, ſuſcipere, il- „ ludque ratione certum facere vult.

Ad §. 5.

Auctor, ut de rationibus eorum, qui exiſtentiam juris naturæ negant, conſtet, hic Advocatum eis dat Carneadem, inſignem Philoſophum, & vere Atheum, qui natura nullum jus eſſe, ſed illud ex utilitate ab hominibus inventum eſſe, docuit.

Fruſtra de jure ſuſcipiatur diſputatio, ubi jus nullum] „ Fruſtra enim de qualitatibus „ entis diſputatur, niſi probetur, ens ipſum „ exiſtere.

Graviſſimum errorem breviter refelli] „ I. „ e. examinare rationes eorum, qui exiſti- „ mant, jus inter populos plures non exi- „ ſtere.

Ne cum turba res nobis ſit] „ In qua „ omnes clamant, omnia ancipitia, & in- „ certa ſunt, imo contraria ſæpe. *Teſm.* „ & *Gron. h.*

Quod Academiæ ſuæ ſummum erat] Triplex enim fuit ſecta Philoſophorum, 1. Academica, 2. Peripatetica, & 3. Stoicorum. *Cicero l.* 1. *Leg. c* 13. Prior de quavis re in utramque partem diſputare, i. e. tam pro vero, quam pro falſo eloquentiæ vires intendere ſolebat. Carneades, qui huic ſectæ addictus fuit, juſtitiam naturalem oppugnavit, & homines, aliaſque animantes ad utilitates ſuas natura ducente ferri, dixit: adeoque ſummam ſtultitiam eſſe exiſtimavit, ſi utilitati ſuæ renunciarent aliorum utilitati conſulendo. Unde concludit, homines demum pro varia utilitate jura ſibi ſanxiſſe, eaque pro lubitu iterum mutare poſſe. Quæ ſententia *infra* §. 16. refutatur.

Additio.

„ Carneades nonaginta annorum ſenex; „ *Cic. Acad. qu.* 2. 6. homo omnium in di- „ cendo acerrimus, & copioſiſſimus, *id. l.* „ 1. *de orat. c.* 11. qui nullam umquam „ rem in his ſuis diſputationibus defendit, „ quam non probavit, nullam oppugnavit, „ quam non evertit, *idem l.* 2. *de Orat. c.* „ 38. Romam legatus miſſus eſt, (forte „ mulctæ deprecandæ cauſæ, *Teſm. h.* co- „ mitibus Diogene Stoico, & Critolao Peri- „ patetico, Athenis tum condemnatis,) *La-* „ *ctant. l.* 5. *c.* 16; ac ibi copioſe *de juſtitia* „ diſputavit, audiente Galba, & Catone Cen- „ ſore, maximis tunc oratoribus. Sed idem „ diſputationem ſuam poſtridie contraria diſ- „ putatione ſubvertit, & juſtitiam, quam „ pridie laudaverat, ſuſtulit; non quidem „ Philoſophi gravitate, cujus firma, & ſta- „ bilis debet eſſe ſententia, ſed quaſi ora- „ torio exercitii genere in utramque partem „ diſſerendi: quæ ſunt verba Lactantii de „ juſtitia, *c.* 14. & *de div. inſt.* 5. 14. & 17. „ *Vid. Cic. de republ. l.* 3. Senatus hos Philo- „ ſophos urbe exire juſſit, ne juventus ſtu- „ dium bene dicendi præferret ſtudio bene „ vivendi. *Gell. Noct. Att. l.* 17. *inf. Quin-* „ *ctil. l.* 12. *c.* 1. *Muret. Vol.* 2. *orat.* 5. „ *Plut. in Cat. Maj. C.* 44. *ſeq. Plin. hiſt.* „ 7. 30. *Macrob.* 1. *Sat.* 5. *Stanlej. de vet.* „ *Phil. hiſt. part. IV. in Plat. c.* 1.

Ut

Digitized by Google

Ut pro falſo non minus, quam pro vero]
,, Academici enim in utramque partem diſ-
,, putare ſolebant. *Cic. l.* 1. *de leg.*

*Is ergo cum ſuſcepiſſet juſtitiæ hujus &c.
oppugnationem*] ,, Non Carneades ſaltem
,, hanc viam iniit, ſed & Adimantus, qui
,, primum pro juſtitia verba fecit, præmia
,, illi & humana, & divina tribuens: poſtea
,, pro injuſtitia quædam adduxit in medium,
,, ac argumenta Traſymachi, & Glauconis
,, pro injuſtitia diſputantium firmavit, apud
,, *Platonem de Republ. Dial. I. in f. & dial.
,, II.* quod vero exercitii tantum cauſa fa-
,, ctum, aſſeritur *d. dial.* 2.

Jura ſibi homines utilitate ſanxiſſe] ,, A-
,, deoque homines natura liberos, nullique
,, juri ſubjectos, vel ex mutuo metu, vel
,, ex mutua benevolentia, vel ex alia qua-
,, vis utilitate, in civitatem coiviſſe: adeo-
,, que pacto demum, ac conventione, jura
,, quædam conſtituiſſe. *Vid. inf.* §. 16. *ſeq.*

Jus autem naturale] ,, Quod non ab ho-
,, minibus, ſed a ratione naturali inter ho-
,, mines conſtitutum eſt.

*Omnes enim, & homines, & alias ani-
mantes*] ,, Auctor de neutris id concedi poſ-
,, ſe, probat. De hominibus, in §. 6. &
,, 7; de ceteris animantibus, §. 7. *pr.*

Summam eſſe ſtultitiam] ,, Quod Auctor
,, refutat *inf.* §. 8. *ſeq.*

*Quoniam ſibi noceat alienis commodis con-
ſulens*] ,, Senſus eſt, quod ſtultus videa-
,, tur is, qui libertatem, quæ homini con-
,, nata eſt, & motum illum naturæ, quo
,, homo ad ſuas utilitates fertur, reſpuit in
,, eum finem, ut civitatis commodis conſu-
,, lat. Deterioris conditionis fore homines,
,, putat, ac cetera animantia, quæ ſine ju-
,, re in infinitum ſuæ voluptati indulgent.

A D §. 6.

AUCTOR hic reſpondet generali Carneadis aſſertioni: *jus naturale nullum dari, quia omnes animantes feruntur, ducente natura, ad ſuas utilitates.* Reponit Grotius, hominem ut eximium animans, non promiſcue, ſed cum ratione ad ſuas utilitates ferri, ita ut etiam aliorum, qui ſui ſunt generis, commodis proſpiciat, quin & futuris. Etenim proprium, ait, hominibus eſſe *appetitum ſocietatis*, ſeu affectum ſocialem, vi cujus feruntur ad commoda communitatis univerſæ, ejusque tranquillæ, & pro intellectus ſui modo ordinatæ &c. At hac reſponſione non confutatur ſententia Carneadis. Etſi enim 1. hic ſtatuat, *animantia ferri ad ſuas utilitates*, vix eſt ut intuitu hominum ratione præditorum præſentem ſaltem utilitatem intelligat, excluſa utilitate futura, & publica, quæ ſola conſtans eſt. *Vid. infr.* §. 8. Sed & 2. nihil ex hac reſponſione ſequitur. Etſi enim verum ſit, homines alienis commodis conſulere ex vi quadam ſociali, eodem res redit cum Carneadis ſententia; quia id faciunt ob ſuam utilitatem, & homines ſequuntur motus hos ſociales, quia ipſis boni videntur.

Additio.

,, His adde, verum non eſſe, humano
,, generi proprium eſſe *appetitum ſocialem:*
,, aut *cuſtodiam ſocietatis humanæ* fontem
,, eſſe juris naturalis; uti late demonſtravi-
,, mus in *Diſſert. proœm.* 1. Verior igitur
,, reſponſio eſt, homines aliorum commo-
,, dis conſulentes ſtultos non eſſe, quia
,, commoda illa a Creatore ſingulis conceſſa
,, ſunt: ratio autem dictat, jura a Creatore
,, cuique conceſſa, ei tribui debere, etiam
,, ſepoſita propria utilitate. Illi igitur potius
,, ſtultitiæ notam incurrunt, qui commoda
,, aliis ex voluntate Creatoris quæſita aufe-
,, runt, vel turbant.

Quod hic dicit philoſophus] ,, Scil. Car-
,, neades, qui jus naturale nullum eſſe di-
,, xit. §. 5.

Sed eximium animans] ,, Facile concedi-
,, mus, hominem longe diſtare a brutis:
,, ſed videbimus ſtatim, id non eſſe ab *ap-
,, petitu* aliquo *ſociali* toti generi communi,
,, qualis neque in hominibus, neque in bru-
,, tis exiſtit; ſed ex rationis gradu, quia
,, homo novit Creatorem, & voluntatem
,, ejus per rationem cognitam habet, atque
,, ideo inde obligatur: quæ ratio in brutis
,, ceſſat.

Quam ceterorum genera] ,, Nam inter
,, animantia quoque unum genus præ alio
,, eminet.

*Cui rei teſtimonium perhibent multæ actio-
nes humano generi propriæ*] ,, Atque huc
,, quoque refert Sermonem, utpote peculia-
,, re Socialitatis inſtrumentum. *Vid.* §. 7.
,, *Conf. Diſſ. proœm.* 1. §. 37.

Inter hæc autem, quæ homini ſunt propria, eſt appetitus ſocietatis] Dari aliquam Societatem humani generis, negari nequit: ea enim ſequitur 1. ex motu univerſali om-

nibus animantibus indito, quia bruta quoque, quæ ejusdem generis ſunt, ſocietatem quandam conſtituunt; cujus rei exempla refert *Cicero l. 5. de fin. c.* 19. De ciconiis, formicis, &c. vide *Quinctil. l. 5. c.* 11. De apibus, vide *Ælianum de animalibus.* 2°. Ex indigentia, & neceſſitate: nemo enim ſibi ſufficit; pluribus indiget vita humana, quibus per uffectum illum ſocialem Creator conſultom voluit. *Proleg.* §. 16. Sane, omnes homines infantes naſcuntur, & adeo indigent aliorum aoxilio, ut illo deficiente omnibus pereundum eſſet. 3°. Ex rationis uſu, cujus finis præcipuus hic eſt, ut homines mutuo, ac communi conſilio res agant, & ut Creatorem communi judicio laudent. 4° Ex ſermone, cujus extra Societatem nullus ſit oſus. *Proleg.* §. 7. *Add. Teſm. h. lit. o.* Nemo enim ſecum loqoitur, ſed cum aliis. 5°. Ex cognatione, quæ inter omnes homines intercedit; omnes enim ab uno communi ſtipite deſcendunt; totum humanum genus una quaſi familia, & orbis communis domus eſt. Atqoe hoc eſt, quod *Florentinus* ait, inter homines, naturalem quandam eſſe cognationem. *Leg.* 3. *Juſt. & jur.* Idque ſacra quoque pagina docet. *Proleg.* §. 14.

Additio.

,, Equidem non nova hæc eſt ſententia,
,, ſocietatem aliquam univerſalem eſſe inter
,, homines. Plerique Romanorum, & Græ-
,, corum Philoſophi theſin hanc adoptarunt.
,, *Vid. Cicer. L.* 1. *de offic. c.* 4. *c.* 7. *c.*
,, 16. *c.* 43. *c.* 44. *& l.* 3. *c.* 17. *Idem de*
,, *fin. l.* 3. *p. m.* 117. 118. 119. *& Lib.*
,, 2. *de fin. p. m.* 86. *& L.* 4. *p. m* 125.
,, *Idem de Legibus pag. m.* 428. 429. 430.
,, *Idem Acad. qu. l.* 1. *p. m.* 9. *Idem de*
,, *amicitia. c.* 5. Alias auctoritates, præpri-
,, mis *Seneca*, & *M. Antonini*, allegavimus
,, in *Diſſert. proœm.* 1. §. 7. §. 19. Adde
,, *van der Meulen in comment. ad Grot. h.*
,, *& Teſm. h.* Ariſtoteles *L.* 9. *Mor. c* 9.
,, *p. m.* 154. ait: *Civile animal eſt homo, &*
,, *ad convictum natura aptum.* Idem *pol. l.*
,, 1. *c.* 2. *p. m.* 380. *animal ſociale eſſe ho-*
,, *minem magis, quam omnes apes, & quam*
,, *omne gregarium animal.* Et mox: *Natura*
,, *igitur omnibus ad hujuſmodi ſocietatem eſt*
,, *appetitus.* Idem *Pol. l.* 3. *c.* 6. *Homo na-*
,, *tura eſt civile animal, ac ſociale; ex quo*
,, *fit, ut ſi etiam nihil indigeant mutuo auxi-*
,, *lio, nihilo minus affectent vitæ ſocietatem.*
,, Idem *problem. l.* 10. *c.* 45. *p. m.* 895. *Ho-*
,, *mo a natura ſine aliquo beneficio ſervari*
,, *nequit; imperfecte enim prodit.*

,, At in Diſſertatione procemiali I §. 24.
,, ſeq. probavimus, 1. Naturam hominibus
,, talem appetitum ſocietatis, quo illi, qui
,, ejoſdem generis ſunt, ad communitatem,
,, & communitatis utilitates feruntur, non
,, indidiſſe. Sane, gentes Americæ nullum
,, affectum cum Iſlandiæ incolis in commu-
,, nitate vivendi ſentiunt, neque ulla ratio
,, utilitatis, aut neceſſitatis eas ad id movet.
,, Natura familias exiſtere, & per eas propa-
,, gari genus humanum voluit: atque in eum
,, finem duplicem ſexum procreavit, ac
,, utrique appetitum indidit cohabitandi, &
,, liberos procreandi. Hæc ſola ſocietas do-
,, meſtica natura cognita eſt, eaque ſola
,, ſufficit ad conſervationem generis humani.
,, Demonſtravimus 2. inutilem, & ſine effe-
,, ctu fore hanc communitatem generis hu-
,, mani: *tum* quia nullum inde jus, nec ulla
,, obligatio inferri poteſt (quæ ſola ratio fi-
,, ctæ illius ſocietatis eſt): *tum* quia ſi jus
,, inde inferri poſſet, pauciſſima ſaltem juris
,, capita inde ſeqoerentur: *tum* quia officia
,, natura debita (adeoque exiſtentia juris
,, naturalis) demonſtrari poteſt, etſi talis
,, appetitus ſocialis in genere humano non
,, exſtet. Sed & 3. in *Diſſertatione proœmia-*
,, *li I.* §. 19. *ſeq.* probavimus, fabulam de
,, ſocietate humana ex impiis Gentilium prin-
,, cipiis originem traxiſſe.

Communitatis non cujuscunque, ſed tran-quilla] ,, Ubi non præſens utilitas, ſed
,, futura, & perpetoa, ac conſtans intelligi-
,, tur, etſi forte cum præſenti incommodo
,, conjoncta ſit.

Et pro ſui intellectus modo ordinata] ,, I.
,, e. quæ convenit humano intellectoi, *vid.*
,, *infr.* § 8, ſeu naturæ rationali. *Vid. L.* 1.
,, *c.* 1. §. 10. *n.* 1.

Cum his, qui ſui ſunt generis] ,, I. e.
,, cum genere humano.

Quod ergo dicitur] ,, Scil. a Carneade.
,, *Vid. ſupr.* §. 5.

Ita univerſe ſumtum concedi non debet]
,, Sed & ſi concederetur, id tamen non im-
,, pediret qoo minos homines inter ſe ad
,, certa officia obligarentor. Nam Creator,
,, qui hominibus, animantibus ratione præ-
,, ditis, motum indidit ſuis conſulendi com-
,, modis, motum illum certis finibus inclu-
,, ſit, extra qoos ſuis utilitatibus conſulere
,, non poſſunt; atque his caſibus renuncia-
,, re homo ſuis utilitatibus tenetur, quia
,, ipſe Deus prohibuit.

A D

Ad §. 7.

PERGIT hic Auctor in refutando argumento Carneadis, *quod omnes, & homines, & alia animantes, ad utilitates ſuas natura ducente ferantur:* & ait, id neque in animantibus, nedum in hominibus verum eſſe. Non in *animantibus*, utpote quas in utilitatem aliorum moveri, probat exemplo fœtus, quem animalia maximo ſuo incommodo producunt, alunt, conſervant, ac defendunt: etiam cum vitæ ſuæ periculo. Non in *hominibus*; quia homines non, uti bruta, ex principio aliquo extrinſeco alienis commodis conſulere, ait, ſed ex appetitu aliquo ſocietatis rationali: quia nimirum intelligunt, ſuam tranquillitatem in tranquillitate ſocietatis conſiſtere. *Vid. infr.* §. 18.

Additio.

,, Grotius non tantum pergit in refutando
,, Carneade, *qui omnes animantes ad ſuas*
,, *ſolas utilitates ferri*, dixit: ſed & fontem
,, juris naturalis aperit, dum ſupponit 1°.
,, hominem diſtare a cœteris animantibus in
,, eo quoque, quod ei proprius ſit appetitus
,, ſocietatis, i. e. communitatis tranquillæ,
,, & pro ſui intellectus modo ordinatæ. *Prol.*
,, §. 6. 2° Quod cum ſocietatis appetitu
,, excellente ei inſit facultas ſciendi, agen-
,, dique ſecundum generalia præcepta. *Prol.*
,, §. 7. Hinc 3°. concludit ea, quæ facul-
,, tati huic conveniunt, eſſe humanæ natu-
,, ræ congruentia, *ibid. in fin.* adeoque cu-
,, ſtodiam ſocietatis humanæ eſſe fontem ju-
,, ris naturalis propriæ ſic dicti. *Vid.* §. 8. *ſeq.*

Nam & cæterarum animantium] ,, Præter
,, homines; quos itidem ad aliorum, i. e.
,, ad communitatis humanæ utilitates ferri,
,, dixit § *præc.*

Partim fœtuum ſuorum] ,, Philo *ad decal.*
,, *præc. V.* ait: *Ciconiarum ſenes in nidis ma-*
,, *nent, volare invalidæ; harum ſoboles per*
,, *omnes prope ſic dixerim, terras, maria-*
,, *que volitant, victum undique parentibus*
,, *quærentes.*

Partim aliorum ſibi congenerum] ,, Apes
,, enim & formicæ in commune laborant.
,, *Quinctil V.* 11. *Cic. l.* 5. *de finib. c.* 19.
,, Sed & exſtant animantia, quæ iis, qui ſui
,, generis ſunt. aſſiſtunt, ſi vis illis infer-
,, tur: exemplo ſuum, corvorum, ſimia-
,, rum. Philo *d. l.* ait: *Canes domorum defen-*
,, *ſores ſunt, quin & pro heris moriuntur,*
,, *ſi quod ſubito periculum eis contigerit: di-*
,, *cuntur & canum illi, qui greges comitan-*
,, *tur, præcedere pecora, depugnantes ad*
,, *mortem uſque, ut paſtores illæſos præ-*
,, *ſtent &c.*

Procedere, credimus, ex principio aliquo intelligente extrinſeco] ,, Quod principium
,, intelligens Auctor alibi vocat umbram rationis.
,, nis. *L.* 1. *c.* 1. §. 11. *n.* 2. Oſiander ne-
,, gat, id procedere ex principio intelligen-
,, te, ſed ex facultate æſtimativa, vel ex in-
,, ſtinctu, *ad Grot. Prol. obſ.* 2. At verius
,, eſt, homines a brutis, quoad actiones
,, Phyſicas, rationis gradu ſaltem differre.
,, Sane, bruta quoque per concluſiones
,, agunt, ac intelligunt, non tantum ea,
,, quæ in præſenti, ſed & quæ in futurum
,, utilia ſunt: optime *Lactantius de ira Dei*
,, *c.* 7. *Quid tam proprium homini, quam*
,, *ratio, & providentia futuri? Atqui ſunt*
,, *animalia, quæ latibulis ſuis diverſos, &*
,, *plures exitus pandunt, ut ſi quod periculum*
,, *inciderit, fuga pateat obſeſſis; quod non*
,, *facerent, niſi ineſſet illis intelligentia &*
,, *cogitatio.* Et Seneca *ep.* 121. *Eſſe autem*
,, *illis intellectum, ex eo apparet, quod nihil*
,, *amplius, ſi intellexerint, faciant; quid eſt,*
,, *quare Pavonem, quare anſerem Gallina non*
,, *refugiat, cum tanto minorem, & ne no-*
,, *tum quidem ſibi accipitrem fugiat! quare*
,, *pulli felem timent, canem non timent? Ap-*
,, *paret, illis ineſſe ſcientiam nocituri, non*
,, *experimento collectam; nam antequam poſ-*
,, *ſint experiri, cavent. Exemplum eſto Ara-*
,, *neæ textura; quanto judicio fila diſponit?*
,, *alia in rectum immiſſa firmamenti loco,*
,, *alia in orbem currentia ex denſo rara: in*
,, *quem finem? ut minora animalia in quo-*
,, *rum perniciem illa tenduntur, velut retibus*
,, *implicata teneat.*

,, Neque metuendum eſt, *rationi huma-*
,, *næ*, vel *religioni* inde aliquid decedere.
,, Nam notavimus alibi, præcipuum rationis
,, humanæ in eo conſiſtere, quod ea ſola ad
,, cognitionem Creatoris ducat, ac ſolis ho-
,, minibus voluntatem Creatoris indicet; qui
,, proinde ſoli vi illius rationis ſciunt, ſe vel
,, bene, vel male agere, eoque vel pœnam
,, vel præmium mereri. Hic rationis uſus
,, totus ceſſat in brutis: illa cognitum Crea-
,, torem, aut ejus voluntatem non habent,
,, adeoque nec bene, nec male facere, &
,, ſic nec pœnas, nec præmia mereri poſſunt.

„ En veram, & ſolidam inter Bruta, & ho„ mines differentiam. Quam Cicero quoque „ agnovit: *Ex tot enim generibus nullum eſſe „ animal*, ait, *præter hominem, quod ha„ beat aliquam notitiam Dei; unde eſt ut is „ agnoſcat Deum, qui unde ortus ſit quaſi re„ cordetur, ac noſcat. L. 1. de Leg. p. „ m.* 427.

„ Apparet ergo, principium hoc intelli„ gens, quo animantia ad ſuas utilitates „ feruntur, in brutis non magis extrinſe„ cum eſſe, quam in hominibus: utrobi„ que eſt intrinſecum quoad actiones has „ phyſicas: utrique agunt juxta certas con„ cluſiones, quæ intelligentiam, & cogi„ tationem ſupponunt. Quinctil. 2. *Inſt.* 16. „ ita rem explicat: *Moliri cubilia, & ni„ dos texere, & educare fœtus, & exclude„ re, quin etiam reponere, non nullius for„ taſſe rationis eſt; ſed quia carent ſermone, „ quæ id faciunt, muta, & irrationabilia „ vocantur.*

Quia circa actus alios] „ Præter ſtudium in „ fœtum ſuum, & alios ſibi congeneres.

Iſtis neutiquam difficiliores] „ Adeoque „ quos, ſi ex principio interno agerent, ea„ dem facilitate expedire poſſent.

Par intelligentia in illis non apparet] „ Se„ cus, ac in homine, qui circa ſimilia ſi„ militer agere novit, uti ſtatim id explicat.

Idemque] „ Qood ſcil. ex principio aliquo „ extrinſeco, non vero ex principio aliquo „ intelligente, ſeu interno, ad aliorum uti„ litatem ferantur.

In quibus ante omnem diſciplinam oſtendit ſe ad bene aliis faciendum propenſio] „ Imo „ id ipſum oritur ex aliqua intelligentia, & „ ex ratione, utut imperfecta; quia pro„ penſio illa tantum ſe exerit in eos, qui be„ ne infantibus faciunt: non ergo ex prin„ cipio aliquo externo.

Sicut & in ea ætate miſericordia ſponte prorumpit] „ Sed hæc miſericordia prorum„ pit ſaltem intuitu eorum, qui infantibus „ voluptatem aliquam procorant: adeoque „ hoc quoque ſequitur ex principio aliquo „ intelligente. Hinc bene obſervat Oſiander, „ in genere aſſertum Grotii verum non eſſe: „ livoris, ac invidiæ ſemina in infantibus „ quoque exiſtere, & in ipſis actibus illorum „ deprehendi. *ad Proleg. Grot. Obſ.* 3.

Homini vero perfectæ ætatis &c.] „ Diffe„ rentiam hic ponit inter infantem, & ho„ minem, cui maturum eſt judicium; il„ lum enim agere, ait, ex principio aliquo „ intelligente intrinſeco.

Cum circa ſimilia ſimiliter agere norit &c.] „ Secus, ac in *brutis*, de quibus paulo an„ te dixit, *parem in illis intelligentiam circa „ alios actus aliis neutiquam difficiliores, non „ apparere*: ſecus quoque, ac in *infantibus*; „ hos enim non ex principio aliquo intrinſeco „ utilitatum ſuarum ſtudium reſpectu aliorum „ temperare putat, ſed ex principio aliquo „ intelligente extrinſeco.

Cum ſocietatis appetitu excellente] „ Per ap„ petitum ſocietatis excellentem intelligit „ appetitum communitatis, non qualiscun„ que, ſed tranquillæ, & pro ſui intellectus „ modo ordinatæ. *Vid.* §. 6.

Cujus peculiare ſolus inter animantes inſtrumentum habet ſermonem] „ Alibi obſervavi„ mus, ſermonem non eſſe inſtrumentum „ particulare ſocietatis, nedum ſocietatis uni„ verſalis, qualem non agnoſcimus. Sed „ & uſum ſermonis extra omnem ſocietatem, „ immo brutis quoque uſum ejus communem „ eſſe, probavimus in *Diſſ. Proœm. I.* §. 23. „ & §. 37.

Ineſſe etiam facultatem ſciendi, agendique ſecundum generalia præcepta] „ I. e. intelli„ gere, quid naturæ ſocietatis ratione uten„ tium congruat, *Prol.* §. 7. quid ei repu„ gnet, *l.* 1. *c.* 1. §. 3.

Par eſt intelligi] „ Senſus eſt: homini „ perfectæ ætatis convenire, ut intelligat, „ ſibi ineſſe facultatem talem ſciendi. &c.

Cui] „ Facultati, ſcilicet, ſciendi, agen„ dique juxta præcepta generalia.

Ea jam ſunt non omnium quidem animantium] „ Utpote quæ non circa ſimilia ſimili„ ter, (i. e. non vi facultatis ſciendi, agen„ dique juxta præcepta generalia, ſed ex „ principio aliquo intelligente extrinſeco,) „ agere norunt.

Sed humanæ naturæ congruentia] „ Ut „ proinde theſis Carneadis, *omnes, & ho„ mines, & alias animantes, ad utilitates „ ſuas natura ducente ferri*, fallat in homi„ nibus perfectæ ætatis, qui agunt juxta „ principia generalia.

AD §. 8.

INITIO horum prolegomenorum dixi„ mus (*Vid.* §. 1.) Grotium *quatuor ſpecies „ jurium univerſalium* ſtatuere. Cum vero „ omnes hæ ſpecies, ante Grotium, qoοad „ denominationem, definitionem, imo qooad „ pleroſque effectus, incognitæ fuerint: „ ipſe

Digitized by Google

„ ipſe autem obiter ſaltem generalia ſua
„ principia exponat, & in ipſo tractatu de-
„ mum exemplis ea illuſtret, ac exceptiones,
„ & limitationes addat; operæ pretium eſſe
„ duximus, principia Auctoris paulo plenius
„ ſtatim initio exponere, & compendio repe-
„ tere ea, quæ latius in *quatuor prioribus*
„ *diſſertationibus proœmialibus* expoſuimus.

„ *Prima* igitur (nam de reliquis ſpeciebus
„ infra §. 9. 12. & 17. agetur) & præcipua
„ juris univerſalis ſpecies Grotio eſt
„ Jus sociale. Supponit enim *I.* ho-
„ minem præ aliis animantibus ferri ad com-
„ munem ſocietatem, tranquillam, & ratio-
„ nalem: adeoque exiſtere inter homines ap-
„ petitum, ac affectum ſocialem. *Proleg.* §. 6.
„ 7. 14, *&* 16. *L.* 1. *c.* 5. §. 2. *n.* 2. *l.* 2.
„ *c.* 25. §. 6. *II.* Poſita tali ſocietate con-
„ cludit, dari jus naturæ, quia ſine jure
„ nulla ſocietas ſubſiſtere poſſit. *d. prol.* §. 8.
„ Unde *III.* fontem juris naturulis eſſe, ait,
„ *cuſtodiam humanæ ſocietatis*: adeoque na-
„ tura *juſta* eſſe quæ conveniunt illi ſocietati;
„ *injuſta* autem, quæ naturæ ſocietatis ratio-
„ ne utentium repugnant. *Prol.* §. 7. *l.* 1.
„ *c.* 1. §. 3. *&* *c.* 2. §. 1. *n.* 3. *L.* 1. *c.* 1.
„ §. 10. *n.* 1. Atque hoc jus *IV.* ſpeciatim
„ vocat Jus sociale, *Prol.* §. 12,
„ quia facultatem agendi in ſolo ſocietatis re-
„ ſpectu indigitat. *L.* 3. *c.* 1. §. 2.

V. Exiſtere autem tale jus, ait, etſi detur,
„ Deum non eſſe, *Proleg.* §. 11; quia ex
„ appetitu ſocietatis fluit, adeoque ex prin-
„ cipiis internis. *Proleg.* §. 18. *in fin.* *&*
„ §. 12. *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 1. *&* 5. Inde-
„ que moralem neceſſitatem, ac intrinſecam
„ bonitatem huic juri ineſſe, ſtatuit: non
„ quia Deus actus hos determinavit; ſed
„ quia conveniunt, aut disconveniunt cum
„ natura ſociali. *Lib.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 1.
„ Cujus effectum eſſe, putat, ut jus hoc
„ nec a Deo mutari poſſit. *d.* §. 10. *n.* 1. *&* 5.

„ Grotius definit jus ſociale: dictamen re-
„ ctæ rationis, indicans alicui actui, ex
„ ejus convenientia, aut diſconvenientia
„ cum natura ſociali, ineſſe moralem turpi-
„ tudinem, aut neceſſitatem moralem. *l.* 1.
„ *c.* 1. §. 10. *n.* 1.

„ Probat autem, aliquid eſſe juris natura-
„ lis, *vel* a priori, *vel* a poſteriori. *A priori*,
„ i. e. per vim ratiocinationis; omne enim
„ id juris naturalis eſſe, ait, quicquid ne-
„ ceſſario convenit cum natura ſociali. *L.* 1.
„ *c.* 1. §. 12. A *poſteriori*, ſi quid apud
„ omnes, vel moratiores gentes vel vetitum
„ vel præceptum eſſe creditur, *d.* §. 12.
„ *n.* 1. *Proleg.* §. 40; quia univerſalis ef-
„ fectus requirit cauſam univerſalem. Talem
„ autem exiſtimationis cauſam vix ullam vi-
„ deri poſſe, tradit, præter ſenſum ipſum;
„ communis qui dicitur. *d.* §. 12. *n.* 1.

„ Hoc Jus sociale Auctor vocat
„ *jus naturæ proprie*, *&* *ſtricte ſic dictum*,
„ *Prol.* §. 10. *L.* 1. *c.* 1. §. 5. *&c.* cujus
„ objectum eſſe, ait, ut jus ſuum cuique
„ ſalvum ſit, *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 5; &
„ cujus naturam in eo ponit, ut circa alie-
„ na verſetur, i. e. ut ea, quæ jam ſunt
„ alterius, alteri permittantur, & implean-
„ tur. *Prol.* §. 10. §. 44. *l.* 1. *c.* 2. §. 1.
„ *n.* 5. Hinc jus hoc *facultatem* appellat *l.* 1.
„ *c.* 1. §. 5, eamque *ſui* nomine JCtis ve-
„ nire, ait *L.* 1. *c.* 1. §. 5; quia ex hoc
„ jure conſtat, quid cuique ſuum ſit, tum
„ ex jure in perſonas, tum ex jure in
„ res, tum ex obligatione perſonæ. *d.*
„ *l.* 1. *c.* 1. §. 5.

„ Differre jus ſociale, ait 1°. a *jure natu-
„ ræ laxiori*, quod non ex appetitu ſocietatis,
„ ſed citra ſocietatis reſpectum ex natura ra-
„ tionali oritur, i. e. ex judicio recte con-
„ formato ad æſtimandum ea, quæ dele-
„ ctant, aut nocent. *Prol.* §. 9. *l.* 1. *c.* 2.
„ §. 1. *n.* 3. Hinc *Jus ſociale* obligare, pu-
„ tat, ad id, quod ſocietati humanæ conve-
„ nit: *jus laxius* ad id, quod rectum, &
„ naturæ humanæ conveniens eſt. *Proleg.*
„ §. 12. *l.* 1. *c.* 1. §. 9. Unde in *priori* ob-
„ tinere, ait, juſtitiam expletricem, ſeu
„ commutativam, eoque proportionem arith-
„ meticam: in *poſteriori* autem juſtitiam di-
„ tributivam, ſeu attributricem, eoque pro-
„ portionem Geometricam. *L.* 1. *c.* 1. §. 4.
„ 7, *&* 8. *n.* 6. Differt. 2°. *a jure divino
„ voluntario*, quod non ex principiis inter-
„ nis, ſed ex libera voluntate Dei ortum ha-
„ bere, indeque pro lubitu iterum mutari
„ poſſe, ait *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 2. §. 15.
„ *n.* 1. *&* *Proleg.* §. 12. Differt. 3°. a *jure
„ gentium voluntario*; quod nec ex principiis
„ internis, nec ex libera Dei voluntate ori-
„ ri, ait; ſed ex conſenſu gentium, vel
„ omnium, vel moratiorum, ob communes
„ utilitates, & neceſſitates. *Prol.* § 17.

„ Primum igitur principium juris natura-
„ lis, quod homines inter ſe obligat, Grotio
„ eſt Custodia societatis hu-
„ manæ. Atque hinc ei *juſtum* eſt quic-
„ quid convenit ſocialitati; *injuſtum* quic-
„ quid ei repugnat.

„ Alibi

„ Alibi probatum dedimus, Grotium hæc
„ principia ex Græcorum, & Romanorum
„ philoſophia hauſiſſe. Illi enim ſocietatem
„ aliquam inter homines finxerunt, (uti ex
„ eorum ſcriptis demonſtravimus *ſupra* §. 7.
„ & in *Diſſert. proœm.* 1. §. 7.) Poſita au-
„ tem communi hominum ſocietate, etiam
„ jus poni, crediderunt: *Eſt unum jus, quo*
„ *devincta eſt hominum ſocietas* (inquit *Cic.*
„ *de Leg. L.* 1. *c.* 15. *p. m.* 431.) *& quod*
„ *lex conſtituit una: quæ lex eſt recta ratio im-*
„ *perandi, atque prohibendi; quam qui igno-*
„ *rat, is eſt injuſtus, ſive eſt illa ſcripta*
„ *uspiam, ſive nuſpiam.* Et alibi ait: *omne*
„ *officium hominis in eo conſiſtere, quod*
„ *homo communem totius generis humani con-*
„ *ciliationem, & conſociationem colere, tue-*
„ *ri, & conſervare teneatur. L.* 1. *de*
„ *offic. c.* 41. Idem Cicero dum in hone-
„ ſti naturam, ejusque originem inquirit,
„ dicit, *latiſſime patere eam rationem, qua*
„ *ſocietas hominum inter ipſos, & vita quaſi*
„ *communitas continetur: cujus partes duæ*
„ *ſunt, juſtitia, in qua virtutis ſplendor eſt*
„ *maximus, ... & beneficentia. L.* 1. *de*
„ *offic. c.* 7. Atque hinc concludit, eum,
„ qui alieni aliquid appetit, violare jus ſo-
„ cietatis humanæ, *d. c.* 7. Porrò ex Stoi-
„ corum doctrina probaturus, jus inter ſolos
„ homines obtinere, & huminibus nihil juris
„ eſſe cum beſtiis, ita diſſerit: *Præclare*
„ *Chryſippus, cætera nata eſſe hominum cauſa,*
„ *& Deorum: eos autem communitatis, &*
„ *ſocietatis ſuæ..... Quoniamque ea natura*
„ *eſſet hominis, ut ei cum genere humano*
„ *quaſi civile jus intercederet; qui id conſer-*
„ *varet, eum juſtum, qui vi ageret, eum*
„ *injuſtum eſſe: L.* 3. *de fin. c.* 20. *p. m.* 117.
„ Idem *L.* 1. *de Legib. c.* 10. *p. m.* 428. ait,
„ *Nos ad juſtitiam natos eſſe; neque opinione,*
„ *ſed natura conſtitutum eſſe jus. Id jam pa-*
„ *tebit, ſi hominum inter ipſos ſocietatem,*
„ *conjunctionemque perſpexeris.* Et *c.* 11.
„ *pag.* 429. *Quibus ex rebus cum omne genus*
„ *hominum ſociatum inter ſe eſſe intelligat,*
„ *illud extremum eſt, quod rectè vivendi ratio*
„ *meliores efficit.... Sequitur igitur, ad*
„ *participandum alium ab alio, communi-*
„ *candumque inter omnes, juſtos natura nos*
„ *eſſe factos.* Et mox p. 430. *Unam hominum*
„ *inter ipſos eſſe vivendi parem, communem-*
„ *que rationem: homines inter ſe naturali*
„ *quadam indulgentia, & benevolentia, tum*
„ *etiam ſocietate juris, contineri; quæ cum*
„ *vera eſſe conceſſerimus, qui jam licet nobis*
„ *a natura leges, & jura ſejungere.* Id. *lib.*
„ 4. *de Fin. c.* 7. *p. m.* 125, ait: *Hoc ſolum*
„ *animal natum eſt pudoris, ac verecundiæ*
„ *particeps, appetensque conjunctionem ho-*
„ *minum, ac ſocietatem.... his initiis,*
„ *tanquam ſeminibus a natura datis, ... ju-*
„ *ſtitia, & omnis honeſtas perfecte abſoluta eſt.*
„ Denique in *Lib.* 3. *offic. c.* 6. ita diſſerit:
„ *Ergo unum debet eſſe omnibus propoſitum,*
„ *ut eadem ſit utilitas uniuscujusque, &*
„ *univerſorum: quam ſi ad ſe quisque rapiet,*
„ *diſſolvetur omnis humana conſortio. Atque*
„ *etiam ſi hoc natura præſcribit, ut homo*
„ *homini, quicunque ſit, ob eam ipſam cau-*
„ *ſam, quod is homo ſit, conſultum velit;*
„ *neceſſe eſt, ſecundum eandem naturam om-*
„ *nium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita*
„ *eſt, una continemur omnes, & eadem*
„ *lege naturæ: idque ipſum ſi ita eſt, certe*
„ *violare alterum lege naturæ prohibemur.*
„ Hinc ſepoſita communitate, & conſo-
„ ciatione naturali, nec juſtitiæ, nec bo-
„ nitati locum fore, ait Cicero *l.* 3. *de fin.*
„ *p. m.* 117; & ſublata humani generis ſo-
„ cietate, juſtitiam funditus tolli, ſtatuit
„ *L.* 3. *de offic. c.* 6. Is, qui aliquid contra-
„ rium ſocietati humanæ peragit, i. e. qui
„ alii nocet, & membra illius ſocietatis non
„ ſervat, diſrumpere humanam ſocietatem
„ dicitur *Cic. L.* 3. *de offic. c.* 5, & 6.
„ Seneca *L.* 2. *de ira c.* 31, ait: *Salva eſſe*
„ *ſocietas ſine amore, & cuſtodia partium,*
„ *non poteſt.* Hinc de tyranno ait idem Sene-
„ ca: *Quicquid erat, quo mihi cohæreret, in-*
„ *terciſa juris humani ſocietate, abſcidit. l.* 7.
„ *de benef. c.* 19.
„ Generale igitur veteribus principium fuit:
„ ubi ſocietas, ibi jus eſt. *Vid. Diſſert.*
„ *proœm.* 1. §. 7.
„ Cum vero in eadem Diſſertatione *I.* §. 18.
„ *ſeq.* probatum ſit, non dari ſocietatem
„ communem hominum, nedum ejus cuſto-
„ diam eſſe verum, unicum, & adæquatum
„ juris naturalis principium; alia principia
„ ſuppeditanda ſunt, ex quibus omnis obli-
„ gationis naturalis ratio neceſſario inferri
„ poſſit. B. Parens talia propoſuit in Poſitio-
„ nibus juris gentium, quæ exſtant in *Diſ-*
„ *ſertatione Proœmiali X.* Atque hæc prin-
„ cipia alio ordine propoſuimus in *Diſſerta-*
„ *tione proœmiali XII.* Compendium novi
„ noſtri ſyſtematis hoc eſt.
„ I. Deus ſolus jus, & imperium in genus
„ humanum habet: adeoque ſolus ei legem
„ dare poteſt. *Diſſ. Proœm. XII.* §. 57.

, II.

Digitized by Google

,, II. Eum autem talem legem dediſſe, ex
,, ratione probatur: nec alio modo probari
,, poteſt. *Diſſ. Pr. XII.* §. 69.

,, III. Modi autem probandi voluntatem
,, Dei, & Creatoris, rationi convenientes,
,, ſunt 1. Motus, & inſtinctus in hominibus
,, a natura conditi. 2. Actiones Creatoris. 3.
,, Actionum finis neceſſarius, vel probabilis.
,, 4. Medii neceſſitas. 5. Natura, & eſſentia
,, ſanctiſſimi Creatoris; quo & pertinet, quod
,, nihil fruſtra faciat. 6. Conſenſus omnium
,, gentium. *Diſſ. Pr. XII.* §. 42. *ſeq.*

,, IV. Ex his probandi modis conſtat,
,, Deum cuique hominum facultates quasdam
,, habendi, vel agendi proprias eſſe voluiſſe:
,, adeoque ſingulis jus ita habendi, vel agen-
,, di, quæſitum eſſe ex voluntate Creatoris.

,, Unde neceſſario ſequitur, alios homi-
,, nes hoc jus a natura cuique conceſſum tur-
,, bare non poſſe: & Deum voluiſſe, ut *jus*
,, *ſuum cuique tribuatur.*

,, Sane ſub hac regula generali omnia
,, præcepta naturæ continentur; nec ulla da-
,, tur lex naturæ, quæ non neceſſario ex ea
,, regula ſequatur. *Diſſ. Proœm. XII.* §. 49.
,, *ſeq. Adde Diſſ. Pr. X.* §. 19. *ſeq. Diſſ.*
,, *Pr. XI.* §. 26. *ſeq. Diſſ. Pr. I.* §. 56.
,, §. 63. *ſeq.*

,, V. Jus autem cuique ſuum eſt *vel intuitu*
,, *Dei;* unde jura inter Deum, & homines,
,, præcipue perfectionum præcepta, oriuntur:
,, *vel intuitu hominum inter ſe. Diſſ. Proœm.*
,, *XII.* §. 50. *ſeq.* §. 52. *uſque ad* §. 103.

,, VI. Jus *cuique hominum* ſuum eſt, vel
,, *ex ſtatu hominum*, vel *ex jure rerum*,
,, vel *ex obligatione perſonæ. Diſſ. Proœm. XII.*
,, §. 103. *& late ſeq.*

,, VII. Si quis hominum jus a Creatore aliis
,, conceſſum tribuere nolit, adigi ad id po-
,, teſt vel per *judicia*, vel per *repreſſalias*, &
,, *bellum. Diſſ. Proœm. XII.* §. 607. *ſeq.*

,, En non tantum ſimpliciſſima *principia*:
,, ſed & integrum ſyſtema *juris naturalis*, nul-
,, lis verborum ambagibus involutum, non
,, novis, ac inuſitatis nominibus, vel defi-
,, nitionibus obſcuratum; ſed facillima me-
,, thodo ad ordinem juris Romani compoſi-
,, tum: ex quo omnia jura naturæ, ne
,, unico excepto, per illationes rationis ne-
,, ceſſario ſequuntur.

Societatis cuſtodia humano intellectui conveniens] Poſtquam Auctor fundamenti loco poſuit, 1. homines natura ducente ferri ad ſocietatem, ſeu communitatem cum eis, qui ſunt ejusdem generis; 2. illisque ineſſe facultatem ſciendi, agendique juxta principia generalia; indeque 3. ea, quæ huic facultati conveniunt, eſſe naturæ humanæ congruentia, &c: hinc demum 4. concludit, *ſocietatis cuſtodiam, humano intellectui convenientem, eſſe fontem juris, quod proprie naturale dicitur. Vid. Prol.* §. 6. 7, *&* 8; indeque injuſta dici, quæ naturæ ſocietatis ratione utentium repugnant. *Vid. L.* 1. *c.* 1. §. 3. *n.* 1.

Equidem hoc Principium nec a Carneadis, nec ab Hobbeſii, nec a Cumberlandi, nec a Pufendorfii principiis, etſi contraria via inire videantur, differt.

CARNEADES, qui nullum jus naturale agnoſcit, homines propter ſua commoda in ſocietates coiviſſe, adeoque ex utilitate ſibi jura conſtituiſſe, ſtatuit. *Vid. ſup.* § 5. Immo probabile eſt, Carneadem, dum ait, *homines natura ducente ferri ad ſuas utilitates*, non excluſiſſe publicam utilitatem; quia ſine ea homines privatam utilitatem percipere non poſſunt.

HOBBESIUS ait, natura jus eſſe omnium in omnia, ita ut quisque agere poſſit quicquid vult; indeque inter homines ſtatum belli eſſe: at ob mutuum deſtructionis metum, (adeoque ex utilitate,) homines jus ſuum abſolutum pactis tranſtuliſſe in Civitatem; & huic Civitati jam idem jus competere in ſingulos, quod ſingulis competiit inter ſe. *Vid. Hobbeſii Leviathan, & tractatum de Cive.*

CUMBERLANDUS principii loco ponit, homines obligari ad mutuam benevolentiam, & quidem talem, qua communis omnium felicitas promovetur: *de legib. nat. c.* 1. §. 6.

PUFENDORFIUS ait, homines mutua officia ſibi debere, atque ideo ad cuſtodiam ſocietatis teneri.

Omnes igitur conveniunt, jura ob *utilitatem* conſtituta eſſe. GROTIUS allegat rationem mutuæ indigentiæ, adeoque utilitatem, quæ homines ſociales reddit. *Prol.* §. 16. CARNEADES omnes utilitatis ſpecies, ad quas homines natura ducente feruntur, complectitur. *Prol.* §. 5. HOBBESIUS ex mutuo metu id factum, ait. CUMBERLANDUS leges naturæ omnes ad unam de benevolentia erga rationales omnes reducit: adeoque ei quoque ſola utilitas fons eſt juris. *Cumberl. de leg. nat. c.* 1. *per tot;* unde commune bonum ſupremam le-

gem eſſe, ait *ibid.* §. 4. Pufendorfius denique, homines mutua ſibi debere officia, ſtatuit: idque iisdem ex indigentia, & appetitu ſocietatis, adeoque ex utilitate, deducit.

Additio.

„ B. Parens in Exercitationibus ad Grotium
„ prolixe *cuſtodiam hanc ſocietatis humano*
„ *intellectui convenientem* examinavit; in-
„ primis vero contra aſſertores ejus recentio-
„ res, Pufendorfium nimirum, & Culpiſium,
„ cauſam egit: quorum ille in tractatu de
„ *Jure nat. & Gent. l. 2. c. 3.* §. 19. hic
„ *in Collegio Grotiano ad proleg.* §. 7. prin-
„ cipium hoc deducendi jura naturæ *non*
„ *genuinum ſolum, & manifeſtum, ſed &*
„ *ſufficiens etiam, & adæquatum debere ha-*
„ *beri*, ſtatuunt; *adeo ut non ſit ullum*
„ *præceptum juris naturalis ad homines ſpe-*
„ *ctans, cujus ratio non ultimò exinde pe-*
„ *tatur; at Deum ſupponi, ut vim legis ha-*
„ *beret.* Late, inquam, hæc refutavit B. Pa-
„ rens in dicta Exercitatione, allegans, 1°.
„ *cuſtodiam Societatis, humano intellectui con-*
„ *venientem*, ſano ſenſu nihil aliud inferre,
„ quam communem hominum, utilitatem,
„ quæ & variat, & cui renunciare homines
„ poſſint, *d. Exerc.* 1. § 78. *uſque ad* § 84.
„ 2°. Principium hoc, etſi verbis a Carnea-
„ dis, Epicuri, & Hobbeſii doctrina diffe-
„ rat, re ipſa tamen cum ea convenire,
„ *d.* §. 84. *uſque ad* §. 98. Neque 3°. clauſu-
„ lam illam, *humano intellectui convenientem*
„ *&c.* aliquam differentiam inferre, *d.* §.
„ 98. *uſque ad* §. 114. & §. 126. *uſque ad*
„ §. 166. 4°. Motum naturæ ad ſocietatem,
„ humano intellectui convenientem, longiſ-
„ ſime abeſſe a principio Juris naturæ; nec
„ ullam obligationem inde oriri, *d.* §. 166.
„ *uſque ad* §. 187. 5°. Speciatim contra
„ Pufendorfium, & Culpiſium demonſtrat,
„ ſocialitatem non eſſe principium Juris,
„ nedum unicum, & adæquatum; etſi cum
„ iis ſupponatur, Deum exiſtere, & Socia-
„ litatem imperaſſe, *d.* §. 187 *uſque ad* §.
„ 217. Denique, & 6°. probat, Socialita-
„ tem non eſſe modum probandi jura naturæ,
„ nedum univerſalem, *d.* §. 217. *uſque ad*
„ § 239.

„ Nos in *Diſſert. proœm.* 1. demonſtravi-
„ mus, ſocietatem generis humani plane non
„ dari: & ſi daretur, non eſſe principium
„ obligationis naturalis, nedum modum
„ probandi juris univerſalem. Quo lectorem,
„ ne actum agamus, remittimus.

„ Id ſaltem hic notamus, nullam nobis
„ videri convenientiam inter principia Grotii,
„ Cumberlandi, ac *Pufendorfii &c.* & in-
„ ter principia *Carneadis, Epicuri, & Hob-*
„ *beſii. Grotius* enim I. ſupponit, hominibus
„ ratione præditis, cum ſocietatis appetitu
„ excellenti ineſſe facultatem ſciendi, agen-
„ dique ſecundum generalia præcepta. Præ-
„ dicti Philoſophi negant, homini ineſſe ap-
„ petitum ſocietatis: adeoque non agno-
„ ſcunt generalia præcepta, quæ homines
„ obligent ad eam ſocietatem cuſtodiendam.
„ *II. Grotius* ait. Deum, qui talia præ-
„ cepta in nobis exiſtere voluit, cuſtodiam
„ illam ſocietatis præcepiſſe. *Proleg.* §. 12.
„ Carneades autem, & Epicurus negant,
„ Deum exiſtere, aut humano generi neceſ-
„ ſitatem impoſuiſſe aliquid agendi, vel non
„ agendi, nedum ſocietatem cuſtodiendi.
„ *III. Grotius* igitur agnoſcit aliquod jus na-
„ turæ innatum, & cordibus hominum in-
„ ſcriptum. *Reliqui* autem tale jus negant,
„ ac potius homini libertatem concedunt
„ agendi quicquid lubet. *Grotius IV.* docet,
„ natura neminem alium lædere poſſe, quia
„ id pugnat cum motu naturæ, quo quis
„ fertur ad commoda communitatis humanæ.
„ *Reliqui* ajunt, natura quemque alium lædere
„ poſſe, idque demum pactis civitatum mu-
„ tatum eſſe. Certum ergo *V.* eſt, *Grotium*
„ ſupponere obligationem, quæ 1. ab ipſa eſt
„ natura, 2. a Deo probata, 3. æternis ra-
„ tionibus conſtans, & 4. univerſalis: quæ
„ omnia ceſſant in obligationum cauſa, quam
„ *Carneades, Epicurus, & Hobbeſius* addu-
„ cunt. Nam ea nec a natura, nec a Deo eſt,
„ nec æternis rationibus conſtat, ſed ex pa-
„ cto oritur; nec univerſalis eſt, ſed tan-
„ tum eos obligat, inter quos pactum inter-
„ ceſſit; & mutari poteſt, quoties utilitas
„ illa ceſſat.

„ At, ais, negari non poſſe; *Grotii prin-*
„ *cipium revera nihil aliud inferre, quam*
„ *communem hominum utilitatem.* Nam 1°.
„ notandum eſt ipſum Grotium id negare;
„ is enim docet, *naturam nos, etſi nulla re*
„ *indigeremus, ad ſocietatem ferre, Proleg.*
„ §. 16. adeoque ferri nos, ait, ad conſer-
„ vationem ſocietatis, etſi nulla inde in nos
„ redundet utilitas. Atque hinc appetitum
„ ſocietatis, Auctor *excellentem* vocat, quia
„ ratio humana ſtudium utilitatum ſuarum in
„ hominibus temperat. § 7. Sed & 2°. bene
„ notandum eſt, principium Grotii ſuppo-
„ nere neceſſitatem agendi, vel non agendi,
„ etiam

Digitized by Google

,, etiam ſpreta propria utilitate, *Proleg.* §. 16.
,, 17, & 18; eamque obligationem ex
,, principiis internis, a Deo quoqoe proba-
,, tis, oriri. Carneades autem nullam a oatu-
,, ra obligationem agnoſcit, & ſtoltum eum
,, potius judicat, qui propriæ otilitati renun-
,, ciat aliorum commodo conſulens. *Proleg.*
,, §. 5.

Fons eſt ejus juris, quod proprio nomine appellatur] ,, Nimirum, jus ſociale. *Vid.*
,, *infra* §. 12. & *l.* 2. *c.* 23. §. 13. *L.* 3. *c.* 1.
,, §. 2. *n.* 1. Jus ſtricte ſic dictum. *L.* 1.
,, *c.* 1. §. 5. *l.* 3. *c.* 13. §. 4. *n.* 1. 3. *L.* 2.
,, *c.* 25. §. 3. *n.* 3. quod facultatem agendi
,, in ſolo ſocietatis reſpectu ſignificat, *L.* 3.
,, *c.* 1. §. 2. *n.* 1; indeque id opponit juri
,, laxiori. *Vid.* §. *ſeq.*

Quo pertinent] ,, In genere dicendum,
,, jus naturæ verſari circa tria objecta juris
,, Romani, nimirum, circa *perſonas*, ea-
,, rumque *ſtatum*, circa *res*, & circa *actio-*
,, *nes*, quæ ex obligatione perſonæ ſequun-
,, tur. At nullum horum jurium ex ſocialitate,
,, utpote quæ natura cognita oon eſt, deduci
,, poteſt: nedum obligatio quædam ex ea ſo-
,, cialitate oritur, quia ſupponitur, Deum
,, abeſſe poſſe. Conf. *Diſſert. Proœm.* 1.
,, §. 18. *ſeq.*

Alieni abſtinentia] ,, Neceſſitas abſtinen-
,, di ab alieno, non ſequitur ex ſocialitate,
,, qualem non agnoſcimus; ſed ex plane alia
,, ratione, quæ ſubſiſtit, etſi ſocietas com-
,, munis non detur. Deus enim cuique ho-
,, minum jus in ſuas res, & in ſuas actiones
,, conceſſit; alius igitur hoc jus turbare, i.
,, e. voluntatem divinam evertere nequit; ſed
,, potius a jure, quod alterius eſt, abſtinere,
,, & ſi damnum in re aliena dedit, vel jus
,, alterius læſit, vel jus alieoum in ſuo patri-
,, monio habet, illud ei, ad quem jus per-
,, tinet, tribuere tenetur.

Si quid alieni habeamus &c. reſtitutio]
,, Quando quis rem penes ſe habet, quæ
,, ex Dei voluntate, & conceſſione alterius
,, eſt, injuria eam tenet, & contra volun-
,, tatem Creatoris. Hanc injuriam reparare,
,, i. e. *jus ſuum cuique tribuere*, *tenetur.*
,, *Diſſert. Proœm. XII.* §. 248.

Aut lucri inde fecerimus] ,, Quando quis
,, locupletior factus eſt ex re, quæ ex con-
,, ceſſione Creatoris alii eſt quæſita, certum
,, eſt injuria eum locupletiorem fieri; quia
,, oemo niſi dominus utilitatem ex re ſua per-
,, cipere poteſt. Non autem deſinit hæc ioju-
,, ria, niſi utilitas illa reſtituatur, adeoque
,, jus ſuum cuique tribuatur. *Diſſ. Pr. XII.*
,, §. 343. In doobus igitor hic errat Grotius:
,, 1. quod hanc obligationem ex appetitu ſo-
,, ciali deducat: 2. quod eam referat ad jus
,, rerum, quod ex rebos non exſtantibus
,, oritur (*Vid. Diſſert. Proœm. VI.* §. 27. &
,, §. 76.); cum ea obligatio criatur ex quaſi
,, contractu. *Diſſ. Pr. XII.* §. 343.

Promiſſorum implendorum obligatio] ,, Ni-
,, hil minos ex *appetitu ſociali* ſequitur, quam
,, obligatio ſtandi pactis. *Vid. Diſſ. Pr. XII.*
,, §. 72. *n.* 10. Ipſe Grotius id animadver-
,, tit: hinc infra §. 15. aliam rationem, cur
,, pactis ſtandum ſit, affert; *quia, ſcilicet,*
,, *neceſſarius aliquis inter homines eſſet modus*
,, *ſe obligandi, neque vero alius modus natu-*
,, *ralis fingi poſſet.* Quæ ratio æque frivola eſt.
,, Vera ratio eſt, quod ooicuique jus ſit de
,, rebus, & actionibus ſuis, quæ ex volun-
,, tate Creatoris ei quæſitæ, & propriæ ſont,
,, diſponendi, adeoque & eas ſuo conſenſu
,, in alios transferendi. Si quis proiode ita
,, diſponit, ut res, vel actionis ſuæ utilitas,
,, in alium transferatur; jam incipit alieni
,, aliquid in patrimonio ſuo habere, quod ex
,, regula generali juſtitiæ ei, in quem jus hoc
,, tranſtulit, tribuere tenetur. *Diſſ. Pr.*
,, *XII.* §. 338. *ſeq.* §. 399. *ſeq.*

Damni culpa dati reparatio] ,, Quoties
,, enim jus alterius dolo, vel culpa mea læ-
,, ditur, teneor ad ejus reparationem: non
,, ex aliqua ſocietatis cuſtodia; ſed ex volun-
,, tate Dei, qui vult, *jus ſuum cuique tribui:*
,, i. e. qui vult, reparari jus, quod Creator
,, alii conceſſit, & quod ego violavi. Atque
,, hæc obligatio oritur ex DELICTO, vel
,, QUASI DELICTO. *Diſſert. Proœm.*
,, *XII.* §. 342. Adde infra *l.* 2. *c.* 19.

Et pœna inter homines meritum] ,, Obliga-
,, tionis, quæ ex *delicto*, vel *quaſi delicto*
,, deſcendit, effectus eſt, ut lædens teneatur
,, ad reparationem injuriæ. Reparatio illa fit
,, regulariter per damni dati reſtitutiooem:
,, ſi autem jus læſum reſtitui nequit, uti ſi
,, quis famam alterius ſuggillavit, thorum al-
,, terius violavit, injuriam tum verbalem,
,, tum realem alteri intulit, corpus alterius
,, læſit &c; his caſibus reparatio aliter fieri
,, non poteſt, niſi per tantundem, i. e. infli-
,, gitur lædenti tantundem mali, quantum
,, fecit: quæ *pœna* dicitur. *Diſſert. Proœm.*
,, *XII.* §. 539. *ſeq.* Add. *infr. l.* 2. *c.* 20.
,, Tantum autem abeſt ut *pœna* ad cuſtodiam
,, ſocietatis pertioeat, ut ea potius ſocieta-

Digitized by Google

„ tem, ſi talis exiſteret, turbet. *Vid. Diſſert.*
„ *Proœm.* I. §. 73. *n.* 3. Verius igitur
„ eſt, pœnarum jus ex voluntate Dei
„ originem capere. Deus enim jura quædam
„ hominibus conceſſit, & illa cuique pro-
„ pria eſſe voluit. Si quis igitur jura illa vio-
„ lat, repugnat voluntati Creatoris, eoque
„ injuria agit, quam reparare, i. e. jus ſuum
„ cuique tribuere, tenetur. Reparatio au-
„ tem illa, ſi aliter non poteſt, per tan-
„ tundem fieri, i. e. reus tantundem mali
„ pati debet, quantum fecit. Atque ex his
„ apparet, pœnarum rationem demonſtrari
„ poſſe, etſi nulla ſocietas humana exiſtat.
„ *Diſſert. Proœm. XII.* §. 539.

„ Ex his, quæ modo dicta ſunt, conſtat,
„ quam infeliciter Auctor *jura* tum in *res*,
„ tum in *perſonas*, ex CUSTODIA SO-
„ CIETATIS eruere conetur, cum e
„ contrario demonſtratum ſit, omnia obli-
„ gationum capita ultro ſequi ex decreto di-
„ vini Numinis, *jus ſuum cuique tribui* vo-
„ lentis.

AD §. 9.

„ EXPOSITO *jure naturæ ſociali*, al-
„ teram juris naturalis ſpeciem hic proponit
„ Auctor, nimirum, JUS NATURÆ
„ LAXIUS, ſeu JUS NATURÆ HU-
„ MANÆ. *Proleg.* §. 13. & *l.* 1. *c.* 1. §. 9.
„ Quod non ex vi, & affectu ſociali oriri,
„ ait, ſed ex *judicio recte conformato*, *ad*
„ *æſtimanda quæ delectant*, *aut nocent.*
„ Conveniens enim eſſe *naturæ humanæ*,
„ exiſtimat, in his quoque judicium rectè
„ conformatum ſequi: indeque concludit,
„ quod tali judicio repugnat, *id etiam con-*
„ *tra jus humanæ naturæ eſſe*, *Proleg.* §. 9;
„ quia pugnat cum aliquo rectæ rationis di-
„ ctato. *Proleg.* §. 41.

„ Atque hoc jus quia non ſimpliciter
„ obligat ad juſtum (i. e. ad cuſtodiam ſo-
„ cietatis), ſed ad rectum, i. e. ad ea,
„ quæ conveniunt judicio recte conformato,
„ &c. *jus naturæ laxius* vocat. *Prol.* §. 12.
„ *l.* 1. *c.* 1. §. 9. Illudque non appellat
„ FACULTATEM (unde, nimirum,
„ facultas exigendi competit), ſed APTI-
„ TUDINEM, ſeu quod convenit, *L.* 1.
„ *c.* 1. §. 4. 7, & 8. *l.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 2.
„ *c.* 17. §. 2. PUDOREM, *l.* 3. *c.* 10.
„ §. 1, & 2. LEGEM CHARITATIS,
„ *l.* 2. *c.* 16. §. 16. *c.* 12. §. 9. &c.

„ Definit hoc jus, *Dictamen rectæ ratio-*
„ *nis, indicans alicui actui ex ejus convenien-*
„ *tia, aut disconvenientia NB. cum natura*
„ *rationali* (non ergo appetitu ſocietatis)
„ *ineſſe moralem turpitudinem, aut neceſſi-*
„ *tatem moralem. L.* 1. *c.* 1. §. 10.

„ Hoc ſenſu aliquid juris naturalis eſſe,
„ duplici modo probat *I. A priori*, ſi actus
„ aliquis convenit neceſſario cum *natura ra-*
„ *tionali*, *L.* 1. *c.* 1. § 12. i. e. *cum ju-*
„ *dicio illo recte conformato ad æſtimanda quæ*
„ *delectant, aut nocent*, & *quæ in utrum-*
„ *vis poſſunt ducere pro humani intellectus mo-*
„ *do*, &c. *Prol.* § 7. & 9. Quicquid igi-
„ tur tali judicio repugnat, id quoque eſſe, ait,
„ contra jus naturæ, non ſocialis, ſed hu-
„ manæ, *Prol.* §. 9; eoque injuſtum *L.* 1.
„ *c.* 2. § 1. *n.* 3. *II. A poſteriori*, ſi om-
„ nium aut moratiorum ſaltem gentium,
„ judicio talis actus repugnat. Univerſalem
„ enim effectum univerſalem requirere cau-
„ ſam: talis autem exiſtimationis cauſam
„ vix ullam aliam videre poſſe, præter ſen-
„ ſum ipſum, communis qui dicitur. *L.* 1.
„ *c.* 1. §. 12. & *Prol.* § 40.

„ Hoc jus itidem non a Deo, nec ex libera
„ ejus voluntate fluere, ait; ſed ex *princi-*
„ *piis internis*, nimirum, *ex judicio recte*
„ *conformato ad æſtimanda quæ delectant*,
„ *aut nocent. Prol.* §. 9. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.*
„ 3. Adeoque exiſtere, & homines inde
„ obligari, ſtatuit, etſi detur Deum non
„ eſſe. *Prol.* §. 11, & 12. Indeque conclu-
„ dit, hoc quoque jus nec a Deo mutari poſ-
„ ſe. *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 1. 2, & 5.

„ Objectum *juris naturæ laxioris* Grotio
„ ſunt virtutes, quæ aliis hominibus utilita-
„ tem afferunt: ut liberalitas, miſericordia,
„ temperantia, fortitudo, debitum gratiæ
„ reponendæ, &c *Diſſ. Pr. II.* §. 8, & 9.
„ Reliquas enim virtutes eſſe quidem, ait,
„ præſcripta honeſta, ſed non obligantia.
„ *Dict. Diſſert. Proœm. II*, § 9.

„ Effectum hujus juris hunc eſſe, ait, ut
„ obligationem producat, *Lib.* 2. *c.* 11.
„ § 4. *n.* 3. *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *l.* 2. *c.* 22.
„ §. 16, ſed ſaltem intuitu Dei, i. e. in fo-
„ ro poli. Nulli igitur hominum ex his acti-
„ bus jus aliquod quæri, ſtatuit; indeque
„ neminem id, quod ex hoc jure debetur,
„ in foro exigere, aut me ad præſtandum co-
„ gere, aut pœnam ideo mihi infligere,
„ poſſe: nullam proinde ex hoc jure oriri
„ præſtandi neceſſitatem, nullam reſtituen-
„ di obligationem. *dict. Diſſert. Proœm. c.* 1.
„ §. 10. *ſeq.*

„ Hinc

Digitized by Google

„ Hinc concludit, præcepta hujus juris
negligi ab hominibus, nec eos ideo ab ho-
„ minibus puniri, vel præcepta exigi, poſſe:
„ cæterum Deo teneri. *Diſſ. Pr.* 2. § 10.
„ Adeoque homines non obligari ex juſtitia
„ proprie ſic dicta; culpa tamen non care-
„ re *Grot. l.* 2. *c.* 25. §. 3.

„ Differentiam *juris naturæ laxioris* a *ſo-*
„ *ciali* expoſuimus *ſupra in not. ad* §. 8.
„ *Add. Diſſ. Pr. I.* §. 15. *Diſſ. Pr. II.* §. 11.
„ Quomodo autem differat a jure Divino
„ poſitivo univerſali, vide *dict.* §. 8. *Add.*
„ *Diſſ. Proœm. I.* §. 16. & *Diſſ. Proœm.*
„ *III* §. 4.

„ Equidem negari nequit, perfectionum
„ regulas, & virtutum præcepta, quæ Au-
„ ctor novis adhibitis terminis ad *jus natu-*
„ *ræ humanæ*, *ſeu jus naturæ laxius* refert,
„ a natura eſſe, (quod rationibus probavi-
„ mus in *Diſſert. Proœm. II.* §. 30. *ſeq.* At
„ merito negamus, præcepta illa ſequi ex
„ judicio rite conformato ad eligenda ea,
„ quæ delectant, aut nocent (*Dict. Diſſ.*
„ *Proœm. II.* §. 23. *ſeq.*); ſed ex imitatione
„ perfectionum Divinarum, adeoque ex vo-
„ luntate Dei, qui non poteſt velle niſi id,
„ quod perfectum eſt. *Dict. Diſſert.* §. 32.
„ *ſeq.*

Ab hac juris ſignificatione] „ Nimirum,
„ a jure ſociali, quod *cuſtodiam ſocietatis*
„ *humano intellectui convenientem* præcipit.
„ §. *præced.*

Fluxit altera largior] „ Quo ſenſu jus
„ naturæ dicitur, quod *humanæ naturæ* con-
„ gruit, §. 7. *infr.* & §. *b.* nullo reſpectu
„ habito ad ſocietatem.

Quia enim homo &c. non tantum obtinet vim ſocialem] „ Unde oritur jus naturæ ſo-
„ ciale.

De qua diximus] „ *Supr.* §. 7, & 8.

Sed & judicium ad æſtimanda ea, quæ delectant] Incipit hic Grotius errorem, quem
per integrum tractatum diſperſum deprehen-
des: ſcil. ea, quæ perfectionis, & virtutis
ſunt, ſpeciem juris eſſe, & quidem laxio-
ris; cum tamen ea ad jus plane non per-
tineant, ſed ad ſpecialem diſciplinam, ſcil.
Ethicam, unde nulla agendi neceſſitas ori-
tur. *Conſ. Diſſ. Proœm. X.* §. 18.

Additio.

„ Revera nullus inter Grotium, & B.
„ Parentem eſt diſſenſus (quod prolixius
„ probavi in *Diſſ. Proœm. II.* §. 21. §. 22.)
„ Ille enim per *jus naturæ humanæ*, ſeu
„ *laxius*, non tale jus intelligit, unde ne-
„ ceſſitas agendi *reſpectu* alterius hominis
„ oritur; nam ipſe toties quoties inculca-
„ vit, alii inde nullum jus agendi oriri,
„ nec ei jus quæſitum eſſe. Omnem igitur
„ neceſſitatem *intuitu* Dei eſſe, ſtatuit; in
„ Deum enim peccat, qui virtutum exerci-
„ tium omittit, i. e qui non imitatur perfe-
„ ctiones divinas, & qui cultum Deo debi-
„ tum negligit: indeque injuriam in Deum
„ committit. *Diſſ. Proœm. II.* §. 18. Hacte-
„ nus igitur recte aſſeri poteſt, eum, qui
„ imperfecte agit, violare jus naturæ, i. e.
„ jus Deo quæſitum. Atque hæc quoque eſt
„ doctrina B. Parentis in *Diſput. de Anti-*
„ *doris Tit.* 2. §. 10 & 11. *Vid. Diſſ. Pro-*
„ *œm. II.* §. 22.

Non præſentia tantum, ſed & futura]
„ Nam hoc eximium aliquid rationis eſſe,
„ putat Auctor, quod etiam ea, quæ in fu-
„ turum nobis utilia, aut noxia ſunt, ju-
„ dicare, atque ea dignoſcere poſſimus,
„ quæ ad voluptatem ducunt, vel ad id,
„ quod noxium nobis eſt. Verum, dictum
„ jam eſt, exinde, nondum normam, ſeu
„ regulam perfectionum probari.

Pro humani intellectus modo] „ In ſtatu
„ perfectionis homines noxia ab utilibus ple-
„ niſſime diſcernere potuiſſent; at corrupta
„ humana natura ſæpius noxia quædam ſub
„ ſpecie boni exhibet, & contra: adeoque
„ Auctor noxia, & utilia æſtimari debere,
„ ait, prout intellectus humanus, i. e. im-
„ becillitas humana, permittit.

In his judicium recte conformatum ſequi &c. naturæ conveniens eſt] „ Hæc eſt pe-
„ titio principii, quidnam ſit judicium recte
„ conformatum: homo enim non ex ſe,
„ & ſuo judicio, ſecernere virtutes poteſt;
„ ſed norma, & regula ſtatui debet, jux-
„ ta quam aliud perfectum, aliud imperfe-
„ ctum dicatur: & fruſtra aſſeritur, naturæ
„ conveniens eſſe, ut homo judicium recte
„ conformatum ſequatur, niſi conſtet, &
„ probetur, quando ſit recte conformatum,
„ & quid inde inferatur (*vid. Diſſert. Pro-*
„ *œm. II.* §. 23. *ſeq.*) Sane, Deus in no-
„ bis exſtare voluit notitiam opificiorum,
„ rerum naturalium, &c. eaque nobis eſſe
„ utilia, ex judicio rite conformato appa-
„ ret; neque tamen ad ea obligamur, ne-
„ dum ea ſunt principia juris. Tunc ergo
„ judicium rite conformatum jus facit, quan-
„ do jus aliquod quæſitum apparet Deo; id
„ enim ei tribui debet.

Neque metu], „Judicium enim recte conformatum nec metu præſentis periculi contra regulas perfectionis peccabit.

Aut voluptatis præſentis illecebra] „ Judicium recte conformatum nihil eliget, cujus poſtea pœniteat. *Vid. Gron. h.*

Aut temerario rapi impetu], „ Si quis igitur ira correptus repente aliquid facit, non eſt conveniens naturæ; quia homo id agens non ſequitur recte conformatum judicium.

Etiam contra jus naturæ &c. eſſe intelligitur] Diximus in *pr. h.* §. *ad* v. *ſed & judicium &c.*) Jus hoc laxius plane ad jus naturæ non pertinere, 1. quia juris laxioris fons, & principium ponitur *in convenientia cum judicio recte conformato*: probari autem deberet, omnia ea, quæ conveniunt judieio recte conformato, præcepta a natura eſſe; vagum enim, & nimis indefinitum eſt hoc principium, quia multa rectu judicio conformia ſunt, quæ tamen neceſſitatem non inferunt, ut opificia exercere, ambulare, &c. Sane 2°. omnia ea, quæ Auctor ex hoc jure laxiori infert, plane ad jus non pertinent: adeoque nec largiori ſenſu jus dici poſſunt, ſed ſunt præcepta Ethices; nam ad hanc juris ſignificationem refert virtutum præcepta, *L.* 3. *c.* 10. §. 1. charitatis leges, *L.* 3. *c.* 11. §. 2. diſpenſationem præmiorum, &c. *Vid.* §. *ſeq.* Quæ nullam omnino inducunt obligatiunem; quod ſingulis locis in ipſo tractatu demonſtrabitur.

Additio.

„ Notavimus in præcedentibus, Grotium nullam obligationem *juri naturæ laxiori* tribuere reſpectu alterius hominis, ſed tantum intuitu Dei. At idem ſtatuit B. Parens: uti modo diximus. *Vid. h.* §. *addit. ad v. ſed & judicium, &c.* Cæterum verum eſt, judicium illud non eſſe normam juris naturæ laxioris.

Humanæ ſcilicet], „ Adeoque alia Auctori eſt *natura ſocialis*, alia *natura humana*: quicquid repugnat naturæ ſociali, illud, ait, eſſe contra *jus naturæ ſociale*; quicquid vero repugnat naturæ humanæ, i. e. judicio recte conformato, illud contra *jus naturæ humanæ*, ſeu contra *jus naturæ laxius* eſſe, ſtatuit. At dictum jam eſt, jus ſociale non dari: jus vero naturæ laxius, i. e. quod ex perfectione oritur, nulla ratione ex judicio illo recte conformato, ad æſtimanda illa, quæ utilia, vel noxia ſunt, deduci poſſe.

AD §. 10.

ATQUE *huc*] „ Scil. ad jus largiori ſenſu ſumtum, & quatenus a jure ſociali diſtinguitur.

Elargiendis prudens diſpenſatio] Homines non tenentur ex juris ratione præmia merentibus diſtribuere; ſed potius pro lubitu de re ſua diſponere poſſunt. At perfectius agunt ſi merentibus tribuunt: adeoque prudens hæc diſpenſatio ſequitur ex præceptis Ethices, non ex jure aliquo naturæ laxiori.

Additio.

„ Notavimus §. præced. Grotium per *jus naturæ laxius* nihil aliud intelligere, quam præcepta virtutum, legesque perfectionum. Hæc præcepta *jus laxiori ſenſu* vocari poſſunt, quia obligationem producunt non quidem inter homines, ſed inter Deum, & homines. Quod cum ipſe B. Parens ſentiat, merito aſſeruimus diſſenſum inter eum, & Grotium nullum eſſe. §. *præc. ad* v. *ſed & judicium &c.*

Quæ nunc ſapientiorem minus ſapienti præfert], „ Dignitates, & præmia etiam minus ſapienti, & minus merito dare poſſum, quia de re mea diſpono, nec jus hominis lædo: at contra perfectionis regulas pecco, adeoque actio hæc Deo diſplicet.

Propinquum extraneo], „ Grotius ex hoc jure laxiori ſucceſſiones ab inteſtato collateralium deducit, *L.* 2. *c.* 7. §. 11. *n.* 1. quia defunctus ob beneficii memoriam eos præferre extraneis voluiſſe videtur *ibid.* §. 9. & 10.

Pauperem diviti] „ In diſtribuendis Eleemoſynis.

Quam juris proprie, ſtricteque dicti partem jam olim multi faciunt]„ Senſus eſt: quod ea, quæ virtutis ſunt, aliquando ad jus ſociale, unde jus agendi oritur, referri ſoleant; cum tamen ad jus laxius ſaltem referri debeant.

In eo poſitam, ut quæ jam ſunt alterius, alteri permittantur, aut impleantur]„ Grotius has partes juris ſtricte ſic dicti, ſive ſocialis eſſe, *ſupra* §. 8. aſſeruit. Eo enim retulit abſtinentiam alieni, aut ſi quid alieni habeamus, aut lucri inde fecerimus, reſti-

Digitized by Google

,, reſtitutionem, & promiſſorum obligatio-
,, nem; *priori* enim caſu alteri permittimus
,, ea, quæ jam ejus ſunt: *poſteriori* caſu fi-
,, dem, quam alii de actionibus, vel rebus
,, noſtris dedimus, implemus. Adeoque ha-
,, ctenus bene concludit Auctor, jus *largio-*
,, *ri ſenſu ſumtum* non verſari circa ea,
,, quæ alterius ſunt; ſed circa noſtra. Unde
,, recte infert, eum, qui alii beneficium
,, dedit, jure naturæ gratiam repoſcere non
,, poſſe *L.* 2. *c.* 22. §. 16. quia is, qui be-
,, neficium accepit, gratum ſe exhibere te-
,, netur, non ex juſtitia propria, ſed ex vir-
,, tute ,, *ibid.*

,, Cæterum Differentias virtutis, & juris,
,, expoſuit *B. Parens in* explicatione Poſitio-
,, num ſuarum, quas exhibuimus in *Diſſert.*
,, *Proœm. X* *poſ. ult.* Add. *Diſp. B. Paren-*
,, *tis de Antidoris* §. 8.

A D. §. 11.

E T *hæc quidem, quæ jam diximus*] ,, Sci-
,, licet, hominem teneri 1. ad cuſtodiam
,, ſocietatis, *vid.* §. 8. 2. ad ea, quæ ju-
,, dicio recte conformato conveniunt. *Vid.*
,, §. 9. & 10.

Locum aliquem haberent, etiamſi dare-mus &c. non eſſe Deum] Pugnat hæc ſententia cum pietate, quod hominem ſubjiciat alii cauſæ, quam Deo. Dum enim Auctor aſſerit, dari jus naturæ, etſi non ſit Deus; neceſſario inde inferri debet, exiſtere aliquid extra Deum, quod humano generi neceſſitatem imponat. Unde igitur foret illud vinculum juris? unde obligatio ceſſante Deo, utpote ſolo ſuperiore? Sane, natura homines libertate inſtructi tamdiu licite agunt, donec ſuperior libertatem illam prohibeat: at ſublato Deo nihil ſuperius eſt humano genere; ſublato igitur legislatore, ſeu auctore naturæ, nulla ſtatui poteſt lex, nullumque jus naturæ: & contradictoria ſunt, jus eſſe, neque tamen eſſe ſuperiorem. Certum igitur eſt, ceſſante Deo nullum exiſtere jus naturæ, & homines liberrimam habere facultatem agendi, abſque ullo metu vindictæ divinæ.

Additio.

,, Diſſentientes negant, remoto Deo ceſ-
,, ſare imperium, & obligationem juris na-
,, turalis. Aliud enim eſſe, ajunt, juris na-
,, turalis imperium, & obligationem; aliud
,, hujus obligationis, & imperii executio-
,, nem: poſterius abeſſe remoto Deo, non
,, prius. *Vid. Simon. in not. ad Grot. pro-*
,, *leg.* §. 11. At velim mihi indigitari, quod-
,, nam ſit illud imperium, & quis ſit ille
,, imperator, remoto Deo? Unde, quæſo,
,, oritur obligatio, remoto ſuperiore, qui
,, neceſſitatem agendi, vel non agendi hu-
,, mano generi imponere poſſit? Quis, in-
,, quam, effectus eſt illius obligationis, ubi
,, nemo eſt qui cogere agentem poſſit, &
,, ubi res arbitrio agentis relinquitur? Aliis
,, quoque rationibus hanc ſententiam oppu-
,, gnavi *in Diſſ. Proœm.* 1. §. 41. *ſeq.* Adde
,, *B. P. Exerc.* 1. *ad Grot.* §. 50. *& infra*
,, *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *ibique not.*

Inſtat *Simon*, *conſcientiam dictare, aliquid*
,, *rectum, vel iniquum eſſe, licet a formidi-*
,, *ne pœnæ, & executione Divina anxietatem*
,, *quandam non perciperet.* Reſp. 1. Conſci-
,, entia ſupponit legem prohibitivam ſupe-
,, rioris; ceſſante igitur lege fruſtra de con-
,, ſcientia quæritur. Reſp. 2. Quid impedi-
,, ret homines, quo minus contra conſcien-
,, tiam agere poſſint? quia nihil eſt quod
,, metuere neceſſe habeant, præcipue ſi
,, clam committere crimina poſſunt. Reſp.
,, 3. Inepte igitur hæc conſcientia imperium
,, vocatur, utpote quod ſemper ſuperiorem
,, ſupponit.

,, Inſtant alii, effectum hujus obligationis
,, in eo conſiſtere, ut omnes actus per ſe
,, malos pœnæ ſequi ſoleant, idque ex nexu
,, rerum. Quæ Hobbeſii ſententia eſt. At
,, eam oppugnavimus *in Diſſ. Proœm. X.* §.
,, 8. ubi tamen notavimus eos, qui talia do-
,, centes pro Atheis habent.

,, Equidem excuſare Grotium tentavit B.
,, Lodovicus in *reſol. dub.* §. 10. dum ait:
,, *Eum non per modum theſeos, ſed per mo-*
,, *dum fictionis per impoſſibile ſtatuiſſe, abſ-*
,, *que Deo jus naturæ dari: cum expreſſe*
,, *ſubjunxerit, ſine ſummo ſcelere dari non*
,, *poſſe, quod Deus non ſit.* Verum in illa
,, theſi, quam Grotius defendit, duo diſtin-
,, cta ſunt: 1. Deum non eſſe: 2. ſine Deo
,, quoque jus naturæ eſſe. *Illud* non ponit
,, Grotius, ſed fingit per impoſſibile; idque
,, ita ſtatuere, ſummum ſcelus eſſe, ait. Aſt
,, *alterum* ponit, & concludit; nec illud
,, ſtatuere pro ſcelere habet.

Aut non curari ab eo negotia humana]
,, Imo jus naturæ abſque hac providentia
,, Divina concipi non poteſt; ſi enim ſup-
,, ponitur, Deum non curare negotia hu-

mana

Digitized by Google

,, mana, ſimul ſupponitur, Deum nihil præ-
,, ciſe voluiſſe ab hominibus fieri: adeoque
,, homines nunquam male agere, quia nul-
,, lus pœnæ metus a Deo eſſet. qui ignorat
,, actiones humanas. Unde alibi dixi, inter
,, Atheum, & eum, qui providentiam ne-
,, gat, nihil fere intereſſe; quia alter exiſten-
,, tiam Dei, alter vero ejus potentiam ne-
,, gat.

Partim ratio, partim traditio] ,, His enim
,, duobus argumentis numen aliquod eſſe,
,, evincit Auctor in *tract. de verit. relig.*
,, *Chriſt. Lib. I. §. II.* Verba ejus hæc ſunt:
,, *Res aliquas eſſe, quæ eſſe cœperint, ſenſu*
,, *ipſo, & confeſſione omnium conſtat. Ea au-*
,, *tem res ſibi non fuerunt cauſa ut eſſent:*
,, *nam quod non eſt, agere non poteſt; nec*
,, *ipſa res eſſe potuit, antequam eſſet. Sequi-*
,, *tur igitur ut aliunde habuerint ſui origi-*
,, *nem: quod non tantum de illis rebus, quas*
,, *ipſi aut conſpicimus, aut conſpeximus, fa-*
,, *tendum eſt; ſed & de iis, unde illæ or-*
,, *tum habent, donec tandem ad aliquam cau-*
,, *ſam perveniamus, quæ eſſe nunquam cœ-*
,, *perit, quæque ſit, ut loqui ſolemus, non*
,, *contingenter, ſed neceſſario. Hoc autem*
,, *qualecunque tandem ſit, de quo mox age-*
,, *mus, id ipſum eſt, quod Numinis, aut*
,, *Dei voce ſignificatur.*

,, *Alterum argumentum, quo probamus,*
,, *Numen eſſe aliquod, ſumitur a manife-*
,, *ſtiſſimo conſenſu omnium gentium, apud*
,, *quas ratio, & boni mores non plane ex-*
,, *ſtincta ſunt, inducta feritate. Nam cum*
,, *quæ ex hominum arbitratu veniunt, nec*
,, *eadem ſint apud omnes, & ſæpe muten-*
,, *tur: hæc autem notio nuſquam non repe-*
,, *riatur, neque temporum viciſſitudine mu-*
,, *tetur, quod ipſi etiam Ariſtoteli notatum,*
,, *homini ad talia minime credulo; omnino*
,, *cauſam ejus aliquam dari convenit, quæ*
,, *ſe ad omne genus humanum extendat: quæ*
,, *alia eſſe non poteſt, quam aut oraculum*
,, *Dei ipſius,' aut traditio, quæ a primis hu-*
,, *mani generis parentibus manarit; quorum*
,, *prius ſi admittimus, conſtat de quo quæ-*
,, *ritur: ſin poſterius, nulla ſane ratio aſſi-*
,, *gnari poterit idonea, cur primos illos pa-*
,, *rentes credamus falſum aliquod in re mo-*
,, *menti maximi ad omnes poſteros prodidiſſe.*
,, *Accedit, quod ſive olim cognitas, ſive nu-*
,, *per repertas orbis partes ſpectemus, ubi mo-*
,, *do, ut diximus, aliquid eſt humanitatis,*
,, *exſerit ſe hæc notitia: cum apud gentes ſa-*
,, *pientia, aut ingenio valentes: tum apud*
,, *ſtupidiores alias, quarum nec illas omnes de-*
,, *cipi potuiſſe, nec has reperiſſe quo alii alios*
,, *deciperent, ullo pacto credibile eſt.*

,, *Nec eſt, quod opponat hic quiſquam pau-*
,, *cos in multis ſeculis, qui Deum eſſe aut*
,, *non crederent, aut non credere ſe profi-*
,, *terentur. Nam & paucitas ipſa, & quod*
,, *ſtatim intellectis argumentis rejecta univer-*
,, *ſim eſt eorum opinio, oſtendit, non prove-*
,, *nire hoc ex uſu rectæ rationis, quæ homi-*
,, *nibus communis eſt; ſed aut ex ſtudio no-*
,, *vitatis, quali tenebatur qui nivem atram*
,, *eſſe contendebat; aut ex mente corrupta,*
,, *ſicut vitiato palato res, non ut ſunt ita*
,, *ſapiunt: præſertim cum & hiſtoriæ, &*
,, *alia ſcripta doceant, quo quiſque fuit pro-*
,, *bior, eo diligentius ab ipſo cuſtoditam de*
,, *Deo notitiam. Atque adeo a pravo inge-*
,, *nio eorum maxime, quorum intereſt ne*
,, *quis ſit Deus, i. e. humanarum actionum*
,, *judex, venire hanc a tam recepta antiqui-*
,, *tus ſententia diſceſſionem, vel hinc appa-*
,, *ret, quod quidquid illi ponunt, ſive gene-*
,, *rum ſucceſſionem abſque ullo primordio, ſi-*
,, *ve atomorum concurſum, ſive aliud quid-*
,, *vis; id non minores, ſi non majores ha-*
,, *bere difficultates, neque eo, quod receptum*
,, *eſt, magis eſſe credibile cuivis ad rem me-*
,, *diocriter attendenti, ſatis apparet. Quod*
,, *enim obtendunt nonnulli, quia non videant*
,, *Deum, eo ſe nec credere; ſi quid vident,*
,, *ſatis vident, quam hoc ſit homine indi-*
,, *gnum; qui modo mentem habere ſe cre-*
,, *dat, quam nec ipſam videt. Nec ſi cape-*
,, *re Dei naturam noſtro ingenio non poſſu-*
,, *mus, ideo talem eſſe naturam negandum*
,, *eſt. Eſt enim id inferioris cujuſque pro-*
,, *prium, ut quæ ſe ſuperiora, atque excel-*
,, *lentiora ſunt, capere non poſſit. Ne beſtiæ*
,, *quidem, quid homo ſit, capiunt; multo-*
,, *que minus ſciunt, qua ratione homines reſ-*
,, *publicas inſtituant, ac regant, aſtrorum*
,, *curſus metiantur, mare navigent. Hæc*
,, *enim omnia ipſarum captum ſuperant. At-*
,, *que ex hoc ipſo homo, quippe ſupra beſtias*
,, *nobilitate naturæ conſtitutus, idque non a*
,, *ſeſe, inferre debet id, a quo ſuperior be-*
,, *ſtiis eſt conſtitutus, non minus ſeſe ſupe-*
,, *rius, quam ipſe ſit beſtiis; ideoque eſſe ali-*
,, *quam naturam, quæ utpote excellentior,*
,, *ſui captus modum excedat.*

,, Sed & univerſum a Deo regi, idem Gro-
,, tius *d. l. I. §. X.* probat, ubi ita diſſerit:
,, *Dei autem providentia regi hoc univerſum,*
,, *inde apparet, quod non tantum homines,*

quippe

Digitized by Google

,, *quippe intellectu præditi, ſed & aves, fe-*
,, *ræ, quadrupedes, quibus aliquid eſt quaſi*
,, *vice intellectus, curam habent eorum, quæ*
,, *a ſe producta ſunt. Quæ perfectio cum pars*
,, *ſit bonitatis, a Deo removenda non eſt;*
,, *eoque magis, quod ſit ipſe & omniſcius,*
,, *& omnipotens, ita ut non poſſit non cog-*
,, *noſcere ea, quæ aguntur, aut agenda ſunt,*
,, *eaque ipſe temperare, ac dirigere facillime*
,, *poſſit.*

Confirment vero & argumenta multa alia]
,, Exiſtentia enim Dei etiam probatur 1. ab
,, ordine, qui in univerſo conſpicitur, &
,, qui cauſam intelligentem ſupponit. 2. Ab
,, origine motus, qui primum, & æternum
,, ſupponit motorem. 3. Ab effectu, quia
,, ubi effectus eſt, ibi etiam cauſa eſſe de-
,, bet; quas rationes alibi expoſuimus.

,, Quod autem Deus *curam gerat* eorum,
,, quæ a ſe producta ſunt, apparet ex ipſo
,, creationis facto; omnia enim ita diſpoſuit
,, divinus Creator, ut omnia omnibus ſuffi-
,, ciant: alimenta igitur, quæ indefinitæ crea-
,, turarum multitudini natura porrigit, cer-
,, tiſſimum indicium ſunt, Deum non ſal-
,, tem voluiſſe creare hominem, ac beſtias,
,, ſed & datis vitæ neceſſariis conſervare in
,, futurum, quæ ipſa eſt providentia.

Et miracula ab omni ævo teſtata] ,, Ex
,, miraculis *exiſtentia Dei* probatur, quia
,, cum extra naturæ ordinem ea fiant, quæ-
,, dam cauſa ſit neceſſe eſt, quæ ordinem
,, naturæ infringere poſſit; eaque eſt Deus.
,, Sed & *providentiam divinam* inde probat
,, Grotius *dict. lib* 1. §. 13. quia pleraque
,, miracula in utilitatem hominum fiunt,
,, adeoque Deum providere voluiſſe homini-
,, bus, exinde conſtat.

Sequitur jam, ipſi Deo, ut opifici, & cui nos, noſtraque omnia debemus, ſine exceptione parendum nobis eſſe] Hoc quoque ſpeciem impietatis inferre videtur, quod Auctor Deum miniſtrum faciat alterius cauſæ, non Auctorem. Nam Deum conſequenter ſaltem actus ſocialitati convenientes, vel diſconvenientes vetare, aut præcipere, ait, *l.* 1. *c.* 1. §. 10. adeoque non quia auctor eorum eſt, ſed quia actus illi per ſe, ſemoto Deo, liciti, vel illiciti ſunt, *d.* §. 10. Deum igitur ſubjicit aliæ cauſæ, & affingit ipſi voluntatem pendentem a cauſa extrinſeca, quæ foret, etſi ipſe non eſſet, aut ab alio, quam a ſe ipſo. Sic a Grotio Societas ſtatuitur cauſa voluntatis divinæ, non voluntas Dei cauſa ſocietatis: quod fieri non poteſt: *Vid. Exerc. noſtram* 1. *ad Grot.* §. 50.

Additio.

,, Sententia Auctoris hæc eſt: *Jus naturæ*
,, *ſociale* etſi ex principiis internis fluat, ni-
,, mirum, ex appetitu ſocietatis rationi con-
,, venienti, etſi ſubſiſtere poſſit etiam ſi de-
,, tur Deum non eſſe; tamen ex Dei quoque
,, voluntate nos obligare, quia ipſe ſociali-
,, tatem in nobis exiſtere voluit. *Add.* §.
,, *ſeq.* Deo enim ut opifici, & cui nos,
,, noſtraque omnia debemus, parendum eſ-
,, ſe. Bene hic notat B. Parens, Deum ju-
,, ris naturalis hoc modo cauſam fieri ſub-
,, ordinatam, & homines obligari, non quia
,, Deus juſſit, (nam abeſſe Deus poteſt)
,, ſed quia ſociales ſumus. Sane, inſignis
,, contradictio videtur, Deum voluiſſe ut
,, principia illa interna in nobis eſſent,
,, i. e. Deum nos ſociales, & cum judicio
,, recte conformato, creaſſe: & tamen Deum
,, abeſſe poſſe, quaſi cauſa ab effectu ſepa-
,, rari poſſit. *Add. Diſſert. Proœm. I.* §. 49.
,, *ſeq.* Eo magis ab hoc errore cavendum
,, eſt, quia Auctor ex eo infert, juri natu-
,, rali intrinſecam ineſſe bonitatem, vel ma-
,, litiam, atque ideo Deum jus naturæ mu-
,, tare non poſſe, *L.* 1. *c.* 1. §. 10. ubi ple-
,, nius hanc rem examinabimus.

,, Certum igitur eſt, quod Deo parendum
,, ſit; ſed parendum ei eſt ut cauſæ primæ,
,, non vero ut cauſæ ſubordinatæ.

Præcipue cum is ſe multis modis & optimum, & potentiſſimum oſtendit] ,, Ne-
,, mo dubitat, Deum eſſe Creatorem, &
,, conſervatorem hominum, eumque eſſe &
,, optimum, & omnipotentem: adeoque ei
,, parendum eſſe. Sed alia quæſtio eſt, an
,, is ſit prima obligationis naturalis cauſa?
,, hoc negat Grotius, quia ex ejus hypo-
,, theſi exiſtit talis obligatio, etſi detur Deum
,, non eſſe; cum tamen ex eo ipſo, quod
,, ſoli Deo & jus, & potentia in hominem
,, competat, neceſſario ſequatur, extra
,, Deum nullam eſſe potentiam, quæ huma-
,, no generi legem dare poſſit.

Ita ut ſibi obedientibus præmia reddere maxima, etiam æterna] ,, Eſt enim Deus ens
,, perfectiſſimum: perfectionis autem eſt,
,, præmia tribuere meritis, ut cuique ſua ſit
,, æſtimatio. Quod cum non fiat in hac vi-
,, ta, merito judicium aliquod poſt hanc
,, vitam expectandum eſſe, ratio dictitat. *Vid.*
,, *Grot. de ver. Relig. Chriſt. L. I.* §. *XXI. ſeq.*

Poſſit, *& voluiſſe credi debeat*] „ Im-
„ mortalitatem animæ ex naturæ rationibus,
„ citra revelationem, probari poſſe, & de
„ præmiis æternis naturali lumine conſtare.
„ negat Oſiander *ad Proleg. Grot. obſ. VII.*
„ atque ideo allegat Lutherum *ad Eccleſ.* 3.
„ *c.* 5. *v.* 19. *ſeq.* Verum tria præcipue ſunt,
„ quæ immortalitatem illam inferunt. 1. *Ju-*
„ *ſtitia Dei*, entis perfectiſſimi; ea enim ex-
„ igit ut bonis bene ſit, & malis male: at
„ quotidiana docet experientia, in hac vita
„ bonis ſæpe male eſſe, & malis bene;
„ unde neceſſario concludendum eſt, tribui
„ bona, & mala in alia vita. 2. *Natura*
„ *animæ*, quæ cum ſit res a materia ſepa-
„ rata, conſiſtens in facultate intelligendi,
„ & volendi, per rei naturam corruptioni
„ non poteſt eſſe ſubjecta, utpote cum de-
„ ſtructio parricularum, ſola mortalitatis ra-
„ tio, in facultate cogitandi concipi non
„ poſſit. 3. *Traditio antiquiſſima*, quæ a
„ primis parentibus ad populos moratiores
„ pene omnes manavit. Grot. *de verit. rel.*
„ *Chriſt. L. I.* §. *XXII. ſeq.*

Quod Chriſtiani] „ Chriſtianis tam in ve-
„ teri, quam in novo Teſtamento revela-
„ tum eſt, non tantum animam non mori,
„ ſed & corpus reſuſcitari; quæ loca com-
„ pilaverunt paſſim auctores, qui de ani-
„ mæ immortalitate ſcripſerunt. Sane, apud
„ gentiles quoque reſurrectionem corporis
„ pro poſſibili habitam fuiſſe, certum eſt.

Ad §. 12.

„ Tertia juris univerſalis ſpecies, qua
„ totum humanum genus obligatur, Grotio
„ vocatur *jus divinum voluntarium*: quod
„ non ex principiis internis, i. e. non ex
„ affectu ſociali, nec ex judicio recte con-
„ formato ad æſtimanda utilia, & noxia,
„ fluit; ſed quod Deus ex *libera ſua volun-*
„ *tate* hominibus dedit. *Lib.* 1. *c.* 1. §. 13.
„ §. 15. *n.* 1. *Proleg.* §. 18. *&* 12. *Lib.* 2.
„ *c.* 5. §. 13. *n.* 1.

„ Hujus *juris univerſalis divini* Auctor tres
„ ſpecies fingit. I. *Jus Adamiticum*; quo
„ etiam refert inceſtum. *Vid. Diſſert. Pro-*
„ *œm. III. c.* 1. *Sect.* 1. II. *Jus Noachi-*
„ *cum*; quo etiam refert eſum ſanguinis vi-
„ ventis, *ibid. c.* 1. *Sect.* 2. III. *Legem Evan-*
„ *gelii*; hanc enim 1. quædam vetare, ait,
„ quæ jure naturæ licita ſunt: nimirum, u-
„ ſuras immodicas, concubinatum, divor-
„ tium, polygamiam plurium uxorum. 2.
„ Eam quoque vetare quædam, quæ lege
„ Moſis licita fuere; ubi ad præcedentia
„ exempla provocat. Sed & 3. eam virtu-
„ tes, lege Moſis præceptas, vel commen-
„ datas, majori gradu exigere. *Vid. Dict.*
„ *Diſſert. Prooem. c.* 1. *Sect.* 3. ubi exem-
„ plis hoc ſyſtema illuſtravimus.

Grotius exiſtentiam hujus juris his argu-
mentis probat. 1°. Quoties jure divino ob
actum aliquem gentes punitos legimus, nec
ratio prohibendi naturalis dari poteſt; ſe-
qui neceſſario, legem aliquam præceſſiſſe:
quæ cum naturalis non ſit, reſtare, ut a
Deo data ſit humano generi. *Lib.* 2. *c.* 5.
§. 13 *n.* 2. 2°. Si omnes moratiores gentes
ab aliquo actu abſtinent, hanc communem
exiſtimationem, ſi a neceſſario naturæ di-
ctato originem non habet, neceſſario de-
ſcendere, ait, ex veteri traditione, quæ a
divino aliquo præcepto manaverit, *d. c.* 5.
§. 13. *n.* 7. *in fin.*

„ Hoc jus *divinum poſitivum univerſale* ex
„ libera voluntate Dei fluere, ait: adeoque
„ in eo a præcedentitus juribus naturæ dif-
„ ferre, ſtatuit, quod illud a Deo mutari
„ poſſit, hæc non poſſint. *Vid Grot. l.* 1.
„ *c.* 1. §. 10. *& c.* 2. §. 5.

„ Cæterum, tale jus divinum humano
„ generi ter datum, ait: 1. ſtatim poſt ho-
„ minem conditum: 2. in reparatione hu-
„ mani generis poſt diluvium: 3. in ſubli-
„ miori reparatione per Chriſtum, i. e. per
„ legem Evangelii. *L.* 1. *c.* 1. §. 15. *n.* 2.

„ Effectus autem illius juris Grotio eſt,
„ ut omnes quidem homines inde obligen-
„ tur, *Grot. Prol.* §. 11. *&* 12. *l.* 2. *c* 5.
„ §. 13. *n.* 1. *l.* 1. *c.* 1. § 15. *n.* 2; ſed ex
„ jure Adamitico, & Noachico tantum qua-
„ tenus jus illud publicatum eſt, eisque in-
„ notuit, *d. l.* 1. *c.* 1. §. 15: ex Lege Evan-
„ gelii autem tantum in foro poli. *Grot. l.*
„ 2. 20. §. 4. *n.* 1. *junct.* §. 43. *&* §. 48. *n.*
„ 2. *Lib.* 1. *c.* 6. *n.* 4.

„ Hoc ſyſtema latius explicavi in *Diſſ.*
„ *Prooem. III.* atque jus divinum poſitivum
„ univerſale, diſtinctum a jure naturæ, non
„ exiſtere, probavi *ibid.* §. 12. *ſeq.* ſimulque
„ demonſtravi, omnia, quæ ad hoc jus re-
„ feruntur, vel plane non eſſe præcepta ju-
„ ris, quæ homines inter ſe obligent, vel
„ eſſe ipſa naturæ præcepta.

Et hæc jam alia juris origo eſt] „ Scil. ex
„ eo fonte deſumta, quod Deo, ut opifici

&

Digitized by Google

,, & cui nos, noſtraque omnia debemus, parendum ſit. *Vid.* §. 11.

Præter illam naturalem],, Sive ſtricte ſic dictam, ſive laxiori ſenſu ſumtam; quarum illa ex ſocietatis appetitu, hæc ex judicio recte conformato, ad diſcernendum utilia ab eis, quæ noxia ſunt, oritur: & quæ ex hypotheſi Grotii utraque ſubſiſtit, etſi detur Deum non eſſe. *Vid.* §. 8. 9. 10.

Veniens ex libera Dei voluntate],, Non alligata ad reſpectum ſocialem, aut ad judicium recte conformatum.

Cui nos ſubjicere debere, intellectus dictat] ,, Deus enim creaturam ſuam ratione præditam certa lege creare poteſt; & huic legi creatura parere tenetur.

Sive illud ſociale, ſive quod laxius ita dicitur].,, Utrumque Auctor vocat jus naturæ, alterum naturæ ſocialis, alterum naturæ humanæ. *Vid.* §. 8 & 9.

Quanquam ex principiis hominum internis], Scil. tum ex appetitu ſocietatis, tum ex diſcretione ejus, quod utile, vel noxium eſt § 8. & 9.

Deo tamen adſcribi merito poteſt, quia ut talia principia in nobis exiſterent, voluit] ,, Hæc contradictionem inferre, vidimus.

Quo ſenſu],, Quia ſcil. Deus ſubſequenter ſaltem probavit jus naturæ. At nemo Stoicorum unquam eo ſenſu jus naturæ ſumſit. Stoici antecedenter a Jove, tamquam prima cauſa, juris originem petendam eſſe, dixerunt: quod plenius probavi *ſupra* §. 3.

Juris originem non aliunde petendam, quam ab ipſo Jove] ,, Ipſi ergo Gentiles agnoverunt, a ſolo Jove juris originem petendam eſſe, non ab aliqua Socialitate, *d.* §. 3. nedum ab aliquo judicio recte conformato ad diſcernenda utilia, & noxia.

Ad §. 13.

Auctor ait, Deum principia illa, quæ hactenus expoſuit, legibus ſuis illuſtraſſe. Verum hæ leges ſolis Judæis datæ ſunt, adeoque pro jure naturæ haberi non poſſunt.

Additio.

,, Auctor non loquitur de decalogo; hunc enim ſolis Judæis datum eſſe, ipſe fatetur *Lib.* 1. *c.* 1. §. 16. Sed loquitur de legibus divinis, quas Adamo, Noacho, & per legem Evangelii declaratas, atque ideo univerſales eſſe, ait.

,, Cæterum Auctor ſecundam rationem hic affert, cur jus naturæ, ſive ſociale, ſive laxius, etſi ex principiis internis fluat, Deo tamen adſcribi poſſit (*vid.* §. *præc.*) quia illud legibus conſpicuum fecit, i. e. illuſtravit, eoque approbavit.

Illa quoque ipſa principia] ,, Interna ſcil., ex quibus jus naturæ tum ſociale, tum laxius profluere, dixit, etſi detur Deum non eſſe. §. 11.

Deus datis legibus magis conſpicua fecit] ,, Deus legibus Adamo, & Noæ datis non conſpicua fecit principia illa interna, qualia non agnoſcimus; ſed ipſa naturæ jura, quæ per rationem humano generi declaravit, & quæ ex libera ejus voluntate fluunt, verbis quoque voluit revelare.

,, Cæterum modo vidimus, Grotium exiſtimare, ter Deum tales leges dediſſe, quibus principia illa interna magis conſpicua fecerit. *Add. lib.* 1. *c.* 1. §. 15.

Etiam iis, quibus imbecillior ad ratiocinandum vis animi] ,, Adeoque qui ob rationis imbecillitatem ignorare præcepta illa naturæ poſſent. Nam jurium naturalium Doctores multa eſſe ajunt, quorum ratio ob humani intellectus corruptionem reddi non poſſit, adeoque ubi revelatione opus fuiſſe, ajunt; eoque referunt *inceſtum*, *ſodomiam*, *ſcortationem* &c. Vid. *Ludov. delin. Hiſt. jur. nat.* §. 103. & *in Dubiis* §. 4. & 6. Conf. Seldenum de Jure gentium *lib.* 1. *c.* 9. *pag.* 110. & Caſuiſtas quoſdam allegatos *ſupra* §. 3. *pag.* 6. At negavimus, adeo obſcuratam eſſe rationem, ut jam non ſufficiat juri univerſali cognoſcendo: ſane, pugnaret cum juſtitia divina, ſi damnaret, & puniret homines ob violationem juris, quod ob defectum rationis cognoſcere non poſſent. Neque fuiſſe hoc lumen rationis, quo crimina allegata prohibuit, nebuloſum, & imbecille, vel inde demonſtratur, quia apud omnes gentes, etiam maxime barbaras, crimina illa pro illicitis, & maxime prohibitis habita fuere, quæ tamen aliud, quam rationis lumen, non habuerunt; quin ipſe Apoſtolus ad hoc lumen provocat, eum in gentiles invehitur, & ideo abominandis his criminibus, atque affectibus a Deo relictos docet, quod Deum, ejusque voluntatem ex lumine rationis

,, perſpectam aſpernati fuiſſent. *Rom.* 1. *v.* ,, 9. 20. 21. 26. & 32. Simile eſt 1. *Cor.* 5. ,, *v.* 1. *ſeq.* Conf. Tract. meus *de princ. jur.* ,, *nat. part.* 2. *p.* 104. *fol.* 64. *ſeq.* Nec non ,, *Reſol. dub.* §. 4. & §. 26. Add. *Diſſ. Pro-* ,, *œm. XII.* §. 60.

Et in diverſa trahentes impetus] ,, Motus ,, enim, quos natura hominibus indidit, eos ,, in diverſa trahere, i. e. facile in exceſſum ,, procedere poſſunt. Ex hypotheſi enim Gro- ,, tii homo non tantum vim ſocialem ob- ,, tinet, ſed & judicium ad æſtimanda quæ ,, delectant, aut nocent. Hoc judicium re- ,, cte conformatum ſequi tenentur homines; ,, adeo ut ſi metu, aut voluptatis præſentis ,, illecebra corrumpi, *aut temerario rapi im-* ,, *petu* ſe patiuntur, contra jus naturæ, hu- ,, manæ ſcilicet, agere intelligantur. *Vid.* ,, *ſupra* §. 9.

,, Quia vero imbecillior ad ratiocinandum ,, eſt vis animi, *impetus* hos, i. e. motus, ,, quos natura homini indidit, homines fa- ,, cile in diverſa trahere poſſe, Auctor ex- ,, iſtimat.

Qui nobis ipſis, quique aliis conſulunt, vagari vetuit, illos quippe vehementiores adductius regens] ,, Exemplis res magis illu- ,, ſtrabitur. Jure naturæ conjunctio maris, ,, & fœminæ licita eſt; idque ex motu ve- ,, hementiſſimo, natura utrique ſexui indi- ,, to, apparet. Hos autem naturæ impetus ,, Deum datis legibus addictius rexiſſe, ait, ,, conjunctionem maris, & fœminæ, fine, ,, ac modo coërcendo: i. e. prohibendo, ,, ne quis cum cognatis in inæquali gradu ,, concumbat, *L.* 2. *c.* 5. §. 12. & 13. Ne ,, cum pluribus fœminis ſe jungat, & ne ,, cum concubina liberos procreet. *Vid.* ,, *Grot. l.* 1. *c.* 2. §. 6. *n.* 11. & *L.* 2. *c.* 5. ,, §. 9. *n.* 1. Porrò, pœnas ſumere à no- ,, cente, i. e. ipſi tantundem mali infligere, ,, ac ipſe fecit, ex naturæ impetu deducit. ,, At hunc quoque impetum vehementiorem, ,, Deum, legibus Adamo, & Noacho datis ,, repreſſiſſe, ſtatuit. *L.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 3. ,, *n.* 5.

,, At omnia hæc gratis dicuntur. Leges ,, divinæ, quatenus morales ſunt, non dif- ,, ferunt a jure naturæ: adeoque verum ,, non eſt, eas principia illa interna (quæ ,, non exiſtunt) addictius regere; ipſa enim ,, ratio naturalis motus, & impetus naturæ, ,, fine, ac modo ſatis coercet. *Dict. Diſſert.* ,, *Proœm.* 3. §. 46. *ſeq.*

Ad §. 14.

Auctor ait, ſacram quoque hiſtoriam affectum illum ſocialem, ſeu ſtudium ad communes uſus, in nobis excitare, dum nos docet, ab uno ſtipite nos deſcendere; unde cognatio conſtituitur, *l.* 10. *ff. de Grad.* quæ juxta doctrinam Florentini vetat hominem homini inſidiari. Sed hoc pertinet ad confirmandum jus naturæ, non ad probandum. Vera ratio juris naturæ, cur fas non ſit hominem homini inſidiari, hæc eſt, quod nemo in alterius vitam jus habeat, adeoque nemo alii eam auferre poſſit: idque eo magis verum eſt, quia inter omnes homines natura quandam cognationem conſtituit.

Additio.

,, Nos ſtatim probabimus, neque ſacram ,, hiſtoriam agnoſcere aliquem affectum ſo- ,, cialem; neque eum ex cognatione oriri; ,, neque Florentinum de hoc affectu ſociali ,, loqui.

Sed &] ,, Tertia hic allegatur ratio, cur ,, jus ſociale adſcribi Deo poſſit, etſi is ejus ,, auctor non ſit: quia hiſtoria ſacra affectum ,, illum ſocialem in eo excitat, dum nos ,, docet, omnes homines ab uno ſtipite or- ,, tos, adeoque omnes ex eadem familia, ,, & ex eadem domo, eoque cognatos eſſe.

Præter id, quod in præceptis conſiſtit] ,, I. ,, e. præter leges, quibus principia illa inter- ,, na conſpicua fecit. *Vid.* §. *præc.*

Affectum illum ſocialem non parum eo excitat, quod nos docet, ab iiſdem primis parentibus ortos homines omnes] ,, Imo ex eo, ,, quod omnes homines a primis parentibus ,, orti ſint, nullus ſequitur affectus ſocialis, ,, nullumque ſtudium ſimul ad communes ,, uſus vivendi; inprimis cum auctis per ,, tot ſæcula familiis, iiſque per immenſa ,, ſpatia diſperſis, omne cognationis nomen ,, obſoleverit. Repetenda igitur hic ſunt om- ,, nia argumenta, quibus ſocietatem univer- ,, ſalem humani generis oppugnavimus. *Vid.* ,, *Diſſert. Proœm.* 1. *per tot.*

Ita ut eo quoque ſenſu recte dici poſſit, quod alio dixit Florentinus] Hic probaturus, *vim licere vi repellere*, id deducit ex eo, quod natura cognationem inter omnes homines conſtituerit, adeoque majus nefas ſit

eos

Digitized by Google

eos invicem inſidiari, qui a communi ſtirpe nati ſunt *L.* 3. *ff. juſt.* & *jur.* Nefas hoc ſequitur ex voluntate Dei, qua & jus ſui defendendi omni animanti datum, & cædes cognatorum præ cæteris prohibitæ ſunt, majusque nefas habetur. Hic igitur de ſocietate nihil dicitur: nedum eam eſſe principium juris naturalis; ſed omnia contra.

Additio.

„ Notanter Grotius ait, *alio ſenſu Florentinum JCtum dixiſſe*, *cognationem inter nos a natura conſtitutam eſſe*. Nam Florentinus non ideo hanc cognationem ſtatuit, quod nos ab eadem ſtirpe deſcendere putet; ſed quia, juxta ſententiam Stoicorum, univerſum, quod exſtat, *Dei* nomine venit; cujus membra, & portiones cum homines ſint, ideo inter eos cognationem Stoici effingunt, indeque prohibitionem lædendi inferunt: quæ cauſa cum falſa, imo impia ſit, concluſio quoque vera eſſe non poteſt. Vide omnino *Diſſ. proœm. I. c.* 2. *ſect.* 1. Vera igitur ratio, cur homo inſidiari homini non poſſit, poſita eſt in ſola voluntate Dei, qui jus ſuum cuique tribuere jubet, adeoque non vult jus vitæ, quod cuique hominum conceſſit, ab ulla creaturarum auferri.

Inter homines quaſi Dii ſunt parentes] Uti Deo debemus cultum, quia omnia ab eo habemus: ita parentibus proximum, quia vitam ab eis habemus.

Additio.

„ Auctor hic incidenter ex Socialitate reverentiam liberorum erga parentes demonſtrat. Ait enim, omnes homines ab iisdem primis parentibus ortos, adeoque cognatos, & ſocios eſſe. Inter hos autem ſocios, cæterum æquales, obſequium deberi parentibus, quia hi Dii quidam ſunt, dum imitantur Deum vitam nobis dando. At 1. cum ex ipſa aſſertione Auctoris appareat, cultum parentum oriri ex procreatione liberorum, & ex ſimilitudine, quam parentes hactenus habent cum ſummo Creatore; facile conſtat, rationem illam obtinere, etſi nulla inter homines intercederet ſocietas univerſalis. Adeoque 2. cauſa, & origo illius cultus non ſequitur ex Socialitate, ſed ex jure, quod ratione naturali, i. e. voluntate Dei, parentibus in liberos quæſitum eſt. Liberi enim ſunt vera portio corporis parentum; omnia a parentibus, nihil a ſe habent; præterea educantur a parentibus: ob quæ beneficia reverentia eis denegari nequit. *Vid. l.* 2. *c.* 5. §. 1. *ſeq.* Hoc jus, parentibus quæſitum, libe- ri eis tribuere tenentur.

Quibus proinde non infinitum, *ſed ſui generis obſequium debetur*] „ Deo illimitatum debemus obſequium, quia omnia ab eo habemus: parentibus, conſpicuis Diis, tantum limitatum, quatenus ſcilicet ad beneficium generationis ſpectat. Quæ officia late expoſuimus in *Diſſert. Proœm. XII.* §. 147, & *ſeq.*

A D §. 15.

A U C T O R hactenus originem *juris naturalis*, *tum ſtricte*, & *proprie ſic dicti*, tum *laxioris*, demonſtravit. Jam originem *juris civilis* ex eodem fonte deducere laborat; ſed admodum infeliciter.

Supponit enim 1. juris naturæ eſſe, ſtare pactis. Quod 2. inde probat, quia neceſſarius erat aliquis ſe obligandi modus; alius vero modus naturalis fingi non poſſit. Unde concludit 3. eos, qui in cœtum aliquem conſenſu ſuo coëunt, eo ipſo promittere, ſe legibus civitatis parituros; adeoque inde obligari.

Ubi tot fere vitia, quot verba videntur. Negatur enim 1. *modum ſe obligandi inter homines præciſe neceſſarium eſſe*; quia ſi ſtatus eſſet, quo omnis commutatio traditione fieret, non eſſent pacta, & obligationes, ſed modi dominii acquirendi. 2. Nec conſtitui poteſt modus ſe obligandi libera hominum voluntate, nudove eorum conſenſu, vel pacto; ſed cauſa quædam extra hominem eſſe debet, quæ ei neceſſitatem imponat ſtandi pactis, etſi nolit: ea autem non invenitur in Socialitate. Negatur 3. alium naturalem obligandi modum, præter voluntatem hominum, fingi non poſſe; nam contra ab ipſa natura, ſeu Dei voluntate, efficaciſſima eſt obligatio, quoties quis jus ſuum factu alterius non habet: præterea vero nulla. 4. Denique negandum eſt, obligationem naturæ eſſe ex pactis nudis, i. e. quæ cauſam obligationis, ſeu ſynallagma non habent. Adde Exercitationem noſtram 1. *ad Grot.* §. 61.

Additio.

„ Syſtema Grotii magis conſpicuum faciemus *in* § *ſeq.*

Deinde vero] „ Poſtquam originem juris

 „ natu-

Digitized by Google

„ naturæ ſocialis expoſuit, jam ex eodem „ fonte jura quoque civilia deducit.

Cum juris naturæ ſit, ſtare pactis] „ Verum hujus obligationis rationem expoſuimus *in libro II. cap. XI.* & *in Diſſert. Prœm. XII.* §. 893. *ſeq.*

Neceſſarius enim erat inter homines aliquis ſe obligandi modus; neque vero alius modus naturalis fingi poteſt] „ Utramque aſſertionem „ modo negavit B. Parens; & merito. Sane, „ cum Americæ gentibus initio, & hodie „ quoque cum pluribus commercia, non „ pactis, ſed commutationibus fiunt.

Ab hoc ipſo fonte jura civilia fluxerunt] Quomodo? ut qui cœtui alicui ſe aggregant, aut homini alii ſe ſubjiciunt, tacite ſaltem promiſiſſe intelligantur, ſe ſecuturos id, quod ille, vel cœtus pars conſtituiſſet. Verum id tale eſt, ut perniciosior error intelligi vix poſſe videatur. Adeo hac ſententia in lubrico locatur ſancta illa Regum Principum, ac Reipublicæ auctoritas, & ſacra imperii majeſtas; quin tota plane evaneſcit, & deformatur in jus precarium, quod pendet a voluntate, & pacto ſubditorum, ſeu ſingulorum, ſuo facto ſe cœtui aggregantium, vel alii ſubjicientium. Quin vix a pacto pendere eam facit; [illegible] & a pacti fictione. Quia ait, *intelligi debere tacite promiſiſſe, ſecuturos ſe quod ille, vel cœtus pars major, conſtituiſſet.*

Nec quicquam omnium probavit, ſed omnia gratis aſſumſit, quæ ut juris naturalis ars, aut ſcientia eſſet, prius demonſtranda fuerant. Nondum probavit, quod, & cur homines natura teneantur ſtare pactis, & quæ ſit illa poteſtas, quæ eos vinciat, & adſtringat, ne a pactis, i. e. voluntate ſua, (contra illius naturam, & libertatem, & contra *Legem* 22. *verſ. nemo ff. de legat.* 3.) recedere poſſint. Certe, mutuum illud ſocietatis nomen adeo vim eam non habet, ut nihil minus.

Sed nec probavit, aut in æternum probabit, in appetitu ſocietatis eſſe principium obligationis naturalis. Etſi enim illa ſit a natura, non tamen eſt principium juris naturæ, nedum obligationis naturalis. Quin & natura, quæ ſocietatem inter homines conſtituit, inſtinctum ſaltem, ac ſtudium, & appetitum ad ſocietatem dedit, uti inter animantia alia; at non neceſſitatem, ſeu obligationem.

Etſi vero hæc omnia quoque probata, & vera eſſent, tamen longe ſublimius quid eſt ſummum Imperium, quam ut a cauſa tam vulgari ducendum ſit. Eſt illud ipſius Dei vicarium in terris munus, cui, ut ipſi Deo, omnis anima, velit, nolit, ſubjecta; neque id arbitrio, & pactis ſubjectorum relictum eſt. Sed de eo, & cui hoc ab ipſo rerum auctore conceſſum ſit, (ſcil. originarie toti corpori in ſua membra, a quo id alii committi poteſt) ſuo loco videbimus. Patet hinc, quam procul hæc a Grotio tradita abſint a principio juris naturæ, & obligationis. *Vid. Exerc. noſtram ad Grot.* 1. §. 56. *ſeq.*

Additio.

„ Grotius originem juris civilis ex *con„ſenſu*, ſeu pacto; obligationem implendi „ pactum ex *jure naturali*; jus naturale au„ tem ex *humana natura* (quam obligare, „ dixit, etiam ſemoto Deo) deducit. Cum „ vero illa *humana natura* per ſe nullam vim „ obligandi habeat, & ſemoto Deo jus na„ turæ concipi non poſſit; recte B. Parens in„ de infert, auctoritatem juris civilis valde „ per hanc ſententiam labefactari: quia om„ nis obligatio a ſola voluntate hominum pen„ deret, quæ mutari pro lubitu poſſet, ni„ ſi cauſa quædam ponatur, quæ hominibus „ neceſſitatem imponat ſtandi promiſſis. Ea „ autem cauſa non invenitur in *natura hu„ mana*, vel ſociali, ſed in ſolo Deo. Atque „ hæc vera ratio eſt, cur jus civile obliget „ etiam in conſcientia. *Vid. Diſſ. Prœm.* „ *XII.* §. 55. & *jus meum controv. l.* 1. *tit.* „ 3. *q.* 9.

Aggregaverant] „ Intelligit hic Auctor „ communitatem particularem, præter eam, „ quæ a natura eſt.

Hominibusque] „ Ut in ſtatu Ariſtocratico, „ vel Democratico.

Hi aut expreſſe promiſerant] „ Qui enim „ cives recipiuntur hodieque, conceptis ver„ bis jurant fidelitatem, & obedientiam.

Tacite promiſiſſe debent intelligi] „ Quia „ qui vult in civitate degere, ejus quoque „ legibus vult ſubjici, ex regula: quod qui „ vult antecedens, etiam velle videatur con„ ſequens.

Quod aut cœtus pars major] „ Vix enim „ eſt ut in ſtatu populari omnes conſentiant: „ unde valet, ex ratione quoque naturæ, „ id, quod pars major conſtituit. *Vid. infra.* „ *L.* 2. *c.* 5. §. 17.

Aut hi, quibus delata erat poteſtas] „ Nam „ cœtus ille omne jus ſuum in illam poteſta„ tem tranſtulit: adeoque ſinguli ex illius

„ pote-

Digitized by Google

„ poteſtatis ſtatutis obligantur, uti antea „ obligabantur legibus totius cœtus.

A D §. 16.

N O N *Carneadi tantum*, *ſed & aliis*] Vid. *ſupra* §. 3. 4, & 5.

Utilitas juſti prope mater, *& æqui*] Hæc ſunt verba Horatii. *L.* 1. *Sat.* 3. *v.* 98.

Queis paria eſſe fere placuit peccata, laborant
Cum ventum ad verum eſt; ſenſus, moresque repugnant,
Atque ipſa utilitas juſti prope mater, & æqui &c.

Poeta contra Stoicos, qui omnia delicta paria dicebant, paribusque pœnis metiebantur, ait, ei adverſari 1. ſenſum, ſeu rationem, 2. mores, 3. utilitatem, quæ cauſa, ſeu mater eſt juris civilis. Quæ nihil ad rem noſtram.

Si accurate loquamur, *verum non eſt*] Reaſſumit hic Auctor diſputationem, quam contra Carneadem inſtituerat *ſupr.* §. 6, qui in ſola utilitate poſuit principium juris naturalis; & Horatiano illi reſpondet, utilitatem plane non eſſe matrem, nec juris naturalis, nec civilis: ſed in priori utilitatem ſaltem accedere, in poſteriori tantum occaſionem dare. Cum vero & ipſe Grotius, ſocietatem ſubſtituendo, revera nihil aliud referat, quam utilitatem, & commoda, quæ ſocietas affert; ideo, ne ipſemet facere cum Carneade videatur, in eo maxime laborat, & totus eſt, ut aliquid fingat, vel excogitet, quod præter utilitatem venditare poſſit ſimul eſſe cauſam juris. Quidnam id eſt? *Natura humana*, inquit, *eſt mater juris naturalis*, *& proavia juris civilis.* Quæ natura? Quæritur, quæ ſit prima, & adæquata cauſa, ſeu principium, quo humani generis libertas coarctata, & homines in univerſum obligati, & adſtricti ſunt ad illa, quæ jus naturæ præcepit, implenda? Reſpondet Auctor, *Natura*; quæ, inquam, natura? *humana*, ſeu noſtra. Qua ratione hæc legiſlatrix, hæc mater juris naturæ illud omni humano generi præſcripſiſſet? Qua vi univerſos obligavit, & neceſſitate ſic agendi adſtrinxit? Quibus ſignis id omnibus manifeſtavit? Quibus denique mediis illud exequitur in invitos? Reſpondet: *Natura humana nos fert*, *& licet nullius rei indigeremus*, *ferret ad ſocietatem mutuam* A P P E T E N D A M. En primam, & adæquatam cauſam juris naturalis ſanctiſſimi, inviolabilis, & æterni.

Quis illud tulit, & nobis præſcripſit? *Natura* noſtra, i. e. nos ipſi nobis: ſi enim alia cauſa prior eſſet, hæc non eſſet prima. Iidem ergo ſumus legiſlatores, a quibus lex lata eſt, & in quos. Iidem, in quorum voluntate lex eſt, & qui ejus vinculo adſtricti ſunt. Cum tamen nemo imperium habeat in ſeipſum; nemo ſe ſua voluntate ita adſtringere queat, ut non contraria voluntate, pari ratione, & poteſtate inde recedere queat. Qua igitur poteſtate natura humana, ſeu totum genus humanum, ſua voluntate, ſuoque voto, jus in ſe conſtituit: eadem totum humanum genus, ſua pariter voluntate id tollere, & abolere poteſt. Si dixeris, non poſſe, danda eſt alia cauſa prior, & toto humano genere ſuperior, quæ impediat; atque hæc cauſa conſiſtit in ſola Creatoris voluntate, cui neceſſario parendum.

Et quis ita inferat: Feremur natura ad ſocietatem appetendam; ergo ſocietas eſt verum, & adæquatum principium juris naturæ, & obligationis. Innumera alia ſunt, ad quæ natura ferimur; innumera ergo eſſent juris, naturæ & obligationis principia prima, & adæquata. Quin contra ex eo, quod natura ferimur ad ſocietatem A P P E T E N D A M, ſequitur, a natura nobis appetitum, inſtinctum, & deſiderium ſocietatis inſitum, non neceſſitatem, & obligationem injunctam. Atque ſic Auctor hac quoque ratione ſuam ipſe cauſam jugulat.

Vult autem adhuc Auctor videri ſe non cum Carneade ſentire, ac principium hoc in ſola utilitate conſtituere; & ideo addit: *Quod natura noſtra nos ferret ad ſocietatem*, *etſi nulla re indigeremus*; ſed fruſtra. Nam 1. & hoc gratis aſſumit, quid futurum eſſet, ſi nulla re indigeremus; qui ſtatus hominum non eſt. Et 2. quæcunque tunc eſſet natura humana, id certe, ad quod appetendum illa homines ferret, pariter quoque foret in arbitrio, & poteſtate humani generis: aut tum quoque alia cauſa prior, & ſuperior danda eſſet, quæ eam impediret. Sed & 3. hæc quoque aſſertio tota falſa eſt; nam illud, quod naturaliter nos movet ad ſocietatem, eſt utilitas, vel jucunditas, quam ſocietas affert. Non enim voluntas natura movetur, niſi ſpecie boni, ſeu ad id, quod bonum ipſi videtur, & quo proinde, ſi abeſſet, indigeret. Quod ſi igitur in ſocietate nihil eſſet, quod nobis utile, ſeu gratum, aut jucundum

vide

Digitized by Google

videretur, (quod alteri par eſt, & ſub eo continetur. *l. 16. §. ff. quod vi aut clam.*,) voluntas natura ad eam non ferretur. Ut vulgo vel ex Ethicis conſtat. Nihil ergo relinquitur in principio ſocietatis, quam ejus utilitas, aut jucunditas (quippe quæ, ut dictum, alteri par, & ſub ea comprehenſa eſt), & quod omnino eſt in voluntate, & poteſtate hominum, nec cauſam obligandi, & neceſſitatem adſtringendi generis humani habet. *Vid. Exerc. noſtram 1. ad Grot.* §. 60, & 61.

Additio.

,, Principia Grotii toto cœlo differre a prin-
,, cipiis Carneadis, demonſtravimus ſupra
,, §. 8. Hic enim nullam inter homines dari
,, juſtitiam, ait, ſed natura unumquemque
,, ad ſuas utilitates ferri. Grotius autem Socia-
,, litatem ſupponit, i. e. principia interna,
,, rationi convenientia, quæ neceſſitatem im-
,, ponunt hominibus agendi, vel non agen-
,, di, approbante Deo. Idque verum eſſe,
,, ait, etſi nulla inde utilitas in homines re-
,, dundaret.

Nam naturalis juris mater eſt ipſa humana natura] ,, Quæ enim conveniunt cum appe-
,, titu ſocietatis rationalis, ea humanæ na-
,, turæ congruentia eſſe, dixit *ſupra* §. 7;
,, indeque obligari homines, etſi Deus non
,, exiſteret, §. 10, & 11: quæ ibidem
,, refutavimus.

Quæ nos, etiamſi nulla re indigeremus &c.]
,, Quia ex hypotheſi Auctoris natura ipſa nos
,, ad communem ſocietatem ducit: & motus
,, illi ſubſiſtunt, etſi nulla inde in nos redun-
,, det utilitas. *Conf. infra* §. 18. Quæ in præ-
,, cedentibus plenius jam examinata ſunt.

Civilis vero juris mater eſt ipſa ex conſenſu obligatio] Hæc non modo non cohærent, ſed & directo pugnant. Obligatio non eſt cauſa juris, ſed contra ejus effectus: non mater, ſed partus. Obligatio ex lege eſt, non lex ex obligatione; hujus mater lex eſt, non illa legis.

Sed & obligationem natura non eſſe ex nudo conſenſu, ſeu pacto, cui cauſa obligationis non ſubſit, modo diximus; cauſam autem hanc *ſynallagma* in jure dici, videmus. Nec aliter verum eſt quod ait, *obligationem ex conſenſu vim habere ex jure naturali.* Sed & ita loquitur, quaſi nulla alia ſit obligatio naturaliter, quam ex conſenſu: quod ſane haud levem ignorantiam juris naturæ non tantum, ſed & juris communis præ ſe fert, quo aliæ ſunt certiſſimæ, & indubitatæ obligandi cauſæ; cum contra, quod ex conſenſu eſſe dicitur, non ſit ex conſenſu per ſe, ſed quatenus cauſa ſubeſt, ut ſuo loco videbimus. *Exerc. 1. ad Grot.* §. 64, §. 65.

Quæ cum ex jure naturæ vim ſuam habeant] ,, Juris enim naturalis eſt, ſtare pa-
,, ctis: adeoque & ſtare ei placito, quo cives
,, ejuſdem civitatis conſenſerunt ſe civitatis
,, legibus parituros. Hactenus bene: at ſi
,, porrò ex Auctore quæris, unde *jus natura-*
,, *le* vim ſuam habeat? is reſpondet, a *na-*
,, *tura humana*, ſeu ex *appetitu ſocietatis.*
,, In eo autem fallit; quia ſupponit, *natu-*
,, *ram humanam* obligationem producere,
,, etſi detur Deum non eſſe. Quomodo au-
,, tem genus humanum obligaretur ex mate-
,, riali aliquo impetu ſocietatis, ſi cauſam
,, intelligentem, Deum nimirum demis; ſi
,, ſolum ſuperiorem excludis, qui humano
,, generi legem dare poteſt? Natura igitur
,, humana ſola homines non obligat ad ſer-
,, vanda pacta, adeoque nec ad ſervanda
,, jura Civilia. Unde ſponte ſequitur, Natu-
,, ram humanam non eſſe *fontem juris civilis.*

Poteſt natura hujus quoque juris quaſi proavia dici] ,, Negari nequit, admodum ob-
,, ſcura hæc eſſe, nec intelligi poſſe, niſi
,, ipſa genealogia juris civilis, juxta ſyſtema
,, Auctoris, exhibeatur. Schema autem hoc
,, eſt.

HUMANA NATURA,

Quæ obligationem producit, etiam ſemoto Deo, adeoque *mater* eſt juris naturalis, & *proavia* juris civilis.

JUS NATURÆ

Ergo eſt *filia* humanæ naturæ, & *avia* juris civilis.

CONSENSUS, SEU PACTUM, ET QUÆ INDE ORITUR OBLIGATIO,

Quæ eſt *mater* juris civilis.

JUS CIVILE.

Cujus *mater* eſt ipſa ex conſenſu obligatio: *avia* jus naturæ: *proavia* humana natura.

,, Auctor igitur ait, *naturalis juris matrem*
,, *eſſe ipſam humanam naturam.* Addit, *ex*
,, *hoc jure naturæ* (quæ eſt *filia* naturæ hu-
,, manæ) *vim ſuam habere obligationem ex*
,, *conſenſu*: quia is, qui ſuo conſenſu ſe
,, cœtui alicui aggregat, legibus illius cœtus
,, ſe ſtaturum promittit. Atque hunc conſen-
,, ſum

Digitized by Google

„ ſum, i. e. *neptem* naturæ humunæ, eſſe „ originem juris civilis, ſtatuit; indeque „ concludit, jus civile eſſe *proneptem* humanæ naturæ.

„ Ex his apparet, recte monitum fuiſſe „ a B. Parente omnem obligationis cauſam hic „ ceſſare, quia ex hypotheſi Auctoris *humana natura* prima cauſa Juris civilis conſtituitur: certum autem eſt, ex ea obligationem non oriri, quia Grotius Deum excludit, vel ſaltem abeſſe poſſe exiſtimat. „ *Vid. ſup.* §. 11. Homo igitur, qui ex „ *humana natura* non obligatur, nec obligabitur ex *conſenſu*, adeoque nec legibus „ civitatis parere tenetur.

„ Etſi igitur concedamus, ſtandum eſſe „ pactis jure naturali: etſi quoque concedamus, alium modum naturalem ſe obligandi fingi non poſſe; admitti tamen non poteſt quod Grotius ſtatuit, neceſſitatem illam, & modum obligandi, ſequi ex *humana natura* (quæ, ut dictum eſt, ſupponit, Deum abeſſe poſſe.) Adeoque verum non eſt, jus civile ex hoc fonte fluere.

„ Veram rationem obligationis, quæ ex „ pactis, ſeu promiſſis oritur, *ſupra* §. 8. „ expoſuimus, & plenius explicabimus *infr.* „ *lib.* 2. *cap.* 11. Poſita autem tali obligatione, verum eſt quod Auctor ait, eos, qui „ civitati ſe ſubjiciunt, eo ipſo promittere, „ quod legibus civitatis parere velint. Obligantur igitur jure civili ex conſenſu atque „ hactenus ex jure naturæ. *Conf. Diſſ. Proœm.* „ *XII.* §. 55. *Add. Grot. l.* 2. *c.* 5. §. 8. „ *n.* 1. §. 17. *l.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 1, & 2. „ *L.* 3. *c.* 13. §. 1, & 2. *l.* 3. *c.* 19. „ §. 3. *n.* 3.

„ Cæterum, ex nudo quoque pacto jus „ in alterum transferri, *infra L. II. c. XI.* „ demonſtrabimus.

Sed naturali jure utilitas accedit] Totum hoc ex præcedentibus corruit; etenim, hac cavillatione, *utilitatem juri naturæ accedere*, *vel juri civili cauſam dediſſe*, neutiquam efficiet, quo minus principium ejus perinde, ac Carneadis, ſola utilitate penſitetur. Quod enim juris naturalis *matrem* dixit humanam naturam, jam exploſimus. Ea igitur cauſa ſublata, nihil relinquitur, cui accedat utilitas; ſed hæc ſola cauſa ſupereſt. Iterumque adeo patet, nullum diſcrimen remanere inter jus naturale, & civile, ſed utriusque cauſam perinde ſtatui utilitatem.

Additio.

„ Mens Auctoria hæc eſt. Jus naturale, „ quod in cuſtodia ſocietatis humanæ conſiſtit, exſtiturum eſſe, ait, etiam ſepoſita „ omni utilitate, quia ipſa natura eo nos „ ducit. Addit autem, motum illum naturalem conjunctum plerumque eſſe cum „ aliqua utilitate, quia ob mutuam indigentiam eo magis ad Socialitatem rapimur. „ Equidem, non dari ſocietatem univerſalem inter homines, alibi probavimus; „ adeoque fruſtra quæritur, an ex ſolo motu „ naturæ, an ob utilitatem accedentem. ad „ ſocietatem, quæ non eſt, rapiamur. Diximus, fontem juris naturalis eſſe voluntatem, ſeu juſſum Dei jus ſuum cuique tribuendi. Hinc ſponte ſequitur, jus hoc „ obtinere, i. e. Deo parendum eſſe, ſepoſita „ omni utilitate.

Voluit enim Auctor naturæ nos & ſingulos infirmos eſſe] „ Supra §. 6. demonſtravimua, „ verum non eſſe, ex eo, quod natura nos „ infirmos eſſe voluit, ſequi communitatem inter omnes homines. Diximus, ad „ ſupplendam illam infirmitatem ſufficere ſocietatem domeſticam, ſeu inſtinctum illum, „ quo mas, & fœmina feruntur ad conjunctionem, parentes ad educationem prolis, „ & familia ad conſervationem membrorum „ familiæ: atque hoc modo ſatis ſuccurri „ neceſſitati hominum, etſi nulla ſocietas „ cum aliia hominibus exiſtat. *Vid. Diſſ.* „ *Proœm. I.* §. 34, & 35. Quod vero „ Auctor aſſerit, ſociales nos fore *etiamſi* „ *nulla re indigeremus*, directo contrariatur „ naturæ ſocietatis. Sane, negari non poteſt, „ ſublata indigentia omnem colorem ſocietatis univerſalis, ſolamque, & unicam „ ejus rationem apparentem ceſſare: quis „ enim quæſo effectus fictæ ejusmodi ſocietatia, ſeu communitatis eſſet, ſepoſita „ utilitate?

Nam illa, quam diximus, conſociatio, aut ſubjectio] „ Conſociatio fit per aggregationem: ſubjectio per agnitionem imperii „ alieni. *Vid. infra* §. 15.

Utilitatis alicujus cauſa capit inſtitui] „ Rationem moventem explicat Auctor *L.* 2. „ *c.* 21. §. 3. *n.* 1. *l.* 1. *c.* 3. §. 1. *n.* 2. „ & §. 2. *l.* 2. *c.* 20. §. 8. *n.* 4. §. 9. „ *n.* 4. *Prol.* §. 19.

In eo aliquam utilitatem ſpectare ſolent, aut debent] „ Unde regula: *ſalus populi ſuprema lex.* Cicero 1. *Rhet.* 38. ait: *Omnes* „ *leges*

„ *leges ad commodum rei publicæ referre oppor-*
„ *tet, & eas ex utilitate communi. . . . in-*
„ *terpretari. Ea enim virtute, & ſapientia*
„ *majores noſtri fuerunt, ut in legibus ſcri-*
„ *bendis nihil ſibi aliud, niſi ſalutem, atque*
„ *utilitatem reipublicæ proponerent. Neque*
„ *enim ipſi, quod obeſſet, ſcribere volebant:*
„ *& ſi ſcripſiſſent, cum eſſet intellectum,*
„ *repudiatum iri legem intelligebant. Nemo*
„ *enim leges legum cauſa ſalvas eſſe vult, ſed*
„ *reipublicæ; quod ex legibus omnes respubli-*
„ *cas optime putant adminiſtrari. Quam ob*
„ *rem igitur leges ſervare oportet, ad eam*
„ *cauſam ſcripta omnia interpretari convenit:*
„ *hoc eſt, quoniam reipublicæ ſervimus, ex*
„ *reipublicæ commodo, atque utilitate leges*
„ *interpretemur.* Conf. *Tesm. b.*

Ad §. 17.

Quartam ſpeciem *juris univerſalis*
„ Auctor conſtituit Jus gentium vo-
„ luntarium: quoties enim multi, di-
„ verſis temporibus, ac locis, idem pro
„ certo affirmant, id ad caoſam univerſalem
„ referri debere, ait; quæ ſi recta illatione
„ ex naturæ principiis non procedit, alia
„ eſſe non poſſit, quam communis conſen-
„ ſus. Et tunc addit: *quod enim ex certis*
„ *principiis certa argumentatione deduci non*
„ *poteſt, ſequitur, ex libera Gentium volun-*
„ *tate ortum habeat. Prol.* §. 40.

„ Hoc jus igitur ex conſenſu Gentiom,
„ *Proleg.* §. 17, & 46. *L.* 1. *c.* 1. §. 14.
„ tanquam ex condicto, *Prol.* §. 42, &
„ 43, & cum mutua obligatione. *L.* 2. *c.* 3.
„ §. 5. *l.* 3. *c.* 1. §. 8. *n.* 3. receptum eſſe,
„ ait.

„ Definit Jus gentium, quod pro-
„ ter utilitates, & neceſſitates magnæ illius
„ civitatis, i. e. ſocietatis humanæ, *Prol.*
„ §. 17. apud omnes gentes, aut moratiores,
„ receptum eſt. *L.* 1. *c.* 1. §. 14.

„ Jus gentium *aliud* eſſe, ait, latius pa-
„ tens, *aliud* arctius. *L.* 1. *c.* 1. §. 14.
„ *l.* 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 1.

„ Jus gentium latius pa-
„ tens introductum eſſe, ſtatuit, huma-
„ na neceſſitate indigente. *L.* 1. *c.* 1. §. 14.
„ *Prol.* §. 17. Idque vel *univerſale* eſſe, fin-
„ git, vel *certarum gentium. L.* 3. *c.* 4.
„ §. 15. 16, & 19. *Proleg.* §. 42, & 43.
„ *L.* 1. *c.* 1. §. 4, & 14. *L.* 2. *c.* 8. §. 1.
„ *n.* 2.

„ Uſum ejus latè patere, exiſtimat, in
„ omni jure belli, & pacis, *Proleg.* §. 2;
„ quia I. multa permittit, quæ jure naturæ
„ vetita ſunt. *L.* 3. *c.* 4. §. 15. II. Multa
„ prohibet, quæ jure naturæ permiſſa ſunt.
„ *L.* 2. *c.* 3. §. 10. *n.* 3. *L.* 2. *c.* 18.
„ §. 4. *n.* 3. *L.* 3. *c.* 4. §. 15. *n.* 1.
„ III. Quædam juri naturæ ſuperaddit. *L.* 2.
„ *c.* 18. §. 1.

„ Præcipuum hujus juris Gentium uſum
„ eſſe, ait, in Bellis. Nam *jure naturæ*
„ nulla bella licita eſſe, ait, niſi 1. adſit
„ juſta cauſa, 2. agatur intra debiti, &
„ pœnæ modom, i. e. ad ſolam juris noſtri
„ reparationem. Indeque inſert, deficiente
„ *juſta cauſa* omnes actus, qoi inde naſcun-
„ tur, injuſtos, & agentes inſtar prædonum
„ eſſe; adeoque tanquam ſures, prædones,
„ homicidas &c. teneri & agentes, & eo-
„ rum ſocios: ita ut res vindicari poſſit ab
„ eo, qui cauſam a tali prædone habet.

„ Sed & porrò, *ſi quis ultra debiti, pœna-*
„ *que modum aliquid exigit ab hoſte*, nullum
„ agenti jus inde quæri, putat *L.* 3. *c.* 10.
„ §. 3, & 5. *c.* 6. §. 1. eumque teneri
„ ad reſtitutionem, æque, ac ſocii, milites,
„ omneſque, qui cauſam ab agente habent,
„ *d. l.* 3. *c.* 10. §. 3. 4. 5. 6. *c.* 13. §. 1.
„ *c.* 18. §. 6. *c.* 9. §. 16. *c.* 16. §. 1. 2, &
„ 3: imò exigentem a qualibet gente ideo
„ puniri poſſe. *l.* 3. *c.* 13. §. 1. *n.* 1.

„ Utrumque *jure gentium voluntario* mu-
„ tatum, & communi conſenſu ſtatutum
„ eſſe, ait, 1. ne de *juſtitia cauſæ* inter
„ partes quæratur; ſed ut id, quod utraque
„ pars in bello peragit, pro jure habeatur:
„ unde hoc jure gentium bellum ſemper
„ utrinque juſtum eſſe, ſtatoit. 2. Ne præ-
„ ciſe agatur *intra modum debiti, & pœnæ:*
„ ſed ut occidere hoſtem, ac res ejus occu-
„ pare, in infinitum liceat.

„ At hoc verum ſaltem eſſe, ait, in *bello*
„ *publico, quod a ſumma utrinque poteſtate*
„ *geritur, & indictum eſt. Dict. Diſſert.*
„ *Proœm. IX. c.* 1. §. *16:* nam his ſolen-
„ nitatibus accedentibus effectus illos pecu-
„ liares a Gentibus bello publico tribui. Un-
„ de bellum tale vocat publicum, & ex ju-
„ re gentium ſolenne. *Dict. Diſſert. IX.*
„ §. 19, & 20.

„ Effectum hujus *juris Gentium latius pa-*
„ *tentis* Grotius in eo ponit, ut verum do-
„ minium conſequatur is, qoi titulum ex
„ hoc jure Gentium habet, *l.* 3. *c.* 6. §. 2.
„ & 7. *l.* 3. *c.* 10 §. 5. *n.* 1. *l.* 3. *c.* 4. §. 4.
„ *in*

Digitized by Google

,, *in fin. l.* 3. *c.* 6. §. 2, & 7 : adeoque
,, verum jus agendi ei competat, *l.* 3. *c.* 19.
,, §. 1, & 12; nec in eo jure ab aliis tur-
,, bari poſſit. *L.* 3. *c.* 19. §. 5. *c.* 4. §. 3.
,, 4. 5, & 22. *c.* 10. §. 1. *n.* 1. *c.* 6.
,, §. 1. *n.* 1.

,, Cæterum quædam horum jurium, a Gen-
,, tibus conſtitutorum, *ex omni parte juſta*
,, eſſe, ait; quædam autem *effectum ſaltem*
,, *externum juris tribuere. Dict. Diſſ. Proœm.*
,, *IV. Sect. IV.* Ad *prius* genus refert, 1.
,, quando jure gentium aliquid vetatur, quod
,, jus naturæ permittit. 2. Quando ob na-
,, turalem æquitatem jus gentium aliquid per-
,, mittit, quod jure naturæ vetatur. 3. Quan-
,, do jus Gentium confirmat conjecturas na-
,, turales incertas. *Dict. Sect. IV.* §. 19. *ſeq.*
,, Ad *poſterius* genus refert, quando gentes
,, communi conſenſu aliquid ſtatuunt, quod
,, jure naturæ vetitum eſt, nec ſingularem
,, æquitatem habet: *Dict. Sect. IV.* §. 20.

,, Ex hoc *poſteriori* genere igitur non ve-
,, rum jus quæri agenti, exiſtimat *L.* 2.
,, *c.* 12. §. 26. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 5. §. 28. *l.* 3.
,, *c.* 10. §. 3, & 5. *c.* 6. §. 1; ſed I.
,, *impunitatem* ſaltem, *l.* 3. *c.* 4. §. 2. 3.
,, 4. 5. *n.* 3. *c.* 6. §. 1. *n.* 1. §. 27. *l.* 3.
,, *c.* 10. §. 1. *n.* 1 : ita ut ab aliis genti-
,, bus tanquam fur, & prædo, puniri non
,, poſſit. II. *Dominium externum*, *l.* 3. *c.* 6.
,, §. 2, & 7. *l.* 3. *c.* 10. §. 5. *n.* 1.
,, *l.* 3. *c.* 4. §. 4. *in f. l.* 3. *c.* 6. §. 2, &
,, 7, quod omnes quidem effectus dominii
,, habet, ſed ſaltem in foro Soli, non in
,, foro Poli. *Dict. Sect. IV.* §. 21.

,, JUS GENTIUM ARCTIUS Gro-
,, tius deſcribit, quod apud plures gentes
,, quidem obtinet, at non reſpicit utilitatem
,, magnæ illius civitatis, ſed cœtuum ſin-
,, gulorum. *Proleg.* §. 17. §. 43. *l.* 3. *c.* 1.
,, §. 4. *l.* 2. *c.* 8. §. 1. *n.* 2. & §. 26.
,, *l.* 3. *c.* 2. §. 7. *n.* 1, & 2. Indeque non
,, obtinet ex condicto, *Proleg.* §. 53. i. e.
,, non receptum eſt cum mutua obligatio-
,, ne. *L.* 2. *c* 3. §. 5. *l.* 3. *c.* 1. §. 8.
,, *n.* 2. *Diſſ. Pr. IV.* §. 24. *ſeq.*

,, Nos, fabulam eſſe, quæ de jure Gen-
,, tium voluntario traduntur, eamque Tri-
,, boniano originem debere, late demon-
,, ſtravimus in *Diſſert. Proœm. IV.* §. 29.
,, & *ſeq.* Quo lectorem remittimus.

Sed ſicut cujusque civitatis jura utilitatem ſuæ civitatis reſpiciunt] ,, Nam quod quisque
,, populus ipſe ſibi jus conſtituit, id ipſius
,, proprium civitatis eſt, vocaturque jus civile,
,, quaſi jus proprium ipſius civitatis. §. 2, &
,, 4. *Inſt. de I. N. G.* & *C. l.* 9. *ff. Juſt.*
,, & *jur.*

Inter civitates aut omnes, aut pleraſque]
,, Jure Romano cognitum non eſt jus Gen-
,, tium, niſi quod a natura eſt, & inter
,, omnes gentes peræque obſervatur. §. 2.
,, *Inſt. de J. N. G.* & *C.* ibi: *quod vero*
,, *naturalis ratio* INTER OMNES HO-
,, MINES *conſtituit, id apud* OMNES
,, GENTES PERÆQUE *cuſtoditur, vo-*
,, *caturque jus gentium, quaſi quo jure* OM-
,, NES GENTES *utantur.* Add. §. *penult.*
,, *eod.* ibi: *ſed naturalia quidem jura, quæ*
,, *apud* OMNES GENTES *peræque obſer-*
,, *vantur* &c. Atque hoc jus gentium natu-
,, ram cum ipſo genere humano prodidiſſe,
,, JCti ajunt. §. 13. *I. de R. D.*

,, Unde rerum acquiſitionem tribuunt juri
,, gentium, *quod ratione naturali* APUD
,, OMNES GENTES PERÆQUE OB-
,, SERVATUR *l.* 1. *ff. A. R. D. Conf.*
,, *not. ad L.* 1. *c.* 1. §. 11. Immo Tribo-
,, nianus (qui inepta ſua definitione juris
,, Gentium, cauſam dedit diſtinctioni in pri-
,, mævum, & ſecundarium) ipſe fatetur,
,, jus ſecundarium, ſeu quod gentes ex
,, mutua neceſſitate inter ſe conſtituerunt,
,, OMNI HUMANO GENERI com-
,, mune eſſe. §. 5. *I. J. N. G.* & *C.* Certiſ-
,, ſimum igitur eſt, Jure Romano jus tale
,, gentium, quod inter pleraſque ſaltem ci-
,, vitates obtineat, & ab ipſis gentibus ob
,, mutuas neceſſitates conſtitutum ſit, non
,, dari. *Vid. infra* §. 17, & *L.* 1. *c.* 1.
,, §. 14. Conf. *Diſſ. Proœm.* 4. §. 29. *ſeq.*

Ex conſenſu jura quædam naſci potuerunt]
,, Verum non eſt, dari jus aliquod Gentium,
,, quod *ex communi conſenſu* ortum ſit. Sa-
,, ne, Jure Romano omne jus gentium *ex*
,, *ratione naturali* ortum dicitur, non ergo
,, ex conſenſu. §. 2. *Inſt. J. N. G.* & *C.*
,, ibi: *quod vero* RATIO NATURALIS
,, *inter omnes homines conſtituit* &c. *vocatur*
,, *jus Gentium.* Et in §. *p. eod. ibi: Sed na-*
,, *turalia quidem jura, quæ apud omnes gen-*
,, *tes peræque obſervantur,* DIVINA QUA-
,, DAM PROVIDENTIA *conſtituta,*
,, *ſemper firma manent. L.* 1. *pr. A. R D.*
,, ibi: *jure gentium, quod* RATIONE
,, NATURALI *inter omnes homines peræ-*
,, *que ſervatur:* &c. Unde dominia *rationi*
,, *naturali* tribuuntur *L.* 3. *pr. A. R. D.*

,, Sed & rationi contrariatur exiſtentia

Digitized by Google

,, hujusmodi juris gentium, quia duo ſup-
,, ponit, quæ partim aperte falſa ſunt, par-
,, tim probari non poſſunt. Si enim ex con-
,, ſenſu Gentium jus aliquod exiſtit, neceſ-
,, ſario ſupponendum eſt: 1. omnes gentes
,, conveniſſe: & 2. jus aliquod commune in-
,, ter ſe conſtituiſſe. Quis vero ſanæ mentis
,, ſibi, vel aliis, perſuadebit, humanum
,, genus unquam conveniſſe. vel commune
,, concilium indixiſſe. Sed & ſi conveniſſet,
,, unde probabitur, illos jura quædam con-
,, ſtituiſſe? Denique ſi & id feciſſet, unde
,, probabitur, quænam ſint illa jura? unde
,, probabitur, jura illa, quæ ad ſecundarium
,, jus gentium referri ſolent, eo pertinere?
,, Certiſſimum igitur eſt, non dari jus Gen-
,, tium, niſi quod ratio naturalis inter gentes
,, conſtituit: adeoque cui gentes obligantur,
,, etiam invitæ.

,, Denique fruſtra Doctores ad jus Gentium
,, ſecundarium confugiunt, quia pleraque
,, jura, quæ eo referri ſolent, ex ratione
,, naturali adeo ſequuntur, ut non opus ſit
,, ad fictum aliquem conſenſum gentium con-
,, fugere.

,, *Neque obſtat* definitio Triboniani in §. 2.
,, *Inſt. de J. N. G. & C.* ubi definitur jus
,, Gentium: *quod uſu exigente, & humanis*
,, *neceſſitatibus, gentes humanæ ſibi conſti-*
,, *tuerunt.* Nam *in Diſſert. Proœm. IV.* §.
,, 29. *ſeq.* ad oculum demonſtravimus, hanc
,, definitionem non eſſe JCtorum Romano-
,, rum, ſed Triboniani, uti alibi, ita &
,, hic vapulantis: ineptam autem illam eſſe,
,, vel exinde apparet, quia hæc definitio ſup-
,, ponit conſtitutionem, adeoque conſenſum
,, omnium ſaltem moratiorum gentium;
,, cum tamen certum ſit, humanum genus,
,, genteſque humanss, numquam conveniſſe.
,, Interim ex hac erronea definitione Tribo-
,, niani, diſtinctio illa inter jus gentium pri-
,, mævum, & ſecundarium, orta eſt.

Et nata apparet] ,, Dixi, ex conſenſu
,, gentium tale jus, quod totum humanum
,, genus obliget, nec naſci poſſe, nec na-
,, tum eſſe.

Sed magnæ illius univerſitatis] ,, De ma-
,, gnæ illius univerſitatis utilitate gentes
,, numquam aliquid ſtatuerunt, quia un-
,, quam conveniſſe probari non poteſt.

Quod gentium dicitur] ,, Imo tale jus
,, gentium, quod ex conſenſu plerſrumque
,, civitatum oritur, non exiſtere, jam pro-
,, bavimus.

Quoties id nomen a jure naturæ diſtin-
guimus] ,, Auctor jus naturæ male diſtinguit
,, a jure gentium. JCti Romani, & veteres
,, ſcriptores, promiſcue has voces ſumſere.
,, *Vid. Diſſ. Proœm.* 4. §. 23. *ſeq.* Equidem
,, Ulpianus *jus naturale* aliud quid eſſe, ac
,, *jus gentium*, diſſerte aſſerit. At ille alio
,, plane ſenſu hæc duo jura diſtinguit; *jus*
,, enim *naturale* vocat, quod natura omnia
,, animalia docuit, adeoque quod ex inſtin-
,, ctu oritur: *jus gentium* vero, quod ex ra-
,, tione originem habet. Cujus differentiæ
,, effectum, & cauſam, explicabimus infra
,, *L.* 1. *c.* 1. §. 11.

Quam partem juris omiſit Carneades] In-
crepat Auctor Carneadem, quod alteram
juris gentium ſpeciem, quæ vulgo jus gen-
tium ſecundarium dicitur, omiſerit. Etenim
e contrario in hac maxime ſpecie & ipſe,
& Epicurus occupati fuere: & uterque ſum-
mum bonum (quod eſt ſcopus, & finis ſo-
cietatum, & legum) conſtituit in illa volu-
ptate, quæ percipitur ex utilitatibus, &
bonis, in quæ homines natura feruntur. Hoc
autem fontem, & principium juris gentium
ſecundarii eſſe, vidimus, & conſtat *ex* §.
2. *Inſt. J. N. G. & C.* ubi hoc jus gen-
tium deſcribitur, *quod uſu exigente, &*
humanis neceſſitatibus, gentes inter ſe conſti-
tuerunt: bella enim orta ſunt, &c. Idque
quam maxime firmatur eo ipſo argumento,
quo Grotius contra Carneadem abutitur, ut
oſtendat, eum omiſiſſe hanc partem juris,
quod ſubjecerit orationem de bellis, & bel-
lo partis. Inde enim e contrario inferre non
debuit, Carneadem hanc partem juris omi-
ſiſſe, ſed intellexiſſe, & de ea ipſa egiſſe;
quia ad hanc ſpeciem bella, de quibus
peroravit, referuntur *d.* §. 2.

Additio.

,, Auctor *ſupra* §. 1. jam monuit, jus gen-
,, tium ſecundarium, quod moribus popu-
,, lorum, & pacto tacito ſtatutum eſt, pau-
,, cos attigiſſe; ex univerſo, ac certo ordi-
,, ne, tractaſſe neminem: indeque incre-
,, pat ſpeciatim Carneadem, quod is quoque
,, hanc partem juris omiſerit. Verum ad eun-
,, dem §. notavi, tale jus gentium non exi-
,, ſtere, adeoque mirum non eſſe, jus,
,, quod nulla ratione, nulloque fundamento
,, nititur, hactenus a nemine tractatum,
,, adeoque & a Carneade omiſſum eſſe.

Jus omne in naturale, & civile diſtri-
buens] ,, JCti quoque Romani id fecere:
,, omnes enim populos, qui legibus, & mo-
,, ribus

Digitized by Google

„ ribus reguntur, partim ſuo proprio, partim communi omnium hominum jure uti, „ ajunt in §. 2. *I. de J. N. G.* & *C.* & *l.* „ 9. *ff. de J.* & *J.* Sic Paulus quoque jus „ ad duo capita refert, ad naturale, & civile, in *l.* 11. *ff. de J.* & *J.*

Cum tamen de eo jure, quod inter populos verſatur, acturus, hujus juris mentionem facere debuiſſet] " Immo ex hac ipſa ratione, „ quia de jure, quod inter populos verſatur, agit, mentionem facere de eo non debuit, quia tale jus ex Gentium conſenſu „ ſtatutum inter Gentes non exiſtit.

Subjecit enim orationem de bellis] „ At „ bella ſunt ex jure Gentium primævo, ſeu „ naturali, *Diſſert. Proœm.* 4. §. 38. non ve„ to ex jure gentium ſecundario, quale non „ agnoſcimus.

A D. §. 18.

M A L E *autem a Carneade ſtultitiæ nomine juſtitia traducitur*] Auctor totus jam in eo eſt, ut ſtultitiam, quam Carneades juſtitiæ naturali imputat, amoliatur; ſed valde infeliciter. Apparet hoc ex collatione ſententiarum Carneadis, & Grotii, quarum utraque utilitatem reſpicit, quod prolixe probavimus *in Exercit.* 1. *ad Grotium* §. 126. & *ſeq.* Rectius reſpondemus, *I.* non eſſe ſtultitiam huic legi obtemperare, etiam contra motus, & cupiditates naturæ; quia non eſt in noſtra poteſtate, & arbitrio, non parere ſummi, & præpotentis Dei decretis: nec adeo ſtulte facit, qui aliter non poteſt.

II. Summæ jam ſapientiæ eſſe, legi huic omni ſtudio, & contentione obſequi: quia ab inexhauſto illo fonte, & largitore omnis boni profecta, ejusque adeo obſequio (*vid. Tract. de Auton. jur. Gent. c.* 20.) individuo vinculo conjuncta eſt ſumma, ac ſempiterna utriusque vitæ felicitas; quam omnes volunt, etſi errore, vel affectibus in tranſverſum acti a ſcopo evagentur, *vid. d. tr. c.* 7.

III. Summæ e contrario ſtultitiæ eſſe, ei legi non parendo concitare terribilem illam Dei legiſlatoris vindictam, atque accire ſibi infinita vel hujus, vel alterius, vel utriusque vitæ mala, *d. tr. c.* 20. quæ è contrario natura homines refugiunt.

Hæc omnia comprehenſa ita ſunt verbis Ciceronis, a quo hanc naturæ legem divina pene voce depictam laudat Lactantius Inſtit. *Lib.* 6. *cap.* 8. ejusque locum inſignem ex *Lib.* 3. *de republ.* nobis reſervavit, cujus hæc verba: *Huic legi nec abrogari fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt. Nec vero aut per Senatum, aut per populum, ſolvi hac lege poſſumus. Neque eſt quærendus explanator, aut interpres ejus alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis; alia nunc, alia poſthac: ſed & omnes gentes, & omni tempore, una lex, & ſempiterna, & immutabilis continebit; unusque erit communis quaſi magiſter, & Imperator omnium Deus: ille legis hujus inventor, diſceptator,* L A T O R NB.; *cui qui non parebit, ipſe ſe fugiet, ac naturam hominis aſpernabitur: hoc ipſo luet maximas pœnas, etiamſi cætera ſupplicia, quæ putantur, effugerit.* Tum exhibito ita hoc Ciceronis loco, hæc ſubjicit Lactantius *d. l. Quis ſacramentum Dei ſciens tam ſignificanter enarrare legem Dei poſſit, quam illam homo longe a veritatis notitia remotus expreſſit?*

Sed & *IV.* ſequitur, ſummæ ſtultitiæ eſſe, cum & motus hominum naturales ad ſuas utilitates corrupti ſint, & utilitates ipſæ, quibus natura gaudent, plerumque in perniciem vertant, & mores in luxum &c. ſolvant, in his rebus conſtituere fontem, fundamentum, & principium juris naturæ. Quicquid enim Carneades, Epicurus, Grotius, prædicant de fruitione tranquilla, fruſtra eſt: cum enim hominibus infinita ſit pecuniæ, opum, ac voluptatum cupido, pugnat illa cum tranquillitate ſtatus, ſeu ſocietatis; nec cuſtodiri illa poteſt, niſi monſtretur poteſtas ſuperior, quæ modum cupiditatibus figat, frenumque injiciat: nec ſit illa inane ſaltem humanæ naturæ, & convenientiæ cum intellectu &c. nomen, & viribus caſſa imago, ſeu figura; ſed poteſtas, cujus violatæ indignationem tremere homines oporteat, *d. Tract. de Auton. jur. gent. c.* 6. §. 16. & *ſeq.*

Inprimis itaque fatendum eſt, a Juris naturalis ſanctitate, ejusque maxime principio, & fonte, ſeparandas, & removendas eſſe hominum utilitates, & quibus ad eas feruntur, motus naturæ animantium infixos: unde nec jus naturæ, nec obligationis principium demonſtrari, aut derivari poteſt; nec, quam illevit Carneades, juſtitiæ macula elui.

Additio.

„ Carneades, qui exiſtentiam juris naturæ „ negavit, argumentum inde ſumit, quod „ ea, quæ juri naturæ tribui ſolent, pugnent

,, cum ſapientia; adeoque talem juſtitiam
,, ſummam fore ſtultitiam, ait, idque ſe-
,, quentibus exemplis probat: *Bonus vir*
,, *(i. e. qui juſtitiam prætenſam ſequitur)*
,, *ſi habeat ſervum fugitivum, vel domum*
inſalubrem, ac peſtilentem, quæ vitia ſo-
,, *lus ſciat, & ideo proſcribat ut vendat,*
,, *utrumne profitebitur fugitivum ſervum, ac*
,, *peſtilentem domum ſe vendere, an celabit*
,, *emtorem? Si profitetur emtori fugitivum*
,, *eſſe, bonus quidem, quia non facit: ſed*
,, *etiam ſtultus judicabitur, quia vel parvo*
,, *vendet, vel omnino non vendet. &c. Ju-*
,, *ſtitia eſt, hominem non occidere, alienum*
,, *prorſus non attingere; quid ergo juſtus,*
,, *(poſita ſcil. juſtitia naturali) faciet, ſi*
,, *forte naufragium fecit, & aliquis imbecil-*
,, *lior viribus tabulam ceperit? nonne illum*
,, *a tabula deturbabit, ut ipſe condeſcendat,*
,, *eaque nixus evadat? Maxime, ſi ſapiens*
,, *eſt, faciet; ipſi enim pereundum eſt, niſi fe-*
,, *cerit. Si autem mori maluerit, quam ma-*
,, *nus inferre alteri, jam juſtus ille, ſed ſtul-*
,, *tus eſt, qui vitæ ſuæ non parcit, cum par-*
,, *cit alienæ. Item ſi acie ſuorum fuſa hoſtes*
,, *inſequi cœperint, & juſtus ille nactus fue-*
,, *rit aliquem ſaucium equo inſidentem: eine*
,, *parcet ut ipſe occidatur, an dejiciet ex*
,, *equo, ut ipſe hoſtem poſſit effugere? Quod*
,, *ſi fecerit, ſapiens; ſed idem malus: ſi non*
,, *fecerit, juſtus; ſed idem ſtultus ſit nec-*
,, *eſſe eſt.*

,, Auctor hanc ſtultitiam duplici argumen-
,, to a juſtitia naturali amovere ſtudet. *Pri-*
,, *mo* enim ait, jus naturæ in vi, & affectu
,, ſociali, animis hominum indito, & con-
,, nato, conſiſtere; adeoque ſtultos non eſſe
,, qui feruntur ad id, ad quod a natura ſe
,, duci ſentiunt, etſi forte utilitati eorum
,, privatæ id repugnet. *Deinde* ait, eos, qui
,, utilitati communi totius humani generis
,, conſulunt, etiam ſuæ privatæ conſulere,
,, quia ex eodem jure hæ quoque in tuto
,, ſunt: cum e contrario illi, qui ob præ-
,, ſentem utilitatem juſtitiam communem ne-
,, gligunt, ſuæ quoque tranquillitatis in po-
,, ſterum reſcindunt monumenta.

,, Equidem cum talis affectus ſocialis nec
,, exiſtat, nec obligatio inde inferatur, cer-
,, tum eſt, maculam ſtultitiæ, quam juſti-
,, tiæ naturali infert Carneades, his argu-
,, mentis non elui. Rectius reſpondet B. Pa-
,, rens, ſtultum non eſſe qui voluntati Dei
,, paret, & qui jus a Creatore alii conceſ-
,, ſum non aufert, etſi forte incommodum
,, ei ſit.

Ita nec ſtultus eſt populus] ,, Nam qui
,, præſenti utilitati renunciat, majorem ſibi
,, in poſterum conciliat; quia illa ipſa gen-
,, tium juſtitia omnia jura ejus tuta in po-
,, ſterum reddit, quæ periclitarentur omni-
,, no, ſi ipſe privatæ utilitati conſulendo ju-
,, ra gentium perrumperet.

Communia populorum jura] ,, I. e. jus na-
,, turæ; nam alia jura communia populorum
,, non agnoſcimus.

Par enim in utroque eſt ratio] ,, Uterque
,, enim privatam utilitatem negligit, ut ma-
,, jorem obtineat.

Id convellit, quo ipſius, poſteritatisque ſuæ,
perpetuæ utilitates continentur] ,, Si enim ipſe
,, leges has ob præſentem utilitatem violat,
,, cæteris civibus eadem licentia competet:
,, & ſic ipſe, ejusque jura, nunquam in tu-
,, to erunt.

Sic & populus jura naturæ violans ſuæ quo-
que tranquillitatis in poſterum reſcindit mu-
nimenta] ,, Singulæ enim civitates invicem
,, tutæ ſunt ex lege naturæ. Si igitur civi-
,, tas ob præſens commodum non curet illa
,, jura, eaque ſtulta vocet, nec ſpernenti
,, proderunt contra injurias aliarum civita-
,, tum: adeoque revera is, qui jura naturæ
,, violat, majori utilitati renunciat.

Gentiumque] ,, Auctor intelligit jus gen-
,, tium voluntarium, quale non agnoſcimus.
,, *Vid. ſupra* §. 17.

Sapientiæ, non ſtultitiæ eſſet, eo ferri, ad
quod a natura noſtra nos duci ſentimus] ,,
,, Supponit autem Auctor, nos duci natura
,, ad ſocietatis cuſtodiam: quod verum non
,, eſt. Verior igitur ratio eſt, quod, cum
,, natura nos doceat, Deo parendum eſſe,
,, ſtultus non ſit qui legibus divinis, etiam
,, ſepoſita privata utilitate, paret.

Ad §. 19.

,, Auctor hactenus eos refutavit, qui
,, jura ex *utilitate* demum, & pacto homi-
,, num conſtituta eſſe, dixere. Hic jam eos
,, refutat, qui ſtatuunt jura inventa eſſe *me-*
,, *tu injuſti.*

Metu injuſti] ,, Equidem non nova
,, hæc, nec ab Horatio demum propoſi-
,, ta eſt ſententia, propter metum inju-
,, riæ, ſeu violentiæ, jura orta eſſe: Glau-
co

Digitized by Google

„ co originem jurium jam olim inde dedu-
„ xit, apud *Plat. l.* 2. *de republ. pag. m.*
„ 51. his verbis: *Enimvero, quod primum*
„ *de hoc dicere pollicitus ſum, jam audi qua-*
„ *le ſit, & unde ſit orta juſtitia. Natura*
„ *quidem, dicunt, injuriam facere bonum*
„ *eſſe, injuria autem affici, malum; ſed lon-*
„ *ge plus mali eſſe in patiendo injuriam, quam*
„ *in inferendo boni. Quamobrem poſtquam*
„ *viciſſim injuriam & intulerint, & acce-*
„ *perint, & utrumque guſtaverint qui ne-*
„ *queunt vitare illud, conſequi operæ pre-*
„ *tium fore ducunt, ut ita inter ſe paci-*
„ *ſcantur, ut neque inferri, neque accipi poſ-*
„ *ſit injuria: hincque volunt, originem ha-*
„ *buiſſe leges, placitaque ipſarum, & no-*
„ *minata eſſe præcepta legum legitima, atque*
„ *juſta. Hanc itaque juſtitiæ originem, &*
„ *ſubſtantiam eſſe volunt.*

„ Epicurus *hanc ſententiam* uberius expli-
„ cavit, quam ex ejus mente ita refert *Gaſ-*
„ *ſendus ad Laert. Lib. X. p.* 1527. *Nam*
„ *initio cum homines ferarum ritu vagaren-*
„ *tur, & incommoda varia tum a feris,*
„ *tum ab inclementia cœli paterentur, præ-*
„ *ſtitit quidem naturalis quædam eorum in-*
„ *ter ſe conciliatio, (quippe ob formæ, ani-*
„ *mæque, ſeu morum convenientiam) ut in*
„ *varios cœtus coirent, ac illis etiam incom-*
„ *modis aliquatenus providerent (exſtructis*
„ *videlicet caſis, comparatisque tum adver-*
„ *ſus feras, tum adverſus ipſum frigus mu-*
„ *nimentis): verum quod unusquisque bene*
„ *ſibi eſſe, quam alteri, mallet, ideo frequen-*
„ *tes erant rixæ de cibatu, de fœminis, de*
„ *commodis aliis, quæ ſibi invicem præripie-*
„ *bant; quousque animadverterunt, non poſ-*
„ *ſe ſe tuto, commodeque degere, niſi pacta*
„ *inirent de non lædendo ſe invicem, atque*
„ *ita quidem ut ſi quis alterum læderet, cæ-*
„ *teri lædentem punirent. Itaque is primus*
„ *fuit ſocietatis nexus. &c. Talis autem ne-*
„ *xus, ſive talis pactio, nihil aliud fuit,*
„ *quam communis lex, ad cujus obſervatio-*
„ *nem omnes tenerentur, & quæ attribueret,*
„ *faceretque certum unicuique jus, ſive facul-*
„ *tatem utendi re ſua: unde & ipſa lex quo-*
„ *que fuit quaſi commune, ſicuti jam dixi,*
„ *ſocietatis jus.* Et tum pergit: *Leges ſcriptas*
„ *ab initio nullas fuiſſe, ſed mero utentium*
„ *conſenſu homines tutos fuiſſe; ingruente ve-*
„ *ro malitia, leges ſcriptas, pœnasque ſtatu-*
„ *tas fuiſſe.* Tandem p. 1543. concludit: *in*
„ *animalibus nullam eſſe juris, injuriæve,*
„ *ſeu juſti, & injuſti rationem, quia inter*
„ *ea convenire non potuit, ut nec læderent,*
„ *nec læderentur ab invicem; indeque NB.*
„ *nec ullam cenſendam eſſe inter eas Natio-*
„ *nes, quæcunque non potuerunt, aut nolue-*
„ *runt, ut ad invicem neque læderent, neque*
„ *læderentur, paciſci.* Vid. *Stanlej. Hiſt. vet.*
„ *phil. f.* 1098. *ſeq.*

„ Horatius, ſectator Epicuri, totam rem
„ ita deſcribit. *L.* 1. *Sat.* 3.

Atque ipſa utilitas juſti prope mater, & æqui.
Quum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atque cubi-
lia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fuſtibus, atque ita
porro
Pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus:
Donec verba, quibus voces, ſenſusque notarent,
Nominaque invenere; dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.

„ Hobbeſius idem principium, ſed alio mo-
„ do, ac ordine, in ſcenam produxit; ſy-
„ ſtema ejus prolixe expoſuimus in *Diſſ.*
„ *Proœm. VIII.* §. 12. *& Diſſert. Proœm.*
„ *XI.* §. 6. *ſeq.*

Apud Platonem] „ *Lib.* 2. *de rep. p.*
„ *m.* 51.

Metu accipiendæ injuriæ repertas leges]
„ Glauco enim ſupponebat, bonum a natu-
„ ra eſſe injuriam aliis inferre: adeoque ſi
„ evitari id non poteſt, pactis demum con-
„ ſequendum eſſe, ut neque inferri, neque
„ accipi poſſit injuria. *Vid. Plato d. l.*

Ac vi quadam homines ad juſtitiam cogi]
„ Poſtquam nimirum pacti ſunt, ſe nolle in-
„ juriam vel facere, vel accipere, ſtatutis
„ in id legibus pœnalibus: ideo enim in
„ ſocietatem coiviſſe Glauco contendebat,
„ ut ſi quis alterum læderet, cæteri puni-
„ rent. *Plat. d. l.* 1.

Univerſaliter verum non eſt] „ Auctor exi-
ſtimat, dicterium illud ſaltem pertinere ad
leges pœnales, quas jus civile introduxit,
& quæ ſupponunt jus aliquod præcedens,
de cujus executione agitur. Nos dicimus,
metum injuſti eſſe ſaltem cauſam acciden-
tem juſtitiæ; ideo enim metuunt homines
injuſtitiam, quia ipſi forte al quid injuſti fe-
cere. Cæterum cauſa efficiens juris omnino
eſt voluntas divina.

Additio.

„ Ex principiis Horatii, & Glauconis (ut-
„ pote qui natura nihil juſtum, nihil inju-
„ ſtum eſſe, dixere), univerſaliter verum
„ eſt, homines, ut ab injuriis aliorum tuti
ſint

Digitized by Google

„ ſint, adeoque metu injuſti, in civitates „ conſenſu ſuo coiviſſe; adeoque juſtitiam „ ex pacto ortam eſſe, vi cujus pacti demum homines ad juſtitiam cogi poſſint.

„ Reſponſio igitur Grotii, *quod id tantum* „ *de legibus intelligendum ſit, quæ ad faciliorem juris executionem pertinent*, non „ ſufficit, nec illa dubium ſolvitur. Sed probandum eſt, juſtitiæ regulas a natura eſſe, & executionem juris familiis, tum contra membra familiæ, tum contra alias familias a Deo commiſſam eſſe. Utrumque „ probavimus in *Diſſ. Proœm. XII.* §. *ſeq.* „ & §. 159. *ſeq.*

Id enim ad ea duntaxat inſtituta, & leges pertinet, quæ ad faciliorem juris executionem reperta ſunt] " Adeoque ſaltem ad leges „ pœnales, quarum metu a mutuis injuriis „ deterrentur, & quibus ad juſtitiam colendam coguntur.

Sicut multi per ſe infirmi, ne a validioribus opprimerentur, conſpirarunt ad inſtituenda, ac communibus viribus tuenda judicia] „ Refert hic Auctor occaſionem, quæ cauſam dedit legibus, ad faciliorem juris executionem repertis. Is enim ſupponit, natura unumquemque privatum eſſe ſuæ, „ & alienæ injuriæ vindicem. *Vid. L.* 1. *c.* „ 1. §. 10. *l.* 2. *c.* 2. §. 5. *c.* 18. §. 1. *ſeq.* „ *c.* 20. §. 1. *ſeq.* & §. 40. *Diſſ. Pr.* 1. §. „ 80. & *Diſſ.* 8. §. 17. §. *ſeq.* At executionem ſæpius inanem fuiſſe propter potentiam lædentis; indeque, ait, homines judicia inſtituiſſe, ut quibus ſinguli pares „ non eſſent, his univerſi prævalerent. Diximus autem 1. hac reſponſione non elidi „ aſſertum Horatii, & Glauconis, qui negant hominibus *jus* aliquod competere, „ aut homines *injuria* agere poſſe; qui proinde negant unumquemque eſſe vindicem „ *juris*, utpote quod nullum eſt: adeoque „ reſpondendum erat, omnino natura aliquid juſtum eſſe, hominibus connatum, „ illudque jus extitiſſe antequam homines „ in civitates coirent. 2. Notandus hic eſt „ perpetuus Auctoris error, quem in toto „ opere, & ubique deprehendes, unumquemque privatum eſſe ſuæ, ac alienæ „ injuriæ vindicem: de quo ſyſtemate *vide* „ *Diſſert. Proœm.* 1. *cap. fin. Diſſert. VIII.* „ §. 17. & *Diſſert. VIII. c.* 2. Nos familiis „ executionem juſtitiæ naturalis delatam à „ creatore eſſe, probavimus. Cæterum 3. „ negari nequit, homines plerumque *metu* „ *accipiendæ injuriæ* in civitates ſe congregaſſe, quamquam id ob mutuam indigentiam, vel ob mutuam benevolentiam æque „ fieri potuerit. *Teſm. ad Proleg* §. 8.

Et hoc demum ſenſu commode accipi poteſt, jus eſſe, quod validiori placuit] " *Vid. ſupra* „ §. 3. Sed eo ſenſu Auctores illius dicterii id non intellexere. Uſurpatur enim ab „ his, qui nullum jus inter gentes obtinere putant; adeoque qui rationibus convincendi ſunt, jus eſſe, quod Deo, non „ quod validiori placuit.

Vim, jusque parilis] Solon per *vim* intelligit imperium Magiſtratus, quia inane „ foret jus, niſi ſuperior aliquis eſſet, qui „ *vi* homines repugnantes adigeret ad parendum legibus. De tali autem *vi* non „ loquuntur illi, qui jus eſſe dicunt *id*, „ *quod validiori placuit*. Hi enim nullum „ jus naturæ exiſtere putant, ſed omne jus „ inter homines pacto demum hominum ortum eſſe, eique cauſam dediſſe, ſtatuunt, „ *vim*, metum, & injuriam. Atque huc quoque referri debet celebre illud proverbium, *que le bon Dieu eſt pour les gros bataillons.*

Ad §. 20.

Auctor pergit hic refutare eos, qui jura ex violentia demum orta, ajunt, indeque id jus dicunt, *quod validiori placuit*. Ait autem, effectum habiturum jus naturæ, etſi ab omni *vi* deſtituatur: Jus enim illud tutum reddere in conſcientia; conſenſu proborum acta juſta probari, injuſta damnari; & denique actiones juſtas a Deo præmiis ornari, injuſtas puniri.

Quamvis a vi deſtitutum] " I. e. etſi nemo ſit, qui executionem peragat. Si nimirum Princeps ſubditis ſuis injuriam infert, (Princeps enim a nemine cogi poteſt,) vel ſi *ſubditus* clam aliquid contra „ jura admittit

Securitatem affert] " Qui enim juſte, i. e. „ juxta Dei voluntatem agit, nec Dei, nec „ magiſtratus vindictam metuit.

Quales in tyrannorum] " Exempla allegavi *in Diſp. de vot. capt. mort. Sect. I.* §. 12. Huc pertinent exempla de Furiis Catilinæ, *Sueton. in Neron. c.* 46. Tiberii, *Tacit. ann.* 6. 6, Phocenſium (qui aſpectis Dei, cujus templum violaverant, inſignibus, ſcil. lauro, fugiebant) *Juſt. l.* 8. *c.* 2, Oreſtis parricidæ, *Eurip. in Oreſte*, Oedipi inceſtuoſi, *Eurip.*

Digitized by Google

Eurip. in OEdipo, Neronis matricidæ, *Suet. in Neron. c.* 46. Caracallæ fratricidæ, *Herodian. in Carac.* Dionyſii, & Alexandri Phæræi, *Cic.* 2. *off.* 7. Conſtantii, *Amm. Marc.* 16. 13. Ludovici XI. *Commin. L. X.* Caroli IX. *Thuan. L.* 57. *&c.* Sane vultur ille Promethei alligati ad Caucaſum, nihil aliud denotat, quam laniatus, & tormenta. *Macrob. in ſomn. Scip.* 1. *c.* 10. Quos cruciatus egregie deſcribit Cicero *pro Roſc. Amer. n.* 24. Atque hac ratione ipſe Apoſtolus probat exiſtentiam juris naturalis, *ad Rom.* 2. *v.* 15. gentes enim ex propria conſcientia convinci, ait.

Proborum conſenſus] " I. e. bona proborum virorum exiſtimatio de illis, qui juſtitiam colunt; quæ exiſtimatio inſignem effectum in Republica habet. *Diſſert. Proœm. XII.* § 524.

Hac Deum inimicum, *illa faventem habet*] " Deus enim tamquam ens perfectiſſimum, non poteſt non favere illis, qui juſſa ejus ſequuntur, odio autem habere illos, qui voluntati ejus repugnant. *Vid. ſupra* § 11.

Qui judicia ſua ita poſt hanc vitam reſervat, *&c.*] " Nam Auctor *ſupra* §. 11. aſſeruit, Deum ſibi obedientibus præmia reddere, etiam æterna, potuiſſe, & voluiſſe, idque naturæ rationibus probavimus *ibidem*.

Ut ſæpe eorum vim etiam in hac vita repræſentet] " Equidem, ſupremum numen non ſemper in præſenti vita jus ſuum exſequitur. Aliquando tamen omnipotentiæ ſimul, & vindictæ indicia nobis ante oculos ponit, ex quibus conſtat, eum pœnas quoque temporarias vitioſis imponere. Exempla exſtant in ipſo diluvio, in hiſtoria Pharaonis, deletione populorum damnatorum, captivitate Babylonica. &c.

Ad §. 21.

Auctor refellit eos, qui privatos ſaltem juri naturæ obligari, ajunt, Principes non item: & cauſam hujus erroris indicat, quod ita diſtinguentes utilitatem pro fundamento omnis juris ponant, qua ſinguli, utpote ad ſui tutelam invalidi, omnino indigeant: non vero magnæ, & potentes civitates.

His reſpondet Auctor: 1°. falſum eſſe jura utilitatis cauſa conſtituta eſſe: 2°. nullam eſſe tam validam civitatem, quæ non aliorum ope indigeat, §. 22. Non enim 3°. ullam ſocietatem, ne prædonum quidem, ſubſiſtere poſſe ſine jure; nedum igitur ſocietatem generis humani, §. 23. 4°. Idque auctoritatibus Ariſtotelis, & Pompeji confirmat §. 24.

At quod reſponderi debebat omittit: ſcil. jus naturæ nihil aliud eſſe, quam juſſum Dei, cui juſſui Principes æque, ac privati parere tenentur; hactenus enim omnes pares ſunt, omneſque æque Deo ſubjecti. Imo magis juri naturæ obligantur Principes, quia illis cura, quin & executio juris illius commiſſa eſt.

Eam in populo, *aut populi rectore inſuper habeant*] " Quo pertinent Euphemius, Achilles, Antigonus &c. ſupra §. 3. recenſiti.

Quod in jure nihil ſpectent niſi utilitatem] " Adeoque illud ſaltem juſtum dicant, quod utile eſt.

Qui ſinguli ad ſui tutelam invalidi ſunt] " Atque ideo in rempublicam coiverunt, ut ſub communi præſidio tuti ſint. *Vid.* §. 19.

Cum omnia in ſe complecti videantur] " Adeoque ſibi ipſis ſufficiant, nec aliorum ope indigeant.

Quæ foras ſpectat, & *juſtitia appellatur*] " Adeoque quæ ſolis civibus, utpote ad ſui tutelam invalidis, utilis eſt.

Ad §. 22.

Ut *ne repetam quod dixi*] " Supra §. 16 & *ſeq.*

Jus non ſolius utilitatis cauſa comparatum] " Quia ex hypotheſi Grotii, motus ad cuſtodiendam ſocietatem, etiam ſepoſita omni utilitate, maneret. Verior eſt reſponſio: voluntati divinæ parendum eſſe a Principe æque, ac a privato, ſive utilitas quædam inde in eos redundet, ſive non.

Nulla eſt tam valida civitas] " Nulla eo potentiæ devenit civitas, quæ aliorum ope non indigeat. Immo, quo major reſpublica, eo pluribus indiget ad propellendum a ſe pericula. Idque ſuo exemplo docet Agamemnon apud *Senec. Troad. v.*260. & oratione ſua inculcat Bochus apud *Salluſt. Jugurth.* 109. Conf. *Curt.* 7. 8. *Sen. epiſt.*

,, *epiſt.* 4. 29. *&* 105. *Quint. decl.* 9. *Sene-*
,, *ca de ira c.* 3. *& Lib.* 1. *Beneſ.* 13. *Phædr.*
,, 1. 27. *Thuan. lib.* 34. *p. m.* 682.

Vel ad commercia] Non enim omnis fert
,, omnia tellus ; unde neceſſarium Seneca
,, inter homines, ait, eſſe commercium :
,, *ep.* 87. Confer auctoritates ab Auctore al-
,, legatas. *L.* 2. *c.* 2. §. 13. *n.* 5. Ejusque *ma-*
,, *re liberum cap.* 1. *& cap.* 8.

Vel etiam ad arcendas] ,, Videſis quæ
,, de belli ſociis diximus in *Diſſert. Proœm.*
,, *XII.* §. 775.

Fœdera appeti videmus] " Dato aliquando
,, ſtipendio : quod *ſubſides* vocare ſolent.

Quorum vis omnis tollitur, *&c.*] Si enim
,, nullum jus eſſet extra civitatem, inter
,, gentes contrahentes nullum eſſet vincu-
,, lum, quod eis neceſſitatem imponeret,
,, ut, ceſſante forte utilitate, pactis ſtarent:
,, adeoque nulla ex fœderibus eſſet obli-
,, gatio.

Qui jus intra civitatis fines concludunt]
,, Adeoque qui jus tantum inter eos, qui ſe
,, civitati ſubjecerunt, non inter gentes ip-
,, ſas obtinere, ſtatuunt.

*Omnia incerta eſſe, ſimul a jure receſſum
eſt*] " *Cic. Lib. XI. ep.* 16. Nihil enim tunc
,, meum, nihil tuum dici poteſt ; ſed om-
,, nium in omnia jus eſt.

A d §. 23.

*Si nulla eſt communitas, quæ ſine jure
ſubſiſtere poſſit*] " Qui ponit ſocietatem, ne-
,, ceſſario quoque ponit jus : ſi enim cuique
,, ſociorum liberum eſſet alterum lædere,
,, deſineret eſſe ſocietas. quæ in unione,
,, & communione conſiſtit. Unde Ariſtoteles
,, ait : *ubi amicitia*, *ibi jus eſt. Lib.* 8. *Eth.*
,, 11. Atque hinc veteres Philoſophi ideo,
,, quod ſocietatem inter omnes homines na-
,, tura exiſtere, etſi erronee, putarent, et-
,, iam jus naturæ ſtatuerunt : uti apparet
,, ex iis, quæ tradita ſunt *ſupra* §. 8.

*Quod memorabili exemplo latronum pro-
babat Ariſtoteles*] " Cicero *Lib.* 2. *de off. c.*
,, 11. ait : *tantam vim eſſe juſtitiæ*, *ut ea et-*
,, *iam latronum opes confirmet*, *atque conſti-*
,, *tuat.* Et Auguſtinus *de Civ. Dei* 44. *Ma-*
,, *nus ipſa latronum cum imperio Principis*
,, *regitur*, *pacto ſocietatis adſtringitur*, *pla-*
,, *citi lege præda dividitur. Vid. Teſm. b.*
,, Legi meretur hiſtoria Piratæ Compani apud
,, Oldenburgium *Theſ. rerum publ. part.* 3.
,, §. 129. *n.* 7. *pag.* 777.

*Certe & illa, quæ genus humanum, aut
populos plures inter ſe colligat, jure indiget*]
,, Diximus, natura talem ſocietatem non da-
,, ri, *vid. ſupra* §. 6. adeoque fruſtra quæri,
,, an ea ſubſiſtere poſſit ſine jure. Dixi por-
,, ro, etſi exiſteret talis ſocietas, pauciſſima
,, tamen naturæ jura inde deduci poſſe.
,, *Vid.* §. 8.

*Fœda ne patriæ quidem cauſa facienda
eſſe*] " Hoc non inde eſt, quia humana ſo-
,, cietas indiget jure ; ſed quia Creatura jus
,, non habet agendi ea, quæ fœda, i. e.
,, præceptis Creatoris contraria ſunt. Unde
,, ea, quæ pietatem, & verecundiam læ-
,, dunt, pro impoſſibilibus habentur. *l.* 15.
,, *ff. de Condit. inſtit.*

Graviter eos accuſat Ariſtoteles] " Auctor
,, Spartanos hic accuſat, qui quidem inter
,, ſe exacte jura ſervarent ; at nihil non ini-
,, qui in exteros committere ſolebant, con-
,, tra regulam, quod tibi non vis fieri, al-
,, teri ne facias. Idem de Minoe traditur.
,, *Vid.* §. *ſeq. in fin.*

A d §. 24.

Q u e m *nominavimus modo*] " Supra § 3.

Haſta, & gladio terminarentur] " I. e,
,, quæ in infinitum fines ſuos, jugo vici-
,, nis impoſito, proferre intendit.

Quæ juſtitiam pro finibus habet] " I. e.
,, quæ aliena non concupiſcit, adeoque ar-
,, ma non ad offenſionem vicinorum, ſed
,, ad defenſionem ſuorum finium adhibet.

Hoc argumento] " Quia ſcil. juſtitia ſine
,, fortitudine eſſe poteſt, non vero fortitu-
,, do ſine juſtitia.

*Definiebant virtutem propugnantem pro æ-
quitate*] " Adeoque ſi propugnatur id, quod
,, iniquum, & injuſtum eſt, non eſt forti-
,, tudo.

Quales exigit ſapientiæ regula] " I. e. bo-
,, nos, & juſtos.

Sed totius generis humani] " Nam toti hu-
,, mano generi reges ad certa officia obli-
,, gantur, quorum fundamentum eſt, jus
,, *ſuum cuique tribuere.* An vero ad officium
,, illud pertineat punire delicta contra jus
,, gentium commiſſa, (quod Auctor ſtatuit,)
,, latius examinabimus infra *l.* 2. *c.* 20. §.
,, 40. *ſeq.*

Mino-

Digitized by Google

Minoïs]" Minos, notante hic Teſmaro, „ fuit Rex, & legiſlator Cretenſis, ideoque „ legifer vocatur ab *Ovidio* 3. *Amor.* 10. *v.* „ 41. A Gentibus pro Jovis, & Europæ fi- „ lio reputatur, & leges a patre ſuo acce- „ piſſe fertur: *Vid. Homerus Odyſ.* 1. *Pau-* „ *ſan. Lacon.* 5. *lib.* 1. *Strabo de ſitu orbis* „ 16. *Diodor. Sic.* 2. 1. & *L.* 6. *c.* 15. *Sue-* „ *ton. Tib.* 70.

Inviſum apud poſteros nomen]" Alii a ju- „ ſtitia notum eum fuiſſe, tradunt, tantæ- „ que virtutis, ut dignus habitus ſit, qui, „ juxta fabulas Poëtarum, jus diceret apud „ inferos. *Cic.* 1. *Tuſc.* 5. *inexorabiles judi-* „ *ces*, *Minos*, & *Rhadamantus.* Lactantius „ *de divin. Proœm. c.* 22. *judicare apud in-* „ *feros Jovis filium*, *tradiderunt* &c. *Deum*, „ *qui* & *mortalis fuerit*, & *juſtus*, *vel Mi-* „ *noem*, *vel Æacum*, *vel Rhadamantum.* Alii „ e contrario crudelem eum vocant, *uti* „ *Servius ad Virg.* 6. *Æn.* 432. *Plato*, & „ *Homerus apud Teſm. b.*

Quam quod æquitatem imperii ſui finibus terminaret] " *Conſ. Gronovius b.* & quod „ de Spartanis obſervavit Grotius §. *præc.* „ *not.* 5.

Ad §. 25.

Auctor ſupra allegavit auctores, qui in bello ſaltem omne jus exulare, contendunt. His reſpondet 1. tantum id abeſſe, ut bella potius non niſi juris tuendi, & recuperandi cauſa gerantur: indeque 2. ſuſcepta bella non minori religione exercenda eſſe, ait, quam judicia: adeoque 3. inter arma ſilere ſaltem leges civiles, non naturæ. Idque auctoritatibus probat §. *ſeq.*

Quod quidam fingunt, *in bello omnia jura ceſſare*]" Judicium hoc tulere ab effectu „ bellorum, utpote quæ numquam ſine in- „ juria aliqua geruntur. *Vid. L.* 1. *c.* 2. §. „ 9. *l.* 2. *c.* 9. *l.* 2. *c.* 24. §. 2. *ſeq.*

Nec ſuſcipi bellum, *niſi ad juris conſecutionem*]" Hæc enim ſola ratio bellorum eſt, „ neceſſaria defenſio. Ea ceſſante non ſunt „ bella, ſed latrocinia. *Vid. inf. l.* 2. *c.* 1. „ §. 2. *L.* 3. *c.* 10. §. 3. *c.* 16. §. 1. *L.* „ 2. *c.* 1. §. 1. *L.* 2. *c.* 22. §. 3.

Nec ſuſceptum geri, *niſi intra juris*, & *fidei modum*]" *Lib.* 3. *c.* 3. §. 5. Quando „ ex principiis Grotii juſtum ſit bellum jure „ naturæ, quando jure Gentium, explicavi- „ mus in *Diſſ. Proœm. IX.* §. 162. *ſeq.* §. „ 163. *ſeq.* & §. 168.

Qui judiciis coërceri nequit]" I. e. qui ſu- „ periorem non habent, adeoque ſumma po- „ teſtate gaudent: tunc enim bellum eſt uni- „ cum medium tuendi juris noſtri. Grotius „ alio ſenſu hæc verba Demoſthenis ſumit, „ quia alibi docet, bellum quoque eſſe ſi is, „ qui juriſdictionem habet, arma ad coërcen- „ dos ſubditos rebelles adhibere cogitur. At „ id verum non eſſe, demonſtrabimus ad „ *L.* 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 2. Add. *Diſſert. Proœm.* „ *IX.* §. 166. *n.* 2. 3. & 4.

Adverſus eos, *qui invalidiores ſe ſentiunt*] „ Rectius, adverſus eos, qui ſuperiorem ha- „ bent, licet potentia pares ſint, vel præva- „ leant: uti ſi contra ſubditos rebelles agitur. „ *Vid. Grot. d. c.* 3. §. 4.

In eos, *qui pares ſe faciunt*, *aut putant*] „ Dixi, bella tantum eſſe in eos, qui ſum- „ mam poteſtatem habent, etſi nec poten- „ tia pares ſint aggreſſori, nec tales ſe pu- „ tent.

Ut recta ſint]" I. e. ex juſta cauſa ge- „ rantur.

Non minori religione, *quam judicia exerceri ſolent*] " Nam bellum quoque verum „ judicium eſt; ſunt enim duæ ibi partes „ litigantes: læſus injuriæ reparationem pe- „ tit: alter reparationem negat. Bello, & „ præliis cauſa diſceptatur; Deus judex eſt, „ qui litem decidit per ultimam victoriam: „ atque hic eventus eſt inſtar ſententiæ. „ *Vid. Grot. l.* 3. *c.* 8. *per tot.* Hanno Car- „ thaginenſis apud *Liv.* 21. 20. ait: *Id*, *de* „ *quo verbis dubitabatur*, *uter populus fœ-* „ *dus rupiſſet*, *eventus belli*, *velut æquus ju-* „ *dex*, *unde jus ſtabat*, *ei victoriam dedit.* „ Et Samnites apud *Liv.* 8. 23. *Campus Cam-* „ *panus*, *in quo concurrendum eſt*, & *arma*, „ & *communis Mars belli decernet.* Hinc „ Martem Deum, præſidem bellorum fece- „ re Gentes. Vide ſupra §. 3. & infra *not.* „ *ad* §. 27.

Ad §. 26.

Auctor ad illud, *quod inter arma ſileant leges*, reſpondet, intelligendum id eſſe de legibus civilibus: hæc enim inter arma omnino ſilent, non vero naturales.

Sed civiles illæ, & *judiciariæ*, & *pacis propriæ*]" Atque de his legibus civilibus lo-

,, quuntur Ennius, Cæſar, Marius, & Pompejus ſupra §. 3. allegati. Quæſtio enim ibi fuit de bello civili; verum autem eſt inter cives armatos leges civiles ſilere: at id non ex jure eſt, ſed ex injuria.

Non aliæ perpetuæ, & omnibus temporibus accommodatæ] " I. e. non leges naturæ.

Optime enim dictum eſt a Dione Pruſaenſi] " Poſtquam enim in *orat.* 76. *in pr.* conſuetudinem definiiſſet, *quod ſit ſententia utentium aliquid communiter, quod non ſit hominum inventum, ſed vitæ, ac temporis, quod ſemper obtineat, & in animis noſtris cuſtodiatur;* ita pergit: *ſcriptarum legum nulla valet in bello; conſuetudines autem ſervantur apud omnes, etiamſi ad extremam inimicitiam progrediantur.* Adeoque loquitur Dion de jure naturæ, atque id opponit legibus civilibus, ſeu ſcriptis, quod vel exinde apparet, quia ſtatim addit: *legem ſcriptam tranſgredientes non manifeſte a Diis puniri; ſed eos, qui conſuetudinem transgrediuntur.* Idque probat exemplo violatorum legatorum. *d. or. p. m.* 649.

Scripta quidem jura non valere] " Qoia inter hoſtes non eſt ſuperior, qui jura ſtatuere poſſit.

Aut gentium conſenſus conſtituit] " Probavimus in *Diſſert. Proœm.* 1. §. 71. & *ſeq.* Auctorem pauciſſima jura naturæ ex ſuo Socialitatis principio deducere, ſed plerumque ad *jus gentium voluntarium* in deciſionibus cauſarum provocare; verum tale jus gentium ſecundarium non exiſtit, neque Dion Pruſæenſis ſub jure non ſcripto, jus, quod gentium conſenſus conſtituit, comprehendit: ſed loquitur de conſuetudine gentium, *quæ animis noſtris cuſtoditur*, cujusque vindictam Deus ſibi reſervavit; adeoque de ſolo jure naturæ.

Eas res puro, pioque duello quærendas cenſeo] " Formula hac Feciales utebantur, ubi bellum indicebant. *Liv.* 1. 32. Eaque, declarabant, bella non niſi ex juſta cauſa ab iis ſuſcipi, illudque ſepoſita pietate, & jure, geri non poſſe.

Bella tarde, & nulla licentia ſuſcipiebant] " De Juſtitia Romanorum in ſuſcipiendis bellis late B. Parens diſſerit in *Orat. An reſpubl. armis magis, quam legibus conſervetur. Add. inf. l.* 3. *c.* 2. §. 4. & *l.* 2. *c.* 23. §. 4. *item L.* 2. *c.* 1. §. 1. *ibique notata.*

Quod bellum nullum, niſi pium] " Adeoque cum juſtitia conjunctum.

Apud alium] " Immo verba, quæ allegat Auctor ex eodem Livii loco (ſcil. 5. 27.) deſumta ſunt. Plutarchus *in Camillo* eodem ſenſu ait: *ſæva res bellum eſt, &c. ſunt tamen belli leges.*

Et quod difficillimum eſt, in bello innocentem] " Quia omnia vi aguntur, & per milites jurium plerumque ignaros.

Et in hoſtem nefas] " *Vid. L.* 2. *c.* 17. §. 19. *l.* 3. *c.* 11. §. 1. *n.* 1. & *c.* 19. §. 1. *n.* 1.

A D §. 27.

A U C T O R continuat idem argumentum, & jus aliquod belli exiſtere, probat ab effectu juſtitiæ cauſæ. Sane, conſcientia juſtæ cauſæ animat ſubditos, audaces reddit milites, & vicinos, ac ſocios reddit faventes, quæ fiducia non vana nititur ratione. Etſi vero victoria plerumque ſequi ſoleat juſtam cauſam, quia victoria eſt quaſi ſententia, qua lis deciditur a ſummo rerum arbitro, in cujus poteſtate eſt belli alea; ille tamen ſententiam fert, victoriamque largitur, non ſemper ex jure præſentis negotii, ſed juxta merita agentis. Eodem fere modo quemadmodum dicit Tryphoninus de depoſito a prædone: *quod, ſi jus contractus inſpicias, debeat depoſitum reſtitui prædoni; at ſi æquitatem totius negotii conſiderer, debeat reſtitui hoc depoſitum vero domino. Conf. l.* 2. *c.* 10. §. 1. *n.* 4. Sane, in cauſa belli duo ſunt, juſtitia cauſæ præſentis, & qualitas, ſeu juſtitia ſuſcipientis bellum. Hinc in bello, ſi conſilium divini Numinis inſpiciamus, Deus illud judicium ſæpe fert, non de cauſa belli tantum, ob quam homines hoc ſuſceperunt; ſed de tota injuſtitia populi totius, vel de ejusdem innocentia. Ideo ſæpius fieri poteſt ut ei, qui in hoc bello juſtam habet cauſam, tamen propter alia peccata victoria denegetur. *Vid. Diſp. de Jur. bell. & pac. regn. Port. Sect.* 3. *art.* 1. *quæſt.* 3.

Paſſim oſtendunt hiſtoriarum ſcriptores] Hoc illuſtris ille dux Samnitum mirifice agnovit. Cum Samnites fœdere rupto bellum contra Romanos moviſſent, diffidit cauſæ, & victoriæ, nec voluit confligere, niſi miſſis prius legatis, qui offerrent auctores belli,

Digitized by Google

dederent res captas, & bona auctorum. Cum Romani non acciperent, jam belli promptus eſt, & oratione habita ait: *Ne nihil hac legatione actum cenſeatis; expiatum eſt quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœleſtium fuit. &c. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid Diis arbitris fœderis debeo? neminem, neque populum, neque privatum fugis. &c. Juſtum bellum eſt, Samnites, quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis ſpes relinquitur. Proinde cum rerum humanarum maximum momentum ſit, quam propitiis rem, quam adverſis agant Diis, pro certo habete, hoc, quod inſtat, bellum ducibus ipſis Diis geſturos.* Liv. l. 9. c. 1. & in c. 2. ait: *hac non læta magis, quam vera vaticinatum, exercitum eduxiſſe.* Judas Maccabæus, milites animaturus ait: *invictum robur innocentiam eſſe. Joſeph. Ant. L.* 12. *c.* 30. Mucianus ea ratione nutantem Veſpaſianum firmat contra Vitellium: *meliorem in bello, quam in pace cauſam habemus. Tac.* 2. *hiſt* 77. Herodes in Oratione ad milites ait: *cum quibus juſtitia, cum iis Deus eſt. Joſeph. ant. L.* 15. *c.* 8. Scythæ dehortantur Alexandrum demonſtrata injuriæ pœna, & calamitate. *Curt.* 7. *c.* 9. In Oratione Cæſaris ad Pompeium apud Lucanum ille ita loquitur: (*Lib. VII. v.* 259.)

Hæc, fato quæ teſte probet, quis juſtius arma ſumſerit &c.

Hic vero ait: *ibid. v.* 349.

Cauſa jubet melior ſuperos ſperare ſecundos.

De bello Afrorum ait Juſtinus: *Uti eorum cauſa juſtior, ita fortuna ſuperior fuit. L.* 19. *c.* 1. Scipio apud Livium Lib. 30. c. 30. ait: *vos laceſſiſſe Dii teſtes ſunt, qui & illius belli exitum ſecundum jus, faſque dedere, & hujus dant, & dabunt* Alia exempla vide apud *Grot. in not. b. & l.* 2. *c.* 26. §. 4. *n.* 6. *item L.* 2. *c.* 1. §. 1. *n.* 2. *Add. Diſp. noſtra de arm. illic.* §. 8. *Diſp. de juſto præliorum exitu, per tot. Orat. an reſpubl. armis magis &c. pag.* 36, & 37.

Nec movere quenquam &c.] ,, Argumen- ,, tum exiſtentiæ juris naturalis in bellis, ab ,, effectu juſtæ cauſæ deſumtum, labefactari ,, inde videtur, quod ſæpius is, qui juſtam ,, cauſam defendit, ſuccumbat. Grotius nihil ,, aliud reponit, quam ſatis eſſe gerentem ,, bella in conſcientia tutum eſſe, licet effe- ,, ctus non ſequatur. At verius eſt, Deum ,, varias ob cauſas victoriam, etiam injuſtum ,, bellum gerenti, ſæpius tribuere. Idque ,, qoatuor potiſſimum ex cauſis accidere po- ,, teſt. 1. Si bellum abſque Dei, ceu Judi- ,, cis, reverentia, & abſque agnitione judi- ,, cii ſuſceptum eſt: hoc enim caſu bellum ,, geritur non ut reparetur juſtitia, ſed vindi- ,, ctæ cauſa; indeque Deus non cauſæ con- ,, troverſæ judex, ſed ſuæ potius vindex erit. ,, 2. Sæpius ſupremus bellorum arbiter popu- ,, li, pro quo ſtat juſtitia cauſæ, iniquitatem ,, caſtigat; ubi non ad juſtitiam præſentis ,, belli reſpicit: quo pertinent bella contra ,, Cananæos, contra quos nullum fuit jus ,, belli, ſed Deus punire eos voluit, & exe- ,, cutionem commiſit Judæis. Sed & 3. te- ,, mere ſæpius ſuſcipiuntur bella, v. g. ſi ,, populus non ſatis armis inſtructus, poten- ,, tiſſimum hoſtem adoriatur; quia enim ,, Deus non immediate, ſed per cauſas me- ,, dias agere ſolet, tentare divinum Numen ,, videtur qui ſuſcipit bellum, cui gerendo ,, par non eſt. 4. Aliquando non debita ad- ,, hibetur diligentia: nam cum natura pri- ,, mæ ſint petentium partes, alteræ deinde ,, judicis, hujus non incipiunt eſſe vices, ,, quamdiu petentes non ſuas implevere ,, partes.

,, Quæ compendio hic exhibita ſunt, inte- ,, gra Diſſertatione illuſtravit B. Parens, ,, eamque inſcripſit: *De juſto bellorum* ,, *exitu.*

Proſperi ſucceſſus iniquarum molitionum] ,, Multi hinc anſam ſumſere dubitandi de ,, providentia divina, quia temerarii bello- ,, rum ſuſceptores plerumque victoriam re- ,, purtare ſolent: quod Deus, ſi curam ,, haberet rerum humanarum, admittere non ,, poſſet. Sed dubio huic ſatisfactum eſt in ,, jam allegata diſſertatione.

Satis enim eſt], Immo hæc reſponſio gene- ,, ralis nimis eſt, adeoque non ſufficit: non ,, enim explicat quænam ſint illæ cauſæ, quæ ,, vim illam agendi ab effectu impediunt. ,, Nos quatuor allegavimus rationes, cur ,, juſtiſſimæ cauſæ triſtem ſæpius habere exi- ,, tum ſoleant.

Eamque magnam habet vim ad agendum] ,, Scil. ratione propriæ conſcientiæ, ratione ,, militum, & ſubditorum, & denique ratio- ,, ne vicinorum, & ſociorum.

Ut in rebus humanis accidit] ,, Scelera, ,, quæ a ſummo rerum arbitro permittuntur, ,, non carent interim ſuo fructu in rebus hu- ,, manis: cum adhibeantur aut ad punien-

„ dos alios non minus ſceleratos, aut ad „ corrigendos qui extra virtutis viam prolapſi „ ſunt, aut ad exigendum ſpecimen eximium patientiæ, aut conſtantiæ, ab his, „ qui magnos in virtute profectus fecere. Poſtremo & ipſi, quorum ad tempus diſſimulata videntur ſcelera, pœnas eorum cum „ temporis uſura ſolvere ſolent, ut de iis „ fiat quod Deus voluit, qui fecerunt quod „ Deus noluit. Sed & ſi opprimantur boni, „ cum ſapientiſſimis viris ita colligendum eſt: „ cum Deus curet actiones humanas, juſtusque ſit, & iſta interim fiant, exſpectandum eſt aliquod poſt hanc vitam judicium, „ ne aut inſignis improbitas ſine pœna, aut „ magna virtus ſine ſolatio, præmioque maneat; quæ ſunt verba *Grotii de ver. rel. Chriſt. l.* 1. *c.* 19. 20, & 21.

Sæpe aliarum cauſarum oppoſitu ab effectu impeditur] „ Cauſas illas oppoſitas jam in „ genere ex Grotio, ſpeciatim ex diſſertatione B. Parentis expoſuimus.

Etiam ad amicitias conciliandas] „ Vicini „ enim, & ſocii juſtæ magis cauſæ accedere, „ eamque defendere ſolent.

Quibus ut ſinguli, ita & populi, ad multas res opus habent] „ Hoc eſt quod Auctor *ſupr.* „ §. 22. dixit: nullam eſſe tam validam civitatem, quæ non aliquando aliorum extra „ ſe ope indigere poſſit.

Multum valet opinio] „ Tum apud eos, qui „ juſtum bellum ſe gerere credunt; tum apud „ ſocios; tum apud medios. Ageſilaus multum in eo ſe conſequi dicebat, quod Tiſſafernes perjurio ſuo & homines ſuis rebus „ abalienaret, & Deos ſibi iratos redderet; „ ſe autem ſervata religione confirmare exercitum, cum animadverteret deorum numen facere ſecum, hominesque ſibi conciliari amiciores, quod his ſtudere conſueſſent, quos ſervare fidem viderent. *Corn. Nep. in Ageſilao c.* 2. Et *Livius L.* 8. „ *c.* 39. ait: *minime quidem mirum eſſe ſi impio bello, & contra fœdus ſuſcepto, infeſtioribus merito Diis, quam hominibus, nihil proſpere agerent.*

Nemo enim illis facile ſe adjungit &c.] „ Quid enim aliud a tali ſocio ſibi promittere „ poteſt, quam ut ab eo decipiatur, qui fidem fallere ſolet.

Ad §. 28.

Sequitur hic altera pars Præfationis. Poſtquam enim Auctor de exiſtentia juris naturæ egit, ejusque principium, cuſtodiam humanæ ſocietatis rationi convenientem, poſuit, refert hic cauſas, quæ ipſum ad ſcribendum hoc opus moverunt, & quarum præcipua fuit, abuſus bellorum, & vaſtandi, prædandi, occidendi &c. licentia, quam gentes, præcipue Chriſtianæ, invicem ſumunt.

Ob eas, quas jam dixi, rationes] „ Quarum compendium hoc eſt: 1. quia homines natura feruntur ad ſocietatem; ſocietas autem ſine jure ſubſiſtere nequit: 2. „ quia juſtitia ſecuritatem affert conſcientiis: „ 3. quia victoria præcipue adſcribi ſolet juſtitiæ cauſæ.

Eſſe aliquod jus inter populos commune] „ Dari aliquod jus commune hominum, demonſtravimus *ſupra* §. 3. Integrum ſyſtema propoſuimus *in Diſſert. Proœm.* §. XII.

Quod & ad bella, & in bellis valeret] „ Prius ad juſtitiam cauſæ, poſterius ad juſtitiam proceſſus bellorum pertinet.

Levibus, aut nullis de cauſis] „ Hinc „ Auctor ſeparatis capitibus hæc diſtinguit; „ quorum alterum injuſtas cauſas exhibet: „ alterum vero monita continet, ne etiam „ ex juſta cauſa, ſi levis ſit, bellum ſuſcipiatur. *L.* 2. *c* 22. & *c.* 24.

Quibus ſemel ſumtis, nullam jam divini &c.] „ De incommodis, quæ bellum ſequi „ ſolent, vide late *L.* 2. *c.* 24. §. 1. & „ 10, & *L.* 3. *c.* 3. §. 6. 3.

Ad §. 29.

Mala, quæ ex bello ſequuntur, alios pios homines induxerunt, ut omne bellum injuſtum declararent, ſaltem inter Chriſtianos (Conf. *L.* 1. *c.* 2. §. 9. *n.* 2.); ea intentione, ut Principes religioſiores redderent in ſuſcipiendis bellis. Recte hos rejicit Auctor, & ait, periculoſum id eſſe; quia dum omnem vindictam armatam prohibent, eoque injuriis impunitatem quandam concedunt, (idque contra naturæ inſtinctum, & regulas,) Principes de aliis quoque juris Naturæ capitibus dubitare, & eorum veritatem in dubium vocare poſſent.

Multi homines minime mali] „ Quo in numero præcipue ſunt Anabaptiſtæ, quorum „ argumenta Auctor propoſuit, & ſimul refutavit *L.* 1. *c.* 2. §. 7. & *ſeq.*

Cujus diſciplina in omnibus hominibus diligendis

Digitized by Google

gendis conſiſtit] „ Adeoque etiam inimicis :
„ unde concludunt, bella illicita eſſe, quia
„ inimicis, eos offendendo, bene non faci-
„ mus ; cui argumento reſpondet. *d. l.* 2.
„ c. 2. §. 8. *n.* 9.

Ad quos accedere quandoque videntur, *&* *Johannes Ferus*, *&* *Eraſmus noſtras*] „ Flo-
„ rebat Ferus temporibus Caroli V, & fuit
„ ordinis minorum, & Moguntiæ conciona-
„ tor. Eraſmus Roterodami natos, & mo-
„ rum, & litterarum elegantia notiſſimus eſt.
„ Utriusqoe verba cum cenſura ſua exhibet
„ Sixtus Senenſis *Bibl. Sanct. annot.* 115.
„ 116. Conf. *Zigl. h.* Alios ſcriptores Chri-
„ ſtianos recenſet Auctor *d. l.* 2. *c.* 2. §. 9,
„ illisque ſimul reſpondet.

Ut obſit etiam] „ Si enim tanti viri in re
„ tanti momenti ſemel falſi deprehenduntur,
„ facile denegabitur fides aliis eorum aſſertis,
„ quæ res ſane periculoſiſſima eſt. Bene igi-
„ tur hic monet Gronovius, fas non eſſe ut
„ per falſa, & mendacia, verum commen-
„ detur.

Medicina ergo adhibenda fuit, *tum ne nihil*, *tum ne omnia crederentur licere*] „ Hinc
„ Anctor in ſequenti *Libro primo* probat,
„ bellum aliquod licitum eſſe ; at non om-
„ nia licita eſſe in bello, demonſtrat *Libro*
„ *Tertio :* obi diſtinguit ea, quæ licita ſunt
„ ex *jure gentium voluntario* in bello publi-
„ co ſolenni, ab eis, quæ licent *jure natu-*
„ *ræ*. De priori licentia agit *L.* 3. *c.* 1, uſque
„ ad *c.* 10. de poſteriori vero *L.* 3. *c.* 10,
„ oſque ad *c.* 17. Quod ſyſtema plenius exa-
„ minavimus *in Diſſ. Proœm. IV.*

A D §. 30.

ALTERAM cauſam ſuſcepti operis Auctor affert: illuſtrationem juris Romani. Cum enim jus Romanum collectum ſit ex principiis juris naturæ, & gentium ; non melius ,juris ratio cognoſci poteſt, quam cognito ejus juris principio, unde originem ducit. Quod, an Auctor perfecerit, ſingulis locis examinabimus.

Additio.

„ Cicero juris Romani diſciplinam ex inti-
„ ma Philoſophia hauriendam tradit *in libr.*
„ 1. *de leg.* *c.* 39. *&* *c.* 40 ; & eos, qui
„ aliter jus civile tradunt, non tam juſtitiæ,
„ qoam litigandi tradere vias, ait *dict. l.* 1.
„ *c.* 42.

Indigne e patria ejecto] „ Hiſtoriam exhibet
„ *Bayle*, voce, *Hugo Grotius*,

Artis formam ei imponere multi] „ Roma-
„ ni JCti de jore civili in artem redigendo ad-
„ modum ſolliciti fuerunt. Craſſus pollicitus
„ eſt, ſe jus civile diffuſum, & diſſipatum,
„ in certa genera coacturum, & ad artem
„ facile redacturom apud *Cic. L.* 2. *de orat.*
„ *c.* 49. Ipſe Cicero methodum, quomodo
„ id fieri poſſit, exhibet his verbis : *Com-*
„ *plectenda in hac diſputatione* (de fonte le-
„ gum, & joris) *tota cauſa univerſi juris eſt*,
„ *ac legum : ut hoc*, *quod civile dicimus*, *in*
„ *parvum quendam*, *&* *anguſtum locum*
„ *concludatur naturæ. Natura enim juris no-*
„ *bis explicanda eſt*, *eaque ab hominibus re-*
„ *petenda natura : conſiderandæ leges*, *tum*
„ *hæc tractanda*, *quæ compoſita ſunt.* Liber
„ ejus de jure civili in artem redigendo, ci-
„ tatur apud *Gell. N. A. L.* 1. *c.* 22. Cæſar
„ quoque jus civile ad modum redigere,
„ atqoe ex immenſa, diffuſaque legum copia,
„ optima quæque, & neceſſaria, in paucif-
„ ſimos conferre libros voluit. *Suet. in Cæſ.*
„ *c.* 44. Recentiorum JCtorum infinita ex-
„ tant Schemata de novo Codice conficien-
„ do. Ipſe B. Parens incomparabile opus,
„ quo jura Romana ex fonte ſuo deducere vo-
„ luit, morte præventus ad finem perducere
„ non potuit : interim ex variis diſſertatio-
„ nibus, *de jure pœnitendi* ; *de obligatione*
„ *ſucceſſoris ex delicto defuncti* ; *de directa*
„ *probatione negativa : de jure ejus*, *quod fa-*
„ *cti eſt* ; *de fundata in territoriis poteſtate*,
„ *&c*, ſatis apparet, quid præſtiturus fuiſſet,
„ ſi per fata ultimam operi imponere manum
„ licuiſſet. Quamquam in hoc Commentario
„ principia generalia juris naturæ expoſita in-
„ venies. Periculum hujus rei ipſe feci in
„ Diſſertatione Proœmiali XII ; & nova pla-
„ ne methodo, ſervato ordine juris Romani,
„ demonſtravi, verum eſſe quod JCti Ro-
„ mani dixere, jus civile collectum eſſe ex
„ præceptis juris naturæ, & gentium.

Quæ ex conſtituto veniunt] „ I. e. ex jure
„ gentium voluntario. At cum tale jus gen-
„ tium non dari, toties dictum ſit, *vid.* §.
„ 19, fruſtra de ejus ſeparatione a juribus
„ naturæ quæritur.

Nam naturalia cum ſemper eadem ſint, *facile poſſunt in artem colligi*] „ Jus enim na-
„ turæ certis, ac immotis conſtat principiis :
„ facile igitor demonſtrari poteſt, an, &
„ quatenus leges civiles cum his principiis
„ conveniant. Atque id perfeciſſe credimus
„ in Syſtemate, quod propoſuimus in Diſ-
„ ſertatione proœmiali XII.

Illa

Illa autem, quæ ex conſtituto ſunt] „ I.
„ e. quæ gentes, uſu, & neceſſitate exi-
„ gente, inter ſe conſtituerunt; vel quæ
„ geotes ad imitationem, vel fortuito rece-
„ pernnt: *vide Diſſ. Proœm. IV.* Verum,
„ fruſtra de *tali jure*, quod non exiſtit, in
„ artem redigendo quæritur; *vid. ſupr.*
„ §. 17.

Cum & mutentur ſæpe, & alibi alia ſint]
„ *Vide Diſſ. Proœm. IV.* §. 22. Inprimis
„ hoc contingere, ait, in jure gentium ar-
„ ctiori. *ibid.* §. 26.

Ut aliæ rerum ſingularium perceptiones]
„ Quæ noo cohærent, adeoqne in ordinem
„ redigi noo poſſuot.

A D §. 31.

P R O P O N I T Auctor modum, quo corpus aliquod componi poſſit juris naturæ, ſi ſinguli jurisconſulti partem diſciplioæ tractandam ſuſciperent. Verum miror a viro incomparabili tale conſilium ſuppeditari; non eoim ex hujusmodi centonibus ſcientiæ compages, & ars juris exiſteret: ſed male conſuti, & conſarcinati opinionum diverſarum panni; denique monſtrum, non ſcientia juris naturæ.

Veræ juſtitiæ ſacerdotes] „ Qui veram,
„ noo ſimulatam Philoſophiam affectant,
„ eoque ſacerdotes juſtitiæ vocantur ab Ulpia-
„ no in *L.* 1. *pr. Juſt. & jur.*

Semotis iis, quæ ex voluntate libera ortum habent] „ I. e. arbitrio legislatorum: addo,
„ & ſemotis iis, quæ ficto juri gentium tri-
„ bnuntur ab Auctore.

Alius quidem de legibus] „ Nimirum,
„ qui leges ſtatuere, & de quibus rebus
„ ſtatui poſſint; earumque effectu.

Alius de tributis] „ Quis ea imponere, &
„ qnibus, ac ex quibus cauſis imponi poſ-
„ ſint.

Alius de officio judicum] „ Quod cooſi-
„ ſtit in tuendo jure ſubditorum.

Alius de voluntatum conjectura] „ I. e.
„ de teſtameotis, & ultimis voluntatibus.

Poſſet deinde ex omnibus] „ Si omnes in
„ priocipiis conſentirent, poſſet corpus tale
„ aliquando ex omnibus partibus collectis
„ conſtitui: ſed cum io principiis nondum
„ conveniant, concluſiones nniformes inde
„ formari non poterunt. Facilior longe me-
„ thodus eſſet corpus tale colligendi, ſi alius
„ materiam *de jure, juſtitia, & Legibus*:
„ alius *jus perſonarum*, ſeu ſtatum hominum:
„ alius *jus rerum*: alius *obligationes perſona-
„ rum*: alius *judicia* elaboranda ſuſciperet.

A D §. 32.

R E C E N S E T Auctor *hic*, & §§. *ſeq.* ordinem, quem in ſuo tractatu obſervat; & contenta trium librorum, in quos opus ſuum diſpeſcuit, refert. Ubi notandum 1. Auctorem fateri, ſe oon omnes hujus diſciplinæ partes tractare, ſed ſaltem nobiliſſimam, ſcil. jus belli, & pacis. 2. Totum tractatum oiti falſo principio, ſcil. cuſtodia ſocietatis humanæ: adeoque fruſtra in Auctore quæri principia juris naturæ. 3. Auctorem concluſiones, ſeu leges naturales, vix ex ſocialitate, ſed *vel* ex jure naturæ laxiori, *vel* ex jure divino voluntario, *vel* ex jure geotium ſecundario, *vel* ex conjectura volnotatis dedncere; eoque totum jus naturæ incertum reddere, deficiente quippe obligationis principio. 4. Auctorem perpetuo confundere ea, quæ *juris naturæ* ſunt, cum eis, quæ ſunt perfectioois, ſeu virtutis; quæ ei *juris naturæ laxioris* nomine veniunt, & quæ ratiooe obligationis toto cœlo differunt.

Additio.

„ Grotium ex jure naturæ laxiori nullam
„ inter homioes invicem obligationem naſci,
„ ſed hominem Deo ſaltem inde teneri;
„ adeoque hactenus a jure oaturæ ſociali dif-
„ ferre, ipſe quoque ſtatuit. *vide ſupra* §. 9.

Longe nobiliſſimum:] „ ſcil. jus gentium
„ publicum, ſeu jus belli, & pacis.

A D §. 33.

P R Æ F A T I *de juris origine*] „ Antequam
„ enim definit, *ſitne bellum aliquod juſtum*?
„ varias ſignificationes *juris* præmittit. Ait
„ enim, *jus* ſumi *vel* pro attributo actionis,
„ ſeu pro eo, quod juſtum eſt: *vel* pro
„ qualitate moraii perſonæ competenti ad
„ aliqnid jnſte habendum, vel agendum:
„ *vel* pro regula actuum moralium, obli-
„ gans ad id, quod rectum eſt: *Vid. l.* 1.
„ c. 1. §. 3. *uſque ad* §. 11.

Sitne bellum aliquod juſtum] „ Examinat
„ hanc quæſtionem in *L.* 1. c. 2. *per tot.*

Publici, privatique belli diſcrimina] „ De
„ quibus agit *Libr.* 1. c. 3. §. 1. & §. 4.

„ Conf.

;,, Conf. *Diſſ. Proœm. IV.* §. 21. 22. 40.
,, & 48.

Vim ipſam ſummi imperii] ,, Quia ſola
,, ſumma poteſtas gerere bellum poteſt; de
,, origine Imperii agit *dict. l.* 1. *c.* 3. §. 5.
,, *n.* 7. & §. 6. Conf. *Diſſert. Proœm. VIII.*
,, *per tot.*

Qui eam populi] ,, In ſtatu ſcilicet popula-
,, ri. *L.* 1. *c.* 3. §. 7. & 8.

Qui Reges ſolidam] ,, In ſtatu Regio *d. c.*
,, 3. §. 9. *ſeq.*

Qui ex parte] ,, In ſtatu mixto. *d. c.* 3. §.
,, 13. *ſeq.* & §. 17.

Qui cum alienandi jure] ,, Ejusmodi re-
,, gna Auctor vocat patrimonialia. *d. c.* 3.
,, §. 11. *n.* 1. §. 12. *ſeq.*

Qui aliter] ,, I. e. jure uſufructuario, non
,, pleno jure proprietatis. *d.* §. 11. §. 13.
,, & *ſeq.*

Deinde & de ſubditorum &c. officio]
,, *Vid. l.* 2. *c.* 4. & *cap.* 5. §. 4.

Ad §. 34.

Cum *omnes cauſas, ex quibus bellum oriri poteſt*] ,, Grotius in genere obſervat,
,, quot actionum forenſium ſunt fontes, to-
,, tidem eſſe belli. *L.* 2. *c.* 1. §. 2. *n.* 1.
,, Earumque capita recenſet *ibidem.*

Quæ res communes ſint] ,, *Vid. l.* 2. *c.* 2.

Quæ propriæ] ,, *Vid. l.* 2. *c.* 3. & 4.

Quod jus in perſonas] ,, *Vid. L.* 2. *c.* 5.

Quæ ex dominio naſcatur obligatio] ,, *Vid.*
,, *L.* 2. *c.* 6. 8. 9. & 10.

Quæ ſucceſſionum regiarum norma] ,, *Vid.*
,, *L.* 2. *c.* 7.

Quod jus veniat ex pacto, aut contractu]
,, *Vid. L.* 2. *c.* 11. 12, & 14.

Quæ fœderum] ,, *Vid. L.* 2. *c.* 15.

Quæ jurisjurandi] ,, *Vid. L.* 2. *c.* 13.
,, & 14.

Atque interpretatio] ,, *Vid. L.* 2. *c.* 16.

Quid ex damno dato] ,, *Vid. l.* 2. *c.* 17.

Quæ legatorum ſanctimonia] ,, *Vid. l.* 2.
;,, *c* 18.

Quale jus humandi mortuos] ,, *Vid. L.* 2.
,, *c.* 19.

Quæ pœnarum natura] ,, *Vid. L.* 1. *c.* 20.
,, & 21.

Ad §. 35.

Primum *ſubjectam ſibi habens materiam, id, quod in bello licet*] ,, *Vid. l.* 3.
,, *c.* 1. *uſque ad c.* 20.

Cum id, quod impune fit, aut etiam apud populos exteros pro jure defenditur, ab eo, quod vitio caret, diſtinxiſſet] ,, Auctor
,, enim anguſtis admodum finibus circum-
,, ſcribit licentiam bellorum: & ſtatuit, in
,, hoſtem *jure naturæ* nihil licere, niſi bel-
,, lum geratur ex juſta cauſa, & intra mo-
,, dum debiti, ac pœnæ. Atque hoc ſolum
,, bellum *vitio carere*, ait. At porro ſtatuit,
,, gentes communi aliquo conſenſu inter ſe
,, conſtituiſſe, ut in bello publico ſolenni
,, (i. e. quod inter duas ſummas poteſtates ge-
,, ritur, & indictum eſt,) licite bellum ge-
,, ri etiam ex injuſta cauſa, & hoſtis lædi
,, poſſit in infinitum, ac ultra modum debi-
,, ti, ac pœnæ. Effectum autem hujus juris
,, gentium eſſe, ait, 1. ut bellum gerens
,, apud alias gentes non poſſit tamquam fur,
,, & latro puniri, ſed impunis ſit: 2. ut
,, poſſeſſio, & dominium, quod hoſtis in
,, res, & perſonas hoſtis acquirit, apud
,, exteros per judicia defendatur. At hos ef-
,, fectus non carere vitio, nec hoc jus gen-
,, tium ex omni parte juſtum eſſe, ait. Vid.
,, ſupra *in not. ad* §. 17, & infra §. 41.
,, Quæ principia late expoſuimus, & refuta-
,, vimus in *Diſſert. Proœm. IV.*

Deſcendit ad pacis genera] ,, *Vid. l.* 3.
,, *c.* 20.

Et omnes bellicas conventiones] ,, Tum
,, quæ a ſumma poteſtate contrahuntur, *L.*
,, 3. *c.* 21: tum quæ a minoribus poteſta-
,, tibus, *l.* 3. *c.* 22: tum quæ a privatis,
,, *l.* 3. *c.* 23, ſive expreſſe, ſive tacite,
,, *l.* 3. *c.* 24.

Ad §. 36.

Auctor hic repetit, argumentum hoc a nemine adhuc tractatum eſſe, nec a gentili, nec a Chriſtiano: ubi dolet jacturam libri Ariſtotelis, cui nomen *jura bellorum*: & Scriptorum Romanorum *de jure feciali* §. 36. Equidem noviores quosdam, præcipue Theologos, de jure belli ſcripſiſſe, ait, ſed parciſſime, §. 37; ubi commendat, Fabri Semeſtria: Alberici Gentilis Angli tractatum de jure belli: Balthazaris Ayalæ, apud Belgas exercitus regii ſupremi juridici, librum ejusdem argumenti. §. 38.

Totum hoc argumentum] ,, Nimirum,
,, jus illud, quod inter populos plures, aut

Digitized by Google

„ populorum rectores intercedit : idem „ enim jam monuit *ſupra* §. 1.

Et qui tractarunt partes] „ Ut Ayala, Gentilis, &c. de quibus §. ſeq.

Ut multum reliquerint alienæ induſtriæ] „ Nemo enim veterum ſcriptorum, ſi *Winklerum* excipias, & *Hemmingium*, principium juris naturæ poſuit, ac certas concluſiones exinde deduxit; ſed omnes, „ caſus ſaltem aliquos decidunt, rationibus „ tum ex jure civili, & Canonico, tum ex „ ſacra ſcriptura, tum ex Ethicis, tum ex „ auctoritatibus Doctorum deſumtis: adeo ut „ parum ſubſidii in conſcribendo ſyſtemate „ exinde peti poſſit.

Romanorum veterum libri de jure feciali] „ Cicero enim ait: *belli æquitatem ſanctiſſimo populi Romani jure perſcriptam eſſe*, „ *lib.* 1. *de off.* 11. De auctoritate, & moribus fecialium *vid. inf. L.* 2. *c.* 23. §. 4. „ & 8. *Adde Alex. ab Alex. Gen. Diſſ.* 5. „ 3. *ibique Tiraquellum.*

Caſuum, quos vocant conſcientiæ] „ Vulgo Caſuiſtæ dicti.

Capita fecerunt] „ Non vero univerſim, „ ac certo ordine tractarunt. *ſupr.* §. 1.

A D §. 37.

P A R T I M *a Theologis ſcriptos*] „ Qui „ rationes ex Sacra Scriptura, vel ex Ethicis, „ vel ex Canonibus ſumſerunt, non ex naturæ principiis.

Ut a Franciſco Victoria] „ In libro, quem „ *Relectiones morales* inſcribit; in primo enim „ tomo, Relectione VI, tractat caput *de* „ *Indis, ſive de jure belli Hiſpanorum in* „ *Barbaros.*

Henrico Goricbemo] „ Cujus liber inſcribitur, *propoſitionum de puella militari, libri* „ *duo.* Sed nihil in paucis his pagellis continetur, quod ad jura belli pertineat.

Wilbelmo Matthæi] „ Auctor in *not. b.* „ addit Johannem de Carthagena editum „ Romæ anno cIↄ Iↄ CIX. Titulus hujus „ libri eſt: *Propugnaculum catholicum, de* „ *jure belli Romani Pontificis adverſus Eccleſiæ jura violantes.* 1609. Vitam hujus Theologi vide in Lexico univerſali magno, „ voce *Carthagena.*

Johanne Lupo] „ Scripſit hic librum, *de* „ *bello*, & *bellatoribus*: qui tractatus non „ exſtat inter opera ejus an. 1616. impreſſa: „ ſed in Tractatu Tractatuum Tomo XVI. „ Sed & præterea alia juris gentium capita illuſtravit, librum enim publici juris fecit „ *de confœderatione Principum*: item *de obtentione & retentione regni Navarræ*: Exſtat quoque tractatus Hiſpanico idiomate „ ſcriptus *Tractado del esfuerço bellico heroico.*

Franciſco Ario] „ Liber inſcribitur *de bello*, & *ejus juſtitia*: & continetur in Tractatu tractatuum Tom. XVI. p. 325. Auctor ille non Arius vocatur, ſed Arias.

Johanne de Lignano] „ Præter librum *de* „ *bello*, etiam publici juris fecit librum *de* „ *amicitia*, & *de duello*; *vid. Catal. biblioth.* „ *Francof. voce Lignano.* Vitam ejus recenſet Pancirollus, de claris legum interpretibus, *l.* 3. *c.* 25, & Marcus Mantua, „ *epit. illuſtr. vir. n.* 167.

Martino Laudenſi] „ Martinus de Caratis, Laudenſis, Sapiæ, & Senis jurisprudentiam docuit, ac maxime floruit ab an. „ 1438. ad an. 1445. *Marc. Mantua epit.* „ *ill. vir. n.* 188. Liber, cujus Auctor mentionem facit, *de bello* inſcribitur. Præterea „ *de repreſſaliis, de confœderatione, pace*, „ & *conventione Principum, de legatis principum, de milite, de Principibus* ſcripſit. „ *Vid Catalog. biblioth. francof.* Voce *Laudenſis.* His adde porro *Petrinum Bellum*, „ qui itidem tractatum ſcripſit *de re militari.* „ Nec non *Pariſium a Puteo, de re militari.* „ Ac denique Claudium Cotereum, *de jure*, „ & *privilegio militum*; ubi multa de juſtitia belli, de captis, de poſtliminio, de „ repreſſaliis invenies. Exſtant autem illi Auctores in *Tract. Tract. Tom. XVI.*

Pauciſſima dixerunt] „ Omnino igitur illuſtri Grotio hoc tribuendum, quod primus (ſi Winklerum exceperis. *Vid. Diſſ.* „ *proœm. XI.* §. 13.) fuerit, qui univerſum „ Jus naturæ ex principiis deduxit, illudque in artem redegit. Licet vero in ipſo „ principio juris cum eo non conveniamus; „ ſingula tamen jura egregiis adſtruxit rationibus, illaque exemplis, ac conſenſu „ gentium firmavit: adeo, ut difficile non „ fuerit ejus interpretibus, quæ deſunt ſupplere. Opus igitur hoc ob conatum viri, „ ob ſtyli elegantiam, & ob eruditionis ubertatem ſatis commendari nequit.

A D §. 38.

H I S T O R I A R U M *lucem*] „ Unde conſenſus gentium elicitur, qui in moralibus „ magnæ

Digitized by Google

„ magnæ eſt auctoritatis. *Vid. L.* 1. *c.* 1. „ §. 13.

Faber] " Senatus Toloſani præſes. Is enim „ in *Libro primo* ſemeſtrium *cap.* 7. de fœderibus, & de jure Gentium: in *cap.* 8. „ de pœnis civitatum, & quibus modis civitates deſinunt, egregia affert. In *Libro ſecundo* tractat de jure naturali, & gentium, „ & de juribus, quæ inde ſequuntur, in „ *cap.* 1. *&* 2. De ſervis, & bello quæſitis in *cap.* 3. De jure belli *cap.* 4; ſingulaque capita exemplis firmat.

Et ut ad definitiones aliquas exemplorum congeriem referrent &c.] " Ita enim Ayala „ paucas ſaltem definitiones propoſuit, nimirum, *de bello juſto*: *de pignorationibus*: „ *de bello captis*: *de fide hoſti ſervanda*: *de* „ *fœderibus*, *&* *induciis*: *de jure legatorum*, „ *&c.* Reliqua omnia pertinent ad diſciplinam militarem, vel politicas ſpectant rationes. Gentilis plures quidem definitiones poſuit, ſed nihil ex certo juris „ naturæ principio deduxit, & definitiones „ in bellorum cauſis exemplis ſaltem illuſtravit.

Balthasar Ayala] " Exercitus regii apud „ Belgas ſupremi Juridici; tractatum ſuum „ inſcripſit *de jure*, *&* *officiis bellicis in diſciplina militari.*

Albericus Gentilis] " Profeſſor Oxfordienſis: cujus vitam vide apud *Bayle* voce „ *Gentilis.* Hic tres libros *de jure belli* ſcripſit: & tres *de legationibus*: aliumque *de vi* „ *civium in regem ſemper injuſta.*

Ita quid in docendi genere] " Auctor enim „ non tantum jura belli, ſed & jura pacis „ tractavit, & cauſas, ex quibus bellum geri poſſit, expoſuit, fonteſque juris, quod „ cuique tum ex ſtatu hominum, tum ex „ jure rerum, tum ex obligatione perſonæ, „ competit, demonſtravit. Cum prædicti „ Scriptores pauciſſima ſaltem capita belli „ tractaverint.

Quid in ordine] " Auctor juris naturæ „ principium *primo* ponit: *deinde* de perſonis agit, quæ habent jus belli gerendi; „ eaque occaſione jus imperii explicat. Porro „ cauſas, ex quibus bellum oriri poteſt, „ tractat, (quo refert jus, quod homines „ habent in perſonas, & res, nec non ex „ obligatione perſonæ); & *tandem* exhibet „ remedia, quæ pro vindicando jure naturæ „ dantur, quæ ſunt pœna, & bellum, „ bellum autem finitur per pacem. E contrario in allegatis Auctoribus omnia abſque ordine confuſe admodum, & potioribus capitibus omiſſis, tractata invenies.

Quid in diſtinguendis quæſtionibus] " Auctor in ſingulis capitibus, poſitis prius „ principiis, quæſtiones obvenientes ſeparatim, & diſtincte proponit; cum illi auctores tumultuarie admodum generalia ſaltem capita belli proponant, quæſtiones „ autem non diſtinguant.

Juris diverſi generibus] " Auctor in docendo jure naturali quatuor jurium genera „ adhibet: 1. Jus feciale, 2. jus naturæ laxius, 3. jus voluntarium divinum univerſale, 4. jus voluntarium humanum univerſale. *Vid. ſupr.* §. 8. 9. 12. 17. *&* *inf.* „ *L.* 1. *c.* 1. §. 3. 4. 13. *&* *ſeq.* Quæ jurium „ genera explicavimus in *Diſſert. Proœm. I.* „ *II. III. IV.* Nos *unum* ſaltem *jus univerſale* agnoſcimus, quod intuitu Dei, & intuitu hominum obligationem producit. „ Adeoque hactenus potius cum prædictis „ Scriptoribus ſentimus, qui unum ſaltem „ jus naturale, ſeu gentium agnoſcunt. *Vid.* „ *Ayala de jure* *&* *offic. belli in præfat. L.* 1. „ *c.* 2. *n.* 6. 9. 2. 1. *&* *Alber. Gentilis de* „ *jure belli L.* 1. *c.* 1.

Illud tantum dicam] " Auctor merito notat *Albericum Gentilem*, quod in decidendis belli controverſiis, aut exempla parum probata, aut reſponſa, & conſilia „ JCtorum ſequatur: cum ex naturæ rationibus jura gentium demonſtrari debeant.

Ayala non attigit] " Equidem *Ayala in* „ *dict. tract. L.* 1. *c.* 2. *n.* 11. *ſeq.* juſtas belli cauſas recenſet; at cur juſtæ ſint, „ rationem non addit.

Gentilis ſumma quædam genera] " Gentilis diſtinguit inter juſtas cauſas efficientes, & materiales; haſque facit, vel divinas, vel naturales, vel alias hominum. „ *Alber. Gent. de jur. bel. L.* 1. *c.* 7. 8. 12. „ 19, *&* 20.

Multos vero *&* *nobilium*, *&* *frequentium controverſiarum locos*] " Jus enim, quod „ competit hominibus in res, & perſonas, „ i. e. quod oritur ex obligatione perſonæ „ & ex dominio, quodque totum Auctoris „ librum ſecundum occupat, ac in explicatione juris naturæ præcipuum eſt, vix „ attigit.

Ad §. 39.

Auctor hic declarat, qua cura aggreſſus ſit hanc diſciplinam. Præcipue autem

ſibi curæ fuiſſe, ait, ut certas, & a nemine negatas rationes poneret, ex quibus ſingula jura naturæ neceſſario ſequantur: quia principia certa, & indubitata eſſe debent.

Ne quid tale indictum abiret] " Nam notavit §. *præc.* Ayalam cauſas, unde bellum juſtum, aut injuſtum dicatur, non attigiſſe; Gentilem autem multas nobiles, & frequentes controverſias non attigiſſe: utrumque curæ ſibi fuiſſe, ait.

Indicatis etiam dijudicationum fontibus] „ Quam parum illi fontes ſufficiant, vidimus *ad* §. 8. & 9.

Unde facile eſſet] " Diximus *ad* §. 8. & 9. „ ex fontibus illis nullam ſequi obligationem, „ & ſi ſequeretur, non omnia jura naturæ „ inde deduci poſſe.

Probationes referrem ad notiones tam certas, ut eas nemo negare poſſit, niſi ſibi vim inferat] " Notiones hæ (i. e. innatæ intelligentiæ, quæ in animum ſimiliter imponuntur omnibus, *Cic. l.* 1. *leg.* 10. *vid. Gron. h.*) conſiſtunt 1. in appetitu ſociali, 2. in judicio recte conformato ad diſcernendum ea, quæ delectant, aut nocent. Lectoris judicio jam relinquo, an hæ notiones adeo certæ ſint, ut nemo eas negare poſſit? & ſi quoque certæ eſſent, an omnia, quæ ad jus naturæ pertinent, inde probari poſſint. Sæpius jam monuimus, præprimis in *Diſſert. Proœm.* 1. non exiſtere *appetitum ſocialem*, quo totum humanum genus ad jurium communionem feratur; adeoque fruſtra jus inde deduci. Probavimus porro, pauciſſima naturæ jura (poſita etiam *ſocialitate*) ex ea fluere. Sed & porro demonſtravimus in *Diſſ. proœm. II.* nec ex *judicio illo recte conformato* jus naturæ inferri, nec virtutum regulas inde ſequi.

Principia enim ejus juris, ſi modo animum recte advertas, per ſe patent, atque evidentia ſunt, ferme ad modum eorum, quæ ſenſibus externis percipimus] " Mens Auctoris „ hæc eſt: uti ſenſus externi non fallunt, „ ſi inſtrumenta ſentiendi bene conformata „ adſint; ita, ait, notiones innatas nos non „ fallere, ſi animum recte advertamus. Equidem in theſi hoc verum eſt: jura naturæ, „ (quæ nihil aliud ſunt, quam juſtæ rationis concluſiones), per ſe patent; at negamus illa patere ex appetitu ſociali, ac „ judicio recte conformato ad diſcernendum „ ea, quæ delectant, aut nocent: quod in „ allegatis Diſſertationibus plenius demonſtravimus.

Bene conformatis ſentiendi inſtrumentis] „ Intelligit organa ad ſentiendum, vel percipiendum rite diſpoſita.

Et ſi cætera neceſſaria adſint], „ Nimirum, „ ætas, mens ſana, &c.

Rudibus pariter, & doctis patent] „ Ex „ aſſerto Polynicis quidem conſtat, jura „ naturæ doctis pariter, ac indoctis innoteſcere: ſed non ait, jura illa fluere ex affectu ſociali, & ex judicio diſcernendi ea, „ quæ delectant, & nocent.

Statim addit chori &c.] „ Verba chori „ hæc ſunt.

> *Mihi quidem, etiamſi non in Græcia*
> *Simus educatæ, videtur tamen prudenter dicere.*

A D §. 40.

A U C T O R exponit ſubſidia, quibus uſus eſt in conſcribendo hoc opere; & nominatim refert Philoſophos, hiſtoricos, Poëtas, & Oratores: quia communis conſenſus magnæ auctoritatis eſt; quod argumentum late perſequitur Auctor *L.* 1. *c.* 1. §. 12, indeque neceſſario *vel* ipſum jus naturæ inferri, ſtatuit, ſi illatio illa ex naturæ principiis procedit: *vel* ſaltem jus gentium voluntarium; quia cum ex principiis naturæ inferri nequit, & tamen ubique obtineat, concludit, id ex libera voluntate ortum habere.

Additio.

„ In Diſſertatione Proœmiali IV. probavi, „ tale jus Gentium voluntarium non dari: „ & conſenſum gentium univerſalem indicium „ regulariter eſſe juris natura conſtituti, demonſtravi in *Diſſert. Proœm. XII.* §. 48.

Solent enim Sectæ, argumento, cauſæ ſervire] " Adeoque non aſſertis eorum ſimpliciter fides habenda, ſed rationes examinandæ ſunt. *Add. Gron. h.*

Id ad cauſam univerſalem referri debet] „ Si de cauſa illa univerſali conſtat, vel ea „ ſaltem probabilis eſt, maximum ei addirur „ pondus, ſi omnes diverſis temporibus idem „ pro certo affirmant. Si de cauſa tali non „ conſtat, vel planè jus non efficiet, ſi „ conſenſus ille rationi repugnat, *Diſſert.* „ *Proœm. XII.* §. 48; vel ſaltem erit jus „ civile, quod quælibet gens ob utilitatem in „ ſua civitate conſtituit. Ex hoc autem jure „ cives quidem ſingularum civitatum, non „ vero civitates inter ſe obligantur. *Diſſert.* „ *Proœm. IV.* §. 32.

In

Digitized by Google

In noſtris quæſtionibus] " Ubi de jure na-
„ turæ, de dictamine rectæ rationis, agi-
„ tur.

Aut recta illatio ex natura principiis &c.] „ Nam univerſalis effectus univerſalem re- „ quirit cauſam: talis autem exiſtimationis „ cauſa vix ulla videtur eſſe poſſe, præter „ ſenſum ipſum, communis qui dicitur. *Grot. l.* 1. *c.* 1. §. 12. *n.* 1.

Ex natura principiis procedens] " Per *natura principia* intelligit *appetitum ſocialem*, „ unde deducit jus naturæ ſociale: & *judicium rite conformatum ad eligenda ea, quæ delectant, aut nocent.* Unde infert jus „ naturæ laxius, ſeu naturæ humanæ. Ex „ neutro autem principio jus aliquod ſequi, „ demonſtravimus in *Diſſert. Proœm. I,* & *II.*

Aut communis aliquis conſenſus, &c. " Quatenus conſenſus gentium *latius patens* jus „ conſtituat, quatenus *arctius*, ex mente „ Grotii in *Diſſ. Proœm. IV.* §. 10. *ſeq.* explicavimus.

Illa] " Scilicet recta illatio ex naturæ „ principiis procedens.

Jus naturæ indicat] " Rationem modo allegavimus.

Hic] " Scilicet, conſenſus aliquis com- „ munis ex naturæ principiis non procedens.

Jus gentium] " Scilicet, voluntarium: at „ ſæpius jam dictum eſt, tale jus gentium „ non exiſtere. *Diſſert. Proœm. IV.* §. 32.

Quorum diſcrimen non quidem ex ipſis teſtimoniis] " Imo ipſe in probando hoc ſæpe „ ad ſapientum judicia, *L.* 2. *c.* 18. §. 4. *n.* 2. & 3. & ad teſtimonia peritorum provo- „ cat *L.* 1. *c.* 1. §. 14. *n.* 2.

Paſſim enim ſcriptores voces juris naturæ, & gentium permiſcent] " Et merito; quia „ Scriptores illi nullam differentiam inter jus „ naturæ, & gentium agnoſcunt, & jus gen- „ tium voluntarium ipſis incognitum fuit. „ Uti late id demonſtravimus in *Diſſert. Proœm. IV.* §. 33. *ſeq.*

„ Quo ſenſu autem Ulpianus jus naturæ a „ jure gentium diſtinxerit, explicavimus *ibid.* „ §. 42. Conf. infr. *L.* 1. *c.* 1. §. 11.

Sed ex materiæ qualitate] " An ſcilicet actus „ repugnet appetitui ſocietatis, vel judicio „ recte conformato; an non.

Sequitur ut ex voluntate libera ortum habeat] " Omnino ortum habet ex voluntate „ libera; ſed inde non conſtituitur jus gen- „ tium. *Diſſert. Proœm. IV.* §. 29. *ſeq.*

Ad §. 41.

Auctor ſe curaſſe, ait, ut diſcerneret 1. *jus naturæ* a *jure gentium ſecundario*: & utrumque a *jure Civili.* 2. Ut diſtingueret in jure gentium *id, quod ex omni parte juſtum eſt*, ab eo, *quod ſaltem effectum externum producit.* 3. Ut ſepararet ea, *quæ juris ſunt proprie, ac ſtricte ſic dicti*, ab eis, *quæ aliter agere cum aliquo rectæ rationis dictato pugnant.*

Priorem diſtinctionem admittimus. At *altera* mera eſt fictio. Reſpicit Auctor ad differentiam, quam conſtituit inter bellum jure Gentium ſolenne, & minus ſolenne. In illo enim gentes conſenſiſſe, fingit, ut licet injuria alter bellum gerat, tamen effectus juſti belli cum eo obtineant. Verum, negari nequit, bellum non eſſe niſi juſtum: & ſolennitates, quæ ex jure naturæ requiruntur, etiam jure Gentium requiri. *Tertia* diſtinctio vera eſt; at Auctor ſæpius confundit ea, quæ juris ſunt, cum eis, quæ ad virtutum regulas pertinent.

Additio.

„ Nos nec *primam* diſtinctionem admitti- „ mus, quia jus gentium diſtinctum a jure „ naturæ non datur. *Diſſert. Proœm. IV.* §. 29. *ſeq.*

Itaque hæc duo] " Nimirum, jus, quod „ ex naturæ principiis per rectam illationem „ infertur; & illud, quod ex communi aliquo conſenſu, eoque ſolo, procedit.

Quam a jure civili] " Per jus civile hic „ intelligit jus, quod alibi vocat jus gen- „ tium arctius, quod apud plures gentes „ quidem obtinet; at non ex condicto, nec „ cum mutua obligatione, &c. *Vid. Diſſert. Proœm. IV.* §. 24. & quod eſt quaſi civi- „ le plurium gentium, *ibid.* §. 25.

Immo, & in gentium jure diſcrevi id, quod vere, & ex omni parte jus eſt: & id, quod duntaxat effectum quendam externum; &c.] „ Obſcura hæc admodum ſunt, uti ſolent, „ quæ ratione carent. Eo magis autem diſ- „ crimen hoc noſſe intereſt, quia potiſſima „ pars operis Grotiani ex hoc diſcrimine lu- „ men accipere debet.

„ Supponit enim Auctor, dari aliquod jus „ gentium voluntarium, a gentibus commu- „ ni conſenſu, ob mutuas neceſſitates, con- „ ſtitutum. *Vid. ſup.* §. 1. §. 17. §. 41. & *inf.*

Digitized by Google

„ *inſ. l.* 1. *c.* 1. §. 14. Sub hoc jure gentium duo jurium genera contineri, ait. I. Quædam, quæ vere, & ex omni parte jus ſunt. *Vid.* §. *b.* vel ut alibi rem explicat, *quæ recta ex omni parte, piaque ſunt. L.* 3. *c.* 4. §. 2. *n.* 1. Quo refert modos acquirendi juris gentium, *vid. l.* 2. *c.* 8, jura legatorum, *l.* 2. *c.* 18, jura ſepulturæ, *L.* 2. *c.* 19, jura repreſſaliarum, *l.* 3. *c.* 2. §. 4, aliaque, de quibus late egimus in *Diſſert. Proœm. IV.* §. 19. II. Quædam, quæ duntaxat effectum externum pariunt. *Vid.* §. *b.* Quod *in l.* 3. *c.* 4. § 2. *n.* 2, ita explicat, *quæ apud omnes homines pœnæ non ſubjacent, etſi ſalva pietate, & officiorum regulis fieri non poſſint.* Atque huc refert licentiam belli, i. e. jus interficiendi hoſtes, eorumque fœminas, & liberos; jus capiendi res, & perſonas; jus vaſtandi, &c. etiam ſine juſta cauſa, vel ultra quantitatem debiti, & modum pœnæ; aliaque, de quibus vide *Diſſ. Proœm. IV.* §. 20.

„ Effectum horum jurium externorum hunc eſſe, Auctor ait, ut in iis actibus, quos contra jus naturæ gentes permittunt, agens non poſſit in alieno territorio tamquam homicida puniri, *L.* 3. *c.* 4. §. 3; nec is, qui rapit, aut vaſtat res hoſtiles, ſi in alieno territorio deprehenditur, pro fure haberi, *L.* 3, *c.* 4. §. 3: ſed potius rapiens, & qui ab eo cauſam habet, in poſſeſſione rerum talium apud omnes gentes tuendus ſit. *L.* 3. *c.* 6. §. 3. Indeque licitos eſſe hos actus, & jus inde oriri, ait, non ex juſtitia interna, ſed ad effectum impunitatis *L.* 3. *c.* 2. §. 1. *c.* 3. §. 1. *c.* 4. §. 2. 3. & 4. *c.* 5. §. 1. *c.* 6. §. 2. *c.* 7. §. 1. & 2. *c.* 10. §. 1. *c.* 13. §. 1. Quod Syſtema latè expoſuimus in *Diſſert. Proœm. IV.* §. 24. *ſeq.*

„ At tota hæc fabula, quam tam operoſe compoſuit Auctor, ſponte ſua corruit: quia demonſtravimus I. jus gentium non dari, adeoque fruſtra quæri, an illud ex omni parte juſtum ſit, an non? *Diſſert. Proœm. IV.* §. 29. *ſeq.* II. Pleraque, quæ Grotius jure gentium recta, & ex omni parte juſta eſſe, ſtatuit, vel plane jura non eſſe, vel pertinere ad verum jus naturæ. *Vid. Diſſert. Proœm. IV.* §. 41. Denique & III. verum non eſt, licentiam illam belli, lædendi hoſtem, & acquirendi res ejus ultra debiti. & pœnæ modum, ex jure gentium voluntario oriri. Nam jus lædendi hoſtem, & acquiſitiones bellicæ, etiam ultra debiti, & pœnæ modum, oriuntur ex ipſo jure naturæ. *Diſſert. Proœm. IX.* §. 68. Ut proinde totum hoc diſcrimen, in tractatione jurium, quæ inter populos obtinent, nullum effectum habeat. *Vid. Diſſert. Proœm. IV.* §. 29. *ſeq.*

Ad inſtar illius primitivi juris] " Ut ad inſtar veri juris naturalis actus illi defendantur: quod ex exemplis ſubjectis magis eluceſcet.

Nempe ne vi reſiſtere liceat] " Scilicet, Principi vim inferenti. Grotius enim ſtatuit, jure naturæ omnes homines ad arcendam a ſe injuriam jus habere; adeoque ſubditis quoque contra ſuperiorem jus reſiſtendi competere natura: Civitates autem jus illud promiſcuum reſiſtendi intuitu Principum ſuſtuliſſe, *L.* 1. *c.* 4. §. 2. *n.* 1. Indeque jure gentium hunc effectum externum oriri, putat, ut is, qui reſiſtit Principi injuſta jubenti, graviſſimis pœnis affici debeat. *d. l. n.* 3. At male Auctor jure naturæ jus reſiſtendi tribuit ſubditis; id enim verum non eſſe, ex ipſa naturæ ratione ſuo loco demonſtrabitur. Prohibitio ergo de non reſiſtendo Principi non eſt ex jure gentium, ſed ex ipſa ratione naturali. *Diſſert. Pr. IV.* §. 20. *n.* 4.

Aut etiam, ut ubique vi publica defendi debeat] " Juxta principia Grotii, naturali jure quilibet homo eſt vindex ſuæ, & alienæ injuriæ: id autem jure gentium mutatum, & conſtitutum eſſe, ait, ut non niſi per judicem jus ſuum perſequi liceat. *Diſſert. Proœm. I.* §. 80. & *Diſſert. VIII* §. 17. Si igitur læſus vi privata agit, injuria dicitur agere, quia peccat contra jus gentium, indeque pœnam debet ipſi læſo. At hoc jus non verum jus eſſe, ſed effectum ſaltem externum parere, ait. *Vid. Diſſ. Proœm. IV.* §. 20.

„ Equidem cum jure naturæ ſtatutum ſit, ne quis vindex ſit ſuæ, vel alienæ injuriæ, negamus, hactenus aliquid jure Gentium (quale plane non exiſtit) mutatum eſſe: adeoque nec hoc exemplo diſcrimen illud probatur.

Utilitatis alicujus cauſa, vel ut gravia incommoda vitentur] " Ex his enim rationibus in modo allegatis exemplis jus gentium a jure naturæ receſſiſſe, putat. Sanè, jus reſiſtendi Principi, publicæ pacis, & ordinis cauſa, gentium conſenſu ſublatum eſſe, ait *L.* 1. *c* 4 §. 2. *n.* 1; quia manere imperium, & majeſtas non poteſt,

ſi

Digitized by Google

ſi maneret reſiſtendi licentia. *L.* 1. *c.* 4. §. 2. *n.* 3. Sed & jus arcendi a ſe injuriam, quod natura ſingulis competere, ait, inſtitutis civitatibus, & judiciis ideo ſublatum eſſe, docet, *quia civitas aliter finem ſuum conſequi non poſſet. Nam ſi maneat promiſcuum illud jus reſiſtendi, non jam civitas erit, ſed diſſociata multitudo*, *d. c.* 4. §. 2. *n.* 1. Aliud exemplum, ubi ad vitandum grave incommodum a gentibus aliquid pro jure receptum eſſe ad effectum ſaltem externum, exiſtimat, affert Auctor in *L.* 3. *c.* 4. §. 3. & 4. Ait enim, gentes in bello jure Gentium ſolenni ideo eos, qui hoſtes ſuos vel ex injuſta cauſa, vel ultra debiti, & pœnæ modum, occidunt, vel res eorum capiunt, pro homicidis, & furibus non habere; nec illis, licet in earum territorio deprehendantur, pœnas irrogare: quia periculoſum eſt, inter duos populos de jure belli pronunciare. Add. *L.* 3. *c.* 6. §. 2. & *Diſſert. Proœm. IV.* §. 20. *Diſſert. Proœm. VIII.* §. 63. *ſeq.* Quæ fabula ſponte ſua corruit; quia jus Gentium non exiſtit: adeoque bellum jure gentium ſolenne merum figmentum eſt. *Vid. dict. Diſſ. Proœm. IV.* §. 29. *ſeq.*

Quæ obſervatio quam ſit neceſſaria] " Immo nullum uſum, nullumque effectum hanc obſervationem habere, jam dictum eſt, & ulterius demonſtrabitur in libro tertio. Jus naturæ potius incertum redditur hoc diſcrimine.

Quæ juris ſunt ſtricte, ac proprie dicti] I. e. quæ repugnant, aut conveniunt affectui ſociali. Unde jus hoc ſociale vocat. *Vid.* §. 8. Id enim proprie, & ſtricte jus eſſe, ait. Tale autem jus naturæ, quod Grotius ex appetitu ſocietatis, ſemoto deo, oriri ſtatuit, non dari, illudque male jus proprie ſic dictum vocari, demonſtravimus in *Diſſert. Proœm. I.*

Unde reſtitutionis obligatio oritur] " Nam ad jus ſociale in *d.* §. 8. retulit alieni abſtinentiam, & reſtitutionem alieni; quarum neutram ex jure ſociali fluere, vidimus *ibidem.*

Et ea, quæ juris eſſe dicuntur, quia aliter agere cum alio aliquo rectæ rationis dictato pugnat] " Intelligit Auctor *jus* illud *naturæ laxius*, ſeu *naturæ humanæ*, quod explicavit ſupra §. 9, & quod ei non oritur ex appetitu ſociali, ſed ex dictato rectæ rationis, ſeu ex judicio recte conformato ad diſcernendum ea, quæ delectant, aut nocent: nam quæ huic repugnant, ea etiam naturæ humanæ repugnare, dixit *d.* §. 9. At jam demonſtravimus, dictatum hoc rectæ rationis, quod ſequitur ex judicio recte conformato ad diſcernendum ea, quæ delectant, aut nocent, jus non inferre, nec intuitu Dei: & perfectionum regulas, adeoque differentiam inter jus, & virtutem, ex aliis plane principiis petendam eſſe. *Vid. Diſſert. Proœm. II. c.* 2. *Sect.* 5.

Aliquid jam & ſupra diximus] " *Vid.* §. 8. 9. & 10. Et latius eam explicat Auctor in *L.* 1. *c.* 1. §. 4. & *ſeq.*

Ad §. 42.

Commendat Auctor Ariſtotelem tanquam Philoſophorum Principem: non tamen ubique ſe in ejus verba jurare, ait; ſed Eclecticorum more ex qualibet ſecta vera ſaltem adoptare.

Ariſtoteles] " De vita ejus, moribus, doctrina, & ſcriptis *vid. Stanlej. de Philoſ. veterum part. V. c.* 1. *ſeq.* Equidem non defuerunt obtrectatores, qui Atheiſmi eum reum faciunt; *vid. Zigl. h.* ſed ab hac ſuſpicione merito cordatiores ejus interpretes, ipſum liberarunt. Quod vero mundum æternum ſtatuerit, hoc ipſi commune fuit cum omnibus fere gentilibus, qui materiam æternam ſtatuerunt, vel univerſum pro Deo coluerunt. Adeoque non magis, ac hi, inter Atheos referri debuiſſet.

Utinam tantum principatus ille] " Merito de hac tyrannide queritur Auctor: tanta enim fuit, ut quicunque a dogmate quodam recederet, pro hæretico haberetur; quod exemplo Abelardi probat *Bayle* voce *Abelard*: adde Eundem voce *Ariſtoteles*. Conf. *Lud. Vives in Auguſt. de Civ. Dei L.* 8. *c.* 12.

Qui in nullius philoſophorum ſectam juravecant] " Et ideo Eclectici vocabantur, cuius ſectæ auctorem faciunt Potamonem. Hiſtoriam Philoſophiæ electivæ expoſuit *Stanlej. l. de vit. vet. Phil. part. ult. ſ.* 1205.

" *Non quod eis aſſentirentur, qui nihil percipi poſſe dicebant*] " Quos Pyrrhoniſtas vocant, a Pyrrhone: cujus vitam, doctrinam, & ſcripta recenſet *Stanlej. in hiſt. Phil. Part. X. p. m.* 918. *ſeq.* Sceptici quoque dicti ſunt a σκέπτειν, quod diſpicerent ſemper

,,per, numquam reperirent. Stanl. *d. l. f.*
,,919. *Gell. noct. Att.* 11. *c.* 5. & *Teſm. h.*
,, Tres autem gradus Scepticorum bene di-
,, ſtinguendi ſunt. *Quidam* enim omnia in-
,, certa eſſe, ajunt, ratione exiſtentiæ: ne-
,, gant, nimirum, certas rerum veritates;
,, ajunt, omnia poſſe eſſe, & non eſſe;
,, indeque dubitant quoque an exiſtat Deus.
,, *Quidam* veritates rerum per ſe certas eſ-
,, ſe, affirmabant, at non conſtare de mo-
,, do: indeque propter imbecillitatem intel-
,, lectus humani nihil certi de modo exi-
,, ſtendi aſſeri poſſe, tradunt; quo quidam
,, referunt philoſophiam Socratis, qui de
,, omnibus rebus ita diſputavit, *ut nihil af-*
,, *firmet, ipſe refutet alios, nihil ſe ſcire di-*
,, *cat, niſi id ipſum. Cic. Ac. qu.* 1. 4. *Qui-*
,, *dam* denique ſunt, qui de omnibus qui-
,, dem dubitandum eſſe, ajunt, non quia
,, negant exiſtere rerum veritates, vel quod
,, putent modum exiſtendi ſemper incertum
,, eſſe: ſed ut ſemotis omnibus præjudiciis,
,, quæ ſenſus movere poſſunt, ad veritatem
,, tandem perveniant, de qua dubitari nequit;
,, & qua poſita, ſingulas veritates per ne-
,, ceſſariam conſequentiam deducunt, adeo-
,, que & veritatem rerum, & modum exi-
,, ſtendi demonſtrant. Hanc viam iniit Car-
,, teſius, male proinde inter ſcepticos rela-
,, tus. Is enim ut ſe a præjudiciis, & ſen-
,, ſuum fallacia liberet, per modum ſuppo-
,, ſitionis de omnibus dubitat donec ad cer-
,, tam veritatem pervenerit, de qua dubita-
,, ri nequit; indeque principii loco ponit,
,, *Dubito ergo ſum*: de exiſtentia ergo ſui
,, non dubitat, quia ſi non exiſteret, dubi-
,, tare non poſſet. Hac ergo veritate detecta
,, aliæ veritates per neceſſariam conſequen-
,, tiam, & ultro ſequuntur.

Sed quod nullam eſſe ſectam] " Apud hos
,, in proverbium abit: *amicus Plato, amicus*
,, *Socrates; ſed magis amica veritas.* Cæterum
,, de Eclecticorum philoſophandi methoho,
,, & doctrina, vide *Stanlej. vet. phil. part.*
,, *XV. f.* 1218. *Conf. Teſm. h.*

Id vero, exiſtimabant nihil eſſe aliud, quam vere chriſtianam tradere diſciplinam] Argu-
,, mentum veterum Chriſtianorum erat, om-
,, nia moralia, quæ docuit Chriſtus, etiam
,, veteres Philoſophos docuiſſe. *Grot. h. not.*
,, 97. *add. Petr. Nunneſium de ſtudio Philo-*
,, *ſophico c.* 2. *n.* 9. & *Auctor de l'hiſtoire*
,, *de la philoſophie payenne.* Clemens Alexan-
,, drinus *Lib.* 1. *Strom. pag. m.* 188. ait:
,, *quas ex uno aliquo Philoſophorum deriva-*
,, *re non liceret veritates, ex omnibus conqui-*
,, *ſivere, ut ita terram præpararent bono Evan-*
,, *gelii ſemini recipiendo.*

Grotii mentem explicat Lactantius *Inſtit.*
,, *Lib.* 7. 7. *Docemus*, inquit, *nullam ſectam*
,, *fuiſſe tam deviam, neque Philoſophorum*
,, *quemquam tam inanem, qui non viderit*
,, *aliquid ex vero. Sed dum contradicendi ſtu-*
,, *dio inſaniunt, dum ſua etiam falſa defen-*
,, *dunt, aliorum etiam vera ſubvertunt, non*
,, *tantum elapſa illis veritas eſt, quam ſe quæ-*
,, *rere ſimulabant, ſed ipſi eam potiſſimum*
,, *ſuo vitio perdiderunt. Quod ſi exſtitiſſet ali-*
,, *quis, qui veritatem ſparſam per ſingulos,*
,, *per ſectasque diffuſam, colligeret in unum,*
,, *ac redigeret in corpus, is profecto non diſ-*
,, *ſentiret a nobis .... Quare incredibilis eſt*
,, *error illorum, qui cum aliquam ſectam pro-*
,, *baverint, eique ſe addixerint, cæteras dam-*
,, *nant tanquam falſas, & inanes.*

A D §. 43.

E T *Platonici nonnulli*] " Platonici hoc
,, inprimis vitio verterunt Peripatheticis, quod
,, quantitate potius, quam qualitate, medio-
,, critatem illam, in qua virtutem ponebant,
,, diſtinguerent; ſic enim ad vitium abire,
,, qui nimium virtuti, aut honeſto addictus
,, eſſet. *Vid. Zigl. h.* & *Heinſ. de Stat. Hor.*
,, *Lib.* 2.

Quod ille naturam virtutis in mediocritate affectuum, actionumque poſuerit] Exemplum diſſenſus Auctoris ab Ariſtotele hic affertur circa celebrem quæſtionem, *an virtus in medio aliquo inter exceſſum, & defectum conſiſtat*? Merito id negat Grotius: ſed rationes ejus non ſatisfaciunt; in quo enim natura virtutis conſiſtat, non addit. Dicimus igitur, virtutem in perfectione, cujus unica norma Deus eſt, conſiſtere: quo major igitur perfectio, eo virtuoſior quis eſt. Adeoque verus non datur exceſſus in virtute; ſed ſi a virtute receditur, vitium ſemper conſiſtit in defectu perfectionis: nulla ergo ratione conſtitui in mediocritate poteſt. Neque verum eſt ſingulas virtutes duo vitia oppoſita habere, res ipſa id docet: nam 1. aliquando virtus ſaltem unum vitium oppoſitum habet in defectu, nullum in exceſſu. 2. Aliquando duo vitia opponuntur virtuti: neutrum autem vitiorum ut exceſſus opponitur, ſed ut defectus. 3. Aliquando plura ſunt oppoſita uni virtuti, quam duo vitia. Denique

&

Digitized by Google

& 4. plures dantur virtutes toto cœlo diverſæ, quæ eadem vitia oppoſita habent.

Ad I. pertinet *juſtitia*, cujus vitium unicum oppoſitum eſt defectus juris, ſeu injuria: adeoque ibi exceſſus non datur; & ipſum illud brocardicum, *Summum jus ſumma injuria*, non exceſſum juris indicat, ſed defectum juſtitiæ.

Ad II. referri poteſt *cultus Dei*, quæ virtus duo vitia oppoſita habet, ſuperſtitionem, & Atheiſmum; utrumque vitium autem defectum cultus infert. Sane, de Atheiſmo conſtat, ibi peccari in defectu: ſed idem quoque aſſerimus de ſuperſtitione. Nam is, qui ſuperſtitioſe colit Deum, eum non nimium colit (quia ſatis coli nequit), ſed cultu perverſo, indeque peccat in defectu: adeoque exemplum hic eſt virtutis, cui duo vitia opponuntur, quæ utraque defectum perfectionis inferunt; quod argumentum auctor §. *XLV.* latius perſequitur.

Ad III. pertinet *modeſtia*, cui non duo, ſed plura vitia opponuntur: jactantia, impudentia, arrogantia, contemtus aliorum, &c.

Ad IV. referimus *liberalitatem*, & *parſimoniam*, utraque enim hæc virtus media eſt inter prodigalitatem, & avaritiam: adeoque verum non eſt, unamquamque virtutem propria ſua latera, ſeu vitia oppoſita, habere.

Altera ratio, cur virtus non in mediocritate conſiſtat, deſumitur ab erroribus, qui cumulatim ex eo principio ſequuntur; quos Auctor duobus §§. notat, & de quibus jam plenius agetur.

Ut & virtutes diverſas, puta liberalitatem, & parſimoniam, in unam compingeret] Hic primus error Ariſtotelis. Cum enim videret verum non eſſe, unamquamque virtutem propria ſua latera habere: ſed duas virtutes diverſas eadem vitia oppoſita habere, uti liberalitas, & parſimonia; eo delapſus eſt, ut utramque virtutem unam, eandemque eſſe aſſeruerit: quod proinde merito improbat Grotius.

Additio.

„ Neque ſufficit, quod ad defenſionem „ mediocritatis affert Gronovius, parſimo„niam non eſſe ſpeciem diverſam a libera„litate, ſed ſaltem alteram ejus partem, „ vel officium: liberalitatem enim conſiſte„re in erogando parce, ſeu frugaliter. Nam „ revera diverſæ ſunt partes, & proprio no„mine diſtinctæ virtutes: *parſimonia* enim „ virtus in eo conſiſtit, ne liberalitatis ra„tionem impediat; *liberalitatis* autem, ne „ parſimoniæ fontem exhauriat. Adeoque ille „ non parcet, qui erogat: & ille non ero„gat, qui parcet.

Et veritati daret oppoſita minime ex æquo reſpondentia] Hic *ſecundus* error eſt Ariſtotelis, qui ut mediocritatem ſuam defendat, virtuti *veritatis* duo vitia opponit, quæ ei plane non reſpondent, unde ab Auctore merito reprehenditur.

Additio.

„ Gronovius ut cauſam Ariſtotelis tueatur, „ peculiarem excogitat veritatis definitionem, „ veritati parum convenientem. *Veritas* enim „ ei eſt virtus, qua quis præ ſe fert ver„bis, & factis id, quod eſt, & eſſe debet, „ indeque concludit, ſi plus præ ſe fert, „ eſſe *jactantiam*; ſi minus, *diſſimulationem*. „ At 1. vera non eſt illa definitio; nam *ve„ritas* per ſe res indifferens eſt, & conſiſtit „ in congruentia dictorum, & factorum. Ea „ autem *aliquando* ad juſtitiam pertinet, ſi „ de jure tertii agitur: *aliquando* virtutem „ præ ſe fert, uti ſi quis interrogatus verita„tem in ſui præjudicium dicit, ne menda„cii accuſari poſſit: *aliquando* vitium ſi „ conſiliarius ſecreta conſilii divulget, ſi quis „ convitium, quod verum eſt, dicat &c. „ Adeoque admitti non poteſt, veritatem „ ſemper virtutem eſſe. Sed & 2. ſi veritas „ pro virtute ſumitur, verum non eſt, vitia „ ei oppoſita eſſe *jactantiam*, & *diſſimulationem*. Si quis enim *jactanter* nimis ſuas „ extollit actiones, hæc jactantia non veri„tati opponitur (nam aſſertio vera eſſe po„teſt), ſed modeſtiæ. *Diſſimulatio* vero non „ ſemper vitium eſt, ſed ſi jus alterius non „ læditur, eſt res indifferens, imo & virtus „ eſſe poteſt. *Vid. infra L. 3. c. 1. §. 8.* Ex „ quibus 3. ſequitur, unum tantum veritati „ oppoſitum eſſe vitium, ſcil. mendacium, „ quo jus alterius læditur; quod proinde in„fert defectum perfectionis.

Et quibusdam rebus vitii nomen imponeret] Hic *tertius* eſt error Ariſtotelis, qui virtutem in medio ponens ſæpius vitia ſibi oppoſita fingit, quæ per ſe vitia non ſunt. Etenim plures ſunt actus per ſe indifferentes, ſed qui incidere æque in virtutem, ac in vitium poſſunt. Sic v. g. *contemtus voluptatis*, & *bonorum*, vitium eſt in eo, qui eas voluptates negligit, quibus animus, & valetudo firmatur; qui opes negligit, quibus aliis

Digitized by Google

aliis benefacere poteſt; ſi honoribus præfert ſordidum vitæ genus. At idem *contemtus* virtus eſt in illis, qui negligunt voluptates illicitas, qui honores, & opes contemnunt, ne iis corrumpantur. &c. Ita *ira* quoque res indifferens eſt; ſæpius enim in virtutem degenerat: nam Deus quoque iraſci dicitur 2. *Cor.* 7. *v.* 11; & in Sacris laudatur is, cujus ira in delicta, & improbos ſe effundit. Unde in *l.* 2. §. 3. *ff. ad leg. jul. de adult.* & *l.* 29. *ff. eod* dicitur, maritum debere iraſci &c. At eadem ira ſæpius in vitium deflectit. His addimus *conſtantiam*, quæ in delictis vitium eſt, in rebus licitis virtus. De *veritate* idem jam aſſeruimus, eam in vitium degenerare poſſe. Et de *ſimulatione* diximus, eam aliquando virtutem, aliquando vitium inferre. Conf. *Diſp. noſtram de ſimulat.* §. 10. & *ſeq.*

Additio.

„ Gronovius, Ariſtotelis cauſam defenſu„ rus, ait, eum non intelligere *contemtum* „ *voluptatum*, *opum*, & *bonorum*, & ſic „ nec *iram*, quatenus hic contemtus ex ra„ tione oritur: ſed quatenus ex feritate, & „ ſtupiditate originem ducit. At vel ex hac „ ſola reſponſione apparet, fateri aſſeclas A„ riſtotelis, contemtum, iram &c. eſſe res „ indifferentes, ac non niſi abuſu in vitia „ degenerare: indeque proprie oppoſita non „ eſſe virtuti; neque ideo vitia eſſe, quia in „ exceſſu peccatur, ſed quia a perfectione re„ ceditur.

A D §. 44.

Hoc *fundamentum*] Quaſi natura virtutum in mediocritate affectuum, & actionum poſita ſit.

Vel ex juſtitia apparet] Hic *quartus* eſt error Ariſtotelis, qui cum videret, medium in juſtitia non dari, neque exceſſum in juſtitia inveniri, fingit aliquam mediocritatem bonorum, & juſtitiam ponit medium inter plus, & minus. Reſpondet his Grotius 1. Ariſtotelem nimium, & parum referre ſaltem ad *res*, circa quæ juſtitia verſatur, non ad juſtitiam ipſam, quæ in habitu, & affectu conſiſtit; indeque ait, Ariſtotelem deſilire de genere ad genus. 2. Minus, ſuo accipere eſſe aliquando vitium ab accidenti, ſi quis *ſibi*, & *ſuis* debeat; ſed cum juſtitia id non pugnare, quæ tota conſiſtit in *alieni* abſtinentia. At cum hæc obſcura admodum ſint, reſpondemus 3. falſum eſſe, juſtitiam eſſe medium inter nimium, & parum, utpote cum in mea poteſtate ſit de bonis meis pro lubitu diſponere; unde nunquam injuriam facio, ſi alii de meo plus tribuo: nec alter unquam injuria agit minus accipiendo. Salva enim juſtitia aliquis plus dare, alius minus accipere poteſt. Tota igitur virtus juſtitiæ conſiſtit in abſtinentia alieni; neque hic exceſſus fingi poteſt, quia nimium ab alieno abſtinere non poſſum.

Additio.

„ Gronovius his regerit, duo eſſe media; „ Geometricum, ſeu *rationis*, & arithmeti„ cum ſeu *rei*. In *juſtitia*, ait, eſſe partim „ medium *rationis*, ſive Geometricum, par„ tim *rei*, ſive arithmeticum. Sed in *cæteris* „ *virtutibus* eſſe medium *rationis*, ſive Geo„ metricum. Unde concludit, Ariſtotelem „ non deſilire de genere in genus, ſed tan„ tum dare explicationem & diſtinctionem „ terminorum. Fateor me non intelligere „ mentem Gronovii. Res clara eſt, nec tot „ ſubtilitatibus indiget. Dictum enim eſt, „ uti omnem virtutem, ita & juſtitiam, in „ perfectione conſiſtere; adeoque eum de„ mum juſtum dici, qui conſtantem, & per„ petuam voluntatem habet jus ſuum cuique „ tribuendi. Unde ſponte ſequitur, exceſſum „ hic non dari, adeoque vitium, quod ha„ ctenus opponi poſſet, non exiſtere: nemo „ enim nimis juſtus eſſe poteſt; uti bene „ Seneca *de vit. beat. C.* 13. *In virtute non* „ *verendum ne quid nimium ſit.* Plinius ait: „ *non vereor, ne in amore modum exceſſe*„ *rim; neque enim periculum eſt ne ſit ni*„ *mium, quod debet eſſe maximum. l.* 8. *Ep.* „ 24. *Conf. Sen. de ira l.* 1. *c.* 13. Totum „ igitur vitium oppoſitum juſtitiæ conſiſtit „ in defectu, ſcil. in injuria. Neque obſtat „ effatum Eccleſiaſtis *cap.* 7. *v.* 16. *Non eſto* „ *juſtus nimium · neque ſapere tibi videtor* „ *amplius &c.* Nec non Brocardicum illud: „ *ſummum jus ſummam eſſe injuriam*; & „ *bonum incremento poſſe fieri malum. Sen.* „ *l.* 1. *de Ira c.* 13. Nam hic ipſe exceſſus „ hic rigor intempeſtivus judicis, ideo in „ vitium abit, non quia nimium juſtus eſt, „ ſed quia a juſtitiæ ratione deflectit.

Cui oppoſitum nimium, & parum] „ Juſti„ tiam enim in æqualitate conſtituit Ariſtote„ les: injuſtitiam autem in inæqualitate, „ ſi quis, nimirum, vel plus, vel minus „ ſuo habet. *Vid. l.* 2. *c.* 12. §. 8.

Cum

Digitized by Google

Cum in affectibus, & *ſequentibus eos actionibus invenire non poſſet*] " In voluntate ,, enim, affectu, & habitu jus ſuum cuique ,, tribuendi, exceſſus concipi non poteſt.

In rebus ipſis, *circa quas juſtitia verſatur*, *utrumque quaſivit*] " Nimirum, in commu- ,, tatione rerum: nam ibi tantum plus, vel ,, minus eſſe ſtatuit. *Dict. c.* 12. §. 8.

Quod ipſum primum eſt deſilire de genere in genus alterum] " Genus enim, de quo ,, Ariſtoteli quæſtio eſt, in eo conſiſtit, *quod* ,, *natura virtutis in mediocritate affectuum*, ,, *actionumque poſita ſit*. Ab hoc genere hic ,, deſilit in aliud genus; in *juſtitia* enim na- ,, turam virtutis, non in mediocritate *affe-* ,, *ctuum*, actionumque ponit (in his enim ,, nimium, & parum invenire non potuit), ,, ſed in *rebus*, circa quas juſtitia verſatur.

Deinde minus ſuo accipere, *poteſt quidem adventitium habere vitium ex eo*, *quod quis pro rerum circumſtantiis ſibi*, *ac ſuis debeat*] ,, Senſus eſt, quod ſi minus accipiendo quis ,, ſuum temere jactat, eoque efficit ut vel ,, ipſe indigeat, vel liberi ejus, &c. vitium ,, hoc quidem ſit, ſed ſaltem adventitium; ,, non autem exceſſus juſtitiæ: quia is, qui ,, ſuum jactat, nihil alieni tenet, adeoque ,, juſtitiæ fines non excedit.

At certe cum juſtitia pugnare non poteſt] ,, Adeoque *minus ſuo* accipere, non eſt op- ,, poſitum juſtitiæ.

Quæ tota in alieni abſtinentia conſiſtit] ,, Inter omnes enim virtutes ſola juſtitia cir- ,, ca aliena verſatur. *Cic. l.* 1. *de Offic.*

Quod adulterium ex libidine, *cædem ex ira*] Hic *quintus* eſt error Ariſtotelis, qui cum non potuerit medium invenire inter majus, & minus, circa adulterium, quod ex libidine fit, & cædem, quæ ex ira; ſtatuit, hæc proprie ad juſtitiam non pertinere, ſed ad Ethicam. Negat id Grotius; & omnino juſtitiæ ea vindicat, quia injuria omnis in uſurpatione juris alieni conſiſtit, ſive illa ex ira, ſive ex libidine proveniat: indeque omnia hæc incitamenta jure reprobari, ait, quia iis violatur humana ſocietas &c.

Additio.

,, Gronovius negat, eam Ariſtotelis fuiſſe ,, ſententiam; & potius aſſerit, eum hæc vi- ,, tia non tantum ad juſtitiam univerſalem, ,, ſed & ad juſtitiam particularem retuliſſe. ,, An jure, an injuria Ariſtoteles accuſetur, ,, vel excuſetur, parum intereſt. Nam, po- ,, ſita quoque ſententia Gronovii, certum ,, eſt etiam in *adulterio ex libidine*, & *cæde* ,, *ex ira commiſſa*, ſemper peccari in de- ,, fectu, quia jus ſuum cuique non tribui- ,, tur.

Quam alieni uſurpationem] " Quæ in alle- ,, gatis vitiis conſiſtit in violatione thori, ,, & privatione vitæ: adeoque in violatione ,, juris alieni.

Nec referat an ex avaritia] " I. e. ob lu- ,, crum.

An ex libidine, *an ex ira*, *an ex imprudente miſericordia* &c.] " Actio enim, quæ ,, ex tali affectu ſequitur, repugnat juſtitiæ, ,, quia jus alienum turbat.

Hoc vero juſtitiæ proprium eſt] " Duo hic ,, errat Auctor. 1. Quod ex illis incitamen- ,, tis humanam ſocietatem violari putet. 2. ,, Quod id juſtitiæ proprium eſſe, dicat, ,, non violari ſocietatem humanam. Nam ,, nec dari humanam ſocietatem, probavi- ,, mus in *Diſſert. Proœm. I.* §. 46. nec juſti- ,, tiam conſiſtere in non violanda ſocietate ,, humana (qualis non exiſtit), ſed in jure ,, ſuo cuique tribuendo, diximus Diſſ. Pro- ,, œm. XII. §. 49, & *ſeq.*

Ad §. 45.

SED *hoc non ideo*, *quod ſit virtuti omni proprium*] " Auctor hic reſpondet ad du- ,, bium, *quod tamen virtutes aliquando af-* ,, *fectus noſtros moderentur*. Hoc enim non ,, ſequi, ait, ex natura perfectionis, cujus ,, ratio aliquando in medio, aliquando in ,, ſummo, aliquando in neutro conſiſtit. Ra- ,, tionem enim aliquando certos fines præ- ,, ſcribere, uti in liberalitate, parſimonia &c. ,, aliquando vero ad ſumma incitare, ut in ,, juſtitia, cultu divino &c.

Quia recta ratio, *quam virtus ubique ſequitur*] " Nam virtus Auctori nihil aliud eſt, ,, quam judicium recte conformatum ad æ- ,, ſtimanda ea, quæ delectant, aut nocent. ,, *Vide ſupra* §. 9.

Superſtitio enim non eo peccat, *quod Deum nimium colat*] Hoc ſolo argumento tota mediocritas Ariſtotelis evertitur. Si enim omnia virtus in medio aliquo inter exceſſum, & defectum conſiſteret, neceſſario ſequitur, in religione quoque, & in odio peccati, duo oppoſita vitia ponenda eſſe. At certum eſt, neque ſatis coli Deum, neque peccata nimium odio haberi poſſe.

Digitized by Google

Additio.

,, Gronovius ut hic quoque *medium* Inve-
,, niat, ait, Deum ſatis coli non poſſe cul-
,, tu recto, & hactenus non dari exceſſum;
,, ſed actionem humanam, per quam exerce-
,, tur cultus, excedere modum, & in ex-
,, ceſſum degenerare poſſe: adeoque excedi
,, poſſe in adeundo templum, in flectendo
,, genua, orando ſupinis manibus, Eleemo-
,, ſynas oſtentationis gratia dando, abſtinen-
,, do a rebus non prohibitis &c; unde in-
,, fert, religionem mediam eſſe inter ſuper-
,, ſtitionem, & impietatem. Verum hi actus
,, humani aut ex animo, totoque corde fiunt,
,, & tum non ſunt vitioſi, neque iis pecca-
,, tur ſive in exceſſu, ſive in defectu: aut
,, non pia intentione fiunt, tunc impietatem
,, inferunt; adeoque ibi peccatur non in ex-
,, ceſſu, ſed in defectu; neque nimium hic
,, colitur Deus, ſed perverſe colitur.

Vere igitur a Gellio dictum] " Noct. Att. l.
,, 4. c. 9. Cui adde auctoritates §. præc. lit.
,, 6. allegatas.

Sed cum ea libertate, quam ipſe ſibi in ſuos magiſtros] " Notum enim eſt Proverbium,
,, quod ipſe paſſim repetiit: *Amicus Socrates,*
,, *ſed magis amica eſt veritas.* Et alibi: *non*
,, *æque Socratis attendenda ſunt dicta, quam*
,, *veritati ſtudendum. Apud Stanlej. Hiſt.*
,, *Phil. part.* 5. *ſ.* 413. Unde in *Eth. Lib.*
,, 1. *c.* 4. ait: *cum enim & viri illi (a qui-*
,, *bus præconceptas opiniones accepimus), &*
,, *veritas in pretio nobis ſit, religio tamen po-*
,, *ſtulat, veritatem ut præferamus.*

A D §. 46.

Auctor hiſtoriæ uſum laudat, utpote quæ ſuppeditat & facta (ex quibus uſum, & conſuetudinem gentium, adeoque jus gentium ſecundarium inferri, ait), & judicia proborum Auctorum. Sed tantum habent probabilem auctoritatem, & accedunt probationi juris.

Et exempla ſuppeditant, & judicia] *Exempla* ſunt ipſa facta; *judicia* autem ſunt Prudentum ſententiæ de illis factis.

Ideo Græca, & Romana] " Apud hos
,, enim ſolos humaniores litteræ floruere,
,, unde reliquas gentes omnes barbaras vo-
,, carunt. *Vid. Liv. præf. & Thucyd. L.* 1,
,, *Salluſt. in Cat.* 8. Intelligenda autem ſunt
,, tempora apud Romanos ante annum ab U.
,, C. 600. i. e. ante bellum Punicum tertium
,, Apud Græcos ante bellum Peloponenſia-
,, cum. Vid. *Gron. h. Thucyd. l.* 3. *c.* 110.

Judicia]" Scil. Prudentum de exemplis,
,, & de factis. Caſum vide *l.* 2. *c.* 18. §.
,, 4. *n.* 3.

Ut diximus, aliquo modo] " Si ſcil. res
,, ex certis principiis certa argumentatione
,, deduci poteſt. *Vid. ſupr.* §. 40.

Jus vero gentium non eſt, ut aliter probetur]" Auctor ſupra declaravit, quod ſi ex
,, certis principiis, certa argumentatione
,, cauſa univerſalis, propter quam plures
,, idem affirmant, deduci non poſſit, inde
,, neceſſario ſequatur eſſe jus gentium vo-
,, luntarium *Vid.* §. 40. At ſæpius jam di-
,, ctum eſt, non dari jus gentium volunta-
,, rium, adeoque fruſtra de ejus probatione
,, quæri. *Vid. Diſſert. Proœm. IV.*

A D §. 47.

,, Auctor uſus quoque eſt Poëtis, &
,, Oratoribus: at parum iis tribuit auctori-
,, tatis. Poëtis enim mentiri licere, antiquis
,, jam creditum eſt. *Plin. l.* 6. *ep.* 22. & *L.*
,, 9. *ep.* 33. *Auguſt. de Civ. Dei L. c.* 4. &
,, *L.* 2. *c.* 14. *Ovid. L.* 3. *Amor.* 12. *La-*
,, *ctant.* 2. 10. Oratorum vero officium eſt
,, ut perſuadeant, ſive vera res ſit, ſive fal-
,, ſa. *Gell. Noct. Att. L.* 1. *c.* 6. ibi: *Aliter*
,, *Cenſor loqui debet, aliter Orator. Rhetori*
,, *conceſſum eſt ſententiis uti falſis, audaci-*
,, *bus, ſubdolis, captioſis, ſi modo veroſimi-*
,, *les ſint, & poſſint ad movendos hominum*
,, *animos actu irrepere.* Add. *Lact. de Juſt. c.*
,, 14. & Cicero *pro Cornelio p.* 141. *Eſſe ora-*
,, *toriæ calliditatis,* ait, *ut, cum opus ſit,*
,, *iisdem rebus ab utraque parte, vel a con-*
,, *trariis utantur.*

,, Verum id tam crude ſumi non debet.
,, Sane, *Oratores* quoque veram ſæpius cau-
,, ſam defendunt, unde ſpernendæ eorum
,, rationes non ſunt; etſi negari nequeat,
,, caute judicia eorum arripienda eſſe. Poë-
,, tis, præſertim antiquis, multa tribuit B.
,, Parens: eosque primos juſtitiam docuiſſe
,, homines, probat in *Orat. de progreſſu ju-*
,, *ris Europæi*. Verba ejus hæc ſunt.

Primum fuere in Græcia viri ſapientiſſimi, juris humani, divinique periti, iidemque, quod magis mirandum, Poëtæ; qui cum ratione non poſſent, cantu, & carmine ſubigere agreſtes, efferatosque hominum mores, aggreſſi ſunt. Apparebat iis ſatis, homines ad

omnem

omnem vim rationis penitus obtorpuiſſe, & diuturnæ barbariæ conſuetudine duratas eorum mentes nimium occalluiſſe, quam ut monitis cederent. Feritas quippe quid eſt aliud, quam ſenſuum obſequium, & cupiditatum, libidinumque nullis legibus coërcita licentia. Hac nihil homini gratius: ut ex adverſo legibus, quæ jugum, frenoſque iis imponunt, nihil gravius. Quæ itaque ſpes erat, homines ſummæ jucunditatis uſum cum ſumma moleſtiæ faſtidio permutaturos, & voluptatum ſuarum conſuetudine tali pretio ceſſuros eſſe? Saluberrimo itaque conſilio viri iſti prudentiſſimi ſenſum ſenſu vincere, fixoſque animis feritatis ſtimulos cantûs, carminumque concentu evellere; & ita, quibus adeo ineſcati, faſcinatique erant, voluptatum illecebras alia exquiſitiore modulorum ſuavitate, venuſtateque expellere moliti ſunt. Oſtentarunt igitur, juſtitiam non minus terribilem, præceptiſque tetricam, ſed ſcatentem vera felicitate, & affluentem bonorum omnium ubertate, ac copia; non ſupplicia ejus, ſed præmia; non vincula ſed decora, & commoda; non ſeveritatem ſed pulchritudinem: ut non compulſi homines, ſed laudibus ejus allecti inflammatique, manus darent. Hoc autem non potuit felicius fieri, nec major juſtitiæ gratia, venuſtaſque conciliari, quam carmine: quæ cauſa eſt, cur ſapientes illi haud mediocrem operam, curamque in Muſicis, & carminibus conſumerent. Non ergo Poëta ſapientiam, ſed ſapientes Poëticam, Muſicamque ſectati ſunt, ut quos legibus adſtringere non poterant, eorum ſtudia cantu, verſuque accenderent. Qua re effectum eſt, ut non homines modo in his ſtudiis, ſed & ipſa hæc ſtudia, arteſque inter homines admirandum in modum adeo tum excellerent.

Hoc remedio fluere, & liqueſcere cœpit, qui hominum animos obduxerat, ſtupor, & hebeſcere, qui iis inſidebant, feritatis quaſi aculei; humanumque illud ingenium, quod ad omnem tractationem obriguerat, blandiori fidium tactui conceſſit, carminumque gratia emolluit. Inter hos ſapientes antiquiſſimus, & clariſſimus omnium maxime celebratur Orpheus, qui cum & ipſe juris ſciens, & ab Ægypto, in quam profectus legitur, edoctus eſſet, non ſylvas tantum, & feras, ſed ipſum Ditem, inferoſque (per quos affectuum, perturbationumque in homines regnum ſignificaſſe veteres, conſtat) cantu demulſiſſe dicitur: ejuſdemque Muſæ, & ætatis Viri ab Aſia eruditi, Linus, Muſæus, aliique, ab iiſdem ſtudiis commendantur. Hinc eſt, quod primi omnium ſcientiarum in Europa auctores, primi legumlatores, Poëtæ fuerint; omniſque Theologia Gentilis, i. e. de Deo, Deique voluntate (quæ omnem juſtitiæ paginam facit) tractatio, carminum integumentis latitet. Hinc tantum antiquorum vatum nomen, tanta artis hujus admiratio. Non itaque fabulis juſtitiæ Europææ cunabula repeto, nataleſque arceſſo; non vana, non incerta refero: ſed nota, & conſtanti totius antiquitatis per Europam fide, fama, conſenſu tradita. Quid multis? fidem ejus rei facit tota, quæ hodieque ſupereſt, gentilium Mythologia, ipſaque ſacrorum arcana ratio ex Poëtis, eorumque ſenſu myſtico hauſta. Quin id firmat univerſa quaſi rei litterariæ conſtitutio, cui præfecerunt veteres Græci Apollinem, Muſaſque, qui iidem carminibus præſunt: atque adeo litterarum quaſi regnum penes Poëtas eſſe voluerunt.

Sed & graviter rem totam depingit Horatius cum ita de Orpheo canit: (de arte Poët. c. fin.)

Sylveſtres homines ſacer, interpreſque Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſque Leones.
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet. Fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare jura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen divinis vatibus, atque
Carminibus venit. ——— ———
. . . .
——— ——— dictæ per carmina ſortes:
Et vitæ monſtrata via eſt. ——— ———

A D §. 48.

AUCTOR ait, ſe uſum eſſe ſacris libris, ſcil. bibliis utriuſque fœderis: at diſtinxiſſe antiquam, & novam legem. Ubi rejicit eos, qui legem Moſis pro jure naturæ venditant; & eos, qui legem Moſis per novum fœdus ſublatum ajunt.

Librorum, quos a Deo afflati homines aut ſcripſerunt, aut probarunt] " Intelligit li-
,, bros veteris, & novi teſtamenti; a qui-
,, bus excludit apocryphos, utpote quos a
,, Deo afflati homines non approbaverunt.

Auctoritate ſæpe utor] " Nam ex his libris
,, probat *jus divinum voluntarium univerſale*,
,, quod ter humano generi publicatum eſſe,

Digitized by Google

,, ſtatuit. Cum verò his libris ipſum jus na-
,, turæ contineatur, facile conſtat, fictum
,, aliquod jus voluntarium univerſale, quale
,, non exiſtit, ex dictis libris inferri non poſ-
,, ſe. *Vid. Diſſert. proœm. III.* §. 13.

Cum diſcrimine antiquæ, & novæ legis]
,, In Diſſertatione proœmiali tertia *Cap.* 1.
,, *Sect.* 3. varias opiniones de diſcrimine
,, utriusque legis examinavimus. *Alii* enim
,, ajunt, Servatorem novam legem condidiſ-
,, ſe, & veterem abrogaſſe; adeoque poſt
,, novi fœderis tempora nullum antiqui fœde-
,, ris uſum eſſe, *ibid.* §. 41. *Alii*, in utra-
,, que lege nihil ſtatui putant, niſi quod ſit
,, juris naturalis, exceptis præceptis creden-
,, di, & ſacramentorum, *ibid.* §. 43. (Quod
,, omnino verum eſt; Servator enim ſaltem
,, interpretem agit legum Moſaicarum, ſeu
,, juris naturalis, uti mox explicabimus.)
,, *Alii* ajunt, Servatorem legibus Decalogi
,, aliquid addidiſſe, adeoque novam legem
,, antiquæ junxiſſe, *ibid.* §. 44. Atque hanc
,, ſententiam Grotius adoptavit; ac ex hoc
,, fundamento ſtatuit 1. Servatorem multa
,, prohibere, quæ Moſes permiſit. 2.
,, Servatorem virtutes a Moſe præceptas ma-
,, jori ſanctimonia exigere, *d.* §. 44. *n.* 4.
,, & 5. & *n.* 15.

,, At verius eſt, Servatorem eſſe ſaltem
,, interpretem legum Moſaicarum. Moſis enim
,, leges, quatenus morales ſunt, duo con-
,, tinent. PRIMUM Officia hominum erga
,, Deum: Moſes enim non tantum legem
,, dixit ut unusquisque alteri jus ſuum tribuat;
,, ſed & ut illud tribuat pia intentione: &
,, præterea, ut perfectiones divinas imitetur,
,, i. e. perfectè agat. At *de priori* legis parte
,, magis ſollicitus fuit, illamque pœnis tem-
,, poralibus munivit, quia ad ſecuritatem ci-
,, vitatis ſufficere ei videbatur, hominem ab
,, homine tutum eſſe, jus ſuum cuique
,, triboendo. *Alteram* legis partem ſub præ-
,, ceptis ſuis quidem comprehendit (joſſu
,, enim Dei eas tulit, qui non niſi perfectiſ-
,, ſimo modo velle poteſt): at non eodem ri-
,, gore, ad animum, piamque intentionem
,, reſpexit, nec ejus defectum, aut negle-
,, ctum præceptorum virtutum, formidine
,, pœnæ coërcere voluit; tum quia ſecurita-
,, ti civitatis præcipoe proſpiciendi animus
,, erat, tum quia magiſtratus de puritate
,, animi judicare nequit. Atque hinc Iſraëlitæ
,, actus perfectionis citra metum pœnæ omit-
,, tere potuerunt; Moſes enim hanc juris na-
,, turalis partem conſcientiæ civium reli-
,, quit.

,, Hæc impunitas anſam Jodæis dedit cre-
,, dendi, ſufficere juxta verba legis vivere;
,, præterea autem ad obtinendam ſalutem
,, nihil requiri. Servator errorem hunc Ju-
,, dæis ob oculos poſuit, ipſosque ſalvos
,, eſſe non poſſe, docuit, niſi juſti eſſent
,, amore juſtitiæ, & niſi perſectiones divinas
,, imitarentur. Quæ prolixe a nobis expoſita
,, ſunt in *Diſſert. Proœm. III.* §. 51.

,, Quod autem lege Moſis etiam ea, quæ
,, perſectionis ſunt, comprehendantur, ap-
,, paret ex ſumma præceptorum Moſis: *Dili-*
,, *ge Deum ex toto corde, ex tota anima, &*
,, *ex omnibus viribus; proximum autem ſicut*
,, *te ipſum.* Deut. *V.* 5. *ſeq.* Levit. *IX. v.* 5.
,, & 18. Quod & rationibus probavi *dict.*
,, *Diſſ. Pr. III.* §. *fin. n.* 6.

,, Sed & alii Legislatores, etſi ea, quæ
,, honeſtatis ſunt, pœnis non coërceant,
,, leges ſuas perfectiſſimo modo ſtatuere ſo-
,, lent. JCti Romani jurisprudentiam defi-
,, niunt, *divinarum, atque humanarum*
,, *rerum ſcientiam, &c.* Per quam formulam
,, intelligunt *ſapientiam*; quæ vox omnes
,, perfectiones complectitur: quod ex Cice-
,, rone, aliisque philoſophis, probat Lip-
,, ſius. Iidem JCti juſtitiam definiunt, *con-*
,, *ſtantem, ac perpetuam voluntatem jus*
,, *ſuum cuique tribuendi.* Prior pars definitio-
,, nis omnibus virtutibus communis eſt; unde
,, virtus Stoicis conſentiens cum ratione, &
,, perpetua vitæ ratio vocatur: certiſſimo in-
,, dicio, juſtitiam virtutem eſſe, & omnes
,, perfectiones ſub illa definitione contineri.
,, Sane, inter tria præcepta generalia joris
,, quoque ponitur *honeſte vivere.* Et regula
,, ſpecialis in jure Romano eſt, quod ea,
,, quæ contra bonos mores ſunt, nec facere
,, nos poſſe credendum ſit.

,, Diſcrimen igitur antiquæ, & novæ legis;
,, quod Grotius proponit, admitti non po-
,, teſt: vera differentia eſt, quod in veteri
,, teſtamento magis jora inter homines conti-
,, neantur; in novo fœdere autem, præter
,, credenda, & ſacramenta, magis jura,
,, quæ inter Deum, & homines obtinent.
,, *Diſſert Proœm.* §. 51. *ſeq.*

Antiquam legem ſunt qui urgent pro ipſo jure naturæ] ,, Hoc omnino verum eſt quoad
,, leges morales, quatenus ſecuritati homi-
,, num inter ſe proſpiciunt. Præcepta vero no-
,, vi

Digitized by Google

„ vi fœderis itidem ſunt ipſum jus naturæ ; „ ſed quæ magis perfectionum regulas re- „ ſpiciunt.

Multa enim ejus veniunt ex Dei voluntate libera] „ Non ex principiis internis ; ex *ap- „ petitu* nimirum *ſociali*, & ex *humana na- „ tura.* Auctor ad hanc antiquam legem re- „ fert concubinatus , divortia , polyga- „ miam , &c. *L.* 1. *c.* 2. §. 6. *n.* 1. & 2. „ Sed male : nam concubinatus (perpetuus „ ſcilicet), polygamia plurium fœminarum , „ & divortia ex juſta cauſa, nec lege Moſis „ nec lege Evangelii prohibentur ; divortia „ autem ex injuſta cauſa , nec legibus Moſis „ permiſſa fuere. *Diſſert. Proœm. III.* §. 43.

Quæ tamen cum vero jure naturæ nunquam pugnant] „ Grotius rationem in *l.* 1. *c.* 1. „ §. *ſ. n.* 2. hanc reddit : *quia cum jus „ naturæ ſit perpetuum , atque immutabile , „ non potuit a Deo , qui injuſtus nunquam „ eſt , quicquam adverſus id jus præcipi.* At „ fruſtra hæc dicuntur : jus divinum morale „ ideo non pugnat cum jure naturæ , non „ quia diverſa ſunt , ſed quia continet ipſum „ jus naturæ ; atque hinc mutari non poteſt ; „ quia id , quod Deus ſemel voluit , nolle „ amplius non poteſt. *Diſſert. Proœm. XII.* „ §. 61.

Et eatenus argumentum inde recte ducitur] „ Ita ut liceat civitatibus leges ferre ejus „ ſenſus, cujus ſunt leges per Moſen datæ. „ *L.* 1. *c.* 1. §. 17. *n.* 3. At hæ leges non „ ideo juſtæ erunt , quia ad imitationem le- „ gum Moſis ; ſed quia ad imitationem le- „ gum naturæ feruntur. Leges enim *Moſis „ morales* ſunt ipſum jus naturæ : adeoque „ non errat qui leges fert ejus ſenſus , cujus „ ſunt leges Moſis. Atque ex hac ratione ju- „ ſtitiam pœnarum capitalium Auctor probat „ *in L.* 2. *c.* 2. §. 5. *n.* 6. *ſeq.*

„ Quod ad *reliquas leges Moſis* attinet , „ nimirum , quæ jus Ceremoniale, & fo- „ renſe ſpectant , verum omnino eſt , quod „ olim Moſis lege conſtitutum eſt, hodie „ quoque ſtatui poſſe. Vid. *infr.* §. 17. *n.* 3 , „ ubi tres caſus excipit , quos ſuo loco exa- „ minabimus.

Dummodo diſtinguamus jus Dei , quod Deus per homines interdum exequitur , & jus hominum inter ſe] „ Senſus eſt , quod civi- „ tates leges ferre poſſint ejus ſenſus , cujus „ ſunt leges Moſis. Excipit autem caſum , „ quando Deus *ſuum jus* per homines exe- „ quitur : quo pertinent præcepta Dei data „ Abræ de immolando filio ; Iſraëlitis de au- „ ferendis vaſibus Ægyptiis , & de exſtir- „ pandis populis damnatis. *Vid. Diſſert.* „ *Proœm. XII.* §. 61. §. 100. Ubi veram „ hujus rei rationem explicavimus.

Et hunc errorem] „ Quaſi antiqua lex ſit „ ipſum jus naturæ. Quod tamen vere ita ſe „ habere , probavimus. Vid. *Diſſert. Proœm.* „ *III.* §. 44. 45. & 46.

Qui poſt novi fœderis tempora multum anti- qui fœderis uſum eſſe , putat] „ Quæ eſt ſen- „ tentia quorundam Anabaptiſtarum : *Gron.* „ *h.* quos refutavimus *dict. Diſſert. proœm.* „ *III. c.* 2. *Sect.* 3. §. 41. *Vid. Sixt. Senens.* „ *Biblioth. Sanct. Lib.* 8. §. *hæres.* 1. *&c.*

Tum ob id , quod jam diximus] „ Nimi- „ rum , quia leges illæ antiquæ veniunt ex „ libera Dei voluntate , cui nos ſubjici de- „ bere , intellectus ipſe noſter irrefragabili- „ ter dictat. *Vid. ſupr.* §. 12.

Tum quia novi fœderis ea eſt natura , ut quæ ad virtutes morum pertinentia præci- piuntur in veteri fœdere , eadem & ipſum , „ aut majora præcipiat] „ Legem enim Evan- „ gelii plus exigere , quam legem Moſis ; „ & virtutes a Moſe præceptas majori nobis „ ſanctimonia præcipi , putat : quod ex men- „ te Auctoris latius examinavimus in *Diſſert.* „ *Proœm. III.* §. 44. *n.* 5. Simulque de- „ monſtravimus , Moſen , ſi actus virtutis „ præcipit , eas ſemper perfectiſſimo gradu „ præcepiſſe : Servatorem autem leges non „ ſtatuiſſe ; *ibid.* §. 46. *n.* 2.

Et hunc in modum uſos teſtimoniis antiqui fœderis , videmus antiquos Chriſtianorum Scriptores] „ Allegabant præcepta Moſis cir- „ ca ea , quæ ad virtutes morum pertinebant ; „ certiſſimo indicio , poſt novi fœderis tem- „ pora adhuc uſum fuiſſe antiqui fœderis.

Ad §. 49.

Commendat hic Auctor interpretes „ Hebræos : Ex quibus Seldenus om- „ nia , quæ ad hoc argumentum pertinent, „ compilavit , & jus aliquod naturæ , & „ gentium *juxta diſciplinam Ebræorum* , „ formavit.

Qui & ſermones , & mores patrios] „ Quo „ pertinent Maimonides in ductore dubitan- „ tium , Philo , & Joſephus. Etſi igitur in „ dogmaticis parum proficere poſſint hi ſcri- „ ptores , in cæteris tamen utiliter adhiberi „ poſſ-

Digitized by Google

,, poſſunt: teſte Oſiandro *in not. b. Caſaub.*
,, *Exerc.* 16. *n.* 15.

A d §. 50.

N o v o *fœdere in hoc utor, ut doceam quid Chriſtianis liceat*] ,, Nam inter jura
,, divina voluntaria, quæ ex libera voluntate
,, Dei fluunt, Auctor refert legem Evange-
,, lii; unde ſolos Chriſtianos inter ſe obliga-
,, ri, ait. Vid. *Diſſ. Proœm. III. c.* 2.
,, *Sect.* 3.

Quod non aliunde diſci poteſt] ,, Quia jux-
,, ta hypotheſin Grotii Servator in novo te-
,, ſtamento demum novam hanc legem anti-
,, quæ addidit. *Diſſ. Proœm. III.* §. 44.

Quid Chriſtianis liceat] ,, Syſtema Aucto-
,, ris de Lege Evangelii propoſui in dicta
,, *Diſſert. Proœm. III.* §. 39. *ſeq.* Et quo-
,, modo illam a lege Moſaica diſtinguat,
,, demonſtravi ibidem §. 44.

Quod ipſum tamen, contra quam plerique faciunt, a jure naturæ diſtinxi] ,, Grotius
,, ſententiam eorum: qui ſtatuunt, *in Evan-*
,, *gelio extra præcepta credendi, & Sacra-*
,, *mentorum, nihil eſſe, quod non ſit juris*
,, *naturalis*, refutat in *Lib.* 1. *c.* 2. §. 6.
,, *n.* 1; ejusque duplicem rationem affert.
,, *I.* Quia lege Evangelii multa in vetitum
,, eunt ex Dei voluntate libera, in quibus
,, extra legem divinam nefas non apparet.
,, *L.* 1. *c.* 2. §. 6 *n.* 1. II. Quia in illa
,, ſanctiſſima lege major nobis ſanctimonia
,, præcipitur, quam ſolum per ſe jus naturæ
,, exigit. *Multa enim ſunt* (verba hæc ſunt
,, Auctoris), *quibus abſtinere honeſtius eſſe,*
,, *dictat ipſa ratio; non tamen ideo ſtatim*
,, *nefas in illis eſt, ſed accedente lege Servato-*
,, *ris illicita fiunt: atque hoc ſenſu ulterius*
,, *nos obligamur legibus Chriſti, quam jure*
,, *naturæ. L. I. c.* 2. §. 6. *n.* 2. At hæc
,, omnia gratis dicuntur. Demonſtravi in
,, Diſſertatione proœmiali III. §. 39. & *ſeq.*
,, in legibus Moſis æque, ac in præceptis Ser-
,, vatoris, nihil inveniri, quod non ſit ju-
,, ris naturalis (ubi rationibus Grotii ſatisfe-
,, cimus §. 43): & Servatorem tantum in-
,, terpretem agere Legum Moſaicarum, i. e.
,, juris naturalis, *ibid.* §. 51; ſimulque,
,, quid occaſionem præceptis Servatoris dede-
,, rit, explicavi *dict.* §. 43. & §. *fin.*

Quam ſolum per ſe jus naturæ] ,, Sive ſo-
,, ciale, ſive laxius; legem enim Evangelii
,, multa etiam vetare, ait, quæ jure ſociali
,, permiſſa ſunt, *dict. Diſſ. Proœm. III.*
,, §. 44. *n.* 3: cui reſpondemus *ibidem.*

Si qua ſunt, quæ commendantur magis, quam præcipiuntur] ,, Non enim omnia dicta
,, Servatoris leges eſſe, vel ex lege venire,
,, ait *L.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 8, & 9. Unde
,, notat Chriſtianos primorum temporum,
,, quod ſæpius conſilia divina pro præceptis
,, amplexi fuerint. *L.* 1. *c.* 2. §. 9. *n.* 4.
,, Cæterum jure Canonico quoque hæc diſtin-
,, ctio commendatur in *c.* 14. *q.* 1. *c.* 3.
,, Conf. *Diſſ. proœm. III.* §. 44. *n.* 2. &
,, *n.* 8.

Ut a præceptis declinare, ſciamus nefas, & pœnæ obnoxium: ad ſumma quæque contendere, generoſi eſſe conſilii] ,, Auctor in ju-
,, re naturæ laxiori hujus diſtinctionis uſum
,, commendavit; præcepta enim juris illius
,, naturæ ad eas ſaltem virtutes ſpectare, ait,
,, quæ aliis hominibus utilitatem afferunt:
,, reliqua virtutis præſcripta quidem hone-
,, ſta eſſe, ait, ſed non obligantia. *Supra*
,, §. 10. & *l.* 1. *c.* 1. §. 8. *n.* 1. Quod ſy-
,, ſtema uberius, & exemplis quoque, il-
,, luſtravimus in *Diſſ. Proœm. II.* §. 9. Ean-
,, dem diſtinctionem repetit Auctor in lege
,, Evangelii (quæ ipſum eſt jus naturæ la-
,, xius): nam hic quoque quædam præcipi
,, ſub lege pœnæ, quædam ſaltem com-
,, mendari, ait *d. l.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 8. & 9.
,, & *c.* 2. §. 9. *n.* 4. At ex Diſſertatione
,, proœmiali II. repetendum eſt, omnia
,, honeſta, ſive aliis hominibus utilitatem af-
,, ferant, ſive non, virtutum nomine com-
,, prehendi, & ad perfectionum regulas per-
,, tinere. Cum vero juris naturalis ſit colere
,, Deum, ejusque perfectiones imitari; ne-
,, ceſſario ſequitur, homines obligari ad om-
,, nia, quæ perfectionem ſapiunt: *Dict.*
,, *Diſſ. II.* §. 9. §. 36. Hæc obligatio au-
,, tem tantum eſt intuitu Dei, qui præmium
,, actibus perfectis deſtinatum, hominibus
,, minus virtuoſis denegat, *ibid.* §. 37.

Et ſua non carituri mercede] ,, Quænam
,, ſit illa ſpes præmii virtutibus propria, Au-
,, ctor expoſuit ſupra §. 11.

A d §. 51.

A u c t o r ad illuſtrandum novum fœdus commendat 1. Canones conciliorum, ex quibus conſtare, ait, quid lex divina præ-

Digitized by Google

præcipiat, aut quid ſaltem commendet. 2. Mores primorum Chriſtianorum. 3. Auctoritatem patrum. Verum, in genere notandum eſt, parum ſubſidii ad inſtruendum jus naturæ in his inveniri, quia Præceptorem ſuum ſecuti, non juris, ſed perfectionis ſaltem regulas tradiderunt.

Additio.

„ Grotius ex his ſubſidiis præcepta virtu„ tum, quæ jus naturæ intuitu Dei conſti„ tuunt, illuſtrat. *Vid. Diſſ. Proœm. II.* §. 30. „ *ſeq.* Adeoque magni illa ſubſidia ſunt mo„ menti. Sane, magis intereſſe generis huma„ ni hanc juris naturalis partem, quam jura „ inter homines addiſcere, diximus in *Diſſert.* „ *Proœm. II.* §. 38.

Qui recti ſunt] „ Nam concilia aliquando „ errant. Eccleſia non niſi quatuor univerſa„ lia agnoſcit. *Vid. B. Par. Diſſert. de jure* „ *circa hæreticos.*

Ex generalibus legis divinæ pronunciatis ad ea, quæ occurrunt, aptata] „ Interpretatio enim „ eorum, quæ dubia ſint in Sacra hiſtoria, „ nonniſi univerſæ eccleſiæ competit.

Quod divina lex præcipit] „ Ad eum effe„ ctum, ut Deus præmium æternæ ſalutis „ tribuat. *Vid.* §. *præced. in fin.*

Aut ad id, quod Deus ſuadet, hortantur] „ Dixerat enim Auctor, quædam a Deo com„ mendari magis, quam præcipi. *Vid.* §. *præc.* „ Canones autem in hac quoque ſpecie occu„ pari, ait, dum hortantur, ut homines ea „ faciant, quæ Deus ſuadet. At hæc quoque par„ tem juris naturalis conſtituere, modo dixi„ mus. Deum enim imitari tenemur in omni„ bus, quæ perfectionem quandam inferunt.

Et hoc vere eccleſiæ chriſtianæ eſt officium &c.] „ Nam cum in fidei capitibus ſæpius „ dubia quædam, & controverſiæ oriantur, „ & quælibet pars ex verbo Dei ſe pugnare, „ eoque nixam ſe teſtari ſoleat; videndum „ omnino eſt, quænam ſit ſententia univer„ ſalis eccleſiæ ut inde formula fiat, quam ſe„ quentes pro membris Eccleſiæ Catholicæ „ Chriſtianæ haberentur, atque ad ejus Ec„ cleſiæ exercitia cultus jura, & beneficia „ admitterentur: reliqui autem ab hoc cœtu „ excluderentur. Potuitque eo ſecurius hæc „ totius Eccleſiæ ſententia pro regula hacte„ nus haberi, quod tali ſuæ Eccleſiæ Ser„ vator ſpiritum veritatis promiſerit; nec „ adeo conceſſurus ſit, ſi pio zelo, & ve„ ritatis ſtudio congregetur, ut a vero aber„ ret. *Vid. B. Parent in Diſſ. de jure circa ha*„ *reticos* §. 11.

Sed & mores apud Chriſtianos illos veteres recepti, aut laudati] „ i. e. mores primiti„ væ Eccleſiæ.

Secunda poſt hos eſt auctoritas eorum, qui ſuis quique temporibus pietatis, & doctrinæ fama inter Chriſtianos floruerunt] „ Neque „ enim probabile eſt, Eccleſias, quæ ab „ Apoſtolis conſtitutæ ſunt, au ſubito, aut „ omnes defeciſſe ab iis, quæ Apoſtoli bre„ viter perſcripta ore liberalius explicave„ rant, aut etiam in uſum introduxerant; „ quæ ſunt verba *Grotii l.* 1. *c.* 2. § 9. Sæ„ pius tamen patres erraſſe, extra omne du„ bium poſitum eſt. Hinc conſenſus eorum „ probabile tantum præbet argumentum: ſi „ non cum ſcripturarum auctoritate congruit, „ plane rejici debet. *Zigl. h.*

Neque gravis cujuſdam erroris notati ſunt] „ Ut Ebionitæ, Docetes, Manichæi, Ar„ rius, Origenes, & alii, quorum opiniones „ communi eccleſiæ conſenſu improbantur.

Momentum non exiguum habere debent ad interpretanda, quæ obſcura videntur] „ Atque „ ex hac ratione quatuor concilia œcumeni„ ca pro norma haberi debent fidei Chriſtia„ næ; quia dubia, quæ circa officium Chri„ ſti, ejuſque perſonam, ac doctrinam, ſta„ tim ab ejus obitu orta ſunt, communi „ conſenſu decidunt.

Quo & plurium apparet conſenſus] „ Ex „ pluralitate enim aſſerentium, factorum ve„ ritas probatur.

Cum nec dominatus adhuc &c.] „ i. e. „ Imperium, & Monarchia Papalis.

Nec coitio ulla] „ i. e. ubi nullum Eccle„ ſiæ Schiſma fuit.

Ad §. 52.

Scholasticos laudat Auctor, quod acuta eorum ſint ſcripta. Quod quidem verum eſt. At illi parciſſime juri naturæ tractarunt; ſed vel Philoſophiam ſaltem, vel Theologiam: quæ utraque diſciplina ipſa in mera verba abiit.

Scholaſtici] „ E ſchola Petri Lombardi, „ Magiſtri ſententiarum. *Vid. Gron. h.* Qui „ philoſophiam, & maxime logicam, tra„ ctant; jura vero, inprimis naturæ, vix „ tangunt. *Conf.* §. 55.

Quantum ingenio valeant, ſæpe oſtendunt] „ Acutiſſima enim eorum ſcripta eſſe, nega„ ri nequit.

Sed in infelicia, & artium bonarum ignara ſecula inciderunt] „ Eo enim tempore

„ Philoſophiæ moralis ſtudium, quod in contemplatione, & multiplicitate lectionum conſtat, incognitum fere fuit.

Aliqua & condonanda ſint] „ Si enim errant, magis id imputari debet ruditati ſeculi.

Tamen ubi in re morum conſentiunt &c.] „ i. e. in Ethicis, ubi de moribus agitur. Etſi enim hæc præcepta morum ad diſciplinam juris naturæ, quod inter homines obtinet, plane non pertineant; inſignis tamen eorum uſus eſt in illa parte juris naturalis, qua homines Deo obligantur.

In quo ipſo tamen] „ Commendat Auctor Scholaſticos a modeſtia, & improbat methodum convitiis certandi.

Ad §. 53.

Auctor tres claſſes JCtorum facit. 1. Eorum, qui in Pandectis, Codice, & Novellis, ſuam ſententiam declararunt. 2. Eorum, qui invento Piſis Digeſtorum opere, ejus interpretationem primi ſuſceperunt. 3. Eorum, qui humaniores literas cum legum ſtudio conjunxerunt.

In pandecte] „ Pandectæ dicuntur a πάντα & δέχεσθαι, quia omnes juris antiqui materiæ in unum corpus digeſtæ ſunt. In his Digeſtis continentur leges Regum; interpretationes, & reſponſa Prudentum; leges populi, edicta Prætorum, & conſtitutiones Principum. Hæ Pandectæ maximum uſum in demonſtrando jure naturæ habent, quod facto ipſo in Diſſert. Proœm. XII. probavi. Totum enim Syſtema juris naturalis, ex jure Romano compoſitum ibi propoſui.

Codicibus, Theodoſiano, & Juſtinianeo] „ Notandum eſt, jam ante Theodoſium Codices duos collectos fuiſſe, quorum primus *Gregorianus* dicitur, & complectebatur conſtitutiones ab Hadriano ad Valerianum: alter *Hermogenianus*, qui a Claudio ad Diocletianum uſque latas leges continebat. Poſt hos ſecutus eſt Codex *Theodoſianus*, in quo leges Conſtantini ad Theodoſium uſque collectæ exſtabant. Tandem *Juſtinianeus* prodiit, in quo Juſtinianus conſtitutiones trium priorum Codicum, & præterea a Theodoſii temporibus ad ſuum ſeculum promulgatas collegit.

Et in novellis conſtitutionibus] „ Quas Juſtinianus poſt publicatum Codicem edidit.

Secundum eos habet, qui Irnerio ſucceſſerunt] „ Poſt Juſtiniani tempora in utroque imperio eviluit jus Romanum. Sane, in Italia jam anno 493, Theodoricus Gothorum regnum ſtabilivit, propriumque jus ſtatuit. Secutum tum eſt regnum Longobardicum An. 568. Tandem Carolus M. victo Ao. 771. Deſiderio, regnum Italiæ acquiſivit, ac priora jura confirmavit. Adeoque periit quaſi omnis Juris civilis memoria, uſque ad Lotharii II. tempora, qui anno 1128. inventis Piſæ pandectis Irnerium Romæ, ac Bononiæ, jus Romanum publice docere juſſit. Atque is Irnerius primus corpus Juris gloſſis ſuis illuſtravit. *Vid. Panzirol. de clar. jur. interpr. L. 2. c. 13.*

Accurſium] „ At multi celebres JCti eum anteceſſerunt: nimirum, Martinus, Otto Papienſis, Bulgarus, Jacobus, Rogerius, Balduinus &c. *Vid. Panzirol. d. l. c. 14. uſque ad c. 29.* Accurſii fata vide *ibid. c. 29.*

Bartolum] „ Vitam ejus, & merita in Juriſprudentiam, lege apud *Panzirol. d. l. c. 67.*

Qui humaniores literas cum legum ſtudio] „ Uti Faber, Alciatus, Budæus, Antonius, Cujacius, Briſſonius. &c.

Primus multum deſero] „ At inter illos multum intereſt. JCti Romani, auctores Pandectarum, veri, & ſoli ſunt auctores juris. Illi præter lumen naturæ aliam normam jura ſtatuendi non habuerunt. At jura, quæ in Codicibus, & Novellis continentur, monarchiam ſapiunt, & ab æquitate illa, quæ tempore Reipubl. obtinuit, paſſim recedunt.

Nam & rationes optimas] „ Ipſi enim teſtantur, jus Romanum collectum eſſe ex principiis juris naturæ, ſeu gentium.

Et eidem juri] „ Scil. juri naturæ, ſeu gentium.

Neque minus gentium juri] „ Auctor putat, JCtos Romanos juri gentium voluntario quoque teſtimonium præbere. At ſæpius jam dictum eſt, tale jus gentium ſecundarium non dari, *vid. Diſſert. Proœm. IV. §. 29;* & incognitum illud fuiſſe JCtis Romanis; eoſque dum juri gentium teſtimonium præbent, de ipſo jure naturæ id intellexiſſe, probavimus *ſupra §. 17. & Diſſert. Proœm. IV. §. 33. ſeq.* Quo ſenſu vero jus naturæ a jure gentium diſtinxerint, alibi explicabimus. *Vid. l. 1. c. 1. §. 11. & dict. Diſſert. IV. §. 42.*

Nomina hæc ſæpe miſceant] „ Et merito, quia vera, & realis differentia inter jus na-

„ turæ,

Digitized by Google

,, turæ, & jus gentium non eſt. Utrumque
,, enim, etiam ex JCtorum Romanorum do-
,, ctrina, ex ratione oritur; utrumque Deum
,, authorem habet; utrumque omnes homines
,, obligat: *d.* §. 17. *dict. Diſſert. Proœm. IV.*
,, §. 33. *&* *ſeq.*

*Id, quod quorundam duntaxat populorum
eſt*] ,, Immo hoc ſenſu JCti nullibi jus gen-
,, tium ſumunt, uti mox videbimus. Add.
,, *Diſſert. Proœm. IV.* §. 24. *ſeq.*

Nec tanquam ex condicto] ,, i. e. non ex
,, communi conſenſu gentium. *Diſſert. Pro-
,, œm. IV.* §. 9 §. 24. Atque ideo Auctor jus
,, hoc *arctius* vocat: cum id, quod tanquam
,, ex condicto oritur, jus Gentium *latius pa-
,, tens*, ſeu *proprie ſic dictum*, vocare ſoleat.
,, *Diſſ. Proœm. IV.* §. 8. At nec tale jus gen-
,, tium ex condicto dari, vidimus. Conf. *Diſ-
,, ſert. Proœm. IV*, §. 29.

*Sed quod alii aliorum imitatione, aut for-
tuito, &c.*] ,, Auctor hanc ſpeciem juris Gen-
,, tium vocat legem civilem plurium gen-
,, tium, *l.* 2. *c.* 8. §. 1. *l.* 2. *c.* 3. §. 5, ſeu
,, jus gentium improprie ſic dictum, *d.* §.
,, 1. *n.* 2, quod pluribus gentibus placuit
,, ſine mutua obligatione, *l.* 3. *c.* 1. §. 8. *n.*
,, 2. & *l.* 2. *c.* 8. §. 26; quod proinde ab
,, uno populo inconſultis aliis mutari poſſe,
,, ſtatuit *l.* 2. *c.* 3. § 5. & *c.* 8. §. 1. *n.* 2:
,, eoque refert omnes modos acquirendi, quos
,, JCti juris Gentium dicunt, *d. c.* 8. §. 2.
,, Conf. *Diſſert. Proœm. IV.* §. 8. §. 9. §. 24.
,, & *Diſſert. VI.* §. 49. *ſeq.* Verum, cum
,, plane non detur jus gentium ſecundarium,
,, nec proprie ſic dictum; multo minus exi-
,, ſtentiam juris gentium improprie ſic dicti
,, agnoſcimus: uti late probavimus in *Diſ-
,, ſert. Proœm. IV.* §. 39. *ſeq.* Neque eo ſenſu
,, JCti Romani ullibi voce juris Gentium uſi
,, ſunt: nam modi illi acquirendi, quos JCti
,, ad jus Gentium referunt, pertinent ad jus
,, gentium primævum, quod eſt ipſum jus
,, naturæ: uti *d. l.* 2. *c.* 8. videbimus. Conf.
,, *Diſſert. Proœm. XII.* §. 242. *ſeq.*

,, Equidem negari nequit, dari quædam
,, jura, quæ apud plures gentes æque obti-
,, nent, ut teſtamentorum uſus: lex illa de
,, occidendo fure nocturno, non diurno,
,, &c. At hæc ſunt mera jura civilia, quæ
,, quæque civitas ad utilitatem ſuæ civitatis
,, conſtituit. *Vid. ſupr.* §. 17.

*Sed & quæ vere juris Gentium ſunt, tra-
ctant promiſcue &c. cum his, quæ ſunt juris
Romani*] ,, Notandum hic eſt, JCtos Roma-
,, nos nullibi promiſcue tractare ea, quæ *ve-
,, re juris Gentium* (voluntarii) ſunt, cum
,, his, quæ juris ſunt Romani: quia tale *jus
,, Gentium* ipſis incognitum fuit. Cæterum
,, hæc eſt natura juris civilis, ut *juri gen-
,, tium*, ſeu naturæ aliquid addat, vel de-
,, trahat: atque id quoque contigit in ma-
,, teria de captivis, & poſtliminio rever
,, ſis.

*Ut ex titulo de captivis, & poſtliminio ap-
,, paret*] ,, Hanc meteriam a JCtis Romanis
,, ex jure gentium tractatam eſſe, ait Auctor;
,, ſed confuſe nimis: ita ut quæ juris gentium,
,, quæque civilis, Romani eſſe vellent, lector
,, nequiret diſtinguere. *l.* 3. *c.* 9. §. 1. *n.* 1. Ad
,, jus civile enim pertinere, ait, quod poſtlimi-
,, nium non ſit in his, qui virtute bellica ſupe-
,, rati ſunt, *d. c.* 9. §. 4. *n.* 2; nec in trans-
,, fugis, *ibid.* §. 10; nec in redemptis, *dict.*
,, §. 10. *n.* 2: quod fingatur captum, & re-
,, verſum, numquam fuiſſe in hoſtium poteſta-
,, te, *l.* 3. *c.* 9. §. 10. *n.* 3: quod hæredes
,, ei, qui in captivitate mortuus eſt, ſucce-
,, dant quaſi retro mortuus ſit, *d.* §. 10. *n.* 4.

,, At ſuo loco videbimus, jura poſtliminii
,, in genere ex juris naturalis principiis illu-
,, ſtrari, & JCtos Romanos ſingulos fere ca-
,, ſus ex iſtis principiis deciſiſſe. Cæterum in
,, quibusdam, ob utilitatem publicam, JCti
,, receſſerunt a jure naturali. Quo pertinet 1.
,, quod ea, quæ in bello uſum non habent,
,, poſtliminio non recipiantur. 2. Quod bello
,, captis non ſit poſtliminium in pace. 3.
,, Quod capti, & reverſi, vel mortui, nun-
,, quam videantur fuiſſe in hoſtium poteſta-
,, te. (Adeoque JCti Romani nunquam hæc
,, pro jure naturali venditarunt. Quod vero
,, 4. in transfugis poſtliminium non ſit, id
,, ex ipſa naturæ ratione ſequitur. Denique &
,, 5. verum non eſt, redemtis poſtiliminium
,, non eſſe. *Vid. Diſſert. Proœm. XII.*

Hæc ergo ut diſcernerentur, laboravimus]
,, Ita enim Grotius *occupationem rerum nul-
,, lius* ad jus naturæ pro certo rerum ſtatu
,, (*Diſſ. Proœm.* VI. §. 23.); *occupationem
,, rei hoſtilis*, & eam, quæ fit *jure repreſſa-
,, liarum*, ad jus gentium voluntarium (*ibid.*
,, §. 47. §. 48.) *Incrementa fluvialia, acqui-
,, ſitionem per ventrem, ſpecificationem, ac-
,, ceſſionem, perceptionem fructuum ex re alie-
,, na, traditionem, &c.* ad jus Romanum
,, refert, (*ibid.* §. 51.). At in diſſertatione
,, Procemiali XII. §. 242. *ſeq.* §. 251. *ſeq.* ra-
,, tionibus naturæ probavimus, omnes hos
,, acquirendi modos ex vero jure naturæ o-
,, riri.

Digitized by Google

Ad §. 54.

Primi interpretes Juris Romani magnam auctoritatem habent, quia commentarii eorum ſunt fœtus proprii ingenii, nullum alium ducem præter rationem habuerunt, illamque non ex Doctorum conſenſu, ſed ex ipſis legibus ſumſere: quamquam negari nequeat, eos pauciſſima Romanorum jura ex rationibus naturæ illuſtraſſe, nedum principia juris naturæ rite intellexiſſe. Qui hos ſecuti ſunt JCti, peſtes fuere jurisprudentiæ: Rhapſodias fecere ex commentariis prædeceſſorum, eorumque indices compilarunt, non de jure, ſed de opinionibus Doctorum certantes; unde jus controverſum. Tunc communes opiniones, & tandem communes contra communes ortæ ſunt.

Additio.

,, Egregie infelicitatem hujus ſeculi deſcri-
,, bit Cujacius *in præf. parat. Hæc* (loquitur
,, autem de gloſſis primorum interpretum)
,, *cum non explerent obtuſiora ingenia*, *nec*
,, *ſatis jus illuſtrare viderentur*, *ſupervenere*
,, *alii*, *qui*, *non mutato nomine*, *gloſſas au-*
,, *ctiores redderent*, *quam pateretur ipſum gloſ-*
,, *ſarum nomen. Atque ita paulatim gloſſæ*
,, *gravidæ factæ quæſiverunt ſibi libros ingen-*
,, *tes*, *immanes*, *inſanos commentarios.* A-
,, pud *Zigl. b.*

Secunda claſſis] ,, Scil. eorum, qui Irne-
,, rio, primisque interpretibus ſucceſſerunt;
,, *vid.* §. *præced.*

Juris divini, & *Hiſtoriæ veteris incurioſa*]
,, Adeoque parum apta ad jura naturæ, &
,, gentium (quæ poſteriora Grotius ex exemplis
,, demum, & peritorum judicio probari, di-
,, xit *ſupra* §. 46.) indaganda.

Omnes regum, *populorumque controverſias definire voluit ex legibus Romanorum*] ,, Ap-
,, paret hoc ex conſiliis, quæ paſſim in vo-
,, luminibus illorum Auctorum exſtant; ubi
,, conſulti de controverſiis Regum &c, per-
,, petuo rationes juris civilis allegant.

Aſſumtis interdum canonibus] ,, Poſtquam
,, enim ſub Lothario II. jura veterum Ro-
,, manorum reviviſcerent, & publica aucto-
,, ritate docerentur, Pontifex id obſuturum
,, auctoritati ſuæ ratus, per Gratianum Mo-
,, nachum Pontificum decreta congeſſit, & ex
,, veterum Synodorum Canonibus multa in-
,, texuit, quæ Pontificis auctoritatem extol-
,, lere, & confirmare poterant. Et ſic ad ſtu-
,, dium juris antiqui Romani, quod nunc
,, civile vocatur, alterum acceſſit, quod di-
,, citur Canonicum: cujus patroni deinde in-
,, venti ſunt Canoniſtæ, & Scholaſtici; *vid.*
,, *Guthberl. Chronol. in Loth. II.* & *Peucer.*
,, *fol.* 851. *ſeq.*

Impedimento fuit, *quo minus leges illas recte intelligerent*] ,, Bene tamen inter hos quoque
,, diſtinguit B. Parens, nam primi interpre-
,, tes corporis Juris ex ſola ratione interpre-
,, tabantur leges; ſequentes autem indices
,, compilabant, & ex multitudine opinionum
,, omnia decidebant: ex illis aliquid, ex his
,, nihil ſubſidii eſſe poteſt.

Satis ſolertes alioqui, *ad indagandam æqui*, *bonique naturam*] ,, i. e. juſta ſtatuebant;
,, at rationes ignorabant.

Cum tali conſuetudini, *quæ noſtrorum temporum jus gentium facit*, *teſtimonium perhibent*] ,, Cum dictum jam ſit, plane non da-
,, ri jus gentium voluntarium, fruſtra teſti-
,, monium perhiberent illi JCti de jure,
,, quod nec olim exſtitit, nec noſtris tem-
,, poribus exiſtit.

Ad §. 55.

,, Auctor ait, recentiores JCtos, qui Scho-
,, laſticam ſubtilitatem cum legum, & cano-
,, num cognitione, etiam in decidendis re-
,, gum controverſiis, conjungebant, vix ul-
,, lum uſum in diſciplina juris univerſalis ha-
,, bere: eoque refert Covarruviam, & Vaſ-
,, quium.

Tertii ordinis magiſtri] ,, Qui humanio-
,, res literas cum legum ſtudio conjunxerunt;
,, *vid.* §. *præced.*

Qui juris Romani finibus ſe includunt] ,, Qui
,, verba legum captant, in rationes non in-
,, quirunt, nedum earum interpretationem in
,, principiis naturæ quærunt.

Scholaſticam ſubtilitatem] ,, Cœpit ea an-
,, no circiter 1160; ejusque auctor fuit Pe-
,, trus Lombardus Pariſienſis, magiſter ſen-
,, tentiarum dictus, quia compoſuit quatuor
,, libros ſententiarum: *Guthberl. chron. fol.*
,, 404. Quem tum ſecuti ſunt Albertus Ma-
,, gnus, Thomas Aquinas, Johannes Duns
,, Scotus, Wilhelmus Occam &c. Hi dum
,, a lectione Sacrorum Bibliorum longius re-
,, ceſſiſſent, & Ariſtotelis Philoſophiam ad
,, Theologiam tranſtuliſſent, Sacrarum litte-
,, rarum ſtudium fere aboleverunt; indeque
,, Pontificiæ traditiones invectæ ſunt: adeo
,, ut

Digitized by Google

,, ut in ſcholis nil niſi argutiæ metaphyſicæ,
,, & dialecticæ fuerint auditæ : qui abuſus
,, etiam ad Juriſprudentiam tranſiit Conf.
,, *ſupr.* §. 52.

Ita ut a controverſiis etiam populorum]
,, Quaſi auctoritates Canonum, legumque
,, Romanarum, diſtinctionibus metaphyſicis
,, ſuffultæ, Regibus, populiſque legem dare
,, valeant.

Hic magna libertate] ,, Reſpicit Auctor ad
,, doctrinam Vasquii aſſerentis, Principem,
,, qui inſontem inſultat, ipſo facto Principem
,, eſſe deſinere. *Vid. inſ. L.* 2. *c.* 1. §. 9. *n.*
,, 2. Quæ ſententia non tantum libera nimis,
,, ſed & falſa, & pericoloſa admodum eſt.

Modeſtius alter, nec ſine exacto quodam judicio] ,, Covarruvias negat, Principem a
,, privato, quem lædit, occidi poſſe, *tom.* 1.
,, *c.* 3. *ſ.* 68. *n.* 6: unde merito modeſtiam
,, ejus commendat Auctor. Sed & alia juris
,, gentium capita circa bellum, & circa jura
,, Principis, non ſine judicio tractat.

Hiſtorias magis eidem legum ſtudio] ,, Hi-
,, ſtorias, indeque deſumta exempla, com-
,, mendavit Auctor, quia jus naturæ aliquo
,, modo exinde probari, ait: jus gentium ſem-
,, per. *Vid. ſupra* §. 46. & §. 54.

Ille perpetuo opere, &c.] ,, Scil. in libro,
,, quem inſcribit de *republica :* ubi multa
,, de ſtatu reipublicæ, ejusque forma; de ju-
,, ribus Principis; de ſucceſſione regnorum;
,, de juribus familiæ; de bellis, & fœderibus
,, diſſerit: eaque omnia exemplis gentium
,, firmat.

Hic ſparſis quæſtionibus] ,, In libro, cui
,, nomen, *quæſtionum illuſtrium liber.* Hic
,, varias quæſtiones de regnorum ſucceſſio-
,, ne, *q.* 1. 2. 3. 4; de jure poſtliminii, *qu.*
,, 5; de fide ſervanda, *q.* 6. &c, proponit,
,, & decidit.

Et pronunciata] ,, i. e. ſententiæ, ac de-
,, ciſiones ejus : ſpeciatim in ſucceſſione re-
,, gnorum.

Sæpe nobis inquirendi veri ſuppeditabunt occaſionem] ,, *Vid. L.* 2. *c.* 7. §. 27. & 30.

A D §. 56

A U C T O R ait, curam ſibi fuiſſe, ut tractatus ubique perſpicuus, definitiones evidentes, & ordo materiarum facilis ſit, ac denique negotia, & cauſæ, rite diſtinguantur.

Ut definiendi rationes redderem quam maxime evidentes] ,, Et unde facile eſſet etiam
,, ſi quid omiſſum ab eo eſſet, definire. *Vid.*
,, *ſupr.* §. 39. Quo ſucceſſu, partim vidimus, par-
,, tim in ſequentibus videbimus. Sane, cum
,, Grotius ne veram quidem definitionem juris
,, naturæ dederit, & jus aliquod *ſociale, naturaque humana*, ſemoto Deo, principium
,, obligationum fecerit; facile apparet, ex ejus-
,, modi definitionibus nulla jura, nedum na-
,, turæ, deduci poſſe. Sed & vidimus, eum
,, definitiones finxiſſe juris *divini univerſalis*,
,, & *humani*, *ſeu gentium*; quæ tamen ju-
,, ra non exiſtunt.

Ordine certo diſponerem] ,, Ordo operis ſa-
,, tis aptus eſt juxta inſtitutum Auctoris: qui
,, non totum jus naturæ tradere voluit, ſed
,, præcipuam ejus partem, ſcil. *jus belli.* De
,, ordine operis vide ſupra §. 33. 34. 35. &
,, 38.

Et ut quæ eadem inter ſe videri poterant, nec erant] ,, Dixit enim, ſe jus naturæ di-
,, ſtinxiſſe a jure gentium : utrumque a jure
,, civili, §. 40. §. 41. Se in gentium jure diſ-
,, crevisse id, quod vere, & ex omni parte jus
,, eſt: & id, quod duntaxat effectum exter-
,, num, ad inſtar illius juris primitivi habet.
,, Se ſeparaſſe ea, quæ juris ſunt proprie,
,, ac ſtricte ſic dicti: & quæ ex jure naturæ
,, humano, ſeu jure naturæ laxiori oriuntur.
,, *Vid. ſupr.* §. 41. Se diſcrevisse ea, quæ
,, vere ſunt juris Gentium, ab eis, quæ juris
,, ſunt Romani; vel quorundam duntaxat
,, populorum. *Vid* §. 53. At notavimus ibi-
,, dem, omnia hæc diſcrimina nullum in pru-
,, dentia juris naturalis uſum habere.

A D §. 57.

R E C T E Auctor politicam a jure naturæ diſtinguit. *Jus naturæ* docet, quid Princeps, vel privatus præciſe facere, vel non facere teneatur: *politica* autem, quid eis expediat. Sane, in omni belli, ac pacis negotio, prima ſemper quæſtio ſolet eſſe, an juſte fieri poſſit? altera, an conducat? *Conſ. l.* 3. *c.* 12. §. 7. *n.* 1. & *l.* 1. *c.* 3. §. 19.

Quid ex uſu ſit facere] ,, i. e. quid utile ſit?
,, quid expediat? quid conducat?

Quam recte ita ſolam tractat] ,, Politica de-
,, finitur prudentia inſtituendæ, conſervandæ,
,, ac regendæ reipublicæ: Juſtitia vero eſt
,, prudentia ſuum cuique tribuendi. Hinc po-
,, teſt Princeps gravem belli gerendi cauſam
,, habere; ſed eam negligere, forte quod non
,, expediat ideo bellum inchoare : id vero

Digitized by Google

„ ex rationibus politicis conſtare Principi debet. Econtrario, ſæpius contingit, Principem ob leviſſimam cauſam bellum gerere, „ ſi ſcil. id ei conducit, alias forte bellum „ non geſturus. Et huc pertinet diſtinctio inter cauſam juſtificam, & ſuaſoriam. *Vid. L.* „ 2. *c.* 1. §. 1. Poſterior ad politicam pertinet.

Contra, quam fecit Bodinus] „ Is artem „ reipublicæ, & in genere quomodo gubernari „ debeat, tradere voluit; adeoque non regulas „ tantum juris, ſed & politicas adhibere debuit.

Ejus, quod utile eſt, feci mentionem] „ Inprimis hoc fecit toto *capite* 24. *Libri ſecundi*: ubi monita ſuppeditat, de non temere, etiam ex juſtis cauſis, ſuſcipiendo bello. Add. *l.* 3. *c.* 25.

AD §. 58.

AD *ullas noſtri ſeculi controverſias*] Periculoſa res eſt de Principum controverſiis judicium ferre; neque privati eſt, tale judicium ſibi arrogare; niſi vel Principis ſui jura defendat, vel de controverſiis præteritis judicium ferat.

Figuras a corpore ſemotas] „ Adeoque quæ „ in idea, & ſolo conceptu mentis conſiſtunt. Nam mathematicæ diſciplinæ a materia omni formas ſeparant, uti Auctor ait, „ *L.* 2. *c.* 23. §. 1.

AD §. 59, 60, & 61.

„ Auctor tribus his poſterioribus §§§. ait „ 1. ſe dicendi genere conciſo uſum eſſe: „ addo, & Latio, & elegante. 2. Se Scriptorum verba aliquando allegaſſe. 3. Se „ eandem, qua ipſe uſus eſt, libertatem judicandi, & monendi omnibus concedere. „ Et tandem cavet, quod ſi quædam religioni, vel veritati contraria dixit, ea pro „ non dictis habere velit.

CAPITA

LIBRI PRIMI.

I.	*Quid Bellum, quid Jus?*	Tom. I. Pag. 1
II.	*An bellare unquam juſtum ſit.*	76
III.	*Belli partitio in publicum, & privatum. Summi imperii explicatio.*	162
IV.	*De bello ſubditorum in Superiores.*	330
V.	*Qui bellum licite gerant.*	388

LIBRI SECUNDI.

I.	*De belli cauſis, & primum de defenſione ſui, & rerum.*	Tom. II. 1
II.	*De his quæ hominibus communiter competunt.*	53
III.	*De acquiſitione originaria rerum: ubi de mari & fluminibus.*	119
IV.	*De derelictione præſumta, & eam ſecuta occupatione: & quid ab uſucapione & præſcriptione differat.*	163
V.	*De acquiſitione originaria juris in perſonas: ubi de jure parentum: de matrimoniis: de collegiis: de jure in ſubditos, & ſervos.*	200
VI.	*De acquiſitione derivativa facto hominis: ubi de alienatione imperii, & rerum imperii.*	339
VII.	*De acquiſitione derivativa, quæ fit per legem: ubi de ſucceſſionibus ab inteſtato*	366
VIII.	*De acquiſitionibus, quæ vulgo dicuntur juris Gentium.*	467
IX.	*Quando imperia, vel dominia deſinant.*	521
X.	*De obligatione, quæ ex dominio oritur.*	557
XI.	*De promiſſis.*	583
XII.	*De contractibus.*	655

LOCI

Digitized by Google

LOCI SCRIPTORUM

In Tomo I. & II. ſpecialiter explicati, aut examinati, aut emendati.

TOMO PRIMO

Ex Sacris Litteris:

VETERIS TESTAMENTI.

	Caput	Verſ.	*Pag.*		Caput	Verſ.	*Pag.*
Geneſis	IV.	14.	83	*Judic.*	III.	15.	354
——	IX.	5, 6.	82	*I. Reg.*	VIII.	11.	333
——	XIV.	20.	80	*I. Paralip.*	XIX.	11.	203
Exodus	XVII.		80	——	XXIII.		353
——	XXII.	2.	164	——	XXVI.	32.	203
——	XXXIV.	6.	343	*Pſalm. II.*			89
Deuter.	XVII.	12. & 14.	333	*Eſaias*	II.	4.	95
——	XX.	10. & 15.	80	*Jerem.*	XXXVIII.	5.	203

NOVI TESTAMENTI.

	Caput	Verſ.	*Pag.*		Caput	Verſ.	*Pag.*
Matth.	V.	17, 27, 30.	96	——	XIII.	1.	90
——	—	21. & *ſeq.*	87	——	—	2. & 45.	333
——	—	38. & *ſeq.*	96	——	—	3, 4, 6.	94 & 100
——	—	39.	164	*II. ad Cor.*	X.	3.	102
——	—	44. & *ſeq.*	92	*Ad Gal.*	III.	25.	21
——	XI.	13.	91	*Ad Epheſ.*	VI.	12.	102
——	XXII.	20.	354	*I. ad Tim.*	II.	1, 2, 3.	88
——	XXVI.	54.	167	*Ad Hebr.*	VII.	16.	*ibid.*
Act. Ap.	VIII.	27.	18	——	—	19.	21
——	X.	2.	17	——	VIII.	7.	*ibid.*
——	XVII.	4.	*ibid.*	——	XI.	32, 33.	80
Ad Rom.	III.	27.	88	*Jacob.*	IV.	1.	102
——	VII.	14.	*ibid.*	*I. Petri*	II.	17, 18.	336
——	X.	5.	21	*I. Joh.*	III.	16.	87
——	XII.	17.	101				

Ex Theologis.

Synodus Nicaenſis Can. XII. 110
Synodus Arelatenſis I. Can. III. 113
Leonis Epiſtola. 112
Auguſtinus de libero arbitrio. 165
Franciſcus Victoria relectione de Indiis : & de Jure Belli. 170

Ex Jure.

Lex Solonis. 164
Lex XII. Tabularum. 98 & 164

Ex Digeſtis.

De Juſtitia & Jure , l. ex hoc jure. 82
L. 1. Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. 81
De Furtis l. 1. 9
De Verborum ſignificationibus, l. probrum. ibid.

Ex Codice.

Quando Imperator inter pupillos cognoſcat. 200

Ex Juriſconſultis.

Guil. Barclajus adverſus Monarchomachos VI. 23, 24. 341

Ex Philoſophis.

Ariſtoteles Nicomachiorum V. 7 & 13
—— *Politicorum IV.* 14. 173

Ex Hiſtoricis.

Eucherius in hiſtoria Martyrum Agaunenſium. 348 & ſeq.

Digitized by Google

TOMO SECUNDO.

Ex Sacris Litteris:

VETERIS TESTAMENTI.

	Caput	Verſ.	Pag.		Caput	Verſ.	Pag.
Geneſis	XXV.	*6.*	375	*Levitic.*	XVIII.	24,25,27.	211
——	XXXVIII.	24, 39.	591	*Numer.*	XX. & XXI.	——	64
Exodus	XXII.	2.	13				

NOVI TESTAMENTI.

	Caput	Verſ.	Pag.		Caput	Verſ.	Pag.
I. ad Cor.	V.	1.	212	*Ad Galat.*	IV.	1.	121
——	VII.	21.	226	*Ad Epheſ.*	VI.	5.	226
——	VII.	36.	208	*Ad Col.*	III.	22.	*ibid.*
II. ad Cor.	XI.	3.	55	*Ad Tit.*	II.	9.	*ibid.*
——	XII.	14.	372	*I. Petri*	II.	16.	226

Ex Theologis.

Concilium Toletanum. 217
Auguſtinus de libero arbitrio. 16
C. ſi quis ſervum XVII. quæſt. 4. 226
Franciſcus Victoria relectione de Indis : & de Jure Belli. 71

Ex Jure.

Lex Solonis. 14
Lex XII. Tabularum. 13

Ex Digeſtis.

De diviſione rerum , l. quadam. 122
Ad l. Aquil, l. quemadmodum , §. Item. 60
Depoſiti l. bona fides. 559
II. De legatis & fideicommiſſis , l. cum ita legatum , §. in fideicommiſſo. 387
Si tabulæ teſtamenti nullæ exſtabunt , unde liberi , l. ſcripto §. 1.
De acquirendo rerum Dominio l. quod in littore. 122
l. in agris limitatis. 129
Ne quid in loco publico, vel itinere fiat , l. littore. 123
De diverſis temporum præſcript. l. ſi quiſquam. ibid.
De incendio , ruina , naufragio , l. quo naufragium § quod ait. 60
Ad legem Corneliam de ſicariis , l. furtum. 14

Ex Codice.

De Judæis , l. non dubium. 218

Ex Inſtitutionibus.

De rerum diviſione §. 1. 122

Ex Juriſconſultis.

Didacus Covarruvias in Clem. ſi furioſus : de Homicidio parte III. §. 1. 7
Franciſcus Connanus commentariorum Juris Civilis lib. I. *cap. 6.* & lib. V. *cap.* 1. 583
lib. III. *cap. 6.* 472 & 477

Ex Philoſophicis.

Plato , de legibus IX. 13
Xenophon I. *Socraticorum* IV. 210
Plutarchus quæſtionum Romanarum CVIII. 209

Ex Hiſtoricis.

Livius V. 70
Tacitus hiſtoriarum III. 523
Plinius VIII. Epiſtola ad Ariſtonem. 220

HUGONIS

Digitized by Google

3 74 ‹16 ū

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid Bellum, quid Jus?

I. *ORdo operis.*
II. *Belli definitio, & origo nominis.*
III. *Jus pro attributo actionis deſcribitur, & dividitur in Rectorium & Æquatorium.*
IV. *Jus pro qualitate dividitur in facultatem & aptitudinem.*
V. *Facultatis ſive juris ſtricte dicti diviſio in poteſtatem, dominium, creditum.*
VI. *Facultatis alia diviſio: in vulgarem & eminentem.*
VII. *Aptitudo quid?*
VIII. *De juſtitia expletrice & attributrice: eaſque proprie non diſtingui per proportionem Geometricam & Arithmeticam: nec quod hæc circa res communes, illa circa res ſingulorum verſetur.*
IX. *Jus pro regula definitur, & dividitur in naturale & voluntarium.*
X. *Juris naturalis definitio, diviſio, & diſtinctio ab his quæ non proprie ſic dicuntur.*
XI. *Inſtinctum cum aliis animantibus communem, aut proprium hominibus, non facere aliam juris ſpeciem.*
XII. *Quomodo probetur jus naturale.*
XIII. *Juris voluntarii diviſio in humanum & divinum.*
XIV. *Jus humanum dividitur in civile, civili arctius, & civili latius, quod eſt jus Gentium: ejus explicatio, & quomodo probetur.*
XV. *Jus divinum dividitur in univerſale & unius populi proprium.*
XVI. *Jure Hebræorum nunquam obligatos fuiſſe alienigenas.*
XVII. *Quæ argumenta Chriſtiani petere poſſint ex lege Hebræa, & quomodo.*

I. CONTROVERSIÆ + eorum [1] quos nulla juris civilis tenet communio, + quales ſunt & qui [2] in gentem nondum coierunt, + & qui inter ſe diverſarum ſunt gentium, + tum (aa) privati, + tum Reges ipſi, + quique par Regibus jus obtinent, + ſive illi [3] optimates ſunt, ſive populi

GRONOVII NOTÆ.

[1] *QUos nulla juris*] i. e. qui non ſunt ejuſdem Reip., qui communi legum vel civitatis ſponſione, ut loquitur JCtus ſeu lex 2. D. *de legibus*, non tenentur, neque judicem eundem agnoſcunt.

2 *In gentem nondum*] Ut Aborigines, genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio, ſolutum atque liberum, *Salluſt.* Catilin. 6. Apud eundem Gætuli & Libyes, aſperi incultique, neque moribus, neque lege aut imperio cujuſquam regebantur. Jugurth. 18. Et ex eadem Africa, qui in familias paſſim & ſine lege diſperſi nihil in commune conſultant. *Melæ* 1, 8. Adde *Ciceronem* de Invent. 1, 2 infra 1, 2, 2. In ſacris literis Patriarchæ ſub tentoriis habitantes, & hoc tempore multi Arabum.

3 *Optimates*] Ariſtocratia, Democratia, ut *Venetiæ*.

(aa) Scilicet ubi in loco, qui nullius eſt, aliquid negotii inter ſe habent. Vide infra, Lib. II. Cap. XI. §. 5. num. 3. *J. B.*

Digitized by Google

puli liberi, + aut ad belli, aut ad pacis tempora pertinent. + Sed quia bellum pacis cauſa ſuſcipitur, + & nulla eſt controverſia unde non bellum oriri poſſit, occaſione bellici juris, quæcunque tales incidere ſolent controverſiæ, recte tractabuntur: ipſum deinde nos bellum + ad pacem, ut finem ſuum, deducet.

II. 1. De + Belli ergo jure acturi, videndum habemus, + quid bellum ſit, de quo quæritur: + quid jus, quod quæritur. + Cicero dixit Bellum [4] certationem per vim. Sed uſus obtinuit, + ut [a] non actio, ſed ſtatus eo nomine indicetur, ita ut ſit [5] Bellum ſtatus per vim certantium, [6] qua + tales ſunt: + quæ generalitas omnia illa bellorum genera comprehendit, de quibus agendum deinceps erit: + neque enim [7] privatum hic excludo, + ut quod reipſa [8] prius ſit [9] publico, & haud dubie cum publico + communem habeat naturam, + quæ propterea uno eoque proprio nomine ſignanda eſt.

2. Neque + hujus nominis origo repugnat; + eſt enim bellum ex voce veteri duellum, ut duonus quod fuerat factum eſt bonus, & duis bis. [10] Duellum autem + à duobus dictum ſimili ſenſu, + quo pacem unitatem dicimus. Sic Græcis ex multitudinis ſignificatione [11] πόλεμος: veteribus etiam [12] λύη + à diſſolutione, quomodo & corporis diſſolutio + δύη (bb).

3. Ne-

GROTII NOTÆ.

a *Non actio, ſed ſtatus*] *Philo* II. de legibus ſpecialibus: [pag. 790. *Edit. Paris.*] ὥσπερ γὰρ οἶμαι πολεμίους οὐ μόνους τοὺς ἤδη ναυμαχοῦντας ἢ πεζομαχοῦντας νομιστέον, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς ἑκάτερον παρεσκευασμένους, καὶ ἐὰν [illegible] τοῖς λιμέσι καὶ τείχεσι, κἂν μήπω συμπλέκωνται, κρίνομεν. *Hoſtes non ſoli exiſtimantur, qui jam navali aut terreſtri prælio certant, ſed pro talibus habendi & qui machinas admovent portubus aut mœnibus, etiamſi nondum pugnam incipiunt.* *Servius* ad illud primæ Æneidos, (vers. 545.)

nec bello major & armis.

Bellum & conſilium habet: arma tantum in actu ipſo ſunt. Idem ad VIII. (vers. 547.) *Bellum eſt tempus omne, quo vel præparatur aliquid pugnæ neceſſarium, vel quo pugna geritur. Prælium autem dicitur conflictus ipſe bellorum.*

GRONOVII.

4 *Certationem per vim*] Nam alias certatur res controverſa, & decernitur aliis quoque modis, veluti per ſententias & calculos, ut in foro apud judices; per ſuffragia, ut in comitiis populorum; denique & per ſortem, ut quis quam provinciam habere, quis judicare debeat. *Cic.* I. de Offic. II. *Cum ſint duo genera decertandi, alterum per diſceptationem, alterum per vim.* [Vide PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. V. Cap. XIII. ubi agit de aliis modis litigandi in ſtatu libertatis naturalis. *J. B.*]

5 *Bellum ſtatus*] i. e. Conditio certa populorum. Explicatio hæc Tullianæ definitionis eſt, non alia definitio. Neque enim *Cicero* per certationem intellexit actionem vel actum unum, velut aciei, oppugnationis, vaſtationis; ſed durantem temporis tractum, quo diſſidetur, & pro occaſionibus aut comparatur vis aut fit, aut cavetur atque eluditur. Bellum eſt tempus & conditio manibus atque armis, quod habent controverſiæ, decernentium, donec victoria aut colloquio tranſigatur.

6 *Qua tales ſunt*] Sc. certantes, vel quatenus certant; non quatenus aliquid agunt ad certamen non pertinens: quatenus exercent eum ſtatum aut gerunt aliquid rerum ei convenientium, vel quod ſit certantium officii aut moris, (nam per bellum alia aguntur quæ id non ſpectant.) [Reſpicit Auctor pacta, quæ inter hoſtes, durante ſtatu hoſtili, fiunt, nec minus tamen ſanctè obſervari debent, quàm extra bellum: de quo, ſuo loco, plenè acturus eſt. *J. B.*]

7 *Privatum*] Quoties ſinguli paucive, nullo juſto imperio præditi, armis inter ſe depugnant, (ut viator contra latronem.)

8 *Prius ſit*) *Horat.* I. Sat. 3. *Cum prorepſerunt primis animalia terris, Mutum & turpe pecus glandem atque cubilia propter Unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porro Pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus.* (Vers. 99. & *ſeqq.*

9 *Publico*] Prius enim certabant homines, quam in civitatem coierunt.

10 *Duellum*] Etymologia *Ciceronis* in Orat. c. 45. & *Varronis* in *perduelles* 6. de L. L. (pag. 74. *Ed. H. Steph.* Adde *Quintil.* Inſtit. Orat. Lib. I. Cap. IV. *J. B.*)

11 Πόλεμος] q. à πολύς.

12 Λύη] Στάσις· μάχη, διχοφρά· à diſſolutione. Δύη autem, δυστυχία· ἔνδεια· πένθος· ταλαιπωρία· δυσπάθεια· quævis infelicitas.

(bb) Ita habent omnes Edd. & nihil mutandum. In animo habuit Etymologiam vocis λύπη

à

Digitized by Google

3. Neque + uſus (cc) vocis laxiorem hanc notionem repudiat. Quod ſi quando belli nomen publico tantum tribuitur, + nihil id nobis obſtat, cum certiſſimum ſit, [13] nomen + generis ſæpe ſpeciei, præſertim excellentiori, peculiariter adhæreſcere. + Juſtitiam in definitione non includo, quia hoc ipſum in hac diſputatione quærimus, ſitne aliquod bellum juſtum, & quod bellum juſtum ſit. + Diſtingui autem debet id, quod quæritur, ab eo quo quæritur.

III. 1. De + jure belli cum inſcribimus hanc tractationem, primum + hoc ipſum [14] intelligimus, quod dictum jam eſt, ſitne bellum aliquod juſtum, + & deinde quid in bello juſtum ſit? Nam + jus hic nihil aliud quam [15] quod + juſtum eſt ſignificat, + idque negante magis ſenſu quam ajente, + ut jus ſit [16] quod injuſtum non eſt. + Eſt autem injuſtum, quod naturæ ſocietatis ratione [17] utentium [18] repugnat. + Sic alteri detrahere ſui commodi cauſa, contra naturam eſſe dicit [a] Cicero, atque ita probat, + quia ſi id fiat, ſocietas hominum & communitas evertatur neceſſe ſit. Hominem homini inſidiari nefas eſſe, evincit [b] Florentinus +, quia + cognationem quandam inter nos conſtituerit natura. [c] Seneca +: *ut omnia inter ſe membra conſentiunt, quia ſingula ſervari totius intereſt; ita homines ſingulis parcent, quia ad cœtum* [19] *geniti ſumus.* [b] *Salva enim eſſe ſocietas niſi amore & cuſtodia partium non poteſt.*

a De Officiis, Lib. III. c. 5.
b L. ut vim 3. D. de Juſt. & Jur.
c De Ira L. II. c. 31.

+ 2. + Sicut autem ſocietas [c] alia eſt ſine inæqualitate, + ut inter fratres, + cives, + amicos, + fœderatos: + alia inæqualis, [20] καθ' ὑπεροχὴν [d] Ariſtoteli, ut + inter patrem & liberos, + dominum & ſervum, + regem & ſubditos, [d] Deum + &

d Ethic. ad Nicom. Lib. VIII. c. 8.

à PLATONE traditam, ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ σώματος, ἣν ἐν τούτῳ τῷ πάθει ἴσχει τὸ σῶμα. In Cratyl. p. 419. T. I. *Ed. H. Steph.* Ad hoc exemplum, τὸ Δύη, quod, inter alia, per λύπη, exponitur, Auctor noſter, veteris Philoſophiæ placitis innutritus, ſecundum quam *Dolor* eſt *ſolutio continui*, ἀπὸ τοῦ δύω deduxit: *diſſolutionem* partium *corporis* ita opponens *diſſolutioni* ſeu diſſidio *animorum*, quod innuit vox Δύη, nullibi, quod quidem ſciam, alio ſenſu uſurpata. *J. B.*

(cc) Vide. e. g. *Horat.* Sat. 1. 3. 107. *Terent.* Eunuch. Act. 1. Scen. 1. verſ. 16. *J. B.*

GROTII.

b *Salva enim eſſe ſocietas niſi amore & cuſtodia partium non poteſt*] *Seneca* idem epiſtola XLVIII. *Hæc ſocietas diligenter & ſanctè colenda eſt, quæ nos omnes omnibus miſcet, & judicat aliquod eſſe commune jus generis humani.* Videri poteſt hac de re. *Chryſoſtomus* 1. Cor. XI, 1. [Tom. III. *pag.* 405, 406. *Edit. Savil.*]

c *Alia eſt ſine inæqualitate*] Ut in Grammaticis alia *conſtructio convenientiæ*, alia *regiminis.*

d *Deum & homines*] De hac ſocietate vide *Philonem* in ἐξένηψε Νῶε. (pag. 281, 282. *Edit. Paris.*) Habet & *Plutarchus* quædam in Numa. (pag. 62. Tom I. *Ed. Wech.* Potuiſſet Auctor addere locum *Ciceronis*, longè luculentiorem, & aptiorem, quem reperies *De Legib.* Lib. 1. Cap. 7. *J. B.*)

GRONOVII.

13 *Nomen generis*] Ut quum JCti. *adoptionem* dividunt in *arrogationem* & *adoptionem*: *Ariſtoteles* πολιτείαν in μοναρχίαν, ἀριστοκρατίαν, πολιτείαν. Vide *Voſſ.* de Conſtruct. c. 24. Sic & JCti *adoptionem* diſtinguunt in *arrogationem* & *adoptionem* ſpecialius dictam. Sic *cognatos* in *agnatos* & *cognatos*. (Vide Auctorem infra, II. 16. 9.)

14 *Intelligimus*] ſcil. nos quæſituros vel hoc diſputaturos.

15 *Quod juſtum*] i. e. pro facto conceſſo & non improbato. *Plaut.* Ciſtel. 1, 1, 2. *jus faſque eſt.* Perſa 1, 3, 26. *jus eſt.* XII. Tabb. *Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecuniæ tutelave rei ſuæ, ita jus eſto.* (Immo, *ſuper pecuniæ tutelave ſuæ*, ut habet L. 53. D. *De Verb. ſignific.* in Edit. Florent. *J. B.*

16 *Quod injuſtum non eſt*] i. e. quod licet, quia lege nulla prohibetur: quod ſine culpa & injuria facere poſſis.

17 *Utentium*] Hominum.

18 *Repugnat*] Verba *Cic.* 1. Off. 16.

19 *Geniti*] Quia homini naturalis appetitus ſocietatis.

20 Ὑπεροχὴν] Ubi altera pars contrahentium ſuperior, altera inferior.

+ & homines : + ita juſtum aliud eſt [21] ex æquo inter ſe viventium, + aliud ejus [22] qui regit & qui regitur, + qua tales ſunt : quorum hoc jus+ Rectorium, illud + Æquatorium recte, ni fallor, vocabimus.

IV. Ab + hac juris ſignificatione + diverſa eſt altera, (dd) ſed + ab hac ipſa veniens, + quæ ad perſonam refertur : + quo ſenſu [23] jus eſt [24] Qualitas moralis + perſonæ competens + ad aliquid juſte habendum vel agendum. Perſonæ competit hoc jus, + etiamſi rem interdum ſequatur, + ut ſervitutes [25] prædiorum, + quæ jura realia dicuntur, + comparatione facta ad alia mere perſonalia ; + non quia non ipſa quoque perſonæ [26] competant, + ſed quia non alii competunt, quam qui rem certam [27] habeat. + Qualitas autem moralis perfecta, [28] facultas nobis dicitur, minus perfecta, [29] aptitudo : + quibus reſpondent in naturalibus, [30] illi quidem actus, huic autem potentia.

V. + Facultatem + Juriſconſulti [31] nomine ſui appellant, + nos poſthac jus proprie aut ſtricte dictum appellabimus : + ſub quo continentur + poteſtas, tum [32] in ſe, [e] + quæ libertas dicitur, + tum in aliis ; ut patria, dominica : [f] [33] + Dominium, (ee) + plenum ſive + minus pleno, ut [34] uſusfructus, jus [35] pignoris : & [36] creditum +, (ff) cui ex adverſo reſpondet debitum +.

VI. + Sed hæc facultas + rurſum duplex eſt : [37] vulgaris + ſcilicet, quæ uſus particularis cauſa comparata eſt ; & [38] eminens +, quæ ſuperior eſt jure vulga-

G R O T I I.

e *Quæ libertas dicitur*] Quam propterea facultatis nomine optime definiunt Romani Juriſconſulti.

f *Dominium*] *Jus pro Dominio*, Scholiaſtes ad *Horatium*. (Vid. II. Ep. 2. 174. & II. Sat. 3. 217. *J. B.*)

G R O N O V I I.

21 *Ex æquo*] Ut omnibus inter ſe liceant eadem, eadem non liceant, vel, quo omnes ex æquo inter ſe vivere & agere naturæ aut ſocietati placuit.

22 *Qui regit*] Ut liceat majori in minorem, quod non licet minori in majorem aut in parem. Sic Cyrus *feciſſe ſe ut regem* reſpondebat. *Juſtin*. I. 5.

23 *Jus eſt*] Pro auctoritate, ut in XII. Tabb. *rei furtivæ æterna auctoritas*, pro re incorporali, quæ poſſidetur vel acquiritur ab eo cujus eſt. Sic *jus obtinere*, *Plaut*. Caſin. 1, 2, 22. *Cic*. pro Quinct. 9. 1. Ver. 26. *jus uſurpare*, *Liv*. 3, 71. & 5, 12. *jus experiri*, pro Cæcina 12. pro Sext. 42. *Tacit*. 3. ann. 36. *impertiri tralaticium jus*. *Sueton*. Oct. 10.

24 *Qualitas moralis*] i. e. moribus & legibus fundata vis, copia, licentia.

25 *Prædiorum*] Vide *Inſtit*. l. 1. tit. 2. de ſervit. prædiorum.

26 *Competant*] Jura realia.

27 *Habeat*] Domino ſcil. prædii.

28 *Facultas*] i. e. rei.

29 *Aptitudo*] i. e. meritum. *Meus à prætore receſſi*. Perſius. (Locus iſte, qui eſt è Sat. v. 88. non huc pertinet, ſed ad §. ſeq. ubi *Libertas* dicitur *poteſtas* quam quis *in ſe* habet. *J. B.*)

30 *Illi*] Facultati.

31 *Nomine ſui*] Sic *Suum*, *quod vindicari poteſt*. l. 27. §. 2. D. de aur. arg. Sic *Suum cuique tribuere*. *Suum recipere*. l. 7. §. 6. D. Quæ in fraud. cred. *Suum conſequi*. l. 15. §. 5. de re judic. *Sua tutela*. l. 50. pr. de leg. 3. *Suus hæres*. *Sui ſervi & ancillæ*. l. 73. de leg. 3.

32 *In ſe*] Ut quis ſit ſui juris l. 50. pr. de leg. 3. in ſuam tutelam & in ſuam poteſtatem. *Plaut*. Perſa 4, 3. Ita *ancillæ mea quæ fuit hodie*, *ſua nunc eſt*. Curt. 5, 6. *Tandem ſuis rex corporibus & cultu fœminarum abſtineri juſſit*. (Vid. G R O N O V. ad *Livium*, XXVII. 24.

33 *Dominium*] Sic *ſuum cuique tribuere*, in juris præceptis.

34 *Uſusfructus*] Cum alienis rebus utimur fruimur, ſalva illarum ſubſtantia.

35 *Pignoris*] Quod datur in ſecuritatem crediti.

36 *Creditum*] Quod alicui mutuum datum. Sic *Suum recipere*. l. 7. §. 6. quæ in fraud. cred. *Suum conſequi*. l. 15. §. 7. de Re jud.

37. *Vulgaris*] Privatorum facultas in bonis ſuis.

38 *Eminens*] Publica & magiſtratuum, facultas reip. aut ſummæ poteſtatis in privatorum bonis.

(dd) Confer. P U F E N D O R F. De Jur. Nat. & Gent. *Lib*. I. Cap. I. §. 19. 20. *J. B.*

(ee) Confer. P U F E N D O R F. De Jure Nat. & Gent. *Lib*. IV. *Cap*. IV. §. 2. *J. B.*

(ff) Voces *Creditum* & *Debitum*, non tantum ſpectant, ex mente Auctoris, id quod ex qualibet cauſſa, etiam ex delicto, debetur, *L*. 11. 12. D. *De verb. & rerum ſignif*. (vid. infr. *Lib*. II. *Cap*. I. §. 2. & *Cap*. XVII. §. 1.) Sed etiam *jus puniendi*, & *obligationem ad pœnam*, heic complectuntur. Vid. Prolegom. §. 8. *in fin*. & *Lib*. III. *Cap*. XIII. §. 1, 2. *J. B.*

G R O N O-

vulgari, + utpote 39 communitati competens in 40 + partes & 41 res partium, + boni communis cauſa. + Sic regia poteſtas ſub ſe habet & 42 patriam & dominicam poteſtatem: ſic g in res ſingulorum + majus eſt dominium Regis ad bonum commune, quam dominorum ſingularium: ſic 43 reipublicæ quiſque ad uſus publicos magis obligatur, quam creditori.

VII. Aptitudinem vero h 44 ἀξίαν, + id eſt 45 dignitatem vocat a Ariſtoteles. Michael Epheſius, id quod + ſecundum eam æquale dicitur, interpretatur τὸ προσαρμόζον & τὸ πρέπον, + *id quod convenit.* a L. V. Nic. com. c. 6.

+ VIII. 1. + Facultatem 46 reſpicit juſtitia 47 expletrix, + quæ propriè aut ſtrictè

GRONOVII.

39 *Communitati*] Reipublicæ & rempublicam tenenti.

40 *Partes*] In ipſos ſubjectos.

41 *Res*] Patrimonia ſubjectorum.

42 *Patriam & dominicam*] & eas poteſt intendere, ut Romæ; vel remittere, ut Athenis.

43 *Reipubl. quiſque*] Hinc illud *Liv.* 23, 14. *Qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ judicati in vinculis eſſent, qui eorum milites apud ſe fierent, eos noxa pecuniaque ſe exſolvi juſſurum.* Idem lib. 26, 35. *ſervos agricultores rempublicam abduxiſſe, nunc ad militiam parvo ære emendo, nunc remiges imperando, ſi quod cui argenti æriſve fuerit, ſtipendio remigum & tributis annuis ablatum.*

44 ἀξίαν] i. e. meritum. *Aptitudinem* barbare vocat vulgus.

45 *Dignitatem*] Expreſſit vocem Gr. ſed melius reddidiſſet *meritum*. Voce autem *dignitatis* in ſimili re ſupra utitur. Sic & ipſe appellare debuit, omiſſa voce *aptitudinis*, quam ſine dubio refugerunt Romani. *Victorinus* in Rhet. Cic. de inventione: *Juſtitia eſt habitus animi ita informatus, ut omnibus rebus tribuat dignitatem.* i.e. ſuum. *Sueton.* Jul. 41. *Commendo vobis illum & illum, ut veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant.* *Salluſt.* Catil. 35. *fructu laboris induſtriæque meæ privatus ſtatum dignitatis non obtinebam.* Et quemadmodum Facultati *Suum*, ſic Dignitati ſubjicere poterat *Meritum*.

46 *Facultatem reſpicit Juſtitia expletrix*] Expletricem dicit juſtitiam, quam vulgo commutativam vocant, opinor, inde, quod per eam expletur & ſatisfit cuique pro eo, quod ab illo accipimus: nam *explere* Latinis interdum eſt *ſatisfacere*, ut apud *Juſtinum*: (Lib. V. Cap. 4. n. 16.) *explent detrimenta muneribus, contumelias honoribus, execrationes precibus.* Hoc facile tolero: ſed quod idem ſtatuit nimis arctum vocabulum συναλλακτικῆς, id eſt, *contractoriæ*, ſive *commutatoriæ*, vel, ut vulgo loquuntur, *commutativæ*, id probare argumento non videtur. Nam, inquit, ut poſſeſſor meæ rei eam mihi reddat, non eſt ἐκ συναλλάγματος, & tamen ad hanc juſtitiam pertinet. At Ariſtotelici omnino dicunt hoc quoque eſſe ἐκ συναλλάγματος, ſive *ex contractu*. Nam ut juriſconſuli contractus alios faciunt juſtos, alios quaſi contractus, ut negotiorum geſtionem, tutelam, rem communem ſine inita ſocietate &c. Sic *Ariſtoteles* lib. 5. Eth. cap. 5. contractus ait eſſe alios voluntarios, alios involuntarios: & illos quidem, emtionem, venditionem, mutationem, ſponſionem, fœnerationem, depoſitum, locationem, conductionem: hos autem, alios clandeſtinos, ut furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, ſervi corruptelam, cædem dolo factam, falſum teſtimonium: alios violentos, ut flagellationem, vincula, mortem, rapinam, convitium, contumeliam. Palam eſt caſum, quem objicit auctor, ad hoc genus ἀκούσιον ſive *involuntarium* pertinere. (Potuiſſet addere Vir Doctiſſimus, τὸ Συνάλλαγμα, apud *Ariſtotelem*, non ſignificare fundamentum obligationis ex hac Juſtitia oriundæ, ſed tantum rem ipſam, circa quam verſatur Juſtitia, quæ propterea dicitur Δικαιοσύνη vel Δίκαιον, τὸ ἐν τοῖς συναλλάγμασι διορθωτικὸν, Lib. V. Cap. 5. τὸ διορθωτικὸν, ὃ γίνεται ἐν τοῖς συναλλάγμασι, καὶ τοῖς ἑκουσίοις, καὶ τοῖς ἀκουσίοις. Cap. 7. Sed parum refert, quid ſenſerit Stagyrita, cujus diviſio non accuratè reſpondet diviſioni Auctoris noſtri, & à pleriſque jam negligitur. Vide *Pufendorf.* 1. 7. 12. *J. B.*)

47 *Expletrix*] Quæ alias *commutativa* ſeu *correctiva*, & reſpicit illud *ſuum*.

GROTII.

g *In res ſingulorum majus eſt dominium regis*] *Philo* περὶ Φυτουργίας. (p. 222. Edit. Paris.) καὶ μὲν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια παρὰ τοῖς ἀρχομένοις θησαυροφυλακεῖται, τῶν ἡγεμόνων μᾶλλον ἢ τῶν ἐχόντων ἐστίν· *Certe argentum, aurum, & quæ pretioſa alia apud ſubditos cuſtodiuntur, eorum qui regnant magis ſunt quam poſſidentium.* Plinius Panegyrico: (cap. 27.) *cujus eſt quidquid eſt omnium, tantum ipſe, quantum omnes, habet.* Et mox: *Ecquid Cæſar non ſuum videat?* (cap. 50. qui locus tamen malè adfertur & aptatur. *J. B.*) Adde *Sariſberienſem* in Policratico lib. VI. c. 1. (p. 335. Ed. Lugd. Bat. 1639.)

h Ἀξίαν] *Cicero* de Officiis 1: (Cap. 17.) *Sed ſi contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum officii, principes ſint, patria, & parentes, quorum beneficiis maxime obligati ſumus; proximi liberi, totaque domus, quæ ſpectat in nos ſolos, neque aliud ullum poteſt habere perfugium, deinceps bene convenientes propinqui, quibuſcum etiam communis plerumque fortuna eſt: quamobrem neceſ-*

ſtrictè juſtitiæ nomen obtinet, [48] συναλλακτικὴ + Ariſtoteli, [49] nimis + arcto vocabulo, + nam ut poſſeſſor [50] meæ rei eam mihi reddat, [51] non eſt ἐκ συναλλάγματος, + & tamen ad eandem hanc juſtitiam pertinet: + itaque [52] ἐπανορθωτικὴν idem felicius dixit. + Aptitudinem reſpicit [53] attributrix, + quæ Ariſtoteli διανεμητικὴ, + comes earum virtutum, + quæ aliis hominibus utilitatem adferunt, ut + liberalitatis, + miſericordiæ, + providentiæ rectricis.

2. Quod vero idem Ariſtoteles ab expletrice ait reſpici [54] + proportionem [55] ſimplicem, quam ἀριθμητικὴν vocat; ab attributrice autem [56] comparatam, quam + γεωμετρικὴν appellat, quæ ſola apud Mathematicos [i] nomen habet + proportionis; + ex eorum genere eſt quæ ſæpe locum habent, non ſemper: neque verò per ſe juſtitia expletrix ab attributrice + differt tali proportionum uſu, ſed materia circa quam verſatur, ut jam diximus. + Itaque & contractus ſocietatis expletur proportione comparata, & [57] ſi unus tantum aptus inveniatur ad munus publicum, + non alia quam ſimplici [58] commenſione attributio fiet.

3. Ne-

ſaria præſidia vitæ debentur iis maxime, quos ante dixi. Vita autem victuſque communis, conſilia, ſermones, cohortationes, conſolationes, interdum etiam objurgationes in amicitiis vigent maxime. Vide quæ infra dicentur libro II, cap. VII. §. IX, & X. *Seneca* de Beneficiis libro IV. c. II. ubi de teſtamentis agit: *Quærimus digniſſimos, quibus noſtra tradamus*; ipſum locum vide. Adde *Auguſtinum* de Doctrina Chriſtiana lib. I. cap. XXVIII, & XXIX.

i *Nomen habet proportionis*] Habitudinis comparationem vocat *Caſſiodorus*. (Locus exſtat in Lib. *De Dialectic.* pag. 408. *Ed. Paris.* 1589. *In proportione*, inquit, *non eſt ſimilitudo rerum, ſed quædam* HABITUDINIS COMPARATIO. *J. B.*) Eſt hujus proportionis, qua Juſtitia attributrix uti ſolet, non incommoda apud *Homerum* deſcriptio. (Iliad. XIV, 382.

Ἐσθλὰ μὲν ἐσθλὸν ἔδυνε, χέρεια δὲ χείρονι δόσκεν.

Præſtanti dabat hic præſtantia, vilia vili.

GRONOVII.

48 Συναλλακτικὴ] Quaſi diceretur *contractoria*.

49 *Nimis arcto*] Quaſi non ſufficiat denominationes à potiore ſumi. 3, 3, 2.

50. *Meæ rei*] Qui meam rem me inſcio, quacunque occaſione, poſſedit.

51 *Non eſt ἐκ συναλλάγματος*] Imo ex contractu ἀκουσίῳ, ut appellat *Ariſtoteles* 5. Eth. 5. non voluntario, fortuito, &, ut JC. loquitur, ex quaſi contractu. Dein eſt tacitum pactum omnium hominum poſt inventa dominia privata, ut cuique maneat & reſtituatur ſuum.

52 Ἐπανορθωτικὴν] *correctivam*.

53 *Attributrix*] *Diſtributiva*. Alibi dicit *aſſignatricem* 2, 27, 2.

54 *Proportionem ſimplicem*] Dicit Arithmeticam, cum numeri diſtant paribus intervallis, ut duo, quatuor, ſex, octo; vel tres, ſex, novem, duodecim; nam illic ubique duo, hic tres numeri interſunt. *Comparatam* Geometricam, cum quoties primus numerus in ſecundo, toties tertius in quarto: ut tria, ſex, duodecim: nam quoties tria ſunt in ſex, toties ſex in duodecim. Contractum ſocietatis fieri proportione comparata Ariſtotelicorum filii non concedent ei, niſi ſit ſocietas, quam JCti vocant Leoninam ex *Æſopi* fabula. Princeps Arauſionenſis de mille aureis collatis in Indicas ſocietates, in diſtributione redituum, non teruncium accipit amplius quam privati. Quum vero in ſocietate alicui major pars lucri datur propter eximiam operam, aut artem, quam adfert ad lucrum quærendum, non tamen intervenit Geometrica proportio, quia non habetur reſpectus perſonæ, ſed rei quam in commune confert, idque accipit ex pacto. Itaque ibi quoque Arithmeticum par pro pari datur hoſtimentum, opera pro pecunia, ut loquitur *Plautus*. Vide *Hornejum* lib. 3. Ethic. cap. 12. num. 14. [At vero Auctori noſtro rationem ejus, quod dicit, conſtare, in Notis Gallicis oſtendimus *J. B.*]

55 *Simplicem*] Cum diſtant numeri paribus intervallis, ut 2, 4, 6, 8. vel 3. 6, 9, 12. Proportio Arithmetica.

56 *Comparatam*] Cum quoties primus numerus in ſecundo, toties tertium continetur in quarto: ut tres bis in ſex, ſex bis in duodecim, quæ proportio eſt Geometrica.

57 *Si unus tantum*] Ponit caſum impoſſibilem nempe omnes cives præter unum eſſe æquales; quod tum eveniet, quum omnes eundem naſum, os, oculos & faciem habebunt. Vide & *Hornejum* 3, 12, 7.

58 *Commenſione*] Vide *Hornejum* 3. Ethicor. 12. num. 7. caſum ait poſſibilem, proportione Arithmetica.

GRO-

Digitized by Google

3. Neque magis verum eſt quod à nonnullis dicitur, + attributricem verſari circa res communes, expletricem circa 59 res ſingulorum. + Contra enim ſi quis de re ſua legare velit, attributrice juſtitia uti ſolet: + & civitas quæ de communi reddit, (gg) quod civium quidam 60 in publicum impenderunt, nonniſi expletricis juſtitiæ officio fungitur. + Recte hoc diſcrimen notatum à 61 Cyri magiſtro: nam cum Cyrus puero minori minorem tunicam, ſed alienam, attribuiſſet, & majori contra majorem, docuit eum magiſter: ὅτι ὁπότε μὲν καθεσταθείη τοῦ ἁρμόττοντος κριτὴς, οὕτω δέοι ποιεῖν. ὁπότε δὲ κρίναι δέοι ὁποτέρου ὁ χιτὼν εἴη, τοῦτο σκεπτέον τίς κτῆσις δικαία ἐστί· πότερα τὸν βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν, ἢ τὸν ποιησάμενον ἢ πριάμενον κτήσασθαι; *Tunc quidem ubi conſtitutus eſſet arbitrator ejus quod cuique conveniret, ita agendum eſſe; at ubi judicandum eſſet utrius eſſet tunica, id ſpectandum* [k] *utra poſſeſſio juſtior, eumne rem habere qui vi abſtuliſſet, an qui feciſſet aut emiſſet.*

+ IX. 1. Eſt & [l] + tertia juris ſignificatio, + quæ idem valet quod lex, + quoties vox legis 62 largiſſime ſumitur, ut ſit + regula actuum moralium + obligans ad id 63 quod rectum eſt. 64 Obligationem + requirimus: + nam conſilia, (hh) & ſi qua ſunt alia præſcripta, honeſta quidem, ſed non obligantia, + legis aut juris nomine non veniunt. 65 Permiſſio + autem proprie non actio eſt legis, (ii) ſed actionis negatio, + niſi quatenus alium ab eo cui permittitur obligat ne impedimentum ponat. Diximus autem, 66 + ad rectum obligans, non ſimpliciter ad juſtum, quia [m] + jus hac notione, non ad 67 ſolius juſtitiæ, qualem expoſuimus, + ſed & aliarum

GROTII.

k *Utra poſſeſſio juſtior*] Vide eundem *Xenophontem* παιδείας ſecundo. Huc ſpectat lex per Moſem data: *non miſereberis in judicio pauperis.* Exod. XXIII, 3. *Levitic.* XIX, 5. Oportet enim, ut *Philo* ait, τὰ πράγματα ἀθρεῖν τῆς τῶν δικαζομένων φαντασίας, *res abſtrahere à litigatorum reſpectu.* [Locus *Philonis* legitur in Lib. *De Judiciis*, pag. 720. *Ed Par.* Apud *Xenophontem* vero, quod huc faciat, nil reperio, niſi quod videre poteris Cap. II. Libri indicati, §. 10, 11. *Ed. Oxon. J. B.*]

l *Tertia juris ſignificatio quæ idem valet quod lex*] Hoc ſenſu dixit *Horatius* (1. Sat. III., 111.)

Jura inventa metu injuſti fateare neceſſe eſt.

Et alibi: *Jura neget ſibi nata.* (Art. Poet. verſ. 122.) Ubi Scholiaſtes: *legum ſit contemtor.*

m *Jus hac notione, non ad ſolius juſtitiæ, qualem expoſuimus, ſed & aliarum virtutum materiam pertinet*] Exemplum ſit in Zaleuci lege, pœnam irrogante ei qui contra Medici præceptum vinum bibiſſet. (Habet ex AELIANO, *Var. Hiſt.* II. 37. Adde Notam *Perizonii* in Lib. III. c. 34. ejuſdem Auctoris. *J. B.*)

GRONOVII.

59 *Res ſingulorum*] Vide *Horneium* 3. Ethic. II, 24.

60 *In publicum*] Exemplum eſt apud *Livium* 31, 13. eorum qui in publicum quid impenderunt.

61 *Cyri magiſtro*] Apud *Xenophontem* in Cyripædia, (Lib. 1. Cap. III. §. 14. *Ed. Oxon.*)

62 *Largiſſime*] Ne quis decipiatur, ut in tit. 2. Inſtit. (Vult dicere, ne quis putet, eodem ſenſu *Legis* vocem heic uſurpari, ac ſumebatur apud Romanos, ut patet ex §. 4. Tit. *Inſt.* laudati. *J. B.*

63 *Quod rectum eſt*] Officiorum regula *Sen.* 2. de Ira 21. *Sen.* 4. ben. 12. legem juſti injuſtique regulam eſſe.

64 *Obligationem*] Reddit rationem quare *obligans* dixerit, & non *conſulens.*

65 *Permiſſio*] Reddit rationem quare *obligans* dixerit, & non *permittens.*

66 *Ad rectum*] Nam & *honeſte vivere* inter juris præcepta eſt.

67 *Solius juſtitiæ, qualem*] Particularis, quæ vel συναλλακτικὴ vel διανεμητικὴ. i. e. commutativa vel diſtributiva.

(gg) Reſpicit heic Auctor ad locum *Ariſtotelis*, Ethic. Nicom. v. 7. pag. 63. E. *Edit. Pariſ.* de quo in Notis Gallicis egimus, & in eo Philoſophum non ſatis rectè ratiocinari, oſtendimus. *J. B.*)

(hh) Vide PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. 1. Cap. VI. §. 1. *J. B.*

(ii) *Permiſſionem* non eſſe meram actionis negationem, à parte Legis, oſtendimus ad PUFENDORF. Lib. 1. Cap. VI. §. 15. *Not.* 2. & de ea re plenius egimus in Notis Gallicis ad hunc *Grotii* noſtri locum. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

rum virtutum materiam pertinet. + Attamen ab hoc jure, [68] quod rectum eſt, laxius juſtum dicitur.

2. + Juris ita accepti + optima partitio eſt, quæ apud Ariſtotelem exſtat, (kk) ut ſit + aliud jus naturale, + aliud voluntarium, + quod ille legitimum vocat, + legis vocabulo [69] ſtrictius poſito: interdum & [70] τὸ ἐν τάξει, + conſtitutum. + Idem diſcrimen apud Hæbræos reperire eſt, (ll) qui cum diſtincte loquuntur, jus naturale vocant n [71] מצות, jus conſtitutum + חקים, quorum illud + δικαιώματα, hoc + ἐντολὰς ſolent vertere [72] Helleniſtæ +.

X. 1. o + Jus naturale eſt [73] + dictatum rectæ rationis, indicans actui alicui, [74] + ex ejus convenientia aut diſconvenientia cum ipſa natura [75] rationali ac (mm) ſociali, + ineſſe moralem [76] turpitudinem, + aut [77] neceſſitatem moralem, + ac conſequenter + ab auctore naturæ Deo talem actum aut vetari, aut præcipi.

2. + Actus + de quibus tale exſtat dictatum, [78] + debiti ſunt aut [79] + illiciti [80] + per ſe, (nn) + atque ideo à Deo neceſſario præcepti aut vetiti intelligun-

GROTII.

n מצות] משפט. Sic *Maimonides* lib. III. ductoris dubitantium cap. XXVI.

o *Jus naturale eſt dictatum rectæ rationis*] Philo libro, omnem virum bonum eſſe liberum: Νόμος δὲ ἀψευδὴς ὁ ὀρθὸς λόγος, οὐχ ὑπὸ τοῦ δεῖνος, ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ, φθαρτός, οὐκ ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχος ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως, ἄφθαρτος, ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθείς· *Lex mentiri neſcia eſt recta ratio, quæ lex, non ab hoc aut illa mortali mortalis, non in chartis aut columnis exanimis exanima, ſed corrumpi neſcia, quippe ab immortali natura inſculpta in immortali intellectu.* (Pag. 871. B Ed. Par.) *Tertullianus* de corona militis: (*Cap.* VI.) *Quæres igitur Dei legem, habens communem iſtam in publico mundi, in naturalibus tabulis.* M. Antoninus lib. II. τέλος λογικῶν ζώων, τὸ ἕπεσθαι τῷ τῆς πόλεως καὶ πολιτείας τῆς πρεσβυτάτης λόγῳ καὶ θεσμῷ. (§. 16.) *Finis animantium ratione utentium, ſequi legem ac normam civitatis ac reipublicæ omnium antiquiſſimæ.* Adde Ciceronis locum de Republica III, quem adducit *Lactantius* VI, 8. Præclara ſunt quæ in hanc rem habet *Chryſoſtomus* XII, & XIII. de ſtatuis. Nec ſpernenda quæ *Thomas* Secunda Secundæ LVII. 2. & *Scotus* III. diſt. 37.

GRONOVII.

[68] *Quod rectum eſt*] Laudabile ac probandum.

[69] *Strictius*] Non pro lege ſcripta, aut pro juſſu imperantis.

[70] Ἐν τάξει] i. e. ordinatum, conſtitutum.

[71] מצות, *jus conſtitutum* חקים] מצות præcepta, חקים ſtatuta, leges, à חק jus. Ab altera ſpecie definitur δικαιοσύνη, ἀρετὴ διανεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν. περὶ ἀρετ. καὶ κακ. p. 373. Ab altera δικαιοσύνη ἐστὶ τὸ δίκαιον ἐν ἰσότητι συμβολαίων. Ἠθ. Μεγάλ. 1. 34.

[72] *Helleniſtæ*] Interpretes LXX. Bibliorum.

[73] *Dictatum rectæ rationis.*] Lex mentibus inſita bene natis. Admonitio inteſtina conſcientiæ. Inſtinctus, inſita notio.

[74] *Ex ejus convenientia*] Propterea quod rectæ rationi, vel ingenitis homini veri & æqui principiis congruat aut repugnet. *Perſ.* Sat. 5, 96. *Stat contra ratio & ſecretam gannit in aurem, Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.*

[75] *Rationali*] Humana.

[76] *Turpitudinem*] Ad abſtinendum, vel cavendum.

[77] *Neceſſitatem*] Ad faciendum, vel præſtandum.

[78] *Debiti*] Cum ineſt neceſſitas moralis.

[79] *Illiciti*] Cum ineſt turpitudo.

[80] *Per ſe*] Etiam non accedente juſſu Dei aut hominis.

(kk) In *Ethic. ad Nicom.* Lib. V. Cap. 10. Sed utrumque, ſecundum Philoſophum, partem facit *Juris Civilis*, quod vocat Δίκαιον Πολιτικὸν, ut ea, de quibus agitur, Δίκαιον Φυσικὸν, & Δίκαιον Νομικόν. Adeoque paullo aliter diviſio Auctoris noſtri ſeſe habet. *J. B.*

(ll) Hoc diſcrimen non ſemper obſervari, ipſe Auctor fatetur, in Adnotat. ad *Luc.* 1, 6. Vide & Clar. *Clericum*, in Geneſ. XXVI, 5. *J. B.*

(mm) Voces illas, *ac ſociali*, quamquam in omnibus Edd. deſint, confidenter addidimus, Auctorem ipſum ducem ſequuti, qui infra §. 12. *num* 1. eas habet, & heic à Typographis omiſſas facilè potuit non animadvertere; ut in aliis locis, ubi res majoris adhuc momenti erat, id ei accidiſſe, oſtendemus *J. B.*

(nn) Verum quidem eſt, Deum non potuiſſe, ſalvâ ſapientiâ ſuâ, actus, qui heic vocantur *debiti*, vetare, aut contrarios præcipere. Attamen vinculum ipſum *Obligationis*, quâ quis tenetur illos exercere, ab his abſtinere, non ex ipsâ naturâ actuum oritur, ſed à *voluntate* Dei, quatenus eſt Auctor naturæ rerum, & ſummus Hominum

Digitized by Google

liguntur: qua nota + diſtat hoc jus non ab humano tantum jure, + ſed & à [81] divino voluntario, quod non ea præcipit aut vetat + quæ per ſe ac ſuapte natura aut [82] debita ſunt, aut illicita, + ſed vetando illicita, præcipiendo debita facit.

3. Ad juris autem naturalis intellectum, notandum eſt, + quædam dici ejus juris non proprie, ſed ut [83] ſcholæ loqui amant, [84] reductive, quibus jus naturale non repugnat, + ſicut juſta modo diximus appellari ea quæ [85] injuſtitia carent: + interdum etiam per abuſionem ea, quæ ratio [86] honeſta, + aut oppoſitis meliora eſſe indicat, etſi non debita, ſolent dici juris naturalis.

4. Sciendum præterea, jus naturale [87] non de iis tantum agere + quæ citra voluntatem humanam exiſtunt, ſed de multis etiam + quæ voluntatis humanæ actum [88] conſequuntur. + Sic dominium, quale nunc in uſu eſt, voluntas humana [89] introduxit: + at eo [90] introducto + nefas mihi eſſe id arripere te invito quod tui eſt dominii, + ipſum indicat jus naturale; + quare [p] furtum + naturali jure prohibitum dixit + Paullus [a] Juriſconſultus, + natura turpe Ulpianus, + Deo diſplicere [91] Euripides his in Helena verſibus: [909, & *ſeq.*]

[a] *L. 1. D. de Furtis. L. Probrum, 42. D. de verb. ſignificat.*

Namque odit ipſe vim Deus: nec divites
Nos eſſe rapto, ſed probe partis cupit.

Spernen-

minum Legislator. Adeoque, accuratè loquendo, tales actus non poſſunt dici *per ſe* debiti, aut illiciti. Quâ de re aliquid diximus in Præfatione Gallicâ ad PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* pag. 66. ſecundæ Edit. & nuperrime egimus fusè ſatis in examine *Judicii* Illuſtris LEIBNITZII, ſubjecto quartæ Editioni verſionis noſtræ Libelli *De Offic. Hom. & Civ. J. B.*

GROTII.

p *Furtum naturali jure prohibitum*] Julianus: ὁ δεύτερος νόμος (poſt illum de Deo agnoſcendo & colendo) ἱερὸς φύσει καὶ θεῖος, ὁ τῶν ἀλλοτρίων πάντῃ καὶ πάντως ἀπέχεσθαι κελεύων, καὶ μήτε ἐν λόγῳ, μήτε ἐν ἔργῳ, μήτε ἐν αὐταῖς λανθανούσαις τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις ταῦτα ἐπιτρέπων συγχεῖν. (Orat. VII. pag. 209. C. D. Ed. Spanheim.) *Lex altera & ipſa ſuapte natura ſancta atque divina ea eſt, quæ ſemper & ubique alienis abſtineri jubet, neque vero aut verbo, aut facto, aut arcanis animi cogitationibus contrairi ſinit.* Cicero de Officiis III. (c. 10.) ex Chryſippo: *In vita ſibi quemque petere quod pertineat ad uſum, non iniquum eſt: alteri ſurripere, jus non eſt.*

GRONOVII.

81 *Divino voluntario*] Infra num. 15. ut cum Deus præcepit non tangi arborem ſcientiæ boni & mali; abſtineri porcis & aliis animalibus, quæ pro immundis præſcripſit Lex Moſaica.

82 *Debita*] Ut tegere verenda, ut *Paulus* 1. ad Corinth. XI. 14. ſcribit, comam longam natura dedecere virum. i. e. honeſtate morum, quæ inter homines. Apoſtolus φύσεως vocabulum etiam adhibet.

83 *Scholæ*] Scholaſtici.

84 *Reductive*] Per applicationem aut interpretationem.

85 *Injuſtitia carent*] Ut quæ nullius ſunt cedere occupanti: quod per ſe naturæ non eſt, ſed tamen eo refertur.

86 *Honeſta, aut oppoſitis*] Ut velare notas ſexus, nec cum Cynicis in publico prurire. Sic *Paulus* 1. Corinth. XI. 14. ἢ οὐδὲ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν. (Exempla aptiora, ex mente Auctoris noſtri, vide infra, circa *Concubinatum*, *Divortium*, *Polygamiam*, I. 2. 6. *num.* 2. Adde II. 12. n. 2. III. 3. 6. n. 3. & III. 4. 2. *num.* 1. *J. B.*)

87 *Non de iis tantum agere*] i. e. ſubjectam habere materiam non modo ea, quæ ipſa natura comparavit ſine diſputatione aut conſtitutione humana, ſed etiam res, ut ſeſe habent, poſtquam in eis id, quod natura erant, judicium humanum & conſuetudo, aliquam partem mutavit.

88 *Conſequuntur*] Ubi homines fecere quod natura non erat.

89 *Introduxit*] Intelligit dominium privatum quale nunc in uſu, quo unusquiſque ſuæ rei eſt dominus; nam natura omnia fecit communia.

90 *Introducto*] Poſtquam hoc placuit, ut omnia non eſſent amplius communia.

91 *Euripides*] Vide ſimilem locum in *Plauti* Prolog. Rudent. v. 10. & *ſeqq.*

Spernenda, ſi non jure veniat, copia eſt.
Communis æther hominibus, tellus quoque,
In qua ampliare cuique ſic fas eſt domum,
Ut ab alienis rebus ac vi temperet.

5. + Eſt autem jus naturale adeo immutabile, (oo) ut ne à Deo quidem mutari queat. Quanquam enim immenſa eſt Dei potentia, + dici tamen quædam poſſunt, ad quæ ſe illa 92 non extendit; + quia quæ ita dicuntur, 93 dicuntur tantum, ſenſum autem qui rem exprimat nullum habent, ſed ſibi ipſis 94 repugnant. + Sicut ergo ut bis duo non ſint quatuor 95 ne à Deo quidem poteſt effici, + ita ne hoc quidem, ut quod 96 intrinſeca ratione malum eſt, malum non ſit. + Et hoc eſt quod ſignificat Ariſtoteles, cum dicit: (pp) 97 ἔνια εὐθὺς ὠνόμασται συνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος. + Nam 98 ut eſſe rerum poſtquam ſunt & qua ſunt aliunde non pendet, ita & proprietates, quæ eſſe illud neceſſario conſequuntur; + talis autem eſt malitia quorundam actuum, comparatorum ad naturam ſana ratione utentem. + Itaque & Deus ipſe ſecundum hanc normam de ſe judicari patitur, ut videre eſt Gen. XVIII, 25. Eſai. V, 3. Ezech. XVIII, 25. Jerem. II, 9. Mich. VI, 2. Rom. II, 6. III, 6.

6. + Fit tamen interdum ut in his actibus, de quibus jus naturæ aliquid conſtituit, 1 imago quædam mutationis fallat incautos, + cum revera non jus naturæ mutetur, quod immutabile eſt, ſed res, de qua jus naturæ conſtituit, quæque mutationem recipit. Exempli gratia: ſi creditor quod ei debeo 2 acceptum ferat, + jam ſolvere non teneor, non quia jus naturæ deſierit præcipere ſolvendum quod debeo, ſed quia quod debebam deberi deſiit: ut enim recte in Epicteto [a] Arrianus: οὐκ ἀρκεῖ τὸ δανείσασθαι πρὸς τὸ ὀφείλειν, ἀλλὰ δεῖ προσεῖναι καὶ τὸ ἐπιμένειν ἐπὶ τοῦ δανείου, καὶ μὴ διαλελύσθαι αὐτό· *non ſufficit ut debeatur pecunia datam eſſe mutuam, ſed oportet + ut & maneat adhuc indiſſoluta mutui obligatio.* Ita ſi quem Deus occidi præcipiat, ſi res alicujus auferri, + non licitum fiet homicidium aut furtum, + quæ voces vitium

[a] Lib. I. Diſſ. C. 7. pag. 34. *Ed. Colon.* 1595.

GRONOVII.

92 *Non extendit*] Quæ, ſi ita licet loqui, Deus non poſſit.

93 *Dicuntur tantum*] Quaſi ſint aliquid, mente concipiuntur, & efferuntur tantummodo ac pronuntiantur; ut Centaurus, Chimæra, Gorgo: effectum autem habent nullum, & exiſtere nequeunt. Phil. *Entia rationis.*

94 *Repugnant*] Hoc eſt, ut ſcholæ dicunt, contradictoria ſunt.

95 *Ne à Deo quidem poteſt effici*] Quia Deus ſemel aliter ſtatuit.

96 *Intrinſeca*] Per ſe ac ſua natura.

97 *Ἔνια*] Quædam ſtatim nominantur conjuncta cum vitio (malitia,) vel, quædam ſtatim ut nominata ſunt, junctam pravitatem præ ſe ferunt.

98 *Ut eſſe rerum, poſtquam ſunt, & qua ſunt*] Ut res, ex quo ſemel extiterunt, ſpeciemque & habitum acceperunt, non aliam ſumunt cauſam, & quod ſunt, non precario, ſed jam per ſe & ob ſuam materiam ſunt; neque ut ſint, alienum beneficium exſpectare, aut aliunde pendere neceſſe habent: ita & affectiones, quæ illis naturis materiiſque neceſſario adhærent.

1. *Imago*] i. e. videatur imprudentibus & minus intentis aliquid mutari, ubi tamen jus conſtat, & ejus mutatum nihil eſt.

2 *Acceptum ferat*] i. e. ſe accepiſſe ſcribat aut teſtatum faciat.

(oo) Vide PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. III. §. 5.

(pp) Locus eſt *Ethic. ad Nicom.* Lib. II. Cap. VI. Sed tu inſpice, & non ſatis apte heic adferri animadvertes. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

vitium involvunt, ſed [3] non erit homicidium aut furtum, + quod vitæ & rerum ſupremo domino auctore fit.

7. + Sunt & quædam juris naturalis non ſimpliciter, ſed pro certo rerum ſtatu: + ſic communis rerum uſus naturalis fuit, quamdiu dominia introducta non erant; + & jus ſuum per vim conſequendi [4] ante poſitas leges.

XI. 1. Diſcrimen autem quod + in Juris Romani libris exſtat, (qq) + ut jus immutabile aliud ſit + quod animantibus cum homine ſit commune, + quod arctiori ſignificatu vocant jus naturæ; + aliud hominum proprium, + quod ſæpe jus gentium nuncupant, [5] uſum + vix ullum habet. + Nam juris proprie capax non eſt niſi natura præceptis [6] utens generalibus, quod recte vidit Heſiodus: [a] a Oper. & Dier. vers. 276, & ſeqq.

> Τὸν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων·
> Ἰχθύσι γὰρ, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς,
> Ἐσθέμεν ἀλλήλους· ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ᾽ αὐτῶν.
> q Ἀνθρώποισι δ᾽ ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη.

> *Humano generi nam lex datur ab Jove ſummo:*
> *Quippe feræ, piſces, avium genus altivolantum*
> *Mutua ſe vertunt in pabula, juris egentes.*
> *Juſtitia at nobis, quæ res eſt optima, ceſſit.*

In equis, in leonibus juſtitiam non dicimus, inquit Cicero de Officiis [b] primo. Plutarchus [c] in vita Catonis majoris νόμῳ μὲν γὰρ καὶ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν· *lege & juſtitia adverſus homines tantum natura utimur.* Lactanctius [d] lib. V. *In omnibus enim videmus* [7] *animalibus, quæ ſapientia carent, conciliatricem ſui eſſe naturam.* + *Nocent enim aliis ut ſibi proſint: neſciunt enim quia malum eſt nocere. Homo vero, quia ſcientiam boni & mali habet, abſtinet ſe à nocendo etiam cum incommodo ſuo.* Polybius, cum narraſſet

b Cap. 16.
c Tom. I. pag. 339. A.
d Cap. 17.

GROTII.

q Ἀνθρώποισι δ᾽ ἔδωκε δίκην] *Juvenalis* Satyra XV. (verſ. 142. & ſeqq.)

> ——— ———*Venerabile ſoli*
> *Sortiti ingenium divinorumque capaces,*
> *Atque exercendis capiendiſque artibus apti,*
> *Senſum è cæleſti demiſſum traximus arce,*
> *Cujus egent prona & terram ſpectantia Mundi*
> *Principio indulſit communis Conditor illis,*
> *Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos*
> *Affectus petere auxilium & præſtare juberet,*
> *Diſperſos trahere in populum*, &c.

Chryſoſtomus ad VII. Rom. (Homil. VIII. pag. 118. Tom. III. *Ed. Eton. Savil.*) τὸν τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου λόγον οὐδὲ κινεῖν δεῖ ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀναισθήτων. (Id eſt, juſti & injuſti regulas, neque adverſus inanimata & ſenſu carentia, movendas aut negligendas. Quod igitur innuere potius videtur, jus aliquod eſſe Brutis cum Homine commune. *J. B.*)

GRONOVII

3 *Non erit homicidium*] Non magis quam ſi morbo hominem ſolvat; ſi naufragio aut alio caſu, vel mortalitatem ejus finiat, vel rem familiarem aut imminuat, aut ad alium transferat.

4 *Ante poſitas leges*] Quibus illud jus à privatis ad ſelectos judices translatum eſt.

5 *Uſum vix ullum*] Neque enim brutorum inter ſe, neque hominum cum brutis ſocietas eſt: tantum turpiores facit homines id non ſervantes.

6 *Utens generalibus*] Quæ circa ſimilia ſimiliter agere novit, ut dixit in Prolegomenis, §. 7.

7 *Animalibus, quæ ſapientia carent*] Omnia animalia muta & ratione defecta quærere ſua commoda; quamvis damno aliorum.

(qq) Vide PUFENDORFIUM noſtrum, *De Jure Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. III. §. 2, 3. *J. B.*

ſet quibus initiis primum conveniſſent homines, addit, [r] ſi quis in parentes aut beneficos injurius fuiſſet, fieri non potuiſſe quin id cæteri ægre ferrent, [ſ] ratione addita: τοῦ γὰρ γένους τῶν ἀνθρώπων ταύτῃ διαφέροντος τῶν ἄλλων ζώων, ᾗ μόνοις αὐτοῖς μέτεστι νοῦ καὶ λογισμοῦ, φανερὸν ὡς οὐκ ἂν εἰκὸς παρατρέχειν αὐτοὺς τὴν προειρημένην διαφορὰν, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων, ἀλλ' ἐπισημαίνεσθαι τὰ γινόμενα [ſ] καὶ δυσαρεστεῖσθαι τοῖς παροῦσι. *Quoniam enim humanum genus hoc aliis animantibus diſtat, quod mente ac ratione utitur,* + *omnino credibile non eſt tam alienum à natura ſua actum ab ipſis diſſimulatum iri, ut in aliis animantibus: ſed quod factum eſt, revocatum iri ad animum cum offenſæ ſignificatione.*

r Lib. VI. Cap. 4.

2. Quod [t] ſi quando + brutis animantibus juiſtitia tribuitur, + id fit improprie [u] + ex quadam in ipſis umbra rationis atque veſtigio. + An verò actus ipſe, de quo jus naturæ conſtituit, ſit nobis communis cum aliis animantibus, + ut prolis educatio, an nobis proprius, + ut Dei cultus, + ad juris ipſam naturam nihil refert.

+ XII. 1. Eſſe autem aliquid juris naturalis probari ſolet + tum ab eo quod prius eſt, + tum ab eo quod poſterius, quarum probandi rationum + illa ſubtilior eſt, + hæc popularior. A priori, + ſi oſtendatur rei [8] alicujus convenientia aut diſconvenientia neceſſaria + cum natura rationali ac ſociali: à poſteriori verò, ſi non certiſſima fide, (rr) certe probabiliter admodum, + juris naturalis eſſe colligitur id, quod apud omnes gentes, aut moratiores omnes tale eſſe creditur. + Nam [9] univerſalis effectus univerſalem requirit cauſam; + talis autem exiſtimationis cauſa vix ulla videtur eſſe poſſe præter [10] ſenſum ipſum, communis qui dicitur. 2. Heſio-

GROTII.

r *Si quis in parentes injurius fuiſſet*] Exemplum vide in Chamo, Gen. IX. 22. Ubi pœna ſequitur.

ſ Καὶ δυσαρεστεῖσθαι τοῖς παροῦσι] Chryſoſtomus XIII. de ſtatuis: (*Tom. VI. pag. 550. Edit. Savil.*) καὶ γὰρ τὸ συναγανακτεῖν τοῖς ὑβριζομένοις, φυσικὸν ἅπαντες ἔχομεν. εὐθέως οὖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν ἐχθροὶ γινόμεθα κἂν μηδὲν ὦμεν αὐτοὶ πεπονθότες. *Natura id habemus, ut indignationem noſtram conjungamus cum iis qui male tractati ſunt; ilico enim injurioſis hominibus infenſi ſumus, etiamſi ad nos nulla pars injuriæ pervenit.* Scholiaſtes ad *Horatium* Satyra III. lib. I. (vers 97.) *Senſit aliter indignatur & animus, cum audierit homicidium factum, aliter cum furtum.* (In fine loci Polybiani, pro vocibus τὰ γινόμενα, legitur τὸ γινόμενον, in Edit. *Caſauboni.*]

t *Si quando brutis animantibus juſtitia tribuitur*] Divinationem quandam juſtitiæ in elephantis notat *Plinius* lib. VIII. cap. V. Idem libro X. narrat aſpidem fuiſſe quæ ſuum ipſa catulum necaret, quod is catulus hoſpitis filium interemiſſet.

u *Ex quadam in ipſis umbra rationis atque veſtigio*] Seneca de Ira libro I, cap. III. feras ira carere dixit, ſed pro ira habere impetum. *Muta animalia*, ait, *humanis affectibus carent: habent autem ſimiles illis quoſdam impulſus.* Sic in beſtiis non eſſe κακίαν ſed ὡσανεὶ κακίας, non vitia ſed vitiorum ſimulacra, dixit *Origenes* contra *Celſum*: ὡς ἂν θυμοῦσθαι τὸν λέοντα, *velut iraſci leonem.* (Lib. IV. pag. 225. *Edit. Cantabrig.*) Peripatetici apud *Porphyrium*, de non eſu animantium tertio. (Pag. 309. *Ed. Lugd.* 1620. Adde quæ habet de *Stoicis*, Cl. HEINECCIUS, *Elem. Juris Civil. ſecundum ordinem Inſtitution. Juſtin.* Lib. I. Tit. XXVI. §. 303. in Not.

GRONOVII.

8 *Alicujus convenientia*] Ut cum oſtenditur, innoxium hominem occidere, eſſe injuſtum, quia natura appetit conſervationem ſui & omnium, quæ ſunt ejuſdem ſocietatis.

9 *Univerſalis*] Effectus ad omnes plurimosve pertinens cauſam juxta late patentem & inter multos plurimosve communicatam.

10. *Senſum ipſum, communis*] *Cic.* de leg. 16. *Communis intelligentia*, *Horat.* 1. Sat. 3. *Communi plane ſenſu caret.* *Gell.* 20, 22. *cum ſenſus intelligentiæque communis fide nobis notæ res efficit.* Juvenal. 8. Sat. 73. *Rarus enim ferme ſenſus communis in illa Fortuna.* Arrian. *Epictet.* 3, 6. ὁ κοινὸς νοῦς. Marcus κοινονοημοσύνην, lib. 1. ad ſe ipſum, ubi Caſ. *Lactant.* 3. 28. *in tantos errores inciderunt, ut etiam communem ſapientiam non tenerent.* *Phædrus* fab. 7. *quibus honorem & gloriam Fortuna tribuit, ſenſum communem abſtulit.* Seneca ep. 5. & 9.

(rr) Quouſque ratio illa valere queat, vide apud PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. III. §. 7, 8. & in Præfatione noſtra Gallica ad hoc Opus, §. 4. *J. B.*

GRO-

2. Heſiodi + eſt dictum à multis laudatum: (ſſ)

> Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἥντινα πολλοὶ
> Λαοὶ φημίζουσι.

> *Non etenim penitus vana eſt ſententia, multi*
> *Quam populi celebrant.*

x Τὰ κοινῇ φαινόμενα πιστά, (tt) *quæ communiter ita videntur fida ſunt*, ajebat Heraclitus ſtatuens [11] λόγον τὸν ξυνὸν optimum eſſe veritatis [12] κριτήριον. Ariſtoteles: κράτιστον πάντας ἀνθρώπους φαίνεσθαι συνομολογοῦντας τοῖς ῥηθησομένοις· *potentiſſima probatio eſt, ſi in id quod dicimus omnes conſentiant.* Et [a] Cicero: *In re conſenſio omnium gentium jus naturæ putanda eſt.* + Seneca [b]: *Argumentum veritatis eſt aliquid omnibus videri.* Quinctilianus [c] *Pro certis habemus ea in quæ communi opinione conſenſum eſt.* Non fruſtra autem dixi gentes moratiores: nam, ut recte notat Porphyrius, [d] y τινὰ τῶν ἐθνῶν ἐξηγρίωται, καὶ ἐστὶ φύσει θηριώδη, ἐξ ὧν οὐ προσήκει τοὺς εὐγνώμονας τῆς ἀνθρωπίνης καταψεύδεσθαι φύσεως.

[a] 1. Tuſc. c. 13.
[b] Epiſt. 117.
[c] Inſt. Orat. V. 10.
[d] De non eſu Animantium, Lib. IV. pag. 428. Ed. Lugd.

GROTII.

x Τὰ κοινῇ φαινόμενα πιστά,] *Ariſtoteles* Nicom. x, 11. ὃ γὰρ πᾶσι δοκεῖ τοῦτο εἶναι φαμέν, ὁ δ' ἀναιρῶν ταύτην τὴν πίστιν οὐ πάνυ πιστότερα ἐρεῖ· *Quod omnibus ita videtur, ita eſſe dicimus, qui vera hanc fidem velit tollere, nihilo ipſe credibiliora dicet.* Seneca Epiſt. 81. *In tanta judiciorum diverſitate referendam bene merentibus gratiam omnes uno tibi, quod ajunt, ore affirmabunt.* Quinctilianus: *Conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum, ſicut vivendi, conſenſum bonorum.* (Inſtit. Orat. 1. 6.) *Joſephus* antiquæ hiſtoriæ XVI. (Cap. VI. §. 8. Edit. Hudſon.) ἔθιμον μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι γένος ὃ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται, κατὰ πόλεις ἐσθ' ὅπη πολλῆς γενομένης τῆς διαφορᾶς· τὸ δίκαιον δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδεύειν, λυσιτελέστατον ὂν Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, οὗ πλεῖστον οἱ παρ' ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς, εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὔνους καὶ φίλους ἀπεργάζονται. διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἀπαιτητέον, καὶ δεῖν οὐκ ἐν διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευμάτων οἴεσθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιτηδείως ἔχειν· τοῦτο γὰρ κοινὸν ἅπασι, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus gens nulla eſt quæ iiſdem tota utatur, ſæpe oppidatim diſcrepatur plurimum. At jus ipſum omnibus æqualiter hominibus expedit, tam barbaris utile quam Græcis, cujus quidem rationem habentes maximam, quæ apud nos ſunt leges, faciunt nos, eas pure modo obſervemus, cunctis hominibus benevolos & amicos. Talia ſunt quæ exigi a legibus par eſt. Neque illas averſari ut à ſe alienas arbitrari debent alii, in ea quod inſtitutis differunt, ſed id potius ſpectandum an ad virtutem ac probitatem ſint accommodatæ. Hoc enim ad omnes communiter pertinet, ſolumque per ſe ſufficit ad tutandam hominum vitam.* *Tertullianus* præſcriptione adverſus hæreticos (Cap. 28.): *Quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum ſed traditum.* [Omnia iſta loca, ſi duo priora excipias, parum ad rem faciunt. Immo verba *Quinctiliani* contrarium innuere potius videntur. *J. B.*

y Τινὰ τῶν ἐθνῶν ἐξηγρίωται] *Juſtinus* colloquio cum Tryphone: πλὴν ὅσοι ὑπὸ ἀκαθάρτου πνεύματος ἐμπεφορημένοι, καὶ ὑπὸ φαύλης ἀνατροφῆς, καὶ ἐθῶν φαύλων καὶ νόμων πονηρῶν διαφθαρέντες, τὰς φυσικὰς ἐννοίας ἀπώλεσαν· *Exceptis illis qui ab impuris ſpiritibus abrepti, & per malam educationem, inſtituta prava & leges iniquas corrupti, naturales notiones perdiderunt* (Pag. 281. *Edit. Oxon.*) *Philo* libro, Omnem bonum eſſe liberum: διὸ καὶ θαυμάσαι ἄν τις τῆς ἀμβλυωπίας τοὺς τρανὰς οὕτω πραγμάτων ἰδιότητας μὴ συνορῶντας· *merita igitur miretur quis, tantam illis offuſam caliginem, ut tam claras rerum proprietates non videant.* (Pag. 871. B. Ed. Par.) *Chryſoſtomus* oratione, Chriſtum Deum eſſe: μὴ τοίνυν ἀπὸ τῶν διεφθαρμένων τὰς γνώμας, τὰς κρίσεις ποιοῦ τῶν πραγμάτων· *Ne ergo rerum dijudicationem ab illis mutuare quibus corruptus eſt animus.* (Tom. VI. pag. 634. init. *Edit. Savil.*)

GRONOVII.

11 Λόγον] Omnes idem ſentire ac dicere.

12 Κριτήριον] Diſcrimen.

(ſſ) Extat in *Operib. & Dieb.* vers. penult. ſed ibi agitur tantum de rumoribus adverſus aliquem ſparſis, qui, falſi licet, famam ejus nonnihil lædunt. *J. B.*

(tt) Refert id SEXTUS EMPIRICUS, Lib. VII. *Adverſus Mathematic.* Ὅθεν τὸ μὲν κοινῇ πᾶσι φαινόμενον, τοῦτ' εἶναι πιστόν. §. 134. pag. 399. *Ed. Fabric.* Vide ſequentia. Porro locus *Ariſtotelis* poſtea laudatus, Κράτιστον &c. exſtat *Eudemior.* Lib. I. Cap. 6. pag. 199. C. *Edit. Pariſ.* Tom. II. *J. B.*

φύσεως· *quædam* + *nationes efferatæ ſunt, &* 13 *factæ inhumanæ, ex quibus non oportet ab æquis judicibus æſtimatione facta humanæ naturæ convitium fieri.* An-
a Paraphr. in Ariſt. Ethic. Nicom. V. 10. pag. 303. Ed. Heinſ. dronicus Rhodius: [a] παρ' ἀνθρώποις τοῖς γε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν, ἐστὶ δίκαιον ἀκίνητον, ὃ φυσικὸν λέγεται· εἰ δὲ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις οὐ δοκεῖ δίκαιον, οὐδὲν διαφέρει. οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διότι τοῖς νοσοῦσιν οὐ τοιοῦτον δοκεῖ· *Apud homines recta ſanaque mente præditos immutabile eſt jus illud naturæ quod dicitur. Quod ſi his, qui morbido diſtortoque ſunt animo, aliter videtur, nihil id ad rem pertinet. Nam nec mentitur qui mel dulce eſſe dicit, ideo quod ægrotis aliter videatur.* A quibus non abit Plu-
b Pag. 623. D. tarchi [b] illud in vita Pompeji: φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν, οὔτ' ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόποις καὶ βίου μεταβολαῖς ἐξημεροῦται· *natura quidem nullus hominum aut eſt aut fuit ferum atque inſociabile animal; ſed efferatur ubi extra naturæ modum peccare aſſueſcit, rurſumque alia conſuetudine vitæque & locorum mutatione redit*
c Top. V. 2. *ad manſuetudinem.* Ariſtoteles [c] deſcriptionem hominis, ex eo quod ipſi proprium eſt, hanc facit· ἄνθρωπος, z ζῶον ἥμερον φύσει· *homo animal eſt ſuapte*
d Pol. I. V. *natura manſuetum.* Idem [d] alibi; δεῖ δὲ σκοπεῖν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι μᾶλλον τὸ φύσει καὶ μὴ ἐν τοῖς διεφθαρμένοις· *quid naturale ſit ſpectandum in his quæ bene ſecundum naturam ſe habent, non in depravatis.*

XIII. + Alteram juris ſpeciem eſſe diximus jus voluntarium, (uu) + quod ex voluntate originem ducit: + eſtque vel humanum vel + divinum.

XIV. 1. Ab + humano incipiemus, quia 14 id pluribus innotuit. Eſt ergo hoc + vel civile, + vel latius patens, + vel arctius. + Civile eſt quod à poteſtate civili proficiſcitur. 15 Poteſtas + civilis eſt, quæ civitati præeſt. + Eſt autem civitas 16 cœtus perfectus liberorum hominum, + juris fruendi & commu-

G R O T I I.

z *Ζῶον ἥμερον φύσει*] Idem dicit *Chryſoſtomus* XI. de Statuis. [Tom. VI. *pag.* 537. *Ed. Savil.*] Latius id explicat *Philo* decalogo: ἀγελαστικὸν γὰρ καὶ σύννομον ζῶον τὸ ἡμερώτατον ἡ φύσις γεννήσασα, πρὸς ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν, λόγον οὖσα συναγωγὸν εἰς ἁρμονίαν καὶ κρᾶσιν ἠθῶν· [Pag. 763. A. Edit. Paris.] *Quod animantium eſſe debeat manſuetiſſimum, idem natura fecit gregale & coetus appetens, & ad concordiam ſocietatemque vocavit; ſermonem etiam præbens qui ingenia attemperando & ad concentum perducendo conciliaret.* Idem de Mundi immortalitate: ἡμερώτατον γὰρ ζώων ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας, ᾧ καὶ τὰ ἐξηγριωμένα πάθη κατεπάδεται καὶ τιθασσεύεται. *Manſuetiſſimum animantium homo eſt, ut cui natura pro munere ſermonem dederit, quo affectus quantumvis efferati velut incantando cicurantur.* (Pag. 945. E.)

G R O N O V I I.

13 *Factæ inhumanæ*] Ut ἀνθρωποφάγοι, & quales Thraces pingit *Florus* 3, 4. quales qui conjugiis matrum uſi, qui decrepitos parentes, ne alerent, occidere, qui cadaveribus ſuorum pro cibo uſi, aut canes pavere. *Plutar.* de Fort. Alex. 328. *Cic.* 1. Tuſc. 45.

14 *Id pluribus*] Divinum quippe tantum Hebræis & Chriſtianis.

15 *Poteſtas*] Hic pro perſona. *Liv.* 23, 11. *Magiſtrum equitum, quæ conſularis poteſtas ſit. Lucan.* 10, 136. *Diſcubuere toris reges majorque poteſtas Cæſar.*

16 *Cœtus perfectus*] Αὐτάρκης *Ariſtot.* 3. Pol. 6. Πόλις δὲ ἡ γενῶν καὶ κωμῶν κοινωνία, ζωῆς τελείας καὶ αὐτάρκους χάριν· τοῦτο δ' ἐστὶν, ὥς φαμεν, τὸ ζῆν εὐδαιμόνως καὶ καλῶς. Et 7, 4. Hein. 495. Ἡ δὲ πόλις αὐτάρκης. Et mox: πλῆθος αὔταρκες πρὸς τὸ εὖ ζῆν κατὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. *Cicero* 3. de rep. apud Auguſtin. *multitudo juris conſenſu & utilitatis communione ſociata.* Et iterum, cœtus, *i.* e. & u. e. ſociatus. Perfectus, ſufficiens ad ea, quæ deſiderat natura ad bene commodeque vivendum. [Circa definitionem *Civitatis*, vide PUFENDORF. *de Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. II. §. 13. cum Notis noſtris Gallicis. *J. B.*

(uu) Confer. PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. I. Cap. VI. §. 18. *J. B.*

GRO-

munis utilitatis cauſa ſociatus. + Jus arctius patens & ab ipſa poteſtate civili [17] non veniens, + quanquam ei ſubditum, varium eſt, + præcepta patria, + dominica, & + ſi qua ſunt ſimilia in ſe continens. + Latius autem patens eſt jus Gentium; id eſt + quod Gentium omnium [a] aut multarum (xx) voluntate vim obligandi accepit. + Multarum addidi, + quia vix ullum jus reperitur + extra jus naturale, + quod ipſum quoque gentium dici ſolet, omnibus gentibus commune. Imo ſæpe + in una parte orbis terrarum eſt jus gentium quod alibi non eſt, [18] + ut de captivitate + ac poſtliminio ſuo loco dicemus.

2. + Probatur autem hoc jus gentium pari modo quo jus non ſcriptum civile, + uſu continuo & teſtimonio peritorum. Eſt enim hoc jus, ut recte notat Dio [a] Chryſoſtomus, εὕρημα βίου καὶ χρόνου, + *repertum temporis & uſus.* Atque in eam rem maximum nobis uſum præbent + illuſtres annalium conditores.

a Orat. XXXVI. pag. 648. B. Edit. Morell.

XV. 1. Jus + voluntarium divinum quod ſit, ſatis ex ipſo vocum ſono intelligimus: (yy) + id nimirum quod ex [19] voluntate divina ortum habet: + quo diſcrimine à jure naturali, + quod [20] item divinum dici poſſe diximus, internoſcitur. + In hoc jure locum habere poteſt, + quod nimium indiſtincte [b] dicebat Anaxarchus apud Plutarchum in Alexandro: non ideo id Deum velle, quia juſtum eſt, ſed juſtum eſſe, id eſt jure debitum, quia Deus voluit.

2. Hoc autem jus + aut datum eſt humano generi, + aut populo uni. + Humano generi ter jus datum à Deo reperimus: + ſtatim (zz) [21] poſt hominem conditum, + iterum [22] in reparatione humani generis poſt diluvium, + poſtremo in ſubliniori reparatione [23] per Chriſtum. Tria hæc jura haud dubie + omnes homines obligant, ex quo, quantum ſatis eſt ad eorum notitiam pervenerunt.

XVI. 1. Ex + omnibus populis unus eſt, + cui peculiariter Deus jura dare dignatus eſt, + populus ſcilicet Hebræus, quem ſic alloquitur Moſes Deut.

GROTII.

a *Aut multarum*] Vaſquius II. Controverſ. LIV. 4.

b *Dicebat Anaxarchus*] Eſt apud Plutarchum in Alexandro. [Pag. 595. A. Tom. I. Vide quæ de illo loco ſcripſimus, in PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. II. Cap. III. §. 4. Not. 1. *J. B.*

GRONOVII.

17 *Non veniens*] Sed partim à natura, partim à jure gentium.

18 *Ut de captivitate ac poſtliminio ſuo loco dicemus*] 3, 7. 3, 9.

19 *Voluntate divina*] Cognita & patefacta per ſingularem & propriam declarationem, non per inſitum omnibus hominibus ſenſum.

20 *Item divinum*] Quia naturæ rationali unus id inſevit Deus.

21 *Poſt hominem*] Adamo.

22 *In reparatione*] Noacho.

23 *Per Chriſtum*] Quippe qui Eccleſiam antea Palæſtinæ incluſam reddiderit Catholicam.

(xx) Tale Jus non datur. Quæ enim ad illud referuntur, vel ad *Jus Naturæ* immutabile pertinent, vel meri ſunt mores, inter plures aut pauciores Gentes recepti, qui per ſe nullam vim obligandi habent, ſed tunc demum illam accipiunt, quando quis heic & nunc ſe illis ſubjicit, pacto expreſſo vel tacito. Qua de re diximus in Notis Gallicis ad hunc noſtrum Auctorem. Vide & PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* II. 3, 23. *J. B.*

(yy) Vide Auctoris Epiſt. Part. II. Epiſt. 429. ubi refellit, quæ SALMASIUS adverſus eum dixerat. *J. B.*

(zz) De his omnibus fusè egimus in Notis noſtris Gallicis ad hunc locum, *J. B.*

GRONO-

Digitized by Google

Deut. IV, 7. *Quæ gens tam magna, cui Dei propinqui, ſicut dominus Deus noſter, ad omnia vota quæ ei facimus? quæ gens tam magna, cui ſint conſtitutiones & jura æqua, qualis eſt lex hac tota, quam ego hodie coram vobis propono?* Pſalmographus Pſalmo [a] CXLVII: *Indicat Deus verba ſua Jacobo, conſtitutiones ac jura ſua Iſraëli, non ita fecit genti ulli: ideo jura iſta non noverunt.*

[a] Verſ. 19. 20.

2. Nec dubitandum, quin fallantur [24] Judæorum illi (quos inter + Tryphon in diſputatione cum Juſtino) + qui exiſtimant etiam alienigenis, ſi ſalvi eſſe vellent, [25] ſubeundum fuiſſe legis Hebraicæ jugum. (aa) + Neque enim eos obligat lex, [26] quibus data non eſt. + At quibus data ſit lex, ipſa loquitur: [27] + *Audi Iſraël.* Et paſſim fœdus + cum ipſis ictum, + ipſi in peculiarem

GRONOVII.

24 *Judæorum illi*] Nam & Judæorum quorumdam eadem ſententia quæ *Grotii*. *Munſterus* ad Geneſ. 9, 4. Item *Thomæ Aquinatis* & *Mar. Becani*.

25 *Subeundum fuiſſe legis Hebraicæ jugum*] De judiciali lege concedo: ſed de lege ſacrorum & cærimoniarum fidentius aſſentirem, ſi viderem quomodo gentibus tempore veteris fœderis potuerit innoteſcere Chriſtus extra Judaiſmum. Nam ut in N. T. agnum immolatum pro peccatis mundi monſtrant Verbum & Sacramenta: ita Agnum immolandum in V. T. monſtrabant cærimoniæ & ſacrificia. Et ut nos vitam æternam ſperamus per fidem in Chriſtum, qui jam apparuit, & pro nobis Patri ſatisfecit: ita prior ætas per Chriſtum in fidem appariturum & ſatisfacturum: Extra Chriſtum autem non eſt ſalus quantum quidem nobis revelatum eſt. Sunt ſane in Patribus, qui hac de re paullo erudius & liberius loquuntur. *Clemens Alexandrinus* affirmat Judæis legem, gentibus Philoſophiam ante adventum Chriſti & univerſalem vocationem ad ſalutem ſuffeciſſe. Et alibi, Philoſophiam quondam per ſe Græcos juſtificaſſe. *Chryſoſtomus* ſcribit, notitiam Chriſti illis, qui nativitatem ejus & ἐνσάρκωσιν ſive incarnationem præceſſerunt, neceſſariam non fuiſſe. At *Juſtinus Martyr* dixit, quia Chriſtus eſt λόγος, *Chriſtianos cenſeri debere, quicunque* μετὰ λόγου, hoc eſt, *cum ratione vitam inſtituerint*: quos inter nominabat *Socratem* & *Heraclitum*: & alibi, *Socrati* ait *Chriſtum ex parte agnitum*. Vide *Caſaubonum* Exercitatione prima adverſus *Baronium*: hæc nemo facile Theologorum ſanorum hodie conceſſerit. Nec videtur pati *Paulus* ad Epheſios cap. 2. verſ. 12. *Mementote vos aliquando gentes in carne cum vocabamini præputium* [id eſt incircumciſi] *ab ea, quæ circumciſio dicta eſt, facta in carne manu, vos, inquam, illo tempore fuiſſe ſeparatos à Chriſto, alienos à civitate Iſraëlitarum, expertes fœderum, promiſſionis ſpem non habentes, & atheos in mundo.* Sic ille: nec credibile eſt in tanta Epheſiorum, maximi populi, turba neminem fuiſſe, qui legi naturæ obtemperaret, & ut inter homines innocentiam coleret. Cum illa tamen ſua innocentia Apoſtolus illlos facit expertes pactorum, ſpe vitæ æternæ deſtitutos, extra Chriſtum, Atheos.

26 *Quibus data non eſt*] Judæis quidem electo populo, lex primum data eſt, ſed ut conditio fœderis, quod cum illis pepigerat Deus, promittens cœleſtia gaudia, ſi quis illam ſervaret. Si quis ergo de alienis participare fœdus illud & commodis ejus frui vellet, huic conſequenter juſſum erat, ut ſibi quoque legem illam datam putaret. Quemadmodum XII. tabulæ non ſunt poſitæ niſi civibus Romanis: itaque externos non obligabant: at ſi quis peregrinus privilegia & honores civis Romani appeteret, is non poterat ſe excludere ab obligatione juris Quiritium.

27 *Audi Iſraël*] Similis eſt præfatio decalogi, ſive legis moralis: *qui eduxi te ex Ægypto*: quæ ſolis Judæis competit: & tamen nemo dubitat decalogum obligaſſe omnes homines. Deinde cum Deus dicit, *Audi Iſraël*: ſæpe non tantum intelligere debemus Iſraelem ſecundum carnem; ſed etiam ſecundum ſpiritum, ut Iſrael ſint omnes fideles, ſeu qui *ordinant teſtamentum ejus ſuper ſacrificia*, ut loquitur Pſalmus 50. (Quod heic dicitur, *Decalogum obligaſſe omnes homines*, præterquàm quod de Sabatho verum non eſt, de reliquis etiam præceptis eo ſenſu tantum admitti poteſt, qui nihil facit ad rem. Neque enim Ethnici ad obſervanda Præcepta Moralia Decalogi tenebantur, tamquam Leges cœlitus in monte *Sinaï* latas, verum tamquam *opus Legis mentibus eorum inſcriptum*, ut ait PAULUS, in loco infra adlato. Vir Doctiſſimus, dum heic & alibi, ſecurè & ἀνεξετάστως Theologos nonnullos exſcribit, planè alium ſe oſtendit, ac ubi in Auctoribus veteribus explanandis occupatur. Talia igitur plerumque diſſimulabimus; quum præſertim non hoc agamus, ut quæcumque in Notis ipſius reperiuntur, expendamus & notemus. *J. B.*]

(aa) Quæſtio de *ſalute Ethnicorum* heic omnino ſeponenda, utpote ad rem nihil faciens. Sive enim Ethnici, abſque cognitione & obſervatione Legis Habraicæ vitam æternam conſequi potuerint, ſive non potuerint: hoc certum, eos, qui

peculiarem Dei populum adſciti dicuntur: quod verum eſſe agnoſcit & + ex loco Deuteron. XXXIII, 4. probat Maimonides.

3. + Quin inter ipſos Hebræos vixerunt ſemper aliqui exteri homines εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεόν, qualis + Syrophœniſſa Matth. XV, 22. + qualis [28] ille Cornelius Actor. X, 2. τῶν σεβομένων Ἑλλήνων. Actor. XVII, 4. Hebraice [29] חסידי אומות + pii ex gentibus: ut legitur [c] titulo Thalmudico de Rege. Talis qui eſt, in lege dicitur [30] בן-נכר Levit. XXII, 25. [31] גר ותושב Levit. XXV, 47. ubi Chaldæus dixit [d] incolam incircumciſum. Hi, ut narrant ipſi Hebræorum magiſtri, + leges Adamo & Noæ datas ſervare tenebantur, + abſtinere ab idolis + & ſanguine, + & aliis quæ infra ſuo loco memo-

qui illâ excludentur, non ideo damnatum iri, quod Legem eam ignoraverint, adeoque non obſervaverint, cujus nullam notitiam habebant, nec habere poterant; ſed quòd adverſus Legem Naturalem, quam ex lumine Rationis haurire eis licebat, peccaverint. *J. B.*

G R O N O V I I.

28 *Ille Cornelius*] Si non præputio, animo certe judaizabat. Quomodo enim poterat eſſe religioſus, & perpetuo in veneratione veri Dei, ſi verum Deum non norat? ut norat tum nemo gentilium, niſi à Judæis edoctus. A publica profeſſione videtur abſtinuiſſe, metu amittendæ militiæ: neque enim poterat manere civis Romanus & miles honoratus, præſertim, ſi palam Judaiſmum profeſſus eſſet: ut hodie ſub dominatione & jugo Tridentino multi ſunt, qui ſtant animo nobiſcum: ſed tamen, metu amittendarum fortunarum, non id præ ſe ferunt, & manent ubi ſunt. Quales uti non condemnamus, ita propterea non deſinimus omnibus auctores eſſe, ut exeant quantum poſſint è Babylone. Hæc videtur & in *Cornelio* fuiſſe Infirmitas: qui perſuaſum habebat penes Judæos eſſe fœdua, & verum Deum coli, & colebat religione privata: non tamen in legem illorum tranſibat. At id tum etiam non erat neceſſe, quia jam venerat Chriſtus, & legi ſatisfecerat. Huic igitur infirmitati & erranti conſcientiæ occurrens Deus miſit ei Petrum Apoſtolum. Religioſi Græci appellantur ab eo, quòd fuerunt poſt auditum verbi Dei; non ex eo quod erant, antequam illud acciperent. Quod peregrinis inter Judæos viventibus conceſſa quædam, quæ non ipſis, non eos ſolvit omni lege: ſed argumentum eſt voluiſſe Deum, ne cogerentur illi pro imperio ad inſtituta Judæorum, ſed ut eſſet libertas conſcientiæ. Ipſo illo, qui allegatur, loco illis licere dicitur, Judæis non, *quia*, addunt, *gens eſtis ſacrata Domino Deo.* Ergo non illi ſacrati ſic, quibus licebat. Quod exteris licuit ſupplicare, & victimas offerre, in eo tantum illis conceſſum videtur, quantum Hiromo Tyrio, quum ei honor habitus, ut templo ædificando præberet materias: non quaſi hæc perinde placuiſſent Deo ac Judaicus ab ipſo præſcriptus cultus, ſed ut electo populo iterum vaſa aurea ad ſacrum præſtarent Ægyptii: ut gentes hæc templo quaſi tributa darent. Inde enim Judæorum opes. *Tacit.* 5. Hiſt. cap. 5. *Peſſimus quiſque ſpretis religionibus patriis tributa & ſtipes illuc congerebant: unde auctæ Judæorum res*, debebat dicere: *Religioſiſſimus quiſque.* Sed hoc erat pravum de Judaiſmo Romanorum judicium. Quæ cum Syro Naamane, cum Ninivitis, Nabuchodonoſoro, Tyriis, Moabitis, Ægyptiis agenda habuere Prophetæ, temporariæ erant ac ſpeciales vel indulgentiæ, vel denunciationes: ex quibus non eſt colligendum, quod in univerſum fuerit faciendum affectanti propria Hebræorum bona, *adoptionem, gloriam, fœdus, legislationem, cultum & promiſſiones*, ut loquitur *Paulus* Rom. 9. Quod autem Prophetæ abſtinuerunt vocandis ad Judaiſmum gentibus, ratio eſt evidens; non enim debebant involare officium Meſſiæ, cujus erat plenitudo gentium, cujus vocare omnes, cujus reddere Eccleſiam Catholicam. (Ut alia mittam, mirum eſt, à Viro doctiſſimo concoqui potuiſſe, quod adſerit audacter: *Cornelium* coluiſſe verum Deum, non apertè, ſed tantum *religione privatâ.* At, ait, *non poterat Cornelius manere Civis Romanus, & miles honoratus præſertim, ſi palam Judaiſmum profeſſus eſſet.* Quid audio? Non veniſſe in mentem Viro Eruditiſſimo vel exemplum *Pauli*, Judæi nati, & tamen Civis Romani, idque ſibi tam apertè tribuentis! Vide Illuſtris S P A N H E M I I *Orb. Roman.* Diſſ. 1. Cap. 17. *J. B.*

29 חסידי אומות] Pii nationum de gentibus.

30 בן נכר] Filius peregrinitatis.

31 רג ותושב] Πάροικος ϗ παρεπίδημος.

G R O T I I.

c *Titulo Thalmudico de Rege*] Et titulo de Synedrio cap. XI.

d *Incolam incircumciſum*] De tali agitur & Exodi XII, 45. A quo diſtinguitur proſelytus, id eſt circumciſus advena, ut oſtendit collatio loci Num. IX, 14. De piis illis incircumciſis multa habet *Maimonides* libro de Idololatria c. X. §. 6. Idem in commentario ad *Miſnajoth*, & alibi ſæpe, pios illos ex gentibus participes ait futuros honorum futuri ſæculi. *Chryſoſtomus* ad Romanos cap. 11. ποίων Ἰουδαίων ἐνταῦθά φησιν, ἢ περὶ ποίων Ἑλλήνων.

memorabuntur, + at non item leges proprias Iſraëlitarum. Itaque cum + Iſraelitis non liceret veſci carne beſtiæ quæ fato ſuo periiſſet, peregrinis tamen inter ipſos viventibus id licebat, Deuter. XIV, 21. + Niſi quod quibuſdam legibus ſpecialiter expreſſum eſt, ut incolæ iis non minus quam indigenæ teneantur (bb).

4. + Extraneis etiam, qui aliunde advenirent, neque inſtitutis Hebraicis ſubjicerentur, + in templo Hieroſolymitano licuit Deum adorare, & victimas offerre, [e] ſtantibus + tamen in loco peculiari ac ſeparato à ſtatione Iſraelitarum, I. Reg. qui Latinis III. Reg. VIII, 41. II. Macc. 35. Johan. XII., 20. Actor. VIII, 27, [f] Neque + Eliſæus Naamani Syro, + neque Jonas Ninivitis, + neque Daniel Nabuchodonoſoro, neque Prophetæ alii Tyriis, Moabitis, Ægyptiis, ad quos ſcribunt, unquam ſignificarunt opus ipſis eſſe ut Moſis legem ſuſciperent. (cc)

5. + Quod de tota lege Moſis dixi, idem & de circumciſione, + quæ legis quaſi introitus erat, dictum volo. + Hoc tantum intereſt quod lege Moſis Iſraelitæ ſoli tenebantur, + circumciſionis autem lege tota Abrahami poſteritas: + unde Idumæos à Judæis coactos circumciſionem ſuſcipere in hiſtoriis Hebræorum + & Græcorum legimus. Quare qui populi extra Iſraëlitas circumciſi ſunt (ſunt autem complures, quorum + Herodotus, + Strabo, Philo, Juſtinus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Epiphanius, [g] Hieronymus, meminerunt) eos credibile eſt [32] ab Iſmaele, aut ab Eſavo, aut [h] ex Cethuræ poſteris veniſſe.

6 Cæ-

Ἑλλήνων διαλέγεται; τῶν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· οὔπω γὰρ εἰς τοὺς τῆς χάριτος ἔφθασε χρόνους ὁ λόγος· *quem Judæum hic indicat, & de quibus Græcis diſſerit? de iis qui ante Chriſti adventum fuere: nondum enim ad Gratiæ tempora perducta eſt oratio.* Deinde: Ἕλληνας δὲ ἐνταῦθά φησιν, οὐ τοὺς εἰδωλολατροῦντας, ἀλλὰ τοὺς θεοσεβοῦντας, τοὺς τῷ φυσικῷ πειθομένους λόγῳ, τοὺς πλὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων πάντα τὰ πρὸς εὐσέβειαν συντελοῦντα διατηροῦντας. Exemplaque dat in Melchiſedeco, Jobo, Ninivitis, Cornelio, mox: Ἕλληνα δὲ πάλιν οὐ τὸν εἰδωλολάτρην, ἀλλὰ τὸν θεοσεβῆ καὶ ἐνάρετον καὶ τῶν νομικῶν παρατηρήσεων ἀπηλλαγμένον φησί· *Græcos hic dicit, non idolorum cultores, ſed in Deum pios, naturali rationi obſequentes, qui, præter Judaica inſtituta, cuncta quæ ad pietatem facerent ſervabant. Et Græcum rurſum vocat, non cultorem idolorum, ſed pium, virtute præditum, à legis vero ritibus liberum.* Eundem in ſenſum trahit illud, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, *lege ſolutis ut lege ſolutus.* & oratione XII. de Statuis: Ἕλληνα ἐνταῦθα καλεῖ οὐ τὸν εἰδωλολάτρην, ἀλλὰ τὸν προσκυνοῦντα μὲν τὸν Θεὸν μόνον, οὐκ ἐνδεδεμένον δὲ τῇ τῶν Ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων ἀνάγκῃ, σαββατισμοῖς λέγω καὶ περιτομῇ καὶ καθαρισμοῖς διαφόροις, ἀλλὰ φιλοσοφίαν ἅπασαν καὶ εὐσέβειαν ἐνδεικνύμενον. *Græcum hic appellat, non idolis deditum, ſed unius Dei invocatorem, talem tamen qui Judaicorum rituum neceſſitati alligatus non ſit, ſabbatorum puta obſervationibus, circumciſioni, variis ablutionibus, interim qui in omnibus ſapientiæ ſtudium pietatemque oſtendat.* (Tom. VI. pag. 54. *Edit. Savil.*)

e *Stantibus in loco peculiari*] Vide *Joſephum* ubi Templi Salomonis hiſtoria tractatur. Confer. doctiſſimum SELDENUM, *de Jur. Nat. & Gent. ſecundum Hebr.* Lib. III. Cap. *6. J. B.*

f *Neque Eliſæus Naamani Syro*] Idem ſentit *Hilarius* ad Matth. XI.

g *Hieronymus*] Addi poteſt *Theodoretus.*

h *Ex Cethuræ poſteris*] Ex his orti videntur Æthiopum illi, quos circumciſis annumerat *Herodotus*: Homeritas illos vocat *Epiphanius.* (*Homeritæ* pars erant *Idumæorum*; & Auctor ipſe id dixit, in libr. *De Verit. Relig. Chriſt. L.* 1. §. 16. pag. 63. Not. 75. nuperæ Edit. Amſt. 1718. Ceterum heic, ex ſententiâ ipſius ævo receptâ, ponit pro certo, circumciſionem ab *Hebræis* ad alias gentes manaſſe. Quem tamen probabile eſt aliud ſenſurum fuiſſe, ſi MARSHAMI & SPENCERI, Eruditiſſimorum Anglorum, opera videre potuiſſet. *J. B.*

(bb) Ut in prohibitione operis faciendi die Sabbathi, *Exod.* XX. 10. *J. B.*

(cc) Adde, quæ Auctor habet in alio Opere, *de Verit. Relig. Chriſt.* Lib. V. §. *7. J. B.*

GRONOVII.

32 *Ab Iſmaële aut Eſavo aut Cethuræ poſteris*] Mira conjectora. Atqui & Ægyptios, & Colchos, & Æthiopes circumciſione uſos, teſtis *Herodotus.*

Digitized by Google

6. Cæterum + in aliis omnibus + locum habebat Pauli illud, Rom. II, 14. *Cum gentes quæ legem non habent*, i *natura ſuapte* + (id eſt moribus ex primævo fonte manantibus: + niſi quis malit illud *natura* referre ad præcedentia, ut opponantur Gentes Judæis + quibus ſtatim natis lex inſtillabatur) *faciunt ea quæ legis ſunt: iſti legem non habentes ſibi ſunt lex:* + *ut qui oſtendant ipſum opus legis mentibus ſuis inſcriptum, ſimul teſtimonium reddente ipſorum conſcientia, & cogitationibus ſeſe mutuo accuſantibus aut etiam excuſantibus.* Et illud ibidem 26. *Si præputium* (id eſt præputiatus homo) + *obſervet mandatum legis*, + *nonne præputium illius pro circumciſione reputabitur?* Bene ergo in [a] Joſephi hiſtoria 33 Ananias Judæis Izaten Adiabenum (Ezaten hunc [b] Tacitus vocat) docebat k + etiam citra circumciſionem Deum recte coli & propitium haberi poſſe. Nam quod extranei multi circumciſi ſunt, + & per circumciſionem legi ſe obligarunt (ut explicat Paulus Gal. V, 3.) id fecerunt partim ut jus civitatis adipiſcerentur + (nam proſelyti qui Hebræis 34 גרי צדק hoſpites juſtitiæ, l + pari jure erant cum Iſraëlitis, Num. XV.) m partim ut earum promiſſionum eſſent participes, + quæ non communes humano generi, + ſed Hebræo populo erant peculiares: quanquam non

a *Antiq.* lib. XX. c. 2 §. 5. *Ed. Hudſon.*
b Ann. L. XII. C. 14.

rodotus. Hi autem non Cethuræ, non Eſavi, aut Iſmaelis, nec omnino Heberi aut Semi progenies, ſed Ægyptii ac Æthiopes à Chami filiis deſcendunt, Mesreno, unde Ægyptus Hebræis terra Mesraïm, & Chuſo, unde iiſdem Æthiopia terra Chuſi. Et credibile eſt Ægyptios accepiſſe circumciſionem ab Hebræis inquilinis, Æthiopes ab Ægyptiis. Colchi autem, origine Scythæ, Japetidæ fuerunt: & videntur circumciſionem etiam accepiſſe ab Ægyptiis, cum Seſoſtris expeditione in Aſiam facta coloniam Ægyptiorum ibi collocaviſſet, cujus meminit etiam *Valerius Flaccus* lib. V. Argonaut. 418. Seſoſtrin autem ſucceſſiſſe Pharaoni in mari rubro ſubmerſo, ſentit *Jacobus Uſſerius* Archiepiſcopus in Hibernia, in Chronologicis.

33 *Ananias Izaten docebat*] At ibidem refert *Joſephus*, alium Judæum Eleazarum monuiſſe Regem, grandem ab eo injuriam Deo & legi fieri, & magnam eſſe impietatem, quod agnita veritate non circumcideretur: & huic paruiſſe Izaten: atque inde in omni vita, Deo propitio ac vindice, felicem & magnum fuiſſe.

Hæc ſunt quæ reſponderi ad illa poſſint, quæ tradit Auctor. Nos tamen ex duriſſimis non ſumus, nec miſericordiam Dei circumſcribimus, & quid de bonis & honeſtis viris in Paganiſmo ſtatuerit, arcano illius & adorando judicio relinquimus.

34 גרי צדק] Προσήλυτοι δικαιοσύνης.

G R O T I I.

i *Natura ſuapte*] Τοῖς τῆς φύσεως λογισμοῖς· *collectionibus naturalibus*, ait *Chryſoſtomus*. Idem mox: διὰ τοῦτο γάρ, φησὶν, εἰσὶ θαυμαστοὶ, ὅτι νόμου οὐκ ἐδεήθησαν· *Ob hoc, inquit, admirandi ſunt quod lege opus non habuerint.* Item: ἀρκεῖ ἀντὶ τοῦ νόμου τὸ συνειδὸς καὶ λογισμός· *Sufficit pro lege conſcientia & rationis uſus. Tertullianus* adverſus Judæos. (Cap. 2.) *Ante legem Moyſis ſcriptam in tabulis lapideis, legem fuiſſe contendo non ſcriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à patribus cuſtodiebatur.* Non longe hinc abit *Iſocrateum illud*: (Pag. 148. A. *Ed. H. Steph.* in Orat. Areopag.) δεῖ τοὺς εὖ πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. *Qui bona republica frui velint, ii debent non literis implere porticus, ſed in animis quod juſtum eſt ferre.*

k *Etiam citra circumciſionem Deum recte coli & propitium haberi poſſe*] Ipſe *Tryphon*, de rigore remittens, *Juſtino* ſic ait: μένοντι σοι ἐν ἐκείνῳ τῷ τῆς φιλοσοφίας τρόπῳ ἐλπὶς ὑπελείπετο ἀμείνονος μοίρας· *ſi in illa philoſophandi ratione manſiſſes, erat tibi reliqua ſpes aliqua ſtatus melioris.* (Pag. 29. *Edit. Oxon.* Cæterum de *Anania* iſto vide quæ habet V. C. PETRUS WESSELING, *Obſervat.* Lib. I. Cap. 9.)

l *Pari jure erant cum Iſraëlitis*] *Juſtinus* colloquio cum *Tryphone*: προσήλυτος περιτεμνόμενος, εἰ τῷ λαῷ προσχωρήσαι, ἐστὶν ὡς αὐτόχθων· *Proſelytus qui circumciſus populo ſe aggregavit, par eſt indigenæ.* (Pag. 357. *Edit. Oxon.*)

m *Partim ut earum promiſſionum eſſent participes*] Et ob id ad *Paſchalis* ritus communionem admittebantur. [Vid. *Exod.* XII, 19. 47. 48.

non negem + poſterioribus ſæculis acceſſiſſe etiam in nonnullis pravam opinionem, quaſi extra Judaiſmum ſalus non eſſet.

7. Hinc colligimus, nulla parte legis Hebrææ, + qua lex eſt proprie, nos obligari, quia obligatio extra jus naturæ venit + ex voluntate legem ferentis. Deum autem voluiſſe + ut alii quam Iſraelitæ iſta lege tenerentur, nullo indicio poteſt deprehendi. + Non igitur, nos quod attinet, probanda eſt ulla legis abrogatio: + nam nec abrogari potuit eorum reſpectu, quos nunquam obſtrinxit. Sed ab Iſraelitis ablata eſt obligatio, + quoad 35 ritualia quidem, ſtatim poſtquam lex Evangelii cœpit promulgari; + quod Apoſtolorum principi clare fuit revelatum, Act. X. 15. quoad cætera vero, + poſtquam populus ille, per excidium urbis & deſolationem, præciſa (dd) omni ſpe reſtitutionis, populus eſſe deſiit.

8. Nos vero alienigenæ non id Chriſti adventu conſecuti ſumus, + ut Moſis lege non teneremur, ſed ut qui antea + ſpem tantum ſatis obſcuram in Dei bonitate poſitam habere poteramus, + nunc diſerto fœdere fulciamur, + utque in unam Eccleſiam coaleſcere poſſimus cum Hebræis filiis Patriarcharum, ſublata ipſorum lege, quo velut interſepimento à nobis diſtinebantur. Epheſ. II. 14.

+ XVII. 1. Cum + ergo directam obligationem lex per Moſem data in nos inducere non poſſit, ut jam oſtendimus, videamus + ecquem alium uſum habere poſſit, tum in hac de jure belli, + tum in ſimilibus aliis quæſtionibus. + Id enim ſcire ad multa refert.

2. *Primum* ergo oſtendit lex Hebræa, id quod ea lege præcipitur + non eſſe contra jus naturæ. Nam cum jus naturæ, ut ante diximus, + ſit perpetuum atque immutabile, + non potuit à Deo, qui injuſtus nunquam eſt, quicquam adverſus id jus præcipi. Adde quod lex Moſis vocatur + immaculata & recta, Pſalm. XIX. qui Latinis XVIII, 8. & Apoſtolo Paulo + ſancta, juſta, bona Rom. VII., 12.

+ De præceptis loquor: + nam de permiſſis diſtinctius agendum eſt. + Permiſſio enim quæ lege fit + (nam 36 quæ nudi eſt facti, & impedimenti remotionem ſignificat, huc non pertinet) + aut plena eſt, quæ jus dat ad aliquid omnino licite agendum; + aut minor plena, quæ tantum impunitatem dat apud homines + & jus ne quis alius impedire licite poſſit. + Ex prioris generis permiſſione + non minus quam ex præcepto ſequitur id + de quo lex agit + contra jus naturæ non eſſe. [a] De poſteriori genere + aliter ſe res habet. + Sed raro locum habet 37 hæc collectio: + quia cum permit-

G R O T I I.

a *De poſteriori genere aliter ſe res habet*] Vide *Chryſoſtomum* ad finem VII. ad Romanos. [Tom. VI. pag. 103, *Edit. Savil.*]

G R O N O V I I.

35 *Ritualia*] Capita de cærimoniis.

36 *Quæ nudi facti*] Nam & permiſſio extra legem eſt, permiſſumque habetur, quod nuſquam vetitum ea non juris eſt, ſed facti, & tantum ſignificat nihil obſtare aut impedire, quo minus facias, ſi lubeat.

37 *Hæc collectio*] Hoc vel illud in lege Moſaica permiſſum eſt; ergo eſt juris naturæ.

(dd) Ita edidimus, quum antea in omnibus Editionibus fuerit, *deſolationem præciſam ſine ſpe reſtitutionis.* Nihil eſt illud *præciſam*, junctum τῷ *deſolationem.* Unde autem error typothetarum,

mittentia verba ſint ambigua, magis ex jure naturæ interpretari nos convenit utrius generis ſit permiſſio, quam ex permiſſionis modo ad jus naturæ argumentando procedere.

3. Huic primæ obſervationi affinis eſt *altera*, + licere nunc his qui imperium inter Chriſtianos obtinent, leges ferre ejus ſenſus cujus ſunt leges per Moſem datæ, niſi ſi quæ ſint leges, + quarum tota ſubſtantia ad tempus Chriſti exſpectati & Evangelii nondum revelati pertineat, + aut niſi Chriſtus ipſe contrarium, aut in genere aut in ſpecie, conſtituerit. Nam + his tribus cauſis demptis nulla poteſt alia excogitari, + cur quod olim Moſis lege fuit conſtitutum, nunc ſit extra ea quæ licent.

4. *Tertia* obſervatio hæc ſit: + quicquid ad eas virtutes pertinens quas Chriſtus à ſuis diſcipulis exigit, lege Moſis præceptum eſt, o + id nunc etiam, ſi non & amplius, à Chriſtianis præſtandum. Fundamentum hujus obſervationis eſt, + quod quæ virtutes à Chriſtianis exiguntur, ut humilitas, patientia, dilectio, exiguntur p in majore gradu + quam ſtatu legis Hebraicæ exigebantur: idque merito; + quia etiam promiſſiones cœleſtes in Evangelio multo clarius proponuntur. + Hinc lex vetus comparatione Evangelii dicitur fuiſſe nec perfecta, + nec ἄμεμπτος Heb. VII, 19. VIII, 7. & + legis finis dicitur Chriſtus, Rom. X. 5. + lex autem manuductrix ad Chriſtum, Gal. III, 25. + Sic lex vetus de ſabbato, q & altera de decimis, monſtrant Chriſtianos obligari, ne minus ſeptima temporis parte ad cultum divinum, nec minus fructuum decima, in alimenta eorum, qui in ſacris rebus occupantur, aut ſimiles pios uſus ſeponant.

rum, ab Auctore ipſo, rebus potiùs quam verbis intento, non animadverſus, manaverit; quivis facilè conjicere poteſt. *J. B.*

GROTII.

o *Id nunc etiam, ſi non & amplius à Chriſtianis præſtandum*] *Tertullianus* de Pudicitia: *Libertas in Chriſto non fecit innocentiæ injuriam; manet lex tota pietatis, ſanctitatis, humanitatis, veritatis, conſtantiæ, caſtitatis, juſtitiæ, miſericordiæ, benevolentiæ, pudicitiæ.* (Cap. 6.)

p *In majore gradu*] *Chryſoſtomus* de Virginitate LXXXIV. (Tom. VI. pag. 295. *Ed. Savil.*) *μείζονα ἐπιδείκνυσθαι δεῖ τὴν ἀρετὴν, ὅτι πολλὴ ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐκκέχυται νῦν, καὶ μεγάλη τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἡ δωρεά. Major nunc virtus oſtendenda eſt, quia multa nunc ſpiritus effuſa eſt gratia, & ingens donum eſt Chriſti adventus.* Similia habet idem oratione, Eſſe ex neglectu vitia; & de jejuniis tertio; & ad Romanos VI, 14. & VII, 5. Adde *Irenæum* lib. IV, cap. XXVI. Scriptor Synopſeos Sacræ Scripturæ, quæ inter opera eſt Athanaſii, de capite quinto Matthæi agens, ἐπιτείνει τὰς ἐν τῷ νόμῳ ἐντολὰς, *intenſiora facit hic Chriſtus legis præcepta.* (Tom. II. pag. 122. A. *Ed. Colon.* (ſeu *Lipſ.*) 1686.]

q *Et altera de decimis*] Sic lege hac apud *Chriſtianos* utitur *Irenæus* lib. IV. cap. XXXIV. & *Chryſoſtomus* ſub finem capitis ultimi prioris ad Corinthios, & ad Epheſios II, 10.

Digitized by Google

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

LIB. I. CAP. I.

§. I.

CONTROVERSIÆ *eorum quos nulla juris civilis tenet communio*] i. e. lites inter ſummas poteſtates : Nam controverſiæ illorum quos juris civilis tenet communio, judicio deciduntur & tranſactione, non bello & pace.

Additio.

,, Quæritur, an hi quos juris civilis tenet
,, communio obligentur præceptis juris natu-
,, ralis, ſi legibus civitatis nihil de iis ſtatu-
,, tum ſit ? Et merito id affirmatur : quia ipſa
,, natura ejusque Auctor hæc præcepta ho-
,, minibus dedit, adeoque obtinent, etſi le-
,, legibus civilibus nulla eorum mentio fiat.
,, Imo etſi aliquid præceptis naturalibus con-
,, trarium iis ſtatuatur : Egregie id firmat
,, Cicero *de Legibus L. 2. p. m.* 438 *Nec*
,, *quia tempore Tarquinii lex de ſtupro non*
,, *erat lata, idcirco non contra legem illam*
,, *ſempiternam S. Tarquinius vim intulit Lu-*
,, *cretiæ? Erat enim ratio profecta a rerum*
,, *natura, & ad recte faciendum impellens,*
,, *& a delictis avocans, quæ non tum de-*
,, *mum incipit lex eſſe cum ſcripta eſt, ſed*
,, *tum, cum orta eſt : orta autem eſt cum*
,, *mente divina.* Atque hinc notanter Gajus
,, ait : *Omnes populos, qui legibus & moribus*
,, *reguntur, partim ſuo proprio, partim com-*
,, *muni omnium hominum jure uti. l. 9. ff.*
,, *de juſt. & jur. Conf.* §. 3. *Inſt. de juſt.*
,, *& jur.* & §. 5. *Inſt. de jure Nat. &*
,, *Gent. &c.* Cives igitur inter ſe obligan-
,, tur & ex jure naturali, & ex jure civili.

Quales ſunt, & qui in gentem nondum coiverunt] Multi enim fuere, & hodieque ſunt homines, qui nullo vinculo juris civilis inter ſe tenentur, ubi familia quæque ſeparatim habitat; inter quas cum omnia omnibus ſufficiant, nullæ lites exiſtunt, adeoque nec judicio inter eas opus eſt : Exempla talia ex ſacris litteris quoque nota ſunt : Loth & Abraham patres ſingularum erant familiarum, nec in gentem coivere, nec communem judicem habuerunt; indeque ſolo jure naturæ tum inter ſe, tum cum aliis familiis utebantur : Tales quoque fuere Aborigenes apud Salluſtium, *Catil.* 6. Getuli apud eundem, *Iugurth. c.* 18. Cyclopes apud Euripedem, *in Tragoedia hoc nomine inſcripta.* Tales perhibentur fuiſſe homines initio, qui inſtar ferarum in antris habitaſſe dicuntur, antequam in civitates collecti ſunt. *Cic. L.* 1. *de invent. pr.* Unde fabulæ ortæ Orphei & Deucalionis, quorum *ille* ſaxa & arbores, i. e. homines in ſpeluncis ſaxis & ſylvis habitantes, in ſocietatem coegit; *hic* ex oſſibus homines fecit oſſibus rejectis : *Conf. Orat. mea de progreſſu juris Europæi. & Becm. hiſt. orb. p.* 1. *c.* 9. §. 8.

Additio.

,, Exempla ejusmodi gentium collegit Au-
,, ctor *Lib. I. c.* 4. §. 2. quibus addendi Sar-
,, mazeni, *Ammian. Marc.* 14. 10. Ody-
,, riſes, *Id.* 27. 28. Hunni *Id* 31. 4. Conf.
,, *Polyd. Vergil. de invent. rer.* 3. 9. Unde
,, vero civitates originem ceperint, & quæ
,, cauſa ſit cur homines in civitatem coive-
,, rint, alibi demonſtravimus : *Conf. Diſſert.*
,, *Prooem.* §. 612

Et qui inter ſe diverſarum ſunt Gentium]
,, Uti ſi duæ civitates ſeu gentes, ex pluri-
,, bus familiis conſtantes, invicem controver-
,, tunt. v. g. Spartani cum Athenienſibus. &c.
,, Controverſiæ igitur, quæ inter hos oriuntur,
,, non niſi bello decidi poſſunt.

Tum privati] ,, Duorum regnorum ſub-
,, diti

Digitized by Google

,, ditiinter ſe non jure aliquo civili, (quia ,, communem ſuperiorem non habent) ſed ,, ſed ſolo jure naturæ tenentur : De modo ,, autem agendi inter duarum civitatum ci- ,, ves infra agemus. *Vid. L.* 1. *c.* 1. §. 1. *L.* 3. ,, *c.* 15. §. 2. *l.* 3. *c.* 25. & *Diſſert. Proœm.* ,, *VIII.* §. 166.

Tum Reges ipſi] ,, Si ſcilicet inter ſe ,, controvertunt ; nam cum ſuperiorem non ,, habeant, ſolo jure belli controverſiæ eo- ,, rum deciduntur.

Quique par regibus jus obtinent] i. e. omnes poteſtates quæ ſummæ ſunt, nec ſuperiorem habent.

Sive illi optimates ſint, ſive populi liberi] ,, Auctor innuit triplicem ſtatum : regium, ,, optimatum, & popularem.

Aut ad belli, aut ad pacis tempora pertinet] Omnes lites inter ſummas poteſtates, eorumque ſubditos, neceſſario referuntur aut ad *belli* aut ad *pacis* tempora : *Tertium* ergo tempus inter bellum & pacem medium non datur: Licet enim longæ aliquando contrahi inter partes litigantes ſoleant induciæ, illæ ſtatum belli non tollunt, ſed ſuſpendunt; Eodem modo uti feriæ inter cives litem ſuſpendunt; non dirimunt. Status igitur belli durat, donec vel ultima victoria vel pace finiatur.

Neque allegari poteſt *Lex* 5. §. 2. *ff. Capt. & poſtl.* ubi tempore *pacis* quoque inter eos, qui hoſtes non ſunt, belli jura obtinent, quia id, quod ad alterum pervenit, ejus fit; Adeoque tertium hic tempus ex pace & bello mixtum dari videtur : At ex ipſis verbis legis apparet, ſtatum ibi eſſe pacis, non hoſtilem, ibi, *in pace*, & mox, *hi hoſtes quidem non ſunt*. Rationem autem, cur id quod ad alterum cum quo nobis amicitia non eſt pervenit ejus fiat, infra demonſtrabimus. *Vid. infr. l.* 3. *c.* 9.

At, ais, dari bella civilia, quæ nec verum bellum ſunt, nec ad pacis tempora referri poſſunt : Reſp. Imo verus ſtatus pacis hic eſt, quia bellum non eſt niſi inter duos populos liberos: Pugnæ ergo civium inter ſe nec legitimum ſtatum faciunt, nec eum mutant. Hoc ergo caſu ſuperior, vel ea pars cui ſuperior accedit, alteram partem non jure belli ſed jure imperii coercet.

Cæterum duo hæc tempora belli & pacis admodum celebrantur a veteribus ſcriptoribus : Juſtinianus in præfatione ad Inſtitutiones, *omne tempus*, ait, *eſſe aut pacis aut belli*, i. e. legum vel armorum : Veſpaſianus Tito filio mandat, *ut bello armiſque rempublicam attollat, ſibi pacem domumque curæ fore. Tacit. L.* 4. *hiſt.* 52. Hinc formulæ : *pace & bello : ſago & toga : domi militiaque. Vide Salluſtium de bello civili c.* 9. *Add. proleg.* §. 2.

Sed quia bellum pacis cauſa ſuſcipitur] ,, Finis enim belli eſt, ut pax perpetua eo ,, obtineatur : *L.* 3. *c.* 15. §. 2. *L.* 3. *c.* 25. ,, *per tot.*

Et nulla eſt controverſia, unde non bellum oriri poſſit] Uti in Republica nulla eſt controverſia, ex qua lites inter ſubditos oriri non poſſint, ita recte aſſeritur, inter ſummas poteſtates nullam eſſe controverſiam ex qua bellum oriri nequeat. Uti enim ex omni jure privato mihi competit actio, ita ex omni jure publico Principi competit jus belli. *L.* 2. *c.* 1. §. 2. *n.* 1. Adeo, ut ex leviſſima quoque cauſa bellum ſuſcipi poſſit, ut ex leviſſima cauſa proceſſus intentari & actio inſtitui. An vero id conducat alia quæſtio eſt, quam ſeparato capite tractat Auctor *L.* 2. *c.* 25. *per tot.* Quod igitur inter privatos eſt judicium, id inter gentes eſt bellum : bellumque nihil aliud eſt quam actio, quam ſumma poteſtas contra aliam intentat.

Occaſione bellici juris, quæcunque tales incidere ſolent controverſiæ, recte tractabuntur] Eodem enim ordine proceſſus gentium tractari debet, quo proceſſus inter privatos : Atque hinc Auctor *Libro primo* exponit, quænam perſonæ agere, i. e. bellum gerere poſſint. In *Libro ſecundo* agit de cauſis, quæ in judicium publicum deduci, i. e. bello cauſam dare poſſunt. In *Libro tertio* agit de proceſſu, i. e. de modo procedendi in bello, ubi ſimul de ultima victoria agit, quæ inſtar ſententiæ eſt, & rei judicatæ.

Ad pacem, ut finem ſuum deducet :] Quia, uti dictum eſt, bellum pacis cauſa ſuſcipitur.

Ad §. II.

De belli ergo jure acturi] ,, In qua quæſ- ,, tione Auctor duo examinat, 1. ſitne ali- ,, quod bellum juſtum, 2. quid in bello ,, juſtum ſit. *Vid infr.* §. 3.

Quid bellum ſit, de quo quæritur ; quid jus &c.] ,, Unde Auctor merito juſtitiam ,, excludit a deſcriptione belli, quod *n.* 3. ,, explicabitur.

Cicero

Digitized by Google

Cicero dixit bellum certationem per vim :] Cicero ait, duo eſſe decertandi genera de jure, *alterum* per diſceptationem, i. e. verbis & coram judice; Unde hodieque litis conteſtatio Germanis vocatur, *Die Kriegs-Befeſtigung : alterum* per vim, quando judicia ceſſant & ſuperior non eſt. *Cic. l. 1. off. c. 11.*

Ut non actio, ſed ſtatus eo nomine indicetur] Imo, hoc non uſu ſaltem, ſed ex ſermonis proprietate eſt; nam certatio Ciceroni quoque non actum, ſed jus ſeu facultatem certandi denotat: eodem modo, uti actio in jure Romano deſcribitur, *jus* perſequendi id quod nobis debetur; §. 1. *Inſt. de Act.* hæreditas, *jus* ſuccedendi in omne jus defuncti; uſusfructus, *jus* utendi fruendi re aliena. &c.

Bellum igitur non denotat actum ipſum quo certatur, ſed facultatem moralem ſeu jus certandi: Eſt enim bellum idem, quod actio, hæc autem, uti diximus, jus agendi denotat.

Inſto, ſæpius bellum eſſe ubi tamen jus ſeu facultas lædendi non eſt, uti tempore induciarum. Reſp. per inducias ſuſpenditur quidem illa facultas lædendi, at non tollitur; (nam alio tempore, aliaque vice ex eadem cauſa vis exerceri poteſt,) tunc autem demum jus ſublatum dici poteſt, quando in perpetuum ceſſat; Uti enim jus agendi inter privatos non ceſſat etſi feriæ, vel juſtitium interveniat, ſed demum per ſententiam & transactionem; ita nec jus certandi per bellum finitur induciis, ſed per ultimam demum victoriam aut pacem.

Ita ut ſit bellum ſtatus per vim certantium] Rectius, jus ſeu facultas legitima certandi per vim, pro defenſione (quod neceſſario addendum erat) juris noſtri: Nullum enim bellum juſtum eſt, niſi pro defenſione juris noſtri, & tunc juſtum erit licet cum offenſione alterius ſuſcipiatur.

Additio.

,, Cum Auctor tantum quærat, quid *bel-*
,, *lum* ſit? non quid *juſtum bellum* ſit?
,, merito cum Cicerone bellum deſcribit
,, *certationem per vim :* Cicero enim non
,, intelligit actum certationis, utpote qui
,, prælium vel pugna dicitur; ſed totum
,, illud ſpatium quo lis inter diſceptantes
,, durat. Bene Iſidorus, *differentiarum L. 2.*
,, 210. *Inter bellum, aciem, prælium, &*
,, *pugnam, hoc intereſt, quod bellum dicitur*
,, *totus conflictus, acies ordinatur, prælium*
,, *committitur pugna, geritur.*

Qua tales ſunt] i. e. qua ſunt certantes, adeoque quousque lis per pacem deciſa non eſt.

Quæ generalitas omnia illa bellorum genera comprehendit] ,, Scil. publicum, (il-
,, ludque vel ſolemne vel minus ſolemne)
,, privatum, & mixtum: de quibus ſuo loco
,, agemus *Vid. l. 1. c. 3* §. 1. & 4.

Neque enim privatum hic excludo] Privatum Auctori eſt, quando privatus, qui ab alio vi petitur, per vim ſe defendit. *Vid. L. 1. c. 3. §. 1. n. 2.* Naturaliter enim vim vi repellere licet, adeoque juſtum hoc bellum eſt, ſed privatum.

Additio.

,, Imo, Auctori bellum privatum eſt non
,, ſolum ſi quis ab alio vi petitur, adeoque
,, quod ex moderamine inculpatæ tutelæ ge-
,, ritur; ſed quoties privatus jus ſuum,
,, vel alterius, vi & armis vindicat. Auctor
,, enim ſtatuit natura non dari judicia, ſed
,, unumquemque eſſe tum ſui tum alieni
,, juris vindicem & jure gentium demum
,, jus illud belli privati ad caſum inculpatæ
,, tutelæ reſtrictum eſſe. Proleg. §. 41. &
,, *Lib. 3. c. 18. §. 5.* quæ refutavimus in
,, *Diſſert. Proœm. VIII.* §. 167.

Ut quod reipſa prius ſit publico] ,, Ita
,, enim Horatius 1. *Sat.* 3.

Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porro,
Pugnabant armis quæ poſt fabricaverat uſus.

,, Nam Inſtitutis demum civitatibus injurias
,, ſingulorum publica auctoritate vindicari
,, Auctor ait; adeoque bella publica de-
,, mum cum civitatibus orta eſſe putat; quod
,, verum non eſſe vel exinde patet, quia
,, familiæ a natura ſunt, quarum capita jus
,, belli & judiciorum ante inſtitutas civita-
,, tes exercuiſſe alibi demonſtrabimus.

Communem habeat naturam] ,, Nam ni-
,, hil intereſt, an pauci an plures invicem
,, certent: Utrumque bellum dici poteſt,
,, i. e. certatio per vim.

Quæ propterea eoque proprio nomine ſignanda eſt] ,, Ita ſcilicet, ut quidem *belli* no-
,, mine comprehendatur, ſed proprio nomi-
,, ne *belli privati* veniat.

Neque hujus nominis origo repugnat] 2
,, Adeoque bellum privatum ex vocis ori-
,, gine ſub generalitate vocis *belli* continetur.

Eſt enim bellum ex voce veteri duellum] Imo, eſt eadem vox; pronunciationis enim emolliendæ cauſa conſonans initialis vel non,

vel

Digitized by Google

vel vix exprimitur; altera vocalis ver oconcurſu conſonantis durios : unde pro *duellum* veteres pronunciarunt *vellum*, & tandem res uſu eo devenit, ut ſcriberetur *bellum*; exempla ſimilia in *duonus* & *duis* allegat Auctor, unde *bonus* & *bis* ortum eſt: Idque aliis vocum exemplis confirmator, ita enim pro Guilhelmus, pro Guarenda &c. prononciare ſolemus Wilhelmus, Warenda &c.

Additio.

„ *Bellum* a veteri voce *duellum* eſſe Var„ro in *perduelles* 6. *L.L* & Feſtus, voce „ *duellum* confirmant, & Cicero quoque in „ *Orat: ad Brutum c.* 45. *Quid vero licen*„*tius*, ait, *quam quod hominum quoque* „ *nomina contrahebant*, *quo eſſent potiora?* „ *nam duellum*, *bellum*, *duis bis : ſic Duel*„*lium eum*, *qui Pænos claſſe devicit*, *Bel*„*lium nominaverunt*, *cum ſuperiores ſem*„*per apeliati eſſent Duellii* : & Quinctilianus „ *Inſt.* 1. 4. *ex duello bellum*, *unde duellios* „ *quidam dicere bellios auſi* : Aliam belli de„rivationem ſuppeditat Theodoricus Gotho„rum Rex, apud Caſſiodorum 1. *var.* 30. „ *Belus ferreum gladium primus produxit*, „ *a quo & bellum placuit nominari. Vid.* „ *Teſm. b.*

A duobus &c.] Qola duæ tantum partes ſont adv[illegible]e, etſi plures homines vel populi uni [illegible]lteri adhæreant, unam enim plures illi defendunt cauſam : Unde ſimul apparet, ſi plures ſeparatam cauſam habent, plura eſſe doella ſeu bella, licet communibus viribus quiſque ſuam defendat

Quo pacem unitatem dicimus] „ Etſi plu„res ſub illa pace comprehendantur.

Λύη *A diſſolutione*:] „ Qui bellum diſſolvit.

Δύη] „ Quæ vox denotat infortunium, „ labores, ſtrages, ærumnas &c. a δύω, oc„cido, mergor. &c. *Vid. Schrev Lexic.*

Neque uſus vocis laxiorem hunc rationem repudiat] „ Adeoque non tantum ex origi„ne vocis, ſed etiam ex ejus uſu, priva„tom bellum voce belli continetur.

Nihil id nobis obſtat] Diximus enim duellum, ſenſu etiam proprio, poſſe dici intuitu doarum perſonarum certantium.

Nomen Generis ſæpe, *ſpeciei præſertim excellentiori*, *peculiariter adhæreſcere*] „ Exem„plum alibi affert in *Cognatione*, quæ vox „ generalis eſt, & etiam agnationem con„tinet : at aliqoando ſumitur pro cognatione „ in ſpecie, & eatenus opponitor agnationi, „ *Vid. l.* 2. *c.* 16. §. 9. Idem eſt in *adoptio*„*ne*, quæ iterum eſt vel arrogatio, vel ad„optio in ſpecie. Sic *liberi* ſunt vel *liberi* in „ ſpecie, vel nepotes.

Juſtitiam in definitione non includo] Male Auctor excludit juſtitiam a definitione belli; Sane bellum non poteſt aliter definiri, quam *jus per vim agendi* : & hoc ipſum quæritur, *an tale jus detur*? Omnes reliquæ certationes per vim non bella ſont, ſed latrocinia, & hoc ſenſu inter bruta quoque bella forent. *Conf. l.* 24. *ff. de capt. & poſtl.*

Diſtingui autem debet, *id quod quæritur*, *ab eo de quo quæritur*] Imo idem poteſt eſſe id quod quæritur, & id de quo quæritur. Ita enim actio eſt *jus perſequendi in judicio*, & tamen quæritur an Chriſtiano liceat actionem inſtituere. Ita Magiſtratus definitur perſona publica juri dicundo deſtinata, & tamen quæri ſolet an talis magiſtratus a natura ſit: Sed & ipſe Auctor jus naturæ definit quod juſtum eſt. *Vid.* §. *ſeq.* & tamen quæſivit in prolegomenis an tale jus naturæ detur. Atque eadem ratione in bello etiam quæri poteſt, quid ſit bellum, ſcil. *jus certandi per vim* : & an detor bellum, *ſeu tale jus certandi* : Bellum ergo neceſſario includit juſtitiam, & ad eſſentiam definitionis pertinet, ut juſtum ſit.

Additio.

„ Auctor recte mihi videtur ſeparare dupli„cem quæſtionem, 1. quidnam bellum ſit? „ 2. an, & quodnam bellum juſtum ſit? In „ priori quæſtione plane de juſtitia non quæ„ritur. Etſi enim facile concedam, bellum eſſe „ *jus* certandi per vim, non tamen inde infer„tur, bellum illud juſtum eſſe. Nam per *jus* „ ibi intelligitur facultas ſeu libertas agendi, „ quæ eſſe poteſt, etiamſi cauſa ſit injuſta : „ Ita enim actio inter privatos itidem denotat „ *jus* ſeu facultatem agendi in judicio : neque „ tamen inde ſequitur omnem actionem juſtam „ eſſe, ſed id ex ſententia demum apparere ſo„let:Uti ergo in actione aliud eſt *id quod quæ*„*ritur*, *an* ſcil. & *quando actio juſta ſit*? „ aliud de quo quæritur, ſcilicet *quid ſit actio*? „ ita idem quoque in bello diſtingui debet: „ Sane experientia docet bellum geri inter „ duos, quorum alter ſaltem juſtum habere „ cauſam poteſt : Ratione alterutrius igitur „ bellum eſt ſine juſtitia : adeoque hactenus „ jus a bello ſeparari poteſt & debet.

Ad §. III.

De jure belli cum inſcribimus hanc tractationem] „ Auctor hactenus quæſivit, *quid*

„ *bellum ſit*? non habita ratione juſtitiæ. *Vid.* „ §. *præc.* jam quærit *de jure belli.*

Hoc ipſum intelligimus, &c. *ſitne aliquod bellum juſtum*] „ i. e. an bellare umquam li- „ ceat, *Vid. c.* 2 §. 1. *n.* 1. qoam quæſtio- „ nem examinat *capite ſequenti.*

Et deinde, quid in bello juſtum ſit] „ I. e. „ quid quantumque in bello liceat, & quibus „ modis. *Vid. L.* 3. *c.* 1. §. 1. De *cauſis* ex „ quibus bellum geri poteſt, mentionem hic „ non facit, quia controverſias illas occaſione „ ſaltem bellici juris tractat. *Vid. ſupr.* §. 1. „ *n.* 1.

Nam jus hic nihil aliud quam quod juſtum eſt ſignificat] Auctor tres ponit *juris* ſignificationes: 1. *jus* ſumit pro eo quod juſtum eſt, vel potius negative, pro eo quod injuſtum non eſt, i. e. quod ſocialitati non repugnat. §. *b.* 2. Pro qualitate morali, quæ perſonæ competit ad juſte, i. e. ſocialitati & judicio recte conformato convenienter, aliquid habendum vel agendum. §. 4. 3. Pro præcepto & pro lege naturæ, unde oritur obligatio ad faciendum id, quod rectum eſt, §. 4.

At rectius juris ſignificationes ad duas claſſes referuntur: *duæ* enim *priores* nihil aliud ſunt, quam jus permiſſivum, & inferunt facultatem a natura conceſſam: tertia ſignificatio infert jus præceptivum. *Conſ. Poſ. jur. gent.* 1. & 2.

Additio.

„ Grotius h. & ſequentibus §. §. pro variis „ jurium ſpeciebus (nam quatuor jura univer- „ ſalia fingit) varias juris ſignificationes pro- „ ponit, qoæ a nemine hactenus eo ſenſu „ uſitatæ fuerunt. Præterea ſingulas has ſpe- „ cies per alias ſubdiviſiones, adhibitis no- „ vis terminis, adeo obſcuras reddit, ut to- „ tum jus naturæ incertum inde reddatur: „ Provocamus ad has ipſas ſignificationes, „ quæ juri naturali vix formam juris relin- „ quunt.

„ Ait enim I. *jus* in abſtracto ſignificare id „ qnod *juſtum eſt*, vel potius negante ſenſu, „ *quod injuſtum non eſt*; i e. qood naturæ „ ſocietatis humanæ non repugnat. §. 3. *n.* 1. „ §. 10. *n.* 3. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 3.

„ Quia vero ſocietas alia eſt æqualis alia in- „ æqualis; hinc *jus* hoc ſenſu aliud *rectorium*, „ aliud *æquatorium* recte vocari ait. § 3 *n.* 2. „ *L.* 2. *c.* 25. §. 8. *n.* 1.

„ II. *Jus* in concreto, i. e. reſpectu habito „ ad perſonam, ſignificare, ait, *qualitatem* „ *moralem perſonæ competentem, ad aliquid* „ *juſte habendum vel agendum.*

„ *Qualitatem* autem illam *moralem* diſtin- „ guit in *perfectam* & *imperfectam*: Perfecta „ Grotio dicitur *facultas*, quæ ICtis nomine „ *ſui* venit: Eamque *jus proprie & ſtricte ſic* „ *dictum* appellat. Imperfectam autem vocat „ *aptitudinem* §. 4. & 5.

„ Porro *Facultatem* illam duplicem eſſe ait: „ *vulgarem*, quæ uſus particularis cauſa com- „ parata eſt; & *eminentem*, quæ competit „ communitati in partes, & res partium, boni „ communis cauſa. §. 6.

„ Denique facultatem reſpicere ait *juſtitiam* „ *expletricem*, aptitudinem autem *juſtitiam* „ *attributricem*: ubi ſimul probat, verum „ non eſſe quod in illa obtineat *proportio arithmetica*, in hac *geometrica*: nec quod illa „ verſetur circa *res ſingulorum*, hæc circa *res* „ *communes*. §. 8.

„ III. *Jus* idem valere ait quod *lex*: ut ſit „ *regula actuum moralium obligans ad id quod* „ *rectum eſt.* §. 9. *n* 1.

„ *Rectum* autem hic continere, ait non „ tantum, quod *juſtum*, ſed & quod *aptum* „ eſt; & laxius juſtum ei dicitur. *d.* §. 9. *n.* 1.

„ IV. *Jus ita acceptum* dividit in *jus naturale*, & *voluntarium*. *d.* §. 9. *n.* 2.

„ *Jus naturale* eſſe ait, quicquid convenit „ cum natura rationali, i. e. cum *natura ſo-* „ *ciali*, & cum *natura humana* §. 10. *n.* 1.

„ Ubi notat 1. quædam *juris naturalis* dici „ non *proprie*, ſed *reductive* [illegible]ibus jus na- „ turale non repugnat. §. 10. *n.* 3. 2. Jus na- „ turale non tantum agere de iis *quæ citra vo-* „ *luntatem humanam exiſtunt*, ſed de multis „ etiam *quæ voluntatis humanæ actum conſe-* „ *quuntur.* §. 10. *n.* 4. 3. Eſſe quædam juris „ naturalis non ſimpliciter, ſed pro certo re- „ rum ſtatu. §. 10. *n.* 7.

„ V. *Jus voluntarium* (quod itidem voce „ *legis* comprehendit §. 9. *n.* 2.) facit vel *di-* „ *vinum*; illudque triplex, *Adamiticum*, „ *Noachicum*, & *Legem Evangelii*: §. 13. „ §. 15. Vel *gentium*, illudque vel latius, „ vel arctius. &c. §. 14.

„ Quid circa ſingulas has ſignificationes mo- „ nendum ſit in ſeqoentibus §§. notabimus: „ Interim hæc ipſa farrago jorium, novæ hæ ac „ parum cognitæ definitiones, variæ ac in- „ uſitatæ diviſiones & ſubdiviſiones, jus uni- „ verſale, ſeu naturæ, quod ſimpliciſſimum „ eſt, non tantum obſcurum, ſed &, ut mo- „ do diximus, incertum reddunt.

„ Nos unam ſaltem *juris univerſalis* ſpeciem „ admittimus, nimirum *jus naturæ*: adeoque „ triplex illud jus divinum univerſale, & jus „ gen-

Digitized by Google

,, gentium, tum latius patens tum arctius,
,, non agnoſcimus.

,, Præterea negamos, *juſtum* natura eſſe
,, quod convenit cum natuia humana, ſeu ſo-
,, ciali: & *injuſtum* quod ei repugnat: inde-
,, que alibi probavimus jos naturæ ſociale &
,, jus humanæ naturæ ex ſenſu Auctoris non
,, dari.

,, Denique aſſerimus, juris naturæ diviſio-
,, nes 1. in æquatorium & rectorium; 2. in
,, qualitatem perfectam, & minus perfectam
,, 3. in facultatem vulgarem & eminentem,
,, 4. in juſtitiam expletricem ac attributicem;
,, nec non 5. diſtinctiones in jus natoræ pro-
,, prie ſic dictum, & reductive tale; 6. in ea
,, quæ citra voluntatem hominum exiſtunt,
,, & quæ voluntatis humanæ actum conſequun-
,, tur; 7. in ea quæ juris naturalis ſunt ſim-
,, pliciter, & quæ pro certo rerum ſtatu ob-
,, tinent; ſupervacaneas eſſe, & nulla ratio-
,, ne niti: Quod ex ſequentibus principiis
,, magis eluceſcet.

,, I. Cum omnis quæſtio de *jure* eo referа-
,, tur *quid natura juſtum ſit*, i. e. *quid juſtitiæ*
,, *naturali conveniat*, ſeu *quid homines licite*
,, *facere poſſint*, *quid non poſſint*? id non ali-
,, ter intelligi poteſt, quam ex ipſa definitio-
,, ne juſtitiæ, quæ conliſtit *in jure ſuo cuique*
,, *tribuendo*.

,, II. Hæc igitur definitio ſupponit 1. jus
,, cuique hominum quæſitom eſſe: 2. jus il-
,, lud cuiquè tribuendum eſſe:

,, III. Ex hac definitione apparet, Jus,
,, quatenus ſumitur pro eo quod natura juſtum
,, eſt, duplicem habere ſignificationem: &
,, 1. ſumi pro jure quod cuique natura, i. e.
,, ex voluntate Creatoris, ſuum, proprium,
,, & quæſitum eſt: quod Grotius deſcribit *fa-*
,, *cultatem moralem habendi vel agendi*. 2. Pro
,, juſſu, lege, & præcepto Auctoris naturæ,
,, jus illud tribuendi ei cui natura quæſitum eſt.

,, IV. Hæ ſignificationes non conſtituunt
,, diverſas juris ſpecies; nec vere dici poteſt,
,, aliud eſſe jus conceſſivum ſeu permiſſivum,
,, aliud præceptivum: ſunt enim ejusdem juris
,, naturæ partes: Etenim ſi *alicui jus* ex volun-
,, tate Creatoris conceſſum, eoque *ſuum*,
,, *proprium*, & *quæſitum eſt*, inde neceſſario
,, ſequitur, *alterum id jus ei tribuere debere.*
,, *Objectum* igitur *juris naturæ* eſt, *jus* quod
,, cuique ſuum eſt. *Effectus* autem hujus juris
,, eſt lex, & præceptum *jus* illud tribuendi
,, ei cujus eſt Quod plenius probavimus *in*
,, *Diſſ. Proœm. X.* §. 17. & *Diſſ. X.* §. 21.

,, V. Hinc jam ſponte ſequitur definitio *juris*
,, *naturalis*. Eſt enim *Lex juſſus & præceptum*
,, *Auctoris naturæ jus ſuum cuique tribuendi*:
,, Natura ergo *juſtus* eſt, i. e licite agit, qui
,, intra fines juris *ſui* habet vel agit. *Injuſtus*
,, autem eſt, & illicite agit, qui fines juris
,, alterius turbat; adeoque unde obligatur ad
,, jus ſuum cuique tribuendum.

,, VI. Præcipua autem quæſtio eſt, quæ-
,, nam ſint illa jura cuiqoe naturali ratione ſua
,, & propria? Et alibi diximus *jus cuique ſuum*
,, *eſſe* vel intuitu Dei, vel intuitu hominum:
,, *Deo* ut enti perfectiſſimo & omnium rerom
,, Creatori. *Hominibus*, vel ex ſtatu homi-
,, nom, vel ex jure rerum, vel ex obligatio-
,, ne perſonæ.

,, VII. Cum autem rite probari debeat *quæ-*
,, *nam jura cuique ſua ſint*? Non ad fictam
,, aliquam ſocietatem humanam, ejusque
,, cuſtodiam; nec ad vagum illud judicium
,, recte conformatum ad diſcernenda ea quæ
,, noxia ſunt & quæ delectant; nec ad triplex
,, aliquod jus divinum univerſale; nec ad fa-
,, bulam de placitis gentium convolamus, ſed
,, modos naturales, quibus omnis voluntas,
,, adeoque & Auctoris naturæ, probatur, &
,, quos ratio ſuppeditat, adhibemus: ex qoi-
,, bus certiſſima ratione inferri poteſt quæ-
,, nam jura tum Deo, tum cuique hominum
,, ſua, propria & quæſita ſint. Vid. diſſert.
,, Proœm. XII. §. 41. *ſeq.*

,, VIII. En principia ſimpliciſſima, cujus-
,, vis captui adaptata, uti oportet diſciplinam
,, quæ ex ratione fluit, & imprudentioribus
,, qooque cognita eſſe debet. Sane ex his
,, principiis omnia & ſingula naturæ jura ne-
,, ceſſario inferuntur, cujus periculum feci-
,, mus in Diſſertatione proœmiali XII.

Quam quod juſtum eſt] ,, Hactenus bene:
,, jus enim a juſtitia, ſeu ab eo quod juſtum
,, eſt denominatur. *l. 1. pr. ff. juſt. & jur.*

Id negante magis ſenſu quam ajente] ,, Imo
,, ajente magis ſenſu quam negante: ſi enim
,, aliquid juſtum eſt, eo ipſo affirmatur id li-
,, cite fieri poſſe, & cuique jus ita agendi
,, ſuum, proprium & quæſitum eſſe: quod
,, argumento ex ipſo Auctore deſumto mox
,, probabimus.

,, Hinc minus recte Auctor infra §. 10. *n.* 3.
,, tradit, *ea quæ hoc ſenſu juris naturalis dicun-*
,, *tur, non dici proprie ſed reductive*; nam
,, ſenſu maxime proprio jus ſumitur pro eo
,, quod juſtum eſt, imo nec aliter ſumi poteſt.
,, Sane ipſe Grotius jus ſtricte ſic dictum ap-
,, pellat, *quod NB. facultatem agendi in ſolo*
,, *ſocietatis reſpectu ſignificat. l. 3. c. 1. § 2 n. 1.*

Digitized by Google

„ Nam eo ipſo dum jus permittit, i. e. dum
„ facultatem habendi vel agendi concedit,
„ aliquid agit, & ex hac actione legis jus ali-
„ quod quæritur, quod cuique ſuum eſt. Id-
„ que Auctor *infra* §. 17. *n.* 2. confirmat,
„ dum ait *ex permiſſione, non minus quam*
„ *ex præcepto ſequitur, id NB. de quo lex*
„ *agit contra jus naturæ non eſſe.*

„ Grotius non ſine ratione diſcrimen hoc,
„ inter præcepta juris & ejus permiſſionem,
„ toties inculcat: Cum enim ex ejus hypothe-
„ ſi jus naturæ ex internis fluat principiis,
„ quæ nec a Deo mutari poſſunt, ex ſacris
„ autem literis obſervaverit, Deum ſæpius
„ aliquid decreviſſe quod juri naturæ contra-
„ rium videbatur, hoc dubium, adhibito illo
„ diſcrimine inter præcepta & permiſſiones
„ juris, ſolvere conatur: ita ut Deus præcep-
„ ta naturæ mutare non poſſit, permiſſa poſ-
„ ſit. Quod examinabimus infra *l.* 1. *c.* 2. §. 5.

Ut jus ſit quod injuſtum non eſt] Anne hoc idem eſt ac ſi dicerem, verum eſt quod falſum non eſt.

Additio.

„ Grotius quid per *injuſtum* intelligat ſtatim
„ addit, *quod ſcilicet naturæ ſocietatis ratione*
„ *utentium repugnat*: adeoque differentiam
„ inter juſtum & injuſtum non in incerto re-
„ linquit.

„ At ex hoc ipſo apparet juſtum Auctori
„ eſſe *quod ſocietati convenit, Prol.* §. 7. *in fin.*
„ & §. 8. *L.* 3. *c.* 1. §. 2. *n.* 1. qui ſenſus eſt
„ aiens, non negans.

Eſt autem injuſtum quod naturæ ſocietatis &c. repugnat] „ Dixi ex hac definitione
„ *injuſti* a contrario & neceſſario ſequi, *juſtum*
„ eſſe quod ſocietati ejusque appetitui con-
„ gruit, quod ipſe aſſerit *proleg.* §. 6. Atqui
„ hic ſenſus eſt ajens non negans; Et hæc
„ *permiſſio juris* eſt actio legis, non actionis
„ negatio: de quo plenius agemus *infra* §. 7.
„ *n.* 1. Ceterum has definitiones juſti & in-
„ juſti veras non eſſe, nec ullam obligatio-
„ nem inferre, in præcedentibus demonſtra-
„ vimus. *Vid. Proleg.* §. 8 & *Diſſert. Procem.*
„ 1. *per tot:* Nos ex definitione juſtitiæ pro-
„ bavimus, *juſtum* eſſe, i. e. jure fieri poſſe,
„ quicquid agitur intra fines juris ſui a Deo
„ cuique conceſſi: *injuſtum* eſſe, quicquid
„ fit extra illos fines, i. e. ſi jus alterius tur-
„ batur. Hanc enim injuriam homo reparare,
„ eoque jus ſuum cuique tribuere tenetur:

„ Syſtema Grotii DE JURE NATURÆ SOCIA-
„ LI expoſuimus in diſſertatione procemiali I.
„ ejusque compendium exhibuimus in *not ad*
„ *proleg.* § 8.

Sic alteri detrahere ſui commodi cauſa contra naturam eſſe] „ Adeoque injuſtum. *Vid.*
„ *prol.* §. 8. & *infra L.* 2. *c.* 10. §. 2.

Quia ſi id fiat, ſocietas hominum & communitas evertatur neceſſe ſit] Verum non eſt, ideo prohibitum eſſe jus alteri quæſitum auferre quia id pugnat cum ſocietate. Sed vera ratio eſt, quia alteri a natura, i. e. ab Auctore naturæ, conceſſa eſt facultas ſibi acquirendi; hanc facultatem qui impedit contra voluntatem Creatoris agit, eoque injuſte. Sed & ſi ratio vera prohibitionis in repugnantia cum ſocietate conſiſteret, non tamen ea eſſet primaria, ſed ſecundaria: indeque debuiſſet Grotius allegare, ideo injuſtum eſſe, quia voluntati divinæ id repugnat, quæ homines ſociales eſſe juſſit.

Additio.

„ Addimus talem ſocietatem univerſalem
„ generis humani non exiſtere, ejuſque de-
„ ſtructionem fruſtra metui: adeoque male
„ prohibitionem furti exinde deduci.

Florentinus] „ Theſis vera eſt, at ratio,
„ quo Florentinus eam allegat ſenſu, impia
„ eſt. *Vid. Proleg.* §. 14. ubi mentem hujus
„ JCti explicavimus.

Quia cognationem quandam inter nos conſtituerit natura.] „ Homo hominem lædere non
„ poteſt, non ex aliqua ſocietatis aut cogna-
„ tionis ratione, ſed quia Creator cuique ho-
„ mini jus vivendi conceſſit, hoc ergo nemo
„ hominum, etſi alter plane cognatus non ſit,
„ intervertere poteſt, quia id repugnat volun-
„ tati Creatoris *Vid. proleg.* § 8.

Seneca] „ Dogma, de ſocietate inter ho-
„ mines, ex impio principio originem duxiſ-
„ ſe, alibi ex ipſo Seneca demonſtravimus.
„ *Vid. Diſſ. procem. I* §. 19. *ſeq.*

Sicut autem ſocietas] Cum Auctor omne 2
jus naturæ ex appetitu *ſocietatis humanæ* deducat; ſocietates autem illæ vel æquales vel inæquales ſint; ideo duas juris ſocialis ſpecies fingit: & jus quod ex ſocietate æquali oritur vocat *jus æquatorium*, quia ibi omnes æquo jure inter ſe vivunt: quod ex ſocietate inæquali oritur, vocat *rectorium*, quod obtinet inter eos, qui in ſocietate inæquali vivunt, ut Imperantes & ſubditi. Quæ omnia corruunt ſublata ſocialitate.

Additio.

„ Merito B. Parens improbat hanc diſtinctio-
„ nem, quia alibi probavimus appetitum ſo-
„ cietatis univerſalem inter homines non dari,
„ adeoque nullum jus ex non ente deduci poſ-
„ ſe: *Jus* igitur *ſociale*, ſive *æquatorium* ſive
„ *recto-*

Digitized by Google

,, *rectorium*, nullum uſum in diſciplina juris
,, naturalis habet. Sanè jus quod inter fratres,
,, cives, amicos, fœderatos; item inter pa-
,, rentes & regentes, dominum & ſervum ob-
,, tinet, non ſequitur ex aliqua ſocietate ſive
,, æquali ſive inæquali, ſed ex ſimpliciſſimo
,, principio, nimirum ex præcepto Creatoris
,, jus ſuum cuique tribui volentis: non autem
,, tribueretur, ſi jus fratri, civi, fœderato,
,, Principi, ſubditis &c. quæſitum auferre li-
,, ceret.

Ut inter Fratres] ,, Fratres enim ſocios
,, vocat ejusdem ſamiliæ, qui proinde æquale
,, jus habent natura.

Cives] ,, Hos ſocios eſſe, ait, ejusdem
" civitatis, & inter ſe æquales ex pacto.

Amicos] ,, Inter hos nullo ſenſu ſocietas
,, fingi poteſt, omnium autem minime ex tali
,, ſocietate jus aliquod æquatorium inferri
,, poſſet.

Fœderatos] ,, Intelligit ſocios æquali fœde-
,, re junctos. *Vid. l.* 2. *c.* 15. §. 6. & 7.

Alia inæqualis] ,, Ubi ſociorum inæqualis
,, eſt conditio. *d. l.* 2. *c.* 15. §. 6.

Inter patrem & liberos] ,, Potius enim eſt
,, jus patris in filium: at id jus non oritur ex
,, ſocietate aliqua inæquali, ſed ex generatione.

Dominum & ſervum] ,, Verum eſt omne
,, jus domino in ſervum competere, nullum
,, ſervo in dominum: at id pariter non eſt
,, ex ſocietate aliqua inæquali, ſed ex jure
,, belli; unde jus domino in ſervum tanquam
,, in hoſtem, eoque crimini reum, compe-
,, tit. *Diſſ. prœm. XII.* §. 130.

Regem & ſubditos] ,, Hic impar quidem
,, eſt conditio, ſed jus hic itidem non oritur
,, ex ſocietate inæquali, ſed ex pacto.

Deum & homines] Ziglero in not. h. dura
videtur hæc aſſertio; at ſcrupuloſus nimis in
hac re eſt: Etſi enim ineffabilis inter Deum
& homines ſit differentia, eſt tamen conjunc-
tio quædam inter utrumque ex fœdere, quod
inter ipſos ex ipſa Dei confeſſione intercedit,
& hactenus quædam ſocietas eſt.

Additio.

,, Equidem gentilium quoque Philoſophi
,, ſocietatem inter Deum & homines, inde-
,, que & jus aliquod agnoverunt. Ita enim
,, Cicero: *Eſt igitur, quoniam nihil eſt ratio-*
,, *ne melius, eaque in homine & in Deo, pri-*
,, *ma homini cum Deo ſocietas. Inter quos au-*
,, *tem ratio, inter eosdem etiam recta ratio*
,, *communis eſt, quæ cum ſit lex, lege quoque*
,, *conſociati homines cum diis putandi ſunt.*
,, *L. I. de Leg.* Verum, ſi dicendum quod
,, res eſt, jura, quæ inter Deum & hominem
,, obtinent, non ſequuntur ex aliqua ſocieta-
,, te; quæ nulla eſt niſi ob communem utili-
,, tatem. *Vid. inf. L.* 2. *c.* 15. §. 6. & *c* 13.
,, §. 4. Talis ſocietas autem cum Deo concipi
,, nequit, quia nulla utilitas Creatori a crea-
,, tura præſtari poteſt. Homines ergo Deo jus
,, ex ejus natura & eſſentia quæſitum tribuere,
,, i. e. Deum colere tenentur, non jure ſocie-
,, tatis, ſed ex natura & eſſentia Creatoris per-
,, fectiſſimi; perfectionis enim æſtimatio eſt
,, cultus. Deus vero obligatur hominibus,
,, eisque tenetur promiſſa præmia præſtare,
,, non ex neceſſitate aliqua extrinſeca ſocie-
,, tatis, verum citra ullum ſocietatis reſpec-
,, tum, ex promiſſione. Ciceronem autem ex
,, erroneo religionis principio ſocietatem ratio-
,, nis cum Deo ſtatuiſſe, alibi vidimus; quia ra-
,, tionem putat eſſe particulam auræ divinæ,
,, adeoque portionem divinitatis. *Diſſ. Prœm.*
,, *I.* §. 19.

Ita juſtum aliud eſt, ex æquo inter ſe vi-
ventium] ,, Fratres enim, cives, fœderatos
,, &c. ob æqualitatem ſocietatis pari jure uti
,, ſtatuit.

Aliud ejus qui regit, & qui regitur] ,, Pa-
,, rentes enim & liberi, reges & ſubditi, &c.
,, impari jure utuntur ob inæqualem ſocieta-
,, tem, quam Auctor inter eos intercedere putat.

Qua tales ſunt] ,, Principes enim quædam
,, peragunt non ut Principes, ſed ut privati.
,, *L.* 2. *c.* 14. §. 6. In his igitur exiſtimat
,, Auctor æquali eos jure uti cum reliquis civi-
,, bus: quod verum eſt, at id non ſequitur
,, ex ſocietatis inæqualis jure.

Rectorium] ,, Seu gubernatorium, quia
,, rectoribus populorum ſpeciale jus in ſubdi-
,, tos quæſitum eſſe ait. *Vid. L.* 2. *c.* 25. §. 8.
,, *n.* 1. De juſtitiæ rectricis ſeu gubernatricis
,, officio Auctor agit infra *L.* 2. *c.* 20 §. 24.
,, *n.* 1. §. 27. & *c.* 24. §. 7.

Æquatorium] ,, Quia jus naturæ æquat
,, hos ſocios, quorum conditio ex hypotheſi
,, Auctoris æqualis eſt. Nos paſſim jam proba-
,, vimus, nullum eſſe jus ſociale, adeoque
,, nec *rectorium* nec *æquatorium*: ſimulque
,, demonſtravimus; jura hæc ex plane alia
,, ratione, citra ullum ſocietatis reſpectum,
,, ſequi.

AD §. IV.

AB *hac juris ſignificatione*] Qua jus in
abſtracto ſumitur pro eo quod juſtum eſt, i. e.
quod cum natura ſocietatis convenit.

Digitized by Google

Diverſa eſt altera] ,, Qua jus in concreto
,, ſumitur pro eo quod juſtum eſt intuitu per-
,, ſonæ.

Sed ab hac ipſa veniens] ,, Ideo enim
,, perſonæ jus agendi competit quia *juſtum*
,, eſt, i. e. quia jure agit quod agit. Notan-
,, dum tamen eſt, hanc *ſignificationem vocis*
,, non venire à priori denominatione, ut Auc-
,, tor ſtatuit; quia in priori ſenſu *jus* ſaltem
,, *ſociale* intelligit, cum in hac poſteriori ſig-
,, nificatione *jus* intelligat quod perſonæ com-
,, petit non tantum ex *qualitate morali per-*
,, *fecta*, i. e. ex vi ſociali: ſed & ex *qualitate*
,, *morali minus perfecta*, i. e. ex aptitudine,
,, & ideo quia meretur, & quia dignus eſt:
,, Ut proinde hæc ſignificatio plane diverſa ſit
,, a priore.

Quæ ad perſonam refertur] ,, Adeoque
,, unde perſonæ jus competit agendi vel ha-
,, bendi.

Quo ſenſu eſt qualitas moralis &c.] ,, Quæ
,, continet, & *facultatem* quæ ex jure ſociali;
,, & *aptitudinem* quæ ex jure naturæ humanæ,
,, ſeu laxiori oritur: utramque autem ex prin-
,, cipiis internis oriri ait, adeo ut Deus abeſſe
,, poſſit: Nos hanc ſignificationem non agnoſ-
,, cimus: Jus naturæ non competit perſonæ,
,, niſi ex voluntate & conceſſione Dei; ex hac
,, ſola *jus cuique ſuum* eſſe, adeoque ex ea
,, ſola facultas habendi vel agendi ei compe-
,, tere poteſt.

Perſonæ competens] ,, Adeoque in hac ſig-
,, nificatione non quæritur quid in abſtracto
,, juſtum ſit, i. e. jure fieri poſſit. Sed in
,, concreto, quid intuitu perſonæ juſtum ſit,
,, i. e. quid perſona jure facere poſſit.

Ad aliquid juſte habendum vel agendum]
,, Adeoque *jus* hic non denotat legem ſeu præ-
,, ceptum, ſed ſolam facultatem habendi vel
,, agendi, i. e. jus permiſſivum: ſeu jus natu-
,, ra cuique quæſitum. *Conf.* §. *ſeq.*

Etiamſi rem interdum ſequatur] ,, I. e. etſi
,, perſona jus in ipſa re aliquando habeat.

Ut ſervitutes prædiorum, quæ jura realia
dicuntur.] ,, Etſi igitur dominus habeat jus
,, in rem ipſam, illud ipſum jus perſonæ com-
,, petit, & conſiſtit in facultate, v. g. eun-
,, di &c.

Additio.

Exemplum hoc non quadrat. Jure naturæ
ſervitutes non pertinent ad jura realia, ſed
omne jus hic oritur ex pacto, unde tantum
oritur obligatio perſonalis. *Vide diſſ. Proœm.*
XII. §. 302.

,, Magis igitur huc pertinet *jus dominii*,
,, hoc enim eſt quidem *jus*, ſeu qualitas mo-
,, ralis perſonæ competens, ſed ſaltem in-
,, tuitu rei, adeo ut omne jus perſonæ ex-
,, ſtinguatur exſtincta re.

Quæ jura realia dicuntur] ,, Poſtquam ſci-
,, licet ſervitutes jure Romano inter jura in re
,, relata ſunt.

Comparatione facta ad alia mere perſonalia]
,, I. e ad jura quæ perſonæ non competunt
,, ideo quia res ejus eſt, ſed quia aliquid ei
,, debetur, vel ex contractu, vel ex delicto,
,, vel ex variis cauſarum figuris.

Non quia non ipſa quoque perſonæ compe-
tant] ,, Servitutes enim prædiorum dominis
prædiorum vicinorum, adeoque perſonæ con-
ſtituuntur, *l. 6. pr. l.* 8. *Com. præd.*

Sed quia non alii competunt, quam qui cer-
tam rem habeat] Adeoque qua poſſeſſoribus
prædiorum. *l.* 1. *ff. Serv. l.* 20. § 1. *A. R. D.*

Qualitas autem moralis perfecta facultas no-
bis dicitur] Quia ex qualitate illa morali per-
ſonæ competente, ſequitur pleniſſima *facultas*
habendi, ſeu agendi, adeoque & *facultas* exi-
gendi vindicandi &c.

Minus perfecta, aptitudo.] Auctor per ap-
titudinem intelligit regulas perfectionis. *Vid.*
proleg. §. 9. At ibidem notavimus, eam male
inter ſpecies juris referri, quia ex perfectione
nulla obligatio oritur: Præterea hæc *aptitudo*
minus recte *qualitas moralis imperfecta* voca-
tur, cum non tantum æque, ſed etiam magis
perfecta ſit ac *facultas*, quia latius virtutum
regulæ patent quam regulæ juris.

Additio

,, Repetendum hic eſt 1. neutram qualita-
,, tem voce *juris* contineri, quoties cum Auc-
,, tore ſupponitur Deum ab illa qualitate abeſ-
,, ſe poſſe. 2. At poſito Deo verum eſt utram-
,, que qualitatem *juris* nomine venire: Jus
,, enim naturæ continet non tantum jus inter
,, homines, ſed etiam jus inter Deum &
,, homines, quod etiam perfectionum regulas
,, continet. Cæterum 3. recte monet B. Pa-
,, rens, minus recte poſteriorem juris natura-
,, lis partem *qualitatem imperfectam* vocari.

Quibus reſpondent in naturalibus illi quidem
actus, huic autem potentia] Putat Auctor,
qualitatem moralem *perfectam*, ſeu id quod
ſtricte & in ſpecie juſtum dicitur, in natura-
libus eſſe inſtar *actus*; *imperfectam* vero, ſeu
virtutem, inſtar *potentiæ.* At nullo ſenſu diſ-
tinctio inter actum & potentiam hic applicari
poteſt: Nam diverſi ſunt actus, & cuique ſua
potentia. Uti igitur in *jure* aliud eſt actus,
aliud potentia; ita *virtus* quoque ſuos habet

actus

actus, ſuasque potentias, utriusque actus & potentiæ autem eſſentia invicem differunt. Patet ex his, quam confuſi adhuc fuerint conceptus Auctoris in definiendo jure naturæ, & quo delapſus ſit vir incomparabilis defectu verorum principiorum. Dictum jam eſt, qualitatem moralem minus perfectam plane non eſſe ſpeciem juris.

Additio.

„ Ex hypotheſi Auctoris admitti poteſt diſ„ tinctio inter actum & potentiam: Auctor „ enim ſtatuit *qualitatem moralem perfectam* „ verum jus tribuere, quod perſona, cui „ facultas illa competit, petere & exigere a „ tertio, & hactenus in *actum* deducere po„ teſt? *Qualitas* autem *moralis minus perfecta*, „ non verum jus perſonæ tribuit, ſed nititur „ ſola convenientia & aptitudine. Adeoque „ cum jus exigendi & petendi inde non com„ petat, indeque in *actum* deduci non poſſit, „ eatenus in *potentia* conſiſtere dici poteſt.

„ Nos in §. *præc.* jam demonſtravimus, no„ vas has obſcuraſque vocum ſignificationes, „ vagas illas deſcriptiones, & incognitas *qua„ litatum* diviſiones nullum in diſciplina juris „ naturalis uſum habere.

AD §. V.

FACULTATEM] „ I. e. qualitatem moralem „ perfectam, quæ perſonæ competit ad ali„ quid juſte habendum vel agendum. §. *præc.*

Facultas ſæpius etiam ſumitur pro facultate mere naturali, eſt enim à *facul*, quaſi a facili poteſtate agendi, uti *Feſtus* interpretatur. *Vid. Calvin. Lex. jur. voc. jus.* hinc libertas definitur *facultas naturalis agendi quicquid lubet. l. 4. pr. ff. ſtat. hom.*

ICti nomine ſui appellant] Proprie & accurate loquendo *ſuum* non eſt *facultas*, ſed facultatis objectum: Nomine *ſui* enim nihil intelligitur quam *jus ſuum*, ſeu ſuum cujusvis hominis: & cum quilibet de ſuo diſponendo facultatem habeat, ea facultas erit vel *mea* vel *tua* vel *ſua*; Ex quibus apparet *meum* facultatis nomine non venire poſſe niſi objective; quia *meum* dicitur in quo ego facultatem, i. e. poteſtatem agendi habeo: Eodem ſenſu & *tuum* dici poteſt facultas, in quo tu poteſtatem habes; & ſic porro.

Additio.

„ Objectum facultatis moralis habendi vel „ agendi, i. e. juſtitiæ naturalis, eſt *ſuum*: „ ea enim conſiſtit *in ſuum* cuique tribuen„ do; Hinc formulæ: *ſuum conſequi l. 15.* „ *§. 5. de re jud. l. 96. §. 1. ff. de ſolut. l. 4.* „ *§. idem. Julianus. ff. de dol. except. l. 14.* „ *Novat. l. 37. ff. jure fiſci, l. 7. de ceſſ. bon.* „ ſuum recipere. *l. 7. §. 6. quod in fraud. cred.* „ Suum vindicare *l. 27. §. 2. de aur. & arg.* „ *leg.* Ad ſuum pervenire. *l. 1. ff. quod certo* „ *loco. l. 1. §. illud verum. ff. ſi quis teſt.* Qui„ bus denotatur *facultas* jus ſuum conſequen„ di, recipiendi &c.

Nos poſthac jus proprie aut ſtricte dictum appellabimus] „ *Add. Diſſ. Proœm. 3. §. 11.* „ Quia ſcil. verum jus inde perſonæ competit, „ quod peti quoque & exigi a tertio poteſt. „ Unde Auctor illud opponit juri naturæ im„ proprie ſic dicto, quod ex aptitudine & „ convenientia alicui competit; quod in ſola „ potentia conſiſtit; adeoque exigi ac vindicari „ nequit. *Diſſ. proœm. I. §. 16. Diſſ. II. §. 11.*

Sub quo continetur] „ Rectius cum JCtis „ Romanis dicimus *meum* eſſe, i. e. jus ſeu „ facultatem moralem mihi competere, vel „ 1. ex ſtatu hominum, vel 2. ex jure rerum, „ vel 3. ex perſonæ obligatione. *Vid. ſupr.* „ *§. 3. pag. b. 27. col. 2. VI.*

Poteſtas tum in ſe, quæ libertas dicitur] „ Jus hoc cuique ſuum eſt ex ſtatu hominum. „ Natura enim ſingulis hominibus facultatem „ moralem dedit agendi quicquid lubet. §. 1. „ *Inſt. de jur. perſ.* adeoque jus pro lubitu „ de ſuis actionibus diſponendi. Tertius igitur „ facultatem hanc naturalem impedire abs„ que injuria nequit.

Quæ libertas dicitur] „ Libertas enim de„ finitur JCtis, *facultas naturalis agendi quic„ quid lubet. l. 4. pr. ſtat. hom.*

Tum in alios, ut patria, dominica] „ In „ genere quoque jura hæc ſub libertate conti„ nentur; quia facultas domino & patri com„ petit in filios & ſervos, quin & reliqua „ quoque, jam ab Auctore relata, libertatem „ inferunt: Ita enim *uſusfructus* eſt facultas „ utendi fruendi fundo: *pignus* poteſtas in„ ſiſtendi rei pignoratæ: *creditum* facultas „ perſequendi id quod nobis debetur.

Additio.

„ Patria poteſtas non continetur ſub ſtatu „ libertatis, ſed ſub ſtatu familiæ: Dominica „ autem poteſtas eſt privatio ſtatus libertatis: „ Illa oritur ex generatione. hæc ex jure bel„ li: Neutra ex jure aliquo ſociali.

„ Cæterum Grotius per *libertatem* non intel„ ligit quamlibet facultatem habendi vel agen„ di; ſed *ſtatum libertatis*, i. e. facultatem „ agendi quicquid lubet, jure non reſtrictam.

Domi-

Dominium] „ Jus hoc cuique ſuum eſt ex „ *jure rerum.* Dominium enim eſt, quando „ res ipſa in meam proprietatem tranſit, eo- „ que mea ſit, & à JCtis ſpecialiori ſenſu „ *meum* dicitur, *l.* 27. §. 2. *aur. leg.*

„ Species autem dominii quoque eſt *hære- „ ditas*; quæ proinde itidem à JCtis Roma- „ nis inter jura in re refertur. Cum enim Pater „ tamquam caput familiæ non ſibi ſoli, ſed „ ſuæ familiæ acquirat, & ea lege, ut in li- „ beris continuetur dominium; hoc ipſum „ dominium cum familia in liberos trans- „ fertur. Hinc liberi dicuntur eſſe quodam- „ modo domini bonorum paternorum viven- „ te patre: Adeoque hæreditas quoque voce „ *ſui* continetur. *Vid. Diſſ. proœm. XII.* „ §. 287.

Plenum] Si res pleniſſime in noſtra poteſta- te eſt, ut pro lubitu de ea diſponere poſſimus.

Additio.

„ Auctor per *dominium plenum* intelligit „ quod ab alio dominio non dependet:

Sive minus plenum] Ubi facultas diſponendi reſtricta eſt.

Additio.

„ Ex hypotheſi Auctoris primæ acquiſitio- „ nes a populo, aut populi capite ita fiunt, ut „ non ſolum imperium, ſed & privatum ple- „ numque dominium generaliter primum po- „ pulo quæreretur: atque ut deinde particu- „ latim in privatos ita fieret diſtributio, ut ta- „ men dominium eorum ab illo priori domi- „ nio penderet: Atque huc pertinere, ait, mul- „ tas ſpecies juris in re. *L.* 2. *c.* 3. §. 19. Et hoc „ ſenſu etiam ſervitutes, & pignoris jus ad „ dominium minus plenum refert, quia ab „ alio dominio dependent: cujus effectum in- „ ſignem hunc eſſe ait, quod deficiente hoc „ jure res non fiat nullius, ſed ad plenum do- „ minum redeat. *d.* §. 19. *n. f.*

„ Nos infra demonſtrabimus talem occupa- „ tionem generalem dominii contrariari natu- „ ræ dominii. Sed & porro probabimus domi- „ nia minus plena jure naturæ incognita eſſe, „ omnesque illas ſpecies, quas Auctor eo re- „ fert, eſſe talia negotia unde non jus in re „ oritur, ſed ſola perſona obligatur ad aliquid „ dandum vel præſtandum: Si igitur quis pa- „ ciſcitur ut alter habeat rem meam, jure „ *ſervitutis*, vel jure *pignoris*, per hanc diſ- „ poſitionem non jus in rem ipſam transfe- „ ro, ſed alter agit contra me actione perſo- „ nali, ut id quod promiſi præſtem. *Diſſert.* „ *Proœm. XII.* §. 30. *ſeq.*

Et creditum] „ Creditum nulla ratione ad „ dominium minus plenum referri poteſt: „ etſi enim id quod mihi debetur *meum* ſit, „ *l.* 7. *ff. quæ in fraud. cred. l.* 15. §. 7. *re* „ *jud.* non tamen *meum* eſt ex jure aliquo in „ re, ſed ex obligatione perſonæ, quæ jus „ quod meum eſt ideo mihi præſtare tene- „ tur, vel quia contraxit, vel quia deli- „ quit. &c.

Cui ex adverſo reſpondet debitum] Male debitum ad facultatem ſeu ad meum refer- tur: debitum enim potius ſupponit obligatio- nem, adeoque neceſſitatem præſtandi. Non igitur eſt in facultate debitoris ſolvere vel non ſolvere, ſed is obligatur ex regulis juſ- titiæ tribuere creditori quod ipſius eſt.

Additio.

„ Auctor debitum non refert ad *facultatem*, „ ſeu ad *meum*: ſed, ait, debitum *ex ad-* „ *verſo* reſpondere credito. Nam ex eo quod „ *meum* ſit creditum, a contrario ſequitur „ debitorem aliquid *alieni* habere: Unde *cre-* „ *ditum* à JCtis æs meum vocatur: *debitum* „ æs alienum. Adeoque ex Auctoris quoque „ doctrina debitum eſt jus *alienum* quod ti- „ bui neceſſario debere, ait, ei cujus eſt, „ quia alias ſocietas everteretur. *Vid. ſeqq.* „ §. 3.

A D §. V I.

Sed hæc facultas „ Quæ *ſui* nomine JCtis „ venit, & quam Auctor appellat jus proprie „ & ſtricte ſic dictum.

Rurſum duplex eſt] Auctor ſtatuit, per- ſonæ competere facultatem habendi vel agen- di aut ad *vulgares*, i. e. ad privatos uſus; aut ad uſus *publicos*: & hanc poſteriorem fa- cultatem jus dare, ait, in facultatem vul- garem, uſus publici cauſa: At novi hi ſunt termini, obſcuri, & plerisque ignoti; rectius igitur jus ſtricte dictum eſt vel *publicum* vel *privatum*: nam ex juris prudentia Romana cognitum eſt, omne jus vel publicum vel privatum eſſe. §. *fin. Inſt. de juſt. & jur.*

Additio.

„ Grotius per facultatem eminentem non „ intelligit *jus publicum* in genere: ſed in ſpe- „ cie illam *partem juris publici*, quæ civita- „ ti jus dat in bona & jura ſingulorum: „ Cives enim in civitatem coeuntes quaſi „ communi pacto promittunt ſe communem „ utilitatem propriæ præferre velle. *Vid.* „ *Prol.* §. 15. & 17. *l.* 2. *c.* 13. §. 20. *l.* 3. *c.* 20.

Digitized by Google

„ 20. §. 7. *n.* 1. & *C.* 25. §. 3. *n.* 4. *l.* 1. *c.* „ 4. § 4. & §. 7. *n.* 2. *l.* 3. *c.* 20. §. 9. Unde „ neceſſario ſequitur, communitati jus com- „ petere in partes, & res partium, buni com- „ munis cauſa: Cunf. *l.* 1. *c.* 3. §. 6. *n.* 2. „ ita, ut nun tantum res ſubditorum huic „ juri ſubjaceant, ſed & eorum actiones. *l.* „ 3. *c.* 19. §. 7. & *l.* 2. *c.* 13. §. 20. At- „ que hactenus recte Auctor ait, in res ſingu- „ lorum majus eſſe jus civitatis ad bonum „ commune, quam duminurum ſingularium. „ *b.* §. 5. & unumquemque reipublicæ magis „ ubligari quam credituri. *ibid.* Suppunit au- „ tem Auctur 1. ut id fiat utilitatis publicæ „ cauſa. *dict. loc.* 2. ut damnum inde datum „ reparetur ſumtu communi; *L.* 2. *c.* 14. §. „ 7. §. 8. & §. 14. *l.* 3. *c.* 20. §. 7. *n.* 1. & §. „ 52. adeo ut Princeps aliter faciens ipſe ex „ pruptiis teneatur ad reparandum. *d c.* 14 §. 8.

„ Atque hanc facultatem Auctur vocat „ duminium eminens, *l.* 1. *c.* 3. §. 6. *n.* 2. „ vel ſupereminens *l.* 2. *c.* 14. §. 7.

„ Equidem 1. cum Auctor nihil aliud „ per *dominium eminens* intelligat quam id „ quod *jure imperii* in ſubditos licet, (unde „ dominium hoc & jus regendi pru ſynoni- „ mis habet *l.* 1. *c.* 13. §. 8. *n.* 6.) res ipſa „ cenſuram nun meretur: at 2. cum vux *do-* „ *minii* ſua natura facultatem ru lubitu diſ- „ ponendi, adeuqu- & abutendi, inferat, „ tutius eſt ab ejuſmodi vocibus ub faciiem „ earum abuſum abſtinere: Docet enim ex- „ perientia, eos qui auram aulæ captant mul- „ ta huic dominio eminenti (quod & pleni- „ tudinem puteſtatis vocant) tribuere, quæ „ directu cum natura juſti imperii pugnant: „ uti quod Princeps ex plenitudine poteſtatis „ jus ſubditis quæſitum auferre, quod judi- „ cata tollere puſſit, &c. de quu plenius *ad* „ *l.* 1. *c* 3. §. 6. & *l.* 3. *c.* 7. §. 25. *ſeq.*

Vulgaris ſcilicet, quæ uſui particularis cauſa comparata eſt] „ Adeoque quæ ſingulis „ hominibus competit ad agendum ea quæ „ ad uſus vulgares pertinent.

Et eminens, quæ ſuperior eſt vulgari] „ Facultatem hanc eminentem alibi vocat „ *dominium eminens*: quæ denominatio ob „ abuſum admitti non debet, & rectius di- „ citur imperium. *Vid. l.* 215. *ff. V. S.* Quo- „ modo autem imperium & dominium diffe- „ rant, mux explicabimus *vid. L.* 1. c. 3. §. „ 7. & §. 12.

Utpote communitati competens in partes] „ Ex conventione ſcil. eorum qui in civita- „ tem coeunt, nam cueuntes prumittunt „ quod publicam utilitatem privatæ antefer- „ re velint.

In partes] „ In membra illius commu- „ nitatis, eorumque actiones.

Et res partium] „ I. e. in patrimonia eo- „ rum qui membra ſunt illius cummunita- „ tis.

Boni communis cauſa] „ Adeoque ub uti- „ litatem publicam. *L.* 1. *c.* 3. §. 6. *n.* 2. Nun „ ergu pru lubitu Princeps facultatem vulga- „ rem, i. e. jus ſingulis quæſitum, auferre „ poteſt.

Sic regia poteſtas ſub ſe habet & patriam & dominicam poteſtatem] Imu diſtinctæ hæ ſunt ſpecies, quæ non confundi debent, etſi in una perſona concurrant. Certum enim eſt, poteſtatem regiam tuto cœlo differre à poteſtate patria, nec cummune aliquid inter utramque eſſe: regiam Rex exercet publice, patriam privatim & domi: illam ex conceſ- ſiune populi habet, hanc ex generatiune. Objecto quoque differunt, illa enim verſa- tur in negutiis civilibus civitatis, hæc in do- meſticis. Sed & effectu, nam ex illa jus vitæ & necis competit, ex hac ſaltem jus educandi.

Egregie rem explicat Taurus Philuſophus, qui, cum pater privatus in præſentia filii præ- ſidis ſedere nullet, ita differit: *In publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, pa- trum jura cum filiorum, qui in magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere pau- lum. Sed cum extra rempublicam in domeſti- ca re atque vita ſedeatur, ambuletur, in con- vivio quoque familiari diſcumbatur: tum inter filium magiſtratum & patrem privatum pu- blicos honores ceſſare,* NB. *naturales & ge- nuinos oriri: apud Gell. l.* 2. *c.* 2.

Unde Rex poteſt eſſe in patria poteſtate privati, & pater in puteſtate regia filii: ille parebit patri in negotiis dumeſticis, hic pa- rebit filio in negotiis publicis. Exemplum il- luſtre eſt in Ptuſemæo Ægypti rege, qui re- gnum filio tradidit, & privatus ei officium inter ſatellites præſtitit, umnique regnu pul- chrius patrem Regis eſſe dixit, apud *Juſtin. L.* 16. *c.* 2. Aliud Exemplum, ſed infelicius, refert *Juſtinus. L.* 10. *C.* 1. ubi Artaxerxes Dario filio regnum ceſſit. Quintus Fablus ma- ximus filio ſuu Quinto Fabio, Conſuli & Im- peratori belli, qui male in Samnites pugna- verat, legatus datus eſt, in quem pruinde filius imperium habuit. Hic, cum ad caſtra veniſſet, filiumque cum 12. faſcibus obvium haberet, jam 11. faſces equo prætervectus erat,

erat, et filius ultimum lictorem animadvertere juſſit & clamare, ut ex equo deſcenderet; tum pater deſiliens *experiri*, ait, *volui, fili, ſatine ſcires te Conſulem eſſe. Liv. L. 24. c. 45. Val. Max. L. 2. c. 2. n. 4. Gell. N. A. l. 2. c. 2.* Idem fecit Fabius Rullianus Fabio Gurgiti filio, & filium triumphantem deinde ſecutus eſt. *Liv. L. 2. C. 2. Val. Max. l. 5. c. 7. n. 1.* Et recentiora exempla exſtant in Carolo V. & Philippo I. qui regna filiis ceſſerunt. Regina Galliæ, filium allocuta, egregie duplicem hanc poteſtatem diſtinxit: Amo Te, ait, ut filium, veneror ut Dominum, *Gramm. L. 1. ad ann. 1614. pag. 33. Add. Priol. Hiſt. Gall. L. 6. Becl. in not. ad Grot. L. 2. C. 5. §. 1. Pufend. de Jur. nat. L. 6. c. 2. §. 8.*

Idem quoque dicendum eſt in concurſu poteſtatis Regiæ & maritalis, qualia exempla noviora exſtant in Regina Angliæ & Sueciæ; tunc enim maritus eſt in poteſtate uxoris regia; regina vero in poteſtate maritali privata.

Additio.

„ Mens Auctoris plane alia eſt, nimirum „ filios & ſervos, etſi reverentiam & obe- „ dientiam debeant patribus & dominis, „ majorem tamen debere civitati, ob emi- „ nentem illam facultatem: quod verum „ omnino eſt. In concurſu igitur harum po- „ teſtatum merito præfertur poteſtas civita- „ tis: adeoque ſi pater vel dominus quæ- „ dam facere jubeant filiis ac ſervis in præ- „ judicium civitatis, hi tuto illud omittunt, „ & impune non parent.

Majus eſt Dominium Regis ad commune bonum, quam dominorum ſingulorum] Imo non majus eſt, ſed alterius generis: nam quod Princeps dominio privatorum derogare poſſit, eſt conſequens juris tuendi rempublicam, ad cujus conſervationem quilibet de ſuo tribuere tenetur. Repetendum hic eſt, quod antea monuimus, tutius eſſe abſtinere a voce dominii, ubi de juribus Principum in ſubditos agitur: quia vox dominii proprie non ſignificat jus regendi & conſervandi, ſed id quod directo contrarium eſt, nimirum poteſtatem conſumendi, abutendi, & pro lubitu de re diſponendi.

Sic Reipublicæ quiſquis ad uſus publicos magis obligatus, quam creditori] Imo utrique quiſque æque debet natura: quod vero pecunia publico debita prælationem habeat, id ex mero jure civili eſt, uti pleraque privilegia fiſci.

Additio.

„ Si debitor aliquis debet & privato & rei- „ publicæ v. g. tributa, nec bona ſufficiunt „ utrique debito ſolvendo, ipſa naturali ra- „ tione ſequitur debitum publicum prius „ ſolvendum eſſe, quia ad defenſionem pu- „ blicam deſtinata eſt hæc pecunia: Atque „ hinc eſt, quod debita privata aliquando „ remitti poſſint à Civitate, ſi utilitas pu- „ blica id exigat: uti ſæpius factum ſub Re- „ publica Romana.

Ad §. VII.

Aptitudinem *vero* ἀξίαν, *i. e. dignitatem, vocat Ariſtoteles*] Auctor *facultatem*, quæ *ſui* nomine venit, *qualitatem moralem perfectam* appellat; at qualitatem moralem minus perfectam, vocat *aptitudinem*, *dignitatem*, vel rectius meritum.

I. e. dignitatem] Dignum enim dicitur, quod valet, vel quod meretur, ut dignus loco, *&c. l. 19. ff. ad leg. falc. L. 4. C. de Leg.* Hinc dignitas Germanis *Würde* vocatur, à merito.

Apparet ergo, dignitatem Grotio nihil aliud eſſe quam id quod perfectum, honeſtum & laudabile, adeoque quod virtutis eſt: (utpote quæ ex merito menſuratur) quæ doctrina ad Ethicam pertinet, non ad jus naturæ: Unde perpetuus hic eſt error Auctoris, qui ea quæ perfectionis ſunt cum jure naturæ confundit.

Additio.

„ Veriſſimum eſt homini in hominem ex „ aptitudine nullum jus competere: ſed nec „ Grotius id aſſerit, ſed potius contrarium „ ſtatuit. Ceterum obligationem quæ ex per- „ fectionum regulis intuito Dei oritur eſſe „ partem juris naturalis, negari nequit. „ *Vid. Diſſert. Prooem. II. §. 31. ſeq.*

Secundum eam æquale dixit] „ Nam Au- „ ctor omnem obligationem mutuam ponit „ in æqualitate. *L. 2. c. 12. §. 8. & ſeq.* „ cum autem ei jus naturæ duplex ſit, *ſtricte ſic dictum & laxius*, æqualitatem in „ priori ſenſu ſumit juxta juſtitiam exple- „ tricem: in hoc juxta juſtitiam attributri- „ cem: de quibus §. *ſeq.*

Id quod convenit] „ Juxta meritum ſcil. „ perſonæ. Hinc juſtus eo ſenſu non eſt „ qui pecuniam non rite diſpenſat, *vid. Prol.* „ §. 10. qui caritatis leges non obſervat. *L. 3. c. 11.*

Digitized by Google

„ 3 c. 11, §. 2. qui liberalis aut miſericors „ non eſt, *Vid.* §. *ſeq. n.* 1. & in genere qui „ virtutes omittit, quæ aliis hominibus di- „ gnis utilitatem afferunt: *ibid.* At nullum „ jus exigendi inde oriri ipſe Grotius fatetur.

A d §. VIII.

Auctor, jus ſociale definiturus, illud dixit *qualitatem moralem*: hanc qualitatem iterum diviſit in *perfectam* & *minus perfectam*, *illam* vocavit facoltatem, *hanc* aptitudinem. Hic jam porro ſtatuit in qualitate perfecta, ſeu facoltate, obtinere *juſtitiam expletricem*; quæ plerumque reſpiciat *proportionem arithmeticam*: in hac vero obtinere *juſtitiam diſtributivam*; quæ plerumque reſpiciat *proportionem Geometricam*: quæ nunc plenius examinabimus.

Equidem proportionum uſus in jure Philoſophiæ Ariſtotelis debetur, utpote qui juſtitiam τὸ ἴσον, i. e. æquale, & conſequenter medium inter plus & minus eſſe dixit, indeque ipſam juſtitiam proportionem vocavit: *Vid. Diſp. noſtra de proport., ſurt. & ſuſp.* § 2. & *diſput. de proportionibus pag.* 1. & pro duplici proportione etiam duplicem juſtitiam fecit, *commutativam* ſcil. in qua ſervaretur proportio arithmetica, ſive abſoluta, ut in contractibus &c. & *diſtributivam*, in qua ſervaretur proportio geometrica ſive comparata; ut in diſtributione præmiorum, (*vid. prol.* §. 9.) omnibusque virtutibus quæ aliis hominibus utilitatem afferunt. *Vid. h.* §. *n.* 1. & *dict. diſp.*

Grotius probat qoidem diviſionem juſtitiæ in commutativam, quam expletricem vocat, & diſtributivam, quam attribotricem (*alibi vero aſſignatricem. l.* 2. *c.* 17. § 2.) appellat, ſed proportionom uſum negat; Nos jam olim in diſputatione de proportionibus & *diviſionem* illam, & *proportionum uſum* rejecimos: Qood enim primum attinet, ficta & plane inutilis eſt illa diſtinctio in juſtitiam expletricem & attributricem. 1. quia poſterior, fatente Ariſtotele & Auctore, tantum aptitudinem reſpicit: adeoque uſum non habet niſi in diſtribuendis præmiis, & exercitio virtutum quarundam; at cum objectum hoc non ad juſtitiam ſed ad Ethicam pertineat, facile conſtat *juſtitiam* diſtributivam non dari: Sane 2. juxta regulas juſtitiæ quilibet præmia poteſt diſtribuere etiam inæqualiter, quin & immeritis dare, nam de jure ſuo diſponit, neque tum contra regulas juris peccat; nec ideo à magiſtrato tamquam vindice jurium naturæ puniri poteſt, ſed peccat contra regulas Ethices. Equidem 3. negari nequit in jure fieri diſtributiones, & quidem aliquando æqualiter, aliqoando inæqualiter, ut in ſocietate, pœnis &c. Sed ideo hæc proportio non fit ſpecies juſtitiæ: nam ſæpe qooque calcolatores, agrimenſores &c. in jure adhibentur, neque tamen inde propria fit ſpecies juris calculatoria, agrimenſoria &c. Neque 4. in re communi ejus uſus eſt, ut quidam opinantur, quia in re communi quoque ſæpiſſime diſtributio fit juxta regulas juſtitiæ expletricis. *Vid.* §. 5. *h n.* 3. Sed & porro Auctor merito diſtinctionem inter proportionem Arithmeticam & Geometricamà diſciplina juris naturæ removet: *Vid.* §. *h. n.* 2. Nam juſtitia ipſa diſtributiva eſt non ens, purumque inventum Ariſtotelis, totamque hanc doctrinam ad Ethicam pertinere dixi: fruſtra ergo de proportione hujus juſtitiæ quæritur quæ non eſt.

Additio.

„ Uſum hæc diſtinctio in nulla juris par- „ te habet, adeoque fruſtra circa has ſubti- „ litates laboramus ſudantes: Certum quip- „ pe I. eſt, in juſtitia *commutativa*, ſeu *ex-* „ *pletrice*, ſæplus obſervari proportionem geo- „ metricam, & è contrario in juſtitia diſtri- „ butiva proportionem arithmeticam. Prius „ patet exemplo 1. *hæreditatis*, ubi hære- „ des pro rata obligantur. *L.* 4. *V. O.* 2. *juris accreſcendi* ubi portiones pro rata ac- „ creſcunt hæredibus. *L.* 66. *her. inſt.* 3. „ *Societatis*, ubi lucrum & commodum pro „ rata dividuntur. *L.* 6. *ff. pro ſoc.* Vid *diſp.* „ *B. Par. de proport. c.* 2. Posterius in ipſa „ præmiorum diſtributione accidere poteſt, „ ſi enim merita ſunt æqualia, æqoaliter „ qooque diſtributio fieri debet. *d. diſp. c.* „ 2. Sed & II. aliqoando in eadem ſpecie „ utræqoe proportiones concurrunt, uti ſi „ ſervus communis ſtipoletur dominis in ge- „ nere, acquirit utrique pro dominica parte. „ §. *fin. ſtip. ſerv.* Si ſervus eis ſtipulator expreſ- „ ſis nominibus propriis, ſingulis æqualiter „ acquirit. *L.* 37. *ſtip. ſerv.* adeoque vel geo- „ metrica vel arithmetica proportione domi- „ ni acquirent, prout ſervus vel prius nomen „ dominorum, vel nomen proprium dixit. „ *dict. diſp. de proport. c.* 2. Accedit III. „ quod proportiones tantum oſtendant quis

 nume-

,, numerus alii numero conveniat ; (ptopor-
,, tio enim eſt numeri ad numetum majo-
,, rem vel minorem , ſeu rei ad rem com-
,, paratio) hæc ergo proportio jus non facit,
,, niſi lex vel ratio talem convenientiam , ut
,, inter onera, fructus , &c. ſtatuat. Sane IV.
,, proportiones tantum ſunt inſtrumenta &
,, quaſi menſuræ , quibus debitum lege jam
,, definitum computatur atque dividitur ,
,, adeoque non magis ad ſpeciem juſtitiæ re-
,, ferri poſſunt, quam menſura ad agrum ,
,, vel additio & multiplicatio ad debitum
,, quod computatur , *d. diſp. c.* 2. Sed & V.
,, aut aliquis tenetur commutare vel diſtri-
,, buere , aut non tenetur ; *illo caſu* non di-
,, ſtribuit ſecundum proportionem : ſed ex le-
,, ge obligationis , etſi nulla ſit proportio :
,, *hoc caſu* , quia plane non tenetur , nec
,, tenetur ad proportionem : ut proinde ex
,, proportione nulla ſit obligatio. Imo VI.
,, multi ſunt caſus juris , qui evidentem ha-
,, bent æquitatem & juſtitiam , nec tamen ad
,, ullam proportionem referri poſſunt : Ita di-
,, ſtributio onerum perſonalium ex ipſa ratio-
,, ne naturali diviſa eſt inter ſingulos cives
,, ſine ulla proportione ; Alia Exempla *vide*
,, *in d. diſp. cap.* 2. Sed nec VII. ullum video
,, effectum juſtitiæ illius commutativæ, ad
,, proportionem arithmeticam exigendæ ; ut-
,, pote cum in omnibus commutationibus
,, diviſio fiat non ex proportione , ſed vel ex
,, lege vel ex voluntate defuncti , vel deni-
,, que ex diſpoſitione partium : idque ſive
,, æqualiter voluerit lex &c. diſtribui , ſive
,, inæqualiter: Eodem modo uti VIII. juſtitia
,, diſtributiva (quæ plane non ad jus ſtri-
,, ctum pertinet) non neceſſario fit ad pro-
,, portionem , neque præciſe juxta merita ,
,, ſed pro lubitu diſtribuentis , qui etiam in-
,, dignis tribuere poteſt.

I. *Facultatem reſpicit juſtitia expletrix*]
,, Omnis juſtitia eſt expletrix , quia ſemper
,, obligamur ad eam explendam.

Additio.

,, Grotius , & cum eo Doctores commu-
,, niter , per *juſtitiam expletricem* intelligunt
,, eam juſtitiam quæ ſupponit homini jus ali-
,, quod quæſitum eſſe , quod alii ei tribue-
,, re , adeoque explere juſtitiam debent Per.
,, *juſtitiam attributricem* autem intelligunt
,, eam juſtitiam quæ perfectionum regulas
,, continet , ubi homini nullum jus quæſi-
,, tum , adeoque nihil eſt quod *expleri* de-
,, bet : Hæc ergo juſtitia tantum meritum
,, reſpicit , & ei qui plus meretur etiam
,, plus diſtribuit , minus autem ei qui mi-
,, nus meretur. Fruſtra autem de his ſubtili-
,, tatibus diſputari alibi demonſtravimus.

*Quæ proprie aut ſtricte juſtitiæ nomen ob-
tinet &c.*] ,, Hoc eſt , quod *ſupra* §. 5. di-
,, xit , ſe facultatem , quam JCti *ſui* nomine
,, appellant , poſthac *jus proprie ac ſtricte*
,, *dictum* appellaturum ; explere enim Lati-
,, nis eſt ſatisfacere. *Gron. h.*

Συναλλακτικὴ *Ariſtoteli*] I. e. commutativa
,, juris.

Nimis arcto vocabulo] Recte hic Auctor
nomen juſtitiæ commutativæ rejicit , quia non
omnes ſpecies , nec omnia capita juris ex-
haurit ; ſed ad ea ſaltem jura pertinet, quæ
ex conſenſu oriuntur , & cauſam continent:
L. 7. §. *de pact. l.* 19. *V. S.* Neque ſufficit cum
Gronovio dicere denominationem à potiori de-
ſumi, *in not. ad h.* §. *pr.* nam debuiſſet nomen
invenire quod plene rem explicaret : Sane
privatorum non eſt rebus nomina imponere
quæ rem non ſignificant.

*Nam ut poſſeſſor meæ rei eam reddat , non
eſt* ἐκ συναλλάγματος] Neceſſitas reſtituendi
rem ei cujus eſt , non oritur ex commuta-
tione aliqua juris ; dominus enim qui rem
vindicat à poſſeſſore , non habuit animum jus
in eum transferendi : *Vid. inf. L.* 2. *c.* 10.
Ita delinquens non obligatur ex eo , quod is
contra quem delinquitur jus in eum transtu-
lerit.

Additio.

,, Imo ex principiis Auctoris etiam jura in
,, re ſequuntur ἐκ συναλλάγματος , quia homi-
,, nes tacito pacto poſt inventa dominia in-
,, ter ſe conveniſſe ait , ut cuique reſtituatur
,, ſuum : *Vid. Gron. h.* Sed hæc ipſa princi-
,, pia vera non eſſe videbimus *infra l.* 2. *c.*
,, 10. §. 1. *n.* 2. 4.

*Et tamen ad eandem hanc juſtitiam perti-
net*] ,, Nimirum ad juſtitiam expletricem ,
,, quæ in ſuum cuique tribuendo conſiſtit ,
,, etſi nulla commutatio ſubſit.

Itaque ἐπανορθωτικὴν *idem felicius dixit*] i. e.
correctoriam , quia juxta Ariſtotelem corri-
git inæqualitatem , ſeu exceſſum vel defec-
tum à medio : ſed hanc quoque denomi-
nationem veram non eſſe *infra L.* 2. *c.* 12. §.
8. *ſeq.* videbimus , ubi æqualitatem illam re-
futamus.

Additio.

,, Correctoria juſtitia non omnia capita ju-
,, ris continet , ſed ex hypotheſi Auctoris &
,, Ariſtotelis ſaltem ad contractus pertinet ,
,, quorum rationem in æqualitate conſiſtere
ſta-

Digitized by Google

,, ſtatuunt: ſi proinde inæqualiter aliquid in
,, his contractibus fit, id corrigi debere pu-
,, tant. Excludunt igitur ab hac juſtitia cor-
,, rectoria omnia jura quæ ex ſtatu perſona-
,, rum, ex jure rerum, item ex delictis, &c.
,, oriuntur: certiſſimo indicio juſtitiam in ge-
,, nere correctoriam dici non poſſe.

Aptitudinem reſpicit attributrix] Scil. ju-
ſtitia; quam alibi diſtributivam & aſſignatri-
cem vocat: At 1. dictum jam eſt *ad* §. *IV.* &
§. *VII.* aptitudinem non eſſe ſpeciem juſtitiæ,
ſed diſciplinam ab ea diſtinctam, unde ei
nullo ſenſu juſtitia, adeoque nec diſtributiva
applicari poteſt. 2. Vera non eſt oppoſitio;
nam in jure quoque, i. e. in juſtitia expletri-
ce, aliquando diſtributio, & quidem juxta
proportionem geometricam, obſervatur.

Quæ Ariſtoteli διανεμητικὴ] ,, A verbo
,, διανεμητοῦ, ex διὰ & νέμω tribuo.

Comes earum virtutum] ,, Senſus eſt, quod
,, juſtitia attributrix, quæ aptitudinem reſpi-
,, cit, i. e. id quod dignum eſt, comes ſit
,, earum virtutum quæ aliis hominibus utili-
,, tatem afferunt; ita ut qui liberalitatem,
,, miſericordiam, temperantiam, fortitudi-
,, nem exercet, tum demum juſte agat, ſi
,, exerceat in eum qui dignus eſt, & qui me-
,, retur.

Quæ aliis hominibus utilitatem afferunt]
,, Ex quibus proinde ſolis obligationem oriri
,, putat Auctor, unde in §. *ſeq.* ſollicite di-
,, ſtinguit hæc præcepta a conſiliis, & iis præ-
,, ſcriptis quæ honeſta ſunt, at non obligan-
,, tia: quæ latius examinavimus *in Diſſ.*
,, *procem. II.* §. 8. §. 9.

Ut liberalitatis] ,, Ex regulis juſtitiæ diſtri-
,, butivæ homo liberalis eſſe debet non niſi in
,, merentes: An igitur, ſi in immerentes li-
,, beralis eſt, pecat contra regulas juſtitiæ?
,, Omnino: quia imitari perfectiones divinas
,, (in qua imitatione omnis ratio virtutum
,, conſiſtit) pars cultus divini eſt: Deum au-
,, tem colere eſt prima juris naturalis regula.
,, *Conf. Diſſ. procem. II.* §. 32. *ſeq. Diſſ. XII.*
,, §. 52. §. 68. & 97.

Miſericordia] ,, Auctor miſericordiam exer-
,, cendam eſſe ait juxta juſtitiam diſtributi-
,, vam, ita ut ſit tempeſtiva &c. *Vid. L.* 2.
,, *c.* 20. §. 24. *n.* 2. Inprimis vero in bello
,, ejus uſum eſſe ait. *L.* 3. *c.* 11. §. 7. & *c.* 15.
,, §. *fin.*

,, Hæc autem obligatio ex hypotheſi Au-
,, ctoris ſaltem eſt intuitu Dei: Hinc eam re-
,, fert ad jus naturæ laxius, non ad jus ſocia-
,, le, quod homines inter ſe obligat: Sane
,, ipſe Auctor fatetur clementiam liberum ha-
,, bere arbitrium: *L.* 2. *c.* 20. §. 23. & id
,, quod ex miſericordia debetur, nec in foro
,, exigi, nec armis depoſci, *L.* 2. *c.* 22.
,, §. 20. neque ob omiſſionem miſericordiæ
,, aliquem puniri poſſe. *L.* 2. *c.* 20. §. 20.

Providentiæ rectricis] ,, I. e. ejus virtutis,
,, quæ in prudentia conſiſtit. *L.* 2. *c.* 1. §. 9.
,, *n.* 1. Hinc contra legem naturæ, i. e. con-
,, tra jus naturæ laxius peccare ait, qui actus
,, ſuos non juxta prudentiæ regulas regit.
,, *d.* §. 9.

Proportionem ſimplicem, quam ἀριθμητικὴν *vocat*] In Arithmetica proportione eſt æqua- 2.
litas ſingularum unitatum, quando nimirum
duo numeri omnimoda unitatum æqualitate ab
invicem diſtant, e. g. 2. 4. 6. 8. Ariſtoteles
ideo in juſtitia commutativa utitur hac pro-
portione, quia juſtitia ipſi eſt medium inter
plus & minus, indeque exceſſus & defectus
æqualiter diſtant a medio: Utrumque autem
corrigendum eſſe ait per proportionem arith-
meticam. Ponamus igitur *Sejo* legata eſſe 4. &
Cajo 6. hæres contra intentionem teſtatoris
Sejo ſolvit 2. *Cajo* vero 8. Juſtitia commu-
tativa corrigit in priori defectum, in poſte-
riori vero exceſſum; indeque 2. quæ *Cajus*
plus accipit, ei detrahit, & *Sejo* qui 2. mi-
nus accepit, adjicit: quo ipſo juxta volunta-
tem teſtatoris omnis inæqualitas corrigitur.
Uſus ergo hujus proportionis unicus hic eſt,
ut doceat judicem qua ratione exceſſum ab
una parte detrahere, & defectum ab altera
parte ſupplere debeat. Sed quid, quæſo,
opus eſt operoſa hac demonſtratione? ad
quid tantæ ambages? nonne hæc plana ſunt
citra omnem proportionis doctrinam. Sane
ratio dictitat, judicem *Cajo*; qui ex diſpoſi-
tione defuncti jus quæſitum habet, præciſe
4. *Sejo* vero ſaltem 6. tribuere debere; quod
ſi non facit, juſtitiam non exercet, nec
ſuum cuique tribuit.

Γεωμετρικὴν] In Geometrica proportione eſt
æqualitas rerum, ſeu integrorum: e. g. 3. 6.
12. adeoque hic non conveniunt æquali unita-
tum numero, ſed aliqua tamen ratione inte-
gri: uti 3. & 6. item 9. & 18. non unitatibus
conveniunt, ſed aliqua tamen convenientia in
eo eſt, quod numerus ternarius ter in 9. &
numerus nonarius bis in 18. contineatur.
Hanc proportionem applicavit Ariſtoteles ad
virtutes, (quæ in perfectione conſiſtunt)
& earum diſtributiones, ne ſcil. inæqualiter
fiant, ſed juxta modum meritorum diſpen-
ſatio fiat. Ponamus igitur *Cajum* habere me-

ritum 6. unciarum, *Sejum* vero meritum unciarum 18; ſi inter hos præmium viginti quatuor thalerorum diſtribuendum eſſet, juxta proportionem geometricam Cajo. 6 Sejo vero 18. thaleri tribuendi ſunt, quia meritum hujus triplo majus eſt. Inutilis autem hæc proportionis doctrina, per ſe ſatis implicata, eſt in jure; uti enim virtutes ad diſciplinam juris non pertinent, ita nec proportiones, quæ circa voluntatem verſantur.

Ex quibus proinde denuo concludo, in tractatu de jure naturæ diſtinctionem inter juſtitiam commutativam & diſtributivam, item inter proportionem arithmeticam & geometricam, nullum uſum habere.

Proportionis] „ Hæc proportio uſum habere poteſt in jure, at non qua juſtitiæ ſpecies, ſed eodem modo ut agrimenſura.

Ex eorum genere eſt quæ ſæpe locum habet, non ſemper] Imo numquam: nam geometrica in Ethicis quidem locum habere poteſt, quia ipſa proportio perfectio eſt, non in juris diſciplina. Arithmetica in neutra.

Differt tali proportionum uſu ſed materia circa quam verſatur.] „ Verſatur autem ex „ hypotheſi Auctoris juſtitia expletrix circa „ facultatem, ſeu id quod cuique ſuum eſt, „ adeoque circa jus proprie & ſtricte ſic dictum. *b.* §. *n.* 1. Juſtitia autem attributrix „ circa virtutes, quæ aliis hominibus utilitatem afferunt. *ibid.*

Itaque & contractus ſocietatis expletur proportione comparata] Societas indubie pertinet ad juſtitiam expletricem, & tamen ibi diſtinctio fit juxta proportionem geometricam; certiſſimo indicio hanc proportionem non eſſe propriam juſtitiæ attributrici. Ego plus dico, æqualitatem, quæ in ſocietate eſt, non oriri ex natura proportionis, ſed ex ipſa juſtitiæ eſſentia, quia cuique pro rata lucrum debetur. Non ergo hæc diſtributio eſt ex aptitudine, ſeu ex merito aliquo; ſed ex neceſſitate juris, quia ex re ſua id lucrum ei debetur: non quia *id ei convenit*, (quod eſt æquale juxta aptitudinem *vid.* §. 7.) ſed quia ſuum eſt, adeoque ad *facultatem moralem perfectam* pertinet.

Ponamus igitur ſocios fundum trium jugerum communem habere, ita ut alter duas alter unam ſaltem partem pro indiviſo habeat: Si jam ex hoc communi fundo 30. fructuum nomine naſcuntur, prior 20. poſterior 10. ſaltem conſequitur; non quia hic aptitudo, vel meritum, vel convenientia ſubeſt; ſed quia duas partes jugerum habet, adeoque duas partes fructuum, tamquam e re ſua, conſequi debet.

Non alia quam ſimplici commenſione attributio fiet] Recte hic ait Auctor, aliquando nullam eſſe proportionem in juſtitia attributrice, ſi ſcil. unus tantum aptus inveniatur: quia non eſt proportio ubi non ſunt plures numeri.

Attributricem verſari circa res communes, expletricem circa res ſingulorum] Quidam interpretes Ariſtotelem corrigere voluere, quia 3.
uſum proportionum, ex ſenſu Ariſtotelis, vel nullum vel promiſcuum deprehendebant; Unde aliam excogitarunt differentiam; ſcil. juſtitiam expletricem verſari circa res ſingulorum, attributricem vero circa res communes.

At neque hactenus aliquis eſt proportionum uſus: quia neceſſitas reſtituendi res ſingulorum æque eſt ex juſtitiæ eſſentia, ac neceſſitas reſtituendi res communes: utrobique res nobis tribuitur non ex proportionis alicujus ratione, ſed quia res noſtra eſt, vel in totum, vel pro parte.

Contra enim ſi quis de re ſua legare velit, attributrice juſtitia uti ſolet] „ Etſi igitur legatum ad res ſingulorum pertineat, non tamen ſpectat juſtitiam expletricem; quia tota res dependet ab arbitrio legantis, qui pro lubitu ſuo etiam inæqualiter diſponere, „ & uni plus, alteri minus relinquere poteſt „ & ſolet Adeoque verum non eſt, juſtitiam „ expletricem verſari circa res ſingulorum.

Et civitas, quæ de communi reddit, non niſi expletricis juſtitiæ officio fungitur] „ Civitas enim, quæ debitum publicum ſolvit ex „ communi pecunia, explet juſtitiæ regulas, „ dum ſuum cuique tribuit, adeoque verum „ non eſt, juſtitiam attributricem verſari circa res communes.

Recte hoc diſcrimen notatum eſt a Cyri magiſtro] Xenophon *in Cyropædia L.* 1. *p.* 9. refert, Cyrum caſum ſibi propoſitum male deciſiſſe, & ideo a præceptore caſtigatum fuiſſe: Caſus autem hic erat: Puer magno corpore, qui parvam tunicam habebat, alii puero parvo corpore, ſed tunicam magnam habenti eam exuit, ſuaque permutare cogit: Cyrus id approbavit, convenientiusque eſſe judicavit, ut uterque aptam haberet tunicam. Sed a præceptore percuſſus & monitus eſt, ita ſe judicare potuiſſe ſi *de convenientia* quæreretur; at cum judicandum ſit *utrius ſit tunica*? de juſta poſſeſſione, & quod cujusque ſit, ſtatuendum fuiſſe.

A p

Digitized by Google

Ad §. IX.

,, Auctor vocem *juris naturalis* triplici
,, ſenſu ſumi ait, (*Vid. ſup.* §. 3.) 1. pro
,, eo quod juſtum eſt: vid. §. 3. 2. pro qua-
,, litate morali quæ perſonæ competit ad ha-
,, bendum vel agendum : (ſive jus illud ex
,, facultate, ſive ex aptitudine oriatur) *Vid.*
,, §. 4. & *ſeq.* 3. pro præcepto ſeu lege,
,, unde homines obligantur ad agendum tum
,, ea quæ facultati, tum ea quæ aptitudini
,, conveniunt. *Vid.* §. *b.* Duas priores ſignifi-
,, cationes hactenus explicavimus, jam de
,, tertia juris ſignificatione agemus.

1. *Eſt & tertia Juris ſignificatio, quæ idem valet quod lex*] Nos duplicem juris in genere ſpeciem fecimus, *permiſſivum* nimirum & *præceptivum*: ad priorem referri poſſunt duæ priores Auctoris ſignificationes. *Vid.* §. 3. & 4. Hic de poſteriori ſpecie agit.

Additio.

,, Noſtram de ſignificatione vocis *juris*
,, ſententiam explicavimus ſupra *ad* §. 3.

Quæ idem valet quod lex] Seu præceptum ad cujus præſcriptum omnes vitam inſtituere debent.

Quoties vox legis largiſſime ſumitur] Imo largiſſimo ſenſu vox legis etiam jus permiſſivum continet, nam inter legis virtutes refertur *permittere. d. l.* 7. Cum igitur Auctor permiſſiones legis hic excludat, non poteſt lex largiſſimo ſenſu intelligi.

Additio.

,, Mens Auctoris hæc eſt : Cum ei jus natu-
,, ræ aliud ſit *ſociale* aliud *laxius*; *illud* jus in
,, ſpecie ſic dictum vocat, *hoc* impropriè &
,, laxiori ſenſu. Hinc jam vocem legis quo-
,, que duplici ſenſu ſumi poſſe ait; vel *in*
,, *ſpecie* pro regula quæ obligat ad id quod
,, ſocietati convenit; vel *largiori ſenſu*, pro
,, regula quæ obligat ad id quod præterea judi-
,, cio *recte* conformato convenit; Atque hoc
,, poſteriori ſenſu ſe legem naturæ intelligere
,, ait, quatenus obligat *ad rectum*, *non ſimpli-*
,, *citer ad juſtum. Vid. Diſſ. Proœm. II.* §. 2 *ſeq.*

Regula actionum moralium] ,, I. e. norma
,, juxta quam homines agere vel non agere te-
,, nentur, & unde conſtat an jure an injuria
,, agant.

Obligans ad id quod rectum eſt] ,, I. e. ad id
,, quod 1. ſocialitati, & 2. naturæ humanæ
,, convenit : non ergo ſimpliciter ad juſtum,
,, de quo mox.

Obligationem requirimus] ,, I. e. neceſſita-
,, tem agendi vel non agendi, unde lex a li-
,, gando dicitur: Atque hinc lex a ICtis Ro-
,, manis vocatur *commune præceptum. l.* 1. *ff.*
,, *Leg. Regula præceptrix faciendorum, probi-*
,, *bitrix autem non faciendorum. l.* 2. *ff. de leg.*
,, In *C.* 1. *X. de Conſtit.* traditur, *legem eſſe*
,, *de præcepto, & omnino obſervari debere.*
,, Sane ſi nulla ex lege eſſet obligatio, ſine
,, effectu foret præceptum. *Vid. diſſ. Proœm.*
,, *XII.* §. 58. & 67. Illam vero *obligationem*
,, non ſequi ex Auctoris principiis internis,
,, quæ Deum excludunt, ſupra probavimus
,, *proleg.* §. 11.

Nam conſilia, & quæ ſunt alia præſcripta, honeſta quidem, ſed non obligantia] ,, Au-
,, ctor enim ad jus naturæ laxius, adeoque ad
,, *legem naturæ* largiſſime ſumtam *pro eo quod*
,, *rectum eſt*, tantum refert eas virtutes quæ
,, aliis hominibus utilitatem afferunt: reliquas
,, enim virtutes ait eſſe præſcripta honeſta
,, quidem, ſed non obligantia. *Vid. ſup.* §.
,, 8. *n.* 1. Exempla ſunt *in l.* 2. *c.* 7. §. 4. *n.*
,, 1. *L.* 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 1. *L.* 2. *c.* 13.
,, §. 8. *L.* 2. *c.* 14. §. 6. *n.* 1. *L.* 3. *c.* 10.
,, §. 12. *n.* 1. & 2. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 3.
,, quæ plenius examinavi in *Diſſ. proœm. II.*
,, §. 9. ubi ſimul demonſtravi, omnes virtu-
,, tes referri debere ad ea quæ honeſta ſunt,
,, eoque obligantia: *dict. diſſ.* §. 36.

Legis aut juris nomine non veniunt] Quia nullam neceſſitatem agendi vel non agendi hic ſubeſſe ſtatuit.

Permiſſio autem proprie non actio eſt legis, ſed actionis negatio] Imo conceſſio ſuperioris eſt vera actio, atque hinc etiam permiſſio inter actus legis refertur *in l.* 7. *ff. Legib. junct. l.* 238. *V. S.* Permiſſio ergo non eſt negatio actionis, ſed prohibitionis & præcepti.

Additio.

,, Permiſſio omnino eſt pars legis, ejus-
,, que actio: Dum enim lege naturæ prohibe-
,, tur, ne jus aliis naturali ratione quæſitum
,, auferatur; dum, inquam, præcipitur,
,, ut jus ſuum cuique tribuatur, neceſſario
,, ſequitur jus habendi vel agendi lege per-
,, miſſum eſſe eis, quibus id abſque injuria
,, auferre nequit. Atque hinc JCti Romani
,, merito inter virtutes legis poſuere, *permit-*
,, *tere, L.* 7. *ff. Legibus.* At inde non propria
,, ſpecies *juris permiſſivi* efficitur, ſed per-
,, miſſio illa; i. e facultas agendi lege appro-
,, bata, eſt *objectum* legis : cujus *effectus* eſt,
,, ut alii jus hoc, ex permiſſione & conceſſio-

Digitized by Google

,, ne divina cuique quæſitum, tribuere te-
,, neantur.

Niſi quatenus alium ab eo cui permittitur obligat, ne impedimentum ponat] ,, Omnis
,, igitur permiſſio legis infert obligationem in-
,, tuitu alterius, ne turbet eum cui aliqoid
,, lege permittitur. *Vid. Diſſ. proœm. XII.*
,, §. 48.

Ad rectum obligans non ſimpliciter ad juſtum] ,, Auctor voce *recti* non tantum jus
,, ſociale, ſed & jus naturæ laxius compre-
,, hendit, i. e. aptitudinem ſeu virtutum re-
,, gulas: quia obligatio inde oritur intuitu
,, Dei.

,, Exemplum quod Auctor affert de lege Za-
,, leuci, quæ vinum bibere prohibet, non
,, pertinet ad jus naturæ, ſive ſtricte ſic di-
,, ctum, ſive laxius, (nam neutro jure vi-
,, num bibere prohibitum eſt) ſed ad jus ci-
,, vile quod etiam leges de actibus, qui in vi-
,, tium deflectere poſſunt, ſtatuere poteſt &
,, ſolet.

Jus hac notione non ad ſolius juſtitiæ, ſed aliarum &c.] ,, Senſus eſt, jus, quatenus
,, pro lege ſumitur, continere non tantum
,, id, quod *proprie & ſtricte dicto ſenſu ju-*
,, *ſtum*, i. e. ſocietati conveniens eſt; ſed &
,, quod *laxiori ſenſu* naturæ humanæ, ſeu ju-
,, dicio recte conſurmato conveniens, eo-
,, que *rectum* eſt.

Sed & ad aliarum virtutum materiam pertinet] ,, Nimirum ad earum, quæ aliis
,, hominibus utilitatem afferunt, ut libera-
,, litas, miſericordia. &c. *Vid. ſup.* §. 8. *n.* 1.

Attamen ab hoc jure quod rectum eſt, laxius juſtum dicitur] ,, Non tantum continens *jus*
,, *ſociale*, ſed & *jus naturæ humanæ*: non
,, tantum facultatem, ſed & aptitudinem:
,, adeoque non tantum jus ſtricte ſic dictum,
,, ſed & virtutum regulas.

, Syſtema Grotii de jure *naturæ laxiori*,
,, ſeu *naturæ humanæ*, expoſuimus in *diſ-*
,, *ſertatione proœmiali* II. ejuſque compen-
,, dium exhibuimus *in notis ad prol.* §. 8. ubi
,, ſimul demonſtravimus, hanc partem juris
,, naturalis continere *officia hominum erga*
,, *Deum*: ejuſque fontem non eſſe judicium
,, recte conſormatum ad diſcernenda utilia ab
,, eis quæ ſunt noxia, (ut Grotius docet:)
,, ſed voluntatem Dei qui vult coli; quod jus
,, Dei eſt, adeoque ei tribui ab hominibus
,, debet. *dict. diſſ. proœm. II.* §. 33. *usque*
,, *ad finem.*

2. *Juris ita accepti*] ,, Scil. largiori ſenſu,
,, quatenus ſumitur pro eo quod *rectum* eſt.

Optima partitio eſt] ,, Auctor *jus* quatenus
,, pro *lege* ſenſu largiſſimo ſumitur i. e. qua-
,, tenus humanum genus obligat ad id *quod*
,, *rectum* eſt; (& quod continet 1. jus natu-
,, ræ ſociale; 2. jus naturæ laxius; 3. jus
,, divinum voluntarium: nimirum Adamiti-
,, cum, Noachicum, & legem Evangelii;
,, 4. jus gentium voluntarium, qood ſecun-
,, darium vocari ſolet) dividit in jus *natu-*
,, *rale & voluntarium.* Priora duo jura refert
,, ad jus *naturale:* duo poſteriora ad jus *volun-*
,, *tarium.* At hæc partitio vera non eſt, quia
,, jus tale *voluntarium*, diverſum a *jure na-*
,, *turæ* non exiſtit: Quod de jure divino
,, voluntario probavimus in *Diſſert. proœm.*
,, *III.* & de jure gentium voluntario in *Diſſ.*
,, *proœm. IV.*

Ut ſit aliud jus naturale] ,, Quo non tan-
,, tum jus ſociale ſeu facoltas, ſed & apti-
,, tudo i. e virtutum præcepta continentur:
,, uti plenius videbimus §. *ſeq.*

Aliud voluntarium] ,, Idque vel divinum
,, vel humanum: de quo infra §. 13. *ſeq.*

Quod ille legitimum vocat] ,, Legitimom
,, Ariſtoteli dicitur, quod lege civili ſtatutum
,, eſt: adeoque plane alio ſenſu Ariſtoteles jus
,, voluntarium naturali opponit.

Legis vocabulo ſtrictius poſito] ,, Vox *legis*
,, largiori ſenſu, quo Auctor eam ſumit, no-
,, va & incognita eſt; nec ullus JCtorum eam
,, eo ſenſu accepit. Ariſtoteles autem ſenſo
,, proprio vocem legis hic ſumſit pro lege civi-
,, li, quam opponit naturali.

Conſtitutum] ,, Scil. a ſuperiore ſeu magi-
,, ſtratu.

Idem diſcrimen apud Hebræos reperire eſt]
,, Non eo ſenſu quo Auctor diſcrimen id fa-
,, cit; quaſi aliud ſit *jus naturale*, tum *ſocia-*
,, *le* tum *laxius*; aliud jus *voluntarium*, i. e.
,, divinum univerſale, & gentium: Neu-
,, trum enim Hebræi agnoſcunt, ſed ex ſen-
,, ſu Ariſtotelis diſtinguunt inter jus naturæ,
,, & forenſe, i. e. legitimum.

חקים] ,, A voce חק, i. e. *definitio*, un-
,, de mandata Dei dicuntur חקים *defini-*
,, *tiones*, ſeu præcepta. Vide late *Cocceji le-*
,, *xic. dict. voc.* Intelligunt autem vocem hanc,
,, (quatenus eam diſtinguunt a lege naturali,)
,, de lege ceremoniali & forenſi; non de ali-
,, quo jure divino univerſali. Vide omnino *Sel-*
,, *den. de J. N. & Gent. lib. I. C.* 8. *f.* 100.
,, 101. 103. & *C.* 10. *f.* 119.

Δικαιώματα] ,, Per hanc vocem intelligunt
,, ſpeciatim mandata Dei de externis ceremo-
,, niis *Schrevel. Lexic.*

πολὺ:

'Εντολαῖς] „ Mandata, ab ἐντέλλομαι manda-
„ tum impono. *Schrev. Lexic.*

Helleniſtæ] „ I. e. LXX. interpretes: de „ quibus late agit Seldenus de J. N. & Gent. „ in indice, *voce Helleniſtæ.*

Ad §. X.

1 „ Auctor definit hic jus naturale „ *laxiori ſenſu* ſumtum; quatenus continet „ & *facultatem*, quæ ſolius *ſocietatis* intuitu „ jus eſt, & proprie jus dicitur; & *jus laxius*, quod ad virtutum materiam pertinet: „ & quatenus opponitur juri divino voluntario. *Vid.* §. *præc.*

Eſt dictatum rectæ rationis] Formula hæc nimis indefinita eſt, nam 1. hoc ipſum eſt quod quæritur, quid dictet recta ratio eſſe principium juris naturæ? Ita quod quæſtionis ſolvendæ cauſa affertur & reſpondetur, eſt ipſa quæſtio. Quæritur, inquam, quodnam ſano intellectu, ſeu recta ratione, ſit principium adæquatum juris naturæ? Et reſpondetur, quod conveniens eſt humano intellectui ſeu rectæ rationis dictato. Idem ſcilicet per idem, incertum per æque incertum, & perpetua principii petitio. Sane 2. ita nulla ars, diſciplina, aut ſcientia eſt de cujus principio quæritur, quin in promtu ſit reſponſio, quod intellectui humano convenit; quod dictat recta ratio &c. Sed & nullum eſſet opificium de cujus peritia, imo nulla prope res, de qua quid ſit quæritur, quin parata poſſet eſſe reſponſio, eſſe id quod dictat recta ratio. Sed & 3. intellectus humanus, vel recta ratio, non eſt cauſa ut aliquid bonum vel malum, juſtum vel injuſtum ſit; ſed contra: cum aliquid eſt bonum vel malum, juſtum vel injuſtum, ea cauſa eſt quod recta ratio id tale judicet, id ergo prius demonſtrandum aliunde eſt: Naturam igitur invertunt, qui rectam rationem faciunt regulam rerum, cum e contrario res, earumque formæ & ſpecies, dent regulam intellectui. Denique & 4. periculoſa eſt hæc definitio; quia etſi ratio omnibus hominibus ſit communis, concluſiones tamen ejusdem rationis aliquando fallunt. Sæpius enim homines recte ſe intelligere credunt & aſſerunt, adeoque quilibet dictatum ſuum rationi conveniens eſſe ſtatuet; eoque modo quilibet ſe ab omni facinore excuſare & tyranni inprimis a tyrannidis vitio ſe liberare poterunt.

Additio.

„ Auctor *dictamen rectæ rationis* non indefinite hic ponit, nedum pro *cauſa obligationis* illud affert: ſed ſupponit, *exiſtere in* „ *nobis appetitum ſocietatis, & judicium recte* „ *conformatum* &c. ac inde concludit, *omnia* „ *ea eſſe juris naturalis quæ recta ratio nobis* „ *indicat illis eſſe convenientia aut disconvenientia:* Recta ratio igitur Auctori nihil „ aliud eſt quam inſtrumentum cognoſcendi „ ea quæ conveniunt naturæ rationali, tum „ ſociali tum humanæ.

„ Nos alibi demonſtravimus, rectam rationem quidem verum & unicum eſſe modum „ cognoſcendi jura naturæ: *Vid. Proleg.* §. 3. „ *pag.* 6. at ſimul demonſtravimus eam ignorare ſocietatem humanam, adeoque *jus* „ *naturæ ſociale:* Sed & perfectionum regulas, ſeu *jus naturæ laxius*, plane non ſequi „ ex judicio recte conformato ad diſcernendum utilia a noxiis, probavimus in *Diſſ.* „ *Proœm. I.* §. 18. *ſeq. & Diſſ. Proœm. II.* „ §. 23. *ſeq.* Obiter autem hic notamus, Grotium per *rectam rationem* non intelligere *auctorem rationis*, uti Becmannus putat in „ not. *b. fol.* 12. quia, ex hypotheſi Auctoris, „ recta ratio indicat convenientiam aut diſconvenientiam cum natura ſociali & humana, „ etſi daretur Deum non eſſe. *Prol.* §. 11.

Ex ejus convenientia aut diſconvenientia cum ipſa ratione naturali] Auctor fontem juris naturalis, indeque ſequentis obligationis erronee conſtituit *cuſtodiam ſocietatis humano intellectui convenientem*: utpote quod late refutavimus in *Prodr. jur. gent. Exerc.* 1. §. 47. *ſeq.* Rectius definimus jus naturale, *quod Auctor naturæ*, i. e. Deus, *inter homines conſtituit*, quo ſenſu JCti quoque id definiverunt: quod ratio naturalis, ſive providentia divina, inter omnes homines conſtituit: §. 1. §. 6. *Inſt. I. N. G. & C.* unde jus naturæ a gentibus quoque Deo adſcribi ſolet. *Inſtas*, de eo non dubitari Deum auctorem eſſe juris naturalis, ſed quæri ſaltem quid natura Deus inter homines conſtituerit? At 1. omnino de eo dubitatur, quia Grotius exiſtere ait jus naturæ, etſi daretur Deum non eſſe: ſed & 2. in quæſtione quid Deus voluerit, verum non eſt eum nihil aliud conſtituiſſe, *quam ut homines cuſtodiant ſocietatem;* nam præterea infinita alia voluit, quæ voluntas ex factis elicitur: quæ expoſuimus in *Poſ. V.*

Additio.

,, Auctor hac definitione non ſaltem convenientiam cum natura ſociali, ſed & convenientiam cum natura humana comprehendit; Nam duplicem rationem naturalem ſtatuit, *ſocialem* ſcilicet & *humanam*, hinc duplex quoque ei dictamen eſt rationis, eoque duplex jus naturæ. *Prol.* §. 8. §. 9.

,, Omnes igitur actus, qui conveniunt *naturæ ſociali*, & tendunt ad cuſtodiam ſocietatis juxta dictamen rectæ rationis, Grotio juſti dicuntur jure proprie & ſtricte ſic dicto, i. e. jure *ſociali.* Qui vero conveniunt *naturæ humanæ*, i. e. *judicio recte conformato ad eligendum ea quæ delectant aut nocent*, juſti ei dicuntur jure naturæ *laxiori:* Adeoque omnes actus, qui repugnant naturæ *ſocietatis*, injuſti ſunt jure proprie ſic dicto, i. e. *jure ſociali: vid. ſupr.* §. 3. & qui repugnant *naturæ humanæ* injuſti ſunt *jure laxiori. Vid. Prol.* §. 9.

,, Nos ſæpius jam notavimus, *jus ſociale* & *jus laxius* ex ſenſu Auctoris admitti non poſſe: adeoque jus naturæ nullo modo in convenientia ſive cum natura ſociali, ſive cum natura humana conſiſtere: Jus naturæ quatenus inter homines obtinet conſiſtit in *juſſu, lege, ac præcepto Creatoris, jus ſuum cuique tribuendi.* Atque hac ſimpliſſima definitione omne jus naturæ abſolvitur. *Vid. Diſſert. Proœm. XII.* §. 51. *ſeq.*

Ineſſe moralem turpitudinem] ,, Adeoque eum neceſſario omitti debere, quia ſcil. repugnat naturæ rationali, ſive ſociali ſive humanæ.

Aut neceſſitatem moralem] ,, I. e. neceſſario faciendum eſſe, quia ſcil. convenit cum natura rationali, ſive ſociali ſive humana.

Ac conſequenter ab Auctore naturæ, Deo, talem actum aut vetari aut præcipi] ,, Ex prolegomenis repetendum eſt, Auctorem ſtatuere, homines ad ſocialitatem, & ad ſequendum judicium recte conformatum &c. obligari, etſi Deus non exiſteret. *Prol.* §. 8. 9. & 11. Hinc concludit Deum *conſequenter* ſaltem actus tales vetare aut præcipere: At iisdem locis jam notavi, ſententiam hanc pugnare cum pietate duplici modo 1. quod hominem ſubjiciat alii cauſæ quam Deo: 2. quod Deum miniſtrum faciat ejus cauſæ, non auctorem. Utrumque probavimus *d.* §. 11. & in ſequentibus ulterius probabimus: *Conf. Diſſ. Proœm. I.* §. 34. *ſeq.* & *Diſſ. II.* §. 29.

Ab Auctore naturæ] ,, Nam philoſophi naturam duplicem faciunt, naturantem & naturatam, illa ipſe Deus eſt: Hinc Plinius ait *Nat. qu.* 45. *Vis Deum naturam vocare, non errabis: eſt enim ex quo nata ſunt omnia.* &c. Conf. *Sen. L.* 4. *beneſ. c.* 7. & 8. *Proclus L.* 5. *C.* 9. *Tac. I. Annal. in fin.* Grotius auctorem naturæ hoc jus probaſſe ex eo infert, quia ipſe voluit ut talia principia in nobis exſtarent. *Vid. Prol.* §. 12.

Actus de quibus tale dictatum exiſtit] Au- 2
ctor circa præmiſſam juris naturalis definitionem notat, 1. actus de quibus tale dictatum rectæ rationis exſtat, eſſe *per ſe* licitos vel illicitos; atque inde Deum non potuiſſe aliter ſtatuere, ſed neceſſario illos vel vetaſſe vel præcepiſſe; quod in *Prol.* §. *XI.* refutavimus. 2. Differre jus naturæ a jure divino voluntario in eo, quod, uti dictum, Deus *illud* non potuerit aliter ſtatuere, *hoc* vero non niſi ex liberrima voluntate ſequatur; *inſr. n.* 3. At itidem in Prolegomenis jam dictum eſt, omnia jura naturæ ex liberrima Dei voluntate ſequi, neque tale jus, quod *per ſe* actus licitos vel illicitos faciat, exiſtere. 3. Quædam dici juris naturalis reductive: verum cum Auctor hic nihil aliud intelligat, quam juris permiſſionem, ſupra jam notavimus facultatem agendi a natura conceſſam verum jus naturale eſſe, ſed permiſſivum. 4. Per abuſum ea quæ honeſta ſunt, etſi non debita, juris naturali dici: ubi bene Auctor jus & virtutem diſtinguit. 5. Quædam dici juris naturalis quæ factum hominis ſupponunt, uti dominium; *inſr. n.* 4. ſed ex infra dicendis apparebit, etſi illa acquirantur facto humano, tamen jus acquirendi ſeu facultatem immediate a natura conceſſam eſſe. 6. Jus naturæ habere intrinſecam bonitatem, adeo ut nec a Deo mutari poſſit: de *quo n.* 5. & *ſeq.* 7. Dari jus naturæ pro certo rerum ſtatu. *Vid. n.* 7. Quod ibidem refutabimus.

De quibus tale exſtat dictatum] ,, Circa quos ratio indicat ineſſe moralem turpitudinem, aut neceſſitatem moralem.

Debiti ſunt] ,, Si ſcil. conveniunt cum natura rationali.

Aut illiciti] ,, Si ſcil. diſconveniunt cum natura rationali.

Per ſe] ,, I. e. etſi detur Deum non eſſe: adeoque Auctor putat homines inter ſe ex appetitu ſocietatis humanæ, & judicio diſcretivo obligari potuiſſe etſi Deus non exiſteret: indeque Deum ſaltem conſequenter

,, ea

,, ea jura approbaſſe. Quam ſententiam jam
,, in præcedentibus refutavimus. *Add. Prol.*
,, §. 11.

Atque ideo a Deo neceſſario præcepti aut vetiti intelliguntur] Celebris hæc quæſtio eſt, an actibus hominum jure naturæ inſit intrinſeca turpitudo, aut neceſſitas moralis, propter quam a Deo neceſſario præcepti aut vetiti ſint? Ita Grotius ſentit *h.* §. 10. & jure naturæ vetita non ideo turpia eſſe exiſtimat, quia Deus vetuit, ſed Deum vetuiſſe quia per ſe ſunt turpia. Quem recte improbat B. *Puf. L.* 2. *c.* 3. §. 4. ſed rem non evolvit. Etenim Deus, ut ſummum bonum, cujuſque voluntas in ſe perfectiſſima, ſui ipſius i. e. omnis boni & perfecti regula ac norma eſt; atque hinc quæ vetat & ideo turpia ſunt quia Deus vetuit, & vetuit ille, quia ſunt turpia; Nihilque magis impium Deoque indignum videtur, quam fingere aliam Dei regulam quam Deum; aliam boni perfectique menſuram ac amuſſim, quam ipſum illud ſummum bonum & perfectum; aliud æqui bonique principium quam Ens illud ſummum, quod omnium rerum ac entium Ens, cauſa, ac regula eſt. Secus eſt in legiſlatore humano, cujus norma non ſola voluntas eſt, ſed ſalus populi, ſeu bonum publicum: quia hi ſunt fines Imperii ipſi a Deo commiſſi, de quo mox. At Deus ubique ipſe eſt ſanctiſſimum ſuæ voluntatis exemplum, & ſuæ ipſemet regulæ perfectiſſimus Auctor. Vid. Exercit. noſtram I. ad Grot. quæ exſtat. *Vol. II. Diſp. p.* 1406.

Additio.

,, Cœpi jam dicere in *Proleg.* §. 11. Ex do-
,, ctrina de intrinſeca bonitate juris naturalis
,, varias inferri concluſiones, quæ ſalva pie-
,, tate conſiſtere non poſſunt.

,, Rationes hujus rei adeo ſunt evidentes,
,, ut vix demonſtratione opus habeant; nam
,, 1. ſi actibus moralibus talis ineſſet bonitas
,, aut turpitudo intrinſeca, quæ a Deo non
,, dependeret, ſequeretur, Deum non eſſe
,, cauſam omnium rerum quæ exiſtunt, ſed
,, cauſam eſſe extra Deum, Deo vel ſuperio-
,, rem vel coævam, in quam Deo adeo nul-
,, lum jus eſt, ut Deus potius ejus legem
,, ſequi teneatur. Adeoque 2. Deus, qui eſt
,, ens liberrimum & independens, alligatus
,, eſſet ad illam legem, eamque neceſſario ap-
,, probare teneretur, nec improbare poſſet:
,, adeoque vel ſubjectus illi cauſæ, unde in-
,, trinſeca bonitas oritur, eſſet, vel ſaltem ejus
,, miniſter. Porro & 3. non poteſt doceri quid
,, ſit illa intrinſeca bonitas: Equidem, Auctor
,, ait eam conſiſtere in convenientia aut diſ-
,, convenientia cum natura rationali, i. e.
,, in cuſtodia ſocietatis, & in obſervatione
,, eorum quæ conveniunt judicio recte con-
,, formato &c. *Prol.* §. 8. 9. & 11. Verum
,, præterea quod probatum jam ſit non dari
,, ſocialitatem, anne hic ipſe appetitus ſocie-
,, tatis, & hoc ipſum judicium recte confor-
,, matum, (fatente ipſo Auctore *Prol.* §. 12.)
,, originem a Deo habent? Quomodo igitur
,, aſſeri poteſt rem, quæ tota ab arbitrio Crea-
,, toris pendet, non tantum ſine Deo exi-
,, ſtere, ſed & creaturam libertatem ſui Crea-
,, toris reſtringendi jus habere? Præterea 4. ſi
,, daretur quædam bonitas intrinſeca, extra
,, Dei voluntatem, Deus contraria illis prin-
,, cipiis præcipere non poſſet; at videmus
,, Deum plures actus, quos in genere vetuit,
,, certis caſibus approbaſſe: certiſſimo indicio,
,, malitiam actuum ab ejus voluntate depen-
,, dere. Idque 5. reipſa fatetur Auctor, licet
,, verbis neget; docet enim in §. *ſeq. Si quem*
,, *Deus occidi præcipiat, non licitum fieri ho-*
,, *micidium, quod vitæ & rerum ſupremo*
,, *arbitro ſit:* Si igitur Deus voluntate ſua
,, efficere poteſt, ut id quod in aliis caſibus
,, eſt homicidium, adeoque ex ratione ſociali
,, prohibitum, in hoc caſu non ita dicatur,
,, ſequitur neceſſario, quod actuum bonitas
,, & malitia a ſola Dei voluntate dependeat:
,, & hoc eſt quod contendo; extra prohibitio-
,, nem Dei omnia eſſe indifferentia. Sane 6.
,, ſupra jam probavi omnes gentes ſolum
,, Deum auctorem & originem juris facere;
,, adeoque extra Deum jus naturæ concipi non
,, poſſe. Loco omnium poteſt eſſe teſtimonium
,, Anaxagoræ, qui, licet indiſcrete nimis,
,, aſſeruit non ideo Deum quid velle quia ju-
,, ſtum eſt, ſed ideo juſtum eſſe quia Deus
,, vult. *Vid. Grot. in not. b. Add. Prol.* § 3.

,, Atque hinc plerique fere interpretes Au-
,, ctorem hic corrigunt. *Vid. Puſend. de J.*
,, *N. L.* 2. *c.* 2. §. 4. & *L.* 1. *c.* 2 §. 6.
,, *Bæcler. in not. ad Grot. p.* 136. Conf.
,, *Selden. de J. N. L.* 1. *c.* 8.

,, Neque huic ſententiæ *obſtat* 1. quod ta-
,, men omnes conſentiant jus naturæ eſſe im-
,, mutabile, quod verum non eſſet, niſi
,, intrinſeca ei ineſſet bonitas. Reſp. conſe-
,, quentia fallit. Jus naturæ ex libera Dei vo-
,, luntate oritur, at poſtquam ſemel ſtatuit
,, jus tale, illud mutare non poteſt, non quia
,, per ſe & extra Dei voluntatem jus illud
,, exiſtit; ſed quia quod Deus ſemel voluit

,, ex natura ſuæ perfectionis nolle amplius
,, nequit.

,, Neque 2. *obſtat*, quod rerom veritates
,, ſint æternæ, ita ot nec Deus efficere poſſit,
,, ne bis duo ſint quatuor, quod non niſi ex
,, intrinſeca bonitate oriri poteſt. Reſp. totum
,, arcanum cur bis bina ſint quatuor, ita ut
,, nec Deus aliter facere poſſit, hoc eſt: quia
,, bis bina & quatuor idem plane ſignificant,
,, eundemque numerum, ſcil. quatuor unita-
,, tes. Si ergo Deus aſſereret bis bina non eſſe
,, quatuor, ſed quinque, mendacium diceret:
,, eodem modo ac ſi aſſereret aquam eſſe ig-
,, nem, hominem eſſe bovem. Pugnat igitur
,, hæc aſſertio cum perfectione divina, non
,, quia numero huic æterna bonitas ineſt,
,, (fruſtra enim de bonitate & malitia æter-
,, na in ordine numerorum quæritur) ſed
,, quia Deus falſum aſſerere nequit. *Vide om-*
,, *nino infra n. 6.* Eodem recidit quod B.
,, Leibnitzius nobis olim oppoſuit. *Uti pro-*
,, *portionum & æqualitatum, ita & æquitatis*
,, *& convenientiæ regulas æternis rationibus*
,, *conſtare.* Nam per proportionum & æqua-
,, litatum regulas nihil aliud intelligit quam
,, Brocardicum illud, Deum non poſſe effice-
,, re ne bis duo ſint quatuor; cujus rationem
,, jam explicavimus, quia ſcil. Deus falſum
,, nomen rei affingere, vel rem facto con-
,, trariam allegare non poteſt: quæ neceſſitas
,, non eſt extrinſeca, ſed fluit ex ipſa per-
,, fectione divina, quæ Deum mendacii red-
,, dit incapacem.

,, Neque 3. *obſtat* quod Leibnitzius ex li-
,, bera illa Dei voluntate inferat, Deum ita
,, jubere poſſe ut aliquis ſolius voluptatis ſuæ
,, cauſa e. g. alios homines cruciet. Nam reſp.
,, ſi Deo nulla alia permittendi cauſa eſt,
,, quam ut peſſimi nebulonis voluptati gratifi-
,, cetur, pugnat id cum perfectione Dei. Alias
,, autem Deus, vi ſummi quod in creaturam
,, habet dominii, (de quo plenius agetur
,, infra) hoc poſſe exemplo Jobi diſcimus,
,, quem cum innocentem cruciare volupe erat
,, Diabolo, Deus ei cruciandum bis permit-
,, tit. *Job.* 1. *v.* 2. At ejus unica & ſola
,, cauſa non fuit voloptas Satanæ, nec pug-
,, nabat id cum bonitate Dei, ut eventus
,, docuit. Accedit, quod cum nemo coram
,, Deo innocens ſit, Creator noſter pro lubi-
,, tu per morbos & cruciatus vitam nobis au-
,, ferre poſſit; nec miſericordiæ ejus aliquid
,, detrahitur: longe enim cruciatus illi infra
,, id ſunt quod meriti ſumus, & ſatis ampla
,, adhuc peccatorum ſeges ſupereſt in homi-
,, nibus, in quibus miſericordiæ Dei infinitæ
,, locus eſt. Sed & perfecta demum meritorum
,, penſatio alteri vitæ reſervata eſt, nec ante
,, plenarie fieri poteſt, quam homines actio-
,, num, qoibus merentur, finem morte fe-
,, cerint, earumque adeo menſuram impleve-
,, rint. Tum enim demum modo perfectiſſi-
,, mo Deus compenſare cujuſque merita, &
,, pœnas diſtriboere ac præmia poteſt, quæ
,, ex perfectione divina virtuoſis vel malis de-
,, bentur.

Diſtat hoc jus non ab humano tantum ju-
re] ,, Scil. a jure gentium voluntario, quod
,, alii ſecundariom vocant, de quo agetur
,, infr. §. *XIV.* Verom cum nec jus naturale
,, intrinſece bonum, nec jus gentium volun-
,, tarium detur, fruſtra de horum jurium
,, differentia quæritur.

Sed & a divino voluntario] ,, Notam, qua
,, diſtare Auctor ait jos naturale a jure divino
,, univerſali, hanc conſtituit: quod *jus na-*
,, *rale*, (quod ex appetitu ſocietatis huma-
,, næ, & judicio recte conformato &c. oriri
,, ait,) intrinſece bonum ſit, i. e. ex prin-
,, cipiis internis fluat, indeque a Deo neceſſa-
,, rio probari debeat, adeo ot nec motari ab
,, eo poſſit: cum e contrario *jus divinum*
,, *voluntarium* a libera voluntate divina pen-
,, deat; adeoque non neceſſario, ſed pro
,, ejos arbitrio a Deo ſtatuatur, indeque pro
,, lubitu a Deo mutari poſſit. Sed & hæc nota
,, fallit: Nam 1. verum non eſt dari jus natu-
,, rale intrinſece bonum. 2. Diximus omnia
,, jura naturæ ex liberrima voluntate divina
,, oriri, indeque omne jus naturæ eſſe divi-
,, num voluntarium. *Vid. proleg.* §. 12. De
,, jure divino voluntario ex ſenſu Auctoris
,, plenius agemus infra §. *XV. Conſ. Diſſert.*
,, *proœm. III.*

Quæ per ſe, aut ſuapte natura aut debita
aut illicita ſunt] ,, Quia ſcil. repugnant vel
,, ſocietati humanæ, vel judicio recte con-
,, formato ad diſcernendum ea quæ delectant
,, vel nocent.

Sed vetando illicita, præcipiendo debita
facit] ,, Adeoque quæ ideo juſta ſunt quia
,, Deus ex libera ſua voluntate ea præcepit;
,, cum jus naturale ideo Deus voluerit, quia
,, ſubſiſtit etiam remoto Deo, & quia per ſe
,, & intrinſece juſtum eſt.

Quædam ejus juris non dici proprie, ſed 3
reductive] Auctor ſupra §. 9. jam notavit
permiſſionem non eſſe actionem legis, inde-
que eam ad præcepta juris naturæ non per-
tinere; At reductive eam ad jus naturale re-
ferri

Digitized by Google

ferri poſſe ait, quia ſcil. permittente aut ſaltem non repugnante lege naturæ quædam peraguntur: Verum ibidem jam dictum eſt, permiſſionem eſſe veram juris naturalis partem, homines enim qoicquid agunt, agunt vel ex conceſſione Creatoris, vel ex præcepto ejus: utraque voluntas facit jus naturæ: Unde jus natorale dividitur in permiſſivum & præceptivum.

Additio.

,, Notavimus ſupra §. 3. *n.* 1. ea quæ jure
,, naturæ permittuntur, eſſe *juris naturalis*
,, *proprie ſic dicti*; quia ſupponont jus, ſeu
,, facultatem habendi vel agendi, à Creato-
,, re conceſſum eſſe, i. e. licite ea fieri poſ-
,, ſe: Diximus hanc ipſam permiſſionem eſſe
,, actionem legis, non actionis negationem.
,, Imo diximus *jus naturæ* alio ſenſu ſumi
,, non poſſe; quia hoc ſenſu legem quoque
,, natoræ continet, i. e. juſſum Creatoris ut
,, jus, quod cuique ſuum eſt, cuique tri-
,, buatur.

Sicut juſta modo diximus, quæ injuſtitia carent] ,, I. e. quæ naturæ ſociali non repu-
,, gnant; nam *juſta* tunc dici ait negante
,, magis ſenſu quam ajente. *Vid. ſupr.* §. 3.
,, & *l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 3. *in fin.* At *dicto* §. 3.
,, notavimus, ea quæ juſta ſunt, i. e. quæ
,, jure permittente eoque licite fiunt, non
,, reductive, ſed vere & proprie juſta eſſe;
,, eoque ſolo ſenſu jus naturæ ſumi poſſe.

Interdum etiam per abuſionem ea quæ ratio honeſta eſſe indicat] Auctor hic ea quæ virtutis ſunt à jore bene diſtinguit.

Additio.

,, Auctor ad ea quæ ratio honeſta eſſe in-
,, dicat etſi non debita, refert honeſta quæ
,, non in puncto conſiſtunt, ſed latius ſpa-
,, tium habent, & ſine turpitudine omitti,
,, vel aliter fieri poſſunt. *Vid. l.* 1. *c.* 2. §.
,, 1. *n.* 3. Nam Grotius diſtinguit inter eas
,, virtutes, quæ aliis utilitatem afferunt, &
,, inter eas quæ honeſtatem ſaltem præ ſe
,, ferunt, & commendantur: *Prol.* §. 30. *l.*
,, 1. *c.* 1. § 8. Priores refert ad præcepta ju-
,, ris natoræ, ſcil. laxioris. *Vid. ſup.* §. 8. *n.*
,, 1. *junct.* §. 9. *n.* 1. Poſteriores autem à
,, jure naturæ excludit, *ibid.* easqoe abuſive
,, ad præcepta referri ait. *Vid.* §. *b.* & *l.* 2.
,, *c.* 14. §. 6. *n.* 1. At verius eſt, has quo-
,, que virtutes ad *jus naturæ* pertinere. *Vid.*
,, *Diſſert. prooem. II.* §. 9. & 28.

Aut oppoſitis meliora, etſi non debita]
,, Multa enim licite fieri poſſe ait, quæ ho-
,, neſtius omittuntur; quod exemplis illuſtrat
,, Auctor *L.* 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 1. *c.* 4. §. 2.
,, *n.* 1. *c.* 10. §. 1. & 2.

Quæ citra voluntatem humanam exiſtunt] ,, 4.
,, Adeoque quæ natura præcipit citra volun-
,, tatem hominum: eoque Auctor refert jus
,, utendi rebus communibus ante diviſionem.
,, *Conf. l.* 2. *c.* 2. §. 2. *ſeq.* & jus privata vi
,, agendi ante inſtitutas facto hominum ci-
,, vitates; *L.* 1. *c.* 3. §. 1. *n.* 2. & *c.* 4. §. 2.

Quæ voluntatis humanæ actum conſequuntur] ,, Adeoqoe ubi natura aliquid præcipit
,, ex ſoppoſitione; ſi ſcil. homines voluerint,
,, quod exemplo dominii & judiciorum nonc
,, illuſtrabitur.

Sic dominium, quale nunc in uſu eſt, voluntas humana introduxit] Quia ſcil. dominium per occupationem demum acquiritur. At cum per dominium non actus ſed jus intelligatur, hoc omnino à natura eſt; exercitium aotem hujus joris demum ſupponit hominom actiones.

Additio.

,, Ex hypotheſi Auctoris res terræ ab initio
,, fuere communes, adeo, ut ſingulis nulla
,, in eas proprietas ſed ſolum jus utendi re,
,, ut communi, competierit. Multiplicato
,, aotem genere humano, homines commu-
,, ni conſenſu res commones diviſiſſe, &
,, non diviſarum occupationem tacite permi-
,, ſiſſe fingit; indeque concludit, ex hac
,, demum voluntate homana cuique rem pro-
,, priam factam, dominiaque voluntate &
,, facto hominum demum introducta eſſe.
,, *Vid. L.* 2. *c.* 2. §. 1. *n.* 5. *l.* 2. *c.* 2. §. 2.
,, *n.* 4. & 5. *l.* 2. *c.* 9. §. 1. *n.* 2.

,, At in *Diſſertatione procemiali I. Cap. fin.*
,, late probavimos, 1. verum non eſſe res ab
,, initio fuiſſe communes: 2. fabulam eſſe,
,, quod de diviſione rerum communium, &
,, de tacita conceſſione occupandi res non
,, diviſas, fingit: 3. jus dominii ab ipſa na-
,, tura eſſe, & jus occupandi res nullius cum
,, ipſo genere humano originem cepiſſe.

,, Aliud exemplum, ubi Aoctor jus natu-
,, rale de iis agere ſtatuit *quæ voluntatis hu-*
,, *manæ actum conſequuntur*, occurrit in *judi-*
,, *ciis.* Nam ex Grotii hypotheſi jure naturæ
,, unicuique privato competit jus ſuam alte-
,, riosque injuriam vindicandi; at, quia mul-
,, tæ inde confuſiones orituræ fuiſſent, fingit,
,, genus humanom conſenſiſſe, ut jus illud
,, puniendi in civitates conferatur: Adeoque,
,, *poſita hac voluntate humana*, judicia à na-
,, tura orta eſſe ait, *L.* 1. *C.* 3. §. 1. *n.* 2. &
,, *C.* 4. §. 2. Verum hic quoque negamus, ge-

„ nus humanum unquam inter ſe conſtituiſſe
, ut per judicia jus ſtatueretur. Judicia à
, natura patribus familias delegata ſunt; hi
„ pactò demum in civitates coiverunt, inque
„ eas omne jus ſuum vi agendi contulerunt.
„ Hactenus igitur judicia ex pacto conſtitu-
„ ta ſunt, adeoque ex ipſo jure naturæ, vi
„ cujus homines de ſuo jure diſponere poſ-
„ ſunt. Quæ latius explicavimus in *Diſſ.*
„ *Prooem. I. c. fin* & *Diſſ. XII.*

At eo introducto] „ ſcil. per fictam illam
„ diviſionem, ac tacite à genere humano in-
„ ductam occupationem rerum communium.

*Nefas mihi eſſe id eripere, te invito, quod
tui eſt dominii*] „ Imo ſi id demum ex pacto
„ & voluntate generis humani ſequitur (quæ
„ gratis hic fingitur, nec ulla ratione proba-
„ ri poterit) non poteſt dici eſſe à natura:
„ Cum tamen certum ſit, naturali ratione
„ unumquemque vi facultatis à Creatore ſibi
„ conceſſæ res terræ, quæ nullius ſunt, oc-
„ cupare, i. e. ſuas facere & dominium in
„ eas acquirere poſſe: unde neceſſario infer-
„ tur homini rem juxta voluntatem Creatoris
„ occupatam ab alio auferri non debere.

Ipſum indicat jus naturale] „ Imo pugnat,
„ jus naturæ, i. e. principia interna id indi-
„ care, & tamen dominia ex pacto & vo-
„ luntate generis humani originem cepiſſe.

Quare furtum &c.] „ Poſtquam ſcilicet vo-
„ luntas humana introduxit dominia.

Furtum naturali jure prohibitum] „ Dixi-
„ mus furtum prohibitum eſſe primævo ju-
„ re naturæ, & citra voluntatem humanam.
„ Cui enim conceſſa eſt à natura facultas
„ occupandi, ei etiam conceſſa eſt facultas
„ de re occupata diſponendi: Sane cum res
„ terræ in nullius ſint proprietate, adeoque
„ nullius; cuique hominum competit facultas
„ naturalis res illas occupandi & ſuas facien-
„ di. Si igitur alius hoc jus ab Auctore na-
„ turæ cuique hominum conceſſum turbat,
„ rem ei auferendo, i. e. furtum rei facien-
„ do, violat jus naturæ, & invertit volun-
„ tatem Creatoris, indeque tenetur ad repa-
„ rationem.

„ Atque inde nulla gens fuit aliqualiter
„ morata, quæ non ſevere in crimen furti
„ animadverterit, ut de Ægyptiis, Scythis,
„ Judæis, Indis, Bactrianis, Arnis, Locris,
„ Perſis, & ex lege Draconis id probat *Teſ-
„ marus in not. hic.*

„ Neque *obſtant* exempla gentium quæ fur-
„ ta permiſere, ut apud Lacedæmones. *Xe-
„ noph. 4. exped. Cyri n. 335.* & *Libro de re-
, publ. Laced. Plut. in Lycurg. Gell. N. A.
„ L. 11. c. 18.* De Germanis id tradit *Cæſ.
„ bell. Gall. Lib. 6.* de Ægyptiis *Diod. Sic. L.
„ 2. c. 3.* de Cardacis in Perſia *Strabo L. 15.
„ in f.* Nam apud Lacedæmonienſes furta
„ non impunita erant, ſed ſi quis deprehen-
„ debatur in furto in eum animadverteba-
„ tur. *Plut. in apopht. Lac. n. 4.* Leges igitur
„ permittebant juventuti, ut auferre alter
„ alteri rem potuerit, non ob turpia lucra,
„ neque ad ſumtum libidini præbendum,
„ comparandamque opulentiam, ſed pro
„ exercitio diſciplinaque rei militaris; quod
„ & furandi ſolertia & aſſuetudo acueret
„ obfirmaretque animos adoleſcentium & ad
„ inſidiarum aſtus, & ad vigilandi toleran-
„ tiam & obrependi celeritatem, *Vid. Gell.
„ d. l.* Neque credendum eſt, rem propriam
„ factam fuiſſe eorum qui abſtulerunt, ſed
„ vel judici vel ſacerdotibus delata fuit; uti
„ ſtatim de Ægyptiis exemplum afferemus.

„ Legem Perſarum punitivam refert *Xe-
„ noph in inſt. Cyr. L. 1. pr.* Apud Ægyptios
„ res furtiva non acquirebatur auferenti, ſed
„ ad ſacerdotes deferri jubebatur, quo re-
„ dimi poſſet detracta quarta. *Diod. Sic. L.
„ 2. c. 3.*

„ *Atqui* gentes Mercurium, Deum, pro-
„ tectorem furtorum fecere, adeoque natura
„ non videntur eſſe prohibita: *Lactant. L. 5.
„ c. 10.* Reſp. hæc ſententia orta eſt ex poë-
„ tarum fabulis, qui Diis ſuis latrocinia, a-
„ dulteria, cædes, &c. affinxerunt; Sane
„ ideo hæc theologia myſtica ab ipſis Genti-
„ lium Philoſophis improbata fuit: Cauſam
„ autem fabulæ de Mercurio dediſſe vide-
„ tur, quod is præſit commerciis, quæ cum
„ omnium maxime defraudationibus ſubjecta
„ ſint, per bonam conſequentiam Gentiles
„ præſidem eum fraudis, eoque furtorum,
„ fecere.

„ Denique non *obſtat*, quod res natura
„ communes ſint, & jure Gentium demum
„ dominia ſint introducta. *L. 5. juſt. & jur.*
„ adeoque is, qui alii rem aufert, videatur
„ ſuo jure communitatis uti; indeque furta
„ non jure naturæ, ſed jure gentium de-
„ mum prohibita videri. Reſp. falſum eſt
„ res à natura eſſe communes, ſed ſunt
„ nullius, eoque cedunt occupanti, i. e. oc-
„ cupanti fiunt propriæ; dominia ergo cum
„ ipſo genere humano orta ſunt. *L. 1. ff. A.
„ R. D.* Equidem jure gentium demum do-
„ minia

Digitized by Google

„ minia diſcreta dicuntor *in d. l.* 5. At per „ jus gentium JCtus ibi intelligit ipſum jus „ naturæ quod ratio naturalis conſtituit: *Vid.* „ *l.* 1. *ff. A. R. D.*

Dixit Paullus JCtus &c.] „ In *l.* 1. §. *f. ff.* „ *de furt. Nam hoc natura æquum eſt, ne-* „ *minem fieri locupletiorem cum alterius ja-* „ *ctura. l.* 14. *ff. Cond. ind.*

Natura turpe] „ *L.* 12. *ff. Verb. ſign.* At- „ que hinc furti damnatus ipſo jure fit infa- „ mis, etſi in ſententia id dictum non ſit. „ *l.* 1. *l.* 4. §. *fin. His qui not. inf. l.* 7. *in f.* „ *de Publ. jud.* §. 3 *Inſt. De pœna tem. litig.*

Deo diſplicere Euripides] „ Vide ſimilem „ locum in Plauti *prologo Rudent. v.* 10. „ *Gron. b.*

5. *Eſt autem jus naturale adeo immutabile, ut ne à Deo quidem mutari poſſit*] Explicavi hanc quæſtionem in *Prodr. J. G. Ex. II.* §. 32. *ſequ.* qoam huc tranſcribere liceat: Verba hæc ſunt: Nec minus inanis eſt altera illa quæſtio: an Deos utare jus naturæ poſſit? Etenim, cum quod Deus vult ſit omnium optimum & perfectiſſimum, non poteſt aliud velle quod minus bonum, minusve perfectum eſt; non qood per impotentiam naturæ non poſſit aliter agere; ſed quod per ſummam perfectionem voluntatis non poſſit aliter velle.

Blaſphemiam Plinii, *L.* 2. *Hiſt. nat. c.* 7. (a qua nec alienus videtur *Cicero Lib.* 4. *acad. quæſt. c.* 16.) ſapit, cum Grotius §. 10. *n.* 5. inquit, *eſſe quædam ad quæ potentia Dei ſe non extendat: ut facere ne bis duo ſint quatuor.* &c. quod ſtupendum videtur in tantis viris, cum revera ineptiſſimum & plane ridiculum ſit. Decepit eos duplex abuſus, qui licet ad demonſtrationes morales, alterum opus, pertineat, hic tamen notari meretur.

Unus eſt, quod communi uſu loquendi verbo *poſſe* ibi utimur, ubi intelligimus *impotentiam*: ut cum dicimus, *homo poteſt mori*, i. e. *non poteſt ſemper vivere*: Et contra, vocibus *non poſſe*, ubi intelligimus *potentiam*: ut cum dicitur *Deus non poteſt mori*, *non interire*, &c. exprimitur æternæ potentiæ & eſſentiæ plenitudo. Adeo vocum ludo deludi ſe paſſi ſunt viri quoque egregii, ut per verba, quæ poteſtatem pleniſſimam & *omnipotentiam* ſignificant, intellexerint *impotentiam*, & vice verſa.

Alter, quod demonſtrationes rerum inprimis præcedere debeat demonſtratio verborum. Id vero non modo neglexere qui recens philoſophati ſunt, ſed nec ſatis ea diſtinxere [illegible] Quod olim, cum his ſtodiis adhuc incumberem, me adnotaſſe memini in *ſeptimis objectionibus* adverſus *meditationes Carteſii*, qui cum rectiſſime philoſophari à ſe, quaſi ex juſſo Delphico inciperet, primamque veritatem faceret *cogitantem ſe eſſe*, adverſarii, qui ex Ariſtotele illud primum eſſe hauſerant *idem non poſſe ſimul eſſe & non eſſe*, ejus principium liquidiſſimum negabant; quibus ille hoc ipſo Ariſtotelis effato occurrere potuiſſet: nec ulla pugna, cum alterum ſit verborum, alterum rerum principium: de quo alibi.

Ita, quod Grotius quærit, an Deos facere poſſit ne bis bina ſint quatuor, in verbis non in facto conſiſtit. Ais nimirum, bina & quatuor ſunt unum idemqoe: utrumque ſcilicet quatuor unitates; uti unum & tria, pariter ſunt quatuor, ſcilicet totidem unitates; Quæritur ergo, an fieri poſſet, ne quatuor ſint quatuor? ſeu an quatuor ſimul ſint, & non ſint. Idemque eſt in exemplo Plinii; an Deus facere poſſit, ne dies præteritus ſit præteritus? &c. In quibus omnibus non quæritur de poſſibilitate facti, ſed de veritate dicti: non, an Deus poſſit aliquid efficere, aliquid in aliud mutare, &c. ſed an ſtatuere, ut utrumque hoc unom ſit, *eſſe*, *& non eſſe*; id eſt, an poſſit falſum dicere, mentiri? & ſic de omnibus contradictoriis. Unde abſurdiſſime conjungit Grotius cum hac quæſtione alteram, an Deus, quod intrinſece (ut ipſe ſentit) malum eſt, permittere poſſit? cui ſupra ſatisfactum eſt.

E contrario, ubi de vi facti quæritur, ut an Deus homicidiom, furtum, &c. permittere poſſit? Grotius ineptiſſime huc refert ad vitium verbi: quaſi permittente Deo deſinat eſſe homicidium, furtum, &c. quod verba hæc vitium ſonent. Quæ hoc Viro nimis quam indigna ſunt. Non enim quæritur quo nomine factum vocetur; ſed, (quoquo modo vocaveris,) an permittere poſſit hominem occidi: rem domino invito auferri &c. Quanquam & falſum ſit, verba homicidii, (quod & de fortuito aut caſuali, ut vocant, dicitur, *l.* 11. §. *penult. ff. de pœn.*) ſignificari ſemper vitium ſeu crimen. Quin vi verbi homicidium eſt, quoties homo occiditur.

Cæterum, res ipſa plana eſt: competere Deo plenam poteſtatem in hominum vitam, corpus, & bona, duplici jure: tum, quia omnia ipſius ſunt, omniumque ipſe Creator ac dominus eſt: tum, quia nemo hominum

eſt

Digitized by Google

eſt quin commiſerit ut mortem, aliaque mala meruiſſe intelligatur, & ideo de injuria qneri non poſſit. Atque hoc jus Deus quotidie exercet immittendo, etiam piis, peſtilentiam, vaſtitates, aliaque mortium & calamitatum mala. Verum, utitur ille hac poteſtate perfectiſſimo modo, juſtaque proportione, penſando bona vel mala meritis. Unde, accepto ejus mandato, non putandum ſatisne bonum aut æquum ſit; ſed pro optimo habendum quod ipſe voluit. Atque ita ſingularis laus fuit Abrahami, qnod juſſus immolare filium unicum nullus bæſitaverit an Deus potuerit id jubere, & ipſi obediendum fuerit. Ita, quod Hebræorum populus bona ab Ægyptiis commodato accepta ſecum abſtulerir, cum Dei juſſus, tum Ægyptiorum impietas, & operarum tot annis indebite & acerbiſſime exactarum injuria, ſatis defendit. Atque ita de aliis.

Additio.

„ In præcedentibus demonſtravimus, jus
„ naturæ ſine Deo nec concipi, nec ſalva
„ ratione ſtatui poſſe, *juri naturæ ineſſe boni-*
„ *tatem intrinſecam, quam Deus neceſſario*
„ *approbare teneatur*: adeoque cauſam hanc,
„ cur mutare Deus jura naturalia non poſ-
„ ſit, falſam eſſe. Immutabilitas enim juris
„ naturalis ex plane alia oritur cauſa, quam
„ explicavi in tract. *de princ. jur. nat. part.*
„ *I. fol.* 38. *ſeq.* Voluntas enim Dei, utut li-
„ berrima, tamen duo neceſſario comple-
„ ctitur: tum, ut non poſſit velle, niſi quod
„ perfectiſſimum eſt: tum, ut non poſſit mu-
„ tare, quod ſemel voluit. Non quod cauſa
„ quædam extra Dei voluntatem ſit quæ ei
„ neceſſitatem hanc injiciat, ſed quia ea
„ neceſſitas intrinſeca eſt ipſi voluntati, prop-
„ ter ſummam ejus perfectionem. Ita ut vo-
„ luntas non poſſit non velle quod perfe-
„ ctiſſimum eſt: Non qnod aliunde ad id
„ adſtringatur, ſed quod ipſa voluntas in ſe
„ perfectiſſima ſit: Atque ita Deus id quod
„ optimum eſt neceſſario facit; non quia
„ non poteſt aliter facere, ſed quia non po-
„ teſt aliter velle.

„ Hinc explicantur facile omnia jura na-
„ turæ; qnæ ad duo capita refero: ſunt enim
„ 1. jura inter Deum & homines, quæ ni-
„ mirum in cultu divino conſiſtunt, & ex
„ ipſa ejus eſſentia ſummaque perfectione
„ fluunt. Tantum jam abeſt, hæc mutari
„ poſſe, ut potius contradictionem involve-
„ ret, ſi Deus vellet ſe pro Deo non haberi;
„ fieret autem hoc, ſi vellet ne coleretur,
„ cum cultus ille ſit perfectionis æſtimatio:
„ 2. jura inter homines ipſos; quæ nihil
„ aliud eſſe oſtendi, qnam ſanctiſſimæ hu-
„ jus voluntatis placita: Hæc proinde muta-
„ ri ideo non poſſunt, quia voluntas per-
„ fectiſſima etiam immutabilis eſt, cum mu-
„ tatio pœnitentiam eoque imperfectionem
„ inferat, & ignorationem pariter futuri,
„ quæ in Deum non cadunt.

Dici tamen quadam poſſunt ad quæ ea ſe non extendit] „ Imo non poteſt ſalva pieta-
„ te dici, *Deum non poſſe quadam agere ob*
„ *defectum potentiæ; quæ a cauſa quadam*
„ *extra Deum procedit.* Omnia facere po-
„ teſt Deus quæ non inferunt contradictio-
„ nem vel imperfectionem: illa enim per
„ eſſentiam Dei, hæc per ejus perfectionem
„ agere non poteſt: Impedimentum autem
„ hoc non eſt à cauſa quadam extra Deum,
„ (nimirum ex ſocialitate, aut natura hu-
„ mana, ut Grotius exiſtimat.) ſed à per-
„ fectione & eſſentia Dei, qui non poteſt
„ velle niſi qnod perfectiſſimum eſt:

Quia, quæ ita dicuntur, dicuntur tan-
„ *tum, ſenſum autem qui rem exprimat nul-*
„ *lum habent, ſed ſibi ipſis repugnant.*]
„ Verba hæc ſunt, quæ rem per ſe ſatis
„ obſcuram magis implicant: dictum jam eſt
„ falſum eſſe, *dici quadam poſſe ad quæ po-*
„ *tentia Dei ſe non extendat*; cur autem
„ Deus id quod ſemel voluit mutare, &
„ quod cum perfectione ejus pugnat, velle
„ non poſſit, id vidimus non eſſe ex defe-
„ ctu potentiæ, nec à cauſa quadam extra-
„ nea, ſed ex ipſa eſſentia & perfectione
„ divina.

Sicut ergo, ut bis duo non ſint quatuor, nec à Deo poteſt effici] Aliud eſt quærere, an Deus aliquid poſſit mutare, alind an Deus id, quod falſum eſt, poſſit dicere verum. In propoſita quæſtione non de re ejusque mutatione, ſed de nomine agitur: non quæritur an res ipſa mutari, ſed an bis duo quinque dici, adeoqne falſum nomen rei affingi poſſit, licet in poſteriori quæſtione eadem res maneat? Et hoc merito negatur: *bis duo* enim & *quatuor* eadem res ſunt, ſi quis hæc *quinque* vocare vellet, non rem ipſam mutat, ſed aliud nomen eidem rei dat, idque falſum, & ſic eſſet falſiloquium, quod cum perfectione divina pugnat: Et hoc ſenſu quoque vernm eſt *factum infectum fieri non poſſe*, quia contra veritatem aliqnid aſſereretnr: ſcilicet factum non eſſe, quod tamen revera factum eſt. Impoſſibilitas ergo hic

hic non eſt a re, ſed ab ipſa eſſentia & perfe-
ctione divina : Deus enim nihil poteſt velle,
niſi juxta naturam ſuam, i. e. id quod perfe-
ctum eſt. *Vid. ſupra n.* 1.

*Ita ne hoc quidem ut quod intrinſeca ratione
malum eſt malum non ſit*] „ Si daretur malum
„ aliquod per ſe & intrinſece, i. e. quod
„ etiam ſemoto Deo malum eſſet, vera omni-
„ no eſſet ſententia Auctoris; Deum non poſ-
„ ſe efficere ut id malum non ſit, quia extra
„ Deum cauſa in ipſa re foret, quæ eum im-
„ pediret. Sed cum jam conſtet nihil mali
„ eſſe niſi ex voluntate & prohibitione divina,
„ ſponte ſequitur, otioſam hanc eſſe quæſtio-
„ nem, & fruſtra quæri an Deus velle poſ-
„ ſit ne id malum ſit, cum non poſſit conci-
„ pi malum intrinſece tale, adeoque fruſtra
„ de ejus mutatione quæratur. Quod igitur
„ Deus id quod malum eſt, i. e. quod ſua
„ voluntate pro tali declaravit, & ideo pro-
„ hibuit, non poſſit permittere, non eſt ex
„ defectu potentiæ quæ ex re oritur, ſed ex
„ natura perfectionis, quia mutatio pœniten-
„ tiam, eoque imperfectionem involveret.

*Et hoc eſt quod ſignificat Ariſtoteles, cum
dicit &c.*] „ Ariſtoteles ait, *quædam eſſe quæ
„ ſtatim ac nominantur cum malitia conjuncta
„ ſunt :* & recte : At rationem ejus Ariſtoteles
„ non ponit in principiis intrinſecis, nimirum
„ in appetitu ſocietatis, & convenientia cum
„ ratione humana; (quæ obligationem infer-
„ re Grotius ait etiam remoto Deo.) Sed tota
„ ratio malitiæ in eo conſiſtit, quod ratio di-
„ ctitat ea a Deo eſſe vetita : Unde qui adulte-
„ rum nominat, exprimit hoc ipſo actum vi-
„ tioſum, quia Auctor naturæ actum illum
„ vitioſum declaravit : Adulterium igitur non
„ eſt malum antecedenter reſpectu Dei, ſed
„ conſequenter : & Deus non vetuit promiſ-
„ cuos concubitus, quia per ſe malum ſunt;
„ ſed ideo malum ſunt, quia Deus inter ra-
„ tionales creaturas eos prohibuit.

*Nam ut eſſe rerum, poſtquam ſunt & quæ
ſunt, aliunde non pendet, ita & proprietates,
quæ eſſe illud neceſſario conſequuntur*] „ Verba
„ hæc obſcura Gronovius æque obſcure inter-
„ pretatur. Mentem Auctoris in ſequenti no-
„ ta explicabimus.

*Talis autem eſt malitia quorundam actuum
comparatorum ad naturam ſana ratione uten-
tem*] „ Qualis ? cujus nimirum eſſentia &
„ proprietas aliunde non pendet : Mens igitur
„ Auctoris hæc eſt : Ex ejus hypotheſi appe-
„ titus ſocietatis humanæ, & judicium recte
„ conformatum ad diſcernenda utilia ab eis
„ quæ nocent, fluunt ex principiis internis,
„ quæ ſubſiſtere ait etiam remoto Deo. Uti
„ igitur hæc principia ſunt intrinſeca, nec
„ ab alia pendent cauſa, ita & proprietates,
„ quæ principia hæc neceſſario conſequuntur,
„ (i. e. malitiam) aliunde non pendere,
„ indeque nec a Deo mutari aut tolli poſſe ait.
„ At dictum jam eſt 1. appetitum ſocietatis
„ humanæ eſſe non ens, adeoque fruſtra
„ quæri an ab alia pendeat cauſa. 2. Cum
„ ipſe Auctor fateatur appetitum illum homini
„ a Deo inditum eſſe, *Prol.* §. 12. contradi-
„ ctio eſt, a Deo originem habere & tamen
„ ſine eo exiſtere poſſe. Si autem 3. cauſam
„ a Deo habet, non pendet ab alia cauſa, &
„ ſic tota ratio bonitatis intrinſecæ ceſſat.

*Itaque & ipſe Deus ſecundum hanc nor-
mam de ſe judicare patitur*] „ Senſus eſt,
„ quod Deus ipſe agnoſcat principia talia in-
„ terna quæ ab alia cauſa non pendent, dum
„ permittit judicium ferri de ſuo procedendi
„ modo, juxta normam illorum principiorum
„ internorum. At falſiſſimum eſt, Deum
„ unquam, & in ullo actu humano, agno-
„ viſſe malitiam aliquam intrinſecam, quæ
„ dependeret a cauſa aliqua extra Deum; i. e.
„ ab appetitu aliquo ſocietatis, aut judicio
„ diſcretivo recte conformato &c. Nec ex
„ allegatis ab Auctore ſcripturæ locis apparet
„ Deum pati de ſe judicari juxta normam quæ
„ aliunde eſt, aut ab alia cauſa pendet, ſed
„ contrarium exinde potius elicitur : Deum
„ nimirum ſe ſubmittere judicio aliorum jux-
„ ta normam, quam ipſe conſtituit, cujus
„ ipſe Auctor eſt, adeoque quæ tota a Deo
„ dependet. Nimirum contendit ſummum
„ Numen, ſe Iſraelitas jure punire *tamquam
„ tranſgreſſores legum divinarum*, tamquam
„ rebelles voluntati divinæ, tamquam ingra-
„ tos, & immemores beneficiorum divino-
„ rum. Sic enim Abraham de Deo judicat,
„ *eum non poſſe occidere juſtum cum impio,
„ non eſſe hoc judicium ejus qui judicat omnem
„ terram. &c. Gen. XVIII.* 2. & merito,
„ quia pœna non eſt niſi in ſontes, i. e. in
„ tranſgreſſores legum divinarum, & pugna-
„ ret cum perfectione divina, pœnam ſumere
„ a juſtis, i. e ab eis, qui voluntati Dei
„ obtemperant : Quamquam negari nequeat,
„ Deum citra pœnam ex jure ſummi Imperii
„ quod ei in creaturas competit, vitam eis
„ adimere pro lubitu potuiſſe : Sed & ex col-
„ loquio Abræ & Dei ſatis apparet, homines
„ juſtos vix dari, adeoque merito ſuo occiſos
„ eſſe Sodomitas.

„ Apud Eſai. V. 3. Deus Iſraëlitas ipſos ju-
„ dices conſtituit *num injuria eos exſtirpave-*
„ *rit*, utpote reos atrociſſimorum criminum.
„ Apud *Ezechielem* Judæis querentibus quod
„ ob delicta parentum puniantur (*XVIII.*
„ 19) permittit judicium de juſtitia pœnæ:
„ *Audite*, sit, *domus Iſraël*, *numquid via*
„ *mea non eſt æqua*? *&* *non magis viæ veſtræ*
„ *pravæ*? *XVIII.* 25. *&* 29. In quo autem
„ norma iſtius judicii conſiſtat explicat Pro-
„ pheta *d. c.* 18. *v.* 9. ubi juſtum deſcribit,
„ *qui in præceptis Dei ambulaverit*, *& judicia*
„ *ejus cuſtodiverit*, *ut faciat veritatem*: Cer-
„ tiſſimo indicio, normam juxta quam Deus
„ ſe judicari patitur non eſſe extra Deum;
„ & malitiam horum actuum non aliunde
„ pendere, ſed a ſola voluntate Dei actus
„ injuſtos declarantis. Apud *Jeremiam* Deus,
„ juſtitiam captivitatis Babylonicæ defendens
„ allegat cauſam quod Iſraelitæ deſeruerint
„ Deum, quod leges ejus non tenuerint, &
„ Auctorem legum neſciverint. *c.* 2. *v.* 5. *ſeq.*
„ *v.* 8. 11. 13. 14. 15. 17. & tandem con-
„ cludit: propterea adhuc judicio contendam
„ vobiſcum, & cum filiis veſtris diſceptabo.
„ *d. c.* 2. *v.* 9. Judicii ergo hujus ac diſcep-
„ tationis norma, non eſt malitia quædam
„ actuum intrinſeca, quæ aliunde non pen-
„ det; ſed lex quæ a ſolo Deo pendet, qui
„ coli voluit: Apud Micham *judicium Domini*
„ *cum populo ſuo & cum Iſraël judicari dicitur*
„ *v.* 2. *ſeq.* juxta quam normam? explicat id
„ Propheta *d. c.* 6. *v.* 8. *Indicabo tibi*, *o ho-*
„ *mo quid ſit bonum & quid NB. dominus*
„ *requirat a te*: *utique facere judicium & dili-*
„ *gere miſericordiam & ſollicitum ambulare*
„ *cum Deo tuo.* Malitia igitur horum actuum
„ pendet a cauſa extrinſeca, i. e. a lege divi-
„ na. Denique *Apoſtolus* quærit ex Iſraelitis,
„ an Deus injuſtus ſit, pœnas eis inferendo?
„ *Rom. III. v.* 5 *&* 6. Recte id negat, &
„ rationem allegat, quod fidem non habeant
„ legi divinæ. *d. c.* 3. *v.* 3. *junct. v.* 10. 11.
„ 18. 19. *ſeq.* Norma igitur hujus judicii iti-
„ dem non eſt ab aliqua malitia intrinſeca,
„ ſed a lege Dei.

6 *Fit tamen interdum*, *ut in his actibus imago quædam mutationis fallat incautos*] Uti cum inceſtus permittitur liberis Adami; Judæis nuptiæ cum defuncti fratris vidua, *Deut. XXV. v.* 21. parricidium Abrahamo, *Gen.*
2 N[illegible] caſus Deus numquam prohibitos voluit, ſed ab omni ævo a lege prohibitiva excepit: ſi enim ſemel ſub illa generali prohibitione eos comprehendiſſet, numque poſtea permittere potuiſſet, quia permiſſio illa fieret neceſſario cum mutatione divinæ voluntatis. At ſi nunquam prohibita ab eo hæc fuiſſe dicuntur, id quod ex poſt facto revelatum, a Deo vero ab æterno ita conſtitutum eſt, (utpote cui omnia ſunt præſentia,) nulla facta fuit ejus voluntatis mutatio, ſed ſemper eadem illa ac immota permanſit.

Additio.

„ Verior reſponſio eſt, hos actus non fuiſ-
„ ſe illicitos ex quo juſſu Dei fiebant. Nam
„ alibi notavimus, Deum præcipiendo *homi-*
„ *nibus* quidem legem dediſſe, non *ſibi*:
„ *illi* proinde ſoli invicem obligantur ex illa
„ voluntate Creatoris, adeo ut ſuo arbitrio
„ nihil illi voluntati contrarium peragere poſ-
„ ſint; *Deus* autem inde non tenetur, ſed po-
„ tius liberrimam poteſtatem ſibi reſervavit in
„ homines, eorumque vitam & bona; adeo,
„ ut pro lubitu ſuo de illis diſponere, &
„ per ipſos homines hoc jus ſuum exercere
„ poſſit.

„ Si proinde Deus injungit uni hominum
„ ut alterum occidat, hoc ipſo non mutatur
„ jus naturæ; (quod inter ſolos homines ob-
„ tinet,) lex generis humani ſalva manet,
„ ne occidant ſe invicem; neque homo hic
„ occidit, ſed Deus per hominem; actio igi-
„ tur non e[illegible] hominis, utpote qui ſuo jure
„ occidere nequit, ſed Dei, qui homine
„ utitur tanquam ſuo inſtrumento.

„ Adeoque cum Deus permiſit, imo præ-
„ cepit Adami liberis ut propagent humanum
„ genus cum ſororibus cohabitando, illi id
„ non fecere ſuo jure (nam Deus inter ho-
„ mines in genere id fieri prohibet) ſed juſſu
„ Dei. Idem dicendum de parricidio Abraha-
„ mi, hic enim non ſua auctoritate id exequi
„ paratus fuit, ſed jus Dei exequebatur.
„ Neque dici poteſt, mutationem voluntatis
„ inferre ſi Deus permittit quod ſemel prohi-
„ buit: Nam prohibitio generi humano facta
„ ſubſiſtit adeoque homines inter ſe aliquid
„ agere contrarium prohibitioni divinæ ſuo
„ jure non poſſunt. Neque ea voluntas gene-
„ raliter declarata mutatur ſi Deus præcipit
„ aliquid quod homines ſpeciatim inter ſe age-
„ re prohibentur; Deus enim ſuo jure agit,
„ ſuumque jus exſequitur, etſi per homines.

Cum revera non jus naturæ mutetur, *&c.* *ſed res de qua jus naturæ conſtituit*, *quæque mutationem recipit*] „ Senſus eſt, non fieri
„ licitum homicidium, furtum &c. ſed non eſſe
„ homicidium. Quod ſtatim refutabitur.

Jam ſolvere non teneor, *non quia jus naturæ deſierit*

deſierit, *&c ſed quia quod debebam deberi*
deſiit] Imo nec hic imago eſt mutationis :
nam debitor obligatur ad ſulvendum non
ex intrinſeca aliqua bonitate, ſed quia volun-
tate ſua jus in alium tranſtulit : ſi creditor
jus hoc remittit, deſinit debitum, quia is a
cujus arbitrio tota obligatio dependet ita vult.
Eadem igitur ratione homo obligatur juri na-
turæ quia Deus id voluit, & ideo jus eſt :
Si vero Deus excipit quosdam actus ab hac
lege univerſali, illi caſus liciti ſunt, quia
prohibitio divina, quæ ſola actum malum
efficit, ceſſat.

Ut maneat adbuc indiſſoluta mutui obliga-
tio] „ Sola enim datio non facit mutuum,
„ ſed lex addita, ut tantumdem ejusdem ge-
„ neris reſtituatur. *L.* 2. *pr.* §. 1. *l.* 3. *de re-*
„ *bus cred.* quamdiu igitur tantumdem reſti-
„ tutum non eſt, tamdiu manet mutua obli-
„ gatio.

Non licitum fiet homicidium aut furtum,
ſed non erit homicidium aut furtum] „ Hæc
„ ſententia Auctoris 1. pugnat cum ejus prin-
„ cipiis : ſi enim furta & homicidia per ſe il-
„ licita & intrinſece mala eſſent, Deus non
„ poſſet efficere ut hi actus non ſint furtum
„ nec ſint homicidium. Nam cum, ex hypo-
„ theſi Auctoris, Deus neceſſario & conſe-
„ quenter actus ejusmodi vetare debeat, non
„ poſſet ullo caſu illos permittere, i. e. efficere,
„ ut actus ille quo homo occiditur, non ſit
„ homicidium. Sed & 2. aſſertio hæc Aucto-
„ ris, *homicidium non fieri licitum*, *ſed non*
„ *eſſe homicidium*, falſiſſima eſt Si enim
„ Deo jubet hominem occidi, omnino eſt ho-
„ micidium &c. ſed deſinit eſſe crimen. Ita
„ & alia homicidia ſunt absque crimine &
„ culpa, uti invaſoris ex neceſſaria defenſio-
„ ne; reorum ex crimine capitali; hoſtium
„ in bello; ſi mero caſu fiunt, &c. Hæc igi-
„ tur vera ſunt homicidia, ſed non crimina,
„ quia ſemper excepta fuere a prohibitione &
„ regula generali.

Quæ voces vitium involvunt] „ Non ex
„ intrinſeca aliqua malignitate, uti Auctor
„ putat, ſed quia actus hos Deus, ſi ab ho-
„ minibus propria auctoritate fiunt, vitioſos
„ declaravit : Quoties igitur auctoritate Dei
„ fiunt, toties ceſſat vitium, quia jure Dei
„ fiunt ejuſque juſſu.

Quod vita & rerum ſupremo Domino aucto-
re fit] „ Hoc ipſo omnem bonitatem intrinſe-
„ cam ipſe evertit Auctor : nam ſi Deus vo-
„ luntate ſua efficere poteſt, ut id quod in
„ aliis caſibus eſt homicidium, in hoc caſu
„ non ita dicatur, ſequitur neceſſario, quod
„ actuum bonitas & malitia a ſola Dei volun-
„ tate dependeat.

Sunt & quædam juris naturalis non ſimpli- 7
citer, *ſed pro certo rerum ſtatu*] „ Fabulam
„ hanc de jure naturæ pro certo rerum ſtatu
„ examinavimus *in Diſſ. proœm. I. Cap. fin.*
„ *Conf. ſup. n.* 4.

Sic communis rerum uſus fuit, *quamdiu*
dominia introducta non erant] „ Ex hypothe-
„ ſi igitur Auctoris *jus utendi rebus communi-*
„ *bus terræ* eſt naturale pro certo rerum ſta-
„ tu, i. e. quamdiu homines per diviſionem,
„ & conceſſam tacite occupationem, non in-
„ troduxere dominia. At triplex hic error oc-
„ currit, quod Auctor aſſerat 1. ab initio
„ rerum uſum fuiſſe communem. 2. Poſtea
„ demum introducta eſſe dominia. 3. Introdu-
„ ctionem hanc dominiorum eſſe juris natura-
„ lis non ſimpliciter, ſed pro certo rerum ſtatu.

„ Nam quod ad *primum* attinet, infra de-
„ monſtrabitur res ab initio non fuiſſe com-
„ munes ſed nullius, indeque cedere neceſ-
„ ſario occupanti. Et tum, quod ad *ſecun-*
„ *dum* attinet, apparebit jus occupandi res
„ nullius, i. e. jus dominii, cum ipſo genere
„ humano originem cepiſſe; quia cum ea fa-
„ cultate occupandi & de re occupata diſpo-
„ nendi, in quo totum dominium conſiſtit,
„ creati ſunt homines : Indeque, quod *ter-*
„ *tium* ſpectat, falſum eſſe *dominia eſſe juris*
„ *naturalis pro certo rerum ſtatu*, i. e.
„ poſtquam rerum uſus communis eſſe deſiit,
„ quia numquam talis rerum ſtatus, ubi res
„ communes fuere, exſtitit. *Vid. Sup. n.* 4.

Et jus ſuum per vim conſequendi ante
poſitas leges] „ Auctor ait, unumquemque
„ privatum ab initio judicem ſibi injuriæ
„ illatæ fuiſſe, ſed homines poſtea jus illud
„ in ſocietatem tranſtuliſſe : indeque jus inju-
„ rias per vim vindicandi refert ad certum
„ rerum ſtatum, qui obtinuit ante ſocieta-
„ tes hominum; & qui ſublatus eſt conſtitu-
„ tis civitatibus facto hominum. At hoc mo-
„ do omnia pacta, omnesque contractus eſ-
„ ſent juris naturalis pro certo rerum ſtatu.
„ Plenius hanc materiam examinavimus in
„ *Diſſ. Proœm I. cap. fin.*

„ Quo ipſo ſimul figmentum illud de jure
„ naturæ in ſtatu integro, & de jure naturæ
„ in ſtatu corrupto extenſo, quod primus
„ Alberti in *Comp. jur. nat.* invenit, refelli-
„ tur. Ariſtoteles *L.* 1. *pol. C.* 3. jam hanc
„ doctrinam refutavit, & *jus naturæ ſemper*
„ *ut in homine integro ſpectari debere* docuit.

Ad §. XI.

1 In *juris Romani libris*] Scil. in Digeſtis, *l. 1. §. 1. ff. juſt. & jur.* & in Inſtitutionibus §. 2. Init. *I. N. G. & C.*

Ut jus immutabile aliud ſit] ,, Nam & jus
,, naturale & jus gentium immutabilia ſunt.
,, *§. pen. Inſt. I. N. G. & C.* ibi, *Sed natura-*
,, *lia quidem jura quæ apud omnes gentes pera-*
,, *que obſervantur, divina quadam providen-*
,, *tia conſtituta, ſemper firma atque immuta-*
,, *bilia permanent.* Sane inſtinctus quoque
,, omnibus animantibus inditus perpetuus eſt,
,, & perpetuam cauſam habet.

Quod animantibus cum homine ſit commu-
ne] ,, JCti Romani jus naturale a jure gentium
,, diſtinguere, imo invicem opponere viden-
,, tur: *Jus* enim *naturale* definiunt, *quod*
,, *natura omnia animalia docuit. l. 1. ff. de*
,, *juſt. & jur & cujus animalia quoque peri-*
,, *tia cenſentur, d. l. 1.* At *jus gentium* id
,, demum dicunt, *quod ratio naturalis inter*
,, *homines conſtituit. d. l. 1.*

,, Equidem inepta pleriſque videtur de-
,, ſcriptio illa *juris naturalis*, quæ brutis ſcien-
,, tiam, peritiam quin & communionem ali-
,, quam juris tribuit; cum omne jus homi-
,, num tantum intelligentium proprium ſit
,, *§. fin. Inſt. de jure nat. & gent. &c.* Alii
,, verum jus naturæ hic deſcribi, ajunt, &
,, etiam cum brutis jus naturæ eſſe homini-
,, bus, indeque natura nefas eſſe animal of-
,, fendere, aſſerunt: (jus enim in bruta ho-
,, mini ex jure divino demum competere pu-
,, tant. *Gen. I. 26. & 28.* jus vero veſcendi
,, carnes demum poſt lapſum *Gen. IX. 2. 3.*)
,, Hinc concludunt, bruta quoque obligari
,, ad id quod natura æquum & bonum eſt;
,, indeque noxiam committere, quod deli-
,, ctum eſt, *arg. tot. tit. Inſt. & ff. ſi quadr.*
,, *pauper. l. 1. pr. §. 2. & 6. ff eod.* Atque
,, hanc ſententiam acriter defendunt Mæſter-
,, tius *de juſt. legum Rom. lib. 1. dub. 7. ibi-*
,, *que Dd.* Alber. Gentilis *lib. 3. ep. c. 1.* Co-
,, varruvias *in relect. Cap. peccatum part. 2.*
,, *§. 11. n. 4.* Carraſius *de juris arte p. 2.*
,, *c. 3.* Suarez *de legib. L. 2. c. 17.* idque
,, ex mente Thomæ. *I. 2. qu. 85. & II. 2.*
,, *quæſt. 7. art 3.*

,, Alii excuſant JCtos, eoſque ex erroneis
,, religionis ſuæ principiis hanc deſcriptionem
,, hauſiſſe putant: Originem enim eam tra-
,, xiſſe putat Pufendorfius ex Metempſychoſi,
,, ſeu tranſmigratione animarum; cum enim
,, animæ in beſtias quoque tranſire, adeoque
,, hactenus ratione uti dicuntur, inde con-
,, jecturantur JCtos ex illo ſuppoſito brutis jus
,, aliquod naturæ tribuiſſe. *Pufend. jur. nat.*
,, *L. 2. c. 3. § 5.* Alii ajunt improprie jus
,, tribui brutis propter umbram rationis quæ
,, in ipſis eſt. *Grot. h. §. 11.*

,, Communiter Doctores diſtinguunt inter
,, jus & inter inclinationem ſeu motum na-
,, turæ, ac contendunt, jus naturæ brutis
,, quoque commune eſſe quod ad inclinatio-
,, nem, non quod ad jus attinet. Vid. *Brun-*
,, *nem. ad leg. 1. §. 3. & 4. ff. de juſt. &*
,, *jur.* Eamque ſententiam olim quoque de-
,, fendi in jure meo controverſo. Dixi nimi-
,, rum *jus naturale*, quod ad *rem & actus na-*
,, *turales* attinet, ad animalia pertinere,
,, quia hæc quoque ſeſe conjungunt, fœtum
,, procreant, eumque educant: At *jus*, qua
,, jus, ad ea non pertinere, quia animalia
,, hos actus non exercent ad formam & amuſ-
,, ſim juris, ſed per ſolum inſtinctum: quæ
,, diſtinctio inter jus & actum ex ipſis verbis
,, legis innui videtur: poſtquam enim JCtus
,, ex jure naturali animantibus communi *con-*
,, *junctionem maris & fæminæ* deſcendere di-
,, xit, quæ rem & actum ſignificat; ſtatim
,, addit, *quod nos matrimonium appellamus*,
,, eoque indigitat rem hanc inter homines
,, alio modo, & juxta rationem juris, pera-
,, gi debere: Verum in allegatis textibus nihil
,, de *inclinatione*, *de re*, *& de actu juris na-*
,, *turalis* dicitur: ſed loquitur JCtus *de præ-*
,, *ceptis juris naturalis* ex quibus jus civile
,, ortum eſt, & de ipſo *jure naturali* ait, il-
,, lud eſſe, quod natura omnia animalia do-
,, cuit; atque hoc *jus* brutis quoque commu-
,, ne eſſe traditur, *d. pr. d. l. 1.* ibi: Nam
,, Jus istud *non humani generis proprium*
,, *ſed omnium animalium.* Et mox, *videmus*
,, *enim cætera quoque animalia, feras etiam,*
,, *hujus juris peritia cenſeri*: Atque hinc idem
,, JCtus differentiam *juris* naturalis & gen-
,, tium in eo ponit, quod illud omnibus
,, animantibus, *hoc* ſolis hominibus inter ſe
,, commune ſit: Certiſſimo indicio ipſum *jus*
,, hic tribui animantibus, nec inter jus &
,, ejus actum diſtingui.

,, Verius ergo eſt, improprie *jus naturale*
,, hic denotare *facultatem* & *potentiam* agen-
,, di juxta motum, ſenſum, & inſtinctum
,, materiæ (i. e. corpori omnium animan-
,, tium) ab Auctore naturæ inſitum: Hæc
,, *poten-*

Digitized by Google

„ *potentia* agendi non dependet ab ulla ratio-„ nis regula, ſed à ſolo naturæ motu. Hoc „ *jus*, ſeu *hæc facultas*, eſt effectus non ra-„ tiocinationis, ſed naturæ materialis. Ho-„ mines æque ac bruta ad *jus hoc* i. e. ad „ hanc facultatem feruntur ſola naturæ vi, „ omni ſepoſita ratione: Atque hactenus om-„ nino verum eſt, feras etiam hujus *juris*, „ i. e. *potentiæ*, peritas cenſeri; atque hunc „ verum & genuinum vocis *juris naturalis* „ in illo loco ſenſum eſſe, tum ex ipſa JCti „ hypotheſi, tum ex ſubjectis exemplis, tum „ ex aliis Digeſtorum locis, tum ex oppo-„ ſitione cum eo jure naturæ quod ex ratio-„ ne deducit, & quod jus gentium vocat „ Ulpianus, tum ex uſu Philoſophorum &c. „ demonſtravimus *in Diſſ. proœm. IV*.

„ Cæterum nullo ſenſu juſtitiam in bruta „ cadere poſſe nunc demonſtrabimus: Nam „ 1. omne jus, ex quo obligatio oritur, non „ niſi ex ratione innoteſcit, ſupponit enim „ voluntatem ſuperioris, & quidem talem „ voluntatem, quæ ex juſtis rationis con-„ cluſionibu infertur: Cum autem bruta ſu-„ periorem non cognoſcant, nec juſſum ejus „ intelligant, nec jus aliquod unde obligen-„ tur, in iis concipi poteſt. Unde 2. inter „ ipſos homines illi qui exercitio ſaltem ra-„ tionis deſtituuntur, indeque per juſtas con-„ cluſiones voluntatem illam ſuperioris per-„ cipere non poſſunt, juris non ſunt capa-„ ces, neque ex delicto, nec ex alio nego-„ tio civili obligantur: quod in infantibus & „ furioſis obſervare licet. *l.* 14. *ff. Off. præſ.* „ Idque 3. de brutis quoque diſerte tradi-„ tur in *l.* 1. §. 4. *ſi quadrup.* Ubi Ulpianus „ ait, pecudem injuriam facere non poſſe „ Conf. *l.* 1. *ff. Injur.* Quæ quæſo 4. non „ ſequerentur monſtra ex hoc principio? Si „ enim animalia intelligerent voluntatem & „ juſſum ſui Creatoris, eique obligarentur, „ ſequeretur bruta quoque colere debere „ Deum, quod abſurdum eſt: Sequeretur 5. „ pecudes violantes illam voluntatem divi-„ nam æternis pœnis obnoxias fore; adulte-„ ria, furta, aliaque crimina ab iis commit-„ ti; indeque pœnas quoque iis infligendas „ eſſe, quæ nec a judice in caſibus de qui-„ bus diſpenſare non licet, remitti poſſent. „ Sed & 6. ſequeretur, hominem jus in ani-„ malia non habere, eumque ſine injuria pe-„ cudi nec jugum imponere, nec illam oc-„ cidere poſſe: adeoque judicem in talem „ hominem, tamquam beſticidam, animad-„ vertere debere. Quæ omnia cum rationi „ & experientiæ contraria ſint, merito om-„ nes gentes judicaruut jus in bruta non ca-„ dere. Præter auctoritates a Grotio *hoc* §. 11. „ ibique in notis a Teſmaro, aliiſque, alle-„ gatas, egregie id firmat Auguſtinus in *Can.* „ *mulier. &c.* 15. *qu.* 1. ibi, *quæritur quo-* „ *modo ſit reum pecus, cum ſit irrationale,* „ *nec ullo modo legis capax.* Add. *Seld. J.* „ *G. l.* 1. *c.* 4. & 5. *Cic. l.* 1. *de leg. c.* 7. & „ *de offic. L.* 1. *c.* 4. *Salmaſ. de uſur. c.* 9. „ *Juven. Sat.* 14. *Cic. L.* 2. *de fin.*

„ Neque his *obſtat* 1. quod tamen negari „ non poſſit in brutis quoque rationem ex-„ ſtare, quod tum ex cerebri ſitu, tum ex „ deliberatione & ratiocinandi facultate ex-„ tra dubium ponitur: Equidem perſuadere „ numquam mihi potui motus animalium eſſe „ meram machinam, & effectum ſenſuum „ ſeu materiæ: Sane ſi motus illi admirandi „ qui in elephante, in ſimiis, in canibus in „ apibus, araneis, formicis, &c. inveniun-„ tur, qui ordinem adeoque prudentiam „ ſuppouunt, qui ad certum finem prævia „ deliberatione agunt, ex machina ſenſuum „ i. e. ex materia proveniunt, nihil obſtare „ video, cur non & hominum actiones ac „ motus eidem machinæ tribui poſſint; nec „ cauſam video cur *priores* motus *inſtinctui*, „ *poſteriores* vero *rationi* tribuantur.

„ At exinde non ſequitur juſtitiam quoque „ in bruta cadere: nam ad id requiritur ut „ notitiam habeant Dei, ut intelligant ejus „ voluntatem, & ut metuant ejus pœnam; „ quæ omnia cum in brutis ceſſent, nulla „ ratio juris in illis ſupereſt.

„ His ita poſitis, metuendum non eſt ne „ ratio humana cum ratione beſtiarum con-„ fundatur; nam humana ratio id præci-„ puum habet, quod ea ſola Deum, legis-„ latorem cognitum habeat, adeoque ſola „ ejus voluntatem intelligat, indeque bonum „ & malum diſtinguere, eoque pœnas vel „ præmia mereri valeat? Ratio brutorum „ hæc omnia ignorat, Deus horum rationi „ alios præſcripſit fines, nulla ei ineſt notitia „ Creatoris, nulla diſtinctio boni & mali ex „ ea ſequitur, nulla cognitio meriti ac de-„ meriti. Adeoque tota brutorum ratio ſpe-„ ctat ſolos actus phyſicos neutiquam ve-„ ro actus morales, utpote qui in brutis con-„ cipi non poſſunt.

„ Neque, quod 2. *objici* ſolet, definitio „ Ulpiani aliquod ſubſidium doctrinæ adver-„ ſariorum tribuit; quia dictum jam eſt *jus* „ *naturale* ab Ulpiano ſenſu particulari acci-

Digitized by Google

,, pi *pro facultate*, pro *potentia* materiæ inſi-
,, ta, pro *motu materiali*, juxta quem Crea-
,, tor omnia animantia agere juſſit: Ex hoc
,, *jure naturali* (i. e. ex hac facultate, poten-
,, tia & motu naturali) quod ſolo ſenſu non
,, ratione percipimus, non infertur juſtitia,
,, ſeu ars æqui & boni, niſi præterea ratio
,, accedat, & ex illa demum intelligatur quis
,, juſſerit, quid juſſerit, & in quem finem
,, juſſerit.

,, Neque *obſtat* 3. quod JCti Romani no-
,, xiam tribuant pecudi, adeoque delictum,
,, *Vid. L.* 1. *pr.* ibi: *quæ lex* (ſcil. ſi quadru-
,, pes pauperiem feciſſe dicatur) *voluit aut*
,, *dari id quod nocuit, i. e. id animal quod*
,, *noxiam commiſit, aut æſtimationem noxiæ*
,, *offerre*: NOXIA AUTEM EST IPSUM DELIC-
,, TUM: Reſp. *Noxia* ſeu *delictum* quod ani-
,, mal committere dicitur, nihil aliud ſigni-
,, ficat quam *damnum*: Ita enim ſæpius in
,, jure delictum pro damno accipitur, ut *in*
,, *l.* 11. §. *p. de pœn.* ubi caſu aliquis delin-
,, quere i. e. damnum dare dicitur; indeque
,, is qui ita caſu delinquit male non agit.
,, *per text. expr. in* §. 4. *Inſt. de Leg. Aquil.*
,, Idque verba quoque legis indigitare vi-
,, dentur, quia verba illa, *noxia autem eſt ip-*
,, *ſum delictum*, ſe referunt ad verba præce-
,, dentia, quæ animal, *quod noxiam commiſit*,
,, (i. e. damnum dedit) dedi volunt: adeo-
,, que delictum idem eſt quod damnum. Hinc
,, ipſe JCtus ſtatim fatetur pecus injuriam
,, facere non poſſe quod ſenſu caret: *l.* 1. §.
,, 3. *ſi quadrup.* quia delictum verum ſine in-
,, juria non committitur. *l.* 1. *l.* 5. C. *Leg.*
,, *Corn. Sicc. l.* 31. *ff. Leg. Aquil.* Denique
,, vox ipſa *noxia* a nocendo eſt; unde *noxium*
,, & *innoxium* damnoſum vel non damno-
,, ſum dici ſolet.

*Quod arctiori ſignificatione vocant jus natu-
ræ*] ,, I. e. potentiam, facultatem, vim &
,, motum naturæ.

Aliud hominum proprium] ,, Quod præter
,, potentiam naturalem, etiam neceſſitatem
,, moralem ſupponit; cujus cauſa eſt ratio,
,, non ſola vis naturæ.

Quod ſæpe jus gentium nuncupant] ,, JCti
,, Romani, cum de jure naturæ quod inter
,, rationales creaturas obtinet agunt, ſemper
,, intelligunt jus gentium. Neque præterea
,, aliud jus gentium, quod non ſit ſimul jus
,, naturæ, agnoſcunt. Ideo autem jus gen-
,, tium vocant, quia inter omnes gentes ob-
,, ſervatur. §. *p. Inſt. de rer. div.* Unde Cicero
,, *in Tusc. quæſt. l.* 1. ait, *omni in re conſen-*
,, *ſionem omnium Gentium legem naturæ pu-*
,, *tandum eſſe.*

,, Atque hinc eſt, quod JCti Romani pro-
,, miſcue uſi fuerint voce *juris naturæ*, &
,, *juris gentium. Paulus* ait: Is *natura* debet,
,, quem *jure gentium* dare oportet, cujus fi-
,, dem ſecuti ſumus: Gajus *in l.* 2. *ff. de rer.*
,, *div.* aërem, aquam, mare & littora refert
,, ad res *naturali jure* communes: at in *l.* 4.
,, *eod.* hanc communionem ex *jure gentium*,
,, deducit: ibi: *quia non ſunt juris gentium*
,, *uti mare*: Unde Imperator quoque, poſt-
,, quam aſſeruit maria & littora *jure naturæ*
,, eſſe communia, §. 1. & 2. *Inſt. Rer. div.*
,, idem mox tribuit *juri gentium* §. 5. & 14.
,, *eod.* Idem Gajus *in L.* 7. *ff. Acq. rer. dom.*
,, ſtatuit, quarundam rerum dominium nos
,, nanciſci *jure gentium*, id autem ſtatim
,, definit *quod ratione naturali inter omnes ho-*
,, *mines peræque obſervatur.* Sed & porro idem
,, JCtus *in l.* 3. *pr. ff. Acquir. rer. dom.* & *l.*
,, 3. *ff. rer. div* inter modos acquirendi domi-
,, nii *juris naturalis* refert occupationem re-
,, rum quæ nullius ſunt, & per quam res
,, noſtræ fiunt: cum tamen Hermogenianus
,, diſcretionem dominiorum *juri gentium* tri-
,, buat in *l.* 5. *ff. juſt.* & *jur.* unde furta *jure*
,, *naturali* prohibita dicuntur. *l.* 1. §. *fin. ff.*
,, *de furt.* & *l.* 42. *ff. de V. S.* Denique pro-
,, hibitio inceſtus *juri naturali* adſcribitur *in*
,, *l.* 14. *ff. de rit. nupt.* In *l. fin. eod.* tribuitur
,, juri Gentium *Conf. l.* 38. §. 2. *ff. de adult.*
,, *l.* 5. §. 1. *ff. Cond. ſine cauſa.* Cicero quo-
,, que promiſcue his vocibus utitur: is enim
,, *in l.* 3. *de off. c.* 5. ait. *Neque hoc ſolum na-*
,, *tura*, i. e. *jure gentium*, *ſed etiam legibus*
,, *populorum*, *conſtitutum eſt.* Atque hinc
,, notanter Gaius & Paulus duo ſaltem jura in
,, republica obtinere ajunt, *naturale* & *civi-*
,, *le*: certiſſimo indicio, *naturale* ipſis idem
,, eſſe quod *jus gentium. Conf. l.* 6. *ff. de Juſt.*
,, & *jur. Ariſt. Nicom. V.* 10. & *not. ad pro-*
,, *leg.* § 17.

Uſum vix ullum habet] Imo uſus ejus in-
ſignis eſt 1. ad intelligendam juris naturalis
originem & naturam, ac unde ab altera
ſpecie juris naturæ differat: Utrumque enim
a natura, i. e. auctore naturæ, originem ha-
bet: Alterius natura conſiſtit in ſolo motu na-
turali & inſtinctu, alterius in ratione: Alte-
rum omnibus animantibus commune eſt,
alterum ſolis hominibus. 2. Multum facit
hæc diſtinctio ad probationem juris naturalis
inter homines; docetur enim eſſe a natura,
quod natura in omnibus animantibus condi-
dit.

Digitized by Google

dit. Sane ex quo inſtinctus in brutis æque ac in hominibus deprehenditur, evidentior apparet voluntas divina, quæ inſtinctus illos voluit hominibus cum brutis eſſe communes, adeoque eo certior eſt facultatis agendi vel non agendi ratio: In cæteris enim actibus dubitari adhuc de voluntate Creatoris poteſt, at ubi voluntatem ſuam ſignis adeo certis declaravit, nulla amplius dubitandi ratio ſupereſſe poteſt.

Additio.

„ JCti Romani ea jura naturæ quæ ex ſola „ ratione ſequuntur, diſtinxere ab illis na„ turæ juribus quæ præterea ex inſtinctu, ex „ motu materiæ indito oriuntur, & hactenus „ reliquis animantibus communia ſunt: in„ deque recte jus naturæ materiale vocari „ poſſunt.

„ Hujus igitur diſcriminis nullus alius uſus „ eſt, quam ille quem B. Parens ſecundo loco „ notavit: Nimirum, ut ex his motibus a „ Creatore omnibus animantibus inditis eo „ certius de voluntate Creatoris conſtet, actus „ hos licitos eſſe: Sed, cum præterea Deus „ hominibus rationis uſum conceſſerit, ex „ hac ratione conſtat, motus illos naturales „ non promiſcue licitos eſſe, ſed intra fines „ per rationem præſcriptos: Hinc conjunctio„ nem maris & fœminæ licitam eſſe ex inſtin„ ctu probatur; ſed ratio nos docet eum fal„ tem fieri debere *ad individuam vitæ conſue„ tudinem*, i. e. per matrimonium: Et ſic in „ cæteris. Diſcrimen hoc ex mente JCtorum „ Romanorum illuſtravimus ſupra *in not. ad* „ §. 3. *& in Diſſ. Proœm. IV.* §. 42. *ſeq.*

Nam juris proprie capax non eſt niſi natura præceptis utens generalibus] „ Quid per hæc „ præcepta generalia intelligat Auctor explica„ vit in *Proleg.* §. 7. & 8. ſcil. cuſtodiam ſo„ cietatis humanæ rationi convenientem, & „ convenientiam cum natura humana, ſeu „ judicio recte conformato ad diſcernendum „ utilia ab eis quæ nocent. *Proleg.* §. 9. Cum „ vero hæc principia generalia non agnoſca„ mus, inprimis in diſciplina juris, alia „ ratio cur jus in bruta non cadat afferri de„ bet: Sane juris capaces ſunt ſaltem illæ „ creaturæ, quæ ratione utuntur & volunta„ tem Creatoris intelligunt, adeoque qui„ bus cognitum eſt, quid agere vel non age„ re debeant. Hanc autem intelligentiam na„ tura ejusque Auctor ſolis hominibus conceſ„ ſit; bruta enim neque Deum cognitum ha„ bent, neque ejus voluntatem intelligunt, „ neque ſciunt bene aut male ſe agere: Fruſtra „ igitur brutis jus ſtatueretur, quæ nullam „ boni malique notitiam habent, fruſtra pœ„ næ ponerentur quarum rationem ignorant; „ egregie Lactantius: *neſciunt enim malum eſſe* „ *nocere.* Quod plenius in præcedentibus „ explicavimus.

Nocent enim aliis ut ſibi proſint] „ Imo ſæ„ pius ſibi nocere ut proſint aliis ipſe Auctor „ probavit *ſupra in proleg.* §. 7.

Omnino credibile non eſt] „ Injuria in *pa„ rentes* non exinde demum illicita fit quod „ credibile ſit alios eam ægre laturos: ſed tum „ ex communi hominum jure, quo nemini „ injuriam inferre licet; tum ex lege genera„ tionis, vi cujus liberi reverentiam debent „ parentibus a quibus orti ſunt, & cujus ſan„ ctimoniæ rationem exponemus *infra l.* 2. „ *c.* 5. §. 1. Injuria in *beneficos* prohibetur ex „ ſolo jure communi hominum, quod vult ne„ minem a nobis lædi debere.

Brutis animantibus juſtitia tribuitur] „ Imo „ hæc nunquam tribuitur brutis: Et ſupra jam „ dictum eſt, JCtos, dum *jus naturale* eis „ commune faciunt, intelligere potentiam, fa„ cultatem, vim, & motum naturæ mate„ rialem. Sane Ulpianus, auctor illius de„ finitionis, alibi a brutis injuriam non in„ ferri ait, quia ſenſu i. e. ratione carent. „ *l.* 1. §. 3. *ff. ſi quadrup.*

Id fit improprie ex quadam in ipſis umbra rationis] Male Auctor brutis umbram rationis tribuit; quidquid enim agunt non ex ratione agunt, ſed ex inſtinctu. Equidem Auctor in notis ſuis *ad h.* §. allegat quædam exempla de elephante & aſpide, atque exinde concludit in brutis quoque umbram rationis, eoque & juſtitiæ exiſtere. De elephante enim aſſerit Plinius *Hiſt. l.* 8. *c.* 1. quod in eis amoris & gloriæ voluptas, probitas, prudentia, æquitas, religio quoque ſiderum ſoliſque, ac lunæ veneratio ſit, eos non conſcendere naves, maria tranſituri, niſi prævio rectoris jurejurando de reditu, & *c.* 5. ait fuiſſe tale animal, quod græcè quoque ſcripſerit: quod thema usque ad *cap.* 6. perſequitur. De aſpide idem refert Plinius *Lib.* 10. *cap.* 47. quod ſuum ipſe catulum necaverit, quod is catulus hoſpitis filium intéremiſſet. Sed fabulæ hæ ſunt, quibus ſcatet totus Plinii liber.

Neque *obſtat* pœnam aliquando infligi brutis: Ita enim lex ea comburere jubet in crimine ſodomiæ, &c. Nam id non fit in pœnam, ſed ne memoria & offenſio horrendi criminis inter homines verſetur. Sic ſi noxæ deduntur

tur animalia, id non eſt pœna ratione noxæ, ſed ratione domini, cui magis imputatur quod talia animalia vitioſa habuerit, *l.* 1. §. 8. & 11. *ff. ſi quadrup.*

Ex quadam in ipſis umbra rationis] ,, Auctor in *proleg.* §. 7. diſtinxit homines a brutis, quod hæc agant ex principio intelligente aliquo extrinſeco, atque hoc principium umbram rationis vocat.

An vero actus ipſe, de quo jus naturæ conſtituit, ſit nobis communis cum aliis animantibus] ,, Quidam enim actus æque brutis ac hominibus ſunt communes: & quia natura hactenus æquales motus indidit utriſque, JCti hos actus ſpeciatim ad jus naturæ retulerunt; i. e. ad facultates agendi naturales. Obligatio autem ex his actibus non oritur niſi inter homines, qui actus illos peragunt juxta rationis regulas, ut ore quæ motus illos naturales temperant, certiſque finibus includunt.

Ut prolis educatio] ,, Huc pertinet quoque conjunctio maris & fœminæ, *l.* 1. §. 3 *eod.* & neceſſaria defenſio, quam inter prima naturæ ideo refert Auctor infra *c* 2. §. 1. Hos enim actus ex ſolo motu naturali ac inſtinctu, citra rationem ſeu intelligentiam legis, & homines & bruta peragunt.

Ut Dei cultus] ,, Et omnia reliqua jura quæ non ex motu materiali, ſed ex ratione & intellectu ſequuntur, atque ideo juris gentium eſſe dicuntur.

Ad juris ipſam naturam nihil refert] ,, Certum enim eſt bruta actus illos non perficere ex ratione, i. e. ex cognitione aliqua legis, ſeu voluntatis divinæ; ex qua ſola neceſſitatis & pœnarum ratio, i. e. jus naturæ ſequitur, ſed ex ſola naturæ vi ac motu materiali: Vid. *Teſin. b.* Cæterum jam dictum eſt, JCtum per *jus naturale* tantum intelligere potentiam *naturæ*.

Ad §. XII.

Auctor duos modos probandi jura naturæ conſtituit, alterum a priori, quando nimirum aliquid convenit cum natura rationali, alterum a poſteriori, quando omnes gentes conſentiunt & aliquid pro jure habent. Prior non eſt modus probandi univerſalis; poſterior præſumtionem facit.

Tum ab eo quod prius eſt] ,, I. e. per certas rationis concluſiones, ſi nimirum ex iis conſtat jus ſeu facultatem habendi vel agendi alicui quæſitum eſſe.

Tum ab eo quod poſterius] ,, Quando recta illatio non ex naturæ principiis procedit, ſed ex communi aliquo conſenſu. *Proleg.* §. 40.

Illa ſubtilior] ,, Quia ex ratione procedit. *d.* §. 40.

Hæc popularior] ,, Quia ex exemplis & judiciis proborum virorum deſumitur. *Prol.* §. 40. & 45.

Si oſtendatur alicujus rei convenientia aut diſconvenientia neceſſaria cum natura rationali ac ſociali] Cum enim principium juris naturæ Auctori ſit *cuſtodia ſocietatis humanæ*, inde infert, ea quæ conveniunt illi cuſtodiæ eſſe juris naturalis: dum enim Deus vult ſocietatem, voluit etiam eam conſervari. Atque hæc probatio Auctoris dicitur *a priori*.

Nos non tantum aliud principium juris naturæ, ſcil. voluntatem divinam poſuimus, ſed & modos legitimos probandi jura naturæ in *Poſ.* 4. explicavimus. Sane modi ab Auctore relati non ſunt univerſales; nam etſi inde probentur ea jura quæ ſocietati conveniunt vel repugnant, non tamen reliqua jura naturæ inde ſequuntur. Repetendum igitur eſt ex *Poſ. I.* homines tamdiu libere omnia agere donec facultas illa reſtricta probetur a Deo, qui ſolus ſuperior eſt: idque *jus permiſſivum* dicitur.

Voluntas autem Dei reſtrictiva, i. e. *jus præceptivum* probatur,

I. Ex motu univerſali omnibus hominibus indito; ex illo enim motu apparet Deum id cujus motum toti humano generi indidit enixe voluiſſe.

II. Ex actione Creatoris probatur, Deum id quod agit voluiſſe, quia alias non egiſſet.

III. Ex fine creationis neceſſario infertur voluntas agentis ſi is neceſſarius ſit: is enim vult qui ad certum finem i. e. cum intentione aliquid facit.

IV. Ex medii neceſſitate: Si enim Deus quædam volt, & ad certum finem vult, neceſſario etiam ea voluiſſe videtur ſine quibus finis ille obtineri nequit.

V. Ex perfectione Creatoris: nam ſi per ipſam ſuam perfectionem aliter velle non potuit, inde ſequitur, Deum neceſſario id voluiſſe.

Additio.

,, Grotius utrumque jus naturæ, & *ſociale* & *laxius*, ſeu jus *humanæ naturæ*, a *priori* probari ait, quando actus convenit vel diſconvenit cum *natura ſociali* aut *humana*. Cum vero ſæpius dictum, & in *Diſſerta-*

tione

,, *tione proœm. I. & II.* late demonſtratum ,, ſit non exiſtere ſocietatem humanam, adeo- ,, que nec *jus ſociale*. Præterea *jus laxiori ſen- ,, ſu ſumtum* non ſequi ex natura humana, ,, ſeu *judicio recte conformato ad eligendum quæ ,, proſunt, vel nocent*, facile inde conſtat, ex ,, convenientia vel diſconvenientia cum natura ,, ſociali & humana nullum jus naturæ inferri. ,, Quod vel ex eo ſolo extra omne dubium po- ,, nitur, quia Grotius Deum ab his juribus ,, excludit, adeoque ſuperiorem, qui gene- ,, ri humano legem dare poteſt demit.

,, Rectius B. Parens principium juris natu- ,, ralis in *voluntate Dei* ponit, & *quid volue- ,, rit* ex quimque probandi modis, ab ipſa ,, ratione deſumtis, deducit. Hos probandi ,, modos late expoſuimus in *Diſſertatione ,, proœmiali X.* & nos illuſtravimus in *Diſſert. ,, proœm. XII. §. 24. ſeq.*

,, Cum vero plerique Doctores juris natura- ,, lis regnlam quandam generalem, ſeu propo- ,, ſitionem univerſalem, ſub qua omnia & ,, ſingula jura naturæ contineantur, deſide- ,, rent; horum quoque deſiderio ſatisfecimus, ,, ac ex ipſa definitiune juſtitiæ demonſtravi- ,, mus, *Deum voluiſſe ut jus ſuum cuique tri- ,, buatur*. Sane re ipſa in Diſſertatione proœ- ,, miali XII. probavimus, nullum jus naturæ ,, ſupereſſe, quod non neceſſario ex hac regula ,, ſequatur, atque ex illis demonſtrandi modis ,, deduci poſſit. *Vid. Prol. p. 17.*

Cum natura rationali ac ſociali] ,, Dupli- ,, cem hanc naturam *in proleg* §. 8. & 9. exa- ,, minavimus. *Rationalis* natura circa virtutes, ,, & regulas perfectionum verſatur; at male ,, ejus fundamentum ponitur in judicio recte ,, conformato ad diſcernenda utilia a noxiis. ,, *Socialis* natura figmentum eſt, & talem non ,, dari ibidem demonſtravimus. Sed etſi detur, ,, non tamen erit modus probandi univerſalis, ,, quia talia ſunt jura naturæ, quæ plane ex ,, ſocialitate non ſequuntur; alia quæ ei ,, contrariantur, & alia quæ conveniunt ſo- ,, cialitati, & tamen natura prohibentur. ,, *Diſſ. pr. 1. §. 41. ſeq.*

Juris naturalis eſſe colligitur id, quod apud omnes gentes, aut moratiores omnes tale eſſe creditur] Hæc probandi ratio non eſt perpe- tua, qnia gentes ſæpius in aliquid conſentiunt, non quod putent id deſcendere ex jure natu- ræ, ſed quod communis neceſſitas, aut utilitas conſenſum illum eliciat: Sed tunc conſen- ſus ille non probat jus naturæ, ſed *jus gentium ſecundarium*. Interim negari neqnit conſen- ſum hunc præſumtionem facere: Sane ſi cum noſtris probandi modis convenit, eo certior eſt demonſtratio juris naturæ. Atque hactenus verum eſt quod Cicero *L. 1. Tuſc. in pr.* ait, *omnium conſenſus naturæ vox eſt.*

Additio.

,, Gentium conſenſus utut univerſalis, caute ,, admodum adhibendus eſt. Sæpius enim con- ,, ſentiunt gentes in principium, quod notorie ,, falſum eſt, quo pertinet communis gentium ,, doctrina de æternitate materiæ: Sic in de- ,, monſtrationibus juris naturæ ſæpius fallit ,, ille conſenſus: Omnes enim gentes poly- ,, theiſmum & Idolorum cultum admittunt, ,, non tamen inde ſequitur hæc eſſe juris na- ,, turæ, & actus hos eſſe natura licitos.

Nam univerſalis effectus univerſalem requi- rit cauſam] ,, Hoc verum eſt, ſi recta illa- ,, tio ex naturæ principiis procedit, uti ipſe ,, Auctor aſſeruit in *proleg.* §. 40.

Talis autem exiſtimationis cauſa vix vide- tur eſſe poſſe præter ſenſum ipſum, communis qui dicitur] Imo traditio qooque parentum, peregrinationes, rationes utilitatum, quæ inter pleraſque gentes ſunt communes, quin & communis error cauſa eſſe poteſt univerſa- lis conſenſus, quod ex doctrina de poly- theſmo &c. apparet.

Heſiodi] ,, Sequuntur anctoritates, qnæ mul- ,, tum tribuunt conſenſui univerſali gentium, ,, quibus adde *Lactant.* 5. 13. ibi: *non eſt ſtul- ,, titia, in quam tanta hominum millia per or- ,, bem totum una, & pari mente conſentiunt;* ,, Conf. *ſupra proleg.* §. 40.

,, Monet autem Auctor ſe intelligere gentes ,, moratiores: Sunt enim quædam gentes adeo ,, feræ, ut potius beſtiarum, quam homi- ,, num numero habendi ſint.

Seneca] ,, *Cum de animæ æternitate diſſeri-* 2
,, *mus, non leve momentum apud nos habet con-*
,, *ſenſus hominum, aut timentium inferos, aut*
,, *colentium: Epiſt.* 117.

Quædam nationes] ,, Tales Florus *lib.* 3. ,, *c.* 4. pingit Thraces, qui cum parentibus ,, cohabitant; qui decrepitos parentes, ne ,, alere teneantur, occidunt; qui cadaveri- ,, bus ſuorum pro cibo utuntur. *Plut. de fort.* ,, *Alex.* 328. *Cic.* 1. *Tuſc.* 45. *Vid. Gron. h.* ,, alia exempla allegavimus *ſupra* §. 1.

Ad §. XIII.

Alteram *juris ſpeciem diximus jus voluntarium*] ,, Auctor dixit, jus idem ſigni- ,, ficare quod lex, quatenus lex pro regula

Digitized by Google

,, actionum moralium ſumitur, quæ obligat ad id quod rectum (non ergo ſaltem ad id quod juſtum eſt.) *Vid.* §. 9. *n.* 1. Jus hoc ſenſu ſumtum dividit *in naturale & voluntarium. d.* §. 9. *n.* 1. Hactenus de *jure naturali* egit : Sequitur nunc *jus voluntarium.*

Quod ex voluntate originem ducit] ,, Nimirum vel ex libera voluntate Dei, quod vocat *jus divinum voluntarium univerſale* : vel ex voluntate hominum, idque vocat *jus gentium voluntarium.*

Eſtque vel humanum] ,, Quod homines inter ſe voluntate ſua conſtituerunt propter communem utilitatem. *Vid. Proleg.* §. 17. *Adde* §. *ſeq.* Eſtque vel Civile, vel gentium.

Vel divinum] ,, Quod ſcilicet ex libera voluntate Dei ſequitur. *Vid. Proleg.* §. 12. & §. 48. *Adde infra* §. 15.

AD §. XIV.

1 AB *humano incipiemus, quia id pluribus innotuit*] ,, Tota hæc tractatio ſupervacua eſt, quia jus humanum, quod omnes gentes obliget, non datur: Jus civile autem hujus loci non eſt.

Vel civile] ,, Quod quæque civitas ad ſuas utilitates conſtituit, vocaturque jus civile, quaſi jus proprium ipſius civitatis, quæ ſunt verba Juſtiniani in §. 1. *I. de I. N. G. & C.* Quatenus jus civile a jure naturæ deſcendat vidimus *in Proleg.* §. 15 & §. 16.

Vel latius patens] ,, Quod Doctores vocant jus gentium ſecundarium. Et quod gentes propter utilitatem magnæ illius civitatis inter ſe conſtituerunt : adeoque quod obligat ex condicto, ſeu ex mutua obligatione. *Vid. Diſſ. Proœm. IV.* §. 81.

Vel arctius] ,, Quod apud plures gentes obtinet non tanquam ex condicto, ſed quod alii aliorum imitatione, aut fortuito receperunt. *Proleg.* §. 43. *Vid. Diſſert. Proœm. IV.* §. 24.

Civile eſt, quod a poteſtate civili proficiſcitur] ,, Cujus fontem explicavit Auctor in *Prol.* §. 15. quia ſinguli dum coiverunt in civitatem, promiſerunt, ſive tacite, ſive expreſſe, ſe ſecuturos id quod civitas conſtituiſſet : adeoque ex hoc pacto jura civilia orta, ait.

Poteſtas civilis eſt, quæ civitati præeſt] ,, Sive civitas illa ſit reſpublica, ſive regnum, ſive ariſtocratia : *Vide infra c.* 3. §. 6. *ſeq.*

Eſt autem civitas] ,, Civitas eſt cœtus juris tuendi cauſa congregatus, arg. *l.* 239. *pen. V. S.* Hinc diſſolvitur civitas quoties communio illa juris deſinit, uti ſi imperium auſertur ; unde Capuam ſublato imperio corpus civitatis eſſe deſiiſſe, ait Livius *L.* 26. *c.* 16. Add. *l.* 2. *c.* 9. §. 3. *ſeq.*

Juris fruendi, & communis utilitatis cauſa] ,, Prius eſſentiam civitatis conſtituit, & in eo ſolo communis utilitas conſiſtit: Non ergo ſufficit communis utilitas, quia etiam prædonum ſocietas communis utilitatis cauſa contrahitur, neque tamen ea eſt civitas. *Vid l.* 3. *c.* 3. §. 2. *n.* 1.

Jus arctius patens, & ab ipſa poteſtate civili non veniens &c. varium eſt] Abundat hæc ſpecies juris, & continetur ſub jure civili : nec magis eo arctius eſt, quam teſtamenta, contractus, tutelæ &c. quæ ſunt tantum partes juris civilis, uti quodlibet aliud negotium, & alias tot ſpecies eſſent, quot cauſæ: *Vid. Diſſ. Proœm. IV.* §. 24.

Additio.

,, Auctor male hoc jus arctius diſtinguit a jure civili; nam etſi plures forte gentes ſive aliorum imitatione, ſive fortuito idem jus in ſuis civitatibus conſtituerint, id non aliter obtinet quam jus civile, cui ſoli cives cujusque civitatis obligantur, non civitates inter ſe.

Quanquam ei ſubditum] ,, Imo non ſubditum ſaltem eſt, ſed & ab ipſa poteſtate civili venit, utpote quæ vel expreſſe, vel tacito conſenſu jura illa conſtituit.

Præcepta patria &c. continens] ,, Pleraque jura patriæ poteſtatis, quæ jure Romano recenſentur, imo ipſum jus vitæ & necis in ratione naturali fundatur : adeoque jus patriæ poteſtatis nullo modo ad jus gentium arctius referri poteſt. *Vid. Diſſert. Proœm. XII* §. 159.

Dominica] ,, Jura poteſtatis dominicæ, quo pertinet jus vitæ & necis, item jus acquirendi per ſervum, ſunt juris naturalis; adeoque ſi apud plures gentes obtinent id ex ratione & cauſa univerſali ſequitur: de quo plenius *L.* 3. *C.* 6. *Vid. Diſſ. Proœm. XII.* §. 133.

Et ſi qua ſunt ſimilia] ,, Sic apud plures gentes obtinet diſtinctio inter furem nocturnum & diurnum, ut ille occidi poſſit, non hic; porro teſtamentorum uſus apud plures gentes invaluit, neque tamen ibi ulla ratio naturalis ſubeſt. Hæc igitur jura ſunt mere civilia, quæ non valent in civitate, niſi ,, ex

Digitized by Google

„ ex juſſu & auctoritate civilis poteſtatis.

Latius autem patens eſt jus gentium] „ Ideo „ autem latius patens Auctori vocatur. quia „ ab omnibus gentibus, aut ſaltem ab omni- „ bus moratioribus tanquam ex condicto re- „ ceptum eſt: cum ex hypotheſi Auctoris jus „ arctius a quibusdam ſaltem gentibus, & „ non ex condicto ſit receptum. *Prol.* §. 53.

Quod gentium omnium, aut multarum voluntate vim obligandi accepit] Definitionem hujus juri gentium exhibet Imperator in §. 2. *Inſt. de I. N. G. & C. quod uſu exigente & humanis neceſſitatibus gentes humana inter ſe conſtituerunt.* Duo ergo jure Romano requiruntur, ut aliquid ſit juris gentium ſecundarii: 1. ut ab omnibus, vel ſaltem moratioribus gentibus ſit receptum; 2. exigente uſu & humanis neceſſitatibus: Unde ceſſante illa neceſſitate ceſſat jus gentium, adeo ut ſi a pluribus gentibus idem jus receptum ſit, id non ſit jus gentium, quia non ex communi utilitate & neceſſitate, ſed ex arbitrio cujusque civitatis pro ſua utilitate conſtitutum eſt.

Hujus juris duplex eſt uſus: 1. quod huic juri debeantur formæ negotiorum; commerciorum enim jura inde orta ſunt, actiones datæ, omnesque pene contractus eo jure conſtituti ſunt. *l.* 5. *ff. juſt. & jur.* §. 2. *Inſt. de I. N. G. & C.* 2. Ex hoc jure gentium introducta ſunt bella, diſcretæ gentes, regna condita, dominia diſtincta, agris termini poſiti, ædificia collocata, captivitates & ſervitutes quoque inde ortæ ſunt. *d. l.* 5. *d.* §. 2.

Additio:

„ Syſtema Grotii de jure gentium voluntario, eoque tum latius patente, tum arctiori, „ late expoſuimus *in Diſſertatione Proœmiali* „ *IV.* ejusque compendium exhibuimus *in* „ *not. ad Proleg.* §. 17. ſimulque demonſtravimus, tale jus gentium non dari *d. Diſſ.* „ §. 24. *ſeq.* illudque inventum eſſe Triboniani. *ibid* §. 46 Adeoque omnia, quæ hic „ de tali jure diſputantor, ſupervacua ſunt.

Multarum addidi] Sufficit enim jus gentium voluntarium inter eos ſtatui, inter quos mutua commercia ſunt: de aliis enim, vel ignotis res non curatur, quia cauſa ceſſat, ſcilicet communis utilitas, vel neceſſitas.

Additio.

„ Dixi nullum uſum eſſe ejus juris, quod „ Gentium voluntarium Auctor vocat, quia „ omnia præcepta, quæ ad hoc jus referun- „ tur, vel ex vero jure naturæ fluunt, vel „ plane præcepta non ſunt. *Diſſ. proœm. IV.* „ §. 29.

Quia vix ullum jus reperitur] „ Imo ſi jus „ univerſale eſt, quod omnes homines obli- „ gat, neceſſario omnibus Gentibus commune eſſe debet: Cæterum vidimus jus gen- „ tium plane jus non eſſe, nedum univerſale.

Extra jus naturale] Utpote quod per rationem communem animis ſingulorum hominum inſcriptum eſt. At ſæpius dictum eſt rationem illam non conſiſtere in ſocialitate, ſed in executione voluntatis divinæ.

Quod ipſum quoque gentium dici ſolet] „ Nam promiſcue a JCtis Romanis & philoſo- „ phis ſumi hæ voces ſolent. *Vid. ſup.* §. 11. „ nec alio ſenſu ipſis jus aliquod gentium „ cognitum eſt. *Diſſ. Proœm. IV.* §. 36. *Add.* „ *quæ diximus ſup.* §. 12.

In una parte orbis terrarum eſt jus gentium, quod alibi non eſt] „ Quia quædam „ ſaltem gentes conſenſere, apud reliquas „ igitur remanſit jus naturæ: ſed diximus „ talem conſenſum, adeoque tale jus gen- „ tium particulare non dari.

Ut de captivitate] „ Jus gentium de captivi- „ tate nec ſemper receptum fuiſſe, nec apud „ omnes, Auctor ait *L.* 3. *c.* 8. §. 8. & 9. „ At 1. jus capiendi perſonas non demum „ ex jure gentium, ſed ex ipſo jure naturæ „ oriri videbimus *d. c.* 8. §. 1. 2. quod quæ- „ dam gentes jure ſuo non utantur, id non „ ſpeciale efficit jus gentium, ſed hoc fluit „ ex facultate diſponendi de re ſua, & de jure „ ſuo.

Ac poſtliminio] „ Hoc enim apud quasdam „ gentes reſtrictum, apud alias extenſum eſſe „ Auctor ait *L.* 3. *c.* 9. §. 1. §. 10. §. 11. §. 15. „ Verum eadem hic eſt reſponſio: jus poſtli- „ minii ex ipſis juris naturæ principiis fluit. „ *Vid. d. c.* 9. §. 2. & 4. adeoque male ad „ jus gentium refertur Conf. *Proleg.* §. 53. „ Si vero jus illud naturale ob rationem uti- „ litatis, ab aliqua, vel quibusdam gentibus mu- „ tatur, aut reſtringitur, eo non fit jus gen- „ tium, ſed hoc erit jus civile. Ipſe Auctor „ id fatetur *d. c.* 9. §. 10. *Cæterum jure civili* „ *id ipſum jus, quod ea attinet quæ intra civitatem agitur, & adſtringi additis exceptionibus, aut conditionibus, & produci ad* „ *alia commoda poteſt.*

Probatur autem hoc jus gentium pari modo,
„ *quo jus non ſcriptum civile*] „ Ad jus non 2
„ ſcriptum civile probandum requiritur 1. actuum frequentia, *L.* 1. *C. quæ ſit long. conſ.* „ 2. diuturna conſuetudo, *L.* 32 § 1. *l.* 35. „ *de legibus.* 3. introducta ab eo qui jus ſtatuere poteſt.

„ At inter gentes, neque ex actuum frequentia, neque ex diuturna conſuetudine „ jus aliquod non ſcriptum, quod gentes „ inter ſe obliget, oritur. Nam 1. tertium „ requiſitum ibi ceſſat, quia hæc conſuetudo „ non a ſuperiore introducitur, qui tacita ſua „ voluntate actibus publicis & iteratis auctoritatem præſtat; ſed hic ſupponitur gentes „ plures, inter ſe æquales, actus quosdam „ frequenter admittere: Id igitur ex libera voluntate gentium citra ullam neceſſitatem „ contingit, adeoque eadem libertate actus „ illos omittere poſſunt. Sane 2. cum pactum „ expreſſum de ſtatuendo tali jure nullum interveniat, probari deberet gentes actus illos reiteraſſe animo ſe obligandi. Si proinde gens altera contendit ſe actus humanitatis cauſa & amicitiæ jure admiſiſſe, adeoque nunquam animum ſe obligandi habuiſſe, „ quomodo altera gens contrarium probare „ poterit?

„ Repetendum igitur ex præcedentibus eſt, „ jus gentium non dari, nec ejus uſum aliquem eſſe inter gentes; inprimis cum omnia jura, quæ eo referri ſolent, vel non ſint „ juris præcepta, vel ex vero jure naturæ „ ſequantur. *Vid. Diſſ. Proœm. IV.* §. 32. „ §. 37. *ſeq.* §. 41.

Uſu continuo & teſtimonio peritorum] „ Idem tradidit Auctor in proleg. §. 40. & „ 46. ubi rationem quoque addit, *ubi enim* „ *multi diverſis temporibus ac locis idem pro* „ *certo affirmant, id ad cauſam univerſalem* „ *referri debet; quæ ſi recta illatione ex natu-* „ *ræ principio non procedit, neceſſario ex li-* „ *bera voluntate ortum habet.* At tale jus gentium univerſale non exiſtere ſæpius dictum „ eſt: ſi vero contingit plures eodem jure uti, „ v. g. ut ſeptimus aliquis dies ſanctificetur, „ ut decimæ præſtentur ſacerdotio, ut quilibet in caſu mortis de rebus ſuis diſponere „ poſſit, &c. Hoc non jus aliquod gentium „ efficit, ſed quælibet gens, ſive ad imitationem, ſive fortuito id ſuo conſenſu recepit. „ Unde inter recipientes nulla obligatio oritur, nec inde jus genti in gentem quæritur. *Vid. Proleg.* §. 53. *dict. diſſ. IV.* §. 41.

Repertum temporis & uſus] „ Legitur hoc „ Chryſoſtomi dictum in *orat.* 86. At cum „ tempus & uſus non ſint modi obligandi, „ neceſſario ſequitur jus gentium nullum „ dari.

Illuſtres annalium conditores] „ *Vid. Prol.* „ §. 46. ubi ideo inprimis hiſtoriæ uſum commendavit.

Ad §. XV.

J u s *voluntarium divinum*] „ Auctor „ jus naturæ largiſſime ſumtum diſtinxit in „ naturale & voluntarium §. 9 hoc in humanum vel divinum. §. 13. Jus humanum hactenus explicavit. Hic de jure divino agit.

„ Auctor definit jus divinum voluntarium „ toti humano generi datum, *quod ex divina* „ *voluntate ortum habet*; vel ut in *proleg.* „ §. 12 rem explicat, *quod ex libera Dei voluntate venit.* Quo ipſo jus hoc diſtinguit & „ a *jure naturali* §. *b.* (quod exiſtere ait, etſi „ detur Deum non eſſe: *prol* §. 11. adeoque quod Deus conſequenter, i. e. neceſſario „ probat, *Supra* §. 10. quia tales motus naturales in nobis exiſtere voluit: *d.* §. 12. „ Unde nec Deum id mutare poſſe ſtatuit „ *d.* §. 10.) & a *jure gentium*, quod non ex „ voluntate Dei, ſed gentium, ortum eſt.

„ Doctores hoc jus divinum vocant *poſitivum univerſale*; eoque cum Auctore referunt 1. præceptum de non eſu ſanguinis, „ 2. Legem de ſabbatho, 3. jus decimarum, „ 4. inceſtus prohibitionem: horum omnium „ enim prohibitio cum ipſis non appareat ex „ natura ſociali vel ex humana natura, ex libera Dei voluntate eam ſequi concludunt. „ Ego tale *jus divinum voluntarium* ſeu *poſitivum univerſale*, toti humano generi datum, & a jure naturali diſtinctum non „ exiſtere pro certo habeo. Neque enim video, qui tale jus poſitivum univerſale, „ quod ex ſola revelatione ſit, & omne genus „ humanum obliget, ſtatui, aut uſui eſſe poſſit. Nam 1. non exſtat talis revelatio univerſalis, nec ea probari poterit. Poſito enim „ revelationem ab initio factam eſſe toti humano generi pauciſſimis perſonis comprehenſo, non tamen id ſufficit ad ſucceſſores obligandos. Sed ſingulis hominibus „ naſcituris denuo id jus inſinuandum fuiſſet, id enim ſi forte negligentia parentum &c. factum non eſſet, illi hoc jure, „ quippe ipſis non revelato, non obligarentur. Oportuit itaque omnino ad hoc ut „ neceſſario perpetuaret hoc jus cum omni „ humano genere, ac ſingulis ubique innoteſcere poſſet, opere illud perpetuo, & „ facto permanente declarari. Tali enim facto, ſemper & ubique ob oculos poſito, „ demum ſit ut omnes homines, etiam id

„ vitio

Digitized by Google

,, vitio ſuo non animadvertentes, ſint ἀναπολό-
,, γητοι, qoa de cauſa Apoſtolus in probando
,, hoc jure naturæ ad ſola hæc opera provocat,
,, ſoloque hoc indicio gentes coarguit. *Rom.* 1.
,, *v.* 18. *ſeq.*

,, Fruſtraneum igitur 2. fuiſſet tale jus, quod
,, omnes homines obligare, & ad finem uſ-
,, que mundi durare debuit, nudis verbis
,, promulgari, quæ facile oblivione delentur;
,, tantum abeſt, ut inde cum omnium homi-
,, num poſteritate mundique ævo, perennan-
,, di neceſſitas, uti oportet, ſequatur: quod
,, & ipſe Auctor agnoſcit, dum ſtatuit, ho-
,, mines huic juri non obligari, niſi quatenus
,, innotuit.

,, Sed & 3. negamus jura quædam a Deo
,, humano generi publicata eſſe, de quibus
,, ex ſolo lumine revelationis conſtet, &
,, quod non ex lumine rationis ſimul appareat.
,, Sane ex lumine revelationis hauſimus mo-
,, dum creati orbis, humani generis, ejusque
,, lapſi redemtionem, & quæ eo pertinent;
,, nec non jura ſacra & ſecularia Judæis in-
,, dulta. &c. Atque hoc verbo revelato con-
,, tinentur jura univerſalia, quibus omne ge-
,, nus humanum adſtringi debuit, eadem ex
,, lumine quoque rationis apparent. Ut adeo
,, non videam cui uſui ſit, aliam a jure natu-
,, ræ juris univerſalis ſpeciem confingere.

,, Quod autem 4. omnia jura, quæ ad hoc
,, jus divinum voluntarium referontur, ex lu-
,, mine rationis quoque, i. e. ex jure naturæ
,, ſequantur, hoc apparet ex lege *de non eſu*
,, *ſanguinis*, quæ omnibus Noachidis revela-
,, ta fuit, *Gen.* 9. *v.* 9. & naturali ratione ni-
,, titur: Lex enim illa non loquitur de quo-
,, libet ſanguine viventis animalis, ſed de ſan-
,, guine ſacrificiorum cruentorum, quem ido-
,, lolatræ comedere ſolebant. Hunc cultum
,, prohibuit Deus Noachidis, ſcil. cultum ido-
,, lorum, qui per comeſtionem idoli ſeu ſan-
,, guinis viventis celebrabatur: Idque evi-
,, denter apparet ex legibus Moſis, obi lex
,, de non eſu ſanguinis NB. inter jura ſacra
,, refertur, & prohibitio diſertis verbis ad ſa-
,, crificiorum ſanguinem reſtringitur, *Lev.*
,, *III.* 17. & *c. VII. v.* 23. 25. & 26.
,, *c. XVII. v.* 10. *Deut. XII.* 16. a quo ex-
,, tranei quoque abſtinere debebant. *Deut.*
,, *XIV.* 21. Unde notanter abſtinentia ab
,, idolo & a ſanguine ab Apoſtolo conjungun-
,, tur; & in Concilio Apoſtolorum converſis
,, ad Chriſtum, ut utroque abſtinerent injun-
,, ctum fuit. *Actor. XVIII. v.* 20. & 29. &
,, *c. XXI. v.* 25. Nec alienus ab hoc ſenſu
,, eſt Maimonides, *More Nebochim, part.* 3.
,, *c.* 48. qoi cauſam prohibitionis itidem in
,, cultu idolorum ponit, *quoniam ita eo ſæculo*
,, *facere ſolebant reges gentium; etiam idola-*
,, *triæ cauſa ita faciebant, ſcil. animali ab-*
,, *ſcindebant membrum aliquod, atque illud co-*
,, *medebant.* & in *cap.* 46. ita ait: *Dixit Deus,*
,, *ponam faciem meam in comedentem ſangui-*
,, *nem eodem modo, quo de illo, qui filium ſuum*
,, *Molocho immolat: ponam faciem meam in*
,, *virum illum. Neque occurrit hæc ratio lo-*
,, *quendi in alio præcepto præter iſta duo de ido-*
,, *lolatriis, & comeſtione ſanguinis, quia illius*
,, *comeſtio ad ſpeciem aliquam Idololatriæ,*
,, *dæmonum videlicet cultum, anſam & occa-*
,, *ſionem præbebat.* Atque hanc rationem ex
,, Orientalium libris late *cap.* 46. 47. & 48.
,, explicat.

,, Equidem, quod 5. præceptum de ſabba-
,, tho attinet, negari nequit legem de ſan-
,, ctificando ſeptimo die in ipſa hiſtoria crea-
,, tionis exſtare; eoque publicatam videri to-
,, ti humano generi, quod tum in duabus
,, perſonis conſiſtebat. Adeoque exemplum
,, hic exſtare videtur juris divini voluntarii
,, univerſalis, quod ex lumine rationis dedu-
,, ci nequit. Reſp. Imo Deos non ſtatim ab
,, initio ſanctificavit ſeptimum diem, neque
,, legem talem Adamo ejusque poſteris tum
,, declaravit: ſed hæc lex primum per de-
,, calogum data, eoque ſolis Judæis revela-
,, ta fuit. *Vid. Stryk. de jure ſabbath. c.* 1. *n.*
,, 30. *ſeq. Spener de Leg. Ebr. L.* 1. *C.* 4. *Sect.*
,, 8. *ſeq. Gomar. de orig. ſabbath. c.* 4. §. 63.
,, *ſeq.* Scriptor autem Geneſeos hanc legem
,, hiſtoriæ creationis ideo adjecit, quia crea-
,, tio cauſa illius legis poſtea ſecutæ fuit.
,, *Stryk. d. l.* Adeoque lex de ſabbatho neque
,, ex lumine rationis, neque ex revelatione
,, univerſali ſequitur, ſed eſt lex mere ci-
,, vilis.

,, Porro & 6. jus decimarum mere civile
,, eſſe ex infra dicendis *ad* §. *fin.* apparebit,
,, ubi ſimol probabimus Chriſtianos ad eam
,, legem non obligari.

,, Denique & 7. inceſtum quoque, ſodo-
,, miam, autocheiriam &c. non jure demum
,, divino voluntario prohiberi, ſed ex ipſo
,, lumine rationis actuum horom turpitudi-
,, nem ſequi, probavimus in *Diſſert. prooem.*
,, *III.* & porro demonſtrabimus ad *L.* 2. *c* 5.
,, §. 12. *ſeq. L.* 2. *c.* 1. §. 8. & 9. *l.* 2. *c.* 19.
,, §. 5. *L.* 2. *c.* 20. §. 44. *n.* 1. & *L.* 2. *c.*
,, 5. §. 8.

Id nimirum, quod ex voluntate divina or

Digitized by Google

tum habet] Sæpius jam dictum eſt, omne jus naturæ eſſe divinum voluntarium, adeoque obligandi vim non accepiſſe a quodam ſocialitatis motu, ſed a libera voluntate divina, prout eam Deus declaravit verbis, vel factis: De factis, unde jus naturale cognoſcitur, egimus in *poſ.* 4. & paſſim; Hic de voluntate verbis declarata agitur. Hæc voluntas verbis declarata non infert obligationem univerſalem, quia revelatio ad omnes non pervenit, niſi quatenus naturale quoque eſt: unde jura Adamo & Noachidis data a Deo non obligant omnes homines, niſi quatenus ex ratione ipſis innoteſcunt.

Additio.

,, Noſtram de jure divino univerſali ſen- ,, tentiam late explicavimus in diſſertatione ,, procemiali III. Compendium ejus initio hu- ,, jus §. propoſuimus.

Quo diſcrimine a jure naturali internoſcitur] ,, Quod non ex voluntate divina or- ,, tum habere ſtatuit, ſed ex appetitu ſocie- ,, tatis, & ex natura rationali: quamquam ,, Deus conſequenter quoque id approbave- ,, rit. *Vid. proleg.* §. 8. 10. & 11. & *ſup.* §. ,, 3. & *ſeq.*

Quod item divinum dici poſſe diximus] ,, ,, *Vid. ſupr. Proleg.* §. 12. Non quaſi Deus ,, ejus Auctor ſit, nam Grotius ſtatuit jus ,, naturale exiſtere etſi detur Deum non eſſe; ,, *proleg.* §. 11. ſed quia conſequenter ſaltem ,, id approbat, dum voluit ut talia principia ,, in nobis exiſterent. *d.* §. 12.

In hoc jure] Scilicet quod ex Dei voluntate libera oritur: verum alibi diximus regulam Anaxarchi in omni jure obtinere, ut id demum juſtum ſit quod ſuperior voluit: adeoque Deum non ideo quid velle quia juſtum eſt, ſed ideo quid juſtum eſſe, quia Deus voluit. Recte igitur Abderita ait, jus & fas aſſidere Jovi, ut, quicquid voluit, jus & fas ſit.

Quod nimium indiſtincte] Nam male Philoſophus id applicabat ad factum Alexandri Clytum injuria occidentis; argumentum enim a Deo, nulli legi obnoxio, ad Alexandrum legibus divinis ſubditum, ſalva pietate, duci non poterat.

2 *Aut datum eſt humano generi*] Hoc jus divinum voluntarium vocant poſitivum univerſale, quod tamen fatentur non obligare niſi eos, ad quos notitia pervenit: Verius autem eſt, juſtum non eſſe univerſale, etſi enim omnibus tunc viventibus revelatum ſit, non tamen revelatum eſt naſcituris, niſi ex traditione ad eos pervenerit; quæ non pervenit ad omnes, quia Creator contentus fuit ſuam voluntatem non niſi verbis declarare, non facto ac monumento perpetuo ac publico, nec quod in omnium conſpectu poſitum eſt. Etſi igitur omnibus in præſens hominibus voluntatem revelaverit, non tamen totum humanum genus obligare voluit, ad quod notitia voluntatis perventura non eſſet.

Aut populo uni] ,, *Vid.* §. *ſeq.*.

Humano generi ter jus datum] ,, Auctor in ,, *proleg.* §. 13. ſuppoſuit, Deum ipſa juris ,, naturæ principia datis legibus magis con- ,, ſpicua feciſſe, etiam iis, quibus imbecil- ,, lior eſt ad ratiocinandum vis animi; dum ,, vagari vetuit in diverſa trahentes impe- ,, tus, illos quippe vehementiores addictius ,, regens, & fine ac modo coërcens. At in ,, ſequentibus probabimus hæc præcepta to- ,, tidem eſſe naturæ jura, indeque jus na- ,, turæ revera ex libera voluntate Dei oriri.

,, Syſtema Grotii de triplici hoc jure divi- ,, no voluntario, nimirum de jure Adamiti- ,, co, Noachico, & lege Evangelii expoſui- ,, mus *in Diſſertatione proœmiali III.* ejuſque ,, compendium exhibuimus *in not. ad proleg.* ,, §. 12. ubi ſimul demonſtravimus, *duas prio-* ,, *res* juris ſpecies ſomnium eſſe Rabbino- ,, rum, ac præcepta, quæ eo referuntur eſſe ,, ipſa naturæ jura. *Tertiam* autem conti- ,, nere eam partem juris naturalis, quæ offi- ,, cia hominum erga Deum explicat, adeo- ,, que proprie ad officia hominum inter ſe, ,, de quibus ſolis hic agimus, non perti- ,, nere.

Statim poſt hominem conditum] Conſiſtebat illud jus in conceſſo dominio in terram; & in lege quam duplex arbor repræſentabat, quarum altera facultatem agendi quicquid lubet infert; altera vero illam libertatem reſtringit, eique modum præſcribit. Arborem enim duplicem nihil aliud eſſe quam ſymbolum juris naturæ, tum permiſſivi, tum præceptivi, alibi probabimus.

Iterum in reparatione Generis humani poſt diluvium] Præcepta Noachidarum referuntur ſeptem 1. de cultu Dei extraneo, 2 de abuſu nominis divini, 3. de homicidio, 4. de inceſtu, 5. de furto, 6. de judiciis, quibus addunt 7. de non eſu ſanguinis, quod Maimonides omittit. *Vid. Seld. de jur. nat. L.* 1. *c.* 10. Verum omnia hæc præcepta, excluſo ſeptimo, ſunt juris naturalis, & neque a jure naturali, neque a legibus, quæ ex arboribus duabus ſequuntur, differunt.

Addi-

Additio.

„ Fabulam de ſeptem præceptis Noachidis expoſuimus in *Diſſert. Proœmiali III* §. 24. Jura autem, quæ eo referri ſolent, eſſe vera jura naturæ, & ex lumine rationis ſequi, probavimus *ibid.* §. 27. *ſeq.*

Poſtremo in ſubtiliori reparatione per Chriſtum] Imo hoc non eſt novum jus, quin plane jus non eſt. Servator non legislatorem agit, nec jura ſtatuit, ſed tanquam virtutum Doctor leges perfectionis inculcat: Atque hinc perpetuo ſuum regnum diſtinguit a regno mundano; illud enim in docendo, hoc in jubendo conſiſtit. Quod *cap. ſeq.* plenius probabitur.

Additio.

„ Legem Evangelii, i. e. Leges perfectionum, quas Servator inculcat, partem eſſe juris naturalis negari nequit, idque probavimus in *Diſſert. Prooem. III. §. fin.* Ex hoc jure autem nulla obligatio oritur intuitu aliorum hominum, quia nullum jus exigendi inde conſequuntur: ſed intuitu Dei ſaltem, cujus perfectiones homines imitari tenentur. Cum igitur & Grotius & B. Parens in eo conveniant, nullum inter eos diſſenſum ſupereſſe demonſtravi in *Diſſert. II.* §. 21. *ſeq.*

Omnes homines obligant ex quo quantum ſatis ad eorum notitiam pervenerunt] Fatetur igitur ipſe Auctor jura hæc univerſalia non eſſe, quia non obligant niſi ſingulis revelata probentur.

A D §. XVI.

E x *omnibus populus unus eſt*] „ *Vid. Deut. IV.* 8. Equidem plurimi ſunt populi, qui leges ſuas a ſummo numine ſe accepiſſe gloriantur. At fraudes leges illas ferentium dudum detectæ ſunt, Fidem autem hiſtoriæ Moſaicæ evidentiſſimis argumentis probavit Grotius in aureo tractatu de veritate religionis Chriſtianæ. Jus autem quod Deus Iſraelitis per Moſen dare dignatus eſt, triplex fuit, *morale* ſeu *naturale*, *Ceremoniale*, & *forenſe*. De *primo* Auctor hic non loquitur, quia illud ſub jure univerſali largiſſimo ſenſu ſumto, & de quo in præcedentibus egit, comprehendit. *Vid. Proleg.* §. 11. & *ſup.* §. 10. Unde erronee Zieglerus & Oſiander arguunt Grotium, quod hic legem a Deo datam reſtringat ad Judæos, quia Grotius hic tantum loquitur de jure divino voluntario ſoli populo Judaico dato; adeoque de lege forenſi & ceremoniali. Equidem negari nequit, Decalogum, aliasque leges Moſis ſoli populo Hebræo datas eſſe, eumque ſolum ex hac lege, tamquam civili, obligari: at id non impedit, quo minus aliæ quoque gentes eadem præcepta, quatenus naturalia ſunt, obſervare debeant. Illæ autem gentes tenentur his legibus, non tanquam legi Moſis, ſed tanquam juri naturæ.

Cui peculiariter Deus jura dare dignatus eſt] „ Præter jura naturæ, quæ in decalogo continentur, Hebræis dedit jus ceremoniale & forenſe. *Vid. infra n.* 7.

Populus ſcilicet Hebræus] „ Quatenus etiam comprehenduntur Abrahami poſteri omnes. *Vid. infra n.* 6

Thryphon] „ Celebris per dialogum Juſtini Martyris, quem hic contra Judæos ſcripſit ad allegatum Judæum, omnium tunc temporis Judæorum celeberrlmum, juxta *Euſeb. Pamphili hiſt.* 4. *c.* 18. *Vid. Teſm. b.*

Qui exiſtimant etiam alienigenis, ſi ſalvi eſſe vellent, ſubeundum fuiſſe legis Hebraicæ jugum] „ Celebris hæc quæſtio fuit inter Judæos, an gentiles, ſi ſalvi eſſe velint, obligati fuerint ſervare legem Hebræorum poſitivam? Affirmat id Trypho: Negat Maimonides in *Helchot Melakim. c.* 8. qui tradit, gentiles obligatos fuiſſe ſervare ſeptem ſaltem præcepta Noachica: *Quicumque ſuſceperit in ſe ſeptem præcepta, atque monitus ea cautius obſervaverit, ipſe eſt ex iis qui vocantur pii ex gentibus mundi, atque ei ſors eſt in ſeculo futuro. Conf. Munſter. ad Gen.* 9. 4. & *Gron. b.* Cum priori ſentit *Oſiander*, cum poſteriori *Grotius*; & pro hac poſteriori ſententia militant *Clemens Alexandrinus*, *Chryſoſtomus* & *Juſtinus Martyr*, allegati a *Gron. b.* Gronovius ipſe diſtinguit inter jus forenſe & ceremoniale, *illud* ad ſalutem gentibus non fuiſſe neceſſarium, *hoc* fuiſſe, ſaltem dubitanter alt *in not. b.* ubi rationem addit, quod vetus teſtamentum ſit typus futuri Servatoris, i. e. Chriſti; extra Chriſtum autem nullam eſſe ſalutem. *Nam* ait, *ut in novo teſtamento agnum immolatum pro peccatis mundi monſtrant verbum & ſacramenta. ita agnum immolandum in veteri teſtamento monſtrabant cæremonia & ſacrificia, & ut nos vitam æternam ſperamus per fidem in Chriſtum, qui jam apparuit, & pro nobis*

„ *ſatiſ-*

Digitized by Google

,, *ſatiſfecit patri, ita prior ætas per Chriſtum*
,, *in fidem appariturum & ſatiſfacturum:*
,, *Extra Chriſtum autem non eſt ſalus, quan-*
,, *tum quidem nobis revelatum eſt.* Et diſſen-
,, tientibus opponit dictum Pauli *ad Epheſios*
,, *II.* 12. ubi Judæos converſos ita alloquitur:
,, *vos illo tempore fuiſtis ſeparati a Chriſto, alie-*
,, *ni a civitate Iſraelitarum, expertes fœde-*
,, *rum, promiſſionis ſpem non habentes, &*
,, *athei in mundo.* Quæ in ſequentibus ple-
,, nius examinabimus.

Neque enim eos obligat lex, quibus data non eſt] Non ergo obſervatio legis poſitivæ neceſſaria fuit gentibus ad ſalutem, qui, cum iis publicata non fuerit, ad incognita obligari non poterant. Nec movet ratio Oſiandri, quod fuerit typus futurorum & Chriſti, ſine quo nulla ſalus eſt: Reſp. hoc ipſum juris poſitivi fuit ut ceremoniæ eſſent typus, & ideo hi ritus ſoli eccleſiæ Judaicæ lege ceremoniali injuncti ſunt; quibus proinde non obligantur gentiles, utpote iis non datis, nec publicatis.

At, ais, credere debuerunt in futurum Servatorem ſi ſalvi eſſe voluere: quæ eſt ratio Oſiandri & Gronovii. Reſp. rem credere debuere, nun typos Judæis tantum injunctos.

Ais porro, non potuiſſe gentes citra Judaiſmum noſcere Chriſtum. Reſp. Imo potuere ex lectione vaticiniorum, & Judæorum conſuetudine.

Additio.

,, Verum eſt, & bene contra Oſiandrum &
,, Gronovium obſervat B. Parens, legem
,, Hebræorum, qua talem, & licet typum
,, futurorum contineat, nulla ratione ad ſa-
,, lutem fuiſſe neceſſariam, quia modus ſa-
,, tisfaciendi, qui per typum illum indigitaba-
,, tur, ex ratione non conſtabat, ſed ex ſola
,, revelatione; quæ proinde eos ſolos obliga-
,, bat, quibus revelata eſt.

,, Equidem regerit Gronovius: *Judæis*
,, *quidem, electo populo, legem primum da-*
,, *tam eſſe: ſed ut conditionem fœderis, quod*
,, *cum illis pepigerat Deus, promittens cæleſtia*
,, *gaudia ſi quis illam ſervaret: ſi quis igitur*
,, *de alienis participare, fœdus illud, & ejus*
,, *commodis frui vellet, huic conſequenter*
,, *juſſum fuiſſe*, ait, *ut ſibi quoque legem*
,, *illam datam putaret* &c. At facile concedi-
,, mus, exteros commodis fœderis illius cum
,, populo Judaico initi frui non poſſe, niſi
,, conditionibus ejuſdem fœderis ſe ſubmit-
,, tant. At extra illud fœdus ſalutem non eſſe,
,, hoc eſt quod concedere haud poſſumus.

,, Neque *obſtat*, extra Chriſtum, quem ty-
,, pus ille reſpiciebat, nullam eſſe ſalutem:
,, Nam hoc verum ſaltem eſt in illis, quibus
,, typus ille revelatus fuit; reliqui enim du-
,, ctum naturæ ſecuti alia media expiandi
,, peccata, per ſacrificia &c. adhibuerunt,
,, & hoc, cæteris paribus, ſufficiebat: Sane
,, nec poſt adventum Meſſiæ aſſerere auſim,
,, gentiles, quibus Chriſtus ſeſe non mani-
,, feſtavit, ob ignorantiam Evangelii damnari
,, debere, idque ex ſequentibus rationibus.
,, Nam 1. cum juſtitia divina pugnare videtur
,, ſi Deus gentiles, qui juxta vires naturæ
,, corruptæ Deum colunt, qui corruptionis
,, ſuæ gnari, per media rationi ſuæ conve-
,, nientia ſatisfacere Deo ſtudent; ideo dam-
,, nare vellet, quod verum mediatorem ipſis
,, non revelavit. Sed & 2. miſericordiæ divi-
,, næ vis fieri videtur, ſi ſtatuere velim,
,, Deum quibuſdam ſaltem hominibus, in
,, pari corruptione, adeoque in pari damna-
,, tionis gradu conſtitutis, media ſalutis reve-
,, laſſe, reliquos vero neglexiſſe. Inprimis
,, cum 3. ratio miſericordiæ in omnibus ho-
,, minibus eadem ſit. Ideo enim Deus huma-
,, no generi mediatorem promiſit, quia *Ada-*
,, mi poſteri non tam ſuo vitio, quam vitio
,, primorum parentum peccant, adeoque non
,, tam ex propoſito, quam ex neceſſitate pec-
,, cati originalis injuriam numini inferunt,
,, leges ejus tranſgrediendo: Perfectioni igi-
,, tur divinæ convenientiſſimum eſſe videtur
,, aſſerere, Deum (qui certum ſatisfaciendi
,, modum non publicavit) etiam per ea me-
,, dia, quæ ratio toti humano generi ſuppedi-
,, tat, tamdiu moveri ad miſericordiam de-
,, bere, quamdiu verum ſatisfaciendi mo-
,, dum ſingulos ignorare voluit.

,, Neque 4. me peccare hac in re puto,
,, cum ſapientiſſimus Servator omnibus Chri-
,, ſtianis injungat, *ne alios damnent:* Sane
,, 5. confirmatur hæc ſententia ex ſacræ ſcri-
,, pturæ dictis. Ipſe Servator ait, Judæos pec-
,, catum habituros non fuiſſe ſi non veniſſet
,, ipſe, ſi locutus eis non fuiſſet, ſi opera
,, non feciſſet &c. Nunc autem ubi omnia
,, viderint & audierint, nullam excuſatio-
,, nem eos habituros, ait. *Joh. XV.* 22. 24.
,, Ex hoc aſſerto Servatoris ſequitur gentes,
,, quæ eum nec audiverunt, nec viderunt, ex-
,, cuſabiles eſſe, inprimis cum gentiles typum
,, non habuerint futuri Servatoris, qui ſolis
,, Judæis revelatus fuit. 6. Servator permittit
,, Judæis ne credant ſi non faceret opera divi-
,, na: *Joh. X.* 37. probabilis ergo fuit de-

fectus

Digitized by Google

,, fectus fidei in illis qui Chriſti opera non
,, viderunt. 7. Paulus poſtquam ſuppoſoit fi-
,, dem ex audito, auditum autem ex præ-
,, dicatione Chriſti ſequi, *Rom. X.* 17 inde
,, concludit, quomodo ergo credent illi
,, qoem non audierunt, aut qoomodo au-
,, dient ſine prædicatione, *ibid. v.* 14. Unde
,, videtur nihil impotari poſſe eis, qoi non
,, audierunt verbum Evangelii: Idem Paulus
,, 8. tradit eos qui ſine lege peccaverunt e-
,, tiam ſine lege perituros eſſe. Neque hacte-
,, nus gentes ſe excuſare poſſe, ait, igno-
,, rantia legis; quia naturaliter ea quæ legis
,, ſunt faciunt, & legem (ſcil. divinam)
,, non habentes ipſi ſibi lex ſunt, qui oſten-
,, dunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis;
,, teſtimonium reddente illis conſcientia ip-
,, ſorum, & inter ſe invicem cogitationum
,, accuſantium, aut etiam defendentium ex-
,, trema illa die. *Rom. II. v.* 12. *ſeq.* Appa-
,, ret igitur gentiles judicatos iri juxta le-
,, gem naturæ, quæ ſola tunc ipſorum ac-
,, coſationi, vel juſtificationi inſerviet: Unde
,, 9. notanter Paulus alibi ait, *ſi igitur præ-*
,, *putium juſtitiam legis* (ſcil. naturalis) *cu-*
,, *ſtodiat, nonne præputium illius in circum-*
,, *ciſionem reputabitur. Rom. X.* 26. quo ipſo
,, indigitat, gentiles jus naturæ ſervando
,, idem facere quod Judæi legem Moſis ob-
,, ſervantes: Atque ex hoc principio 10.
,, idem Paolus Cornelium gentilem docet,
,, *in omni gente qui timet Deum, & operatur*
,, *juſtitiam, acceptum ei eſſe. Act. X.* 35. Ac-
,, cedunt 11. Exempla ſacræ ſcripturæ; Job
,, fuit Idumæus, *i. e.* gentilis, & tamen de-
,, ſcribitur vir ſimplex & rectus, ac timens
,, Deum & recedens a malo, cui non ſimi-
,, lis eſſet in terra; *Job.* 1. & 8. *II.* 3. &
,, qui non obſtantibus afflictionibus retinuiſ-
,, ſet innocentiam. *XX.* 3. Deus Eliæ com-
,, mendat viduam, quæ Sareptæ in Sidonia
,, degebat, & in ejus favorem miracula edi-
,, dit. 1. *Reg. XVII.* 9. 14. 17. 24. Ita *Act.*
,, *X. v.* 7. mentio fit militis timentis Deum:
,, & *Cap. XVI* 14. Lydia a cultu divino
,, commendatur. Idque 12. non tantum Mai-
,, monides in ante allegato loco ſtatuit, ſed
,, & Patres quidam id aſſerere non erubue-
,, runt: loco omnium eſt locus Joſtini Mar-
,, tyris *in apol.* 1 *pro Chriſt. pag.* 91. *Qui*
,, *cum ratione vixerunt Chriſtiani ſunt, quam-*
,, *vis Athei habiti ſint, quales inter Græcos*
,, *fuere Socrates, Heraclitus, & alii ſimiles,*
,, *Add. Caſaub. adverſus Baronium Ex.* 1.
,, Atqui extra Chriſtum nulla eſt ſalus:

,, Sane Paulus, cum Epheſiis ſtatum natu-
,, ralem in quo ante regenerationem fuere,
,, ob oculos poneret, *vos*, ait, *illo tempore*
,, *fuiſtis ſeparati a Chriſto, alieni a civitate*
,, *Iſraelitarum, expertes fœderum, promiſſio-*
,, *nis ſpem non habentes, & athei in mun-*
,, *do.* Reſp. Apoſtolus alloquitur Epheſios,
,, qoi ante prædicationem Evangelii gentiles,
,, adeoque expertes & fœderum, & promiſ-
,, ſionum populo Judaico factarum, ac ido-
,, lolatræ, & hactenus Athei fuerunt. De
,, his ait, excluſos eos fuiſſe a commodis
,, Evangelii, quæ nunc ad eos quoque per-
,, tinerent: Adeoque non aſſerit Epheſios
,, olim a promiſſione excluſos, & quod Athei
,, (qui Deum perverſe colerent) fuerint,
,, damnatos antea fuiſſe. Si, quod ſopponi-
,, mus, adhibitis naturæ & rationis viribus
,, ens entium adorarent, & Chriſti media-
,, toris haud gnari, ens illud iratum preci-
,, bus & ſacrificiis oblatis placarent; cæte-
,, rum virtutes morales ad imitationem per-
,, fectionum divinarum exercerent. Hinc to-
,, tam rem jodicio, & interpretationi divinæ
,, relinquimus, & pia intentione credimus,
,, Deum Chriſtianis forte proprium, & emi-
,, nentiorem beatitudinis gradum deſtinare,
,, atque hunc ſalutis gradum Chriſtianis de-
,, ſtinatum ad gentiles non pertinere.

,, *At quibus data ſit lex, ipſa loquitur*]
,, Auctor hanc rationem repetit *infra n.* 6.
,, *Quia obligatio extra jus naturæ venit ex*
,, *voluntate legem ferentis: Deum autem vo-*
,, *luiſſe ut alii quam Iſraelitæ iſta lege tene-*
,, *rentur, nullo indicio poteſt deprehendi.*

,, *Audi Iſrael*] ,, Adeoque publicata, &
,, revelata eſt ſolis Iſraëlitis. Equidem Gro-
,, novius exiſtimat, ex hac formula non ſe-
,, qui legem de qua Moſes loquitur tantum
,, pertinere ad Iſraëlitas: 1. quia ea voce
,, non intelligi debet Iſraël ſecundum car-
,, nem, ſed ſecundum ſpiritum; ut Iſraël
,, ſint omnes fideles. 2. Similem eſſe præfa-
,, tionem decalogi, ſive legis moralis; & ta-
,, men Decalogum obligare omnes homines.
,, *Reſp. ad* 1. Non nego, ſæpius vocem Iſ-
,, raël pro fidelibos accipi; at eo ſenſu hic
,, per rei naturam accipi non poteſt, quia
,, Deus legem dedit Judæis, eamque his ſo-
,, lis publicavit, quæ proinde ad gentiles
reſpicere non potuit, qoi præſentes non
,, fuerunt, & cum quibus tunc nullum ne-
,, gotium fuit Judæis. *Reſp. ad* 2. Verum non
,, eſt, decalogum obligare omnes homines
,, qua decalogum; etſi enim præcepta quæ-

„ dam naturalia eo contineantur, gentiles ad ea ſervanda obligabantur non vi decalogi, ſed jure naturali: Judæi autem tenebantur ex duplici vinculo; tum quia naturalis ratio præcepta illa dictabat, tum quia lege civili obſervantia præceptorum naturalium iis injoncta fuit. Eodem modo uti jus Romanom ſolum populum Romanum obligabat. §. 3. & 4. *J. Jur. nat. & gent.* etſi illud collectum ſit ex principiis juris naturalis, & gentium. §. *fin. ff. de juſt. & jur.* Quando igitur gentiles ad quædam jura obligari dicuntur. id non eſt ex lege decalogi, ſed ex jure naturæ, qood obligaret exteros etiam ſine decalogo. Sed & obligabantur ex diſpoſitione juris poſitivi, ſi ſcil. id dictum ut exteri non minus ac indigenæ legi naturæ tenerentur.

Cum ipſis] „ Adeoque non cum gentilibus.

Ipſi in peculiarem populum Dei adſciti dicuntur] „ Cujus prærogativa præcipua hæc erat; quod Deus legem ſuam ipſis commiſerit, eisque regnum & ſacerdotium tradiderit *Rom. IX. v.* 4. Equidem opponit Gronovius *in not. b. Judæis quidem, electo populo, legem primum datam eſſe, ſed ut conditionem fœderis, quod cum illis pepigerat Deus, promittens cœleſtia gaudia ſi quis illam ſervaret. Si qui ergo de alienis participare fœdus illud & commodis ejus frui vellet, huic conſequenter juſſum fuiſſe, ut ſibi quoque legem illam datam putaret: quemadmodum leges XII. Tabb. non ſunt poſitæ niſi civibus Romanis; itaque eas exteros non obligare. At ſi quis peregrinus privilegia, & honores civis Romani appeteret, eum non potuiſſe ſe excludere ab obligatione juris Quiritum*: At verum non eſt præmia cœleſtia eſſe tantum conditionem fœderis cum populo judaico initi: ea enim absque fœdere, ex natura perfectionis divinæ tribuit Deus omnibus hominibus Dei voluntatem perficientibus: quod conſenſu omnium gentium. quæ pœnas & merita poſt mortem ſtatuunt, confirmatur: equidem cum præterea Deus etiam alias leges præſcripſerit Judæis. verum eſt ideo ſingularia præmia iis ſis eum promiſiſſe ſub conditione, ſi illas leges obſervaverint. Et hæc ſingularia præmia ſunt conditio fœderis initi; & de his verum eſt. quod illi qui commodis hujus fœderis frui volunt a jure forenſi, & cæremoniali excludere ſe nequeant.

Ex loco Deuteronomii XXXIII.] *Legem nobis præcepit Moyſes, hæreditatem multitudinis Jacob.*

Quin inter ipſos Hebræos vixerunt ſemper 3
aliqui exteri homines &c.] Auctor, ut probet gentiles non obligatos fuiſſe legibus Judæorum poſitivis, provocat ad exempla proſelytorum, qui non tenebantur niſi legibus naturæ, quatenus in decalogo, & præceptis Noachicis comprehendebantur.

Additio.

„ B. Parens originem Proſelytorum egregie explicat in *prodr. jur. gent. Ex.* 2. §. 47. *ſeq.* Verba ejus hæc ſunt: Sunt in populo jure, & uſu gentium duæ incolarum in genere ſpecies: alii originarii, ſeu indigenæ; alii adoptati vel aſſumti, (*conſ. l* 4. 16. *C. de Incol. l.* 1. 6. *ff. ad munic.*) Hi in ſacris Proſelyti dicuntur, & eodem jure duplices ſunt; alii fiunt domicilio conſtituto, proſelyti domicilii vel portæ dicti, & ſpecialiter incolæ, quos domicilium facit;) *conſ. l.* 1. *C. Incol.*) alii ſpeciali quoque in jus civitatis Judaicæ allectione, (*conſ. l.* 6. *l.* 7. *C eod tit. d. l.* 1.) quos Proſelytos juris vocant. Reliqui advenæ ſunt. Perperam igitur *Oſiand. ad Grot. L.* 1. *Cap.* 1. *th.* 16. *obſ.* 2. *in f.* tres proſelytorum ſpecies fingit, & mercenarios addit, quaſi ex loco *Exod. XII. v.* 45. ſed erronee.

„ Proſelyti domicilii, & advenæ, peregrini ſont, ac jure gentium utuntur, & priores iſti ad munera & onera civilia tenentur: (*conſ. d. l.* 6. *C. de Incol.*) Proſelyti juris autem ut juſti cives ad omnes leges civiles ac ritus ſacrorum, etiam circumciſionis, tenebantur. Tales enim eodem jure cum indigenis gaudent, etiam quoad honores; modo pleno jure civium in jus civitatis recepti ſint; alias quatenus jus civitatis Judaicæ conceſſum fuit; id enim in arbitrio concedentis eſt. *Vid. Auton. J. G. cap.* 20. §. 46 *& ſeq.* Unde in magnum tamen Synedrium legi non potuiſſe conſtat; quippe quod a ſpeciali Dei juſſo ex Senioribus Iſrael conſtitutum fuit, & in quod nec ipſi indigenæ eligi promiſcue potuerunt. *Num.* 11. *v.* 16. *Petr. Cun. de republ. Hebr l.* 1. *c.* 1. *Schikard. de jur. reg. cap.* 1. *Theor.* 2.

„ At jus gentium omnibus, etiam peregrinis

Digitized by Google

„ nis commune fuit. Quo & pertinet cultus veri Dei, & quæ jure gentium ad eum requiruntur: (*conf. l. 2. ff de J. & J*) uti adoratio, etiam in loco communi ædis publicæ aliis rebus non dicato, &c ut & ſacrificiorum oblatio: nam & iſta inter gentes ubique recepta fuere.

„ Dixi, *cultus veri Dei*: Idololatricus enim, non jus, ſed abuſus gentium, a præcipuis quoque gentium prudentibus improbatus: (conf. *Euſeb. præp. Evang. lib.* 11. *c.* 13. & *lib* 13. *c.* 12. 13) nec in jure Romano, etiam qua a paganis ſtatutum, niſi unius Dei cultus aſſertus eſt. Unde & tales oblationes rejectæ ſunt. *Lev.* 22. *v.* 25.

„ Etſi autem ſacrificiorum uſus ſit juris gentium, tamen alii atque alii ritos paſſim ſanciti vel recepti ſunt, ad quos, cum ſint meri juris civilis, peregrini non obligabantur, niſi ea lex ad ipſos quoque extenſa fuerit, quod expreſſe factum eſt in modo oblationis: de quo *num.* 15. *v.* 25. & *ſeq.*

„ Unde ſolvitur quæſtio Grotii *in th.* 16. an potuerint illi è paganiſmo peregrini hoc cultu juris gentium, etſi non circumciſi, ſalvari? Reſp. Potuere equidem ſuo jure legitimo, ut Judæi ſuo, quia quod hi ultra jus gentium juris habuere merum jus civile fuit, quod ad gentes & peregrinos nihil pertinebat. Nihil igitur huc facit quod ajunt: veteres ritus fuiſſe typos futurorum & Chriſti; & eam proinde doctrinam recipere debuiſſe qui ſalvi eſſe vellent: Quod & ſenſit doctiſſ. Gron. *ad* §. 16. *n.* 2. Sed procul a ſcopo! Præterquam enim quod jam diximus eos ritus eſſe mere juris civilis, 1. nondum quæritur de ſeparatione lapſus humani, ſed de poteſtate legis exacte ſervatæ: nam quod illa jam exacte ſervari non poteſt, non eſt a vitio legis, ſed hominum. Sed & 2. hoc ipſum, ut illi ritus eſſent typi, non eſt a natura, ſed ab inſtituto & lege civili, quæ propria Judæorum fuit: Neque 3. typis iſtis alia vis data, quam ſignificare Chriſtum. Ille vero cognoſci potuit non ex ſolis typis, ſed magis ex lectione vaticiniorum ſacrorum, & conſuetudine Judæorum, inter quos ille publice docebatur. Hactenus B Parens.

„ Dictis hoc addendum adhuc eſt, aliqualem differentiam fuiſſe inter proſelytos juſtitiæ, & indigenas, 1. ratione Moabitarum & Ammonitarum, qui etſi Judaiſmum profiterentur, non admittebantur ad honores. 2. Ratione matrimonii, quod cum quibusdam proſelytis plane interdictum erat, cum quibusdam ſaltem reſpectu ſexus maſculini. *Seld. de J. N. L.* 5. *c.* 14.

Syrophoeniſſa] „ Quæ apud *Matth. XV.* 22. vocatur mulier Cananæa, apud Marcum *VII.* 26. Græca, Syrophœniſſa gente, ob latitudinem extenſarum coloniarum terræ Cananeæ, & Græcæ Sunt qui putarunt mulierculam hanc fuiſſe ex poſteritate viduæ illius Sidoniæ, ad quam mittebatur Elias tempore magnæ illius inopiæ. 1. *Reg.* 17. *v.* 9. *Vid. Tesm. b.*

Qualis ille Cornelius] „ Gronovius in notis hic, exiſtimat animo eum judaizaſſe, quia non potuit eſſe religioſus, & perpetuo in veneratione veri Dei manſiſſe, ſi verum Deum non norat, uti norat tum nemo gentilium niſi Judaiſmi edoctus: Hinc conjecturatur eum vere Judæum fuiſſe, ſed a publica profeſſione metu amittendæ militiæ abſtinuiſſe. Neque enim potuiſſe manere civem Romanum, & militem, honoratum præſertim, ſi palam Judaiſmum profeſſus fuiſſet: Concludit igitur Cornelium credidiſſe fœdus, & promiſſionis ſpem penes Judæos fuiſſe, ac privata religione Judæorum Deum coluiſſe, nec tamen in legem eorum tranſiiſſe. Idque tum neceſſarium non fuiſſe, quia jam veniſſet Chriſtus, & legi ſatisfeciſſet. Huic igitur erranti conſcientiæ occurrentem Deum miſiſſe ei Apoſtolum Petrum. Reſp. Hoc ipſum in quæſtione eſt, an gentilis poſſit eſſe religioſus, & in veneratione Dei manere? Ego ex rationibus ſupra allatis id Dei judicio reliqui; etſi enim verum cultum ignorent, ideo excuſandos eos ipſe Apoſtolus ait, quia modus colendi revelatus ipſis non fuit. Illi igitur Deum colunt quantum naturalis ratio, & humana infirmitas permittit; imo propter hanc ipſam infirmitatem mediis utuntur expiandi peccata, ideoque ſacrificia Deo offerunt.

„ Nihil igitur obſtat quo minus Cornelius, inter Judæos verſatus, veram, & rationi convenientem ideam de Deo, ejusque attributis habuerit, ac cultum naturali ratione cuivis hominum cognitum enti perfectiſſimo exhibuerit, atque ex eo capite æternæ damnationi exemtus fuerit. Sane Actorum ſcriptor hunc militem Romanum, eoque Gentilem, *pium, religioſumque virum* appellat, *qui perpetuo in veneratione veri Dei eſſet &c.*

,, Cæterum Baronius conjecturatur, hunc
,, Cornelium ex nobili Corneliorum gente or-
,, tum fuiſſe, quia ex legione, quæ vocatur
,, Italica, eſſe dicitur. *Act. X. 2. Conſ. Euſeb.*
,, *Hiſt. L. 2. c. 3. Teſm. b.*

Pii ex gentibus] ,, Qui Paulo Theſſaloniæ
,, prædicanti adjuncti eſſe dicuntur: Grono-
,, vius vertit, *pii nationum de gentibus.* Adeo-
,, que pii inter gentes eſſe poſſunt, etſi cul-
,, tum Judæorum ignorent. *Actor. XVI.* 4.
,, Repetendum hic eſt quod Petrus prædicto
,, Cornelio teſtatus eſt, in omni gente, qui ti-
,, met Deum, & operatur juſtitiam, acceptum
,, ei eſſe. *Actor. X.* 34.

*Leges Adamo & Noæ datas ſervare teneban-
tur*] ,, Quia ſunt leges naturæ quibus totum
,, humanum genus obligatur, & ubi ſpeciali
,, revelatione opus non eſt, quia ex ratione
,, omnibus hominibus inſita fluunt. Leges igi-
,, tur naturæ non differunt a legibus Adamo
,, & Noacho datis: hasque ſomnium eſſe Rab-
,, binorum alibi diximus; Adamo enim jus
,, naturæ ſub figura arborum declaratum fuit:
,, Noacho præter legem de vitanda idololatria
,, quæ itidem naturalis eſt) alia lex publicata
,, non eſt.

,, *Abſtinere ab idolis*] ,, Nam colere Deum
,, naturæ lex eſt; cum ergo extranei quoque
,, juri naturæ obligentur, ipſi quoque Deum
,, colere tenentur, eoque a cultu idolorum
,, abſtinere.

Et ſanguine] Equidem leges cæremoniales ad alias gentes non pertinent, niſi appareat legiſlatorem Deum eas peregrinis quoque communes eſſe voluiſſe. Apparet hoc ex lege de non eſu ſanguinis, quo primum omnibus Noachidis ſeu gentibus, deinde per Moſen conſtanter & mira ſeveritate peregrinis quoque interdixit, atque ut ſanguinem animalium quibus veſcentur, in terram velut aquam effunderent, juſſit *Lev. c. III. v.* 17. *c. VII. v.* 26. & 27. *c. XVII. v.* 10. *ſeq. XIX. v.* 26. *Deut c. XII. v.* 16. & 23. *ſeq. c. XV. v. ult.* At ubi id reſtringitur ad eos peregrinos qui inter Judæos habitarunt, & ad quorum proinde notitiam lex pervenit: certo indicio alios ex lege non teneri. Quin quod magis mirum eſt, idem quoque gentibus recens ad Chriſtum converſis in Concilio Apoſtolorum injunctum fuit. *Act. Cap. XV. v.* 20. & 29. An autem cum omnibus hodie Chriſtianis illa lex ex ſacris literis innotuerit, omnes etiam nunc ea teneantor? etſi ratio ejus ſibi conſtare videatur, tamen hac vice ſuſpendere judicium malim. *Vid. Seld. de J. G. L.* 7. *c.* 1.

Apparet ex hac revelatione, ſanguinem viventis debuiſſe eſſe ſignum vetiti homicidii; quod etiam a beſtiis ſe vindicaturum, ait Deus. *Gen. IX.* Deus ergo hominis ſanguinem ſacrum & inviolabilem, ipſumque ſanguinem brutorum quaſi ſacramentum hujus prohibitionis ſtatuit, Sanguinem non edetis, ait, quia requiram ſanguinem veſtrum de manu brutorum. *Gen. IX. v.* 4 & 5.

Hoc a natura ſciri nequit; non enim ſequitur, hominum ſanguis non debet effundi, ergo nec brutorum edi; ille vindicari debet a quovis homine & bruto, ergo abſtinendum quoque a ſanguine bruti. Signum ergo hoc ab inſtituto eſt: unde etiam ratio prohibitionis ceſſat in ſanguine mortuorum, quia ſignum ibi ceſſat; homo enim mortuus non occiditur, ſed vivus: unde morticinia & ſuffocata ab extraneis comedi poſſunt.

Additio.

,, Equidem nova hæc & ingenioſa eſt expli-
,, catio B. Parentis, quod ſcil Deus lege hac
,, revelata conſtituerit ſanguinem brutorum
,, quaſi ſacramentum ſanguinis humani, *atque*
,, hinc ejus, dum vivit, eſu abſtinendum. *Hoc*
,, autem ſignum non a natura, ſed ex *inſtituto*
,, eſſe, ait, indeque neminem ei obligari niſi cui
,, id revelatum ſit, uti fuit Proſelytis tam ju-
,, ſtitiæ quam domicilii.

,, At hac ſententia poſita, ſequeretur Chriſtia-
,, nos quoque huic legi teneri, quia ipſis quo-
,, que revelata hæc lex eſt, quod tamen praxi
,, eccleſiarum Chriſtianarum repugnat Verius
,, ergo eſt, legem illam loqui non de quolibet
,, ſanguine, ſed de ſanguine ſacrificii, adeo-
,, que de eſu idoli. Idolum enim ejusque ſan-
,, guis edi non debent, quia comedentes par-
,, ticiparent de re quæ diabolorum eſt, cum
,, quibus nihil commune habere fas eſt: uti id
,, explicat *Paul.* 1. *Cor. X.* 19. *ſeq* & *v.* 27.
,, & 28 Ideo igitur eſus idoli prohibetur, quia
,, hic ipſe eſus cultus non Dei, ſed idolorum
,, eſt. *ibid. Cap* 8. *v.* 1. 4. 5. 6. 10. Hoc igitur
,, præceptum ipſa lex naturæ eſt, quæ non tan-
,, tum indigenas, ſed & exteros, totumque hu-
,, manum genus obligat, uti id latius explica-
,, vimus *in Diſſert. Proœm. III.* § 24. *ſeq.*

Et aliis, quæ infra ſuo loco memorabuntur]
,, Nimirum leges de homicidio, adulterio, con-
,, cubitu inceſtuoſo, violenta rapina &c. *Vid.*
,, *infra c.* 2. §. 5. *n.* 8. & *Diſſ. Proœm. III.*
,, *Sect* 1. 2 & 3.

,, *At non item leges proprias Iſraelitarum*]
,, I. e. jus cæremoniale & forenſe; hoc enim
,, obligat tantum quibus publicatum eſt, at
Judæis

Digitized by Google

„ Judæis tantum publicatum fuiſſe dictum eſt.
„ Certiſſimo indicio obſervantiam legum
„ Moſaicarum ad ſalutem non fuiſſe neceſſa-
„ riam.

Iſraëlitis non liceret veſci carne beſtiæ, quod ſato ſuo periiſſet] Quemadmodum a jure differt qood honeſtum & pulchrum eſt; ita ab injuria quod turpe & ſordidum: & quemadmodum a ſenſuum judicio pendet quid pulchrum ſit, ita & e contrario quid ſordidum: illud movet ſenſus ad appetendum, admirandum, honorandum &c. hoc ad refugiendum, ſpernendum, abominandum. &c. Hujusmodi quæ ſunt, non ſunt proprie turpia aut moraliter mala; ſed vilia tamen & contemta, & non videntur ab initio creationis, & a ſtatu perfecto, ſed a natura & rerum corruptione, quam & gentes agnoverunt, ſeu ab execrationibus illis, quæ revelatæ in ſacris ſunt, exſtitiſſe. Atque hæc referri poſſunt inter ea quæ levis notæ maculæ dicuntur *in l.* 27. *C. de inoff. teſt.*

Tale quid eſt morticinum quod dicitur, & cujusque animalis cadaver. Etſi ergo eſus illius jure gentium vetitus non appareat, tamen ipſa humana natura, quæ non eſt plane effecata, eum ſua ſponte naoſeat ut rem impuram & immundam. Hinc Deus populo ſuo ideo ejus eſum interdixiſſe dicitur, quia eum ſibi ſanctum, & mundum eſſe voluit. *Deut. XIV. v.* 21. *Lev. XVII. v.* 15. *&* *c XXII. v.* 8. unde tot lavationum ritus. Peregrinos autem non qoidem vetuit ea emere, iisque veſci; *Deut. d. v.* 14. at immundi tamen & ipſi fuere: *Lev. XVII. v.* 16. unde horum convictu Judæis uti licitum non erat, niſi mundati fuiſſent. *d. v.* 15. *L.* 7. *v.* 21. *Lev. XXII v.* 4. *ſeq.* Similia viſa ſunt menſtrua muliebria &c.

Additio.

„ Populus Judæorum ſanctus fuit Deo;
„ *Deut. XIV.* 1. & ideo prohibebatur ne
„ morticinum, rem ſordidam, tangat.
„ *ibid. v.* 8 nec comedat, *ibid. v.* 21. Adeo-
„ que hæc lex a ſ jus cæremoniale pertinet.

Niſi quod quibusdam legibus ſpecialiter expreſſum eſt, ut incolæ iis non minus quam indigenæ teneantur] „ Sed tum ratione inco-
„ larum lex illa obligat tanquam jus civile,
„ cui extranei quamdiu in territorio commo-
„ rantur omnino ſubſunt, uti ex juris gen-
„ tium principiis id demonſtravit *B. Parens*
„ *in Diſp. de fund. in territ. jurisd.*

4 *Extraneis etiam*] Legem Moſis, ejusqoe obſervantiam ad ſalutem non fuiſſe neceſſariam, Auctor exemplis probat: peregrinis enim licebat in templo adorare, & victimas offerre, qoia Deum colere eſt lex naturæ: at ad reliquos ritus non admittebantur. Sed & porro ait Auctor, prophetas nunquam ſignificaſſe gentilibus quos inſtruxerunt, ut Moſis legem ſuſciperent.

In Templo Hieroſolymitano liceret Deum adorare] „ Camerarius Reginæ Candaces ve-
„ nerat adorare in Hieruſalem, qui erat
„ Æthiops, adeoque gentilis. *Vid. Actor.*
„ *VIII.* 22.

Stantibus tamen in loco peculiari] Vide Joſephum, ubi Templi Salomonis hiſtoria tractatur.

Additio.

„ Arcebantur extranei a templi ingreſſu in-
„ teriori, exemplo publicani *Luc. c.* 18.
„ *v.* 13. qoin nec poterant ritus & cæremo-
„ nias judaicas adhibere colendo Deo, ſub
„ pœna capitali. *Seld. J. N. L.* 3. *c.* 4. 5. *&* 6.

Neque Eliſæus Naamani Syro] „ Hiſtoria
„ Naamani legitur 2. *Reg. V.* 19. de cojus
„ vero ſenſu vide *Dyk Noſce te ipſum c.* 16.
„ *vid. Teim. b.*

Neque Jonas Ninivitis] *Vid. Ion. c. III.*

Neque Daniel Nabuchodonoſoro, neque Prophetæ &c. unquam ſignificarunt] „ Non
„ omiſſuri ſi exiſtimaſſent alienigenis, ſi ſal-
„ vi eſſe vellent, ſubeundum fuiſſe legis
„ Hebraicæ jugum.

Quod de tota lege Moſis dixi] Quærit Auctor, an peregrini e paganiſmo potoerint ſalvari obſervato cultu juris gentium, etſi non circumciſi fuerint? Reſp. potuere equidem ſuo jure legitimo, ut Judæi ſuo: quia quod hi ultra jus gentium juris habuere, merum jus civile fuit, quod ad gentes & peregrinos nihil pertinebat. 5

Quæ legis quaſi introitus erat] „ Circumci-
„ ſio enim erat nota characteriſtica legis Mo-
„ ſaicæ, eaque conſtituebat fœdus, quod inter
„ Deum & Hebræos intercedebat: *Gen. XVII.*
„ 2. *ſeq.* a quo proinde excludebantur omnes
„ non circomciſi: neque Judæus eſſe poterat
„ niſi circumciſus.

Hoc tantum intereſt, quod lege Moſis Iſraëlitæ ſoli teneantur] Nam his ſolis, non omnibus Abræ poſteris leges a Moſe datæ ſunt.

Circumciſionis autem lege tota Abrahami poſteritas] Diſſentit *Oſiander in not. ad Grot. h. §. Obs.* 5. qui aſſerit legem hanc ad ſolos Iſraëlitas eſſe reſtrictam, quia ipſe Deus fatetur fœdus tantum cum Iſaaco ictum eſſe; idque per oppoſitionem ad Iſmaëlem *Gen. XVI.* 19.

Digitized by Google

19. 20. Reſp. lex tamen data eſt toti domui, & familiæ Abrahami, etſi effectus fœderis non conjunctus ſit ubique.

Etſi vero plures gentes circumciſione uſæ ſint, non tamen inde efficitur jus gentium ſecundarium, quia non a gentibus eſt introductum ob communem uſum vel mutua commercia, ſed ex cauſa particulari familiæ, adeoque jus ſoli iſti familiæ cohæret; & licet illa familia in plures gentes diſceſſerit, eſt tamen merum jus familiæ, quod in unaquaque gente obtinet, tamquam parte illius familiæ.

Additio.

,, Ad dubium Oſiandri tollendum addi poteſt, effectus quoſdam illius fœderis etiam ,, ad Iſmaëlis poſteros pertinuiſſe, *Gen. XXI.* ,, *v.* 13. 18.

,, Cæterum lex circumciſionis ideo non poteſt ad jus gentium ſecundarium referri, ,, quia *jus gentium voluntarium* non exiſtit, & ,, ſupra jam dictum eſt quædam apud plu- ,, res gentes obſervari, tum ex cauſa fortuita, ,, tum ad imitationem aliorum, tum ob utili- ,, tatem cuique civitati propriam: Atque ad ,, ultimum caput referendus eſt circumciſionis ,, uſus, qui inter quaſdam gentes ob præputii ,, magnitudinem neceſſarius eſt; adeo ut ,, & fœminæ quoque ei ſeſe ſubmittere de- ,, beant, ne ob labiorum exuberantiam im- ,, pediatur procreatio. Conf. *Euthymium Mo-* ,, *nachum in ſuis Mahometanicis.* Cæterum ,, ad ſalutem eam non eſſe neceſſariam, vel ,, exinde patet, quia ſolis Hebræis, non au- ,, tem omnibus Abræ poſteris leges a Moiſe ,, datæ ſunt. Hinc quoque in prima Synodo ,, Apoſtolorum diſſerte ſtatutum fuit, circum- ,, ciſionem non eſſe neceſſitatis. *Act. XV.* ,, *v.* 1. *V.* 24. *ſeq.*

Unde Idumæos a Judæis coactos] ,, Cum ,, ſubegerat Hyrcanus Idumæos, edixit man- ,, ſuros illos in patria, ſi circumciſi, & le- ,, gibus Judaicis uti vellent. Illi amore pa- ,, triæ ducti, & circumciſionem, & reliqua jux- ,, ta judaicos ritus vivendi formulam admiſe- ,, runt: Atque eo tempore eis contigit ut dein- ,, ceps Judæi eſſent. *Joſeph. Antiq. Lib.* 13. ,, *c.* 17.

Et Græcorum] ,, Eos enim coactos eſſe in ,, Judaiſmum tranſire, diſſerte ait Ammonius in ,, libro *de diff. verb.* Unde Straboni & Stepha- ,, no inter Judæos cenſiti Idumæi. *Vide Seld.* ,, *de J. N. L.* 2 *c.* 2. *in f.*

Herodotus] ,, Hiſt. L 2. ubi de Colchis & ,, Æthiopibus id teſtatur. *Adde Diod. Sic. L.* 2.

Strabo] ,, Idem de Ægyptiis aſſerit *Lib.* ,, 17. de Troglodytis Vide *Diod. Sic. L.* 4. ,, *c.* 3. de Lydis *Martial. L.* 6. *ep.* 39. de ,, circumciſione variarum gentium vide *Cunæ.* ,, *de rep. Hebr. L.* 3. *c.* 5. De Mahumetanis ,, res nota eſt.

In aliis omnibus] ,, Extra poſteritatem 6 ,, Abrahami.

Locum habebat Pauli illud &c.] Adeoque in his ſufficit, ut jura naturæ peragant: nec circumciſio ibi neceſſaria eſt.

Id eſt, moribus ex primævo fonte manantibus] ,, Uti de Scythis refert Juſtinus *l.* 2. *c.* 2. ,, *juſtitiam gentis ingeniis cultam, non legibus.* Ubi ,, notandum eſt, Grotio fontem primævum ,, eſſe convenientiam cum appetitu Societatis ,, humanæ, vel cum humana natura. *Proleg.* ,, §. 7. §. 8. §. 9. Nobis vero fons primævus ,, eſt voluntas Dei per rationem declarata hu- ,, mano generi, ut jus ſuum cuique tribuant. ,, *Vid. dict.* §. 8. & de hac naturæ lege loqui- ,, tur Apoſtolus.

Niſi quis malit illud natura referre ad præcedentia] ,, Quaſi Apoſtolus innuat, gentes ,, legem Moyſis ſervare per ſupernaturalem ,, quandam omnibus hominibus communem ,, gratiam, cum Judæi eam ſervent ex publi- ,, catione & inſtituto: quod recte rejicit Oſian- ,, der *in not. b.* opponitur enim ibi diſerte lex ,, quæ ſcripta eſt, legi quæ ex ſola ratione ,, innoteſcit.

Quibus ſtatim natis lex inſtillabatur] ,, Per ,, præcepta parentum & magiſtrorum.

Ut qui oſtendant ipſum opus legis mentibus inſcriptum] ,, Adeoque qui præcepta legis ,, Moſaicæ peragunt, quatenus ex ratione ,, percipi poſſunt.

Obſervet mandatum legis] Quatenus ſcilicet ex ratione cognoſci poteſt: adeoque quatenus lex eſt moralis.

Nonne præputium illius pro circumciſione reputabitur], i. e. nonne æque juſtus erit ,, ac Judæus.

Etiam citra circumciſionem Deum recte coli. &c.], Gronovius hic notat, eodem ,, Joſephi loco *alium Judæum, Eleazarum,* ,, *monuiſſe regem, grandem injuriam Deo &* ,, *legi fieri, & magnam eſſe impietatem, quod* ,, *agnita veritate non circumcideretur; &* ,, *huic paruiſſe Izaten, atque hinc in omni* ,, *vita, Deo propitio ac vindice, felicem &* ,, *magnum fuiſſe.* Verum hæc non pugnant: ,, Nam ſi Izates juxta inſtituta Judæorum vi- ,, xiſſet, verum Deum agnoviſſet, & cultum ,, Idolorum aboleviſſet, ſalvus fieri ex jure

,, naturæ

,, naturæ potuiſſet, uti omnes extranei apud
,, Judæos Deum adorantes : At non fuiſſet
,, Judæus, adeoque nec commoda fœderis ad
,, eum pertinuiſſent. Cum igitur Izati inten-
,, tio fuerit ad religionem judaicam tranſire,
,, *Joſeph. antiq. L.* 20. *c.* 2. merito Eleazar
,, ſuſtinebat eum Judæum non eſſe, adeo-
,, que regem nec ad ſingularia præmia, ſive
,, temporalia ſive ſpiritualia, adſpirare poſſe,
,, niſi ritibus judaicis, quo circumciſio per-
,, tinebat, ſe ſubjecerit, quod in ſequenti-
,, bus optime explicat Auctor.

Et per circumciſionem legi ſe obligarunt]
,, Circumciſionem enim legis quaſi interitum
,, fuiſſe dixit *ſup. n.* 5. idque fecerunt par-
,, tim ut jus civitatis adipiſcerentur ; uti
,, enim nemo civis Romanus fit, niſi Qui-
,, ritum juri ſe ſubmittat, ita nemo civis Ju-
,, dæorum fieri poterat, niſi ritus eorum
,, adoptaſſet.

Nam Proſelyti] De his egimus *ſupra n.* 5.

Pari jure erant cum Iſraëlitis] ,, *Proſely-*
,, *tus* ergo *juſtitiæ* erat, qui, præter verum
,, cultum, ritus quoque & cæremonias judai-
,, cas complectebatur : cujus tres ſunt notæ,
,, circumciſio, baptiſmus, & oblatio. *Seld.*
,, *de ſucceſſ. ad leg. Hebr. c.* 26. *Crocius in*
,, *obed n.* 5. *Proſelytus domicilii* autem fuit,
,, qui obſervabat præcepta Noachica, ſeu
,, jus naturæ ; adeoque ad ritus & cæremo-
,, nias Judæorum non obligabatur. *R. Moſes*
,, *in Iad. chazecha bikbot Iſſan. c.* 14. hoc
,, modo id explicat : *qui in ſe ſuſcipit non*
,, *colere idololatriam, & tenere præcepta re-*
,, *liqua mandata poſteris Noæ, quique nec*
,, *circumciſus, nec baptizatus eſt, ecce hunc*
,, *ſuſceperunt ut quendam a piis mundi.* Diſ-
,, ferentiam tamen aliqualem adhuc manſiſſe
,, vidimus *ſupra n.* 3.

Quæ non communes humano generi] ,, Nam
,, horum merita non ex ſingulari pacto, ſed
,, ex ratione naturali, quæ in perfectione di-
,, vina fundatur, æſtimantur.

Sed Hebræo populo erant peculiares] ,, Deus
,, enim non tantum æterna præmia longe ma-
,, jora Judæis promiſit, ſed & temporariam
,, felicitatem, cujus arbitrium penes Deum,
,, citra hoc pactum, adeo eſſe alibi diximus,
,, ut citra imperfectionis notam cuique homi-
,, num bona auferre, cruciatus impone-
,, re, omniſque generis mala ipſis inferre
,, poſſit. *Vid. ſupra* . 10. *n.* 2. At hoc arbi
,, trium Deus in favorem Judæorum remiſit,
,, ſub conditione ſi leges divinas obſervave-
,, rint.

Poſterioribus ſeculis acceſſiſſe etiam in non-
nullis pravam opinionem] ,, Quæſtionem, an
,, gentilis extra Judaiſmum vel Chriſtianiſmum
,, ſalvari poſſit, ſupra jam explicavi, to-
,, tamque rem judicio divino reliqui. Ipſe
,, Gronovius, qui pro negativa pugnat,
,, Chriſtiane tandem & pie addit : *Nos tamen*
,, *ex duriſſimis non ſumus, nec miſericordiam*
,, *Dei circumſcribimus, & quid de bonis ac*
,, *honeſtis viris in paganiſmo ſtatuerit, arcano*
,, *illius & adorando judicio relinquimus.*

Qua lex eſt proprie] ,, I. e. quatenus ſolis 7
,, Judæis publicata eſt : nam etſi contineán-
,, tur ſub illa lege jura naturæ, ea tamen
,, non obligant gentiles vi legis publicatæ,
,, ſed vi voluntatis divinæ per rationem decla-
,, ratæ. *Vid.* §. 16. *n.* 1.

Ex voluntate legem ferentis] ,, Lex enim
,, eſt quod ſuperior voluit.

Ut alii quam Iſraëlitæ iſta lege tenerentur]
,, Probavit id Auctor *ſupra n.* 1. jus enim fo-
,, renſe cum republica deſiit ; jus cæremoniale
,, autem adventu & morte Servatoris, qui
,, eſt complementum typi & rituum.

Non igitur, nos quod attinet . probanda
eſt ulla legis abrogatio] ,, Cum enim negemus
,, legem Moſis unquam gentibus latam eſſe,
,, fruſtra de probatione abrogationis quæritur.

Nam nec abrogari poteſt] ,, Privatio enim
,, ſupponit habitum.

Quoad ritualia quidem ſtatim poſtquam lex
Evangelii cœpit promulgari] ,, Hoc generale
,, nimis eſt : dicendum eſt deſiiſſe morte Chri-
,, ſti ; ita enim vaticinium Danielis nos docet,
,, a die edicti de reſtauranda urbe usque ad
,, Chriſtum 60. ſeptimanas intercedere,
,, *Dan. IX. v.* 25. iis elapſis finem acceptu-
,, rum peccatum, deletum iri iniquitatem,
,, & impletum iri viſionem & prophetiam.
,, *ibid. v.* 24. At finis illarum ſeptuaginta heb-
,, domadum incidit in diem morris Servatoris,
,, ut alibi ex principiis chronologicis proba-
,, vimus.

Quod Apoſtolorum principi clare fuit revela-
tum] ,, Deus enim mortuo Servatore juſſit
,, Petrum manducare quadrupedia, ſerpen-
,, tes, &c. Judæis olim immunda : addens
,, rationem, non eſſe communia quæ Deus
,, purificavit. *Act. X.* 13. Exinde ergo appa-
,, ret legem cæremonialem deſiiſſe.

,, *Poſtquam populus ille per excidium urbis*
,, *populus eſſe deſiit*], Civitate enim ſublata
,, omne jus tollitur, quod ei inhæret ; &
,, fruſtra de jure forenſi quæritur, ubi popu-
,, lus non eſt qui eo utatur ; factum autem id
,, eſt

,, eſt ſub Tito. *Cuna. de republ. Hebræor.*
, *L.* 1. *c.* 7.

8 *Ut Moſis lege non teneremur*] ,, Utpote cui
,, nunquam obligati fuimus, & quæ diu de-
,, ſiit. *Vid. n. præced.*

*Spem tantum ſatis obſcuram in Dei bonitate
poſitam habere poteramus*] ,, Nullum enim
,, fœdus cum Deo nobis fuit, nulla promiſſio.
,, Ratio, cui homines relicti erant, non ſuf-
,, ficiebat (ob corruptionem humanæ naturæ)
,, ad implendas naturæ leges, media igitur
,, expiationis quæſivere homines; at verum
,, & unicum, ac ſufficiens medium ignorabant:
,, unde ſæpius illa ipſa media peccata auge-
,, bant. Triſtis ergo ſatis erat conditio genti-
,, lium.

Nunc diſſerto fœdere fulciamur] ,, Servator
,, enim eadem præmia, quæ olim ſolis Ju-
,, dæis propria erant, omnibus in eum creden-
,, tibus promittit.

*Utque in unam Eccleſiam coaleſcere poſſimus,
ſublata ipſorum lege*] , Si enim lex Judæo-
,, rum adhuc ſubſiſteret, hi nunquam cum
,, Chriſtianis in unam Eccleſiam tranſire poſ-
,, ſent: at ſublata lege, etiam cæremoniali,
,, nullum amplius ſupereſt impedimentum.

Ad §. XVII.

Auctor hactenus ſolide admodum
probavit leges Moſis, etiam quæ typum con-
tinent, non obligare nec gentiles, nec hodie
Chriſtianos. Triplicem tamen ejus legis eſſe
uſum docet; 1. quod omnia quæ lege illa
præcipiuntur, non contrarientur juri naturæ.
2. Quod ſimiles tuto poſſint ſtatui leges.
3. Quod inde ea quæ virtutis & perfectionis
ſunt, hauriri poſſint.

1 *Cum ergo directam obligationem lex per Mo-
ſen data in nos inducere non poſſit*] Quia ſolis
Judæis publicata fuit, adeoque cum earum
republica deſiit.

*Ecquem alium uſum tum in hac de jure
belli &c.*] Ita enim ea quæ Deus Judæis in
gerendis bellis permiſit, ſemper licite etiam
a Chriſtianis fiunt, nec cenſeri poſſunt eſſe
contraria juri naturæ.

Tum in ſimilibus aliis] Ut in materia uſu-
rarum: *Vid. l.* 2. *c.* 12 §. 20. pœnarum ca-
pitalium: *L.* 1. *c.* 2. & 3. *n.* 6. *ſeq.* &c.

Id enim ſcire ad multa refert] ,, Nimirum
,, 1. an id quod ex lege præcipitur ſit contra
,, jus naturæ? *Vid* §. *h.* 12. *n.* 2. 2. An ci-
,, vitati nunc leges ferre liceat ejus ſenſus, cu-
,, jus ſunt leges per Moſen datæ? *h.* 5. *n.* 3.
,, 3. An virtutes a Moſe præceptæ a Servatore
,, majori gradu præcipiantur? *h. n.*4.

Non eſſe contra jus naturæ] Deus enim 2
Auctor eſt utriusque juris, is autem contra-
ria velle nequit.

Sit perpetuum ac immutabile] ,, Equidem
,, verum hoc eſt, at non ex ratione quam Au-
,, ctor allegavit *ſup.* §. 10. quaſi juri naturæ in-
,, trinſece inſit turpitudo vel bonitas, quæ in
,, convenientia cum natura ſociali & rationali
,, conſiſtat: ſed quia Deus quod ſemel voluit
,, nolle amplius non poteſt.

*Non potuit a Deo, qui injuſtus nunquam
eſt, quicquam adverſum id jus præcipi*], Hæc
,, ratio ſupponit aliquid juſtum natura eſſe an-
,, tecedenter ad Deum, adeoque ideo Deum
,, aliquid præcipere, quia per ſe juſtum eſt:
,, Nam hinc concludit. Deum quod per ſe in-
,, juſtum eſt admittere non poſſe. At *d.* § 10.
,, jam probavi, nihil Deum velle quia juſtum
,, eſt, ſed ideo juſtum eſſe quia Deus voluit:
,, convenientiam autem illam cum natura ſo-
,, ciali fabulam eſſe, & naturam rationalem,
,, eo quo Auctor eam accipit ſenſu, ad juris
,, ſpecies plane non pertinere. *Vid. proleg.*
,, §. 9. & *L.* 1. *c.* 1. §. 11.

Immaculata, & recta] ,, Quia & jura natu-
,, ræ continet.

Sancta, juſta, bona] ,, Nam Deum aucto-
,, rem habet.

De præceptis] ,, Adeoque quatenus obli-
,, gatio inde oritur, id eſt, quatenus neceſ-
,, ſario aliquid omitti, vel neceſſario fieri debet.

Nam de permiſſis diſtinctius agendum] ,, In
,, his enim obvenire, ait, ut lege Judaica quan-
,, doque aliquid permittatur quod per ſe ju-
,, ſtum non eſt, ſed ſaltem impunitatem habet.

Permiſſio enim quæ lege fit] ,, Si ſcil ali-
,, quid permittitur beneficio legis, relaxando
,, legem. Vid. infra *L.* 2. *c.* 2. §. 23.

*Nam quæ nudi eſt facti, & impedimenti re-
motionem ſignificat, huc non pertinet*] ,, Id eſt
,, ſi Deus non approbat, ſed non impedit, etſi
,, impedire poſſit: uti dum permittit actus vi-
,, tioſos ab hominibus vitioſis committi Hæc
,, permiſſio huc non pertinet. quia nudi facti
,, eſt, & ſignificat ſaltem Deum non voluiſſe
,, impedire, non autem approbaſſe: uti Au-
,, ctor id explicat *L.* 1. *c.* 2. §. 7. *n.* 3.

*Aut plena eſt, quæ jus dat ad aliquid omni-
no licite agendum*] ,, In qua permiſſione pro-
,, inde nihil eſt quod cum naturæ jure pugnat.

*Aut minor pæna, quæ tantum impunitatem
dat apud homines*], Quo refert permiſſionem
,, legis dimittendi uxorem, ob qualemcunque
,, offen-

Digitized by Google

,, offenſam: item permiſſionem ſumendi vin-
,, dictam ab eo qui læſit *l.* 1. *c.* 2. §. 7. *n.* 8.
,, Qualia plurima jure gentium voluntario per-
,, mitti ait. *Vid. Diſſ. Proœm. IV.* §. 65. *ſeq.*

Et jus ne quis alius impedire licite poſſit]
,, Quia lex impunitatem dat, etſi res per ſe
,, juſta non ſit.

Ex prioris generis permiſſione] ,, Ubi con-
,, ceditur jus ad aliquid licite agendum.

Non minus, quam ex præcepto] ,, Nam
,, quod in lege Hebræa præcipitur non eſſe
,, contra jus naturæ, docuit *ſupra n.* 2.

De quo lex agit] Adeoque permiſſio eſt actio
legis, cum tamen contrarium aſſerit *ſup.* §. 9.

Contra jus naturæ non eſſe] ,, Si enim per-
,, miſſio legis jus dat ad aliquid *licite* agendum,
,, ſupponitur ratione naturali nihil iniqui ſub-
,, eſſe, alias non *licite* ageretur: Adeoque
,, actus ita permiſſi liciti ſunt, non quia lege
,, Moſis permittuntur, ſed quia liciti ſunt ip-
,, ſo jure naturæ. Neque ullum dari poterit
,, exemplum actus, qui lege Moſis jus det ad
,, *licite* agendum: & qui non ante illam legem
,, jure naturæ permiſſus fuerit.

Aliter ſe res habet] ,, Quando Deus Hebræis
,, aliquid permittit minus plene, ita ut ſaltem
,, impunitatem det, & jus ne alius impedire
,, poſſit; hoc caſu Auctor ait, id quod lex
,, agit poſſe contrariari juri naturæ: Atque huc
,, refert permiſſionem legis Moſaicæ de dimit-
,, tenda uxore, & jus ultionem exigendi a læ-
,, dente in judicio. *L.* 1. *c.* 2. §. 7. *n.* 8.

,, Equidem male Auctor huc refert exem-
,, pla allegata, quia permiſſio de dimittenda
,, uxore non demum ex lege Hebræa oritur,
,, ſed ab ipſa natura: uti plenius demonſtrabi-
,, mus cit. loco. Jus autem ultionem exigendi
,, privata auctoritate nunquam jure naturæ
,, permiſſum fuit; uti probavimus *in Diſſert.*
,, *Proœm. VIII.* §. 22. *ſeq. Diſſ. XII.* 610.
,, *ſeq.* Cæterum an, & quatenus Deus permit-
,, tendo derogare poſſit juri naturæ, in Diſſer-
,, tatione procemiali I. §. 59. *ſeq.* & *ſupra*
,, §. 10. *n.* 5. latius examinavimus.

Sed raro locum hac habet collectio] ,, Quod
,, ſcil. permiſſio legis ſit minus plena, & repu-
,, gnet juri naturæ: præſumtionem enim po-
,, tius in contrarium eſſe tradit.

Quia cum permittentia verba ſint ambigua,
magis ex jure naturæ interpretari nos convenit
utrius generis ſit permiſſio] ,, Senſus eſt: quod
,, Lex Moſis, ſi quid permittit, non facile vi-
,, deatur contra naturæ legem permittere;
,, adeoque cum verba permittentia ſint ambi-
,, gua, conſilium dat, ut ex ipſo potius jure
,, naturæ interpretatio ſumatur an actus ali-
,, quis ſit plene licitus, an ſaltem impunitus.

,, Cæterum, an aliquid contra legem natu-
,, ræ a Deo permitti poſſit, vel permiſſum ju-
,, re Hebræo ſit, ex allegata diſtinctione inter
,, permiſſionem plenam, & minus plenam, nulla
,, ratione decidi poteſt: Fontes deciſionis ex-
,, hibuimus in *Diſſ. Proœm. I.* §. 59. *ſeq.*

Licere nunc his qui imperium inter Chriſtia- 3
nos obtinent, leges ferre ejus cenſus] ,, Melior
,, enim legum norma dari nequit, quam qua
,, ipſe Deus, Auctor legum, uſus eſt.

Quarum tota ſubſtantia ad tempus Chriſti
exſpectati, & Evangelii nondum revelati perti-
neat] ,, Princeps igitur Chriſtianus non po-
,, teſt leges ferre quæ reſpiciunt futurum me-
,, diatorem, quia nobis de vero ejus adventu
,, conſtat: Hinc legem ſtatuere non poteſt de
,, fratris vidua ducenda, etſi Moſes talem le-
,, gem tulerit: quia data fuit Judæis, ne exci-
,, derent ſpe ſuſcipiendi Meſſiam ex ſua ſobo-
,, le; hæc ratio adventu Chriſti ceſſat.

Aut niſi Chriſtus ipſe contrarium, aut in ge-
nere, aut in ſpecie conſtituerit] ,, Sæpius di-
,, ctum jam eſt Chriſtum nullas leges conſti-
,, tuiſſe, ſed ſtatutas ſaltem Judæis inculcaſ-
,, ſe: Adeoque in foro ſoli, de quo ſolo hic
,, quæritur, Princeps ſtatuere quædam po-
,, teſt, etſi cum doctrina Servatoris non con-
,, veniant. Sic v. g. non punitur adulterium
,, quod in ſola concupiſcentia conſiſtit, etſi
,, Servator illud ethico ſenſu pro adulterio ha-
,, beat: ſic leges naturæ & civiles permittunt,
,, jus ſuum perſequi in judicio ſolius vindictæ
,, cauſa, quod pugnat cum præceptis Evangelii.

His tribus cauſis demtis] ,, Utpote ex qui-
,, bus juxta hypotheſin Auctoris non licet
,, Principi Chriſtiano leges ferre ejus ſenſus,
,, cujus ſunt leges per Moſen datæ.

Cur, quod olim Moſis lege fuit conſtitutum,
nunc ſit extra ea quæ licent] ,, Quia, uti di-
,, ctum eſt, non poſſunt ſalli Principes qui
,, imitantur leges a Deo approbatas.

Quicquid ad eas virtutes pertinens, quas Chri- 4
ſtus a ſuis diſcipulis exigit, lege Moſis præceptum
eſt] Auctor hic duas confundit diſciplinas, jus
& virtutem, ſive jurisprudentiam & Ethicam:
Moſes nullas virtutes præcepit, ſed jura con-
ſtituit. E contrario divinus Servator nulla ju-
ra conſtituit, ſed virtutum regulas inculcavit.

Unde duo ſequuntur: 1. Jura quæ ex præ-
ceptis Moſis a Servatore allegantur, non no-
vam eſſe legem, ſed jus civile Hebræorum:
2. præcepta, quæ præterea Servator de ſuo ad-
dit, non eſſe leges, ſed præcepta ſeu regulas

virtutis: Neque Chriſtus illa inculcat tanquam leges, neque inde neceſſitas, aut obligatio oritur.

Id nunc etiam, ſi non amplius, a Chriſtianis præſtandum] „ Grotius refert *legem Evangelii* inter jura divina univerſalia, eamque „ omnes homines obligare, ait, quibus revelata eſt: quod ſyſtema late examinavimus in „ *Diſſert. Proœm. III.* §. 39. *ſeq.* Inter alios „ effectus hujus juris hunc quoque eſſe, ait, „ *quod virtutes lege Moſis præceptas, & commendatas, majori gradu exigat. dict. Diſſ.* „ §. 44. *n.* 5. quod refutavimus *ibid.* §. 46. „ *n.* 2.

„ Cæterum ſæpius jam dictum eſt, Grotium „ non confundere diſciplinas juris, & virtutis, „ ſed eas curate diſtinguere, atque vere eum „ cum principiis B. Parentis convenire. *Vid.* „ *Diſſ. Proœm. II.* §. 31. *ſeq.*

Quod, quæ virtutes a Chriſtianis exiguntur, ut humilitas, patientia, dilectio &c.] „ Chriſtiani præcepta Chriſti ſequi tenentur, non „ tanquam præcepta legislatoris, *dict. Diſp.* „ *III.* §. 45; ſed tanquam præcepta naturæ „ quæ obligant homines intuitu Dei: *ibid.* §. „ *ſ. n.* 11. & quæ in foro Soli impune quidem „ negliguntur, ſed in foro Poli omnino pœnis „ ſubjacent.

Quam ſtatu Legis Hebraicæ exigebantur] „ Moſes ſuis legibus neque humilitatem, ne„ que patientiam, neque dilectionem, quatenus in puritate animi conſiſtunt, præcipit, „ nec hactenus eas virtutes legibus pœnalibus „ munire vel potuit, vel voluit. *Vid. Diſſ.* „ *Proœm. III.* §. 44. *n.* 5. & §. 46. *n.* a.

Quia etiam promiſſiones cœleſtes in Evangelio multo clarius proponuntur] In genere juris perfectiſſima fuit lex Hebræorum: at in genere morum non ſufficiebat lex, neque enim mores ſunt objectum legis.

Hunc autem defectum Servator ſupplevit, & perfectionum doctrinam, quam Phariſæi non negligebant tantum, ſed & inutilem ad acquirenda præmia Judæis promiſſa putabant, Judæis inculcavit: Atque hoc apparet ex perpetua oppoſitione legum Moſis, ſuæque doctrinæ; ubi non improbat jura, ſed, ad perfectionem eam non ſufficere, ait: Anguſta nimis eſt innocentia juxta legem bonum eſſe, latius officiorum regulæ patent.

Additio.

„ In *Diſſertatione proœmiali III.* §. *pen.* & „ *ult.* auctoritatem præceptorum Servatoris „ explicavimus; eumque interpretem agere „ legum Moſaicarum probavimus: occaſio„ nem ſimul expoſuimus, quæ Servatori „ anſam dedit Judæos docendi; ipſi enim „ opera legis faciebant, parum de perfectio„ num regulis, de mentis puritate, & de „ pia intentione ſolliciti. Putabant enim, „ ad ſalutem ſufficere juxta verba legis bo„ num eſſe. Hunc abuſum damnat Servator, „ hunc errorem manifeſtat, & præter ea „ quæ legis ſunt, etiam virtutis exercitium „ ad ſalutem neceſſarium eſſe tradit, inde„ que perfectionum regulas Judæis explicat, „ & inculcat, quæ præcipua juris naturalis „ pars ſunt, & officia hominum erga Deum „ continent. *d.* §. *ult. n.* 11.

Hinc lex vetus comparatione Evangelii dicitur fuiſſe nec perfecta] „ Reſp. Apoſtolus lo„ quitur de lege cæremoniali, typus enim „ imperfectus fuit. *Vid. Hebr. VII. v.* 11. „ 12. 15. 16. 17. 18. & 19. Atque in „ tantum melioris teſtamenti ſponſor dicitur „ eſſe Chriſtus, *ibid. v.* 22. & *v.* 27. & 28. „ & de typis in ſpecie id explicat Apoſtolus „ *VIII. v.* 4. 5. 6. & 7. Cœterum dictum „ jam eſt, veterem legem quoad capita juris „ fuiſſe perfectiſſimam: virtutum enim diſ„ ciplina ad legem non pertinebat, ſed Pro„ phetarum id officium erat, admodum „ neglectum tempore Servatoris.

Nec ἄμεμπτος] „ I. e. inculpata.

Legis finis dicitur Chriſtus] „ Verum hoc „ eſt de lege cæremoniali; nam legem fo„ renſem duraſſe etiam poſt Chriſtum usque „ ad excidium urbis, ipſe Auctor §. *præc. in* „ *fine* fatetur. Tota autem illa lex cæremo„ nialis in operibus conſiſtit, in ſacrificiis, „ in diebus feſtis, in comeſtione rerum „ mundarum. His omnibus finem fecit „ Servator, & hinc optime Apoſtolus in „ Epiſtola ad Romanos, inprimis in *c. IX.* „ & *c. X.* docet, juſtitiam quæ ex operibus „ eſt nullam eſſe, typo jam ceſſante, & ſo„ lam juſtitiam, quæ ex fide in Chriſtum „ oritur, juſtificare. *d. c.* 10. *v.* 4. 5. & 6.

Lex autem manuductrix ad Chriſtum] „ Hoc verum eſt de lege cæremoniali, non „ de reliquis.

Sic lex vetus de ſabbatho, & altera de decimis monſtrant Chriſtianos obligari] Quod ad *priorem* attinet, certum eſt legem *de ſanctificando die ſeptimo* ipſi Adamo generis humani parenti, non ſolis Judæis, datam, adeoque omnibus manifeſtatam eſſe. Certum porro eſt, nullo naturæ opere perpetuo cognoſci peculiaris ſeptimi diei præ cæteris conditionem: neque, cognito etiam Creatorem ſex

diebus

diebus finiviſſe creationis opus, inde conſtaret voluiſſe ſeptimum peculiariter eſſe ſanctum, ſed & hoc ab expreſſa revelatione eſt, *Gen. II. v.* 3. ubi hoc ſpecialiter additur. Hæc igitur lex eſt omnibus lata, & cauſa ejus hominum communis eſt; at eos tantum obligat ad quos revelatio manavit, & quatenus manavit. Obligantur igitur populi Chriſtiani hac lege, quæ cum ſacris literis hodie ipſis vulgata eſt; ſed hactenus ſaltem, ut poſt ſex dies operarum ſeptimus Deo conſecretur, non autem ut dies qui dicitur Saturni aut Sabbati; quaſi iſte ſit ipſe dies ſeptimus orbis conditi: neque enim id revelatum eſt, neque ea mens legis eſſe potuit, quia e contrario certum utique eſt ne eundem quidem ubique terrarum ſimul diem, ſed eodem tempore alibi diem eſſe, alibi noctem. Quin compertum hodie eſt in occaſum profectis, & circumnavigato orbe reverſis, integrum diem excidiſſe. Indeque accidit, cum in littoribus maris Tartarici & vicinis inſulis, quaſi in confinio ortus & occaſus, & Hiſpani & Portugalli loca teneant, ad quæ illi in occaſum, hi in ortum tendendo navigent; ut hodienum idem Hiſpanis ſit Solis, qui Portugallis eſt Saturni dies. *Becm. hiſt. univ. c.* 1. §. 9. Quin nec id quidem definiri poteſt, an dies Saturni ſit idem ipſe dies, qui orbe condito ſeptimus fuit; & a tanto intervallo dierum computus nunquam erraverit, aut fefellerit, aut nullam variationem paſſus fuerit; præſertim ex eo, quod ſub Joſua contigit, *Joſu. X. v.* 13. *Eccleſ. XLVI. v.* 36. & ſub Ezechia *II. Reg. XX. v.* 9. & 10. *Eſai. XXXVIII. v.* 8. Satisfactum igitur legi, ſi exactis ſex diebus profeſtis ſeptimus ſit feſtus, & Deo vacet. *Vid. Prodr. Jur. Gent. Ex.* 2. §. 4. & 44. At *poſterior* lex revelata, *de decimis ſolvendis*, ad alios populos non pertinet; quia nullibi in alios lata, aut ad peregrinos extenſa, ſed ſoli populo Judaico, ſeu Iſraëlitico data fuit. *Vid. Prodr. d. l.* §. 46.

Videtur igitur Auctor hic indulgere Gallis pontificiis, qui decimas eſſe juris naturalis dicunt; cum tamen jus decimarum apud ipſos Judæos non niſi tanquam jus civile obtinuerit. Sane nulla ratio naturalis, nec ullum factum perpetuum naturæ exſtat, ex quo neceſſitas decimarum inferri poſſit. Quin decimæ ſunt numeri, qui ex inſtituto hominum, adeoque juris poſitivi ſunt. *Vid. J. publ. noſtrum c.* 23. §. 55.

Neque *obſtat*, jus decimarum apud plures gentes in uſu eſſe. Reſp. Mos hic non poteſt eſſe ex jure naturali, uti jam vidimus: neque ex jure gentium voluntario, quia ceſſat communis neceſſitas, vel uſus exigentia: ſed caſu id contingere poteſt, vel ad imitationem, ut in teſtamentis &c. Unum enim illuſtre exemplum ſufficit aliquando ad inducendam conſuetudinem apud plures gentes: Ita enim Semiramidis regnum cauſam dedit ſucceſſioni fœminarum in Oriente. Ita ex facto Abrahami, cujus nomen in Oriente inter gentiles etiam celebratur, mos decimas ſolvendi ortus eſſe poteſt.

Neque porro *obſtat*, quod Abraham, pater credentium, decimas ſolverit Melchiſedecho Sacerdoti. Reſp. is citra ullam naturæ legem ex ſula pietate, adeoque ex liberrima voluntate decimas ſolvit, neque uſlibi legimus Melchiſedechum eas tanquam debitum poſtulaſſe.

Additio.

Lex Sabbati eſt lex mere civilis, quæ ſolos Judæos obligabat, uti plenius demonſtravimus *ſupra* §. 15. *n.* 2. & *Diſſ. Proœm. III.* §. 46. Sed & legem de *decimis* eſſe mere poſitivam probavimus *in dict Diſſ. Proœm. III.* §. 46. ſimulque rationem dedimus, cur apud Judæos Levitis naturali quoque ratione ſolvi debuerint.

Digitized by Google

CAPUT II.

An bellare unquam juſtum ſit.

I. *Jus naturæ bello non repugnare, probatur rationibus:*
II. *Hiſtoria:*
III. *Conſenſu.*
IV. *Jus gentium non repugnare bello probatur.*
V. *Jus divinum voluntarium, ante Evangelii tempus, bello non repugnare probatur, cum ſolutione objectionum.*
VI. *Ad quæſtionem, an bellum cum jure Evangelico pugnet, præmonita.*
VII. *Argumenta pro negante ſententia ex ſacris literis.*
VIII. *Solutio argumentorum ex ſacris literis pro parte ajente.*
IX. *Examinatur veterum Chriſtianorum circa hanc rem conſenſio. Negans privatim conſilio potius, quam præcepto nixa, reprobatur.*
X. *Affirmans, publica Eccleſiæ auctoritate, conſenſu, & temporum uſu confirmatur.*

VIſis + Juris fontibus, + ad primam ac generaliſſimam veniamus quæſtionem, quæ hæc eſt, + an bellum aliquod juſtum ſit, + ſive, an bellare unquam liceat.

I. 1. Hæc + autem ipſa quæſtio, + ut & aliæ quæ deinceps ſequentur, + ad jus naturæ primum exigenda eſt. M. Tullius [1] Cicero + tum tertio de Finibus, + tum aliis in locis, ex Stoïcorum libris erudite diſſerit, eſſe quæ-
Gel. XII. c. V. dam [2] + prima naturæ, Græcis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν, quædam conſequentia, + ſed quæ illis primis præferenda ſint. Prima naturæ vocat, + quod ſimulatque natum eſt animal, [3] ipſum ſibi conciliatur, + & commendatur ad ſe conſervandum, + atque ad ſuum ſtatum, + & ad ea quæ conſervantia ſunt ejus ſtatus, diligenda: + alienatur autem ab interitu, iiſque rebus, quæ interitum videantur afferre. + Hinc etiam, ait, fieri, ut nemo ſit, quin cum utrumvis liceat, aptas malit, & integras omnes partes corporis, quam eaſdem uſu imminutas, aut detortas habere: + primumque eſſe officium, ut ſe quis conſervet in naturæ ſtatu, + deinceps ut ea teneat, quæ ſecundum naturam ſint, + pellatque contraria.

2. + At [a] poſt hæc cognita ſequi [4] notionem convenientiæ rerum cum ipſa ratione

GROTII NOTÆ.

[a] *Poſt hæc cognita ſequi notionem convenientiæ rerum cum ipſa ratione*] *Seneca* epiſtola CXXIV: *quemadmodum omnis natura bonum ſuum niſi conſummata non profert, ita hominis bonum non eſt in homine, niſi cum in illo ratio perfecta eſt.*

GRONOVII NOTÆ.

1 *Cicero tertio de Finibus*] c. 5.

2 *Prima naturæ*] Documenta, monita.

3 *Ipſum ſibi conciliatur*] Amor & ſtudium conſervandi ſui. Quod ipſum ſeſe amat, ſibi placet, curam ſumit ſuæ ſalutis; alienatur autem, & refugit perniciem, & quæ eo ducunt. *Seneca* ep. 121. *Primum ſibi ipſi conciliatur animal. Nullum animal ad vitam prodit ſine metu mortis. Simul enim conciliatur ſaluti ſuæ quidque, & quæ juvant, illa petit, læſura formidat.*

4 *Notionem convenientiæ*] Intelligentiam ordinis, concordiæ, decoris rerum agendarum. *Gellius* vocat utendi conſilii reputationem, & honeſtatis, utilitatiſque veræ contemplationem; ſubtilioremque explorationem, & commodorum delectum.

GRO-

ratione, quæ corpore eſt potior; + atque eam [5] convenientiam, [6] + in qua honeſtum ſit propoſitum, pluris faciendam, quam ad quæ ſola primum animi appetitio ferebatur; quia prima naturæ [7] commendent nos quidem rectæ rationi, [b] ſed + ipſa recta ratio carior nobis eſſe debeat quam illa ſint à quibus ad hanc venerimus. + Hæc cum vera ſint, & ab omnibus, qui judicio ſano ſunt præditi, facile ſine alia demonſtratione aſſenſum impetrent; ſequitur in examinando jure naturæ primum videndum + quid illis naturæ initiis congruat, + deinde veniendum ad illud, + quod quanquam poſt oritur, + dignius tamen eſt; + neque ſumendum tantum, ſi detur, ſed omni modo expetendum.

3. Hoc + ipſum vero, quod honeſtum dicimus, + pro materiæ diverſitate, + modo (ut ita dicam) [8] in puncto conſiſtit, ut ſi vel minimum inde abeas, [9] ad vitium deflectas; + modo liberius habet ſpatium, ita ut & fieri laudabiliter, (aa) & ſine turpitudine omitti, aut aliter fieri poſſit, + ferme quomodo ab hoc eſſe ad hoc non eſſe ſtatim fit tranſitus; at inter aliter adverſa, ut album & nigrum, reperire eſt aliquid interpoſitum, + ſive mixtum, ſive [10] + reductum utrinque. + Et in hoc poſteriori genere + maxime occupari ſolent leges + tum divinæ, + tum humanæ, (bb) id agendo, + ut, quod per ſe laudabile tantum erat, [11] etiam deberi incipiat. [12] Supra [a] autem diximus, de jure naturæ cum quæritur, hoc quæri, + an fieri aliquid poſſit non injuſte: injuſtum autem id demum intelligi [13] quod neceſſariam + cum natura rationali, + ac ſociali habet repugnantiam. a L.1.c.1. §.3.& §. 10. n. 3.

4. [14] Inter + prima naturæ + nihil eſt quod bello repugnet, imo omnia potius ei favent. + Nam & finis belli, + vitæ membrorumque conſervatio, + & rerum

GROTII.

b *Sed ipſa recta ratio carior nobis eſſe debeat, quam illa ſint à quibus ad hanc venerimus*] *Seneca* epiſtola LXXVI: *Id in quoque optimum eſt, cui naſcitur, quo cenſetur; in homine optimum quid eſt? Ratio.* Vide & epiſtolam CXXI. & CXXIV. *Juvenalis* Satyra XV:

melius nos
Zenonis præcepta movent: neque enim omnia, quædam
Pro vita facienda monent.

(Vers. 106, *& ſeqq.*)

GRONOVII.

5 *Convenientiam, in qua*] Utpote in qua.

6 *In qua honeſtum*] *Cicero* c. 6. *In primis illis naturæ conciliationibus non ineſt honeſta actio: conſequens eſt, & poſt oritur.*

7 *Commendent*] Ab illis ad hanc proficiſcimur. *Cic.* cap. 7. eadem phraſi utitur.

8 *In puncto conſiſtit*] Stricte, ac præciſe accipiendum eſt.

9 *Ad vitium deflectas*] Ubi quicquid remittas, ſumma turpitudo ſequitur: ut deſerere amicum non licet, juvare aliter atque ille velit, nihil impedit quo minus honeſtum ſit.

10 *Reductum utrinque*] *Horat.* 1. ep. 18. *Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.*

11 *Etiam deberi*] Ut niſi facias pœnæ ſis obnoxius.

12 *Supra diximus*] 1, 3.

13 *Quod neceſſariam*] Quod formulæ ſocietatis ratione utentium adverſatur.

14 *Inter prima naturæ*] Bellum non repugnare primis naturæ.

(aa) Exempli gratiâ, ubi nullâ Lege Civili vetatur Polygamia, non *peccat* equidem qui plures unâ uxores ducit; ſed tamen, ſi una contentus ſit, facit *laudabiliter*; idque *honeſtum eſt*, ſenſu illo latiori. Vide infra Lib. II. Cap. V. §. 9. *J. B.*

(bb) Sic JUSTINIANUS Imp. in ſuâ quadam Conſtitutione ſe tale quid egiſſe gloriatur: *Licet*, inquit, *ii* (veteres) *qui id permittebant* (ut ſcil. Heres, & qui in ipſius poteſtate erant, teſtes eſſent in Teſtamento) *hoc jure minimè abuti eos debere ſuadebant: tamen nos . . .* QUOD AB ILLIS SUASUM EST, IN LEGIS NECESSITATEM TRANSFERENTES &c. Inſtit. Lib. II. Tit. X. *De Teſtam. ordin.* §. 10. Vide & COD. THEODOS. *De Secundis Nuptiis*, Lib. III. Tit. VIII. Leg. 2. ibique Doctiſſimum GOTHOFREDUM, Tom. I. pag. 285. *J. B.*

Digitized by Google

rerum ad vitam utilium aut [15] retentio, aut acquiſitio, + illis primis naturæ maxime convenit, + & vi ad eam rem ſi opus ſit uti, nihil habet à primis naturæ diſſentaneum, + cum animantibus ſingulis vires ideo ſint à natura attributæ, ut ſibi tuendis juvandiſque ſufficiant. Xenophon : [a] τὰ ζῶα ἐπίσταταί τινα μάχην ἕκαστα, οὐδὲ παρ' ἑνὸς ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ τῆς φύσεως· *omnia animantium genera pugnam norunt aliquam, quam non aliunde quam à natura didicerunt.* In Halieuticôn fragmento eſt : (verſ. 7, & *ſeqq.*)

a *Cyrop.* Lib. II. c. 3. §. 5. *Ed. Oxon.*

Omnibus hoſtem,
Præſidiumque datum ſentire, & noſcere teli
Vimque modumque ſui.

Horatius dixerat : (II, Sat. I, 53.)

Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, niſi intus
Monſtratum?

Lucretius vero amplius : (Lib. V. verſ. 1032, & *ſeqq.*)

Sentit enim vim quidque ſuam, qua poſſit abuti.
Cornua nota prius vitulo quam frontibus exſtent:
[c] *Illis iratus petit, atque infenſus inurget.*

Quem ſenſum Galenus ſic exprimit. Φαίνεται γοῦν ἕκαστον ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος ἀμυνόμενον, ὃ τῶν ἄλλων ὑπερέχει· μόσχος μὲν κυρίττων πρὶν φῦσαι τὰ κέρατα, πῶλος δ' ἵππου λακτίζων, οὐδέπω στερεαῖς ταῖς ὁπλαῖς, ὥσπερ γε τὸ μὲν σκυλάκιον δάκνειν ἐπιχειρῶν, κἂν μηδέπω καρτεροὺς ἔχῃ τοὺς ὀδόντας. *Videmus animantium quodque eo ad ſui tutelam uti, quo maxime valet. Nam & vitulus nondum enatis cornibus ea parte minatur, & equulus nondum firmatis ungulis calcitrat, & catellus dentibus nondum robuſtis morſitat.* Idem Galenus de uſu partium primo, hominem animal eſſe ait ad pacem

GROTII.

c *Illis iratus petit, atque infenſus inurget*] *Martialis* : III. Epigr. 58.

Vituluſque inani fronte prurit ad pugnam.

Porphyrius tertio de non eſu animalium : (Pag. 268. *Ed. Lugd.* 1620.) πρῶτον μὲν ἕκαστον οἶδεν εἴτε ἀσθενές ἐστιν εἴτε ἰσχυρόν· καὶ τὰ μὲν φυλάττεται, τοῖς δὲ χρῆται. ὡς πάρδαλις μὲν ὀδοῦσιν, ὄνυξι δὲ λέων καὶ ὀδοῦσιν, ἵππος δὲ ὁπλῇ, καὶ βοῦς κέρατι· *novit quodque animantium quæ pars ſui infirma ſit, quæ valida: illi cavet, hac utitur: ut dentibus pardalis, leo & unguibus & dentibus, equus ungula, bos cornibus. Chryſoſtomus* de Statuis undecimo : (*Tom.* VI. pag. 537. *Edit. Savil.*) τὰ ἄλογα πάλιν ἐν τῷ σώματι τὰ ὅπλα ἔχει, οἷον ὁ βοῦς τὰ κέρατα, τοὺς ὀδόντας ὁ σῦς ὁ ἄγριος, τοὺς ὄνυχας ὁ λέων. ἐμοὶ δὲ οὐκ ἐν τῇ φύσει τοῦ σώματος τὰ ὅπλα κατέθετο ὁ Θεός, ἀλλ' ἔξω τοῦ σώματος, δεικνὺς ὅτι ἥμερον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι οὐκ ἀεί μοι τῶν ὅπλων καιρός. καὶ γὰρ πολλάκις μὲν αὐτὰ ἀποτίθημι, πολλάκις δὲ μεταχειρίζομαι. ἵν' οὖν ἐλεύθερος ὦ καὶ ἀπολελυμένος, καὶ μὴ διηνεκῶς ἀναγκάζωμαι βαστάζειν τὰ ὅπλα, ἐποίησεν αὐτὰ κεχωρισμένα τῆς φύσεως εἶναι τῆς ἐμῆς· quæ poſtrema optime conveniunt cum iis, quæ ex Galeno in contextu ſequuntur. Hoc enim dicit ; *Ratione quæ carent, arma in ipſo habent corpore, ut bos cornua, dentes aper, ungues leo. At mihi non in corporis natura Deus arma poſuit, ſed extra corpus; hoc ipſo oſtendens manſuetum animal eſſe hominem, neque ſemper talium armorum mihi eſſe tempus. Nam telum ſæpe depono, reſumo interdum. Ut igitur liberior ſolutiorque ſim, neque ſemper cogar portare arma, fecit ea ſejuncta eſſe à mea natura.* (Tom. VI. pag. 537. *Edit. Savil.*)

GRONOVII.

15 *Retentio*] Melius dixiſſet *defenſio*, vel *tutela*, nam *retentio* eſt quidem vox *Ciceronis*, ſed ſignificat vel ἐποχὴν *inhibitionem*, ut cum auriga adducit frenos, & ſiſtit currum 13. Attic. 21. vel cùm quis dubitans aſſenſum ſuſtinet 4. Acad. 18. & 25. vel non ſolvere ſolidum 13. Attic. 23, 25. l. 60. D. de leg. 1.

GRO-

pacem, bellumque natum, cui arma quidem agnata non ſint, [d] ſed apta armis parandis ac tractandis manus : qua etiam pro armis uti ſponte ſua, nec aliunde id + edoctos infantes videmus. Sic & Ariſtoteles de partibus animalium quarto, capite X. [16] manum homini, ait, eſſe pro haſta, pro enſe, & pro armis quibuslibet, quia omnia poteſt ſumere ac tenere.

5. + Recta autem ratio, ac natura ſocietatis, [17] + quæ ſecundo + ac potiore loco ad examen vocanda eſt, + non omnem vim inhibet, ſed eam demum quæ ſocietati repugnat, + id eſt, quæ jus alienum tollit. + Nam ſocietas eo tendit ut ſuum cuique ſalvum ſit communi ope ac conſpiratione. + Quod facile intelligi poteſt + locum habiturum ; etiamſi [18] dominium (+ quod nunc ita vocamus) introductum non eſſet : + nam vita, membra, libertas, ſic quoque propria cuique eſſent, ac proinde non ſine injuria ab alio impeterentur. + Sic & rebus in medio poſitis uti, & quantum natura deſiderat eas abſumere, [19] jus eſſet occupantis : + quod jus qui ei eriperet, faceret injuriam. + Hoc ipſum autem + nunc, poſtquam ex lege aut uſu dominium formam ſuam accepit, + multo intelligitur facilius : quod exprimam Tullii [a] verbis : *Ut* [20] *ſi unumquodque membrum ſenſum ſuum haberet, ut poſſe putaret ſe valere ſi proximi membri valetudinem ad ſe traduxiſſet, debilitari, & interire totum corpus neceſſe eſt : ſic, ſi unuſquiſque noſtrum rapiat ad ſe commoda aliorum, detrahatque quod cuique poſſit, emolumenti ſui gratia,* + *ſocietas hominum & communitas evertatur neceſſe eſt : nam ſibi ut quiſque malit quod ad uſum vitæ pertineat quam alteri acquiri, conceſſum eſt non repugnante natura, illud natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus.*

[a] De Offic. III, c. 5.

6. + Non eſt ergo contra ſocietatis naturam ſibi proſpicere, atque conſulere, dum jus alienum non tollatur : + ac proinde nec vis, quæ jus alterius non violat, injuſta eſt : quod idem Cicero [b] ita extulit : *Cum ſint duo genera decertandi, unum per diſceptationem, alterum per vim, cumque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, confugiendum eſt ad poſterius ſi uti non licet ſuperiore.* Idem [c] alibi : *Quid eſt quod contra vim fieri ſine vi poſſit ?* + Apud Ulpianum eſt : [d] *Vim vi repellere licere Caſſius ſcribit, jus natura comparatur, apparet autem,* inquit, *ex eo arma armis repellere licere.* + Ovidius dixerat : (*De Art. Am.* III. 492.)

Armaque in armatos ſumere jura ſinunt.

[b] De Offic. I, 11.

[c] Epiſt. Fam. XII, 3.

[d] L. 1. §. 27. vim vi D. de vi & vi armata.

+ II. 1. Id quod dicimus, non omne bellum juri naturæ adverſari, probatur amplius ex ſacra hiſtoria. + Nam cum adverſus Reges quatuor, qui Sodoma

GROTII.

[d] *Sed apta armis parandis ac tractandis manus, qua etiam pro armis uti ſponte ſua, nec aliunde id edoctos infantes videmus*] *Caſſiodorus* de anima : *Et quoniam neque cornu, neque dente, neque fuga (ſicut alia animalia) corporis humani forma ſe prævalet vindicare, robuſtus illi thorax, brachiaque conceſſa ſunt : ut illatam injuriam manu defenderet, & objectu corporis quaſi quodam clypeo vindicaret.* (Pag. 296. *Edit. Pariſ.* 1589.)

GRONOVII

16 *Manum pro haſta*] Lucret. 5. 1285. *Arma antiqua manus, denteſque, ungueſque fuerunt.*

17 *Quæ ſecundo ac potiore loco*] Bellum non repugnare ſecundis, & excellentioribus naturæ.

18 *Dominium*] Certarum rerum jus proprium.

19 *Jus eſſet occupantis*] Ut nunc quoque in iis quæ communia ſunt, quæ publica, quæ univerſitatis.

20 *Si unumquodque*] Hinc jure culpat *Themiſtocles* Lacedæmonios, quod imbecillitate ſociorum potentiam quærerent, *Juſtin.* 2. ult.

GRO-

doma diripuerant, Abrahamus cum [21] miniſtris, ac fœderatis ſuis armatus victoriam reportaſſet, Deus + per ſacerdotem ſuum Melchiſedecum factum ejus probavit. Ita enim illi Melchiſedecus: *Laus ſit Deo altiſſimo, qui tradidit hoſtes tuos in manum tuam*, Gen. XIV, 20. At ceperat arma Abrahamus, ut ex hiſtoria apparet, + ſine ſpeciali Dei mandato: + fretus igitur jure naturæ vir non ſanctiſſimus tantum, ſed & ſapientiſſimus, + etiam [22] extraneorum (cc) Beroſi, atque (dd) Orphei teſtimonio. [23] + Hiſtoria ſeptem populorum, quos Iſraëlitis exſcindendos Deus tradidit, + non utar: [24] fuit enim ibi mandatum ſpeciale ad exequendam rem à Deo judicatam in populos maximorum criminum reos: + unde hæc bella in ſacris literis Dei bella proprie nominantur, quippe Dei juſſu, non humano arbitrio ſuſcepta. + Ad rem magis pertinet quod Amalecitæ vim ſibi inferentes Hebræi, ducibus Moſe ac Joſua, armis repulerunt, Exod. XVII. + Quod Deus ante factum non juſſerat, poſt factum probavit.

2. + Sed & leges generales, ac perpetuas de modo gerendi belli Deus populo ſuo præſcripſit Deut. XX, 10. 15. + eo ipſo oſtendens juſtum bellum etiam ſine mandato ſpeciali ſuo eſſe poſſe, + nam aperte ibidem cauſam ſeptem populorum ab aliorum populorum cauſa diſtinguit: ac cum [25] de juſtis cauſis belli ſuſcipiendi nihil ibidem edicat, + eo ipſo oſtendit eas [26] naturaliter ſatis eſſe manifeſtas: + qualis cauſa tuendorum finium in bello Jephtæ adverſus Ammonitas. Jud. XI. + violatorum legatorum in bello Davidis adverſus eoſdem, II. Sam. X. Simul notandum quod dicit + divinus ad Hebræos ſcriptor, Gedeonem, Baracum, Samſonem, Jephten, Davidem, Samuelem, atque alios [27] + per fidem debellaſſe regna, invaluiſſe in bello, exercitus exterorum vertiſſe in fugam, XI, 33. 34. quo loco, + ut iſtius diſſertationis ſeries docet, in fidei nomine includit perſuaſionem, qua id quod fit, Deo placere creditur. Sic & Davidem ſapiens femina ait, præliari Dei prælia, I. Sam. XXV, 28. + id eſt pia, ac juſta.

+ III. 1. Probatur idem quod dicimus + omnium gentium, ac præcipue ſapientum conſenſione. + De vi qua vita defenditur notus Ciceronis [a] locus, ipſi naturæ teſtimonium perhibens: + *Eſt hæc non ſcripta, ſed nata lex, quam non* [28] *didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus*

[a] *Pro Milone c. 4.*

GRONOVII.

21 *Miniſtris*] Clientibus, libertis, ſervis.

22 *Extraneorum*] Infidelium, paganorum, gentilium.

23 *Hiſtoria ſeptem*] Erant Cananitæ, Hethitæ, Hevitæ, Phereſitæ, Girgaſitæ, Amalecitæ, Jebuſitæ. *Joſue* 3, 10.

24 *Fuit enim*] Id bellum fuiſſet juſtum, etſi nullum aliud eſſet bellum juſtum, ex iis, quæ dicta ſunt cap. 1. 10. & 15.

25 *De juſtis nihil*] Certas & expreſſas, tanquam ſolas, & vere juſtas non definiat.

26 *Naturaliter*] Plerumque, ut plurimum. (Immo, ex lumine naturali. *J. B.*)

27 *Per fidem*] Quaſi diceret, quod credebant ac certum habebant, Deum eſſe Deum ipſorum, & vindicem juſtæ cauſæ, ac velle eos armorum remedio adverſus violentiam iniquorum uti. Fortaſſe tamen voluit, Deum proſperaſſe illorum arma propter fidem, qua exſpectabant venturum Meſſiam.

28 *Didicimus, accepimus, legimus*] Id eſt, didicimus vel traditam à magiſtris, vel hauſtam ex libris: nam *accipere* diſcentium eſt. Sic à ſacerdotibus Ægyptiis numeros, & cœleſtia Platonem accepiſſe ſcribit *Cicero* 2. Fin. 29. *Juſtin.* 11, 3.

(cc) Locus *Beroſi* refertur à JOSEPHO, *Antiq. Jud.* Lib. I. Cap. 8. (Cap. VII. §. 2. *Edit. Hudſon.*) *J. B.*

(dd) Aut potius veteris Poetæ, qui nomen *Orphei* adſumſit. Exſtat fragmentum apud CLEMENTEM

mus, expreſſimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, [e] 29 + *omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis.* Item: [a] *Hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent.* Cajus Juriſconſultus: [b] *adverſus periculum naturalis ratio permittit ſe defendere.* [c] Florentinus Juriſconſultus: *Jure hoc evenit, ut quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimetur.* [d] Joſephus: φύσεως γὰρ νόμος ἰσχυρὸς ἐν ἅπασι, τὸ ζῆν ἐθέλειν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς φανερῶς ἀφαιρουμένους ἡμᾶς τοῦτο, πολεμίους ἡγούμεθα. *Eſt enim naturæ lex illa,* + *quæ in omnibus valet, ut velint vivere, idque ipſum eſt quapropter eos, qui vita manifeſte nos volunt ſpoliare, hoſtes cenſemus.*

a Ibid. c. 11.
b L. itaque. 4. princ. D. ad l. Aquil.
c L. 3. ut vim D. de Juſt. & jure.
d De bello Jud. l. III. Cap. 8. §. 5. Ed. Hudſon.

2. Adeoque manifeſtam æquitatem hoc habet, + ut in beſtiis etiam, + quæ juris non rem ipſam, ut diximus, ſed 30 umbram habent quandam, diſtinguamus inter vim, quæ injuriam infert, & quæ propulſat. Nam cum dixiſſet Ulpianus, [e] animal [f] quod ſenſu, id eſt rationis uſu, caret, non poſſe injuriam feciſſe, mox tamen ſubjungit, + cum arietes, vel boves 31 commiſiſſent, & alter alterum occidiſſet; Q. Mutio auctore diſtinguendum, ut ſi quidem is periiſſet qui aggreſſus erat, ceſſaret actio; ſi is, qui non provocaverat, competeret actio. + Cui explicando ſerviet illud Plinii: (ee) *Leonum feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus non petunt ſerpentes; ſed ſi vis inferatur, nulla eſt cui non ſit ira, non ſit anima injuriæ impatiens, & prompta, ſi noceas, ad ſe defendendum alacritas.*

e L. 1. D. ſi quadr. paup. f. §. Ait: 1. & §. Cum arietes: 11. Adde Ex. XXI, 28.

+ IV. 1. De jure naturali ergo, + quod & gentium dici poteſt, + ſatis conſtat eo bella non omnia improbari.

2. + Ju-

MENTEM ALEXANDRINUM, *Strom.* L. V. & apud EUSEBIUM, *Præpar. Evangel.* XIII. 12. unde Auctor noſter ipſe attulit, Not. in Tractatum *De Verit. Rel. Chriſt.* Lib. 1. §. 16. & in *Matth.* V, 31. ſub fin. *J. B.*

GROTII.

e *Omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis*] Seneca: *Tutela certiſſima ex proximo eſt, ſibi quiſque permiſſus eſt.* (Epiſt. CXXI.) *Quinctilianus* VII. cap. 11: *Primum in omni genere debet eſſe defenſio, quia natura potior eſt ſalus noſtra, quam adverſarii pernicies.* (Ubi tamen locus ſeſe ita habet: *Quo in genere ſemper prior eſſe debebit defenſio: Primum, quia* &c. Pag. 403. *Ed. Obrecht.*) Bene ergo in Trachiniis *Sophocles*: [verſ. 281. 282.]

εἰ γὰρ ἐμφανῶς ἠμύνατο,
Ζεὺς τ' ἂν συνέγνω σὺν δίκῃ χειρουμένῳ.

nam ſi ſe ipſe tutaſſet palam,
Veniam dediſſet jure pugnanti Deus.

vide & *Wiſigothorum* legem lib. VI. tit. IV. cap. 6.

f *Quod ſenſu, id eſt rationis uſu, caret*] Similem in modum *Seneca* de feris loquitur: *Adeo etiam quæ extra intellectum, atque æſtimationem beneficii ſunt poſita, aſſiduitas tamen meriti pertinacis evincit.* Vide totum locum de beneficiis libro 1. cap. III. & compara quæ ad præfationem ex *Philone* poſuimus, §. 7.

GRONOVII.

29 *Omnis honeſta*] Quidvis tentaremus, nihil non licere putaremus, vel ſi occidendi eſſent, ad nos liberandos.

30 *Umbram*] Simulacrum, imaginem, inſtar.

31 *Commiſiſſent*] Cornibus invicem ſe petiiſſent. Unde *arietare* frequens *Senecæ* pro impellere.

(ee) Prima quidem verba iſtius loci leguntur apud PLINIUM, *Hiſt. Natur.* Lib. VII. *Præfat.* in fine. Verum reliqua ab illis, *Sed ſi vis inferatur* &c. non ibi exſtant, nec alibi, quod ſciam, apud eundem Auctorem. Adeo ut in unum compegerit *Grotius* duo loca diverſorum Scriptorum, dum ſcilicet exſcribit alios, qui ita juncta adferunt: ſic enim FRANCIS. CONNANUS, *Comm. Jur. Civ.* Lib. 1. Cap. IV. num. 8. MARC. LYCKLAMA, *Membran.* Lib. VII. Eclog. XLII. pag. 394. Simile exemplum videbimus infra, ad Lib. II. Cap. 11. §. 13. Notâ ult. Auctoris. *J. B.*

2. + Jure autem gentium, voluntario itidem, non damnari bella ſatis nos docent hiſtoriæ, + & omnium populorum leges ac mores. Imo g [32] jure gentium introducta eſſe bella, + dixit [a] Hermogenianus: + quod paulo aliter quam vulgo accipi ſolet interpretandum cenſeo: nempe + ut certa bellorum forma à jure gentium ſit introducta, + quam formam quæ habeant bella, ea peculiares ex jure gentium effectus conſequantur: (ff) unde diſtinctio naſcitur, qua utendum nobis erit infra, [b] + in bellum ſolemne juris gentium, quod & [33] juſtum, + id eſt plenum, dicitur, + & non ſolemne, + quod tamen non ideo juſtum eſſe deſinit, id eſt juri congruens. + Nam aliis bellis, + modo æqua ſubſit cauſa, + jus gentium non adſiſtit quidem, ſed nec reſiſtit, + ut infra latius explicabitur. + *Jure gentium* (inquit [c] Livius [34]) *ita comparatum eſt, ut arma armis propulſentur.* Et Florentinus [d] + jus eſſe gentium, ait, ut vim atque injuriam propulſemus, ut corpus noſtrum tutemur.

a L. Ex hoc jure. 5. D. de juſt. & jure.
b Lib. I. cap. 3, §. 4. Lib. III. *cap. 3. per tot. &* L. IV. §. 1.
c Lib. XLII. *c.* 41. *num.* 11.
d L. ut vim. 3. D. de juſt. & jure.

V. 1. + De jure divino voluntario + major eſt difficultas. + Neque hic objiciat quiſquam jus naturæ eſſe immutabile, + ac proinde à Deo nihil in contrarium potuiſſe conſtitui: + id enim verum eſt in iis, quæ [35] jus naturæ vetat, [36] aut præcipit; + non in iis, quæ jure naturæ [37] licent tantum: + nam quæ ejus ſunt generis, + cum proprie juris naturæ non ſint, ſed [38] + extra jus naturæ, & vetari poſſunt, & præcipi.

2. + Solet ergo primum à nonnullis contra bellum adferri lex data Noæ ejuſque poſteris, ubi Deus ſic loquitur, Gen. IX, 5, 6. + *Quin etiam ſanguinem veſtrum, id eſt animarum veſtrarum, repoſcam: ab omni beſtia repoſcam eum: atque etiam de manu hominis alterius, utpote fratris, repoſcam hominis animam.* + *Quiſquis effuderit ſanguinem hominis,* [39] *qui eſt in homine, ſanguis ejus effundetur: quia hominem ad effigiem ſuam fecit Deus.* Hic ergo + quidam illud, quod de repoſcendo ſanguine dicitur, generaliſſime intelligunt, & alte-

G R O T I I.

g *Jure gentium introducta eſſe bella*] Scriptor vitarum illuſtrium in Themiſtocle: *Profeſſus eſt Athenienſes ſuo conſilio, quod communi jure gentium facere poſſent, Deos publicos, ſuoſque patrios, ac penates, quo facilius ab hoſte poſſent defendere, muris ſepſiſſe.* [CORN. NEPOS, Cap. VII. *num.* 4.]

G R O N O V I I.

32 *Jure gentium*] Fortaſſis hoc vult, id quod in bellis juſtum eſt (nempe, non ut vim inferamus alios non lædenti, ſed ut vim prohibeamus, armis reſiſtendo ſi quis vim fecerit, & vitam, bona, libertatem noſtram & noſtrorum aggreſſus fuerit) id neceſſitate atque uſu edoctas comparaviſſe gentes.

33 *Juſtum, id eſt plenum*] *Juſtum* aliquando eſt, in quo adhibetur certus ordo, moduſque rerum ac verborum: & diverſum eſt tumultuario, inapparato, incondito; aliquando, quod eſt juri conveniens, & contra eſt injuſtum, iniquum, illegitimum. Priori ſenſu bellum minus ſolemne non eſt juſtum; poſteriori eſſe poteſt.

34 *Inquit Livius*] Lib. XLII. cap. 42.

35 *Jus naturæ vetat*] Tanquam nunquam non turpia.

36 *Aut præcipit*] Tanquam ſemper honeſta.

37 *Licent tantum*] Quæ ſive omittantur, ſive fiant, nihil peccatur, niſi quibuſdam temporibus & occaſionibus, quale eſt bellum gerere in offendentes.

38 *Extra jus naturæ*] Non ſunt de imperatis naturæ, ſed de indulgentia; non leges, ſed legum beneficia, quæ ubi valeant, ubi non, tempus & res præſens docent.

39 *Qui eſt in homine*] Hebr. באדם *in homine*, & hoc referunt ad membrum ſequens, ut ſit per hominem, qui nempe juſte vindicet facinus, ſanguinem ejus effuſum iri. Quod non improbat auctor ad locum iſtum.

(ff) Non videtur de diſtinctione illà cogitaſſe Juriſconſultus: ſed hoc velle tantum, regulas, quæ in Bello obſervantur, ut juſtum habeatur, ex præceptis naturalis Rationis conſtitutas fuiſſe & inductas. Talibus enim naturalis Rationis dictatis cenſetur Jus Gentium, ex mente veterum. *J. B.*

G R O-

Digitized by Google

alterum de effundendo viciſſim ſanguine, 40 + comminationem eſſe volunt, non approbationem : + quorum neutrum mihi ſe perſuadet. Nam 41 interdictum de ſanguine non effundendo 42 + latius non patet, quam quod in lege eſt, *Non occides* ; quod neque capitalibus ſuppliciis, neque bellis obſtitiſſe manifeſtum eſt. Lex ergo + tam hæc, + quam illa, + non tam novi aliquid conſtituit, + quam jus naturæ prava conſuetudine obliteratum declarat, atque repetit : + unde 43 verba illa intelligenda in eo ſunt ſenſu, qui 44 vitium includit ; + ſicut homicidii nomine non quamvis hominis cædem intelligimus, ſed 45 deſtinatam, & 46 innocentis. Quod vero ſequitur de ſanguine viciſſim effundendo, + videtur mihi 47 non factum nudum, 48 ſed jus continere.

3. + Rem ita explico. Natura non iniquum eſt, ut quantum quiſque fecit mali, tantundem patiatur, juxta illud, quod h 49 + Rhadamanthi jus dicitur :

Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρξε δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο.

Quæ fecit ſi quiſque ferat, jus fiet, & æquum.

50 Seneca pater hanc ſententiam ſic retulit : *Juſtiſſima patiendi vice, quod quiſque alieno excogitavit ſupplicio*, 51 *excipit ſuo.* + Ex hujus naturalis æquitatis ſenſu Cain parricidii ſibi conſcius dixerat, Gen. IV, 14. *qui inveniet me, interficiet me.* Sed Deus primis illis temporibus, aut ob hominum raritatem, aut quia paucis adhuc graſſantibus minus opus erat exemplo, + id quod naturaliter licitum videbatur edicto repreſſit, + & contactum quidem, ac commercium homicidæ defugi voluit, + at vitam ei non eripi ; quomodo & Plato (gg) in legibus conſtituit, & olim in Græcia uſurpatum his verſibus docet Euripides : [Oreſt. verſ. 511, & *ſeqq.*]

Καλῶς

GROTII.

h *Rhadamanthi jus*] Apud *Apollodorum* lib. II. Νόμος Ῥαδαμάνθυος· ὅς ἂν ἀμύνηται τὸν χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντα ἀθῷον εἶναι. *Lex Rhadamanthi : ſi quis ſe ultus ſit de eo, qui prior vim intulerit, impune id ferat.* (Cap. IV. §. 9. *Ed. Gale.*)

GRONOVII.

40 *Comminationem*] Tanquam denuntiet Deus, quid ipſe facturus ſit, vel per malos & injuſtos ; ſolet enim & peccatis peccata punire : non conſtituat & ordinet lectum genus hominum, qui vindices homicidii, & ſimilium ſint rerum capitalium. Quemadmodum Davidi minatur 2. Sam. XII, 1. & 12.

41 *Interdictum*] Noacho datum.

42 *Latius non*] Nihil amplius vetat, quam Moyſi dictum.

43 *Verba illa*] Effundere ſanguinem, & occidere.

44 *Vitium includit*] Ut injuria effundere, inſontem occidere.

45 *Deſtinatam*] Conſilio & propoſito factam, non fortuitam.

46 *Innocentis*] Qui nihil commeruerit, cur vitâ privaretur.

47 *Non factum nudum*] Quaſi minetur Deus, quid eventurum ſit per aliquem in eodem actu peccantem.

48 *Sed jus*] Immo præcipit quid legitima poteſtas facere debeat.

49 *Rhadamanthi*] Pythagoræorum ἀντιπεπονθὸς, talio : Καὶ τοι βούλονταί γε τοῦτο λέγειν καὶ τὸ Ῥαδαμάνθυος δίκαιον, Εἴκε πάθοι &c. *Ariſtotel.* 5. Ethic. 8. *Seneca* ludo de morte Claudii : *Illum tantum altera parte audita condemnat Æacus, & ait :* Εἴκε πάθοι· Ariſt. 1. Magnorum Mor. 34. Καὶ τὸ ἀντιπεπονθὸς οὐ μέντοιγε ὡς οἱ Πυθαγόρειοι ἔλεγον· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ᾤοντο δίκαιον εἶναι, ἅ ἐποίησέ τις, ταῦτα ἀντιπαθεῖν. Ejuſdem op. 3. 4. Δοκεῖ δέ τισι καὶ τὸ ἀντιπεπονθὸς ἁπλῶς εἶναι δίκαιον, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι ἔφασαν· ὡρίζοντο γὰρ ἁπλῶς τὸ δίκαιον τὸ ἀντιπεπονθὸς ἄλλῳ· τὸ δ' ἀντιπεπονθὸς οὐκ ἐφαρμόττει οὔτ' ἐπὶ τὸ διανεμητικὸν δίκαιον, οὔτ' ἐπὶ τὸ διορθωτικόν· καί τοι βούλονταί γε τοῦτο λέγειν καὶ τὸ Ῥαδαμάνθυος δίκαιον· Εἴκε πάθοι. [In illo verſu legendum : Αἴκε πάθοις τά κ' ἔρξας, &c. Vide Cl. SPANHEM. Comment. Gallic. in *Cæſares* JULIANI Probat. *Not.* 316. p. 54., 55. nuperæ Edit. Amſtelod. 1728.]

50 *Seneca*] Præf. 5. Contr.

51 *Excipit*] Expiat.

(gg) Vide *De Legib.* Lib. IX. Tom. II. pag. 864, & *ſeqq.* Ed. H. Steph. *J. B.*

Καλῶς ἔθεντο ταῦτα πατέρες οἱ πάλαι·
Εἰς ὀμμάτων μὲν ὄψιν οὐκ εἴων περᾷν,
Οὐδ᾽ εἰς ἀπάντημ᾽, ὅς τις αἷμ᾽ ἔχων κυρεῖ·
Φυγαῖσι δ᾽ ὁσιοῦν, ἀνταποκτείνειν δὲ μή.

Quam bene parentum provida ætas ſtatuerat,
Ut cogeretur de via decedere,
Hominumque viſu cæde patrata nocens,
Fugaque lueret triſte, non letho, ſcelus!

a Lib. III. §. 45. Ed. Oxon. Quo & illud pertinet [a] Thucydidis: εἰκὸς τοπάλαι τῶν μεγίστων ἀδικημάτων μαλακωτέρας κεῖσθαι αὐτὰς (τὰς ζημίας), παραβαινομένων δὲ τῷ χρόνῳ εἰς τὸν θάνατον αἱ πολλαὶ ἀνήκουσι. *Credibile eſt antiquitus, quamvis gravium delictorum* [i] *leves fuiſſe pœnas: ſed cum*
b Lactant. Lib. II. *ea progreſſu temporis contemnerentur, ventum ad mortem.* [b] Lactantius: (hh) *Adhuc enim videbatur nefas, quamvis malos, tamen homines, ſupplicio capitis afficere.*

4. Ab uno facto illuſtri ſumta [52] + conjectura divinæ voluntatis in legem

GROTII.

i *Leves fuiſſe pœnas*] Servius ad primum librum Æneidos: (*verſ.* 136.) *Luetis, perſolvetis. Et hic ſermo à pecunia deſcendit: antiquorum enim pœnæ omnes pecuniariæ fuerunt.* Et ad librum ſecundum: (*verſ.* 229.) *Expendere, tractum eſt à pecunia, nam apud majores pecuniarias pœnas conſtat fuiſſe, cum adhuc rudi ætate pecunia ponderaretur, quod ad capitis pœnam deinde uſurpatum eſt.* Ad ſextum: (*verſ.* 20.) *Pendere, tractum eſt à pecuniaria damnatione.* Memorat *Plinius* Hiſtoriæ Naturalis lib. VII. cap. LVI: primum capitis judicium in Areopago eſſe actum.

(hh) Locus eſt *Inſt. Div.* Cap. X. *num.* 23. *Ed. Cellar.* ubi agitur de Exſulibus, quibus, apud veteres *Romanos*, igni & aquâ interdicebatur. *J. B.*

GRONOVII.

52 *Conjectura divinæ voluntatis in legem ivit*] Ab inſigni exemplo, quod Deus in fratricidam ſtatuerat, homines ante diluvium argumentati, & colligentes nondum placere Deo eadem cæde lui, quamquam naturalis id ratio ſuaderet, capitali ſupplicio in homicidas abſtinuerunt, quaſi vetito ipſius Dei lege: Videtur ſpecioſius dici quam verius. Sane non exſtat præceptum Dei de homicida capite puniendo ante diluvium: ſed cum prior ille mundus per annos mille ſexcentos ſteterit, & haud dubie infinitis populis, nationibus, civitatibus frequentatus fuerit, vix videtur veriſimile, ut eos aut naturalis ratio, aut ſua ſecuritas, aut neceſſitas, quæ delictis creſcentibus augeri pœnas imperat, non docuerit tam juſto ſupplicio ſcelus refrenandum eſſe. Edictum de Caino ſimile eſt illis reſcriptis Principum, quibus alicui ſine exemplo ſubveniunt, quæ perſonam non tranſgrediuntur, ut loquitur Imperator §. 6. Inſtit *de Jure naturæ, gentium, & civili.* Ipſe Cainus oſtendit ſe metuere, & exſpectare quod feciſſet. Cur? quia natura eum monebat: *Tibi quod non vis fieri, alteri ne feceris.* Quod autem pœnæ exemptus eſt, admitto facile rationem auctoris, ob hominum raritatem ei parci Deum juſſiſſe: at id tranſiiſſe in legem cur videatur, ceſſante ratione, & mundo tot ſæculis frequentato? Nec juvat exemplum Lamechi, quem accipere poſſumus hæc profatum, non ut gentium jus, ſed ſuæ ſalutis muniendæ gratia, atque ut vindices facinoris à ſuo corpore, & capite abſterreret. Ut ille medicus regi Ludovico XI. apud *Comineum* lib. X. *Non dubito quin me quoque ſis ejecturus, ſicuti reliquos omnes; verum ſanctiſſimo jurejurando tibi confirmo, poſt meum abs te diſceſſum non te victurum ſupra octavum diem.* Minæ ſunt hæ, non jus, aut veritas. Illud facile conceſſerim, in paucitate hominum, & ante diluvium, & poſt (etſi tum jam capitale ſupplicium edicto ſanxiſſet Deus) aliquamdiu exilio tantum, aut mulcta diverſos apud populos luiſſe culpam homicidas. Id non confirmant tantummodo, quos advocat auctor, ſed & leges barbarum gentium, quæ Romanum imperium conculcarunt. Lex *Salica* tit. XLIII. *Si quis ingenuum Francum, aut Barbarum hominem ociderit, qui lege Salica vivit, octo millibus denarium, qui faciunt* CC. *ſolidos* (ſolidus intelligitur aureus, qui XL. denariis argenteis æſtimatur, de quo egimus in lib. III. de pec. vet.) *culpabilis judicetur. Si quis Romanum hominem, convivam Regis occiderit, duodecim millia denariûm, qui faciunt* CCC. *ſolidos, culpabilis judicetur.* Lex Alemanorum tit. XLIV. *Si quis hominem occiderit, ex Weregeldus* (Weregeldum genus mulctæ) *eum ſolvat. Si fæminam*, XVIII. *Weregeldis.* Lex Bajavaricorum tit. 3. num. XIII. *Si quis liberum hominem occiderit, ſolvat parentibus ſuis, ſi habet: ſi autem non*

Digitized by Google

gem ivit, + ita ut Lamechus quoque [k] + ſimili facinore perpetrato impunitatem ſibi ab hoc exemplo promiſerit, Gen. IV, 24.

5. + At cum jam ante diluvium, gigantum ætate, promiſcua invaluiſſet cædium licentia, inſtaurato poſt diluvium humano genere, + ne mos idem invaleſceret, 53 + ſeverius occurrendum Deus cenſuit: & repreſſa prioris ſæculi lenitate, + quod natura non iniquum eſſe dictabat, & ipſe permiſit, [l] 54 ut inſons eſſet, qui homicidam occidiſſet: + quod poſtea 55 inſtitutis judiciis 56 ſummas ob cauſas ad judices ſolos reſtrictum eſt; + ita tamen ut moris priſtini veſtigium manſerit 57 in jure ejus, qui occiſum ſanguine proxime attingeret, etiam poſt Moſis legem, qua de re infra [a] fuſius agetur.

[a] *Cap.* III. *per tot.* & *L.* II. *c.* XX. §. 8. 31. & §. 40.

6. + Magnum habemus auctorem noſtræ interpretationis Abrahamum, + qui cum legem Noæ datam non ignoraret, arma ſumſit in reges quatuor, ut quæ plane crederet cum ea lege non pugnare. + Sic & Moſes Amalecitis + populum oppugnantibus arma juſſit opponi, + naturæ ſcilicet jure uſus: + nam Deum de hac re ſpeciatim conſultum non apparet, Exod. XVII, 9. Adde jam, quod + capitalia ſupplicia nec in homicidas tantum, ſed & in alios facinoroſos uſurpata apparet, + non modo apud 58 populos extraneos, + ſed apud ipſos piæ doctrinæ alumnos, Gen. XXXVIII, 24.

7. Nimirum 59 + conjectura divinæ voluntatis, + ipſa naturali ratione adjuvante, à ſimilibus ad ſimilia proceſſerat, ut quod in homicidam conſtitutum erat, + in alios quoque eximie nocentes non iniquum videretur. Sunt enim quædam, + quæ vitæ æquiparantur, + ut exiſtimatio, + pudor virginalis, + fides matrimonii, aut ſine quibus vita tuta eſſe non poteſt, + ut 60 imperii ſocietatem continentis reverentia: adverſum quæ qui faciunt, ii homicidis meliores non videntur.

8. Huc

non habet, ſolvat duci, vel cui commendatus fuit (i. e. qui patronus ejus, vel cujus ipſe cliens) *dum vixit, bis* LXXX. *ſolidos. De fæminis eorum, ſi aliquid de iſtis actis contigerit, omnia dupliciter componantur.* Lex Ripuariorum: *Si quis ingenuus hominem ingenuum Ripuarium occiderit*, CC. *ſolidis culpabilis judicetur.* Lex Saxonum: *Qui nobilem occiderit*, 1440. *ſolidis componat.* Lex Anglorum: *Si quis Adelingum occiderit* (diſtinguebant homines in Adelingos, Frilingos, & Ligios, i. e. nobiles, liberos, & ſervos) DC. *ſolidis componat, qui liberum occiderit*, CC. *ſolidis componat, qui ſervum occiderit*, XXX. *ſolidis componat.* Lex Friſiorum: *Si nobilis nobilem occiderit*, LXX. *ſolidis componat: ſi nobilis liberum occiderit, ſolidos* LIV. *& unum denarium ſolvat; ſi liber nobilem*, LXXX. *ſolidis componat.* Lex Longobardorum lib. 1. tit. 9. *Si quis homicidium perpetraverit abſconſe in Barone, libero, vel ſervo, vel ancilla, & unus fuerit, aut duo tantum, qui ipſum homicidium fecerit, componat* DCCCC. *ſolidis.*

53 *Severius occurrendum*] Verbis adductis ex Geneſ. IX, verſ. 5. & 6.

54 *Ut inſons*] Ut liceret cunctis bonis, & innoxiis necem fraude interfecti hominis ulciſci, & homicidam perimere: quique id feciſſet, ut nullam culpam contraheret.

55 *Inſtitutis judiciis*] Poſtquam placuit & lites dirimendas, & delicta punienda ſelectis judicibus, & magiſtratibus committi.

56 *Summas ob cauſas*] Quia multi eo jure abutebantur.

57 *In jure ejus*] Numer. 35.

58 *Populos extraneos*] Exſortes fœderis divini.

59 *Conjectura*] Quod ſtatuerat jam Deus homicidam capitali ſupplicio puniri, id interpretati ſunt homines eum velle extendi ad eos, qui non levius peccarent homicidis in ſocietatem humanam, & hos per ſupplicium luere.

60 *Imperii ſocietatem*] Unde lex majeſtatis.

GROTII.

k *Simili facinore perpetrato*] Aut potius, ſi quid ſimile perpetraſſet; nam hunc ſenſum ferunt verba quæ apud Moſem.

l *Ut inſons eſſet, qui homicidam occidiſſet*] *Joſephus*: παραινῶ μὲν τοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι ϗ καθαρεύειν φόνου ϗ δράσαντας τι τοιῦτο κολάζεσθαι. *Edico ut à cæde humana puræ habeantur manus: quod ſi quis cædem commiſerit, pœnam ferat.* (Lib. 1. Cap. III. §. 8. *Ed. Hudſon.*)

8. Huc pertinet + vetus, quæ apud Hebræos exſtat, traditio, + leges plures Noæ filiis datas à Deo, quæ non omnes à Moſe narratæ ſunt, + quia ſatis erat ad ipſius inſtitutum, eas poſtea in lege peculiari Hebræorum eſſe comprehenſas. Sic + adverſus nuptias [61] inceſtas legem veterem, quamquam à Moſe + ſuo loco non memoratam, exſtitiſſe apparet Levit. XVIII. Inter ea autem, quæ Noæ liberis Deus edixit, hoc quoque ajunt fuiſſe, + ut non homicidia tantum, ſed & adulteria, & + concubitus inceſti, item + violentæ rapinæ morte punirentur. [62] Quod ipſum confirmant Jobi verba XXXI, 11.

9. Jam vero data per Moſem lex ſanctionibus capitalibus + rationes adjicit, quæ apud alios populos non minus quam apud Hebræum populum valent: ut + Levit. XVIII, 24. 25. 27. 28. + Pſal. CI, 5. Prov. XX, 8. + Et peculiariter de homicidio dicitur terra [63] non poſſe expiari niſi ſanguine homicidæ fuſo, Num. XXXV, 31. 33. + Præterea abſurdum cogitatu eſt, Hebræo populo indultum, diſciplinam, & ſalutem publicam ac ſingulorum munire pœnis capitalibus, ac ſe bello tueri, cæteris autem regibus gentibuſque idem eodem tempore non licuiſſe: + neque tamen reges eos, aut gentes unquam à prophetis admonitos improbari à Deo uſum capitalium ſuppliciorum, ac bella omnia, + ſicut de aliis peccatis admoniti ſæpe ſunt.

10. Imo contra quis non credat, cum lex Moſis de judiciis expreſſam habuerit divinæ voluntatis imaginem, + recte ac pie facturas fuiſſe nationes, quæ inde ſibi exemplum peterent? + Quod certe Græcos, Atticos præſertim, feciſſe credibile eſt: + unde (ii) tanta in jure veteri Attico, & quod inde ſumtum eſt Romano XII. tabularum [64] cum legibus Hebræis ſimilitudo eſt. Sufficere hæc videntur, + ut appareat legem Noæ datam non eum habere ſenſum quem volunt, qui bella omnia eo argumento impugnant.

VI. 1. + Speciem majorem habent + quæ ex Evangelio contra bellum adferuntur: in quibus examinandis non illud mihi ſumam, quod ſumunt multi, in Evangelio [65] extra præcepta credendi, & ſacramentorum, nihil eſſe quod non ſit juris naturalis; id enim, quo ſenſu à pleriſque ſumitur, verum non puto.

2. Illud libens agnoſco, + nihil nobis in Evangelio præcipi, quod non naturalem habeat honeſtatem: + ſed non ulterius nos obligari legibus Chriſti, quam ad ea, ad quæ jus naturæ per ſe obligat, cur concedam non video. + Et qui aliter ſentiunt mirum quam ſudent, + ut probent quædam, (kk) quæ Evangelio vetantur ipſo jure naturæ eſſe illicita, m + ut concubinatum

GROTII.

m *Ut concubinatum, divortium*] Spectat huc illud *Hieronymi*: (*ad Ocean.* Tom. 1. p. 198. *C. Ed. Baſil.*) *Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ Chriſti, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit.*

GRONOVII.

61 *Inceſtas*] Intra gradus conſanguinitatis vetitos jungi.

62 *Quod ipſum*] Adulterium eſſe crimen, quod plectat judex.

63 *Non poſſe expiari*] Piaculo obligari omnes regionis incolas, ubi homicidium factum eſt, quod tolli nequeat.

64 *Cum legibus*] Ut apparet ex Fragmentis JC. cum lege Moyſis collatis, & editis à *P. Pithæo* Lutet. 1573. [nuperrimè autem in *Juriſprudentia Ante-Juſtinianea* Viri Eruditiſſimi ANT. SCHULTINGII.]

65 *Extra præcepta*] Præter myſteria, & ſumma capita Chriſtianæ religionis.

(ii) Vide Auctoris Tractatum *De Verit. Relig. Chriſt.* Lib. 1. §. 15. *in fin.* pag. 28. Ed. nuper. Amſt. *J. B.*

(kk) Vocem illam *quædam* addidi, quæ excidit in omnibus Editionibus, & quam deeſſe nemo non videt. *J. B.* GRO-

Digitized by Google

binatum, + divortium, + matrimonium cum pluribus fœminis. Sunt quidem hæc ejuſmodi, ut eis + abſtinere honeſtius eſſe dictet ipſa ratio; + at non talia ut abſque lege divina nefas in illis appareat. Ad illud vero + quod Chriſtiana lex præcipit, ut alii pro aliis mortis periculo nos objiciamus, 1. Joh. III, 16. + quis dicat ipſo (ll) naturæ jure nos obligari? Juſtini dictum eſt: τὸ κατὰ φύσιν βιῶν, οὐδέπω πεπιστευκότος ἐστίν n + *ſecundum naturam vivere ejus eſt, qui nondum credidit.*

3. Sed ne illos quidem ſequar, qui aliud ſibi ſumunt non exiguum, + Chriſtum ſcilicet in tradendis præceptis, quæ extant Matthæi V, & deinceps, 66 interpretem tantum agere legis per Moſem datæ. Aliud enim ſonant verba toties repetita, *Audiſtis dictum fuiſſe veteribus: Ego vero dico vobis:* + quæ oppoſitio: ſed & Syriaca & aliæ verſiones oſtendunt, + illud *veteribus* ſignificare, ad veteres, non à veteribus; ut *vobis* eſt, ad vos, non à vobis. + Veteres autem illi non alii fuerunt, quam qui Moſis tempore vivebant: + nam quæ ut veteribus dicta recitantur, non legis peritorum ſunt, ſed Moſis, aut verbo tenus, aut ſenſu. *Non occides*, Exod. XX, 13. *Quiſquis occiderit, tenebitur judicio*, Levit. XXIV, 21. Num. XXXV, 16. 17. 30. *Non mœchaberis*, Exod. XX, 14. *Quiſquis dimiſerit uxorem, det ei libellum divortii*, Deut. XXIV, 1. *Non pejerabis, ſed reddes Domino, quæ juraveris*, Exod. XX, 7. Num. XXX, 2. + *Oculum pro oculo, dentem pro dente* + (ſupple, repoſcere liceat in judicio) Levitic. XXIV, 20. Deuter.

G R O T I I.

n *Secundum naturam vivere, ejus eſt, qui nondum credidit*] Locus *Juſtini* eſt ad *Zenam* (pag. 389. *Edit. Sylburg.*) idemque ſenſus apud *Origenem* in excerptis illis, quæ Philocalia dicuntur. (Cap. IX. pag. 36. *Edit. Catabrig.*)

G R O N O V I I.

66 *Interpretem tantum agere legis per Moſem datæ*] *Coccejus* de Fœdere cap. 12. num. 357. *Alting.* Theol. Elenct. p. 411. Hæc tamen ſententia communis eſt omnium Proteſtantium: Chriſtum, nec univerſis, nec ſingulis decalogi præceptis quicquam addidiſſe, quod ad perfectiorem Dei cultum in N. T. pertineat, quia lex Dei perfecta eſt, cui nec addi quicquam poteſt, nec detrahi. Deut. IV, ℣. 2. & XII, ℣. 32. Pſalm. XIX, ℣. 8. & obedientiam omnem, non modo externam, in ſermone, geſtu, facto, ſed etiam internam mentis, voluntatis, affectuum complectitur: Matth. XXII. ℣. 38. & 39. Deut. XXVII, 26. eoque & vitam æternam & pollicetur, & dare poteſt ſervantibus. Levit. XVIII. ℣. 5. Deuter. XXX, ℣. 19. Luc. X, ℣. 25. & 28. collatiſque inter ſe locis ad Rom. X, ℣. 5. Gal. III, 12.

Negant iidem legislatorem proprie dici Chriſtum, niſi quatenus cum Patre & S. Spiritu Deus Triunus legem dedit Moſi in monte Sina. At qua θεάνθρωπος & medius, atque interpres novi Teſtamenti eſt, non concedunt legislatorem eſſe, quia Moſi, ejuſque legi opponitur tanquam gratiæ & virtutis auctor. Joan. I, ℣. 17. officiumque habet proferre Evangelium ex ſinu Patris, intercedere, & fieri victima pro nobis, & dato Spiritu S. nos Patri reconciliare. Joann. I. ℣. 18. Matth. XX, ℣. 28. 2. Corinth. V, ℣. 19. 20. 21. Ad munus ſane propheticum in erudiendo populo pertinuit inſtauratio, & vindicatio legis, remotis Phariſæorum additamentis, & pravis interpretationibus: cæterum nec alia legis præcepta tradidit, ſive per ſe, ſive per Apoſtolos, quam Moſes, nec aliam explicationem addidit, quam quæ à Prophetis tradita eſt, & ſemper tradi debuit. Sic quidem noſtri. At Pontificii ſtatuunt Chriſtum in Evangelio legem Moſis ex imperfecta perfectam, vel ex perfecta perfectiorem reddidiſſe. Sociniani quoque longum texunt catalogum eorum, quæ ſingulis capitibus decalogi addiderit: de quibus plura Theologi. Sic igitur contra Socinianos hic diſputat, ut multa illis concedat.

(ll) Quidni? ſi rectè jus illud intelligamus. Vel exemplum Ethnicorum, qui pro patria ſe morti devoverunt, id refellit. Poſtulat omnino Societatis cuſtodia, de quâ Auctor noſter in Prolegomenis, ut in certis quibuſdam caſibus nonnulli plurimorum ſaluti vitam ſuam donent. Adeoque ipſa obligatio *Martyrii*, qualis ab Evangelio nobis imponitur, à Lege Naturæ ultimo duci poteſt. *J. B.*

G R O-

Deuteron. XIX, 21. *Diliges + proximum tuum* (id eſt Iſraëlitam) Levit. XIX, 18. *& odio habebis inimicum tuum*, [o] + puta ſeptem populos, quibuſcum amicitiam colere, quorumque miſereri vetantur, Exod. XXXIV, 11, Deut. VII, 1. + His addendi Amalecitæ, in quos Hebræi jubentur bellum habere implacabile, Exod. XVII, 16. Deut. XXV, 19.

4. + Sed ad intelligentiam verborum Chriſti omnino notandum, legem per Moſem datam dupliciter accipi: aut ſecundum id, quod commune habet cum aliis legibus, quæ ab hominibus condi ſolent, + quatenus ſcilicet graviora delicta pœnarum [67] aſpectabilium formidine coërcet, Hebr. II, 2. + & populum Hebræum hac ratione in ſtatu civilis ſocietatis continet, + quo ſenſu dicitur νόμος ἐντολῆς σαρκικῆς, Hebr. VII, 16. + & lex factorum, Rom. III, 27. aut ſecundum id, + quod legis divinæ eſt proprium, + quatenus ſcilicet etiam mentis requirit puritatem, + & actus aliquos, qui ſine temporali pœna omitti poſſunt: + quo ſenſu vocatur νόμος πνευματικὸς, Rom. VII, 14. + exhilarans animum, Pſalm. XIX, qui Latinis XVIII, 9. + Legiſperiti, & Phariſæi + priore illa parte contenti, + ſecundam, quæ potior eſt, inſuper habebant, neque inculcabant populo: + quod verum eſſe non ex noſtris dumtaxat libris, ſed ex Joſepho quoque, & magiſtris Hebræorum oſtendi poteſt.

5. Sed etiam + ſecundam hanc partem quod attinet, ſciendum eſt, virtutes, quæ à Chriſtianis exiguntur, + etiam Hebræis aut commendari, + aut præcipi, ſed [p] non præcipi in eo gradu + ac latitudine, quo Chriſtianis. + Utroque autem hoc ſenſu Chriſtus ſua præcepta opponit veteribus; + unde liquet, verba ejus non continere nudam interpretationem. Hæc autem ſciri non + ad hoc tantum, quod nunc in manu eſt, refert, + ſed & ad multa alia, ne legis Hebraicæ auctoritate ſupra quam æquum eſt utamur.

VII. 1. + Omiſſis ergo argumentationibus, quæ minus ſe nobis probant, PRIMUM ac præcipuum teſtimonium, quo bellandi jus a Chriſti lege non plane tolli probamus, eſto Pauli illud 1. ad Timotheum II, 1. 2. 3. *Hortor ergo*

GROTII.

o *Puta ſeptem populos*] In hos odium lege permitti, ait illuſtriſſimus *Abarbanel* ad Deut. XXIII, 21.

p *Non præcipi in eo gradu ac latitudine*] Quædam huc pertinentia vide in notatis ſupra ad finem capitis primi. Egregius inprimis *Chryſoſtomi* locus de Virginitate cap. XLIV: τὸ μὲν γὰρ παλαιὸν οὐ τοσοῦτον ὑμῖν ἀρετῆς πρόκειτο μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, καὶ ἀντιλοιδορεῖσθαι τῷ λοιδορουμένῳ, καὶ χρημάτων ἐπιμελεῖσθαι ἐξῆν, καὶ εὐορκοῦντα ὀμνύναι, καὶ ὀφθαλμὸν ἐξορύξαι ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ μισῆσαι τὸν ἐχθρὸν, καὶ οὔτε τρυφᾷν, οὔτε ὀργίζεσθαι, οὔτε γυναῖκα τὸν μεν ἐκβάλλειν τὸν δὲ ἀντεισάγειν κεκώλυτο, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο κατὰ ταὐτὸν ὁμοῦ γυναῖκας ἔχειν ὁ νόμος ἐπέτρεπε, καὶ πολλὴ καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἡ συγκατάβασις ἦν· κατὰ δὲ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πολλῷ στενοτέρα γέγονεν ἡ ὁδός. *Olim tanta nobis injuncta non erat virtutis menſura, ſed & vindictam ſumere de injuriam inferente, & convitianti reddere convitium, & pecuniis ſtudere licebat, ſed & citra falſimoniam jurare, & pro oculo excutere oculum, & odio habere inimicum: quin nec deliciis frui, nec iraſci, nec uxorem aliam ejicere, recipere aliam, vetitum erat. Parum dixi: etiam duas eodem tempore uxores habere lex ſinebat, multaque & in his, & in aliis rebus erat temporum illorum indulgentia. At poſt Chriſti adventum multo arctior facta eſt via.* (Tom. VI. *Ed. Savil.*) Eodem libro cap. LXXXIII. οὐ τὸ τῆς ἀρετῆς ἀπαιτούμεθα μέτρον ἡμεῖς τε κἀκεῖνοι· *non eadem virtutis menſura à nobis, & ab illis exigitur.* Idem in oratione Filium Patri æqualem, quæ eſt Tomo VI, ait in Evangelio eſſe ἐπίτασιν καὶ προσθήκην ἐντολῶν, *præceptorum & intenſionem, & adjectionem.* (Pag. 717.)

GRONOVII.

67 *Aſpectabilium*] Quæ in oculos incurrunt, quæ pro exemplis ſunt.

GRO-

ergo ante omnia , ut fiant deprecationes , preces , interpellationes , gratiarum actiones pro quibusvis hominibus : pro regibus , & quibusvis in eminentia conſtitutis : q *ut tranquillam , ac quietam vitam degamus cum omni pietate , ac ſanctitate. Nam id bonum gratumque eſt apud Deum ſervatorem noſtrum , qui omnes homines vult ſervari , & ad agnitionem veritatis venire.* Tria enim hinc docemur : + Gratum eſſe Deo , ut reges fiant Chriſtiani : ut Chriſtiani facti reges maneant : quod ita expreſſit Juſtinus Martyr : a εὐχόμεθα τοὺς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σώφρονα τὸν λογισμὸν ἔχοντας εὑρεθῆναι. *Hoc precamur , ut Reges , & Principes ſimul cum regali poteſtate etiam ſanam mentem conſequantur :* & in libro , cui nomen Conſtitutiones Clementis , precatur Eccleſia r Χριστιανὰ τὰ τέλη , id eſt , magiſtratus Chriſtianos ; deinde & hoc Deo gratum eſſe , + ut Chriſtiani reges Chriſtianis aliis vitam tranquillam præſtent.

a Apolog. I. p. 32. Ed. Oxon.

2. + Quomodo vero ? Alibi id explicat Rom. XIII , 4. *Dei miniſter eſt tuo bono. Quod ſi feceris quod malum eſt , metue ; + non enim fruſtra gladium gerit : nam Dei miniſter eſt , vindex ad iram ei , qui quod malum eſt fecerit.* (mm) + Jure gladii per complexionem 68 omnis quidem coërcitio intelligitur , quomodo etiam apud Juriſconſultos interdum ; + ſed ita tamen , ut pars ejus ſumma , id eſt verus gladii uſus , non excludatur. Huic loco illuſtrando non parum ſervit Pſalmus ſecundus , qui quanquam in Davide ſuam habuit veritatem , + plenius tamen & perfectius ad Chriſtum pertinet : ut diſcere eſt Actor. IV , 25. XIII , 33. Hebr. V . 5. Is autem Pſalmus reges omnes hortatur , ut Dei filium venerabundi ſuſcipiant : hoc eſt , ut ſe miniſtros ei exhibeant , 69 + qua reges ſunt ſcilicet , ut recte explicat Auguſtinus , cujus verba ad hanc rem pertinentia apponam : b *In hoc reges , ſicut eis divinitus præcipitur , Deo ſerviunt , in quantum reges ſunt , ſi in regno ſuo bona jubeant , mala prohibeant , non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem , verum etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* Et alibi : c *Quomodo ergo*

b Contra Creſ. Gram. lib. III. cap. 51.

c Ad Bonif. Epiſt. 50. C. 185. num. 19. Ed. Benedict.

G R O T I I.

q *Ut tranquillam, ac quietam vitam degamus cum omni pietate, ac ſanctitate*] *Seneca* Epiſtola LXXIII. Philoſophiæ fideliter deditos falſo , ait, contemtores magiſtratuum , ac regum exiſtimari. *E contrario* , ait ; *nulli adverſus illos gratiores ſunt : nec immerito : nullis enim plus præſtant , quam quibus frui tranquillo otio licet.* Digna eſt quæ legatur epiſtola. ubi & hoc : *Hujus pacis beneficium ad omnes pertinentis , altius ad eos pervenit , qui illa bene utuntur.*

r Χριστιανὰ τὰ τέλη , *id eſt , magiſtratus Chriſtianos*] Niſi hic interpretari malis , *Chriſtianum* vitæ exitum. (Locus eſt *Lib.* VIII. *Cap.* 36. ubi, quemadmodum & *Cap.* 6. ejuſdem Libri , eadem verba reperiuntur , poſteriori modo recte vertitur in Edit. *Patrum Apoſtolic.* 1724. Tom. II. *pag.* 397. & *pag.* 421.)

G R O N O V I I.

68 *Omnis coërcitio*] Merum imperium eſt habere gladii poteſtatem l. 3. D. de juriſdictione. *Tacit.* 3. hiſt. 68. Vitellius aſſiſtenti conſuli exſolutum à latere pugionem , veluti jus vitæ neciſque civium reddebat. [Vide ſummi Juriſconſulti , Clar. N O O D T I I , eruditiſſimum Scriptum *De Juriſdict. & Imperio* , Lib. 1. Cap. 4. *J. B.*

69 *Qua Reges*] Potentia ſua utendo ad bonos mores introducendos , malos excludendos , aut ſupprimendos.

(mm) Argumentum iſtud , ut & plura ex ſequentibus , per ſe equidem & directè eo tantum pertinet , ut capitalia ſupplicia ab Evangelio non tolli probetur : verum per conſequentiam hinc deduci poteſt , neque Bellum omne Chriſtianis vetitum eſſe. Huc facit non tantum ratio ab Auctore adlata *num.* 13. iſtius paragraphi , ſed etiam quòd uſus capitalium ſuppliciorum non minus videatur repugnare manſuetudini , & clementiæ Chriſtianæ , quàm Bellum , unde , ſi priora tamen liceant , poſterius illicitum non eſſe efficitur. Vide quæ de capitalibus ſuppliciis ulteriùs dicentur infrà , Lib. II. Cap. 20. §. 12. *J. B.*

Digitized by Google

ergo reges Domino ſerviunt in timore, niſi ea, quæ contra juſſa Domini fiunt, religioſa ſeveritate prohibendo, atque plectendo? + *Aliter enim ſervit* [70] *quâ homo eſt, aliter qua rex eſt.* Mox: *In hoc ergo ſerviunt Domino reges, in quantum ſunt reges, cum ea faciunt ad ſerviendum illi, quæ non poſſunt facere niſi reges.*

3. + SECUNDUM argumentum præbet nobis is ipſe locus, cujus partem citavimus, ad Rom. XIII. ubi poteſtas ſumma, qualis eſt regia, à Deo eſſe dicitur, & + Dei ordinatio vocatur; unde infertur, + ei & parendum & honorem exhibendum; + & quidem ex animo: & qui ei reſiſtit, eum Deo reſiſtere. + Si ordinationis voce res intelligeretur, [71] quam Deus tantum non vult impedire, quomodo ſe Deus habet circa actus vitioſos, + jam inde nulla honoris, nulla obedientiæ, [72] ad animum maxime pertinentis, obligatio ſequeretur; + nec quicquam diceret Apoſtolus, ubi hanc poteſtatem tantopere prædicat, atque commendat, quod non latrociniis & furtis conveniret. + Sequitur ergo, ut ordinata hæc poteſtas [73] voluntate Dei approbante intelligatur; unde porro infertur, cum Deus ſibi contraria non velit, + hanc poteſtatem cum voluntate Dei per Euangelium revelata, & [74] + omnes homines obligante, non pugnare.

4. Neque eliditur hoc argumentum eo, quod qui in imperiis erant eo tempore cum hæc Paulus ſcriberet, + dicuntur alieni fuiſſe à Chriſtiana pietate: nam primum id ita univerſim verum non eſt. Nam Sergius Paulus Cypri Proprætor Chriſto nomen pridem dederat, Actor. XIII, 12. Ut jam taceam quod de [s] [75] Edeſſenorum rege vetus fama tradidit, + nonnihil forte falſo inquinata, ſed ut videatur ex vero originem trahere. + Deinde non de perſonis quæritur, an impiæ fuerint, ſed an illa functio in illis impia fuerit: quod dicimus ab Apoſtolo negari, quando illam functionem dicit à Deo inſtitutam + etiam pro illo tempore, ac propterea honorandam etiam + intra animi receſſus, + quibus proprie ſolus Deus imperat. Potuit ergo & Nero, & rex ille Agrippa, quem ad Chriſti religionem amplectendam Paulus tam ſerio invitat, Act. XXVI, Chriſto ſe ſubjicere, + & retinere hic regiam, ille imperatoriam poteſtatem: + quæ ſine jure gladii & armorum intelligi nequit

GROTII.

s *Edeſſenorum*] Eſt Edeſſa in Oſroëne. Nomen Abgari frequens illis locis. Apparet ex nummis, *Tacito*, *Appiano*, *Dione* tum in pridem editis, tum in novis excerptis, *Capitolino*. (Vide Ill. SPANHEM. *De præſt. & uſu Numiſmatum*, Diſſ. VIII. §. 10. *pag.* 534. *& ſeqq.* Tom. I.)

GRONOVII.

70 *Qua homo*] Ut ſibi temperet, abſtineatque injuria; ut ſe pium, & moderatum præſtet.

71 *Quam Deus tantum*] Quales ſunt res, quas ſuſtinet Deus ac patitur tantum, & hactenus regit, ne ulterius evagentur, quam fert aut juſta ejus ira, dum malum punit per malum; aut indulgentia, dum ſpatium dat ad pœnitentiam; aut ſapiens conſilium, dum malum aliunde ortum facit initium & occaſionem boni, ut mancipationem *Joſephi* reddidit viam ad potentiam ejus, & ad Patriarchas alendos in Ægypto; perfidiam Pilati & Judæorum erga Chriſtum, principium liberandi generis humani.

72 *Ad animum maxime*] Quæ non conſiſtat in externo tantum opere, quod coacti & inviti præſtamus ad voluntatem potentioris, ſed maxime in ſtudio, & affectione, atque propenſione animi, cum volentes lubentesque paremus.

73 *Voluntate Dei approbante*] Non modo permittente.

74 *Omnes homines*] Tanquam quod in V. F. revelatum eſt non obligaret omnes homines, ſed tantum Hebræos.

75 *Edeſſenorum rege*] Abgaro, quaſi dederit ad Chriſtum & ab eo receperit Epiſtolam. *Euſeb.* 1, cap. 13. [Quam meram fabulam eſſe, inter Eruditos hodie ſic ſatis conſtat. *J. B.*]

GRO-

quit. Sicut ergo olim + pia erant ſacrificia ſecundum legem, quamvis ab impiis ſacerdotibus celebrata; ſic t pia res eſt imperium, quamvis ab impio teneatur.

5. Tertium argumentum petitur ex Joannis Baptiſtæ verbis, qui ſerio interrogatus à militibus Judæis + (cujus gentis multa millia Romanis militaſſe, ex Joſepho & aliis ſcriptoribus manifeſtiſſimum eſt) quid haberent faciendum, ut iram Dei effugerent; + non eos [76] militia abire juſſit, quod facere debebat ſi ea erat Dei voluntas, ſed abſtinere [77] concuſſionibus & fallaciis, ſtipendiiſque eſſe contentos, Luc. III, 14. Ad hæc Baptiſtæ verba, cum apertam ſatis militiæ approbationem contineant, multi reſpondent, quæ Baptiſta præſcripſit ita diſcrepare à Chriſti præceptis, + ut aliud docere potuerit Baptiſta, aliud Chriſtus: quod quo minus admittam, hæc obſtant. Joannes & Chriſtus + eodem exordio doctrinæ, quam afferebant, ſummam indicarunt. *Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum cælorum*, Matth. III, 2. IV, 17. Chriſtus ipſe + regnum cœleſte + (id eſt legem novam: nam legem regni nomine appellare Hebræis mos eſt) dicit cœpiſſe invadi à diebus Baptiſtæ, Matth. XI, 12. Joannes dicitur prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, Marc. I, 4. Tantundem feciſſe dicuntur Apoſtoli Chriſti nomine, Actor. II, 38. Exigit Joannes fructus dignos pœnitentia, & iis, qui talem fructum non proferunt, excidium minatur, Matth. III. 8. & 10. + Exigit opera dilectionis ſupra legem, Luc. III, 11. Lex dicitur duraſſe uſque ad Joannem, + id eſt, ab illo incepiſſe doctrina [78] perfectior, Matth. XI, 13. + Et principium Euangelii à Joanne ducitur, Marc. I, 1. Luc. I, 77. Ipſe Joannes hoc nomine major Prophetis, Matth. XI, 9. Luc. VII, 26. miſſus ſcilicet ad dandam cognitionem ſalutarem populo, Luc. I, 77. ad Euangelium annuntiandum, Luc. III, 18. Neque uſquam Joannes Jeſum + à ſe diſtinguit præceptorum diſcrepantia (quanquam quæ generalius, & confuſius, & rudimentorum more à Joanne ſunt indicata, eadem differte tradidit Chriſtus vera lux) + ſed eo quod Jeſus eſſet promiſſus ille Meſſias, Actor. XIX, 4. Joan. I, 29. rex ſcilicet regni cœleſtis, qui daturus eſſet in ſe confidentibus vim Spiritus Sancti, Matt. III, 11. Marc. I, 8. Luc. III, 16.

6. Quartum hoc eſt argumentum, quod mihi ponderis non exigui videtur: Si tollatur jus capitalium ſuppliciorum, & armis cives tuendi adverſus latrones ac prædones, + maximam inde ſecuturam ſcelerum licentiam, & quaſi diluvium malorum, u cum nunc quoque conſtitutis judiciis ægre repri-

Grotii.

t *Pia res eſt imperium, quamvis ab impio teneatur*] Bene hoc exſequitur ad hunc locum epiſtolæ ad Romanos *Chryſoſtomus.*

u *Cum nunc quoque conſtitutis judiciis ægrè reprimatur improbitas*]. Διὰ τούτους δικαστήρια ϗ νόμοι ϗ τιμωρίαι ϗ διάφοροι κολάσεων τρόποι. *Propter hos ſunt judicia, & leges, & ſupplicia, totque pœnarum modi. Chryſoſtomus* in ſermone

Gronovii.

ad Patrem fidelem. [Tom. VI. pag. *696. Edit. Savil.*]

76 *Militia abire*] Ut ſacerdotio abire *Gell. 6, 7.*

77 *Concuſſionibus*] Extorſionibus pecuniarum *l. 1. & 2. D. de concuſſ.*

78 *Perfectior*] Potius clarior, & evidentior, quam fuerat ſub umbris ſacrificiorum, & cæremoniarum. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται ϗ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν.

Grono-

primatur improbitas. Quare ſi mens Chriſti fuiſſet, talem rerum ſtatum, qualis auditus nunquam fuerat, inducere, ⁺ haud dubie verbis quam maxime diſertis, ac ſpecialibus edicendum ei fuerat, ne quis de capite judicaret, ne quis arma ferret; quod feciſſe nusquam legitur: ⁺ nam quæ adferuntur, aut valde ſunt generalia, aut obſcura. ⁺ Docet autem ipſa æquitas, & communis ratio, non tantum verba 79 generalia contrahi, & ambigua commode explicari, ſed & à proprietate uſuque recepto verborum diſcedi nonnihil, ut is ſenſus evitetur, qui maxima ſecum incommoda ſit allaturus.

7. ⁺ QUINTUM ſit, quod nullo argumento oſtendi poteſt lex Moſis, quæ ad judicia pertinebat, ⁺ deſiiſſe priusquam urbs Hieroſolyma exſcinderetur, ⁺ & cum ea tum ſpecies, tum ſpes reipublicæ concideret: nam ⁺ neque in lege Moſis ullus terminus iſti legi præfinitur, ⁺ neque Chriſtus, aut Apoſtoli usquam de iſtius legis ceſſatione loquuntur, ⁺ niſi quatenus id comprehenſum videri poteſt in reipublicæ (ut diximus) deſtructione: ⁺ imo contra Paulus ſummum pontificem, ait, conſtitutum, ut judicium ferret ſecundum legem Moſis, Act. XXIII, 3. Chriſtus ipſe in præfatione præceptorum ſuorum, ait, ⁺ non veniſſe ſe ad ſolvendam legem, ſed 80 ad implendam, Matt. V, 17. ⁺ quod quem de ritualibus ſenſum habeat non obſcurum eſt; 81 implentur enim lineamenta adumbrantia cum perfecta rei ſpecies exhibetur: de legibus autem ad judicia pertinentibus ⁺ quomodo verum eſſe poteſt, ſi Chriſtus, ⁺ ut quidam exiſtimant, adventu ſuo ea ſuſtulit? Si autem manſit obligatio legis, ⁺ quamdiu ſtetit Hebræorum respublica, ⁺ ſequitur ut Judæi etiam ad Chriſtum converſi, ſi ad magiſtratum vocarentur, eum defugere (α) non potuerint, & ⁺ ut judicare non aliter debuerint quam Moſes præſcripſerat.

8. Ego ſane omnia expendens ne leviſſimam quidem conjecturam reperio, qua motus vir aliquis pius ⁺ illa tunc Chriſti loquentis verba audiens, ⁺ aliter exiſtimare potuerit. ⁺ Illud agnoſco, ⁺ ante Chriſti tempus quædam fuiſſe permiſſa, ⁺ ſive 82 quoad impunitatem externam, ⁺ ſive etiam quoad animi puritatem ⁺ (nunc enim iſta diſtinctius exquirere, nec opus, nec otium

GRONOVII.

79 *Generalia contrahi*] Generalibus derogari per ſpecialia; generalia ſtrictius accipi oportere, quam ſonant.

80 *Ad implendam*] Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι· Non ut irritam faciam, ne ſit, ſed ut illi ſatisfaciam, hoc eſt, in moralibus: ut perfectam illam ſanctitatem, quam requirit lex, & humanus nemo poteſt aſſequi, præſtando pro fidelibus & piis, liberem eos diris, quibus fulminat lex peccantes, & ſupplicio merito. In ritibus, & cærimoniis: ut ei ſatisfaciam exhibendo Meſſiam, qui omnibus ſacrificiis & victimis ſignificatus eſt. Πληρῶσαι, ut & implere, ſatisfacere. *Salmaſ.* ad ejus Attic. p. 34. 35.

81 *Implentur lineamenta*] Ut in pingenda imagine primum ducuntur lineæ quædam, quibus ſignantur extremitates partium; dein vacuum illud, quod fuit inter extremitates, coloribus impletur; & tum exhibetur perfecta rei ſpecies, ceſſantque notari primi illi ductus: ſic Legem à Chriſto completam dici vult, quum qui rudibus, & primis quaſi lineis adumbratur Chriſtus, in effigie & corpore apparuit, & ſacrificium, quod in Judaiſmo ſimulabatur, præſtitit. *Theophylact.* p. 28. ὅσα ἐκεῖνος (ὁ νόμος) ὑπεσκιαγράφησε, ταῦτα οὗτος τελείως ἐζωγράφησεν. *Iſidorus* lib. 19. *Orig.* c. 16. *Pictores prius umbras quaſdam & lineas futuræ imaginis ducunt, deinde coloribus implent, tenentes ordinem inventæ artis.*

82 *Quoad impunitatem*] Sive ut puniri non poſſent à judice forenſi, etſi conſcientiam læderent; ſive ut ne conſcientiam quidem gravarent.

(α) Scilicet eà de cauſsà, quod morte damnandi forent Rei. Neque enim aliàs quivis tenebatur Magiſtratum delatum omnino ſuſcipere. Vide Notam Gallicam in h. l. *J. B.*

GRO-

otium eſt) + quæ Chriſtus ſuam diſciplinam ſectantibus licere noluit, + ut [83] ob qualemcumque offenſam uxorem dimittere, [84] + ab eo qui læſerit in judicio exigere ultionem: ſed inter Chriſti præcepta, & illas permiſſiones eſt + diverſitas quædam, non eſt repugnantia. + Nam qui uxorem retinet, + qui ultionem ſibi privatim debitam remittit, [85] nihil facit contra legem; + imo hoc facit, quod lex maxime vult. Longe aliud eſt in judice, + cui lex non permittit, ſed imperat ut homicidam morte puniat, reus ipſe futurus apud Deum ni fecerit. [86] Huic ſi Chriſtus interdicit, ne homicidam morte puniat, omnino contrarium legi præcipit, + ſolvit legem.

9. SEXTUM ſit argumentum ab exemplo Cornelii Centurionis, [a] qui & Spiritum Sanctum, ſignum indubitatum juſtificationis, à Chriſto accepit, & in nomen Chriſti à Petro Apoſtolo baptizatus eſt: militiam autem abdicaſſe, aut ad eam abdicandam + à Petro monitus non legitur. Sunt qui reſpondeant, cum de religione Chriſtiana à Petro ſit inſtitutus, + ſimul cenſeri debere inſtitutum de militia deſerenda. Hi, ſi quidem certum eſſet atque indubitatum inter Chriſti præcepta contineri interdictum militiæ, aliquid dicerent. Sed cum id nuſquam alibi diſerte exſtet, certe de ea re aliquid hoc ſaltem loco, qui id maxime poſcebat, dicendum fuerat, ne poſt ventura ætas officii ſui regulas ignoraret. Neque vero ſolet Lucas, ubi perſonarum qualitas ſpecialem quandam vitæ mutationem deſiderabat, id ſilentio prætetire, ut videre eſt tum alibi, + tum [87] Actor. XIX. 19.

[a] *Act.* X. ℣. 22. *ſeq.*

10. SEPTIMUM huic ſimile petitur ex eo, quod de Sergio Paulo cœpimus dicere, nam in ejus converſi hiſtoria + nullum eſt indicium [88] ejurati magiſtratus, aut admonitionis factæ ut ejuraretur. + Quod autem non narratur, cum narrari, ut diximus, maxime attineat, id nec factum cenſendum eſt.

11. OCTAVUM eſſe poteſt, quod [x] Paulus Apoſtolus, intellectis Judæorum in ſe inſidiis, Tribuno indicari eas voluit; & cum Tribunus milites ei addidiſſet, quorum præſidio in itinere adverſus vim omnem tutus eſſet, nihil contradixit, + neque Tribunum, aut milites monuit, Deo non placere, ut

GROTII.

x *Paulus Apoſtolus, intellectis Judæorum in ſe inſidiis*] Utitur hujus loci auctoritate Concilium Africanum: [Cap. 93. pag. 253. *Cod. Canon. Eccleſ. Afric.* Edit. Pariſ. 1615.] *Quorum contra furorem poſſumus non inſolita, nec à Scripturis aliena impetrare præſidia; quando Apoſtolus Paulus, ſicut in Apoſtolorum actibus fidelibus notum eſt, factioſorum conſpirationem militari etiam ſubmovit auxilio.* Utitur & ſæpe *Auguſtinus*, ut Epiſt. L. quæ eſt ad *Bonifacium*: epiſtola CLIV. ad Publicolam, ubi hæc: *Neque ſi in illa arma ſcelerati homines incidiſſent, Paulus in effuſione ſanguinis eorum ſuum crimen agnoſceret.* Idem Epiſtola CLXIV. *Paulus egit, ut ſibi tuitio etiam armatorum daretur.* [Quæ Epiſt. eſt LXXXVII. *Edit. Benedictin.* Epiſt. autem L. eſt CLXXXIV. & Ep. CLIV. eſt XLVII.

GRONOVII.

83 *Ob qualemcumque*] Non enim licere voluit id niſi ob mores graviores, ut loquebantur olim, *Ulp.* Tit. VI. §. 9, 12. hoc eſt, ob adulteria. Matth. V, 31.

84 *Ab eo qui læſerit*] Solius vindictæ cauſa litigare, Matth. V, 38. 39. &c.

85 *Nihil facit contra legem*] Dilectionem inimici etiam V. F. præcipit Exod. XXIII, ℣. 4. 5. Prov. XXV, 22. & eſt in eam rem exemplum Eliſæi 2. Reg. VI, 22.

86 *Huic*] Judici, cui lex imperat.

87 *Actor.* XIX.] Ubi de Demetrio.

88 *Ejurati*] Depoſiti, vel abdicati. Sic autem Romæ loquebantur, ideo quod abeuntes conſulatu pro concione jurare ſolebant, ſe nihil contra leges feciſſe.

Digitized by Google

ut vis vi repellatur. Atqui is erat Paulus, qui nullam occaſionem edocendi officii aut omitteret ipſe, + aut omitti ab aliis vellet, 2. Timoth. IV, 2.

12. NONUM accedat, quod rei honeſtæ, ac debitæ finis proprius non poteſt non eſſe honeſtus, ac debitus. + Tributa ut ſolvamus honeſtum eſt, + atque etiam præceptum conſcientiam obligans, ut Paulus + Apoſtolus explicat: tributorum autem (ℭ) finis eſt, ut poteſtates publicæ habeant + unde ſumtum faciant ad bonos tuendos, ac coercendos malos, Rom. XIII, 3. 4. 6. Tacitus [a] appoſite ad hanc rem: *Neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Cui dicto ſimile eſt Auguſtini illud: [b] *Ad hoc tributa præſtamus, ut propter neceſſaria militi ſtipendium præbeatur.*

a Hiſt. IV. c. 74.

b Lib. XXII. *contra Fauſtum. cap.* 74.

13. DECIMUM argumentum præbet locus ille Actor. XXV, 11. ubi Paulus ita loquitur: *Si injuria quemquam affeci, & dignum aliquid morte commiſi,* [y] *non recuſo mori.* Unde colligo, ita cenſuiſſe Paulum, etiam poſt publicatam Euangelii legem quædam eſſe crimina, quæ morte plecti æquitas ferat, aut etiam exigat: + quod & Petrus docet, 1. Epiſt. cap. II, 19. 20. Quod ſi ea tum fuiſſet Dei voluntas, ut capitalibus judiciis abſiſteretur, potuerat quidem purgare ſe Paulus, + ſed non debuerat in hominum animis eam relinquere opinionem, quaſi capite plectere nocentes nunc non minus quam olim liceret. Probato autem capitales pœnas poſt Chriſti adventum recte exerceri, + ſimul probatum arbitror, bellum aliquod licite geri, puta adverſus nocentes multos, & armatos: [89] qui ut rei fiant, acie vincendi ſunt. Vires enim, & reſiſtentia nocentum, ſicut + in prudenti deliberatione [90] ſuum habere momentum poteſt, + ita de jure ipſo nihil imminuit.

14. UNDECIMUM ſit, quod in Apocalypſis prophetia prædicuntur bella quædam piorum cum manifeſta approbatione, XVIII, 6. & alibi.

15. DUODECIMUM eſſe poteſt, quod + Chriſti lex ſolam legem Moſis, [91] + qua gentes ab Hebræis ſeparabat, ſuſtulit, Epheſ. II, 14. + Quæ autem natura, + & bene moratarum gentium conſenſu honeſta cenſentur, adeo non ſuſtulit, + ut ſub generali præcepto omnis honeſti, ac virtutis comprehenderit, Phil. IV, 8. 1. Cor. XI, 13. 14. Jam vero + criminum pœna, + & arma, quæ injuriam arcent, + natura habentur laudabilia, + & ad juſtitiæ, + & ad beneficentiæ virtutem referuntur. Atque hic + obiter notandus eorum eſt error, [92] qui Iſraelitarum jus ad bellum deducunt ex eo ſolo, quod terram

GROTII.

y *Non recuſo mori*] Sic & Act. XXVIII, 18. *quia nulla in me erat mortis cauſa. Juſtinus* Apologetico II. κολάζεσθαι δὲ τοὺς οὐκ ἀκολούθως τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ βιοῦντας, λεγομένους δὲ μόνον Χριστιανούς, καὶ ὑφ' ὑμῶν, ἀξιοῦμεν. *Ut autem puniantur, qui non convenienter præceptis illis vivunt, & nomine ſolo ſunt Chriſtiani, & quidem à vobis, & nos optamus.* (Pag. 50. *Edit. Sylburg.*)

GRONOVII.

89 *Qui ut rei fiant*] Ut compellantur facere quod jus & æquum eſt. *Taciti* verba imitatur 3. Ann. 13. *Petitam armis rempublicam, utque reus agi poſſet, acie victum.*

90 *Suum habere momentum*] Poteſt facere, ut intutum ſit illos aggredi.

91 *Qua gentes*] Ea parte, qua nationes alias præter Iſraelis poſteros excludebat à fœdere Dei.

92 *Qui Iſraelitarum*] Non aliam ob cauſam jus belli gerendi Hebræis fuiſſe, quam ut acquirerent terras ſeptem populorum devotorum, à Deo illis attributas.

(ℭ) Hic, ſcilicet, inter alios, quos Auctor minimè excludit, ut ineptè hoc nomine eum carpunt quidam Interpretes. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

ram Cananæam illis Deus dediſſet. + Eſt enim hæc juſta quidem cauſa, + ſed non unica. Nam & ante ea tempora pii rationis ductu bella geſſerunt : & + ipſi Iſraëlitæ poſtea aliis de cauſis, + ut David ob legatos violatos. Tum vero + quæ [93] humano jure quiſque poſſidet, + non minus ejus ſunt, quam ſi Deus donaſſet : + id autem jus per Euangelium non tollitur.

VIII. Videamus nunc etiam + quibus argumentis ſe fulciat adverſaria ſententia, quo facilius judicet pius æſtimator utra præponderent.

I. PRIMUM adferri ſolet [z] + vaticinium Eſaiæ, qui futurum dicit, ut populi gladios contundant in ligones, & lanceas in falces; neque gladium ſumant alius in alium, neque bellum ultra addiſcant, II, 4. Sed hoc vaticinium aut ſub conditione quadam accipiendum eſt, quemadmodum multa alia; ut nimirum intelligamus talem fore rerum ſtatum, [a] + ſi omnes populi Chriſti legem ſuſcipiant, atque impleant; quam ad rem Deus nihil ſua ex parte paſſurus ſit deſiderari : + certum autem eſt, ſi omnes ſint Chriſtiani, & Chriſtiane vivant, nulla fore bella : quod [a] Arnobius ita enuntiat : *Si omnes omnino, qui homines eſſe ſe non ſpecie corporum, ſed rationis intelligunt poteſtate, ſalutaribus ejus, pacificiſque decretis aurem vellent commodare paulisper, & non faſtu & ſupercilio tumidi ſuis potius ſenſibus quam illius commonitionibus crederent, univerſus jamdudum orbis mitiora in opera converſis uſibus ferri, tranquillitate in molliſſima degeret, & in concordiam ſalutarem incorruptis fœderum ſanctionibus conveniret.* Lactantius vero hoc modo : [b] *Quid fiet, ſi omnes in concordiam conſenſerint? quod certe fieri poterit, ſi pernicioſo, & impio furore projecto, innocentes ac juſti eſſe velint?* + Aut intelligendum eſt pure; + quo modo ſi accipiatur, docet res ipſa impletum hoc nondum eſſe; ſed

a *Adv. Gentes*, Lib. I. pag. 6. *Edit. Lugd. Bat. Salm.*

b *Inſt. Div.* Lib. I. Cap. 18. n. 16.

GROTII.

z *Vaticinium Eſaiæ*] Id de pace, quæ orbi contigit beneficio Romani imperii, interpretatur *Chryſoſtomus* oratione Chriſtum eſſe Deum : καὶ ὅτι οὐ παγία ἐστὶ μόνον καὶ ἀκίνητος καὶ ἀῤῥαγὴς, ἀλλὰ καὶ πολλὴν πρυτανεύσει τῇ οἰκουμένῃ εἰρήνην, καὶ αἱ μὲν κατὰ πόλεις πολυαρχίαι καταλυθήσονται, καὶ αἱ μοναρχίαι, μία δέ τις ἔσται βασιλεία εἰς πάντας ἀθροῖσα, καὶ τὸ πλέον αὐτῆς ἐν εἰρήνῃ ἔσται, οὐ καθάπερ ἔμπροσθεν. τὸ μὲν παλαιὸν χειροτέχναι πάντες καὶ ῥήτορες ὅπλα ἐτίθεντο καὶ ἐπὶ παρατάξεως ἱστήκασαν· τοῦ Χριστοῦ δὲ παραγενομένου πάντα ἐκεῖνα διελύθη καὶ εἰς μέρος διωρισμένον τὰ τῶν πολέμων περιέστη. *Neque vero prædictum tantum eſt, ſtabilem fore, immotam, atque inconcuſſam hanc religionem : ſed cum ea adventuram orbi pacem, deſituras illas in ſingulis civitatibus plurium potentias, regnaque ipſa, & unum fore ſuper omnes imperium, ac ejus pleraque pacem habitura, contra quam ante fiebat; olim enim & opifices, & oratores induebant arma, conſiſtebant in acie : Poſt Chriſti vero adventum ceſſavit mos iſte, & ad definitum hominum ordinem redacti ſunt actus bellici.* (Tom. VI. p. 628.) Habes ſenſum plane eundem apud *Euſebium* de Præparation. l. 1. c. 4.

a *Si omnes populi Chriſti legem ſuſcipiant, atque impleant.* Nam de Chriſtianis *Juſtinus* οὐ πολεμοῦμεν τοῖς ἐχθροῖς, *non pugnamus in hoſtes.* (Apolog. II. pag. 60. in fin. *Ed. Sylb.* ubi legitur, τοὺς ἐχθρούς.) Plane ut de *Eſſenis Philo* in oratione Omnem bonum eſſe liberum : (Pag. 877. A. *Edit. Pariſ.*) βελῶν, ἢ ἀκόντων, ἢ ξιφιδίων, ἢ κράνους, ἢ θώρακος, ἢ ἀσπίδος οὐδένα παρ' αὐτοῖς ἂν εὕροις δημιουργὸν ἢ ὁπλοποιὸν, ἢ μηχανοποιόν. *Nullum inter eos reperias, qui aut jacula aut ſagittas, aut gladium, aut galeam, aut loricam, aut ſcutum fabricet, nullum qui aut arma conficiat, aut machinas.* Simile eſt quod *Chryſoſtomus* ait 1. ad Corinth. XIII, 3. *Si eſſet inter homines qualis oportet dilectio, nullas fore pœnas capitales.* (Οὔτε γὰρ νόμων, οὔτε δικαστηρίων ἔδει, οὐ κολάσεων, οὐ τιμωριῶν, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενός· εἰ γὰρ ἅπαντες ἠγάπων, καὶ ἠγαπῶντο, οὐδὲν ἂν ἠδίκησεν οὐδεὶς &c. Tom. III. pag. 454. *Ed. Savil.*]

GRONOVII.

93 *Humano jure*] *Juſto* titulo poſſidendi, quem vel naturæ, vel gentium, vel civile jus ſanxit.

GRO-

ſed implementum ejus, + ut & converſionis generalis Judæorum, adhuc exſpectandum. Utrovis autem modo ſumas, + nihil hinc inferri poteſt adverſus bellorum juſtitiam, quamdiu ſunt qui pacis amantes pace frui non ſinunt, ſed vim eis intentant.

2. + Ex quinto Matthæi capite plura argumenta depromi ſolent, ad quorum dijudicationem opus eſt animo repeti, quod paulo ante diximus: + ſi Chriſto id fuiſſet propoſitum, omnia capitalia judicia, & jus bellorum tollere, + facturum id fuiſſe verbis quam maxime expreſſis ac ſpecialibus, ob rei magnitudinem ac novitatem; + eoque magis, quod nemo Judæus aliter cogitare poterat, quam leges Moſis ad judicia, & rempublicam pertinentes vim ſuam in homines Judæos habere debere, quamdiu ſtaret illa reſpublica. Hac ergo de re præmoniti locorum ſingulorum vim ordine exploremus.

3. Adverſariæ ergo ſententiæ munimentum SECUNDUM ex iſtis verbis petitur: *Audiſtis dictum fuiſſe*, + *Oculum pro oculo, & dentem pro dente.* + *Ego vero dico vobis, ne obſiſtite injurioſo*, (לרשע [b] quod Græci vertunt [94] τῷ ἀδικοῦντι, Exod. II, 13.) + *ſed cædenti te in dexteram maxillam, alteram quoque obverte.* + Hinc enim inferunt quidam, nullam injuriam aut repellendam, aut vindicandam, + ſive publice, + ſive privatim. (γ) Atqui non hoc dicunt verba: + neque enim magiſtratus hic alloquitur Chriſtus, ſed [95] eos, qui impetuntur; + nec de quavis agit injuria, ſed [96] de tali, qualis eſt alapa: + ſequentia enim verba reſtringunt præcedentium generalitatem.

4. Sic in præcepto ſequente: + *Qui velit tecum litigare, ut tunicam accipiat*, [c] *dimitte illi etiam pallium*: non omnis provocatio ad judicem, aut arbitrum prohibetur, + Paulo interprete, qui lites non omnes prohibet, 1. Cor. VI, 4. + ſed vetat Chriſtianos [97] in prophanis auditoriis inter ſe litigare, idque ad Judæorum exemplum, apud quos recepta erat ſententia, + *Qui adducit negotia Iſraelitica* [98] *ad extraneos, polluit nomen Dei*: ſed vult Chriſtus + ad exercendam patientiam noſtram, + de rebus, quæ facile ſunt recuperabiles, ut tunica, aut cum tunica, ſi opus ſit, pallium, non contendi judicio, + ſed quamvis optimo jure nitamur, omitti juris perſecutionem

GROTII.

b *Quod Græci vertunt τῷ ἀδικοῦντι*] Ut & *Lucas* in Stephani oratione: *ὁ ἀδικῶν τὸν πλησίον.* (Act. VII, 27.)

c *Dimitte illi etiam pallium*] Id ita exponit *Cyprianus* de bono Patientiæ: *Ut tua ablata non repetas.* (Pag. 216. *Ed. Fell.*) *Irenæus* lib. IV, Cap. XXVII. (XIII. *Edit. Maſſuet.*) *Tollenti tibi tunicam, remitte ei & pallium: ſed non quaſi nolentes fraudari contriſtemur, ſed quaſi volentes donaverimus, gaudeamus. Et ſi quis te, inquit, angariaverit mille paſſus, vade cum eo alia duo, ut non quaſi ſervus ſequaris, ſed quaſi liber præcedas.* Etiam *Libanius*, qui Evangelia legerat, laudat non litigantes de chlamyde & tunica, in oratione de cuſtodia reorum. *Hieronymus* dialogo 1. adverſus *Pelagium*: *Docet Evangelium ei, qui nobiſcum velit judicio contendere, & per lites & jurgia auferre tunicam, etiam pallium eſſe concedendum.* (Tom. II. pag. 274. C. *Edit. Baſil.*)

GRONOVII.

94 Τῷ ἀδικοῦντι] τῷ ἀσεβεῖ.

95 *Eos, qui impetuntur*] Privatos, quibus fit injuria.

96 *Tali, qualis*] Levi, quæ plus habeat contumeliæ, quam detrimenti.

97 *In prophanis auditoriis*] Ad paganorum judicium tribunalia. Sic auditorium principis *l.* 18. §. 1. *D. de Minorib.* Præfecti prætorio *l.* 40. *de reb. cred.* Alibi auditoria judicum & magiſtratuum.

98 *Ad extraneos*] Ἀλλοφύλους, ἀπιστουμένους.

(γ) Confer. heic Auctoris *Epiſt.* 1057. I. Part. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

nem. + Apollonius Tyanæus [a] negabat philoſophi eſſe περὶ χρυσίου διαφέρεσθαι, *a Philoſtr. II, 15. (c. 39. Ed. Olear.)*
+ de pecuniola litigare. [b] *Non improbat prætor* (inquit Ulpianus) *factum ejus, qui 99 tanti habuit re carere, ne propter eam ſæpius litigaret. Hæc enim verecunda cogitatio ejus, qui 100 lites exſecratur, non eſt vituperanda.* Quod hic *b L. Item ſi: 4. §. 1. D. de alien. jud. mut. cauſa facta.*
101 probari à probis, ait Ulpianus, + hoc Chriſtus imperat, + ex rebus honeſtiſſimis, & probatiſſimis deligens præceptorum ſuorum materiam. + At non hinc recte colligas etiam parenti, etiam tutori nefas fore, id ſine quo liberi, ſine quo pupilli ſuſtentari nequeant, ſi cogatur, apud judicem defendere. + Aliud enim eſt tunica & pallium, aliud totum illud unde vivitur. In Clementis Conſtitutionibus [c] de homine Chriſtiano dicitur, ſi litem habeat, *L. I. c. 5. XLIV.*
σπουδαζέτω διαλύεσθαι, κἂν δέῃ ζημιωθῆναί τι, + *det operam*, 1 *ut tranſigat, etiamſi quid damni accipiendum ſit.* Quod ergo de moralibus dici ſolet, hic quoque locum habet, 2 + non conſiſtere hæc in puncto, ſed habere ſuam quandam latitudinem.

5. Sic in eo, quod deinceps ſequitur, + *Qui 3 angariabit te ad milliare unum, abi cum eo duo:* + non dixit Dominus de centum milliaribus, quod iter hominem à ſuis negotiis longius abduceret, ſed de uno, &, ſi ita uſu veniat, de duobus; quæ deambulatio quaſi pro nihilo ducitur. Senſus ergo eſt, + in his, quæ nobis non multum ſunt incommodatura, non urgendum nobis eſſe jus noſtrum, ſed cedendum plus etiam quam alter poſtulet, [d] + ut & patientia, & benignitas noſtra omnibus innoteſcat.

6. Sequitur porro: [e] +, *Petenti abs te da, & volentem à te mutuo ſumere, ne rejice.* + Si 4 in infinitum hoc procedas, nihil durius. + Qui domeſticorum curam non agit, infideli eſt deterior, inquit Paulus I. Tim. V, 8. Sequamur ergo eundem Paulum, optimum legis herilis interpretem, qui Corinthios excitans ad beneficentiam in Hieroſolymitanos exercendam, + *Non,* inquit.

GROTII.

d *Ut & patientia, & benignitas omnibus innoteſcat*] *Juſtinus* Apologetico 11: περὶ δὲ τοῦ ἀνεξικάκους εἶναι καὶ ὑπηρετικοὺς πᾶσι καὶ ἀοργήτους, ἃ ἔφη ταῦτά ἐστι. *Quæ dixit, huc pertinent, ut adverſus omnes ſimus patientes, officioſi, minime iracundi.* (Pag. 49. *Edit. Sylb.*]

e *Petenti abs te dato*] *Juſtinus* Apologetico eodem: εἰς δὲ τὸ κοινωνεῖν τοῖς δεομένοις καὶ μηδὲν πρὸς δόξαν ποιεῖν, ταῦτα ἔφη· παντὶ τῷ αἰτοῦντι δίδοτε, &c. (Pag. 48.) *De communicandis vero facultatibus noſtris cum egentibus, & ne quid ad gloriam aucupandam faciamus, hæc dixit: omni petenti date.* &c. Alibi: παντὶ δεομένῳ κοινωνοῦντες, *communicantes noſtra omni egenti.* (Pag. 47.) *Cyprianus* Teſtimoniorum lib. III, 1. *Nemini negandam eleemoſynam.* item illic: *omni poſcenti te dato, & ab eo, qui voluerit mutuari, ne averſatus fueris.*

GRONOVII.

99 *Tanti habuit*] Cui tanti fuit non litigare, ut maluerit fraudari, quam lites ſequi.

100 *Lites exſecratur*] A litibus abhorret. *Juſtin.* 13, 1. 38, 10. 39, 1. *lites gravatur.*

101 *Probari à probis*] Optimo cuique potius videri, id omnes ſuum nomen profeſſos curare, & obſervare jubet.

1 *Ut tranſigat*] Citra judicem controverſiam dirimat, & rem componat.

2 *Non conſiſtere*] Non ſtrictiſſime, ac præciſe accipienda. Vid. ſupr. §. 1. num. 3.

3 *Angariabit*] Omiſſis rebus tuis viæ ducem eſſe, onus portare, jumentum, aut vehiculum præbere coget. *Angari* dicebantur nuntii regum Perſicorum. Illis jus erat per vias obvio cuique auferre recentiorem equum, aut adigere homines ad illa, quæ diximus, & ſimilia præſtanda.

4 *In infinitum*] Sine limitatione de omnibus omnino rebus, & quantacumque ſumma accipias.

inquit, *ut* [5] *aliis ſit laxamentum, vobis res anguſtæ, ſed ut æquabiliter* [f] *veſtra* [a] Lib. VI. c. 15. num. 9.
copia ſuccurrat illorum inopiæ, 2. Cor. VIII. 13. Id eſt (Livii [a] verba + in re non diſſimili uſurpabo) ut ex eo, quod adfluit opibus veſtris, ſuſtineatis [b] Cyrop. Lib. VIII. c. 2. §. 11. Ed. Oxon.
neceſſitates aliorum: qui ſenſus eſt & in Cyro [b] Xenophontis: [6] ἃ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τὰς ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι. + Similem æquitatem adhibeamus interpretando præcepto, quod jam à nobis recitatum eſt.

7. + Lex Hebræa, [7] ſicut divortii libertatem indulgebat, ut ſævitiæ maritorum in uxores occurreret: + ita etiam privatæ ultioni, + ad quam gens illa valde prona erat, coërcendæ, jus læſo fecerat ab eo qui læſerat, + non manu ſua, + ſed apud judicem + exigere talionem: quod lex etiam XII. tabularum ſecuta eſt; + *Si membrum rupit*, [8] *talio eſto*. Chriſtus vero + majoris patientiæ magiſter tantum abeſt, ut illam in jam læſo probet vindictæ flagitationem, + injurias quasdam ne arceri quidem vult, aut vi, aut judicio. + At quales injurias? tolerabiles ſcilicet, [ff] non quod non in atrocioribus quoque laudabile hoc ſit, + ſed quod [9] reſtrictiore quadam patientia contentus ſit. + Ideo exemplum poſuit in alapa, quæ non vitam impetit, non corpus mutilat, ſed tantum contemtum quendam noſtri ſignificat, + qui nos
[c] Cap. 4.
nihilo deteriores facit. Seneca, [c] libro de conſtantia ſapientis, + injuriam à contumelia dividit: *Prior illa*, inquit, *natura gravior eſt: hæc levior, & tantum* [10] *delicatis gravis, qua non læduntur, ſed offenduntur. Tanta eſt animorum diſſolutio, & vanitas, ut quidam nihil acerbius putent. Sic invenias ſervum,* [d] Ibid. c. 10.
qui flagellis, quam colaphis cædi malit. Idem alio loco: [d] *Contumelia eſt minor* [e] Peribœa, apud Non. Marcell. p. 430. Ed. Merc.
injuria, quam queri magis [11] + *quam exſequi poſſumus, quam leges quoque nulla dignam vindicta putaverunt.* Sic apud [e] Pacuvium quidam: *Patior facile injuriam, ſi eſt vacua à contumelia.* Et apud Cæcilium [12] alius: [f] [f] Fallacia, ibid.

Facile ærumnam ferre poſſim, ſi inde abeſt injuria;
Etiamque injuriam, niſi contra [13] *conſtat contumelia;*

Demoſthenes: (nn) οὐδὲ γὰρ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις δεινὸν, καίπερ ὂν δεινὸν, ἀλλὰ τὸ

GROTII.

[f] *Veſtra copia ſuccurrat illorum inopiæ*] *Seneca* de beneficiis ſecundo: *Dabo egenti, ſed ut ipſe non egeam.* (Cap. 15.) *Chryſoſtomus* in locum ad Corinthios hic productum: ὁ Θεὸς τὰ κατὰ δύναμιν ἀπαιτεῖ, καὶ καθ' ὃ ἔχει τις οὐ καθ' ὃ οὐκ ἔχει. *Deus pro facultate poſcit quatenus habet quis, non quatenus non habet.* Quod ut recte intelligatur, accedant ſequentia: ἐπαινεῖ μὲν τοὺς ὑπὲρ δύναμιν, οὐκ ἀναγκάζει δὲ τούτους ποιῆσαι τ' αὐτό. *Laudat quidem quod facultates exſuperat,* (nempe in Theſſalonicenſibus) *ſed hos* (Achæos ſcilicet) *non cogit idem facere.* (Tom. III. p. 641. *Edit. Savil.*

[ff] *Non quod non in atrocioribus quoque laudabile hoc ſit*] Vide *Chryſoſtomum* dicto jam loco.

GRONOVII.

[5] *Aliis ſit laxamentum*] Ut alii facilius vivant, vos ſpoliari à vobiſmetipſis, & in arctum redigi.

[6] Ἃ ἂν ἴδω] Quod de meis opibus mihi ſuperſit, eo indigentiam amicorum ſuſtento.

[7] *Sicut divortii*] Quemadmodum maritos voluit uxoribus, quarum tæderet, ne perpetuo eas male tractarent, libellum repudii dare, & eas à ſe dimittere. Formula in not. ad Matth. V, 31.

[8] *Talio eſto*] Ejuſdem membri in auctore injuriæ rumpendi petitio eſto.

[9] *Reſtrictiore*] Non tam late patente.

[10] *Delicatis*] Faſtidientibus, impatientibus.

[11] *Quam exſequi*] Ulciſci. §. 2. Inſtit. *de his, qui ſui, vel alieni.*

[12] *Alius*] Nonius p. 430.

[13] *Conſtat contumelia*] MSS. editique, *conſtant contumeliam*, ſ. *circumadſtant contumeliæ.*

(nn) Locus eſt in Oratione *Adverſus Midiam*, pag. 395. B. *Ed. Baſil.* 1572. refertur & fuſius à *Saturnino*, *L.* 16. §. 6. *D. De Pœnis. J. B.*

GRO-

τὸ ἐφ᾽ ὕβρει. *Nec enim tam grave hominibus ingenuis verberari, quamquam & hoc grave, quam per contumeliam verberari.* Is, quem dixi, Seneca [a] paulo inferius ex contumelia dolorem + affectum eſſe, ait, quem [14] humilitas animi moveat [15] + contrahentis ſe ob factum, dictumve inhonorificum. a Cap. X.

8. + In tali ergo circumſtantia + patientiam Chriſtus præcipit : & ne quis tritum illud objiciat, (oo) + *Veterem ferendo injuriam* [16] *invitas novam:* addit, [g] + potius etiam ferendam eſſe alteram injuriam, quam propulſandam priorem : + quia ſcilicet [h] nihil inde ad nos mali pervenit, + niſi quod in ſtulta perſuaſione poſitum eſt. + Maxillam obvertere in Hebraiſmo eſt patienter ferre, ut apparet Eſai. L, *6.* Jerem. III, 3. [i] præbere os contumeliis, dixit Tacitus Hiſtoriarum tertio. (pp)

9. TERTIUM argumentum peti ſolet ex eo, quod apud Matthæum ſequitur : *Audiſtis dictum fuiſſe*, + *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum :* + *Ego vero dico vobis, Diligite inimicos veſtros, benedicite eis, qui vos execrantur, precamini pro eis, qui infeſti vobis ſunt, & vos perſequuntur.* Sunt enim qui exiſtimant cum tali dilectione, & beneficentia adverſum inimicos, & infeſtos, + pugnare tum judicia capitalia, tum bella. + Sed facile id refellitur, ſi ipſum illud legis Hebraicæ dictum conſideremus. Præcipiebatur Hebræis, ut proximum diligerent, [ii] + Hebræum ſcilicet : ita enim vocem proximi ibi ſumi oſtendit Levit. XIX, [17] + comma 17, collatum cum commate 18. + At non eo minus imperatum erat magiſtratibus occidere homicidas, & alios graviter ſontes : + non eo minus tribus undecim ob delictum atrox juſto bello perſecutæ ſunt tribum Benjamiticam, Jud. XX. + non eo minus recte David, qui [18] prælia Domini præliabatur, regnum ſibi promiſſum ab Iſboſeto armis repetit.

10. + Sis

GROTII.

g *Potius ferendam eſſe alteram injuriam*] *Chryſoſtomus* VII. ad Romanos : ταύτη γὰρ ἡ λαμπρὰ νίκη, τὸ πλεῖον αὐτῷ παρασχεῖν ὧν βούλεται, καὶ τοὺς ὅρους τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ τῇ δαψιλείᾳ τῆς οἰκείας ὑπερβῆναι μακροθυμίας. *Hæc egregia victoria plus illi largiri quam velit, & fines improba in illo libidinis liberalitate propriæ patientiæ tranſcendere.* (Tom. III. pag. 98.)

h *Nihil inde ad nos mali pervenit, niſi quod in ſtulta perſuaſione poſitum eſt*] *Chryſoſtomus* de Statuis prima : (Immo *ſecunda.* pag. 471. Tom. VI.) ὕβρις οὐκ ἀπὸ γνώμης τῶν ὑβριζόντων, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν πασχόντων ἢ συνίσταται, ἢ ἀπόλλυται. *Contumelia non ab inferentis animo; ſed ex judicio eorum, qui patiuntur, aut fit, aut perit.*

i *Præbere os contumeliis*] Præbere os, eo ſenſu & apud *Terentium* eſt Adelphis. (*Act.* II. *Scen.* II. verſ. 7.)

ii *Hebræum ſcilicet*] Cui par proſelytus ; leges autem de non nocendo etiam ad incolas illos incircumciſos, de quibus actum cap. 1, §. XVI. porrigebantur. Ita Thalmudici.

GRONOVII.

14 *Humilitas animi*] Μικροψυχία.
15 *Contrahentis*] In angorem prolapſi.
16 *Invitas novam*] Das audaciam lædenti ad iterum te offendendum.
17 *Comma 17, collatum*] Priori proximus & frater appellantur, poſteriori cives. Non memineris injuriæ civium tuorum.
18 *Prælia Domini*] Non niſi juſta bella gerebat. *Vid. ſup.* §. 2. *n.* 2.

(oo) E *Publio Syro*, referente AULO GELLIO, Noct. Attic. XVII. 14. *J. B.*

(pp) Apud Auctorem illum eſt : Mox ut *præberi ora contumeliis.* C. 31. Et *os offerre contumeliis.* Cap. 85. *num.* 6. Lib. III. Hiſt. indicati. Sic & LIVIUS dixit : *Deſiiſſe poſtremo præbere ad contumeliam os.* Lib. IV. cap. 35. *num.* 10. quæ jam animadverto partim obſervata à Clar. *Clerico*, in Matth. V. 39. Adde CICERON. 1. *Ep. ad Attic.* 18. pag. 145. *Ed. Græv.* Orat. *pro S. Roſc. Amer.* cap. 49. pag. 205. & *in Ver.* III, 16. pag. 32. *J. B.*

10. + Sit ergo nunc porrecta [19] latius proximi ſignificatio ad homines quosvis : omnes enim in communem gratiam ſunt recepti : nulli populi à Deo [20] devoti ; + licebit tamen + in omnes + quod tunc in Iſraelitas licuit, + qui diligi æque tunc jubebantur , + ut nunc quivis homines. + Quod ſi etiam velis in Euangelica lege majorem dilectionis gradum imperari , concedatur & hoc , dum illud quoque conſtet , [k] non omnes æqualiter diligendos , + ſed magis patrem , quam extraneum. [a] Sic etiam [21] bonum innocentis [22] bono nocentis , [23] bonum commune [24] privato antehabendum + ordinatæ dilectionis lege. + Ex [25] dilectione autem innocentium nata ſunt & judicia capitalia , & pia bella. Vide ſententiam moralem , + quæ exſtat Prov. XXIV , 11. Debent ergo Chriſti præcepta de ſingulis diligendis , atque adjuvandis ita impleri , + niſi major , ac juſtior dilectio impediat. Notum eſt dictum vetus : [l] *Tam omnibus parcere crudelitas eſt , quam nulli.*

a Vid. inf. L. 2. c. 20. §. 10. n. 8.

11. Adde , + quod inimicos diligere jubemur Dei exemplo , qui malis ſolem ſuum oriri facit. At idem Deus de quibusdam malis + & in hac vita pœnas ſumit , & olim ſumet graviſſimas. Quo argumento ſimul ſolvuntur ea , + quæ de lenitate Chriſtianis præcepta ad hanc rem adferri ſolent. Nam Deus lenis , miſericors , longanimis appellatur Jonæ IV , 2. Exod. XXXIV , 6. At [ll] ejusdem in contumaces iram , hoc eſt , puniendi voluntatem , paſſim deſcribunt ſacræ literæ , Num. XIV , 18. Rom. II , 8. + Et hujus iræ miniſter conſtitutus eſt Magiſtratus , Rom. XIII , 4. + Moſes ab eximia lenitate prædicatur : at idem pœnas de ſontibus exegit , etiam capitales. Chriſti lenitatem , & patientiam imitari paſſim jubemur. At [m] + Chriſtus eſt , qui & Judæos

GRONOVII.

19 *Latius proximi*] Quia in N. T. Chriſtus demonſtravit , proximum eſſe nobis non modo civem , ſed & quemvis hominem.

20 *Devoti*] Ut ſeptem Cananæi.

21 *Bonum innocentis*] Quod eſt , ut puniatur noxius , ne impunitas augeat in iſtum & ſimiles improbitatem.

22 *Bono nocentis*] Quod ille bonum ſibi putat , ut ei parcatur , & nihil luat.

23 *Bonum commune*] Ut refrenentur delicta ſuppliciis.

24 *Privato*] Singulorum alios injuria afficientium , ne quid mali viciſſim patiantur.

25 *Dilectione innocentium*] Ne hi periclitarentur , ſi malis impunita eſſent facinora.

GROTII.

k *Non omnes æqualiter diligendos*] *Tertullianus* adverſus Marcionem IV : (*Cap.* 16.) *Secundus gradus bonitatis eſt in extraneos : in proximos primus. Hieronymus* adverſus *Pelagium* dialogo I. *Præceptum eſt mihi , ut diligam inimicos , & orem pro perſecutoribus. Numquid juſtum eſt ut ita diligam , quaſi proximos & conſanguineos , ut inter æmulum & neceſſarium nulla diſtinctio ſit* ? (Tom. II. pag. 274. C. *Ed. Baſ.*)

l *Tam omnibus parcere crudelitas eſt , quam nulli*] Verba ſunt *Senecæ* 1. de *Clementia* , cap. II. *Chryſoſtomus* 1. ad Cor. III , 12. & ſequentibus , de pœnis humanis agens : *οὐδὲ ἄνθρωποι ὠμότητι ταῦτα πράττουσιν , ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ· non ex ſævitia , ſed ex bonitate talia faciunt homines.* (Tom. III. pag. 297. *Ed. Savil.*) *Auguſtinus* : (Ep. LIV. ad *Macedonium.*) *Sicut eſt aliquando miſericordia puniens , ita & crudelitas parcens.* Imperatores , *Valentinianus* , *Theodoſius* , & *Arcadius* , in lege tertia , Codice *Theodoſiano* , de defenſoribus civitatum : *Removeantur patrocinia , quæ favorem reis , & auxilium ſceleroſis impertiendo maturari ſcelera fecerunt. Totilas* apud Procopium Gotthicorum II : [immo *Lib.* III. Cap. 8.] *τό τι ἐξαμαρτάνειν καὶ τὸ διακωλύειν τὴν ἐς τοὺς ἡμαρτηκότας τιμωρίαν , οἶμαι , ἐν ἴσῳ ἐστί. Peccare , & prohibere pœnas peccantium in pari pono.* Vide quæ dicentur lib. II. cap. XXI. §. 2.

ll *Ejuſdem in contumaces iram*] Vide hac de re *Cyrillum* libro V. contra Julianum. (Pag. 173. & *ſeqq.* Edit. Spanhem.)

m *Chriſtus eſt , qui Judæos inobedientes ſuppliciis affecit graviſſimis*] Adde loca Matth. XXI , 41. Lucæ XIX , 12 , 14 , 27. *Chryſoſtomus* ad Rom. XIV.

Judæos inobedientes ſuppliciis affecit graviſſimis, Matth. XXII, 7. + & impios in die judicii pro meritis eſt damnaturus. Magiſtri lenitatem imitati ſunt Apoſtoli, qui tamen n + poteſtate ſibi divinitus data uſi ſunt ad pœnam facinoroſorum, I. Cor. IV, 21. V, 5. I. Tim. I, 20.

12. QUARTUS locus qui objicitur eſt Rom. XII, 17. + *Nemini malum pro malo reddite :* 26 *procurate honeſta in omnium conſpectu : ſi fieri poteſt,* + *quantum in vobis eſt, cum omnibus hominibus in pace viventes, non vosmetipſos* o *ulciſcentes, dilecti,* + *ſed* 27 *date locum iræ : ſcriptum eſt enim;* + *Meum eſt ulciſci : ego rependam, dicit Dominus.* + *Itaque ſi eſurit inimicus tuus, ciba eum; ſi ſitit, da ei potum :* + *hoc enim ſi feceris, carbones ignis coacervabis in caput ejus. Ne vincitor à malo, ſed vince bono malum.* Sed hic quoque eadem, quæ ad locum ſuperiorem a patet reſponſio. Nam quo tempore dictum fuerat à Deo, Meum eſt ulciſci, ego rependam; + eo ipſo tempore & judicia capitalia excercebantur & de bellis ſcriptæ erant leges. Quin & beneficia inimicis (28 + popularibus ſcilicet) exhiberi jubentur, Exod. XXIII, 4. 5. Hæc tamen, ut diximus, neque pœnis capitalibus, neque bellis juſtis in ipſos etiam Iſraelitas obſtabant. Quare ne nunc quidem verba eadem, aut præcepta ſimilia, + quamvis 29 latius patentia, in talem ſenſum rapienda ſunt: eoque minus + quia 30 capitum ſectiones non ab Apoſtolis ſunt, aut eorum ætate, ſed multo

a *ſup. n. 9.*

XIV. narratis malis Hieroſolymorum : (Tom. III. pag. 205.) ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς αὐτὸς ταῦτα εἰργάσατο, ἄκουσον αὐτοῦ ταῦτα προλέγοντος, καὶ διὰ παραβολῶν, καὶ σαφῶς, καὶ διαῤῥήδην. *Chriſtum eſſe, qui hæc fecerit, audi ipſum prædicentem, tum per parabolas, tum aperte & exerte.* Similia habet oratione ſecunda adverſus Judæos.

n *Poteſtate ſibi divinitus data uſi ſunt*] *Chryſoſtomus* 1. Cor. IV, 21. ἀνελῶ, πηρώσω; ἔστι γὰρ πνεῦμα πραότητος καὶ πνεῦμα αὐστηρότητος. *Interficiam, mutilabo? eſt enim ut lenitatis, ita & ſeveritatis ſpiritus.* (Tom. III. *pag.* 321.) Vide & *Auguſtinum* de ſermonibus Domini in monte lib. 1. & alios, quos citat *Gratianus* Cauſ. XXIII. quæſt. VIII.

o *Ulciſcentes*] Vulgata interpretatio in hoc loco habet *defendentes*. Sed ea vox ſæpe à Chriſtianis in ulciſcendi ſenſu poſita invenitur. *Tertullianus* de Patientia : Cap. X.) *Jam ſi levius defendaris, inſanies : ſi uberius, oneraberis. Quid mihi cum ultione, cujus modum regere non poſſum per impatientiam doloris?* Adverſus *Marcionem* II. *non enim injuriæ mutuo exercendæ licentiam ſapit, ſed in totum cohibendæ violentiæ proſpicit, ut quia duriſſimo, & infideli in Deum populo longum, vel etiam incredibile videretur à Deo exſpectare defenſam, edicendam poſtea per Prophetam, Mihi defenſam, & ego defendam, dicit Dominus : interim commiſſio injuriæ metu vicis ſtatim occurſuræ repaſtinaretur : & licentia retributionis prohibitio eſſet provocationis : ut ſic improbitas aſtuta ceſſaret, dum ſecunda permiſſa, prima terretur : & prima deterrita, nec ſecunda committitur, quæ & alias facilior timor talionis per eundem ſaporem paſſionis. Nihil amarius quam id ipſum pati, quod feceris aliis.* (Cap. 18.) De monogamia : *Aliæ diluvium iniquitates provocaverunt, ſemel defenſæ qualeſcumque fuerunt, non tamen ſeptuagies ſepties, quod duo matrimonia meruerunt.* (Cap. 4.) Locum Pauli, de quo hic ſermo, non male explicat *Auguſtinus* epiſtola CLIV : *Hinc autem dictum eſt, non reſiſtamus malo, ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo animum paſcit.* Vide quæ infra lib. II. cap. XX. §. V. & X.

GRONOVII.

26 *Procurate honeſta*] Hæc *Bezæ* verſio προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. Vulg. *providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.* Caſtalio : *date operam, ut vos apud omnes homines honeſte geratis.* Nec male ſit, honeſta ſectantes in exemplum, & confeſſionem omnium hominum. Vel ut, quantum fieri poteſt, apud omnes homines bene audiatis. Matth. V, 17.

27 *Date locum iræ*] Spatium, advocationem, ut loquitur *Seneca* ad Marc. cap. X.

28 *Popularibus*] Civibus, quibuſcum eſt ſimultas, mitius tractandis quam in hoſtes externos conſulimus.

29 *Latius patentia*] Etſi ad plures pertineant ob vocis Proximi ſignificationem productam.

30 *Capitum ſectiones*] Et habuit longe alias vetus Eccleſia, de quibus videndus *Caſaubonus* initio Notarum ad N. T. (Vide inprimis Prolegomena Doctiſſimi MILLII, *num.* 905. *& ſeqq. Ed. Kuſter.* Secundum veterem illam diviſionem, Capita XII. XIII. & XIV. Editionum noſtrarum in unum compingebantur, ut videre eſt in Editione laudatâ. *J. B.*

multo ſerius factæ ad dividendam lectionem, & faciliorem locorum allegationem. Quare quod nunc XIII. caput inchoat, *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto*, & quæ ſequuntur, cum illis de ultione non expetenda præceptis [31] cohæſit.

13. In hac autem diſſertatione dicit Paulus, poteſtates publicas Dei miniſtras eſſe, & vindices ad iram (id eſt ad pœnam) in maleficos: + eo ipſo apertiſſime diſtinguens inter ultionem publici boni cauſa, quæ Dei vice [32] exigitur, & ad ultionem Deo reſervatam referenda eſt; & illam [33] explendi doloris, quam paulo ante interdixerat. Nam ſi ultionem etiam illam, quæ boni publici cauſa exigitur, in illo interdicto comprehenſam velis, + quid erat abſurdius, quam cum dixiſſet abſtinendum à pœnis capitalibus, deinde ſubjicere, in hoc poteſtates publicas à Deo conſtitutas, ut pœnas vice Dei exigant?

14. QUINTUS, quo nonnulli utuntur, locus eſt 2. Cor. X, 3. *Quamquam in carne ambulantes, nequaquam carnis bella gerimus.* + *Nam arma militiæ noſtræ* p *non ſunt carnalia, ſed divinitus valida ad deſtructionem munitionum;* & quæ ſequuntur. Sed hic locus nihil ad rem facit. Oſtendunt enim tum præcedentia, tum quæ ſequuntur, carnis nomine à Paulo ibi intelligi + imbecillam corporis conditionem, qualis in aſpectum veniebat, & cujus nomine contemnebatur. Huic opponit Paulus arma ſua, poteſtatem ſcilicet ſibi ut Apoſtolo datam ad coercendos refractarios, + quali uſus fuerat in Elymam, Corinthium inceſti reum, Hymenæum, & Alexandrum. Hanc ergo poteſtatem negat eſſe + carnalem, id eſt, infirmam, + imo contra validiſſimam eam eſſe aſſerit. + Quid hoc ad jus capitalium ſuppliciorum, aut belli? Imo contra, + quia Eccleſia eo tempore publicarum poteſtatum auxilio deſtituebatur, ideo ad ejus tutelam [34] + prodigioſam illam poteſtatem Deus excitaverat, + quæ deficere ferme cœpit ex quo Imperatores Chriſtiani Eccleſiæ contigerunt, + ſicut Manna defecit ubi in terras frugiferas populus Hebræorum pervenerat.

15. Qui SEXTO affertur locus Eph. VI, 12. *Induite univerſam illam armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus artes diaboli;* + *quia non eſt vobis lucta adverſus ſanguinem & carnem* (ſupple, *tantum*, + more Hebræo) *ſed adverſus imperia*, & quæ ſequuntur: + agit de pugna, quæ Chriſtianorum eſt qua ſunt Chriſtiani, + non quam communem habere cum aliis hominibus certis eventibus poſſunt.

16. Jacobi locus, qui SEPTIMO affertur, IV, 1. + *Unde bella, & pugnæ inter vos? nonne ex voluptatibus veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Concu-

GROTII.

p *Non ſunt carnalia*] *Chryſoſtomus* hoc loco: ὅπλα σαρκικὰ intelligit πλοῦτον, δόξαν, δυναστείαν, εὐγλωττίαν, δεινότητα, περιδρομὰς, κολακείας, ὑποκρίσεις. *Opes, gloriam, potentatum, eloquentiam, ſolertiam, prenſationes, aſſentationes, fallacias.* (Tom. III. pag. 65[illegible])

GRONOVII.

31 *Cohæſit*] Olim conjunctum, & continuatum fuit.

32 *Exigitur*] Per magiſtratus, quæque pars eſt illius hoſtimenti, & viciſſitudinis, quam minatur, & ab ſeſe jubet exſpectari Deus.

33 *Explendi*] Quam privata libido ſumit, ægri, & crudelis animi ſolatium.

34 *Prodigioſam illam*] Qua vexandos Satanæ tradebant diſcipulos non audientes.

GRO-

Concupiſcitis, & non habetis : invidetis, & affectatis, nec poteſtis nanciſci : pugnatis, & bella geritis, nec obtinetis, eo quod non petitis : Petitis, & non accipitis, eo quod male petitis, ut in voluptates veſtras abſumatis : nihil continet univerſale : tantum dicit bella, & pugnas, + quibus tum Hebræi diſperſi inter ſe miſere collidebantur (cujus hiſtoriæ partem aliquam apud [a] Joſephum videre eſt) + ortum habuiſſe ex cauſis non probis : + quod nunc etiam contingere ſcimus, & dolemus. Senſum ab hoc Jacobi loco non alienum habet Tibulli illud : (I. Eleg. XI, 7. 8.)

[a] *Antiq. lib.* XVIII. *cap.* 12. *ſeu ultim. & lib. ſeq.*

\+ *Divitis hoc vitium eſt auri, nec bella fuere,*
35 *Faginus adſtabat cum ſcyphus ante dapes.*

Et apud Strabonem non (qq) uno loco notatum videas, q + innocentiſſime agere eas gentes, quarum victus eſt ſimpliciſſimus. Non abeunt hinc iſta Lucani : (Pharſ. IV, 373. & ſeqq.)

——— ——— ——— *O prodiga rerum*
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quæſitorum terra, pelagoque ciborum
36 *Ambitioſa fames, & lautæ gloria menſæ!*
Diſcite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. Non erigit ægros
Nobilis ignoto 37 *diffuſus Conſule Bacchus,*

Non

GROTII.

q *Innocentiſſime agere eas gentes, quarum victus eſt ſimpliciſſimus*] Dicit idem *Philo* de vita contemplatrice, (pag. 892. A. B.) citans *Homeri* illud : (Iliad. XIII. 6.)

Γλακτοφάγων ἀβίωντε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

Laccomedonum, inopumque hominum juſtiſſima quæ gens

Juſtinus de Scythis : (Lib. II. c. 2.) *Aurum, & argentum non perinde ut reliqui mortales appetunt.* Mox : *Hæc continentia morum quoque illis juſtitiam indidit nihil alienum concupiſcentibus : quippe ibidem divitiarum cupido eſt, ubi & uſus.* Et de Scythis in eandem ſententiam locus lectu dignus apud *Gregoram,* lib. II. Taxiles Alexandro : τί δεῖ πολέμων καὶ μάχης ἡμῖν, Ἀλέξανδρε, πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφῖξαι, μήτε τροφὴν ἀναγκαίαν, ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις; (Apud *Plutarchum*, in Alex. p. 698. A. Tom. I.) *Quid inter nos, Alexander, bellis & prœliis opus, quando neque ut aquam, neque ut victum neceſſarium à nobis auferas huc veniſti, pro quibus ſolis pugnare eſt hominum ratione utentium? Diogenis* dictum huc pertinet : οὐ γὰρ ἐκ τῶν μαζοφάγων οἱ κλέπται καὶ οἱ πολέμιοι, *non enim ex his, qui polentam edunt, aut fures exſiſtunt, aut bellorum auctores.* *Porphyrius* lib. II. de non edendis animalibus : τὸ εὐδάπανον καὶ εὔπορον πρὸς συνεχῆ εὐσέβειαν συντελεῖ καὶ τῶν ἁπάντων, *quicquid paratu facile eſt, & levis ſumptus, ad pietatem perpetuam, & quidem omnium confert.* (Locus exſtat pag. 144. *Ed. Lugd.* 1620. ubi in fine legitur, καὶ πρὸς τῶν ἁπάντων. Ex eodem autem Auctore petitum eſt dictum præcedens *Diogenis*, Lib. I. p. 94. idque eo lubentius obſervo, quòd locus ille, ut quidam alii, effugerit diligentiam non tantum STANLEJI, in *Hiſt. Philoſophica* Anglicè editâ, ſed etiam Eruditiſſimi illius Interpretis Latini GODEFRIDI OLEARII, cujus immaturus obitus haud exiguum damnum Reip. literariæ adtulit. In loco *Homeri*, (ut hoc etiam addam) τὸ Ἀβίων, nomen eſt Populi è veteribus *Scythis*; quod prima obſervavit Eruditiſſima matrona, *Anna T. Fabri* filia, in Notis ad verſionem ſuam Gallicam. *J. B.*)

GRONOVII.

35 *Faginus adſtabat*] Quum ligneo poculo contenti eſſent. *Ovid.* Metam. 8, 670. *fabricataque fago Pocula, quæ cava ſunt flaventibus illita ceris.*

36 *Ambitioſa fames*] Oſtentatrix ſui.

37 *Diffuſus Bacchus*] *Saccatum vinum Martial.* 2, 40. 8, 54. ubi *Scriver. Saccos vinarios* appellat *Plinius* 24, 1. *Ignoto conſule, ante multos annos, ut qui tum fuerint coſſ. ignoretur.*

(qq) Exempli gratia, Lib. VII. *pag.* 300. *Ed. Pariſ. Caſaub.* Lib. XIV. *pag.* 656. Lib. XV. *pag.* 713. & alibi. *J. B.*

GRO-

Non auro, [38] myrrhaque bibunt; ſed gurgite puro
Vita redit. Satis eſt populis fluviuſque, Ceresque.
Heu miſeri, qui bella gerunt. ——— ———

[a] Pag. 1049. D. Tom. II. Ed. Wech.

Cui adjungi poteſt [a] Plutarchi illud in Stoicorum [39] contradictionibus: οὐδεὶς γὰρ φύεται ἀνθρώποις πόλεμος ἄνευ κακίας· ἀλλὰ τὸν μὲν φιληδονία, τὸν δὲ πλεονεξία, τὸν δὲ φιλοδοξία τις ἢ φιλαρχία συῤῥήγνυσι. *Nullum inter homines bellum non ex vitio naſcitur: [1] aliud ex voluptatum cupiditate, aliud ex avaritia, aliud ex honorum, aut impe-*

GRONOVII.

38 *Myrrhaque*] Murrino, vel murreo calice. *Sueton.* Octav. 71.

39 *Contradictionibus*] Ἐναντιώμασιν.

GROTII.

1 *Aliud ex voluptatum cupiditate, aliud ex avaritia, aliud ex honorum, aut imperii nimio ſtudio conſlatur*] Veriſſimam, ſed parum meditatam hominibus ſententiam, multis egregiis veterum expreſſam verbis, quid nocebit & aliorum dictis non minus efficacibus confirmare? *Athenæus* Philoſophus apud *Diogenem* Laertium: (Lib. X. §. 2. *Edit. Amſt.*)

Ἄνθρωποι μοχθεῖτε τὰ χείρονα ϗ διὰ κέρδος
Ἄπληστον νεικέων ἄρχετε ϗ πολέμων·

In mala ſudatis miſeri: ſine fine cupido
Vos agit in rixas, bellaque præcipites.

Fabianus Papirius in controverſiis *Senecæ* patris: (*Lib.* II. *Contr.* IX.) *Ecce inſtructi exercitus, ſæpe civium cognatorumque, conſerturi manus: conſtiterunt, & colles equis utrinque complentur, & ſubinde omnis regio trucidatorum corporibus conſternitur, illatorum multitudine cadaverum, vel ſpoliantium. Si quæſierit aliquis, quæ cauſa hominem adverſus hominem in facinus coëgit? nam neque feris inter ſe bella ſunt: nec, ſi forent, eadem hominem decerent, placidum proximumque divino genus. Quæ tanta vos fert ira, cum una ſtirps, idemque ſanguis ſitis? vel quæ furiæ in mutuum ſanguinem egere? quod tantum malum humano generi vel ſorte, vel fato invectum? an ut convivia poculis exſtruantur, & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? Magna enimvero, & laudanda ſunt, propter quæ menſam, & lacunaria ſua potius, quam lucem innocentes intueri maluerint. An, ne quid ventri negetur, libidinique, orbis ſervitium expetendum eſt? quid tandem ſic peſtiferæ iſtæ divitiæ expetuntur, ſi ne in hoc quidem ut liberis relinquantur?* *Philo* ad Decalogum: (Pag. 765. *Edit. Pariſ.*) χρημάτων ἔρως, ἢ γυναικὸς, ἢ δόξης, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἡδονὴν ἀπεργαζομένων, ἆρά γε μικρῶν ϗ τῶν τυχόντων αἴτιος γίνεται κακῶν; οὐ διὰ τοῦτο συγγένειαι μὲν ἀλλοτριοῦνται, τὴν φυσικὴν εὔνοιαν μεθαρμοζόμεναι πρὸς ἀνήκεστον ἔχθραν· χῶραι δὲ μεγάλαι καὶ πολυάνθρωποι στάσεσιν ἐμφυλίοις ἐρημοῦνται· γῆ δὲ καὶ θάλαττα πληροῦται τῶν κεκαινουργημένων ἀεὶ συμφορῶν, ναυμαχίαις καὶ πεζαῖς στρατιαῖς; οἱ γὰρ Ἑλλήνων ϗ Βαρβάρων πρός τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους τραγῳδηθέντες πόλεμοι πάντες ἀπὸ μιᾶς πηγῆς ἐῤῥύησαν, ἐπιθυμίας ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς· *Pecuniarum amor, aut feminæ, aut gloriæ, aut alicujus demum rei, quæ voluptatem pariat, an parvorum dumtaxat, & vulgarium malorum cauſſa eſt? Ob hoc alienantur à cognatis cognati, naturali benevolentia in odium inſanabile mutata: regiones autem magnæ, & fecundæ populorum civilibus vaſtantur diſſidiis: tum vero & terra, & mare implentur calamitatibus novæ ſemper repertis per pedeſtres, navaleſque acies. Nam bella illa Græcorum, Barbarorumque, aut inter ſe, aut horum in illos, etiam tragœdiis decantata, ab uno fluxere fonte cupiditatis, ſive illa divitiarum, ſive gloriæ, ſive voluptatum fuit.* *Plinius* Hiſt. Nat. lib. 11. cap. 63. *Placatiore tamen ea* (Terra) *ob hoc utimur, quod omnes hi opulentiæ exitus ad ſcelera, cædes, & bella tendunt, quamque ſanguine noſtro irrigamus, inſepultis oſſibus tegimus.* *Hieronymus* adverſus *Jovinianum* 11. Diogenes *tyrannos, & ſubverſores urbium, bellaque vel hoſtilia, vel civilia, non pro ſimplici victu olerum, pomorumque, ſed pro carnium, & epularum deliciis aſſerit excitari.* *Chryſoſtomus* 1. Cor. XIII, 3. (Tom. II. pag. 77.) εἰ γὰρ ἅπαντες ἠγάπων ϗ ἠγαπῶντο, οὐδὲν ἂν ἠδίκησεν οὐδεὶς, ἀλλὰ ϗ φόνοι ϗ μάχαι καὶ πόλεμοι καὶ στάσεις καὶ ἁρπαγαὶ καὶ πλεονεξίαι καὶ πάντα ἂν ἐκποδὼν ἐγεγόνει τὰ πονηρά· *Nam ſi mutuo ſe diligerent homines, nemo alterum afficeret injuria, procul eſſent cædes, & pugnæ, & bella, & ſeditiones, & rapinæ, & defraudationes, & quicquid eſt malorum.* Idem *Orat.* ad patrem fidelem de opulentis loquens: (Tom. VI. pag. 196. *Ed. Savil.*) οὐ δι' ἐκείνους στάσεις καὶ πόλεμοι καὶ μάχαι καὶ πόλεων κατασκαφαὶ καὶ ἀνδραποδισμοὶ καὶ δουλεῖαι καὶ αἰχμαλωσίαι καὶ φόνοι καὶ τὰ μυρία ἐν τῷ βίῳ κακά; *Nonne per hos adveniunt ſeditiones, & bella, & pugnæ, & urbium excidia, & plagia, & ſervitutes, & captivitates, & cædes, & innumera vitæ mala?* Claudianus: (*In Rufin.* Lib. I. ℣. 218. & *ſeqq.*)

Hæc ſi nota forent, frueremur ſimplice cultu,
Claſſica non fremerent, non ſtridula fraxinus iret,
Non ventus quateret puppes, non machina muros.
Aga-

imperii nimio ſtudio conflatur. Juſtinus [a] cum Scytharum inſtituta laudaſſet; *Atque utinam reliquis mortalibus ſimilis moderatio, & abſtinentia alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia ſæcula terris omnibus continuaretur, neque plus hominum ferrum, & arma, quam naturalis fatorum conditio raperet.* Apud Ciceronem eſt de Finibus primo [b]: *Ex cupiditatibus odia, diſſidia, diſcordiæ, ſeditiones, bella naſcuntur.* Maximus Tyrius [c]: νῦν μεςὰ πάντα πολέμων· αἱ γὰρ ἐπιθυμίαι πλανῶνται πανταχοῦ, περὶ πᾶσαν γῆν τὰς πλεονεξίας ἐπεγείρουσαι. *Nunc omnia bellis plena: ubique enim oberrant cupiditates, & per omnes terras excitant appetitum rerum alienarum.* [d] Jamblichus: καὶ γὰρ πολέμους καὶ ςάσεις καὶ μάχας οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ τὸ σῶμα καὶ αἱ τούτου ἐπιθυμίαι· διὰ γὰρ τὴν τῶν χρησίμων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται. *Bella, pugnas, ſeditiones corpus præbet, & corporis cupiditates; Nam rerum utibilium cauſſa bella omnia oriuntur.*

a Lib. II. c. 2. Vid. & ejuſd. Lib. I. c. 1.
b Cap. 13.
c Diſſert. XIII. pag. 142. Ed. Daviſ.
d Protrept. Cap. 13. pag. 73. Ed. Arcer.

17. Quod vero (OCTAVO) Petro dictum eſt, + *Qui gladio ferit, gladio peribit*, cum non ad bellum communiter ſpectatum, + ſed [40] ad bellum privatum proprie pertineat (nam & + Chriſtus ipſe inhibitæ, aut neglectæ defenſionis hanc reddit cauſam, + quod regnum ſuum de hoc mundo non eſſet Joan. XVIII, 36.) ſuo [e] loco rectius pertractabitur.

e L. I. c. III. §. 1.

+ IX. 1. + Quoties [41] de ſcripti ſenſu quæritur, + magnam vim habere ſolet tum uſus ſequens, tum prudentum auctoritas: quod etiam in divinis ſcriptis ſequendum eſt. + Neque enim probabile eſt, Eccleſias, quæ ab Apoſtolis conſtitutæ ſunt, aut ſubito, aut omnes defeciſſe ab iis, quæ Apoſtoli breviter perſcripta ore liberalius explicaverant, aut etiam in uſum introduxerant. Solent autem ab iis, qui bella impugnant, adferri + dicta quædam veterum Chriſtianorum: ad quæ tria dicenda habeo.

2. PRIMUM eſt, ex iis dictis nihil amplius colligi, quam + privatam quorundam ſententiam, non publicam Eccleſiarum: adde, quod ferme quorum ea dicta ſunt, amant ab aliis ſeorſim ire, + & docere quiddam [42] magnificentius; quales ſunt + [f] Origenes, & + [g] Tertullianus, qui nec ſibi ſatis conſtant. Nam idem Origenes apes, ait, à Deo documentum datas πρὸς τὸ δικαίους καὶ τεταγμένους πολέμους, εἴποτε δέοι, γίγνεσθαι ἐν ἀνθρώποις. + *Ut bella juſta, atque ordinata inter homines gerantur, ſi quando id jubeat neceſſitas.* Et idem ille Tertullianus, qui alibi ſupplicia capitalia minus probare videtur, dixit, [s] *Bonum*

f Contra Celſ. Lib. III. pag. 115. & Lib. VII. p. 349. Lib. 8. p. 427. Ed. Cantabrig.
g De Coron. Mil. c. 11. & 12. De Idololatr. c. 19.

Agathias hiſtoriarum primo: (cap. 1.) ἐς δὲ πλεονεξίαν καὶ ἀδικίαν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ αὐθαίρετα κατολισθαίνουσαι, πολέμων καὶ ταραχῶν ἅπαντα ἐμφορῦσιν· *Hominum animi ſponte ad nimias cupiditates, injuſtitiamque delapſi, implent omnia bellis, ac tumultibus.* Concludam multa bene dicta uno *Polybii*: αὐτάρκεια τοῦ βίου, φιλοσοφία αὐτοδίδακτος. *Animus neceſſariis contentus alio ad ſapiendum magiſtro non eget.* (Apud SUIDAM, in voce Αὐτάρκεια.)

[s] *Bonum eſſe cum puniuntur nocentes nemo negat*] Idem *Tertullianus* de anima: *Quis non præferat ſæculi juſtitiam, quam & Apoſtolus non fruſtra gladio accinctam conteſtatur, quæ pro homine ſæviendo religioſa eſt?* (Cap. 33.) Et ad Proconſulem Scapulam: *Non te terremus, qui nec timemus. Sed velim, ut omnes ſalvos facere poſſimus, monendo* μὴ θεομαχεῖν. *Potes & officio juriſdictionis tuæ fungi, & humanitatis meminiſſe, vel quia & vos ſub gladio eſtis.* (Cap. 4.)

GRONOVII.

40 *Ad bellum privatum*] Armatam defenſionem ſui.

41 *De ſcripti ſenſu*] In Statu juridiciali qualitatis ante judicium, qui dicitur Legalis, vel legitimus, utrum ſcripto præciſe adhæreri debeat, an ſententia, & voluntas ſcriptoris ſpectanda ſit. ad *Herenn.* 2, 9. & 10.

42 *Magnificentius*] Propoſitum vitæ ſublimioris, quæ non poteſt ab omnibus exigi.

a Cap. 19. *num* (rr) *eſſe cum puniuntur nocentes nemo negat*: Et de militia hæſitat; nam libro de [a] Idololatria, *Quæritur*, inquit, *an fideles ad militiam converti poſſint*, *& an militia ad fidem admitti*; Et videtur eo loco propendere in eam ſententiam, + quæ militiæ adverſatur. At libro de Corona Militis, cum quædam adverſus militiam diſputaſſet, mox diſtinguit, qui ante baptiſmum militabant, ab iis, + qui poſt baptiſmum nomen dant militiæ. [b] *Plane*, inquit b Cap. 11. 43 *ſi quos militia præventos fides poſterior invenit*, *alia conditio eſt*, *ut illorum*, *quos Joannes admittebat ad lavacrum*; *ut centurionum fideliſſimorum*, 44 *quem Chriſtus probat*, *&* 45 *quem Petrus catechizat*: t *dum tamen ſuſcepta fide*, *atque* 46 *ſignata*, *aut deſerendum ſtatim ſit*, *ut multis actum*, *aut omnibus modis* 47 *cavillandum*, (id eſt cavendum) *ne quid adverſus Deum committatur*. Senſit ergo illos poſt baptiſmum in militia permanſiſſe; quod + ſane minime facturi fuerant, ſi intellexiſſent militiam à Chriſto interdictam; + non magis quam aruſpices, magi, u & alii vetitarum artium profeſſores in ſua arte poſt c Cap. 1. baptiſmum manere permiſſi ſunt. Eodem [c] libro militem quendam, & quidem Chriſtianum, laudans, *O militem*, inquit, *in Deo glorioſum*.

3. Secunda obſervatio eſt, quod militiam Chriſtiani ſæpe aut improbarunt, aut evitarunt ob temporum circumſtantias, + quæ vix ferebant militiam exerceri ſine actibus quibuſdam cum Chriſtiana lege pugnantibus. In d Antiq. Jud. Lib. XIV. Cap. 10. §. 12. literis Dolabellæ ad Epheſios, quæ apud Joſephum [d] exſtant, videmus Judæos ab expeditionibus militaribus + immunitatem poſtulaſſe, quod externis permixti non ſatis + ritus legis ſuæ obſervare poſſent, + & quia ſabbatis ferre arma, & magna itinera facere cogerentur. Atque eaſdem ob cauſas à L. Lentulo miſſionem Judæos impetraſſe, + docet idem [e] Joſephus: e Ibid. §. 13. + alibique narrat, [f] 48 cum Judæi Roma urbe juſſi eſſent excedere, quoſf Lib. XVIII. Cap. 3. §. 5. dam militiæ adſcriptos, alios punitos quod militare nollent patriarum legum

GROTII.

t *Dum tamen ſuſcepta fide*, *atque ſignata*] Diſtinctionem, quam hic de militia affert, alibi ad nuptias applicat, tum libro de *Monogamia*, tum exhortatione caſtitatis.

u *Et alii vetitarum artium profeſſores*] *Tertullianus* de idololatria: (Cap. 5.) *ad Eccleſiam non admittuntur qui artes exercent*, *quas Dei diſciplina non recipit*. *Auguſtinus* de fide & operibus: *Meretrices*, *& hiſtriones*, *&* *quilibet alii publicæ turpitudinis profeſſores*, *niſi ſolutis*, *aut diruptis talibus vinculis*, *ad Chriſti ſacramenta non permittuntur accedere*. (Cap. 18. num. 33. *Ed. Benedictin.* Tom. VI.) De hiſtrione exemplum vide apud *Cyprianum* epiſtola LXV. De laniſtis, lenonibus, victimarum redemtoribus, apud *Tertullianum*: (De Idololatr. c. 11.) De auriga Circenſi, apud *Auguſtinum*. [Immo in Epiſtola Epiſcoporum, de rebus in *Arelatenſi Concilio* geſtis, *Appendic.* Tom. IX. col. 16. *Edit. Benedictin.* (*Antverp. ſ. Amſt.*) 1700. Adde *Conſtitution. Apoſtolic.* Lib. VIII. Cap. 32.]

GRONOVII.

43 *Si quos militiâ præventos*] Si qui ſacramento jam tenebantur, & militabant, antequam fierent Chriſtiani.

44 *Quem Chriſtus*] Matth. VIII, 10. (In verb. præced. legendum, *Centurionum fideliſſimum*, non *fideliſſimorum*, obſervavit V. Cl. *Joannes Clericus*, Hiſt. Eccleſ. pag. 751. *J. B.*]

45 *Quem Petrus*] Act. X.

46 *Signata*] Per baptiſmi ſignaculum. *Tertul.* de ſpectac. 24.

47 *Cavillandum*] Videtur legi oportere, *cavitandum*: nam *Cavillari* eſt quidem frequens *Tertulliano*, ſed pro *decipere*, *fallere*, *fruſtrari*.

48 *Cum Judæi Roma urbe*] *Tacit.* 2. annal. 85. *Suetonius Tiber.* 36.

(rr) Locus eſt in Lib. *De Spectaculis*, Cap. XIX. & ita legitur (nam Auctor ex memoriâ illum adferebat:) *Bonum eſt*, *cum puniuntur nocentes*. *Quis hoc*, *niſi nocens*, *negabit*? Sic ſententia ἐνέργειαν majorem habet. Cæterum vide quæ de his locis, & aliis *Tertulliani*, diximus in Libro Gallico *De Doctrina Morali Patrum*, Cap. VI. §. 6. *&* *ſeqq.* 25. &c. *J. B.*)

GRO-

Digitized by Google

gum reverentia; ob eas ſcilicet, quas diximus cauſas: quibus accedebat interdum tertia, + quod adverſus populares ſuos pugnandum haberent: [a] at κατὰ τῶν ὁμοφύλων ὅπλα λαβεῖν ἀθέμιτον, *nefas in populares ſuos arma ſumere*; + tunc ſcilicet cum populares ob patriæ legis obſervationem periclitabantur. Quoties vero hæc incommoda cavere poterant Judæi, militabant etiam ſub externis regibus, ſed ἐμμένοντες τοῖς πατρίοις ἔθεσι καὶ κατὰ ταῦτα ζῶντες, x + *perſtantes in patriis inſtitutis, & ex eorum præſcripto viventes*: quod paciſci prius ſolebant, eodem Joſepho auctore. + His periculis ſimillima ſunt quæ Tertullianus militiæ ſuorum temporum objicit, ut libro de Idololatria: [b] *Non convenit* 49 *ſacramento divino, & humano, ſigno Chriſti, & ſigno diaboli*: quia ſcilicet per Deos Gentium, Jovem, Martem, atque alios, jurare milites jubebantur. Libro autem de Corona [c] Militis: *Excubabit pro templis quibus renuntiavit, & cœnabit illic ubi Apoſtolo non placet: & quos interdiu exorciſmis fugavit, noctibus defenſabit?* mox: *Quanta alia* 50 *in delictis circumſpici poſſunt caſtrenſium munium, tranſgreſſioni interpretanda?*

[a] *Joſeph.* in Vit. ſua, §. 6. *Ed. Hudſon.*
[b] Cap. 19.
[c] Cap. 11.

4. TERTIUM, quod notamus hoc eſt, Chriſtianos primorum temporum tanto ardore ſuccenſos fuiſſe 51 ad præclariſſima quæque capeſſenda, ut ſæpe 52 conſilia divina pro præceptis amplecterentur. (ſſ) Chriſtiani, inquit [d] Athenagoras, οὐ δικάζονται τοῖς ἁρπάζουσι, *adverſus ſua rapientes judicio non contendunt.* [e] Salvianus juſſum à Chriſto, ait, ut ea ipſa de quibus lis eſt relinquamus, dummodo litibus exuamur. Atqui y id ita generaliter ſumtum + conſilii forte eſt, & vitæ ſublimioris, at non in præcepto poſitum. Simile eſt + quod plurimi veterum omne juramentum improbant, nulla exceptione addita

[d] *Legat. cap.* I.
[e] *De Gubernat. Dei*, Lib. III. pag. 73. *Ed. Pariſ.* 1645.

GROTII.

x *Perſtantes in patriis inſtitutis*] Verba *Joſephi* XI. hiſtoriæ antiquæ. (*Cap.* VIII. §. 5. *Edit. Hudſon.*)

y *Id ita generaliter ſumtum conſilii forte eſt, & vitæ ſublimioris*] Concilium Carthaginenſe IV: *Epiſcopus nec provocatus de rebus tranſitoriis litiget.* Adde *Ambroſium* lib. II. Offic. cap. XXI. & *Gregorium Magnum* libro II. Ind. XI. Epiſt. LVIII.

GRONOVII.

49 *Sacramento divino, & humano*] Quod promittitur Deo in veræ religionis profeſſione, & quod juratur imperatori gentili in militia ſuſcipienda. De Corona II. *Credimusne humanum ſacramentum divino ſuperduci licere?*

50 *In delictis*] Scribendum cenſeo, *in debitis.* Caſtrenſium munium debita ſunt, quæ *Livius* vocat *militaria juſta* lib. 24, 48. Sic *Seneca*, quæ in Med. ℣. 997. vocavit *juſta functis*, Troad. 602. *debita exanimis* appellat. Quot, vel quam multa alia ſunt ex officiis, & operibus militiæ legitimis, quæ Chriſtianus debet tranſgreſſiones, vel peccata interpretari?

51 *Ad præclariſſima*] Ad ſeparandos ſe à vulgo, & à turbis ſecularibus, & ad ſummum gradum vitæ innocentis, atque à rebus remotæ conſequendum, inſtar Henochi, Eliæ, Johannis Baptiſtæ.

52 *Conſilia divina*] Ea quæ erant propoſita pro eximiis & ſingularibus, nec niſi illis qui extraordinariis dotibus, & donis divinæ indulgentiæ inſtructi eſſent, aggredienda acciperent quaſi communia, & neceſſaria, & nemini non affectanda. *Gregor. Nazianz.* 3. in *Julian.* cap. 94. Ἔπειτα πῶς ἐκεῖν' οὐ λογίζῃ, ὦ σοφώτατε πάντων καὶ συνετώτατε, ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἄκρον συγκλείων χριστιανοὺς, ὅτι τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκην ἔχει τοῖς ἐπιταττομένοις, ἃ καὶ μὴ φυλάττουσι κίνδυνος· τὰ δὲ οὐκ ἀνάγκην, αἵρεσιν δὲ, ἃ φυλάττουσι μὲν τιμὴ καὶ ἀντίδοσις, μὴ φυλάττουσι δὲ οὐδ' ὁντινοῦν κίνδυνον; &c. (Pag. 95. D. *Ed. Colon.* 1690.

(ſſ) Quæ ad *Conſilia Evangelica* ab Auctore noſtro, aut aliis referuntur, vel per ſe nec bona ſunt, nec mala, vel habent neceſſitatem quamdam *præcepti*, reſpectu hujus, vel illius hominis, in certis caſibus, & circumſtantiis. Quâ de re fusè egimus in noſtris ad hunc locum Gallicis Notis: ubi ſimul, unde ortus ſit error eorum, qui hanc diſtinctionem inter *Præcepta* & *Conſilia Evangelica* excogitarunt, oſtendimus, ſtudiumque ejuſmodi *Conſiliis* utendi facilè homines à veræ Virtutis viâ avertere, tantum abeſt ut ad illam ſit incitamentum. *J. B.*

a *Apolog.* c. 17. *Ed. Oxon.* b *Apolog.* c. 46. c *Inſt. Div. Lib.* V. c. 17. n. 12.

dita, cum tamen + Paulus in re gravi juraverit. Chriſtianus apud [a] Tatianum, στρατηγίαν παραιτοῦμαι, + *præturam recuſo*: apud + Tertullianum, [b] *Chriſtianus* [53] + *nec ædilitatem affectat.* Sic [c] Lactantius juſtum (qualem vult eſſe Chriſtianum) negat belligeraturum; + ſed ita ut ſimul [54] navigaturum neget. + A ſecundis nuptiis quam multi veterum Chriſtianos dehortantur? Quæ omnia ſicut laudabilia, eximia, Deo apprime grata ſunt: + ita nullius legis neceſſitate à nobis exiguntur. Atque hæc ſolvendis quæ objiciuntur ſufficient.

X. 1. Nunc ut noſtra firmemus, primum + non deſunt nobis ſcriptores, & quidem antiquiores, qui & capitalia ſupplicia, + & quæ inde pendent bella, + ſentiant à Chriſtianis licite poſſe uſurpari. Nam Clemens Alexandrinus [d] Chriſtianum, ait, ſi ad imperium vocetur, ut Moſes, futurum + vivam ſubditis legem, + & præmio affecturum bonos, pœnis malos. + Et alibi habitum Chriſtiani deſcribens, decere eum, ait, intectis eſſe pedibus, [55] niſi forte militet. [z] + In Conſtitutionibus, quæ Clementis Romani nomen præferunt, libro VII. c. III. legimus: οὐχ ὡς παντὸς φόνου φαύλου τυγχάνοντος, ἀλλὰ μόνου τοῦ ἀθῴου, τοῦ δ' ἐνδίκου ἄρχουσι μόνοις ἀφωρισμένου· *non quaſi omnis cædes illicita ſit, ſed ea, quæ eſt innocentis: ita tamen, ut quæ juſta eſt, magiſtratibus ſolis ſit reſervata.*

d *Pædag.* L. II. c. 11. p. 240. *Ed. Oxon.*

2. Sed auctoritatibus privatis ſepoſitis, ad publicam Eccleſiæ veniamus, + quæ maximi debet eſſe ponderis. Dico igitur, + nunquam à baptiſmo rejectos, aut ab Eccleſia excommunicatos eos, qui militabant, quod tamen & factum oportuit, & factum fuiſſet, ſi militia cum novi fœderis conditionibus pugnaſſet. In dictis modo Conſtitutionibus, lib. VIII, c. XXXII. agit ſcriptor ille de iis, qui antiquitus ad baptiſmum admitti, aut ab eo rejici ſolerent. στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν· ἀρκεῖσθαι δὲ τοῖς διδομένοις ὀψωνίοις· πειθόμενος προσδεχέσθω. *Miles baptiſmum poſtulans doceatur ab injuriis, & vexationibus abſtinere: contentus eſſe ſuis ſtipendiis.* + *Si his pareat, admittitor.* Tertullianus in [e] Apologetico ex perſona loquens Chriſtianorum; *Navigamus*, inquit, *& nos vobiſcum, & militamus.* Paulo ante [f] dixerat: *Externi ſumus, & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia,* [56] *conciliabula, caſtra ipſa.* Eodem libro [g] narraverat [a] M. Aurelio Imperatori Chriſtianorum [57] + militum precationibus imbrem impetratum. [58] In [h] Corona, militem illum qui coronam abjecerat, conſtantiorem, ait, fuiſſe cæteris fratribus, & multos ei oſtendit fuiſſe Chriſtianos commilitones.

e *Cap.* XLII. f XXXVII. g *Cap.* V. h *Cap.* I.

3. Ac-

GROTII.

z *In Conſtitutionibus*] Videtur ſcriptus is liber finiente ſæculo ſecundo.

a *M. Aurelio Imperatori*] Vide & *Xiphilinum* de hac hiſtoria.

GRONOVII.

53 *Nec ædilitatem*] Opinor quia ædilium erat dare ludos. *Cicero* 1. Verrin. 54. *Sueton.* Jul. 10. Ludi autem erant honos Deorum, quos deſpuebant Chriſtiani. Sed & prætorum. *Tac.*

54 *Navigaturum*] Quia aut lucri fere, aut voluptatis, aut bellandi cauſa navigatur, quorum omnium ergo nihil ſuſcipiebat primævus ille rigor.

55 *Niſi forte militet*] Nam militantes caligati.

56 *Conciliabula*] Conciliabulum, vicus, vel pagus, qui haberet jus nundinarum. *Sigon.* de jure Italiæ 2, 15. *Liv.* 24, 56.

57 *Militum precationibus*] *Claudianus* 6. Conſ. Honorii 340.

58 *In Corona*] In libro *de Corona.*

GRO-

3. Accedat, quod & milites nonnulli, pro Chriſto tormenta, mortemque perpeſſi, + eundem cum cæteris martyribus honorem ab Eccleſia acceperunt, quos inter memorantur [b] + tres Pauli comites; ſub Decio Cerialis, ſub Valeriano Marinus, quinquaginta ſub Aureliano, Victor, Maurus, & Valentinus magiſter militum ſub Maximiano, circa idem tempus Marcellus Centurio, Severianus ſub Licinio. Cyprianus [a] de Laurentino, & Ignatio Afris: *In caſtris & ipſi quondam ſæcularibus militantes, ſed veri & ſpirituales Dei milites, dum diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas Domini, & coronas illuſtres paſſione meruerunt.* Et hinc apparet quid de militia ſenſerit communitas Chriſtianorum, + etiam priusquam Imperatores Chriſtiani eſſent. *a Epiſt. 39. Ed. Fell. (34. Pamell.)*

4. Capitalibus judiciis (tt) ſi non libenter interfuerunt Chriſtiani illis temporibus, haud mirum videri id debet, + cum plerumque de Chriſtianis ipſis eſſet judicandum: adde, quod & in cæteris rebus + leges Romanæ duriores erant, quàm lenitas Chriſtiana patiatur: quod vel ſolo [c] 59 + Silaniani Senatusconſulti exemplo ſatis patet. Poſtquam vero Conſtantinus Chriſtianam religionem & probare, & promovere cœpit, + non ideo deſierunt capitalia ſupplicia. Imo ipſe Conſtantinus inter alias leges + de parricidis 60 culeo inſuendis legem tulit, quæ exſtat Codice, [b] Titulo de iis, qui parentes, vel liberos occiderunt; quanquam alioqui in ſuppliciis exigendis mitiſſimus fuerit, ita ut ab hiſtoricis non paucis reprehendatur [d] nimiæ lenitatis nomine. Tum vero in exercitu ſuo + plurimos habuit Chriſtianos, ut nos hiſtoriæ docent, & 61 + labaro Chriſti nomen inſcripſit. Ex eo etiam mutatum eſt ſacramentum militare in eam formam, quæ exſtat apud Vegetium: [c] *Per Deum, & Chriſtum, & Spiritum ſanctum, + & per majeſtatem Imperatoris, quæ ſecundum Deum generi humano diligenda eſt, & colenda.* *b Leg. unic.* *c De Re Milit. Lib. II. C. 5.*

5. Ne-

GROTII.

b *Tres Pauli comites*] Adde militem quendam à *Cornelio* baptizatum, cujus apud *Adonem* mentio.

c *Silaniani Senatusconſulti*] Cujus aſperitatem mitigavit *Adrianus* Imperator, ut apud *Spartianum* eſt. Aſperis Romanorum legibus addi poſſunt, quæ ſervum niſi tortum teſtimonium dicere vetant. [Vid. COD. *De Serv. fugitivis* &c. L. 4. & Clar. NOODTII *Prob. Juris*, Lib. I. Cap. ult. in fine. *J. B.*

d *Nimiæ lenitatis nomine*] *Zonaras*: (Lib. XIII. Cap. 4. pag. 11. T. II. *Ed. Reg.*) τοῖς μεταβαλλομένοις ἐκ πονηρίας φιλάνθρωπον διατιθέμενος, ἔλεγεν ὅτι τὸ νοσοῦν μέλος ἀποκοπτέον καὶ σεσηπὸς, ἵνα μὴ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι λυμαίνηται, οὐ μέντοι τὸ ὑγιὲς ἤδη τυχὸν ἢ καὶ ὑγιαζόμενον. *Clementem ſe oſtendebat iis, qui pravam vitam deſeruerant, quod diceret abſcindendum membrum ægrotans, ac putridum, ne ſana contagio corrumpat, non id quod aut ſanatum jam ſit, aut ſaneſcat.* Vide & *Euſebium.* [De *Vita Conſtantini*, Lib. IV. Cap. 31.] ſicut de nimia *Conſtantini* lenitate Chriſtianos, ita de *Haraldi* Regis queſtos Danos apud *Saxonem* hiſtoricum invenias. (*Lib.* XI. pag. 194.

GRONOVII

59 *Silaniani*] Ut ſi quis domui ſuæ occiſus eſſet, de ſervis, quotquot ſub eodem tecto fuiſſent, quæſtio haberetur, omneſque ſupplicio afficerentur. Factum autem illud Senatusconſultum A. V. C. 762. P. Cornelio Dolabella, C. Junio Silano Coſſ. Auguſto imperante. Exemplum apud *Tacitum* 14. annal. 42.

60 *Culeo*] Sacco coriaceo cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia, inque mare abjiciendis. §. 6. *Inſtit.* de publ. jud. *Cic.* pro Sex. Roſcio cap. 25. & 26. *Juvenal.* 8, 214. & 13, 155.

61 *Labaro*] Vexillo. *Prudent.* 1. adverſus Symm. 488. *Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro Signabat labarum.* *Euſeb.* de vita Conſtant. 1, 31.

(tt) In omnibus Editionibus heic erat *ſuppliciis*: ſed vel Auctorem, vel Typographos, vocem illam ex incogitantiâ poſuiſſe pro *judiciis*, ex ſequentibus maniſeſtiſſimum eſt; quum heic non agatur de ſpectando ſupplicio reorum, ſed de *judicando* in cauſsâ capitis. Et ita apud *Tertullianum*, de Idololatr. *Cap.* 19. *An Militia ad fidem admitti . . . cui non ſit neceſſitas immolationum, vel* CAPITALIUM *judiciorum.* J. B.

Digitized by Google

5. Neque eo tempore ex tot Epiſcopis, inter quos multi erant duriſſima quæque paſſi pro religione, vel unus fuiſſe legitur, + qui aut Conſtantinum ab omnibus omnino capitalibus ſuppliciis, & bello, aut Chriſtianos à militia injecto divinæ iræ metu abſterruerit, cum tamen plurimi eſſent acerrimi cuſtodes diſciplinæ, + & minime diſſimulantes eorum, quæ ad officium tum Imperatorum, tum aliorum pertinerent: + qualis & Theodoſii tempore fuit Ambroſius, + qui ſermone VII. ita ait: [a] *Non militare delictum eſt, ſed propter prædam militare peccatum eſt.* Et de [b] Officiis: *Fortitudo, quæ vel bello tuetur à barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel à latronibus ſocios, plena juſtitia eſt.* Hoc argumentum tanti mihi videtur, ut nihil ultra requiram.

a Tribuitur malè *Auguſtino*, infr. Lib. II. C. 25. §. 9. n. 3.
b *L.* 1. C. 27.

6. Neque tamen ignoro, [e] ſæpe Epiſcopos, & plebem Chriſtianam, + interpoſitis precibus ſuis avertiſſe pœnas, præſertim capitales: morem quoque introductum, [f] + ut qui ad Eccleſiam confugiſſent, non niſi vitæ ſervandæ fide data redderentur; & [g] + ut circa Paſcha carcere emitterentur, quos ſua crimina attinebant; ſed, qui cum cura hæc omnia, & ſi qua his ſunt ſimilia, expendet, inveniet + ſigna hæc eſſe Chriſtianæ bonitatis omnem rapientis clementiæ occaſionem, + non omnia judicia capitalia damnantis animi: unde & locorum, & temporum illa beneficia, & preces ipſæ [h] + exceptionibus quibuſdam temperabantur.

I. 7. + Objiciunt hic nobis nonnulli XII. 62 canonem Synodi Nicænſis, qui Latine ſic habet: [i] *Quicunque vocati per gratiam, primum quidem ardorem, fidemve ſuam oſtenderunt, & 63 cingulum militiæ depoſuerunt, poſtea vero*

ut

GRONOVII.

62 *Canonem Synodi Nicænſis*] Quatuor gradus erant pœnitentiæ in veteri Eccleſia. I. Πρόσκλαυσις, *deploratio*, illorum, qui admiſſo peccato extra Eccleſiam ſtantes cum luctu, & lacrymis ingredientes orabant, ut pro ſe Dei miſericordiam elicerent: & ii dicebantur προσκλαίοντες, quaſi *adflentes.* II. Ἀκρόασις, eorum, qui in prodromo, vel porticu, aut veſtibulo Eccleſiæ ſtantes divinas ſcripturas audiebant uſque ad lectionem Euangelii, & dicebantur Ἀκροώμενοι, *Audientes.* III. Ὑπόπτωσις, *ſubmiſſio*, eorum, qui jam intra Eccleſiæ ſepta, poſt ſuggeſtum tamen, ut videtur, inclinati, & genu ſubmittentes ſtabant, & cum catechumenis egrediebantur, & vocabantur Ὑποπίπτοντες, *Succidentes*, vel *Succumbentes.* IV. Σύστασις, *conſtitutio*, eorum, qui jam cum fidelibus conſiſtebant orantes, nondum tamen ad ſacramenta admittebantur; his nomen Συνιστῶντες, *Conſiſtentes.* Videndus *Chriſtoph. Juſtellus* ad Codicem Canonum Eccleſiæ univerſæ.

63 *Cingulum*] Ἀποθέμενοι τὰς ζώνας. Milites altius cincti, & procincti, quo expeditiores forent. Et militum balthea, zonæque. *Tacit.* 2. hiſtor. 88. *Horat.* 2. epiſt. 2, 40. *Cinctus*, qui militat, præſertim honorata militia. l. 25. & l. 38. §. 1. D. de Teſtam. mil. *Ammianus* l. 22. p.... Et *cingulum* nunc pro militia, nunc pro ducatu aliquo, & gradu altiore, vel honore militiæ. l. 5. Cod. Qui mil. poſſ. *binis merere cingulis.* l. 9. C. de metatis: *illuſtris dignitas vel ſub cingulo, vel citra cingulum.* l. 2. C. ut dignitatum ordo ſerv. l. 5. C. de apparit. mag. mil.

GROTII.

e *Sæpe Epiſcopos*] *Auguſtinus*: [Epiſt. 153. vulg. 54.] *Officium Sacerdotis eſt intervenire pro reis.* In ejus epiſtolis multa ſunt hujus bonitatis ſpecimina. (Confer heic quæ habet RADULPH. FORNERIUS, *Rer. Quotid.* Lib. VI. cap. 7.)

f *Ut qui ad Eccleſiam confugiſſent*] Vide *Chryſoſtomum* XVI. de Statuis. [Nil ibi ad rem. Voluit forte dicere *Orat.* XVII. ubi aliquid de Monachis, *pag.* 575. in fin. *Tom.* VI. *Edit. Savil.*] Concilium Aurelianenſe cap. 3. legem *Wiſigothorum* libro VI, tit. V, 16. IX. tit. III. cap. 3.

g *Ut circa Paſcha*] L. Nemo. 3. C. de Epiſc. audientia.

h *Exceptionibus quibuſdam*] Quas vide apud *Caſſiodorum* XI, 40. & Cap. inter alia, 6. de immunitate eccleſiaſtica, in Decretalibus.

i *Quicunque vocati*] *Simeon Magiſter* in ejus canonis epitome: οἱ βιαζόμενοι καὶ δόξαντες ἀντι-

στῆναι,

ut canes ad ſuum vomitum reverſi ſunt ; + *ita ut aliqui & 64 pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent,* + *hi decem annis 65 jaceant, poſt triennii auditionis tempus. In his autem omnibus obſervari oportet propoſitum, & modum pœnitentiæ. Quicunque enim, & timore, & lacrymis, & patientia, & bonis operibus converſionem abſque ſimulatione demonſtrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum 66 orationibus communicabunt, & poſtea licebit Epiſcopo de his aliquid 67 humanius cogitare. Quicumque vero 68 indifferenter tulerunt, & 69 habitum Eccleſiam introëundi ſibi arbitrati ſunt ad converſionem ſufficere,* + *hi definitum tempus omnino impleant.* Vel ipſum tredecim annorum tempus ſatis indicat, non de levi, aut ambiguo, ſed gravi aliquo, atque indubitato crimine hic agi.

8. Agitur autem haud dubie [k] de idololatria, nam quæ canone XI. præceſſerat + mentio temporum 70 Licinii, in hoc canone repetita tacite haberi debet, ut ſæpe Canonum ſequentium ſenſus à prioribus pendet. Vide in exemplum Canonem XI. Concilii Eliberini. Licinius autem, verba ſunt Euſebii, [a] *ϛρατιώτας ἐκέλευεν ἀποβάλλεσθαι τοῦ ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο· milites militia exuebat,* [l] *niſi Diis ſacrificare vellent*; quod & [b] Julianus poſtea imitatus eſt, quam ob cauſam Victricius atque alii 71 cingulum pro Chriſto abjeciſſe leguntur. Idem olim ſub Diocletiano fecerant in Armenia mille centum quatuor, quorum in martyrologiis mentio: & in Ægypto Menna, & Heſychius. Sic ergo & Licinii temporibus multi abjecere cingulum, quorum fuit Arſacius inter 72 Confeſſores nominatus, & Auxentius factus

a *De Vita Conſtantin.* L. I. c. 54.
b *Sozomen.* H. Eccl. V. 17. *Socrat.* L. III. c. 15.

ϛῆναι, εἶτα κατακλώμενοι τῆς ἀσεβείας καὶ ἀναϛρατευσάμενοι, δεκαετίαν ἀφοριζέσθωσαν. *Qui vi adhibita viſi ſunt reſtitiſſe, ſed ab impietate victi ſunt, & militiam reſumſere, decem per annos abſtineantur.* Eundem hujus canonis ſenſum exprimunt *Balſamo*, & *Zonaras*, & *Ruffinus* libro X, cap. VI. (Adde BINGHAM, *Origines Eccleſ.* Lib. XI. Cap. V. §. 10. Tom. IV. pag. 248, & *ſeqq.*)

k *De idololatria*] Quod principale crimen, *ſummus ſeculi reatus* dicitur *Tertulliano* de Idololatria: (*Cap.* 1.) *graviſſimum, & extremum delictum Cypriano* epiſt. XI. (XV. *Ed. Fell.*)

l *Niſi Diis ſacrificare vellent*] *Sulpitius Severus*: (Hiſt. Sacr. Lib. II. cap. 33.) *Sane tum Licinius, quia adverſum Conſtantinum de imperio certavit, milites ſuos litare præceperat: abnuentes militia rejiciebat.* Ob hanc cauſam Valentinianus, qui imperator poſtea factus eſt, ſub Juliano abjecit cingulum. Non diſſimile eſt quod *Victor Uticenſis* narrat, multos ſub Hunericho Rege militiam temporalem abjeciſſe, quia cum Arianiſmo erat connexa.

GRONOVII.

64 *Pecuniam darent, & beneficiis*] Ὡς τινὰς καὶ ἀργύριον προέσθαι καὶ βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναϛρατεύσασθαι. Militiæ enim vendi poterant, & obligari. *Novell.* 53. cap. 5. l. 22. *Dig.* de leg. 2. & teſtamento relinqui. l. 11. §. 16. D. de leg. 3. Beneficiis autem recepiſſe militiam dicuntur, quibus ea contigit gratia, ſuffragatione, commendatione alicujus. *Suet.* Jul. 75. *Quibus ex commendatione Pompeij ordines dederat.* Tib. 12. *Venit etiam in ſuſpicionem per quoſdam beneficii ſui centuriones.*

65 *Jaceant*] Ὑποπιπτέτωσαν μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον. Reſpiciunt hæc verba duos ex quatuor gradibus pœnitentiæ in veteri Eccleſia, qui erant Πρόσκλαυσις, Ἀκρόασις, Ὑπόπτωσις, Σύϛασις. *Caſaub.* Exercit. in Bar. 16. num. 43. p. 552. *Salmaſ.* in Epiſt. Simplicii Verin. nomine p. 113.

66 *Orationibus communicabunt*] Precibus publicis intereſſe poterunt.

67 *Humanius cogitare*] De admittendis illis ad Κοινωνίαν ἢ σύναξιν, ad participandam Euchariſtiam.

68 *Indifferenter tulerunt*] Ἀδιαφόρως ἤνεγκαν. *Sueton.* Domit. 23. *Occiſum eum populus indifferenter, miles graviſſime tulit.*

69 *Habitum*] Σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Speciem, mimum, imaginem.

70 *Licinii*] Qui Conſtantini M. affinis fuit, & cum eo aliquamdiu imperavit, acerrimus Chriſtianorum perſecutor, donec ex hac ipſa cauſa bello inter eos orto victus, & occiſus eſt.

71 *Abjeciſſe cingulum*] Renuntiaviſſe militiæ.

72 *Confeſſores*] Qui in periculum adducti, & tormentis ſubjecti fidem ſervaverant, non etiam occiſi erant, ut Martyres.

Digitized by Google

factus poſtea Mopſueſtiæ Epiſcopus. Quare his, qui ſemel conſcientia puncti [73] cingulum abjecerant, + reditus ad militiam ſub Licinio non patebat niſi per fidei Chriſtianæ abnegationem: quæ quia eo erat gravior, quo + prior ille actus majorem in illis legis divinæ cognitionem teſtabatur, ideo hi defectores + gravius etiam puniuntur quam illi, de quibus egerat præcedens canon, qui ſine periculo vitæ, aut facultatum amittendarum, Chriſtianiſmum abjecerant. Generaliter autem + de omni militia interpretari canonem, quem produximus, ab omni ratione alienum eſt. Aperte enim teſtatur hiſtoria, [a] his, qui ſub Licinio militiam abjecerant, neque Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem Chriſtianam violarent, à Conſtantino datam optionem, immunesne eſſe à militia vellent, + an ad militiam redire: quod haud dubie multi fecerunt.

[a] *Euſeb.* Vit. Conſtant. II. 33.

II. 9. Sunt & qui + Leonis [b] epiſtolam objiciant, quæ dicit, + *Contrarium eſſe Eccleſiaſticis regulis, poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſæcularem.* Sed ſciendum, in pœnitentibus non minus quam in clericis, [74] & aſcetis exactam fuiſſe vitam non quovis modo Chriſtianam, ſed eximiæ cujuſdam puritatis, [m] ut tanto exemplo eſſent ad correctionem, quanto ad peccandum fuerant. Similiter in conſuetudinibus antiquiſſimis Eccleſiæ, quæ quo auguſtiori nomine commendabiliores eſſent, + Canones Apoſtolici vulgo appellabantur: Canone LXXXII. edicitur: + *Ne quis Epiſcopus, presbyter, aut diaconus, militiæ vacet, & utrumque retineat,* [75] *officium Romanum, & functionem ſacerdotalem. Quæ enim Cæſaris ſunt Cæſari, quæ Dei Deo.* Quo ipſo oſtenditur, his, + qui [76] cleri honorem non ſperarent Chriſtianis militiam non fuiſſe interdictam.

[b] *Epiſt.* XC. ad *Ruſtic. Epiſcop.*

10. Hoc amplius, etiam [n] ad clerum admitti vetabantur qui poſt baptiſmum + aut magiſtratus attigiſſent, aut munera bellica, ut in epiſtolis Syricii & Innocentii, & in Concilio Toletano videre eſt. Legebantur ſcilicet Clerici non ex quovis modo Chriſtianis, ſed ex iis, qui vitæ exactiſſimæ ſpecimen dediſſent. Adde quod militiæ, & quorundam magiſtratuum perpetua non erat

GROTII.

m *Ut tanto exemplo eſſent ad correctionem, quanto ad peccandum fuerant*] *Leo* epiſtola XC. ad *Ruſticum*: *Illicitorum veniam poſtulantem oportet etiam multis licitis abſtinere.* In epiſtola Epiſcoporum ad Ludovicum Regem legimus: *Quilibet tanto à ſe licita debet abſcindere, quanta ſe meminit & illicita perpetraſſe.* In Capitulis *Calvi*: *Tanto quiſque majora quærat bonorum operum lucra, quanto graviora ſibi intulit damna per culpam.*

n *Ad clerum admitti vetabantur*] *Euſebius* Demonſtrationum lib 1. duplicem deſcribit Chriſtianorum vitam, aliam ἔντιλῆ, aliam inferiorem; qui in hac ſunt, eos inter alia τοῖς κατὰ τὸ δίκαιον στρατευομένοις τὰ πρακτέα ὑποτίθεσθαι, *iis, qui juſte militant agenda indicare.* (Cap. 8.)

GRONOVII.

73 *Cingulum abjecerant*] Qui quod Chriſtianam religionem ſuſcepiſſent militantes, & viderent ſe ſalva conſcientia manere in militia non poſſe, per quam idolis ſervire cogebantur, miſſionem impetraverant.

74 *Et aſcetis*] Aſcetæ, qui ſtudio precum, & meditationum ſacrarum omiſſis rebus excedebant ſæculo, & corpus domabant, & exercebant: ut Monachi, Stylitæ, Incluſi, Heſychaſtæ. Vide *Gretſeri* Varfar. 1, 3.

75 *Officium Romanum*] Ῥωμαϊκὴν ἀρχήν. In *Zonara* vertitur, *Romanam præfecturam*: in *Balſamone*, *Romanum magiſtratum.* An *Romanum*, ut *Tertull.* infra. C. 4. §. 5. n. 1.

76 *Cleri honorem*] Eccleſiaſticæ functionis. *Suidas*: κλῆρος, σύστημα τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων. Hæc erat ſimplicitas primævæ Eccleſiæ. Poſtea tanta ordinum varietas, & copia acceſſit.

GRO-

erat obligatio : at ſacro miniſterio addicti [o] nulla alia cura, ac labore quotidiano inde abſtrahi debebant ; qua de cauſa & ſextus Canon conſtituit, ne Epiſcopus, presbyter, aut diaconus + ſæculares curas adminiſtret ; octuageſimus, ne publicis ſe adminiſtrationibus immittat : & inter Africanos Canones ſextus, [p] ne procurationem rerum alienarum ſuſcipiat, aut cauſarum patrocinium. Sic eosdem [q] tutores conſtitui nefas judicat Cyprianus.

11. At pro noſtra ſententia expreſſum Eccleſiæ judicium habemus in Concilio primo Arelatenſi, quod habitum eſt + ſub Conſtantino. Ejus enim Concilii Canon III. ſic habet : *De his, qui arma projiciunt in pace, placuit abſtinere eos à communione :* id eſt, qui militiam deſerunt extra tempora perſecutionis. [r] Id enim pacis nomine intelligi volebant Chriſtiani, ut ex Cypriano, & aliis apparet. Accedat exemplum militum ſub Juliano, 77 non modico profectu Chriſtianorum, ut qui morte ſua Chriſto reddere teſtimonium parati eſſent : de quibus ſic Ambroſius : (uu) *Julianus Imperator, quamvis eſſet Apoſtata, habuit tamen ſub ſe Chriſtianos milites ; quibus cum dicebat : Producite aciem pro defenſione reipublicæ, obediebant ei ; cum autem diceret eis : Producite arma in Chriſtianos,* 78 + *tunc agnoſcebant Imperatorem cœli.* Talis & multo ante fuerat Thebæa legio, quæ Diocletiano imperante à Zabda triceſimo Hieroſolymorum Epiſcopo Chriſtianam religionem acceperat, & deinde in omne ævum memorabile edidit Criſtianæ conſtantiæ, & patientiæ exemplum, quod (xx) infra à nobis memorabitur.

12. Hoc loco ſatis ſit illam eorum adferre vocem, quæ Chriſtiani militis

G R O T I I.

o *Nulla alia cura, ac labore*] Vide Canonem Concilii Moguntini apud Gratianum, titulo, Ne Clerici, vel Monachi [Imo in *Decretalibus*, Lib. III. Tit. L. Cap. 1.]

p *Ne procurationem rerum alienarum ſuſcipiat*] Vide Epiſtolam *Hieronymi* ad Nepotianum.

q *Tutores conſtitui nefas judicat Cyprianus*] In epiſtola ad presbyteros, diaconos, & plebem Furnis conſiſtentem. [*Epiſt.* 1. *Ed. Fell.* (66. *Pamel.*)] Adde l. Generaliter, 52. C. de epiſcopis, & clericis.

r *Id enim pacis nomine intelligi volebant*] *Tertullianus* de idololatria : (Cap. 19.) *Imo quomodo etiam in pace militabit ?* idem de Fuga perſecutionum : *Noſtræ paci quod eſt bellum quam perſecutio* (Cap. 3.) *Cyprianus* epiſtola X. (XVI. *Ed. Fell.*) *Quando ipſa ante mater noſtra Eccleſia pacem de miſericordia Domini prior ſumſerit.* Epiſtola XXI. (utriuſque diviſion.) *Cum Dominus cœperit ipſi Eccleſiæ pacem dare.* Epiſtola XXXI. (XXX. *Ed. Fell.*) *Eccleſiæ pacem ſuſtinendam*, id eſt expectandam. de Lapſis : *diſciplinam pax longa corruperat.* (pag. 123. *Ed. Fell.*) *Sulpitius Severus* : (Lib. II. Cap. 32.) *Antonino Pio imperante pax Eccleſiis fuit.* mox : *Interjectis deinde annis* XXXVIII. *pax Chriſtianis fuit.* & in Conſtantini ætate : (ibid. *Cap.* 33.) *Exinde tranquillis rebus pace perfruimur.* Et initio hiſtoriæ : *Vexationeſque populi Chriſtiani, & mox pacis tempora.* (Lib. I. C. I.)

G R O N O V I I.

77 *Non modico profectu*] Quod exemplum non parum profuit ad eos, qui jam erant Chriſtiani, confirmandos, & ad complures, qui nondum erant, faciendos. (Immo, *non modico profectu Chriſtianorum*, heic omnino ſignificat talium, qui multum profecerant in ſtudio veritatis & pietatis Chriſtianæ. Imitatus eſt Auctor noſter A U G U S T I N U M, qui de *Pelagio* dicit : *Viri, ut audio, ſancti, & non parvo profectu Chriſtiani.* De Peccator. merit. & remiſſ. Lib. III. Cap 1. *Tom.* X. col. 47. *Ed. Benedict. Antverp.* J. B.]

78 *Tunc agnoſcebant*] Negabant Cæſari obſequium, quo eſſent in Deum peccaturi.

(uu) *Ambroſio* equidem verba hæc tribuuntur à *Gratiano*, Cauſ. XI. Quæſt. III. *Can.* 94., ſed non indicato loco. Similis eſt locus *Auguſtini*, ibi etiam relatus, *Can.* 98. ex Comm. in Pſalmum 124. Unde priorem fortè natum eſſe in Rubricâ conjiciunt. *J. B.*

(xx) Cap. IV. hujus Libri, §. 7 *num.* 10. *& ſeqq.* ubi vide quæ monebimus. *J. B.*

litis officium ſolida brevitate exprimit : *Offerimus noſtras in quemlibet hoſtem manus*, + *quas ſanguine innocentium cruentare nefas ducimus. Dexteræ ipſæ pugnare adverſus impios*, & *inimicos ſciunt : laniare pios*, & *cives neſciunt. Meminimus nos pro civibus potius, quam adverſus cives arma ſumſiſſe. Pugnavimus ſemper pro juſtitia, pro pietate, pro innocentium ſalute* : 79 *hæc fuerunt hactenus pretia periculorum. Pugnavimus pro fide, quam* + *quo pacto conſervemus tibi* (ad Imperatorem ſermo eſt) *ſi hanc Deo noſtro non exhibemus?* Baſilius de antiquioribus Chriſtianis ſic loquitur : τοὺς ἐν πολέμοις φόνους οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο, ἐμοὶ δοκεῖ, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. *Eas, quæ in bello perpetrantur cædes, majores noſtri pro cædibus non habuere*, + *excuſatos habentes eos, qui* (α) *pro pudicitia, ac pietate decertant.*

GRONOVII.

79 *Hæc fuerunt hactenus*] Hæ ſunt cauſæ, propter quas in hunc diem uſque non dubitavimus, & operæ pretium putavimus vitam in diſcrimen mittere, quas tanti putavimus, ut pro eis pericula non recuſaremus.

(α) *Pro pudicitia* etiam habet Interpres vulg. *Epiſt. ad Amphiloch.* unde hæc petita ſunt, *Can.* 13. pag. 26. D. Tom. III. *Ed. Pariſ.* 1638. Sed videtur hæc vox latiorem heic habere ſignificationem. Cæterum vide quæ diximus in Libro Gallico *De Doctrina Morali Patrum*, Cap. XI. §. 1, & *ſeqq.* J. B.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. I. CAP. II.

VISIS *juris fontibus*] „ Sed quibus? „ Varios enim fontes fecit; Nimirum „ 1. fontem juris naturæ ſocialis, 2. juris naturæ laxioris, ſeu naturæ humanæ, 3. juris „ divini univerſalis, 4. juris gentium voluntarii : Nos omnes hos jurium fontes non „ agnoſcimus, eosque refutavimus in *Diſſ. proœm. I. II. III.* & *IV.* Ac demonſtravimus, omnium jurium fontem eſſe *voluntatem Dei jus ſuum cuique tribuendi.* „ *Diſſ. Proœm. XII.* §. 49. *ſeq.*

„ Merito ergo B. Parens *in prodromo juris „ gentium fol.* 110. Grotium notat, quod „ mira confuſione tam varia jurium genera fingat, ac cumulet, noviſque, ac inſolentibus „ vocabulis involvat, ſpecies generi ſuo opponat, & nova ea genera faciat, nec inter ſe rite diſcernat.

Ad primam, ac generaliſſimam veniamus quaſtionem] „ Si enim bellum juſtum nullum „ datur, fruſtranea eſſet tota tractatio; fruſtra quæreretur de cauſis belli, fruſtra de „ ejus proceſſu, & fruſtra denique de modis „ finiendi &c.

An bellum aliquod juſtum ſit] „ Nam Auctor „ ſollicite diſtinxit bellum a belli jure ſupra „ *c.* 1. §. 2. quia diſtingui debere, dixit, id „ quod quæritur, ab eo de quo quæritur. *d.* „ §. 2. De *priori* quæſtione egit capite præcedenti, de poſteriori hoc capite agitur.

Sive

Digitized by Google

Sive an bellare unquam liceat] Auctor contra Anabaptiſtas, qui bellom juſtum darl negant, bella quædam licita eſſe probat I. ex jure naturæ brutis communi, i. e. ex motibus omnibus animantibus a natura Inditis, qoos prima naturæ vocat. §. 1. *n.* 1. II. Ex ratione, & natura ſocietatis, quæ non omnem vim inhibet, ſed eam demum quæ ſocietati repugnat. §. 1. *n.* 2. 5. *&* 6. III. Ex Sacra Hiſtoria, inprimis exemplis bellorum Deo vel jubente, vel approbante geſtorum. §. 2. IV. Ex conſenſu gentium. §. 3. V. Ex jure gentium voluntario. §. 4. VI. Ex jure divino voluntario, quod ſcil. revelatum nobis eſt tum in veteri Codice, §. 5., tum in novo, §. 6. VII. Ex veterum Chriſtianorum doctrina. §. 9. *&* 10. Denique & VIII. dubia removet. §. 7. *&* 8.

At cum omnia, qoæ de juſtitia bellorum Auctor tradit, vaga nimium ſint, nihilque joris inferant, nedum licentiam bellorum probent, veram juris bellorum rationem præmittere neceſſarium erit.

Primo certum, & indobitatum eſt, Creatorem humano generi non tantom jus occupandi res terræ dediſſe, ſed & facultatem de illis diſponendi; eoque jus agendi omnia ea, ſine quibus facultatem illam exercere non poſſumus: Si ergo alia defendendi juris noſtri ratio præter vim non eſt, ea qooque licita erit. Hæc medii neceſſitas inprimis II. vera eſt in illis, qui ſuperiorem non cognoſcunt: ſine qoo igitur Princeps, vel reſpublica jus conſequi, vel defendere nequit, id natura licitum eſt; at adverſario reparationem negante, Principes ſine vi bellica jus ſuum defendere non poſſunt, ergo vis bellica licita eſt. Atque hac ratione oſus eſt Pontius Dux Samnitium contra Romanos apud *Liv. L.* 9. *c.* 1. ubi ait, *juſtum eſt bellum, quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla relinquitur ſpes niſi in armis:* eoque nomine firmat Samnites ſuos, & id verum ait *Livius d. l. c.* 2. Unde *Cicero* 1 *off. c.* 11. docet, *cum duo ſint genera decertandi, per diſceptationem, & vim, confugiendum eſſe ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore.* Hac ratione Caracalla fratricidium quoque ſuum defendere nititur in oratione ad milites apod Herodianum *L.* 4. *in Anton. Carac. Juſtum, & neceſſarium eſt, ſi alius alium occidere velit, vindicare potius injuriam, quam expectare.* (Ratio quidem hæc bona, ſed factum, fratrem id voluiſſe, dubium erat.) Alias auctoritates vide apud Grotium *h.* §. *n.* 6. Probatur III. licentia bellorum ex officii magiſtratus natura, & fine. Finis conſtituti magiſtratus eſt defenſio jurium civitatis, ea ergo intentio naturæ eſt: unde nihil Deo carius eſſe hoc fine, ait Scipio apud Ciceronem in *Somn. Scip. c.* 3. Hoc adverſus extraneos invitos imperio fieri neqoit, cui non ſunt ſubjecti: ſupereſt ergo ut bello fiat. Unde ſimul apparet his caſibus bella non ſaltem eſſe voluntatis, ſed & neceſſitatis, & partem officii. Porro IV. ex inſtinctibus naturæ defenſionem neceſſariam licitam eſſe apparet, omne enim animal fertur ad ſui defenſionem natura; Creator omnibus animantibus hunc motum indidit, adeoque contradictio foret, appetitum hunc a Deo eſſe, & tamen Deum illum improbare: at bellum nihil aliod eſt quam defenſio neceſſaria joris denegati. Atque hæc ratio late ab Auctore in præcedentibus tractata eſt. Imo Creator non tantum motum ſui conſervandi, ſeque defendendi, omnibus animantibos indidit; ſed & V. arma, armorumqoe ſenſum ac media dedit, ut poſſint exeqoi, & quidem ea parte dedit, qua magis viribus pollent. Cum igitur alius horum armorum uſus non ſit, merito concluditur, defenſionem neceſſariam fini creationis, adeoque & volontati Creatoris eſſe conſentaneam. Denique & VI. communi gentium conſenſu, quin ex utroque fœdere, ac patrum eccleſiæ auctoritate, id in ſequentibus probat Auctor.

Additio.

„ Nihil eſt quod his rationibus addi poſſit,
„ quæ eo redeunt: Quod natura cuiqoe homi-
„ num facultates agendi, vel habendi, i. e.
„ jora quædam a Creatore conceſſa ſint. Si
„ proinde alius jura illa turbat, vel aufert,
„ contra voluntatem Creatoris, adeoque inju-
„ ria agit, quam reparare, i. e. jos ſuom cui-
„ que tribuere tenetur. Si autem nolit injoriam
„ reparare; ſi nolit jus ſuom cuique tribuere,
„ neceſſario ſequitur vi alterum ad id cogi
„ poſſe, quia fruſtra Deos jura illa cuique
„ hominum conceſſiſſet, ſi tertius impune
„ jura illa auferre, vel turbare poſſet.

„ Cum vero B. Parens paſſim hanc de bel-
„ lorum licentia materiam tractaverit, loca
„ hic inſerere liceat.

„ *Primus* occurrit in *Exercit. II. ad Grot.*
„ §. *ſeq.* ubi ita rem explicat. Natura cuique
„ facultatem tantum dedit in actiones, & res
„ ſuas, non alterius; ſed contra, huic ipſi in
„ ſuas propriam pariter conceſſit: per *poſ.* 5.
„ *n.* 1. 2. quæ proinde invicem impedire non

 „ poſſunt

„ poſſunt: unde ſequitur, hominem homini, „ ejusve rebus vim inferre natura non poſſe.

„ Ab eodem plane capite fluit ex adverſo, „ ſi tu mihi, rebusve meis vim inferas, me „ jus meum tueri, & vim arcere poſſe: quia „ data mihi a natura de actionibus, rebusque „ meis ſtatuendi facultate, & jam illud da- „ tum permiſſumque eſt, ſine quo de iis ſtatue- „ re ac diſponere, impedimentumque tollere „ non poſſum, per *poſ.* 4. *n.* 4. Quoties ergo „ tu meo me jure, meoque arbitrio uti non „ ſinis, tu mihi vim facis impediendo, non „ ego tibi impedienti reſiſtendo. (*Conf. l.* 11. „ *ff. de vi & vi arm.*) Quoniam igitur in id „ conſtitutum in terris eſt ſummum imperium, „ ut cujusque jus tueatur, per *Poſ.* 13. „ ſequitur, quoad ejus copia eſt, me jus per „ vim tueri non poſſe; at implorato ſummi „ imperii officio, ſeu per judicia poſſe. Hinc „ ſi deficiat imperii, aut judicis copia, conſe- „ quens plane eſt, hominem vi quoque ſe ac „ jus ſuum tueri poſſe, atque tum unicum „ illud quod ſupereſt, & quod adeo neceſſa- „ rium eſt, mei tuendi medium eſſe licitum, „ per *poſ.* 4. *n.* 4. Neque vero tum ego tibi „ vim infero, ſed a te mihi illatam defendo. „ Conf. *d. l.* 11. & *l.* 17. *ff. de vi & vi arm.*

„ Cum igitur, quoties inter ipſas ſummas „ poteſtates de jure contenditur, ſemper de- „ ficiat imperii & judicii facultas, quippe „ quod nullum illæ agnoſcunt; ſequitur, ſi „ neutra pars injuriam fateri, & ultro ſatisfa- „ cere velit, nunquam aliud ipſis reſtare me- „ dium juris ſui aſſerendi, quam vim & arma. „ Hoc igitur tum eſt juſtum utrinque bellum, „ etſi non poſſit eſſe juſta utrinque belli cau- „ ſa: nam hæc committitur tum Dei, quem „ ſolum judicem & ſuperiorem habent, ju- „ dicio, pendetque juſtitia cauſæ ab ejus „ eventu. *Vid. diſp. de juſt. pral. exit.*

„ Hanc permiſſionem vi ſuum jus tuendi, „ ſi alia via reliqua non ſit, ipſe æternus „ Creator illuſtribus argumentis præterea de- „ claravit; etenim hoc ſtudium ſui defen- „ dendi ipſe ingeneravit non hominibus tan- „ tum, ſed & omni animantium generi, id- „ que tanta cura, & admiranda providentia, „ ut non tantum in natura animantium mo- „ tum, & affectum ſui defendendi, qui om- „ nium extenſiſſimus & acerrimus, omnium- „ que reliquorum motuum, quibus feruntur „ ad id quod ſibi ſuisque bonum videtur, „ principium & cauſa eſt; ſed & arma, & in- „ ſtrumenta ſui tuendi creaverit, & nec „ arma ſolum, ſed & armorum ſenſum im- „ preſſerit, adeo ut jam ante quam notæ illæ „ fuerint, vim ſuam ſentiant, & ſciant qua „ corporis parte maxime valeant ad vim abi- „ gendam, & ad ſui defenſionem: quæ latius „ exponit, & auctoritatibus firmat Grotius *cap.* „ 2. §. 1. & in notis, quo nos remittimus.

„ Cum itaque tanta ſollicitudine æternus „ Creator proſpexerit animantibus, ut inpri- „ mis curam haberent ſui conſervandi & tuen- „ di, ſine qua nulla quoque ſpecies conſer- „ vari poſſet; eamque adeo hoc facto ſuo „ probaverit, & inprimendo quaſi commen- „ daverit, nullatenus dubitari poteſt, quin „ ſi hæc defenſio non poſſit niſi per vim fieri, „ hanc quoque permiſſam voluiſſe, per *Poſ.* „ 4. *n.* 4. *Conſ. Cic. Lib.* 5. *de finibus bon.* „ *cap.* 9. *ſeq.* ubi hoc argumentum, omne „ animal ſeipſum diligere, imo omnem na- „ turam eſſe ſui conſervatricem, perquam „ egregie, & copioſe proſequitur.

„ Quid vero præterea inſulſius, & ineptius „ eſt, quam dubitare, num pro neceſſaria „ defenſione bella geri poſſint? cum & opor- „ teat; nec licitum ſaltem id ſit, ſed & of- „ ficii: Ea enim eſt principalis illa pars ſum- „ mi Imperii, quæ in juris ac juſtitiæ, adeo- „ que in ipſa divinæ voluntatis executione, „ occupata eſt, & vi gemina exercetur: *Una* „ in ſubditos contumaces, ſeu maleficos, jure „ imperii ſpecialiter dicti; *altera* in hoſtes „ jure belli, per *Poſ.* 13. & 14. Et utraque „ vis tantum abeſt ut minus licita ſit, ut & „ teneatur ea uti is, cui tutela, & executio juris „ & juſtitiæ a Creatore vice ſua injuncta eſt.

„ *Secundo*, peculiari diſſertatione, *de ju-* „ *ſtitia bellorum*, B. Parens demonſtravit bel- „ lare aliquando licitum eſſe. Idque hac ra- „ tione probat: Naturæ lex evidens eſt, quod „ nemo, & ne ſumma quidem poteſtas, poſ- „ ſit ſimul eſſe pars, & judex, per tradita *in* „ *diſp. de poſtlim.*

„ Jus enim ſupponimus controverſum in- „ ter duos, i. e. quod quæque pars ſuum „ eſſe judicat, & aſſerit. Quæritur ergo judi- „ cium tertii, quo jus illi, cujus eſt, tri- „ buatur, & quod proinde neceſſario diver- „ ſum eſſe debet a judiciis partium: his enim „ jam deciſum cuique eſt, ſuum eſſe jus, „ illo demum cognoſcendum ac decidendum, „ cujus ſit: his inducitur contrarietas, illo „ componitur: hæc in propria cauſa, dum „ quiſque naturali affectu ſibi ſtudet, non „ amplius ſunt libera ad verum jus cuique tri- „ buendum; hoc ergo a propria cauſa diver- „ ſum plane eſſe debet.

„ Hoc

Digitized by Google

„ Hoc igitur jure non videtur ſur ma poteſtas jus aliquod vindicare poſſe, niſi de „ eo prius per tertium, ſeu arbitrum conſtiterit.

„ Verum generali gentium conſuetudine „ obtinuit, ut ſine tali arbitro decernere armis poſſint; quæritur an recte? & quidem „ videtur id negandum, cum gentes de naturæ decretis diſponere non poſſint: Cæterum ex alio fonte recte defenditur hoc „ jus belli, quod ſcilicet conceditur ſummis „ poteſtatibus ex neceſſitate per modum ſortis, „ ſeu aleæ. Nam arbitrium illud ſine poteſtate non ſufficit, nec propterea Princeps ſuo „ judicio cedere voluerit: quin cum multa a „ judice injungenda hinc inde ſint partibus, „ alterutra partium paritionem denegante, „ & deficiente vi coactiva, arbitrium plane „ futurum eſſet deluſorium.

„ Jure ergo Principum dubio, cujus explicandi alia ratio non eſt, gentes rem ſorti, „ ſeu belli aleæ committunt: uti & privatorum jus in dubio ſorte dirimi ſolet. *l.* 14. „ *judic. l.* 5. *fam. erciſc. l.* 24. §. 14. *fideic.* „ *libert.* §. 23. *Inſt. de legat.* & merito: Si enim „ nihil caſu, & abſque ſummi naturæ arbitri „ directione contingat, dubitandum non eſt, „ quin ſortis eventus non caſu, ſed arbitrio „ numinis futurus ſit. Ita Salomo: ſors in „ ſinum jacitur, ſed tota cadit arbitrio Domini. *Prov.* 16. *v. ult.* Inprimis ergo ad hoc „ rerum arbitri judicium recte confugiunt „ Principes, utpote qui immediate ab eo dependent, & quorum ſolus ille eſt judex „ competens, cum alium judicem non habeant. Ita idem Salomo: Sors litem componit, & decidit inter ſummas poteſtates. „ *Prov.* 18. *v.* 18. *Conſ.* 1. *Sam.* 14. *v.* 41. „ 42. *Jon. I. v.* 7. *Cauſ.* 1. *c.* 4. *q.* 2. Non „ obſt. *c.* 7. *q.* 5. *Eod. & tt. de ſortileg. &c.*

„ Sortis autem modus Principibus proprius „ eſt alea belli: tum quod Principes ad executionem juris ab ipſa natura gladio armati „ ſunt; *diſp. de ſum. pot.* tum quia hic modus „ ſolus ſupereſt, quo pars ſtare cogitur judicio ſortis; vi ſcilicet victoriæ ultimæ, qua „ ipſe hoſtis redigitur in poteſtatem victoris, „ quæ eſt finis armorum.

„ *Tertio* B. Parens in Diſp. *de jure victoria* jus bellorum deducit, & in §. 7. ita „ rem explicat. Bellum eſt poteſtas jus noſtrum vi vindicandi ab extraneis, a quibus „ imperio, cui ſubjecti illi non ſunt, non „ poſſumus. Bellorum igitur, atque in bellis occidendi, vaſtandi, prædandi jura, „ ſola neceſſitate rerum noſtrarum tuendarum conſtituuntur, & Principes cum per „ judicem, quem non habent, aut aliter „ contra extraneos invitos non poſſint, vi, „ ac armis jura ſua conceſſione naturæ vindicant; quæ & Ciceronis ratio eſt. *Lib.* 1. „ *offic.* Facultas enim defendendi, quæ omnibus hominibus, quin & brutis a rerum „ Creatore data eſt, deſineret, ſi unicum „ illud remedium, quo ſolo defenſio fieri „ contra invitos poteſt, auferretur. Hoc igitur neceſſario indulſit eadem natura, quæ „ illam conceſſit; & ut vulgo dicitur, dato „ fine datur quoque medium, ſine quo finis „ obtineri nequit. Bellum itaque Princeps gerit, non ut judex, quia in extraneos imperium nullum habet; ſed ut pars, & eo „ jure, quo vel privatis, quando Judicis nulla copia eſt, nec aliter ipſi poſſunt, morte „ adverſarii quoque ſe, ac ſua defendere, nulla lege prohibente, licet.

„ Omne igitur jus belli hac regula definitur, „ quod omnia illa in bello licita ſint, ſine „ quibus reparatio juris noſtri obtineri nequit. „ Ideo enim bellum juſte geritur, ut jus ſuum, „ quod aliter non poteſt, Princeps recuperet. „ Hic finis eſt totius negotii, uti finis cujuſque actus, & prælii eſt victoria, quam Imperatori propoſitam eſſe non uno loco refert „ Cicero. *Lib.* 8. *ad Attic. ep.* 11. *& in* „ *fragm. de rep. lib.* 5. Præliis itaque victorias, victoriis jus ſuum tueri, ac vindicare „ Princeps intendit.

A D §. I.

H Æ C *autem ipſa quæſtio*] „ Scil. an bellare umquam liceat? 1

Ut & aliæ, quæ deinceps ſequentur] „ Ubi „ ſcil. de cauſis belli, & de belli proceſſu „ quæritur.

Ad jus naturæ] „ Senſu laxiori ſumto, „ quo continetur non tantum jus naturæ ſociale, ſed & jus naturæ rationalis, ſeu humanæ. *Vid. l.* 1. *c.* 1. §. 9. junct. *proleg.* „ §. 9. Vid. *auct. h.* §. 1. *n.* 3. *in f. & n.* 5.

Tum tertio de finibus] „ *pag. m.* 107. & „ *pag.* 109.

Tum aliis in locis] „ Scilicet *lib.* 5. *de finibus bon. & mal. p. m.* 144. 145. 146. & „ 147. *add. lib.* 4. *eod. p.* 127.

Eſſe quadam prima natura] „ Prima naturæ ita deſcribit Cicero *d. p.* 147. *quæ infixa* „ *ſunt in ipſa natura, comprehenduntur que*

„ *ſuis cujusque ſenſibus, ſic ut contra ſi quis* „ *dicere velit, non audiatur.* Alibi ea vocat „ initia naturæ, *d. fol.* 109. prima invita-„ menta naturæ. *d. fol.* 144.

Quædam conſequentia, ſed quæ illis primis præferenda ſunt] Nimirum notiones convenientiæ rerum cum ipſa ratione. *Vid. n.* 2. Quod ſpecialios poſtea explicat, convenientiam neceſſariam cum natura rationali, & ſociali. *n.* 3. *in f.* & *n.* 5. *pr.*

Prima naturæ vocat] Intelligit Cicero motus illos, quibus natura ferimur ad defenſionem juris noſtri. Separandi autem ſunt hi motus ab illis, qui ex corrupta hominis natura procedunt, quod innuere videtur Auctor *n.* 2. at exprimere nequit. Bœclerus tractatum ſatis ineptum de primis naturæ ſcripſit, nam ex ſe ſatis patet quinam motus omnibus animantibus natura inditi ſint.

Sed quæ primis illis præferenda ſunt] „ Quia „ prima illa ex motu naturæ, conſequentia „ autem ex ratiocinandi facultate oriun-„ tur. *Vid. n. ſeq.*

Quod ſimulatque natum eſt animal ipſum ſibi conciliatur] „ Cicero *Lib.* 4 *de fin. pag.* „ *m.* 128. ait, primam ex natura nos habere „ appetitionem, ut conſervemus nos ipſos. „ Et *Lib.* 5. *de fin. pag. m.* 146. ait, *omne* „ *animal ſe ipſum diligit, & ſimul ac ortum* „ *eſt, id agit ut ſe conſervet.* Plures au-„ ctoritates colligit Teſmarus. h. *Vid. Plato* „ *L.* 5. *de Leg. p.* 731. *Sen. ep.* 121. & *ep.* „ 82. *Item L.* 5. *benef. c.* 9. *Gell. Noct. Att.* „ 12. 5. Cicero 1. *off.* 4. ſingula capita eo-„ rum, quæ ad prima naturæ pertinent, re-„ cenſet: *principio generi animantium omni* „ *eſt a natura tributum, ut ſe, vitam, cor-* „ *puſque tueatur, declinetque ea, quæ no-* „ *citura videantur, omniaque quæcunque ad* „ *vivendum ſint neceſſaria, inquirat, & pa-* „ *ret, ut paſtum, ut latibula, ut alia ejuſ-* „ *dem generis. Commune autem animantium* „ *omnium eſt conjunctionis appetitus, pro-* „ *creandi cauſa, & cura quædam eorum quæ* „ *procreata ſint.*

Et commendatur ad ſe conſervandum] „ I. „ e. non tantum ad conſervandum vitam & „ membra, ſed & res, quarum acquiſitio, & „ retentio ad vitam utilis, & neceſſaria eſt. „ *Vid. n.* 4. *ſeq.*

Atque ad ſuum ſtatum] „ I. e. corpus, & „ facultates agendi.

Et ad ea, quæ conſervantia ſunt ejus ſtatus, diligenda] „ Adeoque & vim, ſi ſtatus ille „ aliter conſervari nequit, adhibendi.

Alienatur autem ab interitu, iisque rebus, quæ interitum videntur afferre] „ Seneca rem „ ita explicat *Ep.* 121. *nullum animal ad vi-* „ *tam prodit ſine metu mortis: ſimul enim con-* „ *ciliatur naturæ ſuæ, quidque & quæ juvant,* „ *illa petit, læſura reformidat.*

Hinc etiam] „ Scil. ex motu illo, quo „ animantia feruntur ad ſui, membrorum-„ que ſuorum, conſervationem.

Primumque eſſe officium ut ſe quis conſervet in naturæ ſtatu] „ Quia omne animal, ſimul-„ atque natum eſt, ſibi commendatur ad „ ſuum ſtatum diligendum: quæ ſunt verba „ Grotii *in pr. h. n.*

Deinceps ut ea teneat, quæ ſecundum naturam ſunt] „ I. e. quæ ad conſervationem „ ejus ſtatus pertinent. Nam ad hæc quoque „ diligenda animal illud ſimulatque natum eſt, „ ſibi commendari dixit. *n.* 1. Convenit hoc „ cum principiis Stoicorum, qui vitam bea-„ tam in eo poſuere, *naturam ſequi*, ſeu *na-* „ *turæ convenienter vivere*, quod late expli-„ cat Lipſius in manud. &c. *diſſ.* 14. *uſque* „ *ad diſſ.* 23.

Pellatque contraria] „ I. e. ea, quæ naturæ „ repugnant.

At poſt hæc cognita ſequi notionem convenientiæ rerum cum ipſa ratione] Dixit Auctor, 2
quædam eſſe prima naturæ, quædam conſequentia. Expoſuit, quænam ſint illa naturæ initia, ſeu prima invitamenta naturæ: *n. præc.* hic jam explicat conſequentia, ſeu notiones convenientiæ rei cum ipſa ratione, i. e. cum natura rationali, ac ſociali. *Vid. n.* 5. Intelligit igitur Auctor per rectam rationem, eam quæ convenit cum appetitu ſociali, & rationali. Hanc convenientiam ideo pro regula actionum moralium conſtituit, quia prima illa naturæ, i. e. inſtinctus naturæ, indefinita ſunt, adeoque reſtringi debent per illam convenientiam cum natura rationali & ſociali. Nos alibi demonſtravimus, motus depravatos a motibus naturalibus ſecerni debere, non ex natura ſociali, ſed ex poſitione noſtra juris gentium quarta.

Additio.

„ Bene notandum eſt, Auctorem per pri-„ ma naturæ nihil aliud intelligere quam mo-„ tus naturæ, inſtinctus naturales, ac facul-„ tatem & jus agendi juxta illos motus: quod „ jus naturam omnia animalia docuiſſe, inde-„ que brutis commune eſſe, dixit Ulpianus. „ Cum vero homini ratione prædito non pro-„ miſcue motus illos ſequi conceſſum ſit, ſed „ tantum quatenus rationi conveniunt: tota

„ quæſtio.

,, quæſtio eo redit, quando rationi convenire
,, videantur? Auctor ait, quando motus illi
,, cum natura ſociali & rationali conveniont.
,, *Vid. n. 3. in f. & n. 5. pr.* Hinc diffe-
,, rentiam inter bruta & homines alibi hanc
,, conſtituit, qood illa agant ex principio ali-
,, quo intelligente externo; hominibus au-
,, tem, qui circa ſimilia ſimiliter agere norunt,
,, cum appetitu ſocietatis inſit facultas ſciendi,
,, agendique ſecundum generalia præcepta.
,, *Prol.* §. 7.

,, Cum vero ſatis probatum ſit, naturam
,, ſocialem & rationalem in ſenſu Auctoris
,, nullam inferre obligationem, convenientia
,, cum his naturis non poteſt regulam actio-
,, nom moralium conſtituere. (Conf. qoæ
,, notavimus *ad proleg.* §. 7.) Neqoe proinde
,, juſtitia bellorum inde defendi.

,, Vera igitur ratio, cur bellare licitum
,, ſit, non ea eſt quam Auctor affert, *quia*
,, *id non repugnat naturæ ſociali, & naturali:*
,, ſed qoia Deus voluit jus ſuum cuiqoe tri-
,, bui, finis autem ille abſque bello obtineri
,, nequit.

*Atque eam convenientiam &c. pluris fa-
ciendam*] ,, Prima enim naturæ ſont effectus
,, inſtinctus; convenientia autem illa effectus
,, rationis. Illa brutis communia ſunt, hæc
,, ſolis hominibus propria eſt. Egregie Sallu-
,, ſtius *Catilin. pr. Animi imperio corporis ſer-*
,, *vitio magis utimur: alterum nobis cum*
,, *Diis, alterum cum belluis commune eſt.*

In qua honeſtum ſit propoſitum] ,, Quando
,, propoſitum honeſtum ſit *Vide n. ſeq.*

*Quia prima naturæ commendant quidem nos
rectæ rationi*] ,, I. e. ab illa ad hanc profi-
,, ciſcimur. *Gron. b.* Ex ratione enim, i. e.
,, ex fine Creationis demom eluceſcit, an homo
,, ratione præditus motus illos naturæ ſequi
,, jure poſſit

*Sed ipſa recta ratio carior nobis eſſe debeat,
quam illa ſint a quibus ad hanc venerimus*]
,, Rationem, cur præferri debeat cauſa in-
,, telligens primorum naturæ ipſis initiis na-
,, turæ, jam dedimus; ſcil. quia illa ex ratione,
,, hæc ex ſolo inſtinctu, ex appetitu, &
,, motu naturæ procedunt.

*Hæc cum vera ſint, & ab omnibus, qui
judicio præditi ſunt, facile aſſenſum impetrent*]
,, Vires animi viribus corporis præferendas
,, eſſe omnium gentium conſenſu conſtat. *Vid.*
,, *Orat. B. Par. an reſpubl. armis magis, quam*
,, *legibus defendatur.*

Quod illis naturæ mitiis congruat] ,, I. e.
,, primis illis naturæ, motibus illis naturali-
,, bus, appetitui illi confuſo ſeſe conſervandi.

Deinde veniendum ad illud] ,, I. e. ad
,, cauſam intelligentem, cur illa prima na-
,, turæ hominibus indita ſint.

Quod quamquam poſt oritur] ,, Scil. per
,, ratiocinationem.

Dignius tamen eſt] ,, Quia eſt effectus
,, rationis.

*Neque ſumendum tantum ſi detur, ſed
omni modo expetendum*] ,, Imo nec omitten-
,, dom, niſi pœnæ divinæ ſe ſubjicere velint
,, homines. *Proleg.* §. 11.

Hoc ipſum vero, quod honeſtum dicimus]
,, Et quod pluris faciendum eſſe dixit, quam
,, & ad quod prima naturæ nos ducunt. *Vid.*
,, *n. præced.* Ad intellectum eorum, quæ ſe-
,, quuntur, repetendum eſt ex præcedenti ca-
,, pite, Auctorem ad *jus naturæ*, *laxiori* ſen-
,, ſu ſomtum, etiam referre *virtutum obliga-*
,, *tionem*; at non omnium, ſed tantum ea-
,, rum, quæ aliis hominibus utilitatem affe-
,, runt. *L.* 1. *c.* 1. §. 8. Et hoc eſt quod hic
,, innuit, *honeſtum* pro diverſitate materiæ
,, *vel* in poncto conſiſtere, ut debeat fieri;
,, *vel* latius habere ſpatium, ut poſſit fieri, vel
,, non fieri. In examinando autem jure natu-
,, ræ ſe tantum priori ſenſu honeſtum ſumere,
,, ait. Adeoque Aoctori injuſtum eſt, quic-
,, quid rationi, (ſeu honeſto, quod in puncto
,, conſiſtit) adeoque naturæ ſociali, & rationa-
,, li repugnat: §. *b. n.* 3 *in fin. & n.* 5. *pr.*

Pro materiæ diverſitate] ,, Quædam enim
,, virtutes præceptum continent, adeoque ad
,, jus naturæ laxius pertinent: quædam vero
,, commendantur ſaltem. ſed non obligant.
,, Ad illa Grotius refert eas virtutes, quæ aliis
,, hominibus utilitatem afferunt: Quam hypo-
,, theſin Auctoris plenius expoſui, & examina-
,, vi *L.* 1. *c.* 1. §. 8. *n.* 1. Conf. *Diſſert.*
,, *Proœm. II.* §. 8. & 9.

*Modo in puncto conſiſtit, ut ſi vel mini-
mum inde abeas, in vitium deflectat*]
,, Adeoque unde obligatio agendi oritur *Vid.*
,, *l.* 1. *c.* 1. §. 9.

*Modo liberius habet ſpatium, ita ut & fieri
laudabiliter, & ſine turpitudine omitti, aut
aliter fieri poſſit*] ,, Adeoque unde nulla agen-
,, di obligatio oritur: nam conſilia, & ſi qua
,, ſunt alia præſcripta, honeſta quidem, ſed
,, non obligantia, legis, aut juris nomine non
,, venire, dixit *l.* 1. *c.* 1. §. 9. etſi per abuſio-
,, nem aliquando juris naturalis vocentur. *l.* 1.
,, *c.* 1. §. 10. *n.* 4.

Ferme quomodo ab hoc eſſe ad hoc non eſſe ſta-
,, *tim fit tranſitus*] ,, Grotius doctrinam de
,, primis

,, primis naturæ, per ſe ſatis cognitam, & evi-
,, dentem, hac interpretatione obſcuram ad-
,, modum reddit. Quædam enim exiſtere ait,
,, quæ ubi exiſtere deſinunt, in oppoſitum
,, aliquod ſtatim, & neceſſario tranſeunt : ita
,, enim inter vitam & mortem non datur in-
,, termedium, ſed qui deſinit vivere eo ipſo
,, momento mortuus eſt. Atque ſimili ratione
,, Auctor ait, honeſtum quatenus juſtitiam
,, naturalem continet, ſtatim ac inde recedi-
,, tur, fieri inhoneſtum & injuſtum. *Conſ.*
,, *l.* 1. *c.* 1. § 8. *n* 2.

Ac inter aliter adverſa] ,, Ubi non fit tranſ-
,, itus ab hoc eſſe ad hoc non eſſe.

Ut album, & nigrum, reperire eſt aliquod interpoſitum] ,, Album enim dum exiſtere
,, deſinit, non ſtatim & neceſſario tranſit in
,, oppoſitum nigrum, ſed alium colorem in-
,, termedium induere poteſt : Atque ſimili ra-
,, tione Auctor ait, aliquando id quod hone-
,, ſtum eſt, non ſtatim fieri inhoneſtum ſi
,, negligitur, ſed rem arbitrii ac libertatis
,, manere : idque ſemper ex hypotheſi Grotii
,, contingit, ſi virtutes illæ ad aliorum utili-
,, tatem non pertinent. *Vid. l.* 1 *c.* 1. §. 8. *n.* 1.

Sive mixtum] ,, Scil. ex albo & nigro.

Reductum utrinque] ,, Etenim quædam
,, dici juris naturalis reductive, docuit ſupra
,, *L.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 3. non quia jure na-
,, turæ obligationem inferunt, ſed quia juri
,, naturali non repugnant, adeoque ſine tur-
,, pitudine peragi, vel omitti poſſunt : & huc
,, quoque refert ea quæ honeſta ſunt, ſed non
,, obligantia, quæ per abuſionem dici juris
,, naturalis, ait. *dict.* §. 10. *n.* 3. Gronovius in
,, notis refert huc illud Horatianum in *Lib.* 1.
,, *ep.* 18. *Virtus eſt medium vitiorum, & utrin-*
,, *que reductum.* At Grotius, alio ac Hora-
,, tius ſenſu, ait, *reductum* aliquid utrinque
,, eſſe. Horatius enim innuit virtutem in me-
,, diocritate conſiſtere. *Vid. Prol.* §. 33.

Et in poſteriori genere] ,, I. e. in honeſto,
,, quod liberius ſpatium habet, & quod per-
,, tinet ad præſcripta honeſta quidem, ſed non
,, ad obligantia. *L.* 1. *c.* 1. §. 9. *n.* 1. *L.* 2.
,, *c.* 15. §. 10. *n.* 1. *L.* 3. *c.* 3. §. 6. *n.* 3.
,, *cap.* 4. §. 2. *n.* 1. *cap.* 11. §. 4. *n.* 3.
,, *c.* 14. §. 6. &c.

Maxime occupari ſolent leges] ,, *Vid. Diſſ.*
,, *Proœm. II.* §. 9.

Tum divina] ,, Intelligit leges Adamiticas,
,, Noachicas, & Evangelii. *L.* 1. *c.* 2. §. 6.
,, *n.* 2. Eoque refert leges de divortio, & con-
,, cubinatu ; ibi enim nefas non apparere pu-
,, tat abſque lege divina.

Tum humana] ,, Intelligit jus gentium
,, voluntarium, & leges civiles. Exemplum
,, juris gentium affert in ſucceſſione collatera-
,, lium : jus gentium enim ideo, quod teſta-
,, tor præſumatur voluiſſe id quod honeſtiſſi-
,, mum eſt, & quod officio congruit, iis defer-
,, re hæreditatem, ait. *L.* 2. *c.* 7. §. 3. §. 9.

Ut quod per ſe laudabile tantum erat, etiam deberi incipiat] ,, Exemplum eſt in *l.* 1.
,, *ff. Peric. & comm rei vend.*

An fieri aliquid poſſit non injuſte] ,, Nam
,, ex mente Grotii non ſufficit quærere *an ali-*
,, *quid fieri poſſit juſte :* quia abuſive etiam ju-
,, ſtum dici poteſt, quod juri non repugnat :
,, quod examinavimus *dict. lib.* 1. *c.* 1. §. 3.
,, & §. 10. *n.* 3.

Cum natura rationali] ,, Quid autem in-
,, telligat per naturam rationalem, explica-
,, vit *in Prol.* §. 9. nimirum, quando quid
,, convenit judicio recte conformato ad æſti-
,, manda quæ delectant, aut nocent, citra ſo-
,, cietatis reſpectum. *ibid.* Atque hoc *jus na-*
,, *turæ laxius* vocat ; cui quæ repugnant,
,, contra jus naturæ, humanæ ſcilicet, eſſe
,, ait, *Prol.* §. 9.

Ac ſociali] ,, Per naturam ſocialem intelli-
,, git appetitum ſocietatis, i. e. communita-
,, tis non qualiſcunque, ſed tranquillæ, &
,, pro ſui intellectus modo ordinatæ. *Proleg.*
,, § 6 Ad hanc enim ſocietatem cuſtodiendam
,, obligari homines, ait, *Prol.* §. 8. & quic-
,, quid huic naturæ ſociali repugnat, *injuſtum*
,, eſſe aſſerit. *Vid. l.* 1. *c.* 1. §. 3.

Inter prima naturæ] ,, I. e. inter motus 4
,, illos naturæ, quibus unumquodque animal
,, ſibi conciliatur, & commendatur ad ſe con-
,, ſervandum, *n.* 1. etiam citra reſpectum
,, convenientiæ rerum cum ipſa ratione. *n.* 2.

Nihil eſt quod bello repugnet] ,, Certum
,, enim eſt omnibus animantibus vehementiſſi-
,, mum motum natura inditum eſſe ſeſe con-
,, ſervandi, & omnem vim alienam a ſe amo-
,, vendi.

Nam & finis belli] ,, Qui conſiſtit in de-
,, fenſione neceſſaria jurium noſtrorum.

Vitæ, membrorumque conſervatio] ,, Nihil
,, hominibus pretioſius eſt vita & corpore, &
,, vehementiſſimus eſt motus, qui nos ad eo-
,, rum conſervationem ducit.

Et rerum ad vitam utilium retentio, aut acquiſitio] ,, Negari nequit naturam nobis
,, inſtinctum indidiſſe ad acquirenda & reti-
,, nenda ea, quæ ad vitam utilia ſunt, perti-
,, nent enim ad conſervationem vitæ.

Illis primis naturæ maxime convenit] ,, Nam
,, ex

Digitized by Google

,, ex Cicerone *prima natura* deſcripſit, quod
,, ſimulatque natum ſit animal, ipſum ſibi
,, concilietur, & commendetur ad ſe con-
,, ſervandum, atque ad ſuum ſtatum, & ad ea
,, quæ conſervantia ſunt ejus ſtatus, diligen-
,, da: *Vid. ſup. n.* 1.

Et vi ad eam rem, ſi opus ſit, uti &c.] ,, I. e.
,, ſi aliter jus noſtrum ſervari nequit, tunc
,, enim demum agitur de neceſſaria defenſio-
,, ne, ſeu conſervatione juris ſui.

*Cum animantibus ſingulis vires ideo a natu-
ra ſint attributa*] ,, Certiſſima ratio, Deum
,, approbaſſe bella, hæc eſt, quod non tan-
,, tum motum ſeſe defendendi omnibus ani-
,, mantibus indiderit, ſed & arma dederit,
,, ac ea in robuſtiſſima corporis parte conſti-
,, tuerit, imo uſum horum armorum ſolo na-
,, turæ inſtinctu & homines, & animantia do-
,, cuerit; unde neceſſario ſequitur, Deum vo-
,, luiſſe ut homines ſe defendant.

Illis iratus petit, atque infenſius inurget]
,, Teſmarus *in not. h. t.* alias auctoritates af-
,, fert, ſcl. Pheraulæ apud *Xenoph Inſt.* 2.
,, *p* 56. *pugnam equidem homines univerſos a*
,, *natura noſſe video, quemadmodum & alio-*
,, *rum animalium qualibet aliquam pugnam*
,, *norunt, quam non aliunde atque ab ipſa na-*
,, *tura didicerunt, v. g. bos cornu ferire no-*
,, *vit, equus ungula, canis ore, dente aper;*
,, *Atque etiam omnia hac animalia cavere ſi-*
,, *bi ab eis norunt, a quibus eſt cavendum ma-*
,, *xime, etiam ſi nullius unquam magiſtri lu-*
,, *dum frequentaverint.* Lactantius *in l. 6. c*
,, 10. ait; *Deus, qui cateris animantibus ſa-*
,, *pientiam non dedit, naturalibus ea muni-*
,, *mentis ab incurſu, & periculo tutiora fecit:*
,, Et *l.* 3. *c.* 22. de animalibus ſermonem fa-
,, ciens, ita pergit, *qua vel ad perferendam*
,, *vim temporum, vel ad incurſiones a ſuis*
,, *corporibus arcendas, naturalibus munimen-*
,, *tis providentia cœleſtis armavit.*

Edoctos infantes videmus] ,, Qui cum uſum
,, rationis non habent, non poteſt non na-
,, tura ipſis hunc motum indidiſſe.

Manum homini eſſe, ait, pro haſta] Horatius
1. *Sat.* 3. ita canit:

Unguibus, & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus.

Recta autem ratio, ac natura ſocietatis]
,, Per *rectam rationem* intelligit jus naturæ
,, humanæ, ſeu jus naturæ laxius ſic dictum:
,, per *naturam ſocietatis* intelligit jus ſociale.
,, Neutrum jus admittimus, adeoque ex neu-
,, tro bellorum juſtitia probari poteſt.

Quæ ſecundo loco ad examen vocanda eſt]
,, Primo enim loco examinavit, an bella primis
,, naturæ repugnent. *Vid. ſupra n.* 4.

Ac potiore] ,, Dixit enim, cauſam intelli-
,, gentem potiorem eſſe primis naturæ. *Vid.*
,, *ſupr. n.* 2.

*Non omnem vim inhibet, ſed eam tantum
qua ſocietati repugnat*] ,, Diximus 1. non
,, dari ſocietatem humanam, adeoque fruſtra
,, de repugnantia vis cum ea ſocietate quæri.
,, 2. Si daretur talis ſocietas, non tamen bella
,, inde licita fieri probavimus *in Diſſ. Proœm.*
,, *I.* §. 71. Hinc 3. licentiam bellorum ex
,, plane alia ratione probavimus initio hujus §.

I. e. qua jus alienum tollit] ,, Nam ſecun-
,, dum principia Auctoris, jus meum eſt quic-
,, quid cum natura ſocietatis convenit; alie-
,, num, quicquid ei repugnat *Proleg.* §. 9.

*Nam ſocietas eo tendit, ut ſuum cuique ſal-
vum ſit communi ope*] ,, Plenius hæc princi-
,, pia Auctor explicavit in *Proleg.* §. 7. § 16.,
,, § 23. Cum vero humana ſocietas non detur,
,, verum quoque non eſt jura ſingulorum com-
,, muni ope defendi debere.

Quod] ,, Nimirum quod ex natura ſociali
,, vis bellica licita ſit.

*Locum habiturum, etſi dominium intro-
ductum non eſſet*] ,, Communis vox eſt, bel-
,, la orta eſſe ex dominio, ex meo & tuo:
,, Auctor hoc negat, & probat defenſionem
,, neceſſariam jurium noſtrorum locum habi-
,, turam, etſi nullam rerum proprietatem ha-
,, beremus: quia 1. extra bona alia jura ho-
,, mini competunt, ſcil. vita, membra, ho-
,, nor, libertas &c. quæ ſi auferuntur, vel
,, violantur, vi defendi poſſunt. 2 Quia ex
,, hypotheſi Auctoris hominibus competit jus
,, occupandi uſum rerum natura communium:
,, atque hunc uſum, quem Auctor a dominio
,, diſtinguit, armis defendi poſſe, concludit.

,, Equidem *prior* ratio vera eſt; at *poſterior*
,, ratio falſo nititur fundamento, negamus
,, enim res natura eſſe communes & homi-
,, nibus ſolum jus occupandi uſum in primævo
,, rerum ſtatu competiiſſe: Verius eſt res om-
,, nes natura eſſe nullius, easque cedere oc-
,, cupanti jure dominii: *l.* 2. *c.* 3. §. 1. & 4.
,, adeoque dominium a natura introductum
,, eſſe, & cum genere humano originem ce-
,, piſſe, ut JCtus loquitur in *l.* 1 *ff. A. R. D.*

Quod nunc ita vocamus] ,, Dominia enim,
,, qualia nunc ſunt, non a natura, ſed ac-
,, cedente demum voluntate hominum intro-
,, ducta eſſe, Auctor putat, * ante autem hanc
,, introductionem res omnes fuiſſe communes.

Digitized by Google

,, *Vid. Diſſ. Proœm.* 1. *Cap. fin.* & *Diſſ.*
,, *Proœm.* 6. §. 9. *ſeq.*

Nam vita, membra, libertas ſic quoque propria cuique eſſent] ,, Hæc ergo jura noſtra
,, ſunt,& armis defendi poſſunt, etſi non ſint
,, in dominio. *Conf. l.* 2. *c.* 17. §. 2. *n.* 1.
,, certiſſimo indicio, dominia rerum bellis
,, cauſam non dediſſe.

Sic & rebus in medio poſitis uti, & quantum natura deſiderat eas abſumere] ,, Hunc
,, enim ſolum uſum rerum, quoad proprieta-
,, tem communium, inſtar dominii tunc fuiſ-
,, ſe,ait. *L.* 2. *c.* 2. §. 2. *n.* 1.

Quod jus qui ei eriperet, faceret injuriam]
,, Quia repugnat ſocietati humanæ, eoque
,, Auctori injuſtum eſt.

Hoc ipſum] ,, Nimirum, quod injuriam
,, faciat is, qui jus alii quæſitum tollit.

Nunc poſtquam ex lege, aut uſu dominium formam ſuam accepit] ,, Ex hypotheſi Aucto-
,, ris dominia orta ſunt ex diviſione rerum
,, communium, & conceſſa tacite facultate
,, occupandi res non diviſas: præterea formam
,, dominium accepiſſe, ait, tum ex jure Gen-
,, tium. *Vid. L.* 2. *c.* 8. *per tot.* tum ex lege
,, civili. *l.* 2. *c.* 7. §. 7. *c.* 8. §. 1. §. 8. &
,, §. 16. Quæ plenius examinavimus in *Diſſ.*
,, *Proœm. I.* §. 78. *ſeq.* & *VI.* §. 1. §. 14.

Multo intelligitur facilius] ,, Introducto
,, enim dominio non tantum jus utendi,ſed &
,, ipſa proprietas auferretur, quæ major eſt
,, injuria.

Societas hominum,& communitas evertatur neceſſe eſt] ,, Tota hæc ratio Ciceronis, quod
,, ſcil. ab alieno abſtinere debeamus ne ever-
,, tatur ſocietas, falſa eſt: Nam cum nulla
,, ſocietas humani generis exiſtat, fruſtra me-
,, tuitur ne illa evertatur: Abſtinentiam ab
,, alieno ex plane alio principio fluere,demon-
,, ſtravi *ſupra proleg.* §. 8. & *L.* 1. *c.* 1. §. 10.
,, *n.* 4. quod homines obligaret, etſi nulla ſo-
,, cietas inter homines exiſtat.

6 *Non eſt ergo contra ſocietatis naturam ſibi proſpicere &c. dum jus alienum non tollatur*]
,, Probavit Grotius, in primis naturæ nihil eſſe
,, quod bello repugnat, quia omne animal
,, natura fertur ad ſui, jurisque ſui conſerva-
,, tionem: probavit porro, nec rectam ratio-
,, nem,nec naturam ſocietatis (quæ conſe-
,, quentia primorum naturæ vocat) omnem
,, vim inhibere, quia ſocietas in eo conſiſtit,
,, ut jus ſuum cuique communi ope ſalvum
,, ſit. Hinc jam concludit, non eſſe contra
,, naturam ſocietatis, adeoque nec contra jus
,, naturæ, vim adhibere,quæ jus alterius non
,, violat, ſed noſtrum conſervat.

Ac proinde nec vis, quæ alterius jus non violat, injuſta eſt] ,, Quia non eſt contra
,, naturam ſocietatis ſibi conſulere, & jus
,, ſuum conſervare.

Apud Ulpianum eſt] ,, In *l.* 1. §. 27. *ff. de*
,, *vi & vi arm.* Florentinus quoque inter jura
,, gentium, & quidem poſt religionem erga
,, Deum & parentes, ponit, *ut vim atque in-*
,, *juriam propulſemus. L.* 3. *ff. juſt. & jur.*
,, ubi addit rationem: *nam jure hoc evenit,*
,, *ut quod quisque ob tutelam corporis ſui fece-*
,, *rit, jure feciſſe exiſtimetur.* Paulus *in L.* 45.
,, §. 4. *ff. ad Leg. Aquil.* ait, *vim vi defen-*
,, *dere omnes leges, omniaque jura permittunt:*
,, Et Gajus in *l.* 4. *eod. Nam adverſus pericu-*
,, *lum naturalis ratio permittit, ſe defendere.*
,, Canones in *dict.* 1. *c.* 7. ajunt: *juris naturæ*
,, *eſſe violentiæ per vim repulſionem.*

Ovidius] ,, *L.* 3. *de art. amand. v.* 491.
,, Alias auctoritates affert Teſmarus in *not. ad*
,, *h.* §. *Vide Herodian.* 3. 6. &c. 4. *Busbeq.*
,, *ep.* 3. *Thuan. L.* 36. & 41. Sophocles *in*
,, *Oedip. Colon. v.* 220. ait, *non meretur pœnam*
,, *divinam, qui injuria affectus ulciſcitur.*
,, Salluſtius *de bello Jugurth. c.* 22. *Adherba-*
,, *lem dolis vitæ ſuæ inſidiatum, quod ubi*
,, *comperiſſet, ſceleri obviam iviſſe: Populum*
,, *Romanum neque recte, neque pro bono factu-*
,, *rum, ſi ab jure gentium ſe prohibuerit.*
,, Xenophon. *Inſt.* 1. *p.* 26. *quid ergo vel ju-*
,, *ſtius eſt, quam vim propulſare.* &c. Marcel-
,, linus 23. 2. *Irruentibus armis externis lex*
,, *una eſt, & perpetua, ſalutem omni ratione*
,, *defendere.* Thucydides 1. *p. m.* 33. *non*
,, *lædere alios, ſic ne ipſi lædamini vim propul-*
,, *ſare, in hoc colitis æquitatem.* Livius *L.* 9.
,, *c.* 1. *Juſtum eſt bellum, quibus neceſſarium:*
,, *& pia arma, quibus nulla niſi in armis ſpes*
,, *relinquitur. Add. Auct. infra* §. 3.

Ad §. II.

Auctor probat ex veteri teſtamento bella fuiſſe licita, exemplo Abrahami, item ſeptem populorum, quos Iſraëlitis exſcindendos dedit Deus, Moſis, Joſuæ; judicio Davidis &c. ipſumque Deum de modo bella gerendi leges dediſſe, ait.

Nam cum adverſus Reges quatuor Abraha- 1
mus cum miniſtris, ac fœderatis ſuis armatus &c.] ,, De hoc bello quærit Teſmarus *in not.*
,, *b.* an juſtum fuerit? quia & noctu ge-
,, ſtum

,, ſtum, & non indictum eſt. Ac reſpondet,
,, indictionem eſſe juris poſitivi, nec eam
,, requiri, ſi de juſtitia cauſæ naturaliter con-
,, ſtet. Verum fallit hæc ratio: quia indictio,
,, vel ſaltem clarigatio in bello omnino neceſ-
,, ſaria eſt. *Vid. L.* 3. *c.* 3. Verior ergo eſt
,, reſponſio, in bello defenſivo non opus eſſe
,, indictione, uti late id evincit Auctor in
,, *L.* 3. *c.* 3. §. 6. cum ergo tale fuerit bel-
,, lum Abrahami, eoque nulla indictione
,, opus fuerit, fruſtra porro quæritur, an
,, injuria noctu quoque arceri poſſit.

Per Sacerdotem ſuum Melchiſedecum]
,, Quem regem terræ Salem fuiſſe ajunt: Cau-
,, ſa aurem cur magnus hic Dei Pontifex Abræ
,, benedicendi cauſa advolaverit, fuit admi-
,, ratio victoriæ, quam cum pauciſſimis comiti-
,, bus, nec uno eorum amiſſo, reportavit
,, contra quatuor Reges, qui quinque Reges
,, ſibi hoſtiles vicerant, *Geneſ. XIV. per tot.*
,, quod ſine ope divina fieri non potuiſſe me-
,, rito ſuſpicabatur. *Philo Judæus in libro de*
,, *Abram.* & *Perer. ad d. c* 14. *vid. Tem. h.*

Sine ſpeciali mandato] ,, Ex ſola defenſio-
,, nis familiæ ſuæ neceſſitate.

Fretus igitur Jure naturæ] ,, Quod de-
,, fenſionem neceſſariam juris tum ſui, tum fa-
,, miliæ ſuæ permittit.

*Etiam extraneorum Beroſi, atque Orphei te-
ſtimonio*] ,, Beroſi verba nobis ſervavit Joſeph.
,, *Antiq. hiſt. L.* 1. *c.* 8. *Poſt Cataclyſmum*
,, *decima ſtirpe apud Chaldæos* vir *exſtitit juſtus,*
,, & *eximius, inter cætera cæleſtium peritus.*
,, Orphei teſtimonium ex vetuſtiſſimo Orphi-
,, corum ſcripto refert Clem. Alexandr. in
,, *Strom.* 5. & *Euſeb. Lib.* 13. *c.* 11.

Nemo illum novit mortalia cuncta regentem.
Unicus ille niſi Chaldæo ſanguine cretus;
Norat enim ſolis, qua ſe aſtrum lege notaret,
Et circum terram magnus ſi volveret orbis.

,, Sed & præterea Hecatæus librum ſcripſit
,, de Abrahamo, qui periit. Theodorus in
,, carmine de Judæis Abrahamum ſanctum vo-
,, cat. Damaſcenus, amicus ille Auguſti &
,, Herodis, eum Regem Damaſcenum facit;
,, quod & Juſtinus *L.* 36. *c.* 2. refert. Ar-
,, tapanus Eupolemus, & Demetrius ejus men-
,, tionem faciunt apud Euſeb. præp. *Ev. L.*
,, 9. *c.* 16. *fol.* 61. 62. 63. Ælius Lam-
,, pridius ait, Alexandrum Severum Abra-
,, hamo, Chriſto, & Appollonio divinos ho-
,, nores exhibuiſſe *in vit. Alex. Sev. c.* 29.
,, Sane apud Indos hodieque Abrami no-
,, men ſumma in veneratione eſſe, tradit
,, Bernier *dans ſon voyage des Indes.*

Hiſtoria ſeptem populorum] ,, Nomina ſep-
,, tem populorum hæc ſunt: Cananitæ, He-
,, vitæ, Phereſitæ, Girgaſitæ, Ammonitæ,
,, Jebuſitæ. *Deut. VII. v.* 1. *Joſ. III. v.* 10.
,, videatur *Gron. h.* & inf. *L* 2. *c.* 13. §. 4.
,, quibus poſtea ex nova cauſa acceſſere Ama-
,, lecitæ *Exod. XVII. v.* 14. de quibus mox.

*Non utar, fuit enim ibi mandatum ſpecia-
le ad exequendum. &c.*] ,, Recte dicit Au-
,, ctor, bellorum licentiam ex his exemplis
,, probari non poſſe, quia Iſraëlitæ non ſuo jure
,, vim intulerunt his gentibus, ſed juſſu, &
,, mandato Dei: hinc non bella hæc erant,
,, ſed executiones Imperii divini. Repeten-
,, dum enim eſt quod Auctor monuit *in prol.*
,, §. 44. diſtingui debere jus Dei, quod Deus
,, per homines interdum exercet, & jus ho-
,, minum inter ſe.

,, Adeoque fruſtra quæritur, an bella hæc
,, juſta fuerint? cum, ut dictum eſt, vera
,, bella non fuerint, ſed executiones juſſu ſu-
,, perioris ſuſceptæ. Vid. notata ad *prol.* §. 27.

*Unde hæc bella in ſacris literis Dei bella pro-
prie nominantur*] ,, Vide infra *L.* 3 *c.* 11. §. 9.
,, *n.* 1. & *L.* 2. *c.* 13 §. 13. *n* 2. Cunæus
,, *de Republ. Hebræor. L.* 2. *c.* 19.

Ad rem magis pertinet] ,, Nam ſuo jure
,, ibi vim intulerunt.

Quod Deus ante factum non juſſerat]
,, Imo prohibuerat: nam Amalecitæ deſcen-
,, debant ab Amalec Eſavi nepote, *Gen.*
,, *XXXVI.* 12. Indeque Amalec vocatur dux
,, in terra Edom. *d. c.* 36. §. 16. & 43. At
,, Iſraëlitis expreſſe Deus prohibuit pugnare
,, contra Eſavi poſteros *Deut. II.* 5. & noluit
,, abominari Idumæos, ſeu populos Edom.
,, *Deut. XXIII. v.* 7. Hinc etiam non con-
,, tinebantur ſub populis exſcindendis: *Exod.*
,, *II. v.* 8. & 17. & cauſa damnationis poſtea
,, demum ſupervenit, quia ſcil. Iſraëlitas ar-
,, mis prohibuere a tranſitu. *Exod. XVII.*
,, *v.* 18. *ſeq. Num. XXIV.* 20. *Deut. XXV.*
,, 17. *ſeq.* Ex eo enim tempore Deus mina-
,, tus eſt, ſe nomen ejus deleturum. *Exod.*
,, *XVII. v.* 14. quod factum eſt ſub Rege
,, Saül. 1. *Sam. XV. v.* 2. *ſeq* Atque ex pari
,, cauſa, & ob denegatum tranſitum, Am-
,, monitæ, & Moabitæ, etſi ſub populis dam-
,, natis non continerentur, ab omni commer-
,, cio in æternum cum Judæis excluſi fuerunt,
,, *Deut. XXIII. v.* 6. cum Idumæi ſaltem
,, excluſi fuerint ad tertiam uſque generatio-
,, nem. *Ibid. Add. infra* §. 6. *n.* 3.

Digitized by Google

„ Hactenus igitur ex Amalecitarum exem-
„ plo omnino conſtat, bella quædam a Deo
„ probari, quia non tantum probavit victo-
„ riam ab hoſte illo reportatam, ſed & adeo
„ populus ille in ſe convertit Dei indignatio-
„ nem, ut minatus ſit, ſe nomen Amalecita-
2 „ rum deleturum. *Exod. XVII. v.* 14.

Sed & leges generales, ac perpetuas de modo gerendi belli Deus populo ſuo præſcripſit]
„ Teſmarus *in not. h. l.* ait, non ſequi Deum
„ legibus rem incluſiſſe, ergo licitam eſſe;
„ Ita enim Deum etiam divortiis leges poſuiſſe,
„ non tamen inde ſequi eum divortia probaſ-
„ ſe. &c. At fallit hæc argumentatio: Nam
„ eum perfectione divina pugnat, leges de re
„ ferre (i. e. velle rem illam certis adhibitis
„ ritibus fieri) & tamen eam non probare.
„ Præterea divortia jure naturæ intra fines a
„ Deo præſcriptos, omnino licita eſſe demon-
„ ſtrabimus *infra l.* 2. *c.* 5. §. 9. *n.* 2. Sic ex
„ eo quod Deus leges præſcripſit de jure re-
„ gis, neceſſario infertur Deum imperium
„ regium probaſſe, etſi factum populi expe-
„ tentis regem improbaverit.

„ Quod denique refert, magiſtratus de lu-
„ panari,& furtis admittendis ſæpius leges fer-
„ re, neque tamen ea probari, ad Deum non
„ pertinet,quia conſtat nec furta,nec lupanaria
„ a Deo probari, nedum de iis admittendis
„ unquam leges a Deo latas eſſe. Quatenus
„ vero magiſtratus ob utilitatem publicam his
„ factis impunitatem tribuere poſſint, & ſo-
„ leant, alia quæſtio eſt.

Eo ipſo oſtendens, juſtum bellum etiam ſine mandato ſpeciali ſuo eſſe poſſe] „ Fruſtra
„ enim præſcriberet leges, ſi bella illicita
„ forent, & ab hominibus nulla ratione geri
„ poſſent.

Nam aperte ibidem cauſam ſeptem populorum ab aliorum populorum cauſa diſtinguit]
„ *Deut. XX. v.* 15. Poſtquam enim populo
„ ſuo procedendi modum præſcripſit, ita
„ pergit: *Sic facies cunctis civitatibus, quæ*
„ *a te procul valde ſunt, & non ſunt de his*
„ *urbibus, quas in poſſeſſionem accepturus es.*

Eo ipſo oſtendit, eas naturaliter manifeſtas ſatis eſſe] „ Si enim dubium aliquod circa
„ belli cauſas fuiſſet, probabile eſt, eum
„ cauſas illas expoſiturum fuiſſe.

Qualis cauſa tuendorum finium] „ Rex
„ enim Ammonitarum vindicabat terras,
„ quas Moſen ejus præceſſoribus abſtuliſſe
„ fingebat, a finibus Arnon usque Jeboc, at-
„ que Jordanum. *Jud. c. XI. v.* 13.

Violatorum legatorum] „ Auctor cauſam
„ hanc naturaliter cognitam eſſe gentibus, hic
„ affirmat: at alibi ait, jus de non violandis
„ legatis, non ut jus naturale ex certis ratio-
„ nibus oriri, ſed ex voluntate gentium
„ modum accepiſſe. *Vid. infra L.* 2. *c.* 18.
„ §. 4. *n.* 2. Priorem ſententiam veram eſſe
„ *d. c.* 18. plenius probabimus.

„ Præterea aliæ paſſim cauſæ, quæ pro ju-
„ ſtis reputantur, in ſacris occurrunt: ita
„ pro defenſione familiæ bellum geſſit Abra-
„ ham, idque Deo acceptum fuiſſe, patet ex
„ benedictione Melchiſedech. *Gen.* 14. *v.* 12.
„ *ſeq.* Pro defenſione ſui neceſſaria Iſraëlitæ
„ bellum geſſere contra Amalecitas, qui re-
„ ſtiterunt Iſraëlitis in via, cum aſcenderent
„ de Ægypto. *Exod. XVII. v.* 8. *& Deut.*
„ *XXV. v.* 17. *ſeq.* 1. *Reg. XV. v.* 2. *ſeq.*
„ Ita pro juſta cauſa habetur denegatio tran-
„ ſitus. *Vid. Num. XXI. v.* 21. *Jud. II.*
„ *v.* 19. *Deut. II. v.* 36. *ſeq.*

Divinus ad Hebræos ſcriptor] „ *Paulus ad*
„ *Hebr. XI. v.* 32. *ſeq.*

Per fidem debellaſſe regna &c.] „ Adeoque
„ in re licita,& Deo grata verſati ſunt.

Ut iſtius diſſertationis ſeries docet] „ Præ-
„ miſit enim Apoſtolus,per fidem Abelem con-
„ ſecutum eſſe teſtimonium juſti a Deo. *c. XI.*
„ *v.* 4. Henochum per fidem placuiſſe Deo
„ *v.* 5. Denique per ſolam fidem placere nos
„ poſſe Deo *v.* 6. &c.

Id eſt pia, ac juſta] „ Nam dehortabatur
„ Davidem,ne innoxium ſanguinem effundat:
„ 1. *Sam. XXV. v.* 31. quia Deus ipſum
„ non elegiſſet ducem, ut injuriam armis
„ committeret, ſed ut præliaretur prælia do-
„ mini. *ibid. v.* 28.

AD §. III.

AUCTOR porro ex gentium conſenſu bellum juſtum dari, probat.

Omnium gentium &c. conſenſu] „ Nam 1
„ quoties multi diverſis temporibus, ac locis
„ idem affirmant, id ad cauſam univerſalem
„ referri debet, quæ ſi ex recta illatione pro-
„ cedit, jus naturæ indicat. *Proleg.* §. 40.
„ & 46.

De vi, qua vita defenditur] „ Adde aucto-
„ ritates *ſupra* §. 1. *n.* 4. 5. & 6. allegatas.

Eſt hæc non ſcripta, ſed data lex] „ I. e.
„ lex naturæ, quæ non verbis revelata, ſed
„ rationi inſita eſt.

Omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis] „ Idque adeo Auctor verum eſſe, ait, ut
„ inva-

Digitized by Google

„ invaſor non tantum occidi, *l.* 2. *c.* 1. §. 2. „ ſed & innocentes, qui interpoſiti defenſio- „ nem, aut fugam, ſine qua mors evadi non „ poteſt, impediunt, transfodi, aut obteri „ poſſe contendat: de quo vide *L.* 2. *c.* 1. §. 4.

Quæ in omnibus valet] „ I. e. quæ a toto „ humano genere obſervatur.

2 *Ut in beſtiis etiam &c. diſtinguamus inter vim, quæ injuriam infert, & quæ propulſat*] „ Imo JCti non adeo deſipiunt, ut vim offen- „ ſivam, etiam in beſtiis tamquam juri naturæ „ contrariam improbent; nullibi enim JCti „ id tradunt, uti mox plenius explicabitur.

Quæ juris non rem ipſam &c, ſed umbram habent quandam] „ An & quatenus bruta ra- „ tione prædita ſint, & quatenus illorum ra- „ tio a ratione humana differat, vidimus *ſu- „ pra L.* 1. *c.* 1. §. 11. *n.* 1. At nullo modo „ juris capacia, nec umbram rationis eis in- „ eſſe, pluribus probavimus. *ibid. n.* 2.

Cum arietes, vel boves commiſiſſent, & alter alterum occidiſſet &c.] „ Imo JCtus non ideo „ diſtinguit inter offenſionem, & defenſionem, „ quaſi illa in brutis quoque ob umbram ra- „ tionis illicita ſit, (Nam in brutis illicitum „ ſtatui non poteſt) ſed ideo, quia quæſtio „ ibi proponitur, quis damnum pati debeat, „ an dominus illius animalis quod vim intulit, „ an dominus animalis quod vim paſſum eſt? „ & merito JCti ajunt priorem id ferre debe- „ re, quia illi, qui animal tale noxium „ habuit, aliquid imputari poteſt, alteri nihil: „ Adeoque ex hac æquitate poſterior agit con- „ tra dominum animalis aggredientis, ut vel „ animal, quod noxam commiſit, dedat, aut „ æſtimationem ſolvat. *L.* 1. §. 1. *ſi quadr. „ pauper.* Hæc igitur diſtinctio non fit intuitu „ beſtiæ, quaſi ex umbra rationis diſcrimen „ cognoſcat inter offenſionem, & defenſionem; „ i. e. inter vim juſtam, & injuſtam, ſed in- „ tuitu dominorum: inter hos enim leges „ ſuccurrunt domino, cujus animal vim pati- „ tur, contra dominum beſtiæ aggredientis.

Cui explicando inſerviet illud Plinii] „ Imo „ alio plane ſenſu hæc verba a Plinio allegan- „ tur: JCtus enim ait, dominum animalis „ aggredientis damnum reſarcire debere; „ Plinius vero ſaltem ait, animalia ſua natura „ non offendere ſui ſimiles, niſi ad ſui defen- „ ſionem: quod etiam Ælianus 1. *Var.* 14. „ tradit. *Idem ille*, (loquitur de Ariſtotele,) „ *affirmat, Cygnos cum aquilis bellum gerere, „ verum ita ut injuriam a ſe propulſent, non „ ut inferant priores.* Ex Plinii igitur verbis „ neque locus JCti explicari, neque inde „ elici poteſt, vim offenſivam in brutis quo- „ que ullo modo improbari.

A d §. IV.

A u c t o r licentiam bellandi probare per- 1 git ex jure gentium ſecundario, quia nulla gens exiſtit, quæ neceſſariam defenſionem non probat; idque ex hiſtoria demonſtrat.

Quod & gentium dici poteſt] „ Scilicet „ *primarium*: quod Doctores opponunt juri „ gentium *ſecundario*.

Satis conſtat, eo bella non omnia improbari] „ Rationes allegavit, tum quia in bello nihil „ eſt quod primis naturæ repugnet; tum quia „ recta ratio, ac natura ſocietatis eam demum „ vim prohibet, quæ ſocietati repugnat. At „ dictum jam eſt, ex neutra demonſtrari bel- „ la licita eſſe. Nos alio modo bellandi licen- „ tiam ex naturæ principiis probavimus.

Jure autem gentium voluntario itidem non damnari bella, docent hiſtoriæ] „ Tale jus 2 „ gentium ſecundarium non dari, nec ejus „ aliquem uſum eſſe in diſciplina juris natu- „ ralis, ſupra dictum eſt, *Vid. Diſſ. Proœm. „ IV.* Adeoque fruſtra quæritur, an bella re- „ pugnent juri huic gentium, quod non „ exiſtit.

Et omnium populorum leges, & mores] „ Ex his non ſequitur jus gentium ſecunda- „ rium, ſed ſi mores illi rectæ rationi con- „ veniunt, indicant, & eo magis probant „ verum jus naturæ.

Dixit Hermogenianus] " *In l.* 5. *ff. juſt. „ & jur.* Loquitur ſcil. JCtus de jure gen- „ tium, quod ratio naturalis inter omnes ho- „ mines conſtituit, & quod etiam naturale „ dicitur: *L.* 1. *c.* 1. §. 11. non ergo de ju- „ re gentium ſecundario.

Quod paulo aliter, quam vulgo accipi ſolet, interpretandum cenſeo] „ Arcanum hoc Au- „ ctoris late explicavimus ſupra *L.* 1. *c.* 1. „ §. 14. At tota hæc ſubtilitas corruit poſito „ principio, jus gentium voluntarium univer- „ ſale nec dari, nec per naturam dari poſſe.

Ut certa bellorum forma a jure gentium ſit introducta] „ Formam autem illam in eo „ conſiſtere, ait, ſi bellum a duabus ſummis „ poteſtatibus geratur, & publice decretum, „ ac indictum ſit. *Diſſ. Proœm. IV.* §. 20. „ & *IX.* 63. *ſeq.*

Quam formam quæ habeant bella, ea peculiares ex jure gentium effectus conſequantur] „ Repetit hoc Auctor paſſim, & infra *L.* 3.

Digitized by Google

,, *c.* 4. §. 1. ait, ejoſmodi belli, inter duos
,, populos, eorumque capita indicti, effectus
,, quoſdam eſſe proprios, qui bellum ex ſua
,, natura non ſequuntur: Qui autem ſint illi
,, effectus jori naturæ contrarii, notavimus
,, ſupra *L.* 1. *c.* 1. §. 14. ſcil 1. ut juſtum
,, hoc bellum dicatur, licet juſta cauſa non ſit:
,, 2. ut interficere hoſtem, capere, & vaſtare
,, res hoſtiles liceat ultra quantitatem debiti, &
,, pœnæ: 3. ut nemo ideo a vicinis bello peti,
,, neque in terris eorum tamquam homicida,
,, vel ſur conveniri; neque 4. res hoſtiles cap-
,, tæ, apud medios inventæ, vindicari a
,, priſtinis dominis poſſint: ſed 5. capiens
,, apud omnes in poſſeſſione tuendus ſit:
,, 6. ut quædam, quæ jure naturæ permiſſa
,, ſunt, bellum gerens facere non poſſit,
,, ſed ea omittere teneatur, niſi apod gentes
,, ideo reus fieri velit. Qui effectus omnes
,, ſponte ſua corruunt ſublata cauſa, i. e.
,, ſublato jure gentium voluntario, quale non
,, dari ſæpius dictum eſt. *Vid. Diſſert. Proœm.*
,, *IV.* §. 21. §. 22. *&* *Diſſ. X. Sect.* 4.
,, *per tot.*

In bellum ſolenne juris gentium, quod & juſtum dicitur] ,, *Solenne* Auctori dicitur, quia
,, ſolennitates juris gentium habet: nimium
,, ſi bellum a duobus populis geritur, & publi-
,, ce indictum eſt *d. l.* 3. *c.* 3. §. 5. *juſtum*
,, ei dicitur, non quod naturæ jure licitum
,, ſit, ſed quod effectus externi dominii ei tri-
,, buantur, quos antea recenſuimus. Quæ
,, omnia ex prioribus ſolvuntur. *Dict. diſp. IV*
,, §. 20. *& IX. Sect.* 2. *per tot.*

I. e. plenum] ,, Auctor bella in genere vel
,, plena, vel minus plena eſſe, ait *L.* 3. *c.* 1.
,, §. 2. *n.* 3. illa ſunt, quæ populus populo in-
,, fert. *L.* 3. *c.* 2. §. 2. *n.* 3. Hæc, com non
,, ad illam plenitudinem belli ventum eſt ubi
,, omnia in alium populum licent, attamen
,, violenta quadam executione ad jus obtinen-
,, dum opus eſt. *d. c.* 2. §. 2. *n.* 3. *&* 4.
,, Eoque refert jus repreſſaliarum. *Vid. Diſſ.*
,, *Proœm. IX.* §. 29. *ſeq.*

Et non ſolenne] ,, Quod ſcil. vel non indi-
,, ctum, vel non a ſumma poteſtate geſtum
,, eſt. *Vid. L.* 1. *c.* 3. §. 4. *& c.* 4. §. 1.
,, *&* 2. *d. diſp. IX.* §. 70. *ſeq.* At tale bellum
,, minus ſolenne non dari plenius probabimus
,, in notis *ad d.* §. 4. *Add. dict. diſp. IX.*
,, §. 168.

Quod tamen non ideo juſtum eſſe deſinit, i. e. juri congruens] ,, Senſus eſt. quod non
,, minus juſtum ſit, etſi non ſit ſolenne: eo-
,, dem modo uti codicillus, etſi non habeat
,, ſolennitates teſtamenti, adeoqoe non ſit
,, diſpoſitio ſolennis, non tamen deſinit eſſe
,, juſta diſpoſitio.

Nam aliis bellis] ,, Scil. quæ ſolennia non
,, ſunt; quo pertinent privata, vel mixta,
,, *c. c.* §. 1. *&* 2. Rationem hujus rei dat Au-
,, ctor *L.* 3. *c.* 3. §. 11. *&* 12. quia jus gen-
,, tium voluntarium gentibus tantum proſpi-
,, cit, non bis, qui ſine gente ſunt, aut pars
,, gentis: quod in allegato loco examina-
,, bimus.

Modo æqua ſubſit cauſa] ,, Nam bellum
,, quod ſolenne eſt, i. e. quod ſolennitates
,, prædictas juris gentium habet, Auctori ju-
,, ſtum eſt, etſi juſta cauſa non adſit. *Diſſ.*
,, *Proœm. IX.* §. 63. *ſeq.*

Jus gentium quidem non adſiſtit, ſed nec reſiſtit] ,, Juxta Auctorem enim jus gentiom
,, format ſaltem bella publica, ſive ſolennia,
,, adeoque *non aſſiſtit* cæteris bellis minus ſo-
,, lennibus, ſive privata ſint, ſive mixta, cu-
,, jus rei rationem antea ex Auctoris libro 3.
,, *c.* 3. §. 11. *&* 12. ſuppeditavimus. Sed *nec*
,, *reſiſtit* bellis minus ſolennibus, quia jus
,, gentium ea quæ juris naturalis ſunt non im-
,, probat. At omnia hæc in vanum dicuntur,
,, qoia bella jure gentium ſollennia non dan-
,, tur, ſed unum ſaltem genus bellorum jure
,, naturali exiſtit, cui certa forma eodem jure
,, præſcripta eſt: uti plenius capite ſequenti,
,, & in notis ad *L.* 3. *c.* 1. videbimus.

Ut infra latius explicabitur] ,, *Vid. L.* 3.
,, *c.* 3. §. 11. *&* 12. *Adde Diſſ. Proœm* 4.
,, §. 20. *ſeq. & diſſert. IX.* §. 63. *ſeq.*

Jure gentium, inquit Livius] ,, Imo Livius
,, non loquitur de jure gentium voluntario,
,, ſed de jore naturæ, quod ſolum Romanis
,, dicitur jus gentium. *Vid. Liv. l.* 42. *c.* 41.

Jus eſſe gentium, ait] ,, Imo nec JCtus de
,, jure gentium voluntario loquitur, ſed de
,, jure naturæ. *Vid. ſupra.* §. 1. *in f.*

AD §. V.

DE *jure divino*] ,, Quod conſiſtit in lege 1
,, Adamitica, Noachica, & lege Evangelii:
,, *Vid. Diſſ. Proœm. III. Sect.* 1. 2. *&* 3.

Major eſt difficultas] ,, Inprimis circa legem
,, Evangelii.

,, *Neque hic objiciat quiſpiam, jus naturæ eſſe immutabile*] ,, De qua immutabilitate egit
,, *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 5. rationem autem
,, immutabilitatis conſtituit in principiis inter-
,, nis juris naturalis, quæ obligare dixit, etſi
detur

Digitized by Google

„ detur Deum non eſſe. *Prol.* §. 8. 9. 11. *d.*
„ §. 10. *n.* 1. & 2.

Ac proinde a Deo nihil in contrarium conſtitui] „ Vis argumenti hæc eſt: quod magis
„ videatur eſſe difficultas de jure divino vo-
„ luntario circa licentiam bellorum; quia
„ cum jure naturæ, quod ex principiis inter-
„ nis fluit, bella licita ſint, Deus mutare jus
„ illud non potuit.

Id enim verum eſt in iis, quæ jus naturæ vetat, aut præcipit] „ Adeoque in iis, quæ naturæ ra-
„ tionali, aut ſociali repugnant, eoque ſua na-
„ tura, & remoto quoque Deo, injuſta
„ ſunt. *Vid. l.* 1. *c.* 1. §. 3. *n.* 1. §. 10. *n.* 3.
„ & *c.* 2. §. 1. *n.* 3.

Non in iis, quæ jure naturæ licent tantum]
„ Quæ enim lege tantum permittuntur, non
„ proprie juris naturalis dici putat: quod re-
„ futavimus *ſupra L.* 1. *c.* 1. §. 9. *n.* 1.
„ & §. 17.

Nam quæ hujus ſunt generis] „ Scil. ut
„ liceant tantum, & a natura permittantur.

Cum proprie juris naturæ non ſint] „ Per-
„ miſſionem proprie non eſſe actionem legis,
„ ſed actionis negationem, dixit *L.* 1. *c.* 1.
„ §. 9. *n.* 1. & §. 17.

Extra jus naturæ] „ Grotius paſſim in hoc
„ tractatu a *jure naturæ* diſtinguit ea, quæ ſal-
„ tem jure permittuntur: Ea enim minus
„ proprie *juris naturalis* dici, ait, & reductive
„ ſaltem, *L.* 1. *c.* 1. & 3. & §. 10. *n.* 3.
„ imo extra jus naturæ §. *b.* Ratio hujus in-
„ venti in promptu eſt: cum enim is jura na-
„ turæ deducat ex principiis internis, quæ
„ obligarent etſi detur Deum non eſſe, ne-
„ ceſſario quoque ſtatuere debuit jura illa nec
„ a Deo mutari poſſe, quia principia illa in-
„ terna per ſe obligant, nec cauſam a Deo
„ habent, nec ab eo pendent.

„ Cum autem obſervaverit multa, quæ ju-
„ re naturæ principiis illis internis conve-
„ niunt a Deo vetari, dubium illud ſolvere
„ credidit diſtinguendo inter *præcepta juris*
„ *naturæ*, & ejus *permiſſionem*: ita ut hæc
„ mutari a Deo poſſit, non illa.

„ At gratis hæc dicuntur: ex præcedenti-
„ bus enim 1. repetendum eſt *permiſſionem*
„ juris eſſe veram, & præcipuam juris naturæ
„ partem, quæ in ipſa definitione juſtitiæ
„ continetur: In omni enim jure ſupponitur
„ jus alicui quæſitum, i. e. facultatem agen-
„ di, vel habendi conceſſam eſſe: Hæc igitur
„ permiſſio vere, & proprie juris naturalis di-
„ citur, ejusque effectus eſt, ne alii jus
„ agendi impedire poſſint. Si proinde 2. hæc
„ permiſſio a principiis internis, nimirum ex
„ appetitu ſociali fluit, in quæ Deo nullum
„ jus competit, & quæ a Deo non dependent,
„ quo jure hic illam permiſſionem vetare poſ-
„ ſit non video. Sane 3. ipſe Grotius fatetur
„ ea, quæ jure naturæ, i. e. ex principiis inter-
„ nis permittuntur, jus dare ad aliquid licite
„ agendum, ad eum effectum ne alius actio-
„ nem impedire poſſit. *Vid. ſupra c.* 1. §. 17.
„ *n.* 3. ſi alius impedire non poteſt, nec Deus
„ poterit, quia Deo nullum jus in illos actus
„ naturali jure permiſſos competeret. Tota
„ igitur hæc tractatio 4. ſupervacua eſt, &
„ poſito principio, Deum eſſe auctorem juris
„ naturalis, ſponte corruit: Ex eo enim ſe-
„ quitur Deum nec id, quod ſemel præcipit,
„ nec id, quod ſemel permiſit, mutare poſſe;
„ Non autem mutat ſi jus inter homines con-
„ ſtitutum non tollit, ſed ſuo jure ſupre-
„ mo dominii utitur; quod uberius explica-
„ vimus ſupra *Proleg.* §. 11. & *L.* 1. *c.* 1.
„ §. 10. *n.* 1. *n.* 5.

Solet ergo &c. contra bellum afferri lex data 2
Noæ, ejusque poſteris] Ex principiis, quæ initio hujus capitis expoſui, profligatur, penitus telum illud, quod Anabaptiſtæ petunt ex præcepto de non fundendo ſanguine Noachidis dato *Gen. IX. v.* 6. & in decalogo repetito *Exod. XX. v.* 13. qui in utriusque præcepti generalitate ita ſententiam ſuam defigunt, ut dimoveri inde ſe non patiantur. Et ſane, quæ Grotius reſpondet *c.* 2. §. 5. *ſeq.* magis obfirmabunt hominum pertinaciam, quam frangent: adeo illa languent, & frigent, & nervum rei non ſolvunt.

Ut igitur nihil generalitati utriusque præcepti derogetur, dicimus illud præceptum, quod ſolis hominibus datum eſt, nihil pertinere ad jus, & poteſtatem ſummi imperii: quippe quod exercetur non jure hominis, ſed vice, & nomine ipſius Dei, qui ipſe illud per ſummos in terris magiſtratus exercet. Legem itaque iſtam, de non fundendo ſanguine, Deus hominibus tulit, non ſibi, aut iis quibus vices ipſe ſuas in terris conceſſit. Præcipit hac lege, ne homo hominem occideret; nullius ergo hominis jus eſt hominem occidere: at ſummi Magiſtratus gladium, ſeu imperium ſuum pace, & bello homines exequuntur, non ut homines, ſed ut miniſtri Dei, unde quæ exercent Dei judicia, dicuntur & Dei bella. Hic juſſus ſpecialiter de eo, qui ſanguinem fudit, additur *Gen. c. IX.* §. 6. *ſanguis ejus fundetur*: per quos, niſi per ſummos magiſtratus? Hi ergo geminam omnino perſo-
nam

Digitized by Google

nam ſuſtinent, & ſpectantur vel ut nudi homines, qoo reſpectu non magis illi,quam alii homines ſanguinem hominis fundere poſſunt, vel ut Dei quaſi legati,& miniſtri, ſeu vicarii in officio tuendæ, & exequendæ juſtitiæ cum in ſubditos, tum in hoſtes divinitus ipſis permiſſo, qoin injuncto. Sed nec magis pognat hoc præceptum cum defenſione neceſſaria privati, quia cauſa, & auctor hujus necis non eſt qui ſe defendit, ſed ipſe occiſus, qui invaſit, eoqoe alterum ad neceſſitatem ſui defendendi compulit.

Additio.

„ Ego verum hujus loci ſenſum late explicavi in *Diſſ. Proœm III.* §. 30. ejusque „ compendium ſtatim exponam.

Quin etiam ſanguinem veſtrum &c. repoſcam, ab omni beſtia repoſcam] „ An ergo „ beſtia injuriam facit? Videtur id afferi hoc „ loco, quia beſtia pœnam patitur, æque ac „ homo ſui conſenerem interficiens. Equidem „ variæ de ſenſu hujus loci apud Hebræos „ ſunt ſententiæ, quas refert Seldenus *de jur. nat. l.* 1 *c.* 5 *fol.* 63. *ſeq.* & nos expoſuimus in *Diſſ. Proœm. III.* §. 28. Probavi„ mus ibidem, vocem Hebraicam non denota„ re beſtiam ſed *viventem*, i. e. *hominem.* „ Cur vero Deus ſtatim ſpeciatim *hominis*, „ *viri*, *& fratris* mentionem facit? Si enim „ voce *viventium homines* intelliguntur, ſe„ quentia verba inutilia forent, & bis homi„ num mentio fieret. Reſp. ſequentia verba „ intelligenda ſunt de *homine,qui ſimul frater* „ *eſt*; Itque hinc Samaritanus quoque vertit, „ *de manu viri,& fratris ejus*: Et Rabbino„ rum quidam verba illa explicant de cæde „ hominis, ſeu ſocii, apud *Selden. l.* 4. *c.* 1. „ *fol.* 475. *d Diſſ. III.* §. 39.

Quiſquis effuderit ſanguinem hominis] „ Legem de homicidio ex jure Hebræorum „ late explicat *Seld. L.* 4. *c.* 1.

Quidam illud, quod de repoſcendo ſanguine dicitur, generaliſſime intelligunt] „ Ita ut „ nullo caſu ſanguinem hominis effundere „ liceat, adeoqne nec bello.

Comminationem eſſe volunt,non approbationem] „ Adeoque quando Deus ait, *quiſquis* „ *effuderit ſanguinem hominis*, *ſanguis ejus* „ *effundetur &c.* exinde non ſequi putant „ jam i l fieri poſſe ab homine: adeoque Deum „ id non approbare, ſed ſaltem minari ſan„ guinem homicidæ iterum effuſum iri, vel „ per malos, vel etiam alia ratione.

Quorum neutrum ſe mihi perſuadet] „ Non „ *prius*, quia alia occaſio fuit legis illius ſpe„ cialis: nimirum Deus prohibuit idolothita „ comedere, & eandem pœnam conſtituit in „ talia ſacrificia,quæ in homicidas conſtituta „ erat; quia is, qui idolis ſacrificia offert, ani„ mam perdit, adeoque homicida eſt: quod „ latius explicavimus in *Diſſ. Proœm III.* „ §. 30 *ſeq.* Non *poſterius*, quia Deus omni„ no probat effuſionem ſanguinis,etiam ex va„ riis aliis cauſis,v. g. propter læſam majeſta„ tem divinam, inceſtum, & propter co„ meſtionem idolothiti. Pœnam autem homici„ dii ipſo jure naturæ,& ex natura talionis, in „ effuſione reciproca ſanguinis conſiſtere,infra „ *l.* 2 *c.* 20. demonſtrabitur. *Conf. Diſp. B.* „ *Par. de ſacros. jure talionis.* Cæterum de jure „ occidendi in bello vide *infra L.* 3 *c.* 4. §. 1.

Latius non patet, quam quod in lege eſt, non occides] „ Refutat Auctor eos, qui pro„ hibitionem hujus legis intelligunt de omni „ effuſione ſanguinis, etiam quæ in bello,& „ a magiſtratu fit; & ait, Deum eandem le„ gem prohibitivam poſtea in decalogo dediſ„ ſe, neque tamen ideo ſive bella prohibita „ fuiſſe, ſive judicia capitalia.

Tam hæc], Scil. non occides.

Quam illa] „ Scil. de non effundendo ſan„ guine.

Non tam novi aliquid conſtituit] „ Licet „ enim talis lex ſtatuta a Deo non eſſet, ex „ ipſa tamen ratione naturali conſtat, nemi„ nem hominum poſſe vitam alii homini a „ Deo conceſſam abſqne injuria auferre, in„ deque ſi aufert, ad reparationem, ſeu ad ta„ lionem teneri. Sed modo diximus, legem „ illam plane non de homicidio, nec de ejus „ pœna agere, ſed de pœna ejus, qui idolo„ thitum comedit, quod latius probavimus „ *in Diſſ. III.* §. 30.

Quam jus naturæ prava conſuetudine obliteratum declarat] „ Auctor ſupponit in ſtatu „ naturæ unicuique jus fuiſſe homicidam oc„ cidendi, at id poſt tempora Noachi ob „ abuſum penitus prohibitum fuiſſe. *Vid. n.* „ *ſeq.* 3. & 5.

Unde verba illa intelligenda ſunt in eo ſenſu, qui vitium includit] „ Vitium autem illud in „ abuſu occidendi promiſcue, qui gigantum „ tempure obtinnerat, conſiſtere putat.

Sicut homicidii nomine non quamvis hominis cædem intelligimus, ſed deſtinatam, & innocentis] „ Hunc errorem jam notavimus ſopra „ *L.* 1. *c.* 1. §. 10. Nam omnino quævis ho„ minis cædes eſt *homicidium*, at non ſem„ per eſt crimen; hinc dantur etiam homici„ dia caſualia, atque ad talia homicidia, quæ „ abſ-

Digitized by Google

abs que crimine fiont, pertinent cædes ho-
,, minum, quæ a magiſtratu, vel in bello fiunt.

Videtur mihi non factum nudum, ſed jus continere] ,, Senſus eſt; verba de non effun-
,, dendo viciſſim ſanguine non nudam commi-
,, nationem continere, quaſi minetur Deus
,, ſanguinem ejos aliquando, ſive caſu, ſive
,, alio modo effuſum iri, ſed approbationem
,, divinam inferre, & quod jure quoque ef-
,, fundi poſſit: quod omnino verum eſt.

3 *Rem ita explico*] Auctor ad illuſtrationem illius legis, de viciſſim effundendo ſanguine, ſupponit I. natura cuique homini inſonti, & parilis criminis non reo, licitum eſſe homicidam occidere; idque exemplo Caini probat. II. Hanc licentiam reſtrictam fuiſſe, Deumque illam repreſſiſſe in Caino, ob paucitatem hominum, *ibid.* & hinc Lamechum ſimili facinore perpetrato impunitatem ſibi ab hoc exemplo promiſiſſe. *n.* 4. III. Deum, inſtaorato poſt diluvium humano genere, reduxiſſe primævam illam licentiam propter crudelitatem gigantum, qui promiſcuas cædes exercebant, ac permiſiſſe ut inſons eſſet qui occideret homicidam. *n.* 5. *ſeq.* At IV. propter abuſum gentes tandem hoc jus privatum puniendi ſuſtuliſſe, illudqoe ſolis magiſtratibus tribuiſſe; *d. n.* 5. & *L. I. c.* 3. §. 1. *n.* 2. *l.* 2. *c.* 20. §. 9. *n.* 4. exceptis tamen V. quibusdam caſibus, ubi jus vindictæ privatæ hodieque permiſſum eſſe, ait. Deniqoe & VI. hanc ſoam interpretationem probat exemplis Abrahami & Moſis, qui non obſtante lege Noæ arma ſumſerunt *n.* 6. *ſeq.*

Natura non iniquum eſt, ut quantum quisque fecit mali, tantumdem patiatur] ,, De
,, hoc jure talionis. ejusque ratione naturali
,, vide *l.* 2. *c.* 20. §. 1. & *Diſp. B. Parentis*
,, *de Sacroſancto talionis jure.*

Rhadamanthi jus] ,, Varia nomina juris
,, talionis vide in *B. Parentis Diſp. de SS. jur.*
,, *tal.* §. 7. *add. L.* 2. *c.* 20. §. 1. Voca-
,, tur autem jus Rhadamanthi, qoia Rhada-
,, manthus, Jovis & Eoropæ filius, cum fra-
,, tribus Minoe & Æaco, judex apud inferos
,, factus fingitur, *Serv. ad Æn.* 6. *v.* 566.
,, *Theſeus apud Tragicum in Herc. Fur.*
,, *v.* 731. Formula autem, ſecundum quam
,, jus dixit. hæc refertur.

Quod quisque fecit, patitur, Auctorem ſcelus repetit,
Suoque premitur exemplo nocens.

Ex hujus æquitatis naturalis ſenſu Cain parricidii ſibi conſcius, dixerat] Speciale fuit in Caino: Deus ipſe cauſam decidit, pœnam ei dictaverat, eumque extorrem eſſe juſſit. Cum igitur pœnam ſemel a ſupremo judice dictatam ſuſtinoerit, non potuit genus humanum ſibi ulterius judicium in eum arrogare. Cain igitur non allegat quaſi id juris naturæ ſit, ut NB. *quicunque* eum interficere poſſet: ſed ex terrore conſcientiæ metuebat ne id fieret. adeoqoe non jus allegat, ſed metum ſuum.

Additio.

,, Obiter hic notamus, ſcriptores qooſdam
,, ſignum, quod Deus Caino impreſſit, in
,, coloris mutatione conſtituiſſe, atqoe ex eo
,, nigrorum gentem ortam eſſe, tradidiſſe:
,, Quam ſabolam merito rejicit Labat *dans ſa*
,, *nouvelle relation de l'Afrique.*

Id, quod naturaliter licitum videbatur, edicto repreſſit] ,, Imo nunquam ſingolis homi-
,, nibus hæc licentia competiit, *Vid. Diſſ.*
,, *Proœm. I.* §. 80. §. 81. & *Diſſ. VIII.* §. 22.
,, & 23. adeoque non poteſt dici, eam edicto
,, divino in Caino repreſſam fuiſſe. Quod
,, vero pœnæ talionis exemtus fuerit, id non
,, ob paucitatem hominum factum, ſed quia
,, Deus, uti dictum eſt, immediate judicem egit.

Et contactum quidem, ac commercium homicidæ deſugi voluit] ,, Auctor reſpicit ad
,, exilium Caini.

At vitam non eripi] ,, Potuit enim Deus
,, eximere reum pœnis hominum, pœnam
,, ipſe ſtatuendo.

Conjectura divinæ voluntatis in legem ivit] 4
,, At 1. verum non eſt, Deum edicto voluiſſe
,, reprimere licentiam puniendi, quæ unicui-
,, que privato, etiam non læſo competiit,
,, nam talis licentia generalis nunquam obti-
,, nuit. 2. Verum igitur non eſt, conjectu-
,, ram illam voluntatis in legem abiiſſe.

Ita ut Lamechus quoque ſimili facinore perpetrato impunitatem ſibi ab hoc exemplo promiſerit] ,, Varias de hoc facto Lamechi conje-
,, cturas vide apud Oſiandrum *in obſ. ad h.*
,, §. 3. Vera hujus effati mens hæc eſſe vide-
,, tur, quod Lamechus parilis criminis ſibi
,, conſcios, & vindictam familiæ ſuæ me-
,, tuens, deterrere familiam voluerit, quaſi
,, Deus ipſi quoque exemplo Caini criminis
,, impunitatem dederit: adeoque Lamechus
,, non jus vindicandi necem negat, ſed vin-
,, dictam, quam metuebat, nimis a ſe aver-
,, tere ſtudebat. Quod vero quidam ajunt,
,, Lamechum interfeciſſe Cainum, vel eum
,, cœcum ex errore tale quid commiſiſſe, inde-
,, que vindictam a ſe ideo ſomi non poſſe ja-
,, ctaſſe, fabula eſt. *vid. Teſm. h.*

Simili facinore perpetrato] „ Videtur Au-
„ ctor hic innuere,Lamechom non vere per-
„ petraſſe crimen, ſed ſaltem conditionem
„ poſuiſſe: *Si tale quid perpetraſſet.* Verum
„ id repugnat verbis ſacræ ſcripturæ *Gen. IV.*
„ *v. fin.* ibi: *quoniam occidi virum in vulnus*
„ *meum, & adoleſcentulum in livorem &c.*
„ *Gron. b.*

5 *At cum jam ante diluvium gigantum ætate*
promiſcua invaluiſſet cædium licentia] „ Imo
„ id nullibi dicitur, ſed ſacra pagina ſaltem
„ recenſet, tyrannos exſtitiſſe, & tyrannorum
„ filios vi duxiſſe uxores, quas vellent.

„ Quæri ſolet an unquam gigantes exſtite-
„ rint? multi enim dobitant gigantes unquam
„ fuiſſe: at contrarium conſtat 1. ab ipſa ex-
„ perientia, quia hodieqoe tales exſtant, &
„ ſeculo noſtro viſi ſunt. Sane 2. primos ho-
„ mines naturali victu contentos, omnisque
„ luxus expertes, viribus, & proceritate cor-
„ poris prævaluiſſe, ratio ipſa innuit. Accedit
„ 3. exemplum Goliath: & 4. aſſertio ſacræ
„ paginæ *Gen. VI. v.* 4. (quanquam quidam
„ per gigantes intelligant potentiores, qui op-
„ primere inferiores ſolebant;) Exempla Gi-
„ gantum 5. vide *apud Gellium Noct. Att.* 3.
„ *c.* 10. *Plinium Hiſt.* 7. 16. *Juvenalem Sat.*
„ 15. 70. *Auguſtinum de civit. Dei* 15. *c.* 9.
„ ibique *Ludov. Vives. Vellejum Patercu-*
„ *lum* 1. 5.

Ne mos iterum invaleſceret] „ At talis mos
„ nunquam ante diluvium obtinuit.

Severius Deus occurrendum cenſuit] „ Per
„ legem ſcilicet Noæ datam de non effunden-
„ do ſanguine. *Gen. IX. v.* 5. & 6.

Quod natura non eſſe iniquum dictabat, &
ipſe permiſit] „ Dixi jam 1. verum non eſſe
„ ante diluviom promiſcuas cædes obtinoiſſe:
„ & ideo Deum graviores leges contra homi-
„ cidia ſtatuiſſe. Verum 2. non eſt, naturam
„ unqoam dictaſſe æquum eſſe homicidam oc-
„ cidi a quocunque privato. Verum quoque
„ 3. non eſt, Deum per legem Noæ datam
„ permiſiſſe, ut promiſcue inſons eſſet qui
„ homicidam occidiſſet; Deus enim vult qui-
„ dem ſanguinem viciſſim effundi, ſed per
„ legitimam poteſtatem.

Quod poſtea inſtitutis judiciis ſummas ob cau-
ſas ad judices ſolos reſtrictum eſt] „ Summæ il-
„ læ cauſæ, quas Auctor hic prætexit, ei
„ ſunt abuſus, quia in rebus noſtris,& noſtro-
„ rum affectu corrumpi ſolemos *Vid. L.* 2.
„ *c.* 20. §. 8. *n.* 4. & *Diſſ. Proœm. VIII.* §. 22.

Ita tamen ut moris priſtini veſtigium man-
ſerit in jure ejus, qui occiſum ſanguine attinge-
ret] „ Auctor putat, veſtigium illius licentiæ
„ primariæ puniendi reos ſopereſſe in vindice
„ ſanguinis, qui ut proximus hæres necem
„ defuncti vindicare tenebatur. *Num.* 35.
„ *v.* 13. *Conf. Seld. de J. N. L.* 4. *c.* 1. *in fin.*
„ vide *plenius infra L.* 7. *c.* 20. §. 8. *n.* 4.
„ §. 6. At ex hoc veſtigio apparet, antiquam
„ licentiam non promiſcoe obtinuiſſe, ſed
„ ſaltem intuitu familiæ.

Magnum habemus Auctorem noſtræ inter- 6
pretationis, Abrahamum] „ Imo hæc inter-
„ pretatio Aoctoris, quod ſcilicet jure naturæ
„ cuique privato jus ſit occidendi homici-
„ dam; quod ob paucitatem hominum tem-
„ pore Caini,& Lamechi id prohibitum fuerit:
„ quod reductom fuerit gigantum ætate jus
„ primævum, at propter abuſum legis Noæ
„ denuo reſtrictum, & inſtitutis civitatibos
„ penitus abolitum fuerit, nulla ratione con-
„ firmatur ex allegatis exemplis. Ex iis in ge-
„ nere quidem probatur, injurias bello, &
„ judiciis vindicari poſſe, at plane inde non
„ probatur, jure naturæ cuique privato, etiam
„ qui læſus non eſt, jus eſſe homicidam oc-
„ cidendi; Nedum inde probatur, gigantum
„ ætate promiſcuam invaluiſſe cædium licen-
„ tiam, eiqoe ſeverius poſt diluvium occur-
„ rere voluiſſe Deum.

Qui cum legem Noæ datam non ignoraret,
arma ſumſit in reges quatuor] „ Abrahamus
„ vel privatus fuit, vel Princeps ſuperiore
„ carens; utroque caſo bellom licitum jure
„ naturæ fuit: *Priori* enim caſu jure neceſ-
„ ſariæ defenſionis arma ſumſit pro vindican-
„ da injuria, non alii,ſed ſibi,ſuæque familiæ
„ illata: neque enim a ſuperiore, utpote qui
„ bello victus erat, auxilium ſperare potuit.
„ *Poſteriori* caſu jure belli vi ſummæ poteſta-
„ tis pro liberando fratre,& familia arma ſum-
„ ſit: neutrum facturus, ſi putaſſet lege Noæ
„ promiſcue vetitum fuiſſe aliquem occidere.

Sic & Moſes Amalecitis &c. arma juſſit
opponi] „ Iſraëlitæ erant liber populus, qui
„ ſumma poteſtate gaudebat, adeoque jure
„ oppugnabat gentes denegantes ea, quæ juris
„ gentium ſunt: Moſes igitur convictus erat,
„ legem Noæ huic bello non obſtitiſſe. At in-
„ de non ſequitur quod Auctor vult, cul-
„ que privato jus eſſe homicidam occidendi.

Populum oppugnantibus] „ Rectius tranſi-
„ tum negantibus. *Exod.* 17. *v.* 8. *ſeq. Num.*
„ 24. 20. *Deut.* 25. *v.* 17. *ſeq.*

Naturæ ſcil. jure uſus] „ Quo quilibet læ-
„ ſus, ex hypotheſi Auctoris, jus ſuum
„ etiam privata auctoritate defendere poteſt.
„ At id ibi non dicitur. *Nam*

Digitized by Google

*Nam Deum de hac re conſultum non appa-
ret*] ,, Nec opus fuit, quia ratio naturalis
,, voluntatem Dei ſatis explicavit: dum enim
,, jura quædam hominibus conceſſit, etiam
,, media defenſionis permiſit; quia alias uti
,, illis juribus homines non poſſent, & fru-
,, ſtra Deus jura illa conceſſiſſet.

*Capitalia ſupplicia nec in homicidas tantum,
ſed & in alios facinoroſos uſurpata apparet*]
,, Certiſſimo indicio, ſanguinem effundere ob
,, crimen non contrariari legi Noæ. Ar inde
,, nulla ratione inferri poteſt, jus illud cuique
,, privato competiiſſe, & lege Noæ ſubla-
,, tum eſſe.

Non modo apud populos extraneos] ,, I. e.
,, ſub fœdere non comprehenſos: ſane judi-
,, cia capitalia inter omnes gentes obtinere, ex-
,, perientia docet, quod proinde apud mul-
,, tos diverſis temporibus obtinet, ex cauſa
,, univerſali procedere neceſſe eſt. *Vid. Prol.*
,, §. 40. & *l.* 1. *c.* 1. §. 12. *n.* 1.

Sed apud ipſos piæ doctrinæ alumnos] ,, I. e.
,, apud Judæos, qui legem Noachicam non
,, ignorabant. Exemplum occurrit in Thamare
,, cui ob adulterium commiſſum mortem mi-
,, nitabarur Jehuda *Gen.* 38. *v.* 24. Magi-
,, ſter piſtorum laqueo ſuffocatus fuit ob fur-
,, t'm. *Gen.* 40. *v penult.* Sic & in crimen
,, inceſtus pœna capitis ſtatuta eſt, *Vid. Lev.*
,, 18. & 20. nec non in violatores nominis
,, divini, *Lev.* 24. *v.* 14. 16. & in homicidas.
,, *ibid. v.* 17. &c.

7 *Conjectura divinæ voluntatis &c. a ſimili-
bus ad ſimilia proceſſerat*] ,, Auctor originem
,, pœnarum capitalium hic explicat. Ait nimi-
,, rum, Deum per legem Noachi ſaltem in
,, homicidas mortis pœnam ſtatuiſſe, at gen-
,, tes ob identitatem rationis id etiam ad alia
,, delicta, quæ homicidio comparantur,
,, adjuvante ipſa ratione naturali. extendiſ-
,, ſe: & ſic ex conjectura voluntatis divinæ
,, reliquas pœnas capitales ortas eſſe.

,, Nos ubi de origine pœnarum agemus,
,, ſimul demonſtrabimus, omnium pœnarum
,, rationem in reparatione injuriæ per tantun-
,, dem conſiſtere: quoties igitur illud tan-
,, tundem non niſi per mortem obtineri poteſt,
,, toties pœnæ capitales non tantum jure infli
,, gi poſſunt, ſed etiam infligi debent. Atque
,, ex hac ratione B. Parens in adulreriis pœ-
,, nam mortis natura ſtatutam, ait in *Diſp. de
,, SS. jure talionis* §. 32. Præterea ob utilita-
,, tem publicam ultra talionem ad modum
,, malitiæ mortis pœnas ſtatui poſſe, demon-
,, ſtravit. *ibid.* §. *penult.*

,, Intereſt autem omnino ſcire, quænam pœ-
,, næ capitales natura ſtatutæ ſint, quia Prin-
,, cipes, qui ſunt vicarii Numinis, & executo-
,, res legum naturæ, de ejuſmodi pœnis diſ-
,, penſare non poſſunt, cum e contrario illas,
,, quas ex utilitate publica ipſi ultra talionis
,, rationem ſtatuunt, remittere, easque in
,, aliam pœnam commutare poſſint.

Ipſa naturali ratione adjuvante] ,, Quia
,, ſcil. pœnæ ratio conſiſtit in tantundem pa-
,, tiendo; ſi proinde extra pœnam capitis
,, non pateretur tantundem, hæc ipſa pœna
,, mortis naturali quoque ratione licita erit.

In alios quoque eximie nocentes] ,, Qui niſi
,, capite plecterentur, tantundem non pate-
,, rentur.

Quæ vitæ æquiparantur] ,, Adeoque quarum
,, violatio non niſi cum ſanguine compenſari
,, poteſt.

Ut exiſtimatio] ,, Qui enim hanc auſert,
,, ipſam vitam adimere videtur, utpote cum
,, talis injuria alterum conſortio honeſtorum
,, virorum eximat.

Pudor virginalis] ,, Si quis virginem invi-
,, tam violat: vix enim tantundem aliter hic
,, definiri poteſt, niſi per pœnam capitis.
,, Quid enim is, qui vim alieno corpori intu-
,, lit, ac exiſtimationem virginis, ſanctiſſimas-
,, que propagationis leges violavit, juſta pro-
,, portione pati poſſet præter ultimum ſuppli-
,, cium, non video.

Fides matrimonii] ,, In adulteros juſta ta-
,, lione pœnam mortis ſtatui poſſe, egregiis ra-
,, tionibus probavit *B. Parens in diſp. de SS.
,, jure tal.* §. 32.

Ut imperii ſocietatem continentis reverentia]
,, Adeoque non repugnat rationi naturali, cri-
,, men læſæ majeſtatis morte punire, quia in
,, eum, qui contra fidem datam, & contra jura-
,, mentum, jura civitatis evertit, &c. alia
,, talionis ratio vix eſt: inprimis cum accedat
,, mandatum divinum apud Joſuam, *c.* 1. *in
,, f. Quiſquis rebellaverit præſtituto tuo, & non
,, auſcultaverit verbis tuis, in omnibus quæ
,, præceperis eis, morte plectatur.*

Vetus, quæ apud Hebræos exſtat traditio] 8
,, Grotius inter jura divina voluntaria ſupra
,, retulit jus, quod in reparatione generis
,, humani poſt diluvium Noacho datum eſt.
,, *L.* 1. *c.* 1. §. 15. *n.* 2. At in Diſſertatione
,, procemiali III. §. 13. *ſeq.* probavi ſom-
,, nium hoc eſſe Rabbinorum.

*Leges plures Noæ filiis datas a Deo, quæ non
omnes a Moſe narratæ ſunt*] ,, Imo nullum
,, veſtigium legum apparet, quæ a Deo filiis

 ,, Noæ

,, Noæ datæ ſint, præter legem de idolo non comedendo, quæ lex ipſa naturalis eſt.

Quia ſatis erat ad ipſius inſtitutum &c.] ,, Senſus eſt, Moſen in hiſtoria Noæ non omnes recenſuiſſe leges huic a Deo datas, quia ſuperfluum ipſi viſum fuit mentionem earum eo loco facere, cum easdem ſuis legibus inſeruerit, idque ad inſtitutum Moſis, declarandi nimirum prohibitionem divinam, ſatis fuiſſe. At dictum eſt, nullam legem, præter eam de ſanguine idoli non comedendo, & quæ ipſa naturalis eſt, Noæ datam eſſe, nec dari opus fuiſſe, quia omnes, quæ ad jus Noachicum referri ſolent leges, ex ipſa ratione naturali ſatis cognitæ erant, quod in ſingulis videbimus.

Adverſus nuptias inceſtas legem veterem exſtitiſſe apparet] ,, Quia gentes ob id crimen ejectæ dicuntur. *Lev. XVIII. v. 27. ſeq.* At noptias inceſtas ipſa ratione naturali prohiberi, alibi probavimus. *Vid. l. 2. c. 5.* §. 13. adeoque hæc lex nulla ratione ad leges poſitivas divinas Noæ datas referri poteſt. *Add. Diſſ. Pr. XII.* §. 176.

Suo loco] ,, Nimirum in hiſtoria Noæ.

Ut non homicidia tantum] ,, Diximus in præcedentibus, legem Noæ datam non loqui de homicidio, ſed de comeſtione ſanguinis idoli, huic autem crimini eandem pœnam a Deo decerni, quæ homicidio: cujus rei rationem explicavimus *ibidem.*

Sed & adulteria] ,, Pœna mortis in adulteros ipſa naturali ratione ſtatuta eſt, quod late expoſuimus in *Diſſert. Proœm. XII.* §. 142. §. 555.

Concubitus inceſti] ,, In quibusdam gradibus pœna mortis jure Moſaico ſtatuta eſt: at eam vel jure naturæ, vel lege Noachica ſancitam eſſe, probari nequit.

Violentæ rapinæ] ,, Pœna mortis in raptores jure civili ſtatuta eſt, non autem jure naturæ, nec jure Noachico.

9 *Rationes adjicit, quæ apud alios populos non minus &c. valent*] ,, Adeoque ubi eadem eſt prohibendi ratio: ſi proinde ratio illa apud Hebræos ſufficit ad pœnam mortis infligendam, alii populi tuto imitari hunc morem poſſunt.

Levit. XVIII. 24. 25. 27. 28.] ,, Gentes enim damnatæ, ejectæ, ac deletæ ideo dicuntur, quia omnibus criminibus, quorum catalogum præmiſit, ſeſe contaminaſſent: Si proinde apud alios populos quidam eorundem criminum rei ſunt, eadem pœna tuto dictari poterit.

Pſalm. CI. S. Prov. XX. 8.] ,, His locis in genere traditur, delendos eſſe impios: at ſanctionibus his capitalibus nullæ adjiciuntur rationes.

Et peculiariter de homicidio dicitur terra non poſſe expiari niſi ſanguine homicidæ fuſo] ,, Sanguis enim clamare dicitur, & apud Deum poſtulare vindictam. *Gen. IV.* 10. Sed & huic piaculo obligari ipſam terram; i. e. omnes regionis incolas, certum eſt; quia in ſtatu populari, qualis erat ſtatus Iſraëlitarum, toti populo imperium, adeoque & jus puniendi competebat, quod ſi negligeret, merito a tota terra, i. e. ab integro populo, ſanguinem illum repoſcit Deus.

Præterea abſurdum cogitatu eſt] ,, Nulla enim ratio dari poteſt cur pœnæ capitales, & bella apud Hebræos licita, apud alias autem gentes illicita ſint.

Neque tamen Reges eos, aut gentes unquam a Prophetis admonitos] ,, Admonituri autem fuiſſent, ſi ſanctiones capitales illicitas crediſſent.

Sicut de aliis peccatis admoniti ſæpe ſunt] ,, Exemplum eſt in Ninive incolis: *Jonæ c. 3. v. 4.*

Recte, & pie facturas fuiſſe nationes, quæ inde ſibi exemplum peterent] ,, Dixit enim Auctor ſupra *L. 1. c. 1.* §. 17. *n.* 3. licere nunc his, qui imperium inter Chriſtianos obtinent, leges ferre ejus ſenſus, cujus ſunt leges per Moſen datæ. 10

Quod certe Græcos, Atticos præſertim, feciſſe credibile eſt] ,, Imo nec de eo conſtat, nec opus fuit ab aliis gentibus exempla petere, quia ratio ſatis hæc dictabat.

,, Equidem Tertullianus in *apol. adv. gent.* 45. gentes ita alloquitur: *ſciatis, ipſas quoque leges veſtras, quæ videntur ad innocentiam pergere, de divina lege ut antiquiori forma mutuatas.* Sane *Platonem*, communem Græciæ legislatorem, apud Ægyptios, vicinosque populos diu victitaſſe, ibique leges & jura didiciſſe, communis fama eſt: idque ex Judæis *Ariſtobulus* & *Joſephus*, ex philoſophis *Numenius*, ex patribus *Juſtinus Martyr*, *Clemens Alexandrinus*, *Euſebius*, *Cyrillus Alexandrinus*, & *Theodoritus* teſtantur apud Stanlej. *Hiſt. vet. phil. P. IV. fol.* 287. vide B. Lenfant in Diſſert. ſpeciali, quæ inſerta eſt *Biblioth. German. tom. 2. art.* 5. Sed & de *Pythagora* idem perhibent *Joſephus*, *Jamblichus*, *Cyrillus* & *Theodoritus* apud

,, *Lenfant*

„ *Lenſant d. l.* At fabulam hanc ſolidiſſimis
„ rationibus refellit idem *Lenſant d. l.*

Unde tanta in jure veteri Attico, & Romano XII. Tab. cum legibus Hebræis ſimilitudo eſt]
„ Certum eſt, *jus Atticum* cum Romano in
„ pluribus convenire, quod integris tracta-
„ tibus demonſtraverunt *Meurſius* in Themi-
„ de Attica, *Petitus* in legibus Atticis, *Pra-*
„ *tejus* in jurisprud. vet. ſeu Comment. in le-
„ ges Draconis, & Solonis. *Rittershuſius* in
„ collatione actionum Atticarum, & Roma-
„ narum. *Woldenburgius* in principiis juris
„ Rom. i. e. de legibus Draconis, & Solo-
„ nis. Sed & *Lacedæmoniorum leges* cum
„ Romano jure apprime conveniunt, quod
„ Cragius in libro de *republ. Laced.* probat.
„ Denique jus Atticum, & Romanum ſimili-
„ tudinem aliquam habere cum *legibus Moſis*,
„ apparet ex fragmentis juris civilis cum legi-
„ bus Moſis collatis a Pythæo. Nec mirum id
„ eſt, quia una ratio eſt naturalis omnibus ho-
„ minibus communis, cujus proinde principia
„ inter omnes gentes æque conſpirant.

Ut appareat legem Noæ datam non eum habere ſenſum, quem volunt, qui bellum omne eo argumento impugnant] „ Qui quod de re-
„ poſcendo ſanguine dicitur, generaliſſime
„ intelligunt; & alterum de effundendo vi-
„ ciſſim ſanguine comminationem eſſe vo-
„ lunt, non approbationem. *Vid. ſup. n.* 3.
„ Diximus enim, legem Noæ datam loqui de
„ ſanguine idoli, quod Deus comedere pro-
„ hibet ſub pœna capitali, homicidis ſtatuta:
„ adeoque judicia capitalia ex hoc loco aperte
„ probantur.

Ad §. VI.

1 Speciem *majorem habent &c.*] Auctor probaturus lege Evangelii bella licita eſſe, varias opiniones de obligatione, quæ ex Chriſti lege oritur, recenſet. *Alii* enim dicunt, omnia præcepta Servatoris eſſe jus naturæ, præter ritus, & res ſalutis; *alii* e contrario ſtatuunt, omnia ejus dogmata continere ſaltem interpretationem legum Moſaïcarum. Utrumque refellit Auctor, & *tertiam* refert opinionem, leges ſcil. Servatoris majorem nobis ſanctimoniam præcipere, quam ſolum jus naturæ, vel leges Moſis exigunt.

Additio.

„ Doctrinam de lege Evangelii, ejusque
„ obligatione, late expoſui *in Diſſert. proœm.*
„ *II. cap. fin.*

Quæ ex Evangelio &c] „ Evangelium non
„ improbat bella tanquam juſtitiæ naturali
„ contraria, ſed tanquam pugnantia cum
„ ſumma perfectione.

Additio.

„ Auctor jam improbavit hanc ſententiam
„ *in proleg.* §. 50. hic rationes affert:

Nihil nobis in Evangelio præcipi, quod non 2
naturalem habeat honeſtatem] „ Servator non
„ præcipit per modum legis, ſed exponit
„ præcepta juris naturæ, promittit præmia
„ obſervatoribus illorum jurium, & minatur
„ pœnas æternas immorigeris.

Sed non ulterius nos obligari legibus Chriſti &c. cur concedam, non video] „ Concede-
„ re tamen neceſſario debet. Cum enim Ser-
„ vator Chriſtianis id præſcribat, quod ipſa
„ ratio naturalis dictat, nihil ſupereſt cui
„ ulterius homo obligari poſſit: jus naturæ
„ enim omnia complectitur officia tum in-
„ tuitu Dei, tum intuitu hominum inter ſe.

Et qui aliter ſentiunt], „ I. e. qui ajunt,
„ omnia, quæ in novo fœdere præcipiuntur,
„ eſſe juris naturalis.

Ut probent, quæ Evangelio vetantur ipſo jure naturæ eſſe licita] „ Equidem per modum
„ legis nihil vetatur in Evangelio, adeoque
„ nec concubinatus, nec divortium: &c.
„ Et hactenus merito diſſentientes notantur.
„ At omnes hos actus ipſo jure naturæ eſſe illi-
„ citos, & ideo a Servatore improbari, con-
„ tra Auctorem aſſerimus, & ſuis locis pro-
„ babimus.

Ut concubinatum] „ Si de concubinatu
„ temporario loquitur, verum omnino eſt,
„ eum non tantum cum jure divino, ſed
„ etiam cum jure naturali pugnare: perpe-
„ tuus autem neutro jure prohibetur.

Divortium] „ Si ſine juſta cauſa, & alte-
„ ra parte invita fit divortium, omnino re-
„ pugnat juri naturali. *Vid. L.* 2 *c.* 5. §. 9.

Matrimonium cum pluribus fœminis] „ Nam
„ Polygamiam, qua una fœmina plures ducit
„ maritos, contrariari juri naturæ, demonſtra-
„ bitur *d. l.* 2. *c.* 5. §. 9.

Abſtinere honeſtius eſſe dictet ipſa ratio]
„ Adeoque Grotius nec ex jure naturæ laxio-
„ ri has prohibitiones oriri ſtatuit, quia ex
„ ejus hypotheſi jus naturæ laxius non per-
„ tinet ad ea, quæ honeſta quidem ſunt, at
„ non obligantia. *L.* 1. *c.* 1. §. 9. & §. 20.
„ *n.* 3. Hinc ex lege divina voluntaria de-
„ mum has prohibitiones deducit, quia leges
„ divinas in eo maxime occupari ſolere, ait,
„ ut id quod per ſe laudabile tantum eſt,

,, etiam debêri incipiat. *L.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.*
,, 3. *L.* 2. *c.* 2. §. 1. *n.* 2. Quæ principia
,, ſatis alibi refutavimus. *Conſ. Diſſert. Pro-*
,, *œm. II.*

At non talia, ut abſque lege divina nefas in illis appareat],, Imo nefas in illis acti-
,, bus apparet ex ipſa ratione naturali. Alia
,, igitur ratione impugnanda hæc eſt diſſen-
,, tientium opinio, & dicendum, Servato-
,, rem plane non leges ſeu jura ſtatuere,
,, ſed jura a natora ſtatuta tum intuitu Dei,
,, tum intuitu hominum inter ſe, Judæis
,, exponere, illuſtrare, & obſervantiam hu-
,, jus juris eis inculcare.

Quod Chriſtiana lex præcipit] ,, Vitam
,, pro alterius ſalute exponere eſt lex natu-
,, ræ intuitu Dei: adeoque hæc lex non a
,, Servatore ſtatuta eſt, ſed is legem natu-
,, ra ſtatutam laudat, & commendat, conf.
,, 1 *epiſt. Joh. III. v.* 16. *Add. Rom. V. v.*7.

,, Sane Ethnicis quoque gloriofum viſum
,, fuit pro patria, pro parentibus, pro ami-
,, cis mori. *Sen. controv.* 10. *Caſſiod.* 3.
,, *Var.* 24. *Liv.* 5. *c.* 51. *&* *l.* 9. *c.* 4. *Ho-*
,, *rat.* 3. 2. *Vid. Teſm. b.*

Quis dicat, ipſo jure naturæ nos obligari],,
,, Homines ipſo jure naturæ tenentur imita-
,, ri perfectiones divinas: at hæc obligatio
,, ſaltem obtinet intuitu Dei, qui præmium
,, cuique actui perfecto deſtinavit. *Diſſ.*
,, *Procem. II.* §. 36.

Secundum naturam vivere ejus eſt, qui nondum credidit] ,, Ex hoc dicto Juſtini infert
,, Auctor, aliud eſſe jus naturæ, aliud jus
,, Evangelii: at ex ipſa inſpectione apparet,
,, Juſtinum jus natoræ opponere non legi
,, Evangelii, ſed *ſtatui gratiæ* per Evange-
,, lium revelatæ. Homo igitur, qui ſecundum
,, naturam, i. e. rationi convenienter vivit,
,, diſtinguitur ab eo cui Evangelium revela-
,, tum eſt, qui fidem habet Chriſto, adeo-
,, que qui *credit* in Chriſtum: non qua le-
,, giſlatorem, ſed qua Prophetam, & NB.
,, mediatorem inter Deum & homines.

3 *Chriſtum ſcil. in tradendis præceptis interpretem tantum agere legis*] Recte Auctor rejicit illos, qui ajunt, Servatorem præceptis ſuis tantum interpretari legem Moſis; Rationes ejus hæ ſunt: 1. quia Servator ſuas leges opponit legibus Moſis: 2. quia lex antiqua duo continet, jus ipſum, & mentis puritatem; hanc ſolam reſtaorare Servatorem, ait, indeque 3. concludit, Servatoris verba non continere nudam interpretationem, ſed eum mentis puritatem majori gradu præcipere.

Ut vero conſtet, quænam ſit auctoritas Evangelii in traditione juris naturæ, dicimus, Chriſtum veterem, & ſuam doctrinam perpetoo diſtinguere, quod illa de jure, hæc de virtute, majorique perfectione agat: In præceptis ergo quæ Matth. V. exſtant, Chriſtus non interpretatur legem Moſis, utpote quod legiſlatoris, & ſuperioris eſt; ſed ait, legem non ſufficere ad ſalutem, indeque alia media ſalutis ſuppeditat, & doctrinam perfectionum populo prædicando explicat. Præterea hortatur Auditores, ne metu pœnæ leges obſervent, ſed ut ultro, & amore juſtitiæ id faciant, atque hoc ipſum perſpicoum maxime fiet ex exemplis quibus Servator utitur: ubi poſtqoam veterum doctrinam, ſeu jus recenſuit, ſtatim opponit novam ſuam doctrinam, quæ plane legis partem non facit, ſed virtutum regulas continet.

Poſtquam igitur Servator dixit: *Antiquis dictum fuit non occides:* ſtatim addit, *ego vero dico vobis, iram, & odium quoque pro homicidio eſſe.* Servator ergo hic non interpretatur legem Moſis, quaſi etiam lex & pœna de homicidio ad eum pertineat, qoi iraſcitur fratri, eumque odio habet; quis enim ſanus hoc dixerit? ſed quod juxta regulas perfectionis, & ſenſu Ethico, homicidium commiſiſſe videatur, qui de illo committendo cogitat.

Pari ratione ait, legem dixiſſe *non mæchaberis:* ipſe autem ait, *etiam cogitationes libidinoſas eſſe adulterium.* Non quaſi lex, ejusque pœna etiam ad intentionem interpretatione quadam extendi debeat; ſed quod is, qui adulterium cogitando perfecit, juxta regulas perfectionis ad caſtitatis præmium aſpirare non poſſit, adeoque hactenus pro adultero habeatur. Hæc igitur dogmata Servatoris juri antiquo oppoſita, non ſunt partes juris, nullum inde eſt vinculum juris, nulla inter homines reparandi neceſſitas; ſed ſunt regulæ virtutis, quas homines impune negligunt. Sane alius inde effectus non eſt, quam ut homo eas negligens perdat ſpem præmii ſingulis virtutibus deſtinati: quæ ſigillatim illuſtrabimus infra *ad* §. 8. *n.* 2.

Additio.

,, Chriſtum interpretem tantum agere le-
,, gis per Moſem datæ, ſtatueront *Coccejus*
,, *de fæd. cap.* 12. *n.*757. & *Altingius Theol.*
,, *elenct. p.* 411. non ergo novæ latorem.
,, Lex enim antiqua ex eorum hypotheſi iti-
,, dem

Digitized by Google

dem divina eſt, eoque perfecta, cui nihil
„ addi, aut detrahi poteſt, *Deut.* 4. 2. *&*
„ 12. *v.* 32. *Pſ.* 19. *v.* 8. & quæ obedien-
„ tiam omnem, non modo externam, ſed
„ etiam internam, complectitur, *Matth.*
„ *XXII. v.* 38. *&* 39. *Deut. XXVII. v.*
„ 26. eoque & vitam æternam & pollicetur,
„ & dare poteſt ſervantibus. *Lev.* 18. *v.* 5.
„ *Deut. XXX. v.* 19. *Luc. X. v.* 25. *&*
„ 28. collatisqoe inter ſe locis ad *Rom. X.*
„ *v.* 5. *Gal. III. v.* 12. Conferatur Grono-
„ vius *in not. b.* ubi hanc communem ſen-
„ tentiam omnium proteſtantium eſſe, ait.
„ Unde negat, legislatorem proprie dici
„ Chriſtum quatenus medius, ac interpres
„ novi teſtamenti eſt, quia Moſi, ejusque
„ legi opponitur tamqoam gratiæ, & virtutis
„ auctor. *Job.* 1. *v.* 17. officiumque habet
„ proferre Evangelium ex ſinu patris, in-
„ tercedere, & fieri victima pro nobis, &
„ dato ſpiritu ſancto nos patri reconciliat.
„ *Job. I. v.* 18. *Matth.* XX. *v.* 28. 2. *Co-*
„ *rinth. V. v.* 19. 20. 21. Addit porro, ad
„ munus Propheticum in erudiendo populo
„ pertinuiſſe inſtaurationem, & vindicationem
„ legis, remotis Phariſæorum additamentis,
„ & pravis interpretationibus. Cæterum nec
„ alia legis præcepta tradidiſſe, ſive per
„ ſe, ſive per Apoſtolos, quam Moſes; nec
„ aliam explicationem addidiſſe, quam quæ
„ a Prophetis tradita eſt, & tradi debuit.

„ Hanc ſententiam rejicit Auctor, cojus
„ rationes & ſyſtema late expoſuimus in
„ *Diſſert. Proœm. III.* §. 44. *ſeq.* Noſtra au-
„ tem principia explicavimus *ibid.* §. 46.

Quæ oppoſitio &c. oſtendunt] „ Argu-
„ mentum Auctoris hoc eſt: Servator oppo-
„ nit ſua præcepta illis præceptis, quæ *vete-*
„ *ribus* Judæis per legem Moſis data ſunt:
„ ergo non agit interpretem harum legom;
„ quia pugnare videtur, præcepta opponi,
„ & tamen eſſe oppoſiti interpretationem.
„ Reſp. præcepta Servatoris, & legis Moſai-
„ cæ hic non opponuntur, ſed ejusdem le-
„ gis partes ſaltem diſtinguuntur. In omni
„ enim lege, & præcipue in lege Moſis,
„ duo continentur 1. neceſſitas agendi, vel
„ non agendi intuitu hominum: 2. obliga-
„ tio intuitu Dei, qui legem illam vel tu-
„ lit, vel approbavit. Legislatores, adeoque
„ & Moſes, circa *primam* legis partem præ-
„ cipue ſolliciti ſunt, ſecuritati enim reipu-
„ blicæ ac civium ſaltem proſpiciunt, ac
„ violatores illius ſecuritatis pœnarum aſpe-
„ ctabilium formidine coercent; *Alteram*
„ autem partem ſob legibus quidem ſois
„ comprehendunt, utpote quas perfectiſſimo
„ modo ſtatuunt, at pœnis eas non mu-
„ niunt: indeque Judæi impune omittere
„ partem illam legis in foro ſoli poterant.

„ Non tamen plane negligebant legisla-
„ tores Judæi hanc partem, ſed Doctores
„ publice conſtituebant, qui officia homi-
„ num erga Deum hominibus inculcarent,
„ eosque docerent, non ſufficere ad ſalutem
„ juxta legem bonum eſſe, niſi quoque
„ pia intentione, & amore joſtitiæ legibus
„ parerent. Atque hinc notanter Servator
„ ait, *diligendum eſſe Deum, & proximum*,
„ ac ea regula abſolvi *legem, & NB. Prophe-*
„ *tas.*

„ At Phariſæi, Doctores Judæorum, *poſte-*
„ *riorem* legis partem non curabant, verba
„ ſaltem legum captabant, popolumque do-
„ cebant, ſalvum aliquem fieri poſſe opera
„ legis faciendo, vel actus virtutis exercen-
„ do; etſi non amore juſtitiæ & virtutis id
„ faciat, ſed metu pœnæ, vel oſtentationis
„ cauſa &c.

„ Hunc errorem Phariſæorum increpat
„ & corrigit Servator, allegando, Moſen ſuas
„ leges ad ſtatum imbecillitatis humanæ ac-
„ commodaſſe, ac ſecuritati civium ſaltem
„ proſpicere voluiſſe, ac ſolis actibus eo
„ tendentibus neceſſitatem agendi, vel non
„ agendi impoſuiſſe. ajebat: utpote quod
„ ſufficeret ad evitandas pœnas in violato-
„ res illius ſecuritatis ſtatutas. Hinc meri-
„ to addit, id non ſufficere ad ſalutem,
„ ſed ad eam conſequendam *alteram* quo-
„ que partem legis (qoam Moſes pœnis
„ non munivit, ſed arbitrio & conſcientiæ
„ civium reliqoit, cujusque curam Docto-
„ ribus commiſit,) neceſſariam eſſe, adeo-
„ que Phariſæos officio ſoo non defungi,
„ dum hanc partem ſuæ coræ commiſſam
„ negligunt, & opera ſaltem legis, vel vir-
„ tutom commendant.

„ Ex his igitur apparet 1. Servatorem non
„ opponere ſua præcepta legibus Moſis, ſed
„ eum alteram legis partem commendare
„ & popolo, & Phariſæis, qui priori parte
„ contenti ſecundam, quæ prior eſt, inſuper
„ habebant, neque eam inculcabant popu-
„ lo; Quod ipſe Auctor ita explicat *infra*
„ *n.* 4. & nos latius explicavimus *in Diſ-*
„ *ſert. Proœm. III.* §. 46. 2. Servatorem
„ non novas leges ſtatuere, ſed præcepta
„ ejus eſſe ipſum jus natoræ, quatenus offi-
„ cia hominum erga Deum reſpiciunt; &

in

Digitized by Google

„ in regulis perfectionum, adeoque in puri-
„ tate animi conſiſtunt, in quam pœna ab
„ hominibus vix conſtitui poteſt. *l.* 20. *ff.*
„ *de Pœn.*

Illud veteribus ſignificare ad veteres] „ Fa-
„ cile id concedimus: At dictum jam eſt,
„ inde non ſequi oppoſitionem inter præcep-
„ ta Servatoris & Moſis, ſed Servatorem ra-
„ tionem legis explicare; quod illa ſaltem ſe-
„ curitati civium proſpiciat, indeque ratio-
„ ne habita imbecillitatis humanæ lata ſit, &
„ quod perfectionis regulas non excludat,
„ ſed eam doctoribus Phariſæis relinquat:
„ hos autem increpat, quod hanc partem
„ legis inſuper habeant.

Veteres autem non alii fuere, quam qui Moſis tempore viverent] „ Nimirum populus
„ Iſraëliticus, cui Moſes leges illas dedit.

Nam quæ ut veteribus dicta recitantur, non legiſperitorum ſunt, ſed Moſis] „ I. e. non
„ ſunt verba Phariſæorum, & Principum
„ eccleſiæ, qui legiſperiti erant. *vid. n.* 2.
„ Sed verba Moſis ad veteres dicta, quibus
„ Servator ſuam doctrinam opponit.

Oculum pro oculo, dentem pro dente] „ Ra-
„ tionem juris talionis videbimus infra *L.* 1.
„ *c.* 20. interim vide quæ de vero ſenſu divi-
„ næ illius legis tradit B. Parens *in Diſp. de*
„ *SS. jure talionis* §. 35.

Supple, repoſcere liceat in judicio] „ Jure
„ naturali id cuique privato licuiſſe, Auctor
„ ſtatuit, & inſtitutis demum judiciis ad ſo-
„ los judices reſtrictum fuiſſe, *Vid. ſupra*
„ §. 5. *n.* 5. quod alibi plenius explicabimus.

Proximum tuum, i. e. Iſraëlitam] „ Adeo-
„ que lex hæc pertinebat ad Iſraëlitas, ne hi
„ invicem ſævirent, vel bella gererent:
„ unde opponuntur inimicis, ſeu ſeptem
„ populis damnatis, in quos ſævire debebant.
„ *Vid. L.* 1. *c.* 2. §. 8. *n.* 9.

Puta ſeptem populos] De his ſeptem populis
„ egimus ſupra §. 2. *n.* 1. & latius agetur in-
„ fra *L.* 2. *c.* 13. §. 4.

His addendi Amalecitæ] „ Non etiam Am-
„ monitæ & Moabitæ. *Deut. XIII. v.* 6. *Vid.*
„ *ſupra* §. 2. *n.* 6. & *infra L.* 2. *c.* 15. §. 9.
„ *n.* 5. Occaſionem, & cauſam damnationis
„ vidimus *d.* §. 2. *n.* 2.

4 *Sed ad intelligentiam verborum Chriſti omnino notandum, legem &c. dupliciter accipi*]
„ Optime Grotius mentem Servatoris hic
„ explicat. Lex dupliciter poteſt accipi, *vel*
„ quatenus ſecuritati civium proſpicit, &
„ legibus pœnalibus munitur, *vel* quatenus
„ etiam mentis puritatem requirit.

„ Legislatores *priori* ſenſu leges ſtatuunt,
„ & hoc ſenſu, ad evitandas ſcil. pœnas ci-
„ viles, ſufficit ſi quis jus ſuum cuique tri-
„ buit, etiamſi tribuat metu pœnæ: at id non
„ ſufficit ad procurandam ſalutem, ſed im-
„ pleri lex *ſecundo* ſenſu debet; i. e. jus ſuum
„ cuique tribui debet amore juſtitiæ, & pia
„ intentione: hoc jus Dei eſt, quod legisla-
„ tores pœnis non muniunt, ſed conſcientiæ
„ civium relinquunt; cæterum curam ejus
„ doctoribus privatis committunt. Civis igitur,
„ qui metu pœnæ ab alieno abſtinet, pœnis
„ civilibus non ſubjacet: ſed Deus vindex eſt
„ hujus imperfectionis, quia ſolus de puri-
„ tate mentis judicium ferre poteſt.

„ Servator igitur *poſteriori* ſenſu legem ſu-
„ mit eamque partem legis populo inculcat:
„ quam proinde Moſes non excludit a ſua le-
„ ge, ſed non punit, ejusque curam Docto-
„ ribus committit: Hi autem Doctores verbis
„ legis Moſaicæ inhærebant, & alteram
„ partem inſuper habebant, ac legis opera
„ non tantum impunitatem in civitate, ſed
„ etiam æternam ſalutem procurare, docebant:
„ Quod improbat Servator, verum ſenſum
„ legis Moſaicæ interpretando. *Vid. ſup. ad n.* 3.

Quatenus ſcilicet graviora delicta pœnarum aſpectabilium formidine coercet] „ Cum enim
„ leges humanæ ſecuritatem reipublicæ ſaltem
„ reſpiciant, ea ſecura reddi citra formidi-
„ nem pœnæ non poteſt.

Et populum Hebræum hac ratione in ſtatu civilis ſocietatis continet] „ De cujus ſocieta-
„ tis ſtatu unice ſollicitus fuit Moſes legis-
„ lator.

Quo ſenſu dicitur &c.] „ I. e. lex manda-
„ ti carnalis, *Epiſt. ad Hebr. VII. v.* 16.
„ quæ nihil ad perfectum adducit. *ibid. v.*
„ 19. Conf. *Gal. IV. v.* 9.

Et lex factorum] „ Ad id enim ut Judæus
„ pœnis eximatur, ſufficiebat opera legis per-
„ feciſſe.

Quod legis divinæ eſt proprium] „ Si enim
„ Deus legem dat, eam dat perfectiſſimo
„ modo.

Quatenus ſcilicet etiam requirit mentis puritatem] „ Ita ut legis præcepta non metu
„ pœnæ, ſed amore juſtitiæ impleantur. At
„ bene notandum, leges humanas quoque
„ non excludere mentis puritatem a legibus,
„ etſi eam pœnis temporalibus non coerceant.
„ Sane utramque partem JCti Romani ſub
„ definitione juſtitiæ comprehenderunt:
„ juſtitiam enim definiunt (a) *conſtantem,*
„ *atque perpetuam voluntatem* (b) *jus ſuum*
„ *cuique*

Digitized by Google

,, *cuique tribuendi. Vid. Diſſ. Proœm. III.*
,, §. 46.

Et actus aliquos, qui ſine temporali pœna omitti poſſint] ,, V. g. dimittere uxorem ob
,, quamlibet offenſam : exigere ultionem ab
,, eo,qui læſit. &c. *Vid.* §. *ſeq. n.* 8 quæ ple-
,, nius ibidem examinabimus.

Quo ſenſu vocatur νόμ⊕ πνευματικὸς]
,, Lex ſpiritualis, *Rom. VIII.* 14. quæ ad
,, perfectionem ducit. *Ad Hebr. VII. v.* 19.

Ex... 'erans animum] ,, Quia tutam reddit
,, conſcientiam.

Legiſperiti, & Phariſæi] ,, Privati Judæo-
,, rum Doctores.

Priore illa parte contenti] ,, Sufficere enim,
,, credebant,ad ſalutem juxta verba legis bo-
,, num eſſe.

Secundam, quæ prior eſt, inſuper habebant]
,, Adeoque parum ſolliciti erant de puritate
,, mentis, & de actibus virtutum; quibus
,, ſolis præmia æterna deſtinantur.

Quod verum eſſe,non ex noſtris duntaxat libris, ſed ex Joſepho quoque ,, Egregie id
,, explicat Pridaux in libro *de la religion des*
,, *Juifs.*

5 *Secundam hanc partem*] ,, Quæ in puritate
,, animi conſiſtit.

Etiam Hebræis aut commendari] ,, Perfe-
,, ctionum regulæ non tantum Hebræis com-
,, mendantur per Prophetas; ſed & naturali
,, ratione toti humano geoeri commendantur:
,, Non enim ſolum jus a natura dijudicari,
,, ſed omnia hooeſta, & turpia, ait Cicero
,, *L.* 1. *de leg. c.* 63. Seneca 4. *de benef.*
,, *c.* 16. ita rem explicat, *virtus in omnium*
,, *animam lumen ſuum dimittit, qui non ſe-*
,, *quuntur eam vident.* Hinc nulli præcluſam
,, virtutem eſſe, omnibus patere, omnes ad-
,, mittere, ait, *L.* 3. *de benef. c.* 18. Et
,, alibi docet : unam induci virtutibus hu-
,, manis regulam, quia una eſt ratio recta,
,, ſimplexque. *Ep. 66. p. m.* 233. *Idem ep.*
,, 108. ait : *Omnibus natura fundamenta de-*
,, *dit, ſemenque virtutum, omnes ad omnia*
,, *iſta nati ſumus.* Unde etiam nullum dog-
,, ma virtutum in novo fœdere exiſtit,
,, quod non Ethnicorum Philoſophis cogni-
,, tum fuerit : illud ipſum de benefaciendo
,, inimicis, quod adeo celebratur, a Docto-
,, ribus gentilium paſſim inculcari videmus.
,, Quod late probavit Anonymus in libello
,, nuper edito, cui titulus *Hiſtoire de la phi-*
,, *loſophie payenne &c. Conſ. Lipſ. in manud.*
,, 2. *Diſſ.* 10. At cognitas habet homo per-
,, fectionum regulas, non tanquam leges na-
,, turæ, quibus homines inter ſe obligantur;
,, ſed tanquam leges naturæ, quibus homo
,, Deo eoti perfectiſſimo obligatur. Adeo-
,, que homo eas peragere tenetur, etſi lex eas
,, nec præcipiat, nec commendet.

Aut præcipi, ſed non præcipi in eo gradu, quo Chriſtianis] ,, Verum 1. non eſt,Hebræis
,, puritatem mentis *præcipi* lege Moſis: alibi
,, diximus, neceſſitatem, quæ omni legi
,, cohæret, repugnare eſſentiæ virtutis. Si
,, igitur actus virtutis lege Moſis præcipitur,
,, ſufficit ad immunitatem pœnæ actum exer-
,, ceri; nec quæritur an quis amore virtutis
,, actum peregerit. Multo minus verum 2.
,, eſt, Servatorem illam puritatem mentis
,, *præcipere* in vim legis, is enim non legisla-
,, latorem agit, ſed Doctorem. Denique &
,, 3. verum noo eſt,a Servatore virtutes incul-
,, cari majori gradu. Nam cum Hebræi æque,
,, ac Chriſtiani, regulas perfectionum a na-
,, tura cognitas habuerint, dicendum omnino
,, eſt, eodem gradu utriſque virtutes præ-
,, cipi ipſa naturæ lege.

Ac latitudine] ,, Eadem virtutum eſt lati-
,, tudo in veteri, ac novo teſtamento. Imo
,, apud omnes gentes: Regula enim perfe-
,, ctionum ubique eadem eſt, alias non eſſet
,, regula.

Utroque autem hoc ſenſu Chriſtus ſua præcepta opponit veteribus] ,, Tum quia non pri-
,, mam legis Moſaicæ partem, ſed alteram,
,, quæ in puritate mentis conſiſtit, & quam
,, Phariſæi neglexere, inculcat : tum quia
,, hanc ipſam poſteriorem partem in excellen-
,, tiori gradu præcipit.

Unde liquet; verba ejus non continere nudam interpretationem] ,, Imo continent ve-
,, ram interpretationem, ſed doctrinalem :
,, quia rationem dat, cur Moſes ea, quæ ad
,, perfectionem legis pertinent, nimirum pu-
,, ritatem mentis, pœnis non muniverit.

Ad hoc tantum, quod nunc in manu eſt]
,, Et quod probandum ſuſcepit: Nimirum,
,, veram eſſe oppoſitionem inter præcepta
,, Servatoris, & Moſis; adeoque Chriſtum
,, non eſſe interpretem legis.

Sed & ad multa alia, ne legis Hebraicæ auctoritate, ſupra quam æquum eſt utamur]
,, Multa enim legibus Moſis permitti, ait,
,, quæ tamen lege Evangelii prohibentur.
,, Catalogum exhibuimus in *Diſſert. Proœm.*
,, *III. Sect.* 5. *n.* 4. & 5. Cæterum de le-
,, gis Moſaicæ auctoritate late egit Auctor ſu-
,, pra *l.* 1. *c.* 1. §. 16. & 17.

Ad §. VII.

1 Omiſſis *ergo argumentationibus*] Hic Auctor probat ex novo fœdere, bella aliquando licita eſſe, & undecim colligit argumenta, quæ legi omnino merentur. Hoc ſaltem notamus, quod Auctor bella, & judicia capitalia merito conjungat, quia utraque negant Anabaptiſtæ, & ex juſtitia unius alterius licentia neceſſario ſequitur: quo ipſo ſolvitur dubium Gronovii, qui pleraque argumenta ab Auctore allata jus quidem gladii, non vero jus bellorum demonſtrare, cauſatur.

Additio.

„ Ut compendio rationes ex novo fœdere „ deſumtas exhibeam, licentia bellorum „ probatur I. *ex* 1. *Tim. II. v.* 1. *ſeq.* Ubi „ Paulus pro regibus, & magiſtratibus preces „ fundere jubet, eoſque conſtitutos, ait, „ ut malos puniant II. Ex *Rom. XIII.* „ *v.* 4. ubi Paulus docet, magiſtratui non reſi„ ſtendum, idque a Deo eſſe. III. *Ex Luc III.* „ *v.* 14. ubi Johannes Baptiſta milites ad bap„ tiſmum accedentes non hortatur ut militiam „ deſerant, ſed ſtipendio contentos eſſe juſ„ ſit; ubi ſimul dubium, quod aliud poſſit „ docere Chriſtus, aliud Johannes, removet. „ IV. Si Chriſtus judicia capitalia, & bella „ improbaſſet, ſcelerumque licentiam, quæ „ ex defectu judiciorum capitalium oritura „ eſſet, approbaſſet, diſtincte, & clare hanc „ mentem declaraturus fuiſſet. quod tamen „ nullibi factum apparet. V. Tota reſpublica „ Judaica ſubſiſtebat temporibus Chriſti, „ adeoque & judicia a Moſe conſtituta, qui„ bus Servator ipſe, & Apoſtoli, æque ac „ omnes Chriſtiani ſe ſubjectos profitebantur. VI. Cornelius, vir pius, militiam „ egit, & converſus eam non deſeruit. „ VII. Sergius Paulus, Chriſtianiſmum am„ plexus, magiſtratum non mutavit. VIII. „ Paulus uſus eſt ope militari contra inſidias „ ſibi ſtructas. IX. Tributa magiſtratibus ſol„ venda eſſe, & Servator ſtatuit, & Apoſto„ li: finis autem tributorum eſt, ut ſubditi „ his ſubſidiis tuti reddantur contra malos. „ X. Paulus *Actor. XXV. v.* 11. ait, *ſi* „ *crimen morte dignum commiſi, non recuſo* „ *mori*; ergo non improbat judicia capitalia, „ quia illis ſe in aliquem caſum ſubmittit. „ XI. Chriſtus non ſuſtulit jus Moſis, niſi qua„ tenus ſeparat Judæos a gentibus i e. „ quoad ritus: in cæteris ergo ſalva manſit „ lex Moſis, quæ probat jus magiſtratus, „ jus gladii, & jus bellorum.

„ Ex his rationibus ſatis conſtat, bella „ adeo juri naturæ non eſſe contraria, ut „ nec cum perfectione, quæ in Evangelio „ exponitur, pugnent, modo tendant ad „ neceſſariam juris reparationem.

Gratum eſſe Deo ut reges fiant Chriſtiani] „ Hinc merito gaviſa eſt Chriſtiana eccleſia, „ converſo ad eum Conſtantino M., *Lactant.* „ *Lib. de falſ. rel. c.* 1.

Ut Chriſtiani reges Chriſtianis aliis vitam tranquillam præſtent] „ Hinc Tertullianus „ *apol. adv. gent. c.* 30 teſtatur, Chriſtianos „ precari Imperatoribus ſolitos fuiſſe *vitam* „ *prolixam, imperium ſecurum, domum tu*„ *tam, exercitus fortes, ſenatum fidelem,* „ *populum probum, orbem quietum &c.*

Quomodo vero] „ Dum ergo Paulus vult 2
„ ut reges Chriſtiani aliis vitam tranquillam „ præſtent, neceſſario quoque probat bella; „ quia ſine armis, & milite id fieri nequit, „ *Tac. hiſt.* 4. *c.* 14. *Liv. L.* 2. *c.* 55.

Non enim fruſtra gladium gerit] „ Idque „ patres, & eccleſiæ Chriſtianæ Doctores „ communi ore fatentur. *Vid. Hieron. in Ioël.* „ *c.* 2. *Haymo in c.* 13. *ad Rom., cujus verba* „ *relata ſunt in Cauſ* 13. *qu.* 5. *c.* 39. „ *Conſ. Theodulus presbyter Celeſyrienſis ad* „ *Rom. c.* 13.

Jure gladii per complexionem omnis quidem „ *coercitio intelligitur*] „ Jus gladii in ſacris „ ſignificat proprie jus vitæ, & necis, ſeu ju„ dicia capitalia: JCti Imperium merum vo„ cant. *L.* 3. *ff. de Jurid. l.* 70. *ff. de R. I.* „ *arg l.* 8. §. 1. *ff. de pœn.*

Sed ita tamen ut pars ejus ſumma, i. e. verus gladii uſus, non excludatur] „ Verus au„ tem uſus gladii conſiſtit in violenta coerci„ tione, quæ ſit per effuſionem ſanguinis.

Plenius tamen, & perfectius ad Chriſtum pertinet] „ Oſiander *in obſ. ad h.* §. ſolitarie „ eum de Chriſto agere contendit, idque „ probat tum ex eo, quia huic regi in hoc „ Pſalmo tribuitur dominium in omnes gen„ tes, & in fines orbis terrarum, v. 8. „ Imperium autem Davidis exiguis Judææ „ finibus fuerit terminatum; tum ex eo, quia „ præcipitur, ut omnes reges, & quidem in „ perpetuum, ſine ullo fine huic regi ſe ſob„ mittant v. 10. & 11.; tum denique quia „ promittitur ſalus, & beatitudo omnibus il„ lis conferenda, qui fiduciam ſuam in hoc „ rege collocarent; & e contrario maledi„ ctio æterna, qui ei parere recuſarent, at-

„ que

Digitized by Google

,, que ita iram ejus in ſe concitarent. *v.* 11.

Qua reges ſunt] ,, Rex duplici modo conſi-
,, derari poteſt, ut *homo*, & ut *rex: priori*
,, modo æqualis eſt omnibus cæteris homini-
,, bus, jura ejus privata hactenus ſunt, ſub
,, eſt patriæ poteſtati, obligatur ex pactis,
,, &c. æque ac alii homines. *Poſteriori* modo
,, ſuperiorem non habet, omnium rerum
,, arbitrium penes eum eſt, quatenus ſcil.
,, arbitrium ad ſalutem reipublicæ tendit.

*Aliter enim ſervit, qua homo, aliter qua
rex eſt*] ,, Qua homo ſervit Deo, ſi præceptis
,, naturæ, uti omnes reliqui homines, ob-
,, temperat; qua rex autem ſervit Deo juſti-
,, tiam adminiſtrando, quam ſupremum Nu-
,, men curæ ejus commiſit

3 *Secundum argumentum*] ,, Auctor judicia
,, capitalia hic apertiſſime probat ex *Rom.*
,, *XIII.* ubi 1. judicia dicuntur ordinatio
,, Dei, cui qui reſiſtit, ipſi Deo reſiſtere di-
,, citur: 2. dum ergo adeo laudat, atque com-
,, mendat, neceſſario quoque ea approbat:
,, unde 3. infertur, cum contraria velle non
,, poſſit, hanc poteſtatem cum voluntate Dei
,, non pugnare.

Dei ordinatio dicitur] ,, Quod infra, ubi
,, de origine ſummæ poteſtatis agetur, late
,, demonſtrabitur: *Vid. l.* 1. *c.* 4. §. 4.

*Ei & parendum, & honorem exhiben-
dum*] ,, Vices enim Dei gerit, adeoque
,, proximus Deo honor, & obedientia debe-
,, tur Principibus.

Et quidem ex animo] ,, Verba Apoſtoli
,, hæc ſunt: *Quapropter neceſſe eſt ſubjici non*
,, *ſolum propter iram, ſed & propter con-*
,, *ſcientiam*, quod explicat Auctor *l.* 1. *c.* 4.
,, §. 1. ſcil. fieri id debere non ex formidine
,, mali, ſed ex ipſo ſenſu officii noſtri,
,, quo non hominibus tantum, ſed & Deo
,, obligamur.

*Si ordinationis voce res intelligeretur,
quam Deus tantum non vult impedire*]
,, Anabaptiſtæ, ut locum hunc Pauli effu-
,, giant, dicunt, Deum ordinaſſe jus gladii
,, permiſſive, eodem modo uti alia mala
,, permittit, vel potius non impedit. Bene
,, Auctor hic reſpondet, ordinationem illam
,, juxta mentem Apoſtoli a Deo, non tantum
,, non impediri, ſed & probari, quin obli-
,, gationem hominibus injungi: nam Apoſto-
,, lus inde 1. infert, homines ex conſcientia
,, ſubjici tali poteſtati, 2. ideo obedientiam,
,, & honorem magiſtratui deberi, & 3. reſi-
,, ſtentem magiſtratui reſiſtere Deo: quæ om-
,, nia neceſſitatem, & obligationem ſupponunt.

*Jam inde nulla honoris, nulla obedientiæ
obligatio ſequeretur*] ,, Obligatio enim eſt
,, vinculum juris, quo neceſſitate adſtringi-
,, mur ad aliquid agendum, vel non agen-
,, dum. At ſi Deus non probat, non ordi-
,, nat, non ſtatuit magiſtratum; ſed eum,
,, tanquam rem per ſe illicitam, ſaltem non
,, impedit, omnis obligationis ratio ceſſat:
,, adeoque tantum abeſt ut Apoſtolus com-
,, mendare hanc ordinationem, aut cultum,
,, ac honorem ei tribuere, & reſiſtentiam
,, prohibere potuerit, ut potius reſiſtentiam
,, ſuadere debuiſſet; rei illicitæ enim homo
,, reſiſtere, & cultum, ac honorem negare
,, debet ordinationi per ſe vitioſæ.

*Nec quicquam diceret Apoſtolus &c., quod
non latrociniis, & furtis conveniret*] ,, Nam
,, eodem ſenſu dici poſſet, Deum furta,
,, & latrocinia ordinaſſe, i. e. ea non impe-
,, diviſſe: indeque juxta Anabaptiſtas conclu-
,, di poſſet, latronibus, & furibus honorem
,, eſſe exhibendum, & qui iis reſiſtunt, re-
,, reſiſtere ordinationi divinæ, quod abſur-
,, dum eſſet.

*Sequitur ergo ut ordinata hæc poteſtas vo-
luntate Dei approbante intelligatur*] ,, Quia
,, per conſcientiam ei homines ſubjiciuntur,
,, quia ei reſiſtentes Deo reſiſterent, & quia
,, ejus reverentia hominibus injungitur.

*Hanc poteſtatem cum voluntate Dei per
Evangelium revelata non pugnare*] ,, Ex eo
,, igitur, quod Deus voluntatem ſuam Chri-
,, ſtianis revelavit, & judicia a Deo ordinata
,, eſſe declaravit, neceſſario infertur, judicia
,, ejus voluntati non contrariari; non enim
,, Deus ſibi contraria velle poteſt.

Omnes homines obligante] ,, Lex Evangelii
,, non obligat omnes homines qua lex a
,, Servatore lata, ſed qua lex naturæ, quæ
,, officia hominum erga Deum continet: &
,, quæ homines obligaret etſi Servator nihil
,, de his officiis dixiſſet. Cæterum notandum
,, eſt, ipſum Grotium ſtatuiſſe, legem Evan-
,, gelii non omnes homines obligare, ſed
,, eos tantum, quibus revelata eſt. *Vid. l.* 1.
,, *c.* 1. §. 15. *n.* 1.

Dicuntur alieni fuiſſe a chriſtiana pietate] 4
,, Adeoque probari ſaltem videri judicia in
,, regibus infidelibus, non in Chriſtianis.

Non nihil forte falſo inquinata] ,, Nam
,, traditur, Abgarum regem dediſſe ad Chri-
,, ſtum, & accepiſſe ab eo epiſtolas. *Euſeb.*
,, *L.* 1. *hiſt. c.* 14. Sed jam olim eas pro
,, Apocryphis habitas fuiſſe, probat Oſiander

,, *b.* §. *obſ. III. Conf. Richard. Montacut.*
,, *orig. eccleſ. p.* 2. *n.* 69. *&* *Gron. b.*

Deinde non de perſonis quæritur, an impia fuerint, ſed an illa functio in iis impia fuerit]
,, Optime Auctor diſtinguit inter perſonam,
,, & officium perſonæ cohærens: officium
,, ſanctum eſſe poteſt, licet a peſſimo homine
,, adminiſtretur. Ita tyranni æque, ac juſti
,, reges utuntur titulo *Dei gratia.* Neque
,, enim his titulis indicatur quales ſint, ſed
,, quales vi officii eſſe debeant. Atque hac
,, ratione vera omnino eſt concluſio Auctoris,
,, *piam rem eſſe imperium, etſi ab impio te-*
,, *neatur.*

Etiam pro illo tempore] ,, Ubi reges alieni
,, erant a Chriſtiana pietate.

Intra animi receſſus] ,, I. e. conſcientiæ
,, motu.

Quibus] ,, Scil. receſſibus, i. e. conſcien-
,, tiæ.

Et retinere] ,, Quia ordinatio Dei, quæ
,, impio verum jus concedit, multo magis
,, jus tribuit fideli.

Quæ ſine jure gladii] ,, Conferantur notata
,, *ad præced. n. 2. pr.*

Pia erant ſacrificia ſecundum legem]
,, Confirmat hæc Athanaſius *in cap.* 8. *diſt.*
,, 19. *Non quæritur, quis, vel qualis prædicet,*
,, *ſed quid prædicet. Nam baptiſma, ſive ab*
,, *adultero, vel a fure datum fuerit, ad perci-*
,, *pientem munus venit illibatum. Nam &*
,, *Judas cum fuerit ſacrilegus, atque fur, quic-*
,, *quid egit inter Apoſtolos pro dignitate com-*
,, *miſſa, beneficia per indignum data, nulla*
,, *ex hoc detrimenta ſenſerunt. declarante hoc*
,, *ipſum Domino manifeſtiſſima voce: Scribæ,*
,, *& Phariſæi ſuper Cathedram Moſis ſedent,*
,, *quæ dicunt facite, quæ autem faciunt*
,, *facere nolite, dicunt, & non faciunt.*
,, *Quicquid igitur ad hominum profectum qui-*
,, *libet in eccleſia miniſter pro officio ſuo videtur*
,, *operari, hoc totum contineri, implente*
,, *divinitatis effectu.*

5 *Cujus gentis multa millia Romanis mili-*
taſſe] ,, Chriſtiani demum Imperatores, Ar-
,, cadius, & Honorius, militiam Judæis ade-
,, merunt: *Vid. Comment. Caſtilionis de co-*
,, *lumn. triumph.*

Non eos militia abire juſſit, quod facere debebat] ,, Vim hujus argumenti egregie
,, demonſtrat Auguſtinus *ep.* 5., aliiſque ratio-
,, nibus jus militandi probat *ep.* 205.

Ut aliud docere potuerit Baptiſta, aliud
,, *Chriſtus*] ,, Optime Auctor huic objectio-
,, ni reſpondet, & probat, doctrinam Bap-
,, tiſtæ eandem eſſe quæ Chriſti, tum quia
,, præcurſor Chriſti dicitur, tum quia jus
,, ceremoniale per baptiſma Baptiſtæ ſubla-
,, tum eſt.

Eodem exordio Doctrinæ] ,, Certiſſimo
,, indicio, non aliud docere Baptiſtam, aliud
,, Chriſtum.

Regnum cæleſte dicit cœpiſſe invadi a die-
bus Baptiſtæ] ,, Ex vaticinio enim Danielis
,, apparet, in medio ultimi ſeptenarii inſti-
,, tutionem fœderis futuram. At terminum
,, illum mediæ ſeptimanæ ſeptimæ, curate
,, cum baptismo Johannis convenire, alibi
,, demonſtrabimus.

Id eſt legem novam] ,, Sæpius dictum eſt,
,, Servatorem legem non ſtatuere, nedum
,, novam; ſed eum utramque juris naturalis
,, partem, nimirum & officia hominum in-
,, ter ſe, & officia hominum intuitu Dei,
,, Chriſtianis inculcare, Legemque Moſis ab
,, iniquis Phariſæorum interpretationibus pur-
,, gare.

Exigit opera dilectionis ſupra legem] ,, Ni-
,, mirum præcipit in allegato loco, ut qui
,, habet duas tunicas, det non habenti;
,, hæc ſupra legem exiguntur. At ex hoc
,, ipſo exemplo apparet, Servatorem id non
,, per modum legis exigere, ſed commen-
,, dare liberalitatem ſubveniendo egenis.
,, Hæc non erat materia legis Moſaicæ, quæ
,, tantum de ſuo cuique tribuendo agebat.

Id eſt ab illo incepiſſe doctrina perfectior]
,, Imo hic non eſt ſenſus illorum verbo-
,, rum: Lex ideo dicitur duraſſe usque ad
,, Johannem, quia prophetiæ, & leges cere-
,, moniales adventu Baptiſtæ, i. e. in medio
,, ſeptimanæ ſeptimæ, finiebantur. Sane
,, regulæ perfectionum in veteri teſtamento
,, eædem ſunt, quæ in novo.

Et principium Evangelii a Johanne duci-
tur] ,, Dictum enim eſt, juxta vaticinium
,, Danielis, fœdus finiri in medio ſeptima-
,, næ ſeptimæ; in quod tempus incidit bap-
,, tiſmus Johannis.

A ſe diſtinguit præceptorum diſcrepantia]
,, Uterque enim docet neminem regnum
,, cœlorum intrare poſſe niſi veram agat
,, pœnitentiam, i. e. iratum numen placare
,, ſtudeat.

Sed eo quod Jeſus eſſet promiſſus ille Meſ-
ſias] ,, Nam duplex munus obiit Jeſus, in
,, eo diverſus tum a Johanne, tum ab aliis
,, prophetis.

Maximam inde ſecuturam ſcelerum licen- 6
tiam] ,, Regula certa eſt, ſi non dantur
magi.

Digitized by Google

„ magiſtratus, & judicia, quilibet agere
„ quicquid lubet, & omnia perpetrare cri-
„ mina inter homines impune poterit.

Haud dubie verbis quam maxime diſſer-
„ *tis*] „ Atque tali ſpeciali præcepto eo
„ magis opus fuiſſet, cum judicia juſſu
„ Dei fuerint inſtituta.

Nam quæ adferuntur, aut valde ſunt ge-
neralia, aut obſcura] „ Adeoque per alia lo-
„ ca aut explicari, aut reſtringi debent.

Docet autem ipſa æquitas] „ De hac in-
„ terpretandi ratione vide late *L.* 2. *c.* 16.
„ §. 12. 13. 14.

7 *Quintum ſit*] „ Argumentum hoc eſt:
„ Stante republica Hebræorum manſit obli-
„ gatio legis, etiam quæ ad judicia perti-
„ nebat: Judæi igitur converſi, & magiſtra-
„ tum gerentes, (uti plurimi gerebant) jux-
„ ta leges illas judiciarias judicare debe-
„ bant, certiſſimo indicio, judicia capitalia
„ cum Evangelii doctrina non pugnare.

Deſiiſſe priusquam urbs Hieroſolyma ex-
ſcinderetur] „ Auctor adventu Chriſti leges
„ Hebræorum, excepta ceremoniali, ſubla-
„ tas non eſſe, ait, ſed ſecuto demum ex-
„ cidio id factum eſſe ſtatuit, & merito:
„ 1. Quia ſpecies, & ſpes reipublicæ adhuc
„ ſubſiſtebat, adeoque & leges. 2. Quia in
„ lege Moſis tempus, quo durare debet, ad-
„ ditum non eſt. 3. Quia Chriſtus, & A-
„ poſtoli nullibi dixere, legem Moſis fini-
„ tam eſſe. Potius contra 4. Paulus ait,
„ ſummum Pontificem judicare ſecundum
„ legem Moſis. *Act.* 23. v. 3. 5. Serva-
„ tor teſtatur ſe veniſſe ut impleat legem,
„ non ut tollat, quod afferi non poſſet,
„ ſi adventu ejus leges judiciariæ ſublatæ
„ eſſent.

Et cum ea tum ſpecies, tum ſpes reipublicæ
conciderit] „ *Vid. ſup. L.* 1. *c* 1. §. 16. *n.* 7.
„ mutata enim ſpecie reipublicæ ipſum im-
„ perium tollitur. *L.* 2. *c.* 9. §. 6.

Neque in lege Moſis ullus terminus iſti
legi præfinitur] „ Adeoque tamdiu durat, do-
„ nec ſublata probetur.

Neque Chriſtus, & Apoſtoli de legis illius
ceſſatione loquuntur] „ Imo ſæpius ad legem
„ illam provocant, uti mox videbimus.

Niſi quatenus id comprehenſum videri po-
„ *teſt in republica deſtructione*] „ Quia tunc
„ totum imperium tollitur civitatis, adeo-
„ que & civitatis leges.

Imo contra] „ Servator juvenem media
„ ſalutis explorantem, remittit ad legem
„ Moſis: & Lazarus hominem divitem ad
„ legem, & Prophetas.

Non veniſſe ſe ad ſolvendam legem, ſed ad
implendam] „ Liberando homines a ſuppli-
„ ciis, quibus lex in peccantes fulminat.
„ *Gron. b.*

Quod quem de ritualibus ſenſum babeat]
„ Chriſtus implevit legem ceremonialem ex-
„ hibendo Meſſiam, qui omnibus ſacrificiis,
„ & victimis ſignificatus eſt. *Vid. Gron. b.*
„ & *Grot. l.* 1. *c.* 1. §. 16. n. 7.

Quomodo verum eſſe poteſt, ſi Chriſtus
&c. adventu ſuo ea ſuſtulit] „ Contradictio
„ enim eſt, Chriſtum ſuſtuliſſe leges, & ta-
„ men eum veniſſe ut eas impleat, iisque
„ ſatisfaciat.

Ut quidam exiſtimant] „ *Vid. ſupra pro-*
„ *leg.* §. 48 *ibique Gronov.*

Quamdiu ſteterit Hebræorum reſpublica]
„ Jus enim forenſe deſiit poſtquam populus,
„ per excidium urbis; & deſolationem præ-
„ ciſam, ſine ſpe reſtitutionis populus eſſe
„ deſiit. *L.* 1. *c.* 1. §. 16. *n* 7.

Sequitur ut Judæi etiam ad Chriſtum con-
verſi, ſi ad magiſtratum vocarentur eum de-
fugere non potuerint] „ Sequela hæc certiſ-
„ ſima eſt: lege Moſis capitalia judicia erant
„ conſtituta, reſpublica Judæorum durabat
„ vivente Servatore; adeoque magiſtratus,
„ etſi Chriſtiani, juxta regulas illius reipu-
„ blicæ jus dicere tenebantur.

Ut judicare non aliter debuerint, quam Mo-
ſes præſcripſerat], Equidem *Ziglerus in not.*
„ *h.* §. tradit, potuiſſe tum aliter in eorum
„ cauſis judicari, ac Moſes præſcripſerat;
„ quia in provinciæ formam Judæa jam re-
„ dacta erat, &c., & beneficio ſaltem Cæ-
„ ſarum indultum fuit ut patrio jure ute-
„ rentur. Sed poſtquam beneficium hoc
„ obtinuerunt, certum eſt, eos nec potuiſſe,
„ nec debuiſſe judicari, niſi juxta leges Mo-
„ ſis. Vid. B. Parens *in tract. de Auton. jur.*
„ *gent. c.* 17. *per tot.*

Illa tunc Chriſti loquentis verba], Scil. 8
„ ſe non veniſſe ad ſolvendam legem, ſed
„ ad implendam.

Aliter exiſtimare potuerit], Scil. quaſi
„ venerit ad tollendam legem Moſis.

Illud agnoſco &c.] „ Grotius occurrit
„ hic objectioni, quæ ipſi, poſitis ejus prin-
„ cipiis, merito fieri potuit: Supponit enim
„ Grotius, ante adventum Chriſti multa fuiſ-
„ ſe permiſſa, quæ Chriſtus prohibuit; hinc
„ ſequi videtur, Chriſtum prohibendo id,

„ quod lege permiſſum erat, ſuſtuliſſe le-
„ gem. His reſpondet, inter permiſſiones
„ illas legis, & præcepta Chriſti non eſſe
„ repugnantiam, ſed diverſitatem.

„ At 1. poſitis principiis Auctoris, omnino
„ vera eſt repugnantia : Si enim admitti-
„ tur, Servatorem ea, quæ lege Moſis per-
„ miſſa fuere, prohibuiſſe, i. e. jus ex lege
„ mihi quæſitum ſuſtuliſſe, neceſſario ſequi-
„ tur, hoc præceptum repugnare legi Mo-
„ ſis, quæ jus mihi quæſitum eſſe voluit.
„ 2. Otioſum plane eſt hoc dubium: Nega-
„ mus enim, lege Moſis quædam permiſſa
„ eſſe, quæ Servator ſuis præceptis ſuſtule-
„ rit, quod ex ſequentibus mox exemplis
„ magis apparebit. *Conf. Diſſ. proœm. III.*
„ §. 46. *n.* 1.

„ Res ita ſe habet: Jura naturalia quæ-
„ dam reſpiciunt *homines inter* ſe, quædam
„ *ſolum Deum*: priora continentur ſub re-
„ gula, quæ jus cuique hominum quæſitum
„ tribui vult: poſteriora autem pro objecto
„ habent cultum Dei, qui præcipue con-
„ ſiſtit in eo, ut jus ſuum cuique tribua-
„ mus amore juſtitiæ; & ut perfectiones
„ divinas imitemur, i. e. virtutes exercea-
„ mus.

„ *Prior* pars juris naturalis eſt objectum,
„ uti omnium legislatorum, ita & Moſis.
„ Illi ſecuritati civitatis proſpicere volen-
„ tes, in id ſaltem intenti fuere ut jus ſuum
„ cuique tribuatur, ſive id metu pœnæ, ſi-
„ ve ex animi puritate fiat.

„ *Alteram* autem juris naturalis partem,
„ nimirum puritatem animi circa actus juſti-
„ tiæ, & perfectionum regulas, non legum
„ præceptis comprehendebant, nedum pœ-
„ nis muniebant; ſed eam arbitrio civium
„ relinquebant, & merito, quia nemo de
„ receſſibus his internis judicare poteſt. Cæ-
„ terum non approbabant vitia, & peccata:
„ ſed ideo Doctores publice conſtituebant,
„ qui regulas perfectionis populo inculca-
„ rent, puritatem animi ei commendarent,
„ & pœnas divinas negligentibus minaren-
„ tur.

„ Hic ſtatus reipublicæ per adventum
„ Chriſti mutatus non fuit: Leges ejus tem-
„ poris pariter ſaltem ſecuritati reipublicæ
„ conſulebant; at præterea Doctores publi-
„ ce conſtituti erant, qui perfectionum re-
„ gulas, quæ ſub præcepto non compre-
„ hendebantur, nec comprehendi poterant,
„ populo inculcarent, præmia, & pœnas di-
„ vinas, virtutibus, & peccatis deſtinata ex-
„ plicarent, adeoque alteram juris naturalis
„ partem populum docerent.

„ Quia vero Doctores illi hanc partem
„ inſuper habebant, verbis, & rigori legis
„ inhærebant, ſola legis opera populo com-
„ mendabant, adeoque ea, quæ perfectionis
„ ſunt, quaſi ad ſalutem non neceſſaria,
„ negligebant: ideo Servator hanc Phari-
„ ſæorum negligentiam, & ignorantiam im-
„ probat, ac populo declarat, non ſufficere
„ legis opera perficere, ſed præterea requi-
„ ri, ut perficiantur amore juſtitiæ: ſed
„ nec virtutum actus mereri, niſi accedat
„ puritas mentis &c. *Vid. ſupra ad* §. 6. *n.* 3.
„ & *n.* 4.

„ Ex his igitur aperte apparet, verum non
„ eſſe quod Servator quædam prohibeat,
„ quæ lege Moſis permiſſa fuere. Præte-
„ rea ex dictis conſtat, diverſitatem inter
„ permiſſa legis, & præcepta jam obtinuiſ-
„ ſe ante Servatorem: Nam aliud ſtatue-
„ bant leges Moſis, aliud præcipiebant Pro-
„ phetæ, & Doctores: Leges proſpiciebant
„ ſoli ſecuritati civium, earumque regola
„ erat, *jus ſuum cuique tribuere*: hi præci-
„ pue puritatem mentis populo inculcabant,
„ eorumque principium erat, *colere Deum*,
„ *imitarique ejus perfectiones*.

„ Idem igitur obtinuit tempore Servato-
„ ris: aliud ſtatuebant leges illius temporis,
„ aliud præcipiebant virtutum Doctores,
„ quorum officium Servator in ſe ſuſcepit.
„ Atque hoc ſenſu verum eſt, quod diver-
„ ſitas ſit inter permiſſa legis, & præcepta
„ Servatoris.

Ante Chriſti tempus] „ Ubi legis periti,
„ & Phariſæi populum inſtruebant.

Sive quoad impunitatem externam] „ Quo
„ Auctor refert dimiſſionem uxoris ob qua-
„ lemcunque offenſam, & ultionem inju-
„ riæ: *Vid.* §. *h. l.* 2. *c.* 5. §. 9. *n.* 2. & 3.
„ & *l.* 2. *c.* 20. §. 10. *n.* 2. celebrationem
„ nuptiarum cum pluribus fœminis. *L.* 2.
„ *c.* 5. §. 9. *n.* 1. exactionem uſurarum ab
„ extraneis: *l.* 2. *c.* 12. §. 20. *n.* 3. & *cap.*
„ 20. §. 42. & concubinatum. *Infra* §. 8. *n.*
„ 7. *l.* 2. *c.* 20. §. 42. Impunitatem autem il-
„ lam tantum in ea permiſſione locum ha-
„ bere, ait, quæ minus plena eſt. *Vid. ſu-*
„ *pra c.* 1. §. 17. *n.* 2. Nos in præcedentibus
„ probavimus, lege Moſis nihil permiſſum
„ eſſe, quod non plenum jus det. Quod ſuo
„ loco in ſingulis exemplis demonſtrabimus.

Sive etiam quoad animi puritatem] „ I.
„ e. quoad alteram illam partem legis,
„ quam

Digitized by Google

,, quam legiſperiti, & Phariſæi, inſuper habe-
,, bant. *Vid. ſupra* §. 6. *n.* 4. & 5.

Nunc enim iſta diſtinctius exquirere nec
,, *opus, nec otium eſt*] ,, Sæpius dictum eſt,
,, lege Moſis nihil permitti quoad impunita-
,, tem, ſed id verum jus eſſe. De differen-
,, tia inter ea quæ licent, & quæ impunita-
,, tem ſaltem habent; item, inter ea quæ
,, licita ſunt, etſi forte aliud quid fieri poſſit
,, laudabilius; & quæ circa illas differentias
,, notavimus, vide *L.* 3. *c.* 4. §. 2. *l.* 2. *c.*
,, 5. §. 28. *l.* 3. *c.* 11. §. 1. *Proleg.* §. 41.

Quæ Chriſtus licere noluit. Sed nec Do-
,, ctores veteris teſtamenti licere voluere.
,, Ideoque utroque tempore affectus vitioſi
,, illiciti fuerunt, etſi præceptis civilibus
,, non fuerint comprehenſi, nec pœna in
,, eos ſtatuta.

Ut ob qualemcunque offenſam uxorem di-
mittere] ,, Lege Moſis id nunquam permiſ-
,, ſum fuit, nec uxor niſi ob juſtam cauſam
,, dimitti potuit. *Vid. l.* 2. *c* 5 §. 9. Di-
,, vortium igitur neque pugnat cum lege,
,, neque cum puritate mentis, indeque ha-
,, ctenus neqoe diverſitas, neque repugnan-
,, tia eſt inter legis permiſſionem, & præce-
,, pta Chriſti.

Ab eo, qui læſerit, in judicio exigere ultio-
nem] ,, I. e. vindictam explendi doloris.
,, *Vid. l.* 2. *c.* 20. §. 5. *n.* 1. Hanc enim vi-
,, tioſam eſſe, Auctor ait *ibid* §. 43. *n.* 1. At
,, hæc ipſa vindicta æque vitioſa fuit ante
,, adventum Chriſti, & omnes moraliom
,, Doctores eam improbarunt. Idem poſtea
,, fecit Servator, adeoque hic quoque non
,, eſt repugnantia inter permiſſionem legis,
,, & præcepta Servatoris.

Diverſitas quædam non repugnantia] ,, Si
,, principia Auctoris admittimus, vera ſub-
,, eſſet repugnantia: Diverſa autem omnino
,, ſunt, quia permiſſiones legis tantum ſta-
,, tum civilem reſpiciunt, non attenta ani-
,, mi puritate; præcepta autem Servatoris
,, animi puritatem injungunt.

Nam qui uxorem retinet, nihil facit contra
legem] ,, Si Servator præcipit ut quis uxorem
,, retineat, non ſolvi legem, ait; unde con-
,, cludit, Inter permiſſionem legis, & præcepta
,, Servatoris non eſſe repugnantiam. At in
,, præcedentibus demonſtravimus, omnino
,, ſubeſſe repugnantiam ſi dimittere non po-
,, teſt, ſed eam retinere tenetur; tollit enim
,, libertatem, quæ juxta legem marito com-
,, petit.

Qui ultionem ſibi privatim debitam remit-
tit] ,, Hic nihil contra legem facit. Sed ſi
,, Servator præcipit ut remittat, arbitrium
,, remittendi ei hoc præcepto aufertur, quod
,, omnino pugnat cum libertate, quam lex
,, marito conceſſit.

Imo hoc facit, quod lex maxime vult]
,, Imo lex id non vult, ſed rem arbitrio ma-
,, riti, vel læſi relinquit; quod ſi præcepto
,, auferretur, id omnino pugnat cum legis
,, permiſſione.

Cui lex non permittit, ſed imperat ut ho-
micidam morte puniat] ,, Senſus eſt, quod
,, Chriſtus, ſi ea ſaltem, quæ permiſſa ſunt
,, prohibet, non tollat legem, ſed tunc de-
,, mum cum prohibet ea, quæ imperata
,, ſunt. At priori quoque caſu tolli legem,
,, ſublata quippe libertate agendi, dictum
,, eſt.

Solvit legem] ,, Prohibet enim ne faciat, id
,, quod vi legis neceſſario facere debet. Adeo-
,, que hic non eſt diverſitas, ſed repu-
,, gnantia.

A Petro monitus, non legitur] ,, Quod 9
,, tamen fieri deboiſſet, ſi bellare licitum non
,, fuiſſet. Ita nec Servator alium Centurio-
,, nem, cujus fidem miratus eſt, hurtatur ut
,, militiam deſerat. *Math. VIII. v.* 8. *ſeq.*
,, *Luc. VII v.* 2. *ſeq.*

Simul cenſeri debere inſtitutum de militia
deſerenda] ,, Bene his reſpondet Auctor,
,, verum id fore ſi talis lex de deſerenda mi-
,, litia extitiſſet; at cum talis non fuerit,
,, merito ait, Servatorem in ſpecie prohibe-
,, re eum a militia debuiſſe, quod cum non
,, fecit, concludendum inde eſt, rem per ſe
,, illicitam non fuiſſe.

Tum Actor. XIX.] ,, Ubi converſionem
,, recenſet eorum, qui habitabant Epheſi, &
,, de iis ait, quod facta converſione, adeoque
,, mutata priori vita, libros magicos combuſ-
,, ſerint. *v.* 19.

Nullum eſt indicium ejurati magiſtratus] 10
,, Ejurari magiſtratus Latinis ideo dicitur,
,, quia abeuntes a conſulatu pro concione ju-
,, rare ſolebant ſe nihil contra leges feciſſe,
,, *Vid. Gron. h.* Sic Plinius loquitur in Epi-
,, ſtolis, *ejurato magiſtratu privatum ſe facere;*
,, *ſed & ejurare imperium* apud Tacitum 3.
,, *hiſt. c.* 68. & *ejurare militiam* apud Plau-
,, tum invenitur.

Quod autem non narratur, cum narrari
maxime attineat, id nec factum cenſendum]
,, Si enim Paulus magiſtratum rem illicitam
,, credidiſſet, debuiſſet hortari proconſulem,
,, ut a magiſtratu abiret.

Neque

Digitized by Google

11 *Neque tributum* , *aut milites monuit*]
„ Uti monere debuiſſet , ſi Deo non placeret
„ ut vis vi repellatur, legitur hiſtoria *Actor.*
„ *XXIII. v.* 24.
Aut omitti ab aliis vellet] „ Ita enim hor-
„ tatur Timotheum , ut nullam prædicandi ,
„ monendi , minandi , &c. occaſionem præ-
„ termittat.
12 *Tributa ut ſolvamus honeſtum eſt*] „ Ratio-
„ nem juris gentium explicabimus *infra c.* 3.
„ §. 6. *n.* 2. *Scil.* ex medii neceſſitate , quia
„ aliter ſalva reſpublica eſſe nequit.
*Atque etiam præceptum conſcientiam obli-
gans*] „ Nam ſubditi jure naturæ tenentur
„ opera , & opibus defendere civitatem : *Vid.*
„ *infr. c.* 5. §. 3.
Apoſtolus explicat] „ *Ad Rom.* 13. *v.* 7.
„ Ipſe Servator quæſitos , an Imperator jure
„ cenſum exigere poſſit? reſpondet , dan-
„ dum Cæſari quæ Cæſaris ſunt *Matth. c.* 22.
„ *v.* 21.
*Unde ſumtum faciant ad bonos tuendos ,
& coercendos malos*] „ Finis ergo tributo-
„ rum honeſtus eſt , tendit ad ſalutem reipu-
„ blicæ , quæ non niſi judiciis , & armis
„ procurari poteſt.
13 *Quod & Petrus docet*] „ *Quæ enim gra-
„ tia eſt , ſi peccantes , & colaphizati ſuffertis.*
*Sed non debuerat in animis hominum eam
relinquere opinionem*] „ Uti reliquiſſet , ſi
„ morti ſe obtuliſſet , cum id non liceret.
*Simul probatum arbitror , bellum aliquod
licite geri , puta adverſus nocentes plures , &
armatos , qui ut rei fiant , acie vincendi ſunt*]
„ Auctor ait , poſitis judiciis capitalibus ,
„ i. e. jure puniendi unum , poni quoque
„ bella , i. e jus puniendi plures , *quia plures
„ nocentes , & reſiſtentes non niſi acie victi
„ rei fiunt :* adeoque bella ſunt judiciorum
„ capitalium ſpecies , quia acie victi rei fiunt.
„ Atque hæc vera ratio eſt , cur bello capti
„ non tantum ſervi fieri , ſed & occidi poſſint ,
„ utpote cum in eos tanquam in reos anim-
„ advertere liceat. Unde Auctor alibi hoſtes
„ inter eos refert, qui mori meruerunt. *l.* 3.
„ *c.* 4. §. 4. & 15. *Conf. l.* 2. *c.* 22. §. 3.
„ *n.* 2.
*In prudenti deliberatione ſuum habere mo-
mentum poteſt*] „ I. e. potentia nocentum
„ movere aliquando læſos poteſt , ut deſiſtant
„ potius a jure ſuo , quam ut exponant rem-
„ publicam bellorum diſcrimini ; ſed hoc ad
„ politicas rationes pertinet. *Conf. proleg.*
„ §. 57. & *L.* 3. *c.* 12. §. 7. *n.* 1.
Ita de jure ipſo nihil imminuit] „ Nimi-
„ rum de jure puniendi eum , vel eos , qui
„ injuriam fecere. *Vid. Diſſ. Proœm. III.*
„ §. 45.
Chriſti lex] „ Dixi , Chriſtum legem non 14
„ ſtatuere.
Qua gentes ab Hebræis ſeparabat] „ Imo
„ non ſuſtulit legem , quia derogare legi eſt
„ legem ſtatuere , in quo non conſiſtebat
„ officium Servatoris. Sed vetus lex ceremo-
„ nialis deſiit , quia uſque ad adventum
„ Chriſti ſaltem durare debuit , quo exiſtente
„ vis legis exſtincta fuit : adeoque recte notat
„ Gronovius *h.* §. Servatorem legem cere-
„ monialem , non tam ſuſtuliſſe , quam im-
„ plevisse. Idque patet ex iis , quæ Auctor
„ dixit ſupra *n.* 7.
Quæ autem natura honeſta ſunt , adeo non 15
ſuſtulit] „ Honeſta a natura non potuit tol-
„ lere Servator , neque per modum legis ,
„ quia legiſlator non eſt ; neque per modum
„ conſilii , quia ipſe eſt honeſtorum norma ,
„ & doctor.
Et bene moratarum gentium conſenſu]
„ Imo talis honeſtas , ſi non a natura eſt ,
„ eſt mere civilis : adeoque Servator potuiſſet
„ quædam præcepta his moribus contraria
„ abſque imperfectione tradere.
*Ut ſub generali præcepto omnis honeſti , ac
virtutis comprehenderit*] „ De honeſtis natura
„ id verum eſt , at de quibusvis honeſtis ex
„ uſu gentium id negamus.
Criminum pœna] „ I. e. judicia capitalia.
Et arma , quæ injuriam arceat] „ I. e. juſta
„ bella.
Natura habentur laudabilia] „ Quin ali-
„ quando abſque injuria omitti non poſſunt.
Et ad juſtitiæ] „ Quia per judicium , &
„ per bellum homines obligantur , ut ſuum
„ cuique tribuant.
Et ad beneficentiæ] „ Quia pœnis , &
„ armis efficitur , ut quilibet tutus ſit contra
„ injurias aliorum.
Obiter notandus eſt eorum error] „ Qui-
„ dam Anabaptiſtarum contendunt , ſola bella
„ juſſu Dei ſuſcepta juſta eſſe , exemplo bel-
„ lorum ab Iſraëlitis geſtorum ; omnia alia
„ bella eſſe injuſta.
Eſt enim hæc juſta quidem cauſa] „ Sola
„ voluntas Dei , terras has Iſraëlitis conce-
„ dentis , ſufficit ut bellum ſecundum volun-
„ tatem Dei geſtum pro licito habeatur. Ne-
„ que iniquitas hic ſubeſt intuitu Numinis ,
„ quod ſibi jus diſponendi de rebus humanis ,
„ easque poſſeſſoribus per mortem , per ma-
„ nus impias , per varios caſus auferendi ,
„ reſerva-

„ reſervavit ; adeoque dum aliis ea bona „ tribuit, ſuo jure utitur, quod exemplo „ Iſraëlitarum apparet, quibus Deus juſſit „ vaſa Ægyptiis auferre. *Vid Diſſ. Proœm. I.* „ §. 59. 60.

Sed non unica, nam & ante ea tempora pii rationis ductu bella geſſerunt] „ Adeoque „ Iſraëlitæ non tantum bella geſſere ad acqui- „ rendas terras a Deo datas, ſed & alia : „ quo referri debent exempla Abrahami, & „ bella Iſraëlitarum cum Amalecitis, de qui- „ bus *ſupra* §. 2.

Et ipſi Iſraëlitæ poſtea aliis de cauſis] „ Vi- „ de exempla *d.* §. 2.

Ut David ob violatos legatos] „ II. Sam. 10. „ De juſtitia bellorum ob violatos legatos, „ *Vide L.* 2 *c.* 18. §. *fin conſ. ſup.* §. 2.

Quæ humano jure quiſque poſſidet] „ I. e. „ ex diſpoſitione hominum.

Non minus ejus ſunt, quam ſi Deus donaſſet] „ Deus enim cuivis hominum facultatem „ conceſſit de re ſua diſponendi, eamque in „ alios transferendi. Si proinde jus aliquod „ ab homine in hominem translatum eſt, „ creditor jus ex voluntate quoque divina „ conſequitur, quod tueri armis poteſt.

Id autem jus per Evangelium non tollitur] „ Quia Servator jura quæſita ſubditis Roma- „ norum nec auferre potuit, nec voluit.

A D §. VIII.

QUIBUS *argumentis ſe fulciat adverſaria ſententia*] „ Scil. Anabaptiſtarum, aliorum- „ que, qui & judicia capitalia, & bella pro „ illicitis habent.

Vaticinium Eſaiæ] Reſpondet Auctor ad hoc vaticinium, pacem fore, ſcil. ſub conditione, ſi omnes Chriſti legem ſuſcipiant, & Chriſtiane vivant : vel ſi pure intelligendum eſſet, expectandum eſſe illud tempus, quod nondum veniſſe experientia docet. Adeoque Auctor ſupponit venturum aliquod tempus, quo licita non ſit defenſio juris neceſſaria. Vera reſponſio eſt, vaticinia non eſſe leges, & præcepta, ſed narrationes futuri : aliud igitur eſt futurum prædicere, aliud futurum præcipere. Auctores faſtorum prædicunt tempeſtates, non faciunt, non jubent : prædicuntur bona, mala, hæreſes, & indifferentia; non tamen ideo leges ſunt, verba ſunt narrativa, non diſpoſitiva. Sed & porro promittitur pax, ſcil. homines ſe invicem læſuros amplius non eſſe : non vero prohibetur illo vaticinio, ne ſi aliquis hominum pacem nolit, conrra eum ſe defendere liceat

Si omnes populi Chriſti legem ſuſcipiant, atque impleant] „ At tunc non deſinet jus belli, „ ſed injuria ; & ſic defenſio non erit, non „ quia jus non eſt ſe defendendi, ſed quia „ nemo eſt qui offendit.

Certum autem eſt, ſi omnes ſint Chriſtiani, & Chriſtiane vivant, nulla fore bella] „ Jus belli quidem tunc manſurum eſſet, ſed „ actu bella non gererentur, quia nemo „ injuriam facturus eſſet. Cæterum Eſaiam „ non reſpexiſſe ad talem ſtatum vel exinde „ apparet, quia idem quoque de gentilibus, „ & eodem jure dici poſſet; *ſi omnes gentiles* „ *juxta leges naturæ viverent, nulla bella* „ *fore.* Idque probat Lactantii locus ab „ Auctore allegatus. Hoc negari nequit, „ plures Patres vaticinium id intellexiſſe de „ pace, quæ orbi contigit beneficio Romani „ Imperii : ut ex Chryſoſtomo, & Euſebio ob- „ ſervavit Auctor. Teſmarus illud refert ad „ tempora Auguſti, ubi cunctis humani „ generis pacem exſtitiſſe, & ideo Jani tem- „ plum clauſum fuiſſe, teſtatur. *Vid. Flor.* „ *L.* 4. *c.* 12. *n.* 64. *Suet. in Aug. c.* 22. „ Idem illud refert ad pacem ſpiritualem, „ quæ inter diſſitiſſimas eccleſias fuit ante „ Conſtantinum. De qua *Euſeb. in vit. Conſt.* „ *L.* 3. *c.* 6. & 7. Sed & Junius, & Tre- „ mellius hoc tempus exponunt de tempo- „ ribus novi teſtamenti, quibus ſcil. gentes „ inter ſe alieniſſimæ conciliabuntur adductæ „ ad unum Deum, unam fidem, unum „ baptiſma, unum corpus, & unum ſpiri- „ tum, i. e. eccleſiam unam. *Zigl. b.* Unde „ Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus, Hie- „ ronymus, & Gregorius completum jam eſſe „ vaticinium in novo teſtamento, ſtatuunt, „ teſtante *Oſiandro in obſ. b.*

Aut intelligendum eſt pure] „ I. e. talem „ ſtatum futurum eſſe, abſque ulla condi- „ tione.

Quo modo ſi accipiatur, docet res ipſa impletum hoc nondum eſſe, ſed implementum ejus &c. adhuc expectandum] „ Expe- „ rientia docet, ſtatum hunc nondum exſti- „ tiſſe, quia quotidie videmus vim aliis „ inferri.

Ut & converſionis generalis Judæorum] „ De hoc myſterio vide *Wendelin. in Phyſ.* „ *Sect.* 2. *c.* 19. *n.* 1. & *Zigl. in not. b.* Alii „ hoc

Digitized by Google

,, hoc merito in dubium vocant; tum quia illam
,, univerſalem converſionem gentis Judæo-
,, rum impugnat maledictio illa graviſſima,
,, de qua *Pſ. XCV. v.* 11. & *Pſ. CIX. v.* 17.
,, *Matth. VIII.* 11. & *XXIV.* 25. tum quia
,, conſiſtere non videntur hæc duo: genera-
,, lis Judæorum converſio, & tanta raritas
,, fidei in ultimis temporibus, de quâ *Luc.*
,, *XVIII.* 8. tum quia ingreſſus gentium cum
,, conſummatione ſeculi immediate nectitur.
,, *Luc. XXI.* 24. 25. *vid. Oſiand. in Obſ. I.*
,, *ad h.* 2.

Nihil hinc inferri poteſt adverſus bellorum juſtitiam, quamdiu ſunt qui pacis amantes pace frui non ſinunt] ,, Non ſi *ſub conditio-*
,, *ne* vaticinium illud intelligatur, quia con-
,, ditio nondum exiſtit, nec omnes ſunt
,, Chriſtiani, nec omnes Chriſtiane vivunt:
,, Non ſi *pure*; quia cum alii aliis quoti-
,, die vim inferant, certum eſt caſum vati-
,, cinii nondum exſtitiſſe.

2 *Ex quinto Matthæi capite plura deſumi ſolent*] ,, Quibus ſcil. tam bella, quam judi-
,, cia capitalia improbari videntur: Auctor
,, his reponit 1. Servatorem, ſi voluiſſet ea
,, tollere, id facturum fuiſſe verbis expreſ-
,, ſis; 2. loqui eum de injuriis minoribus,
,, quas bello, vel per judicia capitalia recu-
,, perare non liceret.

,, Verum dictum ſæpius eſt, Servatorem
,, nec legem tollere, neque legislatoris vices
,, agere. Exponit quatuor virtutes homile-
,, ticas, quas adeo pro legibus non vendi-
,, tat, ut ea potius juri Hebræorum oppo-
,, nat: nam 1. patientiam commendat, eam-
,, que opponit vindictæ, quæ jure exerceri
,, poteſt: 2 manſuetudinem opponit actio-
,, ni, quæ ad rem ablatam recuperandam
,, nobis competit: 3. officioſitatem opponit
,, jure, quod cuique competit in ſuas actio-
,, nes: 4. liberalitatem opponit juri, quod
,, quis habet in res ſuas. *Conf. ſupra* §. 6.
,, *n.* 3. Hæ oppoſitiones non inferunt con-
,, trarietatem, nec invicem pugnant; nam
,, alterum ad jus pertinet, alterum ad per-
,, fectionis regulas. Qui jure agit impune
,, agit, ſed nihil meretur; ex perfectione
,, autem felicitatis exſpectatio oritur. *Conf.*
,, *ſupr.* §. 6. *n.* 8.

Si Chriſto id propoſitum fuiſſet, omnia judicia capitalia tollere] Servator hoc jus
,, magiſtratibus Judæorum lege Moſis quæſi-
,, tum tollere nec voluit, nec potuit.

Facturum id fuiſſe verbis quam maxime expreſſis] ,, Auctor uſus eſt hoc argumen-
,, to §. *præc. n.* 6.

Eo magis, quod nemo Judæus aliter co-
,, *gitare poterat*] ,, Imo nec ipſi Chriſtiani
,, aliter cogitare potuerunt: Reſpublica Ju-
,, dæorum, ac lex Moſis ſubſiſtebat, Serva-
,, tor privatam agebat vitam; ipſe officium
,, judicis ſibi oblatum reſpuebat, ſimulque
,, declarabat, regnum ſuum non eſſe tempo-
,, rale. *Vid.* §. *præced. n.* 7.

Oculum pro oculo, dentem pro dente] 3
,, Quo ſenſu id veteribus dictum ſit, ex-
,, plicabitur infra *L.* 2. *c.* 20. Interim *vide*
,, *Diſp. B. Par. de SS. jure talionis.* §. 35.

Ego vero dico vobis, ne obſiſtite injurioſo]
,, Servator non improbat legem Moſis, ne-
,, dum eam tollit, nec tollere potuit: ſed
,, laudabilius eſſe, ait, injurias remittere,
,, & patientiæ exemplum prodere: Adeoque
,, hæc referri debent ad ea, quæ injuſta non
,, ſunt, ſed quæ oppoſitis meliora. *Vid.*
,, *Grot.* l. 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 3.

Sed cadenti te in dexteram maxillam alteram quoque obverte] Hæc verba comparate ſunt intelligenda, ut potius perferenda ſit alapa, quin & altera maxilla obvertenda, quam vindicta ſumenda. Res ita ſe habet: Chriſtus ponit doctrinam virtutum in excellentiſſimo gradu, fines vero non præſcribit, utpote qui ex natura virtutum ultro ſequuntur: Si ergo per talem patientiam augeretur malitia lædentis, vel alii ex unius impietate exemplum ſumturi eſſent, patientia non foret perfectio, ſed imperfectio. Memmius populum Romanum monet, *ne ignoſcendo malis bonos perditum eant*, *Salluſt. Jugurth. cap.* 31. & mox ait: *bonus tantummodo ſegnior fit, ſi negligas, & malus improbior.*

Certum igitur eſt, Servatorem hic nihil aliud agere, quam ut virtutem patientiæ commendet. Unde ex Hebræorum dicendi more, *maxillam obvertere*, nihil aliud ſignificat, quam patienter ferre. *vid. Grot. in not. ad n.* 8.

Hinc enim inferunt quidam] ,, Scil. Ana-
,, baptiſtæ, & jam olim Eſſeni.

Sive publice] ,, I. e. per magiſtratum, vel
,, per arma.

Sive privatim] ,, I. e. jure neceſſariæ de-
,, fenſionis.

Neque enim magiſtratus hic alloquitur Chriſtus] ,, Adeoque magiſtratibus nihil præſcri-
,, bit, ſed iis qui læduntur: hinc de vin-
,, dicta

„ dicta publica intelligi Servatoris effatum „ non poteſt.

Nec de quavis agit injuria, ſed de tali, qualis eſt alapa] „ Imo Servator de quavis „ injuria agit. Sane ſive in magna, ſive in „ leviori injuria, perfectius eſt ignoſcere „ lædentibus, & Deo vindictam committere.

Sequentia enim verba reſtringunt præcedentium generalitatem] „ Imo ratio utrobique „ eadem eſt.

4 *Qui velit tecum litigare ut tunicam accipiat, dimitte illi etiam pallium*] Hic Servator inculcat alteram virtutem, nimirum manſuetudinem. Legibus enim ſtatutum erat, unicuique jus eſſe rem ſuam via juris repetendi; ſane nulla injuria fit ei, qui rem alienam tenet, ſi eam reſtituere cogitur. At magis perfecte, ait, agere eum, qui amore pacis juri ſuo non tantum renunciat, ſed & beneficium addit, pallium concedendo; atque hoc ultimum non præcipit, non jubet, ſed commendat Servator. Eandem quoque diſtinctionem invenire licet in jure civili, nam ibi quoque pro regula ſtatuitur, neminem debere jus ſuum indefenſum relinquere *l. 40. pr. ff. pet. hered.* & tamen in *l. 4. ff. de alien. jud. mut. cauſ.* Ulpianus ait, *verecunda cogitatio ejus, qui lites execratur*, (qui ſcil. omittit poſſeſſionem, & tanti habet re carere, ne propter eam ſæpius litigaret) *non eſt vituperanda.*

Sed hic quoque repetendum eſt, Servatorem non loqui de qualibet remiſſione juris ſui, quæ aliquando in vitium degenerat. Servator ponit regulam virtutum, ſed uti dictum eſt terminos non præſcribit, adeoque intra terminos ſaltem perfectionis manſuetudinem commendat; non ergo ſi imperfectio, vel ſcandalum publicum inde oriturum eſſet, ſi v. g. ipſi, vel noſtri re illa indigeremus, vel ſi alii inde exemplum ſumturi eſſent. Quando vero addit Servator, præterea pallium quoque dandum eſſe, figurata, & comparata hæc eſt locutio, ſcil. pallium potius dandum, quam actione inſtituta tunicam vindicare.

Paulo interprete, qui lites non omnes prohibet], Sed & alibi ait, gentilem quoque „ magiſtratum a Deo conſtitutum eſſe. *Rom.* „ 13. Paulus coram magiſtratu gentili cau„ ſam ſuam egit, *Act. XXIV.* quin ipſe ad „ Cæſaris tribunal provocavit. *Act. c. XXV.* „ *v. 20. & 21. c. XXVI. v. fin.* Sed & Chri„ ſtianos primæ eccleſiæ contra vim illatam „ magiſtratus auxilium implaraſſe, patet ex „ Auguſtini *ep. 164. Noſtri adverſus illicitas, & privatas veſtrorum violentias a poteſtatibus ordinatis tuitionem petunt, non qua vos perſequantur, ſed qua ſe defendant.*

Sed vetat Chriſtianos in prophanis auditoriis inter ſe litigare] „ Imo nec id vetat; „ Chriſtus enim non vetat, ſed tanquam „ virtutum, & perfectionum Doctor ſaltem „ commendat, & monet, ne inter Chriſtianos id fiat. Cœterum ipſos Chriſtianos „ quoque in profanis auditoriis coram gen„ tili magiſtratu litigaſſe, obſervavit *Oſiander. h.*

Qui adducit negotia Iſraelitica ad extraneos, polluit nomen Dei] „ Servator non reſpicit „ ad exemplum Judæorum; ſed laudabilius „ eſſe, ait, plane non litigare, ſive in Chri„ ſtianorum, ſive in extraneorum auditoriis.

Ad exercendam patientiam noſtram] „ Ad„ ducit ergo homines ad perfectionem, non „ per modum legis, nedum novæ, ſed per „ modum commendationis; uti præcedentes „ Doctores & Prophetæ fecerunt, ſalva cæ„ terum lege.

De rebus, quæ facile ſunt recuperabiles] „ Imo ratio Servatoris generalis eſt, & ad „ res quoque pretioſiores pertinet; perfectius „ enim eſt non litigare de qualicunque re.

Sed quamvis optimo jure utamur omitti juris perſecutionem) „ Modo patientia illa „ non degeneret in vitium: atque hinc vi„ demus, Paulum juſſu Ananiæ colapho „ percuſſum, objurgaſſe jubentem, eique „ maledixiſſe: *Actor. XXIII. pr. ſeq.* quia „ cauſam Dei defendebat in concilio, quam „ deſerere ſine vitio non potuit.

Apollonius Thyaneus] „ Cujus vitam ſcri„ pſit Philoſtratus. Fabulam hanc tempori„ bus Claudii ſubornatam fuiſſe ad dimi„ nuendam fidem miraculorum Chriſti, „ ajunt.

De pecuniola litigare] „ Epicharmi dictum „ eſt apud *Ælianum 2. Var. 34. Optimi viri, qui mutuo contenditis, & litigatis de paucis diebus*; & *Cicero 2. off. 18.* ait: *multa multis de jure ſuo cedenda; a litibus vero quantum liceat, & neſcio an paulo plus etiam quam liceat, abhorrendum*; vid. „ *Teſm. h.* Idem quoque in bello obſervan„ dum monent omnes, ne ob rem mini„ mam bellum ſuſcipiatur. *Vid. L. 2. c. 22.* „ §. 5. 6. Georgii Pachymerii dictum eſt, „ *injuſtum, atque abſurdum eſſe, tot ac tantos populos ob res minutas diſſidere.*

Hoc Chriſtus imperat] „ Imo Chriſtus non
„ imperat, ſed hortatur ſaltem, commen
„ dat, &c.

Ex rebus honeſtiſſimis, & probatiſſimis deligens præceptorum ſuorum materiam] „ Ve-
„ rum eſt, dogmata Servatoris ex rebus ho-
„ neſtiſſimis deſumta eſſe, quia officium
„ ejus in docendo, & prædicando regulas per-
„ fectionis conſiſtit. Cæterum Auctor paſſim
„ repetit, quod hic ait, præcepta Servato-
„ ris ex eis, quæ honeſta ſunt, non præcepta,
„ deſumta eſſe. *Vid. Diſſ. Proœm. II.* §. 44.
„ *n.* 2.

At non hinc recte colligas, etiam parenti, etiam tutori nefas fore &c.] „ Adeo igitur
„ actio, & juris amiſſi vindicatio non eſt il-
„ licita, ut potius tutor teneatur vindicare,
„ & vitium eſſet, ſi omitteret.

Aliud enim eſt tunica, & pallium; aliud totum illud unde vivitur] „ Cum enim prio-
„ res res facile ſunt recuperabiles, poſteriua
„ autem difficilius, atque ideo ejus perſecu-
„ tionem concedi debere, ait. Nos utrobique
„ eandem rationem eſſe putamus: quo pre-
„ tioſior enim eſt res, eo major eſt perfe-
„ ctio.

Det operam ut tranſigat, etiamſi quid damni accipiendum ſit] „ Conſilii hoc eſt, &
„ laudabiliter agit qui tranſigit: quod
„ etiam in bellis commendat Auctor *L.* 2.
„ *c.* 23. §. 8.

Non conſiſtere in puncto, ſed habere ſuam quandam latitudinem] „ De latitudine mo-
„ rali agetur *L. II. c.* 1. §. 5. *Conf. ſupra*
„ *l.* 1. *c.* 2. §. 1. *n.* 3.

Qui angariabit te ad milliare unum, abi
5 *cum eo duo*] „ Hæc tertia virtus eſt, chari-
„ tas ſcil. ſeu officioſitas: ex ratione juris
„ enim quilibet jus in ſuas ſaltem actiones ha-
„ bet, non in actiones alterius: adeoque inju-
„ ria agit, qui me invitum angariat, i. e. cogit
„ ad milliare unum, indeque actione intenta-
„ ta repelli poteſt. At virtutum Doctor, Chri-
„ ſtus generoſius eſſe, ait, potius ultra id, quod
„ alter exigit, facere, indeque duo potius
„ milliaria cum eo abire, quam injuriam
„ vindicare. Modo hæc charitas non deflectat
„ in vitium, ſed maneat intra fines perfe-
„ ctionis, quos jam notavimus.

Non dixit Dominus de centum milliaribus]
„ Tunc enim negotia propria negligeremus,
„ vel nebulonis malitiæ indulgeremus, quo
„ caſu charitas in vitium degenerat.

In his, quæ nobis non multum ſunt incommodatura] „ Imo majoris generoſitatis eſt, ea
„ quoque agere, quæ nobis incommoda pro-
„ curant.

Ut & patientia, & benignitas noſtra innoteſcat] „ At hæc patientia, & benignitas
„ magis innoteſcit in his, quæ nobis multum
„ ſunt incommodatura.

Petenti abs te dato, & volentem a te mu- 6
tuo ſumere ne rejice] Hæc eſt quarta virtus, quam Servator commendat, ſcil. liberalitas. Ex regulis juris conſtat, mihi ſoli jus in res meas competere, non alii; adeoque nemo eleemoſynas a me exigere poteſt, neque mutuum invitus dare cogor. *L.* 11. *ff. R. I.* Servator autem ex perfectionis regulis docet, generoſum eſſe de ſuo aliis benefacere; indeque maxime commendat liberalitatem, & præmia promittit ejusmodi actibus virtuoſis deſtinata, adeoque non ex neceſſitate legis, ſed ex virtutum regula hæc facimus. Ubi tamen itidem notandum, ita liberalitatem exercendam eſſe, ne in vitium degeneret, uti ſi in indignum beneficia conferuntur.

Si in infinitum hoc producas, nihil durius] „ Imo in infinitum hoc produci poteſt,
„ modo intra fines perfectionis maneat, nec
„ in vitium degeneret.

Qui domeſticorum curam non agit, infideli eſt deterior] „ Non quia multum dat, ſed
„ quia tunc deſinit eſſe virtus, ubi familia
„ damnum inde ſentit.

Non, inquit, ut aliis ſit laxamentum, vobis res anguſta] „ Nam tunc eſſet vitium, & im-
„ perfectio.

In re non diſſimili] „ Omnes gentiles
„ liberalitatem non aliter pro virtute habent,
„ quam ſi quis ita erogat ne ipſe egeat. *Vid.*
„ *Sen* 1. *benef.* 15. *Cic.* 2. *off.* 15. & 18.
„ *Sadi Roſar. Perſ. c.* 1. *p.* 99. *vid. Teſm. b.*

Similem æquitatem adhibeamus interpretando præcepto] „ Scil. ut petenti demus, ſed
„ non in infinitum, & ne ipſi egeamus. In
„ genere dicendum, petenti dandum intra
„ fines perfectionis.

Lex Hebræa ſicuti divortii libertatem indul- 7
gebat, ut ſævitiæ maritorum in uxores occurreret] „ Imo hæc non eſt ratio legis. Nam
„ divortia ipſo jure naturæ licita ſunt, quate-
„ nus vel fiunt communi conſenſu, vel ex
„ juſta cauſa. At quia divortia plerumque vel
„ ex lubricitate, vel ex alio vitio contingere
„ ſolent, merito improbantur a Servatore,
„ non tamquam juri, ſed tamquam virtuti
„ contraria: de quo plenius infra *L.* 2.
„ *c.* 5. §. 9. *n.* 2. *ſeq.*

Ita etiam privatæ ultioni] „ Quam Auctor
„ jure

,, jure naturæ licitam, Caini exemplo reſtri-
,, ctam, mox iterum permiſſam, & lege
,, tandem Noæ data relteratam, at inſtitutis
,, poſtea judiciis in magiſtratum translatam
,, eſſe, ait. *Vid. ſupra* §. 5. *per tot.*

Ad quam gens illa valde prona erat] *Vide*
Fleury des mœurs des Iſraëlites.

Non manu ſua] ,, Quod tamen naturæ
,, jure unicuique privato licere, Auctor ſtatuit.
,, *d.* §. 5.

Sed apud judicem] ,, In quem privatos jus
,, ſuum puniendi tranſtuliſſe, ait. *Vid. Prol.*
,, §. 41.

Exigere talionem] ,, I. e. exigere ut alter
,, tantundem mali patiatur. *Vid. l.* 2. *c.* 20.

Si membrum rupit, talio eſto] ,, Omnibus
,, fere gentibus, etiam barbaris, hæc talio-
,, nis lex cognita eſt. De cujus vero ſenſu
,, agemus *L.* 2. *c.* 20.

Majoris patientiæ magiſter] ,, Qui proin-
,, de perfectionis regulas docet, non leges
,, ſtatuit.

Injurias quasdam ne arceri quidem vult
aut vi, aut judicio] ,, Imo non prohibet id
,, fieri; neque enim leges Servator ſtatuit,
,, ſed hortatur, ſuadet, commendat, ne in-
,, jurism quis vindicet.

At quales injurias? tolerabiles ſcil.] ,, Imo
,, in genere de omnibus injuriis id aſſerit Ser-
,, vator, etiam de gravioribus: quia eadem
,, utrobique eſt ratio, & generoſi animi eſt
,, contemnere quaslibet injurias, modo non
,, in vitium degeneret patientia.

Sed quod reſtrictiore quadam patientia con-
tentus ſit] ,, Imo in infinitum patientia Deo
,, grata eſt, at intra fines perfectionis.

Ideo exemplum poſuit in alapa] ,, At ea-
,, dem hic ratio, quæ in atrocioribus injuriis
,, obtinet; imo major eſt perfectionis gradus
,, ignoſcere ei, qui membrum mutilavit,
,, quam qui alapam dedit. Idque Gentiles
,, quoque agnoverunt, & magnas injurias
,, remittere inter virtutum dogmata poſue-
,, runt. *Vid. Salluſt. Cat.* 9. *Sen.* 1. *de Clem.*
,, *c.* 5. & *c.* 20. *Gell. N. A. c.* 7. §. 3.
,, *Ælianus II. Var.* 15. *aliique apud Teſm. h.*

Qui nos nihilo deteriores facit] ,, At jus
,, nobis quæſitum, perinde ac in atrocio-
,, ribus criminibus aufert.

Injuriam a contumelia] ,, Imo in ſenſu ju-
,, ris injuria, & contumelia ſunt ſynonima:
,, *pr. Inſt. de injur.* ubi injuria in ſpecie defi-
,, nitur, quæ in alterius contumeliam com-
,, mittitur, a comtemnendo. *dict. pr.*

Quam exequi poſſumus] ,, *Vid. Gron. h.*
,, *Add. Suet. in Jul. Caſ. c.* 67. *in Veſpaſ.*
,, *c.* 14. *Sen. de ira L.* 1. *c.* 12.

Affectum eſſe, ait, quem humilitas animi
moveat] ,, Contumelia eſt omne id, quo ali-
,, quis fit contemtior, & hæc in ſpecie injuria
,, dicitur. *L.* 2. *pr. de obſ. par. praſt. Vid.*
,, *jus meum controv. p.* 2. *tit.* 47. *qu.* 1.

Contrahentis ſe] ,, I. e. turbantis ſe.

In tali ergo circumſtantia] ,, Scil. in in- 8
,, juriis tolerabilibus.

Patientiam Chriſtus præcipit] ,, 1. Verum
,, non eſt, Chriſtum præcipere patientiam per
,, modum legis. 2. Verum non eſt, Chriſtum
,, ſaltem commendare patientiam in injuriis
,, tolerabilibus: major enim perfectio eſt in
,, tolerantia atrocium injuriarum, modo is,
,, qui patitur, fines virtutis non excedat.

Veterem ferendo injuriam invitas novam]
,, Tritum hoc appellat Auctor, quia paſſim
,, apud Scriptores occurrit. *Vid. Gell. N. A.*
,, *l.* 17. *c.* 14. *Cic.* 1. *off. II. Thuan. L.* 42.
,, *pr. Add. Teſm. h.* & *Auctor. infra L.* 2.
,, *c.* 20. §. 8.

Potius etiam ferendam eſſe alteram inju-
riam, quam propulſandam priorem] ,, Hoc
,, verum eſt, & perfectioni conveniens,
,, modo non indulgeatur nebulonis malitiæ,
,, & is ad aliis male faciendum invitetur.
,, Hoc enim caſu patientia degeneraret in
,, vitium.

Quia ſcil. nihil inde ad nos mali pervenit]
,, Imo etſi malum inde ad nos perveniat:
,, quia tum eo major eſt perfectio atrociorem
,, remittere injuriam, modo intra fines virtu-
,, tis patientia maneat.

Niſi quod in ſtulta perſuaſione ſitum ſit]
,, Uti ſi quis accepta alapa eum, qui impegit,
,, occidat ad honorem recuperandum; per-
,, verſa enim ejuſmodi judicia nec rem,
,, nec rei æſtimationem immutare, ait *Grot.*
,, *l.* 2. *c.* 1. §. 10. *n.* 2. ubi opinionem hanc
,, examinabimus.

Maxillam obvertere, in Hebraiſmo eſt patien-
ter ferre] ,, Ut proinde ſenſus effati Serva-
,, toris ſit, non ſaltem primam, ſed & rei-
,, teratam injuriam patienter ferendam eſſe;
,, ſed intra fines perfectionis.

Diliges proximum tuum, & odio habebis 9
inimicum tuum] Equidem hoc ultimum
non additur *Lev. XVIII.* 18. Sed Judæi id
ſupplebant ex præcepto divino ſpeciali, quod
ſeptem damnatos populos odio haberi jubet.
Hoc præceptum Judæi nimium extendebant,
& cum ſaltem fœdus, & amicitiam contrahi
prohibuerit Deus, ipſi perſonas intrinſece

proſequebantur odio. Merito igitor hoc im-
probat virtutum doctor, & officia humanita-
tis non eſſe deneganda perſonis damnatorum,
ait. Neque enim populi illi injuriam fecere
Iſraëlitis, neque hi ſuam caoſam agebant,
ſed cauſam Dei, adeoqoe perſonas diligere,
iisque bene cupere potuerunt. Sed & porro
Judæi a contrario ex illa lege *Lev. XVIII.*
ita argumentabantur: Si diligere debemus
amicos, ſequitur odio habendos inimicos:
hoc recte improbat Servator, non quod con-
tra leges, adeoque injoria, agerent odio
habendo inimicos, ſed qoia id pognat cum
perfectione, cujos regulas inculcat Ser-
vator.

Ego vero dico vobis] „ Adeoque ex ratione
„ legis impone odiſſe inimicum licebat, ne-
„ que enim lex de puritate intrinſeca animi
„ ſollicita eſſe ſolet. Huic licentiæ juris Ser-
„ vator opponit virtutis regulas, quæ odiom
„ illud, otpote perfectioni contrarium, im-
„ probant, idque merito. At Idem docuere
„ Hebræorum Doctores veteres, dilectionem
„ enim inimici etiam in veteri fœdere præ-
„ ceptam fuiſſe, Gronovius probat ex *Exod.*
„ 23. *V.* 4. 5. *Prov.* 25. *v.* 22. ejusque rei
„ exemplum in Eliſæo affert. *Vid.* 2.
„ *Reg.* 6. 22.

„ Neque hoc dogma de diligendo Inimico
„ Incognitum gentilium philoſophis fuit, qui
„ æque ſubditis perfectionis præcepta incul-
„ cabant. Hi quoque docebant, multo latius
„ patere officiorum, quam juris regulas. Hi quo-
„ que legem, quæ odiſſe lædentes permittit,
„ non ſeqoendam eſſe monebant, ſed lauda-
„ bilius, & generoſius eſſe, dicebant, inimicis
„ benefacere. *Senec. L.* 4. *beneſ. c.* ait: *Si*
„ *Deos imitaris, da ingratis beneficia; nam*
„ *& ſceleratis ſol oritur, & piratis patent*
„ *maria*, quæ ipſa quoque ratio Servatoris eſt
„ *Matth. V. Vid. Aug. ep.* 54. Pythagoras,
„ Cleobulus, Ariſton, Chion, Marcus An-
„ toninus &c. maximum vindictæ genus eſſe
„ tradunt, inimicos ſibi amicos reddere:
„ Verba eorum vide in tractatu Anonymi,
„ *Hiſtoire de la philoſophie payenne p.* 2.
„ *ſ.* 871. *ſeq.* Apuleius *florida p.* 779. *ait*,
„ *Philoſophia me docuit, non tantum beneficia*
„ *amare, ſed etiam maleficium, magisque*
„ *judicio impertire, quam commodo.* Confu-
„ cius ſuam ſententiam eſſe, ait, *eo quod re-*
„ *ctum, juſtumque eſt, compenſato injurias,*
„ *& odia benefactis. Confuc. ſcient. Sinic.*
„ *L.* 3. *p.* 106. & alibi: *Beneficiis compenſa-*
„ *re odia; hoc enim vero eſt perampli pectoris*
„ *virtus, & pietas.*

Pugnare tum judicia capitalia, tum bella]
„ Quia non videmur diligere eos, quos morte
„ afficimus.

Sed facile id refellitur] „ Auctor ut hoc
„ evitet argumentum: *diligere proximum ju-*
„ *bet Servator, ergo nec bella, nec judicia*
„ *capitalia in proximum exercere licet:* reſpon-
„ det 1. legem loqui de proximo Hebræo,
„ & tamen eandem legem judicia capitalia,
„ & bella ſtatoiſſe ac permiſiſſe. *n.* 9.
„ 2. Etſi Evangelii lege vox *proximi* ad om-
„ nes homines extenſa ſit, eo tamen non im-
„ pediri, quo minos nunc in omnes homines
„ liceat, quod antea licuit in Judæos. *n.* 10.
„ 3. Etſi quoque major gradus dilectionis in
„ Evangelio præcipiatur, tamen id intelli-
„ gendum eſſe, niſi major ac juſtior dilectio
„ impediat, uti ſi nocentem punio ut
„ innocentem ſalvum faciam *d. n.* 10. 4. Ju-
„ beri nos diligere inimicum Dei exemplo,
„ at Deum malos punire. Neque 5. id pu-
„ gnare cum lenitate Dei, Servatoris, &
„ Apoſtolorum, quia hæc joſtitiam non ex-
„ cludit. *n.* 11. At dubium his rationibus
„ non eximitur. Vera reſponſio eſt, Serva-
„ torem velle ut perſonam proximi, etiam
„ nocentis, diligamus, non cauſam, nec
„ crimina ejos. Commendat Chriſtus, ut jus
„ noſtrum remittamus, nec læſi vindictam
„ quæramus, non autem vult impune ſcelera
„ committi. Sane magiſtratus dum crimina
„ punit, non ſuum jos vindicat, non ſuam
„ injoriam ulciſcitur, ſed cauſam Dei agit,
„ legum violatarum pœnam poſcit vice Dei,
„ cujus auctoritate leges divinas exequitur.
„ Tantum igitur abeſt, ut poſſit magiſtratus
„ remittere talem injuriam, ut potius tenea-
„ tur cauſam Dei vindicare, etſi perditiſſime
„ diligat nocentem. Equidem ex his ſatis
„ patet, magiſtratum non peccare contra le-
„ ges dilectionis puniendo crimina, i. e.
„ exequendo jura divina: at privatus omnino
„ contra regulas dilectionis, contumeliam
„ ſibi illatam vindicando, agere videtur;
„ adeoque hactenus qoidem merito improbat
„ Servator hanc impotentiam animi, utpote
„ perfectioni (non legi) contrariam, ſed
„ ex eo non infertur, judicia capitalia, vel
„ bella eſſe illicita.

Hebræum ſcil.] „ Ita explicavit hoc effatum
„ *ſup.* §. 6. *n.* 3. Equidem proximi nomen
„ ſatis late alias patet, & pro toto humano
„ genere

Digitized by Google

„ genere ſumi ſolet. *Vid. prol.* §. 14. & *ſup.* „ §. 6. *n.* 3. Sed hic de proximo Hebræo „ intelligi debet.

Comma 17. *collatum cum commate* 18.] „ Qui enim priori commate proximus, & „ frater appellantur, in poſteriori vocantur „ cives, *non memineris injuriæ civium tuo-* „ *rum. Vid. Grot. b.*

At non eo minus imperatum erat magiſtratibus occidere homicidas] „ Adeoque præcep- „ tum de diligendo Hebræo, non pugnat cum „ præcepto de tollendis homicidis &c.

Non eo minus tribus undecim ob delictum „ *atrox juſto bello perſecutæ ſunt* &c.] „ Equi- „ dem verum eſt, non pugnare dilectionem „ proximi cum jure belli gerendi; ſed eo „ ſcrupulus non eximitur, quod odium Ju- „ dæis quaſi injunctum fuerit. Nos diximus, „ id ex perverſa interpretatione præcepti de „ exſtirpandis gentibus damnatis ortum eſſe; „ quarum cauſam damnabat Deus, non vero „ officia humanitatis ſingulis denegare jubet.

Non eo minus recte] " I. e. non ob- „ ſtante præcepto de diligendo proximo.

10 *Sit ergo nunc porrecta latius proximi ſignificatio ad homines quoſvis*] „ Adeoque & ad „ gentiles; ita ut nunc omnes homines „ æqualiter diligi debeant.

Licebit tamen] " Non obſtante illa exten- „ ſione vocis *proximi.*

In omnes] " Sc. homines in communem „ gratiam receptos.

Quod tunc in Iſraelitas licuit] „ I. e. ſon- „ tes punire, & injuriam armis repellere.

Qui diligi æque tunc jubebantur] " Cum „ ſupplicia licite exercerent, & bella jure „ gererent.

Ut nunc quivis homines] " Certiſſimo in- „ dicio, ſupplicia, & bella non pugnare cum „ præcepto dilectionis.

Quod ſi etiam velis, in lege Evangelica majorem dilectionis gradum imperari, concedatur & hoc] " Non dari legem Evangelicam, „ neque ea aliquid imperari, ſæpius dictum „ eſt. Sed & id negavimus, dilectionem in „ novo fœdere majori gradu imperari; dile- „ ctio etiam in veteri teſtamento a Prophetis „ perfectiſſimo modo commendabatur.

Sed magis patrem quam extraneum:] " Ita „ uxorem præferendam parentibus, Servator „ docet. *Luc.* 19. *v.* 5. Religionis ſocios „ extraneis præfert Paulus *Gal. VI*, 10. Pa- „ triæ potius, quam liberis conſulendum, „ ait Juſtinus *lib. II. c.* 5. & magis quoque „ quam amicis *Sophocl. in Antig. v.* 187. „ *Add. Vopiſc. c.* 6. *Tac. Ann. I.* 42. *Cic.* „ 1. *off.* 17. *Gell.* 5. 13. *apud Teſm. b.*

Bono nocentis] „ At dictum jam eſt, Ser- „ vatorem non velle ut cauſam, ut crimen „ inimici diligamus, neque ut cauſam Dei „ & reipublicæ deſeramus, ſed ut injuriam „ nobis illatam remittamus.

Ordinatæ dilectionis lege] " I. e. poſita „ quoque lege dilectionis rite ordinatæ.

Ex dilectione autem innocentium nata ſunt & judicia capitalia, & pia bella] " Quia ideo „ pœnas nocentibus infligi exiſtimat, ut tuti „ ſint innocentes: At hic finis eſt mere ci- „ vilis; vera & unica pœnarum ratio natu- „ ralis eſt reparatio injuriæ, quæ fit infligen- „ do reo tantundem mali, quantum fecit.

Quæ extat proverb. xxiv.] " Verba hæc „ ſunt: *Eripe raptor ad mortem; nam a decli-* „ *nantibus ad necem an cohiberes te*? Verum „ non loquitur de magiſtratu puniente, aut „ bellum gerente: nec criminis reos morti „ eripiendos tradit, ſed eos, qui injuria a pri- „ vatis violantur. *Vid. Pſ.* 82. *v.* 4. Ipſe enim „ commate præc. 6. bella probat, & com- „ mate 21. hortatur, ut metuant regem, nec „ ſe jungant rebellibus.

Niſi major, ac juſtior dilectio impediat] " I- „ mo puniri debent crimina a magiſtratu, „ etſi magis diligat nocentem, quam inno- „ centem. Veram rationem jam allegavi, „ ſcil. quia de jure Dei agitur, cujus magi- „ ſtratus ſaltem executor eſt, qui proinde in- „ juriam Deo illatam vindicare tenetur.

Quod inimicos diligere jubemur Dei exemplo] " Nam unica, & ſola virtutum ratio con- „ ſiſtit in imitatione perfectionum Creatoris. „ *Vid. Diſſ. proœm. II.* §. 30 *ſeq.*

Et in hac vita pœnas ſumit, & olim ſumet graviſſimas] " Adeoque dilectio non pugnat „ cum pœnis.

Quæ de lenitate Chriſtianis præcepta ad hanc rem afferri ſolent] " Vera reſponſio „ eſt, præcepta hæc eſſe virtutis, quæ non „ impediunt quo minus quis lenitatem illam „ negligere, & jus ſuum vindicare poſſit: „ neque tunc injuriam alteri facit, ſed præ- „ mium perdit virtuti deſtinatum: quod de „ privatis extra dubium eſt. Intuitu magi- „ ſtratus autem lenitas præſcripta adeo non „ impedit pœnas, ut nec remittere illas ma- „ giſtratus poſſit; quia non ejus jus, nec ejus „ cauſa eſt, ſed Dei, unde miniſter iræ di- „ vinæ vocatur. *Rom. XIII.* 4. Niſi ſint „ tales pœnæ, quæ ex arbitrio magiſtratus „ dependent; in his enim lenitas maxime „ com-

Digitized by Google

,, commendanda eſt magiſtratui , non qnaſi
,, jure pœnam ſtatutam infligere non poſſit;
,, (reus enim, qui ſciens legem , utut durio-
,, rem , transgreditur, queri de injuria non
,, poteſt ,) ſed quia perfectionis eſt indulge-
,, re hominum imbecillitati.

Et hujus iræ miniſter] " Magiſtratus non
,, ſuam injuriam vindicat, ſed injuriam Deo
,, illatam, adeoque is inſtrumentum eſt, per
,, qood Deus jura ſua exeqnitur.

Moſes ab eximia lenitate prædicatur]
,, Nam enm nulla crudelitate , ſed magna
,, dilectione feciſſe quod fecit , (feriendo
,, ſcil. gladio idololatras) quis non in verbis
,, ejus agnoſcat , orantis pro peccatis eorum ,
,, & dicentis , ſi dimittis illis peccatum , di-
,, mitte : ſi autem non , dele me de libro
,, tuo. Qoæ ſunt verba Auguſtini *in cauſa*
,, 23. *q.* 4. *c.* 44.

Chriſtus eſt, qui Judæos inobedientes ſupplicis affecit graviſſimis] " Imo Chriſtus nun-
,, quam ſuppliciis affecit Jodæos: officium
,, Servatoris fuit virtntes docere , non jura
,, ſtatuere , nedum judicem agere. Equidem
,, in parabolis, de quibus agunt loca Aucto-
,, ris, occiduntur , & pereunt nocentes : ſed
,, parabolæ illæ de futura vita intelligendæ
,, ſunt , ubi pœnas , & præmia pro meritis
,, diſtributurus eſt, quæ vero ad judicia ca-
,, pitalia plane non pertinent.

Et impios in die judicii pro meritis eſt damnaturus] " Has ſolas pœnas a Servato-
,, re dictari , non temporales , diximus.

Poteſtate ſibi divinitus data uſi ſunt ad pœnam facinoroſorum] " Cum ipſe Servator
,, facinoroſis pœnam non poſuerit , nedum
,, de Apoſtolis id dici poterit , qui enim homi-
,, nes privati jus pœnas inferendi ſibi arrogare
,, potuiſſent ? Adeoque quando quærit ex
,, Corinthiis , an in virga , an in charitate ad
,, eos venire debeat, per virgam non intelli-
,, git gladium , & ſupplicia , ſed increpatio-
,, nes , 1. *Cor. IV. v. fin.* ita tradere aliquem
,, Satanæ in interitum carnis , nihil aliud eſt ,
,, quam denunciare magiſtratui ut crimen pu-
,, niatur. 1. *Cor. V. v.* 5. vel excludere a
,, communione. *I. Timoth. I. v.* 10.

Nemini malum pro malo reddite] ,, Ad
,, hoc dubium reſpondet Auctor, 1. Deum
,, in veteri teſtamento eadem dixiſſe , & ta-
,, men id non impediviſſe , quo minus judicia
,, capitalia exercerentur. 2. Paulum ipſum
,, vindictam , & ultionem boni publici cauſa
,, approbaſſe. Sed ita regerit , non ſolvit.
,, Dic : hanc ultionem non hominis eſſe, ſed
,, Dei : privata ergo ultio omnino improbatu r ,
,, utpote perfectioni , & virtuti contraria ,
,, ſed non ea , quæ jure Dei a magiſtratu exer-
,, cetur : hæc enim absque imperfectionis
,, nota omitti non poteſt.

Procurate boneſta in omnium conſpectu] 12
,, Hæ proinde regulæ virtutis ſunt ; quas com-
,, mendat , ut apud omnes homines bene
,, audiamus. *Gron. h.*

Quantum in vobis eſt , cum omnibus in pace viventes] ,, Anabaptiſtæ hæc ultima maxime
,, verba urgent, non attendentes ad præce-
,, dentia , *quantum in vobis eſt* : Improban-
,, tur ergo merito jurgia, & lites in eo,qui
,, cauſam dat; ſi hic in pace vivere nolit ,
,, injuriam non facit ille qui ſe defendit , &
,, per quem non ſtat , ſed ille qui invadit,
,, nec in pace vivere vult.

Sed date locum iræ] ,, Scil. divinæ ; at
,, magiſtratus miniſter eſt iræ divinæ , juxta
,, Paolum *Rom. XIII.* 8.

Meum eſt ulciſci] ,, At non ſemper ulci-
,, ſcitur immediate , ſed per miniſtros iræ ſuæ ,
,, i. e. per magiſtratus.

Itaque ſi eſurit inimicus tuus &c.] ,, Do-
,, ctrina de benefaciendo inimicis eſt regula
,, perfectionis,non juris , adeoque puniri non
,, poteſt qui non cibat inimicum eſurientem ;
,, ſed & porro cibare poteſt inimicum , &
,, tamen jus ſuum vindicare , ac reparationem
,, injoriæ petere : tunc enim non perſonam
,, odit , ſed cauſam.

Hoc enim ſi feceris , carbones ignis coacervabis in caput ejus] ,, Apoſtolus igitur non
,, ait, inimicum neceſſario cibandum ; ſed
,, quod , ſi id feceris amore virtutis , Deus
,, ipſe vindictam ſuſcepturus ſit : unde tibi
,, meritum , alteri demeritum oriturum eſt.

Eo ipſo tempore , & judicia capitalia exercebantur] ,, Adeoque inde concludit , verba
,, a Servatore allegata , non excludere judicia
,, capitalia , nec bella juſta ; qoia jam in ve-
,, teri teſtamento illa regula obtinuit , neque
,, tamen judicia,aut bella prohibita fuerunt

Popularibus ſcil.] ,, Imo & extraneis : etſi
,, enim regula de diligendo proximo proprie
,, de Hebræis (*vid. ſup. n.* 9. *& Exod. XIII.*
,, 4. 5.) adeoque de beneficiis popularibus
,, exhibendis loquatur , eadem tamen perfe-
,, ctionis ratio eſt in extraneis. Sane lex ipſa
,, de exſcindendis populis damnatis non ex-
,, cludit amorem perſonarum , odio enim
,, ſaltem proſequi juſſi ſunt crimina eorum :
,, ita enim magiſtratus ultimis ſuppliciis ſæ-
,, pius afficit perſonas , quas maxime amat.
,, *Vid. d. n.* 4. *Quamvis*

Digitized by Google

Quamvis latius patentia] „ Cum enim
„ omnes homines in communem gratiam
„ ſint recepti, regula Servatoris non ad
„ populares ſaltem, ſed ad omnes homines
„ pertinet. *Vid. n.* 10.

Quia capitum ſectiones non ab Apoſtolis ſunt] „ Alias enim habuit vetus eccleſia.
„ *Vid. Caſaub. initio not. ad N. T. apud*
„ *Gron. b. Leusd. phil. hebr. D.* 3. *& græc.*
„ *D.* 3. Teſmarus ait, alios veteris teſtamen-
„ ti verſus ad Eſdram referri, capitum vero
„ diſtinctiones ſeculo duodecimo ab incerto
„ Auctore inventas eſſe. Novi teſtamenti
„ diſtinctio in verſiculos facta ſuperiori ſecu-
„ lo Roberto Stephano debetur; quis vero
„ capitum modernorum auctor ſit, ignora-
„ tur. *Teſm. in not. b.*

13 *Eo ipſo apertiſſime diſtinguens inter ultionem*
„ *publici boni cauſa &c.*] „ Auctor reſpon-
„ det, Paulum interdicere ultionem privatam,
„ non publicam, utpote quæ non fit ab ho-
„ mine, ſed a Deo, cujus vicem gerunt homi-
„ nes. Quod verum eſt. Sed bene notandum,
„ Apoſtolum nec privatam vindictam inter-
„ dicere tanquam legibus contrariam, ſed
„ tanquam repugnantem perfectionis regulis:
„ adeoque in leges non peccat, qui vindi-
„ ctam exercet, i. e. jus ſuum vindicat; ſed
„ virtuoſus non eſt, nec patientiæ præ-
„ mium meretur.

Quid erat abſurdius] „ In quem uſum
„ enim vindices delictorum a Deo, juxta Apo-
„ ſtoli effatum, conſtituti eſſent, ſi capitalia
„ ſupplicia exercere non potuiſſent ?

14 *Non arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia*] Ad hoc dubium reponit Auctor, Apoſtolum per carnem intelligere infirmam hominum conditionem. Dic, arma duplicia eſſe, carnis, & ſpiritus; illa bellum, hæc verbum Dei ſignificant; His utuntur Apoſtoli in docendo virtutum regulas, illis utitur magiſtratus in vindicandis injuriis: adeoque ea merito Apoſtolus diſtinguit.

Imbecillam corporis conditionem, qualis in aſpectum veniebat] „ Imo nulla ratione hanc
„ interpretationem patiuntur verba Apoſtoli.
„ Verus ſenſus hic eſt, quod Apoſtoli non vi,
„ non pœnis impios corrigant, adeoque
„ non armis carnalibus contra eos utantur;
„ ſed quod docendo, monendo, increpando,
„ homines ad ſalutem appellent, Evange-
„ lium prædicando, mediatorem oſtendendo,
„ præmia promittendo &c., quæ arma divina
„ Apoſtolo dicuntur.

Quali uſus fuerat in Elymam] „ In hos non
„ jus ſtatuit, nec ad reparationem injuriæ
„ eos pœnis adigit; ſed increpat, monet,
„ hortatur.

Carnalem, i. e. infirmam] „ Imo Apoſto-
„ lus per carnalem poteſtatem intelligit ſecu-
„ larem, quæ vi, & armis injurias vindicat,
„ & validiſſima eſt.

Imo contra, validiſſimam eſſe eam, aſſerit]
„ Imo carnalis validior eſt, quia vi, & pœ-
„ nis ſuſtinetur: ſed altera minus valida,
„ per ratiocinationem, per prædicationem,
„ per promiſſiones præmiorum &c. procedit.

Quid hoc ad jus capitalium ſuppliciorum, aut belli] „ Nam ex eo, quod Apoſtoli,
„ non vi, non pœnis, non armis, ſalutem
„ procurare ſtudent, non ſequitur capitalia
„ ſupplicia, & bella, quibus vindicantur
„ injuriæ, eſſe illicita.

Quia Eccleſia eo tempore publicarum poteſtatum auxilio deſtituebatur] „ Nam Conſtan-
„ tinus demum Chriſtianam religionem pro-
„ bavit. *vid. infra* §. 10. *n.* 4.

Prodigioſam illam poteſtatem Deus excitaverat] „ Intelligit poteſtatem Apoſtolis datam
„ ad coercendos refractarios. At diximus,
„ poteſtatem eis conceſſam non adeo prodi-
„ gioſam eſſe: eadem poteſtas in veteri teſta-
„ mento prophetis competiit; Imo omnibus
„ virtutum Doctoribus competit, & inter
„ gentes quoque eis tribuitur. Prodigium
„ igitur non conſiſtebat in poteſtate, ſed in
„ Evangelio, quod prædicabant, & in ejus
„ conſervatione.

Quæ deficere ferme cœpit, ex quo Imperatores chriſtiani Eccleſiæ contigerunt] , Imo au-
„ cta magis fuit poteſtas Apoſtolorum, utpote
„ nunc brachio ſeculari ſubnixa. Sane au-
„ ctoritas increpandi, quæ ſub prima Eccleſia
„ Apoſtolis competiit, non deſiit ſub Impe-
„ ratoribus; nec arma carnalia, quæ poſtea
„ acceſſere, imminuerunt, & infirmiorem
„ reddiderunt illam poteſtatem; nec ideo
„ prodigioſa illa protectio divina ceſſabat.

Sicut Manna defecit] „ *Vid. Joſ. V. v.* 11.
„ Non quadrat hæc comparatio; poteſtas
„ Apoſtolorum, protectioque divina, non
„ deſierunt ſub Imperatoribus, ſed augmen-
„ tum potius cepere.

Quia non eſt vobis lucta adverſus ſanguinem, 15
& carnem, ſed adverſus imperia] Auctor reſpondet, Apoſtolum agere de pugna Chriſtianorum, qua talium, non qua communis eſt aliis. Dic, comparare Apoſtolum pugnas contra tentationes, & contra hoſtes carnales; has non improbat, nedum prohibet,

Digitized by Google

hibet, ſed harum arma non ſufficere in illis,
ait. Adeoque mens Apoſtoli hæc eſt; quod
verbo divino ſe munire debeant contra artes
diaboli, utpote cum non pugnandum ſit con-
tra hoſtes carnales, ubi arma ſufficerent;
ſed contra imperia, i. e. contra tentationes
diaboli, quæ non niſi ex verbo divino repelli
poſſunt.

More Hebræo] „ Vox *tantum* hic male
„ adjicitur: nam in totum hic excluditur
„ lucta adverſus carnem, i. e. adverſus ho-
„ ſtes carnales; quia armaturam Dei proprie
„ non contra carnales hoſtes induimus, ſed
„ ad evitandas tentationes ſpirituales.

Agit de pugna, quæ Chriſtianorum eſt, qua ſunt Chriſtiani] „ Verba hæc ſunt, quæ
„ nihil ſignificant: diximus jam, agere Apo-
„ ſtolum de pugna adverſus tentationes dia-
„ boli.

Non quam communem habere cum aliis hominibus &c.] „ Quæ ſcil. in neceſſaria de-
„ fenſione jurium a Creatore conceſſorum
„ conſiſtit, ad quam non ſufficit ſola arma-
„ tura Dei, qua contra tentationes diaboli
„ cavere nobis poſſumus; ſed ea requirit
„ arma carnalia.

16 *Unde bella, & pugnæ inter vos? Nonne ex voluptatibus veſtris?*] Auctor reſpondet, agi
ibi de injuſtis belli cauſis. Dic, improbare
Apoſtolum bella, & merito; ſed tantum a
parte ejus, qui cauſam dat, qui voluptatis
ſuæ cauſa alium lædit &c. Hæc ratio in eo,
qui jus ſuum defendit, ceſſat.

Quibus tum Hebræi diſperſi inter ſe miſere collidebantur] „ Graves enim motus incide-
„ rant Judæorum apud Meſopotamiam, ac Ba-
„ byloniam habitantium, quales cædes, &
„ calamitates nunquam memorari in ſuperio-
„ ribus temporibus, ait Joſephus. *L.* 18.
„ *Antiqu.* c. 12.

Ortum habuiſſe ex cauſis non probis] „ At
„ illi, qui bello ſe defendunt, non poſſunt dici
„ pugnare ex cauſa non proba; adeoque
„ dicendum potius eſt, loqui Apoſtolum ſal-
„ tem de iis, qui cauſam dedere bello, &
„ quidem civili.

Quod nunc etiam] „ Scil. inter Chriſtia-
„ nos.

Divitis hoc vitium eſt auri, nec bella fuere]
„ Cupiditatem divitiarum omnium malorum,
„ & diſſenſionum, adeoque & bellorum eſſe
„ cauſam, ait *Ariſtophanes apud Plutarchum,*
„ *& Sophocl. Antigon. v.* 300. *Seneca pater*
„ *controv.* 2. 9. *Lactant.* 5. *c.* 5. Seneca
„ *Lib.* 3. *de ira cap.* 32. de pecunia ſermonem
„ faciens, ait: *hæc tam percuſſoribus gladios,*
„ *quam legionibus tradit.* Sunt tamen etiam
„ aliæ cauſæ; Ita enim libidinem dominan-
„ di, plerumque bellorum cauſam eſſe, exem-
„ plis probant *Livius I.* 57. *Auguſtin. civ.*
„ *Dei* 3. 14. *Helmold.* 1. *Sclav.* 1. *Arrian. de*
„ *exp. Alex. l.* 7. *Salluſt. Catil.* 33. *Senec.*
„ *ep.* 14. 22. 31. 87. 94. *Vid. Teſm. b.*

Innocentiſſime agere eas gentes, quarum victus eſt ſimpliciſſimus] „ Atque hæc aurea
„ ætas vocatur, ubi homines naturam incor-
„ rupte ſequebantur, eamque & legem ha-
„ bebant, & ducem. *Sen. ep.* 90. *Conf.*
„ *ſupra prol.* §. 8. Hinc Salluſtius in oratione
„ ad Cæſarem huic ſuadet, ut reducat pau-
„ pertatis amorem in urbem Romam, & adi-
„ mat divitias honoribus.

Qui gladio ferit, gladio peribit] „ Auctor 17
„ reſpondet, Servatorem loqui de bello privato.
„ Dic, loqui eum de gladii abuſu; Nam
„ Petrum alloquitur, hominem privatum.

Sed ad bellum privatum proprie pertineat]
„ Imo privarum bellum non illicitum eſt, ſi
„ ad neceſſariam defenſionem ſpectat. At
„ hic improbat factum Petri, qui privatus re-
„ ſiſtebat magiſtratui.

Chriſtus ipſe inhibita, aut neglecta defenſionis hanc reddit cauſam] „ Senſus eſt,
„ quod Petrus non potuerit ſe defendere,
„ cum ipſe Servator defenſionem neglexerit.
„ At dictum jam eſt, nec Servatorem, nec
„ Petrum, utpote privatos, reſiſtere magi-
„ ſtratui potuiſſe, etſi injuria agenti.

Quod regnum ſuum de hoc mundo non eſſet]
„ Apparet igitur, Servatorem neque jus magi-
„ ſtratus habuiſſe, nec illud prætendiſſe:
„ ſed illum ſaltem homines ad ſalutem vo-
„ caſſe, & regnum ſuum cœleſte prædicaſſe.

Ad §. IX.

„ Hactenus explicavimus objectio-
„ nes, quas Auctor contra bellorum licen-
„ tiam formavit. Sed porro objici ſolet I. lex
„ divina, quæ impurum declarat eum, qui
„ hominem, ſimulque hoſtem occiderit. *Num.*
„ *XXXI. v.* 19. Reſp. E contrario ex his
„ apparet, Deum voluiſſe hoſtes occidi, *ibid.*
„ *v.* 17. Sed uti omnem prædam, ita & ſan-
„ guinem captorum, & juſſu ejus occiſorum
„ voluit expiari, & luſtrari: hæc lex igitur
„ plane ſingularis videtur fuiſſe in illo caſu,
„ ubi neglecto mandato divino Madianitarum
„ quoſdam ſuperſtites reliquerunt: graviter
„ enim

„ enim id Moſes exprobrat Iſraëlitis, & ideo „ expiationem fieri juſſit. *d. l. v.* 14. & 17.

II. Objici ſolet, Deum noluiſſe a Davide „ exſtrui templum, propterea quod ſangui- „ ne humano maculaverat manus ſuas. 1. „ *Chron. XXIII. v.* 8. Reſp. cum templum „ hoc typus fuerit futuri Servatoris, adeo- „ que pacis univerſalis per Servatorem con- „ ciliandæ, (*vid. ſupra* §. 8. *n.* 15.) noluit „ ſibi erigi templum a rege, qui per omnem „ vitam bella geſſit. Tantum autem abeſt, „ Deum improbare hoc effato voluiſſe bella „ Davidis, ut potius conſtet, pleraque bella „ ab eo juſſu divino geſta eſſe.

„ III. Opponunt, Deum accuſantibus „ adulteram dixiſſe: *qui immunis eſt a pecca-* „ *to primus in eam jaciat lapidem;* unde con- „ cludunt, neminem in alterum judicia ca- „ pitalia exercere poſſe, quia omnes in pari „ reatu ſunt, *vid. Joh. VIII. v.* 5. *ſeq.* Reſp. „ Non prohibet judicia exerceri in adulteros; „ nam ipſe ex fœmina quærebat, *numquis eam* „ *condemnaſſet:* ſed tanquam virtutum do- „ ctor, occaſione hac data, Scribis vitia, „ & impuritatem animi exprobrat, quod „ fœminam ream facerent, cum ipſi crimina „ illa committerent. Unde Servator conclu- „ debat, illos accuſando adulteram, hoc ipſo „ ſe quoque reos pronunciare.

Quoties de ſcripti ſenſu quæritur] Auctor
2 reſolvit dubia, quæ ex Patribus contra bellorum licentiam peti ſolent. Ad ea enim reſpondet 1. non eſſe ſententias totius eccleſiæ, ſed privatas, nec ſibi conſtantes. 2. Evitatam fuiſſe militiam ſub prima eccleſia, ne cultus divinus impediatur, vel ne Chriſtianus contra Chriſtianos militare teneatur. 3. Patres ea, quæ perfectiſſima ſunt ſpectaſſe. &c. At vera reſponſio 4. hæc eſt: Functionum alias aliis eſſe perfectiores, licet omnes ſint juſtæ. Illa enim functio, quæ animos format, dignior omnino illa eſt, quæ corpus: illa quæ æterna reſpicit, perfectior eſt ea. quæ caduca reſpicit. Functio, quæ patriam tuetur, præclarior eſt illa, quæ res privatas curat. Patres igitur eccleſiæ, ſecuti doctrinam ſui magiſtri, commendabant ſtatum perfectiorem: Indeque non condemnabant militiam, nec eam injuſtam aſſerebant; ſed ſtatum hunc Chriſtianis minus convenientem ajebant: indeque diſſuadebant, inprimis eo tempore, ubi alii erant, qui rempublicam tueri poterant. Pari ratione abſtinendum a judiciis ſuadebant, quia judices in ipſos ſæpe Chriſtianos ſævire jubebantur, *vid. inf.* §. 10. *n.* 4. Denique tunc temporis omnem curam in propagatione Evangelii poſitam Patres voluerunt; adeoque non rejiciunt reliquas functiones, quæ ipſæ in ſuo gradu neceſſariæ, juſtæ, ac perfectæ ſunt: inprimis hodie, ubi propagatione opus non eſt, & ubi ipſi Chriſtiani imperium tenent, cujus præcipue jura ſunt bellum, & judicium, adeoque ubi ſumma virtus eſt tueri & animas, & corpora omnium.

Additio.

„ Ego præcipuam cauſam, cur Patres „ Chriſtianis prohibuerint militiam, & judi- „ cia, fuiſſe puto, quod utroque caſu Sacra- „ menti vinculo ſe obſtringere debuerint Im- „ peratoribus. At Sacramenta illa per deaſtros, vel per genium Principis fiebant: „ quod cum idololatriam involveret, merito „ Chriſtianis interdictum fuit, non tanquam „ res minus perfecta, ſed tanquam res juri „ naturæ contraria. *Vid. inf. L.* 2. *c.* 13. „ §. 11. *Conſ. omnino Oſiander in obſ. ad h. l.* „ ubi exemplum Baſilidis jurare nolentis re- „ fert ex *Euſebio Lib.* 6. item Polycarpi, „ qui ideo juramentum per genium Principis „ detrectavit, *quia illi voci inerat falſi nu-* „ *minis ſenſus. Grot. ad Matth.* Atque hanc „ rationem Tertullianus diſertis verbis alle- „ gat in libro de Idololatria, cujus verba re- „ fert Auctor *infra n.* 3.

„ Hoc autem intelligendum eſt 1. de iis „ Chriſtianis, qui militiam, vel magiſtra- „ tum appetebant: non de iis, qui jam actu „ militabant, vel magiſtratum gerebant; in „ illis enim ratio Sacramenti præſtandi ceſſa- „ bat. Unde videmus plures tum milites, „ tum magiſtratus manſiſſe, qui Chriſtianiſ- „ mum amplexi ſunt, *vid. ſupra* §. 7. *n.* 5. „ 9. & 10. atque ita optime diſtinguit Ter- „ tullianus *apud Auctorem h. n.* 1. Sed & 2. „ videmus, plures quoque Chriſtianos mili- „ tiam ſecutos eſſe mutata juramenti formu- „ la, uti conſtat ex *Vegetio de re mil. L.* 2. „ *c.* 5. *vid. d. c.* 18. §. 11. Certiſſimo indicio, „ militiam per ſe non eſſe malam, ſed im- „ probari ſaltem ob formulam Sacramenti. „ Idem quoque de magiſtratu dicendum.

Magnam vim habere ſolet, tum uſus ſequens, tum prudentum auctoritas] „ Plenius „ hoc Auctor explicavit in *proleg.* §. 49. & §. 51.

Neque enim probabile eſt] „ Magna eſt „ auctoritas eorum, qui ſuis quique tempo- „ ribus pietatis, & doctrinæ fama inter Chri-

„ ſtianos floruerunt, neque gravis cujnsdam
„ erroris notati ſunt: Nam & hi quæ dicunt
„ magna aſſeveratione, & quaſi comperta,
„ momentnm non exigunm habere debent
„ ad interpretanda quæ obſcura videntur in
„ ſacris litteris: eoque majus, quo & plu-
„ rium apparet conſenſus, & propius acce-
„ ditur ad primæ puritatis tempora, cum
„ nec dominatus adhuc. nec coitio ulla pri-
„ mitivam veritatem adulterare potuit: quæ
„ ſunt verba Grotii in *prol.* §. 1.

Dicta quædam veterum Chriſtianorum] "
„ Juſtinus de Chriſtianis ait, *non pugnamus*
„ *in hoſtes*, *vid. Grot. in not. ad* §. 8. *n.* 1.
„ unde ex concilii Meldenſis ſententia arma
„ ſumere, & intercedere inter milites, nefas
„ erat clerico: & illi qui in bello cadebant,
„ ſepultura privabantur, vid. *Cauſ.* 23. *q.* 5.
„ & 8. *per tot.* Ambroſius ait, *Non pila*
„ *quærunt ferrea, non arma Chriſti milites*,
„ *vid. Teſm. h. lit. g.* Athenagoras inquit,
„ Chriſtianos adverſus ſua rapientes judicio
„ non contendere, *apud Grot. h. n.* 4. ubi
„ & alia exempla.

2 *Privatam quorundam ſententiam non pu-*
blicam Eccleſiarum] " Imo hæc publica ec-
„ cleſiarum ſententia erat, pro illo rerum
„ ſtatu & a bello, & a judiciis abſtinendum
„ eſſe.

Et docere quiddam magnificentius] Imo omnes primæ eccleſiæ doctores perfectionem eodem gradu inculcabant, atque in eo eorum conſiſtebat officium.

Origenes] " Multa hic ſingularia docuit,
„ eumqne Chiliaſmi auctorem eſſe, conſtat:
„ Præterea ex malo intellectu verborum
„ Chriſti, *ſunt quidam eunuchi, qui ſe ipſos*
„ *caſtraverunt propter regnum cælorum*, vi-
„ rilia ſibi violenter ſuſtulit. *Euſeb.* 6. *c.*
„ 2. & 8. *Niceph.* 8. 5. Varia fata ſcri-
„ ptoris hujus vide apnd *Socratem hiſt. eccl.*
„ 6. *c.* 7. 9. 11. 12. *Voet diſp. theol. P. I.*
„ *pag.* 452. *Vincentium Lyrinenſ. in commo-*
„ *nitor. c.* 23. & 24 *vid. Zigl.* & *Teſm. h.*

Tertullianus] " Hic cum Chriſtianæ do-
„ ctrinæ profeſſionem in nimia morum ſe-
„ veritate, atque auſteritate unice collocaret,
„ eo tandem inclinavit, ut ex aſperioris vi-
„ tæ cultu judicium de dogmatibus ipſis fer-
„ ret, & ex eo fidei ſinceritatem metiretur.
„ *Baron. ad ann. c.* 1. *n* 10. Hinc Zigle-
„ rus ex Hieronymo refert, contigiſſe ut ad-
„ verſus eccleſiam texeret volumina, de pu-
„ dicitia, de perſecutione, de injuriis, de
„ Monogamia &c.: unde Montaniſtarum hæ-
„ reſeos ſuſpectus fuit. *Zigl. d. l.*

Ut bella juſta, & ordinata inter homines ge-
rantur, ſi quando id jubeat neceſſitas] " Ap-
„ paret igitur, eum non improbare bella, ſed
„ vel abuſum ſaltem, vel ſaltem in Chriſti-
„ anis ſub Imperatoribus gentilibus militan-
„ tibus: idque merito, ob allegatam ante ra-
„ tionem.

Quæ militiæ adverſatur] " Nec ſine ra-
„ tione: quia ſcil. ſacramento gentilibus ſe
„ obſtringebant, quod idololatriæ ſpecies e-
„ rat. At quia ratio illius ſacramenti præ-
„ ſtandi ceſſabat in iis, qui militabant ante
„ baptiſmum, merito hos ab illa prohibitio-
„ ne excipit.

Qui poſt Baptiſmum nomen dant militiæ]
„ Illi enim non amplius jurant per genium
„ Principis, ſed potius illud, quod per ge-
„ nium Principis præſtitere, ejurant.

Quod ſane minime facturi fuerant] " *vid. ſupra* §. 7, *n.* 5. 9. & 10.

Non magis, quam aruſpices, magi, & alii ve-
titarum artium profeſſores] " Auguſtinus, qni
„ in allegato opere *c.* 20. ſtatnit, *publicas me-*
„ *retrices ad baptiſmum, niſi illa turpitudi-*
„ *ne liberatas, nullam admittere eccleſiam*,
„ rationem hanc præmiſit: *iſte curationis or-*
„ *do eſt, ut baptizandi credant, & a mor-*
„ *tuis operibus agant pœnitentiam, omnium-*
„ *que ſe omnino præteritorum remiſſionem ac-*
„ *cepturos eſſe non dubitent: nec ut peccare li-*
„ *ceat, ſed ut peccaſſe non noceat, ut ſit fa-*
„ *cti remiſſio, non permiſſio faciendi. Vid.*
„ *Zigl. h.*

Quæ vix ferebant militiam exerceri] " Cau- 3
„ ſas has in ſequentibus allegat: 1. Si ri-
„ tus ſuos obſervare non poſſent: unde Ju-
„ dæi apud Joſephum miſſionem petierunt.
„ 2. Si contra Chriſtianos pugnare juberen-
„ tur. 3. Si ſacramentum ab ipſis exigere-
„ tur per deaſtros.

Immunitatem poſtulaſſe] " Atque etiam de-
„ creto publico obtinuiſſe Joſ. Ant. L. XIV.
„ c. 10. §. 13. (*Edit Haverc.*)

Ritus legis ſuæ obſervare poſſent] " In-
„ primis quod victum patrio more quærere
„ non poſſent. ibid. §. 12.

Et quia ſabbatis ferre arma, & magna iti-
nera, cogerentur] " Judæi verba legis capta-
„ re ſolebant, ratione ejus neglecta: huc
„ pertinet opinio Judæorum, quod nefas pu-
„ tarent, diebus ſacris arma arripere. At Mac-
„ cabæorum tempore alia opinio invaluit,
„ *vid.*

Digitized by Google

,, *vid. Cunæus de rep. hebr. L. 2. c. 22.*
Docet idem Joſephus] " Ibid. §. 13.
,, Sententia ibi hæc refertur : *Judæos cives*
,, *Romanos templa judaica habentes , & fa-*
,, *cientes , Epheſi , pro tribunali , religionis er-*
,, *go eſſe immunes a militia , pronunciavi* 12.
,, *Cal. Oct.*
Alibi narrat , cum Judæi Roma excedere
juſſi eſſent &c.] " De qua ejectione *vide*
,, *Tacit.* : 2. *ann.* 85. & *Suet. in Tiber.* 36.
,, occaſionem refert *Joſeph. antiq. L.* 18. *c.*
,, 3. §. 5. quia ſcil. Judæi e patria ob cri-
,, mina ejecti , Fulviæ mulieri nobili perſua-
,, ſerunt , ut legem Judaicam amplecteretur ,
,, & purpuram, ac aurum eccleſiæ donaret ;
,, querelas ideo movebat Fulviæ maritus
,, Claudio amiciſſimus , qui juſſit univerſos
,, Judæos ex urbe pelli.
Quod adverſus populares ſuos pugnandum
,, *haberent*] Ambroſii dictum eſt. *Julianus*
,, *Apoſtata habebat Chriſtianos milites , qui-*
,, *bus cum dicebat , producite aciem pro de-*
,, *fenſione reipublicæ , obediebant illi ; cum au-*
,, *tem diceret , producite arma in Chriſtianos ,*
,, *tunc agnoſcebant Imperatorem cœli* ; *Teſin.*
,, *h.*
Tunc ſcil. cum populares ob patriæ legis
obſervationem periclitabantur] Pugnare contra
,, populares , i. e. ſocios ejuſdem religionis
,, maxime improbatur : at recte hoc Auctor
,, reſtringit ad caſum, ubi injuria arma in eos
,, inferebantur. Secus igitur ſi populares illi
,, hoſtes ſunt , & injuriam inferunt , vel ſi
,, rebelles ſunt. &c.
Perſtantes in patriis inſtitutis] " Joſephus
,, contra Appionem leges Moſaicas commen-
,, daturus , ait : *Lex autem apud nos ſerva-*
,, *tur uſque ad mortem. Nullus vero Judæo-*
,, *rum , neque ſi procul abeat extra provinci-*
,, *am , regem quamvis acerbum ſic metuit , ut*
,, *ultra ullum legis videatur timere præceptum.*
,, *L.* 2. §. 38. (*Edit. Haverc.*)
His periculis ſimilia ſunt] " Ne ſcil. in
,, idololatriæ crimen incidant ; per idola enim
,, jurantes rem illam ſibi ſacram aſſerebant ;
,, ſane cultus ſpecies eſt , per alicujus no-
,, men jurare. *Vid. l.* 2. *c.* 13. §. 11. For-
,, mulam militaris juramenti exhibet *Gelius*
,, *Noct. Att.* 16. *c.* 4. per deaſtros autem id
,, præſtitum fuiſſe, patet ex *Donato ad Sue-*
,, *ton. in Galba c.* 15. Hinc Chriſtiani nec
,, per genium principis jurare licitum eſſe, e-
,, xiſtimabant. Vid. infra *L.* 2. *c.* 13. §. 11.
,, Poſtea tamen milites per ſalutem Principis
,, juraſſe , legimus apud *Veget. L.* 2. *c.* 5. *de*
,, *re mil.*
Ut ſæpe conſilia divina pro præceptis am-
plecterentur] " Sæpius jam monuit Auctor , 4
,, hæc duo confundi. Vid. *prol.* §. 50. *L.* 1.
,, *c.* 1. §. 9. *l.* 2. *c.* 2. §. 6. *n.* 5. At ſæpius
,, quoque notavimus , præcepta Servatoris ni-
,, hil aliud eſſe, quam præcepta moralia , quæ
,, abſque metu pœnæ temporalis negligi poſ-
,, ſunt. Hoc ſenſu omnia Servatoris dogma-
,, ta ſunt conſilia , quia ſcil. non inferunt
,, neceſſitatem juris , nec pœnæ temporariæ
,, in transgreſſores ſtatuuntur.
Conſilii forte eſt , & vitæ ſublimioris ; at non
præceptum] " Si *præceptum* ſumitur pro lege,
,, quæ homines inter ſe obligat , negamus
,, dogmata Chriſti eſſe *præcepta* : ſi ſumitur
,, pro præcepto morali , pro regula perfectio-
,, num , conſilia æque ad præcepta pertinent.
,, Cum vero varii ſint perfectionum gradus ,
,, ea , quæ conſilii ſunt , & vitæ ſublimioris ,
,, ſua non ſunt caritura mercede : *proleg.* §. 50.
Quod plurimi veterum omne juramentum
improbant] " Quos prolixe refutabimus ad
,, *L.* 2. *c.* 13. §. 2. ubi ſimul demonſtrabimus,
,, perfectius omnino eſſe non jurare, ſi cauſa
,, levis ſit : de qua ſola Servator loquitur.
Paulus] " *d. c.* 13. §. 21. *n.* 1.
Præturam recuſo] " Quia ſacramento ſe
,, ſe obſtringere debuiſſet , & quidem per de-
,, aſtros.
Tertullianum] " In *apol. adv. gentes cap.*
,, 46. at alia conditio eſt , ſi quos militia præ-
,, ventos fides poſterior invenit. *Idem de co-*
,, *ron. milit.*
Nec ædilitatem affectat] " Rationem ſpe-
,, cialem affert *Gronovius in not. b* quia lu-
,, dos dare ſolebant ; ludi autem inſtitueban-
,, tur in honorem Deorum. Etenim ædilium
,, officium præcipue in eo conſiſtebat , ut lu-
,, dos ſacros inſtituerent, & procurarent , id-
,, que ſumtibus propriis , ad evitandam ava-
,, ritiæ notam. Sed & præterea ædes ſacras
,, curabant , & de earum ornamentis ſolliciti
,, erant. *Briſſon. antiq. Rom. L.* 7. *c.* 14.
,, Egregie ædilium officium explicat *Cicero in*
,, 7. *ad Verrem. Nunc ſum deſignatus ædilis* ;
,, *habes rationem quid a populo Romano ac-*
,, *ceperim , mihi ludos ſanctiſſimos maxima*
,, *cum cura & cærimonia Cereri , Libero, Li-*
,, *beræque faciendos : mihi Floram matrem po-*
,, *pulo , plebique, Romano ludorum celebritate*
,, *placandam : mihi ludos antiquiſſimos , qui*
,, *primi Romani ſunt nominati , maxima cum*

,, *dignitate, ac religione Jovi, Junoni, Mi-*
,, *nervæque eſſe faciundos: Mihi ſacrarum*
,, *ædium procurationem &c. eſſe commiſſam.*
,, Vid. *Briſſ. ant. rom. l. 7. c. 24. & 25.*

Sed ita ut ſimul navigaturum neget] " Scil.
,, lucri, aut bellandi cauſa (ſecus ſi navigatio
,, ſit neceſſaria) nam id quoque etſi injuſtum
,, non ſit, perfectioni excellentiori repugnat;
,, verba ejus *in lib. de juſt. c. 17.* hæc ſunt:
,, *Cur naviget juſtus, aut quid petat ex aliena*
,, *terra, cui ſufficit ſua? cur autem bellige-*
,, *ret, ac ſe alienis furoribus miſceat, in cu-*
,, *jus animo pax perpetua cum hominibus ver-*
,, *ſetur? ſcilicet peregrinis mercibus, aut hu-*
,, *mano ſanguine delectabitur, qui non lucrum*
,, *ſciat appetere, cui ſufficit victus, & non*
,, *modo ipſe cædem facere, ſed intereſſe facien-*
,, *tibus, ac ſpectare ducat nefas. Gron. &*
,, *Teſm. b.*

A ſecundis nuptiis quam multi veterum de-
,, *hortantur*] " Tertullianus digamos pec-
,, catores vocavit, Athenagoras adulteros,
,, Clemens Alexandrinus fornicatores: ſed &
,, legibus pœnas in ſecundas nuptias ſtatu-
,, tas fuiſſe, legimus *Nov. 22. c. 20. & 24.*
,, *Nov. 2. pr. & in f. Nov. 6. L. 3. L. 5.*
,, *C. de ſec. nupt. Diſt. 15. 22. Diſt. 16. 3.*
,, *Conf. Socrat. hiſt. eccl. 5. c. 21. Auguſtin.*
,, *ep. 125.* Oſiander *in obſ. h. l.* probat, non
,, eſſe laudabile conſilium ab illis dehortari,
,, tum 1. quia Paulus *Rom. VII.* diſerte do-
,, cet, ceſſare omne vinculum interveniente
,, morte. Tum 2. quia ſi uſtio urgeat, peri-
,, culoſum eſt abſtinere a ſecundis nuptiis, &
,, contaminare corpus, peccare, & remedium
,, in ſcriptura præſcriptum non amplecti, quo
,, cavetur peccatum; Tum 3. quia lege po-
,, tius exigitur ſecundarum nuptiarum ample-
,, xus: qui enim dixit, ſatius eſt nubere, quam
,, uri, *1. Cor. VII.* ille præcipit in caſu u-
,, ſtionis conjugium. Addo 4. leges Impera-
,, torum Chriſtianorum non ſimpliciter im-
,, probaſſe ſecundas nuptias, ſed proſpexiſſe
,, ſaltem, & merito, liberis prioris matrimo-
,, nii, quia degenerare plerumque affectus pa-
,, ternus, & maternus ſolet contractis ſecun-
,, dis nuptiis. Unde omnes pœnæ ſecundarum
,, nuptiarum ceſſant, ubi liberi ex priori ma-
,, trimonio non ſuperſunt. *Nov. 22. c. 26.*
,, *Vide omnino jus meum controv. part. 2.*
,, *lib. 3. tit. 2. q. 10.*

Ita nullius legis neceſſitate a nobis exigun-
,, *tur*] " Unde ſequitur, Patrum effata im-
,, probare militiam non legis neceſſitate, ſed
,, quia perfectius eſt a bello abſtinere, injurias
,, pati. &c.

A D §. X.

N O N *deſunt nobis ſcriptores*] Auctor ex 1
ipſis Patribus probat, capitalia ſupplicia, &
bella a Chriſtianis licite poſſe uſurpari: quin
ipſius eccleſiæ teſtimonio, utpote quæ nun-
quam milites a baptiſmo rejecit, imo Mar-
tyrii honore eos donavit.

Et quæ inde pendent bella] ,, Probato enim
,, pœnas capitales recte exerceri, ſimul pro-
,, batur bellum aliquod licite geri, quia pœ-
,, næ hic poſcuntur a pluribus, qui rei fieri
,, non poſſunt, niſi acie vincantur. *Vid. Grot.*
,, *ſupra §. 7. n. 13.*

Sentiant a Chriſtianis licite poſſe uſurpari]
,, Adde Auguſtin. *in Lib. 1. cont. fauſt.*
,, *L. 22. c. 74. & in ep. 5. 54. & 201.*
,, Chryſoſtomum *in Serm. ad patr. fidel.*
,, *apud Grot. ſupra §. 7.* Juſtinum *apol. II.*
,, *apud Grot. in not. ad d. §. 7.* Cypria-
,, *num in c. 23. qu. 5. c. 45.* Hieronymum,
,, & Haymonem apud *Teſm. ad d. §. 7. lit. d.*

Vivam ſubditis legem] ,, Omnis lex ita vo-
,, catur, *L. 8. ff. Juſt. & jur.* & Cicero
,, ait, magiſtratum legem eſſe loquentem,
,, legem autem mutum magiſtratum *3. de leg.*
,, *1. add. Xenoph. Inſt. Cyr. I. p. 219. apud*
,, *Teſm. b.*

Et præmio affecturum bonos, pœnis malos]
,, In eo enim totum officium magiſtratus
,, conſiſtit.

Et alibi &c. eum, ait, intectis eſſe pedibus]
,, Ad imitationem Apoſtolorum, qui calceati
,, non eſſe debebant. *Matth. X. 10.*

In conſtitutionibus, quæ Clementis Roma-
ni nomen præferunt] ,, De earum enim fide
,, ipſi pontificii dubitant, uti ex Bellarmino,
,, Halloin, *de Ignat. ep. 28. & ſeq.* & Peta-
,, vio probat *Zigl. h.* ubi addit, Uſſerium Ar-
,, chiepiſcopum Armacanum plurimorum
,, errorum eas convincere.

Quæ maximi debet eſſe ponderis] ,, Eſt 2
,, enim hoc vere Chriſtianæ eccleſiæ officium,
,, ea quæ ſibi a Deo tradita ſunt tradere, &
,, eo quo tradita ſunt modo. *vid. prol. §. 51.*

Nunquam a Baptiſmo rejectos] ,, Quo ar-
,, gumento uſus eſt Auctor *ſupra §. 7. n. 5.*
,, *& 9.* in militibus a Johanne Baptiſta, &
,, in centurione a Petro baptizatis.

Si his pareat, admittitor] ,, Militia ergo
,, non improbatur in Chriſtiano.

Chriſtianorum militum precationibus]
,, *Claud. de Conſul. Honor. 340. Joh. Zonaras*
,, *in-*

,, *in vita M. Aurelii*, *Niceph. L.* 4. *c.* 12.
,, *Euſeb. L.* 5. *c.* 5. *Vid. Teſm. b.*

3 *Eundem cum cæteris martyribus honorem ab Eccleſia acceperunt*] ,, Martyrii autem glo-
,, riam ex re illicita conſequi non potuiſſent.

Tres Pauli comites] ,, Milites (qui dulo
,, Cæſaris inducti ſacrificarunt idolis) pœni-
,, tentes, ſeque ad murtem offerentes, occide-
,, re noluit Julianus, *ne honorem Martyrii*
,, *adipiſcerentur. Sozom. L.* 8. *c.* 17.

Etiam priusquam Imperatores Chriſtiani eſſent] ,, Nam ſub Chriſtianis Imperatoribus
,, id dubium non erat, quia licita tunc fuit
,, militia; ceſſabat enim ibi ſacramenti
,, ratio.

4 *Cum plerumque de ipſis Chriſtianis eſſet judicandum*] *Vid.* §. *præc. n.* 3. Verior eſt ratio, quod tunc temporis Chriſtiani maxime vacaverint ſacris, inprimis cum gentiles ſecularibus præeſſent, eaque curarent: indeque cura ea Chriſtianis neceſſaria non eſſet. Hodie ergo,ubi ſecularia quoque a Chriſtianis curanda ſunt, ratio illa ceſſat.

Leges Romanæ duriores erant, *quam lenitas Chriſtiana patiatur*] ,, Imo mitiſſimas leges
,, Romanorum fuiſſe,teſtatur *Livius l.* 1. *c.* 2.
,, ibi: *gloriari licet*, *nulli gentium mitiores*
,, *placuiſſe pœnas*, & fate ntur JCti Chriſtiani.
,, *vid. Laut. comp. pag.* 1.

Silaniani Senatusconſulti] ,, Imo SCtum
,, illud, quo ſtatuitur, ut ſi quis domi ſuæ
,, occiſus eſſet, de ſervis, quotquot ſub eo-
,, dem tecto eſſent, quæſtio haberetur, om-
,, neſque ſupplicio afficerentur, iniquum
,, non eſſe, probat *Zigl. in not. b.*, quia in
,, magna illa copia ſervorum ad omne facinus
,, promptorum, nulla domus tuta eſſe po-
,, tuiſſet, niſi periculo capitis ſui cuſtodiam
,, domino, tam a domeſticis, quam ab extra-
,, neis ſervis præſtare coacti fuiſſent, ut loqui-
,, tur JCtus in *l.* 1. §. 28. *ff. ad Sctum Silan.*
,, inprimis cum reſtrictum maxime ſit illud
,, SCtum, & loquatur ſaltem de dominis vi,
,, non clam occiſis, *l.* 1. §. 17. & *ſeq. ad*
,, *SCtum Silan.*, & de ſervis, qui ſub eodem
,, tecto, i. e. in eadem diæta fuerunt, ita ut
,, audire vociferantem potuerint, *d. l.* 1.
,, §. 26. *ſeq.* ſecus ergo, ſi vel ſervi procla-
,, maſſent, vel ipſi vulnerati fuerint. *d. l.*
,, 1. §. 29. *ſeq.*

,, Equidem porro durum admodum in le-
,, gibus Romanis videtur, quod ſervus non
,, niſi per tormenta teſtimonium dicere queat,
,, *tot. Tit. ff.* & *C. de quæſt.* Verum nec id
,, in genere obtinuit, ſed ſaltem in certis
,, cauſis, & perſonis, *per text. expr. in l.*
,, 8. *ff. quæſt.* Nimirum 1. ubi capitale, &
,, atrocius crimen in ædibus, in quibus ſervi
,, habitabant, commiſſum eſt, nec veritas
,, aliter explorari, & inveſtigari potuit, *d.*
,, *l.* 8. Uti in cauſis adulterii, tributorum,
,, inceſtus &c. *l.* 1. §. 18. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6.
,, *l.* 17. *ff. l.* 1. *C. de quæſt.* 2. In cauſis pe-
,, cuniariis, ubi de ipſo facto ſervi quæreba-
,, tur, quud plerumque in ſervis hæreditariis
,, occurrebat, ſi nimirum ipſe ſervus depoſi-
,, ti, vel commodati &c. nomine aliis aliquid
,, præſtitit. *l.* 15. *C. quæſt.*, vel ſi ipſe res ge-
,, rendas ex hæreditate detinebat, *l. fin. C.*
,, *de quæſt.*, vel de falſo inſtrumento quære-
,, batur. *l.* 10. *C. de quæſt.* modo is, qui
,, ſervum quæſtioni ſubjici deſiderat, juret de
,, calumnia. *l. f. C. quæſt. l.* 1. *C. juram.*
,, *propt. calumn.* 3. Si de ipſius ſervi domi-
,, nio quærebatur, *l.* 58. §. 2. *ædil. Edict.*,
,, vel judex de fide generis inſtrui voluit,
,, *l.* 18. §. 4. *ff. de quæſt.*

,, Cum enim his omnibus caſibus de præju-
,, dicio tertii quæratur, nec veritas aliter
,, haberi poſſit, ſervo, cujus viliſſima eſt
,, conditio, non creditur, nec fides ei ha-
,, betur, niſi per tormenta de rei veritate
,, teſtetur, *Conf. l.* 11. *C. de admi.* Sane cum
,, jus vitæ, & necis dominis in ſervos com-
,, petat, mirum non eſt, tam faciles fuiſſe
,, Romanos ſervis quæſtioni ſubjiciendis.

,, Præterea inter leges duriores refert Teſ-
,, marus eam, quæ ſtuprare virginem jubet,
,, priusquam ſupplicio afficiatur, eumque
,, in finem allegat *Tac. ann.* 5. *c.* 9. At lex
,, talis univerſalis numquam lata fuit, ſed
,, inter crimina Tiberii allegato loco recenſe-
,, tur, quod in liberos quoque Sejani ſæ-
,, vire juſſerit: quia enim inauditum habeba-
,, tur, virginem triumvirali ſupplicio, i. e.
,, laqueo affici, prius a carnifice vitiari voluit,
,, & juſſit, Sejani filiam. Idque ideo factum
,, eſſe, interpretes notant, ut compreſſa, de-
,, virginataque mulier videretur, cum alias
,, impubes ultimo ſupplicio affici non potuiſ-
,, ſet. *Lipſ. in not. ad d. c.* 9., ubi id exem-
,, plo pueri ex *Dione l.* 47. probat, qui ut
,, proſcribi poſſet, togam virilem ſumere
,, juſſus eſt.

Non ideo deſierunt capitalia ſupplicia]
,, Nec bella, utpote quæ plurima geſſit
,, Conſtantinus.

De parricidis culeo inſuendis] ,, Antiquiori-
,, bus temporibus pœna in parricidas ſtatuta
,, non fuit, quia putabant veteres, neminem
,, mortalium

Digitized by Google

,, mortalium tale facinus perpetraturum. *Ci-*
,, *cero pro Roſc. Am.* 25. *Quintil. decl.* 321.
,, Pœnam autem culei jam ante Conſtantinum
, notam fuiſſe, patet ex *Cic. dict. orat n.* 26.
,, Pœna in eo conſiſtit, qood reus virgis cæ-
,, ſos, ſacco coriaceo, cum gallo, cane,
,, vipera, & ſimia in mare abjiciendus ſit,
,, § 6. *Inſt. publ. jud. l.* 9. *ff. L. Pomp. de parric.*
,, qoæ pœna hodieque obſervatur, niſi quod
,, animalia amoveantur. *Laut. Comp. Tit. de*
,, *parric. Conf. Juvenal.* 8. 214. & 13. 155.

Plurimos habuit Chriſtianos] ,, Pleroſque
,, gentilium Principes milite Chriſtiano oſos
,, eſſe, tradit *Euſeb. l.* 5. *c.* 5. *L.* 8. *c.* 4.
,, *Sozom. L.* 5. *c.* 17. *vid. Teſin. b.*

Et Labaro] ,Vexilli ſpecies fuit, teſte
,, Prudentio *apud Gronov. b.* Et Fortunat.
,, *Hymn.* 3. *de cruce*

Vexilla regis prodeunt,
Fulget Crucis myſterium.

,, Idque aliis auctoritatibus probat B. Pa-
,, rens *in Jur. publ. c.* 13. §. 9., ubi de hoc
,, labaro ita pergit: *Nomen Labari apud Vege-*
,, *tium, & Modeſtinum non exſtat, qui*
,, *tamen Conſtantino M. recentiores ſunt, ut*
,, *adeo Græcis tantum uſurpatum videatur.*
,, *Nazianzenus id a* Labore *deducit;*
,, *Baronius græco-latinum facit, quaſi laboris*
,, ὅρος, *i. e. finis. Gothofredus, aliique eo refe-*
,, *runt tit. C. de præpoſ. labor., ubi tamen*
,, *labores nihil aliud ſunt, quam fabricæ,*
,, *ſeu opificia bellica, l.* 1. *l.* 3. *C. de princ.*
,, *ag. in reb. l.* 1. *C. præpoſ. ag. Barbaram*
,, *vocem eſſe, vel incerta ejus elocutio pro-*
,, *bat; nam Sozom. d. l.* 1. *c.* 4. λάβωρον
,, *vocavit. Prudent. d. l. labarum, ille pro-*
,, *ducta, hic correpta media; ſi conjicere li-*
,, *cet, nata vox videtur a ſigno, vel clamore*
,, *militari: ubi enim laborari clamatur, eo*
,, *ſigno inferri ſolent. Ita & Sozom. d. c.* 4.
,, *ait: Semper hoc ſignum ante ordines ſuos*
,, *præmittebat (Conſtantinus M.) &* καμνούσαις φάλαγξιν, *laborantibus legionibus,*
,, *præſto in præliis eſſe voluit: & referunt,*
,, *quacunque parte acclamatum eſſet laborare*
,, *aciem, ea illatum fuiſſe hoc ſignum: Ex*
,, *incondito itaque hoc clamore militari nata*
,, *forte vox labarum.* Hocusque B. Parens.

,, Ante inferios ævum nunquam apud anti-
,, quos ſcriptores Labari mentio fit, teſte
,, Beyerlink *in theatro vitæ humanæ voc. Laba-*
,, *rum;* Nam Tertulliani tempore nondum
,, cognitam fuiſſe illam vocem, vel exinde
,, apparet, quia in ejus Apologia *c.* 16. non
,, Labari, ſed vexilli, & Cantabri nomina
,, leguntur. Atque eam ſententiam probat
,, *Baron. in annal. tom* 1. *ad an.* 312. *c.* 5.
,, Cæterum de hoc labaro vide *Nic. Tullerum*
,, *L.* 2. *Miſc. c.* 1. *Gregor. Nazianz. orat.*
,, 3. *in Julian. c.* 60. *Cujac. L. XI. obſ.*
,, *c.* 28. *Euſeb. L.* 1. *vit. Conſt. M. c.* 25.

Et per majeſtatem] ,, Sunt qoi putant,
,, priora verba, quæ per Deum ſunt prolata,
,, habere vim jurisjurandi, poſteriora vero
,, habere ſaltem vim ſimplicis affirmationis,
,, *vid. Teſm. b.* Verum ex iis, quæ infra
,, *L.* 2. *c.* 13. dicentur, apparebit, jora-
,, mentum verum eſſe quoties adjicitur aſſer-
,, tioni, vel promiſſioni res ſacra, nobis-
,, que inviolabilis; quid vero poſt Deum ma-
,, gis nobis colendum eſt, quam Princeps,
,, qui imaginem Dei refert? Unde pœna
,, quoque perjurii contra pejerantem per
,, Principem obtinet. *l.* 2. *C. de jurejur.*

Qui aut Conſtantinum ab omnibus omnino 5
,, *capitalibus ſuppliciis, & bello*] ,, Firmiſſi-
,, me igitur concluditur ex hoc argumento,
,, bella, & capitalia ſupplicia Evangelio
,, non eſſe contraria, quia Epiſcopi tunc
,, temporis viventes id退 monituri fuiſſent.

Et minime diſſimulantes eorum &c.] ,, Con-
,, ſtantini enim tempore omnes fere patres
,, Concilii Nicæni vixere. *vid. Thomas Inſt.*
,, *jur. div. l.* 3. *c.* 3. §. 64.

Qualis & Theodoſii tempore fuit Ambro-
ſius] ,, Quam acriter, & publice increpave-
,, rit Ambroſius magnum illum Theodoſium,
,, repellendo eum a liminibus eccleſiæ, vi-
,, dere eſt apud Theodoricum *Hiſt. eccl.* 5.
,, *c.* 17. & 10. *Sozom.* 725.

Qui Sermone VII. ita ait] ,, Plora ex Pa-
,, tribus loca huc collimantia relata ſunt *in c.*
,, 23. *q.* 1. *c.* 4. *q.* 3. *c.* 5. & *paſſim.*

Interpoſitis precibus ſuis avertiſſe pœnas, 6
præſertim capitales] ,, Auguſtinus *epiſtola* 53.
,, hanc quæſtionem tractat, an fas ſit epiſco-
,, pis pro reis intercedere: eamque affir-
,, mat, modo juſtitia ſalva maneat. *Vid.*
,, *Tesm. b.*

Ut qui ad Eccleſiam confugiſſent] ,, Idem
,, privilegiom templis gentilium tributum
,, fuit. De templo Epheſino id teſtantur *Stra-*
,, *bo l.* 14. *Cic. in Verr.* 3., De Minervæ
,, templo *Thucid. I.* De Neptuni templo
,, *Plutarch. in Pompeio.*, De Gallorum an-
,, tiquorum templis, *Aymon. Monachus de*
,, *geſt. Fran. l.* 2. *c.* 4. *l.* 3. *c.* 21. *Add. Corn.*
,, *nep. in Themiſt. c.* 8. & *Ageſil.* 4. *Curt.*

,, *l.* 4.

,, *l.* 4. *c.* 4. *Arrian.* 2. *n.* 148. *Appian. bell.*
,, *Mitth. n.* 175. & 185. &c. *Vid. Chriſtin.*
,, *vol.* 1. *D.* 55. *V.* 2. *D* 47. *Teſm. b.*, &
,, quæ de aſylis tractantur *infra l.* 2 *c.* 21.
,, §. 5.

Ut circa Paſcha] ,, Sed excipiontur diſer-
,, tis verbis illi, qui criminis rei ſunt, quod
,, remitti non poteſt: uti ſacrilegii, ſtupri,
,, inceſtus, raptus, maleficii, homicidii,
,, parricidil &c. *d. l.* 3. *de epiſcopali audientia.*
,, Unde recte Teſm. *in not b.* improbat con-
,, ſuetudinem Judæorum, qui ſceleratiſſimos
,, quosque hoc die clauſtris eximebant.
,, *Matth.* 17. *v.* 15. *Joh.* 18. 39. Sane aram
,, non profuiſſe criminum reis in veteri teſta-
,, mento, probabimus *infra L.* 2. *c.* 21. §. 5.

Signa hæc eſſe Chriſtianæ bonitatis] ,, Per-
,, fectionis enim ſpecies inſignis eſt miſereri
,, miſerorum; modo crimen non inde in-
,, feratur.

*Non omnia judicia capitalia damnantis ani-
mi*], Nec enim ideo hæc privilegia ſibi ar-
,, rogant eccleſiæ, quod capitalia judicia im-
,, probent; ſed quod eccleſiam jurisdictioni
,, ſeculari exemtam putent, ex qua avocari
,, nemo, nec criminis reus poſſit.

Exceptionibus quibusdam temperabantur]
,, Hinc Petrus de Ferrariis in praxi *Tit.* 52.
,, *n.* 47. ait, jura iſta Canonica facta eſſe
,, ſine ratione, & ad beneplacitum, imo
,, & contra jus divinum; atqoe hac ratione
,, id confirmat: *ſi enim Deus noluit tolerare*
,, *ementes*, & *vendentes in eccleſia*, *ſed eos*
,, *ejecit*; *quanto magis non vult receptari in*
,, *ejus eccleſia latrones*, & *homicidas.* Sane
,, jus divinum illis ſaltem aſylum præbet,
,, qui ſine dolo homicidium commiſere,
,, *vid. Seld. I. N. L.* 4. *c.* 2., & *infra L.*
,, 2. *c.* 21. §. 5.

7 *Objiciunt &c. Canonem Synodi Nicænſis*]
Ubi punitur ille, qui ſe immiſcet ſeculari-
bus negotiis, & bello. Reſp. 1. agitur ibi
de illis, qui ſacris initiati redeont ad ſtatum
ſecularem. 2. Agitur ibi de relapſis ad gen-
tiliſmum. *vid. n.* 8.

Ita ut aliqui & pecuniam darent, & *bene-
ficiis militiam repeterent*] ,, Deficiebant ni-
,, mirum a Conſtantino Chriſtiani facti, re-
,, vertebantur ad Licinium gentilem; quod
,, ſine apoſtaſia fieri non potuit, & ideo im-
,, probatur merito ſuo. *vid n ſeq.*

Hi decem annis jaceant, *poſt triennii audi-
tionis tempus*] ,, Quatuor fuere gradus pœ-
,, nitentiæ in veteri eccleſia, *Caſaub. in Ba-
,, ron. exerc.* 16. *n.* 43. *Salmaſ. in epiſt. ſimpl.*
,, *verin. nom. p.* 113. *Vid. Gron.* & *Teſm.*
,, *in not. b* Concilium hic reſpicit ad ſecun-
,, dum, & tertium gradum, qui ſunt *au-*
,, *dientium*, & *ſubmittentium.*

Hi tempus definitum omnino impleant]
,, Quia veram pœnitentiam nondum egere.

Mentio temporum Licinii] ,, Licinius fuit 8
,, Imperator orientis, uti Conſtantinus occi-
,, dentis: hie illi ſororem Conſtantiam in
,, matrimonium dedit, & pax fuit per quin-
,, quenniom; cum vero Licinius contra pa-
,, cta, & edicta in Chriſtianos ſæviret, cau-
,, ſam Chriſtianorum bello defendit Conſtan-
, tinus, Liciniumque vicit, qui tandem
,, Theſſaloniæ interfectus eſt.

*Reditus ad militiam ſub Licinio non patebat,
niſi per fidei chriſtianæ abnegationem*] ,, Adeo-
,, que non niſi per novom ſacramentum, &
,, per ſacrificia idolis facienda; quæ vera
,, apoſtaſia eſt.

Prior ille actus] ,, Quo cingulum militis
,, depoſuerunt.

Gravius etiam puniuntur] ,, Imo pœna
,, non ſtatuitur, ſed diſciplina eccleſiæ gra-
,, viorem pœnitentiam imponit.

De omni militia interpretari] ,, Quaſi is,
,, qui ſemel cingulum militiæ ſub Conſtantino
,, depoſuit, militiam apud eundem repetere
,, non poſſit.

An ad militiam redire] ,, Certiſſimo indi-
,, cio, reditum ad militiam ſalva fide nihil
,, illiciti continere.

Leonis Epiſtolam] ,, Eſt hic Leo I. Magnus 9
,, dictus, qui ab anno Chr. 440. ſedit annos
,, 21. vir doctus, cujus varia ſcripta hodie
,, leguntur. *Gutbberlet. chronol. p. m.* 175.

Contrarium eſſe eccleſiaſticis regulis, *poſt
pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſecula-
rem*] ,, Loquitur Leo de perfectionis majoris
,, gradu, quia negari nequit, bellum ſine
,, omni injuria geri non poſſe.

Canones Apoſtolici vulgo appellantur] ,, Qui
,, falſi ſunt, ac ſpurii, etſi multa utilia ibi
,, inveniantur, *vid. diſt.* 16. *c.* 1. Zieglerus
,, notat hic, communem eſſe ſententiam,
,, canones illos collectos fuiſſe poſt concilium
,, Antiochenum, quia illius canones illis ſæ-
,, pe interſeruntur. *Whittak. Contr.* 1. *q.* 9.
,, 16. *c.* 12. *Parker de polit. eccl. l.* 2. *c.* 13.
,, Conf. infra *l.* 2. *c.* 5. §. 14. *n.* 2. & 4.
,, & *proleg.* §. 31.

Ne quis Epiſcopus &c. militiæ vacet]
,, Loquitur igitur de clerico milite, quod
,, merito improbatur: Nam officium eorum
,, conſiſtit in docendo, inſtruendo, propa-

„ ganda fide, quod cum militia, ejusque „ cura vix ſubſiſtere poteſt.

Qui cleri honorem non ſperarent] „ Quia „ ibi tota ratio ceſſabat; neque enim docendi „ officium ipſis injunctum eſt.

10 *Aut magiſtratus attigiſſent, aut munera bellica*] „ Neutrum enim absque vi exerce- „ tur, a qua abhorret eccleſia.

Seculares curas adminiſtret] „ Quod in- „ primis in præſenti rerum ſtatu cavere opor- „ tet. Thuanus lib. XXIII. ait: *Regni legi- „ bus prudenter a majoribus proſpectum eſt, „ ne ſacris addicti, & Pontifici obnoxii, „ ſummam rerum in Gallia teneant. Ea de „ cauſa olim Joanni Dormanio Bellovacorum „ Epiſcopo, ac Franciæ Cancellario, ademta „ ſigilla a Johanne, quod in Cardinalium „ collegium adoptatus duobus dominis ſervire „ non poſſet. Ob eandem cauſam Joannem „ Balvam, & Thomam Volſæum Cardina- „ les a Lud. XI, & Henr. VIII. Anglo- „ rum rege male multatos eſſe, quod per eos „ magnas calamitates regnis utriusque impor- „ tatas, conſtaret: Venetum Senatum, qui „ merito omnis civilis prudentiæ officina vocari „ debet, id diligenter cavere, apud quem „ ſacris initiati nullam reipublicæ partem at- „ tingunt.*

Sub Conſtantino] An. Chr. 314. *Pictet. de* 11
la Religion chret. part. 2. p. m. 448. *pr.*

Tunc agnoſcebant Imperatorem cœli] „ Cui „ magis obtemperandum eſt, quam Impera- „ tori terræ.

Quas ſanguine innocentium cruentare, ne- 12
fas ducimus] „ Adeoque Chriſtiani gerebant „ bella, quæ neceſſariam defenſionem in- „ ferebant.

Quo facto conſervemus tibi, ſi hanc Deo „ noſtro non exhibemus], „ Unde proverbium: „ *Wer GOtt nicht treu iſt, kan auch denen „ Menſchen nicht treu ſeyn.* (*Deo infidelis, „ nec hominibus fidelis eſſe poteſt.*) Conſtan- „ tini hæc vox fuit apud *Euſeb. in vit. Conſt. „ L.* 1. *c* 16. Idque Hormisdas quidam abne- „ gare Chriſtianiſmum juſſus, regerebat regi „ apud *Theodor. Hiſt. Eccl. L.* 5. *c* 38.

Excuſatos habentes eos], „ Imo non tantum „ excuſatos habentes, ſed & maxime lau- „ dantes.

CAPUT III.

Belli partitio in publicum, & privatum Summi imperii explicatio.

I. *Belli diviſio in publicum, & privatum.*

II. *Non omne bellum privatum, poſt judicia conſtituta, illicitum eſſe jure naturali, defenditur; additis exemplis.*

III. *Ac ne jure quidem Evangelico; cum ſolutione objectionum.*

IV. *Belli publici diviſio in ſolenne, & minus ſolenne.*

V. *An bellum ſit publicum, quod geritur auctoritate magiſtratus ſummam poteſtatem non habentis; & quando.*

VI. *In quibus rebus conſiſtat poteſtas civilis.*

VII. *Quæ poteſtas ſit ſumma.*

VIII. *Refellitur ſententia, quæ ſtatuit, ſummam poteſtatem ſemper eſſe penes populum: & ſolvuntur argumenta.*

IX. *Refellitur ſententia, quæ ſtatuit ſemper mutuam ſubjectionem regis, & populi.*

X. *Ad veram ſententiam recte intelligendam adhibentur cautiones: prima eſt de diſtinguenda vocum ſimilitudine in re diſpari:*

XI. *Secunda de diſtinguendo jure, & modo habendi jus.*

XII. *Oſtenditur, quædam imperia ſumma haberi plene, id eſt alienabiliter:*

XIII. *Quædam non plene:*

XIV. *Quædam non ſumma plene, id eſt alienabiliter, haberi.*

XV. *Aſtruitur dicta diſtinctio ex diſcrimine dandi tutoris in regnis.*

XVI.

XVI. *Summam poteſtatem non tolli promiſſione etiam ejus, quod nec naturalis, nec divini ſit juris.*

XVII. *Summum imperium dividi interdum per partes ſubjectivas, aut potentiales.*

XVIII. *Male tamen hoc colligi ex eo, quod reges acta quædam ſua niſi à cœtu aliquo probentur, rata eſſe nolunt.*

XIX. *Alia quoque exempla quædam male huc trahi.*

XX. *Vera exempla.*

XXI. *Summam poteſtatem habere poſſe qui inæquali fœdere teneatur: cum ſolutione objectionum:*

XXII. *Et qui tributum pendat:*

XXIII. *Et qui feudi lege teneatur.*

XXIV. *Diſtinctio juris, & exercitii; cum exemplis.*

I. 1. + BElli prima, maximeque neceſſaria partitio hæc eſt, [a] quod bellum + aliud eſt privatum, + aliud publicum, + aliud mixtum. Publicum bellum eſt, + quod auctore eo geritur, [1] qui jurisdictionem habet: + privatum, quod aliter: + mixtum, quod una ex parte eſt publicum, ex altera privatum. Sed de privato, quod [2] antiquius, primum videamus.

a Syl. verbo bellum I. n. I.

2. Bellum aliquod privatum licite geri, quantum jus naturæ attinet, ſatis apparere, arbitror, + ex iis, quæ ſupra diximus, cum oſtenſum eſt, ut quis injuriam etiam vi à ſe arceat, + juri naturali non repugnare. Sed forte putet aliquis, id ſaltem + poſt conſtituta [3] judicia publica non licere: + quanquam enim judicia publica non à natura, ſed à facto ſunt humano, cum tamen multo ſit honeſtius, & ad quietem hominum conducibilius, [4] ab eo cujus nihil interſit rem cognoſci, quam homines ſingulos, [5] + nimium ſæpe amantes ſui, [6] quod jus putant id manu exſequi, + tam laudabili inſtituto obſequendum, ipſa dictat æquitas, & ratio naturalis. Paulus [b] JC. + *Non eſt ſingulis concedendum quod per magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi. Hinc eſt*, inquit [a] Rex Theodoricus, [c] *quod* + *legum reperta eſt ſacra reverentia, ut* [7] *nihil manu, nihil proprio ageretur impulſu; quid enim à bellica confuſione pax tranquilla diſtat, ſi per vim litigia terminantur?* [d] + Et *vim* vocant leges, *quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per judicem repoſcit.*

b L. Non eſt. de R. J. 176.

c Caſſ. l. IV. Var. epiſt. 10.

d L. Exſt. 13. D. quod metus.

II.

GROTII.

a *Rex Theodoricus*] Eundem vide in Edicto cap. X. & CXXIV.

GRONOVII.

1 *Qui juriſdictionem*] Abutitur vocabulo, & id ita accipit generaliter, ut & imperium comprehendat. *Sen.* de clem. 1, 1. *quæ nationes funditus excidi, quas transportari, quibus libertatem dari, quibus eripi, &c. quæ ruant urbes, quæ oriantur, mea juriſdictio eſt.* Cic. 2. agr. 36. *ut ſub veſtrum jus, juriſdictionem, poteſtatem, urbes, nationes, provincias, terrarum denique orbem ſubjugaretis.* Alioqui & juriſdictio aliquando ſine poteſtate gladii eſt.

2 *Antiquius*] Quippe quod jam geſtum ſit ante reſpublicas conſtitutas, cap. 1. §. 2. n. 1.

3 *Judicia publica*] Ex quo perſonæ publicæ lectæ ſunt, quibus ſolis datum ut jus adminiſtrarent, & rerum capitalium vindices eſſent. Eſt autem inter judicia publica inſigne de vi & vi armata. §. 8. *Inſt. de publ. jud.*

4 *Ab eo, cujus nihil*] Cujus ipſius res non agitur, ut poſſit bona fide medius, & neutrarum partium eſſe, nec propriæ cauſæ reſpectu corrumpatur.

5 *Nimium ſæpe amantes*] *Pindarus* apud *Gregor. Nazianz.* 3. in Julian. p. 96. τὸ οἰκεῖον πάθος. *Salluſt.* Cat. 51. neque enim cuiquam mortalium injuriæ ſuæ parvæ videntur.

6 *Quod jus putant*] In qua opinione ſæpius decipiuntur.

7 *Nihil manu*] Vi privata.

II. 1. Certe + quin reſtricta multum ſit ea, quæ ante judicia conſtituta fuerat licentia, dubitari non poteſt. + Eſt tamen ubi locum nunc quoque habeat, + nimirum [8] ubi ceſſat judicium: + nam lex vetans ſine judicio ſuum conſequi, + intelligi commode debet, ubi copia eſt judicii. Ceſſat autem judicium [9] momentanee, aut continue. [b] + Momentanee ceſſat, ubi expectari judex non poteſt ſine certo periculo, aut damno; + Continue vero, aut jure, aut facto. Jure, ſi quis verſetur in [10] + locis non occupatis, + ut mari, ſolitudine, inſulis vacuis, [a] + & ſi qua alia ſunt loca, in quibus nulla eſt civitas: facto, + ſi ſubditi [11] judicem non audiant, + aut [12] judex aperte cognitionem rejecerit.

a Molin. Diſp. 100. §. Dubium vero.

2. Quod diximus, etiam poſt judicia conſtituta naturali juri non repugnare omne bellum privatum, + etiam ex lege Judæis data intelligi poteſt; ubi ſic per Moſen Deus loquitur, Exod. XXII, 2. *Si in effoſſione deprehenſus fur ita percutiatur, ut moriatur, ne reus cædis eſto percuſſor: ni jam dies illuxerit, tunc enim reus cædis erit.* Omnino enim videtur hæc lex, tam accurate diſtinguens, + non ſolum [13] impunitatem inducere, + ſed jus etiam naturale explicare; + neque fundari in peculiari aliquo [14] mandato divino, + ſed in communi æquitate: unde alias etiam gentes id ſequutas, videmus. Notum eſt illud XII. Tabularum, [b] haud dubie [c] ex veteri jure Attico profectum: + *Si nox furtum faxit, ſi im aliquis occiſit, jure cæſus eſto.* + Sic inſons omnium, quos novimus, populorum legibus judicatur, qui adverſus aggreſſorem armis vitam periclitantem defenderit: qui tam manifeſtus conſenſus teſtimonium præbet, + nihil in eo eſſe, quod naturali juri adverſetur.

b Macrob. Saturnal. 1, 4.

III. 1. + De jure divino voluntario perfectiore, Euangelico ſcilicet, + plus eſt difficultatis. Quin Deus, + cui plus juris eſt in vitam noſtram, + quam nobis ipſis, + potuerit à nobis patientiam eo usque exigere, ut etiam privatim in periculum adducti, occidi deberemus potius, quam occidere, ego non dubito. + An autem voluerit nos eo usque obſtringere, id eſt quod inquirimus. Solent pro affirmante ſententia adferri duo loca, [c] quæ ſupra adduximus, ad quæſtionem generalem: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· *Ego autem dico vobis:* + *Ne reſiſtite injuriam facienti.* Matth. V, 39. & Rom.

c L. I. c. II. §. VIII. n. 3. & n. 12.

GROTII.

b *Momentanee*] *Servius* ad X. *Æneidos*: (℣. 419.) *Injecere manum Parcæ. Traxerunt debitum ſibi. Et ſermone uſus eſt juris; nam manus injectio dicitur, quoties nulla judicis auctoritate rem nobis debitam vindicamus.*

c *Ex veteri jure Attico*] *Solonis* verba: (apud *Demoſthen.* Orat. adverſus *Timocrat.* pag. 476. *Ed. Baſil.* 1572. Εἰ μέν τις μεθ' ἡμέραν ὑπὲρ πεντήκοντα δραχμὰς κλέπτοι, ἀπαγωγὴν πρὸς τοὺς ἕνδεκα εἶναι. εἰ δέ τις νυκτὸς ὅ τι, ἂν κλέπτῃ, τοῦτον ἐξεῖναι καὶ ἀποκτεῖναι. *Si quis de die quod plus quinquaginta drachmis valeat, furetur, eum jus ſit ad undecim viros deduci: quod ſi quis noctu vel minimum quid furetur, eum liceat vel occidere.* Adde quæ 11. libro infra dicentur, cap. 1. §. 12.

GRONOVII.

8 *Ubi ceſſat judicium*] Sic excuſabant ſcelerata Octaviani initia adulatores aulæ: neceſſitudine reipubl., in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum. *Tacit.* 1. ann. 9.

9 *Momentanee*] Ad tempus, aut perpetuo.

10 *Locus non occupatis*] Quæ nemo in ditionem ſuam vindicavit.

11 *Judicem non audiant*] Si per rebellionem, ſeditionem, diſſidium inteſtinum ſit juſtitium.

12 *Judex aperte*] Quo prætextu Cæſar invaſit piratas. *Vellej.* 2, 42.

13 *Impunitatem inducere*] Excuſare, & connivere, ſi quis tale fecerit quippiam, ſed prorſus jus dare faciendi.

14 *Mandato divino*] De qualibus ſupra 2, 2.

GRO-

Digitized by Google

Rom. XII., 19. μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί: ubi Latina verſio habet, + *non vos defendentes, chariſſimi.* Tertius autem locus eſt in illis Chriſti verbis ad Petrum: [a] *Repone gladium tuum in vaginam;* + *nam quicumque acceperint gladium, gladio peribunt.* + Addunt his nonnulli Chriſti exemplum, qui pro inimicis ſit mortuus, Rom. V, 8. 10.

a *Matth.* XXVI, 52.

2. + Neque deſunt inter Chriſtianos veteres, qui bella quidem publica non improbaverint, ſed defenſionem privatam putarint vetitam. Ambroſii loca pro bello ſupra [b] attulimus. Auguſtini multo etiam plura ſunt, & clariora, omnibus nota. At idem Ambroſius dixit: [c] *Et ideo fortaſſe Petro duos gladios offerenti, Satis, dicit;* [15] *quaſi licuerit usque ad Euangelium, ut ſit in lege* [16] + *æquitatis eruditio, in Euangelio* [17] + *veritatis.* Idem alibi [d]: *Chriſtianus etiamſi in latronem armatum incidat, ferientem* + *referire non poteſt; ne dum ſalutem defendit, pietatem contaminet.* [e] Auguſtinus vero: *Legem quidem non reprehendo, quæ tales* (latrones, & alios invaſores violentos) *permittit interfici, ſed* + *quomodo iſtos, qui interficiunt, defendam, non invenio.* + Et alibi: [f] *De occidendis hominibus ne ab eis quiſquam occidatur, non mihi placet conſilium, niſi forte ſit* + *miles, aut publica functione teneatur, ut non pro ſe hoc faciat, ſed pro aliis,* + *accepta legitima poteſtate.* Atque idem ſenſiſſe [g] Baſilium, ex ſecunda ipſius ad Amphilochium epiſtola [d] ſatis apparet.

b *Cap. præced.* §. 10. *num.* 5.
c *Lib.* X. *in Lucam*, c. 22.
d *De Off.* III, *c.* 3.
e *Lib.* 1. *de lib. arb. c.* 5.
f *Epiſt.* 154. *ad Publicolam.* (47. Ed. Bened.)
g *Cap.* 43. & 55.

3. + Sed oppoſita ſententia ſicut receptior eſt, ita verior nobis videtur, [18] + ut talis patientia non ſit in obligatione; jubemur enim in Euangelio proximum amare juxta nos ipſos, + non præ nobis ipſis: imo ubi par malum imminet, non vetamur [e] nobis potius, quam aliis conſulere, ut ſupra [h] oſtendimus auctoritate Pauli beneficentiæ regulam explicantis. + Inſtet forte aliquis, & dicat: etiamſi meum bonum præferre poſſim bono proximi, hoc tamen locum non habere in [19] bonis inæqualibus; quare vitam meam mihi potius deſerendam, quam invaſor permittatur incidere in perpetuam damnationem. Sed reſponderi poteſt, + ſæpe etiam eum, qui impetitur, [20] opus habere tempore ad pœnitentiam, aut probabiliter ita exiſtimare; + & ipſi quoque aggreſſori ante mortem poſſe ad pœnitentiam ſpatium ſupereſſe. + Deinde [21] morali judicio non videri æſtimandum illud periculum, in quod ipſum ſe quis conjiciat, & unde ſe poteſt eximere. 4. Cer-

h *Cap. præced.* §. 8. *n.* 9.

GROTII.

d *Satis apparet*] Adde Concilii Aurelianenſis canonem, citatum à *Gratiano* c. ult. cauſa XIII. qu. II.

e *Nobis potius, quam aliis conſulere*] *Caſſiodorus* de Amicitia: [vel potius *Petrus Bleſenſis*, cui liber ille à Viris Doctis vindicatur.] *Sane nullus aliquo præcepto, vel aliqua ratione tenetur ſalutem animæ proximi perditione animæ ſuæ, aut corporis ejus liberationem, citra ſpem perpetuæ ſalutis, proprii corporis interitu procurare.*

GRONOVII.

15 *Quaſi licuerit*] Interpretatur antehac & ad iſtum diem, dum ſtant Moyſis cærimoniæ, licuiſſe; nunc autem poſtquam Euangelium annuntiari cœpit, ſiſti uſum gladii. Cavillatur in vocabulo *Satis*, quod & ſignificat, *Non plus*, &, *Non ultra.*

16 *Æquitatis*] Quid liceat communi jure.

17 *Veritatis*] Quid verum, & juſtum ſit Chriſtianis. [In *Edit. Pariſ.* 1569. col. 1782. legitur: *bonitatis perfectio.* J. B.]

18 *Ut talis patientia*] Ut nemo teneatur, aut neceſſe habeat pati, ſe indefenſum occidi.

19 *Bonis inæqualibus*] Ut patientis bonum eſt ſervare vitam fragilem, & mortalem; aggreſſi non perire inter peccandum, & ſic cum præſenti vita etiam ſpem futuræ, atque æternæ perdere.

20 *Opus habere*] Non ſic ſe affectum ſentire, ut repente vitam dimittere poſſit, cum ſpe ſalutis æternæ.

21 *Morali judicio*] Quod diverſum à naturali

Digitized by Google

4. Certe Apoſtolorum aliqui ad ultimum uſque tempus, Chriſto vidente, & ſciente, + videntur iter feciſſe armati gladio; + quod & alios Galilæos è patria urbem verſus properantes ob infeſtas latronibus vias factitaſſe, ex Joſepho [a] diſcimus: + qui & de [22] Eſſenis innocentiſſimis hominibus idem prodidit. Hinc enim factum eſt, ut cum diceret Chriſtus, tale tempus imminere ut gladii comparandi cauſa vel veſtis vendenda eſſet, Lucæ XXII, 36. + ſtatim Apoſtoli reſponderint, in ſuo comitatu duos eſſe gladios; erant autem in eo comitatu nulli præter Apoſtolos. Tum vero illud ipſum, + quod dixit Chriſtus, quanquam + præceptum revera non continet, ſed [23] + proverbium eſt, ſignificans graviſſima pericula imminere, ut clare oſtendit + oppoſitio primi temporis, quod tutum, ac proſperum fuerat; commate 35. eſt tamen tale, + ut ſumptum appareat ex eo, quod fieri ſolebat, quodque Apoſtoli licitum cenſebant.

a Bell. Jud. Lib. II. Cap. 12.

5. Recte autem à Cicerone [b] dictum eſt: *Gladios habere certè non liceret, ſi uti illis nullo pacto liceret.* Illud vero, + *Ne reſiſtite injuriam facienti*, [24] + non magis univerſale eſt, quam quod ſequitur, + *Date omni petenti*; quod tamen exceptionem admittit, + dum ne nimium nos prægravemur: + imo iſti præcepto de dando nihil adjicitur quod vim habeat reſtringentem, ſed ex ſolo ſenſu æquitatis adſtringitur; cum præceptum de non reſiſtendo ſuam habeat adjunctam explicationem per exemplum alapæ; + ut intelligatur tum demum præciſe nos obligare, cum ea impetimur injuria, quæ aut alapa ſit, aut [25] alapæ par: + nam alioqui rectius fuerat dicere, *Ne reſiſtite injuriam facienti, ſed vitam profundite potius, quam armis utamini.*

b Orat. pro Milon. c. 4.

6. In verbis ad Romanos, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, omnino ἐκδικεῖν [26] non tuendi, + ſed ulciſcendi habet ſignificationem, ut & Judith. I, 12. & II, 1. Luc. XVIII, 7. 8. XXI, 22. 2. Theſſ. I, 8. 1. Petr. II, 14. Rom. XIII, 4. 1. Theſſ. IV, 6. Idque ipſa verborum connexio manifeſte oſtendit: præceſſerat enim, *Ne rependatis ulli malum pro malo*: + hæc autem eſt ultionis, non defenſionis deſcriptio. Et monitum ſuum fulcit Paulus Deuteronomii [c] loco, [27] + ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, ubi in Hebræo eſt לי נקם, quo ultionem ſignificari tum vocis proprietas indicat, + tum ipſa loci ſententia, quæ defenſionem intelligi non patitur.

c XXXII, 35.

7. Quod

rem æſtimante ex ſeſe; non ex adjuncta cauſa, quæ vitioſam eam, aut probabilem reddit. Judicium morale interpretatur rem, non eſſe rem eam, cujus nomine vocatur, ſi vitium habet adjunctum. Hoc igitur judicio periculum, in quod quis ultro ſe conjecit, & ex eo ſe eximere poteſt, periculum non putatur hactenus, ut alter illi potius, quam ſibi parcere debeat. Judicio morali res non eſſe æſtimatur id, quod eſt, propter adjunctum vitium. Tale ſignificat *Cicero* lib. IV. famil. IV. *Quando effugi ejus offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur, me hanc remp. non putare*, hoc eſt, me judicio morali hanc remp., quæ ſub Cæſare eſt, putare non eſſe rempublicam, ſed tyrannidem.

22 *Eſſenis*] Secta Judæorum, ut & Phariſæi erant, & Sadducæi: ſed iſti omnium ſeveriſſimi, & continentiſſimæ diſciplinæ. *Joſeph.* Antiq. 18, 2.

23 *Proverbium*] Sermo ὑπερβολικὸς & figuratus.

24 *Non magis univerſale*] Sine exceptione accipiendum.

25 *Alapæ par*] In qua plus ſit contumeliæ, quam noxæ, aut periculi.

26 *Non tuendi, ſed ulciſcendi*] Nam ἐκδικεῖν utrumque ſignificat, & *tueri*, & *ulciſci*. Unde *Ecdici* defenſores civitatum. *Plin.* 10. epiſt. III. Hoc ſecutus eſt vetus interpres, cum illud debuiſſet.

27 Ἐμοὶ ἐκδίκησις] *Mihi vindicta; ego rependam.*

GRO-

7. Quod [a] vero Petro dictum eſt, continet quidem prohibitionem utendi gladio, + ſed non in defenſionis cauſſa, neque enim ſe opus habebat defendere: + jam enim dixerat Chriſtus de diſcipulis: *Sinite hos abire: idque ut impleretur ſermo, quem dixerat: Ex iis, quos dediſti mihi, non perdidi quemquam*, Joan. XVIII, 8. 9.; + neque Chriſtum, nam defendi nolebat. Ideo apud Joannem [b] hanc cauſam interdictioni ſubjicit, *An non bibam poculum, quod dedit mihi Pater?* com. II. & apud [c] Matthæum ait, *Quomodo ergo implerentur ſcripturæ, quæ dicunt ita oportere fieri?* + Ulciſcendi ergo animo Petrus, ut erat fervidus, non defendendi ferebatur: adde quod arma ſumebat in eos, qui nomine publicarum poteſtatum adventabant, quibus an ullo caſu reſiſtere liceat, peculiaris eſt quæſtio [d] infra à nobis peculiariter tractanda. Quod autem adjicit Dominus, *Omnes, qui gladium acceperint, gladio peribunt*, + aut proverbium eſt, ex vulgi uſu deſumtum, quo ſignificatur + ſanguinem ſanguine elici, + ideoque [28] armorum uſum periculo nunquam vacare: aut quæ Origenis, Theophylacti, Titi, & Euthymii ſententia eſt, indicat, + non eſſe quod nos Deo præripiamus ultiònem, quam ipſe ſuo tempore ſatis ſit exacturus; + plane quo ſenſu in Apocalypſi dicitur XIII, 10. *Qui gladio occidit, eum gladio occidi oportet: in hoc ſita eſt ſpes, & patientia ſanctorum.* Quicum convenit Tertulliani illud: [e] *Adeo ſatis idoneus* [29] *patientiæ ſequeſter Deus: ſi injuriam depoſueris penes eum, ultor eſt; ſi damnum, reſtitutor eſt; ſi dolorem, medicus eſt;* + *ſi mortem, reſuſcitator eſt: quantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem?* + Simulque his Chriſti verbis vaticinium videtur ineſſe de pœnis, quas à ſanguinariis Judæis erat exacturus gladius Romanorum.

[a] Vid. ſup. n. 1.

[b] Cap. XVIII. 11.

[c] XXVI. 34.

[d] De qua inf. c. IV. §. 6.

[e] De Patient. c. 15.

8. + Ad Chriſti exemplum, qui pro inimicis mortuus dicitur, reſponderi poteſt, + Chriſti facta omnia quidem virtutis eſſe plena, & quæ, quoad ejus fieri poteſt, + imitari laudabile ſit, + & ſuo præmio non cariturum; + non tamen omnia ejusmodi eſſe, + ut aut ex lege veniant, + aut legem faciant. Nam quod Chriſtus pro inimicis, atque impiis eſt mortuus, id non fecit ex lege aliqua, + ſed ex ſpeciali quaſi pacto, & fœdere inito cum Patre; qui ſi id faceret, non modo ſummam ei gloriam, ſed & gentem in æternum duraturam + promiſit, Eſaiæ LIII, 10. Alioqui eſſe hoc factum quaſi ſingulare, + & cui vix quicquam reperiatur ſimile, oſtendit Paulus Rom. V, 7. Et Chriſtus nos animam noſtram periculis objicere jubet, + non pro quibusvis, + ſed pro ejusdem diſciplinæ conſortibus, 1 Joan. III, 16.

9. + Quæ vero ex Chriſtianis ſcriptoribus allatæ ſunt ſententiæ, + partim videntur conſilium magis, & ſublimis propoſiti commendationem, quam diſtrictum præceptum continere; + partim privatæ ſunt ipſorum, non communes

GRONOVII.

28 *Armorum uſum*] Quale *Homeri* Οδυσσ. π. 294. αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. Quod ſic reddit *Valerius Flaccus* lib. 5. Argonaut. 540. *Namque virum trahit ipſe chalybs.*

29 *Patientiæ ſequeſter*] Sequeſter eſt, apud quem res controverſæ poſſeſſionis deponitur, & cuſtodiæ mandatur. Vide ad *Taciti* ann. 3, 71. Sic facit Deum patientiæ ſequeſtrum, & injuriam ſuam penes eum ſeponit, qui ob divinum præceptum accepta injuria, abſtinet vindicta, & eam arbitrio cœleſti remittit, & committit.

GRO-

munes totius Eccleſiæ. Nam in canonibus antiquiſſimis, + qui Apoſtolici dicuntur, communione is demum privatur, + qui in rixa primo ictu adverſarium occiderit, [a] διὰ τὴν προπέτειαν αὐτοῦ. [f] *ob nimium calorem.* Et hanc ſententiam ipſe etiam Auguſtinus, [b] quem in contrariam partem adduximus [c] probare videtur Quæſt. LXXXIV. in Exodum.

[a] *Can.* LXIV.
[b] Vid. etiam *c. ſi vero. de ſent. excom. &c. ſignificaſti. de homicidio.*
[c] *Supra n. 2.*

IV. 1. + Publicum bellum + aliud eſt ſolenne ex jure gentium, aliud minus ſolenne. Solenne quod hic voco, plerumque juſtum dici ſolet + eo ſenſu, quo juſtum teſtamentum codicillis, + juſtæ nuptiæ 30 ſervili contubernio opponuntur: non quod non liceat & codicillos facere ei, qui velit, & ſervo ſecum mulierem [ff] habere in contubernio; + ſed quod teſtamentum, & nuptiæ ſolennes 31 peculiares quoſdam ex jure civili effectus habeant: + quod notari utile eſt; multi enim, + voce juſti male intellecta, + damnari putant ut iniqua, aut illicita, bella omnia, quibus illa juſti appellatio non convenit. + Ut bellum ſolenne ſit ex jure gentium, duo requiruntur; primum + ut geratur utrimque auctore eo, qui ſummam poteſtatem habeat in civitate: deinde, + ut 32 ritus quidam adſint, de quibus agemus ſuo loco. [d] + Hæc quia conjunctim requiruntur, ideo alterum ſine altero non ſufficit.

[d] *L.* III. *c.* 3. §. 4. §. 5. *ſeq.*

2. Bellum autem publicum minus ſolenne + poteſt & ritibus illis carere, & geri in privatos, & auctorem habere 33 magiſtratum quemvis. + Et ſane ſi citra leges civiles res ſpectetur, + videtur omnis magiſtratus, ſicut ad tuendam plebem ſibi creditam, + ita ad exercendam juriſdictionem, ſi vis occurrat, jus habere belli gerendi. Sed quia ex bello tota civitas in periculum venit, + ideo ferme omnium populorum legibus cautum eſt, ne bellum geri poſſit niſi auctore eo, qui ſummam in civitate poteſtatem habeat. + Exſtat lex talis Platonis [e] ultimo de legibus. + Et in Romano jure majeſtatis teneri dicitur, [f] qui injuſſu Principis bellum geſſerit, delectumve habuerit, exerci-

[e] *Pag.* 955. B.C.Tom. II. *Ed. H. Steph.*
[f] *L.* 3. *D. ad l. Jul. majeſt.*

GROTII.

[f] *Ob nimium calorem*] *Ambroſius* libro X. in Lucam: *O Domine, cur me emere jubes gladium, qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem vetas promi? niſi forte ut ſit parata defenſio, non ultio neceſſaria.* (Cap. 22.)

[ff] *Habere in contubernio*] Imo inter cives erant quædam matrimonia non juſta, non juſti liberi. *Paul.* Sent. lib. II. tit. XIX. L. Si uxor 13. D. ad L. Juliam de Adulteriis; ſic & libertas quædam non juſta. *Seneca* de vita beata, c. XXIV. *Suetonius* Octavio, c. XL. [Locus *Pauli* ICti malè heic adducitur, quaſi in eo eſſet exemplum *matrimonii non juſti*, eo ſenſu, quo intelligit Auctor: & ipſe infra, in Not. ad Lib. II. Cap. V. §. 15. *num.* 1. ſuſpicatur, latere additamentum *Aniani*. Sed vide ibi eximium Editorem *Jurisprudentiæ Antejuſtinianeæ*, Clar. SCHULTINGIUM. Circa *Uxorem injuſtam*, de quâ in *L.* 13. *D. Ad Leg. Jul. de Adult.* & alibi, varias Interpretum ſententias collegit, & expendit CHR. ULRIC. GRUPEN, *De Uxore Romana*, Cap. VII. §. 9. pag. 338, *& ſeqq.* Quod ſpectat *Libertatem non juſtam*, conſule TORRENTIUM, in locum *Suetonii* laudatum: JUST. LIPSIUM in *Tacit.* Annal. XIII, 27. & Eruditiſſimi NOODTII Comment. in *Digeſt. Tom.* II. Op. *pag.* 21. *J. B.*

GRONOVII.

30 *Servili contubernio*] Servorum proprie non ſunt *nuptiæ*, ſed *contubernium*; & nupta ſervo non *uxor*, ſed *contubernalis*. *M. Seneca* contr. 21. in contubernium deducta ſervi domina eſt. l. 14. §. 3. D. de ritu nupt. l. 12. 33. D. de inſtruct. vel inſtrum. leg. Contubernales quoque ſervorum, id eſt uxores. *Petronius* cap. 56. *Contubernalis mea mihi faſtum facit.*

31 *Effectus peculiares*] Teſtamento datur, & adimitur hæreditas, non codicillis. l. 2. & pen. Cod. de *codicil.* Nuptias ſequitur patria poteſtas, non contubernium.

32 *Ritus quidam*] Ut fiat rerum repetitio, & illis negatis indicatur. 3, 3.

33 *Magiſtratum quemvis*] Non maximum, vel ſummum neceſſario exigit.

GRO-

exercitum comparaverit. [34] + Injuſſu populi dixerat lex Cornelia lata à L. Cornelio Sylla. In Juſtinianeo Codice exſtat [a] conſtitutio Valentiniani, & Valentis; *Nulli prorſus nobis inſciis, atque, inconſultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur.* Huc pertinet [g] illud Auguſtini: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes principes ſit.*

3. Sicut autem omnia dicta, + quantumvis univerſalia, [35] æquitatem recipiunt interpretem, + ita & hæc lex. [b] + Nam primum, quin [36] ei, qui juriſdictioni præeſt, liceat per apparitores ſuos vi cogere paucos imparentes, (aa) + quoties ad eam rem copiis majoribus opus non eſt, + nec periculum imminet civitati, + dubitari nequit. Rurſum, + ſi ita præſens ſit periculum, ut tempus non ferat eum conſuli, qui ſupremum in civitate jus habeat; hic etiam + neceſſitas exceptionem porriget. + Hoc jure uſus L. Pinarius præſidio Ennæ in Sicilia præfectus, [c] cum certo ſciret oppidanos ad Carthaginenſes defectionem moliri, cæde in eos facta, Ennam retinuit. + Extra talem neceſſitatem ad vindicandas injurias, quas Rex perſequi negligit, jus bellandi [37] oppidanis in civitatibus dare auſus eſt Franciſcus Victoria: ſed ejus ſententia merito ab aliis repudiatur.

V. 1. At quibus eventibus jus armorum movendorum eſſe magiſtratibus minoribus conſtat, + an bellum tale publicum ſit dicendum, diſſentiunt juris interpretes. Sunt qui ajunt [d]. Sunt qui negant [e]. Sane + ſi publicum non aliud dicimus, quam quod fit [38] jure magiſtratus, + dubium non eſt quin talia bella publica ſint, ac proinde [39] + qui in tali facti ſpecie [40] magiſtratibus ſe opponunt, + in pœnas incidant contumacium adverſus ſupra ſe poſitos. + Si vero publicum ſumitur in excellentiore ſignificatu pro eo, quod ſolemne eſt, + ut ſæpe ſumi extra controverſiam eſt; + non ſunt bella iſta publica, + quia ad iſtius juris plenitudinem, + tum [41] judicium ſummæ poteſtatis,

a Ut armor. uſus inſcio Principe, interdictus ſit, Leg. unic.
b Vict. de jure belli, 9. Molin. diſp. 100. §. *Idem. Vict. Bart. in l. ex hoc jure D. de Juſt. & jur. Bart. de Repræſ. 3. principali ad ſecundam n. 6. Mart. Laud. de bello. q. 2.*
c Livius lib. XXIV. c. 39.
d Ayala de jure belli l. 1. c. 2. n. 7. Sil. verbo bellum. n. 2. ibi, ſufficit etiam.
e Innoc. c. olim de reſt. ſpol. n. 8. &c. ſicut de jurejur. n. 5. Panor. ibid. Bart. ad l. hoſtes. D. de captivis.

GROTII.

g *Illud Auguſtini*] Lib. XXII. c. LXXIV. contra *Fauſtum* citat *Gratianus* c. quid culpatur, 4. cauſa XXIII. quæſt. 1. Apud Hebræos bellum omne, quod non ſpeciali Dei juſſu ſuſcipitur, vocatur מלחמת הרשות bellum poteſtatum.

GRONOVII.

34 *Injuſſi populi*] Quia Sulla ſpeciem libertatis, & ſummi juris penes populum reliquerat. At Marciani, multoque magis Triboniani ævo omnia penes unum principem; populus nullo numero. Hinc inexpiabilis ira Tiberii in Piſonem, ob bellum provinciæ illatum, quamvis ipſe illum in Germanicum ſubornaſſet, *Tacit.* 3. ann. 14.

35 *Æquitatem recipiunt*] Hactenus pro veris admittuntur, quatenus æquum, bonumque patitur.

36 *Ei, qui juriſdictioni*] *Paulus* l. 5. §. 1. D. *de officio ejus, cui jur. m.* Mandata jurisdictione privatis etiam imperium, quod non eſt merum, videtur mandari, quia jurisdictio ſine modica coërcitione nulla eſt. Tribuni plebis, qui veteri jure vocationem non habebant, prenſionem tamen habebant. *Gell.* 13, 12.

37 *Oppidanis*] Videndum an acceperint imperii ſummi partem, aut à principe acceperint privilegium ſe muniendi, ac tuendi, & ſuis viribus aliquid copiolarum ad defenſionem alendi, quemadmodum civitates liberæ imperii Germanici. Dein adverſus externos facilius feras, ſi ſint in limite poſiti, quam adverſus ejuſdem regni membra.

38 *Jure magiſtratus*] A perſona publica officium ſuum curante pro populo.

39 *Qui*] Subjectorum.

40 *Magiſtratibus*] Velut delectum habentibus, pecunias exigentibus: & cætera parantibus.

41 *Judicium ſummæ*] Decretum Principis, Ordinum, Populi.

(aa) Hinc *L.* 68. *D. De rei vindicat.* dicitur, eum, qui reſtituere juſſus, Judici non paret, *manu militari*, *officio Judicis*, cogendum. Qua de re vide Viros Eruditiſſimos, & Juris peritiſſimos, JAC. GOTHOFREDUM in Cod. Theodoſ. *L. unic. de Offic. Jud. milit.* & Ampliſſ. BYNCKERSHOEK, *Obſervat.* III. 14. *J. B.*

teſtatis, + tum alia requiruntur. Neque me movet, quod etiam in tali contentione ſoleant h 42 res auferri obſiſtentibus, + ac militibus etiam concedi a. + Nam id belli ſolemnis non ita proprium eſt, ut non alibi etiam locum habere poſſit b.

2. Sed & illud accidere poteſt, ut + in imperio late patente i inferiores poteſtates + belli inchoandi + conceſſam habeant poteſtatem : quod ſi fit, jam ſane cenſendum erit, bellum geri + ex vi ſummæ poteſtatis; nam quod faciendi quis alii jus dat, + ejus ipſe auctor cenſetur.

3. Illud magis controverſum, 43 + an ubi tale mandatum non eſt, ſufficiat

a Livius d. loco. *b Vict. n. 9. Cajet. ſec.ſec. qu. 40. art. 1. Silv. verbo bellu n.p.1. n. 3. Lorca diſp. 50. n. 12.*

GROTII.

h *Res auferri, obſiſtentibus*] Juriſconſultis in hanc rem productis poſſunt addi *Franc. Aret.* conſ. XIV, n. 7. *Gail.* 1. de Pac. publica, c. 11. numer, 20. Cardinalis *Tuſchus* pract. quæſt. LV. litera B. verbo Bellum. numer. 10. *Gæddæus* conſ. Marp. XXVIII. numer. 202. & ſequentibus.

i *Inferiores poteſtates belli gerendi habeant poteſtatem*] Vide legem Friderici Imperatoris apud *Conradum* Abbatem Uſpergenſem. [De hac Lege vide quæ habet *J. Hertius*, in Diſſert. *De ſuperioritate territoriali*, §. 31. *Comment. & Opuſcul.* Tom. II. pag. 266. *& ſeqq.* Adde exempla alia, quæ ego adtuli in *Vindiciis juris Societatis Belgicæ* ad Commercia Indicana, Gallicè ſcriptis, *Cap. ult. J. B.*]

GRONOVII.

42 *Res auferri*] Pignora capi, mulctæ, coërcitiones, damna inhiberi.

43 *An ubi tale mandatum non eſt, ſufficiat quoque conjectura voluntatis*] Auctor abſolute negat; non videtur autem omnino negandum, ſed diſtinguendum inter bellum propulſandum, & inferendum: nam quin præfectus provinciæ, præſertim ſi ei ſubſit aliqua manus militaris, ut ſolet in provinciis limitaneis, jus habeat, ſi à finitimis præfectura ejus vi invadatur, ſine ſpeciali mandato, reſiſtendi, & vi armata vim armatam repellendi, dubitari nequit. Sed ſi finitimi citra bellum hoſtilia parent, puta legatos, aut negotiatores, aut alia de cauſa apud ſe commorantes innoxios vinciant, injuriave afficiant, aut cum hoſtibus fœdus feriant, bellumque minentur, præfecto Provinciæ occupare illos, & ultro bellum inferre non videtur conceſſum, priuſquam de his rebus principem, aut populum ſuum docuerit, & ab eo quid faciendum ſit, mandatum acceperit. Ratio eſt evidens; nam in priore caſu periculum præſens moram non patitur: & generale mandatum cuſtodiendæ partis ſibi commiſſæ videtur etiam includere jus omnis honeſtæ rationis, ſine qua cuſtodia præſtari nequit. Sic L. Pinarius, quum Ennenſes, ubi in præſidio locatus erat, pacti cum Himilcone Pœno de proditione, præſidii, claves portarum ab eo poſcerent, & quum negarentur, vim facturi eſſent, cæſis turbulentis, *aut malo*, inquit *Livius*, *aut neceſſario facinore oppidum retinuit*: additque, Claudium Marcellum Imperatorem nec factum improbaſſe, & prædam Ennenſium militi conceſſiſſe lib. 24, 39. Sic Anicius Gallus prætor Illyrici bellum non decretum geſſit adverſus Gentium Regem. Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum Romæ auditum eſt, inquit *Livius* 44, 32. & tamen nemine contradicente victor triumphavit. In altero caſu valet illud *Terentii*: *Omnia prius conſilio, quam armis experiri ſapientem decet*: nam nec in uno, alterove privato læſo ſummum periculum adit Reſpublica: & poteſt fieri, ut qui offenderunt, meliora docti à vi abſtineant, & rebus repetitis factum purgent, priuſquam ad bellum veniatur. Et in hac cauſa eſſe judicabant Cæſarem Cato, & alii, quum eum dedendum Germanis cenſerent: bella enim ex bellis ſerendo ſine auctoritate populi Romani, non provinciæ ſecuritatem, ſed ſuam gloriam quærere videbatur.

Nec vero jure videtur Auctor reprehendere judicium Ciceronis laudantis Octavium, & Brutum, quod privato conſilio arma in Antonium ceperant. Dicit ille quidem, Senatus, populique judicium exſpectari debuiſſe: diſſimulare factum, an ulciſci vellet, deinde permittendam Senatui, populoque deliberationem fuiſſe, per quos potiſſimum id bellum geri vellent. Hæc recte, ſi ſenatus erat liber, ſi res ferebat moram, ſi Senatus, populique judicium interponi patiebatur Antonius. Sed, ut vere ait *Vellejus*, *torpebat oppreſſa dominatione Antonii civitas.* lib. 2, 11. Et hic inconſulto Senatu populoque moverat arma in Brutum, Galliamque invadendo eandem viam, qua Julius erat uſus, ſibi muniebat ad tyrannidem. Indigniſſima vero conditio eſt bonorum, ſi hi adſtringantur ſolemnibus, nec poſſint agere quidquam, niſi rite & ordine; interea dum omnia divina & humana perturbant mali. Si Senatus & populi judicium exſpectaſſet Brutus, perierat ipſe, & Gallia, antequam Romam quidquam renunciaretur. Erat id tempus, quo vere monebat Brutum *Cicero* lib. 2. epiſt. 7. *Caput autem eſt hoc, quod te diligentiſſime percipere, & meminiſſe velim, ut ne in libertate, & ſalute Populi R. conſervanda auctoritatem ſenatus exſpectes nondum liberi.* Et mox : *voluntas ſenatus*

pro

Digitized by Google

[44] ſufficiat conjectura voluntatis. + Mihi id admittendum non videtur. + Neque enim hoc ſufficit videre, quid [45] hoc rerum ſtatu ſummam poteſtatem habenti, ſi conſulatur, placiturum ſit; ſed hoc magis videndum, quid ille, + ubi res moram fert, + aut dubiam habet deliberationem, ſe inconſulto cupiat fieri, [46] + ſi ea de re lex ferenda ſit. + Nam [47] ut maxime in aliquo facto particulari ceſſet inſpecta particulariter ratio, quæ voluntatem ſummi imperantis movet, non tamen ceſſat ratio ſumta univerſaliter, quæ periculis occurri vult: + quod fieri non poteſt, ſi ejus rei ad ſe magiſtratus quiſque judicium trahat.

4. + Non ergo injuria à legatis ſuis accuſatus fuit [48] Cn. Manlius, [a] quod Pop. Rom. injuſſu bellum Gallo-Græcis intuliſſet: nam quanquam in Antiochi exercitu Gallorum legiones fuerant, tamen pace facta cum Antiocho, + an ea injuria in Gallo-Græcos exſequenda eſſet, + non in Cn. Manlii, ſed in Pop. Rom. arbitrio eſſe debuit. C. Cæſarem, quod bellum Germanis intuliſſet, (bb) + dedi Germanis Cato voluit; credo + non tam jus reſpiciens, quam quod [49] imminentis domini metu vellet urbem liberari. Nam Germani Gallos populi Romani hoſtes adjuverant, + ac proinde non erat quod injuriam ſibi factam quererentur, + ſi modo juſta fuit populi Romani cauſa in Gallos bellandi. At Cæſar contentus eſſe debuit, Germanos Gallia mandata ſibi provincia pepuliſſe, nec Germanos, præſertim cum nullum inde periculum

[a] *Liv. L.* XXXVIII. c. 45. & *ſeqq.*

pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Pertinet huc admonitio Catonis ad Cn. Pompejum filium, relata ab auctore belli Africani cap. 22. *Tuus Pater iſtuc ætatis cum eſſet, & animadvertiſſet remp. ab audacibus, & ſceleratis civibus oppreſſam, bonoſque aut interfectos, aut exilio mulctatos, patria, civitateque carere, gloria, & animi magnitudine elatus privatus, atque adoleſcentulus, paterni exercitus reliquiis collectis, pene oppreſſam funditus, & deletam Italiam, urbemque Romanam in libertatem vindicavit* &c. Quam bene quæſo conſuluiſſent reip., qui vetuiſſent Pompejum eo tempore capere arma, qui juſſiſſent exſpectare judicium populi & ſenatus, qui monuiſſent permittendam Senatui & Populo deliberationem, per quem potiſſimum vellet id bellum geri? (Non poſſum ſatis mirari, qui in mentem venire potuerit Doctiſſimo *Gronovio*, Auctorem noſtrum *abſolute negare*, (ut ait initio Notæ iſtius) *ſufficere* unquam *conjecturam voluntatis*, ut Poteſtas inferior bellum inchoet: quaſi Auctor non diſertè excepiſſet in fine paragraphi præcedentis, caſum, quo *tempus non fert conſuli* Summam Poteſtatem; quod & in ſequentibus non minus claré innuit. Id dudum obſervavimus ad PUFENDORF. noſtrum, *Lib.* VIII. *Cap.* VI. §. 11. J. B.)

44 *Sufficiat conjectura*] Excuſatus ſit præfectus, ſi rem ſtatim gerat, quam probabiliter conjecerit ratam, & gratam principi futuram.

45 *Hoc rerum ſtatu*] In uno tali caſu.

46 *Si ea de re*] Si ſtatuendum ſit quid in perpetuum omnibus ille ſuis velit licere.

47 *Ut maxime in*] Etſi forte, ut nunc eſt, diſſimulaturum principem, & minus moraturum putare poſſimus, quod in perpetuum valere debeat, ob præſentem fructum. (Immo ſenſus eſt: quamvis in hoc vel illo caſu nullum forte incommodum, aut periculum re verâ deprehendatur, ſufficit, quòd ut plurimum, & in univerſum maximum futurum ſit incommodum, & periculum, ſi liceat Poteſtati inferiori, ubicumque illa conſultum judicaverit, inchoare bellum, inconſultâ Summâ Poteſtate. Vide infra, *Lib.* II. *Cap.* XVI, §. 25. n. 1. *J. B.*]

48 *Cn. Manlius*] *Liv. l.* 38, 45. Flor. 2, 11.

49 *Imminentis domini*] Cæſaris, qui ei jam tum viam ſibi ad tyrannidem moliri videbatur.

(bb) Non ideo *Cæſarem* dedi *Germanis*, voluit *Cato*: ſed quòd adverſus fidem datam *Germanos* prælio laceſſiviſſet, eorumque legatos retineri juſſiſſet; ut refert PLUTARCHUS, ex Hiſtorico vetere Latino *Tanuſio Gemino*, Vit. Cæſar. *Tom.* II. p. 718. E. & alibi, pag. 567. B. item APPIANUS, *Excerpt. Legat. Fulv. Urſin.* num. 16. *pag.* 353, 354. quamquam *Cæſar* ipſe in *Commentariis* ſuis colorem huic perfidiæ quærit, *Bell. Gall.* Lib. IV. Cap. XI. & *ſeqq.* Deinde Auctor noſter heic confundit prælium commiſſum adverſus *Uſipetes*, & *Tenchteros*, *antequam Cæſar* primùm ponte *Rhenum* trajiceret, cum victoria ferè biennio poſt de *Treviris* relatâ, & de quâ ipſe agit, *Bell. Gall.* VI, 9. Plura in Notis Gallicis dicemus. *J. B.*

culum immineret, intra ſuos fines bello perſequi, [50] niſi conſulto prius populo Romano. Non ergo Germani jus habebant deditionem poſtulandi; ſed populo Romano punire Cæſarem jus erat, + plane [51] ut Carthaginenſes Romanis reſponderunt. [a] *Ego non, privato, publicone conſilio Saguntum oppugnatum ſit, quærendum cenſeo; ſed utrum jure, an injuria: noſtra enim hæc quæſtio, atque animadverſio in civem noſtrum eſt, noſtro, an ſuo fecerit arbitrio; vobiſcum una diſputatio eſt, licueritne per fœdus fieri.*

[a] Livius lib. XXI. c. 18.

5. + Defendit M. Tullius Cicero factum & Octavii, & Decimi Bruti, qui privato conſilio in Antonium arma ceperant. Atqui, etiam ſi conſtaret meritum hoſtilia Antonium, + Senatus, populique Romani judicium exſpectari debuit, [52] an è republica eſſet diſſimulare factum, an ulciſci: ad pacis venire conditiones, an ad arma procurrere. + Nam jure ſuo, quod ſæpe cum damni periculo conjunctum eſt, uti nemo cogitur. Tum vero etiam, hoſte judicato Antonio, permittenda Senatui, & populo Romano deliberatio fuit, + per quos potiſſimum bellum id geri vellet. Sic [b] Caſſio auxilia ex fœdere petenti reſpondere Rhodii, miſſuros ſe, ſi Senatus juberet.

[b] Appian. Bell. Civ. L. IV. pag. 627. Ed. Steph.

6. Moniti hoc exemplo, & plura occurrent, meminerimus non omnia probare, quæ a quamvis præclaræ famæ auctoribus dicuntur: + ſæpe enim tempori, ſæpe affectibus ſerviunt, & aptant [53] τῷ πέτρῳ ςάθμην. Quare danda eſt opera uti in his rebus defecato utamur judicio, nec quæ excuſari magis, quam laudari poſſunt, temere in exemplum rapiamus, in quo pernicioſe errari ſolet.

7. Cum vero dictum ſit, + bellum publicum geri non debere, niſi eo auctore, qui ſummam poteſtatem habeat: + & ad hujus rei, + & ad quæſtionis illius, quæ eſt de bello ſolemni intellectum, + atque adeo ad alia multa, neceſſarium erit, + quæ ſit ſumma illa poteſtas, quique eam habeant, intelligere; eoque magis, quia noſtro ſæculo viri eruditi, + quiſque [54] ex uſu magis rerum præſentium, quam ex vero illud argumentum exſequuti, + rem per ſe haud expeditam multo impeditiorem reddiderunt.

VI. 1. + Facultas ergo moralis civitatem gubernandi, + quæ poteſtatis civilis vocabulo nuncupari ſolet, à Thucydide [c] + tribus rebus deſcribitur, cum civitatem, + quæ vere civitas ſit, vocat αὐτόνομον, αὐτόδικον, αὐτοτελῆ. [55] + *ſuis*

[c] Lib. V. Cap 18.

GRONOVII.

50 *Niſi conſulto prius populo Romano*] Ut A. Cornelius Coſſus Dictator inventis inter hoſtes *Circejenſibus & Veliternis*, *Liv.* 6, 13. extremo & 14. & *M. Furius Camillus* trib. mil. c. p. *Tuſculanis* deprehenſis, ibid. cap. 25.

51 *Ut Carthaginenſes*] Simile eſt re, non cauſa. Potuiſſent hoc Romani reſpondere Germanis, ſi Cæſarem dedi poſtulaſſent, non Pœni Romanis: nam Romani non laceſſierant Hannibalem, ut Germani Cæſarem; ſed Hannibal privata libidine violaverat fœdus oppugnando Saguntum. Jure igitur poſcebatur. Reſponſio autem Pœnorum erat mera cavillatio. [Oppugnatione *Sagunti* violatum equidem fuerat fœdus; idque, contra ſententiam Auctoris noſtri, monebimus infra ad *Lib.* II. *Cap.* XVI. § 13. Verum, quum id negarent *Pœni* quamdiu id quærebatur, merito dicebant, ſuam eſſe quæſtionem, & animadverſionem, ſponte, an ipſorum juſſu feciſſet. *J. B.*

52 *An è republica*] Utrum è republica.

53 Τῷ πέτρῳ ςάθμην] Lapidi lineam, vel amuſſim, ut mali menſores, quum lapidem lineæ deberent aptare.

54 *Ex uſu magis*] Ut commodum erat illis principibus, quibus favebant.

55 *Suis legibus*] Legibus, quas ipſi juſſerant, non quas victor rex, aut tyrannus, aut alius populus impoſuit. Judicibus litium forenſium, quos ipſa civitas legit, aut ſortita eſt. Præſidibus Senatus, & Judicum, quos ipſi creaſſent.

GRO-

\+ *ſuis utentem legibus*, + *judiciis*, k + *magiſtratibus.* + Ariſtoteles a tres facit partes in adminiſtranda republica, conſultationem + de rebus communibus, + curam legendorum magiſtratuum, + & judicia: + ad primam autem partem + refert deliberationem de bello, pace, fœderibus faciendis, ac diſſolvendis, + de legibus; + addit de morte, exilio, publicatione, + & repetundis, 56 hoc eſt, ut ego interpretor, + judicia publica, + cum prius judiciorum nomine privata intellexiſſet. Dionyſius b Halicarnaſſenſis tria maxime notat, + jus magiſtratuum creandorum, l jus legum condendarum, & tollendarum, + jus decernendi de bello, ac pace. c + Alibi addit quartum, judicia: Rurſum d + alibi adjicit curationem ſacrorum, + & convocationem comitiorum.

a *Lib.* IV. *Pol.* c. 14. b *Lib.* IV. c. 20. c *Lib.* VII. c. 56. d *Lib.* IX. c. 14.

2. + At ſi quis recte partiri velit, facile quæ huc ſpectant reperiet omnia; ita ut nihil aut deſit, aut redundet. + Nam qui civitatem regit, eam partim per ſe, partim per alios regit. Per ſe autem verſatur, aut 57 circa univerſalia, aut circa ſingularia. + Circa univerſalia verſatur condendo leges, 58 eaſque tollendo, + tam circa ſacra (59 + quatenus eorum cura ad civitatem pertinet), quam circa profana. Ars circa hæc e Ariſtoteli ἀρχιτεκτονική, + architectalis. Singularia, circa quæ verſatur, ſunt + aut directe publica, + aut privata quidem, ſed quatenus ad publicum ordinantur. Directe publica ſunt actiones, + ut pacis, belli, fœderum faciendorum; + aut res, ut 60 vectigalia, + & ſi quæ his ſunt ſimilia: + in quibus comprehenditur & 61 dominium eminens, quod civitas habet in cives, & res civium + ad uſum publicum. Ars circa hæc f Ariſtoteli nomine generis πολιτική, + id eſt civilis, & βουλευτική, conſultatrix. + Privata ſunt res controverſæ inter ſingulos, + quas publica auctoritate dirimi publicæ quietis intereſt. Ars circa hæc eidem g Ariſtoteli δικαστική, judicialis. + Quæ per alterum expediuntur, ea expediuntur 62 + aut per magiſtratus, + aut per alios curatores, + in quibus ſunt & legati. + His ergo in rebus conſiſtit poteſtas civilis.

e *Ethic. Nicom.* VI, 8. f *Ibid.* g *Ibid.*

\+ VII. 1. (cc) + Summa autem illa dicitur, 63 cujus actus alterius juri non ſubſunt, + ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti poſſint reddi. Alterius cum dico, ipſum excludo, qui ſumma poteſtate utitur; + cui voluntatem mutare licet, m + ut & ſucceſſorem, qui eodem jure utitur,

ac

G R O T I I.

k *Magiſtratibus*] Poſſet etiam verti *Vectigalibus*, quomodo accepit Thucydidis Scholiaſtes. Eſt enim vox anceps.

l *Jus legum condendarum, & tollendarum, jus decernendi de bello, ac pace*] *Servius* ad 1. Æneid. (℣. 236.) *Omni ditione. Rectius omni, quam omnis: ut ſignificet omni poteſtate, pace, legibus, bello.*

m *Ut & ſucceſſorem*] Cacheranus Deciſ. pedem. CXXXIX. num. 6.

G R O N O V I I.

56 *Hoc eſt*] Per Synecdochen ſpeciei pro genere, criminalibus, vel capitalibus.

57 *Circa univerſalia*] Univerſum corpus reipublicæ, ſummam rempublicam.

58 *Eaſque tollendo*] Abrogando, ſi commodum reipublicæ impediant, & præſens uſus, neceſſitaſque aliud requirat.

59 *Quatenus eorum cura ad civitatem*] Non ſcilicet ad ſacerdotes, & ipſos curatores, & miniſtros ſacrorum.

60 *Vectigalia*] Commercia, annonæ, opera.

61 *Dominium eminens*] Sic dictum, ut diſtinguatur à dominio privato cujuſque civis in res ſuas, 1, 6.

62 *Aut per magiſtratus*] Ἀρχαιρεσία. Comitia, ordinatio officiorum.

63 *Cujus actus*] Illa ſuperius dicta ſic in manibus habere, atque adminiſtrare, ut quod in illis agas, jubeas, conſtituas, à nemine poſſit infirmari, & reſcindi. *Schelius* de jure imp. p. 132.

(cc) Confer. PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. *J. B.*

Digitized by Google

ac proinde eandem habet poteſtatem, non aliam. Hæc ergo ſumma poteſtas [64] quod ſubjectum habeat, videamus. Subjectum aliud eſt commune, aliud proprium: + ut viſus ſubjectum commune eſt corpus, proprium oculus; + ita ſummæ poteſtatis ſubjectum commune eſt civitas, + quam perfectum cœtum eſſe, ſupra diximus.

2. + Excludimus ergo populos, qui in alterius populi ditionem conceſſerunt, + quales erant provinciæ Romanorum: hi enim populi + non per ſe civitas ſunt, ut nunc quidem eam vocem ſumimus, + ſed [65] membra minus digna magnæ civitatis, + quomodo ſervi membra ſunt familiæ. Rurſum accidit, + ut plurium populorum idem ſit caput, qui tamen populi ſinguli perfectum cœtum conſtituunt: neque enim ut in naturali corpore non poteſt caput unum eſſe plurium corporum, + ita in morali quoque corpore; [a] + nam ibi eadem [66] perſona diverſa ratione conſiderata caput poteſt eſſe plurium, ac diſtinctorum corporum. (dd) Cujus rei certum indicium eſſe poteſt, + quod extincta domo regnatrice imperium ad quemque populum ſeorſim revertitur. Sic etiam accidere poteſt, + ut [67] plures civitates arctiſſimo inter ſe fœdere colligentur, (ee) & faciant σύστημα quoddam, ut Strabo (ff) non uno loco loquitur, neque tamen ſingulæ deſinant ſtatum perfectæ civitatis retinere: quod tum ab aliis, tum ab Ariſtotele [b] etiam notatum eſt non uno loco.

[a] *Vid. de Jure Belli n. 7.*

[b] *Lib.* II. *Pol. c.* 20. L. III. c. 9.

3. + Subjectum ergo commune ſummæ poteſtatis eſto civitas, ita, ut jam diximus, intellecta. Subjectum proprium eſt perſona + una, pluresve, + pro cujuſque gentis legibus, ac moribus: ἡ πρώτη ἀρχὴ, apud Galenum libro ſexto de placitis Hippocratis, & Platonis.

+ VIII. 1. Atque hoc loco primum rejicienda eſt + eorum opinio, [68] qui ubique, & ſine exceptione ſummam poteſtatem eſſe volunt populi, + ita ut

GRONOVII.

64 *Quod ſubjectum*] Penes quem ſit, in quo reſideat, ac conſiſtat; quod vocant ſubjectum *ἐνυπάρξεως*, ſive inhæſionis.

65 *Membra minus digna*] Viliora.

66 *Perſona diverſa ratione conſiderata*] Ut Imperator Romano-Germanicus, alibi Rex, alibi Archidux, alibi Dux, alibi Comes.

67 *Plures civitates*] Ut olim XII. Achæorum populi, *Juſtin.* 34, 1. ut hodie VII. Belgii conſociati civitates.

68 *Qui ubique, & ſine exceptione ſummam poteſtatem eſſe volunt populi*] Status controverſiæ prorſus invidioſe proponitur, adeo ut auctor non effugiat reprehenſionem, qua ipſe culpat alios num. 5. eos magis ex uſu præſentium rerum, quam ex vero hoc argumentum exequi: neque enim quiſquam, opinor, dixit, ubique & ſine exceptione ſummam poteſtatem eſſe populi, ut ei reges, quoties imperio ſuo male utuntur, & coercere, & punire liceat. Et ſi quis dixit, nequaquam ei ſubſcribimus. Sed hæc eſt quæſtio: An populus habens imperium legitimum (puta Regem, vel Senatum, vel Remp. per conventus ordinum, ſive comitia regi ſolitam) ſi major, & melior pars cenſeat eam formam regiminis eſſe pernicioſam (puta Regem palam degeneraviſſe in tyrannum, ſenatum in paucos dominos, comitia in confuſam turbam ſeditioſorum hominum) poſſit illam mutare, & auctores mali (puta Reges, aut paucos e ſenatu, aut comitiorum turbatores) jure punire? ut Romani fecerunt expulſo Tarquinio: ut Athenienſes imperio populi ad Quadringentos tranſlato: & iiſdem poſtea Quadringentis, ut & Trigintaviris, cum tyrannica impotentia uterentur, exilio, aut morte punitis, *Juſt.* 5, 3. ut Vejentes Rege creato apud *Livium* 5, 1. ut denique Hebræi abrogato judicum magiſtratu, & creato rege.

(dd) Vide infra, *Lib.* II. *Cap.* IX. §. 8. *J. B.*

(ee) Confer PUFENDORF. *De Jure Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. V. §. 16. *& ſeqq.* ubi fuſè de his ſyſtematibus civitatum agit. *J. B.*

(ff) Vide exempli gratiâ, de *Amphictyonibus*, Lib. IX. pag. 420. *Ed. Pariſ. Caſaub.* De *Lyciis*, Lib. XIV. pag. 664.

GRO-

Digitized by Google

ut ei reges, quoties imperio ſuo male utuntur, & coërcere, & punire liceat: + quæ ſententia 69 quot malis cauſam dederit, & dare etiamnum poſſit, penitus animis recepta, nemo ſapiens non videt. (gg) + Nos his argumentis eam refutamus. 70 + Licet homini cuique ſe in privatam ſervitutem cui velit addicere, (hh) + ut & ex lege [a] Hebræa, & 71 Romana [b] apparet. + Quidni ergo populo ſui juris liceat ſe unicuipiam, aut pluribus ita addicere, + ut regendi ſui jus in eum plane tranſcribat, nulla ejus juris parte retenta? + Neque dixeris 72 minime id præſumi: non enim jam quærimus, quid in dubio præſumendum ſit; [n] ſed quid jure fieri poſſit. + Fruſtra quoque afferuntur incommoda, quæ hinc ſequantur, aut ſequi poſſint; nam 73 qualemcumque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis, aut periculis carebis. [c] *Aut hæc cum illis ſunt habenda*, [o] *aut illa cum his amittenda ſunt*, ait comœdia.

a *Ex.* XXI, 6.
b *Inſtit. de jure perſ.* §. *Servi autem.*
4. *Gell. lib.* 2. c. 18.
c *Terent. Heaut.* II, 3, 84.

2. Sicut autem multa ſunt vivendi genera, alterum altero præſtantius, & cuique liberum eſt ex tot generibus id eligere, quod ipſi placet: + ita & populus eligere poteſt qualem vult gubernationis formam; neque ex præſtantia hujus, aut illius formæ, + qua de re diverſa diverſorum ſunt judicia, [p] ſed ex voluntate jus metiendum eſt. 3. + Ne-

G R O T I I.

n *Sed quid jure fieri poſſit*] *Gail.* de Arreſtis cap. VI. n. 22. & ſeqq.

o *Aut illa cum his amittenda ſunt*] *Cicero* lib. III. de legibus: *Eſt iniqua, in omni re accuſanda, prætermiſſis bonis malorum enumeratio, vitiorumque ſelectio.* (Cap. 10.) Mox: *Sed bonum quod eſt quæſitum in ea, ſine iſto malo non haberemus.*

p *Sed ex voluntate jus metiendum eſt*] A Carolo Quinto Imperatore eodem tempore Auguſta civitas petiit, ne ſenatus urbis ſuæ placita valerent, niſi aſſenſiſſent curiarum magiſtri: Norimberga plane contrarium. [Pro *Carolo Quinto* Auctor debebat dicere *Sigiſmundum* Imperatorem: ab illo enim hæc petita fuiſſe, Hiſtorici tradiderunt; ut, poſt W A G E N S E I L I U M, obſervavit *J. Nicol. Hertius*, Tom. II. *Comm. & Opuſc.* ſeu Diſſ. *De ſpecialibus Rom. Germ. Imperii Rebuſpubl.* §. 23. *J. B.*]

G R O N O V I I.

69 *Quot malis*] Seditionibus, conjurationibus, tumultibus, bellis inteſtinis. Quaſi vero opinio hominum, non debere ſe indigna pati ab eo, qui juris fruendi cauſa conſtitutus eſt, & non ipſa iniquitas principum, & magiſtratuum, iſtis malis cauſam dederit. Vide 1. Reg. 18, 17. & 18.

Reſponſio ad argumenta Grotii.

70 *Licet homini cuique*] Licet privato ſe in ſervitutem addicere; Ergo & populo. Reſp. 1. Conceditur totum. Ergo, qui hoc fecerunt, ſerviant.

Ubi autem illi? Non Germani: nam eligunt hodie Cæſarem. Non qui ſub Principibus, aut liberis Germaniæ civitatibus; nam hæc feuda regalia Principes habent à Cæſare, non ut domino mancipiorum, ſed ut repræſentante populum Germanicum in univerſum ſumptum, cujus caput eſt conſtitutus. Non Galli: conſtituerunt enim ipſi Reges, Merovæi, Caroli, Hugonis Capeti poſteros comitiis, & libera electione. Non Hiſpani: nam connubiis, & pactis ipſi quoque receperunt Auſtriacam domum. Non ulli alii Europæ populi, niſi Moſchorum, Turcarum, Tartarorum tyrannide preſſi. Ergo fruſtra hoc diſputatur in Europa.

Sed argumentatur porro: Si poteſt populus ſe addicere in ſervitutem, amiſit omne jus ſe in libertatem, aut ſecuritatem vindicandi: Atqui &c. Ergo. Reſp. Negatur major: nam ne ſervi quidem id amiſerunt. Athenis ſervus crudeliter habitus ſine culpa ſua poterat dominum in jus vocare, & per judicem cogere, ut ſe venderet. Romæ quid reſcripſerit *Antoninus Pius*, notum eſt ex §. 2. Inſtit. *de his, qui ſui, vel alieni juris ſunt.* Ubi tale remedium juris civilis ceſſat, remedium naturale appetere non prohibetur, quod eſt aut fuga, aut vis contra vim.

71 *Romana*] Si quis major XX. annis ad pretium participandum ſe venundari paſſus eſſet.

72 *Minime id*] Non eſſe credibile quemquam populum huc deſcenſurum.

73 *Qualemcumque*] Sive monarchiam, ſive ariſtocratiam, ſive democratiam, ſive ex omnibus, aut duabus mixtam.

(gg) De vero ſtatu hujus quæſtionis, & quid circa eam ſtatuendum ſit, ut extrema, in quæ plerique Auctores incidunt, vitentur, diximus in Notis Gallicis. Vide & quæ dudum ſcripſimus ad P U F E N D O R F. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. §. 5. Not. 2. J. B.

(hh) Locum *Auli Gellii*, in margine poſitum,

Digitized by Google

3. + Neque vero non multæ exſtare poſſunt cauſæ, cur populus jus totum imperandi à ſe abdicet, aliique tradat, puta, + quia [74] in periculum vitæ adductus, alia lege, qui ſe defendat, reperire non poteſt: + aut quia [75] inopia preſſus aliter habere non poteſt copiam, unde ſe ſuſtentet. Nam ſi + Campani olim neceſſitate ſubacti [q] populo Romano ſe ſubjecerunt in hunc modum: [76] *Populum* [a] *Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deûm,* + *divina, humanaque omnia, in veſtram P. C. ditionem dedimus*: & quidam populi, cum [r] Romanorum ditioni ſubjicere ſe vellent, [77] + ne recepti quidem ſunt; quod narrat [b] + Appianus: + quid obſtat quominus & uni homini præpotenti populus aliquis eundem ad modum dedere ſe poſſit? [78] Apud Virgilium legimus:

a *Livius*, VII, 31.

b *Præfat.* p. 3. *Ed. Steph.*

——— *Nec cum ſe ſub leges pacis iniquæ*
[79] *Tradiderit regno.* ——— ———

Accidere etiam poteſt, + ut paterfamilias latifundia poſſidens neminem alia lege in ſuas terras habitantem recipere velit: aut ut quis + magnam ſervorum copiam habens eos manumittat, ſub imperii ferendi, & cenſus pendendi legibus: quæ ſuis exemplis non carent. De ſervis Germanorum apud [c] Tacitum eſt: + *Suam quisque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, ut colono, injungit, & ſervus hactenus paret.*

c *Germ.* c. 25.

4. Adde quod, ſicut Ariſtoteles [d] dixit, + quoſdam homines natura eſſe ſervos, id eſt, ad ſervitutem aptos: ita & populi quidam eo ſunt ingenio, ut regi, quàm regere norint rectius; quod de ſe ſenſiſſe Cappadoces videntur, [e] qui oblatæ à Romanis libertati vitam ſub rege prætulerunt, + negantes vivere ſe ſine rege poſſe. Sic Philoſtratus, [f] vita Apollonii, + ſtultum eſſe, ait, Thraces, Myſos, Getas in libertatem vindicare, qua non gaudeant.

d *Polit.* l. 2.

e *Strabo.* lib. XII. p. 544. *Juſtin.* lib. XXVIII. cap. 2.

5. Neque vero non aliquos movere poterunt exempla gentium, quæ per ſæcula plurima [s] + ſub imperio plane regio ſatis feliciter vixerunt. [t] Ur-

f *Lib.* VII. c. 3. *Ed. Olear.*

tum, quo Auctor noſter tacitè innuere voluit, apud *Græcos* olim licuiſſe quoque ſingulis ſe ipſos vendere, emendavimus quoad numerum capitis, ex *Florum ſparſione ad Jus Juſtinian.* p. 14. *Ed. Amſt.* Sed & ille malè huc aptatur, ut ad *Gellium* obſervavit *Gronovius*, qui heic ſilet. Auctor noſter adfert ipſe alium locum haud dubium, *Lib.* II. *Cap.* V. 27. n. 1. *J. B.*

GROTII.

q *Populo Romano ſe ſubjecerunt*] Ut Faliſci apud *Liv.* lib. V. c. 27. Samnites lib. IX. c. 42. Sic Epidamnii à Corcyræis deſerti Corinthiis ſe dediderunt, ut protegerentur adverſus Taulantios & exſules *Thucyd.* lib. 1. c. 25.

r *Romanorum ditioni*] Et Venetorum. *Bembus* lib. VI.

s *Sub imperio plane regio ſatis feliciter vixerunt*] *Seneca* de Beneficiis libro II. c. XX. de Bruto locutus: *Mihi, cum vir magnus fuerit in aliis, in hac re videtur vehementer erraſſe, nec ex inſtitutione Stoica ſe geſſiſſe: qui aut regis nomen extimuit, cum optimus civitatis ſtatus ſub rege juſto ſit, aut ibi ſperavit libertatem futuram, ubi tam magnum præmium erat, & imperandi, & ſerviendi: aut exiſtimavit civitatem in priorem formam poſſe revocari, amiſſis priſtinis moribus: futuramque ibi æqualitatem civilis juris, & ſtatutas ſuo loco leges, ubi viderat tot millia hominum pugnantia, non an ſervirent, ſed utri.* Vide & *Bizarrum* hiſtoria Genuenſi lib. XIV. p. 329.

GRONOVII.

74 *In periculum vitæ*] Salutis. Ut Phrygum diſcordiis rege opus fuit. *Juſtin.* 11, 7. ut Vejentes tædio annuæ ambitionis, & diſcordiarum, regem creavere. *Liv.* 5, 1. Ut Athenis bello Peloponneſiaco reſpublica à Populo translata ad Senatum CCCC. *Juſtin.* 5, 2.

75 *Inopia*] Ut Ægyptii fame coacti ſeque, & omnia ſua regi vendiderunt Joſephi artibus. *Geneſ.* XLVII, 13.

76 *Populum Campanum*] 8, 1.

77 *Ne recepti*] Ut Sardi poſt bellum Punicum primum circa ann. V. C. 513.

78 *Apud Virgilium*] 4. Æn. 619.

79 *Tradiderit regno*] Hic male juncta, & nexa, quæ *Virgilius* ſepararat, hoc modo: *Tradiderit, regno, aut optata pace fruatur.*

GRO-

[t] Urbes ſub Eumene, ait [a] Livius, nullius liberæ civitatis fortunam cum ſua mutatam voluiſſe. Eſt & interdum is civitatis ſtatus, [u] ut videatur niſi ſub libero unius imperio ſalvus eſſe non poſſe; quod de Romana, + qualis erat Cæſaris Auguſti ætate, [80] multis prudentibus viſum eſt. His ergo, ſimilibuſque de cauſis accidere non poteſt tantum, ſed & ſolet, + ut ſe homines ſubjiciant imperio alterius, ac poteſtati; quod & + Cicero [b] notat Officiorum ſecundo.

[a] *Liv. l.* XLII, c. 5.
[b] *Cap.* 6.

6. [81] Jam verò + bello juſto, ut ante diximus, ſicut acquiri poteſt dominium privatum, + ita & dominium civile, ſive jus regendi [82] non aliunde pendens. Neque vero hæc tantum + pro unius imperio, ubi id receptum eſt, conſervando, dicta cenſeri debent: nam idem jus, + eademque ratio eſt [83] procerum, qui plebe excluſa civitatem regunt. [84] + Quid, quod nulla

Grotii.

t *Urbes ſub Eumene*] Sic multos ex liberis Græciæ civitatibus in Salamina Cypri, quod Euagoræ regnum erat, veniſſe, narrat *Iſocrates*. (Pag. 199. B. *Edit. II. Steph.*)

u *Ut videatur niſi ſub libero unius imperio ſalvus eſſe non poſſe*] Dion apud *Philoſtratum* V. cap. XI. *δέδια δὲ μὴ χειρώθεις ἤδη Ῥωμαίοις αὐταῖς αἱ τυραννίδες πεπονημένοις, χαλεπὴν ἐγχέσονται τὴν μεταβολήν·* *Metuo ne Romani longis dominatibus edomiti nullam jam ferre poſſint mutationem.* (Cap. 34. *Ed. Olear.*)

Gronovii.

80 *Multis prudentibus*] *Tacit.* 1, 9. *Non aliud diſcordantis patriæ remedium fuiſſe, quam ut ab uno regeretur.* Idem hiſtor. 1, 1. *atque omnem poteſtatem ad unum conferri pacis interfuit.* Florus 4, 3. *Dio* 53. p. 509.

81 *Jam verò bello juſto*] 2. Argum. Si bello juſto acquiritur dominium privatum, etiam dominium civile non aliunde pendens. Atqui. Ergo.

Reſp. Conceditur iterum totum; & certe plus licet in populos bello ſubactos, quam qui creaverunt regem.

Si bello juſto acquiritur dominium aliundè non pendens, populus nullum jus habet bello victorem, utcumque tyrannus ſit, puniendi. Atqui. Ergo.

Reſp. Negatur major: nam & in privato dominio, etſi id à nullo pendeat, tamen quia expedit, ne quis re ſua male utatur, coercetur dominus, ut dictum eſt de ſervis, ut prodigo interdicitur adminiſtratione bonorum: ut furioſi in tutela ſunt agnatorum, & gentilium.

Sed, inquit, magiſtratus in rebus privatorum habet dominium eminens, non populus in bonis regum.

Reſp. 1. Omnes boni principes confeſſi ſunt, idem illud dominium eminens eſſe populo in bona principum, Trajanus, Hadrianus, Antonini.

Reſp. 2. Ambiguitas eſt in voce *dominium*, quaſi dominium ſit jus utendi, abutendi, ſine cujuſquam intereeſſione. Id falſum eſt in hominibus ſub dominium venientibus, etiam jure gentium, non civili tantum. Nam & dominorum, ac ſervorum eſt ſocietas: & ſervi facti ſunt, ut ſervarentur, non occiderentur in bello capti. Sic igitur populi, qui bello acquiſiti ſine alia pactione ſe dederunt; hoc tamen ſpectarunt, & tacite ſunt pacti, ut duriore quidem conditione, & libertate amiſſa, ſalvi tamen eſſent, & viverent. Si ne hoc quidem licet per victorem Tyrannum, ſupereſt illis ut vitam ſuam quoquo modo defendant.

82 *Non aliunde*] Superiorem neminem, adeoque nec populum agnoſcens.

83 *Procerum, qui*] In Ariſtocratia mera, ut hodie Venetiis.

84 *Quid, quod nulla Reſp.*] Si in rebuspublicis aliqui aut inopes, aut externi, tum fœminæ, & adoleſcentes a deliberationibus publicis arcentur, non eſt ullum jus populo in acta Principis.

Reſp. Argumentum non video quid concludat. Prava enim eſt collectio. Nam non eſt eadem ratio iſtorum, quæ populi. Iſtis diffiditur, egenis, & externis, tanquam appetentibus rerum novarum: mulieribus, & adoleſcentibus, tanquam imperitis rei gerendæ. Hoc de populo dici non poteſt. Deinde quod ponitur, ordinarium eſt: quod colligitur, extra ordinem, & in magnis caſibus fit: quibus ne quidem egeni, externi, mulieres, ſi quid opis adferre poſſent, excluderentur. Sententia igitur argumenti hæc eſt: Si inopes, externi, mulieres, adoleſcentes ordinarie arcentur à tractanda Rep.; populus omnis, aut major, meliorque pars conſentiens, etiam in ultima neceſſitate, & manifeſta tirannide arcetur à coercendo Tyranno. Atqui &c. Ergo. Sic apparet argumenti hujus vanitas. (Immo carpentis *ἀβλεψία*, & præcipitantia. Non agitur heic de jure coercendi Tyranni, quod etiam Auctor non omnino Populo denegat, ut patet ex Cap. ſeq. §. 11. Verum, ut probet, non repugnare naturæ, & ſcopo Societatis Civilis talem

la reſpublica adeo reperta eſt popularis, in qua non aliqui aut valde inopes, aut externi, tum vero & fœminæ, & adoleſcentes à deliberationibus publicis arceantur?

7. 85 + Jam vero & x populi quidam alios ſub ſe populos habent, non minus addictos ſibi, quam ſi regibus parerent: unde illa interrogatio, a + *Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate?* + & Campani cum ſe Romanis dediſſent

a *Liv. lib.* 1. c. 38.

ὑποταγὴν, quà populus ſui regendi jus in Summam Poteſtatem planè tranſcripſerit; poſtquam de *Regibus*, & de *Proceribus Reipublicæ Ariſtocraticæ* id adſeruit, addit jam, in ipſis *Rebuspublicis Democraticis* non paucos eſſe, qui ſpeciem quamdam exhibeant Populi, non minus ſubjecti Cœtui è Patribusfamilias, & Civibus compoſito, quàm univerſi, & ſinguli Cives in Regno Monarchæ, in Republica Ariſtocratica Senatui. Sic evaneſcit fatua illa ratiocinatio, quam Eruditiſſimus Criticus non veritus eſt adfingere Viro Summo, in quo judicium cum omnigenâ eruditione certabat. Piget cetera expendere, in quibus perpetua ferè eſt *ignoratio elenchi*, & quaſi σκιαμαχία. *J. B.*

85 *Jam vero & populi*] Si populi habuerunt non minus ſibi addictos populos, quam Regibus, & ab illis ſunt dono dati aliis Regibus, non eſt jus ulli populo Regem poteſtate male utentem coercere.

Reſp. Nulla prorſus hæc eſt collectio: Populi iſti imperantes, ſive bene, ſive male uſi ſunt ſuo jure, nihil juvant Tyrannum. Si bene, ipſi ſtatuerunt hoc ſuum officium eſſe, & ni facerent, populos eos id aliquando non toleraturos, ut Romani. *Liv.* 8, 21. & ſic damnarunt tyrannidem. Si male, idem jus fuit ſubjectis populis contra populum Tyrannum, quod contra Tyrannum regem: & ſi jure iſto non ſunt uſi, defuerunt vires.

Sententiæ Scripturæ ſacræ, & auctorum Græcorum, Latinorumque aut explicant jus regum, aut mores. Neutra res tollit jus populi. Si jus, & conceſſa legibus, primo populus regi non amplius poteſt dare, quam ipſe habet. Non autem populus habet jus ſe ipſum exſtinguendi, aut in corpus ſuum injuſte ſæviendi. Ergo neque Regibus dare hoc potuit. Deinde poteſtas major Regibus data eſt ad conſervationem ipſius, & populi, non ad perniciem. Quæ igitur ad perniciem vergit, non eſt jus regum. Si mores, ſignificant reges ſuo jure abuti, quo abuſu nullum majus jus acquiritur, ſed quod habuerunt, perdunt. Significant & illud: propter eximium illud jus, multa regibus etiam injuſta concedi, multa ferre, multa condonare populos, quia aut abhorrent ipſi à ſeditionibus, aut rationem ſe vindicandi non vident. Non dicunt, nunquam, nullo caſu, ne poſt ultima quidem tyrannicæ crudelitatis exempla jus eſſe populo ſe liberandi. Ubi dicitur: *ſupra populum eſſe regem, & populum ſubjici*, mera ludificatio eſt. Nam & Conſules ſupra populum Romanum, & Athenienſes erant ſub Archontibus: neutris tamen omnia in populos illos licuerunt. Cum Chriſtus dicit: *Reges gentium dominantur eis*: nihil aliud dicit, quam eſſe eos ſuperiores gradu, & dignitate. Hoc apparet ex contextu: Pronuntiabat enim hæc verba in contentione diſcipulorum, quis eorum maximus eſſet, non ut aliis imperaret, ſed ut priore loco ſederet: dexteram enim, & lævam Domini in regno ejus vindicabant Zebedæi filii. Deinde demonſtrat hoc oppoſitum: *Vos autem non ſic: quin veſtrum maximus perinde ſit, ac minimus*; quod nihil aliud eſt, quam primus, & poſtremus.

GROTII.

x *Populi quidam alios ſub ſe populos habent*] Sic Salamis inſula Athenienſium juris jam inde à Philæo, & Euryſace Ajacis filiis, ut *Plutarchus* (pag. 83.) Solone nos docet. Hanc Salaminem Athenienſibus ademit Auguſtus, ut poſtea Cephaleniam Adrianus, teſte *Xiphilino* (pag. 264. D. *Ed. Steph.*) Atarneus ab antiquo Chiorum, teſte *Herodoto* lib. 1. (Cap. 160.) & Samii multa in continente oppida tenuere, ut *Strabo* docet lib. XIV. (pag. 639. *Ed. Par. Caſ.*) Anactorium partim ad Corinthios, partim ad Corcyrenſes pertinebat, ut *Thucydides* ſcribit libro 1. (§. 55. *Ed. Oxon.*) In pace cum Ætolis apud Livium: *Oeneadæ cum urbe, agroque, Acarnanum ſunto.* (Lib. XXXVIII. c. 11.) Sex oppida Halicarnaſſo attributa per Alexandrum Magnum, memorat *Plinius* Hiſtoriæ Naturalis lib. V. c. 29. Idem libro XXXIII. c. IV. Lindum inſulam eſſe, ait, Rhodiorum: tantundem de *Cauno* habes libro XXXV. c. 10. Teſtatur idem *Cicero* (Lib. I Epiſt I. c. 11.) epiſtola ad fratrem, Rhodiis iiſdem, quod Romanos contra Antiochum juviſſent, complures urbes dono datas, ait *Eutropius* libro IV. (Cap. 2.) nempe Carum & Lyciorum, quæ rurſus eis ablatæ à Senatu. Utrumque eſt in Excerptis *Polybii.* (Cap. 36. & 93. Non unum eſt in hac Notâ, ceteroquin ſupervacanea ſatis, ἁμάρτημα μνημονικόν. I. *Salaminem Auguſtus* non ademit *Athenienſibus*; Sub horum enim imperio illam fuiſſe ætate ſuâ, teſtatur STRABO, pag. 394. *Ed. Par. Caſ.* Confudit Auctor *Salaminem* cum *Aegina*; de quâ XIPHILINUS ait: Τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἐκόλασεν, Αἴγιναν ἀφελόμενος. Pag. 75. B. II. *Hadrianus* non ademit *Cephaleniam* iiſdem *Athenienſibus*: quin potius dedit, ut patet ex Xiphilino, quem Auctor laudat: Τήν τε Κεφαλληνίαν ὅλην τοῖς

Digitized by Google

diſſent, [a] facti dicuntur alienæ poteſtatis: [b] Acarnania, ut & [c] Amphilochia dicuntur fuiſſe [86] juris Ætolorum: [d] Peræa, & [e] Caunus ditionis Rhodiorum: Pydna a [f] Philippo Olynthiis data. Et quæ ſub Spartanis fuerant oppida, poſtquam eorum ditioni [87] exemta ſunt, [g] Eleutherolaconum nomen acceperunt. Cotyora urbs dicitur fuiſſe Sinopenſium, apud [h] Xenophontem. Nicea Italiæ adjudicata Maſſilienſibus apud [i] Strabonem, & Inſula [k] Pithecuſæ Neapolitanis. Sic [88] Calatiam oppidum coloniæ Capuenſi: Caudium coloniæ Beneventanæ adjudicata cum territoriis ſuis, apud [l] Frontinum legimus. Otho provinciæ Bæticæ Maurorum civitates dono dedit: quod apud [m] Tacitum eſt. + Quæ omnia convelli neceſſe eſt, ſi id recipimus, jus regendi ſemper ſubditum eſſe eorum judicio, ac voluntati, qui reguntur.

8. At vero eſſe reges, qui populi etiam univerſim ſumti arbitrio non ſubſint, + tum ſacra, tum profana hiſtoria teſtantur. *Si* [n] *dixeris*, inquit Deus populum Iſraeliticum alloquens, + *Statuam ſupra me regem*: & ad Samuelem: [o] + *Indica eis jus regis, qui regnaturus eſt ſuper eos.* + Hinc rex [p] unctus dicitur ſuper populum, ſuper hereditatem Domini, ſuper Iſraelem: Salomo [q] rex ſuper totum Iſraelem. Sic David Deo gratias agit, [r] + quod populum ſuum ipſi ſubjecerit. Et Chriſtus: [s] *Reges*, inquit, *gentium dominantur eis,* [89] + Notum illud Horatii: (*Lib.* III, Od. I.)

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis.

9. + Tres gubernandi formas ita deſcribit [90] Seneca [t] *Interdum populus eſt, quem timere debeamus: interdum ſi ea civitatis diſciplina eſt, ut plurima per ſenatum tranſigantur,* [91] *gratioſi in ea timentur viri: interdum ſinguli, quibus poteſtas populi, & in populum data eſt.* + Tales ſunt, quos [92] Plutarchus

[a] *Liv. lib.* VII. c. 31.
[b] *Lib.* XXVI. c. 24.
[c] *Lib.* XXXVIII. c. 3.
[d] *Id. Lib.* XXXII. c. 33.
[e] *Strab.* Lib. XIV. p. 963.
[f] *Diod. Sic.* Lib. XVI. pag. 514. *Ed. Steph.*
[g] *Pauſan. Lacon.* ſeu Lib. III. Cap. 21.
[h] *Exp. Cyri*, lib. V. c. 5.
[i] *Lib.* IV. p. 184.
[k] *Idem*, lib. V. p. 248.
[l] *De Coloniis*, pag. 323. *Ed. Keuchen.*
[m] *Hiſt.* I. 78.
[n] *Deut.* XVII, 14.
[o] 1. *Sam.* VIII, 9.
[p] 1. *Sam.* IX, 16. X, 1. XV, 1. 2. *Sam.* V, 2.
[q] 1. *Reg.* IV, 1.
[r] *Pſalm.* CXLIV, 2.
[s] *Luc.* XXII, 25.
[t] *Epiſt.* XIV.

τοῖς Ἀθηναίοις ἐχαρίσαντο. III. Nulla eſt Inſula *Lindus*: ſed hæc eſt urbs inſulæ *Rhodi*; ut omnes ſciunt. Quum in loco *Plinii*, XXXIII, 4. hæc verba legantur: *Minervæ templum habet* Lindos, INSULÆ Rhodiorum, *in quo* Helena *ſacravit* &c. Auctor noſter videtur, dum feſtinaret, legiſſe, INSULA *Rhodiorum. J. B.*]

GRONOVII.

86 *Juris Ætolorum*] Ut *Juſtin.* 9, 1. *Hæc urbs variante victoria, nunc Athenienſium, nunc Ætolorum, juris habita eſt.* Eod. lib. cap. 5. *in Aſiam Perſarum juris.* Lib. 31, 1. Syriæ quidem, ſed *juris Ægypti civitate.*

87 *Exempta ſunt*] Per Auguſtum oppida maritima XVIII.

88 *Calatim*] Calatiam.

89 *Notum illud Horatii*] *Reges in ipſos imperium eſſe Jovis*, nemo diffitetur. Nec quisquam dixit, in reges imperium eſſe populi. Sed hoc dicitur; ſi reges imperio illo in proprios greges tantummodo ad mactandum utantur, greges illos non eſſe oves, ut ſemper impune ſe præbeant, ſed homines, qui ſciant ſibi nihil eſſe carius ſua ſalute: & paſtorem, qui pro lupo ſe gerat, non eſſe tolerandum.

90 *Seneca* —— 10. *Ariſtoteles*] poteſtas populi, & in populum data eſt regibus: ſed populi, quam ipſe populus habuit. Sic etiam imperator definit §. 6. Inſt. de jur. nat. gent. & civ. *Populus ei, & in eum omne imperium ſuum, & poteſtatem conceſſit.* Non igitur Tyrannicum. Sed dicit, *data eſt.* Ergo populus eam non retinuit. Certe juſtam dedit, & ordinarie repetere non poteſt. Sed etſi homini libero, in quem poteſtas mihi nulla eſt, gladium donavero, ſic ut & gladius ille exierit e mea poteſtate, ſi is eos gladio ad ſe, aut me perdendum utatur, extorquere illum ei jure poſſum, ac debeo.

91 *Gratioſi*] Potentes, quorum nemo facile gratiam negligit.

92 *Plutarchus*] Imperium reges habent in leges, hactenus ut eas utiles ferre, & latas, ſi proceſſu temporis inutiles appareant, abrogare poſſint, ut Ageſilaus rex, qualem inferius negat *Grotius* hic deſcribi, & improprie regem appellari; quod tamen non credidit Ageſilaus, qui regem Perſarum, etſi juſtitiæ ſtudioſus eſſet, ſe negavit majorem eſſe. Ille igitur Ageſilaus cum in Leuctri-

chus ait, [a] οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν, *imperium habere* + *non ex legibus modo*, + *ſed & in leges*; & apud [b] Herodotum 93 94 Otanes ſingulare imperium ſic deſcribit: ἀνευθύνως ποιέειν τὰ βούλεται· *facere quod quis velit*, + *ita ut alii rationem non reddat.* 94 Dioni quoque Pruſæenſi regnum [c] definitur: ἐπιτάττειν ἀνυπεύθυνον ὄντα· *ita imperare, ut alii ratio non reddatur:* 94 Pauſanias Meſſenicis [d] opponit βασιλείαν ἀρχῇ ὑπευθύνῳ· *regnum poteſtati tali, quæ rationem actuum reddere debeat.*

10. Ariſtoteles [e] + reges quoſdam eſſe, ait, cum eo jure, quod ali bi habet ipſa gens in ſe, ac ſua. Sic + poſtquam Romani principes imperium vere regium uſurpare cœperunt, + dicitur populus [f] in eos omne ſuum imperium, & poteſtatem contuliſſe, + etiam in ſe, ut interpretatur (ii) Theophilus. Hinc illud dictum 95 M. Antonini Philoſophi: [g] *Nemo niſi ſolus Deus judex principis eſſe poteſt.* 96 [h] Dion. l. LIII. de tali principe: αὐτοτελὴς ὄντως καὶ

[a] *Flamin. vit.* pag. 382.
[b] *Lib.* III. c. 80.
[c] Orat. LVI. pag. 565. D.
[d] *Cap.* 5.
[e] III. *Pol.* XIV.
[f] *Inſt. de jur. nat.* §. *ſed &* *quod.* 6.
[g] *Xiph. vita M. Ant.* pag. 271. D.
[h] *Pag.* 591. A. *Ed.* H. *Steph.*

Leuctrica pugna multi abjeciſſent ſcuta, quos legibus oportebat eſſe infames, non autem is ſtatus eſſet reip. ut tanto numero civium careret, operam dedit, ut deſignaretur νομοθέτης ſive legiſlator. Creatus legiſlator nullas novas leges tulit, ſed veteres valere juſſit poſt Leuctricam cladem, ut nihil, quod in ea factum eſſet contra leges, puniri poſſet. Non autem hæc poteſtas in leges dat & jus omnes leges conculcandi. Eandem poteſtatem in leges habet populus liber: unde in XII. tabb. *Quod poſtremum populus juſſit, jus eſto.* Et ut rogabatur lex, ita & abrogabatur, antiquabaturque; interdum ei obrogabatur, derogabaturque. Et tamen in libera rep. legum eſt imperium longe ſupra populum. *Livius* lib. 2. *Liberi jam hinc populi Rom. res pace, belloque geſtas, annuos magiſtratus, imperiaque legum potentiora, quam hominum peragam.* Vide diatriben ad *Senecam*. (Immo *ad* STATIUM, in Lib. I. Silv. Cap. 2. ubi hac de re fusè Vir Doctiſſimus agit. *J. B.*)

93 *Otanes*] Otanis dictum, quod ille protulit ad invidiam faciendam armatæ tyrannidi apud *Herodot.* lib. 3. mirum eſt adferri ad explicandum jus regium.

94 *Otanis, Dion. Pauſaniæ*] Rationem non reddunt actorum reges, quia non eſt magiſtratus ordinarius, coram quo eo nomine poſſint conveniri. Datum hoc ipſis, ut eſſent ſoluti impedimentis recte, & juſte faciendi: quod neceſſarium incommodum liberæ civitates habent, & tolerare coguntur majorum commodorum gratia. *Livius* 9, 18. *Tacitus* 7. Ann. 73. non ut omnia ſubvertendi habeant licentiam. Deinde non ſequitur: qui rationibus reddendis obnoxius non eſt, eum ſi palam illicita, & quidem in ſummo gradu faciat, non poſſe puniri. Nam & Carthaginienſium in libera rep. imperatores à reddendis rationibus immunes erant ante conſtitutum ſenatum centum ſenatorum, de quo *Juſtinus* 19, 2. Qui tamen ſi rempublicam invadere voluiſſent, detecti, & capti agebantur in crucem. In ipſa Hollandia ſunt collegia quædam, quæ rationem nemini reddunt, & tamen nec reges ſunt, nec, ſi deprehendantur in maleficio, judicum ſeveritatem effugiunt.

95 *M. Antonini*] M. Antoninum ſanctiſſimum virum, & tantum tyrannorum hoſtem, ut palam diceret de deceſſoribus ſuis, omnes principes, qui occiſi eſſent, habuiſſe cauſas, quibus mererentur occidi, neque quemquam facile bonum, vel victum à Tyranno, vel occiſum; ut ſcriberet: *Plane liberi mei pereant, ſi magis amari merebitur Avidius, quam illi: & ſi reip. expediet Caſſium vivere, quam liberos Marci*; eum quicquam dixiſſe in favorem Tyrannorum, nimis mirum foret. Si dixit, ſano ſenſu accipienda ſunt, non ut ſcelerum jus ſit Tyrannis, ſed ut principes & reges intelligantur eſſe ſupra ſuos judices, quos ipſi conſtituunt: aut dixit eo ſenſu, quo *Tacitus*: *Principatum fato dari.* Loquitur enim ad milites injuſta petentes, quos deterrere vult, ne illi putarent, quia non daretur quod injuriâ poſcerent, ſibi jus eſſe alium principem faciendi. Alioquin cum Caſſius rebellaret, ipſe Marcus judicem de ſe fecit ſenatum, & conditionem Caſſio tulit, ut uterque depoſitis armis ſenatui arbitrium relinqueret, utrum Patres mallent imperare.

96 *Dion*] Dio refert quid Auguſtus per varias, & miras artes à Patribus elicuerit, nimirum, omnibus ut legibus eum ſolverent, & permitterent omnia ſuo pro arbitrio agere. Si Auguſtus putaſſet jure imperii hoc ſibi competere, non exſpectaſſet decretum ſenatus, cum eandem poteſtatem jamdudum haberet in manibus, & ſatis uſurparet. Præterea idem ſenatus, qui Principibus tantam poteſtatem dederat, Neronem male ea utentem condemnavit, ut more majorum, id eſt, diriſſimo ſupplicio puniretur. *Sueton.* cap. 49. idque multo pluribus feciſſet, ſi potuiſſet.

(ii) Non ſatis recta interpretatio. Vide omnino Clar. NOODTII *Obſerv.* Lib. I. Cap. III. ejuſdemque egregiam Orationem *De Jure Summi*

Digitized by Google

καὶ αὐτοκράτωρ, καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν νόμων, πάντα τε οἷα βούλοιτο ποιῇ, καὶ πάντ' ὅσα ἂν μὴ βούλοιτο μὴ πράττῃ: Liber eſt, ſuique, ac legum potens, ut & quod vult, faciat: & quod non vult, non faciat. Tale regnum jam antiquitus erat in Græcia, regnum y Inachidarum Argis: nam in Argiva Tragœdia Supplicibus 97 ſic populus regem affatur apud 98 + Æſchylum [a]:

Σύ τοι πόλις, σὺ δὲ τὸ δήμιον,
Πρύτανις ἄκριτος ὢν,
Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,
Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν.

[a] Pag. 320. *Ed. H. Steph.*

Tu

mi Imperii, & Lege Regia, quam & nos Gallicè verſam, Notuliſque illuſtratam, alterà vice edidimus, ſimul cum Oratione GRONOVII *De Lege Regia*, ann. 1714. *J. B.*

GROTII.

y *Inachidarum*] Hi ſunt ענקים. Deut. II, 10. ex qua origine & ענקה ὄγκα dea, cui templum Thebis Cadmus dicavit. Græci eam Pallada dixere. Dicuntur Æſchylo Inachidæ fuiſſe Pelaſgi, id eſt, extorres; à Syro פלג. Etiam qui Lacedæmonem primi tenuere, Pelaſgi erant, unde *Abrahamo* ſe cognatos dicebant Lacedæmonii in hiſtoria Maccabaica. (*Lib.* 1. *Cap.* 15. ℣. 21.) Sicut autem Argivi reges pleniſſima uſi poteſtate exemplo Orientis, unde venerant: ſic & reges Thebani è Phœnicibus. Apparet id ex Creontis verbis apud Sophoclem, (*Antigon.* ℣. 516. *& ſeqq.* 681, 682.) & fecialis Thebani Supplicibus *Euripidis*: (*Verſ.* 410, 411. Vidè etiam *Pauſan.* in *Bœotic.* c. 5. Verum Reges Argivi non ita plenà utebantur poteſtate; ut patet vel ex loco *Pauſaniæ*, quem Auctor ipſe adfert paulo poſt, *num. ſeq.* Vid. & Notam *Gronovii* ad *Æſchyli* verba. *J. B.*]

GRONOVII.

97 *Sic populus*] Non populus, ſed peregrinæ & ſupplices, negantem recipere illas ſine conſenſu populi. ℣. 402. Εἶπον δὲ καὶ πρὶν οὐκ ἄνευ δήμου τάδε πράξαιμ' ἄν.

98 *Æſchylum*] Ad locum *Æſchyli* reſpondit egregie *Miltonus* cap. 5. ſui operis: verba illa ponuntur in perſonis fœminarum peregrinarum, & ſupplicum, quæ rogabant in tutelam ſuſcipi, & defendi contra Ægyptios claſſe perſequentes. At ipſe rex Danaus, cui dicebantur iſta: *Ego*, ait, *non perfecerim hoc etiam promiſſum, antequam de his cum populo communicavero.* Et rurſus: *Dixi antea vobis, non ſine populo hoc faciam, nec ſi poſſem quidem.* Fatetur igitur, ſe non poſſe. Et erant iſtæ filiæ ejuſdem regis, qui tamen negat ſibi licere eas ſine populi conſenſu ſuſcipere. Itaque magnus error eſt ſummorum virorum (*Grotii & Salmaſii*) ex ſententia fœminarum peregrinarum, & ſuppliciter humillimeque blandientium colligere jus regni, & quidem apud populos Græcos, qui nunquam reges poteſtate abutentes tolerarunt.

Reſponſio ad primum argumentum τὸ ἐν ἀρχῇ, ſive principium petit. Hoc enim ipſum quæritur, an conſtitutio imperantis perpetuo à voluntate conſtituentis pendeat hactenus, ut ſi pactis ille non ſtet, revocare conſtitutionem poſſit. Regimen commiſit principi populus maxima cum poteſtate, fidemque dedit, quamdiu boni principis officio fungatur, tamdiu ſe pariturum, & ſingulos pro ejus ſalute vitam oppoſituros. Hoc ſemel promiſſum non pendet à voluntate promittentium; ſemel ſe obligarunt, & eo nexu tenentur, & qui non parent, à principe poſſunt puniri. Sed nec deſiderare debent, ut princeps auræ populari ſerviat, & in omni re deſideriis populi, quandoque erroneis, obſequatur. Hinc eſt quod Antigonus apud *Juſtinum* 28, 3. *Ipſi regem quærunt, cui imperent.* Quod Æmilius Paulus apud *Livium* 44, 22. *E terra ne gubernaverint.* Et ſalubris principis eſt non nimis indulgere populo, exemplo Auguſti, *Sueton.* c. 42. Et Marci, qui militi extraordinariam pecuniam petenti negavit, ne quod illi præter morem daretur, & ſanguine, & viſceribus aliorum civium, & illis cognatorum exigeretur: & hac occaſione protulit illam ſententiam: *περὶ γὰρ τῆς μοναρχίας ὁ Θεὸς μόνος κρίνειν δύναται· De imperio ſolus Deus judicare poteſt.* Quod nihil aliud volebat, quam ſe non metuere ſeditiones, rebelliones, conſpirationes. Deum enim eſſe ſolum, qui conſtituat, & mutet imperia. Quod non excludit factum humanum: perinde ut cum Scriptura dicit: *Non eſt volentis, neque currentis, ſed Dei miſerentis.* Item: *Non qui plantat, non qui rigat, ſed qui incrementum dat.* Talis eſt etiam ſententia Valentiniani: ut multa ſunt dicta conſtantium principum, ac ducum, qui imperitæ multitudinis deceptis voluntatibus non ceſſerunt. Alia eſt ratio in Tyranno manifeſto, in quo intelligendo nemo fallitur. Is quicquid inter ſe, & populum in conſtitutione factum eſt, ipſe irritum reddi-

dit.

Tu res populi, tuque urbs tota es,
Non judiciis ſubditus ullis,
Regni ſolio fultus ut ara,
Unoque regens cuncta arbitrio.

II. + Longe aliter, quam de Athenienſium republica rex ipſe Theſeus apud Euripidem loquitur, (*Supplic.* verſ. 404. *& ſeqq.*)

—— οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει.
Ἐνιαυσίαισιν.

—— *hæc juris ſui*
Parere domino civitas uni negat :
Rex ipſe, populus annuas mandat vices
Honoris huic, illive.

Nam

dit, & ſic alterno parendi pacto populum jam dudum ſolvit. Scit Auctor jus Rhadamanthi, de quo monuit cap. 1. num. 5. *Quæ fecit, ſic quisque ferat, jus fiet, & æquum.* Rhadamanthus autem, & Minos, & Æacus perſonas non diſtinguunt, & purpureos reges eodem loco habent, quo privatos, ſi fabulis fides.

Utitur exemplo mulieris, quæ ſibi virum conſtituit, cui parere ſemper neceſſe habeat. Sed numquid ita, ut patiatur ſe flagellari, torqueri, occidi? Cur igitur inventa divortia? Ne adulterium quidem, nec maritalis debiti penuriam mulier cogitur pati, ſi non vult, quibus tantummodo ſubtrahitur ei de eo, quod promiſſum eſt; quid ſi non hæc modo ſubtrahantur, ſed etiam vis vitæ adferatur? Luſus eſt perpetuus in vocabulo *ſuperior*. Eſt omnino princeps, & magiſtratus quivis ſuperior populo, ſi Latine loquimur: ſed ut caput ſuperius eſt membris, non ut injuſtum, atque affligens onus incumbit preſſo, ac deficienti: & quidem ut caput morale, vel artificiale, quod ſi prægravet, ſalvo corporis ſtatu, poteſt demi: non ut naturale, quod auferri nequit, quin corpus pereat. Syllogiſmus ita formandus erat: Qui conſtituit aliquem ſupra ſe, & omnem ei dat in ſe poteſtatem, cum pacto regendi juxta leges, ac defendendæ, conſervandæque omnium, & ſingulorum ſalutis, is eum hoſtem, & perſecutorem ſuum factum jus habet tollendi, & puniendi: Atqui populus &c. Ergo.

Adverſus minorem excipitur rurſum, quoſdam Principes non conſtitui à populis, exemplo acceptantium advenas ſub obediendi lege, & eorum, qui bello ſibi alios ſubjecerunt.

Reſpondeo. Immo & hi conſtituuntur. Juriſconſulti norunt contractus, & quaſi contractus: Philoſophi voluntarios, & invitos: & ex utriſque perinde tradunt homines obligari, & in contractibus principes privatorum loco haberi. Eſt conſenſus advenarum iſtorum, & gentium, non quidem valde ſpontaneus, conſenſus tamen; poterant enim, & non accipere legem, & victi non ſervire fortiter moriendo, ut ille Lacon apud *Senecam* ep. 77. Sed dum mori durius omnes putant, quamvis duriores vivendi leges paciſcuntur. Et his facile concedimus plura toleranda: ſed cum ne his quidem relinquitur quod promiſſum eſt, tuto vivere, in duris licet, & tenuibus rebus, jus naturæ illis integrum eſt.

Argumentum ſecundum ita formandum fuerat. Si regimen omne civitatum natura magis populi, quam regentis cauſa comparatum eſt, ſequitur etiam naturæ convenientius eſſe, ubi Regentis, & eorum, qui reguntur, ſalus ſimul conſiſtere nequit, & quidem regentis deteſtabili culpa, ibi à populo ſubmoveri Tyrannum, quam à Tyranno concidi, & comedi populum, æquius eſſe. Atqui. Ergo.

Adverſus hoc argumentum nihil valent exceptiones, quæ proferuntur. Falſum, regimen dominicum ſolius regentis cauſa comparatum. Jus gentium introduxit ſervitutes per miſericordiam ſervandi, qui occidi poſſent. §. 3. Inſtit. *de jure perſonarum.* Jus naturæ in hac re explicat *Ariſtoteles* 1. Polit. *Quod imperat, & paret natura, ſalutis cauſa conjungitur; nam quod mente providere poteſt natura, imperat, & dominatur natura; quod autem iſta poteſt corpore facere, paret, & natura eſt ſervum. Quare domino, & ſervo idem conducit.* Forte dominus, qui emit ſervum ſuum, tantummodo utilitatem reſpicit. Sed hæc noſtra pravitas eſt, non intentio naturæ, non gentium, quæ ſervitutes conſtituerunt. *Juſtinus* de Parthis 41, 2. *Hos* (ſervos.) *pari, ac liberos ſuos cura ha-*

bent

Nam [a] Theſeus, ut Plutarchus explicat, belli tantum ducem, & legum cuſtodem agebat, [z] cætera par civibus. Hinc factum, + ut reges, qui populo ſubſunt, non niſi improprie reges appellari dicantur: Sic poſt Lycurgum, magisque poſt Ephoros conſtitutos, reges Lacedæmoniorum reges nomine, non re fuiſſe, dicuntur [b] Polybio, 99 [c] Plutarcho, zz [d] Cornelio Nepoti. + Quod exemplum ſecuti & alii in Græcia. Pauſanias Corinthiacis [e]: Ἀργεῖοι δὲ ἅτε ἰσηγορίαν καὶ τὸ αὐτόνομον ἀγαπῶντες ἐκ παλαιοτάτου, τὰ τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων ἐς ἐλάχιστον προσήγαγον, ὡς μηδενὶ τῶν Κείσου καὶ τοῖς ἀπογόνοις ἢ τὸ ὄνομα λειφθῆναι τῆς βασιλείας μόνον· *Argivi jam olim æqualitatis, & libertatis amantes, regiam poteſtatem in minimum redegerunt: ita ut Ciſi filiis, ac poſteris præter nomen regni nihil relinquerent.* Sic & 100 apud Cumæos de regibus judicaſſe ſenatum, notat [f] Plutarchus. + Talia regna, negat [g] Ariſtoteles, conſtituere propriam ſpeciem gubernationis, quia ſcilicet partem tantum faciunt in republica optimatium, aut populi.

[a] *Vit. Theſ.* pag. 11. A.
[b] *Lib.* VI c. 8.
[c] *Vit. Cleom.* pag. 805.
[d] *Vit. Ageſil.* Cap. 1.
[e] Cap. 19.
[f] *Quæſt. Gr.* p. 291.
[g] III. *Pol.* 16.

12. Quin & in populis, qui perpetuo regibus non ſubſunt, exempla videmus

bent, & equitare, & ſagittare magna induſtria docent. Tacitus de Germanis 20, *dominum, ac ſervum nullis educationis deliciis dignoſcas:* & 25. *Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut veſtis, ut colono injungit: & ſervus hactenus paret. Verberare ſervum, ac vinculis, & opere coërcere, rarum.* Falſum quoque imperia, quæ bello, & victoria parta ſunt, ad ſolam vincentium utilitatem pertinere. Non enim inſpicienda hic ſola externa ſpecies, aut quid cogitet victor; ſed quid agat Deus, & natura. Nam ſi juſto, pioque bello certatum eſt adverſus populum injurioſum, & viciniis gravem, utile eſt ipſis victis privari libertate, qua in bonorum offenſam, & commodum abutuntur. Ut furioſo utile extorqueri gladium. Idque ipſe victor animo ſibi proponit, ſi vir bonus eſt, quales priſci Romani, cum *victis nihil quicquam præter injuriæ licentiam eripiebant*, ut eſt apud *Salluſtium*. De talibus *Seneca* in Troadibus: *Profuit illo victore capi*, & *Rutilius Numatianus*: (verſ. 64.)

Profuit injuſtis te dominante capi.

Si injuſto, & ut eſt apud *Lucanum*, *Victrix cauſa diis placuit, ſed victa Catoni*, ne tum quidem ſolam eſſe vincentium utilitatem in iſto imperio, evincam vel uno exemplo Iſraelitarum. Bella enim, & victorias, quibus illos ſubegerunt Moabitæ, Ammonitæ, Palæſtini, Aſſyrii, quis dicet ad ſolam illarum gentium utilitatem comparata? quibus ut paterna caſtigatione laſcivientes Hebræos admonebat Deus, & ubi ad ſanam mentem rediſſent, eadem flagella in ignem abjiciebat. Ne in victoria quidem Iſraëlitarum, de ſeptem devotis gentibus, ſola utilitas vincentium fuit: nam bonum, & utile eſt noxio puniri, ne peccata augeat, præſertim ſi eo uſque proceſſerit, ut *aliter ejus ſceleribus non poſſit ſubveniri*; quo ad Neronem dicebat ille apud *Tacitum* 15. Annal. 68. Quod etiam *Suetonius* ſignificat, cum ait, quoſdam conjurationis convictos, eam ipſam conjurationem ipſi pro beneficio imputaſſe, *tanquam aliter illi non poſſent niſi morte ſuccurrere*, cap. 36. Et ſic Parthus, quaſi conſilium daret, monebat Tiberium, *ut voluntaria morte maxima, juſtiſſimoque civium odio quamprimum ſatisfaceret.*

99 *Plutarcho*] *Plutarchus* non loquitur in univerſum de regibus Lacedæmoniorum, ſed de Cleomene ſolo, & vitio illorum temporum p. 805. αὐτῷ δὲ τὸ ὄνομα βασιλεύοντος ἦν μόνον, ἡ δὲ ἀρχὴ πᾶσα τῶν Ἐφόρων, ſcil. poſt eorum latrocinio ſublatum Agin.

100 *Apud Cumæos*] Ἦν δὲ καὶ Φυλάκτου τις ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς· ὁ δὲ ταύτην ἔχων, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἐτήρει τὸ δεσμωτήριον· εἰς δὲ τὴν βουλὴν ἐν τῷ νυκτερινῷ συλλόγῳ παριὼν, ἐξῆγε τοὺς βασιλεῖς τῆς χειρὸς, καὶ κατεῖχε, μέχρι περὶ αὐτῶν ἡ βουλὴ διαγνοίη, πότερον ἀδικοῦσιν ἢ οὐ κρύβδην φέρουσα τὸν ψῆφον, p. 291, 292.

GROTII.

z *Cætera par civibus*] *Theſei* filius Demophon in Heraclidis Euripidis; (ỷ. 424. 425.)

Οὐ γὰρ τυραννίδ' ὥστε βαρβάρων ἔχω,
Ἀλλ' ἢν δίκαια δρῶ, δίκαια πείσομαι.

Nec enim poteſtas barbarum in morem mihi,
Sed juſta refero obſequia, dum juſte impero.

zz *Cornelio Nepoti*] Verba ipſius, aut quiſquis is eſt, qui vitas illuſtres ſcripſit, in *Ageſilao*: (cap. 1.) *Ut duos haberent reges nomine magis, quam imperio.* Alibi: *Lacedæmoniorum autem Ageſilaus nomine, non poteſtate fuit rex, ſicut cæteri Spartani.* (cap. 21. *De Regib.*)

GRO-

Digitized by Google

mus [a] ⁺ quaſi temporarii regni, quod populo non ſubſit. Talis erat poteſtas [101] Amymonum (kk) apud Cnidios, ⁺ & apud Romanos Dictatorum primis temporibus, [a] ⁺ cum ad populum [1] provocatio non eſſet; unde Dictatoris edictum pro numine obſervatum, ⁺ ait [b] Livius, neque uſquam ullum niſi in cura parendi auxilium: Dictatura ⁺ obſeſſam vim regiæ poteſtatis, [2] Cicero.

a Plutarch. in Marcel. pag. 312. & Dion. Halic. L. V. c. 70.
b Lib. II c. 18.

13. ⁺ Quæ pro contraria ſententia adferuntur argumenta, ea ſolvere difficile non eſt. Nam PRIMUM, quod aſſeverant, ⁺ eum, à quo aliquis conſtituitur, eſſe ſuperiorem conſtituto, verum dumtaxat eſt in ea conſtitutione, [3] ⁺ cujus effectus perpetuo pendet à voluntate conſtituentis; ⁺ non etiam in ea, quæ ab initio eſt voluntatis, poſtea vero effectum habet neceſſitatis: ⁺ quomodo mulier virum ſibi conſtituit, cui parere ſemper neceſſe habet. [b] Valentinianus Imperator militibus, qui ſe Imperatorem fecerant, poſtulantibus quod ipſi non probabatur [c] reſpondit: [4] *Ut me ad imperandum vobis eligeretis, in veſtra ſitum erat poteſtate, ô milites; at poſtquam me elegiſtis,* [5] ⁺ *quod petitis in meo eſt arbitrio, non veſtro. Vobis tanquam ſubditis competit parere: mihi, quæ facienda ſunt, cogitare.* ⁺ Sed nec verum eſt quod aſſumitur, omnes reges à populo conſtitui: ⁺ quod exemplis patrisfamilias advenas ſub obediendi lege acceptantis, ⁺ & gentium bello devictarum, quæ ſupra attulimus, ſatis intelligi poteſt.

c Sozom. Hiſt. Eccl. l. 6. c. 6.

14. ALTERUM argumentum ſumunt ex dicto Philoſophorum, regimen omne eorum, qui reguntur, non qui regunt, cauſſa eſſe comparatum: ⁺ unde ſequi, exiſtimant, ex finis nobilitate, eos, qui reguntur, ſuperiores eſſe eo, qui regit. Sed nec illud univerſaliter verum eſt, omne regimen ejus, qui regitur, cauſa eſſe comparatum; ⁺ nam quædam regimina per ſe ſunt regentis cauſa, ut dominicum; ⁺ nam ſervi utilitas ibi extrinſeca eſt, & adventitia: ⁺ ſicut

GROTII.

a *Quaſi temporarii regni*] *Livius* Salinator in Cenſura omnes tribus, excepta una, ærarias fecit, ac ſic oſtendit, jus ſibi eſſe in populum omnem. (*Lib.* XXIX. *Cap.* 37.)

b *Valentinianus*] Verba ejus ſic refert *Theodoretus* IV. c. VI: ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως μὴ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας· ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον, τὸ περὶ τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων· *Veſtrum fuit, milites, cum imperator nullus eſſet, mihi tradere Imperii hujus habenas. Eas ex quo adeptus ſum, de cætero non veſtrum, ſed meum diſpicere quid reipublicæ expediat.*

GRONOVII.

101 *Amymonum*] Sic video & appellari eos à *Bodino* lib. 1. cap. 8. At *Plutarchus*: Τίνες ἐν Κνίδῳ οἱ Ἀμνήμονες· καὶ τίς ὁ Ἀφεστήρ; ἑξήκοντα προκρίτοις ἀνδράσιν ἐκ τῶν ἀρίστων οἷον ἐπισκόποις ἐχρῶντο διὰ βίου καὶ προβούλοις τῶν μεγίστων· ἐκαλοῦντο δὲ ἀμνήμονες, ὡς ἄν τις εἰκάσειε, διὰ τὸ ἀνυπεύθυνον, εἰ μὴ νὴ Δία πολυμνήμονές τινες ὄντες· ὁ δὲ τὰς γνώμας ἐρωτῶν, Ἀφεστήρ. Græc. Quæſt. 292.

1 *Provocatio non eſſet*] Ante Decemviros. Illis enim remotis lege cautum, ne quis magiſtratum ſine provocatione crearet. *Livius* 3, 55.

2 *Cicero*] Philipp. 1, 1. (Sed verba aliter, & paulum alio ſenſu, ab auctore referuntur. En illa genuina: *Dictaturam, quæ jam vim regiæ poteſtatis obſederat, funditus ex Rep. ſuſtulit* (M. Antonius) . . . *propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriam.* J. B.)

3 *Cujus effectus*] Quæ ſemper poteſt ab conſtituente reſcindi.

4 *Sozom. hiſt. Eccl. L.* VI. Cap. VI.

5 *Quod petitis*] Petebant, ut collegam imperii ſumeret.

(kk) Exemplum malè aptatum; patet enim ex verbis *Plutarchi*, à *Gronovio* exſcriptis, *Amnemonas* illos non habuiſſe imperium ſolummodo temporarium, ſed perpetuum, διὰ βίου. Hunc quoque errorem à *Bodino* hauſit, qui vel memoriâ lapſus, vel feſtinans, apud *Plutarchum* legerat, δι' ἔτους. J. B.

GRO

\+ ſicut medici lucrum ad ipſam medicinam non pertinet. \+ Sunt alia regimina mutuæ utilitatis cauſa, ut maritale. \+ Sic imperia quædam eſſe poſſunt comparata ad regum utilitatem, ut quæ victoria parta ſunt, \+ & non ideo tyrannica dicenda ſunt: cum tyrannis, ut quidem [6] ea vox nunc intelligitur, injuſtitiam includat. Poſſunt & quædam utilitatem reſpicere tam ejus, qui regit, quam ejus qui regitur: \+ ut cum populus impotens ſibi tuendo regem potentem imponit. Cæterum \+ non nego, in plerisque imperiis reſpici per ſe utilitatem eorum, qui reguntur: & verum eſſe quod [a] Cicero poſt Herodotum, \+ [b] Herodotus poſt \+ Heſiodum [c] dixit, fruendæ juſtitiæ cauſa reges conſtitutos. [7] \+ Sed non ideo conſequens eſt, quod illi inferunt, populos rege eſſe ſuperiores: \+ nam & tutela pupilli cauſa reperta eſt, & tamen tutela jus eſt, ac poteſtas in pupillum. Nec eſt quod inſtet aliquis, \+ tutorem, ſi male rem pupillarem adminiſtret, amoveri poſſe; quare & in rege idem jus eſſe debere. \+ Nam [8] in tutore hoc procedit, qui ſuperiorem habet; at in imperiis, [9] \+ quia progreſſus in infinitum non datur, omnino in aliqua aut perſona, aut cœtu conſiſtendum eſt, \+ quorum peccata quia ſuperiorem ſe judicem non habent, [d] Deus ſibi curæ peculiari eſſe teſtatur; \+ qui ea aut vindicat, ſi ita opus judicet, aut tolerat in pœnam, aut explorationem populi.

[a] *De Offic.* II. 12.
[b] *Lib.* I. c. 96, 97.
[c] *Theogon.* verſ. 85. & ſeqq.
[d] *Jer.* XXV, 12.

15\. \+ Optime [e] Tacitus: *Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala, ita luxum, vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines; ſed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur.* Et M.

[e] *Hiſt.* IV. 74.

GRONOVII.

6 *Ea vox nunc*] Olim enim & legitimi, juſtique principes interdum ſic appellabantur. *Virg.* Æneid. 7. 268. *Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.*

7 *Sed quod illi inferunt*] Non inferimus, nec negamus reges, & magiſtratus eſſe populo ſuperiores: ſed dicimus, inferiori jus eſſe contra intolerabiles ſuperioris injurias ſe defendere: ut ajebat Veſpaſianus, non oportere maledici ſenatoribus, remaledici civile, faſque eſſe. *Sueton.* cap. 9.

8 *In tutore hoc procedit, quia habet ſuperiorem*] Ergo poteſt per ordinarium magiſtratum coërceri, vel amoveri: quod quia non poteſt Tyrannus, extraordinaria via opus eſt, nempe, ut ipſe populus ſe circumſpiciat. Etenim a naturæ jure quos inter judicio lis terminari non poteſt, inter hos bellum decernit.

9 *Quia progreſſus in infinitum non datur*] An datur progreſſus vindictæ in infinitum, quia ſtatuitur. Tyrannum profeſſum à populo poſſe coerceri? Immo ne progreſſus in infinitum detur Tyrannidi, ideo propugnamus jus populi. Quod ſi progreſſus in infinitum datur, ubi non eſt perſona, quæ à ſolo Deo judicetur, quid factum eſt in regnis, quæ non negat Auctor fuiſſe, (*reddendæ rationi obnoxia.* Hoc, aut ſimile quid heic excidit. *J. B.*) & rebuspublicis, in quibus nulla talis perſona fuit? quid Romæ, poſtquam non licuit magiſtratum ſine provocatione creari? Sed opponit perſonæ cœtum. Is ergo cœtus eſt populus; etiam ubi principem non expreſſe ſubjecit legibus. Neque enim videri poteſt, ſocietatem cum principe iniiſſe talem, quæ omnem ſocietatem deſtruit.

Deo peculiari curæ eſſe peccata principum, non inficiamur; ſed ita, ut excludat poteſtatem populi, cui eas vires, id conſilium dedit, ut poſſit ab ultima tyrannide ſe liberare, id non dicit Jeremias. Minatur ibi Deus, ubi impleti fuerint LXX. anni, tum ſe viſitaturum regem Babylonis, nempe per Cyrum. Eſt enim ejus arbitrium, velitne tyrannos per ſuos, aut per alienigenas punire. Quando dicit, ſe hunc T[illegible] plectere decreſſe per externum re[illegible] tollit jus aliarum gentium, nec ſibi pr[illegible] tatem quoſdam per eos, qui a Tyr[illegible]nentur, puniendi.

Taciti conſilium eſt, non pr[illegible] ad eos, qui luxum, & avaritiam domi[illegible] non tolerando, majora incommoda ſibi [illegible]rent. Deinde ſterilitatem, aut nimios imbres, & cætera naturæ mala ita ferimus, ut tame[illegible], quodcumque in promptu eſt, adverſus [illegible] comparemus. Ubi illud omne de[illegible], neceſſariò toleranda ſunt. Sed hoc non [illegible], quominus quibus licet, ſibi adverſus ea proſpiciant.

M. Aurelius, [10] + magiſtratus, dixit, de privatis, principes de magiſtratibus, [c] + Deum de principibus judicare. + Inſignis eſt apud [11] Gregorium
a Hiſt. Lib v. Turonenſem [a] locus, ubi is ipſe Epiſcopus Regem Francorum ſic affatur: *Si quis de nobis, ô Rex, juſtitiæ tramites tranſcendere voluerit, à te corripi poteſt: ſi vero tu exceſſeris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, ſed ſi volueris, audis: ſi autem nolueris, quis te damnabit, niſi is, qui ſe pronunciavit eſſe juſti-*
b De Abſtin. Lib. IV. pag. 389. *tiam?* Inter [12] Eſſenorum placita Porphyrius [b] memorat, οὐ δίχα Θεοῦ περιγίνεσθαι τινι τὸ ἄρχειν, + *non obtingere cuiquam imperium* [d] *ſine Dei cura ſpeciali.* Irenæus
c Lib. v. c. 24. [c] optime: [13] *Cujus juſſu homines naſcuntur, hujus juſſu & reges conſtituuntur apti iis, qui in illis temporibus ab ipſis reguntur.* Senſus idem in conſtitutio-
d Lib. VII. c. XVI. nibus, [d] quæ dicuntur Clementis: τὸν βασιλέα φοβηθήσῃ, εἰδὼς ὅτι τοῦ κυρίου ἐστὶν ἡ χειροτονία· [14] *regem timebis, gnarus à Domino electum.*

16. Nec obſtat his, quæ diximus, + quod populi interdum puniti leguntur

GROTII.

c *Deum de principibus judicare*] Xiphilinus: (in *Marc. Anton.* p. 271. D. *Ed. H. Steph.* περὶ γάρ τοι τῆς αὐταρχίας ὁ Θεὸς μόνος κρίνειν δύναται· *De ſummo principatu Deus ſolus poteſt judicare.* Vitigis rex apud Caſſiodorum: *Cauſa regiæ poteſtatis ſupernis eſt applicanda judiciis, quandoquidem illa e cælo petita eſt, & ſoli cælo debet innocentiam.* Apud eundem *Caſſiodorum* rex: *Alteri ſubdi non poſſumus, quia judices non habemus.* [Primus locus CASSIODORI exſtat *Var.* X, 31. ſed ibi leguntur tantum priora verba, non autem illa, *quandoquidem* &c. Alter eſt in *Formula præfecturæ Urbanæ* VI, 4. J. B.]

d *Sine Dei cura ſpeciali*] *Homerus*, (Iliad. Lib. I. verſ. 197.)

Τιμὴ δ᾽ ἐκ Διός ἐστι.

Ab Jove ſummus honor.

Diodorus Siculus lib. I. de Ægyptiis: (pag. 57. *Ed. Steph.*) ἅμα μὲν οὐκ ἄνευ δαιμονίου τινὸς προνοίας νομίζοντες αὐτοὺς τετευχέναι τῆς τῶν ὅλων ἐξουσίας· *Exiſtimant enim non ſine divina quadam providentia perveniſſe reges ad ſummam de omnibus poteſtatem.* *Auguſtinus* lib. V. de Civitate Dei: (*Cap.* 21.) *Qui Veſpaſiano vel patri, vel filio, ſuaviſſimis imperatoribus, ipſe & Domitiano crudeliſſimo, & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui Conſtantino, ipſe apoſtatæ Juliano,* nempe majeſtatem dedit, quod præceſſerat. Vitigis apud *Caſſiodorum*: (*Var.* X, 31.) *Omnis provectus, maxime regius, ad divinitatis munera referendus eſt.* Titi Imperatoris erat dictum: *poteſtates fato dari.* (Aur. Victor. *Epitom.* C. 10.)

GRONOVII.

10 *Magiſtratus de privatis*] *Ayala* ſic refert I, 2, 26. p. 29. Itaque recte M. Aurelius Imperator populo magiſtratum, magiſtratui regem, regi vero Deum judicem conſtitutum, dixit. [Vide SALMASII Reſponſ. ad *Milton.* pag. 199, 200. J. B.

11 *Gregorium Turonenſem*] Hic Gregorii Turonenſis locus potentiam imperantium indicat, non excludit jus populi. *Quis te corripiet?* inquit, nempe quis ordinarius magiſtratus, ut privati corripiuntur. Addit: *Niſi is, qui ſe pronunciavit eſſe juſtitiam.* Recte, non tamen ut de cœlo deſcendat, aut ſemper fulmen mittat: ſed interdum per externos hoſtes, interdum per populum: utriuſque exemplum eſt I. Reg. II. ℣. 2. & ſeqq. [Adde quæ de hoc loco *Gregorii Turon.* diſputat illuſtr. Comes de *Boulainvilliers*, *Hiſt. vetuſti Regiminis Franciæ*, Gallicè ſcripta, *Tom. I.* pag. 52, *& ſeqq.* Edit. Batav. J. B.]

12 *Eſſenorum placita, non obtingere cuiquam imperium ſine ſpeciali Dei cura*] Quis dubitat? ſed an ideo omnia licere debent imperantibus? Ne morbi quidem, peſtilentiæ, diluvia, incendia, naufragia ſine ſpeciali Dei cura contingunt. Numquid ideo cavenda non ſunt? [Quæ ex *Porphyrio* Auctor refert, totidem verbis leguntur apud JOSEPHUM, *De Bell. Jud.* Lib. II. Cap. 8. §. 7. *Ed. Hudſon.* J. B.]

13 *Cujus juſſu homines naſcuntur, hujus juſſu & reges conſtituuntur apti iis, qui temporibus illis per eos reguntur*] Verum eſt: etiam Tyranni; ſed ubi exactum eſt tempus, quod pœnæ populorum præfixit, idem Deus mittit illis Moſem, qui educat eos à ſervitute, aut Ehudum, qui Eglonem è medio tollat.

14 *Regem timebis, gnarus à Domino electum*] Regem timendum omnes boni fatentur, & ſuadent: à Deo quoque electum libenter largiuntur. Etiam malum, & qui degeneraverit in manifeſtum tyrannum, atque hoſtem generis humani, diu tolerandum, nec facile tentanda ultima remedia, vel ideo quia dum malus pellitur, ſæpe pejor ſuccedit, & titulum libertatis in ſervitutem vertit. *Juſtinus* lib. 15. cap. 4. *Sæpe libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur, nec quiſquam alienum*

Digitized by Google

tur * ob regum peccata: non enim id eo evenit, quod populus regem aut non puniret, aut non reprimeret, + ſed quod vitiis ejus + tacite ſaltem conſentiret. Quanquam etiam ſine eo Deus ſummo dominio, quod in vitam, necemque ſingulorum habet, + uti potuit in pœnam regis, + cujus ſupplicium eſt ſubditis orbari.

* 1 *Reg.* XIV, 16. 2 *Reg.* XVII, 7.

IX. 1. + Sunt alii, qui mutuam quandam ſubjectionem ſibi fingunt, ut populus univerſus regi recte imperanti parere debeat, rex autem male imperans populo ſubjiciatur; qui ſi hoc dicerent, [15] non facienda ob regis imperium ea, quæ manifeſte iniqua ſunt, verum dicerent, & quod apud omnes bonos confeſſum eſt: + ſed id [16] nullam includit coactionem, + aut jus aliquod imperii. Quod ſi etiam populo alicui propoſitum fuiſſet [17] + partiri cum rege imperium (qua + de re infra dicendum erit aliquid) fines certe poteſtati utriusque aſſignari debuiſſent tales, + qui cognoſci facile poſſent ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine.

2. [18] + Bonitas autem, aut malitia actus, + præſertim in civilibus, quæ ſæpe [19] obſcuram habent diſceptationem, apta non ſunt ad partes diſtinguendas: unde + ſummam confuſionem ſequi neceſſe eſt, cognitionem de re eadem pro jure poteſtatis, obtentu actus boni, malive, hinc ad ſe rege trahente, inde populo: qualem rerum perturbationem + introducere nulli, quod ſciam, populo in mentem venit.

X. 1. + Sublatis opinionibus falſis, + reſtat, cautiones adhibeamus aliquas, quæ viam nobis monſtrare poſſint ad recte dijudicandum, cui jus ſummæ poteſtatis in gente quaque competat. Prima cautio hæc ſit, + ne decipiamur ambiguo nominis ſono, + aut rerum externarum ſpecie. + Exempli cauſa, quanquam apud Latinos + opponi ſolent principatus, & regnum, ut cum

alienum ſervitium, & dominationem concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. Tacitus 4. hiſt. 74. Hæc utiliter monentur, ſed non convellunt jus populi.

Ludunt fere in vocibus tyranni, & populi: *Tyrannum* intelligimus non principem, jure regnantem, qui vel ipſe, vel per miniſtros humanitus peccet; qui ſit in aliqua parte imperii ſeverior, durior, moroſior: aut cujus ſint aliqua notabilia vitia, cum ſumma ſalus reipublicæ conſtet: non qui in factis diverſum ſentiat; ſed vel eum, qui remp. factione, armis, malis artibus, ſine lege, & auctoritate illorum, penes quos poteſtatem deferendi jus eſt, excluſis illis, ad quos jure imperium pertinet, occuparit, & ut plerumque ſit, per vim, & ſcelera adminiſtret: aut qui, cum jure aliquo imperium obtineat, in omnia diſſolventia remp., tollentia ſecuritatem populi, jura procerum, leges regni, in quæ juravit, vitia proruperit: qui denique confeſſione, ac conſenſu omnium intelligatur ut aliquis Phalaris, Tiberius, Caligula, Nero. *Populum*, non colluviem, ac fæcem plebis, aut factionem conſpiratione turbulentorum validam, & ſibi quærentem quod in alio accuſat: non homines obæratos, egentes, ſcurras, operas, Bagaudas, quorum noverca eſt patria, rapientes remp. ut diripiant; ſed bonos in populo, multo majorem, & ſinceriorem partem omnium ordinum, principes optimatum, & plebis, integro ſtatu, fortuna, & moribus probatos, quorum intereſt remp. ſalvam eſſe: qui ultima ſervitutis, & ſævitiæ exempla perpeſſi, nullam aliam vident reliquam viam expediendæ ſalutis.

15 *Non facienda*] Regi non parendum in illis, quæ palam impia, & injuſta ſunt.

16 *Nullam includit*] Non cujus imperium licet detrectare, in eum licet etiam imperio uti.

17 *Partiri cum rege*] Ita regem conſtituere, ut aliquando ille ipſis, aliquando ipſi regi imperarent.

18 *Bonitas*] Recte agere, vel perperam, non eſt idonea menſura poteſtatis, neque ejus dividendæ, aut transferendæ modus; præſertim in adminiſtratione rerum civitatis, aut populi, ubi ſæpe optime conſulta pro peſſimis accipiuntur, & viciſſim prava pro ſalubribus illudunt.

19 *Obſcuram diſceptationem*] Interpretationem ambiguam. Huc pertinet illud *Taciti* 2. ann. 2. *Ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis, & honeſtis.*

a *De Bell. Gall.* VII. 4.
b *Ann.* II. 57.
c *Calig.* c. 22.
d *Lib.* II. c. 108.

cum Vercingetorigis patrem, dicit [a] Cæſar, [20] + principatum obtinuiſſe Galliæ, + ſed quod regnum affectaret, interfectum: & cum Piſo apud [b] Tacitum, Germanicum, dicit, principis Romanorum, non Parthorum regis eſſe filium: & cum Suetonius parum abfuiſſe, ait, [c] Caligulam, + quin ſpeciem principatus in regnum converteret: & cum [d] Vellejo Maroboduus dicitur, non + principatum parentium voluntate conſtantem, ſed vim regiam complexus animo.

e *Germ.* c. XI.
f *Lib.* 1. c. 7.
g *Politic.* 11, 9.
h *Hiſt.* VI, 49.
i *Biblioth.* Lib. XV. p. 465. *Ed. Steph.*
k Cap. 56.
l *Geogr.* L. XIII. p. 607.

2. + Videmus tamen confundi hæc ſæpe: nam & Lacedæmonii duces ex Herculis poſteritate, + poſtquam [21] Ephoris ſubjecti fuere, + reges dicebantur nihilominus, ut modo vidimus: & veteri Germaniæ reges erant, + quos [e] Tacitus præfuiſſe, ait, auctoritate ſuadendi, non poteſtate jubendi: Et de Euandro rege [f] Livius, rexiſſe eum auctoritate magis, quam imperio: & Suffetem Carthaginenſium [g] Ariſtoteles, & [h] Polybius [22] βασιλέα appellant: ut & [i] Diodorus, quomodo & Hannonem [e] Carthaginenſium regem dixit [k] Solinus. Et de Scepſi in Troade narrat [l] Strabo, cum adjunctis in civitatem Mileſiis, populari republica uti cœpiſſet, veterum regum poſteris nomen manſiſſe regium, & honoris nonnihil.

3. Contra Romani Imperatores, + poſtquam palam, & ſine ulla diſſimulatione regnum liberrimum tenuerunt, + principes tamen vocabantur. Sed & [23] + inſignia regiæ majeſtatis in liberis quibuſdam civitatibus tribui principibus ſolent.

m *Ligur.* Lib. VIII. verſ. 577. *Ed. Ritterſh.*

4. Jam vero comitia ordinum, (‖) id eſt, conventus eorum, qui populum in claſſes diſtributum referunt, nimirum, ut [m] Guntherus loquitur,

Prælati, proceres, miſſisque potentibus urbes.

+ Alibi quidem in hoc ſerviunt dumtaxat, [24] + ut ſint majus regis conſilium, per quod querelæ populi, + quæ ſæpe [25] in conſiſtorio reticentur, ad regis aures perveniant; + cui deinde liberum ſit ſtatuere, quod ex uſu ipſi videatur.

GROTII.

e *Carthaginenſium regem dixit Solinus*] Sic qui vitam ſcripſit Annibalis: *Ut enim Romæ conſules, ſic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur.* (*Corn. Nepos*, c. 7.) His improprie dictis regibus accenſeri poſſunt & filii, quibus regium nomen datum à patribus regiam vim retinentibus. Talis is Darius fuit, quem pater Artaxerxes judicatum interfici juſſit. *Plutarchus* in Artaxerxe (pag. 1026. *Ed. Wech.*)

GRONOVII.

20 *Principatum obtinuiſſe*] *Principatus* eſt primus dignitate, & auctoritate locus inter jure liberos: *regnum* eſt potentia juſta in ſubjectos. In illo pollent gratia, & factione; in hoc vi, & imperio.

21 *Ephoris ſubjecti*] Non ſubjecti fuere reges Ephoris, ſed Ephori regiæ poteſtati oppoſiti, quemadmodum Romæ imperio conſulari objecti tribuni. *Valerius Maximus* 4, 1. 8. ne regum hereditaria potentia in tyrannidem degeneraret, idque auctore rege Theopompo.

22 Βασιλέα] *Juſtino* quoque *Bomilcar* rex Pœnorum, qui tamen apud centum delectos rationem rerum geſtarum reddebat, ut hoc metu ita in bello imperia cogitaret, ut domi judicia, legesque reſpiceret. *Juſt.* 19, 2.

23 *Inſignia*] Ut *Venetiarum duci* corona, & titulus *Serenitatis*.

24 *Ut ſint majus*] Quos audiat cum poteſtate libera ſequendi ſententias illorum, & improbandi.

25 *In conſiſtorio*] In interiore, aut proximorum miniſtrorum conſilio.

(‖) Vide PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. §. 12. *J. B.*

Digitized by Google

tur. + Alibi etiam jus habent de actis principis cognoſcendi, atque etiam leges præſcribendi, quibus princeps teneatur.

5. Sunt multi, qui exiſtimant, diſcrimen ſummi imperii, aut ſummo minoris, petendum + ex delatione imperii per electionem, aut ſucceſſionem. Nam quæ hoc modo deferuntur imperia, ea ſumma eſſe contendunt, non item quæ illo. At hæc univerſim vera non eſſe pro certo haberi debet. + Nam ſucceſſio 26 non eſt titulus imperii, qui imperio formam aſſignet, + ſed veteris continuatio. Jus enim 27 ab electione familiæ cœptum ſuccedendo continuatur: + quare quantum prima electio tribuit, tantum defert ſucceſſio. Apud Lacones regnum ad heredes tranſibat, etiam poſt Ephoros conſtitutos. Et de tali regno, id eſt, principatu, eſt apud [a] Ariſtotelem τούτων τῶν βασιλειῶν αἱ μὲν κατὰ γένος εἰσὶν· αἱ δ' αἱρεταί· *quædam ſanguinis jure, quædam electione deferuntur*: & Heroicis temporibus [f] pleraque in Græcia regna talia fuiſſe, & ipſe notat, & [c] Thucydides. Contra, Romanum imperium, + etiam ſublata omni ſenatus, & populi poteſtate, 28 per electionem conferebatur.

[a] *Pol.* III. XIV.

[b] *Lib.* I. §. 13. *Ed. Oxon.*

+ XI. 1. + Altera cautio hæc eſto: [g] + Aliud eſſe de re quærere, aliud de modo habendi; + quod non in corporalibus tantum, ſed & in incorporalibus procedit. + Ut enim res eſt ager, + ita & iter, actus, via. + Sed hæc alii habent jure pleno proprietatis, + alii jure uſufructuario; + alii jure temporario: + ita ſummum imperium + dictator Romanus habebat [h] 29 jure temporario: + reges (mm) plerique, tam qui primi eliguntur, quam qui electis legitimo ordine ſuccedunt, 30 + jure uſufructuario; at quidam reges 31 + pleno jure proprietatis, + ut qui juſto bello imperium quæſiverunt, (nn) + aut in quorum ditionem populus aliquis, + majoris mali vitandi cauſa, ita ſe dedidit, ut nihil exciperetur.

2. +

G r o t i i.

f *Pleraque in Græcia regna talia fuiſſe*] Notatum id & *Dionyſio Halicarnaſſenſi* libro II. (Cap. 12.) & Lib. V. (Cap. 74.)

g *Aliud de re quærere, aliud de modo habendi*] Videat, cui vacat, *Carolum Molinæum* ad Conſuetudines Pariſienſes Tit. 1. §. 2. gl. 4. num. 16. & 17.

h *Jure temporario*] Imperatoris ad tempus facti exemplum habes apud *Gregoram* libri IV. initio. (Pag. 36. *Ed. Colon. Allobr.* 1616.)

G r o n o v i i.

26 *Non eſt titulus*] Vocabulum ſignificans jus minus, majuſve imperantis, ſed idem jus, quod deceſſores habuerunt.

27 *Ab electione familiæ*] In primo, qui ejuſdem familiæ ad regnum evectus eſt.

28 *Per electionem*] Factam a militibus: nec aliter, quam ſi ſucceſſor defeciſſet; nam ſi filios rerum utcumque gerendarum, & militis demerendi capaces reliquiſſet Imperator mortuus ſive naturales, ſive adoptivos, ſine dubio ſuccedebant.

29 *Jure temporario*) Locationis, emphyteuſeos, ſi cui in diem fundus addictus ſit. l. 4. §. 4. D. de in diem addict.

30 *Jure uſufructuario*] 1, 1. 5.

31 *Jure pleno proprietatis*] Malim ditionis, imperii. Vide Veſtibulum.

(mm) Poſui *plerique*, pro *denique*, quod in omnibus eſt Edd. Res ipſa poſtulat hanc emendationem; & oppoſitio τοῦ *quidam reges*, in ſequenti membro. Sic Auctor infra, §. 14. P l e r a q u e *imperia ſumma non plenè habeantur*. Et alibi: *Reges, quales nunc ſunt* P l e r i q u e, *regnum habentes non in patrimonio, ſed tanquam in uſufructu* &c. Lib. III. C. 20. §. 5. Mirum, ab Auctore tale mendum typothetarum, vel fortè exſcriptoris, non fuiſſe animadverſum. *J. B.*

(nn) Gratis ſtatuitur heic, neceſſitatem illam per ſe efficere ut regnum ſit in patrimonio Victoris, aut ſe dedentes accipientis. Re verà nullum omnino Regnum eſt in patrimonio, niſi ex conſenſu expreſſo, vel tacito, Populi. Quâ de re diximus, in Notis Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

Digitized by Google

2. + Neque enim [32] illis aſſentio, qui dictatori negant fuiſſe ſummum imperium, + quia perpetuum non erat. + Nam [33] rerum moralium natura ex operationibus cognoſcitur: + quare quæ facultates eosdem effectus habent, eodem nomine nuncupandæ ſunt. At Dictator intra tempus ſuum [i] + omnes actus eodem jure exercet, quo rex, [34] qui eſt optimo jure; + neque ejus actus ab alio reddi irritus poteſt. [35] + Duratio autem naturam rei non immutat: quanquam ſi de dignitate quæritur, [36] quæ majeſtas dici ſolet, dubium non eſt, + quin ea major ſit in eo, cui jus perpetuum datum eſt, quam cui temporarium; + quia ad dignitatem facit habendi modus. + Atque idem dictum volo de his, qui antequam reges [37] ad ſuam tutelam pervenerint, + aut dum furore, + aut captivitate impediuntur, curatores regni ita conſtituuntur, + ut populo non ſubſint, + neque ante legitimum tempus poteſtas eorum ſit revocabilis.

3. + Aliud cenſendum de his, qui jus acceperunt quovis tempore revocabile, + id eſt [38] precarium, quale olim [a] Vandalorum regnum fuit in Africa, & [k] Gothorum in Hiſpania, [l] cum ipſos [39] deponerent populi quoties displicerent; + horum enim ſinguli actus irriti poſſunt reddi ab his, qui poteſtatem revocabiliter dederunt: + ac proinde non idem eſt effectus, nec jus idem

[a] *Procopius Vand.* 1. c. 9. *Aimoin.* 11. c. 20. l. IV. c. 35.

+ XII. 1. Quod autem [b] dixi, + quædam imperia eſſe in pleno jure proprietatis, id eſt, [40] in patrimonio imperantis; + quidam [c] viri eruditi hoc argumento oppugnant, + quod liberi homines in commercio non ſint. + At ſicut alia eſt poteſtas dominica, alia regia; + ita & alia eſt libertas [41] perſonalis

[b] *§. præced. n.* 1.

[c] *Hotom. cont. ill. q.* 1.

GROTII.

i *Omnes actus eodem jure exercet*) Adeo quidem ut populus, eum Fabium Rullianum ſervare vellet, apud dictatorem precibus egerit. [Narrat *Livius*, Lib. VIII. Cap. 29. 35.]

k *Gothorum regnum in Hiſpania*] Moris antiqui veſtigium in Behetriis. Vide *Marianam* lib. XVI. (Cap. 17.)

l *Cum ipſos deponerent populi quoties diſplicerent*] Hoc de *Herulis* etiam prodidit *Procopius* Gothicorum 11. (Cap. 14, 15.) de Longobardis *Paulus Warnafredi* libro IV. & VI. de Burgundis *Ammianus* libro XXVIII. (Cap. 5. *Ed. Valeſ. Gron.*) de Moldavis *Laonicus Chalcocondylas*; de rege Agadis apud Afros *Johannes Leo* libro VII, (Pag. 651. *Ed. Elzevir.*) de Norwagis, ait *Guilielmus Neubrigenſis*, regem ibi factum, quiſquis regem occidiſſet; de *Quadis*, & *Jazygibus* ſimilia habes in excerptis *Dionis*. (è *Theodoſio*, in Vit. *Marci Antonini.*)

GRONOVII.

32 *Illis aſſentio*] *Bodinus* lib. 1. c. 8.

33 *Rerum moralium*] Res in Ethicis, & Politicis id ſunt, & vocantur, quod eas eſſe monſtrant effecta, nullo diſcrimine temporis.

34 *Qui eſt optimo jure*] Vide ad *Liv.* 9, 34.

35 *Duratio*] Modus temporis.

36 *Quæ majeſtas*] Non ut accipitur pro ipſo jure, aut poteſtate, ſed pro veneratione, quam vulgus præſtat principibus. *Sueton.* Veſpaſ. 7. Alioqui majeſtas principi facto, aut nato ſtatim adeſt. *Ovidius* 5. Faſtor. 26.

37 *Ad ſuam tutelam*) Deſierint eſſe pupilli. *Cicero* Bruto cap. 25. *Corn. Nepos* Eumen.

38 *Precarium*] Nam precarium eſt quod datur utendum, quamdiu danti libet. l. 1. D. *de precario. Juſtinus* 45, 4. *Tac.* 1. hiſt. 52.

39 *Deponerent*] Deſtituerent. *Sueton.* Neron. 40. Cal. 10. & 11. *regno exuerent, vel privarent.*

40 *In patrimonio imperantis*] Ne hoc quidem admiſerim. Certe aliter veteres. *Seneca* 7. de beneficiis cap. 6. *Cæſar omnia habet, fiſcus ejus privata tantum, ac ſua: & univerſa in imperio ejus ſunt, in patrimonio propria. Plinius* Paneg. 50. *Eſt, quod Cæſar non ſuum videat: tandemque imperium principis, quam patrimonium majus eſt. Florus* quoque ſeparat imperium populi à patrimonio 4, 1. *Ærarium quoque juſſit effringi: cenſumque, & patrimonium Po. Ro. ante rapuit, quam imperium.*

41 *Perſonalis*] Ingenuorum, & manumiſſorum.

GRO-

ſonalis, alia 42 civilis: alia 43 ſingulorum, 44 alia univerſorum. + Nam & Stoici quandam [a] ſervitutem conſtare dicebant ὑποτάξει, in ſubjectione: + & in ſacris literis [b] ſubjecti regis ſervi vocantur. + Sicut ergo + libertas perſonalis dominium excludit, + ita libertas civilis regnum, atque aliam quamvis + proprie dictam ditionem. 45 Livius [c] iſta opponit: 46 *Regem vocabant, libertatis dulcedine nondum experta.* 47 + Idem: [d] *Indignum videbatur, populum Romanum ſervientem, cum ſub regibus eſſet, nullo bello,* 48 *nec ab hoſtibus ullis obſeſſum eſſe; liberum eundem populum ab Hetruſcis obſideri.* Et alibi: [e] *Non in regno populum Romanum, ſed in libertate eſſe.* Rurſum alio [f] loco m opponit gentes, quæ in libertate eſſent, iis, quæ ſub regibus viverent. Cicero dixerat: [g] *Aut exigendi reges non fuerant, aut plebi re, non verbis danda libertas.* Poſt hos Tacitus: [h] *Urbem Romam ab initio reges habuere: libertatem, & conſulatum L. Brutus inſtituit.* Et alibi: [i] *Acrior Arſacis regno Germanorum libertas.* Arrianus Indicis: [k] βασιλεῦσι καὶ τῇσι πόλεσιν ὅσαι αὐτόνομοι· *Regibus, & civitatibus liberis.* Cæcina apud Senecam: [l] *Regalia fulmina ſunt, quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberæ loca:* n *quorum ſignificatio regnum civitati minatur.* Sic Cilicum illi, qui regibus non parebant, [m] + Eleutherocilices nuncupati. De Amiſo Strabo, [n] modo liberam fuiſſe, modo ſub regibus. Et paſſim + in legibus Romanis 49 de bello, & de judiciis recuperatoriis, externi diſtinguuntur in reges, & populos liberos. + Hic ergo non de hominum ſingulorum, ſed de populi libertate quæritur. Quin & ſicut ob privatam, ita ob hanc publicam ſubjectionem, + aliqui dicuntur eſſe non ſui juris, non ſuæ poteſtatis. + Hinc illa: [o] *Quæ urbes, qui agri, qui homines Ætolorum juris aliquando fuerunt:* Et, [p] + *Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate?*

[a] *Diog. Laërt.* [b] *1 Samuel.* XXII, 17. *2 Samuel.* X, 2. *1 Reg.* IX, 22. [c] *Liv. lib.* I. c. 17. [d] *Lib.* II. c. 12. [e] *Lib.* II. c. 15. [f] *Lib.* XLV. c. 18. [g] *Lib* III. *de legibus*, c. 10. [h] *Ann.* I. c. 1. [i] *De moribus Germ.* c. 45. *in f.* [k] *Cap.* XI. [l] *Nat. Quæſt.* II, 49. [m] *Cic. Ep. ad Famil.* XV, 4. *ad Attic.* V. 10. [n] *Lib.* XII. c. 6. pag. 547. [o] *Liv. lib.* XXXVIII. c. 11. [p] *Idem* Lib. I. c. 38.

2. Proprie tamen cum 50 populus alienatur, + non ipſi homines alienantur, ſed jus perpetuum eos regendi, + qua populus ſunt. Sic cum uni libertorum patroni 51 libertus aſſignatur, non hominis liberi fit alienatio, + ſed jus, quod in hominem competit, transſcribitur. 3. Ne-

G R O T I I.

m *Opponit gentes, quæ in libertate eſſent, iis, quæ ſub regibus viverent*] *Thucydides*: (Lib. II. §. 29. *Ed. Oxon.*) ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ πρῶτος Ὀδρύσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλέον τῆς ἄλλης Θρᾴκης ἐποίησε· πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρᾳκῶν· *Hic Teres Sitalcis pater primus Odryſarum regnum ita auxit, ut cæteros Thraciæ reges ſuperaret: eſt enim pars etiam Thracum libera. Seneca* pater ſuaſoria prima: *Non eodem modo in libera civitate dicendam eſſe ſententiam, quo apud reges. Joſephus* antiquæ hiſtoriæ libro XIII. πρὸς βασιλεῖς καὶ δήμους ἐλευθέρους. (Cap. IX. §. 2. *Edit. Hudſon.*) *Ad reges, populoſque liberos. Cicero* Epiſtolarum XV, 4. Populorum liberorum, regumque ſociorum auxilia. *Plinius* libro VI, cap. XX. de Indis: *Jam hi montium, qui perpetuo tractu Oceani oram tenent, liberi, & regum expertes.* (*Oceani oræ prætenti* legitur in *Edit. Hard.* §. 23. pag. 321. Tom. I. *Ed. in fol.*)

n *Quorum ſignificatio regnum civitati minatur*] Vide exemplum talis oſtenti apud *Bizarrum* libro XIX. hiſtoriæ Genuenſis.

G R O N O V I I.

42 *Civilis*] Jus regendæ reipublicæ pro cive 2, 24, 6.

43 *Singulorum*] Domum, & patrimonium ſuo arbitrio regentium.

44 *Univerſorum*] Rempublicam ſuis legibus adminiſtrantium.

45 *Livius lib.* I.] Cap. 17.

46 *Regem vocabant*] Regnari volebant.

47 *Idem lib.* 2.] Cap. 12.

48 *Ac*] Nec.

49 *De bello, & judiciis*] L. 19. D. *de Capt. & poſtlim.* infr. num. 21.

50 *Populus alienatur*] Per teſtamentum, donationem, pactum, alteri traditur.

51 *Libertus aſſignatur*] Vide tit. inſt. *de aſſignatione libertorum.*

G R O-

3. Neque illud magis firmum eſt, quod ajunt; ſi quos populos rex bello quæſierit, cum eos non ſine civium ſanguine, ac ſudore, quæſierit, + civibus quæſitos potius credi debere, quam regi. (oo) Nam & fieri potuit, ut rex [o] + ex ſua privata ſubſtantia exercitum aluerit, + aut etiam [p] ex fructibus ejus patrimonii, quod principatum ſequitur. + Nam ut in ipſum illud patrimonium rex aliquis non niſi uſumfructum habeat, + perinde ut in ipſum jus imperandi populo, qui ſe elegit; fructus tamen ipſius ſunt proprii: ſicut in jure civili eſt proditum, [a] + hereditatis, [52] quæ reſtitui juſſa eſt, [53] fructus non reſtitui, + quia non hereditati accepto feruntur, ſed rei. + Evenire ergo poteſt, ut rex [q] in quosdam populos imperium habeat proprio jure; + ita ut alienare etiam poſſit. Strabo [b] Cytheram inſulam Tænaro objacentem fuiſſe, ait, Euryclis Lacedæmoniorum principis *ἐν μέρει κτήσεως ἰδίας*, + *privato ipſius jure*. Sic rex Solomo [c] regi Phœnicum Hiromo (ita enim eum Græce vocat Philo Byblius, qui + Sanchuniationis hiſtoriam vertit) + dedit urbes viginti: + non ex urbibus populi Hebræi: + nam Cabul (quod nomen illis urbibus datum eſt) + ponitur extra fines Hebræorum, Joſ. XIX, 27. ſed ex iis urbibus, + quas populi devicti hoſtes Hebræorum ad eum diem retinuerant, + quasque partim rex Ægypti Solomonis ſocer vicerat, & Solomonio dotales dederat, + partim ſubegerat ipſe Solomo. Nam eo tempore ab Iſraëlitis non habitatas, argumento eſt, quod [d] poſtquam Hiromus eas reddidit, + tum demum Solomo eo deduxit Hebræorum colonias.

4. Sic [r] + Hercules legitur Spartæ bello captæ imperium [e] Tyndareo dediſſe hac lege, ut ſi quos ipſe Hercules liberos relinqueret, iis reſtitueretur + Amphipolis + in dotem data Acamanti (pp) Theſei filio. Et apud Homerum

[a] L. 18. in fideicommiſſaria. §. Quotiens 2. D. ad SC. Trebellian.

[b] Lib. VIII. pag. 363.

[c] 1. Reg. IX, 11. 12.

[d] 2. Par. VIII, 2.

[e] Diod. l. IV. pag. 166. Ed. H. Steph.

GROTII.

o *Ex ſua privata ſubſtantia*] M. Antoninus ad bellum Marcomannicum cum ærario exhauſto indicere populo nihil vellet, facta in foro Trajani auctione, diſtraxit vaſa aurea, pocula cryſtallina, ac murrina, uxoris, & ſuam ſericam, & auream veſtem, multa ornamenta gemmarum. (Vide CAPITOLIN. *Vit. Anton. Philoſ.* Cap. 17. EUTROPIUM, Lib. VIII. Cap. 6. AUR. VICTOR. *Epit.* Cap. 16. J. B.

p *Ex fructibus ejus patrimonii*] Ideo Ferdinandus Granatenſis regni partem alteram, ut ſtante matrimonio ex Caſtellæ proventibus quæſitam, ſibi vindicavit. Docet *Mariana* libro XXVIII. hiſtoriæ Hiſpanicæ.

q *In quosdam populos imperium habeat proprio jure*] Balduino conceſſere, qui cum ipſo in orientem belli cauſa venerant, ut urbium, provinciarum, vectigalium, rerum bello captarum dimidium ipſi cederet.

r *Hercules*] Idem Hercules Dryopes, qui juxta Parnaſſum habitabant, a ſe victos donavit Apollini. *Servius* ad IV. *Æneidos* (verſ. 146.) Herculem adverſus Lapithas belli ſocium ſibi ſumſit Ægimius Dorienſium rex, parte regni in mercedem ſocietatis data. (*Apollod.* II, 7. 7.) Cychreus Salaminis rex prole carens regnum teſtamento reliquit Teucro. (Immo *Telamoni.* Idem, III, 12. 7.) Peleus ab Eurytione Phthiæ rege tertiam regni partem accepit in dotem (III, 12. 1.) quæ habet *Apollodorus.* apud *Livium* eſt lib. I. *Proca Numitori regnum legat.* (Cap. 3.)

GRONOVII.

52 *Quæ reſtitui juſſa eſt*] Fidei commiſſario.

53 *Fructus non reſtitui*] Niſi heres fuerit in mora, aut diſerte rogatus, ut hos quoque reſtitueret, quia proveniunt non ex hereditate, ſed ex rebus, quas bono jure poſſidet.

(oo) Neque objectio, neque reſponſio Auctoris, ſatisfaciunt ad probandum, quod uterque intendit. Inde enim tantum ſequitur, regnum, de quo agitur, Civibus potiùs quàm Regi, aut Regi potiùs quàm Civibus, quæſitum fuiſſe: quo autem jure, uſusfructûs, an patrimonii, alia eſt quæſtio, de quâ monuimus ſupra, ad §. 11. *num.* 1. *J. B.*

(pp) Habet hoc Auctor ex DEMOSTHENE, in Oratione *De male obitâ Legatione*: Ὧν [Θησέως παίδων] Ἀκάμας λέγεται φερνὴν ἐπὶ τῇ γυναικὶ λαβεῖν τὴν χώραν ταύτην [Ἀμφιπόλεως.] Pag. 251. A. *Ed. Baſ.* J. B.

GRO-

Digitized by Google

rum [a] Agamemnon ſeptem urbes ſe Achilli daturum pollicetur. [s] Melampodi partes regni duas dono dedit rex [55] Anaxagoras. De Dario ſic [b] Juſtinus: *Regnum Artaxerxi*, + *Cyro civitates, quarum præfectus erat, teſtamento legavit.* Sic [t] Alexandri ſucceſſores in jus illud plenum, ac proprietatem imperandi populis, qui ſub Perſis fuerant, + pro ſua quisque parte ſucceſſiſſe, + aut etiam ipſi victoriæ jure id imperium ſibi quæſiviſſe cenſendi ſunt. Quare + non eſt mirandum, ſi alienandi jus ſibi arrogarunt.

[a] *Iliad.* IX. 149. *& ſeqq.*
[b] Lib. V. c. 11.

5. + Sic cum [u] + Attalus rex Eumenis filius populum Romanum teſtamento bonorum ſuorum heredem feciſſet, populus Romanus ſub bonorum nomine etiam regnum complexus eſt. Florus [c] de ea re: *Adita igitur hereditate provinciam populus Romanus, non quidem bello, nec armis, ſed, quod eſt æquius, teſtamenti jure retinebat.* Et poſtea cum [x] + Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum feciſſet heredem, regnum in provinciæ formam redactum eſt. [56] Cicero ſecunda in [d] Rullum: *Hereditatem crevimus, regnum Bithyniæ.* Sic Libyæ pars [y] Cyrenaica eidem populo ab Appione rege teſtamento relicta.

[c] *Florus* lib. II. c. 20. *Epit. Liv.* 58.
[d] *Cap.* 15.

6. Tacitus Annalium [e] XIV. agrorum meminit, qui regis [z] Apionis quondam

[e] Cap. 18. vide & *Epit. Liv.* 43.

GRONOVII.

55 *Anaxagoras*] Argei F. Megapenthis N. Præti pronepos. Megapenthi Argos Perſeus patrueli tradidit; ipſe tranſtulit regnum Mycenas. Cum Melampode, & ejus fratre Biante partitus id regnum Anaxagoras, quod Melampus bacchantes, vagantesque fœminas luſtraſſet, ac ſanaſſet. *Pauſan.* 2. p. 116. (Cap. 16. 17.)

56 *Cicero ſecunda in Rullum: Hereditatem crevimus*] Cap. 15. *Quid quam hereditatem jam crevimus*: adiimus, agnovimus. *Cic.* 6. ad *Attic.* 1, 11. 2. Vid. ad lib. 2. cap. 7. num. 8.

GROTII.

s *Melampodi*] Vide *Servium* ad ſextam *Eclogam*: [verſ. 48. & *Pauſan.* Corinth. c. 18. ſic apud *Homerum* Iobates Bellerophonti dat filiam:

Δῶκε δὲ οἱ τιμῆς βασιληΐδος ἥμισυ πάσης.
(*Iliad.* VI. 193.

Quod *Servius* ſic interpretatur ad *Virgilium* (*Aen.* V. 118.) *filiam ſuam ei cum parte regni in matrimonium dedit. Phœnix de Peleo.* (Iliad. IX, 479.)

πολὺν δέ μοι ὤπασε λαόν·
Ναῖον δ' ἐσχατιὴν Φθίης, Δολόπεσσιν ἀνάσσων.

Populos dedit hic mihi multos,
Ut fines Phthiæ, Dolopum quæ regna, tenerem.

Lanaſſa nubens Pyrrho Epirotarum regi, in dotem ei attulit Corcyram urbem, ab Agathocle patre ſuo bello captam. *Plutarchus* Pyrrho. (Pag. 387.)

t *Alexandri ſucceſſores*] *Ammianus* de Perſide, non exacte tamen ad hiſtoriæ fidem: *Ex teſtamento nationem omnem in ſucceſſoris unius jura tranſlatam.* libro XXIII. (Cap. 6. pag. 398. *Ed. Valeſ. Gronov.*)

u *Attalus rex*] Valerius Maximus: *Attalus teſtamenti æquitate gratus Aſiam populo Romano legavit.* (Lib. V. Cap. 11. Extern. 3.) *Sertorius* ea de re apud *Plutarchum*: τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥωμαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν· *Cum populus Romanus optimo jure eam terram teneret.* (Pag. 580. E. Tom. I. *Ed. Wech.*)

x *Nicomedes*] Vide Appianum Mithridatico, & civili primo. (*Pag.* 218. & 420. *Ed. H. Steph.*)

y *Cyrenaica*] In qua urbes Berenice, Ptolemais, Cyrene. *Eutropius* VI. (Cap. 9.)

z *Apionis*] *Appianus* Mithridatico: (*in fin.*) Κυρήνην αὐτὴν Ἀπίων βασιλεὺς τῶν Λαγιδῶν γένους νόθος ἐν διαθήκαις ἀπέλιπεν· *Cyrenen teſtamento reliquit Apion nothus è Lagidarum genere. Ammianus* lib. XXII. (Cap. 16.) *Aridiorem Libyam ſupremo Apionis regis conſecuti ſumus arbitrio: Cyrenas cum reſiduis civitatibus Libyæ Pentapoleos Ptolemæi liberalitate ſuſcepimus.* Rex enim Cyrenarum, & Apio, & Ptolemæus dicebatur. Vide breviarium *Livii* lib. LXX. Ipſe hic Apio Cyrenarum hoc regnum patris teſtamento acceperat, auctore *Juſtino* lib. XXXIX. (c. 5.) Alterius Apionis, cujus *Ammianus* meminit, qui aridam Libyam populo Romano reliquerit, mentio in chronico *Euſebiano* ad annum MDCCCCLII. Adde quod in ædificiis narrat *Procopius*, (Lib. III. c. 1.) Arſacis regis teſtamento ita diviſam Armeniam, ut major pars Arſaci, minor Tigrani cederet. Ex *Joſepho* diſcimus, Herodem, Auguſto ei concedente ut regnum cui è liberis vellet relinqueret, teſtamentum aliquoties mutaſſe, An-

a Orat. II. c. 16. *b Juſt. lib.* XXXVIII. c. 5. *c Lib.* XLII. c. 4. *d Strabo lib.* XII. pag. 556. *e Idem,* Lib. XIV, pag. 656. *f Lib.* II. *Dan.* c. 4.

quondam habiti, & populo Romano cum regno relicti. Cicero de lege [a] Agraria: *Quis ignorat, regnum Ægypti, teſtamento regis Alexandrini, populi Romani eſſe factum?* Mithridates in oratione apud [b] Juſtinum de Paphlagonia loquens: *Quæ non vi, non armis, ſed adoptione teſtamenti patri ſuo obveniſſet.* + Narrat idem [c] ab Orode Parthorum rege diu dubitatum, quem filiorum ſuorum poſt ſe regem deſtinaret. Et [d] + Polemo Tibarenorum, adſitæque regionis dynaſta uxorem reliquit imperii heredem: quod & in Caria olim [e] fecerat Mauſolus fratres habens ſuperſtites.

XIII. 1. + At in regnis, quæ populi voluntate delata ſunt, concedo a + non eſſe præſumendum, eam fuiſſe populi voluntatem, ut alienatio imperii ſui Regi permitteretur. Quare + quod 57 Crantzius [f] ut rem novam notat in Unguino, quod is Norvagiam teſtamento reliquiſſet, non eſt quod improbemus, ſi Germanorum mores reſpicit, + apud quos regna eo jure minime habebantur. Nam quod (qq) + Carolus Magnus, & + Ludovicus Pius, & + alii poſtea etiam apud Vandalos, & Hungaros, de regnis teſtati le-

tiquæ hiſtoriæ lib. XV, & XVI. Mos hic etiam Gothis, & Vandalis in iis, quæ armorum jure tenebant Gizerichus Vandalus de Hiſpania teſtamentum fecit. *Procopius* Vandalicorum 1. (*cap.* 7.) Theudericus Lilybæum in Sicilia dotem dat ſorori Amalesfridæ. *Procopius* ibidem. Sed & aliis gentibus; Aquitaniam bello quæſitam Pipinus inter liberos diviſit: *Fredegarius* fine Chronici. De Burgundia teſtamento relicta vide *Aimoïnum* III, 68. & 75. Feſſæ rex Feſſam ſecundo filio legat. *Leo Afer* libro III. quem, & de Bugia vide libro quinto. (pag. 531.) Sultanus Aladinus Osmani plurimas legavit civitates. *Leunclavius* Turcicæ hiſtoriæ libro II. Germeanoglius rex cum filia ſua Bajazeti nuptura dedit Phrygiæ urbes. Idem *Leunclavius* libro V. Regnum Turcorum in Cappadocia *Muſal* (vel *Maſut*) in liberos diſtribuit. *Nicetas* libro III. (cap. 6.) Urbes ad Pontum Euxinum à Chuſcino Bega Murati traditæ. *Leunclavius* libro 1. Bajazetes Stephano urbes dedit Serviæ in honorem uxoris ſuæ, quæ Stephani ſoror. Idem lib. VI. Mahumetes Sultanus Murati teſtamento regnum reliquit. Idem libro XII. Jacupes Begus Germeanoglius ditionis ſuæ hæredem fecit Muratem Sultanum. Idem libro XIV. Mahumetes Turca filiis duobus, Amurati Europæ, Muſtafæ Aſiæ imperium relinquere cogitarat: eſt id apud *Chalcocondylam* lib. IV. Baſilius Porphyrogennetus Imperator a Davide Curopalate heres inſtitutus ejus regionis, quam David ille in Iberia tenuerat. Narrat *Zonaras.* (Lib. XVII. Cap. 7.) Venio ad Chriſtianos in Oriente victores; Theſſaliam Michael Deſpota inter liberos diviſit. Habet id *Gregoras* lib. IV. (Pag. 52. *Ed. Genov.* 1616.) Ætoliæ Princeps Venetis Athenas reliquit, Bœotiam Antonio vendidit. *Chalcocondylas* libro IV. Meſſena, Ithome, & Arcadiæ maritima ab Arcadiæ principe filiæ data in dotem, cum ea Thomæ Imperatoris Græci filio nuberet. Idem libro V. Acarnania inter nothos Caroli principis teſtamento ipſius diviſa; partes de Ætolia cognatis datæ: narrante eo, quem dixi, *Chalcocondyla.* Sic & regna Hieroſolymorum, & Cypri partim teſtamentis legata, partim tranſcripta contractibus. Vide de Cypro *Bembum* Italicorum VII. & *Parutam* libro primo. Genuatibus in Sardinia Caſtrum oppidum donatum, alia Calaritanæ ditionis donata. *Bizarus* de bello Piſano libro II. Robertus filio minori Boëmundo dedit Dyrrachium, & Aulonem. *Anna Comnena* lib. V, (*cap.* 2.) Alfonſus Arragonius Neapoleos regnum, ut armis partum, Ferdinando notho ſuo reliquit. (*Mariana*, Hiſt. Hiſp. Lib. XXII. Cap. 18.) In eodem regno urbes quaſdam Ferdinandus legavit nepoti. *Mariana* libro XXX. (Cap. 27. *ſeu ultimo.*)

a *Non eſſe præſumendum, eam fuiſſe populi voluntatem, ut alienatio imperii ſui regi permitteretur*] Imperium non debere relinqui, ut agros, & ſervos, dicit *Vopiſcus* Tacito. (Cap. 6.) Salvianus: *Non poterat populos, quos regebat, per teſtamentum egenis tradere.* (Locus exſtat. Lib. 1. *Adverſus Avaritiam*, Cap. 12. *Edit. Baluz.* ſed qui forte non admodum adpoſitus eſt. *J. B.*

GRONOVII.

57 *Crantzius*) Contra *Hotoman* quæſt. ill. 1, 1.

(qq) Vide Vitam *Caroli Magni* ab EGINHARTO ſcriptam, Cap. 30. ibique Notas nuperæ Editionis. *J. B.*

GRO.

Digitized by Google

leguntur, [b] [58] + id commendationis magis vim apud populum habebat, quam veræ alienationis. Atque id de Carolo ſpeciatim Ado memorat, + voluiſſe eum teſtamentum ſuum à Francorum optimatibus confirmari. Simile eſt quod apud Livium [a] legimus, Regem Macedonum Philippum, cum Perſea à regno arcere, & ejus loco regem facere vellet Antigonum fratris ſui filium, obiiſſe Macedoniæ urbes, [c] ut principibus Antigonum commendaret. *a Lib.* XL. c. 56.

2. Nec quod idem ille Ludovicus urbem Romam [59] + Paſchali Pontifici [60] reddidiſſe (rr) legitur, ad rem facit, cum Franci imperium in urbem Romam + à populo Romano acceptum, + reddere (ſſ) eidem populo recte potuerint: cujus populi quaſi perſonam ſuſtinebat + is, qui [61] primi ordinis princeps erat.

XIV. Quod + autem hucusque monuimus, diſtinguendam eſſe [62] ſummitatem imperii ab habendi plenitudine, adeo verum eſt, + ut non modo pleraque imperia ſumma + non plene habeantur, ſed & multa non ſumma + habeantur plene: quo fit ut [d] [63] + marchionatus, & comitatus facilius, quam regna vendi, & teſtamento relinqui ſoleant.

XV.

G r o t i i.

b *Id commendationis magis vim apud populum habebat*] Vide Capitulum XII. conventus ad Cariliacum ſub Carolo Calvo. Huc refer teſtamentum Pelagii, quo Hiſpaniam reliquit Alfonſo, & Ormiſiudæ, (apud *Marianam*, Rer. Hiſp. *Lib.* VII. *Cap.* 3.) & de Dania quædam apud *Saxonem*. Neque mirum igitur, quædam teſtamenta improbante populo fuiſſe irrita, ut Alfonſi Arragonii. Vide *Marianam* libro X. (Cap. 15, 16.) Et Alfonſi Legionenſis, cum is filias filio prætuliſſet. Idem *Mariana* libro XII. (Cap. 15.)

c *Ut principibus Antigonum commendaret*) Vide rem ſimilem apud *Caſſiodorum* lib. VIII. epiſt. III. & ſequentibus. Ita pacta ſucceſſionis mutuæ inter Sanctium, & Jacobum Arragonenſes à proceribus firmata. *Mariana* libro XII. (*Cap.* 16.) & Henrici Navarræ regis (teſtamentum, quo) Johannam inſtituit hæredem. Idem *Mariana* libro XIII. (*Cap.* 22.) & Iſabellæ reginæ Caſtellæ. Idem libro XXVIII. (*Cap.* 11, 12.)

d *Marchionatus, & comitatus facilius, quam regna vendi*] Vide de Urgetiæ principatu *Marianam* lib. XII. cap. 16.

G r o n o v i i.

58 *Id commendationis*) Non tam impoſuerunt populis ſucceſſorem jure ſuæ voluntatis, quam oſtenderunt, & commendarunt dignos, quos populi eligerent.

59 *Paſchali Pontifici*] De Paſchali habet, a quo multa hoc cap. ex *Hotomani* Quæſt. ill. 1. t. 2. p. 846. qui veriſſimam hanc hiſtoriam appellat; & hujus donationis inſtrumentum, ait, exſtare apud *Raph. Volater.* Geograph. 3. Circumferuntur duo diverſa inſtrumenta, quorum alterum exſtat apud *Gratianum* in cap. *Ego Ludovicus*, diſtinct. 63. alterum ex Vaticana bibliotheca ſe prompſiſſe, narrat *Raph. Volater.* lib. 3. Geograph. quod multo plura, quam alterum complectitur, Ravennam, Ferrariam, Siciliam, Sardiniam, Corſicam &c. atque hoc niti mavult Curia Pontificalis; & ejus auctoritate regem Siciliæ vocat Eccleſiæ ſubditum, vaſallum, & dominum Ligium, Clement. paſtoral. *de ſent. & re judic.* Ferrarienſem quoque ducatum hoc ſibi titulo adjudicavit. *Arniſæus* de Subject. & Exemt. Cleric. cap. 6. n. 10. p. 131. & de jure Majeſt. lib. 1. cap. 5. num. 6. & 7.

60 *Reddidiſſe legitur*) Non apud *Aimoinum*, non in *Eginharti* annalibus, neque *Anaſtaſio*, neque *Thegano* de geſtis Ludovici Pii, neque in incerto auctore de vita, & actibus ejuſdem. Cogitavit, opinor, Capit. *Ego Ludovicus* 30. diſtinct. 63. in Decreto Gratiani. At hujus Ludovici F. Lothario præter Galliam Belgicam, quæ exinde Lotharingia dicta eſt, ceſſiſſe in diviſione regni paterni Romanum imperium, hoc eſt, Romam, & Italiam, ſcribit ipſe *Petavius* Rat. temp. part. 1. lib. 8. cap. 10.

61 *Primi ordinis*] Prælatorum.

62 *Summitatem*] Summum jus ipſum, a conditione, & lege, qua id teneas.

63 *Marchionatus*] Ut ducatus, & comitatus Germaniæ: princeps enim quivis, comeſque, in ſuo territorio tantum juris habent, quantum rex in ſuo: ſed ſuperiorem agnoſcunt Cæſarem.

(rr) Præter ea, quæ bene obſervavit *Gronovius*, non poteſt dici *Ludovicus Pius* reddidiſſe, quod numquam Pontifices Romani habuerant, jure ſcilicet imperii ſummi, de quo agitur. Diximus in Notis Gallicis. Vide Hermanni Conringii Librum *De Germanorum Imperio Romano*, Cap. VI. *& ſeqq.* *J. B.*

(ſſ) Sed poſito, quod falſiſſimum, veram eſſe

illam,

XV. 1. + Eſt & alterum hujus diſcriminis indicium [e] in regni tutela, + dum rex ætate, aut morbo fungi poteſtate ſua impeditur. Nam in regnis, [64] + quæ non ſunt patrimonialia, tutela eorum eſt, + quibus lex publica, aut ea deficiente [f] + conſenſus populi eam mandat. (tt) + In regnis patrimonialibus eorum, [g] quos pater, aut propinqui elegerint. Sic videmus in Epirotarum regno, quod conſenſu populi ortum fuerat, [a] Arribæ regi pupillo + publice tutores conſtitutos : + & à proceribus Macedonum Alexandri Magni [b] poſthumo. + At in Aſia minore [65] bello parta rex [c] Eumenes Attalo filio fratrem ſuum tutorem dedit. + Sic [66] filio Hieronymo [d] pater Hiero in Sicilia regnans quos voluit teſtamento tutores aſſignavit.

2. + Sive vero rex ſimul ſit privato jure fundorum dominus, + ut rex Ægypti poſt Joſephi tempus, + & Indorum reges, memorante [e] Diodoro, ac [f] Strabone : ſeu non ſit ; hoc imperio extrinſecum eſt, nec ad ejus naturam pertinet. + Quare nec imperii ſpeciem aliam, + neque alium habendi imperii modum hoc quidem conſtituit.

a *Juſt.* l. XVII. c. 3.
b *Juſt. lib.* XIII. c. 2.
c *Plut. de amore frat.* Tom. II. pag. 489, 490.
d *Livius*, XXIV, 4.
e *Lib.* II. c. 40.
f Lib. XV. *pag.* 704.

XVI. 1. Tertia obſervatio ſit, + non deſinere ſummum eſſe imperium, etiam ſi is, qui imperaturus eſt, [h] promittit aliqua ſubditis, aut Deo, + etiam talia, quæ ad imperii rationem pertineant. (uu) + Nec jam de obſervatione juris naturalis, + & divini, + adde gentium, loquor, + ad quam reges omnes tenentur, etiamſi nihil promiſerint ; + ſed de regulis quibuſdam, ad

quas

illam, ſive donationem, ſive reſtitutionem, nil refert a quo *Franci* imperium acceperint in urbem *Romam*, aut cui poſtea tradiderint : hoc tantum quæritur, an *Ludovicus* arbitrio ſuo, aut non ſine conſenſu Populi, id fecerit. J. B.

G R O T I I.

e *In regni tutela*] Vide *Cothmannum* tomo 1. conſ. XLI. num. 11.

f *Conſenſus populi*] Vide *Marianam* (VIII. 10.) in Alfonſo V. Legionis rege. At teſtamentum regis Johannis de tutela, & adminiſtratione regni a proceribus improbatum. *Mariana* libro XVIII. (Cap. 15.)

g *Quos pater, aut propinqui elegerint*] Ptolemæus rex Ægypti tutorem filio ſuo reliquit populum Romanum. *Valerius Maximus* libro VI. cap. VI, 1.

h *Promittit aliqua ſubditis, aut Deo*] Trajanus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſcienter fefelliſſet, deorum iræ conſecrabat. *Plinius* Panegyrico, (Cap. 64.) Adrianus Imperator juravit, nunquam ſe ſenatorem, niſi ex Senatus ſententia, puniturum. (*Spartian.* Vit. ejus, c. 7.) Anaſtaſius Imperator juravit, ſervaturum ſe decreta Chalcedonenſis Concilii. Meminere *Zonaras*, (Lib. XIV. Cap. 3.) *Cedrenus*, alii. Seriores Imperatores Græci Eccleſiæ jurabant. Vide eundem *Zonaram* Michaele Rangabe (Lib. XV. c. 22.) & alibi. Vide & in Gothis regibus exemplum apud *Caſſiodorum* X, 16. 17.

G R O N O V I I.

64 *Quæ non ſunt patrimonialia*] Quæ non poſſidentur omni potentiæ jure.

65 *Bello parta Eumenes*] Hic non bello pepererat Aſiam, ſed acceperat hereditariam a patre Attalo, auxeratque beneficio Romanorum, quorum adverſus Antiochum M. ſocius fuerat. [At non dicit Auctor noſter, *Aſiam* ab *Eumene* ipſo fuiſſe bello partam : id tantum vult, *Romanos*, à quibus eam partem *Aſiæ* acceperat, eam, bello partam, eodem jure in ipſum transtuliſſe : quod, ex mente, & principiis ipſius, ſufficit. Potuiſſet *Gronovius* aliud heic rectè notare : quod ſcilicet *Eumenes* non tantum filii Tutorem deſignaverit fratrem *Attalum* (id enim ei erat nomen, ut filio *Eumenis*) ſed etiam regnum ei proprium reliquerit, ſimul cum uxore viduâ futurâ. Hoc ait *Plutarchus*, libro, qui in margine laudatur. Conſentit *Strabo*, Lib. XIII. pag. 624. etſi paullo aliter rem narret. *J. B.*

66 *Filio Hieronymo*] Immo Nepoti, Gelonis, qui ante patrem obierat, filio. Nec id regnum erat bello quæſitum, ſed a populo delatum. *Juſt.* 23., 4.

(tt) Diſcrimen iſtud non ſatis firmo in univerſum fundamento nititur, ut oſtendimus in Notis noſtris Gallicis ad hunc locum. *J. B.*

(uu) Vide P U F E N D O R F. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. VI. §. 10. *& ſeqq.* J. B.

G R O.

quas ſine promiſſo non tenerentur. Verum eſſe quod dico, ex ſimilitudine patrisfamilias apparet, qui ſi quid familiæ facturum ſe promiſerit, quod ad familiæ gubernationem pertineat, + non eo deſinet in ſua familia jus ſummum, quantum fert familia, habere. Nec maritus maritali poteſtate privatur, + eo quod aliquid uxori promiſerit.

2. Fatendum tamen, id ubi fit, [67] + arctius quodammodo reddi imperium, ſive obligatio dumtaxat cadat in exercitium actus, (xx) ſive etiam directe + in ipſam facultatem. + Priore ſpecie + actus contra promiſſum factus erit [68] injuſtus, quia, ut alibi [a] oſtendemus, + vera promiſſio jus dat ei, cui promittitur: (yy) + altera autem ſpecie + erit etiam [69] nullus defectu facultatis. + Neque inde tamen ſequitur, ita promittente ſuperiorem dari aliquem; nullus enim is actus non redditur hoc caſu + ex vi ſuperiore, ſed ipſo jure.

3. + Apud Perſas rex ſummo cum imperio erat, *αὐτοκρατὴς καὶ ἀνυπεύθυνος*, ut de eo [b] Plutarchus loquitur, + & ut imago [c] Dei adorabatur: & ut apud [d] Juſtinum eſt, non mutabatur niſi morte. Rex erat, qui dicebat proceribus Perſarum: [e] *Ne viderer meo tantummodo uſus conſilio, vos contraxi; cæterum mementote, + parendum vobis magis eſſe, quam ſuadendum.* Tamen & jurabat cum regnum adiret, quod [f] Xenophonti, & Diodoro Siculo (zz) notatum, & leges certa quadam forma latas [i] + mutare illi nefas erat; + ut & Danielis [g] hiſtoria, & Plutarchus in [h] Themiſtocle nos docent, Diodorus quoque Siculus libro [i] XVII., & multo poſt tempore Procopius Perſici belli libro primo, ubi inſignis ad hanc rem [k] hiſtoria exſtat. Idem de Æthiopum regibus tradit + Diodorus [k] Siculus. + Eodem tradente, [l] Ægyptiorum reges, quos tamen, ut alios reges Orientis, ſummo imperio uſos non eſt dubium, ad multarum rerum obſervationem obligabantur: verum ſi contra feciſſent, accuſari vivi non poterant, ſed [l] mortuorum accuſabatur memoria,

[a] *Lib.* II. c. 11. §. 4.
[b] *De trib. gen. rerump.* p. 826. E.
[c] *Idem*, in *Themiſtocl.* p. 125.
[d] *Lib.* X. c. 1.
[e] *Val. Max. lib.* IX. c. 5. *ext. n.* 2.
[f] *Cyrop.* Lib. VIII. c. 5.
[g] VI, 9. 13. 16.
[h] *Immo in Artax.* p. 1024. 1025
[i] Cap. 34. pag. 580.
[k] *Lib.* III. pag. 102. c. 5.
[l] *Lib.* 1. p. 44. *Ed. Steph.* cap. 70. *& ſeq.*

GROTII.

i *Mutare illi nefas erat*] *Joſephus* in hiſtoria Vaſthæ, *καταλλαγῆναι τῇ Ὀυάςῃ διὰ τὸν νόμον οὐκ ἠδύνατο.* (Antiq. Jud. *Lib.* XI. c. 6. §. 2. *Edit. Hudſ.*) *Cum Vaſtha conciliari lege intercedente non poterat.* Tales leges vocabantur leges regni, ut notat *Jacchiades* ad Danielem II, 13. De legibus regnorum in Hiſpania, vide *Marianam* libro XX. (Cap. 3.)

k *Hiſtoria exſtat*] Tamen idem de Lethe caſtello legem à rege mutatam refert, ſed non probat. (*Ibid.* cap. 6. In 5. autem inſignis hiſtoria legitur, quam Auctor indicat.)

l *Mortuorum accuſabatur memoria*] *ἄταφα γὰρ οἱ νόμοι τὰ σώματα τῶν τυράννων ὑπερορίζουσι* *leges tyrannorum corpora inſepulta extra fines projici jubent. Appianus* civilium tertio. (pag. 537. *Ed. H. Steph.*) Andronicus Imperator patrem ſuum Michaelem, quod fidem Latinam ſequi cœpiſſet, mortuum ſepultura privavit. *Gregoras* lib. VI. ſub *init.* pag. 75. *Edit. Genev.*

GRONOVII.

67 *Arctius quodammodo*] Imperii fines introrſus agi, & coarctari, ſive adminiſtrandi modum temperet, ſive partem aliquam adminiſtrationis omnino adimat, quod promittitur.

68 *Injuſtus*] Quia non eſt factus ut debetur.

69 *Nullus*] Quia fieri non debebat; ut JCti alia faciunt nulla, quæ ab initio non valent: alia irrita, quæ ab initio valebant, ſed ob additum vitium reſcinduntur.

(xx) Obligatio cadit *in exercitium actus*, quando e. g. Rex jus habet tributa, aut vectigalia exigendi, ſed ad certum quemdam modum tantum, aut in certo genere rerum. Ipſa autem *facultas* directè minuitur, quando Rex pro imperio nullum poteſt tributum, aut vectigal exigere, ſine conſenſu Populi. *J. B.*

(yy) Immo utroque caſu facultas agendi æquè deficit, ac proinde actus per ſe æquè nullus eſt. Non video, quo fundamento nitatur diſtinctio Auctoris. *J. B.*

(zz) Neſcio, ubinam juramenti illius meminerit

ria, & damnatis abjudicabatur + ſolennis ſepultura : ſicut & m + Hebræorum regum, qui male regnaſſent, cadavera extra proprium regibus locum ſepulta, 2. Par. XXIV, 25. XXVIII, 27. egregio temperamento, quo + & ſanctimonia ſummæ poteſtatis maneret, & tamen futuri judicii metu reges à fide mutanda retraherentur. Epiri quoque reges jurare ſolitos, regnaturos ſe juxta leges, ex n Plutarcho in Pyrrhi vita diſcimus.

4. Quid ſi addatur, + ſi rex fidem fallat, o ut tum regno cadat? + ne ſic quidem imperium deſinet eſſe ſummum: + ſed erit habendi modus imminutus per conditionem, + & imperium temporario non abſimile. De Sabæorum rege narrabat [a] Agatharchides, fuiſſe ἀνυπεύθυνον, liberrima poteſtate præditum; ſed ſi regia exiret, potuiſſe lapidari: quod & Artemidoro auctore [b] Strabo annotavit.

a Apud Photium, Cod. 250. pag. 1374. Edit. Rothom. & p. 63. 64. in 1. vol. Geograph. Minor. Hudſ.

b Lib. XVI. pag. 778.

5. Sic 70 fundus, qui fideicommiſſo tenetur, eſt quidem fundus (aa) noſter non minus, quam ſi pleno dominio poſſideretur; + ſed habetur 71 amiſſibiliter. + Talis autem 72 lex commiſſoria non tantum in regni delatione adjici poteſt, + ſed & in aliis contractibus. + Nam & fœdera quædam cum vicinis videmus cum p tali ſanctione inita.

+ XVII. 1. Quarto notandum, quanquam ſummum imperium + unum quiddam ſit, ac per ſe indiviſum, conſtans + ex illis partibus, quas ſupra enumeravimus, + addita 73 ſummitate, id eſt, τῷ 74 ἀνυπευθύνῳ, q fieri tamen interdum, ut dividatur, ſive per 75 partes, quas vocant potentiales, + ſive per

nerit *Diodorus.* Neque ad inveniendum juvat heic BRISSONIUS, *De Regio Perſarum Principatu*; nam de re ipſâ nihil omnino habet, ut nec de eo, quod ſequitur. J. B.

GROTII.

m *Hebræorum regum*] Vide *Joſephum de* Joramis duobus, altero Hieroſolymorum, altero Iſraelis rege, lib. IX. cap. V. §. 3. & cap. VI. §. 3. item de Joaſo Hieroſolymorum rege. (*Ib.* cap. VIII. §. 4.)

n *Plutarcho*] Verba ſunt: εἰώθεσαν οἱ βασιλεῖς ἐν Κασσαρῶν χώρᾳ τῆς Μολοττίδος Ἀρείῳ Διὶ θύσαντες ὁρκωμοτεῖν τοῖς Ἠπειρώταις, καὶ ὁρκίζειν αὐτοὶ μὲν ἄρξειν κατὰ νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κατὰ τοὺς νόμους. *Solebant reges in Caſſarorum terra, quæ Molottidos pars eſt, Jovi Areo ſacrificare, ac juramentum præſtare Epirotis. Jurabant autem reges, ſe imperaturos ſecundum leges; Epirotæ autem, ſe imperium ejuſdem conſervaturos ſecundum eaſdem leges.* (Locus exſtat pag. 385. C. Tom. I. *Ed. Wech.* Sed ibi rectè legitur, ἐν Πασσαρῶνι χωρίῳ &c. non Κασσαρῶν χώρᾳ, ut ſcripſit Auctor.)

o *Ut tum regno cadat*] Vide exemplum apud *Crantzium* libro IX. Suedicorum.

p *Tali ſanctione*] Aut etiam ne ſubditi regem pacta violantem juvent; aut ne ei pareant. Vide *Cromerum* Polonicis XIX. & XXI. Eſt & exemplum apud Schafnaburgenſem in rebus Henrici anno MLXXIV. (*pag.* 499. *Edit. Argentor.* 1609.)

q *Fieri tamen interdum ut dividatur*] Vide *Zaſium* ſingularium reſponſorum lib. II. cap. XXXI.

GRONOVII.

70 *Fundus, qui fideicommiſſo*] Qui datur fruendus, ita, ut aliquando alii reſtituatur.

71 *Amiſſibiliter*] Poſſeſſione non perpetua.

72 *Lex commiſſoria*] Cautio, vel pactio adjecta emptioni venditioni, ut ſi intra certam diem emtor pretium non ſolverit, & pœnituerit venditorem, res nec vendita, neque alienata ſit: conditio, ut dicta re non præſtita contractus ſit irritus. Lex commiſſoria adjecta in deferendo regno, ut Rex perdat regnum, niſi ex præſcripto aliquid fecerit.

73 *Summitate*] Libera, & nulli obnoxia earum adminiſtratione.

74 Ἀνυπευθύνῳ] Ariſtot. 4. Pol. 10.

75 *Partes potentiales*] i. Ita ut penes alium ſint judicia, penes alium bella, penes alium comitia; nam Totum Potentiale, quod alias Logicum, & Univerſale appellant, eſt genus reſpectu ſpecierum, & ſpecies reſpectu individuorum. Genus autem imperium ſummum eſt: ſpecies, imperium ſummum in jure reddendo, imperium ſummum in bello, imperium ſummum in comitiis, ſive ordinatione magiſtratuum.

(aa) Addidi vocem *noſter*, quæ in omnibus Edd.

per partes [76] ſubjectivas. (bb) Sic cum unum eſſet Romanum imperium, factum tamen ſæpe eſt, + ut alius orientem, alius occidentem teneret, + aut ut tres etiam tripartito orbem regerent. + Sic etiam fieri poteſt, ut populus regem eligens quoſdam actus ſibi ſervet, alios autem regi deferat pleno jure. + Neque tamen id fit, ut jam oſtendimus, [a] quotieſcumque rex promiſſis quibuſdam obligatur; ſed tunc id fieri intelligendum eſt, [r] + ſi aut expreſſe inſtituatur partitio, qua de re ſupra [b] jam diximus: aut ſi quid populus adhuc liber + futuro regi imperet per modum [77] manentis præcepti: aut ſi quid ſit additum, quo intelligatur regem cogi, aut puniri poſſe. + Nam præceptum eſt ſuperioris, [78] ſaltem in eo, quod præcipitur: + Et cogere non eſt quidem ſemper ſuperioris; + nam & naturaliter quiſque jus habet cogendi debitorem, + ſed [79] cum inferioris natura pugnat. + Itaque ex coactione ſaltem [80] paritas ſequitur, + ac proinde ſummitatis diviſio.

a Vid. §. præc. n. 1.

b Vid. §. IX. n. 1.

2. Multi adverſus talem ſtatum + quaſi bicipitem, incommoda multa adferunt: ſed, ut ſupra [c] quoque diximus, in civilibus nihil eſt, quod omni ex parte incommodis careat; + & jus non ex eo, quod optimum huic, aut illi videtur, ſed ex voluntate, ejus unde jus oritur, metiendum eſt. + Exemplum vetus refertur a Platone [d] de legibus tertio; + Cum enim [81] Heraclidæ Argos, Meſſenam, & Lacedæmonem condidiſſent, adſtricti reges intra præſcriptarum legum modum imperare, idque dum facerent obligati populi ipſis, ipſorumque poſteris regnum relinquere, nec ut quiſquam adimeret pati. Inque id non ſuis tantum regibus populi, ac populis ſuis reges, ſed & [s] ipſi inter

c §. VIII. n. 1.

d pag. 683. 684. Tom. II. Ed. H. Steph.

Edd. excidit, propter ſimilitudinem ſequentis *non*, à Typographis prætermiſſa. Res ipſa illam poſtulat: quid enim hoc eſt, *Fundus, qui fideicommiſſo tenetur, eſt fundus*? Eſt quoque Fundus, ubi Colono traditus eſt. Agitur omnino heic de re, quæ *noſtra* eſt, quamquam non poſſideatur *pleno dominio*, & irrevocabili. Fallor, an Auctor in mente habuit quod ait *Paulus*, L. 66. D. *De rei vindicat. Non ideo minus rectè quid* NOSTRUM *eſſe vindicabimus, quòd* ABIRE A NOBIS DOMINIUM *ſperatur, ſi conditio legati, aut libertatis exſtiterit.* Hæc planè gemina. *J. B.*

GROTII.

r *Si aut expreſſe inſtituatur partitio*] Ita Probi tempore ſenatus firmabat principum leges; de appellationibus cognoſcebat; Proconſules creabat; legatos conſulibus dabat. (Habet hoc Auctor è *Vopiſco*, in Prob. *Cap.* 13. ubi legendum *Legatos* EX *Conſulibus*, oſtendit *Salmaſius*) Vide & *Gail.* lib. II. Obſerv. LVII. num. 7. & Cardinalem *Manticam* de tacitis, & ambiguis conventionibus, lib. XXVII. tit. V. num. 4.

s *Ipſi inter ſe reges, populique inter ſe*] Exempla ſunt complura in hiſtoria populorum Septentrionalium. Vide *Johannem Magnum* hiſtoria Suedica lib. XV. & XXIX. *Crantzium* Suedicorum V. *Pontanum* Danicorum VIII. (*pag.* 468, *& ſeqq. Ed. Amſt.* 1631.)

GRONOVII.

76 *Subjectivas*] i. Subjecta plura, vel perſonas, in quibus ſingulis reſpectu quodam eſt, ut fuit imperium Romanum ſub triumviris Octavio, Antonio, Lepido; ſub Divis Fratribus; ſub Diocletiano, & Maximiano; ſub Conſtantini filiis; ſub Valentiniano, & Valente.

77 *Manentis præcepti*] Quod non ſemel tantum valuerit in aditu imperii, ſic ut poſtea rex, ei ut obtemperet, cogi nequeat; ſed cujus vigor, & obligatio ſemper ſit integra.

78 *Saltem in eo*] Negotio, in quo præcipiendi jus habet, etſi alio reſpectu ſuperior non ſit.

79 *Cum inferioris natura repugnat*] Pugnat; vel, ſed inferioris naturæ.

80 *Paritas ſequitur*] Qui cogere poteſt, par ſit dumtaxat neceſſe eſt, ſi non ſuperior.

81 *Heraclidæ condidiſſent*] Recuperaſſent a Pelopidis duce Temeno Argos, Creſphonte Meſſenen, Ariſtodemo Spartam. *Pauſan.* 4.

(bb) Vide PUFENDORF. *De Jur. Nat. & Gent.* Lib. VII. Cap. IV. §. 1. & Cap. V. §. 15. J. B.

GRO-

Digitized by Google

inter ſe reges, populique inter ſe, & reges vicinis populis, & populi vicinis regibus fidem dederunt, auxilioque ſe futuros alii aliis polliciti ſunt.

a Boer. ad c. 1. de Conſt. in Decret.

\+ XVIII. 1. Multum tamen falluntur qui exiſtimant, [a] cum [82] reges acta quædam ſua nolunt rata eſſe, niſi a Senatu, aut alio cœtu aliquo probentur, partitionem fieri poteſtatis: nam quæ acta eum in modum reſcinduntur, + intelligi debent reſcindi regis ipſius imperio, qui eo modo ſibi cavere voluit, ne quid fallaciter impetratum pro vera ipſius voluntate haberetur. Quale erat [b] Antiochi tertii regis reſcriptum ad magiſtratus, + ne ſibi parerent, ſi quid legibus adverſum [83] juſſiſſet; & Conſtantini, [c] ne pupilli, aut viduæ cogantur venire judicii cauſa ad [84] comitatum Imperatoris, [t] + etiamſi Imperatoris reſcriptum proferatur.

b Plutarch. Apopht. Tom. II. pag. 183.
c L. unica C. quando Imperator.

2. Quare hæc res ſimilis eſt teſtamentis, + quibus adjectum eſt, ne poſterius teſtamentum valeat: + nam hæc quoque clauſula efficit, (cc) ut poſterius teſtamentum non ex vera voluntate profectum præſumatur. + Sed ſicut hæc clauſula, ita & illa, + regis juſſu expreſſo, ac + ſpeciali poſterioris voluntatis ſignificatione tolli poteſt.

d Lib. VI. Cap. 9. & ſeqq.

XIX. Sed + neque [85] Polybii [d] hic utor auctoritate, + qui ad mixtum genus reipublicæ refert Romanam rempublicam, quæ illo tempore, + ſi non actiones ipſas, ſed jus agendi reſpicimus, [86] + mere fuit popularis: Nam & Senatus auctoritas, + quam ad optimatum regimen refert, & conſulum, + quos quaſi reges fuiſſe vult, + ſubdita erat populo. Idem de aliorum politica ſcribentium ſententiis dictum volo, + qui magis externam ſpeciem, & quotidianam adminiſtrationem, quam jus ipſum ſummi imperii ſpectare, congruens ducunt ſuo inſtituto.

e Polit. L. III. c. 15.
f Verſ. 1481.
g De trib. gen. Rerump. p. 826. E.
h Geogr. L. VI. in fin. p. 288.

XX. 1. Magis ad rem pertinet quod [e] Ariſtoteles ſcripſit, inter regnum plenum, quod + παμβασιλείαν vocat, (eadem eſt [u] παντελὴς μοναρχία, Sophocli [f] Antigone, Plutarcho [x] αὐτοκρατὴς [g] βασιλεία καὶ ἀνυπεύθυνος, Straboni [h] ἐξουσία αὐτοτελής) + & regnum Laconicum, qui merus eſt principatus, + aliquot regni ſpecies eſſe

GROTII.

t *Etiamſi Imperatoris reſcriptum proferatur*] Adde l. I. C. de Petitionibus bonorum ſublatis.

u Παντελὴς μοναρχία] Faciunt enim, ut ad §. VIII. notavimus, Tragici regnum Thebanum ſimile regnis Phœnicum, unde orti erant.

x Αὐτοκρατὴς βασιλεία] Sic *Dionyſius Halicarnaſſenſis* de Laconicis regibus: οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοκράτορες ἦσαν· *neque enim Lacedæmonii pleno jure reges erant.* (Ant. *Rom.* L. II. Cap. 14.)

GRONOVII.

82 *Reges acta quædam*] Ut rex Galliarum diplomata ſua, niſi à Curia, quæ vocatur *Parlamenti*, confirmentur, &, ut ipſi loquuntur, *verificentur.*

83 *Juſſiſſet*] Et Trajani, ne parerent, ſi quæ juſſiſſet poſt largiores epulas. *Aurel. Victor.* (De Cæſarib. c. 13. n. 10.)

84 *Comitatum*] Aulam. *Juretus* ad *Symm.* 2. epiſt. 83. & lib. 3. epiſt.

85 *Polybii*] Lib. 6.

86 *Mere fuit popularis*] Falſum. præclare Polybius: *Quibusdam in rebus, & temporibus, populus parebat ſenatui, & conſulibus: in quibuſdam imperabant conſules ſine ſenatu: in quibuſdam ſine ſenatu nihil poterant.* *Cicero* 3. de legibus II. Libertas plebi ſic data eſt, ut multis præclariſſimis adduceretur, ut auctoritati principum cederet.

(cc) Hoc equidem Juri Romano non congruit, quamquam in Foro obtineat. Vide CUJACIUM, *Obſerv.* XIV. 7, & VINNIUM in *Inſtit.* Tit. *Quibus modis Teſt. infirmantur*, §. 2. Sed recepta illa ſententia, quam Auctor noſter heic probat, & de qua etiam aliquid dicit in *Epiſt.* Part. II. Ep. 10. verior eſt, ſecundum Jus Naturale; ut in Notis Gallicis oſtendimus. *J. B.*

Digitized by Google

eſſe interjectas. Ego exemplum hujus rei dari arbitror poſſe + in regibus Hebræis : nam hi quin in rebus pleriſque ſummo jure imperaverint, dubitari nefas arbitror. Voluerat enim populus regem, y 87 quales habebant vicini : at orientis populi (dd) addicte admodum regnabantur. + Æſchylus Perſis de rege Perſarum ſic loquentem facit Atoſſam :

—— οὐχ ὑπεύθυνος πόλει.

—— *non eſt civitati obnoxius.* (pag. 135. Ed. H. Steph.)

+ Notum illud Maronis : (*Georg.* IV. 210. & *ſeqq.*)

—— *Regem non ſic Ægyptus, & ingens*
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes
Obſervant. —— ——

Apud [a] Livium : *Syri, & Aſiatici, genera hominum ſervituti nata*; a quo non [a] *Lib.* XXXVI. c. 17.
diſcrepat illud Apollonii apud Philoſtratum : [b] Ἀσσύριοι καὶ Μῆδοι τὰς τυραννίδας προσκυνοῦσι· *Aſſyrii, & Medi dominationem etiam adorant.* Ariſtotelis III. Politicorum XIV. οἱ περὶ τὴν Ἀσίαν ὑπομένουσι τὴν δεσποτικὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δυσχεραίνοντες. *Aſiatici dominatum æquo animo ferunt.* Et apud Tacitum [c] Civilis Batavi illud ad Gallos : z *Servirent Syria, Aſiaque, & ſuetus regibus oriens* : + nam & in Germa- [b] *Vit. A-poll.* Lib. VII. c. 14. *Ed. Olear.* [c] *Hiſt.* IV. c. 17.

GROTII.

y *Quales habebant vicini*] Putabat populus, ut *Joſephi* verbis utar, οὐδὲν ἄτοπον εἶναι τῶν πλησιοχώρων βασιλευομένων τὴν αὐτὴν ἔχειν αὐτοὺς πολιτείαν· *nihil eſſe abſurdi, ſi cum vicini regnarentur, ipſi eandem imperii formam acciperent.* (Ant. Jud. VI, 4.)

z *Servirent Syria, Aſiaque, & ſuetus regibus oriens*] *Cicero* de Provinciis conſularibus : (*Cap.* 5.) *Judæis, & Syris nationibus natis ſervituti.* *Euripides* Helena : (*verſ.* 283.)

Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

Sunt præter unum ſerva cuncta in barbaris.

Quod ex *Æſchylo* adumbratum, apud quem eſt : [*Prometh. vinct.* pag. 8. *Ed. H. Steph.*

Ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλὴν Διός.

Nam nemo liber vivit, extra unum Jovem.

Cui ſimile *Lucani* dictum : (II, 280.)

—— *toto jam liber in orbe*
Solus Cæſar erit.

Salluſtius de gentibus orientis : *Adeo illis ingenita eſt ſanctitas regis nominis.* Citant *Servius*, & *Philargyrius* ad illum in *Georgicis* (IV, 210.) locum. *Apollonius*, de Damide apud *Philoſtratum* libro VII. Ἀσσύριος γὰρ ὢν καὶ Μήδοις προσοικίζων οὐδὲν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐνθυμεῖται μέγα· (Cap. 14. *Ed. Olear.*) *Aſſyrius cum ſit, & Medorum accola, nihil pro libertate præclarum cogitat.* *Julianus* contra Chriſtianos : τί με χρὴ καθ' ἕκαστον ἐπιδεῖν τὸ φιλελεύθερόν τε καὶ ἀνυπότακτον Γερμανῶν ἐπεξιόντα, τὸ χειροηθὲς καὶ τιθασσὸν Σύρων καὶ Περσῶν καὶ Πάρθων καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν πρὸς ἕω καὶ πρὸς μεσημβρίαν βαρβάρων, καὶ ὅσα τὰς βασιλείας ἀγαπᾷ κεκτημένα, δεσποτικωτέρας· *Quid tibi jam ſingulatim exſequar, aut Germanorum libertatis amantia, & impatientia jugi ingenia, aut contra dociles herilem manum ferre Syros, Perſas, & Parthos, & omnes, qui aut ad orientem, aut ad meridiem ſunt, barbaros, multaſque gentes alias contentas ſub regibus vivere dominos imitantibus?* (Apud *Cyrill.* pag. 138. *Ed. Spanhem.*) Claudianus : (*De IV. Conſ. Hon.* ℣. 306.)

Non tibi tradidimus dociles ſervire Sabæos :
Armeniæ dominum nec te præfecimus oræ.

GRONOVII.

87 *Quales habebant vicini*] Vox *Qualis* reſpicit nomen, & ſplendorem imperii, non poteſtatem imperantis. Alioquin eodem argumento colligas licet, regem eos voluiſſe idolorum cultorem. Quin etſi maxime voluiſſent, non permittebat Deus, qui jam olim regem futurum legibus ſubjecerat.

(dd) Imitatur loquutionem *Taciti*, ubi tamen optimæ Editiones habent *adductius*, non *addictius* : *Trans* Lygios Gothones *regnantur*, *paullo jam adductius, quàm ceteræ* Germanorum *gentes.* Germ. Cap. 43. ubi vid. Int. J. B.

a *Germ. c.* 11. Germania, & in Gallia tum reges erant, ſed, ut idem [a] Tacitus notat, precario jure regnandi, & auctoritate ſuadendi, non jubendi poteſtate.

b *Vid.* §. VIII. *n.* 8. 2. Supra [b] quoque notavimus, totum populum Hebræum fuiſſe ſub rege: & Samuel [88] + jus regum deſcribens + ſatis oſtendit, adverſus regis injurias nullam in populo relictam poteſtatem; quod [89] recte colligunt veteres ex illo Pſalmi: + *Tibi ſoli peccavi*; ad quem locum Hieronymus: (ee) c *Apolog. David.* 1 *c.* 10. *Quod rex erat, & [a] alium non timebat*; Et [c] Ambroſius: *Rex erat, nullis ipſe legibus tenebatur, quia liberi ſunt reges a vinculis delictorum. Neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, [b] tuti imperii poteſtate: homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius.* Idem legere eſt apud Iſidorum Peluſiotam epiſtola poſtremo edita CCCLXXXIII. Video conſentire Hebræos, (ff) regi in eas leges, quæ de officio regis ſcriptæ exſtabant, peccanti [90] + inflicta verbera: + ſed ea apud illos infamia carebant, & a rege in ſignum pœnitentiæ ſponte ſuſcipiebantur, + ideoque non a lictore, ſed ab eo, quem legiſſet ipſe, cædebatur, & ſuo arbitrio verberibus ſtatuebat modum. + A pœnis autem coactivis adeo liberi erant reges, + ut etiam [91] excalceationis lex, + quippe cum ignominia conjuncta, in ipſis ceſſaret. Hebræi Barnachmoni ſententia exſtat in dictis Rabinorum, titulo de Judicibus: + *Nulla creatura judicat regem, ſed Deus benedictus.*

3. + Hæc cum ita ſint, + tamen aliqua judicia, arbitror, regibus ademta, d *Exod.* XXII, 28. e *Pſalm.* LXXXII, 1. f *Deuter.* I, 17. & 2 *Chron.* XIX, 6. 8. + manſiſſe penes Synedrium LXX. virûm, quod divino imperio a Moſe inſtitutum ad Herodis tempora [92] perpetua (gg) cooptatione duravit. + Itaque & [d] Moſes, & [e] David judices Deos vocant: & judicia vocantur [f] judicia Dei: + & judices dicuntur non humana, ſed divina vice judicare. Imo aper-

GROTII.

a *Alium non timebat*] Idem *Hieronymus* epiſtola ad *Ruſticum* de Pœnitentia: *Rex enim erat: alium non timebat: alium non habebat ſuper ſe.* (Tom. I. pag. 221. B. *Ed. Baſ.*)

b *Tuti imperii poteſtate*] Paria habet ad eundem Pſalmum *Arnobius* minor. *Vitiges* apud *Caſſiodorum*: *Cauſa regiæ poteſtatis ſupernis eſt applicanda judiciis, quandoquidem illa a cælo petita eſt, ita ſoli cælo debet innocentiam.* (Locus jam adlatus ſupra ad §. VIII. *num.* 15. ubi vide quæ diximus. J. B.

GRONOVII.

88 *Jus regium deſcribens*] Vide cap. ſequenti num. 3.

89 *Recte colligunt*] Imo male: non enim negat David, ſe & in civem peccaſſe; ſed confitetur adverſus Deum in primis, & graviſſime ſe peccaſſe. *Soli* eſt in primis, vel maxime. Virgil. 1. Georg. 30. *An Deus immenſi venias maris, & tua nautæ Numina ſola colant.* 4. Georg. 55. de apibus: *Solæ communes natos, communia tecta Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus ævum, Et patriam ſolæ, & certos novere penates.* 4. Æneid. 473. *Sola viri molles aditus, & tempora norat.* Senec. Hippol. 874.

90 *Inflicta verbera*] Vereor ne ſit ſomnium Thalmudicum.

91 *Excalceationis*] Deut. XXV, 9. Ruth. IV, 7.

92 *Perpetua cooptatione*] Cum in locum demortuorum alii, atque alii ſufficiuntur.

(ee) Nil tale habet *Hieronymus*, in hunc quidem Pſalm. LI. locum: ſed alibi. Vide SALMASII *Reſp. ad Miltonum*, pag. 205. *& ſeqq.* ubi plures alios Patres laudat, ita perperam, ſuo more, verba *Davidis* exponentes. Circa rem ipſam vide MILTONUM, *Defenſ. pro Pop. Anglic.* Cap. 2. *pag.* m 32. & RABOD. HERMAN. SCHELIUM, *De Jure Imperii*, p. 255. 256 J. B.

(ff) Mera fabula, quam pleniſſimè confutavit SALMASIUS, *Defenſ. Reg.* Cap. II, & poſt illum alii. Rationes ab utraque parte adlatas collegit SELDENUS, *De Synedriis*, Lib. III. Cap. 9. ubi ipſe rem in medio relinquit. J. B.

(gg) Perpetuitatem illam, in dubium à quibuſdam jam revocatam funditus evertit Clar. CLERICUS, in *Judicio de Hiſt. Critic. Simonii*, Gallicè edito, Epiſt. X. & poſtea Diſſ. ſingulari ſubjectâ Commentario in Libros Hiſtoricos V. T. J. B.

GRONO-

aperte + diſtinguuntur [a] res Dei a rebus regis, ubi res Dei, monentibus doctiſſimis Hebræorum, + judicia ex lege Dei exercenda intelligi debent. Non nego, + regem Judæorum capitalia quædam judicia per ſe exercuiſſe; qua in re ipſum + regi decem tribuum Iſraëliticarum + præfert Maimonides: + quod & exempla non pauca, tum in ſacris literis, tum in ſcriptis Hebræorum evincunt; + ſed quædam cognitionum genera regi videntur non permiſſa, ut de tribu, de pontifice, [c] + de propheta. Ejusque rei argumentum eſt in Jeremiæ prophetæ hiſtoria, [b] quem cum proceres ad mortem depoſcerent, reſpondit Rex: *Ecce in poteſtate veſtra eſt;* + *nam contra vos rex nihil poteſt:* + in hoc negotiorum genere ſcilicet. Imo & qui alia quavis de cauſa apud Synedrium reus factus eſſet, + eum rex judicio eximere non poterat. Ideo [c] Hyrcanus judicium de Herode (cum impedire non poſſet) 93 + arte eluſit.

a 1. Chron. XXVI, 32. & 2. Chro. XIX, 11.
b Jerem. XXXVIII, 5.
c Joſ. Ant. XIV. Cap. 9. §. 4. Ed. Hudſ.

4. + In Macedonia a Carano orti, ut apud [d] Arrianum Calliſthenes ait, οὐ βίᾳ ἀλλὰ νόμῳ Μακεδόνων ἄρχοντες διετέλεσαν· *non vi, ſed lege in Macedonas imperium obtinebant.* Curtius libro [e] IV. *Macedones aſſueti regio imperio, ſed in majore libertatis umbra, quam cæteræ gentes.* Nam & judicia de civium capite non erant penes regem. Idem Curtius lib. [f] VI. *De capitalibus rebus vetuſto Macedonum modo inquirebat exercitus: in pace erat vulgi: nihil poteſtas regum valebat,* 94 + *niſi prius valuiſſet auctoritas.* + Eſt & alterum mixturæ hujus indicium alio [g] Curtii loco: *Macedones ſcivere gentis ſuæ more, ne rex pedes venaretur, aut ſine electis principum, amicorumve.* Tacitus de [h] Gothonibus: *Regnantur paulo jam* 95 *addictius, quam cæteræ Germanorum gentes,* + *nondum tamen ſupra libertatem.* Nam principatum ante [i] deſcripſerat + auctoritate ſuadendi, non jubendi poteſtate; regnum autem plenum [k] poſtea his verbis: *Unus imperitat,* + *nullis jam* 96 *exceptionibus, non* 97 *precario regnandi jure.* Euſtathius ad ſextum Odyſſeæ, ubi Phæacum reſpublica deſcribitur, ait, eſſe σύγκλυσιν βασιλείας καὶ ἀριστοκρατίας, [d] *mixtum aliquid ex regis, & procerum poteſtate.*

d De Exped. Alex. IV, 11.
e Cap. VII. num. 31.
f Cap. VIII, n. 24.
g Lib. VIII, c. 1. n. 18.
h Germ. c. 43.
i Cap. 11.
k Cap. 44.

5. Simile quid in Romanorum regum temporibus obſervo: nam tum omnia ferme negotia + manu regia expediebantur. *Romulus nobis ut libitum,* *impe-*

GRONOVII.

93 *Arte eluſit*] Suaſit reo fugam.

94 *Niſi prius valuiſſet auctoritas*] *Niſi conſilio viciſſet,* ut *Juſtinus* loquitur 2, 13. niſi ſententiam ſuam proceribus probaſſet.

95 *Addictius*] Melior lectio: *adductius,* minus laxis, magiſque attractis frenis.

96 *Exceptionibus*] Ita ut nihil reſervarint, aut caverint ſibi a poteſtate regis ſubjecti. *Florus* 2, 18. *veram, & ſine exceptione victoriam.* Adde *Senecæ* ep. 30.

97 *Precario regnandi*] Quod eſt in aliena poteſtate, & poteſt eripi, quoties iſti libet. *Sen.* Thyeſte 2, 5. *Ubicunque tantum honeſta dominanti licent, precario regnatur:* vox tyranni. Vid. num. 11. (Eſt apud TACITUM, *precario parendi jure,* non *regnandi.*)

GROTII.

c *De propheta*] *Non capit prophetam perire extra Jeruſalem.* Luc. XIII, 33.

d *Mixtum aliquid ex regis, & procerum poteſtate*] *Laonicus Chalcocondylas* talia, ait, eſſe regna Pannonum, & Anglorum, libro II. Aragonum lib. V. & Navarræ eodem libro, ubi ait nec magiſtratus a rege creatos, nec præſidia impoſita niſi volentibus, nec quicquam populo imperatum contra mores. Reges alios eſſe pleno cum jure, alios ſub legibus, etiam *Judæus Levi Gerſonides* notavit ad 1. Sam. VIII, 4. Mira, quæ de Taprobane ſcribit *Plinius* lib. VI, cap. XXII. *Eligi regem a populo ſenecta, clementiaque, liberos non habentem, & ſi poſtea gignat, abdicari, ne fiat hereditarium regnum. Rectores ei a populo* XXX. *dari, nec niſi plurium ſententia quenquam* *capite*

Digitized by Google

a Ann. III, 26. b L. 2. §. 14. D. De orig. Jur. c Antiq. Rom. L. IV. c. 20. d Epiſt. 108. & 111. e Annal. III, 26. f Lib. II. c. 1.

imperaverat, inquit [a] + Tacitus. *Conſtat initio civitatis reges omnem poteſtatem habuiſſe*, inquit [b] Pomponius: tamen quædam populo excepta, etiam illo tempore, vult [c] Halicarnaſſenſis. Quod ſi Romanis magis credimus, + in cauſis quibuſdam provocationem ad populum a regibus fuiſſe, ex Ciceronis de republica libris, ex pontificalibus quoque libris, & Feneſtella, annotavit [d] Seneca. Mox Servius Tullius, non tam jure, quam auris popularibus ad regnum pervectus, plus etiam vim regni imminuit: quippe, ut loquitur Tacitus, [e] *Sanctor legum, queis etiam reges obtemperarent.* Quominus mirandum quod [f] Livius dicit, primorum conſulum poteſtatem a regia hoc ferme uno diſtitiſſe, quod annua eſſet.

g L. 1. c. 17. h Ant. Rom. II, 14. i Lib. VI. c. 37. num. 4. k Orat. Panathen. p. 265. A. Ed. H. Steph. l Plutarch. Vit. Pelop. p. 294. D. m Juſtin. Lib. XLIII. c. 5. n Val. Max. lib. V. c. 2. ext. num. 4.

6. + Similis etiam mixtura ex populari, & optimatum potentia Romæ fuit tempore interregni, & primis conſulum temporibus: + nam 98 in rebus quibuſdam, iiſque majoribus, ita demum ratum erat quod populus juſſiſſet, e + ſi 99 Patres auctores fierent; quod poſtea, vi populi aucta, + ſpeciem tantum veterem retinuit, cum 100 in incertum comitiorum eventum Patres auctores fieri cœperunt, ut [g] Livius, & [h] Dionyſius notant. Quin & ſerius aliquanto mixturæ manſit aliquid, quamdiu, + ut idem loquitur [i] Livius, + imperium penes Patricios, (id eſt, 1 Senatum,) + penes tribunos (id eſt, 2 plebem) + auxilium erat, jus nempe vetandi, ſive intercedendi.

7. Sic & + Iſocrates [k] Athenienſium rempublicam Solonis temporibus vult fuiſſe δημοκρατίαν ἀριστοκρατίᾳ μεμιγμένην, + poteſtatem optimatium populari mixtam. His poſitis, + quæſtiones quaſdam, quæ frequentem in hoc argumento uſum habent, examinemus.

+ XXI. 1. Prima eſt, an ſummum imperium habere poſſit is, + qui inæquali fœdere tenetur? Inæquale fœdus hic intelligo, + non quod inter viribus diſpares initur, quomodo [l] + Thebana civitas Pelopidæ tempore fœdus cum Perſarum rege habuit, + & Romani olim cum [m] Maſſilienſibus, + deinde cum [n] rege Maſaniſſa: + nec quod 3 actum habet tranſeuntem, ut cum hoſtis qui ſit, ad amicitiam recipitur, + dum impenſas belli ſolvat, + aut

4 aliud

capite damnari. Sic quoque appellationem eſſe ad populum: LXX. judices dari. Si liberent ii reum, non amplius XXX. (ita enim legi locus hic debet) *iis nullam eſſe dignitatem, graviſſimo probro. Regi cultum Liberi patris; cæteris, Arabum. Regem, ſi quid delinquat, morte mulctari, nullo interimente, ſed averſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus.* Servius ad illud IV. Æneidos: *Populumque, patreſque. Quidam hoc loco volunt tres partes politiæ comprehenſas, populi, optimatium, regiæ poteſtatis. Cato enim ait, de tribus iſtis partibus ordinatam fuiſſe Carthaginem.* (In verſ. 682.) [Non videtur neceſſaria emendatio, quam Auctor noſter heic obiter, in loco *Plinii*, vult fieri: & verba, ut leguntur, rectè exponit *Harduinus*, Not. 7. *pag.* 324. Tom. I. *Ed. in fol.* J. B.)

e *Si Patres auctores fierent*] *Plutarchus* Coriolano: (*pag.* 227. E. *Ed. Wech.*) ὁ δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ ψήφου καὶ νόμον τι ποιεῖν ἄνευ προβουλεύματος· *Populus jus non habebat aut legem condendi, aut aliud quid jubendi, niſi Senatus præceſſiſſet auctoritas.* Similem mixturam in Genuatium republica ſuis temporibus obſervat *Chalcocondylas* libro V.

GRONOVII.

98 *In rebus quibuſdam, iiſque*] Immo nulla non in re. *Liv.* I, 17.

99 *Patres auctores fierent*] SC. confirmaſſent, quod ſciviſſet populus.

100 *In incertum comitiorum eventum*] Vide 1. Obſervat. c. 25.

1 *Senatum*] Magiſtratus ſenatorios.

2 *Plebem*] Magiſtratus plebejos.

3 *Actum habet tranſeuntem*] In quo ſemel aliquis duriores conditiones accipit, aut imperata facit.

4 *Aliud*

⁴ aliud quid præſtet; ⁺ ſed quod ⁵ ex ipſa vi pactionis manentem prælationem quandam alteri donat: hoc eſt, ⁺ ubi quis tenetur alterius imperium, ac majeſtatem ⁶ conſervare, ⁺ ut in fœdere Ætolorum cum Romanis erat, ⁺ id eſt, tum operam dare, ut ejus imperium in tuto ſit, tum ut dignitas, quæ majeſtatis nomine ſignificatur, ei conſtet. Imperii reverentiam dixit Tacitus, [a] & ſic explicat: *Sede, finibusque in ſua ripa: mente, animoque nobiſcum agunt.* ⁺ Florus: [b] *Illi quoque reliqui, qui immunes imperii erant, ſentiebant tamen magnitudinem, & victorem gentium populum Romanum reverebantur.* Ad quod genus referenda ſunt jura quædam eorum, quæ nunc vocantur ⁺ protectionis, ⁷ advocatiæ, ⁸ ⁺ mundiburdii: ⁺ item jus urbium ⁹ matricum in colonias apud Græcos. Nam, ut [c] Thucydides ait, coloniæ cum urbibus matricibus ¹⁰ pari erant jure libertatis, ſed debebant τιμᾶν τὴν μητρόπολιν, & exhibere τὰ γέρα τὰ νομιζόμενα, ⁺ reverentiam ſcilicet, & honoris ſigna quædam.

a Germ. c. 29.
b Lib. IV. c. 12. num. 61.
c Lib. I. §. 24. & 25. Ed. Oxon.

2. Livius [d] de veteri fœdere inter Romanos, qui Albæ jus omne acceperant, & Latinos Alba oriundos: ⁺ *In eo fœdere ſuperior Romana res erat.* Recte [e] Andronicus Rhodius, poſt Ariſtotelem, amicitiæ inter diſpares hoc, ait, proprium, ut potentiori ⁺ plus honoris, infirmiori plus auxilii deferatur. Scimus quid ad hanc quæſtionem [f] Proculus reſponderit, ſcilicet ⁺ liberum eſſe populum, qui nullius alterius poteſtati ſubjectus ſit, ⁺ etiamſi in fœdere comprehenſum ſit, ut is populus comiter alterius populi majeſtatem conſervaret. Si ergo populus tali fœdere obligatus liber manet, ſi alterius poteſtati ſubjectus non eſt; ⁺ ſequitur, ut ſummum imperium retineat. ⁺ Atque idem de rege pronunciandum eſt; ⁺ Eſt enim populi liberi, & regis, qui vere rex ſit, eadem ratio. Addit Proculus, illud adjici in fœdere, ⁺ ut intelligatur, alterum populum ſuperiorem eſſe: non ut intelligatur, alterum non eſſe liberum. Superiorem hic intelligere debemus non poteſtate (jam enim dixerat, talem populum alterius poteſtati ſubjectum non eſſe) ⁺ ſed auctoritate, & dignitate: quod verba ſequentia apta admodum ſimilitudine explicant. *Quemadmodum*, inquit, ⁺ *clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, etiam ſi neque auctoritate, neque dignitate, neque jure* (hh) *omni nobis pares ſunt: ſic & eos, qui majeſtatem noſtram comiter conſervare debent, liberos eſſe intelligendum eſt.*

d Lib. I. c. 52. n. 4.
e Nic. Paraph. VIII, 18. p. 567. Ed. Heinſ.
f L. non dubito. D. de capt. & poſt. 7. §. 1.

3. ⁺ Cli-

GRONOVII.

4 *Aliud quid præſtet*] Captivos, transfugas, naves tradat.

5 *Ex ipſa vi pactionis*] In qua certis, clariſque verbis cavetur, ut alter alteri concedat, & aliquid morigerationis, aut obſervantiæ exhibeat.

6 *Conſervare, ut in fœdere*] *Livius* 38, 11. *Cicero* pro Corn. Balbo 16. *id habet hanc vim, ut ille ſit in fœdere inferior.*

7 *Advocatiæ*] Jus erat defendendi monaſterii, vel eccleſiæ, conceſſum a principe homini potenti militari, vel togato, qui fiebat illius conventus patronus, & viciſſim ex eo commodis quibuſdam fruebatur. *Tritbem.* Chron. Hirſaug. Monaſt. p. 9. & 87. *Bignon.* ad Marcul. lib. 1. cap. 21. pag. 497. *Barthius* Adv. 47, 4. JCC. genus feudi faciunt. *Obrecht.* diſput. 2. theſ. 259. *Schoner.* diſput. feud. 1. th. 75.

8 *Mundiburdii*] *Mundiburdis*, vel *mundiburdium*, defenſio, vel tutela, quam princeps epiſcopo, aut abbati impertit, ne a quoquam infeſtentur, neve cauſæ eorum, niſi in palatio, cognoſcantur. *Sic tradere in mundiburdem, teneri in mundiburdio, recipere ſub ſuo mundiburde dicebant.* *Bignon.* ad Marc. lib. 1. cap. 24. p. 504. & 506. *Voſſ.* de vitiis ſermonis p. 248.

9 *Matricum*] *Matrices urbes*, Μητροπόλεις, ex quibus aliæ civitates propagatæ: *Coloniæ*, quæ ex aliis civitatibus propagatæ. De jure μητροπόλεων videndus *Valeſius* ad Excerpta Conſtantini Porphyrog. p. 7.

10 *Pari jure*] 1, 2. 9. 10.

(hh) Legendum cum HALOANDRO: *Neque viribus nobis pares ſunt &c.* J. B.

3. + Clientes in fide ſunt patronorum ; f ſic populi fœdere inferiores in fide populi, qui dignitate eſt ſuperior. Sunt ἐπὶ προςάταις, ὀυχ' ὑποτελεῖς, *ſub patrocinio*, *non ſub ditione*, ut Sylla apud [a] Appianum loquitur : in parte, non in ditione, ut [b] Livius : & [c] Cicero officiorum ſecundo ſanctiora illa Romanorum tempora deſcribens, patrocinium ſociorum, ait, penes eos fuiſſe, non imperium ; quicum ſatis convenit dictum illud Scipionis Africani Majoris : [d] *Populum Romanum beneficio, quam metu, obligare homines malle ; exteraſque gentes fide, ac ſocietate junctas habere*, + *quam triſti ſubjectas ſervitio* : & quæ Strabo commemorat de Lacedæmoniis poſt Romanorum in Græciam adventum : [e] ἔμειναν ἐλεύθεροι, πλὴν τῶν φιλικῶν λειτουργιῶν ἄλλο συντελοῦντες οὐδέν· *manſerunt*, inquit, *liberi*, + *nihil conferentes præter operas ſociales.* + Sicut patrocinium privatum non tollit libertatem perſonalem, ita patrocinium publicum non tollit + libertatem civilem, quæ ſine ſummo imperio intelligi nequit. Ideo apud Livium opponi videas, (ii) + in fide eſſe, & in ditione. Et 11 + Syllæo Arabum regi minatus eſt Auguſtus, teſte Joſepho, ni injuriis in vicinos abſtineret, + curaturum ſe, ut ex amico ſubditus fieret ; cujus conditionis erant 12 reges Armeniæ, quos in ditione Romana fuiſſe ad Vologeſen 13 ſcribebat Pætus, & proinde + ſono magis nominis, quam re ipſa reges : quales Cypri, aliique reges olim ſub regibus Perſis, ὑποταγέντες, ſubditi, + ut Diodorus [f] loquitur.

[a] *Mithr.* pag. 212.
[b] *Lib.* XXI.
[c] *Cap.* 8.
[d] *Liv. lib.* XXVI. c. 49. n. 8.
[e] *Geogr.* L. VIII. pag. 365.
[f] *Lib.* XVI. Cap. 46. p. 534. *Ed. Steph.*

4. + Obſtare + his, quæ diximus, videtur, quod addit + Proculus : *At fiunt apud nos rei ex* 14 *civitatibus fœderatis*, *& in eos damnatos animadvertimus.* (kk) Sed ut hæc res intelligatur, ſciendum eſt, quatuor incidere poſſe con-

GROTII.

f *Sic populi fœdere inferiores*] Vide Cardinalem *Tuſchum* PP. conclud. D CCCC XXXV. Exemplum habes in Dilimnitis, (vel *Dolomitis*, ut alibi vocantur. Vid. Illuſtr. SPANHEMII *Orb. Rom.* II, 17. pag. 452.) qui αὐτόνομοι, ſuique juris Perſis militabant, apud *Agathiam* libro III. (*Cap.* 8.) Sic Irenes conſilium fuit, inter mariti liberos ita partiri imperium, ut poſt natos faceret δευτέρους μὲν κατὰ τὸ τῆς τιμῆς ἀξίωμα, αὐτονόμους δὲ ϗ αὐτοκράτορας ἑκάστους· *dignitate quidem minores*, *cæterum ſui juris*, *plenæque poteſtatis*. Vide *Crantzium* Saxonicorum X. (*Cap.* 3.) de urbibus, quæ ſe in Auſtriacorum protectionem dedere. *Herodianus* : Ὀσροηνῶν τε ϗ Ἀρμενίων, ὧν ἦσαν οἱ μὲν ὑπήκοοι, οἱ δὲ φίλοι ϗ σύμμαχοι· *Oſroënorum*, *& Armeniorum*, *quorum hi ſubditi erant*, *illi amici*, *ac ſocii*. Lib. VII. (c. 2.)

GRONOVII.

11 *Syllæo Arabum*] Immo Herodi Judæorum regi, quem Syllæus, non rex Arabum, ſed Obodæ regis Arabum comes, & legatus apud Auguſtum criminatus erat : ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑπηκόῳ χρήσεται· *Joſeph.* 16, 15. Erat autem regnum Judæorum tum temporis ejuſdem conditionis, cujus regnum Armeniæ, nempe beneficiarium populi Romani : & quod Auguſtus ait, adhuc eo ſe ut amico uſum, referendum ad indulgentiam Cæſaris, non jus Herodis. De Syllæo *Strabo* lib. 16. p. 781, 783.

12 *Reges Armeniæ*] Florus 4, 12. *Armenios victo rege Tigrane in hoc unum ſervitutis genus Pompejus adſuefecerat*, *ut rectores a nobis acciperent.*

13 *Scribebat Pætus*] Apud *Tacitum* 15. Annal. 13.

14 *Civitatibus fœderatis*] Loquitur de civitatibus liberis, quæ in mediis erant provinciis Romanis : ſed quia aut ante bellum, aut durante bello hi populi, non vi coacti, ſed ſponte ſe applicuerant Romanis, & eorum amicitiam petiverant, conſervabant illis Romani libertatem, ut non eſſent ſub faſcibus, etſi omnes populi circa in formam provinciæ redacti eſſent. *Cic.* 3. Verr. 6. *Sueton.* Jul. 25. Octav. 47. Calig. 3. Veſpaſ. 8.

(ii) Vide, exempli gratiâ, *Lib.* VIII. *Cap.* 1. in fine ; & *Lib.* XXXVI. Cap. 28. *num.* 4. J.B.

(kk) Solvitur omnino difficultas, ex illis verbis petita, adeoque hactenus ſupervacanea fiunt quæcumque Auctor ſubjicit, ſi animadvertatur, quod veriſſimum eſt, Populos, & Reges,

controverſiarum genera. + Primum, ſi [15] ſubditi populi, aut regis, qui in fide eſt alterius, dicantur feciſſe contra fœdus : + deinde, ſi ipſi [16] populi, aut reges accuſentur : + tertio, ſi [17] ſocii, qui in ejuſdem populi, aut regis fide ſunt, inter ſe litigent : + quarto, [18] ſi ſubditi conquerantur de injuriis eorum, quorum ſunt in ditione. Prima ſpecie ſi peccatum appareat, + tenetur rex, aut populus eum, qui nocuit, aut punire, aut ei, cui nocitum eſt, dedere ; quod non tantum inter inæquales, ſed & inter æqualiter fœderatos locum habet : + imo etiam inter eos, qui nullo fœdere tenentur, [19] + ut oſtendemus alibi. Tenetur etiam dare operam + ut damna reſarciantur ; + quod officium Romæ erat [20] recuperatorum. Gallus Ælius apud + Feſtum : *Reciperatio eſt, cum inter populum, & reges, nationesque, ac civitates peregrinas lex convenit, quomodo per reciperatorem reddantur res, reciperenturque, resque privatas inter ſe perſequantur.* + At ſociorum alter in ſocii ſubditum jus prehenſionis, + aut punitionis, directe non habet. Itaque [a] Decius Magius Campanus ab Annibale vinctus, & Cyrenas delatus, atque inde deportatus Alexandriam, + docuit, contra jus fœderis vinctum ſe ab Annibale eſſe : atque ita vinculis liberatus eſt.

[a] *Livius lib.* XXIII. *c. 7.*

5. + Secunda ſpecie + jus habet ſocius cogendi ſocium, ut ſtet fœderis legibus, + atque etiam puniendi, ni ſteterit. + Sed hoc quoque inæquali fœderi proprium non eſt ; + Idem enim locum habet in fœdere æquali. + Nam ut quis ultionem ſumat ab eo, qui peccavit, + ſatis eſt, ut ipſe ei, qui peccavit, ſubditus non ſit ; quod [21] + alibi a nobis tractabitur. + Quare etiam inter reges, aut populos non fœderatos idem uſu venit.

6. + Tertia ſpecie + ſicut in fœdere æquali ſolent controverſiæ deferri ad [g] conventum ſociorum, quos ſcilicet res non tangit, ut [22] + Græcos, + Latinos veteres, + & Germanos olim feciſſe, legimus ; + aut alioqui ad arbitros, + aut etiam ad principem fœderis tanquam communem arbitrum : + ita in fœdere inæquali plerumque convenire ſolet, ut controverſiæ diſceptentur apud eum, qui ſuperior eſt in fœdere. + Quare ne hoc quidem oſten-

ges, qui tunc temporis à Romanis dicebantur *Fœderati*, & *Liberi*, precariam tantum αὐτονομίαν, & libertatem habuiſſe, ac re verâ ſubjectos, & obnoxios fuiſſe. Id luculenter demonſtravit Vir Illuſtriſſimus, EZECHIEL SPANHEMIUS, *Orb. Rom.* Exercit. II. Cap. X. *J. B.*

GROTII.

g *Conventum ſociorum*] Talis conventus vocatur κοινοδίκιον in vetere columna ἰσοπολιτείας, ſive communicatæ civitatis Prianſiorum, & Hieropotamiorum. (Immo *Hierapytniorum*, ut habet Inſcriptio, primùm edita à *J. Pricæo*, Not. in *Apuleji Apolog.* pag. 159. *& ſeqq.* poſtea *inter Marmora Oxonienſia*, pag. 116, *& ſeqq.* Vide & *Orbem Roman.* Ill. SPANHEMII, 1, 4. & II, 16. p. 426. J. B.

GRONOVII.

15 *Subditi populi*] Ut Leptines, & Iſocrates Demetrii Soteris ſubjecti, qui Cnejum Octavium legatum populi Romani interfecerant. *Polybius* in exc. legat. 122.

16 *Populi, aut reges*] Ut Philippus a Græcis. *Juſtinus* 32, 2. *Polyb.* excerpt. legat. cap. 46.

17 *Socii inter ſe*] Ut Achæi, & Spartani. *Juſtinus* 34, 1. Eumenes, & Pruſias. *Juſtinus* 32, 4.

18 *Si ſubditi conquerantur*] Ut Lycii de Rhodiis. *Liv.* 41, 6. Judæi de Archelao Herodis M. F. *Joſeph.* de Bello Judaico 2. cap. 4. & 6.

19 *Ut oſtendemus alibi*] 2, 21. 4.

20 *Recuperatorum*] *Torrent.* ad Sueton. Ner. 17.

21 *Alibi*] 2, 20. 3.

22 *Græcos*] Apud concilium Amphictyonum. *Juſtinus* 8, 1.

Digitized by Google

oſtendit imperii poteſtatem; + Nam & reges apud judices [23] a ſe conſtitutos judicio contendere ſolent.

7. + In poſtrema ſpecie [24] + jus cognoſcendi nullum eſt ſociis. Ideo cum Herodes quædam adverſus liberos ad Auguſtum [25] ſua ſponte deferret, [a] dixerunt illi: *Poteras de nobis ſupplicium ſumere tuo jure, tum qua pater, tum qua rex.* [h] Et Scipio, [b] cum Romæ a Carthaginenſium quibusdam Annibal accuſaretur, dixit, non oportere ſe Patres Conſcriptos reipublicæ [26] Carthaginenſium interponere. + Et hoc eſt, in quo [c] Ariſtoteles ait, ſocietatem a civitate differre, quod ſociis curæ ſit ne injuria in ipſos committatur, non vero ne ſociæ civitatis cives inter ſe injurias committant.

a Joſ. l. XVI. Cap. 4. §. 3. Ed. Hudſon.
b Val. Max. lib. IV. c. 1. n. 6.
c Pol. III. 8.

8. + Solet & illud objici, quod in hiſtoriis ei, qui fœdere ſuperior eſt, imperandi, & ei, qui inferior eſt, parendi vox interdum tribuitur. Sed nec hoc movere nos debet: aut enim agitur de rebus ad commune bonum ſocietatis pertinentibus, aut de utilitate privata ejus, qui ſuperior eſt in fœdere. + In rebus communibus, [27] + extra tempus conventus, + etiam ubi fœdus æquale eſt, ſolet is, qui lectus eſt princeps fœderis (נגיד הבריית Daniel. XI, 22.) ſociis imperare, ut [28] Agamemnon regibus Græcis, [29] Lacedæmonjj Græcis poſtea, deinde Athenienſes. In oratione Corinthiorum + apud [d] Thucydidem legimus: χρὴ τοὺς ἡγεμόνας τὰ ἴδια ἐξ ἴσου νέμοντας, τὰ κοινὰ προσκοπεῖν· *Decet eos, qui fœderis principes ſunt, circa ſuas quidem utilitates nihil præcipuum ſumere; at in communibus rebus curandis eminere ſupra cæteros.* + Iſocrates [e] veteres Athenienſes ductum exercuiſſe, ait, ὅλων ἐπιστατοῦντας, ἰδίᾳ δ' ἑκάστους ἐλευθέρους ἐῶντας εἶναι· *curam gerentes* (ll) *pro ſociis omnibus, ſed ita ut iis libertatem integram relinquerent.* [f] Et alibi: στρατηγεῖν οἰόμενοι δεῖν, ἀλλὰ μὴ τυραννεῖν, *ita ut imperium habere belli, non dominari ſe debere cenſerent.* [g] Item: συμμαχικῶς, ἀλλ' οὐ δεσποτικῶς βουλευομένους περὶ αὐτῶν· *ſocialiter, non beriliter res eorum curantes.* Hoc ipſum Latini imperare, Græci modeſtius, + τάσσειν dicunt. Athenienſes delato ſibi ductu belli in Perſas, ἔταξαν, inquit [h] Thucydides, ἅς τε ἔδει παρέχειν τῶν πόλεων χρήματα πρὸς τὸν βάρβαρον καὶ ἃς ναῦς· [30] + *ordinarunt* [ſic qui Roma in Græciam mittebantur, dicebantur mitti

d Cap. 120. Ed. Oxon.
e Panegyr. pag. 62. C. Ed. H. Steph.
f Ibid. p. 56. E.
g Ibid. p. 62. C.
h Lib. I. 96.

i ad

GROTII.

h *Et Scipio*] Vide *Polybium* in legationum excerpto CV.

(ll) Immo *verum omnium*; eſt enim in Græco πραγμάτων, ab Auctore omiſſum, qui ne quidem Orationem, ubi hæc omnia leguntur, indicabat. J. B.

GRONOVII.

23 *A ſe*] *Plinius* Paneg. 36.

24 *Jus nullum*] Hoc in fœdere tantum æquali verum eſſe puto, non etiam de inæquali, propter exempla Rhodiorum, & Archelai juſtiſſime accuſatorum apud Romanos.

25 *Sua ſponte*] Quaſi non ex metu, ne tanta crudelitate Cæſarem offenderet.

26 *Carthaginenſium interponere*] *Livius* 33. 47.

27 *Extra tempus conventus*] Si quid jubendum, vel curandum ex uſu ſociorum, quo tempore diſceſſus eſt, quo concilium ſolutum, de cujus ſententia agi omnia convenit.

28 *Agamemnon regibus Græcis*] Bello Trojano.

29 *Lacedæmonii Græcis poſtea*] Bello Perſico uſque ad proditionem Pauſaniæ, & ſuperbiam; ab eo enim ſocii ſe contulerunt ad Ariſtidem Athenienſem.

30 *Ordinarunt*] Male ſic vertit τὸ ἔταξαν· nam *ordinare* hoc ſenſu per idiotiſmum Gallicum, aut Belgicum, handquaquam Latine dicitur. Τάττειν eſt ſane & ordinare, collocare ordine: ſed quod apud *Thucydidem* ſignificat,

Digitized by Google

[i] ad ordinandum ſtatum liberarum civitatum) *quæ urbes pecunias in barbarum, quæ naves conferrent.* Hoc enim ſi facit, qui princeps tantum eſt in fœdere, + non mirum eſt ſi in fœdere inæquali idem faciat is, qui ſuperior eſt fœdere. Imperium ergo hoc ſenſu, id eſt, + ἡγεμονία, + libertatem aliorum non tollit. Rhodii in oratione apud Senatum Romanum, quæ apud *a Lib.* Livium [a] exſtat: *Græci domeſticis quondam viribus etiam imperium amplectebantur: nunc imperium ubi eſt, ibi ut ſit perpetuum optant: libertatem veſtris tueri armis ſatis habent, quoniam ſuis non poſſunt.* Sic poſt Cadmeam a Thebanis receptam + narrat Diodorus, [b] multas civitates Græcas conveniſſe πάσας ὑπάρχειν αὐτονόμους, ἡγεμόσι χρωμένας Ἀθηναίοις *omnes ut liberæ eſſent, ſed Athenienſium ductu uterentur.* De ipſis Athenienſibus Philippi Macedonis tempore Dion [c] Pruſæenſis: ὅτε τῆς ἡγεμονίας παρακεχωρήκασι, τῆς δὲ ἐλευθερίας μόνης λοιπὸν ἀντείχοντο· + *quo tempore ductu belli omiſſo libertatem ſolam retinebant.* Sic Cæſar [d] quos 31 ſub imperio Suevorum fuiſſe dicit, eosdem mox ſocios nominat.

a Lib. XXXVII. c. 54.
b Lib. XV. p. 471. Ed. Steph.
c Orat. 31. ſeu Rhodiac. pag. 350. A. Ed. Morell.
d De Bell. Gall. V, 39.

9. In iis vero rebus, + quæ ad propriam utilitatem ſpectant, ſuperioris poſtulata ſolent imperia dici, non ex jure, ſed ex effectus ſimilitudine: + ſicut regum preces imperia ſæpe eſſe dicuntur, + & ægroti 32 imperare medicis. Livius [e] lib. XLII. + *Ante hunc conſulem* (L. Poſthumium) *nemo unquam ſociis in ulla re oneri, aut ſumptui fuit: ideo magiſtratus mulis, tabernaculis, & omni alio inſtrumento militari ornabantur, + ne quid tale imperarent ſociis.*

e Cap. I.

10. + Interim verum eſt accidere plerumque, ut qui ſuperior eſt in fœdere, ſi is potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum uſurpet, præſertim ſi fœdus perpetuum ſit, + & cum jure præſidia inducendi in oppida: ſicut Athenienſes fecerunt, 33 + cum a ſociis ad ſe provocari paſſi ſunt, quod nunquam fecerant Lacedæmonii; quibus temporibus [a] + Iſo-

id Latinis eſt jubere, ſtatuere, deſcribere, definire, imperare. At ordinare ſtatum liberarum civitatum (quod tamen ad Græciæ non magis, quam ad quasvis liberas civitates, in quacumque provincia, vel parte imp. Rom. ſitas pertinet, etſi *Plinius* in Græcis eo verbo utatur) longe aliud eſt: nempe corrigere, & emendare, atque in melius reformare, ac reſtituere. Sic poſt victoriam belli civilis converſus ad ordinandum reipublicæ ſtatum Cæſar. *Sueton.* c. 40. Antonius poſt aciem Philippenſem Orientem ordinandum recepit. *Octav.* 13. Sic Galba extra ſortem electus ad ordinandam provinciam Africam, & inteſtina diſſenſione, & barbarorum tumultu inquietam. *Suet.* c. 7.

31 *Sub imperio Suevorum*] *Nerviorum* in Gallia Belgica 5. Gal. 39. Sed ibi non vocabulum imperii accipitur improprie, verum ſociorum, quo nomine dignari ſolebant & provinciales.

32 *Imperare medicis*] L. 26. D. *de operis libertorum: multo plures imperantes ſe habiturum.* [Hæc Lex aliter exponitur à MARCO LYCKLAMA, *Membran.* II, 19. & à PETRO PERRENONIO, *Animadv.* I, 28. in Tom. I, *Theſ. Juris, pag.* 627. ut & locus SENECÆ, *De Beneſic.* VI, 16. de quo vide etiam quæ habet SALMASIUS, in SPARTIAN. *Adrian.* Cap. 3. p. 30. *Edit. Hack.* & FR. DUAREN. *Diſp. anniverſ.* Lib. I. Cap. 54. Sed frequentius eſt, ut ipſi *Medici* dicantur *imperare ægrotis*, ut ſatis notum. *J. B.*

33 *Cum a ſociis ad ſe*] Vereor ne fefellerit Auctorem memoria, tribuens Athenienſibus quod de Romanis ſcribit *Pauſanias*, ab aliis poſt bellum cum Perſeo Romam evocatos Achæos ad cauſam dicendam: quale nihil imperarent Macedones quum Græciæ principatum tenerent, lib. 7. (c. 10.) p. 417. *Liv.* 45, 31.

GROTII.

i *Ad ordinandum ſtatum liberarum civitatum*] *Plinius* epiſtolarum VIII, 24.

a Orat. de Pace, p. 182. Ed. H. Steph. b Hal. lib. VI. c Livius lib. XXXIV c. 23. d Hiſt. IV. c. 14. e Ibid. c. 17. f Lib. XXXVII. c. 53. g Liv. XXXV, 31. h Hiſt. I. IV, c. 76. i Lib. I §. 19.

[a] + Iſocrates, Athenienſium imperium in ſocios regno comparat. + Sic 34 Latini [b] 35 querebantur, [k] ſub umbra fœderis Romani ſervitutem ſe pati. Sic 36 Ætoli [c] vanam ſpeciem, & inane nomen libertatis: Achæi poſtea, *fœdus ſpecie jam eſſe* 37 *precariam ſervitutem.* Sic apud [d] Tacitum Civilis Batavus de iiſdem Romanis conqueritur: *neque enim ſocietatem, ut olim, ſed tanquam mancipia haberi*; & alibi: [e] *Miſeram ſervitutem falſo pacem vocari.* 38 Eumenes quoque apud Livium [f] Rhodiorum ſocios, ait, verbo eſſe ſocios, revera ſubjectos imperio, & obnoxios. Magnetes [g] quoque in ſpeciem liberam Demetriadem, [l] revera omnia ad nutum Romanorum fieri. + Sic Theſſalos in ſpeciem fuiſſe liberos, ſed revera ſub imperio Macedonum, notat [h] Polybius.

II. Hæc cum fiunt, & ita fiunt, + ut potentia in jus tranſeat, + qua de re alibi erit diſputandi locus; tunc + aut qui ſocii fuerant, fiunt ſubditi, + aut certe partitio fit ſummi imperii: + qualem accidere poſſe, ſupra diximus.

XXII. [m] + Qui vero certum quid penſitant + aut ad redimendas injurias, + aut ad tutelam comparandam, σύμμαχοι φόρῳ ὑποτελεῖς, ut eſt apud [i] Thucydidem: + quales [n] 39 Hebræorum reges, + & vicinarum gentium

GRONOVII.

34 *Latini*] *Liv.* 8, 4. [Ibi ferè verba eadem: adeo ut confuderit Auctor Livium cum *Dion. Halic.* quem in margine laudat. J. B.]

35 *Latini querebantur*] Res, quam tradit, vera eſt: ſed in exempla ſi quis diligentius inquiret, reperiet maximam partem nihil ex vero habere, ſed querelas, & criminationes ſeditioſorum eſſe hominum, qui ſat libertatis cum haberent, male commoda patiendo juſtam ſervitutem ultro arceſſiverunt.

36 *Ætoli*] *Liv.* 34, 23. 35. 39.

37 *Precariam ſervitutem*] Hæc vero optanda eſt iis, quibus non licet eſſe omnino liberis. Voluit, opinor, Auctor fœdus ſpecie jam eſſe; re precariam libertatem. Sic enim *Livius* 39, 37. unde ſumſit: *Specie*, inquit, *æquum fœdus eſt apud Achæos, re precaria libertas.*

38 *Eumenes apud Livium*] Lib. 37, 53.

39 *Hebræorum reges*] At ſine dubio reges illi erant beneficiarii, & ſtipendiarii populi Romani, &, ut *Tacitus* loquitur, *inſervientes.* Commodiora in hanc rem exempla ſunt apud *Fr. Lindenbrogium* ad Ammian. lib. 25. p. 154. (*Cap.* 6. *Ed. Valeſ. Gron.*)

GROTII.

k *Sub umbra fœderis*] Hoc ipſum eſt, quod Arato *Plutarchus* dicit, (pag. 1045. A.) *συμμαχίαν ὑποκορίζεσθαι* *molle ſervitium*; Vocula apud *Tacitum* hiſtoriarum IV. (c. 57.) *Feſtus Rufus* de Rhodiis: *Primum libere agebant, poſtea in conſuetudinem parendi, Romanis clementer provocantibus, pervenerunt* (Cap. 10. *Ed. Cell.*) Cæſar, quos in Æduorum amicitia fuiſſe prius dixerat, & clientes vocarat, poſt ſub imperio fuiſſe memorat. (*Bell. Gall.* VII, 75.) Adde, ſi libet, *Fredericum Mindanum* de proceſſibus lib. II. cap. XIV. n. 3. *Zieglerum* (*ad auream praxim Calvoli*) §. *Landſaſſii* num. 86. *Gaillium* libro II. obſervatione LIV. num. 6. Vide *Agathiam* libro I. ubi monentur Gothi, quid à Francis cum tempore expectandum habeant (*Cap.* 11.)

l *Revera omnia ad nutum Romanorum fieri*] Tales & Lazi *Juſtiniani* temporibus. Vide *Procopium* Perſicorum II. (c. 15. Adi Illuſtr. *Ezech.* Orbem Roman. *Exerc.* II. C. 17. p. 447. 448. J. B.)

m *Qui vero certum quid penſitant*] Perſæ pecuniam annuam ab *Juſtiniano* accipiebant, qua de re vide *Procopium* Perſicorum II. (*cap.* 10.) & Gothicorum IV. (*cap.* 15.) id molli vocabulo vocabatur ſtipendium ad tutandas portas Caſpias. Turcæ Arabas montanos pecunia placant.

n *Hebræorum reges*] *Joſephus* lib. XV. οὐ γὰρ ἔφη καλῶς ἔχειν Ἀντώνιος βασιλέα περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν γεγενημένων εὐθύνας ἀπαιτεῖν· οὕτως γὰρ ἂν οὐδὲ βασιλεὺς εἴη· δόντας δὲ τὴν τιμὴν καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτεξουσιάσαντας, ἐᾶν αὐτῇ χρῆσθαι. (Locus eſt *Cap.* III. §. 8. *Ed. Hudſon.* ubi pro αὐτεξουσιάσαντας, ut heic ſcribitur, eſt καταξιώσαντας, etiam in veteri Edit. J. B.) *Negabat Antonius rectum eſſe, regem vocari ad rationes reddendas de iis, quæ ut rex feciſſet: ita enim ne regem quidem eum fore. Par eſſe, ut qui honorem ei dederint, etiam poteſtate quam liberrime uti eum ſinant.* *Chryſoſtomus* II. de Eleemoſyna: ἐπειδὴ τὰ τῶν Ἰουδαίων μετέπεσε πράγματα καὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἐτέθησαν ἀρχὴν, οὔτε αὐτόνομοι ἦσαν, καθάπερ καὶ πρότερον, οὔτε καθόλου δοῦλοι, καθάπερ καὶ νῦν· ἀλλ' ἐν τάξει συμμάχων ὄντες διετέλουν, φόρους μὲν τελοῦντες τοῖς βασιλεῦσιν ἑαυτῶν· καὶ τοὺς παρ' ἐκείνων ἄρχοντας δεχόμενοι· τ' ἀλλαχοῦ δὲ τοῖς ἰδίοις κεχρημένοι νόμοις, καὶ τὰς παρ'

Digitized by Google

gentium poſt Antonii tempora, ἐπὶ φόροις τεταγμένοις, + ut Appianus [a] loquitur: quo minus ſummum imperium habere poſſint, nullam dubitandi cauſam video, + quanquam infirmitatis confeſſio de dignitate aliquid delibat.

[a] *Bell. Civ.* L. V. p. 715. *Ed. Steph.*

XXIII. 1. Difficilior multis videtur + quæſtio [40] + de nexu feudali; + ſed quæ ex antedictis facile ſolvi poteſt. Nam in hoc contractu, + qui proprius eſt Germanicarum Gentium, neque usquam invenitur, + niſi ubi Germani ſedes poſuerunt, [41] duo ſunt conſideranda: obligatio perſonalis, & jus in rem.

2. + Obligatio perſonalis eadem eſt, ſive quis ipſum jus imperandi, ſive aliud quidvis, etiam alibi ſitum, feudi jure poſſideat. Talis autem obligatio + ſicut privato non erat demtura jus libertatis perſonalis, + ita nec regi, aut populo jus demit ſummi imperii, + quæ libertas eſt civilis; quod apertiſſime conſpici datur + in [42] feudis liberis, quæ Franca vocant, (mm) + quæ nullo jure in rem, in ſola perſonali obligatione conſiſtunt. + Hæc enim nihil ſunt aliud, quam ſpecies fœderis inæqualis, de quo egimus, quo alter alteri operam pollicetur, alter alteri præſidium, & tutelam. + Pone etiam [43] adverſus omnes promiſſam operam, o quod nunc [44] + feudum ligium vocant; + (nam olim ea vox latius patebat) + nihil id de jure ſummi imperii in ſubditos detrahit: ut jam taceam + ſemper ineſſe conditionem tacitam, dum juſtum ſit bellum, + de qua agendum erit alibi.

3. Jus vero in rem quod attinet, id quidem tale eſt, + ut ipſum [45] impe-

παρ' αὐτοῖς ἁμαρτάνοντας κατὰ τὰ πάτρια κολάζοντες νόμιμα' Judæi, ex quo retro ferri res eorum cœpere, Romano attributi imperio, neque in plena, ut ante, erant libertate: neque tamen ita: ut nunc, omnino ſervi, ſed ſociorum vocabulo honorabantur, regibus ſuis tributa pendentes, & ab iis accipientes præfectos. Cæterum in pleriſque ſuis utebantur legibus, ita ut & popularium delinquentes ipſi punirent ſecundum mores patrios. (Tom. VI. pag. 818. *Ed. Savil.* Heic autem, ubi eſt, τοῖς βασιλεῦσιν ἑαυτῶν, legendum αὐτῶν: quemadmodum rectè obſervavit DESID. HERALDUS, *De Rerum judicat. auctor.* Lib. II. Cap. 16. *num.* Res ipſa, & ſeries orationis, docent, agi, non de *Regibus Judæorum*, ſed de *Imperatoribus Romanis, qui* βασιλεῖς Græcis dicebantur, & quibus *Judæi* tunc temporis tributa pendebant.)

o *Quod nunc feudum ligium vocant*] Vide *Baldum* proœmio Digeſtorum, *Nattam* conſilio CCCCLXXXV.

GRONOVII.

40 *De nexu feudali*] De iis, qui ſunt vaſalli, & propter feudum, quod tenent, directo domino obligati.

41 *Duo ſunt conſideranda*] Eſt enim feudum jus utendi fruendi aliena re immobili, vel incorporali, quæ immobili comparatur, ex benevolentia domini ſub conditione fidei, & obſequii conceſſum. Itaque cliens, vel vaſallus accepto beneficio, vel feudo, jurat domino fidelitatem, & officia præſtat, operasque, quæ ſervitia vocant: quod ſi committat feloniam, aut exiſtat aliqua ex revocandi cauſis, a vaſallo ad dominum revertitur.

42 *Feudis liberis*] Quæ habent immunitatem ab operis, vel ſervitiis.

43 *Adverſus, omnes*] Nemine antepoſito, vel excepto. Itaque nec dans agnoſcit ſuperiorem, neque accipiens homo ligius eſſe poteſt duorum. In non ligio, non modo rex, ſed etiam alii, velut antiquior dominus, cognati, patria vaſalli, excipiuntur in juranda fide.

44 *Feudum ligium*] Quod datur a non agnoſcente ſuperiorem, ſub pactione obſequii, & fidei conferenti præſtandæ uni, & contra omnes. Itaque vaſallus, vel homo ligius, qui & homologus vocatur, non ſolum ratione feudi accepti, ſed cum omnibus bonis ſuis juriſdictioni ſubjicitur, neque invito domino feudum poteſt exuere: ſed & unus nemo duorum eſſe ligius poteſt. *Schon.* Diſp. 1, 1. 52. & 2, 8. & ſeq. *Obrecht.* Diſp. 2. th. 136. & ſeqq.

(mm) Confundit Auctor *Feuda libera* cum certis quibuſdam pactis, quæ impropriè *Feudorum* nomine adpellata ſunt, ob ſimilitudinem quamdam in exhibitione honoris. Oſtendimus id in Gallicis noſtris ad hunc locum Notis. Videri poteſt etiam G. DANIELIS e Soc. Jeſ. Opus Gallicum *De Militia Francica*, Tom. I. pag. 108, *& ſeqq.* Edit. Amſt. 1724. *J. B.*

45 imperandi jus, ſi feudi jure teneatur, + aut familia extincta, + aut etiam ob certa crimina amitti poſſit. + Sed interim ſummum eſſe non deſinit: + Aliud enim eſt res, + ut ſæpe diximus, aliud rem habendi modus. Et tali jure multos video reges à Romanis conſtitutos, ita ſcilicet, ut deficiente regia familia imperium ad ipſos rediret; + quod de Paphlagonia, aliiſque nonnullis Straboni a notatum.

a *Lib.* XII. p. 562. & *Lib.* VI. p. 282.

XXIV. Diſtinguendum quoque non minus in imperio, quam in dominio + jus ab uſu juris, + ſive actus primus ab actu ſecundo. Nam + ſicut rex infans jus habet, ſed imperium exercere non poteſt: + ſic & furioſus, + & captivus, + & qui in alieno territorio ita vivit, ut actiones circa imperium alibi ſitum liberæ ei non permittantur; + omnibus enim his caſibus curatores, ſive 46 prodici dandi ſunt. Itaque p Demetrius, cum in poteſtate Seleuci non ſatis libere viveret, vetuit aut ſigillo, aut literis ſuis credi; ſed omnia quaſi ſe mortuo adminiſtrari voluit.

GROTII.

p *Demetrius*] Vide *Plutarchum* Demetrio. (Pag. 914. D. *Ed. Wech.*)

GRONOVII.

45 *Imperandi jus*] Ut in *feudo*, quod vocant *regale*, quo inveſtiti ſummam, & quaſi regiam poteſtatem habent in locis, quæ ad hoc feudum pertinent, ut ſunt regna ſtipendiariorum regum, Electoratus, Ducatus, Marchionatus, Comitatus, Baronatus.

46 *Prodici*] Qui vice ejus res adminiſtrent, & per hos ſuum ille jus tuetur. Πρόδικος Lacedæmone κατ' ἐξοχὴν tutor regis, *Plutarchus* Lycurgo. *Heſychius*: Πρόδικος, συνήγορος. Προδικεῖν, ἐπιτροπεύειν. Vide *Crag.* de rep. Lacedæmon. p. 88.

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

LIB. I. CAP. III.

§ I.

1 BELLI *prima*] „ Altera partitio ſequitur *infra* §. 4.

Aliud eſt privatum] „ De quo *h.* §. agit: „ Vide Diſſ. Proœm. *IX.* §. 40. ſeq.

Aliud publicum] „ Bellum publicum Au„ ctor iterum facit ſolenne, vel minus ſo„ lenne. *Vid.* § 4. *& ſeq. & Diſſ. Proœm.* „ *IX.* §. 54. *ſeq.*

Aliud mixtum] „ Bellum mixtum ex pri„ vato, & publico non dari, mox videbi„ mus. *Conſ. dict. Diſſ. IX.* §. 25. §. 268.

Quod auctore eo geritur, qui juriſdictionem habet] Improprie Auctor bellum publicum *juriſdictioni* tribuit: *hæc* enim in ſolos ſubditos, non in gentes ſibi æquales competit; *hæc* intra fines territorii ſaltem exercetur, non in extraneos; *hæc* cuilibet inferiori judici competit, quos conſtat bellum gerere non poſſe. Igitur bellum publicum rectius definitur, *quod inter duos geritur, qui ſummam poteſtatem habent. Vid. infr.* §. 4. *n.* 1. *&* 2.

Privatum, quod aliter] Quod ſcil. non geritur

Digitized by Google

ritur ab eis, qui *juriſdictionem* habent, ſed a privatis; quoties nimirum judicis copia deficit. Nam naturale maxime eſt, ut ſi privatus aliquis jus ſuum aliter defendere niſi vi poſſit, vim vi repellere liceat; & hoc *bellum privatum* Auctor vocat, idque non repugnare nominis origini, demonſtravit *L.* 1. *c.* 1. §. 2. *n.* 2. & 3.

Mixtum, quod una ex parte eſt publicum, ex altera privatum] Imo non datur bellum mixtum; Equidem fieri poteſt ut Princeps extraneus noſtro ſubdito injuriam faciat, vel contra: at neutro caſu bello locus eſt. *Priori* enim caſu ſubditus noſter ab extraneo Principe læſus, per ſuum principem, ac magiſtratum, qui pro ſubdito cauſam agit, reparationem injuriæ a principe lædente poſcit, eaque negata, bello publico injuria nunc principi facta vindicatur. *L.* 24. *ff. capt. & poſtl.* Altero caſu Princeps a noſtro ſubdito læſus requirit lædentis magiſtratum, imploratque ejus officium; qood ſi neget, juſta hæc belli publici cauſa eſt.

Additio.

„ B. Parens in Prodromo juris gentium *Ex* „ 2. § 254. rem ita explicat. „ *Fieri poteſt ut ſummus Princeps lædatur ab alterius Principis ſubdito; vel contra. Verum id huc non pertinet, ſed ad judiciorum ordinem. Cum enim ille, qui læſiſſe dicitur, alii ſummo Principi ſubjectus ſit, eumque judicem habeat, hujus forum Princeps læſus, idemque actor, natura ſequitur. Quod ſi vero judex iſte jus negaſſe, vel rite non adminiſtraſſe dicitur, tota quæſtio hæc jam eſt inter duos hos ſummos Principes, quæ non niſi belli jure decidi poteſt. Et e contrario, ſi Principis ſubditus ab alio ſummo Principe læſus ſit is quidem judicem, quem Princeps nullum in terris agnoſcit, adire non poteſt; at ſui Principis officium implorabit, ut ille jus ſuum tueatur, prout natura tenetur; qui ſi Principem lædentem requiſiverit ut ſatisfaciat, nec impetraverit, iterum cauſa hæc inter duos Principes vertitur, nec niſi Martis arbitrium ſupereſt. Porro, quod ſi corpus civitatis liberæ, cui ſummi Imperii poteſtas juncta eſt, in duas partes ſciſſum, & diviſum armis ſecum dimicet, naturale id bellum non eſt: quia neutri parti inhæret ſummi imperii poteſtas, cujus eſt jus belli; ſed toti corpori: Nedum erit bellum juſtum, vel licitum; quale jure gentium non eſt niſi in caſu ſingulari, cum illud geritur inter ſummas utrinque poteſtates, quæ judicem alium in terris non habent, reipublicæ ſuæ tuendæ, & hoſtem inde arcendi cauſa. In bello vero civili partes utrinque non ſunt niſi privati, nec ob tutelam reipublicæ, vel populi, vel ob ſua commoda, rerumque ſuarum rationes bellum gerunt, nec tendunt ad aſſerendam ab hoſte rempublicam: ſed lacerandam inter ſe, ac turbandam. Igitur tale bellum eſt inſtar turbæ in mutuas cædes armatæ; & vis illa inſtar rixæ, & magis tumultuatum, quam bellatum videtur, ut loquitur* Florus L. 4. Cap. ult. *Inde ergo nulli ſunt effectus belli juris gentium, ſed damnorum utrinque datorum reparandi obligatio: quæ non aliter niſi tranſactione tolli poteſt: idque amneſtia dicitur, nec jura pacis habet.* Vid. diſp. noſtram de jure poſtl. & amneſt.

„ Pariter cum civitatis corpus integrum, „ & quietum eſt, ſed ei imminet vel potens „ prædo, pirata, vel alius invaſor opibus, „ & copiis validus, anne tum erit bellum „ mixtum? Bene reſpondet B. Parens, *d. l.* „ §. 157. *ſeq.* bellum jure gentium plane cum „ tali prædone non eſſe; ſed poteſt utique „ qui invaditur, vel læſus eſt, Princeps, „ vel populus, vi ſe tueri ex gemina maxime „ cauſa: 1. jure privatæ defenſionis neceſſariæ, ut quilibet privatus, qui aliter ſe tueri non poteſt; quod enim privato, ſeu ſingulis natura licitum eſt, id magis toti populo: 2. jure imperii; non ejus quidem, „ quod ad caput belli, ſed quod ad caput imperii ſpecialis pertinet.

„ Idque planum omnino eſt ſi prædones „ ſint de territorio Principis læſi, aut prædones extranei illud aggreſſi fuerint; quia „ tum res agitur, & vis exercetur intra ſummi imperii fines, adeoque tanquam in „ ſubditos.

„ Quid vero ſi prædones extranei nec Principem, aut ejus ſubditos lædunt, ſed in „ alios paſſim graſſantur? Dico, nec hanc „ armis eos perſequendi poteſtatem eſſe ex „ *cauſa belli*, cum non ſint utrinque partes, „ nec duæ ſummæ poteſtates. At cum nec jure „ imperii coerceri poſſint, utpote nullius imperio ſubjecti; quæritur, quonam modo „ tales piratæ &c. cogi poſſint? B. Parens „ ſtatuit, toti humano generi, cui ab initio „ imperium in ſingulos competiit, reſervatam fuiſſe hanc juriſdictionis ſpeciem, „ etiam diviſo humano genere. Verba ejus in „ *Vol. II. Diſput. fol.* 1434. hæc ſunt. *Oſtendimus alibi, originarie ſummum imperium a natura conſtitutum fuiſſe univerſale totius humani generis, & poteſtate ſua comprehendiſſe omnia, quæ ad ſalutem, & pacem homi-*

Digitized by Google

nam univerſalem pertinent. Illud vero diviſione terrarum, ac gentium, ſine ulla detractione tranſiiſſe ad ſingulos populos liberos quoad jura dividua, ſeu cujusque populi propria, pro diviſu; *ita ut unusquisque populus liber, ſeu Princeps ſolus intra ſui territorii fines ſummum imperium habeat, omnes in alieno privati ſint: quoad individua vero, ſeu quoad rem totius humani generis indiviſim ſpectantia*, pro indiviſo; *ac ita ut cuique libero populo, ſeu ſummo Principi in ſolidum pro natura individuorum cohæreat, atque adeo a ſingulis extra terrarum quoque ſuarum fines exerceri, vel plures concurrere poſſint: quo caſu uſu gentium directio penes præcipuum eſſe ſolet; uti in orbe Chriſtiano ſaltem penes Imperatorem*; vide diſp. noſtram de domin. urb. cap. 2. & 3.

Vi ergo hujus imperii univerſalis cuilibet populo libero, etiam ultra territorii ſui fines, jus eſt armis perſequi, & ſubjugare prædones, ac piratas, non jure belli, ſed jure ſummi iſtius imperii univerſalis, quod diviſis quoque terris cuique libero populo in ſolidum annexum eſt. Hinc illa bella piratica Populi R. duce Servilio &c., & deinde Pompejo, adverſus piratas, qui omnia prope maria obſederant. Vid. Flor. Lib. 3. cap. 6. Cic. pro lege Manil. c. 13. 14. 15.

Cæterum, quod diximus, unumquemque ſummum Principem etiam ultra fines territorii, jure imperii hujus univerſalis, armis vindicare pacem, & ſalutem humani generis poſſe, ita intelligitur, modo ne alterius ſummi Principis terras vi armata ingreſſus fuerit: quia in iis, ut dictum, privatus eſt, & quæ intra earum fines ſunt, ad iſtius Principis curam, ac poteſtatem unice pertinent. Quod ſi tamen iſte Princeps, vel populus quoque, ſit prædonum, vel piratarum receptator, aut patronus, aut ipſemet prædo; jam jus belli tanquam in hoſtem, qui alium judicem non habet, valebit.

„ Ut ea, quæ prolixe admodum ex ſcriptis „ B. Parentis adduxi, in pauca contraham, „ quæſtio de bello mixto quinque caſibus „ occurrere videtur; 1. quando Princeps „ cum extraneo ſubdito: 2. quando ſubditus „ cum extraneo Principe: 3. quando Princeps cum propriis ſubditis rebellibus: 4. „ quando Princeps cum piratis, qui ſuperio„ rem non habent, controvertit: 5. quan„ do Senatus ipſe in diverſas abit partes, „ quod factum in bellis civilibus. His omni„ bus caſibus videtur bellum partim eſſe pu„ blicum, quia alterutra pars ſummam poteſta„ tem habet; partim privatum, quia alter„ utra pars privata eſt. At in *Diſſert. Proœm.* „ *IX.* §. 65. demonſtravi, nullo caſu bellum „ mixtum dici poſſe.

Ex iis quæ ſupra diximus], „ Scil. *Cap.* 2. 2
„ §. 1. Sane bellum privatum ex eadem ratio„ ne ſequitur, qua publicum: quando nimi„ rum aliter jus noſtrum reparari nequit; „ quod fit quoties judex non eſt, vel adiri „ non poteſt.

Juri naturali non repugnare] Non ſufficit probaſſe, bella juri naturali non repugnare; ſed probari debuit, bella jure naturæ licita eſſe, quin illa omitti aliquando ſine injuria non poſſe: Conf. dicta ad *L.* 1. *c.* 2. *pr.*

Additio.

„ Ratio cur bella naturali ratione licita ſint, „ in apricu eſt: Cum enim Deus cuique ho„ minum jura quædam conceſſerit, eique „ propria eſſe voluerit; neceſſario ſequitur, „ media quoque cuique conceſſa eſſe jura illa „ defendendi contra eos, qui jura illa vio„ lant: tum quia alias fruſtra Deus jura illa „ conceſſiſſet, quod cum perfectione divina „ pugnat: tum quia injuria agit is, qui vo„ luntatem creatoris invertit, i. e. jura a „ creatore aliis conceſſa aufert, quam inju„ riam reparare tenetur. *Vid. ſup. c.* 5. §. 1.

Poſt conſtituta judicia publica non licere] Nam conſtitutis judiciis ſuperior eſt, qui ſolus malos coercere & poteſt, & debet.

Quamquam enim publica judicia non a natura, ſed a facto ſunt humano, &c.] Auctor in perpetuo illo errore verſatur, judicia non eſſe a natura, ſed facto humano introducta, cui inſtituto laudabili obſequendum eſſe, ipſa dictet æquitas, & ratio naturalis. (*Vid. Diſſert. Proœm.* §. 17.) At alibi demonſtrabimus, judicia ab ipſa natura originem duxiſſe, & privatam ultionem natura licitam non eſſe: (*vid. Diſſ. Proœm. XII.* §. 107. *Conſ. L.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 3 & *L.* 2. *c.* 20. *per tot.*) Forma autem judiciorum facto hominum introducta eſt: Eodem modo uti jus dominii a natura eſt, licet formæ negotiorum ex diſpoſitione hominum oriantur.

Nimium ſane amantes ſui] „ Quod Auctor „ plenius explicat *L.* 2. *c.* 20. §. 8. *n.* 4. „ & 9. *n.* 4. & §. 40. *n.* 1. *L.* 1. *c.* 3. §. 1. „ *n.* 2. & *c.* 2. §. 5. *n.* 5.

Tam laudabili inſtituto obſequendum, ipſa dictat æquitas, & ratio naturalis] „ Cum „ ergo theſis illa, *cuique hominum naturæ*

„ *licere*

Digitized by Google

„ *licere tum ſuam, tum alterius injuriam* „ *vindicare*, admitti non poſſit: ſed patri„ bus familias facultas jus ſuum, & familiæ „ ſuæ jura vindicandi conceſſa ſit; nec hoc „ admitti poteſt, facto hominum demum „ judicia introducta eſſe. Si vero plures fa„ miliæ in unum cœtum coëunt, id demum „ ex conſenſu eſt: adeoque *civitates* facto „ hominum introductas eſſe, verum eſt.

Non eſt ſingulis concedendum, quod per magiſtratum publice poſſit fieri] „ Inde colli„ gi non poteſt, judicia facto demum hu„ mano eſſe conſtituta. Nam uti ante con„ ſtitutos magiſtratus membra familiæ ſibi „ jus dicere non potuerunt, ita nec inſtitu„ tis civitatibus ſingulis id licet: Jam enim „ & natura, & conſenſus obſtant. *L.* 6. *c.* „ *Unde vi. L.* 13. §. 3. *ff. de uſufr. l.* 175. „ *de Reg. jur.*

Legum reperta eſt ſacra reverentia, ut nihil manu &c.] „ Adeoque reverentia hæc „ legum non a natura, ſed demum *reperta* „ eſſe videtur. Reſp. Legibus naturæ prohi„ betur, ne membra familiæ manu agant. „ At conſtitutis civitatibus, inter omnes cives „ vis privata per leges civiles prohibetur.

Et vim vocant leges &c.] „ *L.* 7. *C. unde* „ *vi. l.* 13. *ff. quod met. cauſa.* Unde non „ tantum gravis pœna in eos, qui jus ſuum „ propria auctoritate vindicant, ſtatuta eſt, „ ſed & vi privata agens, præter pœnas in „ violentiam ſtatutas, jure ſuo privatur. „ *dict. leg.* 7. Neque ex hoc argumento elici„ tur, judicia facto hominum conſtituta eſſe; „ ſed id ſaltem inde inferri poteſt, poſitis „ civitatibus ex conſenſu demum ſtatutum „ eſſe, ne ſingulis civibus vi agere liceret.

Ad §. II.

1 Quin *reſtricta multum ſit ea, quæ ante judicia fuerat, licentia*] Auctor §. *præced.* dixit, ante judicia conſtituta unicuique licuiſſe jus ſuum privata auctoritate vindicare, ſed illam poteſtatem reſtrictam fuiſſe per judicia: hic ait, primævo illi juri aliquando locum eſſe etiam poſt conſtituta judicia, ubi nimirum ceſſat judicium. At ſæpius jam diximus, judicia cum ipſo genere humano originem cepiſſe, adeoque nullum tempus concipi poſſe, ubi privata ultio licita fuerit, niſi in ſolo caſu, ubi judiciorum copia non eſt

Eſt tamen ubi locum nunc quoque habeat] „ Scilicet primæva illa licentia vi privata „ agendi.

Nimirum, ubi ceſſat judicium] „ Tunc „ enim unicum medium defendendi jura a „ natura nobis conceſſa, eſt bellum pri„ vatum.

Nam lex vetans, ſine judicio ſuum conſequi &c.] „ Imo non lex id demum vetat, ſed „ ipſa natura, quæ patribus familias impe„ rium in familiam conceſſit.

Intelligi debet, ubi copia eſt judicii] „ Hæc „ quoque exceptio non ex lege eſt, ſed a „ natura; quia ſemper eſt neceſſaria defen„ ſio, ſi vel pater familiam, vel civitas ci„ vem defendere non poteſt.

Momentanee ceſſat, ubi expectari judex non poteſt ſine certo periculo, aut damno] „ Adeoque ubi judex quidem eſt, at qui eo „ momento, quo alter vim infert, aucto„ ritatem interponere nequit: tum enim, „ quia aliter jus meum integrum ſervare non „ poſſum, citra judicium jus defendere „ licet.

Continue vero] „ I. e. per aliquod tempus. „ Atque hæc quoque eſt doctrina JCtorum „ Romanorum: nam illi quoque ad neceſſa„ riam defenſionem requirunt, ut inconti„ nenti fiat. *l.* 3. §. 9. *De vi & vi arm. l.* 16. „ *ad SC. Maced. l.* 5. §. *fin. Quod vi aut clam.* „ Vis enim, quæ ex intervallo infertur, „ non ad defenſionem, ſed ad vindictam „ ſpectat. *d. l.* 1. §. 17. *ff. quod met. cauſ.*

In locis non occupatis] „ Quæ ſcilicet nemo „ in ditionem ſuam vindicavit: ibi enim læ„ dens, & læſus ſuperiorem non habent, in„ deque jus belli privati, i. e. jus neceſſa„ riæ defenſionis, incipit. *vid. inf. L.* 2. *c.* 7. „ §. 2. *n.* 2. & *c.* 20. §. 8. *n.* 5.

Ut mari] „ Atqui in navi ſolet eſſe con„ cilium aliquod: Reſp. verum hoc eſt in na„ vibus, quæ jure, & nomine Principis per „ maria ambulant, vel ubi conſenſu tale „ concilium conſtituitur. Sed ſi tale conci„ lium non eſt, vel ipſi regentes inter ſe con„ trovertunt, tunc ſemper jus neceſſariæ „ defenſionis locum habet.

Et ſi qua alia ſunt loca, in quibus nulla eſt civitas] „ Cum enim judex hic nullus ſit, „ incipit neceſſaria defenſio.

Si ſubditi judicem non audiant] „ Hoc ve„ rum eſt ſi potentiores ſunt, quam ut cogi a „ judice poſſint, contra tales ſubditos inci„ pit jus neceſſariæ defenſionis: nam ſi con„ ſtringi contumaces a judice poſſunt, judi„ cium non ceſſat.

Aut judex aperte cognitionem rejecerit] „ Vel quia non vult auctoritatem interpone„ re,

„ re, (ſecus ergo ſi decidit, etſi injuria)
„ nam tunc itidem jus neceſſariæ defenſionis
„ obtinet, quia copia judicis non eſt: vel
„ quia non poteſt, ob nimiam forte poten-
„ tiam diffidentium.

„ Multo magis autem id obtinet, ſi Prin-
„ ceps ſubditos ſuos *contra extraneos* tueri
„ non poſſit; tunc enim illi non tantum jure
„ neceſſariæ defenſionis extraneos repellere
„ poſſunt, ſed & tota civitas libertatem ſibi
„ vindicare, eamque armis tueri poterit;
„ quo pertinent *die freygefochtene Vœlcker.*
„ Atque ex hac ratione Belgæ, Helveti, &
„ Boruſſi, Imperio Romano ſeſe exemerunt
„ *Vid. B. Parent. jus publ. Cap. V.* §. 11.
„ §. 38. & *C. XIX.* §. 20.

2 *Etiam ex lege Judæis data intelligi poteſt*] Ex hac lege, quæ habetur *Exod* 22. *v.* 2. conſtat, jus neceſſariæ defenſionis, etiam poſt introducta judicia, illicitum non eſſe. Diſtinguitur enim dicta lege inter furem nocturnum, & diurnum; & ſtatuitur, illum occidi tuto poſſe, non hunc. Ratio hæc eſt, quia in nocturno ſemper eſt neceſſaria defenſio tum vitæ, tum rerum noſtrarum; neque enim furis perſona noctu cognoſci, neque teſtes adhiberi, neque judicis officium implorari poteſt. Neſcitur, an furandi ſaltem, an & occidendi cauſa veniat, &c. quæ ratio in diurno ceſſat. Atque hæc diſtinctio in lege Attica quoque invenitur. *Gell. noct. Att.* 11. 18. *Cicero pro Milone* Ex qua in leges XII. Tabb. translata eſt, *L.* 4. §. *fin. ad Leg. Att.* & hodieque uſum habet. *Carpz. crim. p.* 1. *q.* 23 *n.* 37.

Additio.

„ Plenius has leges, earumque ratio-
„ nem explicabimus *infra L.* 2. *c.* 1 §. 12.

Non ſolum impunitatem inducere] „ Mul-
„ ta enim legibus permitti ſolent, majoris
„ mali evitandi cauſa, quæ tamen per ſe li-
„ cita non ſunt: adeoque quæ verum jus non
„ dant, ſed ſolum apud homines pœnæ non
„ ſubjacent: *Vid. Auct. l.* 3. *c.* 4. §. 22.
„ *L.* 1. *c.* 1. §. 17. & *c.* 2 § 7. *n.* 8.
„ indeque ſenſu improprio licere dicuntur.
„ *L.* 2. *c.* 5. §. 28. *l.* 3. *c* 11. §. 1. *vid. in-*
„ *dicem* voce *Impunitas.* Recte Auctor ait,
„ ad hanc impunitatem non pertinere licen-
„ tiam occidendi furem nocturnum, ſed
„ verum jus agendi ex illa lege oriri, *Conſ.*
„ *l.* 2. *c.* 1. §. 14.

Sed jus etiam naturale explicare] „ Imo eſt
„ ipſum jus naturale, quod facultatem ſe de-
„ fendendi concedit quoties judicis copia non
„ eſt.

Neque fundari in peculiari aliquo mandato divino] „ Adeoque lex illa non pertinet ad
„ jus Forenſe.

Sed in communi æquitate] „ In defenſione
„ ſe. naturali, cujus inſtinctum natura toti
„ humano generi indidit, & ratione data
„ firmavit.

Si nox furtum faxit, ſIm aliquis occiſit, jure cæſus eſto] „ Examen horum verborum
„ vide in notis Tiraquelli *ad Alex. ab Alex.*
„ *Gen. dier.* 6. 10. Conf. infra *l.* 2. *c.* 1.
„ §. 12. Nox vero a veteribus vocatur tempus
„ illud, quod poſt occaſum ſolis currit.
„ *Vid. Gron. b*

Sic inſons omnium populorum legibus judicatur &c.] „ Jus neceſſariæ defenſionis
„ etiam a JCtis Romanis ex eo Jure deduci-
„ tur, quod ratio naturalis inter omnes ho-
„ mines conſtituit: adeoque quod apud om-
„ nes gentes peræque obſervatur. *L.* 1. §. 4.
„ *junct. l.* 3. *ff. juſt. & jur.*

Nihil in eo eſſe, quod naturali juri adverſetur] „ Adeo id juri naturali non adverſatur,
„ ut potius omitti neceſſaria defenſio aliquan-
„ do ſine delicto, & injuria, non poſſit,
„ *Vid. Infr. L.* 2. *c.* 1. *per tot.*

Ad §. III.

De *jure divino voluntario perfectiori*] 1
„ Auctor enim jus divinum univerſale, quod
„ a ſola voluntate divina dependere, ait,
„ triplex fecit, Adamiticum, Noachicum,
„ & jus Evangelii. *Vid. Diſſert. Proœm. III.*
„ *per tot.* Hoc poſterius autem perfectius eſſe,
„ ait, tum quia multa prohibet, quæ lege
„ Moſis permiſſa erant: tum quia eas virtu-
„ tes, quas lex Moſis commendat, majori
„ gradu præcipit. *Vid. Diſſ. Proœm. III.*
„ §. 44.

„ Nos jus divinum voluntarium univerſa-
„ le non agnoſcimus, *Dict. Diſſ. III.* §. 14.
„ *ſeq.* & Servatorem jus non ſtatuere, nedum
„ perfectius, late demonſtravimus *d. Diſſert.*
„ *III.* §. 45.

Plus eſt difficultatis] „ Imo nulla difficul-
„ tas ſubeſt; nam Servator non loquitur de
„ eo, qui vitam defendit, nec id improbat;
„ ſed loquitur de defenſione rerum cum inter-
„ necione alterius conjuncta: hanc enim
„ negligere perfectius eſſe, ait.

Cui plus juris eſt in vitam noſtram] „ Deo
„ jus abſolutum in vitam, & res hominum
„ competere, alibi demonſtravimus: adeo-
„ que

Digitized by Google

„ que vi poteſtatis illius abſolutæ Deus poteſt „ jura hominibus quæſita pro lubitu auferre.

Quam nobis ipſis] „ Nobis nullum jus in „ vitam noſtram competere, niſi quoad ejus „ conſervationem, alibi probavimus.

Potuerit a nobis patientiam eo uſque exigere, ut etiam &c. occidi deberemus potius, quam occidere] Deus omnino potuiſſet prohibere defenſionem ſui, ob jus abſolutum, quod Deo in creaturas competit, quas proinde ea, qua voluit, lege creare potuit. Sane experientia docet, homines divina voluntate promiſcue rapi per morbos, per ſtrages &c. cur non etiam per legem de non reſiſtendo eam patientiam exigere potuiſſet?

An autem voluerit nos eouſque obſtringere] Adeo Deus non voluit, ut potius injunxerit hominibus ſui defenſionem; quod evidentiſſime ex motu univerſali omnibus hominibus indito, & ex armis, quæ natura ſuppeditat, apparet: *Conf. L.* 3. *pr. L. Aquil.* idque ulterius probabimus *infra L.* 2 *c.* 1.

Ne reſiſtite injuriam facienti] „ Dictum eſt „ *in allegato* §. 8. plane non prohiberi neceſſa„ riam defenſionem, ſed quod nemo pronus „ eſſe debeat ad vindictam injuriæ ſibi illatæ: „ pugnat id enim cum perfectione divina; „ aliud autem eſt ulciſci injuriam, aliud eam „ repellere.

Non vos defendentes chariſſimi] „ Nec hic „ Servator loquitur de neceſſaria defenſione, „ verum de ἐκδικεῖν. i. e. vindicta, & ultio„ ne, quæ diverſa eſt a defenſione neceſſaria. „ *Conf. h.* §. *n.* 6.

Nam quicunque gladium accipiunt, gladio peribunt] Loquitur Chriſtus de abuſu, non de legitimo uſu; Petrum increpabat, & merito, quia privatus gladio defendere ſe contra ſuperiorem jure non potuit. *vid. h.* §. *n.* 7.

Addunt his nonnulli Chriſti exemplum, qui pro inimicis ſit mortuus] Equidem regula recta, & immota manet, quod nemo ſe morti exponere, vitamque negligere poſſit; Omne enim vivendi jus, quod homo habet, a Deo eſt, qui in ſui laudem creaturam rationalem creavit: creatura igitur opus ſui Creatoris deſtruere nulla ratione poteſt. *Vid. L.* 2. *c.* 1. §. 9. At exceptionem patitur hæc regula, ſi majus bonum inde oriturum eſt, uti ſi plures aliæ creaturæ, & v. g. populus, totaque civitas unius interitu conſervari poſſent; quo pertinet exemplum Codri apud *Juſt. L.* 2. *c.* 6. *in f.* Deciorum, Curtii, aliorumque. Ita militantes licite ſe pro patria occidi patiuntur, & ideo per gloriam in perpetuum vivere dicuntur. *pr. Inſt. de Excuſ. tutor.* Atque ad hanc exceptionem quoque referendum eſt Servatoris exemplum, qui pro genere humano mortem oppetiit, ac morte ſua illud redemit: de quo plenius *L.* 2. *c.* 1. §. 9.

Neque deſunt inter Chriſtianos] Auctor a hic affert auctoritates veterum Chriſtianorum, qui bella quidem permittebant, ſed neutiquam neceſſariam defenſionem. At omnes vel de virtute, & perfectione loquuntur, vel Servatoris dogmata erronee pro legibus præceptivis ſumunt, vel ex ſuperſtitioſa interpretatione literam, non ſenſum præcepti ſequebantur: uti exemplo Origenis, aliorumque probavimus *ſupra C.* 2. § 6. *n.* 2.

Æquitatis eruditio] „ Ut ſcil. doceat, quid „ juſtum ſit.

Veritatis] „ Ut doceat, quid perfectum „ ſit.

Referire non poteſt, ne dum ſaltem defendit, pietatem contaminet] „ Quia ſcilicet „ putat, vitam mihi potius deferendam, „ quam occidendo invaſorem, eum perpetuæ „ damnationis reum facere. *Vid. n. ſeq.*

Quo modo iſtos, qui interficiunt, defendam, non invenio] „ At lex ipſa interficit ejus„ modi invaſores, dum facultatem repellen„ di vim injuſtam cuique privato concedit: „ metus autem ne occiſi a pœnitentia ex„ cludantur, invaſori nullum jus in vitam „ meam tribuit. *vid. n. ſeq.*

Et alibi] „ *Vid cauſ.* 23. *q.* 5. *c.* 8.

Miles] „ Qui cauſam patriæ defendit.

Accepta legitima poteſtate] „ Tunc enim „ jure ejus occidit, qui jus interficiendi ha„ bet. Talem quoque accepit poteſtatem is, „ qui vim vi repellit; naturæ enim hæc „ lex eſt.

Sed oppoſita ſententia] „ Quæ defenſionem 3 „ privatam permittit, ſi neceſſaria eſt.

Ut talis patientia non ſit in obligatione] „ Scil. ut debeamus occidi magis, quam oc„ cidere. Sed & ſententiæ plerorumque Pa„ trum, & Theologorum, nullam in ad„ ſtruendo jure naturæ auctoritatem habent. „ *Vid. l.* 1. *c.* 2. §. 9.

Non præ nobis ipſis] „ Charitas enim bene „ ordinata a nobis ipſis incipit.

Inſtet forte aliquis] Multos, & pleroſque Theologos hæc ratio dubios reddidit, quod occidens invaſorem facto hoc efficiat, ut occiſus in peccato moriatur, & inde damnetur. At reſpondeo, aliud eſſe quærere quid juris ſit, aliud, quid pietatis, & generoſitatis.

Digitized by Google

Jure naturæ ſemper jus meum defendere poſſum, etiam cum periculo ſalutis ejus, qui invadit: & hactenus verum eſt quod Auctor in *ſ. h. n.* 4. ait, morali judicio non videri æſtimandum illud periculum, in quod ipſum ſe quis conjiciat, & unde ſe poteſt eximere. 2. Cum duo hic ſint actus, alius invaſionis, alius defenſionis; cauſa, & vitium damnationis non eſt in actione defendentis, ſed invadentis, illa enim jus eſt, hæc injuria; Ergo damnatur ſuo facto, quo invaſit, non facto adverſarii, quo is ſe defendit. 3. Bene obſervat Auctor, forte eum, qui impetitur, itidem tempore ad pœnitentiam opus habere :& 4. ipſi quoque aggreſſori forte ſpatium ad pœnitentiam ante mortem ſupereſſe poſſe. Sed & 5. dubium adhuc eſt, an ejusmodi invaſor unquam pœnitentiam acturus ſit, quin poſſet pejor fieri. & in alios quoque ſævire, cujus delicti cauſa in eum redundaret, qui ejusmodi homini pepercit. Sane 6. hac ratione Magiſtratus delinquentem, nec pœnitentem, ob parilem metum damnationis morti tradere non poſſet. Denique & 7. ſi quis pia hac intentione, & propriæ innocentiæ fiducia inductus, mallet parcere invaſori ne damnetur, laudanda quidem eſt hæc intentio, & majus bonum inde reſultat; ſi tamen invaſus negligat hunc perfectionis gradum, & jure ſuo naturæ utatur, nihil eſt de quo queratur alter, patitur enim prædo quo dignus eſt.

Sæpe etiam eum], „ Hæc eſt ratio modo al- „ legata tertia.

Et ipſi quoque aggreſſori] „ Hæc eſt ratio „ ante allegata quarta.

Deinde morali judicio], „ Hæc eſt ratio ante „ allegata prima: quid vero ſit morale judi- „ cium, explicat *Gron. in not. b.* Nos „ aliud judicium morale non agnoſcimus, „ quam legem naturæ, juxta quam judicium „ ferri debet.

4 *Videntur iter feciſſe armati gladio*] „ Ex „ ſacra hiſtoria de eo non conſtat; conjectu- „ ratur id Auctor, quia Petrus ajebat, in „ ſuo comitatu duos eſſe gladios, de quo „ mox.

Quod & alios Galilæos] „ De latrociniis in „ Judæa commiſſis ita loquitur Joſephus, „ *in bell. jud L.* 4. *c.* 5. *Primo autem indi-* „ *genarum ſinguli prædari cœperunt: deinde* „ *ex compoſito confertis cuneis per territorium* „ *latrocinabantur, ut quod ad crudelitatem,* „ *atque injuſtitiam ſpectat, nihil a Romanis* „ *Gentiles abeſſent.* Et mox: *aliique latrones* „ *ex agris, & transgreſſi, ac multo ſævio-* „ *ribus, quos intus invenere, ſociati, nul-* „ *lum atrox facinus intermittebant.* De Gali- „ læis per dies feſtos Hieroſolymam petenti- „ bus,& a latronibus aggreſſis *vid. Joſephi An-* „ *tiq. L.* 20. *c.* 5. ubi addit: *Atque ex eo* „ *tempore univerſa Judæa repleta eſt latronum* „ *receptaculis.*

Qui & de Eſſenis innocentiſſimis hominibus idem prodidit] „ *In Libro de bell. jud. l.* 2. „ *c.* 4. *ait: Hinc eſt, quod cum peregrinarentur, propter latrocinia tantum armantur,* „ *neque præterea quicquam ferunt.* De „ innocentia morum hujus Sectæ videatur. „ *Id. Joſeph. d. l.* 8. *per tot. & Antiq. L.* 18. „ *c.* 2.

Statim Apoſtoli reſponderint, in ſuo comitatu duos eſſe gladios] „ Apparet ex reſponſio- „ ne Servatoris *ſatis eſt*, eum non impro- „ baſſe uſum gladiorum: *Vid. Luc. XXI.* 58. „ Sane, diſcipulos duos hos gladios ſecum „ portaſſe, vel ex ſequentibus apparet: *quia* „ *videntes hi, qui circa ipſum erant, quod* „ *futurum erat, dixerunt ei, Domine, ſi* „ *percutimus in gladio? & percuſſit unus ex* „ *illis ſervum Principis ſacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram, vid. Luc.* „ *c. XXII. v.* 49. & 50.

Quod dixit Chriſtus] „ Scil. gladii com- „ parandi cauſa vel veſtem vendendam eſſe.

Præceptum revera non continet] „ I. e. „ non præcipit ut gladio quis ſe defendat: „ nam præcepto illo opus non fuit, quia ſa- „ tis ipſa natura id homines docuit; neque „ Chriſti officium in præcipiendo conſiſtebat.

Proverbium] „ Rectius locutio figurata. „ *Gron. b.*

Oppoſitio primi temporis, quod tutum, ac proſperum fuerat], „ Ita enim de primis illis „ temporibus, quibus ſcil. Apoſtolos ad Evan- „ gelium prædicandum vocavit, loquitur: „ *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, &* „ *calceamentis, numquid aliquid defiit vobis?* „ *At illi dixerunt, nihil. Dixit ergo eis, ſed* „ *nunc qui habet ſacculum &c.*

Ut ſumtum appareat ex eo, quod fieri ſolebat] „ Si enim uti non licuiſſet gladio ad „ ſui defenſionem, Servator id prohibuiſſet, „ nec permiſiſſet, tales in ſuo comitatu haberi.

Ne reſiſtite injuriam facienti] „ De hoc 5 „ effato Servatoris late actum eſt ſupra *c.* 2. „ §. 8. *n.* 3. Loquitur Servator de perfectio- „ ne, adeoque de patientia, quatenus vir- „ tus eſt: qualis eſſe definit, ſi quis pro- „ priam vitam negligat, cujus ipſe nec Au- „ ctor

„ ctor eſt , nec dominus , niſi majoris boni
„ gratia id faciat.

Non magis univerſale eſt] „ Imo eſt uni-
„ verſale , reſpectu habito ad Ethicam , ſeu
„ virtutum diſciplinam , & intra fines per-
„ fectionis.

Date omnia petenti] „ Hoc itidem uni-
„ verſaliter verum eſſe , intra fines nimirum
„ perfectionis , vidimus *d.* §. 8. *n.* 4. 5. & 6.

Dum ne nimium nos prægravemur] „ In
„ genere dicendum , dum ne fines perfectio-
„ nis excedamus. *Vid. dict.* §. 8.

Imo iſto præcepto de dando nihil adjicitur, quod vim habeat reſtringentem, ſed ex ſolo ſenſu æquitatis adſtringitur] „ Mens Aucto-
„ ris hæc eſt : Præceptum *de dando omnia*
„ *petenti* generale non eſſe , quia ex æquita-
„ tis ratione adſtringitur ad caſum , ne oneri
„ ſit danti ; præceptum autem *de non reſi-*
„ *ſtendo* ideo generale non eſſe , quia expreſ-
„ ſe reſtringitur ad leviores tantum injurias.
„ *Conf. d. c.* 2. §. 8. *n.* 3. Verum non opus
„ eſt tot ambagibus : dictum ſæpius eſt ,
„ Servatorem loqui de majori perfectione ;
„ perfectius ſane eſt negligere injurias ,
„ Deoque vindictam committere. Atque hæc
„ ipſa perfectio ſua non deſtituitur mercede ,
„ modo intra fines perfectionis exerceatur ;
„ excedit autem illos fines , qui vitæ a Deo
„ ipſi commiſſæ , adeoque rei alienæ , & cu-
„ ræ ipſius traditæ , defenſionem negligit.

Ut intelligatur , tum demum præciſe nos obligare , cum ea impetimur injuria , quæ aut alapa ſit , aut alapæ par.] „ Adeoque ſi in-
„ juria ſit levior. At nec tunc obligamur ex
„ præcepto Chriſti , ſed ex eo jure naturæ ,
„ quod intuitu Dei obtinet , & carentiam
„ præmii infert. *Vid. ſupra c.* 2. §. 8. *n.* 3.

Nam alioqui rectius fuerat dicere] „ I. e.
„ Servator non allegaturus fuiſſet exemplum
„ levioris injuriæ , ſed in genere prohibitu-
„ rus fuiſſet omnem injuriæ vindictam.

6 *Sed ulciſcendi habet ſignificationem*] „ Ver-
„ ba hæc allegavit Auctor ſupra *n.* 1. eaque
„ nihil aliud ſignificant , quam regulam de
„ non vindicanda injuria ; quæ regula perfe-
„ ctionis eſt , & adeo non excludit neceſſa-
„ riam defenſionem vitæ ſuæ , ut potius im-
„ perfecte ageret qui illam omittit.

Hæc autem eſt ultionis , non defenſionis deſcriptio] „ Non ergo Servator improbat defen-
„ ſionem neceſſariam vitæ , id enim imper-
„ fectionem potius inferret ; ſed improbat
„ ſtudium vindictæ , ultionem injuriæ nobis
„ illatæ , tamquam virtuti , & perfectioni
„ oppoſitam , adeoque ſectatori Chriſti in-
„ dignam.

Ἐμοὶ ἐκδίκησις] „ *Mihi vindicta : ego re-*
„ *pendam. Deut.* 32. *v.* 35. vel ut in vulgata
„ exſtat , *Mea eſt ultio , & ego retribuam.*

Tum ipſa loci ſententia , quæ defenſionem intelligi non patitur] „ Queritur enim Deus
„ de ſtultitia , pertinacia , & impietate Iſ-
„ raëlitarum *d. c.* 32. *v.* 25. *ſeq.* & ideo mi-
„ natur , ſe pœnam ſuo tempore ab iis ſum-
„ turum , & cum ſæpius id repetiiſſet , *v.*
„ 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. tandem
„ quoque addit *v.* 35. *Mea eſt ultio , & ego*
„ *retribuam eis in tempore , ut labatur pes*
„ *eorum : juncta eſt dies perditionis , & adeſ-*
„ *ſe feſtinant tempora.*

Sed non in defenſionis cauſa] „ Diximus 7
„ initio *h.* §. , Servatorem loqui de abuſu
„ gladii , quia Petrus tamquam privatus jus
„ gladii non habebat , inprimis contra publi-
„ cos juſtitiæ miniſtros.

Jam enim dixerat Chriſtus] „ Sed & Petro
„ vis non inferebatur , ſed ſoli Servatori , &
„ quidem a magiſtratu.

Neque Chriſtum , nam defendi nolebat]
„ Quia opus ſe non habere humano gladio ,
„ eadem occaſione profitebatur. *Matth.* 26.
„ *v.* 53.

Ulciſcendi ergo animo] „ Imo non ideo
„ improbabat Servator factum Petri , nam
„ animo defendendi magiſtrum gladium ſtrin-
„ gebat : ſed quia defenſio contra miniſtros
„ juſtitiæ illicita eſt , etiam naturæ jure.

Aut proverbium eſt] „ Imo eſt regula ju-
„ ris tum naturalis , tum Moſaici , quam
„ allegabat Servator , ne quis occidat alium ,
„ inprimis miniſtrum Juſtitiæ. Recte ergo in-
„ de infert , quod omnes , qui gladium acce-
„ perint , (ſcil. intentione lædendi alios ,
„ quos lædendi jus non eſt , adeoque qui in-
„ juria gladium acceperint) gladio quoque
„ perire , i. e. a magiſtratu talionis jure pu-
„ niri debeant.

Sanguine ſanguinem elici] „ I. e. ſangui-
„ nem alterius non effundi ſine periculo noſtri
„ quoque ſanguinis.

Ideoque armorum uſum periculo nunquam vacare] „ Quia inter vi agentes par utrinque
„ eſt periculum.

Non eſſe quod nos Deo præripiamus ultionem] „ Imo nec hoc ſenſu Servator regulam
„ illam allegavit : quia improbat factum Petri ,
„ non ideo quod Deo præripuerit vindi-

,, ctam ; ſed ideo quod is , privatus , jus
,, gladii , inprimis in miniſtros juſtitiæ , non
,, habuerit.

Plane quo ſenſu in Apocalypſi dicitur]
,, Imo plane alio ſenſu dicto illo utitur Johan-
,, nes ; loquitur enim de prima illa beſtia , &
,, de his , qui primam beſtiam adorarunt ,
,, quibus datum eſt , bellum facere cum ſan-
,, ctis , & vincere eos. *Apoc.* 13. *v.* 7, *&* 8.
,, De his victoribus injuſtis vaticinatur , quod
,, illi , qui gladio occiderint ſanctos , etiam
,, gladio perituri ſint ; non judicio magiſtra-
,, tus , nec ex lege Moſis , (nam ſuperio-
,, rem in terris non habet beſtia illa) ſed ex
,, judicio Dei , qui ſibi contra uſurpatores ,
,, & tyrannos judicium reſervavit.

Si mortem , reſuſcitator eſt] ,, Sed ſermo
,, ipſi eſt de iis , qui a Magiſtratu propter
,, Evangelium ad ſupplicium rapiuntur , at-
,, que his Deum pollicetur reſuſcitatorem.

*Simulque bis verbis vaticinium videtur in-
eſſe de pœnis*] ,, Imo nulla ratione hoc effa-
,, tum ad vaticinla trahi poteſt : loquebatur
,, de facto præſenti , de gladio , quo Petrus
,, injuria utebatur ; hunc actum improbat ,
,, nullo reſpectu habito ad futura.

8 *Ad Chriſti exemplum &c. reſponderi po-
teſt*] Dixi ſupra in *not. ad n.* 1. *in fin.* pro
aliis mortem ſubire regulariter non tantum
juri , ſed & perfectioni repugnare , niſi pro
conſequendo majori bono id fiat , uti pro
obtinenda ſalute humani generis , pro patria ,
pro familia &c.

*Chriſti facta omnia quidem eſſe virtutis
plena*] Servator divina natura præditus ,
adeoque ipſe perfectionum regula , non po-
teſt non perfecte agere.

Imitari laudabile eſt] ,, Omnis enim ra-
,, tio virtutis in eo conſiſtit , Deum imitari.
,, *Vid. Diſſ. Proœm. II.* §. 21.

Et ſuo præmio non cariturum] ,, Qui
,, imitatur attributa divina , i. e. qui actus
,, virtutum peragit , & perfectionum regulas
,, ſequitur , præmium ideo conſequitur ; qui
,, vero eas negligit , privatur illis præmiis ,
,, quæ ſingulis virtutum actibus deſtinata
,, ſunt. *dict. diſſ.* §. 21.

Non tamen omnia ejusmodi eſſe] ,, Dictum
,, ſæpius eſt , Chriſtum juris præcepta nulla
,, ſtatuere , adeoque non exiſtere ullam Chri-
,, ſti legem , ſive verbis , ſive factis declara-
,, tam , quæ juris vim habeat : ſed illum ,
,, Prophetarum more , ea , quæ juris ſunt , ex-
,, ponere , & obſervantiam legum auditori-
,, bus inculcare , ac pœnas , & præmia ipſis
,, ob oculos ponere.

Ut aut ex lege veniant] ,, Quaſi præciſe
,, Servator facta illa peragere debuiſſet.

Aut legem faciant] ,, Quaſi præciſe ho-
,, mines facta illa imitari teneantur.

*Sed ex ſpeciali quaſi pacto , & fœdere inito
cum patre*] ,, Oblatio Servatoris ſpontanea
,, ad mortem ex duplici capite licita , quin
,, & laudabilis fuit : 1. quia approbante Deo
,, id fecit , qui tanquam Auctor , & arbiter
,, vitæ , ac necis , id injungere Servatori qua
,, homini potuit. 2. Etſi tale mandatum , &
,, expreſſa approbatio non præceſſiſſet , tamen
,, laudabilis fuiſſet hæc oblatio intuitu Ser-
,, vatoris , quia ea ad ſervandum totum hu-
,, manum genus neceſſaria erat , & ſic majo-
,, ris utilitatis cauſa fiebat.

Promiſit Eſaiæ LIII. 10.] ,, Verba hæc
,, ſunt : *Et Dominus voluit conterere eum*
,, (Meſſiam) *in infirmitate. Si poſuerit pro*
,, *peccato animam ſuam , videbit ſemen longæ-*
,, *vum , & voluntas Domini in manu ejus*
,, *dirigetur.*

Et cui vix quicquam reperitur ſimile]
,, Equidem allegavimus ſupra , *n.* 1. , Fa-
,, bios , Curtios , Codros &c. , qui ſe pro
,, ſalute civitatis , & unius populi devove-
,, runt ; at benigniſſimus Servator pro toto
,, humano genere mortem ſubiit. Hoc ſum-
,, mæ perfectionis exemplum eſt , quod imi-
,, tari , & ob majorem utilitatem mortem pro
,, aliis oppetere , laudabile omnino eſt.

Non pro quibusvis] ,, Imo pro quibusvis ,
,, ſi major inde reſultat utilitas : ſic enim
,, Chriſtiani quoque milites pro ſalute , &
,, ſecuritate gentilium vitam offerebant.

Sed pro ejusdem diſciplinæ conſortibus]
,, Imo ne pro his quidem , niſi inſigne ali-
,, quod inde proveniat commodum : adeoque
,, ratio generalis eſt.

Quæ vero ex Chriſtianis ſcriptoribus allatæ 9
ſunt ſententiæ] ,, Nimirum ſupra *n.* 2. , ubi
,, jam notavimus , erroneas quoque ſæpius
,, eſſe eorum opiniones ; tum quia Servato-
,, ris dogmata aliquando pro præceptis juris
,, naturæ ſumſerunt ; tum quia fines perfe-
,, ctionis , quos Servator ſemper ſupponit ,
,, non rite diſtinxerunt. Vide omnino *L.* 1.
,, *c.* 2. §. 9.

*Partim videntur conſilium magis , & ſu-
blimis propoſiti commendationem &c.*] ,, Quod
,, Auctor ſæpius jam notavit in *proleg.* §. 50.
,, *L.* 1. *c.* 1. *c.* 9. *L.* 2. *c.* 2. §. 6. *n.* 5.
,, *L.* 1. *c.* 2. §. 9. *n.* 4. Vid. omnino *Diſſ.*
,, *proœm.* §. 7. *&* 9.

*Partim privatæ ipſorum , non totius Eccle-
ſiæ*]

Digitized by Google

ſia] „ Hinc ineptum eſt , ex quorundam „ Doctorum opinione de confeſſione totius „ Eccleſiæ judicare. *Vid. l.* 1. *c.* 2. *§.* 9. „ *n.* 2.

Qui Apoſtolici dicuntur] „ Sed male. *Vid.* „ *L.* 1. *c.* 2. §. 10. *n.* 9.

Qui in rixa primo ictu adverſarium occiderit] „ Recte Auctor obſervat, id ſtatutum „ ſaltem fuiſſe, ſi *ex calore iracundiæ* aggreſ- „ ſorem interfecerit, adeoque non ex propo- „ ſito; at ob conjunctam culpam, & imper- „ fectionem, diſciplinæ eccleſiaſticæ ſubjici- „ tur, i. e. a communione excluditur.

Ad §. IV.

1 Publicum *bellum*] „ Hactenus enim „ Auctor de *privato* egit, quod ſcilicet inter „ duos, & ſingulos geritur. *L.* 1. *c.* 1. §. 2. „ & quod antiquius eſt publico: *ibid.* & „ *ſupra* §. 1. Hoc §. explicat quid ſit *bellum* „ *publicum*. Differt autem bellum *publicum a* „ *privato*, quod *illud* a ſummis utrinque po- „ teſtatibus geratur, *hoc* vel a ſumma pote- „ ſtate in privatos non ſubditos , (quod „ enim in ſubditos armis fit, non bellum eſt, „ ſed effectus imperii) vel a privatis in ſum- „ mam poteſtatem extraneam , (nam in ſuum „ Principem nulla via licita eſt) vel a priva- „ tis inter ſe geritur; ſi v. g. vel judex non „ eſt, vel ejus copia haberi non poteſt.

Aliud eſt ſolemne ex jure gentium , *aliud minus ſolenne*] „ Grotius primus eſt, qui „ bellum publicum in *ſolemne ex jure gentium* , „ & *minus ſolemne* diſtinxit; cujus rei cau- „ ſam nemo commentatorum obſervavit, ne- „ dum ſyſtema ejus, ſubtile ſatis , intelle- „ xit.

„ Grotius ſupponit 1. *jure natura* nemi- „ nem licite bellum gerere poſſe, niſi juſtam „ cauſam habeat : 2. Unumquemque poſſe „ bellum inchoare abſque denunciatione : „ 3. Hoſtem lædi tantum poſſe ad quantita- „ tem debiti, vel ad modum pœnæ: 4. Eum, „ qui contra has juris naturæ regulas bellum „ gerit, a reliquis gentibus tanquam furem , „ & homicidam puniri poſſe. *Vid. Diſſert.* „ *proœm. IV.* §. 14. & *Diſſ. IX.* §. 45. *ſeq.*

„ Cum vero obſervaverit , novam hanc „ ſententiam omnium gentium praxi contra- „ riari; atque 1. inter duas gentes ſemper „ utrinque bellum pro juſto haberi , quia „ aliæ gentes de juſtitia cauſæ judicium ferre „ nequeunt, 2. clarigationem , ſeu denun- „ ciationem belli, inter omnes, vel ſaltem „ moratiores gentes obſervari, & 3. quo- „ tidianam teſtari experientiam , hoſtem in „ infinitum capi, & occidi, ac res ejus „ vaſtari poſſe &c. ; Ideo, ut difficultatem „ hanc evitaret, omnia hæc capita , & plu- „ rima alia inde ſequentia, retulit ad *jus* ali- „ quod *humanum voluntarium*, quod *jus* „ *gentium* vocat.

„ Putat nimirum , gentes ob communes „ magnæ illius univerſitatis utilitates , & ne- „ ceſſitates, jura quædam inter ſe ſtatuiſſe, „ eaque præcipue quoad belli proceſſum; „ Atque hinc voluiſſe 1. ut bellum ſemper „ pro juſto habeatur, quod a ſummis pote- „ ſtatibus geritur, ſive cauſa juſta ſit, ſive „ non: Cujus effectum inſignem hunc ſibi „ excogitavit, ut is, qui etiam ſine juſta „ cauſa hoſtem occidit , capit, &c. jure „ gentium (ſecus ac jure naturæ) ab aliis „ gentibus pro prædone, fure &c. haberi, „ aut ideo puniri non poſſit. Rationem hanc „ addit, quia periculoſum crediderunt gen- „ tes, inter duas ſummas poteſtates judicium „ ſuum exponere. 2. Eaſdem quoque gentes „ conſtituiſſe, fingit , ut clarigatio, ſeu „ denunciatio præcedat, non tantum ubi „ rem meam ab hoſte vindico, (quod natu- „ rali quoque ratione obtinere, ſtatuit) ſed „ & ubi bellum eſt punitivum, i. e. ubi in- „ juria vindicatur: imo in bello quoque de- „ fenſivo. Denique & 3. gentes quoque inter „ ſe conveniſſe, ut in infinitum, & ultra „ quantitatem debiti, aut injuriæ, occide- „ re, capere perſonas hoſtiles, & res eorum „ vaſtare liceat; ad eum effectum , ut bel- „ lum gerentes dominium externum aliquod „ acquirant in illas perſonas, & res, quod „ inter gentes omnes effectus dominii habe- „ ret; adeo ut nec res talis apud medios de- „ prehenſa a priſtino domino vindicari, aut „ novus poſſeſſor tanquam prædo , vel fur „ ibi conveniri poſſit. Quæ omnia latius ex- „ poſuimus *in Diſſ. proœm. IV.* § 20. , & „ prolixius *in Diſſ. proœm. VIII.* §. 63. *ſeq.*

„ Atque hoc ſenſu bellum (quatenus eſt ju- „ re gentium ſolenne) utrinque juſtum dici „ poſſe, ait.

„ At totum hoc ſyſtema hoc ſolo corruit „ argumento , quod probatum nondum ſit „ gentes unquam inter ſe conveniſſe, & jus „ aliquod commune ſtatuiſſe; Fabulam enim „ de jure gentium ſecundario ſupra jam ex- „ ploſimus. *L.* 1. *c.* 1. §. 14. & *proleg.* §. 17. „ An vero bellum utrinque juſtum dici poſſit,

E e 3 „ late

,, late expoſuimus in *Diſſert. proœm. IX.*
,, §. 168. *ſeq.* Sed & infra libro tertio vide-
,, bimus, omnia hæc capita, quæ Auctor
,, juri gentium tribuit, partim plane ad jus
,, non pertinere, partim ex ipſo jure naturæ
,, ſequi. Certiſſimum igitur eſt, *bellum ſo-*
,, *lenne ex jure gentium* oppoſitum *bello minus*
,, *ſolenni* non dari.

Eo ſenſu, quo juſtum teſtamentum codicil-
lis] Comparatio huc non quadrat; nam aliæ
ſolennitates a lege ſunt præſcriptæ teſtamen-
tis, aliæ codicillis, adeoque hi æque ſolen-
nes ſunt ſuo modo, ac ipſa teſtamenta. At
jua naturæ omni bello uniformem ſolennita-
tem præſcripſit; quæ ſi deficit, bellum non
eſt, nec minus ſolenne. Si igitur bellum ſo-
lenne dicitur, quod ſecundum ſolennitates
juris naturæ geritur, omne bellum eſt ſolen-
ne, & ſic non datur minus ſolenne.

Juſtæ nuptiæ contubernio ſervili opponun-
tur] ,, Auctor novam ſuam diſtinctionem in
,, bellum publicum *ſolenne*, & *minus ſolen-*
,, *ne*, illuſtrat exemplo *teſtamenti*, & *codi-*
,, *cilli*, nec non exemplo *nuptiarum*, &
,, *contubernii. Teſtamentum* enim certas
,, quasdam ſolennitates habere, ait, *codi-*
,, *cillis* non communes: *illud* enim non eſt
,, niſi unum, *hi* autem plures exiſtere poſ-
,, ſunt; in *illo* ſolo de hæreditate directa diſ-
,, poni poteſt, non in *his*; in *illo* ſolo hære-
,, ditas adimi poteſt, ſecus ac in codicil-
,, lis. &c.

,, Ita *nuptias* quoque effectus quosdam par-
,, ticulares habere, ait, qui in *contubernio*
,, non obtinent; *nuptias* enim non contra-
,, hunt niſi cives Romani &c., *contubernium*
,, autem cum ſervis eſt; in *illis* jus *thori* eſt,
,, non in *hoc*. In *illis* nupta uxor dicitur,
,, in *his* contubernalis, *l.* 14. §. 3. *R. N. L.*
,, 12. §. 33. *de Inſtrum. legis. Senec. controv.*
,, 21. *Petron. c.* 56. *Gron. h.* In *illis* requi-
,, ritur conſenſus parentum, ſecus ac in *con-*
,, *tubernio*: in *illis* effectus patriæ poteſtatis
,, obtinent, etiam civiles, in *hoc* non niſi
,, naturales.

,, Pari ratione Auctor ait, in *bello publico*
,, *ſolenni* (i. e. quod inter duas ſummas po-
,, teſtates geritur, & publico decreto indi-
,, ctum eſt) gentes quosdam effectus ſingu-
,, lares introduxiſſe, qui *in bello publico mi-*
,, *nus ſolenni* (i. e. quod vel non a ſumma
,, utrinque poteſtate geritur, vel indictum
,, non eſt) non obtineant. Atque hinc ait,
,, in *priori bello* juſtitiam cauſæ non requiri,
,, in *hoc* requiri: In *illo* res, & perſonas
,, hoſtiles capi, & occidi poſſe in infinitum
,, & ultra modum debiti, ac pœnæ, in *hoc*
,, non niſi pro quantitate debiti, & juxta pro-
,, portionem delicti: in *hoc* hoſtem, qui
,, ſine juſta cauſa bellum gerit, vel qui etiam
,, juſtum bellum gerens ultra modum debiti,
,, & pœnæ hoſtem lædit, pro fure, & pro
,, homicida haberi, ad eum effectum, ut
,, apud alias gentes ad reſtitutionem compelli,
,, & a quocunque puniri poſſit; omnia autem
,, ſecus ſe habere *priori* caſu, in bello nimi-
,, rum, ubi gentes certas ſolennitates intro-
,, duxere: in hoc enim omnes illos actus,
,, jure naturæ injuſtos, juſtos, ac licitos fieri,
,, ad effectum ſcil. dominii externi, & im-
,, punitatis.

,, At hæc omnia gratis dicuntur: Nega-
,, mus enim 1. dari jus gentium voluntarium,
,, & bella jure gentium ſolennia. Adeoque
,, negamus 2. gentes unquam certas ſolenni-
,, tates circa bellum conſtituiſſe, eisque ef-
,, fectus allegatos tribuiſſe. Ex infra dicendis
,, 3. conſtabit, ſolennitates, quas Grotius
,, juri gentium tribuit, ex ipſo jure naturæ
,, fluere; Hoc enim jure *bellum publicum*
,, eſt, quod inter duas ſummas poteſtates
,, prævia indictione geritur. 4. Bella igitur,
,, quæ Grotius minus ſolennia vocat, vel ſunt
,, vere publica, vel privata, vel plane non
,, ſunt bella, ſed effectus imperii: *Vid.*
,, *infra n.* 2. Negamus 5. jure gentium de-
,, mum conſtitutum eſſe, ut ultra modum
,, debiti, & pœnæ hoſtis lædi poſſit: nam
,, jure naturæ quoque omnia in hoſtem licent
,, in infinitum. Negamus 6. jure naturæ
,, eum, qui ex injuſta cauſa bellum gerit, a
,, quocunque alio puniri poſſe: Gens enim
,, in aliam gentem imperium non habet, nec
,, ejus judicio ſubeſt. *Conf. diſſ. Proœm. IX.*
,, *n.* 63. *ſeq.*

Sed quod teſtamentum, & nuptiæ ſolennes
peculiares quosdam ex jure civili effectus ha-
beant] ,, Dictum jam eſt, unam ſaltem eſſe
,, ſolennitatem in bellis publicis, quæ ex
,, jure naturæ originem trahit; & jus gentium,
,, (utpote quod plane non agnoſcimus) nihil
,, hic mutaſſe.

Quod notari utile eſt] ,, Imo nullam obſer-
,, vatio hæc in jure naturali, adeoque nec in
,, materia bellorum, utilitatem habet.

Voce juſti male intellecta] ,, Quia ſcil. non
,, diſtinguunt id, quod juſtum eſt jure gen-
,, tium ad effectus ſaltem quosdam peculiares,
,, ab eo, quod ſemper, & ubique juſtum eſt.
,, At hanc differentiam refutavimus ſupra
,, *Proleg.*

Digitized by Google

„ *Proleg.* §. 35. & 41. *Conf. diſſ. proœm. IV.* §. 18. *ſeq.* & *Diſſert. IX. Sect.* 2.

Damnari, putant, bella omnia, quibus illa juſti appellatio non convenit] „ Et merito talia bella damnant, quia bellum juſtum nulla ratione dici poteſt, niſi ſolennitates juris naturæ habeat; juſta autem bella ad effectus quosdam peculiares ex jure gentium plane cognita non ſunt.

Ut bellum ſolenne ſit ex jure gentium] „ I. e. ut effectus quosdam particulares ex jure gentium habeat, vel ut *in Proleg.* §. 41. loquitur, ut duntaxat effectum quendam externum ad inſtar illius primitivi juris pariat: *Vid. Diſſert. proœm. IX.* §. 63. *n.* 6. qui autem ſint illi effectus particulares, late expoſuimus. *d. diſſ. IX.* §. 65. *ſeq.*

Ut geratur utrinque ab eo, qui ſummam poteſtatem habeat] „ Imo tunc bellum non ſolenne eſt ex jure gentium (utpote quale non dari diximus,) ſed ex ipſo jure naturæ: *Vid. Grot. l.* 3. *c.* 3. §. 4.

Ut ritus quidam adſint] „ Scil. clarigatio, vel belli denunciatio: *Dict. Diſſ. proœm. IX.* §. 63. *n.* 4. At hæc clarigatio ſemper, & ex ipſa naturæ ratione requiritur, excepto ſolo bello defenſivo. *Vid. infra L.* 3. *c.* 3. §. 5. *ſeq.*

De quibus agemus ſuo loco] „ Scil. *L.* 3. *c.* 3. §. 4. §. 5. & *ſeq.*

Hæc quia conjunctim requiruntur, ideo alterum ſine altero non ſufficit] „ Verum hoc eſt: at utraque ſolennitas eſt ex jure naturæ, non ex jure gentium. *Diſſ. Proœm. XII.* §. 721. & 726.

2 *Poteſt & ritibus illis carere, & geri in privatos, & Auctorem habere magiſtratum quemvis:*] „ Auctor, bellum publicum minus ſolenne eſſe, ait: I. ſi non duæ poteſtates ſummæ, ſed vel ſumma poteſtas cum ſuis ſubditis; aut II. cum ſubditis alterius civitatis bellum gerit; vel III. ſi inferior magiſtratus pro defenſione ſuæ civitatis bellum vicinæ civitati infert: IV. ſi indictum non eſt publice. Atque in hoc bello minus ſolenni V. ſtatuit, 1. juſtam requiri cauſam, 2. capi res, & perſonas hoſtiles non poſſe, niſi pro modo debiti, & pœnæ, 3. excedentes a quocunque tanquam prædones, & homicidas puniri poſſe. *Vid. Diſſ. Proœm. IX.* §. 70. *ſeq.*

„ At *primum exemplum* non poteſt referri ad bellum aliquod publicum minus ſolenne. Nam ſi ſumma aliqua poteſtas læditur a *ſuis* ſubditis, hi jure, & vi imperii coercentur, non bello. Et ſi *ſecundo caſu* ſumma poteſtas læditur ab *alterius* civitatis ſubditis, Princeps læſus a lædentis ſubditi Principe ſatisfactionem exigere poteſt, qui ſi eam neget, non cum ſubdito bellum eſt, ſed cum Principe ipſo reparationem negante; Atque hoc bellum publicum eſt, & ſolenne natura. Idem quoque dicendum, ſi alieni ſubditi a vicina ſumma poteſtate læduntur; hoc enim caſu ſubditus læſus ſuum adit principem, eique injuriam ſibi illatam exponit; hic nomine ſui ſubditi reparationem a Principe lædente poſtulat, quam ſi neget, non ſubditus bellum infert, ſed Princeps injuriam ſubdito ſuo illatam bello vindicat, adeoque tunc iterum bellum eſt publicum, & ſolenne. *Vid. ſupra* §. 1. Sed & in *tertio caſu*, ſi magiſtratus aliquis inferior, forte Prorex, Dux Provinciæ &c., vim, & injuriam a vicino Principe civitati illatam armis vindicat, id bellum non poteſt dici minus ſolenne; ſed eſt bellum publicum, & natura ſolenne. Magiſtratus enim, provinciæ, ſeu civitati tuendæ præpoſitus, nihil agit ſuo nomine, vel ſuo jure, ſed omne jus agendi habet ex conceſſione, & mandato ſuperioris; & ſic actio non eſt magiſtratus, ſed Principis mandantis: niſi Princeps improbet factum magiſtratus, tunc enim plane non eſt bellum; ſed magiſtratus injuria agit, indeque bona, ac perſona lædentis dedi læſo debent: quod Samnites obtulerunt Romanis apud *Liv. l.* 9. *c.* 1., de qua deditione *vide infra l.* 2. *c.* 16. §. 12. *c.* 20 §. 41. *n.* 2. & *c.* 21. §. 4. *n.* 1. §. 6. & 7. Bene autem notandum eſt, ſingulos quoque ſubditos vim ſibi a vicina gente, ejusque ſubditis illatam, vi repellere poſſe; at tunc erit bellum mere privatum, & vis repellitur jure neceſſariæ defenſionis. *Vid. Diſſert. Proœm. IX.* §. 60. *n.* 7. Neque exemplum, quod *quarto loco* affertur, bellum minus ſolenne dici poteſt, ſi ſc. indictio non præceſſit; nam tunc bellum publicum eſt, ſed injuſtum. Plenius hæc explicavimus in *Diſſ. Proœm IX.* §. 166.

„ Effectus autem, qui *quinto* proponuntur, & quos Auctor bello minus ſolenni particulares eſſe fingit, ſponte corruunt ex præcedentibus, & ex iis, quæ diximus in *Diſſ. Proœm. IX.* §. 168.

Et ſane, ſi citra leges civiles res ſpectetur] „ I. e. ſi ex jure naturæ, & gentium res decidenda eſſet: Nam juxta ſententiam Au-

„ ctoris

„ ctoris, jure civili demum ſtatutum eſt, „ quod læſæ majeſtatis reus ſit, qui injuſſu „ principis bellum gerit. *L.* 3. *ff. L. Jul.* „ *Maj. Vid. Diſſert. Proœm IX.* §. 60.

Videtur omnis Magiſtratus, ſicut ad tuendam plebem ſibi creditam &c. jus habere belli gerendi] „ Magiſtratus ſubditos contra vim „ extraneam defendit mandato ſuperioris ex- „ preſſo, vel tacito; utroque caſu erit bel- „ lum publicum, & ſolenne, quod inter „ duas ſummas poteſtates geritur.

Ita ad exercendam jurisdictionem, ſi vis occurrat &c.] „ Imo tunc vis adhibetur non „ jure belli, ſed jure imperii, *vid. n. ſeq.*

Ideo ferme omnium populorum legibus cautum eſt] „ Mens Auctoris hæc eſt: jure natu- „ ræ unumquemque magiſtratum jus belli ha- „ bere ad tuendum ſibi ſubditos, ſuamque „ jurisdictionem; ſed jure gentium cautum „ eſſe, ne magiſtratus id jus belli inſcio „ principe exercere poſſit, ob pericula, quæ „ ex bellis ſequi ſolent. *Diſſ. Proœm. IX.* „ §. 63. Verum dictum jam eſt, Magiſtra- „ tum ſuo jure numquam jus belli inferendi „ habere: adeoque non legibus demum ci- „ vilibus, nedum legibus juris gentium vo- „ luntarii, (quales non exiſtunt) ſed ab ipſa „ natura jus belli illis denegatur: de quo ple- „ nius *l.* 2. *c.* 17. §. 20. *n.* 1. *L.* 3. *c.* 18. „ §. 1. Exc. Si pars ſit adminiſtrationis; „ Tunc enim bellum eſt publicum, ac ſolen- „ ne, quia bellum illud gerunt nomine ſui „ Principis, & ex ejus mandato, ſive tacito, „ ſive expreſſo.

„ Atque hoc extra dubium eſt *in bello de-* „ *fenſivo*, ſi ſcil. magiſtratus vim ſibi illatam „ armis repellit. Sane tunc mandatum prin- „ cipis notorium eſt; magiſtratui enim, cui „ cuſtodia provinciæ commiſſa eſt, omnia ea „ mandata cenſentur, ſine quibus civitas illa „ cuſtodiri nequit. Sed & ſi de mandato non „ conſtaret, jure neceſſariæ defenſionis civi- „ tas privata auctoritate vim repellere poſſet: „ & tunc erit bellum privatum. At in *bello* „ *offenſivo* mandatum illud dubium eſt: hinc „ videndum, an Princeps factum magiſtra- „ tus approbet, an non; priori caſu erit „ bellum publicum, poſteriori caſu plane „ non eſt bellum, ſed magiſtratus puniri, „ & læſo dedi debet. *Vid. ſupr. n.* 1. *ad verba* „ *eo ſenſu, quo juſtum &c.*

Exſtat lex talis Platonis] „ Plato legem il- „ lam non ex jure aliquo gentium, ſed ex „ naturali ratione deducit. Unde jus, quod „ illis principibus jus belli tribuit, merito ex „ ordine naturali deducit Auguſtinus ab Au- „ ctore allegatus.

Et in Romano jure Majeſtatis teneri dicitur] „ *Vid. L.* 3. *ad L. Jul. Maj.*

Injuſſu Populi dixerat lex Cornelia] „ Ra- „ tio differentiæ eſt, quod Lex 3. ſub Impe- „ ratoribus lata ſit; refertur enim a Marcia- „ no, qui ſub Antoninis, & Alexandro „ Severo floruit. *Van Eck. princ. jur. civ.* „ *Tit. de orig. jur.* §. 37. Lex Cornelia autem „ temporibus Reipublicæ a Sylla lata eſt. In „ huc igitur ſtatu nemo bellum gerere potuit „ injuſſu populi; at in ſtatu regio juſſus Im- „ peratorum requirebatur, inprimis poſtquam „ omnis poteſtas in Principes ſive jure, ſive „ vi tranſlata fuit.

Quantumvis univerſalia, æquitatem reci- 3
piunt interpretem] „ Lex generalis naturæ „ eſt, parendum ſuperiori, & parentibus; „ at hæc lex ſuas patitur exceptiones, ſi ſc. „ præcipiunt quædam contraria legibus divi- „ nis. &c. *Vid. Tem. b.*

Ita & hæc lex] „ Sc. lex gentium, quæ „ jus belli magiſtratui denegat. At dictum eſt, „ magiſtratui nec jure naturæ jus belli, niſi „ ex mandato Principis, competere: & tunc „ non magiſtratus bellum gerit, ſed Princeps, „ adeoque eſt bellum publicum, & ſolenne.

Nam primum, quin ei, qui jurisdictioni præeſt, liceat per apparitores ſuos vi cogere paucos imparentes] Imo vis, qua magiſtratus utitur in ſubditos, non eſt bellum, nec publicum, nec privatum, ſed imperium, ejusque executio. Adeoque male belli jura tribuuntur jurisdictioni, & peſſime confunditur jurisdictio (quæ nulla eſt niſi in ſubditos) junctumque ei imperium cum bello, quod non eſt niſi in extraneos, & hoſtes, & pars ſupremi imperii. Utrumque igitur expeditur a ſummo Imperio per vim; ſed in altero vis infertur jure imperii, in altero jure belli.

Ipſe Auctor *L.* 1. *c.* 2. §. 1. dixit, duo eſſe genera decertandi, alterum per diſceptationem, alterum per vim: prius fit in *judiciis*, ubi magiſtratus decidit, & deciſa ſua, adhibitis, ſi opus eſt, armis, executioni mandat: poſterius fit per *bellum*, adeoque non niſi ubi judicia deficiunt.

Executio igitur magiſtratus eſt effectus diſceptationis per judicia, non ejus diſceptationis, quæ per vim fit; & licet vis aliquando in exequendo adhibeatur, id non bellum eſt, ſed pars, & ſequela executionis.

Quoties ad eam rem copiis majoribus opus non

non eſt] ,, Imo omnes copias ſuæ provinciæ
,, conſcribere poteſt, ſi ſubditi refragantur :
,, idque non jure belli, ſed jure officii, &
,, magiſtratus.

Nec periculum imminet civitati] ,, Imo
,, cauſa periculi tunc non eſt magiſtratus, qui
,, ſuam jurisdictionem defendit, ſed ſubditi
,, rebelles : Interim prudens magiſtratus peri-
,, culum Principi nunciabit, ac tum auxi-
,, lium, tum conſilium ab eo expetet. Nos
,, quærimus, quid jure naturæ agere poſſit.

Dubitari nequit] ,, At dictum eſt id tunc
,, fieri jure magiſtratus, vi jurisdictionis :
,, non jure belli, quud cum ſubditis rebelli-
,, bus non eſt.

Si ita præſens ſit periculum, ut tempus non ferat eum conſuli, qui ſupremum in civitate jus habet] ,, Dictum jam eſt, hoc caſu
,, non eſſe bellum minus ſolenne, uti Au-
,, ctor errat, ſed bellum publicum, & ſolen-
,, ne. Magiſtratus enim tunc reſiſtit non ſuo
,, jure, ac nomine, ſed jure, ac nomine
,, Principis, qui cuſtodiam civitatis, eoque
,, omnia ei commiſit, ſine quibus cuſtodiri ea
,, non poteſt; adeoque & facultatem ar-
,, mis civitatem defendendi, ſi aliter non
,, poſſit.

Neceſſitas exceptionem porriget] ,, Extra
,, neceſſitatem defenſionis nunquam jus belli
,, magiſtratui competit, adeoque hic non de
,, exceptione, ſed de regula agitur.

Hoc jure uſus Lucius Pinarius] Contendebant Carthaginenſes, & Romani de urbe Siciliæ Enna. Romani præſidium ibi habebant. Pinarius, præfectus præſidio, oppidanos, qui claves extorquere vi volebant, circumfuſo milite occidit. Factum hoc infandum dixere Siculi; res in Senatu agitata fuit; præfectus cauſabatur, pactos fuiſſe cives cum Amilcare Pœno hoſte de dedenda civitate: alias civitates jam defeciſſe, Romanorumque præſidium interemiſſe; teſtatur ſimul ſuperos, & inferos ut propitii non ſint, ſi vitandæ, non inferendæ fraudis cauſa hoc conſilium ceperit. E contrario obmovebatur, Marcellum conſulem prope urbem caſtra habuiſſe, vias nec clauſas, nec in mora periculum fuiſſe &c. Livius nihil decidit, ſed cauſam in medio relinquit, addens ſaltem : *ita Enna malo, aut neceſſario facinore retenta eſt*; *lib.* 24. *c.* 39. ſcilicet *malo*, ſi oppidani vim ultimam non intentatunt; *neceſſario*, ſi vim ultimam intentare parati fuere. Sane Marcellus factum non improbavit, ſed prædam Ennenſium militibus conceſſit. *d. l.* 24. *c.* 39.

Extra talem neceſſitatem ad vindicandas injurias, quas rex perſequi negligit, jus bellandi oppidanis &c. dare auſus eſt &c. Victoria] ,, Inepta hæc eſt ſententia Victoriæ.
,, Cum enim populus omne imperii jus in
,, Principem tranſtulerit, hujus eſt judicare,
,, an bellum gerendum, i. e. an injuria repa-
,, randa ſit, an non : ſubditis nil niſi obſequii
,, gloria relicta eſt.

Ad §. V.

An *bellum tale publicum ſit dicendum*] 1
In iis caſibus, quibus magiſtratus bellum gerunt, poteſt eſſe bellum publicum. poteſt quoque eſſe privatum. Nam cum talis magiſtratus ex duplici capite bellum gerere poſſit, 1. ex mandato Principis, ſaltem tacito, 2. ex jure neceſſariæ defenſionis : Illo caſu erit bellum publicum, quia non ſuo jure civitatem defendit, ſed jure Principis; hoc caſu erit bellum privatum, quia propriam vitam, ſuaque bona tuetur, idque non jure, ac nomine Principis, ſed proprio.

Si publicum non aliud dicimus, quam quod fit jure Magiſtratus] ,, In ſubditos nimirum
,, contumaces, *Vid.* §. *præc.*

Additio.

,, B. Parens *in prodromo I. G. Diſſ.* 1.
,, 132. ineptam, ait, hanc quæſtionem, *an*
,, *quod inferiores magiſtratus jus armorum*
,, *exercent, publicum ſit bellum*? quia hi
,, nullum omnino jus belli habent, non
,, magis quam ſinguli milites; ſed mera ſunt
,, inſtrumenta, ac miniſteria ſummæ poteſta-
,, tis, cujus ſolius eſt jus belli; quod ma-
,, giſtratibus vel expreſſe, vel tacite (man-
,, data ſc. ipſis civitatis defenſione) commit-
,, tit, & quod ipſe tum ſummus Princeps
,, per magiſtratus illos gerit. At monendum
,, hic eſt, Auctorem non loqui de magiſtratu
,, bellum movente, ſed de eo, qui in ſubdi-
,, tos contumaces vi agit : quod plane bellum
,, non eſt, nedum publicum.

Dubium non eſt, quin talia bella ſint publica] ,, Imo plane bella non ſunt, quia
,, magiſtratus vi magiſtratus nunquam belli
,, jus habent, ſed in ſubditos rebelles agunt
,, vi jurisdictionis.

Qui in tali facti ſpecie] ,, Sc. quoties ſub-
,, diti reſiſtunt magiſtratui jus dicenti.

In pœnas incidant contumacium adverſus ſupra ſe poſitos] ,, Contumaces non coercen-
,, tur, nec adiguntur jure belli, utpote

,, quod non eſt, & per naturam eſſe non
,, poteſt, cum ſubditis, qui ſuperiorem ha-
,, bent: ſed vi jurisdictionis.

*Si vero publicum ſumitur in excellentiori ſi-
gnificatu pro eo, quod ſolenne eſt*] ,, I. e.
,, quod jure gentium certas ſolennitates ha-
,, bet, unde effectus juris ſingulares oriun-
,, tur. At hoc ſenſu bellum *ſolenne* non dari,
,, paſſim jam diximus.

Ut ſæpe ſumi, extra controverſiam eſt]
,, Imo bellum publicum ſolenne in ſenſu Au-
,, ctoris a nemine hominum unquam ſumtum
,, eſt.

Non ſunt bella iſta publica] ,, Sc. ſolennia;
,, at diximus plane non eſſe bella, quia exe-
,, cutio in contumaces eſt pars imperii.

Quia ad iſtius juris plenitudinem] ,, I. e.
,, ad id, ut bellum publicum *ſolenne* dici
,, poſſit.

*Tum judicium ſummæ poteſtatis, tum alia
requiruntur*] ,, Dixit enim Auctor, ad id,
,, ut bellum ſolenne ſit, ex jure gentium duo
,, requiri, 1. ut utrinque a ſumma poteſtate
,, geratur, 2. ut ritus quidam adſint, i. e.
,, belli denunciatio. *Vid. ſupra* §. 4. *n.* 1.
,, *&* *Diſſert. Proœm. IX.* §. 63.

Tum alia] ,, Scil. denunciatio *d.* §. 4.

Ac militibus etiam concedi] ,, Quod res
,, ſubditis contumacibus æque, ac hoſtibus
,, auferri, & aliis tribui poſſint, id ex ipſo
,, jure naturæ eſt; at ex diverſa cauſa id fit:
,, Nam hoſtibus res auferuntur jure belli,
,, ſubditis jure imperii, & vi jurisdictionis;
,, quia imperii effectus inter alios hic eſt, ut
,, Princeps leges naturæ ad coercendam ma-
,, litiam hominum exaſperare, adeoque ta-
,, lem quoque legem ſtatuere poſſit, quæ
,, contumacibus bona in pœnam auferat,
,, quod fit in crimine perduellionis.

*Nam id belli ſolennis non ita proprium eſt,
ut non alibi etiam locum habere poſſit*] ,, Ve-
,, rum hoc eſt; at ex alia cauſa res auferun-
,, tur hoſti, ex alia ſubditis.

2 *In imperio late patente &c.*] ,, Quod ſum-
,, mæ poteſtati competit, non jure magi-
,, ſtratus.

Belli inchoandi] Adeoque vicinos offenden-
di; talis autem conceſſio probari debet, ne-
que enim id præſumitur: Secus ſi de defen-
ſione neceſſaria agitur. Nam vim vi repellere
ipſa natura permiſit, etiam citra mandatum
ſuperioris.

Conceſſam habeant poteſtatem] ,, Concedi
,, talis poteſtas ſolet in terris diſſitis. Ita Gu-
,, bernatoribus provinciarum Americanarum,
,, & Indicarum hodieque talis poteſtas delega-
,, ta eſt.

Ex vi ſummæ poteſtatis] I. e. gerunt bellum
jure, & nomine ſummæ poteſtatis: adeo-
que eſt bellum publicum, & ſolenne.

Ejus ipſe Auctor cenſetur] ,, Quod plenius
,, examinabimus *infra c.* 17. §. 6. *&* 7.

An ubi tale mandatum non eſt, ſufficiat 3
conjectura voluntatis] Si provincia aliter de-
fendi nequit, conceſſio ſequitur non ex con-
jectura voluntatis, ſed ex ipſa naturæ ratio-
ne. Princeps enim, qui alicui committit de-
fenſionem provinciæ, neceſſario ei commit-
tit ſine quibus illa civitas defendi nequit,
adeoque etiam vim opponere aggreſſori, ſi
aliter non poſſit; aſt, uti aggreſſor ille vim
non infert præfecto, ſed ei, ad quem pro-
vincia pertinet: ita & præfectus non ſuo ju-
re, ſed jure, & nomine Principis vim illam
repellit; & ſic vere lis eſt inter duas ſummas
poteſtates, eoque bellum publicum, &
ſolenne.

Extra dubium ergo poſitum eſt, præfectum
ad defendendum ea, quæ aggreſſor provin-
ciæ illi vi detraxit, arma adhibere poſſe,
idque mandatum ei eſſe ſi judicium ſupe-
rioris expeti non poteſt, nec res moram fe-
rat; ſecus ſi res moram ferat, uti fert in
bello mere offenſivo, tunc enim Principis
voluntas explorari debet: inprimis ſi ex offen-
ſione illa majus damnum imminere poſſit.

Additio.

,, Gronovius *in not. b.* exempla affert bel-
,, lorum ex mandato tacito geſtorum. Ita
,, enim Anicius Gallus Prætor Illyrico, ob
,, tale bellum geſtum triumphavit. *Liv. L.*
,, 44. *c.* 32. *&* *L.* 45. *c.* 43. Et Cn. Man-
,, lio ob devictos, licet injuſſu populi, Gallo-
,, græcos, triumphus decretus eſt. *Liv. L.* 38.
,, *c.* 44. *uſque ad c.* 50.

Mihi id admittendum non videtur] ,, Au-
,, ctor loquitur de caſu, ubi res moram fert,
,, ubi merito judicium Principis expetendum
,, eſſe, ait.

Neque enim hoc ſufficit videre &c.] ,, Sen-
,, ſus eſt, quod circa conjecturam de volun-
,, tate Principis non inſpiciendum ſit, quid
,, ille in præſenti periculo illius provinciæ
,, conſultus, voluiſſet (ſine dubio enim
,, bellum decreturus fuiſſet;) ſed quid ille
,, ſe inconſulto cupiat fieri, ſi de ea re lex
,, ferenda ſit? improbaturum enim tunc
,, Principem putat, quod cum moram res
,, tulerit, magiſtratus conſilium non expe-
,, tierit.

,, Dixi

Digitized by Google

„ Dixi, mandatum in caſu, quo de de-
„ fenſione neceſſaria quæſtio eſt, ſequi ex
„ ipſa naturæ ratione; ſruſtra ergo ibi de
„ conjectura voluntatis quæritur. At ſi res
„ moram fert, ceſſat illa ratio naturæ: adeo-
„ que injuria bellum infertur, non ex defe-
„ ctu conjecturæ voluntatis, ſed quia non
„ ſunt termini neceſſariæ defenſionis.

Ubi res moram fert] „ V. g. ubi injuria
„ jam illata eſt, nec ulterius damnum me-
„ tuitur; adeoque ubi agitur de vindicanda
„ injuria jam perfecta.

Aut dubiam habet deliberationem] „ Ut ſi
„ vires non ſufficiant, ſi majus damnum me-
„ tuendum eſſet. &c.

Si de ea re lex ferenda eſſet] „ Scil. de
„ quæſtione, an præfectus inconſulto Prin-
„ cipe, ſi res moram fert, bellum inchoa-
„ re poſſit.

Nam ut maxime in facto aliquo particulari]
„ Senſus Auctoris hic eſſe videtur: inferio-
„ res poteſtates nec ex tacito mandato ſupe-
„ rioris (quod conjecturam voluntatis vocat)
„ bellum inchoare, & injuriam illatam vin-
„ dicare poſſe, *ſi res moram fert*: ratio-
„ nem addit, quia etſi ceſſet ratio par-
„ ticulariter inſpecta in facto aliquo particu-
„ lari, tamen ratio univerſalis manet, quæ
„ periculis occurri vult. I. e. etſi forte con-
„ ſtet, vicinos hoſtilia meritos eſſe, eoque
„ ratio impediendi bellum peculiariter in
„ hoc facto ceſſet; rationem tamen univer-
„ ſaliter ſumtam magiſtratui obſtare, putat,
„ ne bellum injuſſu imperantis inchoet. Ra-
„ tionem enim univerſalem velle, ut pericu-
„ lis occurratur: id autem cum effectu fieri
„ non poſſe, ait, ſi magiſtratui de eo judi-
„ care liceret. Hinc concludit, judicium de
„ occurrendo periculo, adeoque de inferen-
„ do bello, ſoli imperanti relinquendum
„ eſſe.

„ Nos veram rationem jam dedimus, cur
„ injuſſu Principis, ſi res moram fert, infe-
„ rior poteſtas bellum inferre nequeat.

*Quod fieri non poteſt, ſi ejus rei ad ſe ma-
giſtratus quiſque judicium trahat*] „ Imperan-
„ tis enim judicio relinquendum eſt, an e
„ republica ſit diſſimulare factum, an ulci-
„ ſci; an ad pacis venire conditiones, an
„ ad arma procurrere; nam jure ſuo, quod
„ ſæpe cum damni periculo conjunctum eſt,
„ uti nemo cogitur: quæ ſunt verba Auctoris
„ *infra n.* 4.

*Non ergo injuria accuſatus fuit Cn. Man-
lius*] Scipio Africanus miſſus fuerat ad debel-
landum Antiochum, quem copiis ſuis Gallo-
græci adjuvabant. Victo Antiocho pax facta,
& Romanis portio terræ uſque ad Taurum
montem ceſſa, & Cn. Manlio defenſio il-
lius terræ commiſſa eſt. Hic vicinos Gallo-
græcos bello invaſit, & vicit, ideoque trium-
phum petiit. Negabat pars major decem le-
gatorum, quia juſtum bellum non fuerit,
utpote injuſſu populi Romani geſtum. Rege-
rebat Manlius, ſecuritatem in illis oris futu-
ram nunquam fuiſſe, niſi devictis his popu-
lis, quod perpetuo infeſtarent illas terras.
Liv. L. 38. *c.* 12. & 45.

Equidem quæſtio hic facti eſt; ſi verum
eſt, Gallo-græcos perpetuis incurſionibus
turbaſſe Manlii provinciam, juſte bellum
ipſis intulit, quia aliter defendi provincia
non poterat, nec triumphus ipſi denegari
potuit; ſi vero ſaltem ob metum vicinæ po-
tentiæ bellum intulit, non bellum fuit, ſed
latrocinium, utpote a privato geſtum.

Additio.

„ Senatum factum illud probaſſe, vel ex-
„ inde apparet, quod cauſa cognita trium-
„ phus ei decretus fuerit, *Liv. L.* 38. *c.* 50.

*An ea injuria in Gallo-græcos exſequenda
eſſet*] „ Imo non tam eam injuriam vindicavit
„ Manlius, quod in exercitu Antiochi legio-
„ nes Gallorum fuerint: ſed quod omnes
„ Aſiæ civitates infeſtarent, agros eorum va-
„ ſtarent, prædam abigerent, captivos im-
„ molarent &c. *Conf. L.* 3. *c.* 3. §. 10.

Non in Cn. Manlii] „ Imo ſub mandato
„ de defendenda provincia jus armorum con-
„ tinebatur.

Dedi Germanis] Cæſar injuſſu populi Ro-
mani oppugnavit Germanos, qui ideo Cæ-
ſarem ſibi dedi poſtulabant: Cato, plurimi-
que Senatorum ita opinabantur. *Sueton in
Jul. c.* 24.

Auctor merito improbat pœnæ genus a Ca-
tone propoſitum. Equidem injuria feciſſe
Cæſarem certum eſt, cui in mandatis ſaltem
erat conficere bellum Gallicum, quo finito
non debuiſſet novum bellum inconſulto po-
pulo Romano inchoare. *Conf. noſtra pruden-
tia juris publ. c.* 6. §. *fin.* Sed negatur ideo
eum Germanis dedendum fuiſſe. Hi enim
queri non poterant, quia Gallis auxilium
tulerunt, adeoque juſta in eos Romanis cau-
ſa belli fuit; at injuria facta eſt populo,
cujus injuſſu bellum inchoavit. Igitur a Ro-
manis puniendus, non vero Germanis que-
rentibus dedendus fuit, uti ſtudio partium
Cato opinabatur. *Conf. l.* 3. *c.* 3. §. 10.
& 11.

Digitized by Google

Non tam jus reſpiciens] „ Non loquitur de „ pœna, hanc enim meritus jure eſt; ſed „ de modo pœnæ, quæ nec Germanis de- „ bebatur, nec per deditionem ſtatui jure „ poterat.

Ac proinde non erat] „ Adeoque Germa- „ ni non potuere reparationem injuriæ po- „ ſtulare, quæ ipſis facta non fuit.

Si modo juſta fuit Populi Romani cauſa] „ Sæpius diximus, inter duas ſummas pote- „ ſtates de juſtitia cauſæ non conſtare, niſi „ per ultimam victoriam. Cum igitur bello „ victus fuerit Antiochus, moraliter Roma- „ norum cauſa pro juſta haberi debet.

Præſertim cum nullum periculum imminer et] „ Adeoque ubi neceſſaria non erat de- „ fenſio, quæ ſola mandata Cæſari fuit.

Plane ut Carthaginenſes Romanis reſponderunt] Annibal Saguntum oppugnaverat injuſſu Senatus Carthaginenſis, & ſocios hos Romanorum eo neceſſitatis redegit, ut ſe, & civitatem concremarent. Romani poſtulabant dedi ſibi Annibalem, quod injuſſu Senatus bellum inchoaverit. Merito autem regerebat Senatus, de eo non quæri, nec hactenus injuriam factam Romanis, ſed ſoli Senatui; cum Romanis ſolam quæſtionem eſſe, an per fœdus licuerit oppugnare Saguntum; quæ aliam ſupponit quæſtionem, an ſcil. ſociorum nomine tantum intelligantur ſocii, qui tempore fœderis fuere, an etiam futuri? de qua vide *L.* 2. *c.* 16. §. 13.

Additio.

„ Equidem Gronovius, & Teſmarus ca- „ ptioſam hanc reſponſionem fuiſſe putant, „ Romanosque jure quæſiviſſe, an juſſu Se- „ natus, an injuſſu bellum Annibal Sagunto „ intulerit? ut ſcirent, an actionem con- „ tra ſolum Annibalem, an contra totum „ populum haberent. At cum de eo ipſo diſ- „ putaretur, an Saguntum ſub fœdere com- „ prehenſum eſſet, an non, adeoque an „ Romani queri de violato fœdere potuerint; „ merito Senatus præliminarem hanc quæſtio- „ nem tractandam eſſe, ajebat: *An jure Saguntum occupatum ſit, an injuria*? Si jure, „ (uti ſi ſub fœdere non eſſet comprehenſa „ civitas) otioſa quæſtio fuiſſet: *num injuſſu* „ *Senatus occupaverit?* utpote cum eo caſu „ injuria non Romanis, ſed Senatui Cartha- „ ginenſi facta fuiſſet.

5 *Defendit M. T. Cicero factum Octavii, & Bruti*] Et merito; nam Antonius privatus erat; arma in Principes reipublicæ movebat; Senatus nec auctoritatem habebat, nec exercitum imperii: adeoque ſuccedebat jus neceſſariæ defenſionis.

Additio.

„ Reſpublica oppreſſa torpebat ſub Antonii „ dominatione, uti loquitur *Vellej. L.* 2. „ *c.* 11. Hinc Cicero monet Brutum *L.* 2. „ *ep.* 7. *ne in libertate, & ſalute populi Ro-* „ *mani conſervanda auctoritatem exſpectet Se-* „ *natus nondum liberi*; & tum addit: *volun-* „ *tas Senatus pro auctoritate haberi debet, cum* „ *auctoritas impeditur metu.*

Senatus, populique judicium exſpectari debuiſſet] At 1. non erant liberi, nec 2. exercitum imperii habebant, quod inter membra Senatus diviſum erat. 3. Certi erant de mente Senatus; Cicero enim publice contra Antonium declamavit, eumque hoſtem patriæ appellavit, non contradicente Senatu. Sed & 4. periculum ad omnes pertinuit; hinc jure privatæ defenſionis oppugnari Antonius potuit.

Inſto, belli eventum Bruto non fuiſſe felicem. Reſp. 1. non propter defectum juſtitiæ cauſæ, ſed quia luebat cædem Julii, quod ex apparitione ſpectri probatur: 2. Octavius e contrario feliciſſime id bellum geſſit.

Nam jure ſuo, quod ſæpe cum damni periculo conjunctum eſt, uti nemo cogitur] „ Hoc „ verum; ſed nec diſſentit Senatus, nec im- „ probavit: Quin eventus probavit, non in- „ vito Senatu id bellum geſtum fuiſſe. Quic- „ quid ſit, Antonius Octavio, & Bruto vim „ parabat, adeoque hi jure ſe defendere po- „ tuerunt, cum Senatus auctoritas deficeret. „ Hactenus igitur bellum juſtum fuit, ſed „ privatum.

Per quos potiſſimum id bellum geri vellet] „ Dum Senatus non diſſentit, in hos conſen- „ ſiſſe videtur: inprimis cum poſtea facta „ Octavii ratihabuerit. Sed & dictum jam eſt, „ eos propriam cauſam defendiſſe.

Sæpe enim tempori, ſæpe affectibus ſerviunt] 6 „ *Conſ. prol.* §. 40. Auctor innuit hic Cicero- „ nem factum Octavii defendentem; Conſtat „ enim, eum Antonii inimiciſſimum fuiſſe, „ adeo ut imitatus Demoſthenem (qui odio „ in Philippum Philippicas ſcripſerat) con- „ tra Antonium plures pronunciaverit oratio- „ nes, quas etiam Philippicas inſcripſit.

Bellum publicum geri non debere niſi ab eo, qui ſummam poteſtatem habet] „ Ex hypotheſi 7 „ Auctoris hoc tantum verum eſt in bello pu- „ blico ſolenni. *Vid. ſupra* §. 1. *n.* 1. §. 4. „ *n.* 1. & §. 5. *n.* 1.

Et

Et ad hujus rei] „ I. e. ad intellectum „ belli publici.

Et ad quæſtiones illius, quæ eſt de bello ſolenni] „ Quia ex hypotheſi Auctoris bellum „ publicum ſolenne non eſt, niſi quod utrin- „ que a ſumma poteſtate geritur : *d.* §. 4. „ *d.* §. 5.

Atque adeo ad alia multa] Quæ ſcil. ad interpretationem belli publici, & ſolennis pertinent, quæ vide in *Diſſ. proœm. IX.* §. 63. *& ſeq.*

Quæ ſit ſumma illa poteſtas] Quæ ſcilicet jus belli gerendi habet.

Additio.

„ Equidem prolixus admodum eſt Auctor „ in demonſtratione hujus theſeos, *quæ ſit* „ *ſumma poteſtas, & cui competat?* Princi- „ pii loco ponit, natura ſummas poteſtates „ incognitas eſſe, & cuique privato jus eſſe „ ſuam, & alienam injuriam vindicandi: id „ vero jure gentium ob utilitatem communem „ mutatum eſſe, quia gentes cum in civitates „ coiverunt, omne jus ſuum vi agendi in „ civitatem contulerunt. Unde concludit, „ judicia facto demum hominum introducta „ eſſe.

„ Alibi hoc ſyſtema refutavimus, & ſum- „ mas poteſtates natura exiſtere, aſſeruimus: „ idque ex ſimpliciſſimis principiis probavi- „ mus. Certum enim eſt, Deum homini- „ bus jura quædam conceſſiſſe, eisque pro- „ pria eſſe voluiſſe. Hoc probato, neceſſario „ ſequitur, Deum quoque media hominibus „ conceſſiſſe jura illa defendendi, quia Deus „ alias fruſtra ea conceſſiſſet. *Vid. Diſſ.* „ *Proœm. XII.* §. 608. *ſeq.*

„ Naturali autem ratione hoc jus defen- „ dendi ſolis patribus familias competit, & „ membra familiæ leges a capite familiæ acci- „ piunt. Summa poteſtas igitur natura fami- „ liis inhæret, & a patribus familias exerce- „ tur: qui poſtea jus illud in civitates con- „ tulerunt ea lege, & intentione, ut contra „ injurias aliorum communi ope defendan- „ tur. *d. Diſſ.* §. 611. *ſeq.*

„ Hoc imperium deferri civitati poteſt *vel* „ jure proprio, *vel* jure adminiſtrationis. „ *Jure proprio* defertur, ſi populus omne „ jus ſuum, & in ſe, vel in unum, vel „ in plures transfert, etſi illa poteſtas pactis „ forte reſtricta ſit : *jure adminiſtrationis*, „ ſi jure officii unus ille agit, etſi illa pote- „ ſtas ſit pleniſſima.

Quiſque ex uſu magis rerum præſentium] „ I. e. ex potentia agendi; cum aliud ſit de „ re quærere, aliud de modo habendi. *Vid.* „ *infra* §. 11. *&* 14.

Rem per ſe haud expeditam multo impeditiorem reddiderunt] At videbimus æque infeliciter Auctorem rem expediviſſe. Antequam autem ad examen principiorum Grotii accedamus, noſtra principia præmittere neceſſarium eſſe duximus.

P r o p o s i t i o I.

Summa poteſtas tantum juris tuendi cauſa eſt conſtituta. Vid. poſ. Jur. G. 13.

D e m o n s t r a t i o.

Nam I. certum eſt, Deum auctorem naturæ leges humano generi dediſſe, eique neceſſitatem juxta leges illas agendi impoſuiſſe. Cum autem II. fruſtra illæ leges conditæ eſſent, niſi aliquis ſuperior exiſteret, qui leges illas naturæ exequeretur, & negligentes coerceret; neceſſario ſequitur, imperium aliquod a natura conſtitutum eſſe, quia ſine imperio jus naturæ effectum habere non poteſt. *Poſ. IV. n.* 4. Si enim executor legum non eſſet, libera cuique foret facultas agendi quicquid lubet, *Vid. L.* 2. §. 15. *ff. de Orig. jur.* Extra omne dubium igitur III. eſt, ſolam, & unicam introducti imperii cauſam eſſe, ut jura naturæ inter homines ſalva ſint. Atque intra hos fines omnis poteſtas ſuperioris reſtricta eſt, quos ſi ſuperior excedit, fit impotentia, & deſinit eſſe imperium. Unde quoque differt Imperium a tyrannide, quod hæc evertat juſtitiam, illud conſervet.

Atque in eo IV. omnes gentes conſentiunt, *imperia juris tuendi cauſa eſſe conſtituta:* quod late auctoritatibus confirmat *Guevarra in horolog. princ. L.* 3. *cap.* 1. *ibique not. Wanckelii. Cic. L.* 1. *de leg. c.* 42. *Ariſtot. Mor. l.* 8. *c.* 12.

P r o p o s i t i o II.

Hinc triplex ejus poteſtatis pars neceſſaria eſt; 1. *legiſlatoria, qua jus ſtatuitur :* 2. *judiciaria, qua jus applicatur :* 3. *deliberativa, qua effectus ejus, felicitasque defenditur.*

D e m o n s t r a t i o.

Quod *primam* partem attinet, conſtat ex adductis, poteſtatem legiſlatoriam ſequi ex ipſa natura; Civilis enim juris mater eſt ipſa ex conſenſu obligatio, quæ ex naturali jure vim ſuam trahit. *Vid. Prol.* §. 16.

Neque *obſtat*, jus a natura jam definitum eſſe, adeoque facultatem jura ulterius ſta-

 tuendi

tuendi non niſi ex arbitrio hominum oriri poſſe. Reſp. obſcurior aliquando eſt juris naturæ notitia, inprimis inter hebetioris ingenii homines: adeoque legiſlatoria poteſtas id explicat. Sed & juris naturæ vigor non ſemper applicari poteſt ad præſentem rerum ſtatum, inprimis ſecuta corruptione: adeoque officium legiſlatoris eſt, moderari illum rigorem. Sed & denique multa negotia quotidie obveniunt, quæ ex diſpoſitione hominum originem habent, indeque formam, & jus recipiunt. De his igitur quoque leges ſtatui a ſumma poteſtate poſſunt. Unde jus civile nihil aliud eſt, quam ubi aliquid vel additur, vel detrahitur juri naturæ. *L. 6. ff. juſt. & jur.*

Altera pars itidem ab ipſa natura eſt, & imperio neceſſario cohæret. Is enim, qui imperium exercet, non poteſt juxta naturæ jura pronunciare, niſi de hominum factis cognoſcat, i. e. niſi auditis partibus, examinatis teſtibus &c. Quod poteſt vel ipſe facere, vel aliis committere: unde judiciaria poteſtas originem habet.

Denique *tertia* imperii pars quoque ex naturæ ratione fluit: Cum enim ſuprema lex ſit *Salus populi;* præterea is, qui imperat, de utilitate, & felicitate civium deliberare debet, quo pertinent commercia, luxus, moneta, & omnia, quæ hodie referuntur ad politiam, Germ. *Policey.*

Additio.

„ Hujus utilitatis, & felicitatis rationes late „ expoſuit B. Parens in Autonomia juris gen„ tium. *c.* 6. inprimis §. 9. *& ſeq. & c.* 7. „ §. 2. 3. 4. 32. *& ſeq. Vid.* Ejuſdem *jus* „ *publ. c.* 4. §. 18.

PROPOSITIO III.

Definitur igitur ſumma poteſtas, facultas legitima tuendi civitatem, ejusque jura publica, & privata: idque pace, vel bello.

DEMONSTRATIO

Dixi enim, ſolam, & unicam Imperiorum rationem conſiſtere in jure naturæ tuendo: hactenus enim vices Dei imperantes gerunt. Jura autem illa civitatis, quæ a ſumma poteſtate defendi debent, ſunt vel publica, vel privata: publica, quæ ad ſtatum civitatis publicum pertinent; privata, quæ ſingulis propria ſunt. Utraque defenduntur vel contra ſub litos imperio, & executione, vel contra extraneos bello.

PROPOSITIO IV.

Summa poteſtas natura tantum competit humano generi.

DEMONSTRATIO.

Cum enim neceſſarium ſit inter homines imperium, id vel *uni* conceſſum a Creatore eſſe debet, vel *pluribus*, vel *omnibus.*

Atqui non *uni* conceſſum eſt; quis enim ille eſſet? quis literas ſuas a Creatore producere poteſt? Sed & omnis homo infans naſcitur, cui exercitium imperii natura competere non poteſt.

Sed nec *pluribus* conceſſum videri poteſt; qui enim ſunt illi plures? unde probabunt Creatorem ipſis præ aliis vices ſuas commiſiſſe?

Supereſt igitur, ut *omnibus* conceſſum ſit: quia tertium non datur. Dum enim imperium neceſſarium eſt inter homines, illud autem neque uni, neque pluribus conceſſum appareat, ex medii neceſſitate ſequitur, omnibus hominibus id conceſſum eſſe: quod vel exinde confirmatur, quia omnes homines æquale jus in ſuas actiones habent, neuter in alterius; & omnes homines natura liberi naſcuntur, non ergo in alterius poteſtate: adeoque totum demum humanum genus in ſingulos exercere imperium poteſt, quod egregie illuſtratur *ex l. fin. ff. Colleg.* ubi dicitur, in omnibus corporibus id obtinere, ut omnium jus ſit in ſingulos: quod cum in corporibus minoribus obtineat, multo magis verum erit in corpore illo magno, ab ipſo Creatore in perpetuum ſtatuto. Sed & alibi demonſtravimus, humano generi jus plenum in hanc terram competere, *vid. Poſ.* 5. adeoque & imperium, utpote quod ad juris plenitudinem maxime pertinet: *Vid. Exercit. ad Grot.* 2. §. Denique ſi non data eſſet humano generi, alii conceſſa eſſe deberet extra humanum genus, & in ipſum genus humanum: atqui humano genere aliquid ſuperius non datur.

Non ergo tolerandi ſunt illi, qui dicunt natura imperium competere fortiori; eo ipſo enim innuunt, nullum a natura eſſe imperium, ſed a vi, & fraude demum hominum originem cepiſſe. Veterum Germanorum eam ſententiam fuiſſe, refert Mela in *Geogr. L.* 3. *c.* 3., qui jus ſuum ſe in armis ferre dixere: idem quoque de Gallis recenſet *Liv. l.* 5. *c.* 36. (quos Germanos fuiſſe probavi *in jur. publ. Proleg.* §. 7.) Sed & de Anſivariis paria notavit

Digitized by Google

notavit Tacitus *l.* 4. *hiſt. c.* 62. , & de Tenchteris, in *l.* 4. *c.* 64. Camillus eum habere jus armorum, ait, qui fortior eſt, apud *Plut. in Camill. c.* 26. Ipſe Polybius natura fortiori competere imperium, dixit, exemplo animantium, ubi robuſtiora præcedunt. *Hiſt. l.* 6. *c.* 2. Hanc barbariem Scriptores eccleſiaſtici Scythiſmum appellabant, cujus originem alibi explicavimus. *Vid. L.* 2. *c.* 15. §. 5. *n.* 1. & *l.* 3. *c.* 9. §. 18. *n.* 1.

Cæterum naturæ quoque rationibus contrariatur hæc opinio; nam 1. adminiſtratio juſtitiæ, quæ unicum imperii caput eſt, præcipue in animi facultatibus conſiſtit, in prudenti conſilio: adeoque magis animo, quam corpore perficitur. Sane alias belluæ ſuperarent homines, utpote viribus hos prævalentes; quod bene explicat Seneca *L.* 4. *benef. c.* 13. 2. Vires corporis ſunt res momentaneæ, quæ ſingulis momentis variant; & tunc competeret alteri fortiori in hunc, qui ante habuit, unde bellum perpetuum foret: idque egregie deſcribit Juſtinus *L.* 17. *c.* 3. dum ait: *Aſiam tunc tanquam prædam occupaſſe, quisquis fortior fuit.* Neque obſtat 3. naturam non fruſtra vires corporis dediſſe; nam datæ ſunt ad ſui defenſionem contra vim injuſtam. At id extendi non debet ad offenſionem: Neque enim ideo animantibus arma natura dedit.

PROPOSITIO V.

Diviſo genere humano eadem ſumma poteſtas ſingulis civitatibus competit.

DEMONSTRATIO.

Cum enim totum humanum genus diviſum in civitates amplius convenire non poſſit, eoque imperium cum effectu a toto humano genere exerceri nequeat; neceſſario ſupponendum eſt, jus, quod antea toti humano generi competiit, in ſingulas civitates translatum eſſe: adeoque civitates in ſuos cives tantundem juris habere, quantum humanum genus antea habuit in omnes homines.

PROPOSITIO VI.

Hæc ſumma poteſtas in ſingulas civitates diviſa, omnibus, i. e. toti populo, natura competit; ſed bello, & pactis id mutari varie poteſt.

DEMONSTRATIO.

Adeoque ſurrogatus ille civitatum ſtatus ſapit naturam ſtatus primævi: uti enim in primævo ſtatu imperium penes omnes homines fuit, ita in ſtatu hoc ſurrogato, facta nimirum diviſione, imperium eſt penes omnes civitates.

At mutari hic ſtatus poteſt I. jure belli, ſi ſcil. populus ille per ultimam victoriam in alterius poteſtatem redigitur; tunc enim victor eam reipublicæ formam victis tribuere poteſt, qualem vult: de quo vide *Grot. lib.* 3. *c.* 7. II. Ex pacto: Cum enim jus hoc imperii ſit jus civitatis, hæc vel ipſa, vel per alios id adminiſtrare, eoque diſponere poteſt, ut vel unus, vel plures jure ſucceſſionis imperare debeant: unde omnes reipublicæ formæ ſequuntur. De quibus mox.

Additio.

„ Ad illuſtrandam hanc B. Parentis ſententiam *de origine ſummæ poteſtatis*, inſerere „ hic liceat tria loca, ubi ex profeſſo de „ origine ſummæ poteſtatis egit.

„ *Prior* locus exſtat in Prodromo juris gentium *Exerc.* 2. §. 17. & *ſeq.* Poſtquam „ enim B. Parens exiſtentiam obligationis naturalis *d. exerc.* 2. §. 1. *ſeq.* probavit, ita „ pergit in §. 17.

Obligatione ita conſtituta, qua homines tenentur fines juris naturæ, ſeu divinæ voluntatis, & conceſſionis, ſancte, & inviolate cuſtodire, nec naturæ ſuæ motus, ac libidines ſequendo, eos egredi; ſequitur porro, neceſſariam eſſe in terris poteſtatem, quæ ſacros juris hos fines in triplici iſto ſtatu regat, ac tueatur: atque adeo Deum, qui per ſummam ſuam ſanctitatem id, quod voluit, & quod proinde optimum, & ſanctiſſimum eſt, non poteſt non inviolatum velle; (per Poſ. 4. n. 5.) *nec poſſe non velle poteſtatem, ſine qua id obtineri, & effici non poteſt,* per Poſ. 4. n. 4.

Hæc cauſa plura complectitur, quæ Deus inter homines fieri, adeoque & neceſſario in terris poteſtatem eſſe voluit; ſine qua explicari ea non poſſunt, d. Poſ. 4. n. 4. *Enim vero Deus Creator hominem ratione* (*particula ſui*) *præditum ita condidit, ut quaſi mutuo fœdere ſibi Auctori ſuo pareret, & viciſſim feliciter viveret.* Conf. Deut. X. v. 13. & c. V. v. 16. *alias ut perduellis, & hoſtis exſcindendus.* Conf. Deut. 27. & 28. per tot. Gal. 3. v. 10. *Qua in re cum ſacris conveniunt gentium judicia*, Vid. Auton. J. Gent. c. 20. §. 18 19. *Hæc lex, & conditio creati hominis nulla ſui parte vim, atque effectum in terris ſortiri poteſt, niſi ſit legitima ejus diſpenſandæ, tuendæ,*

Digitized by Google

dæ, & exequendæ poteſtas, eademque adeo & finis, & medii neceſſarii voluntas.

Sine tali enim poteſtate ſuperiore, quæ vim ſtatuendi, imperandi, & coercendi habeat, nec I ulla in terris eſſet neceſſitas parendi legibus, ſeu voluntati divinæ, nullaque in invitos, & contumaces executio, & ſic fruſtra omnis ex jure naturæ obligatio. Conſ. l. 2. §. 3. ff. de orig. jur. *Nec II. partibus de jure ſuo contendentibus ullum eſſet judicium, ac deciſio, cum naturâ nemo judex in ſua cauſa eſſe poſſit; unde ſine ea nullus litium inter homines ferventium foret finis, nullaque juris, ac juſtitia in his cauſis adminiſtratio, aut reparatio: Nec III. pacis, felicitatisque, ſeu ſalutis illius, quæ ſuprema lex populorum dicitur, tutela, vel ſecuritas, aut ex regula divinæ voluntatis procuratio. Nec denique IV. poſſent ullæ civitates tandem ab interitu defendi: quoniam tam inter gentes, quam in ſacris decantatum eſt illud:*

Nitimur in vetitum ſemper, cupimusque negata.

Ovid. L. 3. Metam. 4. & l. 1. Rem. am. in princ. *Liv.* Lib. 21. c. 22. *Tac.* 1. hiſt. 17. & 2. Hiſt. 96. &c. *Rom.* VII. v. 7. 8. 11. & 1. *Cor.* XV. v. 56. *Deus vero juris, & voluntatis ſuæ ſanctiſſimæ vindex eſt acerrimus, nec per ipſam ſanctitatem ſuam aliter velle poteſt. Niſi igitur ſit poteſtas, quæ hunc cupiditatum humanarum impetum compeſcat, non poteſt non accendi læſi Numinis indignatio: nec, ubi maturuit, arceri illud divinæ vindictæ incendium, quo tot gentes, civitatesque beatiſſimas ob injuſtitiam conflagraſſe, omnium gentium ſacri, profanique annales docent.*

Nulla igitur evidentior demonſtratio eſt, quam hanc poteſtatem eſſe a Deo, ac natura. Conſ. Rom. XIII. v. 1. ſeq. & *Deum inter homines illam ſancitam voluiſſe: quippe quæ nihil aliud eſt, quam ipſa poteſtas exequendæ, & tuendæ divinæ voluntatis ſuæ, quam proinde non minus, quam ipſam quaſi voluntatem ſuam velle poteſt. Neque vero re, & effectu quisquam vult, quod exequi, & tueri cum poſſit, non vult.*

Hæc poteſtas exequendæ voluntatis divinæ, ſeu juris naturæ, non exercetur niſi vice ipſius Dei, quippe cujus divinam voluntatem, ſeu jus naturæ, illa in terris exequitur: quæ tota cauſa Dei eſt: Totum enim Dei negotium eſt quod geritur, cum de ejus voluntate exequenda, ſeu de jure naturæ tuendo agitur. Ille, ut legis hujus lator, & juſſor, ita hujus poteſtatis auctor, & mandator eſt; quam vel ipſe per ſe, vel in terris vice ſua per alios expedit, quibus ipſe eam quaſi delegavit. Ea ergo nihil divinius in terris ſecundum Deum fingi poteſt: Imo ipſius Dei eſt iſta poteſtas, Dei voluntas, Dei res, Dei jus, quod ſui cauſa ille condidit; uti jus poſitivum, gentium, ac civile, ipſe hominum cauſa hominibus condere permittit; hoc jure hactenus res humana, illo divina, peragitur.

Iſthæc poteſtas in terris proprie imperium, ac magiſtratus dicitur, l. 215. ff. de V. S. *eaque adeo genuina ejus eſt appellatio; atque hic intelligitur ſumma, quæ vicario quodam Dei nomine, & ut formula habet, Dei gratia exercetur.*

Cui vero jam conceſſa eſt in terris hæc ſummi imperii poteſtas? Et cui alii, quam humani generis corpori, Poſ. 13, *cui omnis a Deo, & natura in hanc terram, & quæ ea continentur, facultas data eſt?* Poſit. 3. *Etenim cum demonſtratum jam ſit, Deum voluiſſe talem poteſtatem voluntatis ſuæ in terris executricem eſſe, ſequitur eam conceſſam eſſe, vel potentiis, quæ ſunt extra terram, ut* ſpiritibus: *vel* hominibus. *Non* illis: *quia agitur de imperio, quod in terris exercetur inter homines, quodque nec iis conceſſum ulla re apparet, nec convenit conditioni, ac naturæ hominum, quos plane imperium, & imperantem accedere, intelligere, ac cognoſcere, & una converſari oporteret; qualem conſuetudinem inter ſpiritus, & homines, nec natura amborum patitur. Reliquum ergo eſt ut* hominibus. *Non vero uni hominum, vel pluribus in reliquos: quia natura omnes pares ſunt, nec fecit natura diſcrimen, aut indicium, quo dignoſci ille, vel illi, a cæteris, & cui, vel quibus imperium hoc conceſſum ſit, conſtare poſſit; cum omnes æque infantes, & ſine rationis, nedum imperii uſu naſcantur, & natura facultatem cuique in ſuas tantum, non alterius actiones dederit.* Poſit. 5. n. 2. *Supereſt igitur, ut omnibus, ſeu toti hominum corpori in ſingulos datum ſit. Hoc imperium, aucto humano genere, & per univerſum terrarum orbem diſperſo, non poteſt expediri ab uno corpore: ſed neceſſe fuit dividi illud in plura hominum, civitatum, ſeu populorum corpora, & quaſi collegia.* Poſit. 4. n. 4.

Hæc partitio per naturam fieri non potuit hominum, vel capitum numero, qui ſingulis momentis nativitate, morte, migrationibus, mutatur, ſed finibus terrarum, d. Poſ. 4. n. 4. *Ea partitione unicuique corpori, ſeu civitati,*

civitati, vel populo, intra hos terrarum ſuarum fines eadem poteſtas competit in omnes, & omnia his finibus comprehenſa, quæ ante diviſionem totius humano generi in omnes homines, & res totius terrarum orbis: quia hac partitione nulla mutatio facta fuit in ipſo hoc ſummo Imperio, ſed tantum in ejus finibus.

Radix igitur, ſeu ſtirps hujus ſummi Numinis vicariæ poteſtatis, quæ majeſtas dicitur, eſt in toto cujusque liberi populi, ſeu civitatis, aut reipublicæ corpore; a quo proinde transferri illa poteſt vel in unum principem, vel in plures, qui tum corpus aliquod magiſtratus faciunt. Atque ita unumquodque liberæ civitatis corpus duabus partibus quaſi ſubſtantialibus conſtat, capite, & membris.

„ *Alter* locus ex diſputatione B. Parentis „ *de ſumma poteſtate* hic inſerendus eſt, ubi „ originem ſummæ poteſtatis hoc modo ex- „ ponit.

Haud abs re eſt, quod ſummi magiſtratus Dii in ſacris nuncupentur, utpote per quos, tanquam vicarios ſuos, divinus naturæ auctor jura voluntatis ſuæ, qualia ſunt jura naturæ, exequitur: cum enim iſthæc divina voluntas, ſive expreſſa, ſive facto creationis, & reipſa ſignificata, omnino jus homini conſtituat, quantum eſt hoc jus in hominum ſocietate eſſe, niſi ſint qui jura illa regere poſſint? ut loquitur JCtus in l. 2. §. 13. ff. de Orig. jur.

Qui ergo voluntatem ſuam naturæ, & rerum productione, & per eam jus naturæ inter homines cum effectu conſtituit, inſimul voluit poteſtates, per quas voluntatem, & jus ſuum exequeretur: quia per illas poteſtates effectus juris accipitur, ut rurſum habetur: d. §. 13. *quæ proinde cum vicaria poteſtate ipſius naturæ auctoris jus exerceant, ejusve voluntatem exequantur, ideoque Dii vocentur; omnino etiam eodem jure vicario iis æternitas, numen, ipſaque divinitas, legibus tribuitur, & omne jus ipſorum Dei gratia, i. e. Dei auctoritate, & loco,* von Gottes-wegen, *ipſis competit.*

Quærimus autem cui ſumma hæc poteſtas Numinis vicaria in terris competat? Et quidem homo in hominem natura poteſtatem non habet, utpote qui omnes æqualiter facultatibus naturalibus a natura ſunt inſtructi, & ſine diſcrimine poteſtatis in hanc terram conditi. Nam & natura homines infantes producit, qui nullam ſecum poteſtatem a natura afferunt, ſed potius in poteſtate parentum naſcuntur: & terram ſine ulla dominiorum diſtinctione, & ſine certis finibus condidit, nec alii præ alio in ea quicquam attribuit, ut neutra ratione alii aliis ſint potentiores.

Falſum autem eſt, a natura eſſe ut ſtupidiores ſerviant prudentioribus. Non enim hic de rerum adminiſtratione, in qua prudentia vertitur, ſed de jure, & dominio in alium quæritur, quod infans, & furioſus quoque habere poſſunt; illi enim etſi ne quidem intellectum habeant, jus tamen idem in ſuas res, ac ſervos habent, quod alii: quia jus hoc non in prudentia conſiſtit, ſed in poteſtate utendi, & in rem ſuam convertendi; adminiſtratio autem per alium fieri poteſt: ut proinde hæc ſententia Ariſtotelis prorſus ſit explodenda. Ineptius etiam eſt, quod ſtupidiores ſaltem apti nati videantur ad ſerviendum. Hoc enim de quovis homine dici poſſet; Nec vero aptitudo jus naturæ infert. Cum ergo nec homo in hominem natura poteſtatem habeat, nec plures homines, (non magis enim natura aliquid hac de re definivit in pluribus, quam in uno homine: nec ſciri poteſt quinam præ aliis illi eſſent) ſupereſt neceſſario, ut illa poteſtas ſit penes totam ſocietatem humanam: quæ & alias jus habet in ſingula membra, cum ſingula hoc jus ſuum in ipſam ſocietatem conferant.

Cum ergo hujus rei diſpoſitio ſit penes totam ſocietatem humanam, expeditior eſt ratio tum eligendi unum, vel plures, quibus ſumma poteſtas committatur; tum ſocietatem hominum augeſcentium, & in omnes terræ partes diſſitorum, ſubdividendi in plures civitates particulares, in quibus proinde ſingulis eadem ſummæ poteſtatis eſt ratio: quæ, uti alia jura, hæreditario quoque jure, bello, & aliis modis legitimis adquiri poteſt. Et quidem illa vel erit penes unum, vel penes plures (cujus ſpecies ſunt infinitæ, duumvirorum, triumvirorum &c.) vel penes omnes: & quidem vel omnes optimates, vel omnem populum. Rejicimus ergo vulgarem triplicis ſtatus differentiam.

„ *Tertium* locum vide in *Diſſert. Proœm.* „ *X. poſ.* 13. Noſtram ſententiam expoſuimus „ in *Diſſ. proœm. XII.* §. 607. *ſeq.*

Propositio VII.

Diviſio humani generis in populos, adeoque & imperia, terrarum finibus, non hominum numero fieri debuit.

Demonstratio.

Inſignem hæc res effectum habet; adeoque maxime intereſt ſcire, quomodo illa diviſio popu-

populorum, & imperiorum facta ſit. Nos dicimus, per naturam fieri non potuiſſe, ut homines per numerum ſe diviſerint, ita ut præciſe v. g. 1000. capita civitatem conſtituerent. Nam ita numquam certum foret imperium, quia illud morte, peregrinationibus, aliisque cauſis perpetuo mutatur, adeoque nova perpetuo inſtituenda eſſet diviſio, indeque ſi de uno jus dicendum eſſet, neſciretur, an ſub illa civitate comprehendatur, an non: adeoque exlex foret. Certi igitur fines imperii ſunt ſtatuendi in ipſo territorio, ut illi, qui intra fines hujus territorii vivunt, etiam imperio ejus ſubjecti ſint.

Additio.

„ Cum late hæc propoſitio a B. Parente „ explicata ſit *in diſp. de fund. in territ. jurisd.* „ *Tit. II.* operæ pretium erit integrum titu- „ lum hic inſerere. Verba hæc ſunt:

Poteſtatem, ac jurisdictionem illam; quam ſuperiori titulo delineavimus, inhærere ipſi territorio, omnibusque ejus partibus, rebus item, ac perſonis eo comprehenſis, tralatitium eſt, atque vulgatiſſimum. Eſt nimirum ſumma, & univerſalis poteſtas humano generi a natura, & rerum arbitrio in ipſam terram univerſam, & ſingulos homines in ea exiſtentes, primum conceſſa: eaque deinde in plures ſubdiviſa civitates, & territoriorum finibus diſtincta. Quæ proinde eodem jure in ſingulis territoriis, eorumque civibus, incolis, omnibusque ibi contentis fundata eſt, ac univerſa, & indiviſa obtineret in tota terra, omnibusque in ea comprehenſis. Quælibet ergo poteſtas proprio incumbit, & inſidet quaſi territorio, ejusque finibus ita concluditur, ut extra terminos omnino deſinat, ac nulla, & magiſtratus privatus: intra terminos autem nihil inde exceptum, & ad omnes perſonas, ac res illa extenſa ſit. Nihil vero quicquam refert, per ipſas civitates jurisdictio illa exerceatur, an per eos, qui civitates repræſentant. Hinc primum omnium regulam in genere definimus: quod magiſtratus in alieno territorio nihil, quod magiſtratus eſt, agere, ſtatuere, non jus dare, non legem præſcribere, non onus injungere; in ſuo autem omnia cum in perſonas, earumque actus, tum in res, ac bona, juri convenienter poſſit: & generaliter officium commune magiſtratus, ac jus gentium, circa ea quoque, quæ alibi ſunt, vel fiunt, dummodo alteri territorio nihil præjudicet, exequi queat.

Hoc præmiſſo, Primò *certum eſt, ei poteſtati ſubeſſe* omnes, qui fixam in territorio ſedem, atque domicilium conſtituerunt: *illi enim veri ejus ſubditi, ac cives ſunt, in quos magiſtratui perpetuum territorii, cujus incolæ, & quaſi pars ſunt, jus eſt. Unde in eos durat poteſtas, etſi abſint; cum cives abſentes quoque domicilium retineant, adeoque ſubditi, ac cives maneant, quibus præcipi, ac imperari abſentibus quoque a ſuo magiſtratu poteſt; ſed & delinquunt ſi contra mandatum ſui magiſtratus ordinarii agunt, dummodo ipſis neque jus in alieno territorio concedatur, neque aliquid injungatur, quod legibus ejus territorii contrarium eſt, aut alias ejus juribus præjudicet, aut denique quod ad jus alterius territorii ſolum pertineat.*

Domicilium autem, quod aliquando neceſſitatis, uti in l. 22. §. 3. ff. ad municip., *at regulariter liberum eſt, duo requirit: habitationem ſc (habitari autem etiam per familiam poteſt; & peſſime a nonnullis ſtatuitur, perpetuo relegatum, ſi nullam revertendi ſpem habeat, domicilium amittere; aut eundem civem duarum civitatum eſſe non poſſe) & voluntatem perpetuo, non ad tempus habitandi, & figendi domicilium:* l. 20. ff. ad mun. arg. l. 78. pr. ff. de legat. 3. l. 26. ff. de capt. & poſtl. *Quæ voluntas, uti alias ſemper, declaratur vel verbis, vel re ipſa, & factis;* §. ult. verb. & quoquo modo voluntatem ſuam declarat, re, vel verbo &c. Inſt de hered. qual. & diff. l. 32. §. ult. verb quid intereſt, ſuffragio voluntatem declaret, an rebus ipſis, & factis. ff. de Legibus *Ex factis enim, ſaltem per conjecturas probabiles, voluntas colligitur; & ſolus quoque temporis lapſus quandoque ſufficit,* vid. diſp. noſtra de ſilentio. *Unde ſi quem ſtudiorum ratio, aut muneris fungendi, ac officii neceſſitas alio in loco detinet, non tamen eo ſolo domicilium ibi conſtituiſſe, & quod habuit mutaſſe videri poteſt; quia alia, quam domicilii figendi cauſa ibi degit,* arg. l. 29. §. 2. in fin. ff. de judic. *inprimis, ſi bona adhuc in patria poſſidet; alioquin in dubio videri poſſit eam deſeruiſſe:* l. 23. §. fin. ff. ad munic.

Deinde *eadem ratione certum eſt, ſub illa poteſtate quoque eſſe* omnia bona immobilia, & mobilia in territorio ejus comprehenſa, & ita ſua, ut perpetuo ibi ſint, & maneant. l. 7. §. ult. ff. in quib. cauſ. tac. l. 67. l. 86. ff. de leg. 3. *ut nihil impediat, quod forte ex commodato, vel caſu ad tempus ibi ſint; quia nihilominus, quantum ad effectus juris perpetuos, nec non ſignificationem verbi, eo loco*

ſita

Digitized by Google

ſita intelliguntur, atque dicuntur, ubi ex deſtinatione patrisfam. manſura ſunt, ut eleganter probat L. 35. §. 3. ff. de hered. inſt. d. l. 7. §. ult. d. l. 67. d. l. 86. *Uti nec impedit, quod ex poſtfacto inde auferri poſſint, quia jus perpetuum cenſetur, quod nunquam a te invito abire poteſt, licet tu ipſe id alienare poſſis.* l. 11. ff. de Reg. Jur. *& perpetuum domicilium, quod ab initio perpetua lege conſtitutum eſt, licet poſtea mutata voluntate inde recedas: quod idem denique in bonis eſt, quæ ab initio tanquam perpetuo manſura alicubi ſita ſunt*, Hartm. Piſt. obſ. 55. n. 3. & ſeq.

Hinc ſine dubio hæc poteſtas quoque extenditur ad Landſaſſios, quos vocant: quippe qui ratione cum perſonarum, tum prædiorum, ſedem in territorio fixam tenent. Differunt enim illi a civibus, & aliis ſubditis, qui domicilium in territorio habent; quod hi ſine domo, & prædiis eſſe poſſint; cum domicilium in territorio, non in ædificii, vel prædiorum proprietate, ſed in jure habitationis conſiſtat: habitari autem conductis quoque ædibus poteſt. At Landſaſſii non ſunt, niſi prædia, ac fundos in territorio poſſideant, die im Land geſeſſen ſind. *Nec tamen ſufficit, cum & cives ſint, qui hujusmodi prædia habent, nec tamen Landſaſſii vocantur: ſed in ſpecie Landſaſſii ſunt, qui latifundia quidem in territorio, ſed certi alicujus pagi, vel præfecturæ terminis non incluſa, adeoque immediate territorio ſubjecta poſſident, in quæ tamen & ipſi aliquam poteſtatem habere ſolent, uti Comitatus, & Baronatus mediati. Sed & ſi minora prædia, & intra præfecturam, quin intra limites pagi*, in den Gemarcken eines Dorffes, *ſita habeant, uti interdum quoque nobiles quidam; non tamen pagi juriſdictioni, ſed officialibus præfecturæ ſubjiciuntur: & in ſpecie dicuntur Amtſaſſii, niſi literis Principis inde exemti, & immediate Cancellariæ ex privilegio hujusmodi ſubjecti fuerint; quo caſu dicuntur* Schrifft-*vel* Canzley-Saſſen, *in quos omnes eadem poteſtas exercetur: & onera, niſi a quibusdam immunitatem in ſpecie nacti ſunt, iis imponuntur.*

Tertio *poteſtas illa extenditur quoque in* advenas, eosque, qui fixum domicilium non habent, ſed vel ad tempus commorantur, vel ſaltem tranſeunt: *quia dum ibi ſunt, intra poteſtatis illius terminos ſunt, eaque continentur. Unde ea quoque poteſtas durat ſaltem quamdiu ibi ſunt; Si enim receſſerint, non extenditur poteſtas extra territorii, in quo fundatur, terminos. In tales advenas ergo, ad tempus ibi ſubſiſtentes, nec jus perpetuum ſtatui, nec onera ipſis perpetuo imponi poſſunt, ſed temporaria tantum, ac talia, quæ diſceſſum eorum non longius morantur, quam ibi commorandi animus fuit. Quicquid autem interea temporis ab ipſis agitur, id poteſtate quoque ejus, qui territorio præeſt, continetur: quia dum agunt, v. gr. contrahunt, vel delinquunt, ſub ea poteſtate ſunt.*

Aliud autem eſt in advenis tranſeuntibus, *quibus imponi onera nullo modo poſſunt, cum liber tranſitus jure Gentium debeatur, qui proinde oneribus impoſitis impediri nequit. At ex facto ſuo, ſi quid in tranſitu forte contraxerunt, vel deliquerunt, conveniri, & detineri poſſunt: illud enim ſub poteſtate ejus territorii continetur, eaque inde fundari poteſt.*

Quarto, *par iterum ratio eſt* in bonis, quæ caſu, & ad tempus ſaltem poſita ſunt in territorio: *in ea enim bona temporarium jus eſt, nec ultra obtinet, quam ibi res ſitæ ſunt. Interea igitur de illis diſponere magiſtratus poteſt donec ibi ſunt, dummodo non impediatur diſceſſus, nec præjudicium, ſeu effectus diſpoſitionis poſt diſceſſum quoque duret. Cum enim temporaria tantum loci poteſtas ſit in tales res, non poteſt perpetuum onus, aut perpetui juris effectus conſtitui, ſed momentaria duntaxat diſpoſitio fieri. Si autem res tantum prænavigent, aut transvehantur, ex aliis cauſis, quam perſonæ tranſeuntes, detineri non poſſunt: cum liber tranſitus Jure Gentium non minus ad res, quam ad perſonas pertineat.*

Idem jus eſt in omnes feras, aliaque ἀδέσποτα, *quæ, & quamdiu territorii finibus circumſcribuntur. Etſi enim apud Græcia, & Italiæ gentes, quæ fere populares erant, privatis occupantibus, & invenientibus ea ceſſerint: indeque pro gentium jure, quod ſecundarium dicitur, id habitum fuerit; naturalis tamen ratio omnia territorio, ejuſque Principi addicit, quæ in privatos non ſunt diſtributa: quod jus hodie reductum eſt.*

Quinto, *competit illi poteſtati jus* in Legatos, eorumque comites, & bona. *Etſi enim jure gentium violari non poſſint; conveniri tamen jure poſſint, & ceſſant in eos jura belli, non autem jura pacis: ita ut pro hoſtibus habendi quidem non ſint, at pro advenis tamen. Scilicet jus gentium in legatis id ſaltem reſtituit, quod jus belli abſtulerat, nimirum ne lædi poſſint. Et cum jus illud ſanctos, &*

 invio-

inviolabiles duntaxat Legatos præſtet, ſancti demum videntur qui ab injuriis defenſi ſunt. l. 8. princ. ff. de Rer. div. *Nec violari dicuntur, contra quos jure agitur: crimen enim qui vindicat, non violat jus, ſed implet. Hoſtilem itaque violentiam hoc jus gentium prohibet, non legitimam juris executionem; Et ſecuritatem præſtat, non impunitatem, quam conſtituere non ſanctitas, non inviolabilitas foret, ſed profanitas. Atque hoc apud veteres dubium nunquam fuit, nec jus illud gentium unquam contra juris executionem, ſed ſolum contra injurias allegatum, uti ex auctoritatibus patet, quas ipſe Grotius* Lib. 2. de J. B. & P. cap. 18. §. 1. in not. *exhibet, etſi ex frivolis ille rationibus male diſſentiat. Hoc graviter Cicero contra Verrem legatum Romanorum, a Lampſacenis, quod virgini vim afferre pararet: domi ſuæ oppugnatum,* in Orat. VI. ſeu Verrin. II. cap. 2. de Legat. *hoc Quinctilianus integra declamatione XII. pro civibus contra Legatum late, eleganterque propugnat. Ita Romani de Tarquiniorum legatis decrevere:* Meritos eos, ut hoſtium loco eſſent; *& mera gratiæ datum fuit, quod jus gentium (id eſt ſecuritas, quæ jure gentium conſtituta eſt) ipſis indultum fuerit.* Liv. l. 2. c. 4. in fin. *Idem concluſum fuit a JCtis Anglicanis in cauſa Legati Hiſpanici Mendozæ, qui in Eliſabetham Angliæ Reginam impie machinatus fuerat,* Cambden. ſub an. 1584. *ubi antiqua ſeveritate ferro, & igne perſequendum fuiſſe ſcribit. Et licet Albericus Gentilis cum Hottomanno de eodem facto conſultus, hunc legatum a capitis ſupplicio abſolvendum duxerit, id tamen ex ea ratione cenſuit, quod nunquam ſcelus perpetraverat:* Alb. Gent. lib. 2. de Legat. c. 8. *quæ ratio nulla eſt. Dimiſit itaque Regina hominem, non juris neceſſitate, ſed ex animi generoſitate. Qua non æque ſed ſuo jure poſtea uſus Oliverius Cromwell, Legati Luſitani fratrem, & comitem, ejusque famulum, homicidii privati reos, condemnatosque* die 20. *Jul.* 1654. *morte publice mulctavit. Plura ſumtarum a Legatis pœnarum exempla referunt* Bodin. lib. 5. de Republ. c. 6. in pr. Arum. diſc. ad A. B. 1. theſ. 21. Zouch. diſſert. de Leg. delinq. cap. 6.

Nihil autem futilius eſt, quam in contrarium allegare exempla quorundam, qui legatos delinquentes dimiſerunt; quaſi vero neceſſarium eſſet illos punire, quod arbitrarium eſt domino territorii, qui ipſe punire legatum poteſt, vel Principi ipſius puniendum remittere. Quod poſterius non mirum, ſi ſæpius quoque fiat. Satius enim, ac honeſtius putabit Princeps in honorem alterius Principis, cujus vices, dignitatemque Legatus gerit, & ad amicitiam ejus magis conciliandam, ſæpe quoque pro præſenti rerum ſuarum conditione, ac ſtatu, quin ad generoſitatis quoque gloriam, & lenitatis famam, ultro potius reum remittere, quam impii hominis morte periculoſam vindictam explere: etſi jure ad remiſſionem hanc non teneatur.

Quin ſexto *ipſe quoque* Princeps *in alieno territorio privatus eſt.* Knich. de jur. territ. cap. 4. n. 4. Alciat. in cap. 1. n. 17. X. de Off. ord. *Equidem non quærimus jam, quid decorum, honeſtumque, ſed quid præciſe juris ſit. Et omnino præmonemus, e dignitate ſummorum Principum videri, ut ultro quidem, & in venerationem principalis faſtigii, Principibus peregrinis, & hoſpitibus indulgeant, & hoſpitalitatis, comitatisque officiis potius, quam rigidæ poteſtatis in eos affectatione certent; ſed totum hoc humanitatis eſt, magnaque cum generoſitatis laude conjunctum.*

Verum, ſi non humanitate, ſed jure ſuo uti velint, quid poteſtatis habeant, quæritur? Duo autem ejus quæſtionis membra ſunt: Primum, an Princeps in alterius territorio exiſtens, invito ejus domino exercere poteſtatem in proprios ſuos comites, & miniſtros poſſit? Deinde, an ipſe quoque teneatur agnoſcere poteſtatem ejus territorii? Utrumque membrum eadem ratione deciditur; quod Principis poteſtas intra territorii ſui fines concluſa, adeoque extra eos ipſe privatus ſit, qui poteſtatem in alios exercere alibi nequit. Vice verſa autem illius territorii dominus poteſtatem in omnibus, quæ ejus finibus continentur, habet: adeoque & in Principes, qui in eo morantur. Quod nemo quoque diffiteri poterit, ſi cogitet, quod Princeps ne quidem ſi in ſuo territorio ſit, civem ſuum ex alieno territorio abducere, vel citare, nedum miſſis apparitoribus occidere poſſit; ſed ſi faciat, id pro immani violatione territorii habeatur. Si ergo Princeps in proprio territorio, in quo plus juris habet, exiſtens, non poteſt actum juriſdictionis in alieno exercere, nedum id poterit exiſtens ipſe in alieno, in quo nihil juris, & poteſtatis habet. Certum enim eſt, eum extra territorium ſuum jus dicere, ac ſtatuere. Certum item, notumque eſt, ſpeciem ſervitutis eſſe ſi privatus teneatur pati aliquid in ſuo fieri ab alio: l. 13. ff. comm. præd. l. 13. §. ult. ff.

de

de injur. l. 15. §. ult. ff. de ſervit. *nedum ſi Rex, aut Princeps. Quin & certum eſt, ſolum Regem in ſuo regno jus ſupplicii habere, ac dare poſſe. Denique illuſtria, & recentia utriusque membri exempla ſunt, quibus & factum Principum pœnas in ſuos in alieno regno ſtatuentium maximopere improbatum, & ex regibus quoque in alieno morantibus ſupplicium ſumptum fuerit; Verum id nunc mittimus. Nec movet, quod ridiculum cenſeatur, alieno permitti arbitrio, quæ ſalva dignitate negligi non poſſunt. Nam pœna vel differri poteſt, vel ſalva quoque dignitate a Principe loci ſtatui. Haud facile quoque, ut diximus, denegabit ei arbitrium hoc Princeps rite requiſitus, inprimis urgente aliqua neceſſitate.*

Septimo, *extenditur poteſtas iſta, ex eodem principio*, in ipſos Principis cognatos, uti fratres, filios, uxores, & matrem quoque: *quanquam in honorem ſanguinis, & intuitu pietatis, conveniat reverenter eos habere, nec facile in eos aliquid durius, inprimis in matrem, ſtatuere; ſemper enim probe diſcernendum in rege eſt jus poteſtatis, & id, quod decorum, laudabile, humanum, ipſique eximium eſt. Idem in patre erit ſi privatus eſt, cum* aliud *ſit poteſtas domeſtica, cujus ratione filius potius parentibus obſequium præſtat:* aliud *poteſtas politica, cujus contemplatione non filius, ſed Rex eſt, & patria poteſtas ceſſat. Exempla eorum, qui in ſuos poteſtatem exercuerunt, paſſim obvia ſunt in Conſtantino M., Ottone III. Imp., Henrico Angliæ Rege, Manlio &c.*

Eadem poteſtas [illegible] octavo, *quoque extenditur* ad exerci[illegible] inos, eorumque Duces, *qui in a*[illegible]*territorio, vel confœderato morantur: nam ſi in hoſtili ſolo degunt, jure belli, & armorum, poteſtatem ſibi in eo arrogant. An idem, ſi exercitus ſaltim territorium transeat? Videtur quod non; ſed quod Duci exercitus exercitium poteſtatis in militem, dum tranſit, integrum ſit: quia jus tranſeundi ex jure gentium ſibi vindicare exercitus poteſt. Verum ille tranſitus non tollit poteſtatem territorii. Unde & transeundi leges dari, ac temperari a Principe, & officialibus territorii poſſunt, ac ſolent.*

Sane quantum ad ipſum imperium militare, cum illud diſtinctum plane, diverſumque ſit a poteſtate territorii, neque in territorium, ſed in ſolas perſonas, & milites competat, & cum ipſo exercitu ambulet, neque commode tranſire exercitus poſſet ſoluto imperio militari; hinc dicimus illud durare, ac Ducibus competere tanquam neceſſarium tranſitus, & juris gentium conſequens: cum jure conceſſo omnia conceſſa intelligantur, ſine quibus commode explicari illud nequit. l. 1. §. 1. & ſeqq. ff. ſi uſusf. pet. l. 2. ff. de jurisd. arg. l. 2. §. 2. ff. ſi ſerv. vind. l 10. ff. de. ſerv. urb. *Nec excipere neceſſe eſt, ſi quid aliter inter eos convenit: Id enim ſervandum eſſe conſtat.*

Hinc denique, nono, *indubitato conſtat, ſub eadem poteſtate contineri* Clericos omnes, qui in territorio ſubſiſtunt, aut per illud tranſeunt. *Illud enim immota, & tot ſingularium inductione firmata hactenus regula tradita demonſtrat, a qua exemtio nullo jure doceri poteſt. Quin brevibus, præter jam dicta, oſtendemus, ſententiam iſtam, Clericos ſacratiſſimæ huic poteſtati non ſubjici, ſed magis præeſſe, omni juri, naturali, divino veteri, ac novo, Gentium, civili, Canonico, Conſiliis, veteris eccleſiæ ſtatutis, omnium fere Europæ populorum decretis, praxi eccleſiæ ſub Impp. Romanis, Græcis, Germanis, & Regibus Italiæ Chriſtianis, legibus imperii Comitialibus, ſummorum inter Pontificios virorum ſententiæ, paci, & bono publico generis humani, & ſanæ denique rationi directo contrariam eſſe, ut per ſingulas ſpecies paucis patebit.*

Jure naturali *ſummum imperium, ac dominium in univerſam hanc terram, ſingulosque homines, datum eſt generi humano. Hoc in medio terræ, quaſi in proprio domicilio, cum abſoluta, & a nemine impedita poteſtate poſitum; ipſique id jus confirmatum fuit ipſa Creatoris lege, ac voce in ſacris expreſſa:* Dominamini univerſæ terræ. *Ea vox generi, non ſingulis dicta, nec privatum jus, ſed omne complexa eſt. Sed & naturale id eſt cuivis ſocietati liberæ, ut jus in omnia membra, ſociosque habeat: nedum primævæ illi, & univerſali omnium hominum. Denique cum ſupremum in terram, & ſingulos homines, imperium a natura non uni præ aliis datum fuerit; (cui enim?) toti illud, & omnibus competere neceſſium eſt. Nulli igitur hominum (adeoque ne Clerici) a ſummo hoc humani generis jure, ac poteſtate exemti ſunt; nec ratio ulla naturalis dari poterit, quæ eos eximat. Atqui hæc ipſa poteſtas univerſalis eſt, quæ diviſim per territoria exercetur; Nam & tota hominum ſocietas, & omne jus ejus in plures civitates diviſum eſt, quarum quæque intra fines ſui territorii, atque ita omnes in univerſam terram, ſummum jus, & poteſtatem*

humani generis exercent : atque adeo in quolibet territorio hæc ſumma poteſtas ita ineſt, ut ne ipſi quidem humano generi aliquid juris in territorium hujusmodi liberum ſuperſit, ſed hoc non minus immediate a Deo dependeat, neminemque præter Deum ſuperiorem agnoſcat, ac ipſa univerſalis illa humanæ ſocietatis. Adeo hæc nihil aliud eſt, quam ſingulorum territoriorum, in quæ humana ſocietas diviſa eſt, poteſtas civilis ; ſive ea per ipſam civitatem, ſive qui eam repræſentat, Principem, exerceatur. Unde non magis Clerici ab hoc territorii, quam ab ipſius humanæ ſocietatis jure exemti eſſe poſſunt.

Jure divino veteri *Clericos huic poteſtati ſubjectos fuiſſe, & Aaronem ſummi ſacerdotii leges a Moſe accepiſſe, ex Levitico paſſim ; item a Moſe in id, quod peccarint ſacerdotes, animadverſum fuiſſe.* Levit. X. v. 6. 7. 16. & ſeq. Exod. XXXII. v. 21. 22. *& Aaronem ſubducere ejus poteſtati ſe volentem, ipſius Dei judicio ſubjectum ei fuiſſe, ex* Num. XII. *palam eſt. Sic Regibus Hebræorum ſummos Pontifices ſubditos fuiſſe, conſtat ex hiſtoria Saulis, coram quo tota Pontificum domus cauſam inſtructæ Davidis fugæ dixit,* 1. Sam. XXII. v. 11. ſeq. *Davidis ſummos Pontifices binos conſtituentis,* 1. Chron. XXIV. v. 2. *qui ipſi ad nutum paruere cum fugeret filium,* 2. Sam. XV. v. 24. ſeq. *Salomonis, cum Abjatharem ſummum Pontificem mortis reum judicaret, & ſupplicii gratia facta ab officio eum removeret, aliumque ei ſubſtitueret,* 1. Reg. II. v. 26. & ſeq. *Hiskiæ, ex cujus arbitrio, ac juſſu, Pontifices cultum divinum inſtituerunt,* 2. Chron. II. 9. &c. *Quod poſt Davidem* (vid. 1. Chron. 15. & 16.) *omnes quoque pii Judæorum Reges egere. Idem imperium in Pontifices, & Clericos Nehemias quoque habuit,* Nehem. XIII. v. 4. & ſeq. & v. 28. ſeq. *uti & ab Herode ſummi Pontifices creati, remotique ſunt.* Joſeph. lib. 15. antiq. c. 3. & 12. *ubi addit Joſephus, removeri ſummos Pontifices non ſolere : quod intelligendum eſt, ſine cauſa, uti Herodes fecerat ; ex cauſa enim criminis removeri eos a Regibus potuiſſe, & ſolere, exemplo Salomonis modo allegato patet. Hoc jus Regum in ſacra perſpicue quoque probat* Cunæus de Rep. Hebr. lib. 1 c. 14. *& inter alia ait :* Quemadmodum NB. præfectura ſacrorum, ſummaque poteſtas, & judicium ad Reges pertinuit, ita NB. miniſterium, curatioque earum rerum ad Levitas, hoc eſt, ad Pontificem, ſacerdotesque. *Deinde hæc ipſius Maimonidis allegat propria verba :* Sancitum fuit, uti Pontifex maximus Regem veneraretur, & locum illi ſuum ad ſedendum cederet, atque ipſe ſtaret, ſi quando veniret ad eum Rex. *Et mox ex eodem Maimonide :* Præterea tanta Regis dignitas eſt, ut vel ipſe vates, quoties ei adeſt, in terram humiliter ſubmittat : quippe ſcriptum eſt, Nathanem Prophetam veniſſe coram Rege, & ſpecie honoris prono ore procubuiſſe in humum &c. *Ita Pontifices a Synedrio, ſummo illo Regum conſilio politico, damnari potuiſſe, poſt alios* Maimonides *teſtatur apud* Schikard. de jur. Reg. Hebr. cap. 1 Theor. 2. *Denique hoc jus divinum Principibus omnem in terra judicandi poteſtatem ſuo nomine dedit, eosque (non vero Clericos)* Deos *dixit, & quaſi ſuos vicarios fecit,* Pſ. LXXXII. 1, & 6. verb Dixi, (*Principibus ſcil. v.* 1. Dii eſtis. Exod. XXI. v. 6. & XXII. v. 8. 9. Sam. XXXIII. v. 13.

De jure divino novo, *Clericos civili poteſtati ſubeſſe debere, docet Apoſtolus ille gentium, & præcipit, ut omnis anima, (a qua voce excludi non poſſunt Clerici) poteſtati ſeculari, cui gladius commiſſus, cenſusque in ſubjectionis ſignum debitus dicitur, ſubjecta ſit,* Rom. XIII. v. 1. uſque ad verſ. 7. Tit. III. v. 1. *Quin imo idem* Apoſtolus, 2. Corinth. I. verſ. ult. *ut caveret ne vel ſuſpicio arrogandæ alicujus poteſtatis ex eo oriretur, quod dixerat ſe peperciſſe Corinthiis ; ſtatim conteſtatur, quod dictum id nolit, ut ipſis imperaturus, ſed ut ipſorum* συνεργὸς *adjutor, & adminiſter.* Petri *quoque Apoſtoli doctrina nihil clarius eſt, docentis,* 1. *quod omnis anima humanæ poteſtati,* ἀνθρωπίνῃ κτίσει, *ſubdita eſſe debeat, ſive Regi, ſive officialibus ejus* 1. Petr. II. v. 13. & 14. 2. *Quod hæc ſit Dei voluntas* ibid. verſ. 15. 3. *Quod Regis (non Pontificis) ſit ſumma poteſtas.* d. v. 13.

Nec refutari meretur quod in c. 6. X. d. Major. *excipitur.* Ita & ſervis ſubjectos fore ſacerdotes, cum & ſervi ſint ἀνθρωπίνῃ κτίσει. *Nam additur ſtatim (quod Papa omittit)* ſive κτίσις illa Rex ſit, ſive alii magiſtratus. *Voce ergo illa intelligitur creatio in Regem, vel alium magiſtratum, non in ſervum : & ita quoque in ipſo jure canonico id explicatur in iis, quæ ſubjiciuntur* c. 28. cauſ. IX. q. 1. *Nec reliqua, quæ* d. c. 6. *dicuntur, relatu, aut refutatu digna ſunt. Sed & expreſſe idem Petrus omne imperium in gregem clericis prohibet in* 1. Pet. VIII. v. 2. & 3. *Apoſtolos denique, ac Servatorem ipſum, ſine ulla contradictione ſe ſubmiſiſſe ſeculari poteſtati,*

Digitized by Google

poteſtati, ſatis conſtat. Id ſane ipſi Canones teſtantur in c. ſi tributum 27. & c. 28. cauſ. IX. qu. 1., *ubi poſtquam aſſertum fuerat, magnum ſubjectionis documentum eſſe ſolutionem cenſus, additur*: Si cenſum Dei filius ſolvit, quis tu tantus es, qui non putes eſſe ſolvendum? *Poſt eam rationem quid opus eſt allegationibus aliis?*

Jure gentium *quoque Clericorum illa* ἀναρχία *prodigii inſtar, & inauditum inter gentes eſt, aliquod hominum genus eſſe, quod civili imperio jure non ſubjiciatur, nedum quod in ſummas terrarum poteſtates arrogare ſibi poteſtatem auſum fuerit; quodque pervagari orbem terrarum poſſit, nec tamen ullius loci magiſtratum agnoſcere teneatur. Gentilium utique ſacerdotes ſub poteſtate ſeculari fuiſſe, nunquam dubitatum eſt.* De Ægyptiis (*quos primos ſacerdotum, & ſacrificiorum Auctores* Herodotus lib. 2. c. 2. *laudat*) *eorumque ſacerdotibus refert* Diodorus, *quod cives ſuos diſtinxerint in ſacerdotes, milites, & operarios*, Bodin. lib. 3. d. Republ. cap. 8. De Hebræis *jam conſtat ex* §. 17., Macedones, *& variarum gentium Principes, qui Alexandrum Magnum comitabantur, dementem eum factum putarunt, ob honorem, quem ſummo Judæorum Pontifici Jaddoni exhibuit; & ſummopere id improbarunt; ipſeque Rex teſtatus eſt, non Pontifici id factum, ſed Deo, qui ſibi apparuiſſet ſub veſtis illius imagine*, Joſeph. antiq. II. cap. 8. *Quicquid autem ſit de fide hujus narrationis, at gentium tamen uſus, & quam prodigioſum, incognitumque ipſis fuerit Pontificem honorari a Regibus, nedum poteſtatem in eos habere, ſatis inde oſtenditur. De* Græcis *patet, quod ſingulæ fere eorum civitates, ac populi, varia ſibi ipſis ſacra conſtituerint, iisque ex civibus ſuis aliquem ſacrificum præfecerint; de quibus vid.* Jonſton. de feſt. Græc. *Quapropter & Romani ſacra græca per Græcos cives, ſua autem, & civium ſuorum per Romanos fieri curarunt*, Cic. orat. pro Corn. Balb. *Ita legibus XII. tabb. quæ a Græcis petitæ ſunt, ſacerdotum officia, ſacrorum jura, feriæ, & ſimilia definita fuere.* Cic. 2. de legib. Fragm. leg. 12. tabb. lib. 1. *De ipſis* Romanis *res nota eſt. Livius Pontificem maximum primo a Numa Pompilio Rege, & quidem ideo conſtitutum, ait, ne Reges ipſi ſacrorum miniſterio a bellis impedirentur.* Liv. lib. 1. hiſt. c. 20. *Et lis, quæ inter Pontificem maximum, & Flaminem Quirinalem interceſſit de cauſa religionis, primum in Senatu coram Tiberio acta, & ultro Pontificum ſententia arceſſita fuit.* Tacit. lib. 3. Annal. Adde Feneſtell. & Pompon. Læt. de ſacerdot. Rom. *Et de* aliis *gentibus* Cæſ. lib. 6. de bell. Gall. Berthault. in Floro Gall. Lib. 1. cap. 4. Germanos *nulla ſacrificia habuiſſe, refert* Cæſar d. lib. 6. *Sacerdotes tamen fuiſſe memorat* Tacit. de morib. German.; *ſed qui inter proceres Franciæ habiti, & pars Senatus, miniſtrique ſilentii injungendi in curiis fuere:* Tacit. dict. loc. cap. 2. Trithem. in annal. paſſim. *Denique ſumma, quæ inter gentes unquam fuiſſe legitur, ſacerdotum dignitas ea fuit, quod ſecundum a Rege locum aliquando obtinuerint: uti de Tyrio ſacerdote Herculis proditum eſt; nullibi autem, quod a ſumma poteſtate civili exempti fuerint. Quod non minus.*

Juri civili *contrarium eſt, quo ſacerdotes, & ſacra ſunt pars juris publici, quod ad ſtatum reipubl. pertinet*, §. ult. inſt. de juſt. & jur. l. 1. §. 2. ff. eod. *Sed & innumerabiles in eodem jure leges ab Impp. latæ ſunt de ipſa religione, ejusque doctrina, & cultu, de Eccleſiis, Epiſcopis, Clericis, Hæreticis &c., quæ continentur in 13. prioribus titulis libri I. Codicis, & Novellis quam plurimis. Ita Impp. eccleſiis quandoque capitationes, angarias, parangariasque impoſuerunt; quandoque immunitatem conceſſerunt;* Conf. l. 5. l. 7. l. 8. l. 11. C. SS. Eccleſ. l. 2. § 3. l. 3. l. 6. C. de Epiſc. & Cler. l. 2. C. de præp. ſacr. cub. l. 3. C. de Silentiar. Auth. Item nulla. C. de Epiſc. & Cler. quæ Friderici eſt &c. *legis formam, ac modum præſcripſere Epiſcoporum: ac Clericorum teſtamentis, contractibus, bonis, officiis, delictis, pœnis, & omnibus eorum juribus*, l 13. l. 14. l. 15. & multis ſeqq. C. de SS. Eccleſ. l. 7. l. 8. l. 9. & plurim. ſeq. C. de Epiſc. & Cleric. & per Auth. ibi ſubjectas. *Quinimo expreſſe omnes Epiſcopos, Clericos, & Monachos urbis regiæ judicio præfecti Prætorio ſubjecere* in l. 33. §. 1. C. de Epiſc. & Cleric. *ita ut privilegii loco id quoque a Clericis habitum fuerit, ne traherentur ad inferiora tribunalia. Accedit, quod de legibus 12. tabb., quibus omnia ſacrorum jura definita, §. præced. diximus. Ut certiſſimum ſit, plenisſimam diſpoſitionem de omnibus rebus, ac perſonis eccleſiaſticis fuiſſe penes Imperatores.* Add. l. 17. pr. mun. & hon. l. 8. pr. de vacat. mun.

Jure Canonico *ipſo non minus ſevere idem ſtatutum eſt, ne Clerici ab hac poteſtate ſeculari*

vi exemti ſint. Quod patet ex c. Valentinus 13. diſt. 63., *qui Canon deſumtus eſt ex* Hiſt. Eccleſ. Theodor. lib. 4. c. 6., *niſi quod vox* neceſſario *male applicetur. Ita enim textus habet* : ϗ τὰς παρ' ἐκείνου γινομένους ἐλέγχους· ἀνθρώπους γὰρ ὄντας ϗ προσπταίειν ἀνάγκη ὡς ἰατρικὴν ἀσπαζώμεθα θεραπείαν. *id eſt* : Et illius (*Epiſcopi eligendi*) monita; cum homines nos exiſtentes labi quoque neceſſe ſit, veluti curantis medicinam recipiamus : *Non vero dicitur, medicinam illam neceſſario ſuſcipere Imperatorem. Ibi igitur Imperator, mortuo Mediolanenſi Antiſtite, Epiſcopos evocat, alium Epiſcopum eligere jubet, atque ut dignum eligant vel ideo monet, quod & ipſe, ſi ut homo peccet, ejus, ceu medici, correctioni ultro ſe ſubmittere velit. Uti eodem modo Imperatores paſſim in jure ſeculari dicere ſolent : etſi legibus ſoluti ſint, ultro tamen ſe legibus vivere, & principatum quoque iis ſubmittere. Indubitum igitur eſt, Epiſcopos hos ſub poteſtate Imperatoris fuiſſe, in quos ipſe citandi, jubendique, & modum electionis præſcribendi jus habuit. Quod & agnoverunt Epiſcopi, & petierunt*, ut Imperator, quem vellet, ediceret; *qui vero ipſit illud injunxit. Denique electo, ut medico, qui ultro accerſitur, non ut judici ſe pariturum. Summæ enim poteſtates etſi nemini niſi Deo immediate ſubjecta ſint; ultro tamen ſuis curiis, ac dicaſteriis, legibuſque a ſe latis, & animarum curatoribus a ſe conſtitutis, ſe, vel cauſas ſuas generoſe committunt. Pro hac doctrina Canon quoque expreſſus eſt in* c. Sacerdotibus 41. cauſ. IX. q. 1. *ubi petit Pontifex*, ut Imperator ex terrena poteſtate ita dominetur ſacerdotibus, ut propter eum, cujus ſervi ſunt, debitam etiam reverentiam impendat. *Et in* c. ſi quis 45. ead. quæſt. 1. *clerici palam, cum in civilibus, tum in criminalibus ſubjiciuntur ſeculari judici. In* c. ſi tributum 27. d. q. 1. *manifeſte dicitur* : ſi tributum petit Imperator, non negamus; agri eccleſiæ ſolvunt tributum. *Atqui illud certum ſignum eſſe ſubjectionis, docet Paulus* Rom. XIII. verſ. 6. *docet Servator, cum ex eo quæreretur, an Cæſari cenſus eſſet dandus : docet denique, & ſubjectionem Clericorum acriter inculcat* capit. 28. d. qu. 1. *cujus verba ſunt* : Magnum eſt, & ſpirituale documentum, quo chriſtiani viri ſublimioribus poteſtatibus docentur debere eſſe ſubjecti; ne quis conſtitutionem terreni regis putet eſſe ſolvendam. Si enim cenſum Dei filius ſolvit, quis tu tantus es, qui non putas eſſe ſolvendum? *Eadem ſubjectio oſtenditur ex* c. 9. ead. diſt. 63., *ubi ex voluntate ſereniſſimi Principis ad ſacerdotium accerſiti dicuntur. Et ex* c. principali 15. ead. diſtinct., *ubi dicitur*, ſacram, id eſt, epiſtolam clementiſſimi Principis præcepiſſe, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum fieri debere. *Idem ex* c. 16. eod., *ubi Pontifex rogat Impp. Lotharium, & Ludovicum*, dignentur eccleſiam Reatinam Diacono dare. *Idem ex* c. ſeq., *ubi Pontifex ait* : Imperatorem, & Auguſtam, per litteras ipſi dixiſſe, quod debeat Epiſcopum facere, & ſe feciſſe. *Item in* c. 17. ead. diſt. *Pontifex rogatus a Comite loci*, ut Epiſcopum electum ordinaret, *ſe excuſat*, quod ſine Imperatoris conſenſu id non auſit, ne Auguſtalis animus duriſſime id percipiat : *& monet*, ut licentiam ab Imperatore, (*ut priſca conſuetudo dictat*) obtineat. *Sic in* c. Agathori ead. diſt. *dicitur*, quod ſecundum antiquam conſuetudinem cum Principis ſcientia, & juſſione debeat ordinatio Pontificis pervenire *In c.* 24. ead. diſt. *Pontifex Principem per litteras certiorem reddit*, quod vetuerit Epiſcopum male electum adminiſtrare, donec a ſereniſſimis Dominis cognoverit, ſi hoc fieri ipſi juſſiſſent. *Idem probatur ex* c. 25. ead., *ubi Principis poteſtas circa Pontificem, & alios præſides in Concilio Toletano aſſeritur exemplis B. Ambroſii, quod jam allegavimus, & B. Gregorii; adeoque non demum ex conceſſione, quæ Carolo Magno facta dicitur, cæpit. Et ex* c. 30. ead., *ubi a Ludovico conceſſa Pontifici dicitur Roma, & pars Italiæ; Populo Romano autem certa lege poteſtas ordinandi Pontificem. Habuit igitur Imperator poteſtatem in Pontificem, & clericatum juxta canones, & dum ſolam Pontificis electionem juxta* d. c. 39. (*quod nunc in medio relinquimus*) *tranſtulit, ſequitur, quod omnem reliquam poteſtatem, cum in Pontificem, excepta electione, tum abſolutam in reliquos clericos retinuerit. Licet autem a Pontifice quoque primum conceſſa dicatur Imperatoribus electio, & inveſtitura Epiſcoporum* (*quod tamen, ut ex Concilio Toletano allegavimus, ſecus eſt*) *ea utique conceſſa iis eſt ut ſuperioribus, adeoque ſuperioritas iis jam competiit dato jure eligendi.*

Jure quoque, & Decretis Conciliorum, *Epiſcopos, & Clericos ſub ſeculari poteſtate fuiſſe, partim ex textibus* §. præced. [*quorum pars ex Conciliis deſumta*] *partim aliis patet. Omnium inſtar eſſe poterit locus ex Con-*

cilio

cilio Turonenſi, quod ſub Carolo M. anno 813. *habitum fuit: ubi ita ipſi Epiſcopi loquuntur:* Primo omnium admonuimus generaliter cunctos, qui noſtro conventui interfuere, ut obedientes ſint Domino excellentiſſimo Imperatori noſtro: & fidem, quam ei promiſſam habent, inviolabiliter conſervare ſtudeant. Lehm. Chron. 2. cap. 41. circa princ. *Ubi quoque refert formulam juramenti, quam præſtare Clerici ſolebant. Fuit igitur tota Synodus, omniaque ejus membra in poteſtate, & obſequio Imperatoris, ipſique fidelitatem juraverunt. In primis vero Conciliis quæſtio hæc ne quidem occurrit, quia eo tempore Epiſcoporum munus intra ſolos docendi, & ritus ſacros adminiſtrandi limites conſtitit, nec ullam poteſtatem abſque juſſu Impp. ſibi arrogarunt, aut horum jus in concilia, & Epiſcopos, in dubium unquam vocarunt: uti ex hiſtoria eccleſiaſtica, & aliis plus ſatis liquet.*

Atque inde etiam conſtat, quod ex inſtitutis, & uſu veteris eccleſiæ Epiſcopi ſub Principibus fuerint. Quin non Carolo demum a Pontifice id conceſſum fuiſſe; ſed diu ante, & diu poſt Carolum hanc poteſtatem Imperatoribus, ac Regibus Græcorum, & Francorum competiiſſe, plurimis exemplis ex Hincmaro, Greg. Turonenſi, Baronio, legibus Bavaricis, *aliisque quam plurimis luculenter oſtendit* Lehm. d. l. 2. cap. tot. & lib. 3. cap. 24. per tot. *Quibus inprimis addo teſtimonium magni illius Canoniſtæ juxta, ac ſummi Pontificis Innocentii IV., cujus in* c. ſi quis 2. n. 1. X. de Majorit. *hæc ſunt verba:* Sed quæres, quis exemit Clericos de jure Imperatoris, cum prius ei ſubeſſent. *En ipſum ſummum Pontificem, qui ſubjectionem Clericorum, non dicam, aſſerit, ſed tanquam indubiam ſupponit. Nec reſpondere ibi certi aliquid poteſt, ſed per tres reſponſiones fluctuatur. Adde & ea, quæ dicemus* infra §. 30. *Imo & Principibus quibuſdam Germaniæ poteſtatem olim in Eccleſiaſticis, & in Clericos competiiſſe, patet exemplo Ducis Bavariæ, qui ab Henrico Aucupe ea lege pacem accepit, ut retineret antiquo ſibi competentes inveſtituras Epiſcoporum ſui Ducatus*, Hiſt. eccl. p. 3. lib. 8. c. 12. *& Guntzonis Præſidis Alemannici ſub Sigeberto Auſtraſiorum Rege, apud* Lehman. Lib. 1. C. 16.

Decretis *quoque*, & conſtitutionibus *omnium Europæ fere populorum rejecta, devotaque eſt pontificia hæc poteſtas. In imperio noſtro publicatum eſt hujusmodi decretum anno* 1338. *quo læſæ majeſtatis crimen incurriſſe, & feloniæ reus ſtatuitur, juribus ſuis omnibus ipſo jure privatur, & corpore, ac rebus proſcribitur, quisquis pontificiam hanc poteſtatem aſſerere in imperio auſus fuerit. Integer decreti tenor extat* apud Lehm. Chron. lib. 7. cap. 17. Gold. Tom. un. imper. ad an. 1338. *Etſi verò* Onuphr. de Com. imp. c. 12. in fin. *antiquatum non longe poſt fuiſſe dicat; id tamen fictum, falſumque eſſe conſtat. Simile decretum factum fuit in Gallia ſub Philippo IV., apud eundem* Lehman. d. l. 7. cap. 10. *Aliud idem in Hiſpania ſub Carolo V.*, Thuan. ad ann. 1321. *Simile denique etiam in Anglia ſub Henrico VIII.*, Paul. Jov. Hiſtor. lib. 35.

De uſu Eccleſiæ *ſub Imperatoribus quibuslibet, & horum in illam poteſtate, longum eſſet omnia referre, cum tota hiſtoria eccleſiaſtica id loquatur. Sub Romanis, & gentilibus Imperatoribus Epiſcopos Romanos privatos fuiſſe, nullamque poteſtatem habuiſſe, nemo, opinor, negabit. Græcos vero Imperatores quoque plenariam poteſtatem exercuiſſe in Romanum, reliquoſque Epiſcopos, Clericos, & Eccleſiam, oſtendunt leges illæ de doctrina ipſa, omnique jure eccleſiaſtico; & ſpecialiter de perſonis, officio, poteſtate, juribus, beneficiis, rebus &c. latæ, quæ & in codice Theodoſiano, & Juſtinianæo, præſertim tredecim libri primi titulis integris comprehenſæ, hodieque partem juris communis faciunt. Quis vero ferret Baronii frontem, qui alicubi ſimulat ſe iraſci Epiſcopis Græcis, qui Juſtiniano hoc permiſerint: quaſi vero ea juris parte ſolius Juſtiniani, & non omnium Imperatorum Chriſtianorum conſtitutiones eccleſiaſticæ inde a Conſtantino M. uſque ad Juſtinianum comprehenſæ ſint: quin quaſi ulli tunc hominum in mentem venerit, Clericos exemtos eſſe poteſtati ſeculari; & non ipſi Clerici, & Papa Romanus, pro ſummis beneficiis eas leges habuerint.*

Videamus vero, an tum temporis Papa, & Clerus Romanus plus juris ſub Regibus Gothicis habuerint, & ſic fas ſit iraſci potentiæ Juſtiniani. Non tantum enim hi Reges Chriſtiani, quos valde laudat, & commendat Onuph. de Comit. Imp. c. 4. n. 4. & ſeqq. *Papæ, & Clero Romano, rebusque eorum, leges pro arbitrio dedere, quarum plurimæ hodieque extant apud* Caſſiod. lib. var. paſſ., & præſertim lib. 9. ep. 15. & 16., *ubi Rex legem præſcribit electioni Papæ. Sed & Theodoricus rex Johannem Papam Romanum Legatum*

gatum ſuum miſit ad Juſtinum Imperatorem Græcum, qui Romam reverſus, Ravennatem ad Regem contendit, ut de cauſa legationis ad eum referret; Rex vero, cum rem ex ejus voto Papa non confeciſſet, eum in cuſtodiam miſſum enecuit, Paul. Diac. lib. 17. *Quin non Regi tantum, ſed judicibus inferioribus ſubjectus fuit univerſus Clerus Romanus, adeo ut cum poteſtatem ſuam durius in eum exercerent, flebili querela adierit Clerus Regem Athalaricum humiliter, obtinueritque pro ſummo beneficio, ut clerici prius coram Papa: & ſi ab eo res tranſigi non poſſit, tunc in foro ſeculari conveniantur: uti hoc privilegium eſt apud* Caſſiod. variar. lib. 8. epiſt. 24. *Taceo alia.*

De Francis quoque, ſeu Germanis Impp., quomodo in Pontifices Romanos judicium, poteſtatemque exercuerint, eos depoſuerint, conſtituerint, in eos animadverterint, hiſtoria profana pariter, & eccleſiaſtica abunde teſtatur; ſed ea prolixiora ſunt, quam pro inſtituto. Leges Caroli M., & aliorum de omni jure eccleſiaſtico, quæ Capitularia dicuntur, 7. libris exhibet Leuncl. de Legib. ant. *Aliorum plurima apud Goldaſtum, & alibi exſtant. Ut recentiore exemplo utamur, memorat* Aventinus de Boj. ann. lib. 7. f. 437., *quod ſuo tempore (ſcil. ad Kal. Sept. 1511.) Maximilianus I., & Rex Galliæ Ludovicus XII. Senatum Chriſtianum Piſam contra Julium II. Papam convocarint, pro reformatione morum univerſalis eccleſiæ, in capite, & membris plurimum collapſorum, ac emendatione criminum graviſſimorum, interiorum, continuorum, ac incorrigibilium, univerſalem eccleſiam enervantium; quæ fuiſſe ipſa verba, refert* d. l. *In quam rem quam graviter Moguntinus, & Trevirenſis Archicancellarii in Conſeſſu Electorali diſſeruerint, vide* Sleid. lib. 1. p. 20. & ſeqq. Sabin. de Elect. Carol. V.

Summis item inter Pontificios Theologis, Juriſconſultis, ac Politicis, *improbatam eſſe Pontificis, & Clericorum poteſtatem, prolixum eſſet recenſere. Quorundam eccleſiæ Doctorum eam improbantium ſententiæ in ipſum Corpus Canonicum relatæ, & antea allegatæ ſunt.* Petrus de Ferrariis Jctus in Pract. Pap. in form. Libelli. pro Act. Confeſſ. §. Plenam, & omnimodam Juriſd in princ. *ita ait*: In tantum excrevit appetitus jurisdictionum, quod nedum laici, ſed & ſummi ſacerdotes, & Clerici ſunt tali morbo, ac vitio penitus infecti; Vides enim, quod ipſe Papa, qui deberet tanquam verus Vicarius veſtigia ſequi Jeſu Chriſti, poſſidere, & armata manu detinere nititur juriſdictionem in terris, civitatibus, & villis, & locis, quæ ſunt naturaliter, & a mundi creatione, & Chriſti ordinatione Imperii Romani. Imo ipſe Papa in ipſum Imperatorem nititur ſuperioritatem habere; quod NB. ridiculum eſt dicere, atque abominabile audire, &c. *Idem* Nic. Boer. Deciſ. 69. n. 2. & 3. *cenſet, ac alios allegat; & inprimis Albericum teſtantem, a magnis viris ſe audiviſſe, cum Pontifici donata ſecularis diceretur poteſtas, vocem de cælo auditam:* Hodie ſeminatum eſt in eccleſia Dei venenum aſpidum. *Non jam de geſti fide, ſed de ſententia eorum loquor, qui hoc vel retulerunt, vel finxerunt. Horrendæ ſane ſunt querelæ iſtæ, & voces, quibus hanc arrogantiam Romanam execrati, & deteſtati ſunt viri pii, Archiepiſcopus Salisburgenſis apud* Avent. de Annal. Boj. l. 7. fol. 420., *& Epiſcopus Tullenſis apud* Fund. l. 7. f. 440., *nec non* Abbas Urſpergenſis Chron. in geſtis Philipp. f. 235. *Plures enarrantur* a Matth. Dreſſ. in Millen. ſexto, tit. de martyr. & teſtib. verit. *Adſcribo ſententiam Cardinalis Mazarini, quam refert* Priol. de reb. Gall. lib. 10. in fin. *Nulli Pontifici jus in Reges, ſed paternum amorem eſſe debere. Et Senatus Gallici, quam exhibet idem* Priol. d. tract. lib. 6. *Non poſſe per bipartitam fidem Regi, ac Romano Pontifici pareri.*

Paci, & bono publico humani generis *quantopere hujusmodi poteſtas, & exemptio Clericorum contrarietur, uſus abunde docuit, & omnium adhuc luculentiſſime ob oculos poni poſſet. Sed mitto ea, & verba ſaltem prædicti Ferrarienſis*, d. l. p. m. 244, *ſubjicio*: Bene, & ſancte faceret Papa, ſi totam corporalem juriſdictionem in manibus Imperatoris remitteret: nec aliter unquam Reſpubl., & maxime Italia quieſcet: nec ulterius de Papatu tale ſchiſma, quale fuit, & eſt, ullo tempore amplius accideret; & ex hoc ſtatus univerſus Clericorum magis redderetur Deo, ac populo devotus: & ipſe Papa cum Cardinalibus viveret quietius, ac Deo devotius, & populo acceptius, & gratius.

Sanæ *denique* rationi *contrariatur, ut Clericatus eximatur ſeculari poteſtati, eamque ipſe induat: cum vicaria poteſtas nec major eſſe poſſit, nec alia, quam principalis, & committens. Servator ipſe, cujus vicario nomine officium ſuum Clericatus gerit, ſubjectus magiſtratui civili fuit, & nunquam ſibi ſumſit*

ſummum

Digitized by Google

ſummum jus in Reges : An ergo plus poteſtatis eſſe poteſt in vicaria, quam in principali ? Imo ſemper ſedulo proſpexit Servator, ne officium ſuum ſecularibus miſceretur : nec ultra docendi, hortandique fines, ad vim, & cogendi, ſeu privandi quenquam, nedum Principes juribus ſecularibus, poteſtatem excederet. Cum adultera adduceretur, judicare noluit, ſed hortando ne amplius peccaret, dimiſit. Quoties diſcipuli poteſtatem aliquam petierunt, eos acriter increpando repulit ; & a regno ſuo ſollicite ſemper omne imperium, ac violentiam omnem ſegregavit. Ita enim Apoſtolis dixit : Reges terræ imperant ; vos autem non ſic. *En omnem poteſtatem regiam, quæ in jubendo, & vi coercendo conſiſtit, ab officio Apoſtolorum penitus remotam, eique imperium (cujus præcipua pars eſt, alii jus, & imperium ſuum auferre poſſe) directo oppoſitum, & ab eo prohibitum. Unde & Pilato Servator hoc ipſo probat : Regnum ſuum non eſſe mundanum, quod illud famulorum vi, ac manu non defendatur. Quæ eadem ratio eſt, cur Petrum gladio in hoſtes Chriſtum capientes uſum, tam graviter reprehenderit. Duo igitur iſta, imperium, & Apoſtolorum officium, directo invicem oppoſita ſunt : & ita ab horum officio penitus rejecta vis, imperium, coactio. Quod ſi ergo officio Chriſti Vicarius ejus ſuccedit, non poteſt eo imperium, vel coercitio, nedum facultas auferendi imperii contineri, quæ ipſe Servator a ſuo officio toties expreſſe removit, atque prohibuit. Cum enim Vicarius gerat vices ipſius committentis*, l. 16. ff. de Juriſdict., *concipi nequit, qui in Vicario officio plus poteſtatis eſſe poſſit, quam in ipſius mandantis ; cum nemo plus juris concedat, quam ipſe habet : Nedum qui poteſtas vicaria toto ſuo genere alia, & diverſa eſſe poſſit a poteſtate committente, directeque ei oppoſita ; cum delegantis, & delegati eadem ſit poteſtas : Et denique qui Vicarii Chriſti officium illud videri poſſit, quod Chriſtus expreſſe prohibuit, & a ſuo officio ſemovit. Eandem oppoſitionem Petrus quoque luculenter exhibet* 1. Petr. V, 2, *his verbis* : Paſcite gregem Dei, & inſpectionem non cum neceſſitate, ſed cum libertate exercete, non lucri, ſed affectus cauſa. Non ut prædominantes propriis, ſed ut exiſtentes exemplar gregis. *Iterum ergo hic ab officio paſcendi gregis dominatio, & imperium expreſſe removetur ; & hoc in neceſſitate parendi, ſeu coactione, illud in voluntatis affectu conſtituitur : id quod vetuſtiores, & meliores Canones ipſi quoque inculcarunt.* c. 1. & paſſ. diſt. 45.

Hæc cum certa adeo, immotaque ſint, ut integra fronte negari nequeant, quis credat Pontificem in re tanta ipſi Imperatori aſſerenda uſum fuiſſe rationibus adeo vanis, ac levibus in c. 6. X. de Major. & obed. *ut vix inanius quicquam fingi poſſit ? Uti cum* I. *ex eo, quod Deus fecerit duo luminaria magna, ſolem, ac lunam, infert, Papam Rege eſſe ſuperiorem. Vel* II. *id probat ex eo, quod Deus Jeremiæ, (non vero ſacerdotibus in Anathot, ut in* d. c. 6. *perperam refertur) dixit* : Ecce, conſtitui te ſuper gentes, & regna, ut evellas, & diſſipes, ædifices, & plantes &c. : *cum certum ſit, hunc Prophetam inopem, & cum ſacerdotibus ſub imperio Regis fuiſſe, nunquam vero poteſtatem in regna habuiſſe, vel exercuiſſe. Loquitur vero luculenter de vi prophetica, qua Jeremias tales diſpoſitiones &c. prædixit, non fecit. Item* III. *ex verbis ſacris :* Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices. *Deos enim ſacerdotes eſſe, ait, & nominari ante Principes, eoque, ait, ſuperiores eſſe.*

Tale eſt IV. *quod allegat*, ſpiritualia potiora eſſe ſecularibus : *Ita vero quilibet Ludimagiſter, cujus eſt præcepta pietatis inculcare, omnibus Regibus major, & ſuperior eſſet. Non vero hic quæritur, quæ poteſtas potior ſit, ſed cui illa competat ; Regi, an miniſtro ? Equidem in ipſa ſpiritualia nullius hominum poteſtas eſt ; atque adeo fruſtra quæritur, quæ potior. In eorum adminiſtratione vero Regis ſumma eſt poteſtas, Papæ miniſterium. Simile eſt* V. *quod in* c. 8. X. eod. *ex viſione* 4. *animalium apud Ezechielem* c. 1. *infert : Pontificem in* 4. *Patriarchas juriſdictionem habere.*

Nec ſolidius VI. *poteſtatem hanc inde probat, quod Servator Petro dixit :* Paſce oves meas. *Nam cum eſſe ſuas oves aſſerat, in eas jus, & poteſtatem non habet paſtor, ſed dominus : & in rem alterius nemini quicquam juris, poteſtatiſque, nedum ſummum jus competit. Subditi itaque Regis quidem ſunt, ſed oves non ſunt paſtoris. Sed & aliud longe eſt paſcere gregem, aliud imperare, & cogere : paſcere oves, nihil aliud eſt, quam pabula, ſeu alimenta ovibus præbere ; id etiam ſuperiori inferior, minor majori, extraneus extraneo poteſt, etſi nihil juris, nullamque poteſtatem, nedum ſummam, in eum habeat ; at imperare non niſi ſuperior ſuis. Mancipium*

Digitized by Google

quoque doctum, & pium Regi barbaro hæc animæ pabula dare, at non imperio in eum uti poteſt Paſcendi ergo vox nihil cum imperio commune habet, nedum ſummum ſignificat. Quod & Petrus ipſe egregie, & jam traditis convenientiſſime docet prædicto 1. Petr. V, 2. Paſcite gregem Dei, non ut prædominantes propriis, ſed ut exiſtentes exemplar gregis: *quibus a paſcendi munere omne imperium penitus removetur.*

Allegat quoque VII. locum ex Matth. 16. *ubi præcedit confeſſio Petri:* Tu es Chriſtus, filius Dei; cui reſpondet Chriſtus: Tu es Petrus, & ſuper hac Petra fundabo Eccleſiam meam. *Quæritur, an fundare eam voluerit ſuper Petro, aut ſuper prædicta ejus confeſſione? Voluit, ſuper Petro. Horrendum dictu, Eccleſiæ Dei fundamentum eſſe Petrum, eſſe hominem, eſſe peccatorem: cum conſtet fundamentum, & lapidem angularem hujus Eccleſiæ unice eſſe Chriſtum, Filium Dei; adeoque hanc Petri confeſſionem, non Petrum: ſed & quam vana ſit iſta ſucceſſio Petri, dudum ab aliis demonſtratum eſt: & omnino Apoſtolo tribuere certi loci Epiſcopatum, cui ſucceſſerint alii, pugnat cum ejus officio, & Chriſti mandato:* Ite &c. *Nec dici poteſt, cur Romani potius, quam alii, vel cur Petro potius, quam Paulo ſucceſſerint; ſed hæc aliis.*

Idem infert ex verbis ſequentibus: Quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlo; *& per hanc ligationem, vel obligationem, intelligi vult ſummum Imperium etiam in Reges terræ. Cum vero Servator idem quoque omnibus, quos miſit, dixerit:* Quicquid ligaveris &c. *ſequeretur, cuivis Diacono ut ligandi, ita Regibus imperandi poteſtatem competere. Verum ligatio illa nihil Imperii infert, nedum Imperii auferendi poteſtatem: ſed Ligatio eſt obligatio ex delicto, ſeu peccato; quod uti ſolvi dicitur quando remittitur, ita ligari quando non remittitur, ſed retinetur. Utrumque fit per declarationem ſacerdotis. Atque hæc vel inde patent, quia quod apud* Matth. 16. v. 19. & cap. 18. v. 18. *dicitur ligare, idem apud* Joh. c. 20. v. 23. *dicitur peccata retinere: quod fit, ex tenore diſciplinæ Eccleſiaſticæ, judicando eum pro Ethnico, & Publicano, adeoque exſorte cœtus divini; non autem juribus ſuis ſecularibus, quin territoriis, & imperiis eum exuendo. Nec aliter id explicat* Covarruvias in c. alma mater. De ſent. excom. in 6. part. 1. n. 8. *ſed & ita declaratur* Matthæi 18. v. 15. & ſeq., *ubi expoſito*, qui frater delinquens corrigi debeat, ut ſi nolit, haberi ut Ethnicus, & Publicanus, *additur effectus hujus rei:* Quod qui ita ligatus ſit in terra, ligatus quoque eſſe debeat in Cœlo. *Idque oſtendit exemplum Ambroſii, qui Theodoſium, cum 7000. homines innocentes occidiſſet, tantum templi aditu abſtinuit, & ad pœnitentiam ſerio hortatus: non autem Imperio eum deturbare conatus eſt*, Theodoret. in hiſt. Eccleſ. trip. lib. 9. c. 30. Euſeb. chron. lib. 11. c. 18.; *cum tamen Imperatori ſubjectum fuiſſe, ex ipſo jure Canonico ſupra oſtendimus. Neque vero ex hac ligatione executio Clericis in terra conceditur, ſed Cœlo in allegato loco reſervatur. Nulla igitur ex paſcendi, & ligandi officio, poteſtas cogendi, & ſecularia jura adimendi, oſtendi poteſt.*

Contrarium quoque videtur, quod eſt in c. 22. & 23. diſt. 63. *Ubi Carolo, & Ottoni primum conceſſa videtur poteſtas eligendi Pontificis. Et* Baronius ad ann. 752. *urget Impp. hoſce non jure proprio dediſſe Epiſcopos, ſed ex conceſſione ſedis Apoſtolicæ; & erubeſcere debere mentientes politicos novatores, cum Eccleſias ſubjiciunt Regibus. Verum textum illum* in d. c. *ſpurium, & corruptum eſſe, Viros doctos dudum oſtendiſſe conſtat. Et ſi vero integer eſſet; Reſp.* I. *In os ſibi ipſi contradicit* Baronius, *& contrarium ipſe profitetur* ad an. 559. Sæpe, *ait*, a Regibus præſumtum eſt jus præficiendi Eccleſiis Epiſcopos hoc ſeculo (*loquitur de anno* 559.) tum in Occidente, tum Oriente: *quam impudentiam hominis notat* Lehm. Chron. lib. 2. c. 41. *Et* II. *plurimis exemplis oſtendit, diu ante Principes hoc jus exercuiſſe*, d. c. 41. & lib. 3. c. 24., *ut* ſup. §. 23. *allegavimus. Opponimus Baronio* c. 25. diſt. 63., *ubi ipſum Concilium Toletanum hanc Principum poteſtatem ex eo deducit, & probat, quod a temporibus B. Ambroſii, & B. Gregorii jam obtinuerit, ut itidem* ſupra §. 22. *diximus.* IV. *Opponimus Baronio ipſum Innocentium IV. Papam, qui in* c. 2. l. X. de Major. *tanquam indubium ſupponit, Clericos olim Imperatori ſubjectos fuiſſe, & dubitat quis eos exemerit: cujus verba appoſuimus* ſupr. §. 21. V. *Poſito, quod Principes jus ordinandi Clericos a ſede Romana acceperint, peſſime tamen inde Baronius infert, Clericos non eſſe ſubjectos Principum poteſtati. Nam & tempore Gentilium Imperatorum, Chriſtiani ſub Imperio Romano viventes, ſibi ipſis antiſtites ſuos eligebant, nec tamen ideo deſinebant eſſe in poteſtate Imperatorum Romanorum: jus enim eligendi antiſtites, ſi alii*

id

Digitized by Google

id competat, non tollit ſummam poteſtatem, a qua longe plura abeſſe poſſunt, ut tit. 1. *oſtendimus.* VI. *Eodem modo, ſi a Clericis conceſſa eſt illa poteſtas Imperatori, ei ut ſuperiori conceſſa fuit, ut diximus* d. §. 21. *uti Regi poteſtas quoque conceditur a civibus Regem eligentibus, qui tamen ſub ejus poteſtate ſunt.* VII. *Nec in* d. c. 2. *Imperatori, ſed Carolo M. tunc tantum Patricio, jus ordinandi Epiſcopos datum dicitur; id enim jus Patriciis alias non competebat. Scilicet per gradus ad Imperii faſtigium enixus eſt Carolus M. & primum ei Patriciatus poteſtas, deinde ordinatio Pontificis, ac inveſtitura Epiſcoporum datæ ſunt,* d. c. 22.; *demum Imperator factus omnia hæc ſuo jure in Italia perinde, ac in Francia potuit, & a Pontifice, atque Epiſcopis, veluti a ſubditis, Princeps adoratus fuit: uti rei ita geſtæ fidem demonſtrat* Lehm. d. l. c. 40. in fin. *Idque inde quoque evidens eſt, quod Patriciatus dignitas, adeoque & quæ ei tributa fuit electio Epiſcoporum, perſonale officium fuerit, non perpetuum, & ad hæredes tranſitorium. Cum vero filius Caroli M. pleniſſime jus inveſtiendi Epiſcopos jure ſucceſſionis habuerit,* per c. 30. Diſt. 63., *certum eſt, eum id non habuiſſe ex conceſſione Patris, tanquam Patricio facta, (quia illi dignitas morte patris extincta fuit;) ſed jure proprio Imperii, in quod ſucceſſit. Succeſſores igitur Caroli M. demum jus eligendi Pontificem Clericis Romanis, cum parte aliqua Italiæ, conceſſerunt, uti ipſi Canones tradunt* in d. c. 30. VIII. *Et quidem conceſſerunt ſolum jus eligendi Pontificis, eoque ipſo omnes inveſtituras reliquorum Epiſcoporum; & ſuperioritatem nunquam conceſſam, quinimmo expreſſe reſervatam,* (Vid. Lehm. chron. lib. 3. c. 24.) *indubie retinuerunt.* IX. *Sed & ipſum hoc jus, quod Carolingi primum dederunt Clero, poſtea reſtitutum eſt Ottoni in* c. 23. diſt. 63. *Denique* X. *falſum eſt, Carolo Patricio datum eſſe jus inveſtiendi Epiſcopos a ſolo Pontifice, cum a tota Synodo, quin a toto populo Romano id datum, dicatur in* d. c. 22. & c. 23.

Objiciunt etiam quod tempore Pipini, & Caroli, negotia quædam belli, & pacis Pontifex adminiſtraverit: imo quod Pipinum quoque Regem fecerit; quod & dicitur c. 3. Cauſ. 15. q. 6. *Sed* I. *ultimum hoc inprimis falſum, & impudens eſſe, ex hiſtoria ejus temporis conſtat: quæ docet, Francorum Proceres unanimi conſenſu Pipinum Regem ob ſocordiam Merovingorum optaſſe, ſed obſtitiſſe religionem juramenti, qua Regi ſuo obſtricti, & cujus æque, ac Regiæ auctoritatis Franci tenaciſſimi cultores fuerint. Hoc caput ergo de abſolutione a jurejurando, quod juris ſpiritualis habebatur, duntaxat delatum ad Pontificem, iſque de eo conſultus fuit; qui ut erat Pipino devinctiſſimus, ita facile non modo in abſolutionem conſenſit, ſed & hortatus eſt Francos, ut eum Regem eligerent. Atque ita totam rem geſtam narrant* Petr. Berthault. in flor. Francic. lib. 2. c. 1., & Jean Serres Hiſt. ſous l'ann. 641. tit. Avances, ou appareil du règne de Pipin ſur la fin des Rois de la premiere race. *Item* Viterbienſis, & Ado ad an. 750. *Nimis ergo vanum, & frivolum eſt, quod Pipinum a Papa Regem factum jactatur, cum ſatis conſtet, ipſos Francorum Proceres Reges ſuos elegiſſe.* II. *Pontifex antiquo inſtituto eſt pars Senatus Romani,* Liv. lib. 1. c. 29., *& præcipuum membrum urbis Romæ. Et* III. *inprimis in ſummis ejus temporis neceſſitatibus, extremaque Italiæ vaſtitate, ac ruina, præcipua ejus erat auctoritas; ut nihil mirum ſit, maximi momenti negotia ad eum quoque delata, eumque conſilio, & facto, prout potuit, patriæ ſuccurriſſe.*

Denique regerunt, ſaltem jure humano, & plurium ſeculorum conſuetudine, boni publici cauſa Pontifici poteſtatem maximam, & ſaltim per indirectum etiam deponendi Reges competere. Huic temerariæ aſſertioni opponimus: I. *Falſum eſſe, humano jure circa Imperatorum & Principum jura aliquam ipſi poteſtatem competere, ut hactenus oſtenſum.* II. *Jus humanum dici non poſſe, quod omnibus illis juribus, aliiſque fundamentis contrariatur, quæ modo expoſuimus.* III. *Quod de conſuetudine dicitur, ei reſpondetur ex ipſis canonibus in* cap. Maſſana 56. X. de elect. Non id conſuetudinem eſſe, ſed corruptelam; *nec conſuetudinem eſſe, cui ſemper contradixere Reges, & Imperatores.* IV. *Ita ei, quod per indirectum ſaltim competat jus deponendi Reges, reſpondetur ex* c. 84. d. Reg. jur. in 6. Cum una via quid prohibetur, non debet id alia via admitti: *Et de verbis, non de rebus ita jus ſtatueretur. Sed & hactenus oſtendimus, nihil magis cum Pontificis officio pugnare, quam jus imperii alicui auferendi, in quod nullam poteſtatem habet.* V. *Quod Canonibus in* diſt. 63. & diſt. 96. &c. *Clerici ſibi ipſis tribuunt exemtionem, & poteſtatem in Principes, id nullius in propria cauſa momenti eſſe, nec in*

Principum præjudicium valere poteſt. Contra Clericos quidem Canones probant; ſed non pro ipſis, & in propria cauſa. VI. *Omnis illa poteſtas per excommunicationes, earumque incredibilem abuſum, (ut alias artes, & graviora taceam) uſurpata eſt; quæ quam parum bono publico conveniat, vidimus ſupra. Denique* VII. *quam erronea, injuſta, ac impia ſit hæc uſurpata exemtio, multis ſolide demonſtrat* Conring. de fin. Imp. cap. 10. & cap. 19. 20. 21. 22. 23.

Fabula illa de donatione Conſtantini M. notior, & vanior eſt, quam ut referri debeat. Invehitur integro in eam libro Laurentius Valla; *eamque ridet, & nervoſe vanitatem ejus demonſtrat* Alciat. lib. 7. Parerg. c. 19. *Quod momordit* Covarruviam, *qui ubique propriam cauſam agit; locus autem ejus occurrit* Variar. Reſol. lib. 4. tom. 2. cap. 16. n. 8. p. 317.

Certum igitur, immotumque eſt, ſub poteſtate civili, in omnibus territorii partibus, atque contentis fundata, etiam Clericos contineri. Unde omnino ſequitur, ſi duo ſint Principes, vel Domini, ejuſdem territorii communis, & unus eorum Auguſtanæ Confeſſioni addictus, ſub ejus juriſdictione eſſe omnes illius territorii Clericos: quia fundatam habet poteſtatem pro ſua parte in omnes, nec Clerici ullo jure inde ſunt exemti.

A D §. VI.

F A C U L T A S *ergo moralis civitatem gubernandi*] „ Per facultatem moralem Au-
„ ctor intelligit facultatem legitimam, jure
„ gentium approbatam, unde excludit fa-
„ cultatem tyrannicam.

Quæ poteſtatis civilis vocabulo nuncupari ſolet] „ Quæritur enim de poteſtate, quæ
„ in civitate ſumma eſt.

Tribus rebus deſcribitur] „ Imperfecta eſt
„ hæc partitio, quia non continetur jus bel-
„ lorum, utpote quod nulla ratione ſub ju-
„ diciis comprehendi poteſt.

Additio.

„ Thucydides hic non partes imperii de-
„ ſcribit, ſed naturam imperii, & quænam
„ ſit ejus nota characteriſtica, explicat: nimi-
„ rum ſuis legibus, judiciis, & magiſtra-
„ tibus, vel ut uno verbo dicam, ſuo
„ jure uti; de qua quæſtione Auctor agit
„ §. *ſeq.*

Quæ vere civitas ſit] " Quænam ſit vera
„ civitas, vide §. *ſeq.* & *prol.* §. 21. *L.* 1. *c.*
„ 1. §. 14. *n.* 1. *L.* 2. *c.* 9. §. 3. *n.* 1. & §.
„ 8. *n.* 2. cœtus nimirum juris tuendi cau-
„ ſa conſtitutus.

Suis utentem legibus] " Hac nota non fa-
„ cultas gubernandi, ſed jus ſummæ pote-
„ ſtatis deſignatur; in eo enim conſiſtit ſum-
„ ma poteſtas, ſuum bonum publicum ſuis
„ legibus *immediate* tueri. B. Parens *Auton.*
„ *J. G. c.* 8. §. 17. & *c.* 9. *per tot. Item c.*
„ 13. 14. & 19.

Judiciis] " Vix enim eſt ut ſuis legibus uti
„ videantur, niſi & ſuo magiſtratu, ac ju-
„ diciis utantur, quia leges a magiſtratibus
„ ſtatuuntur: *d. Auton. c.* 15. §. 4. ubi B.
„ Parens late hoc argumentum perſequitur.

Magiſtratibus] " Recte Grotius *in not. b.* mo-
„ net, verti id poſſe *vectigalibus*, tum quia vox
„ græca dubiæ ſignificationis eſt, tum quia
„ judicia jam ſupponunt magiſtratum. Equi-
„ dem aliquando civitatibus, quæ mediate
„ ſuo jure, ſuiſque magiſtratibus utuntur,
„ hæc facultas proprio ærario utendi conce-
„ ditur, *d. Auton. c.* 15. §. 5.; ſed tunc ſupe-
„ rior cenſum aliquem exigere poteſt. *ibid.*

Ariſtoteles tres facit partes in adminiſtranda republica] " Imperium, quod continet
„ poteſtatem ſuo jure, ſuiſque legibus vi-
„ vendi, juxta *Ariſtotelem* conſiſtit in
„ conſultatione de rebus communibus,
„ in cura legendorum magiſtratuum, &
„ in judiciis: juxta *Dionyſium Halicar-*
„ *naſſenſem*, in jure magiſtratuum creando-
„ rum, in jure decernendi de bello, & pace
„ *&c. Auctor* diſtinguit inter ea, quæ ſum-
„ ma poteſtas ipſa facit, & quæ per alios:
„ *illa* verſari, ait, vel circa univerſalia, con-
„ dere ſc. leges, vel circa particularia; ea-
„ que vel directe publica, ut fœdera face-
„ re, bellum gerere, vectigalia imponere:
„ vel privata, quo refert judicia. *Hæc* ex-
„ pediri, ait, aut per magiſtratus, aut per
„ alios curatores, legatos &c. Quæ ſingula
„ examinabimus in mox notandis.

„ *B. Parens* tres partes neceſſarias conſti-
„ tuit imperii: aliam enim eſſe poteſtatem
„ *legiſlatoriam*, aliam *judiciariam*, aliam *de-*
„ *liberatoriam. Vide ſupra Prop. II.*

„ Nos dicimus, duas ſaltem eſſe partes ci-
„ vilis *poteſtatis*, omnemque facultatem gu-
„ bernandi civitatem abſolvi 1. defenſione
„ jurium civitatis, 2. jure agendi omnia,
„ quæ ad ſalutem civitatis pertinent. Ex hoc
„ duplici fonte enim omnia jura imperii ſe-
quun-

Digitized by Google

„ quuntur, uti id late demonſtravi *in Diſſ.* „ *proœm. XII.* §. 631.

De rebus communibus] " Rectius de re„ bus, quæ ad ſtatum publicum pertinent.

Curam legendorum Magiſtratuum] " Sc. „ inferiorum : ſumma enim poteſtas omnia „ agere ipſa nequit; adeoque per alios quæ„ dam adminiſtrare debet.

Et judicia] " Sc. privata ; nam publica „ comprehendit ſub rebus communibus.

Ad primam autem partem] " Quæ ver„ ſatur in publicis conſiliis.

Refert deliberationem de bello, pace, fœderibus] " Hæc omnia enim ad ſtatum pu„ blicum pertinent.

De legibus] " Sc. de iis ferendis, vel „ abrogandis.

Addit de morte &c.] " Abſque publico „ conſilio enim nemo morte, aut exilio pu„ niri, aut bonis privari poteſt.

Et repetundis] " Ariſtoteles non de hoc „ crimine agit, ſed de rationibus repoſcen„ dis: adeoque de reſiduis; utrobique ta„ men eadem eſt ratio.

Judicia publica] " Ex quibus cuique ex „ populo pœnam lege publica conſtitutam „ perſequendi jus eſt, *l.* 6. *l.* 8. §. 1. *injur.*

Cum prius] " Judicia privata ſunt, qui„ bus actor quod ſibi debetur perſequitur, „ §. 10. *Inſt. jur.* Apud Romanos primus Tul„ lius publica judicia a privatis ſeparavit. „ Ipſe quidem de criminibus ad rempubli„ cam pertinentibus cognovit; in privato„ rum vero cauſis judices privatos conſti„ tuit, quibus leges a ſe latas ut regulas „ præſcripſit, quas in judiciis, & rebus de„ cidendis ſequerentur.

Jus magiſtratuum creandorum] " Adeo„ que jus judiciorum.

Jus decernendi de bello, ac pace] " i. e. „ jus defendendi ſubditos contra vim ex„ traneorum, & jus bellum illud per pacem „ finiendi.

Alibi addit quartum, judicia] " At hoc „ ſub jure legendi magiſtratum continetur; „ ideo enim conſtituitur magiſtratus, ut jus „ dicat.

Alibi adjicit curationem ſacrorum] " Id „ jam continetur ſub jure legum condenda„ rum, de quo mox.

Et convocationem comitiorum] " Nam con„ vocantur comitia, ut de rebus belli, & „ pacis, conſultatio fiat: adeoque hoc jus ſub „ jure decernendi de bello, & pace, jam „ comprehenditur.

At ſi quis recte partiri velit] " Imo nulla „ priorum partitionum adeo confuſa eſt, & „ minus rem expedit, quam hæc, quæ ab „ Auctore proponitur, cujus compendium „ modo exhibuimus.

Nam qui civitatem regit, eam partim per ſe, partim per alios regit] " Summa pote„ ſtas non omnia per ſe regere poteſt, ſed „ quædam per alios adminiſtrare ſolet.

Circa univerſalia verſatur, condendo leges] " Leges enim ad omnes pertinent. „ Quanquam id fallat in legibus particulari„ bus, i. e. privilegiis.

Tam circa ſacra, quam circa profana] „ Status publicus duo continet, vel jura „ circa ſacra, vel jura circa profana, ſeu „ ſecularia: utraque pertinent ad facultatem „ gubernandi civitatem, quod ſolide expli„ cavit B. Parens in diſputatione *de ſumma* „ *poteſtate*; poſtquam enim originem ſummæ „ poteſtatis in genere demonſtravit, ita per„ git §. 7. *& ſeq.*

Prima ergo ſumma, & Dei vicariæ poteſtatis, quam modo oſtendimus, cura ipſius cultus divini ſacris moderandis, conſtituendiſque *continetur. Id enim pri mum jus eſt, quod vult, & flagitat divinus natura auctor, ſe ſc. coli: propter quod hominem ipſum condidit, eumque ſecularibus, & privatis juribus dotavit. Et illud ergo jus primario quoque tuendum vicariæ ſuæ poteſtati injunctum voluit, qua proinde omnino poteſtas circa ſacra continetur.*

Poteſtas ergo hæc eſt poteſtas exequendi jus Numinis, quod ad ipſius cultum ſpectat: non autem diſponendi de illo jure, uti nec de aliis partibus juris naturæ, utpote quod jus dependet a voluntate Numinis. Hæc autem voluntas diſpoſitioni humanæ non ſubjacet. Duo ergo hic ſunt diſtinguenda: 1. poteſtas conſtituendi, & adornandi in republica, ſeu civili vita, cultum Numinis, quæ eſt pars poteſtatis publicæ, & concernit ſtatum eccleſiæ externum: 2. ipſe cultus, qui expeditur per perſonas rite ad id conſecratas; cum enim res ſacra profanetur quando miſcetur uſibus profanis: etiam perſonæ, per quas cultus ſacer expeditur, ſegregari debent ab uſibus ſecularibus, & ſacris devoveri.

In hoc ergo jure, ſeu cultu nulla eſt poteſtas unius præ alio, ſed nudum miniſterium; atque adeo omnium hominum æqualis conditio, quia omnes æqualiter Numini ad cultum tenentur. Hic igitur cultus, ejusque expeditio, conſtituit ſtatum eccleſiæ internum, &

& in illo demum, non in externo, ſeu politico Servator cultoribus ſuis aufert omnem poteſtatem, eoſque opponit poteſtati politicæ, quando ait : Reges terræ poteſtatem habent; vos autem non ſic. I. e., *in rebus politicis eſt poteſtas Regum; in jure autem, & cultu Numinis, quem vos profitemini, non ſic: ſeu in eo vobis poteſtas nulla eſt.* Matth. XX, 25. Marc. X, 42. Luc XXII, 25. *Unde & reſpectu illius unum eſſe magiſtrum, patrem, & dominum, alibi teſtatur.*

Ad cultum Numinis quoque ſpectat cognitio ejus, ac doctrina, ſine qua coli nequit; adeoque & interpretatio doctrinæ, quæ proinde itidem poteſtati humanæ non ſubjacet. Reliquorum ergo omnium cura ad poteſtatem politicam ſpectat; quo proinde pertinet vocatio miniſtrorum, pœna excommunicationis, & banni ſpiritualis, & omnis jurisdictio ſacra, adminiſtratio bonorum, quicquid ad legem diœceſanam, aut jurisdictionis ſpectat.

Solent autem Principes hanc circa ſacra poteſtatem aliis committere, qui Pontifices maximi dicuntur: uti olim de Hebræis conſtat, & Romæ Numa Pompilius Pontificem maximum ex patribus legit, eique omnia ſacra, publica, & privata, exſcripta, exſignataque attribuit. Liv. 1. c. 20. Aurel. *in* Numa Pomp. *&c. addit. Livius* d. l. *rationem*, quia videbantur plures Romuli, quam Numæ ſimiles reges fore, ipſique ituri ad bella, & ita futurum ut ſacra deſerantur.

Unde patet a quibus, & quo jure hic Pontifex maximus Romæ conſtitutus ſit, & quod ex primæva ſua conſtitutione dependeat a ſumma poteſtate, de qua loquimur. Patet itidem, quæ ipſius in eligendo Imperatore partes fuerint, atque auctoritas, ſc. quatenus fuit pars ſenatus; dicitur enim d. l. *a patribus lectus: hi enim, etiam translato in orientem imperio, ſimul concurrebant in jure eligendi. Eodem modo pars quoque hujus poteſtatis committi poteſt iis ipſis, qui miniſterium gerunt, ut in Conſiſtoriis formatis. Nihil enim impedit, quo minus diverſi generis officia in eandem perſonam concurrant; ſecularis autem adminiſtratio his non convenit.*

Huc quoque, veteri gentium inſtituto, ob religionis affinitatem referuntur juſta funebria, & quæ eo pertinent, Liv. d. l. *licet proprie ejus loci non ſint.*

Sequuntur in ſtatu publico jura ſecularia, *& ipſius civitatis; quæ proinde itidem ad tuitionem ſummæ noſtræ poteſtatis pertinent,* per ſupra tradita: *ſc. cum ſummus naturæ arbiter ad ſuam gloriam meditandam, & admirandam, voluntatemque ſuam exequendam fecerit homines; ea fuit benignitate, ut ne quaſi gratis, ſed eo felicius id peragerent, propriis quoque bonis, & juribus non tantum ad utilitatem, ſed & ad voluptatem eos cumulaverit: & tum jus in univerſam terram, ejusque bona, tum in proprias actiones, quibus duce ratione rerum utilitates, & jucunditates ſibi applicare poſſunt, eis conceſſerit; de quibus proinde juribus ſuis ipſi homines diſponere poſſunt: cum hoc ipſorum jus nihil ſit aliud, quam legitima facultas de rebus ſuis diſponendi. Horum ergo jurium tuitio itidem ad ſummam hanc poteſtatem Numinis, quod homini iſta jura conceſſit, vicarium pertinet: quæ poteſtas ſumma, cum ad expeditiorem ejus executionem univerſa hominum ſocietas in plures civitates ſubdiviſa fuerit, ſingulis civitatibus, iiſque, qui civitatibus præſunt, competit.*

Conſequens ergo eſt, ut qui ſe, & jura ſua communi civitatis poteſtate ſalva velit, ea in civitatem conferat, ejusque poteſtati ſummæ ſubmittat; cui proinde jus in ea competit ſuperius, quatenus neceſſarium eſt, aut expedit ad ſecuritatem, & felicitatem tum publicam civitatis, tum privatam civium.

Quatenus eorum cura ad civitatem pertinet] " Cum res ſacræ non ſint a natura,
" quippe quæ eas liberas ad hominum uſus
" condidit, ſed tales fiant ex diſpoſitione,
" & facto hominum ad uſus divinos dedi-
" cantium, merito quærit B. Parens *in*
" *Diſp. de Evoc. Sacr. Sect.* 2. §. 20., cui
" jus conſecrandi eas competat? Et ſimul
" his verbis reſpondet:

Etenim in rebus ſacris tres actus *diſtinguendi ſunt:* votum, ſeparatio ad uſus ſacros, & conſecratio. l. 2. per tot. ff. de Pollic. *Priores duo actus privati ſunt, & a quolibet patref., qui liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habet, quin & a filiof., qui bona adventitia extraordinaria ſaltem habet, exerceri poſſunt.* d. l. 2. §. 1. junct. l. fin. C. de bon. quæ lib. Nov. 117. c. 1. §. 1. *Et voto quidem perſona tantum obligatur; ſeparatione autem rei deſinit eſſe in bonis ipſius, at ſacra nondum eſt.* d. l. 2. *Conſecrationis autem actus publicus eſt, & ſummi adeo Imperii, ut traditur in* l. 6. §. 3. ff de Rer. div. *ibi :* Sacræ res ſunt hæ, quæ publice conſecratæ ſunt, non private. *Et in* l. 9. princ. ff. eod. tit. Loca ſacra ea ſunt, quæ publice ſunt dedicata, ſive in civitate

Digitized by Google

vitate ſint, ſive in agro. *Eſt enim actus, quo res eximitur, atque interdicitur hominum commercio, quod ſummæ, & legislatoriæ poteſtatis eſt: unde non tantum in ſacris publicis, ſed & privatis requiritur auctoritas ſummæ poteſtatis civilis; adeo ut ſi quis privatum, & ſua ſibi auctoritate ſacrum conſtituerit, id ſacrum non fiat, ſed maneat profanum, ut dictum in* §. 8. de Rer. Div. & in l. 6. §. 3. ff. eod. tit. *Atque id evidenter docet* l. 9. §. 1. ff. eod. tit. *ibi*: Sciendum eſt, locum publicum tum ſacrum fieri poſſe, cum Princeps eum dedicavit, vel NB. dedicandi poteſtatem fecit.

Ut nihil adeo adverſetur textus in §. 8. eod. tit., *ubi ſacræ res dicuntur, quæ per Pontificet rite Deo conſecratæ ſunt. Et quod Ovidius canit*, faſt. 1. Templa ſacerdotum rite dicata manu. *Etenim illi ipſi ſunt, quibus Princeps dedicandi facultatem dedit, ut* Livius lib. 1. cap. 20. *præclare docet: Regem Pontificem feciſſe, eique ſacra omnia exſcripta, exſignataque attribuiſſe &c. Atque hinc additur in* d. l. 9. §. 1. vel dedicandi poteſtatem fecit. *Princeps enim Imperium omne exercet, non per ſe, ſed & per alios, ſeu aliorum miniſterio: atque adeo, uti profana per Magiſtratus, ſeu officia ſecularia, ita ſacra per ſacerdotes, ſeu officia Eccleſiaſtica exercentur. Qua ratione omne jus publicum, quod jus ſummi Imperii eſt, dicitur conſiſtere in ſacris, in ſacerdotibus, in Magiſtratibus*, l. 1. §. 2. ff. de Juſt. & Jure. *Hinc nihilominus tamen & ipſemet Rex Numa plurima ſacra obiviſſe, dicitur*, Liv. d. c. 20. *Ita & ſub Republica conſecratio facta non fuit, niſi juſſu populi a Conſule, vel Imperatore, præeunte Pontifice Maximo, præfante carmen velato capite*, Alex. ab Alex. Genial. dier. lib. 6. cap. 14. *ubi addit*: Injuſſu populi, juxta divinas traditiones, conſecrari ædem, terram, agrum, ſanciri nil poterat. *Deinde*, etiam in templi conſecratione juſſum Senatus, & majorem partem Tribunorum plebis intervenire oportuiſſe: idque ad populum latum, & a plebe ſcitum fuiſſe, *refert* d. cap. 14. princ. *Adeo omne hoc jus perpetuo a poteſtate ſumma civili pependit, etſi ejus delegatione exercitium fuerit penes Pontifices, adeo ut quadam ſacra non potuerint niſi per Pontifices exerceri: uti in Republica Hebræorum omnia per ſacerdotes ad hoc conſecratos fieri neceſſe fuit: quod & ipſum a Principe Reipublicæ, Legislatore Moſe ita ſancitum fuerat.*

M[illegible]us recte verò ait Grotius de I. B. & P. l. 3. c. 5. §. 2., *& ſequuntur paſſim ejus interpretes*, Res ſacras revera non eripi uſibus humanis. *Imo uſibus humanis ereptæ ſunt pleniſſime: & ipſum eſt quo diſcernuntur a profanis, quæ uſibus humanis inſerviunt. Humani enim uſus illi ſunt, qui ad vitæ humanæ indigentias pertinent, & opponuntur uſibus divinis, ſeu ſacris, qui ad uſum cultus divini ſpectant: ut proinde nihil aliud ſint uſus humani, quam uſus profani, quibus res ſacræ penitus exemtæ ſunt; & ita recte dicuntur eſſe nullius in* §. 8. de Rer. Div. & l. 6. §. 2. ff. eod. tit., *quia res nullius opponuntur ibi rebus, quæ in patrimonio noſtro ſunt, ut patet ex* princ. Inſt. eod. tit., *& clarius ex* l. 1. princ. ff. eod. tit., *ubi dicitur*, quod divini juris eſt, id nullius in bonis eſſe: *in bonis, id eſt in commodis, ſeu uſibus humanis*, arg. l. 49. ff. d. *V. S. Recte ergo dicitur non, eſſe nullius, ſed nullius in bonis*, §. 10. de Rer. Div. d. l. 1. pr. &c., *quibus reſtringuntur textus generales, ubi nullius dicuntur*, arg. l. 147. ff. de Reg. Jur. l. 99. §. f. de Legat. 3.

Certiſſimum igitur eſt, homines quidem jus proprium quoque habere in res ſacras, & religioſas, perinde ut in res profanas: & illas hominum eſſe, cum populi, tum privatorum; ſed quoad uſus ſibi vernaculos, ſc. ſacros, & religioſos, non profanos.

Architectalis], Leges enim ſunt baſis, & „ fundamentum reipublicæ, cui tota reſpu- „ blica ſuperſtruitur.

Aut directe publica] „ Quæ non niſi jure „ majeſtatis fieri poſſunt: atque ideo nec „ jure directo a majeſtate ſeparari, nec in „ alios transferri poſſunt. *Vid. B. Par. jus* „ *publ. c.* 21. §. 5. *& ſeq.*

Aut privata quidem, ſed quatenus ad publicum ordinantur] „ Quo refert judicia, quæ quidem privatorum ſaltem cauſas decidunt, attamen ob publicam utilitatem introducta ſunt.

Aut pacis, belli, fæderum] „ Imo has „ actiones non ſemper per ſe peragit Impe- „ rans, ſed per alios.

Aut res, ut vectigalia &c.] „ Sine quibus „ bellum geri nequit

Et ſi qua his ſunt ſimilia] „ Quo pertinent „ omnia regalia, ſive majora, ſive minora; „ de quibus *Vide B. Par. Jus publ. c.* 20. „ *&* 21.

In quibus comprehenditur & dominium eminens] De dominio hoc eminenti integram,

& prolixam diſſertationem ſcripſit *Boecler de dominio eminente ad Grot. l. 1. c. 1.* At ſi dicendum quod res eſt, non niſi improprie, & abuſive hoc nomine Imperium deſignatur. Imperium enim, & dominium in ſenſu proprio maxime invicem differunt. Nam 1. Dominium eſt domini cauſa: imperium populi, ac civitatis. 2. Dominus abuti re ſua poteſt, eoque nemini injuriam facit, *L.* 21. *c. Mand.* Id autem pugnat cum ſacroſancti Imperii rationibus, ac finibus. Etſi igitur non diffiteamur, dominii vocem latiori, & improprio ſenſu etiam pro Imperio accipi poſſe, & quandoque ſolere, nec ſi ita accipiatur magnopere nomini repugnamus; tamen cum ex verborum ſignificatu res explicentur, & conſequentiæ inferantur: nihil proclivius, ſed & nihil, in re tanta inprimis, periculoſius eſt, quam nativi ſenſus conſuetudine ſeduci, & inſenſibiliter quoque ad erroneas concluſiones, atque a juſti Imperii finibus ad dominii fines deflectere. Specimen ipſe Grotius in *L.* 2. *c.* 6. & 7. dedit in regnis, de quorum ipſe proprietate, uſufructu, patrimonio diſputat; & profana hæc privati juris nomina rei ſanctiſſimæ, non ſignificandæ, ſed corrumpendæ peſſimò abuſu adjungit: ut iſtis locis videbimus. Vid. indicem voce *dominium eminens*, & ſpeciatim infra §. 12. Tutius itaque omnino eſt, rem ſuo nomine, *Imperii* ſcilicet, exprimere; id enim genuino uſu, ac proprietate omnem poteſtatem magiſtratus complectitur. *L.* 215. *ff. V. S. Liv. L.* 1. *c. pen & paſſ.*

Additio.

„ Auctor *jus naturæ*, quatenus in qualitate morali perfecta ad aliquid juſte habendum, vel agendum conſiſtit, facultatem appellavit *ſupra l.* 1. *c.* 1. §. 4. Eamque dividit in *vulgarem*, & *eminentem*, *d. c.* 1. §. 5., atque hanc poſteriorem facultatem vocat *dominium eminens*.

„ Auctor igitur per dominium eminens nihil aliud intelligit, quam *jus communitati competens in partes*, & *res partium*, *NB. boni communis cauſa*, *d.* §. 5., vel uti hic explicat, *dominium*, *quod civitas habet in cives*, & *res civium*, *ad uſum publicum*. Unde duo neceſſario Auctor requirit, 1. utilitatem publicam; 2. ut ſi uni jus auferatur, reparatio fiat ex publico. *l.* 2. *c.* 14. §. 7. & 8. *l.* 3. *c.* 20. §. 7. & §. 52. Ex quibus apparet, dominium eminens Grotio eſſe veram partem legitimi imperii: adeoque eum hactenus cenſuram non mereri; at verum tamen eſt, tutius eſſe a voce *dominii* ob abuſum abſtinere. Vide ſupra *l.* 1. *c.* 1. §. 6.

Ad uſum publicum] „ Hactenus ergo nihil iniqui ſignificatur per dominium eminens. At vox *dominii* huic ſenſui repugnat.

Id eſt civilis, & *conſultatrix*] „ Quaſi jus leges condendi, & tollendi, non itidem, & magis ad artem civilem, ſeu conſultatricem pertineat.

Privata ſunt res controverſæ] „ Imo jus conſtituendi magiſtratus, & judicia, pertinet ad jura publica, & referri ſolet inter regalia majora, *B. Par. jus publ. c.* 23, §. 13. Etſi objectum judiciorum ſint res ſingulorum: uam & legum objectum ſunt res ſingulorum privatæ.

Quas publica auctoritate dirimi, *publicæ quietis intereſt*] „ Singularia privata enim ante deſcripſit, quæ privata quidem ſunt, ſed in publicum ordinantur.

Quæ per alterum expediuntur] „ Diſtinxit Auctor inter ea, quæ imperans per ſe gerit, & quæ per alios. At dictum eſt, nec bella geri, nec leges condi per Imperantem, ſed per Duces, & conſiliarios, at nomine Principis. Atque hoc ſenſu judicia quoque per alium expediuntur, ſed nomine Principis.

Aut per magiſtratus] „ Atqui diremtionem rerum controverſarum inter ſingulos antea retulit inter ea, quæ imperans per ſe regit; adeo ſibi non conſtat.

Aut per alios curatores] „ Atque bella quoque per curatores tales geruntur; & tamen ea Auctor retulit ad publica, quæ Imperantes per ſe agunt.

In quibus ſunt & legati] „ Legationes enim non per Principem, ſed per ejus miniſtros expediuntur.

His ergo in rebus conſiſtit civilis poteſtas] „ Dixi jam, vitioſam, & confuſam eſſe hanc partitionem: Neque *civilem poteſtatem* ab. ſolvi diſtinctione in ea, quæ vel ipſe gerit, vel per alios; Sed ad duplicem regulam omnia jura ſummæ poteſtatis referri poſſe, demonſtravi in *Diſſert. proœm. XVI. cap.* 6. *Sect.* 4.

A D §. VII.

A U C T O R hic tractat quæſtionem, quandonam vere ſit ſumma poteſtas? Naturali ratione res ita ſe habet:

P R O-

PROPOSITIO I.

Summa poteſtas vel omnibus inhæret, vel pluribus, vel uni. Ariſtot. 3. pol. 7. Joſeph. c. App. l. 2. *Pluribus vel ut corpori inhæret, vel ut ſingulis: Illa indiviſim eſt in toto corpore, hæc tota in ſingulis perſonis; Unde plures monarchæ ejusdem regni eſſe poſſunt.*

DEMONSTRATIO.

Diximus §. præced., ſummam poteſtatem natura cohærere toti humano generi, eoque diviſo ſingulis populis. His jam variis modis ea poteſtas inhærere poteſt, quos politici Doctores fere omnes ad tria capita referunt: indeque omnem reipublicæ ſtatum vel popularem, vel ariſtocraticum, vel monarchicum ſtatuunt. *Vid. inf.* §. 8. *n.* 8.

At merito hæc opinio refellitur, quia innumeræ poſſunt eſſe variationes; adeoque dicimus, ſummam poteſtatem vel I. inhærere *omnibus*, ut in ſtatu populari: atque hic ſtatus naturalis eſt; civitas enim talis idem jus habet, quod antea totum humanum genus habuit. Vel II. *pluribus*, quod varie fieri poteſt; aliquando enim vel inhæret pluribus *ut corpori*, uti in ſtatu Ariſtocratico, ubi ſinguli non habent poteſtatem, ne quidem pro parte, ſed totum demum corpus tanquam unum ſpectatum; quod alibi demonſtrabitur plenius (Non magis ergo uni procerum inhæret ſumma poteſtas, quam uni membrorum principis; ſed in toto corpore reſidet. Per corpus autem intelligimus ſocietatem plurium perſonarum in unum corpus imperii cauſa collectarum:) vel ut *ſingulis*, uti ſi duo, vel tres ſunt Cæſares; quod in imperio Romano contigiſſe, ex codice Juſtinianæo apparet. Hic ſumma poteſtas penes ſingulos in ſolidum reſidet, adeoque revera tres ſunt ſummæ poteſtates; de cujus rei effectu in propoſitione ſequenti agetur. Vel III. *uni*, ſive ille Dux, ſive Rex, ſive Imperator vocatur; & hic ſtatus dicitur Monarchicus. De mixtura ſtatus infra agetur.

PROPOSITIO II.

Summa poteſtas dupliciter intelligi poteſt, 1. quæ omnibus aliis eſt ſuperior: 2. qua nulla alia eſt ſuperior, etſi par ſit: illa *omnia ſuo jure facere poteſt;* hæc *non poteſt, ſed nec quicquam ſine illa.*

DEMONSTRATIO.

Diximus in præcedenti Propoſitione, ſummam poteſtatem aliquando pluribus inhærere, non *ut corpori*, ſed *ut ſingulis:* & tum penes unumquemque ſummam poteſtatem eſſe in ſolidum. Inſtare aliquis poſſet, hoc modo non eſſe ſummam poteſtatem, quæ ab alio impediri poſſet. At notandum omnino eſt, *ſummum* duplici ſenſu ſumi poſſe I. pro tali poteſtate, quæ omnibus aliis ſuperior eſt, adeoque quæ omnem paritatem excludit: & hoc ſenſu non niſi unus Monarcha eſſe poteſt, & hic omnia ſuo jure ſolus facit, nec ab ullo alio impediri poteſt, quia nec parem, nec ſuperiorem habet. II. Pro tali poteſtate qua nulla eſt ſuperior, etſi par ſit; hic Monarcha nihil facere poteſt altero contradicente: nam utrique quidem ſumma poteſtas æqualiter competit, & ex aſſe (quia individuum quid eſt imperium, adeoque ubi eſt, eſt in ſolidum; eodem modo uti ſervitus, quæ ſua natura individua eſt, in ſingulis eſt in ſolidum. Adeo ut unicuique jus condendi leges, jus gerendi bella &c. in ſolidum competat); ſed exercitium per concurſum alterius impeditur. Adeo ut invito altero nihil agere poſſit; quia alias alter, cum æquale jus habeat, contrarium ſtatuere poſſet: & ſic duo jura æqualia colliderent. Accedit, quod in pari cauſa melior ſit conditio prohibentis.

Atque hæc diſtinctio etiam in aliis materiis obtinet; ſic enim verba *primus*, vel *proximus*, itidem duplici ſenſu ſumi poſſunt: 1. pro eo, qui omnibus aliis *prior*, vel *proximior* eſt: 2. quo nihil aliud eſt prius, vel proximius, etſi plures æque primi, & æque proximi adſint. Adeoque poſteriori ſenſu plures primi, vel proximi dari poſſunt. Proinde ſi duo metam ſimul attingant, præmium, quod *primo* promiſſum eſt, utrique debetur. Legatum *proximo* hæredi relictum ad omnes pertinet, qui in eodem gradu ſunt *L.* 2. §. 4. *ff. ſociet. & legit.* Atque hoc ſenſu imperium Occidentis, & Orientis, non duo imperia, nec duæ Monarchiæ fuere; ſed unum imperium, cujus adminiſtratio ſaltem fuit diviſa inter duos. Nam leges communi nomine latæ, & promulgatæ fuere. Unde Roma utriusque regni urbs vocatur, teſte Symmacho apud Prudentium. *Add. Sigon. de Imper. occid. L.* 2. *ad an.* 289.

Hinc etiam duæ veræ ſummæ poteſtates eſſe poſſunt, etſi inæqualiter: Uti id olim obtinuit in Cæſaribus, quos Auguſti adoptare ſolebant. Auguſti enim omnia ſoli, Cæſares nil niſi eorum conſenſu facere poterunt, adeoque in concurſu Auguſti præferebantur. Quin exemplum eſt in Diocletiano, qui

Digitized by Google

Cæſarem ob res contra Parthos male geſtas duo milliaria ante currum ligatum duxit. *Vid. inf.* §. 11. *Inſto*, hoc modo quilibet magiſtratus ſummam haberet poteſtatem: quia & hic omnia agere poteſt, non contradicente Principe. Reſp. Hi poteſtatem ſuam non habent proprio jure, ſed ex conceſſione Principis; Cæſares autem jure proprio ſummam habebant poteſtatem. Hinc *Tacitus* ait, Auguſtum Cæſares in proximo ſibi faſtigio collocaſſe; & *Aurelius Victor in Trajano* ait, ſimiles fuiſſe ſumma poteſtate, non cognomento. Illuſtratur hæc res quam maxime exemplo poteſtatis domeſticæ: Pater, & mater habent æqualem poteſtatem in familiam, intuitu v. g. liberorum; at in concurſu, patris poteſtas præfertur. *L. 1. ff. rer. amot.* Eadem ratione Auguſti, & Cæſares æquali gaudent poteſtate, reſpectu habito ad ſubditos; at comparati inter ſe, Cæſares cedunt Auguſtis. *Conf. jus publ. noſtrum c.* 8. §. 27.

Sed & hodieque id obtinet in regibus Romanis (qui in Cæſarum locum ſucceſſere, *d. jus publ. c.* 8. §. 28. *& c.* 7. §. 17.) Ita enim legimus, Ferdinandum I, qui fuit frater Imperatoris Caroli V, & Romanorum Rex (Imperatore rebus Hiſpanicis impedito) Comitia in Germania habuiſſe, & leges condidiſſe, non tantum ex mandato fratris, ſed & ex jure proprio. Unde in Rec. Imp. de an. 1557. §. 87. formula exſtat: *In Krafft Ihro Kayſerl. Maj. uns gegebener Vollmacht, auch von uns ſelbſt als Rœmiſchen Kœnig. Vid. jus publ. d. c.* 8. §. 52.

Neque his obſtat etymologia vocis *Monarchæ*, quæ a μόνος, *ſolus*, originem ducit. Non autem eſt ſolus, qui pares, & æquales habet; nam vox μονος *unum* ſignificat, & *ſolum*. Priori ſenſu una poteſtas ad plures æqualiter pertinere poteſt: & tunc una illa poteſtas penes unumquemque eſt in ſolidum, & quilibet eſt Monarcha. Sed & ſi voce *monarchæ* ſolus denotetur, certum eſt, denominationem illam deſumtam eſſe ab eo, quod plerumque fit. Denique inter omnes conſtat, a voce ad rem non valere argumentationem.

Additio.

„ Quæſtionem hanc: *quænam ſit vera ſum-*
„ *ma poteſtas*? late examinavit B. Parens in
„ *prodromo juris gentium Ex.* 2. §. 74. *&*
„ *ſeq.* ubi ita diſſerit.

In genere quidem tres reip. formæ ſimplices ſunt, & admitti poſſunt: quia neceſſe eſt ut ſumma poteſtas vel ſit omnium, vel unius, vel plurium; quæ ultima ſpecies perperam ad optimates reſtringitur, cum multo pluribus modis fieri, ac variari poſſit. Conf. Polyb. Hiſt. lib. 6. c. 1. & ſeq. *Sed & ex pluribus, quin omnibus formis, miſceri, & contemperari ſumma poteſtas poteſt: eamque omnium optimam laudarunt veteres; & prout legibus mixta, & temperata, ita jus, & juſta, quin & ſuo ſenſu regularis, non monſtroſa eſt Reſpublica. Et ſunt adeo quam vaniſſimæ cum lites iſtæ, quibus ſe mutuo exagitarunt Limneus, & Reinkingius: tum rationes, quibus depugnarunt; & tota res vel ex natura facultatis plana, ac liquida eſt.*

Inprimis igitur natura facultatis, ſed ſuo ordine, & loco, cum id maximi referat in jure natura demonſtrando, explananda erit. Aliquid tamen & hic præſtruendum eſt.

Duplex nempe facultas homini a Deo, ſeu natura conceſſa eſt: una in ſuas cuique actiones: altera in res ſuas; per Poſ. 5. n. 1. & 2. *Prior a perſona, cui inhæret, natura inſeparabilis eſt, ac in ſe individua: altera cum re dividi, & transfire poteſt ad alios.*

Inprimis vero ea facultatum natura eſt, ut eadem plurimis ſimul conceſſa, nemini in ſolidum competere poſſit, ſed concurſu invicem neceſſario reſtringant, & impediant. Ita ſi plurium ſit de eadem re ſtatuendi facultas, uno quid aſſerente, alter pari facultate id negare poteſt: unde cum hæc contraria ſimul ſtare non poſſint, conſtat, nihil actum eſſe; ſequitur ergo hoc caſu nihil ſtatui poſſe, niſi omnium voluntate, vel nemine ſaltem contradicente, fiat. (Conf. l. 3. §. 5. ff. de Adq. poſ.)

Hinc ergo eadem ſunt naturæ, quæ juris Romani regulæ. 1. *Si uni ſemel data, vel quæſita fuerit plena rei facultas; alium amplius concurrere non poſſe: ſeu ut ſolet exprimi, meliorem eſſe conditionem occupantis.* 2. *Si plures ſimul concurrunt in re dividua, concurſu pares fieri; & ſic cujusque de ſua parte ſtatuendi poteſtas erit.* 3. *Si in re individua, quæ partes non admittit; nihil actum intelligitur, niſi omnium voluntate. Unde* 4. *regula: in tali concurſu meliorem eſſe conditionem prohibentis.*

Si igitur in unum Principem tranſlata eſt ſummi imperii poteſtas, ille ſolus de republica ſtatuere poteſt: ſi in plures, omnium voluntas, & conſenſus requiritur; per ante tradita. *Et tamen ſumma æque Principis eſt poteſtas, ac ſi ſolus eſſet; idque ipſa voce ſummi ſignificari, facile oſtendi poteſt.*

Etenim hæ voces, ſummus, primus, proximus, *uſu, & proprietate ſua ſignificant*

eum,

enim, quem nemo antecedit: ut conſtat ex l. 2. §. 2. & §. 4. ff. de ſois & legit. l. 52. ff. de V. S. *Princeps vero, etſi pari poteſtate ſtatus concurrant, non habet ſuperiorem. Ejus igitur in ſtatu quoque mixto veriſſime, ac proprie ſumma eſt poteſtas*; d. l. 2. §. 2. & 3. 4. *Hinc ſummus, primus, proximus eſt, non tantum qui omnibus aliis eſt ſuperior, prior, proximior; ſed & quo nemo alius eſt ſuperior, prior, proximior, ſeu quem nemo antecedit, etſi alia par poteſtas concurrat. Ita* Cic. de clar. orat. cap. 47. *inquit:* duobus ſummis, Craſſo, & Antonio L. Philippus proximus accedebat.

Inhæret autem ſumma poteſtas vel perſonæ, *vel* corpori. *Si* corpori, *omnium una tantum ſumma poteſtas, quaſi unius perſona eſt,* (conf. l. 2. ff. Quod cuj. univ.) *nulla ſingulorum,* infra §. 83. *Neque hæc fictio civilis eſt, ſed veritas naturalis, nempe ex pacto; etſi enim revera plures diverſæ perſonæ ſint, cum tamen quod de re ſua ſtatuunt, natura vim, & effectum juris habeat,* per poſ. 6.; *ſequitur, ſi legitime convenerit ut plures rempublicam communiter, inſtar unius perſonæ, gerant, eorumque decreta perinde vim, effectumque juris habeant, ac ſi ab uno, v. g Principe facta fuiſſent; ita ut convenit, natura jus erit: & ſic in populari ſtatu, totius populi una eſt ſumma poteſtas.*

Quodſi ergo plures ſint perſonæ, quibus incumbit ſumma poteſtas, intereſt, corpus *inter ſe faciant, an ut* ſinguli *ſpectentur; utrumque enim fieri poteſt. Ita in imperio Romano olim fuere tres viri Principes, Auguſtus, Antonius, & Lepidus: fuere deinde ſæpius tres Auguſti, quorum exempla in Codice Juſtinianæo paſſim, maxime circa tempora Theodoſiorum occurrunt: uti Gratianus, Valentinianus, Theodoſius in* l. 1. C. de Mandat. Princ. l. un. C. de Senat. Conſ. & alii, ut in l. 3. l. 4. C. de off. Præf. Urb. l. 6. l. 7. l. 11. C. de off. Rect. prov. l. 1. C. de off. Civ. jud. l. 3. & ſeqq. C. d. Def. civ. l. 24. l. 25. l. 26. C. de Procur. &c. *Tres priores in unum Triumviratus corpus, ſocietate inter ſe facta, coierunt,* D. Caſſ. lib. 46. in fin. & lib. 47. Sueton. in Octav. c. 8. in fin. c. 13. c. 27.; *atque ita inſtar unius perſonæ fuere: & una ſaltem omnium poteſtas, nec niſi unum ſummum eorum imperium,* per §. 81. 82. *Tres vero Auguſti ita concurrebant, ut ſingulorum perſonis inhæreret ſumma poteſtas; atque tot eſſent ſumma imperia, quot perſonæ: & totidem Auguſti; quod in* rubricis DD. L. *expreſſum eſt hac nota* A A A. *Primum exemplum ficit ſub Trajano;* Aur. Vict. de Cæſar. in Traj. Inductum, *ait,* in remp. ut duæ, vel plures ſummæ potentiæ eſſent. Et D. Caſſ. L. 53. paulo poſt med. *de tribus Auguſtis agens:* ſemper, *inquit,* unus eorom ſi quidem duo, vel tres Imperatores ſunt, ſummum Pontificatum gerit. *Inde de Dioclet. & Maxim. Auguſtis ex* Paneg. Mamertini, *utrique dicta, refertur apud* Sigon. de Imp. occid. lib. 1. ad ann. 289. & 290. Geminata inde Majeſtatis Auguſtalis præſentia omnium animos defixit &c. *Et mox:* Duplicato majeſtatis numine. *Quo patet, quam procul aberret a ratione* Carpz. de leg. Reg. cap. 13. n. 10. 11. *ubi putat, Majeſtatem non admittere parem poteſtatem; & tum delabitur ad abſurdos illos ſemiſſes poteſtatis, ac ſecum contendit.*

Multum vero re quoque intereſt, plurium perſonis, *an* corpori *inhæreat poteſtas. Nam* I. *ſi perſonis, tot, ut dictum, ſunt poteſtates, quot perſonæ: ut in tutoribus.* (Conf. l. tres tutores 55. ff. d. adm. tut.) *Si* corpori, *una omnium: ut in Collegiis, per* §. 81. 82. (Conf. l. fin. ff. de Colleg. & corp.) II. *Priore caſu, ſumma poteſtas ineſt cuique ſingulorum in ſolidum,* per §. 82; *in altero, una toti corpori, ſingulis nulla,* per §. 81. *Hinc* III. *Ibi remanet ſtatus monarchicus: hic fit oligarchicus, vel popularis. Prius perſpicue expreſſit* D. Caſſ. d. l., *ubi cum aſſereret, imperium Romanum usque ab ævo Auguſti fuiſſe Monarchicum, addit:* Unius enim dominatio veriſſime dicitur, etſi aliquando duo, vel tres ſimul rerum potiti ſint. *Porro* IV. *In prima ſpecie ſinguli nunquam faciem ſubditorum gerunt: in altera ſemper. Et hinc* V. *priore caſu omnium voluntas requiritur; altero, major pars ſufficit. Etenim* VI. *in primo genere, cum ſingulorum eſt ſumma poteſtas, unusquisque de republica ſtatuere poteſt; verum ſi cæteri, vel unus ſaltem eorum contradicat, nihil agitur;* per §. 93. (Conf. l. 7. §. fin. ff. de Curat. fur.) *In altero autem non ſinguli, ſed corpus ſtatuit; cujus uti non niſi una eſt poteſtas, ita non niſi una voluntas: quæ, ſi membra ejus diſſentiunt, alia intelligi non poteſt, quam majoris partis;* vid. §. ſeqq.

Et ſatis ſua huic diſcrimini conſtat ratio: perpenſo, quod in altero caſu, ubi corpus quid agit, ſinguli conveniunt ad hoc negotium agendum, & peragendum; quod proinde cum hactenus conſentiant, jure, & valide geritur: in altero autem unus v. g. rem agit,

Digitized by Google

qui ſolus agere non poteſt ; & proinde in ſe id validum non eſt. Igitur in prima ſpecie, qua ſingulis data eſt ſumma poteſtas, uno contradicente, deficit omnium & facultas, per §. 83., & *voluntas; quia qui ſolus ſtatuit, hoc animo eſt, quod ſperet reliquos id ratum habituros: quippe qui ſcit, alias non valiturum. Quod ſi ergo eam ſpem fallat unius ſaltem contradictio, totum actum irritum illa reddit. At in altera (ſcil. cum ſumma poteſtas corpori ineſt) nec facultas deficit, quia corpus, quod poteſt, rem geſſit; nec voluntas, quia ſtatuendi animo convenere, atque adeo ſtatutum quid voluere: etſi quidam non adſint. Supereſt ergo ſaltem, & quæritur, ſi ſinguli diſſentiant, quid corpus ipſum ſtatutum velit? idne, quod major pars voluit, an quod minor? Et naturali rationi conſentaneum eſt, ne in eodem comparationis genere major pars cedat minori; ſed ut e contrario, minor majori.* (conf. l. 54. ff. de judic.) *Igitur ſi aliud lege publica definitum non fuerit, conſenſus majoris partis erit voluntas totius corporis, etſi non omnium de corpore* (Conf. Pac. Osn. art. 5. §. 52.) *Et nec aliter exitum res univerſitatum invenirent: & ſi tum quæreretur, quæ pars ſanior, nunquam res decideretur; ſed ſemper eadem lis, & quæſtio, quæ ante deliberationem fuit, ſcil. quodnam, & pluribus eſſet ſanius, in infinitum recurreret, niſi pars major litem dirimat.* Vid. Grot. lib. 2. c. 5. §. 17. & ibi all.

Unde & illud evincitur, ſi æquata ſint utriusque partis ſuffragia, rem in ſtatu, in quo eſt, & ante conſultationem fuit, remanere; quia iſte alterari niſi omnium, vel majoris partis voluntate, non poteſt. Unde ſequitur, paribus calculis reum abſolvi; qui calculus Minervæ, id eſt, juris naturalis dicitur: de quo Grot. d. c. 5. §. 18. & ſeq.

1 *Summa autem illa dicitur, cujus actus alterius juri non ſubſunt*] Hæc definitio ſummæ poteſtatis vera non eſt. Dixi enim, ſummum duplici modo ſumi poſſe: 1. quod omnibus aliis ſuperius eſt, adeoque quod alterius voluntatis humanæ arbitrio irritum fieri non poteſt: 2. quo nihil aliud ſuperius eſt; atque hoc poſteriori ſenſu actus ſummæ poteſtatis alterius voluntatis humanæ arbitrio irritos reddi poſſe, diximus: quod non tantum exemplis plurium Auguſtorum, ſed & in exemplo Auguſtorum, & Cæſarum probavimus.

Hinc diximus 1. monſtroſum non fuiſſe imperium Romanorum, cum duo, vel tres Auguſti fuerunt; ſed una Monarchia, unumque imperium, & una ſumma poteſtas fuit, poſteriori nimirum ſenſu. 2. Unam ſaltem Monarchiam fuiſſe diviſo imperio in Orientem, & Occidentem, quia diviſio hæc ad adminiſtrationem ſaltem pertinuit; unum autem fuit imperium, & una ſumma poteſtas: at pariter in ſenſu poſteriori. 3. Unum Imperium, Monarchiam unam, unamque ſummam poteſtatem eſſe Auguſti, & Cæſaris, etſi adminiſtratio Cæſaris ſuſpenſa ſit in tempus mortis Auguſti. *Vid. J. publ. noſtrum c.* 8. §. 27.

Ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio]
„ Dictum jam eſt, id non impedire ſummam
„ poteſtatem. Nam ſi plures ſunt æque
„ ſummi in eadem civitate, alter irritum
„ actum alterius poteſtatis facit, non tan-
„ quam ſuperior, ſed ex natura æqualitatis:
„ tum quia eadem facultate, qua alter aliquid
„ vult, alter id nolle poteſt: tum quia in
„ cauſa communi melior eſt conditio prohi-
„ bentis. Sed & alibi vidimus, ex pacto quo-
„ que actus ſummæ poteſtatis alterius arbi-
„ trio ſubeſſe poſſe, neque inde aliquid ma-
„ jeſtati decedere.

Cui voluntatem mutare licet] Si ſcil. ſolus eſt. Nam facultas ejus agendi tunc a nemine, nec ab æquali, reſtricta eſt: adeoque nulla obligatio ita agendi in eo eſſe poteſt, utpote quæ diverſas ſupponit perſonas, inferiorem, & ſuperiorem. Eadem igitur facultate, qua Monarcha talis aliquid ſtatuit, eadem iterum id mutare poteſt. Secus in ſumma poteſtate poſteriori ſenſu (qui pluribus quoque convenit) ſumta; ibi enim uti ſtatuere unus ſine altero nihil poteſt, ita ſemel ſtatutum non niſi utriusque voluntate mutari poteſt.

Ut & ſucceſſorem] Nam ſucceſſor æque eſt ſumma poteſtas, cujus facultas a nemine reſtricta eſt, ſi ſolus eſt: adeoque ille quoque leges ab anteceſſore ſtatutas tollere poteſt; quia eadem poteſtate gaudet. Quatenus vero ſucceſſor actus anteceſſoris irritos reddere poſſit, late explicatur *L.* 2. *c.* 14. §. 10 *ſeq.* Utrumque, quod de tollendis, & mutandis legibus dictum eſt, pertinet tantum ad leges civiles; nam leges naturæ immutabiles eſſe, ſupra vidimus: adeoque harum intuitu facultas agendi ſummarum poteſtatum a ſuperiore, ſc. Deo, reſtricta eſt.

Ut viſus commune ſubjectum eſt corpus] Falſa hæc eſt comparatio: 1. quia viſus ſo-
lum

Digitized by Google

lum in oculis eſt, ſumma poteſtas in toto corpore. 2. Corpus, & oculus ſimul agunt; at ſumma poteſtate tranſlata in Principem, civitas nihil amplius agit, omneque jus ejus deſinit. Sed & 3. falſum eſt, Principi competere ſummam poteſtatem tanquam membro corporis (quod foret, ſi eſſet id, quod oculus eſt ratione corporis); ſed omne jus corporis in eum tranſlatum eſt.

Ita ſummæ poteſtatis commune ſubjectum eſt civitas] „ Quatenus ſingulis imperat.

Quam perfectum cœtum eſſe, ſupra diximus] " Vid. proleg. §. 21. & L. 1. c. 1. §. „ 14. n. 1. *Adde infra* L. 2. c. 9. §. 3.

2 *Excludimus ergo populos, qui in alterius populi ditionem conceſſerunt*] " Hi enim jus „ ſuum imperii in alium transtulerunt: ad- „ eoque ſummam poteſtatem ipſi non habent. „ Jus enim ſummæ poteſtatis civitati tunc „ competere dicitur, quoties ea jure pro- „ prio, ſuis legibus, judiciis, ac magiſtra- „ tibus utitur, adeoque omnia agit e re ſua, „ *& ſuo voto.* B. Par. in Auton. I. G. c. 13. „ 14. & 15.

„ Is ergo populus, qui alterius poteſtati „ ſubjectus eſt, etſi ſuo jure, ſuis legibus, „ ſuiſque judiciis uti poſſit, eis non utitur „ jure proprio, ſed e re, & ſententia ſupe- „ rioris, *d. c.* 15. §. 1. *&* 7. Idem prolixius ex- „ emplis demonſtrat *B. Par. d. c.* 15. *c.*16. „ *&* 17. ſpeciatim exemplo Judæorum. *Conf.* „ *c. ſeq.* §. *7. n.* 5.

Quales erant Provinciæ Romanorum] "Re- „ digere enim in formam provinciæ nihil aliud „ eſt, quam leges domeſticas adimere, & „ Romanas dare. *Sigon.* I. *Antiq. jur. Ital.* „ 26. Vid. late hac de re B. Parens *in Au-* „ *tonom. Jur. gent. c.* 13. 14. *&* 15. *im-* „ *primis c.* 15. §. 18. *& ſeq. item c.* 16.

Non per ſe civitas ſunt, uti nunc quidem eam vocem ſumimus] " Sed cum imperio, „ & ſumma poteſtate.

Sed membra minus digna magnæ civitatis] Ex quo enim civitas libera bello ab alio populo libero devicta in victoris poteſtatem, & ditionem tranſiit, ejuſque Imperio ſubjecta fuit; ita alterata eſt priſtina ejus conditio, ac libertas, ut jam illa civitas non amplius ſit, prout ante fuit, res populi victi, ſed res victoris. Etſi ergo ante belli exitum duæ fuerint diverſæ civitates liberæ; noviſſima tamen victoria, vel deditione, qua altera in alterius poteſtatem redacta eſt, concrevere in unum corpus civitatis, quod totum eſt in patrimonio publico ſolius victoris, non utriuſque: nec ulla pars ejus in patrimonio publico victi; cum populus victus publica ſua libertate armis exutus, deſierit habere ſuam rempublicam, & ſubjectus ſit imperio, ſeu Reipublicæ victoris: uti privatus in ſervitutem datus, deſinit habere ſuam rem privatam, & ſubjicitur dominio alterius, §. 2. *de Jur. perſ. l.* 4. §. 1. *ff. de ſtat. hom.* Unde hujuſmodi civitates, intuitu ſuperioris, habentur privatorum loco. *l.* 15. *l.* 16. *l.* 17. *ff. de Verb. ſignif.* Non eſt igitur niſi una civitas, & una reſpublica, quæ componitur ex populo victore, ſeu imperante: & populo victo, & alteri ſubjecto; licet enim terris diviſi ſint, eo tamen non dividitur corpus civitatis: quemadmodum ipſa civitas libera, ſeu ſuperior, ideo una eſſe non deſinit, quod terrarum ſpatiis diviſa, atque in plures urbes, & quaſi habitationes diſtincta ſit, ut vidimus *in dict. Autonom. Jur. gent. cap.* 9. §. 4. *& ſeqq.*

Unde jam ſequitur, civitatem armis victam jure gentium immediate fieri partem civitatis, cui acceſſit, membrumque ejus immediatum, etſi non æquo jure illi unita ſit. Quod inde primum patet, quia una tantum civitas eſt, adeoque omnes ejus partes unius civitatis immediata membra: quippe ex quibus totum civitatis corpus immediate componitur; totum enim unius generis eſt id, quod ex partibus ejuſdem generis conſtat; atque hæ partes immediate conficiunt, & conſtituunt ſuum totum. Præterea populus victus non eſt amplius per ſe civitas, ſed unice pars alterius; Ergo non poteſt intelligi civitas mediata, quæ per ſe nulla eſt. Immediata autem civitas dicitur, non quod ipſa quoque ſit per ſe civitas; ſed quia per eam nihil intelligitur aliud, quam pars alterius civitatis: eodemque ſenſu civitas dicitur, quo & ſuperioris civitatis partes regionibus, vel urbibus diſtinctæ, civitates dicuntur, *d. cap.* 9. §. 4. *& ſeqq.*; quæ ratione ſuperioris privatorum numero habentur, *d. l.* 15. 16. *&* 17. *de V. S.* Porro civitas, cujus tota forma conſiſtit in libertate publica (*Vid. Auton. I. G. cap.* 6. §. 1. *& ſeqq.*), hac jure armorum ademta, amiſit cum ea propriæ civitatis ſpeciem, & cepit formam, ac ſpeciem meræ partis, alia civitate ſuperiore comprehenſæ. Itaque ut reliqui privati civitatis ſuperioris cives eidem immediate ſubjecti ſunt (*Vid. Auton. I. G. Cap.* 8. §. 4. *& cap.* 9. §. 8): ita & civitas victa; quia & illa ei jure belli ſubjecta,

&

& privatorum loco eſt, *d. l. 16. ff. de V. S.* Enimvero cum ante debellationem illa indubitato fuerit libera, eoque immediata civitas, per tradita *in Auton. I. G. c.* 8. §. 4. & 5. & *cap.* 9. §. 8. & 9: victoria noviſſima autem cum omni hoc ſuo ſtatu ceſſerit victori; idem nunc erit ſtatus ejus immediatus in ſervitute, qui fuit ante in libertate: ita ut quæ antea liberæ hujus civitatis membra fuere immediata, jam talia ſint civitatis ſuperioris; quia omne illud jus publicum civitatis, quod ante fuit in populo victo, jure victoriæ cum omni ſua conditione, & ſtatu publico tranſiit in populum victorem: idemque adeo ipſi jam eſt civitas ſuperior, quod ante fuit propria: eademque in jure, ac ſtatu publico conditio; ut quemadmodum pridem cives immediate vixerunt ſuæ civitatis legibus, ita nunc immediate legibus ſuperioris: nec minus nunc ſint membra immediata ſuperioris civitatis, quam antea ſuæ; quippe cum hæc tota jure belli in illam transfuſa, eique quaſi, ut loquuntur, incorporata ſit. Denique cum debellata civitas non habeat amplius rationes a victore ſeparatas, quantum ad jura publica civitatis, nulla eſt civitatis ratio intermedia, cujus intuitu illa mediata videri poſſit: uti eſt in tertia ſpecie, quæ hoc unice reſpectu mediata dicitur, de qua *cap. ſeqq.*

Cæterum, ut jam ſæpius monuimus, hæc eſt victæ civitatis conditio ratione ſtatus ſui publici; quia noviſſima victoria non niſi libertas publica tollitur, & quædam ſervitus publica hactenus inducitur: ut jam non poſſit populus iſte ex ſua voluntate, & lege, bonum civitatis ſuæ publicum conſtituere, ſed a victore legem accipiat. At ſingulorum civium libertas privata jure victoriæ non tollitur; niſi & bello, vel prælio capti, aut alio ex ſenſu ſervi facti fuerint: ut dictum *in Aut. J. G. cap. 2. in fin.* Etenim etſi tota gens bello victa ſit, non tamen omnes bello capti ſunt. Publica libertas bello victis ablata eſt: privata bello captis. Enimvero gens per victoriam ultimam debellata in momento quaſi victoriæ tranſit tota in poteſtatem, & imperium victoris: adeoque exuit cum libertate publica hoſtem, quippe qui eſſe nequit, niſi populus liber. *l.* 24. *ff. de capt. & poſtlim.* Exinde igitur cives nec amplius occidi, nec in ſervitutem redigi jure belli poſſunt, quod cum ultima victoria exſpiravit; ſed niſi ante, & ſcil. vel ultimo, vel ſuperioribus præliis capti fuerint, manent, ac tuendi ſunt cum bonis ſuis in eo ſtatu privato, quo tum ſunt: quia in iſto momento ex hoſte fiunt cives, & ſubditi: & Princeps victor ex hoſte magiſtratus legitimus, cujus eſt tueri cives, non occidere, non in ſervitutem trahere, ſpoliare &c. ſed imperium jam, & jus pacis, non belli, in eos exercere. Ita apprime ad rem Cicero, *lib. 1. de offic. poſt princ. Parta victoria*, inquit, *conſervandi ſunt ii, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt.* (cum his enim non jure hoſtium, ſed reorum agitur; nec vis iis infertur, ſed pœna) Et mox ſubjungit: *Hanc juſtitiam a Romanis ita cultam fuiſſe, ut ii, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, eorum Patroni eſſent more majorum. Vid. Auton. J. G. cap.* 13. §. 5. *Diſp. de Jur. Vict.*

Hoc maxime declaratur exemplo dedititiorum, qui liberi tamen fuere, etſi eorum peſſima omnium eſſet conditio, §. *fin. de Libertin.*, quia non tantum gens, & civitas, ſeu id quod publicum eſt, ſed & ſinguli homines, & res ſingulæ debebantur. Id notabiliter *Polyb. in Excerpt. Legat. cap.* 142. docet, & rem ita exponit: Οἱ γὰρ διδόντες αὐτοὺς εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐπιτροπὴν, διδόασι πρῶτον μὲν χώραν τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς, καὶ πόλεις τὰς ἐν ταύτῃ. Σὺν δὲ τούτοις ἄνδρας καὶ γυναῖκας, τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ταῖς πόλεσιν ἅπαντας: ὁμοίως ποταμοὺς, λιμένας, ἱερὰ, τάφους, συλλήβδην· ὥστε πάντων εἶναι κυρίους Ῥωμαίους, αὐτοὺς δὲ τοὺς διδόντας ἁπλῶς, μηκέτι μηδενός· i. e. *Qui ſe dedunt in Romanorum arbitrium, dedunt primum regionem, quæ eorum fuit, & urbes in ea; Cum his vero viros, & feminas exiſtentes in regione, & urbibus omnes: ſimiliter fluvios, portus, ſacra, monumenta in univerſum; ut Romani omnium eſſent* κύριοι, *dedentes ſe vero nullius amplius.* Ita Campani cum a Samnitibus bello preſſi ſubjicere ſe Romanis vellent, nec hi eos ideo reciperent, quod ſocietas ſibi cum Samnitibus eſſet, ſe in deditionem ipſis obtulerunt hac formula: *Quandoquidem noſtra tueri adverſus vim, atque injuriam juſta vi non vultis; veſtra certe defendetis. Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deum, divina, humanaque omnia in veſtram, Patres conſcripti, populique Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patiemur, dedititii veſtri paſſuri. Liv.*

Lib.

Digitized by Google

Lib. 7. cap. 31. Quæ formula fere reſpondet Polybianæ, qua Carthaginenſes ſe dedere compulſi fuerant. Deſumta hæc ſunt ex Autonomia noſtra juris gentium *c. 13. §. 3. uſque ad §. 7.*

Additio.

„Ex ultimis lineis præmiſſis apparet, „ hoſtes victos, vel deditos non tantum publi- „ cam, ſed & privatam libertatem amiſiſſe. „ adeoque ſubditos quidem eſſe, ſed ſimul „ criminis reos, in quos omnia licent. *Vid.* „ *Diſſert. proœm. XII.* Si proinde quidam „ victores mitius cum victis egere, id ge- „ neroſitati eorum tribuendum eſt.

Quomodo ſervi membra ſunt familiæ] „ Scilicet quoad jura privata, quæ ad „ dominum pertinent. Pari enim ratione „ populi in provinciæ formam redacti, ſunt „ membra civitatis Romanæ quoad jura pu- „ blica, adeoque ei ſerviunt: quia liberta- „ tem de jure ſuo publico ſtatuendi ami- „ ſerunt. *Vid.* §. 1. At hæc comparatio „ imperii, & familiæ, cavenda maxime eſt: „ ut alibi diximus.

Ut plurium populorum idem ſit caput] Quod fit ſi plura regna uni regi ſubſunt, tunc quodlibet regnum ſumma gaudet poteſtate. Ita idem Rex Angliæ ſimul eſt Rex Scotiæ, & Hyberniæ: Rex Galliæ quoque eſt Rex Navarræ: Rex Hiſpaniæ plura regna ſupremo jure tenet; hi in unoquoque regno propriam habent facultatem jus tuendi.

Ita in morali quoque corpore] " Naturale „ caput non niſi uni corpori proprium eſſe „ poteſt; at ſummam poteſtatem intuitu „ plurium civitatum aliquis habere, i. e. ca- „ put plurium populorum quis eſſe, poteſt.

Nam ibi eadem perſona diverſa ratione conſiderata caput eſſe poteſt] Quia per caput in politicis nihil aliud intelligitur, quam facultas legitima corpus, ſeu civitatem gubernandi.

Quod exſtincta domo regnatrice imperium ad quemque populum ſeorſim revertitur] „ Ita deficientibus in Germania Carolingis, „ Bavariæ, Saxoniæ, & terræ Rhenenſis du- „ ces priſtinam libertatem recipere intende- „ bant. *Vid. B. Par. jus publ. c. 3. §. 9. &* „ *22. & c. 7. §. 86. & 87. & 95.* At ma- „ le; quia non familiis victorum jus impe- „ rii quæſitum erat, ſed regno Germaniæ, „ ſeu Franciæ. *Conf. infr. L. 2. c. 9. §. 2.*

Ut plures civitates arctiſſimo inter ſe fœdere colligentur] " Uti Belgicæ provinciæ, civi- „ tates Helveticæ &c. Hæ obligantur ex eo, „ quod communi decreto ſtatutum eſt. Ne- „ que tamen hic eſt una ſumma poteſtas; „ ſed quælibet civitas proprium imperium „ habet, & peculiarem rempublicam con- „ ſtituit.

„ Atqui actus harum civitatum alterius ju- „ ri ſubſunt: adeoque ſumma eorum pote- „ ſtas eſſe non videtur. Reſp. obligatio illa „ oritur non ex jure aliquo imperii: ſed ex „ pacto, quo convenere plures provinciæ, „ ſe communis conſilii decretis ſtare velle. „ Hoc pactum autem non tollit ſummam „ poteſtatem ſingularum civitatum, quia ex „ conſenſu ſuo ſaltem obligantur: de quo „ plenius *infra* §. 16.

Subjectum ergo commune ſummæ poteſtatis eſto civitas] " Repetit id Auctor, & ſimul „ explicat infra *l. 2. c. 9. §. 8. Imperium,* „ inquit, *quod in rege eſt ut in capite, in* „ *populo manet ut in toto, cujus pars eſt* „ *caput. Atque adeo rege, ſi electus eſt, aut* „ *regis familia exſtincta, jus imperandi ad* „ *populum redit*

Una, pluresve] " Sive enim in unum ſuam „ poteſtatem contulerit, ſive in plures, aut „ perſonam, aut familias, nihil intereſt.

Pro cujusque gentis legibus, ac moribus] „ Uti enim quælibet gens propriam ſummam „ poteſtatem habet: ita & proprias quoque „ habet leges, & mores.

Ad §. VIII.

Auctor celebrem hic tractat quæſtionem: *an ſumma poteſtas ſemper ſit penes populum, etſi in alium tranſlata ſit?* totumque caput in ea examinanda abſolvit; nam in *th.* 8. & 9. diverſas opiniones refert, eaſque refutat; in *th.* 10. uſque ad *th.* 21. cautelas quaſdam pro vera ſententia ponit, & explicat; & denique *th.* 21. & *ſeq.* varias ex præpoſitis quæſtiones format, ac decidit; Principium autem, ac fundamentum decidendi nullibi ponit. Equidem communiter Doctores diſtinguunt inter majeſtatem realem, & perſonalem. *Beſold. Doctr. pol. c. 1. §. 4.* Illam, ajunt, inhærere populo, hanc regi; illam fortiorem eſſe, ſtatuunt, majeſtate regis: adeo ut regem quoque rationes adminiſtrationis reddere debere, & ad id adigi poſſe, doceant. Quod omnino abſurdum eſt, & ab Auctore quoque refutatur. *Vid. J. publ. noſtrum c. 21. §. 3.*

Additio.

,, Quæſtio, quam Auctor hic proponit, ita formanda eſt : *an detur ſumma quædam poteſtas realis, quæ penes populum, qui majeſtatem in regem tranſtulit, reſideat, ad eum effectum, ut populus reges, quoties imperio ſuo male utuntur, & coercere, & punire poſſit ?*

,, Auctor recte negat *NB. ubique, & ſine exceptione* talem ſummam poteſtatem eſſe pupuli, *h.* §. *n.* 1. Recte negat, jus regendi *ſemper* ſubditum eſſe populi judiciu, ac voluntati, *inf. n.* 7 : adeoque recte negat, reges a populo, *quoties imperio ſuo male utuntur*, i. e. ob injurias quaslibet privatas coerceri, ac puniri poſſe, *h.* §. *n.* 1. At merito exeipit caſum, ſi Rex manifeſte tutius populi hoſtem ſe gerit, *L.* 1. *c.* 4. §. 11., i. e. ſi in tyrannum degenerat ; ubi addit rationem : *quia conſiſtere non poſſunt voluntas imperandi, & voluntas perdendi.*

,, Graviter in hanc Grotii ſententiam inſurgit Gronovius in not. *ad h. l.*, & invidioſe pruponi ſtatum controverſiæ, ait ; neminem enim unquam ſtatuiſſe, *ubique, & ſine exceptione* ſummam poteſtatem eſſe pupuli, ut ei reges, quuties imperio ſuo male utuntur, & coercere, & punire liceat ; & ſi quis talia dixiſſet, fatetur, nequaquam ſe ei ſubſcribere, ſed quæſtionem hanc eſſe : *an populus, ſi Rex palam in tyrannum degeneret, eum jure punire poſſit.*

,, Cum vero Grotius hic loquatur de principe, non tyranno, ſed ſaltem imperio ſuo male utente, & aſſerat, populo jure gentium jus in regem ob has injurias privatas non competere : e contrario autem tale jus in tyrannum, qui hoſtili animo in exitium populi fertur, admittat ; facile conſtat nullum inter Gronuvium, & Auctorem eſſe diſſenſum, & ſic operoſam Gronuvii refutationem plane inutilem eſſe.

,, Cæterum multos eſſe, qui ſtatuunt, regem ob quaslibet injurias deſinere eſſe regem, & ideo coerceri, ac puniri poſſe, certum eſt ; de quibus infra *L.* 1. *c.* 4. §. 1. *ſeq.* agemus.

,, Sane, ipſe Grotius in ea opiniune eſt, unumquemque privatum *jure naturæ* ſui juris, ac injuriæ ſibi illatæ vindicem eſſe, & hactenus Principi quoque reſiſti poſſe, *L.* 1. *c.* 4. § 2. *n.* 1 ; *at jure Gentium* demum promiſcuum hoc jus reſiſtendi prohibitum eſſe, *ibid.* Manſiſſe autem jus naturæ, ſeu facultatem reſiſtendi principi : 1°. Si vitæ periculum immineat, *d. c.* 4. §. 7 : & 2°. ſi in tyrannum degeneret princeps, *d. c.* 4. §. 11, de qua quæſtione plenius agetur, *d. c.* 4. §. 2.

,, Argumenta, quibus Auctor utitur, ut probet, nullam majeſtatis partem pupulo reſervatam eſſe, omnia eo collimant, quud pupulus omne jus ſuum in regem transferre voluerit, & quia de jure ſuo imperii diſponit, transferre putuerit.

,, *Primo* enim, ait, unicuique homini licere ſe in privatam ſervitutem dare : adeoque & populo licere ſe in ſervitutem publicam dare, i. e. regendi ſui jus in regem tranſcribere, *n.* 1 ; ubi ad objectionem, *quod id non præſumatur, & quod multa inde ſint oritura incommoda &c.* reſpondet. 1. Quæri quid fieri poſſit : 2. Omnes furmas ſua hsbere pericula, & ſufficere, pupulum voluiſſe, nec forte ub juſtas cauſas aliter potuiſſe, *h.*§.*n.*1.2.3.4.5.

,, *Secundo* : In regnis juſto bello quæſitis dominium civile, i. e. jus regendi non aliunde pendens victori acquiri : adeoque in his ſaltem regnis nullam majeſtatis partem penes pupulum reſidere. *n.* 6.

,, *Tertio* : Experientism docere, dari populos, qui alius populos ſub ſe habent, qui ſub eurum poteſtate, & in eorum ditione eſſe dicuntur, quos alienare pro lubitu poſſint &c ; quæ conſiſtere non poſſe, ait, cum doctrina : jus regendl ſemper ſubditum eſſe judicio populi ſubjecti.

,, *Quarto* : Ex ſacra, & profana hiſtoria probat, reges populi etiam univerſim ſumti arbitrio non ſubeſſe, *n.* 8. 9. 10. 11.

,, *Quinto* : Nec temporarios reges, quamdiu ſunt reges, populu ſubeſſe, exemplis probat, *n.* 12.

,, Nec obſtare *I.* ait, *populum conſtituentem regem eſſe ſuperiorem rege conſtituto.* Fallere enim hanc regulam, ait, in iilis, quæ ab initio ſunt voluntatis, poſtea autem fiunt neceſſitatis ; ſed & dari regna, quæ nun a populo conſtituuntur, ut in regno bello quæſito : & in familia, quæ advenas recipit ſub lege imperii, *n.* 13.

,, Objicit ſibi *II.* regimen omne eorum, qui reguntur, non qui regunt, cauſa eſſe comparatum ; finem autem eſſe nobiliorem mediis. Eique reſpondet : 1. dari regna regentium cauſa, ut dominica, vel ſaltem utriuſque cauſa conſtituta : 2. fallere con-

,, ſequen-

„ ſequentiam , exemplo pupilli ; quia tutor
„ etſi pupilli cauſa ſit conſtitutus , non tamen
„ eſt ſuperior pupillo , *n.* 14. *Inſtat* , tutorem
„ doloſe adminiſtrantem removeri poſſe ; cur
„ non & regem ? Reſp. id inde eſſe , quod
„ tutor ſuperiorem habeat , Rex nullum :
„ indeque hujus peccata Dei judicio relin-
„ quenda ſint , *n.* 14. *in f.* & *n.* 15.

„ Objicit *III.* populum interdum ob pec-
„ cata regis punitum eſſe ; cujus nullam a-
„ liam rationem eſſe , putat , quam quia non
„ impediendo , aut non puniendo , cauſam
„ ſuam fecit. Sed reſpondet , id non ex hac
„ ratione factum eſſe , ſed quia populus imi-
„ tatus eſt ea vitia , aut quia Deus reges in
„ pœnam ſubditis orbat : neque tunc eſſe
„ pœnam ratione populi , quia Deus utitur
„ ſummo in homines dominio.

„ Argumenta hæc , ſequendo ordinem Au-
„ ctoris , mox plenius examinabimus ; cum
„ vero B. Parens argumentum hoc de Maje-
„ ſtate perſonali , & reali ex profeſſo tra-
„ ctaverit *in prodr. I. G. Ex.* 2. §. 63. *ſeq.*
„ verba ejus hic inſerere liceat. Ita autem
„ diſſerit :

In univerſitate , ſeu civitate libera aliud eſt univerſale dominium terræ cujusque populi intra fines ſuos , quo continetur plena facultas diſponendi (Conf. Cæſ. de bell. gall. L. 1. c. 2.) : *aliud ſummum in ea imperium , quo poteſtas exequendi juris , & tuendæ reipublicæ. Summum ergo imperium (quod humano generi in res terræ , hominumque ſingulis , & cuique populo , ſeu civitati liberæ intra ſuos fines a Deo conceſſum eſt , atque adeo Dei , non hominum jure , ac nomine exercetur) eſt juſtitiæ , ſalutisque publicæ tuendæ legitima facultas , & ſacroſancta auctoritas. Hæ enim ſunt duæ illæ partes , ſalus publica , & juſtitia (ſine qua respubl. felix , & beata eſſe non poteſt.* Auton. l. G. cap. 9. §. 2. & ſeq. & c. 19. §. 12. & ſeq.). *quarum cura , & cuſtodia perficitur bonum illud publicum , ſeu ſcopus moderatori reipubl. propoſitus.* Auton. c 7. §. 3. & ſeq. de quo inf.

In omni porro univerſitate aliud eſt ipſa univerſitas , *aliud* ſinguli : *& utrorumque alia , atque alia plane jura , res , ac bona :* Univerſitatis *publica* , ſingulorum *privata* ; per poſ. 5. n, 2. (conf. l. 2. l. 7. §. 1. ff. Quod cujuſque univerſ. L. 16. §. 1. ff. de R. D. L. 10. §. 4. ff. de in jus voc.) *At tota univerſitas ex ſingulis collecta eſt , iisque conſtat , ut integrum partibus ſuis , vel ut corpus membris ; ſed cum duplicis relationis diſcrimine. Ut enim corpus naturale animantis aut ſpectatur ſimpliciter , ut totum omnibus ſuis membris formatum , (quo ſenſu communis omnium eſt potentia vegetandi , ſentiendi , motus &c) ; vel ut in eo diſtinguitur caput a reliquis membris , quæ præſertim in homine , primario inde reguntur , ac moventur : Ita & in corpore civili univerſitatis ſinguli ſpectantur , vel ſimpliciter , prout omnia , ſive caput , ſive reliqua membra , ſunt ejuſdem æque corporis membra ; vel prout in eo diſcernuntur imperantes , & parentes , tanquam caput , & membra reliqua. Qua ratione pariter quædam facultates , & jura toti corpori , omnibuſque ejus membris communia ſunt : quædam capiti propria , & eximia. Commune toti corpori eſt* 1. *Univerſale illud dominium terræ cujuſque populi , quod totius civitatis , ſeu populi , & res eſt publica omnium , tum capitis , tum corporis reliqui : non ſingulorum , niſi quorundam uſus his conceſſus fuerit.* (conf. l. 14. pr. ib. quæ in patrimonio ſunt populi ff. de acquir. rer. dom. l. 6. pr. *ib.* in pecunia populi ff. de contr. emt. d. l. 2 ff. quod cuj. univ. d. l. 6. §. 1. ff. de diviſ. rer. &c.) 2. *Bonum illud publicum , quod finis , & ſcopus eſt civitatum.*

Proprium vero capitis eſt ſummum imperium , & quæ eo pertinent : uti ipſius modo dicti boni publici gubernatio , & juris , juſtitiæque executio , ſeu in genere pacis , felicitatisque publicæ defenſio. Conf. interdicta de publicis rebus , l. 43. Digeſtorum a titulo 7. ad tit. 16.

Unde evidens eſt , ſumma populi poteſtate , quæ ei in ſingulos natura competit , ab eo in unum , vel plures translata , non transferri una dominium illud terræ , quod reſidet in toto corpore univerſitatis , ſeu in tota republica , omnibusque ejus membris , qua talibus ; ſed ſolum ſummum ejus in ſingulos imperium : idque totum ita , ut nulla ejus pars maneat interim in populo. Conf. auton. c. 12. de monſtro regni patrimonialis.

Hinc in aprico eſt reſolutio quæſtionis : an regno quoque conſtituto , ſemper tamen ſumma poteſtas maneat populi ? quam tam prolixe tractat Grot. l. 1. c. 3. §. 8. & ſeq. , *& recte quidem negat ; ſed nec veram ſententiam ſatis definit , nec recte probat , nec dubiis ſatisfacit : & miſcet , ut ſemper , jura , ac nomina privati dominii , & ſummi imperii : rem divinam , & omnium ſanctiſſimam , cum humanis , & profanis. Totum pendet a*

 diſcri-

diſcrimine dominii terræ, & ſummi in eam imperii: illud eſt reipublicæ, hoc regis; quod & jure Romano, & uſu gentium dubio procul receptum eſt: eoque omnia dubia ſponte conticeſcunt.

Hoc ſenſu non incongrue vulgo diſtinguitur majeſtas realis; *quæ eſt dominium illud univerſale terræ, & inſidet in univerſa republica, totique terræ quaſi affixa, & annexa cohæret:* & perſonalis, *quæ tota cum ſummo imperio tranſit in principem, & penes ipſum, aut (in principatu ſucceſſivo) penes ejus familiam eſt; nihil ejus manet in populo: neque hic tum eſt imperii particeps (niſi ſtatus ſit mixtus, de quo inf.) ſed ei ſubjectus. Nec tamen hæc interim quoque ſeparata eſt a republica, quippe cujus pars, & caput princeps eſt: adeoque nec a Domino terræ, nam & hoc moderatur princeps; ſed a reliquo populo, qui interim ſubjectorum partes ſuſtinet.*

1 *Eorum opinio, qui ubique, & ſine exceptione*] „ Auctor unicuique privato jus puniendi alterum ob injurias ſibi, vel aliis „ illatas, *jure naturæ* conceſſum eſſe, ſtatuit; „ At inſtitutis civitatibus exceptum eſſe Principem: quia civitas ſubſiſtere alias non poſſet, *l.* 1. *c.* 4. §. 2.

Ita ut ei Reges, quoties imperio ſuo male utuntur, & coercere, & punire liceat] „ Probavimus in præcedentibus, non invidioſe a Grotio proponi ſtatum controverſiæ, „ uti Gronovius exiſtimat. Nam Grotius ſaltem contra eos diſputat, qui *ſemper*, qui „ *ubique*, & *ſine exceptione*, jus puniendi „ regem populo concedunt, *vid. n.* 1. & *n.* 7. *in f.* Nam in tyrannum omnia populo „ licere, ipſe quoque ſtatuit *l.* 1. *c.* 4. §. 11.

Quæ ſententia] „ De reſiſtendi licentia ob „ quaslibet injurias.

Nos his argumentis eam refutamus] Non ſatisfaciunt hæc argumenta dubiis. Diximus, totum dependere a diſcrimine *territorii*, & ſummi in id *imperii*. *Illud* eſſe populi ut corpus ſpectati, *hoc* regis; adeoque hoc poſterius nec perſonaliter, nec realiter eſt penes populum, ſed utroque modo penes regem, in quem populus jus illud pleniſſime tranſtulit.

Licet homini cuique ſe in privatam ſervitutem, cui velit, addicere] Auctor ut probet, nullam ſummæ poteſtatis partem eſſe penes populum, eo delabitur ut aſſerat, *populum in dominio, vel ſervitute eſſe poſſe*; cum contradictionem notorie involvat, civitatem eſſe, & tamen eſſe in alterius dominio, ſeu ſervitute. Deſineret enim eo ipſo eſſe populus, & fieret familia privata: imo rex pro lubitu abuti re ſua poſſet; quæ omnia pugnant cum eſſentia imperii, quod in tuendo jure civium, & reipublicæ, unice conſiſtit.

Additio.

„ Auctor non ſtatuit, *populum ſe in ſervitutem privatam dare poſſe*; ſed loquitur de „ *ſervitute publica*, qua populus regendi ſui „ jus in unum tranſtulit, *vid. n.* 1.: & unde dominium civile, i. e. *jus regendi*, „ non aliunde pendens, regi acquiritur, „ *vid. n.* 6. Quoties enim populus jus ſuum „ imperii, ſuamque libertatem de eo ſtatuendi in unum transfert, publice ſervire dicitur. Atque ita rem Grotius explicat infra „ §. 12. *Conf. L.* 1. *c.* 5. § 22. & 32. *L.* 2. *c.* 21. §. 7. Sane Imperium tolli ſi „ ſinguli in ſervitutem rediguntur, ipſe Auctor docet. *L.* 2. *c.* 9. §. 6. & *c.* 21. §. 7.

„ Gronovius quoque oppugnat hoc argumentum ſequenti ratione: 1. non dari talem populum, qui ſe in ſervitutem regi „ dederit; ſed & 2. ſi ſe ea lege dedat, „ etiam ſervos vi contra vim uti poſſe. Verum quod ad *priorem* rationem attinet, diximus jam, Auctorem loqui de *ſervitute* „ *publica*, i. e. ubi liber populus unius imperio ſubjicitur; quales populi infiniti inveniuntur. *Altera* ratio vera non eſt; ſervus enim bello captus injuriæ ſuæ pœnam „ patitur, adeoque vim vi repellere nequit: „ quod alibi plenius probabimus.

Ut ex lege Hebræa, & Romana apparet] „ Apud Hebræos nil niſi jus operarum acquirebatur ex tali pacto.

Quidni ergo populo ſui juris] Rectius ita: Cuique populo ſui juris conceſſa eſt facultas regendi ſui jus in unum tranſcribere: Quo facto ſumma poteſtas in alium translata tamdiu eſſet in populo, quoad durat in eo, cui conceſſa eſt populi conſenſu. Contradictio enim foret, ſuum jus imperii in alium transferre, & tamen illud retinere. Ergo ſumma poteſtas non eſt populi.

Additio.

„ Dixi jam, Grotium hoc ipſo argumento „ uti, eumque per *ſervitutem populi* non „ intelligere ſervitutem ſingulorum, ſed „ ſervitutem publicam, qua populus ſui juris alterius *imperio* ſubjicitur.

Ut regendi ſui jus in eum plane tranſcribat] „ Auctor igitur a majori argumentatur. Si „ ſin-

Digitized by Google

„ ſinguli libertatem ſuam privatam in alium
„ transferré poſſunt; multo magis populus
„ libertatem ſuam publicam, i. e. jus impe-
„ rii, in alium trauſcribere poteſt.

Neque dixeris, minime id præſumi] Quia credibile non eſt, populum omni ſua poteſtate ſe abdicare voluiſſe. Sed bene 1. reſpondet Auctor, non quæri de facto, an in dubio id voluerit populus; ſed de jore, an fieri jure poſſit: Quod omni dubio caret; quia populus de ſua libertate publica licite diſponere poteſt. Sed & 2. quoties facultas imperandi ſingulis, in unum translata apparet; nulla hujus facti alia ratio dari poteſt, quam conceſſum ei eſſe omne jus ſummæ poteſtatis, donec contrarium probetur.

Fruſtra quoque afferuntur incommoda]
„ Sola quæſtio hic eſt: an jure fieri poſſit?
„ ſive cum incommodo populi, ſive cum ejus
„ commodo id fiat. Sed & bene Aoctor re-
„ ſpondet, nullam dari formam reipublicæ
„ perfectam. Imo ideo, quod populus com-
„ modiorem alteram formam credat, impe-
„ rii formam mutat.

2 *Ita & populus eligere poteſt qualem vult*] Proſequitur hic Auctor idem argumentum: ait, totam rem in arbitrio populi eſſe; cum enim de jure ſuo publico diſponere, illudque vel per ſe exercere, vel per alium, vel per plures, poſſe: neque jus hic ex eo, quod commodius, vel præſtantius, ſed ex voluntate ſola metiendum eſſe.

Qua de re diverſa diverſorum ſunt judicia]
„ Alii formam imperii Democraticam, alii
„ Monarchicam præferunt. Vide Orationem
„ Athenagoræ apud *Thucyd. l. 6. p. m.* 631.

3 *Neque vero non multæ exſtare poſſunt cauſæ*]
„ Imo ſufficiens cauſa eſt voluntas populi;
„ alia non requiritur.

Quia in periculum vitæ adductus] „ De qua
„ deditione *vide infra L.* 3. *c.* 8. §. 4. *n.* 1.
„ & *c.* 11. §. 3. & 14. *c.* 20. §. 49. & 50.
„ *n.* 5. *Add. L.* 3. *c.* 4. §. 11. & *L* 2.
„ *c.* 6. §. 5. *c.* 24. §. 6. Sic Ordo Boruſ-
„ ſicus Polonis ſe tradidit, quia ab Imperio
„ defendi non potuit. *Vid. B. Par. jus publ.*
„ c. 5. §. 11.

Aut quia inopia preſſus aliter habere non poteſt &c.] „ Allegari ſolet exemplum Ægy-
„ ptiorum, qui omnia ſua, ſeque ipſi regi
„ vendiderunt, *Gen. XLVII.* 13. De quo
„ facto, & au populus omni imperio ſeſe exue-
„ rit, ſententiam noſtram explicabimus in-
„ fra §. 13.

„ Magis huc pertinet exemplum Caſilinen-
„ ſiom, qui ſe Annibali dederunt fame
„ preſſi. *Vid. inf. L.* 2. *c.* 24. §. 6. *n.* 3.

Campani olim neceſſitate adacti] „ Quod
„ exemplum Auctor allegat infra *L.* 2. *c.* 9.
„ § 6. Hiſtoriam vide apud *Liv. L.* 7. *c.* 31.
„ Alia exempla vide in locis Auctoris ante
„ allegatis.

Divina, humanaque omnia] „ I. e. im-
„ perium, quod in divinis, & humanis
„ juribus conſiſtit.

Ne recepti quidem ſunt] „ Exemola a Tes-
„ maro hic allegata de Revalienſibus apud
„ *Thuan. L.* 21. *p.* 423. & de Belgis apud
„ *Camd. in vit. Eliſ. part.* 2. loquuntur de
„ ſubditis ſub alieno Imperio conſtitutis, qui
„ iuvito principe nec dedere ſe aliis, nec
„ recipi poſſunt. Quod vero de regno Hun-
„ gariæ, & Daniæ aliis principibus oblatis
„ allegat, deditionem non infert: ſed rex
„ ibi ex alia gente eligitur. Ita Polonia ex
„ Saxonum gente, Anglia ex domo Brunſvi-
„ cenſi reges vocavit; neque tamen populi illi
„ per deditionem in Saxouum, & Brunſvi-
„ cenſium poteſtatem pervenerunt: nedum
„ eorum imperium ideo expiravit.

Appianus] „ In Præfatione, ubi ita loqui-
„ tur: *quarum* (gentium) *aliquot ego vidi in*
„ *urbem legatos veniſſe, ut ſe, ſuosque po-*
„ *pulares dederent; nec receptos ab impera-*
„ *tore, ut ſibi inutiles* : de Bell. pun. n. 3.

Quid obſtat, quo minus & uni homini]
„ Si enim populus alii populo jus imperii tra-
„ dere poteſt, cur non & in unum illud con-
„ ferre? Nam de re ſua diſponit: & prout
„ diſponit, ita jus eſt.

Ut paterfamilias latifundia poſſidens] Male hoc adplicatur ad imperium; nam populi ſe ita dedentes fiunt pars familiæ, non vero ſunt amplius populus.

Additio.

„ Inter cauſas, cur populus jure ſuo im-
„ perii ſe abdicet, male Auctor refert exem-
„ plum patrisfamilias latifundia poſſid ntis.
„ Paterſamilias enim (quod nomen privatum
„ hominem indigitat) advenas recipere ſub
„ lege, ut imperio ejus ſubſint, nequit;
„ quia paterfamilias, qua talis, imperii non
„ eſt capax (*Conf. l.* 3. *c.* 20. §. 6.): niſi
„ ponas caſum, ubi pater ille familias ſum-
„ mam ſimul poteſtatem habet.

Magnam ſervorum copiam habens, eos manumittat ſub imperii ferendi &c. legibus]
„ Dominus talis privatus non eſt imperii ca-
„ pax; ſed ipſe imperio principis ſubeſt:
„ adeoque ſtipulari ſibi a ſervis manumiſſis

 „ im-

„ imperium nequit. Hæc igitur imperil tranſ-
„ ferendi cauſa pariter admitti non poteſt.

Suam quiſque ſedem, *ſuos penates regit*]
„ Quid inde? quo quæſo modo exemplum
„ hoc ad cauſas, quæ populum movere poſ-
„ ſunt ut jus ſuum imperii in alium transfe-
„ rat, applicari poteſt?

4 *Quosdam homines natura eſſe ſervos*] Ve-
rum non eſt, tales gentes dari, quæ rege-
re neſciant. Hiſtoria novi orbis nos docet,
barbariſſimas quoque gentes ſuo modo im-
perio regi. Sed & ſi talis gens exiſteret, &
jus ſuum in alium transferret, hoc ipſo non
in ſervitutem ſe dederet, ſed jus imperii ſal-
tem alii concederet; ſi enim in perſonalem
ſervitutem ſe daret, deſineret eſſe gens, &
populus, & pars fieret familiæ principis,
cui ſe dedidit.

Additio.

„ Ariſtoteles per populos natura ſervos in-
„ telligit gentes, quæ nec legibus inſtructæ,
„ nec ulli imperio ſubſunt, ſed ferarum in-
„ ſtar ſeparatim per familias habitant; has
„ enim dignas eſſe quæ ſerviant, i. e. impe-
„ rio prudentum ſubſint, alibi dixit (*L.* 2.
„ *c.* 25. §. 12.) Servitus igitur, qua Ari-
„ ſtoteles tales populos dignos eſſe cenſet,
„ hic iterum pro publica illa ſervitute ſumi-
„ tur, non pro perſonali.

Negantes, vivere ſe ſine rege poſſe] „ Hoc
„ non ideo dixere, quia natura ſervi ſunt,
„ & regere neſciunt; ſed quia majora com-
„ moda ex ſtatu regio ſibi promittebant,
„ quam ex ſtatu populari.

Stultum eſſe, *Thraces*, *Myſos*, *Getas in
libertatem vindicare*, *qua non gaudeant*]
„ I. e. mutare ſtatum regium in popularem,
„ ipſis invitis. De populis, qui ſtatum mo-
„ narchicum prætulerunt ſtatui populari,
„ varia exſtant exempla. De Cappadocibus
„ vide Juſtinum *L.* 32. *c.* 2. de Armeniis
„ Tacitum *Annal.* 13. 34: de Ægyptiis He-
„ rodotum *L.* 147: de Turcis Busbequium,
„ *legat. Turc.* 3: de Ruſſis Olearium *leg.*
„ *Perſ. L.* 1. *p.* 133: & de Barbaris in ge-
„ nere ait Euripides *Iphigen. in aul. v.* 1400.
„ *Barbari enim ſunt natura ſervi; Græci li-*
„ *beri.* Sane quoad effectum eadem libertas
„ publica ſub rege obtinet, quæ ſub repu-
„ blica; de quo plenius infra §. 12.

5 *Sub imperio plane regio ſatis feliciter vixe-
runt*] „ Plato in politico unius dominatio-
„ nem, bonis copulatam conſtitutionibus,
„ reliquis reipublicæ formis præfert. *Vid.*
„ *Liv. L.* 2 *c.* d *Thucyd. L.* 6. *p.* 361.
„ & *Teſm. h.*

Qualis erat Cæſaris Auguſti ætate, *multis
prudentibus viſum eſt*] „ Iis, quæ ex Tacito
„ refert *Gronovius h.*, adde quod de Caii
„ Cæſaris ætate aſſerit *Quinctil. Inſt.* 3. 8.
„ *Cajo Cæſari ſuadentes regnum affirmabi-*
„ *mus*, *ſtare jam rempublicam niſi uno re-*
„ *gente non poſſe.* Apud Zonaram *annal.* 2.
„ in genere legitur: *Romanos libera repu-*
„ *blica incolumes eſſe non poſſe.* vid. *Teſm. h.*
„ Cæterum ſtatum popularem temporibus
„ Auguſti mutatum non fuiſſe, ſed ſolam ad-
„ miniſtrationem, alibi demonſtravimus.

Ut ſe homines ſubjiciant imperio alterius]
„ Hoc enim eſt, quod Auctor prolixe adeo
„ probare intendit, cum res nullum dubium
„ habeat; quia quilibet de re ſua, adeoque
„ & populus de ſuo jure imperii diſponere,
„ illudque in alium transferre poteſt.

Cicero notat] „ *Offic. l.* 2. c. 6. Verba hæc
„ ſunt: *Atque etiam ſubjiciunt ſe homines*
„ *imperio alterius*, & *poteſtati*, *pluribus de*
„ *cauſis. Ducuntur etiam aut benevolentia*,
„ *aut beneficiorum magnitudine*, *aut digni-*
„ *tatis præſtantia*, *aut ſpe ſibi id utile futu-*
„ *rum*, *aut metu ne vi parere cogantur*, *aut*
„ *ſpe largitionis*, *promiſſionisque capti*, *aut*
„ *ſæpe mercede conducti.* Add. c. 12. ibi:
„ *Mihi quidem non apud Medos ſolum*, *ut*
„ *ait Herodotus*, *ſed etiam apud majores no-*
„ *ſtros juſtitiæ fruendæ cauſa videntur olim*
„ *bene morati reges conſtituti. Nam cum pre-*
„ *meretur inops multitudo ab iis*, *qui majo-*
„ *res opes habebant*, *ad unum aliquem con-*
„ *fugiebant virtute præſtantem*, *qui cum pro-*
„ *hiberet injuria tenuiores*, *æquitate conſti-*
„ *tuenda ſummos cum infimis pari jure re-*
„ *tinebat. Eademque conſtituendarum legum*
„ *fuit cauſa*, *quæ Regum. Jus enim ſemper*
„ *quæſitum eſt æquabile; id ſi ab uno juſto*,
„ & *bono viro conſequebantur*, *eo erant con-*
„ *tenti.* Et mox: *Eos ad imperandum deligi*
„ *ſolitos*, *quorum de juſtitia magna eſſet o-*
„ *pinio multitudinis.*

Bello juſto] „ Intelligit bellum, quod jure 6
„ gentium ſecundario juſtum dicitur ad ef-
„ fectus externos dominii, *vide ſupra* §. 4;
„ nam jure naturæ, negat Auctor, dominium
„ acquiri in res captas, niſi juſta cauſa ad-
„ ſit, & intra quantitatem debiti, vel pœ-
„ næ capiantur, *L.* 3. *c.* 6. §. 1; quod ſuo
„ loco examinabimus.

Ita & *dominium civile*, *ſive jus regendi*]
„ Apparet igitur, Auctorem per *dominium*
„ *eminens*, *ſeu civile*, intelligere *jus imperii.*
„ Sed ſupra jam notavimus, tutius abſtineri
ab

Digitized by Google

,, ab ejuſmodi vocibus, quæ abuſum inferre
,, poſſent. Juſto autem bello imperium ac-
,, quiri, nimirum per ultimam victoriam,
,, omnino verum eſt, & plenius explicabi-
,, mus infra *L.* 3. *c.* 3; adeoque hæc quo-
,, que eſt juſta cauſa transferendi in alium
,, imperii.

,, Gronovius negat, ex eo, quod *dominium*
,, *civile* bello quæratur, ſequi, populum vi-
,, ctum victorem tyrannum punire non poſſe.
,, At duplicem hic errorem committit: *I.*
,, Quod argumentum hoc contra Auctorem
,, alleget, qui de tyranno non loquitur: quin
,, diſerte ſtatuit, tyrannum puniri poſſe, *l.* 1,
,, *c* 4. §. 14. *II.* quod ſtatuat, populum
,, per ultimam victoriam victum punire vi-
,, ctorem, qui civitatem delere vult, poſſe;
,, cum per ultimam victoriam omne jus po-
,, puli, publicum, & privatum, in pote-
,, ſtatem victoris transſcribatur. Neque ad-
,, mittendum eſt quod addit, populos bello
,, quæſitos tacite pactos eſſe, ut capti ſalvi
,, eſſent, & viverent: eoſque hoc jus quo-
,, quo modo defendere contra tyrannos poſſe.

Pro unius imperio &c. conſervando] " Ne
,, ſc. Rex, vel dux a populo ob abuſum im-
,, perii puniri, vel removeri queat.

Eademque ratio eſt procerum] " Ne ſcil.
,, proceres in ſtatu Ariſtocratico, quoties
,, imperio ſuo male utuntur, coërceri a po-
,, pulo poſſint.

Quid quod nulla reſpublica adeo reperta eſt popularis] Auctor ut probet, populum in unum, vel paucos, poſſe ſuam poteſtatem transferre, allegat ipſum ſtatum popularem, ubi non omnes regere ait: utpote cum non tantum inopes, & extranei, ſed & infantes, ac fœminæ ab imperio arceantur. At non intellexit naturam civitatis. Nam 1. verum non eſt, inopes excludi ab imperio; ſane in ſtatu populari jus imperii æque ad eos, tanquam membra civitatis, pertinet, quam ad divites; & licet adminiſtratio eminentioribus committatur, jus tamen commune eſt: ſed & adminiſtratio inopibus quoque, ſi habiles ſint, committi ſolet. 2. Extranei vel perpetuo in civitate habitant, & tunc omnino ſunt para civitatis, nec arcentur ab imperio; vel ſaltem tranſeunt, & tunc non ſunt membra civitatis, adeoque merito arcentur a communione imperii, quod civitati cohæret. Equidem 3. fœminæ, & liberi arcentur a deliberationibus, ſed ex alia ratione; quia ſcil. civitas non conſiſtit in multitudine perſonarum, ſed familiarum. Jure naturæ enim quilibet paterfamilias jus in ſuam familiam habet, tanquam caput: unde familia etiam dicitur a famulando. Quando igitur plures tales familiæ in ſocietatem coëunt, fit ciuitas: Unde jus familiarum civitatibus longe eſt antiquius. Familias autem repræſentant ſoli patresfamilias: Reliqui, ut uxores, & liberi, ſaltem ejus partes, & membra ſunt.

Additio.

,, Gronovius rationem, quam Grotis hic
,, affert, arguit, nec ſe, quid ea concludat,
,, videre, ait. At mentem Auctoris inter-
,, pretes ejus non ſatis aſſecuti ſunt. Poſt-
,, quam enim aſſeruit, non tantum in *ſtatu*
,, *regio* translatam eſſe ſummam poteſtatem
,, in regem, ſed & in *ſtatu Ariſtocratico*
,, omne jus populi ceſſare, adeoque nec pro-
,, ceres plebi injuriam facientes puniri a ple-
,, be poſſe; idem quoque extendit ad *ſta-*
,, *tum popularem.* Et cum videri poſſit, in
,, ſtatu populari, ubi omnes in regimine
,, concurrunt, neminem ſupereſſe, cui a po-
,, pulo injuria fieri, *i.* e. in quem populus
,, peccare poſſit; recte addit, nullam rem-
,, publicam adeo eſſe popularem, in qua non
,, ſuperſint perſonæ, quæ in regimine non
,, concurrunt, adeoque in quas peccari poſ-
,, ſit, uti fœminæ, adoleſcentes, extranei, ino-
,, pes. Atque hinc concludit, regentes nec ab
,, his, ob quaslibet injurias, puniri poſſe.

Jam vero] " Auctor ait, populum ſæpe alii
,, populo vi bellica ſubjectum, quin & ab
,, hoc alienatum fuiſſe. Id autem fieri non
,, potuiſſe, ſi majeſtas quædam apud popu-
,, lum alienatum reſediſſet, i. e. ſi jus re-
,, gendi eſſet penes eos, qui reguntur.

Additio.

,, Gronovius regerit, tali populo victo,
,, ſi male habetur, idem jus contra popu-
,, lum victorem competere, quod contra re-
,, gem, ſi palam tyrannidem exercet: adeo-
,, que hoc quoque caſu jus regendi ſubditum
,, eſſe judicio eorum, qui reguntur. At er-
,, rare Gronovium, modo probavimus.

Eſtne populus Collatinus in ſua poteſtate?]
,, Quibus verbis utebatur Tarquinius, re-
,, cipiens populum Collatinum in ſuam po-
,, teſtatem. *Liv.* 1. 38.

Et Campani cum ſe Romanis dedidiſſent, facti dicuntur alienæ poteſtatis] " De dedi-
,, tione Campanorum vide ſupra *n.* 3. & *L.*
,, 2. *c.* 9. §. 6. *Add. Liv. L.* 7. *c.* 31.

Quæ omnia convelli neceſſe eſt, ſi id recipimus, jus regendi ſemper ſubditum eſſe eorum

rum judicio] „ Si enim aliqua ſummæ po- „ teſtatis pars penes populos illos victos re- „ manſiſſet , populus victor diſponere eo „ modo de illis non potuiſſet.

8 *Tum ſacra &c. Hiſtoria*] Auctor ex ſacra ſcriptura probat, reges judicio populi non fuiſſe ſubjectos : quanquam negari nequeat , jura regum apud Hebræos valde fuiſſe reſtricta ; *videatur Cunæus de republ. Hebræor. & Sicharidus de jure Hebræorum.*

Additio.

„ Imperium regum Hebræorum abſolutiſſimum fuiſſe , videbimus infra §. 20. *n.* 3.

„ Cæterum Gronovius *in not. b.* regerit , „ hæc exempla tam ſacra , quam profana , „ non pertinere ad quæſtionem , ubi Princeps omnia ſacra , & profana ſubvertit : „ quod verum eſt. At nec Grotius de tali „ Principe loquitur, ſed tantum de eo, qui „ male imperio utitur.

Statuam ſupra me regem] " Inde autem „ non aſſeri poſſet , populum regem ſupra „ ſe conſtituiſſe , ſi ſummum imperium pe- „ nes populum remanſiſſet.

Indica eis jus regis , qui regnaturus eſt ſuper eos] " Ex hoc jure regio evidentiſſime „ apparet, omne arbitrium , quod ante po- „ puli fuit , in regem translatum eſſe : de „ quo late *cap.* 4. §. 3. agetur. *Adde infra* „ §. 20. *n.* 2.

Hinc Rex unctus dicitur ſuper populum] „ Adeoque tanquam ſuperior, eoque jus in „ populum habens.

Quod populum ſuum ipſi ſubjecerit] " Adeo- „ que populum in ſua poteſtate eſſe , non ſe „ in poteſtate populi , contendit.

Notum illud Horatii] " *L.* 3. *Od.* 1. *Add.* „ *Sen. in Thyeſte v.* 500.

9 *Tres gubernandi formas ita deſcribit*] Ex hac deſcriptione apparet, jus imperanti eſſe in populum , non contra.

Cæterum rectius duæ conſtituuntur formæ imperii extremæ , ſcil. regnum , & reſpublica , ſeu ſtatus monarchicus, & popularis. Mediæ enim formæ variæ eſſe poſſunt , pro arbitrio civitatis : quod optime quoque obſervat *Joſeph. contra App. c.* 2 , ubi ait, gentes transtuliſſe ſummam poteſtatem vel in unum , vel in omnes , vel in paucos ; quod ultimum infinitis modis fieri poteſt. Aliquando enim omnibus proceribus , ſeu familiis nobilium imperium competit , uti apud Venetos : aliquando quibusdam ſaltem , uti Genuæ : aliquando ſolis familiis plebanis , ut in Helvetia : aliquando miſceri ſolent formæ , ita ut & regi , & proceribus , vel regi , & populo , vel denique omnibus ſimul imperium competat , ut in regnis Angliæ, & Germaniæ ; civitas enim pro lubitu de ſuo imperio diſponere poteſt.

Additio.

„ Grotius ex eo , quod quidam reges den- „ tur , qui aliis rationem dare non tenentur, „ probat , populo nullum jus in talem re- „ gem competere.

„ Equidem Gronovius *in not. b.* regerit , „ ex eo non ſequi omnia ſubvertendi licen- „ tiam. Sed nec Grotius id ſtatuit ; loqui- „ tur enim de Principe , non de tyranno , „ ſed qui imperio male utitur.

Tales ſunt , quos Plutarchus ait] " Ta- „ les ſcil. reges , qui populi etiam univerſim „ ſumti arbitrio non ſubſunt.

Non ex legibus modo] " Scil. ex diſpoſi- „ tione populi.

Sed & in leges] " Ut ſcil. eas mutare „ poſſit. Quia ſuperiorem non habet , qui „ obligationem ei imponere poſſit ne mutet. „ Sane vi poteſtatis legiſlatoriæ , quam po- „ pulus in principem tranſtulit , hic abrogare „ leges pro lubitu poteſt.

Ita ut alii ratio non reddatur] " Imo id „ etiam ex pacto fieri poteſt : adeoque ta- „ lis immunitas non tollit ſummam poteſta- „ tem. Ita Parlamenta Angliæ hodieque ra- „ tiones factorum aliquando a rege exigunt : „ de quo plenius agemus §. *XI. XIV.* & „ *inprimis* §. *XVI.* Sed & e contrario im- „ perium aliquando quoad jus adminiſtrandi , „ adeoque vi officii , in alium conferri poteſt „ ea lege , ne rationes reddat &c. Dictato- „ res enim Romanorum , & Carthaginenſium „ Imperatores , ante conſtitutum Senatum „ centum Senatorum immunes a reddendis „ rationibus fuere. *Vide Juſt. L.* 19. *c.* 2.

Reges quoſdam eſſe , ait , cum eo jure , 10
quod alibi habet ipſa gens in ſe , ac ſua] Unde Auctor merito concludit , jus ipſum, quod gens habuit , in reges transferri : adeoque regem non amplius judicio hujus gentis ſubeſſe. Rex enim in jus populi ſuccedit.

Poſtquam Romani Principes Imperium vere regium uſurpare cœperunt] " Id non ſub Julio „ Cæſare , nec ſub Auguſto , ſed ducentis poſt „ annis factum eſt : uti mox demonſtrabimus.

Dicitur populus in eos omne ſuum imperium , & poteſtatem contuliſſe] " Celebris „ hæc quæſtio eſt : *an unquam fuerit aliqua* „ *lex regia , per quam populus Romanus omne*

„ *jus*

Digitized by Google

,, *jus ſuum imperii in Cæſares contulerit*? E-
,, quidem diſſerte id affirmat Ulpianus *in L.*
,, *1. ff. de Conſt. princ.* Verba hæc ſunt :
,, *Quod principi placuit, legis habet rigorem,*
,, *utpote cum lege regia, quæ de imperio ejus*
,, *lata eſt populus ei, & in eum omne ſuum*
,, *imperium, & poteſtatem conferat.* Conf.
,, *l. 31. ff. Legibus.* Atque ad hanc legem
,, regiam paſſim provocat Juſtinianus *in §. 6.*
,, *Inſt. de J. N. G. & C.* item in *L. 1. §.*
,, *7. C. vet. jur. enucl.* ibi : *cum enim lege anti-*
,, *qua, quæ regia vocatur, omne jus, omniſ-*
,, *que poteſtas in imperatoriam translata ſint*
,, *poteſtatem* &c. Atque vi hujus legis con-
,, tendit, Imperatores ſolutos eſſe legibus,
,, *L. 3. C. teſtam. add. L. 31. ff. L. 4.*
,, *C. de Legibus.*

,, At negamus, *legem* aliquam *regiam* a
,, populo latam eſſe, per quam jus proprium
,, imperii in Imperatores unquam translatum
,, fuerit.

,, Quod ut rite intelligatur, præmitten-
,, dum eſt, imperium in principem trans-
,, ferri poſſe vel JURE PROPRIO, vel
,, JURE ADMINISTRATIONIS. *Jure*
,, *proprio* transfertur, quando populus ipſum
,, jus imperii alicui confert, ita ut unus ſuo,
,, & proprio jure omnia agere poſſit; *Jure*
,, *adminiſtrationis* autem, quando ſola facul-
,, tas adminiſtrandi, adeoque ſolum exerci-
,, tium imperii, nomine reipublicæ peragen-
,, dum, uni committitur, ita ut non ſuo,
,, & proprio jure, ſed vi officii, nomine
,, populi, ac reipublicæ omnia agat. Quæ
,, latius explicata ſunt a B. Parente in *jur.*
,, *publ. c. 15. §. 4. c. 7. §. 1. ſeq.* & ab Au-
,, ctore infra §. 10. Unde notanter Grotius
,, *d. §. 10.* ait, jus imperii non dependere a po-
,, tentia agendi, ſed a cauſa, & titulo. Sa-
,, ne fieri poteſt, ut is, qui miniſter ſaltem
,, eſt populi, & jure officii ſuam poteſtatem
,, a populo tenet, omnia agere poſſit, exem-
,, plo Dictatoris, qui ſummam agendi pote-
,, ſtatem habuiſſe dicitur, *L. 2. § 18. ff. O. J.*
,, cum e contrario ejus, qui jure proprio im-
,, perium habet, poteſtas ſæpius admodum
,, reſtricta ſit, ut in regibus Angliæ, & Ger-
,, maniæ apparet; quæ differentia a diſpoſi-
,, tione populi dependet. Cum enim populo
,, jus imperii natura competat, is pro lubitu
,, de eo diſponere, & vel ſolam *adminiſtrandi*
,, facultatem, ſed libertimam: vel ipſum *jus*
,, *imperii*, ſed reſtrictum, uni committere
,, poteſt.

,, His præmiſſis dicimus, populum Roma-
,, num non *jus imperii*, ſed ſolam *admini-*
,, *ſtrationem* Cæſaribus contuliſſe; *ſtatum*
,, manſiſſe popularem, ſolumque *exercitium*
,, imperii in Cæſares eſſe translatum: adeo-
,, que legem regiam, i. e. talem legem, per
,, quam regia, ſeu propria poteſtas in Cæ-
,, ſares collata ſit, non exſtare. Quod nunc
,, probandum erit.

PRIMO. Id probatur ex occaſione, quæ
,, cauſam dedit, ut paulatim paucis, tandem
,, uni ſumma adminiſtrandi poteſtas conceſſa
,, fuerit. Refertur ea in *L. 2. 9. & 11. ff. de*
,, *O. J.*, ubi explicat Pomponius (qui ſub Mar-
,, co, & Commodo vixit, *vid van Eck princ.*
,, *jur. L. 1. tit. 2. §. 32.*) quemadmodum
,, neceſſitas ipſa curam reipublicæ ad Senatum
,, deduxerit, quia difficile plebs convenire cœ-
,, pit: populus autem difficilius in tanta turba
,, hominum; & tum §. 11. ita pergit: *No-*
,, *viſſime ſicut ad pauciores juris conſtituen-*
,, *di via tranſiiſſe, ipſis rebus dictantibus vi-*
,, *debatur; per partes evenit, ut neceſſe eſſet*
,, *reipublicæ per unum conſuli. Igitur conſti-*
,, *tuto principe, datum eſt ei jus, ut quod con-*
,, *ſtituiſſet, ratum eſſet.* Sane aucta præcipua-
,, rum familiarum potentia, & auctoritate
,, Senatus, in partes ire, & potentiores ſibi
,, curam Reipublicæ arrogare cœperunt. Un-
,, de bella civilia inter Syllam, & Marium:
,, inter Cæſarem, & Pompejum: inter Tri-
,, umviros: & denique inter Octavium, & An-
,, tonium orta ſunt, ubi imperium Romanum
,, rapinis, cædibus, proſcriptionibus, omniſ-
,, que generis criminibus innotuit. Ex quo
,, igitur Julius Cæſar victis reliquis ſolus ſu-
,, pererat, Senatus, Populuſque Romanus
,, omnium illarum calamitatum memor judi-
,, cavit, rem publicam pro præſenti rerum
,, ſtatu non niſi ab uno adminiſtrari poſſe:
,, indeque totam reipublicæ curam uni Cæ-
,, ſari commiſit, eumque morem in ſucceſ-
,, ſoribus continuavit. Atque hinc cum Au-
,, guſtus dubitaret, num priſtinam reipubli-
,, cæ formam reſtituere deberet, Mæcenas
,, ex hac ratione diſſuaſit, quod respublica
,, Romana ſub plurium imperio ſubſiſtere
,, non poſſit. *Dio L. 52. ſ. 623. ſeq. L 53.*
,, *ſ. 667. & L. 42. pr. L. 47. ſ. 472. Suet.*
,, *in Aug. c. 28.* Unde quoque paſſim Scri-
,, ptores Romani Bruti conſilium de occiden-
,, do Cæſare ex eadem ratione improbarunt.
,, *Vid. Sen. de beneſ. n. 20 Tac. Ann. 1. 9. 10.*
,, *& Hiſt. L. 1. 2.* Et Dio cum monarchicæ
,, adminiſtrationis commoda expoſuiſſet, ad-
,, dit: *Quæ ſi animis ſuis Brutus, & Caſſius*

,, *reputaſſent, nunquam præſidem, procura-*
,, *toremque reipublicæ necaſſent. d. l.44. f.* 333.
,, Sed & Salluſtius Criſpus metuens, ne Ti-
,, berius vim principatus reſolveret, cuncta
,, ad Senatum vocando, conſilium dedit Li-
,, viæ ut filium dehortaretur: *quia ea eſſet*
,, *conditio imperii, ut non aliter ratio con-*
,, *ſtet, quam ſi uni reddatur.* Tac. *Ann.*
,, 1. 6. 7.

,, Secundo. Cauſa ergo, cur uni impe-
,, rium a populo Romano delatum fuerit,
,, hæc erat, quod adminiſtratio penes Sena-
,, tum, i. e. penes plures, ſalva eſſe non po-
,, tuerit. Uni ergo illa cura committebatur,
,, & quidem ex decreto populi: adeoque is,
,, tanquam princeps Senatus, & vi officii,
,, juxta leges populi curam illam gerebat.
,, Atque hinc Julius Cæsar etſi vi
,, retinere potuerit ipſum jus imperii, non
,, tamen conſultum id judicavit: nec aliter,
,, quam ex lege populi id ſuſcipere, & admi-
,, niſtrare voluit. Quod I. ex Dione appa-
,, ret. Poſtquam enim populus victo Pom-
,, pejo decrevit, ut Cæſar belli, paciſque
,, Dominus in omnes homines eſſet, etſi nun-
,, quam ad Senatum, aut populum de iis
,, retuliſſet; addit Dio: *id factum eſſe, non*
,, *quod is eam poteſtatem ſibi ipſe paraſſet,*
,, *quia jam ante omnia ſuo judicio conficie-*
,, *bat; ſed ut jam nunc ſecundum leges fa-*
,, *cere videri poſſet: & Romanos, ut adhuc*
,, *cives ſui juris eſſe viderentur, hæc Cæſari*
,, *decreviſſe, quæ vel ipſis invitis obtinere po-*
,, *tuerit.* Dio *Lib.* 42. *f.* 273. Sane II. Cæ-
,, ſar poteſtatem exercuit, non proprio, ſed
,, conſulari, tribunitio, ac pontificio jure,
,, qui tituli officiorum erant; nec aliter ex-
,, ercuit, quam ex decreto populi: unde
,, omnia eorum officia geſſit, atque ex eo
,, capite omnibus comitiis præfuit. *Dio L.*
,, 42. *fol.* 274. Sed & III. populus plurima
,, privilegia decrevit Cæſari: ut triumpha-
,, ret de Juba nondum victo, *d. f.* 247: ut
,, Conſulibus in ſella curuli aſſideret, *Dio*
,, *Lib.* 43. *f.* 306. & *L.* 44 *f.* 34: ſemper
,, primus omnium ſententiam diceret, *d. f.*
,, 306: ut magiſtratus, alioſque honores,
,, quos populus tribuere conſueverat, ipſe
,, conferret, *L.* 43. *f.* 306: ut veſtem tri-
,, umphalem gereret, laurea corona ſemper,
,, & ubique uteretur. nec non nomine li-
,, beratoris, & Imperatoris, *Dio L.* 43 *f.*
,, 325. *ſeq.* ut ſolus milites haberet, ſolus
,, pecunias publicas curaret, *f.* 326. De aliis
,, vide *L.* 44. *f.* 334. *ſeq.* Atqui dari talia pri-
,, vilegia a populo non potuiſſent, niſi jus
,, imperii penes populum fuiſſet. Atque hinc
,, IV. cum Romani Cæſaris potentiam me-
,, tuerent, ipſe declarat, ſe non ita faſtu in-
,, flatum eſſe, ut *tyrannidem* in eos affecta-
,, ret. *Dio L.* 143. *f.* 307. (tyrannis autem
,, Romanis erat regia poteſtas, ſeu tale im-
,, perium, quod proprio jure exercebatur).
,, Unde alibi ait, ſe non *dominium* (ita vo-
,, cabatur regia poteſtas) ſed *tutelam eorum*
,, geſturum; neque *tyrannum*, ſed *ducem*
,, futurum, ita ut in omnibus his, quæ eo-
,, rum cauſa agenda eſſent, & *Conſul*, *Di-*
,, *ctatorque*: in lædendo autem quopiam
,, *privati* loco haberi voluerit, *Dio L.* 43.
,, *f.* 309. Atque mox eos hortando ita per-
,, git: *mutuo amore nos tanquam* novos
,, civas *complectamur, & ut vos me tan-*
,, *quam patris loco accipientes, mea prudentia*,
,, procurationisque vastrum
,, *fructus capiatis, egoque vos liberorum in-*
,, *ſtar* paterna cura tuear. *d.*
,, *f.* 309. Sane V. leges, quas tulit, non
,, proprio conſilio tulit, ſed communicata
,, prius re cum primoribus Senatus, aut to-
,, to aliquando ordine, *Dio L.* 43. *f.* 315.
,, Et poſtquam VI. Dio omnes honores Cæ-
,, ſari decretos, inprimis imperatoriam di-
,, gnitatem, eoque delatum, ut ipſe putat,
,, jus proprium imperii recenſuiſſet; ſtatim
,, addit, hæc omnia a ſtatu populari non ab-
,, horruiſſe. *Dio L.* 43 *f.* 326. Unde VII.
,, Dio Cæſarem vocat *præſidem*, *procurato-*
,, *remque reipublicæ*. *L.* 44. *f.* 333; & An-
,, tonius, *præfectum urbis*, & *imperii perpe-*
,, *tuum*: *Dio L.* 44. *f.* 364. Quin VIII.
,, tantum abfuit, Cæſarem ex illis legibus jus
,, regium accepiſſe, ut cum quidam adula-
,, torum regem eum nominaſſent, ideo a
,, tribunis plebis accuſati fuerint. *Dio L.*
,, 44. *f.* 337. Imo iidem tribuni plebis dia-
,, dema imagini ejus impoſitum detraxere,
,, *f.* 336; & cum Antonius Lupercalibus Cæ-
,, ſarem regem ſalutaret, diademaque impo-
,, neret, Cæſar recuſavit utrumque, & in acta
,, publica referri juſſit, regnum ſe a popu-
,, lo per Conſulem oblatum non accepiſſe.
,, *Dio L.* 44 *f.* 339. Interim hi actus cau-
,, ſam ſuſpicioni dedere, quod regnum affe-
,, ctaret, *Dio L.* 44. *f* 337. Inde omnium
,, in ſe odium convertiſſe, & cauſa id ma-
,, xime necis ejus fuiſſe, dicitur, *Dio L.* 44.
,, *f.* 330. 339. & 341. Sane Antonio, occiſo
,, Cæſa-

Digitized by Google

,, Cæſare, pro crimine habitum fuit, quod
,, regnum ſuo ſolios arbitrio Cæſari tradide-
,, rit, *Dio L.* 45. *f.* 190.
,, Certiſſimum igitur eſt, ſub Julio Cæſare
,, legem regiam non exſtitiſſe, neque jus
,, proprium imperii Cæſari unquam fuiſſe
,, collatum. Equidem contrarium aſſerit *Dio*
,, *L.* 143. *f.* 315. ubi ait: *imperatoris no-*
,, *men ei collatum eſſe non ea ratione, quod*
,, *ei merum imperium, abſolutaque poteſtas*
,, *delata fuerit; ſed eo modo, quo nunc bis,*
,, *qui ſummum imperium obtinent, tum pri-*
,, *mo Cæſari primum impoſuerunt, tanquam*
,, *ipſi proprium.* Quod in Auguſto repetit,
,, *L.* 42. *f.* 648. ibi: *quo ſumma imperii de-*
,, *monſtratur, quod patri quoque ejus Julio,*
,, *& ejus filiis erat decretum.* Verum Dio
,, hæc prodidit temporibus Antonini Pii, ubi
,, Imperatores imperium jam per 200. an-
,, nos tenuerunt. Tanto enim temporis in-
,, tervallo potentia Cæſarum in immenſum
,, aucta. Senatus vero auctoritas adeo immi-
,, nuta fuit, ut Cæſares jam palam profite-
,, rentur, ipſum *jus imperii* ipſis collatum
,, fuiſſe, indeque decreta antiqua populi Ro-
,, mani, quibus nuda adminiſtratio conceſſa
,, fuit principibus, pro legibus regiis vendita-
,, rent. Unde Ulpianus, qui eodem tempo-
,, re vixit, ex principiis illius ſeculi ad
,, legem regiam provocat. *T.* 1. *ff. Conſt.*
,, *princ.* Cæterum ex ante dictis ſatis con-
,, ſtat, Cæſarem nunquam regnum, i. e. jus
,, proprium imperii affectaſſe, nedum obti-
,, nuiſſe. Sane ſi Cæſari, ejusque filiis, jure
,, legis regiæ imperium competiiſſet, oti pu-
,, tat Dio *L.* 44. *f.* 315. *&* 326; non opus fuiſ-
,, ſet filio ejus Auguſto novo decreto id con-
,, ferre. Equidem negari nequit, populum
,, decreviſſe, ut omnia, quæ Cæſar acturus
,, eſſet, rata eſſe debeant (*Dio L.* 44. *f.* 335):
,, & per hoc decretum ei ſummam agendi,
,, etiam contra leges, poteſtatem conceſſam
,, videri. At bene notandum eſt, hos actus
,, valere ex voluntate, ex ratihabitione po-
,, puli: neque ultra perſonam Cæſaris id pri-
,, vilegium extendi non debet. Cæterum Cæ-
,, ſarem vi officii imperium exercuiſſe, ſa-
,, tis probavimus; neque enim ex poteſta-
,, te agendi jus regium dijudicari, vel in-
,, ferri poteſt: nam dictatores quoque ſum-
,, mam agendi poteſtatem habuerunt, neque
,, tamen jure proprio imperium tenuerunt.
,, Tertio: Mortuo Cæſare admini-
,, ſtratio iterum cœpit eſſe popularis. Legem
,, populus tulit, ne quis in poſterum dictator
,, crearetur, *Dio L.* 44. *f.* 366. Antonius
,, fuit Conſul, Cæſar Octavius Tribunus ple-
,, bis. *Dio L.* 45. *f.* 377. *&* 378. Hic An-
,, tonium coram populo accuſavit. *Ibid. f.*
,, 378. Populus Octavio decrevit honores,
,, *Dio L.* 46. *f.* 422. Antonium hoſtem de-
,, claravit, *ibid.* Durante bello, cum non-
,, dum conſtaret ad utram partem victoria
,, eſſet inclinatura, omnem poteſtatem, quæ
,, ſuperioribus temporibus certis quibuſdam
,, hominibus erat præter morem majorum
,, conceſſa, popolus antiquavit: edictumque
,, propoſuit, ne quis diutius anno cum im-
,, perio eſſet &c. *Dio L.* 46. *f.* 430. Octa-
,, vio judicia, & pœnam minatus eſt, quod
,, privato conſilio copias contraxerit, *L.* 46.
,, *f.* 436. conſulatum ei denegavit, *f.* 430.
,, *ſeq.* Octavius Antonio, & Lepido veniam
,, a Senatu, popoloque impetrare voluit. *L.*
,, 46. *f.* 440.
,, Quarto. Stante triumviratu ſtatus
,, mere popolaris, & adminiſtratio penes tri-
,, umviros fuit. Illi leges ſtatuerunt opera
,, Tribunorum, *L.* 47. *f.* 444. Orto diſſidio
,, inter triumviros, omnia auctoritate populi,
,, & Senatus agebantur. Auguſtus res a ſe
,, geſtas expoſuit populo. *Dio L.* 49. *f.* 533.
,, Hic varios Auguſto decrevit honores, ſpe-
,, ciatim pontificatum (quem tamen, quod
,, contra leges eſſet, accepere noluit. *Id.*
,, *L.* 49. *f.* 533.): ut in publico habitaret,
,, ut eum lædens obnoxius eſſet pœnæ, quæ
,, tribunum plebis violanti dicta eſt. *Id. L.*
,, 49. *f.* 534. &c. Triumphus ipſi decretus.
,, *Id. f.* 549. Antonius, & Cæſar ſeſe mutuo
,, apod populum, & Senatum accuſaverunt.
,, *L.* 50. *f.* 555. Deniqoe Antonio conſula-
,, tus a populo ademtus, ejuſque poteſtas om-
,, nis abrogata fuit. *f.* 538.
,, Quinto. Victo Antonio navali præ-
,, lio apud Actium, Octavius ſolus rerum po-
,, titus eſt. *Dio L.* 51. *f.* 584. *& L.* 52.
,, *f.* 612. Neque tamen ſtatus deſiit eſſe po-
,, pularis. Nam I. populus ei plurimos hono-
,, res decrevit, triumphum ſcilicet de Cleo-
,, patra, ludos quinquennales in ejus hono-
,, rem inſtituit: voluit ut feriæ eſſent nata-
,, li ejus die, ut ei ingredienti Senatus, po-
,, pulusque com conjugibus, & liberis ob-
,, viam irent &c, ut per omnem vitam ſuam
,, tribunitiam haberet poteſtatem, ut eis, qui
,, ipſum imploraſſent intra pomœrium, ac
,, extra, uſque ad D. paſſus, auxilium ferre
,, poſſet. *Id. L.* 51. *f.* 602. utque ad eum
,, provocationes fierent, ac ipſe in omnibus

Digitized by Google

,, judiciis ſuffragium quaſi Minervæ ferret &c.
,, *ibid.* Quæ proinde omnia ex decreto populi
,, habuit. Atqoe hinc II. cum Agrippa dehor-
,, taretur *Auguſtum a reipublicæ adminiſtra-*
,, *tione* , *&* *allegaret* , *non vacare crimine* ,
,, *ſi Senatum , populumque Romanum in ſer-*
,, *vitutem redigere affectaſſet* (*Dio L.* 52. *f.*
,, 612) ; Mecænas, qui contrariam opinionem
,, tenebat , proteſtatur , ſe nolle auctorem
,, eſſe , ut *tyrannidem in S. P. Q. R. in ſer-*
,, *vitutem redactum teneat* ; ſed ut ipſe
,, cum optimatibus omnia , quæ ex uſu ſunt ,
,, decernat , neque contradicente , neque re-
,, pugnante quoquam ex populo : ut quod is,
,, optimateſque communi ſententia ſtatue-
,, rint , id ſtatim vim legis haberet. *Dio L.*
,, 52. *f.* 623. Atqoe tandem conclodit , Au-
,, goſtum , ſi eam , quam par eſt , curam rei-
,, publicæ geſſerit , BONUM CIVEM fu-
,, turum. *Id. L.* 52. *f.* 626. Idem Octa-
,, vius varia officia geſſit, ſcil. conſulatum.
,, *Dio L.* 52. *f.*647. , *&* *f.*650. Cenſor factus.
,, *L.* 53. *pr. f.* 650. Princeps Senatus dictus
,, pro eo more , qui integro etiamnum populi
,, ſtatu in republica erat receptus , *ibid.* No-
,, tari merentor verba Dionis *L.* 53. *f.* 665.
,, *Cæterum omnia ex ſententia Imperatoris*
,, *aguntur. Quod ne videantur Imperatores*
,, *ex potentia potius* , QUAM LEGIBUS
,, *habere* , *omnia* , *quæ in populari forma rei-*
,, *publicæ multum valuere*; *Senatu* , *populo-*
,, *que volentibus* , *ea cum ipſis nominibus in*
,, *ſe recipiunt* , *excepta dictatura. Conſules*
,, *enim fiunt &c. Proconſules dicuntur* , *no-*
,, *menque Imperatoris ſemper gerunt loco no-*
,, *minis regii* , *&* *dictatoris* : *quæ ſemel e*
,, REPUBLICA SUBLATA *non imponunt*
,, *ſibi &c. cenſoriam auctoritatem* , *&* *ſum-*
,, *mum pontificatum* , *ac tribunitiam poteſta-*
,, *tem ſibi conferri patiuntur &c. Hæc igitur*
,, *ſingula cum legibus fuerint ſtabilita in ea*
,, *reipublicæ inſtitutione* , *qua penes populum*
,, *eſt ſumma rerum* ; *Imperatores cum ipſis*
,, *nominibus ſibi ſumunt* , *ut* NIHIL SIBI
,, A SUBDITIS NON DATUM HA-
,, BERE VIDEANTUR. Hinc III. Au-
,, guſtus conſulatu perfunctus joramentum
,, patrio more præſtitit , *L.* 53. *d. f.* 652.
,, IV. cum porro declararet , populo ſe ceſ-
,, ſurum imperio , his verbis uſus eſt : *Re-*
,, *cipite jam nunc libertatem* , *&* *priſtinam*
,, *reipublicæ formam* : *accipite arma* , *genteſ-*
,, *que vobis ſubditas* , *&* *veſtro more rem-*
,, *publicam gerite.* Et mox : *ego ſane juſtiſ-*
,, *ſimum eſſe cenſeo* , *vos veſtras res ipſos ad-*
,, *miniſtrare. Dio L.* 53. *f.* 635. *ſeq.* Et cum V.
,, Senatus , populuſqoe confirmaſſent , ut ſo-
,, lus imperium gereret , tamen popolaris
,, opinionem ſibi parare ſtuduit , indeqoe
,, cum Senato , popoloqoe adminiſtrationem
,, provinciarum diviſit. *Dio L.* 53. *f.* 659.
,, Imo VI. ut Romanos a ſuſpicione regiæ
,, poteſtatis abduceret , imperiom ſaltem de-
,, cennale in ſuas provincias recipere voluit,
,, *d. L.* 53. *f.* 660 , & continuatis decenniis
,, per totam vitam ſummam imperii ex de-
,, creto populi obtinuit , *ibid. f.* 663. Poſtea
,, VII. varii honores a populo ei decreti ſunt ,
,, ut ante ejus domum lauri ponerentur , ut
,, Auguſtus diceretur &c. *ibid. fol.* 664 , pa-
,, ter patriæ vocaretur. *Suet. in Aug. c.* 57.
,, Sed & VIII. ex Dione conſtat , Cæſarem
,, Romuli nomen vehementer appetiiſſe ; at
,, cum ſentiret , hinc ſe ſuſpectum affectati
,, regni fieri , id omiſiſſe , *d. f.* 664. Hinc
,, nomen regis deprecatus eſt , neque dicta-
,, tor dici voluit , dominique appellationem
,, exhorruit. *Suet. in Aug. c.* 52. *Dio L.* 53.
,, *f.* 665 ; idque poblico edicto prohibuit.
,, *Suet. in Aug. c.* 53. IX. Comitia populi
,, quoqoe habebantur. *Dio L.* 53. *f.* 669.
,, Sane etſi potiſſima arbitrio principis , quæ-
,, dam tamen ſtudiis tribunorum fiebant.
,, *Tac. Ann. L.* 1. *c.* 15. Unde Auguſtus
,, ſuffragia populi re magis , quam verbis
,, ſuſtuliſſe , dicitur. *Suet. in Cal. c.* 16. *&*
,, *c.* 40. Sed & poſtqoam X. Imperatores
,, publice profitebantur , imperium proprio
,, jore ſibi delatum eſſe ; ſimol tamen invi-
,, diæ vitandæ cauſa profeſſi ſunt , ſe de le-
,, gibus vivere velle. Paulus (qui ſub Ale-
,, xandro Severo vixit , eique a conſiliis fuit) ,
,, *inverecundum eſſe* , dicit , *Imperatorem ex*
,, *imperfecto teſtamento legata vindicare* : ad-
,, ditque rationem , *quod tantæ majeſtati de-*
,, *ceat* , *eas ſervare leges* , *quibus ipſe ſolutus*
,, *videtur. l.* 33. *ff. Leg.* 3. Theodoſius, & Va-
,, lentinianus : *Dignam eſſe vocem majeſtate*
,, *regnantis* , ajunt , *legibus alligatum princi-*
,, *pem ſe profiteri.* Et tum addunt : *adeo de*
,, *auctoritate juris noſtra dependet auctoritas* ,
,, *&* *revera majus imperio eſt ſubmittere legi-*
,, *bus principatum. L.* 4. *C. Legibus.*

,, Hinc XI. ratio apparet , cur temporibus
,, Juſtiniani adhuc dubitatum fuerit : *an Im-*
,, *perator leges interpretari poſſit* , *quæ olim a*
,, *populo* , *&* *Senatu latæ fuerunt. L. f. C.*
,, *de Legibus.* Cum enim Imperatores nun-
,, quam proprio jure imperium , adeoque nec
,, jus condendi leges habuerunt ; ſponte ſe-
,, qui-

,, quitur, eos nec interpretandi facultatem
,, ſibi arrogare potuiſſe. At prævaluit poten-
,, tia Imperatorum, fabula de lege regia
,, ſubnixa. *d. l. f.*

,, Neque *obſtat* I. quod *Dio* ait, Imperato-
,, ris nomen Auguſtum accepiſſe, non quale
,, propter victoriam tribui vetuſto more ſole-
,, bat, ſed *quo ſumma imperii* demonſtiare-
,, tur, quod patri quoque ejus Julio, & ejus
,, filiis erat decretum. *L.* 52. *f.* 648. nam
,, per delationem hanc imperii, ſtatum non
,, deſiiſſe eſſe popularem, in præcedentibus ex
,, hiſtoria Romana demouſtravimus.

,, *Obſtat* II. quod Auguſtus inter merita ſua
,, reputaverit, quod regiam poteſtatem de-
,, poneret, *L.* 53. *f.* 654. *&* *f.* 655: quod
,, dicat ſe privatum potius cum gloria vivere,
,, quam *regnum* gerere cum periculo, velle
,, &c. *f.* 656. Se paratiorem eſſe mori priva-
,, tum, quam *regem* perpetuo vivere. *L.* 53.
,, *f.* 656; Adeoquc veram regiam poteſta-
,, tem habuiſſe videtur. Reſp. loquitur Au-
,, guſtus de eo, quod actu potuit; non de
,, eo, quod jure. Ipſe initio orationis ait:
,, *me poſſe perpetuum in vos obtinere impe-*
,, *rium, ipſi cernitis. d. f.* 652. Sane milites,
,, & ærarium, in ejus erant poteſtate: com-
,, petitores deleti erant, *ibid.* &c. At mox
,, declarat, ſe nolle potentia ſua uti, ne
,, quiſquam dicat, ſe ea, quæ egiſſet, pro-
,, pter ſummum ſibi imperium parandum
,, feciſſe, *d. L.* 53. *fol.* 653. Arma, leges,
,, & provincias ideo vult reſtituere, ut per-
,, ſpiciant Romani, ſe ab initio nequaquam
,, potentiam aliquam animo propoſitam ha-
,, buiſſe, *d. L.* 53. *f.* 653. Adeoque ſe ſo-
,, lum adminiſtratorem reipublicæ, & prin-
,, cipem, ſeu primum Senatus haberi voluit:
,, omnem poteſtatem ſuam ſub nomine, &
,, titulo officiorum tenuit, ipſeque regis, ac
,, domini nomen abhorruit, uti ante vidi-
,, mus. Neque enim tuto regia poteſtate uti
,, potuiſſet: exemplum Julii Cæſaris præſen-
,, tiſſimum erat, qui de regno ſe ſuſpectum
,, reddidit, & ideo occiſus fuit inſidiis.

,, *Obſtat* III. quod Auguſti legibus ſoluti,
,, atque hoc ipſo omnia agendi licentiam con-
,, ſecuti ſint. *Dio L.* 53. *f.* 666. Nullibi hoc
,, privilegium conceſſum eſt Cæſaribus; nam
,, Julio Cæſari quidem, conſtat, decretum
,, eſſe, ut omnia, quæ ageret, rata eſſe
,, debeant: non vero ut legibus in genere
,, ſolutus ſit. Auguſtus poſt delatum ei a po-
,, pulo imperium, & poſt confecta bella,
,, noluit promiſſos populo viritim centenos
,, denarios diſtribuere, niſi Senatus aſſenſiſ-
,, ſet; & de hoc ſpeciali caſu refert Dio:
,, *Senatum omni eum legum neceſſitate libe-*
,, *raſſe: L.* 53 *f.* 675. Adeoque certum eſt,
,, legem expreſſam, & generalem, qua Au-
,, guſti omnibus reipublicæ legibus ſoluti fue-
,, rint, nunquam exſtitiſſe: & privilegium,
,, quo Octavius a legis neceſſitate liberabatur,
,, ſaltem de caſu ſingulari loqui.

,, Equidem negari nequit, poſterioribus
,, temporibus Cæſares decreta populi in præ-
,, cedentibus allegata pro *lege regia* declaraſſe,
,, atque vi illorum decretorum proprio jure
,, ſibi imperium arrogaſſe. Unde ex uſu eo-
,, rum temporum Dio, Ulpianus, aliique
,, ſtatuerunt, *Principes vi illius legis regiæ*
,, *ſolutos eſſe legibus:* quod tamen ab initio
,, nec Cæſares ambierunt, nec populus de-
,, crevit, uti ex ſequentibus magis apparebit.

,, Quando igitur IV. Auguſtus apud *Sue-*
,, *tonium in Aug. c.* 28. *ſe novi ſtatus, no-*
,, *væque reipublicæ auctorem* jactitat; id intel-
,, ligendum de ſtatu adminiſtrationis. Hinc
,, quæ Dio ait, Cæſares *plenam habuiſſe po-*
,, *teſtatem etiam regiam &c. ſummam reipu-*
,, *blicæ penes unum hominem fuiſſe &c. &*
,, *omne populi, Senatuſque imperium in*
,, *unum Auguſtum rediiſſe* (*vid Dio. L.* 53.
,, *paſſim*) ea pertinent ad ea tempora, ubi
,, Cæſares decreta populi in eum ſenſum de-
,, torſerunt.

S a x t o. Neque Tiberius Auguſti ſucceſ-
,, ſor proprio jure imperium ſibi arrogavit.
,, Nam I. ipſe ab initio detrectavit imperium,
,, *Suet. in Tib. c.* 24. II. Mox paulo minus,
,, ac privatum egit, *ibid. cap.* 26. III. Præ-
,, nomen Imperatoris recuſavit, *ibid. Dio*
,, *L.* 57. *fol.* 780. IV. Dominus vocari no-
,, luit *Suet. c.* 27. *Dio L.* 57. *f.* 785.
,, V. In civitate libera liberam linguam eſſe
,, debere, dixit. *Suet. c.* 28. VI. Bonum,
,, & ſalutarem principem Senatui ſervire debe-
,, re, aſſeruit. *Suet. c.* 29. Ex hiſtoria Ro-
,, mana apparet, Senatum conſervaſſe &
,, majeſtatem priſtinam, & poteſtatem; un-
,, de in omnibus cauſis magni, & parvi
,, momenti, ad Senatum referebatur. *Suet.*
,, *in Tiber. c.* 30. *Dio L.* 57. *f.* 784. Tacitus
,, *Ann. L.* 1. *c.* 7. ait, *cuncta per conſules*
,, *eum incepiſſe, tanquam vetere republica:*
,, *ne edictum quidem, quo patres in curiam*
,, *vocabat, niſi tribunitiæ poteſtatis præſcri-*
,, *ptione poſuiſſe ſub Auguſto acceptæ.* In edi-
,, cto autem poſuit, ſe unum id ex publicis
,, muneribus uſurpare *d. c.* 7. Atque hinc ipſe

,, voluit, ut miles, qui Agrippam occidit,
,, rationem ejus redderet apud Senatum. *Tac.*
,, *Ann. L.* 1. *c.* 6. VII. Sed & reprehen-
,, dit conſulares, quod non ad Senatum re-
,, ferrent, quaſi non omnium tribuendorum
,, ipſi jus haberent. *Suet. in Tib. c.* 32.
,, VIII. Dio ait, *Principis Senatus, more an-*
,, *tiquo nomen ſibi tribuiſſe, ſæpius dicens,*
,, *Dominum ſe ſervorum, Imperatorem mi-*
,, *litum, Principem cæterorum eſſe: eumque*
,, *ſæpius precatum ſibi eſſe tantum vitæ, &*
,, *imperii tempus, quantum reipublicæ condu-*
,, *ceret*; & tandem addit, *adeo popularem*
,, *fuiſſe, ut neque per ſuam fortunam jurare*
,, *cuiquam permiſerit, neque præter conſuetu-*
,, *dinem quicquam fieret natali ſua. L.* 57.
,, *f.* 785. Atque hinc IX. ipſe in Senatu
,, votum ſaltem dicebat interrogante conſule,
,, *Dio L.* 58. *f.* 801; adeo ut in votando
,, Tribunus plebis prævaluerit, etſi ſententia
,, Druſi, & Tiberii jam vicerit. Unde Dio
,, *d. L.* 57. *f.* 792. addit, *forma præcipuæ*
,, *reipublicæ popularis imaginem videri po-*
,, *tuiſſe.*

,, Denique & X. certum eſt, Auguſtom
,, omnem ſuam poteſtatem vi tribunitiæ pote-
,, ſtatis, *Tac. Ann. L.* 1. *c.* 7. *&* 10., &
,, vi conſulatus, *Dio L.* 51. *f.* 797. *L.* 58.
,, *f.* 804. *&* 805., geſſiſſe, & a Senatu
,, hæc officia æque, ac alii honores, decre-
,, tos fuiſſe. *Dio d. L.* 58. *f.* 812.

S E P T I M O. Sub Caligula ſtatus reipubli-
,, cæ adeo non immutatus fuit, ut ex decre-
,, to demum Senatus, contra Tiberii teſta-
,, mentum, jus, arbitriumque omnium
,, conſecutus fuerit. *Suet. in Calig. c.* 14.
,, *Dio L.* 59. *f.* 825. Is ab initio adeo ſe po-
,, polarem oſtentabat, ut nihil ad Senatum,
,, aut populum ſcriberet, neque ullum Im-
,, peratoris nomen uſurparet. *Dio L.* 59.
,, *f.* 827. Quin populo ſuffragia reddere vo-
,, luit. *Suet. Calig. c.* 22. *Dio d. l. f.* 830.
,, & actu reddidit, *L.* 59. *f.* 834. *&* 845.
,, Unde Dio concludit: *Ita forma ſtatus in*
,, *republica popularis conſervabatur, res ade-*
,, *rat. d. f.* 845. Atque hinc cum triduo Se-
,, natum abrogaſſet, Suetonius ait, rempu-
,, blicam per tridoum ſine ſumma poteſtate
,, fuiſſe, in *Calig. c.* 26. Equidem negari ne-
,, quit, admodum ſæviſſe Caligulam, & om-
,, nia crimina impune peregiſſe; At eadem,
,, quin majora crimina ſub libera republica
,, temporibus Syllæ, & triumviratus perpe-
,, trata fuere: adeoque non a poteſtate
,, agendi, ſed a cauſa ſtatus reipublicæ diju-
,, dicari debet. Neque per violentias Caligu-
,, læ ſtatum mutatum eſſe, apparet ex eo,
,, quod Suetonius ait, *parum abfuiſſe, quin*
,, *ſpem principatus in regni formam* (adeoque
,, proprio jure non tenebat) *converteret.*
,, *Calig. c.* 22. Præterea Caligulam officia
,, reipoblicæ, nimirum conſulatus &c. geſ-
,, ſiſſe conſtat. *Dio L.* 59. Eumque imperio
,, reipublicæ ſubfuiſſe, vel ex eo patet, quod
,, Senatus memoriam ejus poſt mortem delere
,, voluerit. *Dio L.* 60. *f.* 859.

O C T A V O. Mortuo Caligula quidam Se-
,, natorom ſummam reipublicæ populo reſti-
,, tuendam eſſe, opinati ſunt. *Dio L.* 60.
,, *f.* 855. Ideoque Claudio edixerunt, ne
,, imperium capeſſeret, ſed ſub populi,
,, Senatusque, & legum poteſtate eſſet. At
,, cum ab exercitu Imperator proclamatus
,, eſſet, Senatus ei imperium invitus decre-
,, vit. *Dio L.* 60. *f.* 856. Geſſit autem hoc
,, imperium itidem ſub officiorum titulis. *Dio*
,, *L.* 60. Sane ipſum imperium, omnesque
,, honores ex decreto Senatus eum obtinuiſ-
,, ſe, tradit *Dio ibid.*

N O N O. Nero a militibus Imperator ſalu-
,, tatus, mox decreto Senatus ſummam rei-
,, publicæ obtinuit, *Tac. ann. L.* 12.
,, *c.* 69., officia conſulatus geſſit, *Tac. ann.*
,, *L.* 13. *c.* 31. *&* 34 *L.* 14. *c.* 20., &
,, poſt mortem per decretum Senatus damna-
,, tus fuit. *Suet. in Ner. c.* 49.

D E C I M O. Seqoentia imperia mere vio-
,, lenta fuere, inprimis poſtquam imperii
,, arcanum evulgatum fuit, poſſe Imperato-
,, rem alibi fieri, quam Romæ. *Tac. hiſt.* 1.
,, *c.* 4. At nihilominos Imperatores a militi-
,, bus proclamati confirmabantur decreto Se-
,, natus: idque apparet exemplo Veſpaſiani,
,, cui, poſtqoam a militibus Cæſar Auguſtus,
,, & Imperator dictus fuit, *Tac. hiſt. L.* 2.
,, *c.* 80. Senatus Romæ cuncta principibus
,, ſolita decrevit. *Hiſt. L.* 4 *c.* 3. Extat de-
,, creti illius pars hodieqoe in ædibus Johan-
,, nis Lateranenſis; capita ejus exhibet *Ant.*
,, *Auguſtin. de legibus.* Voce, *lex regia* con-
,, tenta hæc ſont 1. ut fœdus, cum quibus
,, volet, facere liceat: 2. ut ei Senatum ha-
,, bere, relationem facere, remittere, Se-
,, natus conſulta per relationem, diſceſſio-
,, nemque facere liceat: 3. quicquid ejus
,, volontate, & juſſu, præſente eo a Sena-
,, tu decretom eſt, ut id pro jure haberetor,
,, ac ſi e lege Senatus edictum eſſet: 4. ut
,, eorum, quos ipſe ad obtinendos magiſtra-
,, tus commendaverit Senatui, populoque
,, Ro-

,, Romano, in comitiis extra ordinem ratio
,, haberi debeat: 5. ut fines pomœrii profer-
,, re, & promovere liceat: 6. ut omnia,
,, quæ ex uſu reipublicæ eſſe cenſebit, agere
,, liceat: 7. quibus legibus, plebiave ſcitis
,, ſcriptum fuit, ne Julius Cæſar Auguſtus,
,, Tiberiusve Claudius Cæſar tenerentur iis
,, legibus, plebisque ſcitis, Imperator Cæſar
,, Veſpaſianus ſolutus ſit; quæque ex quaque
,, lege rogatione Divum Auguſtum, Tibe-
,, riumve, Claudium Cæſarem facere opor-
,, tuit, ea omnia Imperatori Cæſari Veſpa-
,, ſiano Auguſto facere liceat: 8. ut omnia,
,, quæ ante hoc decretum geſſit, rata ſint:
,, & tandem 9. additur ſanctio, ut ſi quis
,, civis juſſu Principis contra leges aliquid fe-
,, cerit, id hujus legis ergo fraudi ei eſſe
,, non debeat, neque actio in eum ſit.

,, Ex quo edicto ſatis conſtat, ſtatum De-
,, mocraticum fuiſſe. Eo enim pertinet, 1.
,, quod Veſpaſianus imperium ipſum ex de-
,, creto Senatus acceperit; & quidem ſub
,, titulo officiorum, nam conſulatum geſſit.
,, *Tac. A. L.* 4. *c.* 38. 2. Quod Auguſti le-
,, gibus ſoluti fuerint, non ex *lege aliqua re-*
,, *gia*, ſeu quod propria poteſtas ipſis col-
,, lata eſſet; ſed ex privilegio, adeoque ex
,, beneficio Senatus. 3. Quod Veſpaſianus
,, non in genere legibus ſolutus fuerit, ſed
,, NB. NB. iis tantum, quibus Auguſtus,
,, Tiberius, & Claudius ſoluti fuerunt; quod
,, in quibusdam ſaltem caſibus factum eſſe,
,, ſupra vidimus: uti cum Julio Cæſari con-
,, ceſſum fuit, ut ad decennium dictator
,, eſſet, & quinque annis continuis conſula-
,, tum gereret, *Dio L.* 42 *ſ.* 273., utrum-
,, que legibus repugnabat. Ita Auguſto per-
,, miſſum fuit, ut contra leges denarios po-
,, pulo diſtriburet. &c. *Dio L.* 53. *ſ.* 675.

Undecimo. Sed & ſub ſequentibus
,, Imperatoribus imago reipublicæ ſuperfuit.
,, Nam & Trajanus id unice curavit, ne quid
,, regium oſtentaret, ſed verum principem
,, gereret, qui proinde ſubeſſet Senatus,
,, populique judicio. *Plin. paneg. Grot. L.* 1.
,, *c.* 4. §. 6. Unde pugionem præfecto præ-
,, torio tradidit, ajens: *hoc pro me utere, ſi*
,, *recte impero: ſi male, contra me. Zonar.*
,, *ad ann.* 2. *in vit. Traj.* Quod imitati poſtea
,, ſunt Pertinax, & Macrinus, quorum ora-
,, tiones exſtant apud *Herodianum.* Sed &
,, poſtquam Imperatores palam, & ſine ulla
,, diſſimulatione, proprio jure regnum ſibi
,, delatum contenderent, ſpeciem tamen
,, reipublicæ conſervarunt. Ita enim Senatus
,, jus condendi leges ſub Alexandro Severo
,, habuit, teſte Ulpiano (qui eo tempore vi-
,, xit. *Vid. van Eck princ. jur. tit. de or.*
,, *jur.* §. 37.) *in l.* 9. *ff. de legibus*; & Dio
,, Caſſius de Imperatoribus ſui temporis (vi-
,, xit autem eodem tempore) ait, *eos, ne*
,, *videantur ex potentia potius, quam legibus*
,, *habere omnia, quæ in populari ſtatu maxi-*
,, *me valebant ſenatu, populoque volentibus,*
,, *ea cum ipſis nominibus in ſe recipere ſolere,*
,, *excepta dictatura. Conſules enim ſæpe fi[eri]*
,, *Proconſules dici, nomen Imperatoris ſe[m-]*
,, *per gerere, loco nominis regii, & dict[a-]*
,, *toris, quæ ſemel e republica ſublata, ut n[on]*
,, *imponant ſibi, ita eorum vim, ac rem i[ſ]*
,, *imperatorio titulo confirment; cenſore[s]*
,, *ri, pontifices, tribunos &c. atque hoc mo-*
,, *do omnem totius reipubl. poteſtatem accipe-*
,, *re, ac regiam etiam, niſi quod invidiam*
,, *nominis vitent.* Tandem concludit: *hæ*
,, *ſunt appellationes iſtæ, quibus Imperatores*
,, *ſecundum leges, ac inſtituta, noſtris etiam*
,, *temporibus utuntur. Dio L.* 53. *ſ.* 665.
,, *ſeqq.*

Duodecimo. Aurelianus primus re-
,, gio ornatu uſus eſt, diadema capiti inne-
,, xuit, gemmisque, & aurata omni veſte,
,, quod incognitum adhuc Romanis fuit,
,, uſus eſt. *Aurel. Vict. in Aureliano.* Suc-
,, ceſſor ejus Tacitus non a militibus, ſed ex
,, SCto factus eſt Imperator. *Guthberlet.*
,, *chron. in Tac.* Qui huic ſucceſſit Valerius
,, Probus a juſtitia laudatur, & traditur,
,, ſub ejus regno Senatum leges firmaſſe, de
,, appellationibus cognoviſſe, proconſules
,, creaſſe, legatos conſulibus dediſſe &c.
,, *Grot. J. bell. L.* 1. *c.* 3. §. 17. *in not.*
,, Sub Honorio modus ille adhuc obtinuit,
,, quo Cæſares populum adorabant (de quo
,, more *vid. Tacit. Ann.* 1. *c.* 26. & *Suet.*
,, *in Claudio c.* 12.) uti ex Claudiano appa-
,, ret. *vid. infr.* §. 10. *n.* 3. Umbra igitur
,, reipubl. ſemper continuavit; Imperatores
,, officia reipublicæ geſſerunt; Valens, &
,, Valentinianus publica lege declararunt,
,, ſe etſi legibus liberati ſint, tamen illis vi-
,, vere velle, *L.* 4. *C. Leg.* Sane ſub Juſti-
,, niano dubitatum adhuc fuit, an Impera-
,, tor leges abrogare poſſit. *L. ſ. C. de legi-*
,, *bus*; quia quidem ſtatutum eſſet, ut illi
,, legibus ſoluti ſint, non vero ut leges a
,, Senatu, populoque Rom. latas abrogare
,, poſſint.

,, Decimo Tertio. Adeoque ex
,, his apertiſſime conſtat, populum, & Se-
,, natum

Digitized by Google

,, natum nunquam jus ipſum imperii in Cæſares contuliſſe, ſed primam ſaltem adminiſtrationis partem, idque titulo officiorum. Apparet porro, legem regiam nullam exſtare, qua *proprio jure* poteſtas in Cæſares collata ſit; ſed poſt ducentos demum annos Imperatores antiqua illa decreta in eum ſenſum torſiſſe, ac decreta illa *legem regiam* vocaſſe.

Etiam in ſe] ,, I. e. In ipſum populum. At id non ſpeciali lege decretum eſſe, diximus; ſed Imperatores, Senatu, & populo ſubjecto, privilegia a Senatu, & populo, 200. ante annis Cæſaribus indulta, in eum ſenſum interpretati ſunt.

Nemo, niſi ſolus Deus, judex Principis eſſe poteſt] ,, Quia princeps ſuperiorem non habet, utpote cum populus, cui ſumma poteſtas antea competiit, omne jus ſuum in eum tranſtulerit. An vero, & quatenus Princeps ex pactis obligetur, videbimus *lib. 2. c. 14. per tot. Conſ. Diſſ. Proœm. XII* §. 421., & quid in eum liceat, ſi notorie fines imperii excedat, explicabimus *c. ſeq. Conſ. dict. diſſ. XII.* §. 638.

Apud Æſchylum] ,, Imo non populus eum alloquitur, ſed peregrinæ, & ſupplices fœminæ, quæ rogabant in tutelam ſuſcipi, & defendi contra Ægyptios claſſe perſequentes: & ideo blandiebantur regi; qui vero ſe id ſine populi conſenſu nec velle, nec poſſe facere, ait *ibid. v.* 402. *Add. Gron. b.*

11 *Longe aliter, quam de Athenienſium republica &c.*] ,, Athenienſium ducibus non jure proprio, ſed vi officii, & jure adminiſtrationis ſaltem, poteſtas competiit; de qua differentia plenius agemus *infra* §. *X.* & *XI.*

Ut Reges, qui populo ſubſunt, non niſi improprie &c.] ,, *Vid.* §. *ſeq. n.* 2.

Quod exemplum ſecuti & alii in Græcia] ,, Ut Carthaginenſes apud Nepotem *Hannibal. c* 7., & Juſtinum *L.* 2. *c.* 2. *n.* 1.

Talia regna, negat Ariſtoteles, conſtituere propriam ſpeciem gubernationis] ,, Quia populus ſaltem adminiſtrationem uni committit, non jus ipſum imperii transfert: adeoque hi reges non jure proprio imperium habuerunt ſed tantum vi officii, nudique miniſtri populi fuere. Unde etiam in hos Duces ſæpius animadverſum, legimus: uti paſſim in Nepote videre eſt. De Pauſania vide *Ælian. L.* 4. *c.* 7.

12 *Quaſi temporarii regni*] ,, Auctor ait, ſummam poteſtatem adeo non eſſe in populo, ut etiam reges temporarii fuerint, qui tamen populo non ſubfuerunt. Sane populus de ſuo jure vel ad tempus, vel in perpetuum diſponere poteſt; ſi proinde ad tempus diſponit, intra illud tempus jus ſummæ poteſtatis populi ſuspenſum eſt. Tale regnum propoſuit Nabarzanes apud *Curt. L.* 5. *c.* 9., ubi præfectum Bactrianæ Beſſum regem ad tempus conſtituendum ſuadet: nimirum, ſub lege, ut compoſitis rebus juſto regi reſtituat regnum. *Vid. Teſm. b.*

Et apud Romanos Dictatorum] Imo Dictatorum poteſtas non fuit propria, ſed ſaltem vicaria. Neque enim inſpiciendum, quid potuerint, ſed ex qua cauſa. Nam fieri poteſt, ut jus imperii admodum in vero rege reſtrictum; officium vero, ſeu adminiſtrandi facultas officiali conceſſa, indefinita ſit: de quo plenius *infra* §. *X.*

Cum ad populum provocatio non eſſet] ,, *Vid. Gron. b.* Cæterum ejusmodi Dictatores etiam apud Carthaginenſes *Juſt.* 19. *c.* 1., imo & apud alias gentes liberas creabantur, *Alex. ab Alex. Gen. dier.* 3. 24.; Sed non niſi in graviſſima neceſſitate, & ubi unius imperio omnia committere, ex ſalute reipublicæ erat. Sed adeo hanc poteſtatem imperii timuiſſe populum, ut dictaturæ uſus 120. annis intermiſſus fuerit, teſtis eſt *Vellej. Paterc.* 2. 28. *Vid. Teſm. b.*

Ait Livius] ,, *L.* 2. *c.* 18. quaſi vox divinitus miſſa, ait Seneca *Ep.* 94. *Conſ. Gron.* & *Teſm. b.*

Obſeſſam vim regiæ poteſtatis, Cicero] ,, Verba Ciceronis exſtant *Philipp. II.* Nam regia poteſtas, i. e. regendi poteſtas, erat penes Conſules; at Dictatore creato ipſa hæc regia Conſulum poteſtas ſuberat dictatoris imperio: adeoque hic ſolus tenebat vim regiæ poteſtatis. *Livius L.* 8. *c.* 32. ait: *Quæro de te, cum ſummum imperium Dictatoris ſit, pareantque ei Conſules*, NB. *regia poteſtas, prætores, &c. Conſ. Liv. L.* 2. *c.* 1. & *Cic. de leg. L.* 3. *c.* 3. *Teſm. b.*

13 *Quæ pro contraria ſententia*] ,, Hactenus Auctor probavit, ſummam poteſtatem regulariter non eſſe populi: indeque verum non eſſe, eum reges coërcere, ac punire poſſe, quoties imperio male utuntur. *Vid. ſupra n.* 1. *ſeq.* Jam dubia removet.

Eum, a quo aliquis conſtituitur, eſſe ſuperiorem conſtituto] Cum ergo populus con-

,, ſti-

Digitized by Google

ſtituat regem, inde concludendom videtur, populum eſſe ſuperiorem. Reſpondet Grotius, regulam hanc fallere in eis, quæ ab initio ſunt volontatis, & poſtea fiont neceſſitatis. Verior eſt reſponſio, regulam veram eſſe, quoties quis ab alio conſtituitur vi, & jure imperii; quia omne imperans ſuperius eſt eo, cui imperatur. Eam autem fallere, quoties is, qui alium conſtituit, id facit vi pacti, & utriusque voluntate; quod fit, ſi populus ſuo conſenſu jus imperii in alium transfert. Populus igitur hac conſtitutione adeo non fit ſuperior, ut potius ſuo ſe jure abdicet, & alterius imperio voluntate ſua ſe ſubmittat.

Cujus effectus perpetuo pendet a voluntate conſtituentis] ,, Rectius, quoties quis alium
,, conſtituit vi, & jure imperii.

Non etiam in ea &c.] ,, Adeoque nec in
,, conſtitutione imperii, quæ initio eſt vo-
,, luntatis, poſtea vero demum habet effe-
,, ctum neceſſitatis.

Quomodo mulier virum ſibi conſtituit, cui parere ſemper neceſſe habet] ,, Uxor igitur,
,, quæ maritum dominum ſibi conſtituit, non
,, eſt ſuperior conſtituto, quia hæc conſti-
,, tutio non fit jure imperii, ſed ex pacto.

Quod petitis, in meo arbitrio] ,, Hiſtoriam,
,, præter Sozomenum allegatum in *L.* 16.
,, *c.* 6., etiam refert *Theodoret. Hiſt. Eccl.*
,, 14. *c.* 26. *Add. Ammian. Marcell.* 26.
,, *c.* 6.

Sed nec verum eſt, quod aſſumitur, omnes reges a populo conſtitui] ,, Nam & jure
,, belli regna acquiri poſſunt. Vide infra
,, *l.* 3. c. 7. Adeoque hoc ſaltem caſu popu-
,, lus, qui non conſtituit regem, non poteſt
,, ſuperior dici Rege.

Quod exemplis patrisfamilias advenas ſub obediendi lege acceptantis] ,, Per patremfami-
,, lias Auctor intelligit privatum latifundia
,, poſſidentem, qui advenas ſub lege obe-
,, diendi recipit. At hoc exemplum huc plane
,, non pertinet. Paterfamilias enim advenas re-
,, cipiens, ipſe alterius imperio ſubeſt, adeo-
,, que alios ſub obediendi lege acceptare, ac
,, in eos jus ſummi imperii ſibi ſtipulari ne-
,, quit. *vid ſupra n.* 3.

Et gentium bello devictarum, qua ſupra attulimus] *Vid. n.* 6. *&* 7. adeoque ubi populus, qui regem non conſtituit, ſuperior non eſt.

14 *Unde ſequi, exiſtimant, ex finis nobilitate &c.*] Argumentum tale eſt: Finis nobilior eſt mediis; finis imperii eſt ſalus populi, media ſaltem ſunt Imperantes; Ergo populus nobilior eſt Imperante.

Auctor reſpondet: 1. univerſaliter verum non eſſe, omne regnum populi cauſa eſſe conſtitutum: 2. finem non ſemper nobillorem eſſe mediis, exemplo pupilli, & tutoris.

Verior reſponſio eſt: 1. populum non eſſe finem imperii, ſed totam rempublicam, cujus principalior pars eſt ipſe Princeps. 2. Finis imperii eſt juris tuitio; hic finis ex voluntate creatoris, non ex conſtitutione populi eſt: adeoque hactenus finis nobilior mediis dici poteſt. 3. Non ſequitur: Quicquid nobilius eſt, id etiam eſt ſuperius; Sic enim pupillus, uxor, ſervus &c. poſſunt eſſe nobiles, & tamen ſubeſſe juri tutoris, mariti, & domini plebeji.

Nam quædam regimina per ſe ſunt regentis cauſa, ut dominicum] ,, Poteſtas, quæ do-
,, mino in ſervum competit, improprie re-
,, gimen dicitur, rectius dominium: adeo-
,, que hoc exemplo non probatur, quædam
,, regimina eſſe regentis cauſa.

Nam ſervi utilitas ibi extrinſeca eſt, & adventitia] ,, Dominus enim curam habere ſo-
,, let ſervi, uti dominus curam habet equi;
,, at id non fit ſervi, vel beſtiæ caoſa, ſed
,, ob propriam utilitatem: & hoc ſenſu utili-
,, tas ſervi adventitia dici poteſt.

Sicut medici lucrum ad ipſam medicinam non pertinet] ,, Medicina enim inventa eſt
,, ægrotantium cauſa: hinc quod medicus
,, lucrum inde accipiat, hæc utilitas eſt ex-
,, trinſeca, nec ad medicinam pertinet.

Sunt alia regimina mutua utilitatis cauſa, ut maritale] ,, Marito non competit regi-
,, men, ſeu imperium in uxorem. Neque enim
,, conjugium imperium inſert, ſed ſocieta-
,, tem; atque ex hac ratione utilitas commu-
,, nicatur: adeoque ex hoc exemplo non pro-
,, batur, regna quædam mutuæ utilitatis
,, cauſa eſſe conſtituta.

Sic imperia quædam eſſe poſſunt comparata ad regum utilitatem, ut quæ victoria parta ſunt] ,, De jore, quod in regna armis de-
,, victa competit, late agetur infra *L.* 3.
,, *c.* 8. *Conf. Diſſ. Proœm XII.* §. 751.

Et non ideo tyrannica dicenda ſunt, cum tyrannis &c. injuſtitiam includat] ,, Adquiſi-
,, tio imperii, quæ juſto bello & per ul-
,, timam victoriam fit, pro juſto titulo habe-
,, tur: *vid. L.* 3. *c.* 8. adeoque tale regnum
,, bello quæſitum non eſt tyrannicum, ubi ſup-
,, ponitur, imperium injuria occupatum eſſe.

Ut cum populus impotens &c.] „ Rex hic „ conſtituitur ob ſolam utilitatem populi; ideo „ enim impotens populus potentem regem „ eligit, ut jus populi defendat.

Non nego, in plerisque] „ Imo in omni- „ bus imperiis, quæ non bello ſunt occupata.

Herodotus] „ *L.* 1. *p. m.* 19. ubi Medos „ ſervandæ juſtitiæ cauſa reges conſtituiſſe, „ ait.

Poſt Heſiodum] „ Add. *Dion. Hal. L.* 5. „ *c.* 85: &c.

Sed non ideo conſequens eſt, quod illi inſe- runt, populos rege eſſe ſuperiores] „ Recte; „ Quæ enim conſequentia: Rex conſtitutus „ eſt populi, ejusque juris tuendi cauſa, er- „ go populus eſt ſuperior? Contrarium po- „ tius inde ſequitur; Cum enim populus, „ cui jus tuendi ſingulos incumbebat, jus „ ſuum imperii in unum tranſtulerit, per rei „ naturam non poteſt videri retinuiſſe, quod „ ſolenni translatione amiſit.

Nam & tutela pupilli cauſa reperta eſt] „ Recte Auctor exemplo pupilli, & tutoris „ probat, non ſemper illud, quod alterius „ utilitatis cauſa conſtituitur, eſſe inferius.

Tutorem, ſi male rem pupillarem admini- ſtret, amoveri poſſe] Id verum, ſi mala illa adminiſtratio notoria eſt; nam in eo caſu etiam Principem removeri poſſe, Auctor ſtatuit. *c.* 4. §. 11: At quando in Principe notoria ſit, videbimus *ibid.* ſcil. ſi evertit ſtatum reipublicæ, quod non fit per injurias privatas.

Nam in tutore hoc procedit, qui ſuperiorem habet] „ Mens Auctoris hæc eſt: tutorem „ ideo removeri ob dolum poſſe, quia ſu- „ periorem habet, cui cauſa cognita jus re- „ movendi competit; Principem vero dolo „ agentem non habere ſuperiorem, indeque „ eum impune delinquere. At hæc reſponſio „ fallit, quia ea quoque obtineret, ſi Prin- „ ceps ſtatum evertit; nam tunc quoque ſu- „ periorem non habet, & tamen, fatente „ Auctore, removeri a populo poteſt. Vera „ igitur reſponſio eſt, quod imperium dela- „ tum ſit non a ſingulis, ſed ab univerſo „ populo. Singuli igitur ob injurias privatas „ adimere non poſſunt imperium, quod non „ contulerunt; ſed nec univerſus populus, „ quia ei injuria facta non eſt.

Quia progreſſus non datur in infinitum] „ Etſi enim plures gradus ſuperioritatis ſint, „ ita ut plebs ab inferiori magiſtratu, hic a „ majori, major a principe puniri poſſit „ (vide effatum *Aurelii in n. ſeq.*); tamen „ hoc in infinitum non procedit, ſed in ali- „ quo conſiſtendum eſt, qui ſuperiorem non „ habet: qualis eſt rex. Hic ergo puniri non „ poteſt, quia pœna ſupponit ſuperiorem, „ qui hic defuit; populus enim omne jus „ ſuum puniendi tranſtulit in ipſum regem.

Quorum peccata &c. Deus ſibi peculiari cura eſſe teſtatur] „ Non ergo conce- „ dendum eſt, impunita eſſe principum cri- „ mina, etiam privata; nam ſeveriorem „ olim habituri ſunt judicem, qui juſta ta- „ lione graviſſimas pœnas in eos ſtatuet.

Qui ea aut vindicat, ſi ita opus judicet] „ Sc. calamitatibus quoque temporariis.

Aut tolerat in pœnam, aut explorationem populi] „ Reſervatis cæterum pœnis æternis, „ quas Deus remittere non poteſt.

Optime Tacitus] „ Sunt verba Cerialis, 15
„ quibus Treviros, & Lingones alloquitur. „ Vide *Tacit. hiſt.* 4. 74. *Add. Sen. de Con- „ ſtantia c.* 8. 9. *Teſm. b.*

Magiſtratus dixit de privatis] „ Illuſtrat hic „ quod antea dixit, non dari proceſſum in „ infinitum.

Deum de principibus judicare] „ Certum „ eſt, peccata Principum non ſubeſſe judi- „ cio populi, eorumque vindictam Deo „ relinquendam eſſe: niſi deſinant eſſe Prin- „ cipes, de quo infra *c.* 4.

Inſignis eſt apud Gregorium Turonenſem locus] „ Qui loquitur de delictis in privatos, „ non in publicum commiſſis.

Non obtingere cuiquam imperium ſine Dei cura ſpeciali] „ Adeo ut defectus providen- „ tiæ divinæ non ſit, ſi malus Princeps im- „ perium teneat; permitti enim id a Deo „ ſolet variis ex cauſis, e. g. ob virtutem an- „ teceſſorum: unde Seneca ait, Caligulæ im- „ perium datum non fuiſſe, ſed ejus patri „ Germanico. Sed & in pœnam populi id „ contingere poteſt.

Quod populi interdum puniti leguntur, ob 16
regum peccata] Reſp. hoc non inde eſt, quaſi ſumma poteſtas reſideat penes populum; ſed duæ ejus rei poſſunt eſſe cauſæ: forte enim populus imitatur regis peccata, & tunc populus punitur ob propria delicta: deinde pœna hæc non eſt ratione populi, ſed ratione ipſius Imperantis; huic enim afflictio additur ſi ſubditos perdit, & per calamitates populi ipſe contriſtatur. Hinc ſtrages Iſraëlitarum ſub Davide erat pœna intuitu regis, & calamitas intuitu populi.

Sed quod vitiis ejus conſentiret] „ Forte „ imitando; at tum non puniuntur ob regis

„ pec-

Digitized by Google

,, peccata, ſed ob propria. *vide L.* 2. *c.* 21.
,, §. 7. & 17.

Tacite ſaltem] ,, I. c. quia debuiſſet prohi-
,, bere, (ita enim rem explicat *L.* 1. *c.* 21.
,, §. 2. *n.* 5) At verum id non eſſe, &
,, populum non habere facultatem prohiben-
,, di, allegato loco demonſtrabimus.

Uti potuit in pœnam regis] ,, Quia citra
,, pœnam cruciatus hominibus imponere po-
,, teſt (*vid. ſupra proleg.* §. 48.) ; multo ma-
,, gis eo jure uti poteſt ad poniendos reges :
,, *de quo d. c.* 21. § 17.

Cujus ſupplicium eſt, ſubditis orbari] ,, Vi-
,, de late *infra d. c.* 21. §. 17.

Ad §. IX.

1 Sunt *alii*] Auctor recte rejicit eorum
ſententiam, qui populum regi tum ſubja-
cent, quando populus peccat: & regem
popolo, quando rex pecoat. Hæc ſententia
ideo abſurda eſt, quia populo tribuitur judi-
cium de factis regis cognoſcendi: cum tamen
is omne ſuum judicium in regem contulerit,
adeoque ei nil niſi obſequii gloria relicta ſit.

*Non facienda ob regis imperium ea, quæ
manifeſte iniqua ſunt*] ,, Recte hic notat Teſ-
,, marus, aliod eſſe non obedire regi impia
,, jubenti: aliud, vim in eum exercere, quan-
,, do impia imperat. Prius ex ipſa naturæ ra-
,, tione ſubditus omittere, eoque jubenti non
,, parere debet, *L.* 1. *c.* 4. §. 1. *n.* 3.
,, *L.* 2. *c.* 26. §. 3. quia magis Deo obe-
,, diendum, quam Principi. At ſubditus vim
,, inſerre ideo Principi nequit, uti plenius
,, explicabimus *d. c.* 4. §. 1. *n.* 3. & §. 2.

Sed id nullam includit coactionem] ,, Non
,, enim ſequitur: negligere juſſa regis impia
,, poſſum, ergo & vi contra eum uti.

Aut jus aliquod imperii] ,, Nam imperium
,, non niſi ſuperiori competit; Princeps au-
,, tem ſuperiorem non habet.

Partiri cum rege imperium] Senſus eſt,
quod populus, ſi ſummam poteſtatem, vel
ſaltem partem ejus, ſibi reſervare voluiſſet,
terminos poſiturus fuiſſet, vel circa loca,
vel circa perſonas, vel circa negotia. Unde
recte concluditur, populum ſi ſibi nihil re
ſervavit, omne jus ſuum imperii in Princi-
pem tranſtuliſſe.

Qua de re infra dicendum aliquid erit]
,, *Vid.* §. 17. & 18. obi probat, ſtatum
,, dari mixtum ex populari, & monarchico,
,, quin & ex Ariſtocratico.

*Qui cognoſci facile poſſent ex locorum diſcri-
mine*] ,, Auguſtus adminiſtrationem imperii
,, cum Senatu diviſit. *Dio Caſſ. Hiſt. L.* 59.
,, *pr.* Idem qooque Tiberius propoſuit Sena-
,, tui. *Tacit. ann. Lib.* 1. *p m.* 9.

Bonitas autem, aut malitia actus &c. 2
apta non ſunt ad partes diſtinguendas]
,, Senſus eſt, poteſtatem quidem ex locis,
,, perſonis, aut negotiis diſtingui, & dividi
,, poſſe; non vero ex malitia actus, quia
,, exitus rei non daretur: cum populi, &
,, regis judicia hic concurrant.

*Præſertim in civilibus, quæ obſcuram ſæ-
pius habent diſceptationem*] ,, In adminiſtra-
,, tione civitatis, vel reipublicæ, aliquan-
,, do optime conſulta pro peſſimis a populo
,, accipiuntur; ſæpius enim contingit, Prin-
,, cipem ex rationibus ſecretis copias augere,
,, onera imponere, ſupplicia ſtatuere &c:
,, de his ergo judicium populo tribuere,
,, ſumma ſtultitia foret.

Summam confuſionem ſequi neceſſe eſt]
,, Si enim populo liceret, quoslibet regis
,, actus injuriæ accuſare, negante id rege;
,, anne inde perpetua oritura eſſet perturba-
,, tionom ſeges ?

*Introducere nulli, quod ſciam, populo in
mentem venit*] ,, Eqoidem nullus in orbe
,, populus eſt, qui translata ſumma poteſta-
,, te ſibi judicium de malitia actus regii ſum-
,, ſerit. Exemplum Cromwelli, & Parla-
,, menti ejus temporis, vi, & armis inni-
,, xum, ab ipſo populo damnatum poſtea eſt.

Ad §. X.

Sublatis *opinionibus falſis*] ,, Quaſi 1
,, ſumma poteſtas ubique, & ſine omni ex-
,, ceptione ſit penes populum, §. 8; vel
,, quaſi mutua ſit ſubjectio inter regem, &
,, popolum. *vid.* §. 9.

*Reſtat, cautiones adhibeamus aliquas, quæ
viam nobis monſtrare poſſint ad recte dijudican-
dum, cui jus ſummæ poteſtatis competat*]
,, Cautiones illæ eo redeunt: 1. diſtinguen-
,, dum eſſe, ait, inter jus ſummæ poteſta-
,, tis, & inter ejus adminiſtrationem; 2. in-
,, ter regna patrimonialia, & non patrimo-
,, nialia; 3. monet, ſummam poteſtatem
,, non dependere ex potentia agendi, ſed
,, ex cauſa, & titulo: de quibus jam ſigilla-
,, tim agetur.

Ne decipiamur ambiguo nominis ſono]
Vera principia hæc ſunt:

Digitized by Google

Propoſitio I.

In republica aliud eſt forma ejus, ſeu ipſa ſumma poteſtas: aliud adminiſtratio, ſeu exercitium ipſius.

Demonſtratio.

In quæſtione: quando quis vere ſummam poteſtatem, ſeu imperium habere videatur? non inſpici debet, quis eam exerceat, ſed cui inhæreat; inhæret autem ei, qui eam jure proprio habet. Si enim alterius nomine, & jure eam exercet, vicarius ſaltem eſt, officialis, ac nudus miniſter, & inſtrumentum alterius: indeque non ſumma poteſtas. *vid. §. ſeq. & prudentia noſtra jur. publ. c. 7. §. 1. ſeq. & c. 18. §. 4.*

Additio.

,, Diſtinctionem inter jus imperii, ejusque ,, exercitium, examinavi in *c. ſeq.* §. 15.

Propoſitio II.

Ex hac diſtinctione varia ſequuntur mixturæ. Nam miſceri poſſunt 1. plures formæ, 2. plures adminiſtrationes, 3. & forma cum adminiſtratione. Vid. jus publ. noſtrum c. 7. §. 1. ſeq.

Demonſtratio.

Diximus *Primo*, miſceri poſſe ipſam formam imperii, ſeu jus ſummæ poteſtatis; Populus enim de ſuo jure pro lubitu diſponere, adeoque quædam ſaltem jura in regem conferre poteſt, *vid. §. 17. & l. 1. c. 4. §. 14. Ita L. 2. ff. de O. J.* dicitur, Regem ſummam poteſtatem habuiſſe: & tamen ſententiæ expediebantur per curias populi, quibus præterea juncti erant proceres. Ita in Anglia hodieque ſtatus mixtus eſt, & concurrunt Parlamenta. Quin in noſtro Imperio ſtatus mixtus eſt ex Monarchico, Ariſtocratico, & Populari.

Secundo, miſceri poſſunt plures adminiſtrationes. Sic v. g. in republica Veneta ſtatus eſt Ariſtocraticus: at adminiſtratio eſt monarchica, & Ariſtocratica; quia & Dux, & Senatus in adminiſtratione concurrunt.

Denique miſceri quoque poteſt forma cum adminiſtratione. Quod accidit in rebuspublicis Græcorum, ubi ſemper ſtatus fuit popularis, & tamen nulla fuit civitas, quæ non vel Senatum ſuum, vel regem habuerit, aliquando & Dictatorem. Talis mixtio quoque fuit apud Mnemodes, *Alex. ab Alex. L. 4. c. 11.*, apud Archæos, & Archontes, *vid. Diod. Sic. L. 12. c. 72.*, apud Armeſtios. *ibid. L. 5. c. 83.*

Aut rerum externarum ſpecie] ,, Sic Venetiarum dux omnia inſignia ſummæ poteſtatis habet, cum tamen ſaltem ſit miniſter Ariſtocratiæ. *vid. infra n. 3.*

Exempli cauſa] Auctor hic probat, *Principes* aliquando dici, qui vere ſummam poteſtatem habent; *reges* vero, qui eam non habent. Sed hoc eſt, quod antea monui, ſummam poteſtatem non ab exercitio, nec a nomine, ſed a ſola cauſa dijudicandam eſſe. Si proinde Dux, Rex, vel Princeps jure proprio imperium tenet, ſumma poteſtas ejus eſt; ſi jure alieno, ſolum exercitium habet, & nudus miniſter eſt populi. Voces ergo *Regis*, *Principis*, *Ducis*, per ſe nullum jus imperii inferunt; Reges enim a regendo, Principes a principatu, & Duces a ducendo dicuntur: quæ voces nudis adminiſtratoribus quoqoe competere poſſunt.

Opponi ſolent principatus, & regnum] ,, Principatus enim ſignificat potiorem partem ,, in adminiſtratione reipublicæ, ubi jus imperii eſt penes populum: & ſic principatus ,, ſupponit ſtatum popularem; atque ideo opponitur regno, ubi non tantum adminiſtratio, ſed ipſum jus imperii penes Principem eſt. *Vid. infra §. 20. n. 1.*

Principatum obtinuiſſe] ,, I. e. primum ,, fuiſſe auctoritate, & dignitate in republica.

Sed quod regnum affectaret] ,, I. e. quod ,, jus imperii affectaret, & proprio jure, ,, non tanquam miniſter reipublicæ, gubernare vellet. *Vid. Caſ. bell. Gall. L. 7. c. 4.*

Quin ſpeciem principatus in regnum converteret] ,, Dixi enim, ſtatum ſub Imperatoribus fuiſſe mere popularem, adeoque principatum ibi nudum adminiſtrandi jus denotare. *Vide ſupra* §. 8.

Principatum parentium voluntate] ,, Quaſi ,, regnum non itidem voluntate parentium ,, conſtare poſſit.

Videmus tamen, confundi hæc ſæpe] ,, I. e. ,, principatum etiam ſumi pro propria poteſtate, & Principem pro eo, qui jus imperii habet: & contra, reges dici eos, qui ,, nudi miniſtri ſunt, & vicarii populi.

Poſtquam Ephoris ſubjecti fuere] ,, Non ,, fuere ſubjecti Ephoris, ſed reipublicæ ,, quæ per Ephoros geſtorum, adminiſtrationisque rationem ab iis poſcebat, *vid. Val. Max. 4. c. 8. Juſtin. 19. 2*; idque ,, auctore rege Theopompo. *Gron. h.*

Reges dicebantur nihilominus] ,, Duos ,, reges recenſet Nepos *in Ageſilao c. 1.*, ,, qui revera ſaltem curatores fuerunt rei ,, militaris. *Conf. Ariſt. 3. pol. 10.*

Digitized by Google

Quos Tacitus præfuiſſe, ait, auctoritate ſuadendi] „ *Tac. de mor. Germ. c.* 11. Unde „ Ambiorix Germanorum Rex apud *Cæſarem* „ *de bell. Gall. L.* 5. *ait*: *in ſe non minus juris* „ *multitudinem habere, quam ſe in illam.*

3 *Poſtquam palam*] „ Quando id factum ſit, „ vidimus ſupra §. 8. *n.* 11.

Principes tamen vocabantur] „ Quia ori„ginarie tantum principatus quoad admini„ſtrationem Cæſaribus collatus fuit; atque „ hinc re mutata, nomina tamen manſerunt. „ Unde eſt, quod poſterioribus quoque tem„poribus Imperatores officia reipublicæ geſ„ſerint, & in Circo ſolenni ritu populum ado„raverint. De Honorio *Claud. de vi Conſ. Hon.*

O quantum populo ſecreti Numinis addit
Imperii præſens ſpecies! quantamque rependit
Majeſtas alterna vicem, cum regia Circi
Connexum gradibus veneratur purpura vulgus,
Conſenſuque cavæ ſublatus in æthera vallis,
Plebis adoratæ reboat fragor.

Conf. ſup. §. 8. *n.* 11. *in not.*

Sed & inſignia regia majeſtatis] „ Ita enim „ Venetiarum dux, merus reipublicæ officia„lis, & corona utitur, & titulo Serenita„tis. *Gron. h.*

Alibi quidem in hoc ſerviunt duntaxat]
4 „ Adeoque decreta comitiorum non ſemper „ indicium ſunt ſtatus mixti.

Ut ſint majus regis conſilium] „ Sic in Hiſ„pania ſæpius comitia convocata eſſe, re„centiora exempla docent; at regnum ibi „ mere monarchicum eſt.

Quæ ſæpe in Conſiſtorio reticentur] „ Per „ Conſiſtoria intelligit Senatum Principis, „ qui populi querelas ſæpius reticere ſolet.

Cui deinde liberum ſit ſtatuere] „ Adeoque „ comitia hoc caſu non mutant formam im„perii, nec de eo participant.

Alibi etiam jus habent de actis Principis cognoſcendi] „ Si enim ea lege delatum eſt „ imperium regi, hic obligatur ex pacto, „ & conſenſo. At ſtatus inde non miſcetur.

5 *Ex delatione imperii per electionem, aut ſucceſſionem*] Quaſi *hæc* inferat jus ſummæ poteſtatis, *illa* ſaltem adminiſtrationem. At in utraque eadem eſt ratio; populus enim in utraque delatione jus ſuum æqualiter transfert, ſolo tempore excepto. Quidquid igitur tota familia agere poteſt, quamdiu ea durat; idem quoque electus agere poteſt, quamdiu electio durat: & bene Auctor ait, regnum ſucceſſivum nihil aliud eſſe, quam ſucceſſionem continuatam.

Nam ſucceſſio non eſt titulus imperii, qui imperio formam aſſignet] „ Adminiſtratio „ enim quoque hæreditario jure concedi fami„liæ poteſt: adeoque jus imperii nec a ſuc„ceſſione, nec ab electione dependet, ſed „ a cauſa.

Sed veteris continuatio] „ Quod enim pri„ma mihi concedit electio, illud, nihilque „ amplius, ad ſucceſſorem tranſit. Succeſſor „ enim jure auctoris ſui utitur, non meliore; „ quod etiam jore civili obtinet, *L.* 59. *l.* „ 149. *l.* 160. *l.* 195. *ff. Reg. jur.* Si ergo „ per electionem defertur ipſum jus imperii, „ rex habet ſummam poteſtatem, ſive per„ſona ſaltem ejus eligatur, ſive tota ejus „ familia.

Quare, quantum prima electio tribuit, tantum defert ſucceſſio] „ Si igitur per pri„mam electionem ſaltem adminiſtratio impe„rii confertur, ſucceſſores quoque non niſi „ vi officii imperium exercent. Quod Auctor „ exemplo Laconum probat.

Etiam ſublata omni Senatus, & Populi poteſtate] „ Adeoque ubi adminiſtratio fuit „ mere Monarchica, & omnis poteſtas penes „ unum reſidebat.

AD §. XI.

ANTEQUAM ad explicationem Auctoris accedamus, veram naturam ſummæ poteſtatis, & quando ſumma ſit, exponemus.

PROPOSITIO I.

Summa poteſtas non eſt, niſi quæ ſuo jure, non alieno agit: quod ex cauſa, & titulo, non ex effectu, & nuda poteſtate agendi cognoſcitur.

DEMONSTRATIO

Uti ſumma poteſtas non ex nomine, & titulo, nedum ex inſignibus cognoſci poteſt, *vid.* §. *præc.* ita nec ex poteſtate agendi ea diſcerni, & dijudicari debet; ſed ex cauſa, & jure agendi. *vid. Jus publ. noſtrum* c. 7. §. 1. Aliquando enim verus Rex in ſtatu monarchico fere nihil ſuo nutu agere poteſt: ut in Polonia, vel ſi duo ſunt Monarchæ &c. *Conſ. ſupra* §. 7. *n.* 1. & 2. & *infra* §. 14. E contrario Dictator Romanus, qui nudus officialis fuit, omnia agere potuit; de quo mox.

Sane procurator generalis omnia agere poteſt, quæ ipſe dominus: neque tamen inde

ſit dominus, quia non ſuo jure, ſed alieno agit; adeoque tanquam nudus miniſter, nudumque inſtrumentum mandantis. *l.* 60. *ff. Mand.*

Arſaces, Sertorius, Tacfarina, &c., eo potentiæ pervenerunt, ut omnes imperii vires adhiberent Romani ad eos oppugnandos: neque tamen jus imperii penes eos fuit, quia cauſa, & titulus deficiebat.

Hodierni mercatores Belgii ſocietatem conſtituunt, quæ potentiſſimas alit claſſes, exercitus conſcribit, bella gerit, &c.; & tamen alieno imperio ſubeſt. *Vid. inf. L.* 2. *c.* 12. §. 4. *&* §. 25.

P R O P O S I T I O II.

Summa poteſtas alia eſt ſimpliciter talis, alia reſpectu quorundam jurium, ſeu perſonarum.

D E M O N S T R A T I O.

Simpliciter talem dicimus poteſtatem, quæ abſoluta eſt, & omnia facere poteſt intra fines territorii. Aliquando vero ſumma ſaltem eſt poteſtas intuitu quorundam *jurium*, vel *perſonarum*. Exempla ſunt 1. in Cæſaribus Romanorum; hi ſummam poteſtatem habebant intuitu populi Romani: hinc leges eorum vim juris habebant, & adminiſtratio quoque abſente Auguſto penes hos Cæſares fuit. At intuitu Imperatorum erant ſubjecti; quod exemplo Diocletiani, & Maximiniani conſtat, qui duos adoptaverunt Cæſares, adeo ſibi ſubditos, ut alter ob rem male geſtam graviſſimam pœnam ſubierit. Huc quoque pertinent 2. reges Romanorum, qui hodie vivente Imperatore eliguntur, & omnia, quæ faciunt, proprio jure faciunt; quod exemplo Ferdinandi I. illuſtravimus *ſupra* §. 7. *prop. II.* Adeo ut in regem Romanorum committatur crimen læſæ majeſtatis. Pari ratione 3. Status Imperii ſummam quodammodo habent poteſtatem in ſubditos ſuos, quæ analogica eſt, & ſuperioritas territorialis dicitur; at intuitu Imperii ſubditi ſunt: unde & contribuere ad onera imperii tenentur, & judiciis imperii ſubſunt.

Altera cautio] „ Prima enim fuit, ne
1 „ ſumma poteſtas ex nomine, vel ex ſpecie „ externa dijudicetur, ſed a cauſa, & titulo. „ §. *præced.*

Aliud eſſe de re quærere, aliud de modo habendi] „ Hæc cautela ſequitur ex priori; cum „ enim ſumma poteſtas ſaltem ex cauſa, & „ titulo agendi dijudicari debeat, facile con„ ſtat, ex ſola agendi potentia eam diſcerni „ non debere.

Quod non in corporalibus tantum, ſed & in incorporalibus procedit] „ Ita ut hic quo„ que aliud ſit quærere, cui jus illud pro„ prium ſit, aliud, quo modo habeatur.

Ut enim res eſt ager] „ Ager eſt res, ſed „ corporalis.

Ita iter, actus, via &c.] „ Hæc itidem „ res ſunt, ſed incorporales.

Sed hæc alii habent, jure pleno proprietatis] „ Ut illi, qui domini rei ſunt; hi „ enim ire, & agere poſſunt jure dominii.

Alii jure uſufructuario] „ Quo caſu non „ jure dominii, & proprietatis, has utilita„ tes percipiunt, ſed jure ſervitutis: quæ „ non eſt, niſi in re aliena.

Alii jure temporario] „ Scil. jure locati, „ commodati &c.

Ita ſummum Imperium] „ Imperium enim „ itidem eſt res incorporalis.

Dictator Romanus] „ Hoc verum non eſſe, „ videbimus *n. ſeq.*

Reges plerique, tam qui primi eliguntur, quam qui electi legitimo ordine ſuccedunt] „ Adeoque in regnis ex voluntate populi „ delatis. *Vid. L.* 2. *c.* 7. §. 12. *&* 14.

Jure uſufructuario] „ Vid. §. *ſeq. n.* 1. 3.

Pleno jure proprietatis] Vid. §. *ſeq.*

Ut qui juſto bello imperium quæſiverunt] „ Quale jus in populos bello victos quæratur, „ mox explicabimus. *Conf. L.* 3. *c.* 8.

Aut in quorum deditionem] „ De acquiſi„ tione per deditionem *vid. L.* 3. *c.* 20. §. 49. „ *&* 50. Quale autem jus in talem populum „ deditum quæratur, modo videbimus.

Majoris mali vitandi cauſa ita ſe dedit] „ Cauſas ex quibus populus ſe in alterius po„ teſtatem dedere poſſit, Grotius expoſuit „ ſupra §. 8. *n.* 3. *ſeq.*

Neque enim illis aſſentio, qui dictatoris 2
negant fuiſſe ſummum imperium] Imo dictatorem non habuiſſe ſummam poteſtatem, i. e. non jure imperii proprio, ſed ſaltem tanquam officialem jure alieno, ſcil. populi, eam exercuiſſe, certum eſt. Etſi enim abſoluta ei conceſſa fuerit agendi poteſtas, dictum tamen eſt, non inſpiciendum, quid aliquis agere poſſit, ſed quo jure, & quo titulo agat. Illuſtre exemplum vicariæ hujus poteſtatis exſtat in Papyrio Curſore, qui Marci Fabii filium ad ſupplicium trahebat, quod contra hoſtem, neglecto Dictatoris mandato, licet feliciſſime, pugnaſſet. Provocabat, inquam, Fabius ad populum, tribu-

Digitized by Google

tribunoſque plebis, addens: *populum unum plus pollere, quam Papyrii dictaturam. Liv. L.* 8. *c.* 33. Seneca *ep.* 108. ex Auguralibus libris annotavit, eum, quem tum Dictatorem appellabant, apud antiquos *magiſtrum populi* nominatum fuiſſe.

Equidem negari nequit, populum ſæpe apud Dictatorem preces interpoſuiſſe, quod etiam in præmiſſo exemplo Fabii factum legimus, *d. l.* 8. *c.* 3. At exinde non ſequitur, *proprio jure* ſummum imperium ejus fuiſſe; ſed id ſaltem inde infertur, *exercitium* imperii a populo impediri non potuiſſe: quod cum adminiſtratio omnis in Dictatorem collata fuerit, mirum non eſt. Ita enim populus diſpoſuit, & exercitium imperii pleniſſime ſuo conſenſu in Dictatorem tranſtulit: quod cum non niſi in graviſſima neceſſitate fieri ſolitum fuerit, omnino intererat ipſius populi, ab omni cognitione abſtinere, & arbitrium omnium Dictatori relinquere.

Additio.

„ Egregie hoc Tribunis plebis exponit Pa-
„ pyrius apud *Liv. d. l. c.* 34. *Majeſtas im-*
„ *perii*, ait, *perpetua ne eſſet, non eſſe in ſua*
„ *poteſtate. L. Papyrium nihil de ejus jure*
„ *diminuturum: optare ne poteſtas tribuni-*
„ *tia inviolata ipſa violet interceſſione ſua*
„ *Romanum imperium; nec populus Romanus*
„ *in ſe potiſſimum Dictatorem, & jus di-*
„ *ctaturæ exſtinguat.* Sic in Græcia etſi
„ ſtatus fuerit maxime popularis, nulla tamen
„ civitas fuit, quæ non ſimilem Dictatori po-
„ teſtatem uni conceſſerit; quo pertinet Æ-
„ ſymneta Græcorum, *Ariſt. pol. L.* 3. *c.*
„ 14. Archon Athenienſium &c. Damiur-
„ gis in civitatibus Achæorum, *Liv.* 38. 30.
„ Cæterum Dictatorem non habuiſſe ſummam
„ poteſtatem, probant *Bodinus L.* 1. *c.* 8.
„ *de republ. Puſendorfius J. N. L.* 7. *c.* 6.
„ §. 14. *Bæclerus in not. b.*

Quia perpetuum non erat] " Dictatoribus
„ non ideo negavimus ſummam poteſtatem,
„ quia jure temporario imperium habuerunt,
„ ſed quia non habuere jure proprio.

Nam rerum moralium natura ex operationibus cognoſcitur] Natura rerum moralium non cognoſcitur ex operationibus, ſed ex cauſa, & titulo.

Quare quæ facultates eoſdem effectus habent, eodem nomine nuncupandæ ſunt] " Re-
„ futatur hoc ex iis, quæ *n. præc.* ipſe Au-
„ ctor allegat: *via enim, iter, actus &c. æque*
„ *ſunt effectus ſervitutis, ac dominii;* adeo-
„ que facultates illæ eoſdem effectus habent,
„ neque tamen eodem nomine vocantur.

Omnes actus eodem jure exercet, quo rex] Imo Rex jure proprio actus eos exercet, Dictator jure alieno; ſæpius enim dictum eſt, fieri poſſe ut is, qui jus imperii habet, nihil fere facere poſſit: & e contrario is, qui adminiſtrator ſaltem eſt, omnia.

Neque ejus actus ab alio reddi irritus poteſt] " Diximus, jus imperii non depende-
„ re a potentia agendi, ſed a cauſa, & titu-
„ lo; Titulus Dictatoris autem eſt nomen
„ officii.

Duratio autem naturam rei non immutat] Nos ex alia ratione dictatoriam poteſtatem non eſſe ſummam, aſſeruimus: non quia temporaria fuit, ſed quia omnio jure, ac nomine populi egit.

Quin ea major ſit in eo, cui jus perpetuum datum eſt, quam cui temporarium]
„ Imo utrobique eadem eſt dignitas. Hinc
„ Michael Paleologus majeſtate gaudebat im-
„ perii occidentis, etſi jurato promiſerit, ſe
„ illud reſtituturum legitimis hæredibus. *Gre-*
„ *goras L.* 4. *Conſ. Diod. Sic. L.* 4. *c.* 23. §.
„ 3. & *Puſend. L* 7. *c.* 6. §. 15. Sane in re-
„ gnis electivis eadem eſt majeſtatis dignitas in
„ rege, quæ in hæreditariis, etſi rex ille tem-
„ porariam ſaltem habeat poteſtatem.

Quia ad dignitatem facit habendi modus]
„ Imo ad dignitatem facit titulus. Hinc eſt
„ quod inter gentes regna quædam electiva
„ hæreditariis præcedant.

Atque idem dictum volo de his &c. Imo tutores non habent ſummam poteſtatem, ſed eam ſaltem adminiſtrant; neque eam exercent jure proprio, ſed jure alieno: adeoque non ſunt reges, ſed nudi adminiſtratores.

Aut dum furore] " Auctor ſibi ipſi con-
„ tradicit; nam alibi ſtatuit, regem furioſum
„ jus imperii habere: adeoque ſumma po-
„ teſtas ex ejus confeſſione eſt penes furio-
„ ſum, non penes curatorem. *Vid. infra*
„ §. 27.

Aut captivitate impeditur] " Auctor
„ hic quoque ſibi contradicit; nam captivum
„ regem jus ſummæ poteſtatis retinere ſta-
„ tuit *d.* § 24, & *L.* 3. *c.* 20. §. 3 Curator
„ ergo ſaltem adminiſtrationem habet: ade-
„ oque tutores, & curatores non vera pote-
„ ſtate ſumma gaudent, ſed alienam admi-
„ niſtrant. *ibid.*

Ut populo non ſubſint] " Id non eſt ex jure
„ proprio: ſed ex jure regis, vel infantis, vel
„ capti, vel furioſi, cujus vices gerunt.

Neque ante legitimum tempus poteſtas eo-

rum

non ſit revocabilis] " Imo etſi ſit revoca-
„ bilis, certum eſt actus eorum, quamdiu
„ tutores ſunt, irritos fieri non poſſe. Conf.
„ *inf.* §. 15.

3 *Aliud cenſendum de his, qui jus acceperunt quovis tempore revocabile*] Imo hi veri ſunt reges, & jure proprio habent ſummam poteſtatem, quamdiu revocata non eſt; adeoque clauſula, utriuſque conſenſu addita, *ut pro lubitu revocetur*, non minuit ſummam poteſtatem, quia populus jus ſuum imperii certa lege transferre poteſt, & tunc intra fines legis omne jus ſuum tranſtulit: quod & ipſe Auctor ſtatuit *infra* §. 16.

Id eſt precarium] " Precario rem dicitur
„ habere, qui tantum ad preces ſuas ex ſola
„ indulgentia ejus, qui rogatus eſt, re con-
„ ceſſa utitur: *L.* 1. *pr. L.* 2. §. *fin. ff. de*
„ *Precar.* quod plenius explicavi in jure *con-*
„ *trov. p.* 2. *L.* 43. *tit.* 26. *q.* 1. At eo non
„ pertinet regnum, quod cum clauſula, *ut*
„ *revocari poſſit*, defertur; nam ibi jus ipſum
„ imperii in regem ſub clauſula confertur:
„ at in precario plane nullum jus transfertur.

Horum enim ſinguli actus irriti poſſent reddi] " Imo quamdiu ſunt reges, irriti
„ actus reddi non poſſunt. Sed & dictum eſt,
„ ideo non deſinere eſſe ſummam poteſtatem.
„ Ita enim exiſtentibus pluribus Auguſtis
„ neuter invito altero aliquid agere, eoque
„ omnes eorum actus irriti reddi potuerunt:
„ neque tamen unquam ſumma poteſtas Au-
„ guſtis negata fuit.

Ac proinde non idem effectus, nec jus idem] " Imo jus idem eſt, ſed non idem
„ effectus, quia exercitium illius juris lege,
„ & diſpoſitione utriuſque reſtrictum eſt.

Ad §. XII.

Multa hic in Auctore deſideramus; Male enim aſſerit, 1°. quædam imperia in pleno dominio eſſe, *n.* 1, 2°. regnum, & libertatem differre, *ibid.*, 3°. Principem ſibi acquirere, cum ſuo ſumtu bellum gerit, *n.* 3, 4°. alienare cum tale regnum poſſe, 5°. hac poteſtate conceſſa regnum fieri patrimoniale, *n.* 3. *ſeq.* De ſingulis mox agemus.

2 *Quædam Imperia eſſe in pleno Jure proprietatis*] " Unde regna ejuſmodi vocant Pa-
„ trimonialia. Quæ nimirum a rege
„ per ultimam victoriam, vel per deditionem
„ non conditionatam acquiruntur. *L.* 3. *c.* 8.
„ *per tot.*, & *l.* 2. *c.* 7. & 12. Eaque di-
„ ſtinguunt a regnis Usufructuariis,
„ quæ ex voluntate populi deferuntur. §.
„ *præced. n.* 1. *l.* 3. *c.* 7. §. 14. Hujus di-
„ ſtinctionis varios effectus fingit Grotius.

„ *I.* In regno enim patrimoniali regi ac-
„ quiri, ait, imperium *jure Proprietatis*:
„ *L.* 1. *c.* 3. §. 12. *n.* 2, & 4. *l.* 3. *c.* 20.
„ §. 5. In regnis voluntate populi delatis
„ autem *jure* ſaltem *Uſusfructus*: *d. c.* 7. §.
„ 12. & 14. *d. c.* 3. §. 11. *n.* 1. indeque

„ *II. Illud* pro lubitu a rege alienari poſſe;
„ *L.* 1. *c.* 3. §. 12. *n.* 4. & 15. *Hoc* nec to-
„ tum, nec pro parte, niſi conſenſu populi.
„ *L.* 2. *c.* 7. §. 12. *L.* 1. *c.* 3. §. 17.

„ *III.* In *illo* regem poſſe tutorem dare;
„ in *hoc* populum ſaltem. *L.* 1. *c.* 3. §. 15.

„ *IV. Illud* dividi poſſe inter mares, & fœ-
„ minas; *L.* 2. *c.* 7. §. 12. In *hoc* præferri
„ mares fœminis, *d. c.* 7. §. 17., & inter
„ mares primogenitum. *d. c.* 7. §. 17. & 18.

„ *V.* In *illo* ſuccedere adoptivos quoque,
„ & ſpurios, *L.* 2 *c.* 7 §. 3. & 12; ſecus
„ ac in *hoc d. c.* 7. §. 25.

„ *VI.* In *illo* exhæredari liberos poſſe;
„ In *hoc* non poſſe. *L.* 2. *c.* 7. §. 25.

„ *VII.* Si in *illo* pater unum liberorum ad
„ ſucceſſionem vocat, eum cohæredibus æſti-
„ mationem partis ſuæ præſtare debere; *L.*
„ 2. *c.* 7. §. 13. In *hoc* primogenitum ipſo
„ jure vocari, adeoque nihil præſtare reli-
„ quis debere. *d. c.* 7. §. 17.

„ *VIII.* Succeſſores, qui regnum, quod
„ in *patrimonio* eſt, vel per teſtamentum, vel
„ ab inteſtato acquirunt, teneri ex promiſſo
„ anteceſſoris, etiam in actibus non regiis:
„ *L.* 2. *c.* 14. §. 10. *L.* 3. *c.* 20. §. 6. In *uſu-*
„ *fructuario* autem non teneri ex promiſſo
„ anteceſſorum, niſi ad utilitatem publicam
„ pertineat; hactenus enim obligandi pote-
„ ſtatem ſub imperio comprehenſam eſſe. *d.*
„ *c.* 14. §. 11. & 12. *d. c.* 21. §. 6.

„ *IX.* In *illo* regem captivum quoque pa-
„ cem facere poſſe, *L.* 3. *c.* 20. §. 6.; in
„ *hoc* non poſſe. *L.* 3. *c.* 20. §. 3. & 5.

„ *X.* In *illo* regem judicare de dubia ſuc-
„ ceſſione poſſe; non in *hoc l.* 2. *c.* 7. §. 7.
„ §. 27. *Junct. l.* 2. *c.* 14. §. 10.

„ *XI.* In *illo* regem regno ſe abdicare poſſe,
„ etiam invito populo victo, *l.* 2. *c.* 7. §. 26,
„ in *hoc* abdicationem validam non eſſe,
„ niſi accedente voluntate populi, qui im-
„ perium detulit. *ibid.*

„ *XII.* In regnis *patrimonialibus* populum
„ fieri ſui juris, ſi rex ſine teſtamento, vel
„ agna-

Digitized by Google

„ agnatis moritur; in *uſufructuariis* imperium „ exſtincta familia redire ad populum defe„ rentem. *l. 2. c. 9. §. 1.*

„ Equidem diſtinctio hæc ex ratione natu„ rali ſequitur. Alibi enim probavimus, Re„ gna bello quæſita in poteſtatem victoris „ tranſire quoad jura publica, & privata. „ *Diſſ. proœm. XII. §. 725.* Indeque victo„ rem pro lubitu de tali regno diſponere „ poſſe. At in eo Auctor merito notandus eſt, „ quod *Regi* victori illa jura tribuat, quæ ad „ populum victorem pertinent, cujus jure, „ ac nomine Rex bellum gerit. *Vid. d. Diſſ.* „ *proœm. XII. §. 754.*

Quidam viri hoc argumento oppugnant] Et jure oppugnant: cum certum ſit, nulla plane regna eſſe in patrimonio, aut dominio; quod ſequentibus rationibus probo. 1. Dominium, & quicquid in patrimonio alicujus eſt, domini cauſa eſt, & ad ejus commodum, ac utilitatem pertinet. Imperium vero non regnantis gratia, ſed ſubditorum cauſa conſtitutum eſt: cum curare debeat Princeps, ut ſuum cuique tribuatur, delictorum coercitio ſit, ac executio pœnarum; & ita adminiſtrando juſtitiam, defendendoque rempublicam contra invaſiones, & machinationes exterorum, officio ſuo, cujus hæ partes ſunt, recte fungatur. Innuit optime hanc differentiam inter imperium, & dominium, JCtus in *l. 215. ff. V. S.* Neque enim 2. alias differunt tyrannus, & rex, niſi quod ille in ſuam utilitatem gerat imperium, hic in utilitatem populi. *Ariſt. L. 8. moral. c. 11.* Sane 3. ita regna, & privatæ domus confunderentur; ſi enim populus in dominium, & patrimonium unius tranſiret, privata efficeretur domus. Eleganter hoc exprimit Satyra apud *Suet. in Nerone c. 39.*

Roma domus fiet: Vejos migrate Quirites;
Si non & Vejos occupet illa domus.

Sed & 4. dominium ipſum eſt jus utendi pro lubitu, quod & abutendi facultatem includit. *L. 21. C. mandat.* Liberum enim cuique eſt, qua jus ſpectatur, propria bona ſua privata quavis ratione donare, perdere, ac diſſipare, conceſſo nullo alteri jure id prohibendi; cum quivis tantum facultatem habeat de ſuo diſponendi. Verum imperium non unius privati eſt, ſed ſummæ poteſtati conſtitutum ad tuendum, conſervandumque unice; cujus ſanctimoniæ quid magis obſtat, quam abuſus? Inde 5. nec ſibi aliquid acquirit Princeps, ſed reipublicæ, cujus cauſam gerit; illius enim nomine repetit quod reipublicæ fuit, eique injuria ablatum eſt: ei vindicat injuriam, ſalvamque, & tectam conſervat regni gloriam. Neutiquam etiam 6. alienare quid poteſt abſque conſenſu populi, quod non ad privata ſua bona, ſed ad regnum pertinet. Conſtituitur enim Princeps a populo, ut adminiſtret juſtitiam, defendatque rempublicam: non ut bona reipublicæ, vel ipſum populum, ut propria bona ſibi vindicet. Hinc facile patet, non niſi ejus, cujus propria ſunt, ſcil. reipublicæ alienari poſſe conſenſu; conſenſus vero ille vel expreſſus eſt, vel tacitus quoque eſſe poteſt qui apparet ex conniventia, & tacita approbatione alienationis: etiam ex titulo acquiſitionis, & conceſſionis, v. g. ſi regnum acquiſitum eſt titulo emti, donati, dotis &c; qui tituli per ſe non dominium privatum ejus rei, quæ alienatur, inferunt, aut patrimonium: ſed alienandi modum. Acquiritur enim his acquirendi regni modis legitimum imperium, non privatum patrimonium. Denique 7. ſi admitteremus diſtinctionem hanc in ſtatu Monarchico, eadem utique obtineret quoque in ſtatu Ariſtocratico; nulla obſtante ratione contraria, id quod tamen ratio non admittit, ut imperium aliquod ſit in dominio, & patrimonio Senatus. Hoc ipſo enim deſineret eſſe imperium, & fieret res privata.

Additio.

„ Plenius, removendo ſimul dubia, hanc „ materiam examinavit B. Parens *in Anton.* „ *jur. gent. c. 12. per tot.* quod integrum „ hic inſerere, operæ pretium erit. Verba „ ita ſe habent.

Non oportet ludere in cortice vocis regni patrimonialis. *Uſu vulgari jura regalia, principatus, ac territoria, hoc ſenſu hodie in patrimonio eſſe dici ſolent, quia ad totam familiam ita ſpectant, ut omnes, qui ſunt de familia, quaſi quodam jure hæreditario, & proprio in ea ſuccedant. Id vero hic non quæritur, ſed an regnum poſſit eſſe, quod non ſit in publico, ſeu civitatis, ſed in unius patrimonio privato? quæ eo differunt. quod hoc* poſterius *unice pertineat ad rem, & utilitatem domini, qui proinde eo abuti poteſt, idque conſumere, & perdere pro lubitu:* prius *vero ad juſtitiam inter cives, omniumque ſalutem tuendam: de quo mox. Atque hoc ſubſtantiale inter ea diſcrimen eſt: de quo*

Digitized by Google

quæritur, an confundi; non vero anne reipublicæ regimen in eadem familia continuari poſſit? quod facile largimur, etſi abuſive, & improprie tum quoque vox patrimonii accipiatur.

Enimvero illa vis ſummi imperii exercendi, illa facultas regendi, & tuendi rempublicam, illa omnium artium longe difficillima, utique ſua natura non eſt res hæreditaria, ut cum hæreditate acquiri, & cum ea ad hæredes transmitti intelligatur; cum, ut omnis agendi facultas eſt perſonalis, & cum perſona deſinit, ita quam maxime ardua illa, & ſumma gentium, & populorum rectrix, & imperatrix, quæ cum ſumma rerum peritia, ac virtute conjuncta eſſe debet, & non magis, quam ipſa virtus, ars, prudentia, vel peritia cum hæreditate tranſit. Verum ab inſtituto id eſt, & ob utilitatem publicam, atque ad præcavenda partium ſtudia, & certamina, laudatiſſimum conſilium continuandæ in una familia illuſtri ſucceſſionis, quæ tum imitatur hactenus ordinem ſucceſſionis hereditariæ, & rerum patrimonialium; quod jus in quæſtionem non venit.

Illud itaque unice quæritur, an ullum intelligi, vel fingi poſſit regnum, quod ſit res privata regis, atque in ejus ſolius privato patrimonio? Quod non modo pugnam inexplicabilem continet, ſed & omnem ſacræ regiæ poteſtatis venerationem, & majeſtatem funditus deſtruit, & extinguit. Neque enim ea civitas, vel ulla reipublicæ ſpecies, qualis quam maxime eſt regnum, principatus, &c. ſed mera res privata foret. Omnia vero, quæ in dominio, vel patrimonio privato unius ſunt, ad ejus ſolius utilitatem, & commodum ſpectant: nec alia illa ſunt, quam ea, quæ natura condidit ad ſingulorum vitam temporalem ſuſtinendam, & commode tranſigendam; quæ viliſſimi hominum quoque in patrimonio habent, & pleniſſimi rerum ſuarum domini ſunt. Unde ad conſumendum, ſeu ad eſcam, & cibum a Deo hominibus data, dicuntur Gen. cap. I. v. 19. 30. & cap. 9. v. 2. & 3. Et dominos ſuo arbitrio rebus ſuis, quas in patrimonio habent, uti, & abuti poſſe, deciſum eſt in l. 21. C. mandat. cum nemo alius in eas jus habeat nemini que adeo injuria fieri poſſit.

His omnibus vero quid commune eſt cum SSta illa poteſtate? Quid horum omnium cum ea non adverſa fronte pugnat? Quippe quæ ad ſalutem civium, ad juſtitiam exequendam, ad ſummum illud bonum civile populi procurandum, & cuſtodiendum, unice a Deo conſtituta, divinæque majeſtatis ſuffraganea, & hoc ſolo nomine inviolabilis, & SSta poteſtas eſt. Quid ergo monſtroſius, quam rem tam divinam, & omnium ſanctiſſimam, in infimum rerum privatarum cenſum detrudere, atque abjicere: eoque quicquid in ea ſanctum eſt, quicquid ſacrum, quicquid divinum, inde excutere, & cum poteſtate, quæ fæci quoque plebis, quin prædonibus, & infamiſſimis hominum communis eſt, miſcere? Quod non portentoſum modo, ſed nefarium, & ſummi ſacrilegii inſtar foret.

Finge igitur hominem privatum, opibus præpotentem, immenſa latifundia, & terrarum ſpatia in patrimonio habere, & ad ea colenda ingentem numerum famulorum, vel operariorum alere; (qualem & Grotius lib. 1. c. 3. §. 8. n. 3. comminiſcitur, & cum abſolutæ poteſtatis rege confundit) non illa civitas eſſet, ſed magna familia: non ille rex, ſed locuples paterfamilias. Nec terra iſta regnum foret, ſed prædiorum, & fundorum privatorum congeries: & ſedes, ſeu habitatio ejus, etſi innumeris ædificiis diſtincta, non urbs, ſed domus; ut de ipſa Roma temporibus Neronis circumferebatur illud apud Sueton. in Ner. cap. 39.

Roma domus fiet: Vejos migrate Quirites;
Si non & Vejos occupet illa domus.

Homines ipſius non cives eſſent, ſed famuli, vel mercenarii; nec eſſent lege naturæ ſubjecti imperio, ſed meris ſaltem pactis, & conventionibus tenerentur invicem, veluti operarum locationibus, & conductionibus. Unde finita locatione, & ipſe dominus omnes dimittere, atque e fundis ſuis abigere, alioſque denuo conducere: illi vero tum arbitrio ſuo diſcedere, eumque deſerere poſſent. Si enim eſt patrimonium unius, nemo alius in illud jus habet. Nemini ergo dominus invitus alteri inde quid præſtare tenetur, l. 11. R. J. Si enim tenetur, jus, & æs alterius id eſt, l. 213. §. 1. ff. de verb. ſign. Quod ſi ergo ejus poſſeſſor inde terræ hominibus, ſeu incolis præſtare pacem, tutelam, incolumitatem, ſalutem debet; jus illud civium commune, & civitatis, adeoque publicum eſt. Dominium ſcil. ſeu patrimonium privatum eſt domini cauſa; ſi civitatis, ſeu regni cauſa, ut illud ſit ſalvum, tutum, incolume: publicum illud civitatis, & regni jus, ac patrimonium eſt, non privatum. In legitima civitate, ſeu regno, lege naturæ perpetua,

ac

ac æterna, omnes incolæ ſubjecti, & obligati ſunt regi: eſtque vinculum illud SSanctum, & inviolabile, ipſaque divina auctoritate munitum. At in patrimonio privato, inter ejus dominum, & alios nulla ſubjectio eſt, nulla naturæ obligatio, niſi ex pacto ad id, quod inter eos convenit. Nec dominus ille ſtatuit ex re omnium, ſed ſua: non ex voto communi, ſed proprio arbitrio; non ad juſtitiam tuendam, ſed ad ſuam utilitatem procurandam: non boni publici, ſed privati cauſa: non ad publicos, ſeu communes, ſed ad ſuos uſus privatos. Hujus porro patrimonii poteſtas non foret libertas publica, quæ formam civitati dat; ſed privata, quæ dominio privato: cum non ſit facultas agendi quod publice, ſed quod ſibi utile eſt: adeoque non quod omnibus naturæ ductu libet, ſed quod ipſi ſoli. Denique ex tali dominio, ſeu patrimonio privato, non oritur jus belli, aut gladii, aut ullum aliud jus SStæ illius, ſummæque poteſtatis, quæ Deum in terris repræſentat: Quia nemo ex ſuo dominio jus in alium, vel in res alterius habet; ſed omnia eſſent rapinæ, cædes, deprædationes, homicidia, totumque corpus nil niſi domicilium ſcelerum, & prædonum. Tale foret hoc monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum.

Sunt nihilominus qui talia regna patrimonialia aſſerunt: ut poſt Grotium d. loc. inprimis B. Dn. de Puſendorf. Jur. Nat. lib. 8. cap. 5. §. 1. Hic fingit aliquem, qui primus omnimodum dominium terræ acquiſiverit, & tum ſibi ipſi cives fecerit: & hoc caſu patere, ait, imperantem in quavis bona civitate contenta non id modo poteſtatis habere, quod ex imperio per ſe fluit, ſed & quod quivis paterfamilias in patrimonium ſuum habet; niſi forte ultro quid de jure ſuo remiſerit. Hic igitur ſi rex iſtud dominium ſibi illibatum ſervavit, cives ſua non alio tenebunt jure, quam quo ſervi quondam Romæ peculia ſua obtinebant; ſic ut eorum poſſeſſio ſit mere precaria, arbitrio Regis, quandocumque viſum fuerit, revocabilis. Quamdiu tamen iſtorum bonorum poſſeſſio civibus relinquitur, ex iiſdem alimenta &c. ſibi decerpunt, velut loco mercedis ob impenſam operam. Quod ſi autem ejuſmodi Rex de jure ſuo aliquid remiſerit, tantum ſubjecti in bona ſua habebunt juris, quantum regis conceſſio oſtenderit. Tum exempla affert, ut Pharaonis, qui dominus terræ Ægypti quintam partem frugum ſibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat; Item Indorum, de quorum agricolis Strabo lib. 15. c. 7. hæc refert: Eſt vero regio tota Regis: ſed quam illi mercedis nomine quartis fructuum colunt. Quamvis vero, ſi quod res eſt fateri oportet, nihil horum ad juris rationes exactum ſibi conſtet, vel facto ſecum conveniat; iis tamen ſubſcripſit quoque, & ſuffragatus eſt vir multo celeberrimus, qui ſuppetias quoque adduxit exemplo regni Congo allegato, de quo ait: Certum eſt, regno Congo neminem proprii quid habere, quod ad hæredes transmittere queat; ſed omnia regis eſſe, qui & adminiſtrationem, & uſum pro lubitu diſtribuit: adeo ut de exiſtentia regni patrimonialis dubitandum non ſit. Auctorem vero ejus rei nullum addit; intelligitur tamen ſine dubio, magnum illud regnum Congenſe inter vaſta illa imperia Nigritarum, & Abyſſinorum in Africa ſitum ad Oceanum Æthiopicum. Ex his exemplis ergo adſtruere nituntur regnum patrimoniale.

Verum pace Virorum illuſtrium, & ſalvo omnium judicio, liceat hic, quod ſentio, profiteri: 1. non dari regna, quorum cives nihil proprii habent: & 2. licet darentur, non tamen eſſe in patrimonio Regis; nec recte, quin non ſine ſumma regiæ majeſtatis injuria dici poſſe regnum eſſe in patrimonio, & proprietate regis, ſed ſub ſummo Regis imperio. Qua proinde re tantum abeſt ut quicquam derogatum velim ſupremæ poteſtatis auctoritati, ut eam non aliter ſalvam exiſtimem. Uti enim omnium, quæ in rerum natura ſunt, ſumma poſt Deum ipſum eſt ſublimis illa civitatis poteſtas, quæ pace, & ſalute hominum tuenda, & arcenda malitia occupata eſt, eoque ſupremi Numinis vices, ac munus obit; ex quo tanta fluit ejus veneratio, ſanctitudo, majeſtas, & quædam adoratio: ita e contrario omnium infimum eſt dominium illud, ſeu patrimonium, quod quiſque hominum habet in res ſuas, in quo quicquid eſt, profanum eſt, & ut ſupra dictum, cum infimo hominum, cum cum beſtiis, quæ & ipſæ fructus conſumere natæ, commune. Illa poteſtas imperat, hæc illi natura ſubjecta eſt. Illi priori igitur, quicquid in eo eximium, quicquid ſanctum, inviolabile, & venerabile eſt, excutiunt, & in infimam hanc claſſem, & ſortem redigunt, qui illud cum iſto confundunt. Hoc enim eſt, quod Horatius lib. 1. ep. 2. verſ. 27. cum viliſſimum hominum, & rerum genus deſcribere vellet, ita exprimit: Nos numerus ſumus, & fructus conſumere nati. A quibus

diſtinguit, qui in parte aliqua reipublicæ administranda, aut virtute exercenda verſantur.

Atqui, inquis, hoc privatum, & profanum dominium tamen plenius in eo eſt, quod & abutendi, eoque liberior poteſtas ſit. Illa vero nec hominis vox, vel ratio videri poteſt. An vero ideo quicquam decedit ejus omnipotentiæ? quæ blaſphemia! Quantum vel cogitatur nefas! Inde defectum poteſtatis arguere, quod præcipue argumentum eſt ſummæ ejus perfectionis. Ideo regnum in patrimonio non eſt, non quia minor illa poteſtas, ſed quia infinito ſublimius quid, & longe perfectior, & ſanctior, & eminentior eſt poteſtas, quam ut in abuſus fœdari poſſit. Quis vero ſtatueret, Dei minorem ideo eſſe poteſtatem, quam hominis, quia hic mori, fallere, mentiri, rebus male uti poteſt, Deus non poteſt? cum illa impotentiæ, imbecillitatis, vitii, defectus &c. nomina ſint: Dei vero potentia perfectiſſima, & pleniſſima eſt, quæ deficere, & vitioſa eſſe non poteſt. Ab hac igitur infamia, ab hoc opprobrio aſſertam, & vindicatam cupio ſummam illam, ac ſacroſanctam, & divinæ proximam, ſeu vicariam, regum majeſtatem: & oſtendere, nec talia regna, quorum exempla jam allata ſunt, eſſe in patrimonio Regis proprio; ſed quæ longe excellentior, ſanctiorque res; ſanctiusque nomen eſt, ſub ſummo regis imperio.

Quod ut luculenter demonſtretur, notandum eſt imprimis, in omni regno duplicia regis bona eſſe, ab invicem diſtincta: Alia privata, quæ ſunt in patrimonio regis, non qua regis, ſed qua Patrisfamilias privati, idque jus commune ipſi eſt cum omnibus civibus: & bonis his non utitur jure magiſtratus, ſed jure privatorum: nec illa, ut talia, ullam rationem regni, ſeu principatus habent. Alia vero publica, quæ ejus ſunt ut regis, & reipublicæ Principis, ſeu capitis: uti regna, principatus, civitates &c. quocunque illa titulo poſſideat; quod inter omnes conſtat. Illorum dominium eſſe dicitur; horum imperium: l. 215. ff. de verb. ſign. Et merito, quæ re, etiam verbis diſtingui oportet: non poſſunt enim nominibus confuſis, non res quoque tandem confundi, maxime in diſciplinis. Unde omni peſte pejus in jure publico eſſe exiſtimo, profana illa privati juris vocabula, proprietatis, uſusfructus, dominii (etſi addas, eminentis) ad imperia, & regna, res adeo ſanctas, & diſtinctas transferre.

Deinde notamus: Etſi in tali regno nemo civium quicquam proprii habere poſſit, ſed omnia Regis eſſent; cives vero, quaſi meri coloni Regis, iis tantum uterentur pro certo canone, uti Ægyptii: quin etſi tantum precario: aut ne hoc quidem, & nulla pars fructuum ad eos perveniret, ſed terra, vel per extraneos coleretur, vel per ipſos cives pro mercede tantum, aut ſaltem pro alimentis, nondum tamen regnum hoc eſſet Regis ut patrisfamilias, ſed ut Regis; nec terra in patrimonio regis, ſed regni. Regnum itaque regis eſt, non regni proprietas: quæ proinde non eſt in patrimonio ejus privato, ſed regni publico, quod rex poſſidet, & repræſentat; adeoque ejus bonum civile publicum reſpicit, & tuetur, non ſuum privatum. Itaque curam publicam omnium civium habet, etſi privatim hi nihil habeant in bonis. Vid. §§. ſeq. Nec ideo minus cives, etſi pauperrimi, quia nihil proprietatis poſſidere dicuntur, eſſent liberrimi. Utique enim aliud eſt locupletem eſſe, aliud liberum: uti aliud ſunt bona, aliud libertas. Non deſinunt igitur eſſe liberi, & cives, etſi nihil proprietatis, quin nihil in bonis habeant: uti egeni, & mendici in civitate, veriſſime ejus membra ſunt.

Tertio notandum maxime eſt: Alia longe eſſe jura, ac bona civium, quæ collectim ſpectantur, ut collegium, aut univerſitas ſeu ut corpus civitatis, quod ex capite, & membris compoſitum eſt: Alia ſingulorum, quæ ut ſinguli ſeorſim reſpiciuntur; l. 7. §. 1. ff. Quod cuj. univ. nom. Verb. Si quid univerſitati debetur, ſingulis non debetur; nec quod debet univerſitas, ſinguli debent. Unde quod civitas agit, non plures agunt, ſed unum corpus civitatis; l. 2. ff. eod. tit. Verb. Si municipes dent actorem, non erit dicendum, quaſi a pluribus datum ſic haberi: hic enim pro republica, vel univerſitate intervenit, non pro ſingulis. Quare licet in civitate ſinguli nihil forte, & nec obolum in bonis habeant; tota tamen civitas, cum omnibus bonis ſuis, omnium, & eorundem foret, quæ conjunctim, & ut corpus civitatis, capite, & membris conſtans, ſpectantur: & quicunque ſummum magiſtratum gerit, vel gerunt, publicum illud patrimonium civitatis tenent, non ut privati, & ſui cauſa, ſed ut magiſtratus, & totius populi, ac civitatis cauſa; neque ad ſuam, ſuorumque privatam, ſed ad totius univerſitatis, ſeu corporis publicam utilitatem; non ut bonum ſuum privatum, ſed ut bonum civile

vile

Digitized by Google

vile publicum totius regni, ſeu reipublicæ; non denique ex libertate privata, quæ perſonæ, ſed ex publica, quæ regno, ſeu civitati, ac reipublicæ cohæret.

Ita ergo cum Pharaoni Regi omnes terræ Ægypti ceſſæ fuerint, deſierunt omnino illæ eſſe in bonis, & patrimonio ſingulorum; neque tamen illæ ceſſerunt in proprietatem, & patrimonium Pharaonis ut privati, ut ipſe in ſuos uſus privatos vertere, conſumere, extra regnum alienare, aut ut dominus res ſuas perdere poſſit: ſed in patrimonium regni, & Pharaonis ut regis, & regni illius capitis, ac ſummi moderatoris; ut nihilominus his opibus auctus, & regnum, & ejus bona, ac cives, & pacem tueatur, omniumque ſalutem, & ſecuritatem, & ſic rempublicam defendat. Unde & terræ illæ ipſi ceſſæ non ad hæredes ipſius, ſed ad ſucceſſores regni Pharaonis, ex quacunque familia, (Vid. Joſeph. Ant. lib. 3. c. 5. in princ.) *& deinde ad Ptolemæos perpetua ſerie tranſierunt, donec hoc regnum in ditionem P. R., provinciamque redactum fuit. Eademque ratio eſt plene regni Indorum, & Congi, ut licet verum eſſet omnia regis fuiſſe, id tamen nihil aliud eſt, quam omnia fuiſſe regni, ſeu publica: adeoque regis, qui regnum repræſentat, & qui ſine regno ne concipi quidem poteſt.*

Quin idem quoque non minus contingere poſſet in republica populari, & multo facilius. Nam ſi populus terram, vel regnum, ſive vacuum, ſive expulſis jure belli inquilinis, deſertum occupet; hac occupatione per univerſitatem, ut vocant, toti populo quaſitum eſſet pleniſſime terræ iſtius dominium: ſingulis nihil; neque ulla ejus pars erit in patrimonio privatorum, niſi quid è publico in ſingulos diſtributum fuerit. Quod totum juris naturalis eſt, quo quod nullius, cedit occupanti. Occupavit autem populus per univerſitatem, ſeu ut corpus civitatis. Terra vero ita occupata, nullius, & nulli alii in eam, quippe vacuam, vel deſertam, amplius quicquam juris eſt. In hac ergo univerſitate nihil quicquam adhuc in bonis, vel patrimonio ſingulorum eſt, ſed omnia populi, ſeu totius corporis; niſi quid in ſingulos inde diſtributum, vel deſcriptum fuerit. Atque in id omnes conſentiunt. Grot. de J. B. & P. lib 2. cap. 2. §. 5. *& ex eo more ſuo* Dn. Pufend. de Jur. Nat. lib. 4. cap. 6. §. 3. 4. 5., & ſeqq. *Quin & ita actu obtinuiſſe, atque in more fuiſſe apud veteres Germanos, teſtatur* Tacitus de mor. Germ. cap. 26. Agri, *inquit*, pro numero cultorum, ab univerſis per vices (*quæ lectio proba, nec cum aliis in vicos mutanda, & innuit viciſſitudinem, de qua* §. ſeq.) occupantur, quos mox inter ſe ſecundum dignationem partiuntur. Facilitatem partiendi camporum ſpatia præſtant.

Quodſi igitur talis partitio non fiat, ſed conveniat ut ſinguli ſaltem terras colant, atque inde pro neceſſitatibus ſuis uſum percipiant; jam ipſiſſimus ille caſus eſt, quem quærimus, ſcil. quo ſinguli nihil proprii habent, ſed omnia ſunt populi. Neque vero ejus rei ideam ſaltem fingimus, ſed iſte rebus ipſis uſus fuit veterum Germanorum, uti præclare id explicuit Cæſar de bell. Gall. lib. 6. c. 22. Neque quiſquam (*inquit de Germanis*) agri modum certum, aut fines proprios habet; ſed magiſtratus, ac Principes in annos ſingulos gentibus, cognationibusque hominum, qui una coierunt, quantum eis, & quo loco viſum eſt, attribuunt agri, atque anno *poſt* NB. alio tranſire cogunt. *Inde rationes hujus conſilii ita refert:* Ejus rei multas afferunt cauſas; ne aſſidua conſuetudine capti ſtudium belli gerendi agriculturâ commutent; ne latos fines parare ſtudeant, potentioresque humiliores poſſeſſionibus expellant; ne accuratius ad frigora, atque æſtus vitandos ædificent; ne qua oriatur pecuniæ cupiditas, qua ex re factiones, diſſenſionesque naſcuntur; ut animi æquitate plebem contineant, quum ſuas quiſque opes cum potentiſſimis æquari videat. *Nec diverſum hinc eſt quod ex Tacito modo attulimus. Nam & ille addit:* Arva per annos mutant, & supereſt ager; nec enim cum ubertate, & amplitudine ſoli labore contendunt, ut pomaria conſerant, & parata ſeparent, & hortos rigent. Sola terræ ſeges imperatur. *Quæ proinde arva non fuere ſingulis propria, ſed ſolum cultura injuncta. Idemque* (*Cæſar de Bel. Gal. Lib.* 4. *c.* 1.) *ſpecialiter de Suevis refert.* Suecorum gens, *ait*, eſt longe maxima, & bellicoſiſſima Germanorum omnium. Ii centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorum, bellandi cauſa, ſuis ex finibus educunt. Reliqui domi manent: pro ſe, atque illis colunt. Hi rurſus invicem anno poſt in armis ſunt: illi domi remanent. Sic neque agricultura, neque ratio, neque uſus belli intermittitur; ſed NB. privati, ac ſeparati a gri apud eos nihil eſt: neque longius anno re-

remanere uno in loco, incolendi cauſa, licet. &c. *En exempla domeſtica in ipſo ſtatu, & civitate populari, ubi ſinguli nihil proprii, & in ſuo patrimonio habuerunt; ſed omnia fuere populi, & in populi patrimonio: atque adeo publica omnino, non privata. Quemadmodum inprimis Suevorum populus* 100. *pagos in patrimonio habuit; ſinguli nihil: atque hoc patrimonium omnino fuit publicum, non privatum. Ut adeo non opus ſit ex India, & Africa regnis exempla fingere: cum domeſtica vera, & illuſtria, præſto ſint.*

Enim vero quod populus, ejusve magiſtratus eſt in ſtatu populari, id rex eſt in regno: ut demonſtravimus ſupra cap. 11. *Eſto igitur regnum, in quo cives nihil proprii habeant, ſed omnia ſint Regis; certum eſt, non eſſe ea in dominio, ſeu in patrimonio regis privato, ſed publico: id eſt in patrimonio regni, adeoque Regis, qua Regis, ſeu qua regni caput eſt, & regnum repræſentat: ut in populari civitate magiſtratus populi rempublicam, & in quolibet collegio is, qui ei præeſt, ſuum corpus, v g. Duumviri, ſeu Conſules Senatum. Quapropter recte dicitur in* l. 6. §. 1. ff. Quod cuj. univ. Parvi refert, ipſe ordo elegerit, an is, cui ordo negotium dedit; *& inde tum concluditur*, videri ab ordine electum, quem Duumviri, quibus a Decurionibus id commiſſum, elegere. *Longe verius ergo de Rege, cujus ſumma in civitate, ſeu regno poteſtas eſt, dicitur, nihil intereſſe, bona in patrimonio Regis, an regni eſſe dicantur: & quod Rex ex regia poteſtate agit, ab omnibus actum videri. Ita ex vero dixit Cicero* lib. 1. off. 34. prope fin. Eſt proprium munus magiſtratus, intelligere ſe gerere perſonam civitatis, debereque ejus dignitatem, & decus ſuſtinere, ſervare leges, jura deſcribere, ea fidei ſuæ commiſſa meminiſſe. *Et maximi Imperatores id inprimis in gloria poſuerunt, & jactarunt, ſe rem populi gerere, non propriam: ut Dio Caſſius Vir illuſtris, & conſularis, Præfectus Africæ, Dalmatiæ, & Pannoniæ, de Marco Antonino, quem omnium Principum optimum prædicat, teſtatur, eum in Senatu dixiſſe:* Omnia Senatus, populique Romani eſſe; ſe in iis (*quæ publica ſunt*) nihil proprii habere. lib. 7. in vita M. Anton. *Et Spartianus* in vita Hadrian. cap. 8. *ait de Hadriano Imp.* eum & in concione, & in ſenatu ſæpe dixiſſe: Ita ſe rempublicam geſturum, ut ſciret populi rem eſſe, non propriam. *Idque perpetuum eſt in jure, ut quicquid publicum eſt, dicatur eſſe populi, vel in patrimonio populi.* l. 14. princ. ff. de Adq. rer. dom. l. 1. in fin. princ. l. 6. ff. de contrah. emt. l. 13. ff. de verb. ſign. l. 2. §. 2. ff. Ne quid in loco publ. &c. *Nec aliter res concipi poteſt: neque ulla gravior pugna foret, quam quod publicum eſt non eſſe populi, ſed in dominio ſeu patrimonio privato; cum verbi quoque notione unum, idemque ſit, populi, & publicum eſſe: quippe quod a* populo *dicunt, quaſi* populicum, *& contractum in* poplicum, (*quomodo & a quibusdam ſcribitur*) *uſu in* publicum *emolluit.*

Patet itaque quod primum ſupra §. 7. *aſſeruimus, his regnorum exemplis, etſi darentur, non doceri, ea eſſe in patrimonio privato; ſed perinde ut in cæteris omnibus regnis, & civitatibus, eſſe Regis, ut Regis, qui regni ſui perſonam ſuſtinet. Sed non magis alterum, quod diximus, hæc exempla probant, dari hujusmodi regna, in quibus cives nihil proprii habeant, nihilque ad hæredes ſuos tranſmittant. Quicquid enim hac de re narratur, nec de omnibus civibus, ſed de ruſticis, & agricolis; nec de omnibus bonis dicitur, ſed de terris ruſticis, ſeu fundis. Et ſumma omnium eſt, terras non eſſe eorum, qui colunt, ſed Regis; adeoque ruſticos in his regnis non tenere terras ſuas jure proprio, ſed jure colonario perpetuo.*

Ita Ægyptiis Joſephus terris eorum emtis, dicitur ſemina dediſſe, & juſſiſſe ut agros ſererent. Gen. XLIX. v. 23. & 24. Accipite, *inquit*, ſemina, & ſerite agros, ut fruges habere poſſitis. *Fuere ergo illi, a quibus terras emit, ruſtici, & agricolæ, qui ſerendæ, & colendæ terræ operam dedere. Inde ergo non ſequitur, non etiam fuiſſe alios cives, qui alio vitæ genere, quam agricultura, ſe exhibuere in Ægypti urbibus, Regis aula, & regni miniſteriis, domi, militiaque: prout in hiſtoria Moſis perpetuo ſeorſim referuntur populus, & miniſtri Regis:* Exod. cap. IX. & ſeq. *& ipſius Joſephi dominus Potiphar dicitur fuiſſe magiſter militiæ, Princeps exercitus, Dux militum*, Gen. c. XXXVII. v. ult. c. XXXIX. v. 2. c. XLI. v. 12. *Et deinde vendita dudum terra, omnes Seniores domus Pharaonis, & cuncti majores terræ Ægypti, id eſt, primates regni, comitati dicuntur Joſephum ad exequias patris*, Gen. L. n. 8. *Quos regni Principes nihil proprii, nullas domos, &c. habuiſſe, nullibi probatur; Sed contra, cum Moſes ingentem tempeſtatem minatus monuiſſet Regem, ut qui res ſer-*

Digitized by Google

ſervos, jumenta in agris haberet, in ædes abduceret, Exod. IX. v. 18. 19.; *additur* v. 20. 21. Regis miniſtros, qui animum ad verbum Domini adverterunt, recepiſſe ea in ædes: reliquos vero contumaces omnia perdidiſſe. *Habuere igitur & ſervos ſuos, & jumenta propria, ædesque in quas recipere poſſent; & ſic veriſimiliter etiam Prætoria ſua in agris.*

Deinde non tantum præter agricolas illos, qui terras ſuas vendidere Regi Ægypti, fuere, ut diximus, etiam alii cives primarii, quos nihil ſuum habuiſſe, nullibi traditur; ſed & ipſos illos ruſticos nihil proprii habuiſſe, nullatenus ſequitur. Non enim dicitur, illos bona ſua omnia tum vendidiſſe; ſed terras ſuas, & antea pecora, Gen. XLVII. c. 17. *Habuiſſe autem eos deinde adhuc propria bona in patrimonio ſuo, non dubium eſt; nam & omnes fructus terrarum, excepta quinta, quam pro cenſu Regi pependerunt, jure proprio, & perpetuo ſibi acquiſiverunt.* Gen. c. XLVII. v. 24. *Ubi Joſephus ait:* Quintam partem Regi dabitis; quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibum, familiis, & liberis veſtris. *Quemadmodum coloni fructus percipiendo ſuos faciunt, & domini eorum perpetui fiunt.* L. 26. §. fin. l. 61. §. pen. ff. de furt. §. 36. in fin. ff. de rer. div. *Præterea cum Moſes præſagiret plagam locuſtarum, ait: implebuntur iis non tantum ædes Regis, ſed & αἱ ὀικίαι τῶν θεραπόντων σῦ, ϗ πᾶσαι αἱ ὀικίαι ἐν πάσῃ γῇ τῶν Αἰγυπτίων:* Omnes ædes miniſtrorum tuorum, & omnes ædes in omni terra Ægyptiorum.

Maxime vero, quam locupletes, etiam poſt hanc venditionem, fuerint Ægyptii, inde patet, quod juſſi Hebræi, ut vir ab amico, mulier a vicina, vaſa aurea, & argentea, & veſtem commodato peterent, Exod. XI. v. 2. & 3., *illa commodata ab Ægyptiis acceperint, ſecumque abſtulerint: quod in tanta hominum multitudine, in qua virorum ſaltem, reliquis non computatis*, 600000. *fuere*, Exod. 12. c. 37., *incredibilem auri, argentique, & veſtium numerum confecit, & confeciſſe oportuit; quippe quod fuit loco mercedis, pro* 100. *amplius annorum operis duriſſimis, injuſta vi exactis, & extortis, debitæ. Id enim dudum Abrahamo ita prædictum a Deo, promiſſumque fuerat, liberos ſuos longa ſervitute preſſos, inde egreſſuros eſſe cum magnis divitiis.* Gen. XV. verſ. 14. *Unde patet, quam immenſa opum, ac divitiarum vis, & copia fuerit, qua abundarunt Ægyptii, etiam poſt prædictam venditionem terrarum; tantum abeſt ut nihil proprii habuerint.*

Minus adhuc reliqua exempla probant, dari regna, quæ in patrimonio Regis ſint, & quorum ſubditi nihil proprii habeant; eademque errandi cauſa fuit. In regno Indiæ enim Strabo, ex quo illud affertur, cum ſeptem incolarum ordines, & inter eos unum τῶν γεωργῶν, ruſticorum, ſeu agricolarum feciſſet; tantummodo de horum terris inquit, quod ſint χώρη βασιλικὴ, regalis regio, ipſique eam colant quarta fructuum. Tres partes ergo ipſi ſibi acquirunt, & jure proprio dominii percipiunt; Ex ipſa ergo inſpectione apparet, nec aſſerere id Strabonem de omnibus Indiæ incolis, ſed de ruſticis: nec de omnibus bonis, ſed de ruſticorum terris. Minime omnium autem fabula de regno Congi refelli meretur, cujus nullus Auctor, nedum fide dignus adducitur: & licet omnia vera eſſent, nihil tamen minus inde efficitur, quam id eſſe in patrimonio regis; quæ jam abunde explanata ſunt.

Nec opus eſt, ex alio orbe arceſſere talium ruſticorum exempla, cum vernacula ſint in imperio, & Germania; nam & in jure communi dicitur: Agricolarum alii ſunt adſcriptitii, & eorum peculia dominis competunt; alii vero tempore annorum 30. coloni fiunt, liberi manentes cum rebus ſuis: & ii etiam coguntur terram colere, & canonem præſtare. Hoc & domino, & agricolis utilius eſt. l. 18. C. de Agric. & cenſ. & colon. *Unde patet, in Imperio Romano agricolas, præter eos, qui veri fuere ſervi, (quales hodie amplius non ſunt) fuiſſe colonos, liberos cum rebus ſuis: adeoque res proprias habuiſſe; & terras quidem dominorum fuiſſe cum cenſu, fructus ipſorum. Idque jure ab utilitate commendatur.* d. l. 18. in fin. *Hinc integri de talibus Colonis Palæſtinis, Thracenſibus, Myricanis, &c. tituli in* lib. 11. C. tit. 49. & ſeqq. *Neque tamen inde ſequitur, imperium fuiſſe in patrimonio Imperatoris. Sed & hodie plurimis in locis Germaniæ talis eſt ruſticorum colonaria conditio, & inter eos notum nomen Wiltſangiorum, ſono quidem illud aſperum, re autem mitior in multis eorum conditio, quam reliquorum. Unde patet, quam procul ab omni juris ſenſu abeat B. Dn. de Puſend.* ſupra §. 6. *qui eo delabitur, ut aſſerere haut dubitet, in ſuo confictlo regno patrimoniali agricolas, quin omnes cives, ſua non alio jure tenere, quam quo ſervi olim ſua peculia:*

peculia: ſic ut mere precaria ſit eorum poſſeſſio, & revocabilis quandocunque viſum fuerit. Atque ita comparat, ſeu confundit cives regni cum ſervis, & mancipiis privati domini; civium omnia bona cum ſervorum peculiis, peculia ſervorum cum precario: quin mortuos cum vivis, quia ſervi pro mortuis habiti, l. 209. ff de Reg. jur. l. 32. §. 6. ff. de Don. int. vir. l. 59. in fin. ff. de Cond. & dem. Nov. 22. c. 9. Quid vero magis ἀλογώτερον & inconcinnius excogitari potuit, quam male ſculpta effigies civitatis, & regni, cujus cives ipſo jure gentium nec vivorum quidem, dict. Leg. nec hominum numero, arg. l. 4. verb. cum jure naturali omnes liberi naſcerentur, &c. ff. de Juſt. & jur. l ult. verb. Tria enim ſunt &c. ff. de cap. min. l. 32. ff. de Reg. Jur non pro membris ſocietatis humanæ, §. 1. de jur. nat. l. 9. ff. de Juſt. & Jur. nedum civitatis habiti; ſed ab utraque quaſi exules, & extorres; nec juris gentium participes, §. 4. de cap. min. l. 3. de Reg. Jur. & quaſi nullius, d. l. 22., & pecudibus lege exæquati fuerunt; l. 2. §. 2. ff. ad L. Aquil. adeo ut ipſi, etſi natura homines, in hominum commercio fuerint, uti pecudes, & res inanimatæ, quæ cum fructibus hominum cauſa a natura conditæ ſunt, atque ideo natura homo non magis in hominis commercio, quam in hominis fructu eſſe poteſt. §. 37. de rer. div. l. 28. §. 1. ff. de Uſur. l. 68. princ. ff. de uſufr.

Quid vero ἀδοξότερον in jure videri poteſt, quam comparatio illa peculii ſervorum, & precarii, quod in ſervos ne quidem cadit: d. l. 22. ff. de Reg. Jur. & unde accipiens ſibi acquirit: non ſervus ſibi ex peculio; nec ulla re conveniunt peculia ſervorum, & precaria. Quæ adeo in oculos occurrunt, ut iis immorari ſit operam ludere.

Illud quoque, quod hominem quendam fingit, qui primus omnimodum dominium terræ adquiſiverit, & ſic ſibi ipſi cives fecerit, vid. ſupra §. 6.; neſcio (quod nullo viri illuſtris præjudicio dictum velim) an commentum hoc procul diſtet a fabula de Centauris nubigenis: certe nimis vagum id eſt, quam ut quod in quæſtione eſt, inde ſubduci queat. Quid enim? Qualis ille, qui tantum terræ tractum occupavit? Princeps, an privatus? Solus, an cum hominum manu? Et terra illa occupata, qualis? Vacua, & nullius, an alterius? Si hoc: privati, an populi? &c. Quod ſi Princeps cum Principe, vel populo bellum gerat, imperium in populum victum jure belli acquiritur, non dominium in res ſingulorum, qui quaſi in puncto temporis, quo victi ſunt, ex hoſtibus fiunt ſubditi. cap. ſeq. § 5. Si terra vacet, omnium par jus eſt ejus occupandæ; & ſi populus liber ſit, qui occupat, libera civitas erit, ac in publico omnium, non in unius patrimonio. Si privati, ac tuendæ occupationi pares ſint, per eam terra fiet omnium communis, & in patrimonio privato omnium: & ſi tum animus ſit conſtituendæ inter ſe civitatis, nec alia cauſa, quæ facultatem eam ipſis neget; erit tum terra in publico patrimonio hujus civitatis, ſeu populi, nullo vero horum caſuum in patrimonio unius privato. Quod ſi unus privatorum prior ingreſſus fuerit terram, nondum eam hoc facto occupavit; non magis quam nauta, qui vaſtum mare ſolus navi ingreditur: eſt enim occupare in poteſtatem ſuam redigere, ita ut alios inde arcere poſſit, quorum alias par ingrediendi jus eſt. Denique ſi terra non vacet, privatorum occupatio injuria mera, & prædonum invaſio erit, ſeu nefanda deprædatio. Adeo nihil eſt, in quo hujuſmodi crudæ, & immaturæ cogitationes, mero arbitrio confictæ, figere quaſi pedem poſſint.

Hobbeſii os nihil moror, qui omnia regna patrimonialia aſſerens, ubique publicum patrimonium regni cum privato Regis: dominium privatum, & profanum, cum ſumma imperii ſanctimonia: ſacram regiam poteſtatem cum cujusque hominis, etiam infimi, in res ſuas jure; eadem fronte, qua ipſum jus cum injuria confundit: & ſumma imperiorum, ſeu regnorum majeſtate, ac reverentia, in infimam rerum privatarum, & profanarum claſſem abjecta, atque detruſa; id quod poſt Deum in terris ſanctiſſimum, & Deo proximum, quin numinis ejus vicarium eſſe vidimus, ſupra c. 3. §. pen. peſſimo omnium, & nefario oſtraciſmo, ac ſacrilegio, ex hominum ſocietate, quin & rerum natura, quæ per ipſum ſtat, exterminat, atque eliminat. Neque id adeo mirum in homine, qui omnis juris penitus ignarus, ac rudis, omnique ejus cognitione deſtitutus, ne nomina quidem juris, ac injuriæ intellexit, ſed peſſimum in modum commiſcuit. Cujus rei, ac deteſtandi abuſus, qui & hodie apud homines a jure neutiquam inſtructos invaluit, ſtricturam paulo acriorem, ignoſci mihi, ac boni conſuli, oro, & obteſtor.

Quid enim indignius, quam ex Rege privatum, ex regno ejus villam, ex urbe domum, ex civibus operarios, ex territorio ſublimi

Digitized by Google

blimi prædium ruſticum, ex civitate familiam facere: eoque omnem dignitatem, fomitem, & pretium virtutis, & quam nullam natura in re privata eſſe, Salluſtius in Catil. c. 12. *recte ſentit, de vita civili, quin e rebus humanis evertere? Et quis porro non indignatus, homines adeo ab omni juris ſcientia denudatos, & alienos, jus tamen invadere, imo condere velle, & talia portenta fundere, abortuque projicere?* Hactens B. Parens.

,, Si dicendum quod res eſt: in genere cum
,, Grotio aſſerimus, *Dari vera regna patrimo-*
,, *nialia.* Probavimus hanc theſin initio hujus
,, §. Diximus, per ultimam victoriam, vel
,, per deditionem non conditionatam, re-
,, gnum deſinere eſſe regnum; omnia enim
,, jura publica, & privata, tranſeunt in vi-
,, ctorem, & ipſe populus redigitur in ſervi-
,, tutem. Victor igitur pro lubitu de hoc regno
,, diſponere poteſt. Unde conſtat, omnia,
,, quæ de SSta poteſtate vicaria allegantur,
,, ad regna bello ſubacta non pertinere, quia
,, imperium deſiit. Sane, nemo eſt, qui de
,, injuria queri poſſit, quia populus bello
,, victus criminis reus eſt, in quem victori jus
,, vitæ, & necis competit: quem autem oc-
,, cidere licet, eum etiam ſpoliare licitum eſt.
,, *Vid. Diſſ. Proœm. XII.* §. 130. § 139. *ſeq.*

,, In eo ergo ſaltem errat Grotius, quod re-
,, gnum hoc patrimoniale faciat *intuitu* regis,
,, qui forte ſuis ſumtibus bellum geſſit; cum
,, hic jure, & nomine populi, cui præeſt,
,, bellum gerat, adeoque nihil ſibi ex ne-
,, gotio hoc alieno acquirat. At *intuitu* populi
,, victoris omnino verum eſt, regnum dari
,, patrimoniale. Populus igitur pro lubitu
,, diſponere de ſuo patrimonio poteſt: adeo-
,, que vel illud deſtruere, vel conſervare,
,, ſaltem ſub certa conditione. Rex autem
,, non plus juris in tale regnum habet. quam
,, in ſuum regnum: indeque ipſe de eo, in-
,, conſulto populo victore, diſponere nequit.
,, Omnes igitur effectus, quos Auctor regno
,, patrimoniali tribuit, veri ſunt intuitu *populi*
,, *victoris*, non intuitu *regis*, etſi propriis ſum-
,, tibus bellum gerentis.

Quod liberi homines in commercio non ſint]
,, Hominis enim membra nullius in bonis,
,, & dominio ſunt, *l.* 13. *ff. Leg. Aquil. l.*
,, 83 §. 5. *l.* 103. *ff. V. O.* & hactenus liber
,, homo comparatur rebus ſacris, *d. l.* 13.
,, *junct.* §. 7. *Inſt. de rer. div.* Unde liberi ho-
,, minis ſtipulatio inutilis eſt, *d. l.* 83. *d. l.*
,, 103; adeo ut nec æſtimatio debeatur, *d.*
,, *l.* 103, quia liberum corpus æſtimari ne-
,, quit: *l.* 2. §. 2. *L. Rhod. de jact.* Atque
,, hæc quoque ratio eſt, cur nec actio legis
,, Aquiliæ directa detur libero homini, *L.*
,, 13. *ff. Leg. Aqu.*

,, Reſpondet Auctor non hic quæri de li-
,, bertate, vel ſervitute ſingulorum: hos
,, enim manere liberrimos. Sed de libertate,
,, ac ſervitute publica. Quoties enim popu-
,, lus antiquis ſuis legibus vivit, nec ab alte-
,, rius arbitrio dependet, *liberum* dici, quo-
,, ties vero ab alieno arbitrio dependet, &
,, alienis legibus vivit, dici *ſervire.* Unde
,, concludit, homines ſingulos *libertatem* habe-
,, re, ſed univerſum in *ſervitute* conſtitutum
,, eſſe. Vera reſponſio eſt. Quod populi
,, bello per ultimam victoriam victi, vel de-
,, diti, deſinant eſſe liberi homines; quod
,, omnia eorum jura publica, & privata in
,, victoris tranſeant poteſtatem: adeoque ha-
,, ctenus omnino ſint ut in dominio, ita & in
,, commercio: ita ut pro lubitu de iis diſpo-
,, nere victor poſſit.

At ſicut alia eſt poteſtas dominica, alia regia] ,, Quarum illa jus in perſonas, & bo-
,, na ſingulorum, hæc jus in perſonas, &
,, bona univerſorum: illa jus abutendi, hæc
,, jus adminiſtrandi infert.

Ita alia eſt libertas perſonalis, alia civilis: alia ſingulorum, alia univerſorum] ,, Vix
,, credi poteſt, quantum interſit inter liber-
,, tatem publicam, & privatam: & quisnam
,, ejus effectus ſit, non tantum in jure gen-
,, tium, ſed & in jure publico Romano Germa-
,, nico; cum ex illo diſcrimine celebris di-
,, ſtinctio inter terras mediatas, & immedia-
,, tas orta ſit, cujus originem B. Parens pri-
,, mus explicavit. Rem gratam me lectori
,, facturum ſpero, ſi principia hæc juris gen-
,, tium, quæ is in tractatu de *Autonomia ju-*
,, *ris gentium c.* 2. expoſuit, & ad illuſtra-
,, tionem rariſſimi argumenti pertinent, ope-
,, ri huic inſeruero. Verba ejus hæc ſunt.

Ut igitur ordine inde ordiamur, libertas Zenoni, & Stoicis dicta ſunt ἐξουσία αὐτοπραγίας, *ſuo nutu agendi licentia, ut docet* Diog. L. 7. in Zen. cit. *ſeu poteſtas vivendi ut velis; prout loquitur* Cicero paradoxo V. *Hujus itaque libertatis privatio, quæ ſervitus dicitur, eſt cum non tuo, ſed tantum alterius lubitu, tibi agere licet. Omnis igitur libertatis vis, & ratio eo abſolvitur, ut quis poſſit agere, quod ſibi licet, & ſuo arbitrio vivere: atque adeo ſibi ipſe legem dicere, qua*

Digitized by Google

agere velit. Et hic proinde eſt ipſe actionum ſuarum dominus, & arbiter. E contrario, ſervitutis forma, & conditio tota in eo eſt, ut quis teneatur agere quod alteri, ut domino, libet: & alterius ideo nutu vivere, legemque agendi ab alio domino accipere, qui proinde alterius dominio, ac poteſtati ſubjectus dicitur. Hinc liquet, quam accurate utriusque definitio in jure tradita, & in ea privativa illa oppoſitio dextere obſervata ſit, cum libertas *dicitur eſſe* naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet; niſi ſi quid vi, aut jure prohibetur. §. 1. Inſt. de jur. perſ. l. 4. pr. ff. de ſtat. hom. *Et ſervitus eſt* conſtitutio juris gentium, qua quis alieno dominio contra naturam ſubjicitur, §. 2. Inſt. de jur. perſ. d. l. 4. §. 1.; *quod nihil aliud eſt, quam privatio libertatis. Liber enim, qui ſua voluntate, & lege agere poteſt, hoc ipſo eſt ſui, ſuarumque actionum dominus. Servus vero non ſua, ſed alterius voluntate, ac lege regitur: eoque alius eſt ipſius, actionumque ejus dominus, & alterius adeo ille dominio ſubjicitur. Liberi hominis ſuum in ſe dominium, ac poteſtas eſt; Servus cum eo privatus ſit, in alterius dominio, ac poteſtate erit. Ille ergo ſuus, hic alterius eſt. Utraque ergo hac definitione nihil exactius eſt; adeo ut appareat, ab iis, qui quid mutatum voluere, eam non emendatam fuiſſe, ſed non intellectam.*

Libertas porro a natura indulta eſt: ſervitus a gentibus conſtituta; & hæc oppoſitio quoque in utriusque definitione belle notata eſt. Ideo enim libertas dicitur facultas naturalis, §. 1. J. de Jur. pers. l. 4. ff. de juſt. & jur. d. l. 4. pr. & §. 1. ibi: contra naturam. ff. de ſtat. hom., *eſtque adeo conſtitutio naturæ. At ſervitus a gentibus conſtituta eſt, idque contra naturam, ſc. contra jus naturæ, quod* permiſſivum *dicitur, & legibus ex cauſa mutari poteſt: unde ſervitus conſtitutio juris gentium dicitur*, §. 2. l. de Jur. perſ. d. l. 4. ff. de J. & J. l. 4. § 1. ff. de ſtat. hom. *id eſt, jus a gentibus, veluti prius illud jus a natura conſtitutum; quo ſenſu conſtitutio Principis dicitur jus a Principe conſtitutum*, tot. tit. de Conſt. Princ.; *unde & hactenus rectiſſime invicem oppoſita ſunt.*

Hæc vero omnia, quæ de libertatis, & ſervitutis diſtinctione, ac natura diſputavimus, tum ad privatos pertinent, tum non minus ad populos, & civitates. In utrisque libertas eſt naturalis facultas agendi quod ſibi: & *Servitus* neceſſitas agendi quod aliis lubet. *In privatis igitur, quod ipſi de privatis ſuis rebus, & actionibus lubet: in civitatibus, quod ipſiſmet de publicis; utrobique intra limites juris. Uti ergo privatus liber dicitur, cujus eſt facultas agendi quod ſibi facere libet, & de ſua re, adeoque quia rei ſuæ legem dicere quam vult poteſt*, l. 20. §. 1. ff. de pact. dot. l. 10. C. de pact. l. ult. in fin. & paſſ. C. de pact int. emt. & vend. l. 13. pr. ff. comm. præd.; *ita civitas libera, cujus eſt facultas agendi, quod e re civitatis videtur; atque adeo, quæ de publicis leges, quas ipſa vult, dicere, propriisque legibus vivere poteſt; quod Græcis* Autonomia *dicitur.*

Atque ita ex adverſo, quemadmodum homo privatus ſervire dicitur, qui non ſuo, ſed alterius arbitrio agit, adeoque legem agendi ipſe ſibi non dicit, ſed ab alio accipit; ita & civitas, quæ in publicis non ſuo arbitrio, ſuisque adeo legibus, ſed ab alio ſuperiore acceptis vivit, & regitur. Idem ſc. eſt. ſtatuere de ſuo quod lubet, aut ſuæ rei legem dicere, Nov. 22. Cap. 2. κ' ἔςω νόμος ἡ τȣτȣ βȣλὴ & lex eſto ejus voluntas. *Utrumque libertatis eſt, ſive de privato quæratur, ſive de populo; & ſimiliter utrique communis ratio ſervitutis: alterius arbitrio, vel alterius legibus vivere.* Et qui agit quod ſibi libet de re ſua, is ipſe ſibi leges dicit ut vult, ſive privatus ſit, ſive civitas; & ex adverſo, qui ſub alterius arbitrio eſt, ex ipſius placito agere, & ab ipſo leges agendi accipere tenetur, tum privatus, tum populus.

Reſpondet itaque & libertatis, & ſervitutis ratio, ac definitio pleno ſenſu, & ex omni parte, cum publicæ, tum privatæ: quippe quæ tota poſita eſt vel in facultate ejus, quod ſibi, vel in neceſſitate ejus, quod alteri facere libet, ſed ſuo cuique modo, ſingulis in re privata, civitati in publica. Unde etſi civitas libertate αὐτονομίας *careat, eoque ſervire dicatur, quia alterius ſuperioris, non ſuis legibus rempublicam gerere tenetur; ſinguli tamen cives æque liberrimi ſunt, ac ſub Autonomia, & utrisque pariter pleniſſima competit poteſtas de rebus ſuis diſponendi: utrique æque* νομοθετȣ̃σι, *ſeu legem rei ſuæ dicunt, & uti dicunt, ita jus eſt*, d. Nov. 22. c. 2.; *ſed intra cancellos rerum publicarum, ſive ſuis civitas legibus utatur, ſive alterius ſuperioris*, l. 120. ff. V. S. l. 13. C. teſtam. l. 23. §. 1. in f. C. de legat. Nov. 1. c. 1. pr. arg. l. 55. ff. de leg. 1. *Enimvero cives devictarum gentium manere liberos homines, niſi & ſinguli bello, aut prælio capti, aut alio ex caſu ſervi facti fuerint, jam dictum eſt, & de*

Digitized by Google

de eo infra agendi forte adhuc locus erit. Hactenus B. Parens.

„ Equidem negari nequit, jure gentium ex diſtinctione inter libertatem privatam, & publicam, ſive ſingulorum, & univerſorum, inſignes ſequi effectus: at dubium, quod Auctor ſibi movet, inde non ſolvitur. Dicendum igitur omnino eſt, homines in regno patrimoniali eſſe in commercio, quia in regnis patrimonialibus, i. e. bello quæſitis, & libertas *perſonalis*, i. e. quæ perſonis competit, & libertas *civilis*, i. e. quæ civitati cohæret, & in facultate de juribus ſuæ civitatis pro lubitu diſponendi conſiſtit, tollitur: adeoque *ſinguli*, & *univerſi*, victoris arbitrio ſubjiciuntur.

„ Non ergo admitti poteſt quod Auctor ait, in tali regno univerſum ſervire, i. e. alienis legibus vivere: ſingulos vero liberos eſſe. Singuli enim omnino ſervi fiunt, adeoque ſunt in commercio victoris.

Nam & Stoici quandam ſervitutem conſtare, dicebant, in ſubjectione] „ Ut proinde nihil obſtet, quo minus liberi quoque homines, aliorum imperio ſubjecti, ſenſu improprio, in ſervitute eſſe dici poſſint.

Et in ſacris literis ſubjecti regis ſervi vocantur] „ Non quaſi in vera ſervitute conſtituti, ſed quia imperio ejus ſubjecti ſunt.

Sicut ergo libertas perſonalis dominium excludit, ita libertas civilis regnum] Inter errores Auctoris merito notamus, quod ſtatuat regnum, & libertatem differre; cum certum ſit, *ratione ſubditorum* parilem eſſe libertatem in ſtatu regio, ac in ſtatu populari. Poteſtas enim utriusque ſtatus unice conſiſtit in officio tuendi jura civitatis, & ſingulorum: adeo ut cives liberrimam facultatem de juribus ſuis privatis diſponendi, etiam in ſtatu regio, obtineant.

Additio.

„ Latius mentem ſuam de parili libertate civium in ſtatu regio, & populari, explicavit B. Parens in tract. de *Auton. jur. gent. cap.* 10. Verba ejus hæc ſunt:

Res hic nobis eſt cum plurium gentium, & maxime cum populi Romani judicio. Romani enim Auctores perpetuo libertatem a regno abjunxerunt, atque cum ſervitute regna promiſcuère: ut conſtat ex Liv. lib. 2. cap. 15. Tac. 1. Ann. 1. in princ., & de mor. Germ. c. 15. in fin. Cicer. in Philipp. & ad Brut., ac alibi paſſ. *Quin Tacitus* vit. Agric. cap. 3. libertatem, & Principatum duas res inſociabiles eſſe, *aſſeruit. Unde cum Cappadoces, quibus Romani obtulere libertatem, negarent ſine Rege ſe vivere poſſe*, Juſt. lib. 38. c. 2. in fin. *refert Strabo* lib. 12. cap. 6., *admiratos fuiſſe Romanos, adeo iſtos torpere ad* libertatem: & Regem *eis permiſiſſe eligere e ſuis. Sed & Mithridates literis ad Arſacem Regem datis:* Pauci (*inquit*) libertatem, pars magna juſtos dominos volunt. Salluſt. fragm. hiſt. lib. 4. *Et Juſtin.* d. loc. *ait*: Regibus ablata regna, & populos libertate donatos fuiſſe.

Ceterum Romanos in eam ſententiam non tam ratio traxit, quam inveteratum illud regiæ olim dominationis tædium, adeo inviſæ, ut ipſum quoque nomen regium exhorruerint, & faſtidium veteris abuſus ſenſum quoque *juſtorum diſcriminum deleverit: nec ulla ætas priſtinæ injuriæ regiæ, aut abolere memoriam, aut evellere odium potuerit. Mithridates vero non de civium, & civitatum, ſed de ipſorum Regum libera poteſtate ſcripſit: quos P. R. quidem liberos, ac Reges appellabat, & amicorum, ac ſociorum nomine ornabat; at fœderis ſui inæqualis nervo ita eos conſtringebat, ut parum a ſubjectis diſtarent.* Vid. l. 7. ff. de capt. & poſtl. *Juſtinus vero in facto Romanorum, horum uſum, & ſenſum ſequitur, etſi nec ille de libertate civitatum, & civium regni, ſed de populo agat.*

*Eſſe autem eandem civium, & civitatum, ſub proprio Rege, ac ſub ſtatu populari libertatem, nemo, rebus probe expenſis, inficias ire poterit: idque ita demonſtramus. In republica populi libera, aliud eſt populus, aliud ſinguli e populo, etſi conjunctim accepti; cum alia ſint jura ſingulorum, & privata, alia corporis, & publica. Summum imperium, ac ſumma poteſtas non eſt ſingulorum, ſed populi in ſingulos: ita ut ſinguli omnes, nemine excepto, populi poteſtati ſubjecti, nec ulla poteſtas, ulluque inde magiſtratus ſit exemptus. Quemadmodum in Romana republica liberrima, omnes Magiſtratus, Senatores, Conſules, quin & Dictatores, fuere in poteſtate populi. Et licet e re viſum fuerit, Dictatorem adeo conſtituere cum pleniſſima poteſtate, ut nec jus provocandi inde ad populum relictum eſſet; *tamen ille hanc quantamcunque poteſtatem non ſuo nomine exercuit, ſed nomine populi. Hic igitur populus eam legem de non provocando non in ſe tulit, ſed in ſingulos; non ne ipſe provocationem ex cauſis recipere poſſit, ſed ne ſinguli provocare: uti admiſſa illa fuit in cauſa Papyrii Dictatoris, & Q. Fabii, qui contra illius mandatum in* *hoſtem-*

hoſtem pugnaverat; cum pater ipſius Fabius Senior in Senatu diceret: Provoco ad populum, qui certe unus plus, quam tua Dictatura, poteſt, polletque. Liv. lib. 7. cap. 33. Sed & univerſus Senatus leges tulit ad populum: neque ante lex fuit, quam populus rogatus juberet; & cum Senatus quoque tandem jus faceret, non aliter valuit, quam vicario nomine populi. §. 4. §. 5. verb. vice populi &c. Inſt. de jur. nat.

Rege autem conſtituto eadem illa poteſtas populi, quam habuit in omnes, & ſingulos cives, tranſit in Regem: adeoque hoc facto eandem in cives omnes, & ſingulos conſequitur poteſtatem, quam ante populus in eosdem habuit. l. 1. princ. ff. de conſtit. Princ. Eadem ergo conditione, ac libertate, qua ante populo oportuit eſſe dicto audientes, nunc oportet Regi eſſe. Nec ulla alia mutatio facta, niſi in ſumma poteſtatis ſubjecto, quod tum fuit populus, nunc Rex. Idem ergo civium vinculum eſt, ac durat, ſive populo, ſive Regi eo obſtricto ſint: nec in hoc ſit arctius, quam in illo fuerat; eademque omnino relatio eſt inter ſingulos, & Regem, quæ inter ſingulos, & populum. Quicquid itaque libertatis fuit ſub poteſtate populi, idem manet ea collata in Regem. Add. Diſp. noſtra de libert. Stat. Reg.

Videndum ergo, quæ fuerit civium libertas ſub populo, ut appareat quæ ſit in regno. Certum ſcil. eſt, in ſtatu quoque populari ſingulos e populo teneri legibus populi collatim ſumti, uti in omni collegio legitimo ſinguli tenentur ſtatutis totius corporis: l. fin. ff. de corp. & coll. & in eo omnes id velle videri, quod majori parti placet. Oſtendimus enim jam, quemadmodum libertatis privatæ conditio eſt, ut ſinguli facere poſſint in re ſua privata, quod ſibi lubet, ſive quod bonum videtur: ſervitutis vero, non niſi quod alii domino lubet, & ille ſibi bonum cenſet; Et ideo alii (liberi) ſibi, & rebus ſuis legem, ut volunt, dicere poſſunt: ſui (ſervi) legem, ut dominus eam ſibi, & rebus ſuis dicit, ſequi tenentur. Ita ſimiliter libertatis publicæ eam rationem eſſe, ut populus in re ſua publica facere poſſit quod ſibi lubet, ſive quod ſibi videtur ſuæ civitati bonum eſſe: ſervitutis autem publicæ non niſi quod alii populo, vel Regi lubet, ſeu quod ille ſuæ civitati, ſuoque regno bonum arbitratur. Quo itidem ſit, ut ille ſuæ reipublicæ legem dicere, ſuaque adeo lege, & ſententia, quid ei conſultum ſit, decernere poſſit; hic vero legem alterius populi, vel Regis, prout ille in rem ſuæ civitatis eam ſtatuit, ſequi teneatur.

Certum quoque eſt, quod homo, qui natura ſibi cupit, id velit, quo quam optime ſibi conſultum exiſtimat: privatus in re privata, populus in publica; adeoque hoc ipſum ex libertatis maxime ſtudio eſſe, ut quam poteſt maturiſſime deliberet, & circumſpectet, quid conſultius, & magis e re ſua ſit. Hoc autem non poteſt vel certius cognoſcere, vel tutius conſequi, quam ſi vel plures conſulat, vel prudentioribus curam ejus committat. Quod quomodocunque fiat, & ſive uni, ſive pluribus boni communis cura, & cuſtodia commiſſa ſit, libertatem nihil imminuit, nedum eam infringit; cum tamen ipſius id bonum commune, & publicum ſit, ac maneat, quod curatur: omniaque fiant, ac fieri debeant, in rem, & uſum ejus, cujus eſt negotium: adeoque ex ejus voluntate, & voto, perinde, ac ſi ipſe populus per ſe curet; quæ eſt natura libertatis. Unde & illud conſequens eſt, cum aliud alii quandoque bonum videatur, multi quoque ſtudio boni privati a publico diſſentiant, neque adeo aut negotia publica explicari, aut exitum habere poſſent, ſi omnium conſenſus unanimis requiratur; hoc quoque, ut ex re omnium, ita omnium votum natura ita ferente eſſe, ut & quod major pars ſentit valeat, & quod plures ſentiunt, id omnes voluiſſe intelligantur: quia natura publice volunt, quod publice bonum eſt. Conf. Grot. lib. 2. cap. 5. §. 17. & ſeqq.

His ergo ita expoſitis ſequitur I. ex libertate eſſe, cum populus per ſe ipſum civitatis ſuæ curam ſuſcipit, & leges, prout ſibi libet, vel e republica videtur, ſtatuit, & ſuffragiis; vel tributis, vel curiatis, vel virilibus, quid in republica optimum factu ſit, exquirit: etſi & tum pars minor plurium ſententiis, & ſinguli in civitate populi decretis ſtare cogantur; etiamſi populus non per ſe, ſed aliorum miniſterio, & conſilio, v. g. per conſtitutos magiſtratus, curam reipublicæ expediat: quod populi R. exemplo liquet. Sequitur II. ex libertate eſſe, cum populus ipſe rempublicam non gerit, ſed Senatus prudentum, vel optimatum conſtitutus eſt, qui rebus, & ſaluti populi conſulat, & cujus ſtatutis populus obligetur. Nec tantum, ſi Senatui iſti ſola ſaltem adminiſtratio commiſſa ſit, & populus ejus miniſterio, atque conſilio utatur: ſed & ſi jure perpetuo, & proprio, civitati præſit, ut in vero ſtatu Ariſtocratico, quem vocant; quoniam nec iſte Senatus ſuam, ſed civitatis ſuæ,

&

Digitized by Google

& populi rem ex lege, ac regula publicæ utilitatis gerit, atque adeo ſalutem populi ex communi voto tuetur. Alioquin non eſt Senatus civitatis, ſed in Tyrannidem abit; uti Athenis famoſus ille 30. *Tyrannorum Senatus.* Xenoph. Rer. Græc. lib. 2. fol. 316. Diod. Sic. lib. 4. Juſtin. lib. 5. cap. 8. & ſeqq.

Sequitur III. Ex libertate eſſe, cum magis conſultum rei publicæ videtur, eam ab uno geri, & ideo rege conſtituto, in eum populi poteſtas transfertur. Nam & ille rem populi ſui tuendam, atque ad ejus ſalutem, & uſum, ex omnium ſententia gerendam capeſſit. Hunc ergo Regem populus iſte, ſeu populi illius cives, ac civitates, quæ hoc corpus regni conſtituunt, hujus Regis legibus, ut ſuis, perinde, ut ſub populo legibus populi, ut ſuis utuntur; quoniam utrobique ferendarum legum norma eſſe debet utilitas, & ſalus iſtius populi: adeoque feruntur illæ ex capite libertatis, ſeu ex communi civium voto, quo ſuis commodis, ſuæque ſecuritati publicæ ſtudent. Quid autem publice commodum, ſeu utile ſit, non ſuo, ſed regis judicio æſtimant, perinde, ut in populari ſtatu, populi, ejusve majoris partis: & in Ariſtocratico, Senatus judicio id relinquitur; quia leges in omnium utili[illegible] & [illegible] inde ex communi illorum ſenſu, ac [illegible], atque uti ipſis in genere libet, ſtatuuntur: quæ eſt cauſa libertatis.

Sequitur IV. è contrario, ſervitutis eſſe, cum hujuſmodi libera civitas, vel Rex, aliam civitatem ſibi vi ſubjicit; hujus enim devicti cives, etſi iisdem legibus quibus & alteri teneantur, & utrique ergo immediate eidem regno, regnique legibus ſubjecti ſint: tamen alteri illi liberi, hi in ſervitute publica vivunt; de quo cap. ſeqq. *Hæc enim devicta civitas, ſive provincia, illis legibus non utitur ut ſuis, ſed ut alienis; quoniam illæ non ex re, & utilitate provincialium, adeoque non ex eorum ſententia, & placito feruntur, ſed ex re, lubitu, & voto civium regni. Quæ eſt cauſa ſervitutis, qua non quod ſibi libet, & expedit, ſtatuere ipſis integrum eſt: ſed ei, quod Regi victori libet, ipſique e ſua re videtur, ſtare, & morem gerere tenentur; atque adeo, cum rationes regni, & rationes provinciæ pugnant, hæc regni, & regis rationibus cedit, ac ſervit, & nec ex ſua, ſed regis voluntate, ac utilitate agere tenetur.*

Ut vero quæſtionem de libertate ſtatus regii perſequamur, multæ, & graviſſimæ cauſæ ſunt, cur plerisque gentibus conſultius viſum fuerit, rei, ac utilitatis publicæ æſtimationem Regis potius judicio, & arbitrio, quam ſuo committere: atque ſub Rege potius, quam ſub populo vivere. Primum enim difficillimum, & in magna præſertim civitate prægrave eſt, cives quotidie in comitiis morari, & rem privatam, familiamque negligere. Deinde cum reipublicæ regendæ duo quaſi cardines ſint, Fried und Recht, worauf, als Grund-Veſten, alle Reiche und Gewalt ruhen, *ut dicitur in* Rec. Imp. 1521. princ. & §. 1. & R. J. 1525. princ. & ſim. *facile liquet, indoctum, imperitumque vulgus ineptum eſſe* juri, pacique *moderandis; qua nulla ars major, ac difficilior veteribus, ac prudentibus viſa eſt. Accedunt moræ illæ, & ambages conſiliorum, rerum tractandarum, atque executionum, aliaque incommoda plurima. Ut taceam æmulationum, & factionum ſtudia, & procellas &c. quæ ceſſant in unius Principatu. Nec officit, quod ſolus ille non minus impar videatur; cum Regum latera ſepta, ac ſtipata, & humeri ſuffulti ſint peritorum, ac prudentum conſiliis, ac virorum robore, & miniſteriis, ut tanto oneri ferendo ſint.*

Hoc igitur cum votum populi ſit, optime perſpectum reipublicæ eſſe: et vero maxime conſultum putet Rege facto, in cujus fidem, & arbitrium ſalutis ſuæ, & boni publici tutelam tranſmittit; plena omnino libertas eſt ejus Regis legibus vivere, quæ ex populi voto ad ejus utilitatem feruntur, non minus, quam ſi a populo latæ eſſent. Ut adeo veriſſime dixerit Grotius: Populi liberi, & Regis, qui vere rex ſit, eadem ratio eſt. lib. 1. de I. B. & P. cap. 3. §. 21. n. 2. *& eadem igitur libertas. Quod & Plinius probat, cum in* Paneg. ad Traj. circa med. *appoſite ait:* Eodem foro utuntur Principatus, & libertas. *Ita liber populus Iſraelitarum magna contentione Regem ſibi flagitavit:* 1. Sam. VIII. *E re populi Romani viſum fuit, rempublicam nomine Principatus ad unum deferri, teſte* Tac. H. 1. & 1. A. 8. 9. & 12. *Cappadocum populus oblatæ, ut Romani autumabant, libertati regnum prætulerunt,* de quo cap. ſeq. *Sic inclyta illa Francorum gens, cum in ſumma olim libertate, ejusque adeo tenax eſſet, ut ab ejus ſtudio nomen duxerit, ultro in ſe Regem conſtituit; idque cum ad majeſtatem populi, tum ad ſalutem, & tutelam civitatis valere plurimum, bellicoſæ nationi viſum fuit.* Vid. Greg. Turon. Hiſt. Franc. lib. 2. cap. 9. in fin. Ivo

Carnet.

Digitized by Google

Carnet. de Regib. Franc. in princ. Epitom. geſt. Franc. cap. 4. apud Freher. in Corp. Hiſt. Franc. tom. 1. Aimoin. de geſt. Franc. lib. 1. cap. 4. Ado Vienn. æt. 6. ad ann. 371.

Atque hac ratio libertatis latius patet, ut obtineat etiam tum, cum duo Principes de eodem regno inter ſe contendunt, & ille ſceptrum obtinet, cui populus forte minus favet; nam nihilominus illud iſtius populi regnum, & ſceptrum eſt, illiusque legibus populus, ut ſuis, & ex ſuo ſenſu latis utitur, etſi perſona Regis forte minus placeat. Ex quo enim ſemel regnum, regnique ſucceſſio placuit, is quoque admittendus eſt, cujus ſuccedendi jus eſt: neque affectus ille ſingularis in perſonam mutat votum commune, ut ſub quolibet ſucceſſore ſuis legibus vivant. Illud enim in eo vertitur, quod & modus regni a populo probatus, & ille Rex conſtitutus ſit ad illius populi rempublicam gubernandam, legesque ad ejusdem, non alterius, ſuperioris, v. gr. populi, utilitatem ferendas. Atque hoc ipſum ergo eſt votum commune populi, & quod ipſi lubet, agitur: ſcilicet, ut ſuæ reipublicæ proſpectum eſſet, & legibus ſua cauſa latis viveret. Quæ conditio libertatis eſt. Atque talis apud Judæos fuit diſceptatio inter Aſmonæos, & Herodem M., inter quos ſtudia populi quoque diviſa fuere; de quo §. 15. infra. *Quam vero Galli, quippe ſubditi, Henrico IV. litem moverunt, non bellum fuit, ſed rebellio.*

Quin & amplius ſtatuendum eſt, quamvis populus liber non probaverit modum regni, vel principatus, ſed ei invito Rex ab eo, qui poteſt, datus fuerit; nondum deſiiſſe cauſam libertatis populi illius ſub regno, ſed illud quoque iſtius populi ſceptrum, ac regnum eſſe, & ſuis eum adhuc legibus vivere. Nam & Rex ille conſtituitur, & leges ab eo ferendæ ſunt ad hujus populi ſalutem, & in rem illius regni: ita ut regi iſti norma, & lex regendi unice non minus eſſe debeat ſalus illius populi, quam antea illa fuit populo ipſi. Itaque & hoc imperium Regis exercetur populi cauſa, & in ejus rem communem, quod ipſius votum, ipſique libitum, adeoque cauſa libertatis eſt, etſi in modo non conſentiat. Neque enim deſiit libertas ejus populi, niſi cum poteſtas ſumma exercetur ex re, voto, ac lubitu alterius regni, ſeu populi ſuperioris: ut ſæpe jam expoſitum eſt.

Ex quibus omnibus ſequitur, quicquid judicio Regis ſtatuitur, perinde eſſe, atque id, quod judicio populi, vel majoris ejus partis: atque adeo hoc votum commune natura ſua omnium eſſe, quia alias illius boni publici, adeoque voti ſui, compotes fieri non poſſent. Unde & hac parte nihil quantum ad libertatem refert, cura illa ipſi populo, an paucis ex populo, an uni Regi commiſſa fuerit: quia is modus potius electus intelligitur, quo pro genio civitatis, & populi, omnium optime reipublicæ conſultum iri, viſum fuit.
„ Hactenus B. Parens.

„ Quomodo ex his principiis origo ter-
„ rarum immediatarum, & mediatarum de-
„ monſtratur, apparebit ex dicendis infra
„ Lib. X.

Libertas perſonalis Dominium excludit] „
„ Libertas enim perſonæ conſiſtit in facultate
„ agendi quicquid lubet. Hæc pugnat cum
„ dominio, per quod perſona illa in alte-
„ rius poteſtate conſtituitur, ita ut & bo-
„ na, & actiones ejus a domini diſpoſitione
„ dependeant.

Ita libertas civilis regnum, atque aliam quamvis ditionem] „ Libertas enim civitatis,
„ ſeu publica, conſiſtit in *facultate ſtatuen-*
„ *di de ſuo jure publico prout lubet.* Cum
„ hac libertate pugnat regnum, utpote in
„ quo facultas illa ſtatuendi de bono pu-
„ blico eſt penes ſolum regem, ita ut ha-
„ ctenus populus arbitrio regis ſubſit, eoque
„ ſenſu ſerviat.

Proprie dictam ditionem] „ Per quam fa-
„ cultas illa diſponendi de juribus ſuæ ci-
„ vitatis, adeoque libertas publica alieno
„ arbitrio ſubjicitur, uti in ſtatu Ariſtocrati-
„ co &c.

Idem] „ *L.* 2. *c.* 12. *Conf. id. L.* 2. *c.*
„ 13. *L.* 33. *c.* 18. *L.* 35. *c.* 18. *L.* 3.
„ *c.* 58. *L.* 3. *c.* 7. *L.* 34. *c.* 57. & 58. *L.*
„ 27. *c.* 54. *L.* 28. *c.* 54. *L.* 21. *c.* 30. Adde
„ *Tacit. in vit. Agr. c.* 3. *Juſt. L.* 38. *c.* 2.
„ *in f. Salluſt. fragm. hiſt. L.* 4.

Eleutherocilices] „ i. e. liberi Cilices.

In legibus Romanis] „ Vid. *l.* 19. *ff.* de
„ *Captiv.* & *inf. n.* 21.

Hic ergo non de hominum ſingulorum, ſed de populi libertate quæritur] „ Adeoque
„ etſi in regno patrimoniali publica libertas
„ auferatur, ſingulos tamen manere liberos;
„ indeque dubium illud, *quod liberi homi-*
„ *nes non ſint in commercio*, regnis patri-
„ monialibus non obſtare, ait. At dictum
„ modo eſt, in ejusmodi regnis non eſſe
„ liberos homines, ſed ſervos: adeoque ho-
„ mines ibi in commercio eſſe.

Aliqui

Digitized by Google

Aliqui dicuntur eſſe non ſui juris non ſuæ poteſtatis] „ In regnis ex voluntate populi „ quæſitis verum eſt, quod populus deſinat „ eſſe ſui juris, ex quo imperium, ejusque „ jus in alium confert; ſed tantum quoad „ jura publica, de quibus populus non am- „ plius ſtatuit, ſed rex, in quem illa liber- „ tas translata eſt: adeoque hactenus popu- „ lus non amplius in ſua eſt poteſtate, ſed „ in poteſtate aliena. In regnis bello quæ- „ ſitis fruſtra quæritur de Autonomia, quia „ deſinunt eſſe regna. Aliquando tamen con- „ ſervare nomen etiam victores ſolent: & „ tunc videndum, *an* victor autonomiam „ victis auferat, *an* illis relinquat.

„ *Priori* caſu, cum libertas agendi quid lu- „ bet de re civitatis populo ablata ſit, cum „ populus victus non ſuis legibus vivat, ſed „ ab aliorum arbitrio dependeat; merito eſſe „ alieni juris dicitur, i. e. *immediate* civita- „ ti victoris paret.

„ E contrario, ſi populus victor civitati „ victæ Autonomiam relinquit, i. e facul- „ tatem concedit ſuis legibus vivendi; hæc „ civitas hactenus ſuo jure utitur, nec ab „ alieno arbitrio dependet, at *mediate* paret „ populo victori.

„ Hinc jam apparet origo terrarum *imme- „ diatarum*, & *mediatarum*, adeo in Ger- „ mania celebratarum. Ex quo enim Reges „ Franciæ conſtituti fuerunt, varia cum vi- „ cinis populis bella geſſerunt. Horum po- „ pulorum quosdam ex lege ſub jugum mi- „ ſerant, ot ablata Autonomia, i. e. ſubla- „ ta libertate publica, legibus, & magiſtra- „ tibus populi victoris uterentur, adeoque „ *immediate* regno Francico juncti eſſent. „ Atque huc pertinet 1. *Francia*, & 2. *Ter- „ ra Rhenenſis. B. Parens prud. jur. publ.* „ c. 5. §. 3. & 4. & *in Auton. I. G. c.* 18. „ & *c.* 22.; quæ duæ provinciæ immediate „ regnum Franciæ conſtituerunt. 3. *Suevia*, „ quæ, victo a Clodovæo Magno ultimo „ Suevorum Rege Herminfredo, regno Ger- „ maniæ immediate juncta fuit: *dict. jus „ publ. c.* 3. §. 6. *c.* 4. §. 3. & 4. & *Au- „ ton. I. G. c.* 18. & 22. Acceſſit 4. *Weſt- „ phalia*, utpote cui Saxoniæ parti Carolus „ Magnus autonomiam eripuit, ipſisque le- „ ges dedit, & magiſtratus ſuos eis præpo- „ ſuit; ut proinde Weſtphali *immediate* „ ſubjecti fuerint regno Franciæ: *dict. jus „ publ. c.* 3. §. 41. *dict. Auton. c.* 18. „ *c.* 22.

„ Alios autem populos jure belli victos „ priſtinæ libertati reſtituerunt, eisque ſuis „ legibus, vivere permiſerunt; qui proinde „ ſubjecti fuere regibus Franciæ *mediate*. „ Huc referri debet 1°. *Bavaria*, quæ ſub „ Clodovæo victa, Duci reſtitota eſt ea le- „ ge, ut a ſuo magiſtratu jus acciperet, „ ac ſuis legibus viveret, adeoque mediate „ regi pareret: *dict. jus publ. c.* 3. §. 6. *c.* 4. „ § 3. & 4. 2°. *Saxonia*, quæ a Carolo Ma- „ gno victa, & mediate regno ſubjecta fuit: „ *dict. jus publ. c.* 3. §. 37. *dict. Auton. c.* „ 18. *c.* 22. 3°. *Vandalia*, ſeu Marchia „ Brandenburgica, quæ ſub Henrico I. de- „ victis Slavis ea lege imperio juncta eſt, „ ut proprio jure uteretur, adeoque media- „ te regno ſubeſſet: *dict. jus publ. c.* 3. §. 58. „ 62. 64. 78. *dict. Auton. c.* 18. *c.* 22.

„ Atque hæc ratio eſt, cur immediati non „ ſunt Comites, Barones, Nobiles, Civita- „ tes &c. niſi in Francia, terra Rhenenſi, „ Suevia, & Weſtphalia: & cur hi omnes „ ſint mediati in Bavaria, Saxonia, & Van- „ dalia: & cur provincialia judicia tantum „ in illis obtineant, non in his provinciis.

Hinc illa] „ De formula illa, *in jure alio- „ rum eſſe*, vide *ſupra* §. 8. *n.* 7.

Eſtne populus Collatinus] „ Vide *d.* §. 8. „ *n.* 7.

Non ipſi homines alienantur, ſed jus per- 2
petuum eos regendi] „ Si igitur, fatente „ Auctore, alienatione jus ſaltem regendi „ transfertur; pugnat, regnum in dominio, „ & patrimonio eſſe.

Additio.

„ Grotius ad dubium, quod ſibi movit, „ *quod ſcil. liberi homines non ſint in com- „ mercio, adeoque nec in patrimonio regis*, „ porro reſpondet, regem, dum alienat po- „ pulum, ſaltem jus eum regendi alienare: „ indeque commercium hic non eſſe libe- „ rorum hominum, utpote qui omnia jura „ privata ſalva retinent. Verum reſponſio- „ nem jam ſuppeditavimus, nimirum, om- „ nia jura publica, & privata, victori in „ regno patrimoniali acquiri. Homines igi- „ tur cum deſinunt eſſe liberi, omnino ſunt „ in commercio.

Quæ populus ſunt] „ Adeoque quoad jura „ publica civitatis.

Sed jus, quod in hominem liberum com- petit, transcribitur] „ Imo ſi victor regnum „ bello quæſitum alienat, non jus in homi- „ nes liberos tranſcribitur, ſed ipſi homines „ bello capti, eoque ſervi, alienantur; vi- „ ctor enim omne jus, quod in victos ha- bet,

Digitized by Google

„ bet, alienando transfert, adeoque omnia „ jura publica, & privata civitatis.

Civibus quæſitos potius credi debere, quam
3 *regi*] Auctor ad objectionem, *quod regna bello quæſita, civium opera, & ſumtu acquirantur, adeoque non in dominio, & proprietate Principis ſint*, reſpondet, poſſe etiam regem privato ſumtu bellum gerere, eoque ſibi acquirere.

At duo hic ſupponit Auctor, quæ concedi non poſſunt: 1. qood rex bello ſibi acqoirere poſſit: 2. idque fieri, quoties ſuis ſumtibus, vel aliorum opera bellum gerit.

Qood enim ad *prius* attinet, negamus, regem ſibi aliquid bello quærere poſſe: 1. quia rex bellum gerere non poteſt, niſi qua rex, i. e. qua præcipua pars eſt civitatis. Rex enim omne jus ſuum, & ſpeciatim jus belli a populo habet; ejus igitur jure, & ex ejus conceſſione agit: adeo ut extra civitatis rationem Rex privatus ſit. Quicquid igitur ut Rex agit, non ſuo jure, ſed jure civitatis agit. Unde 2. neceſſario ſequitur, omnem utilitatem illius actionis pertinere non ad agentem, ſed ad eom, cujus jure is agit. Alibi enim demonſtravimus, (*vid. L.* 1. *c.* 5. §. 3. & *c.* 3. §. 12. 23. & *L.* 2. *c.* 8 §. 4. *c.* 11. §. 12. *L.* 3. *c.* 6. §. 9.) actionem, ejosque utilitatem non tribui inſtrumento, ſed cauſæ: eodem modo uti victoria per milites acquiſita non tribuitur militibus, ſed Principi. Idque 3. confirmatur exemplo tutoris, & negotiorum geſtoris, qoi quoties jure pupilli, vel abſentis agunt, non ſibi inde acquirunt, ſed pupillo, & abſenti. Sane 4. in ſtato Ariſtocratico, ubi jus belli eſt penes proceres, omnia acquiruntur civitati, non vero proceribus; eadem ergo ratio eſt in ſtatu Monarchico. Idque 5. apud omnes gentes obtinet. Hinc legibus Francorum cautum erat, ut regno conſeretur acquiſitum, quicquid Rex acquireret. Ipſe Auctor fatetur, actus regios eo loco eſſe, ac ſi communitas feciſſet. *L.* 2. *c.* 14. §. 1.

Hinc ſponte jam corruit *poſterius* aſſertum. Etſi enim Rex ſuis ſumtibus, vel sliorum opera bellum gerat; non tamen ſibi acquirit ſed civitati: 1. quia non inſpicitur in acquirendi modis, cujus ſumtu, aut opera acquiratur, ſed cujus jure, ac poteſtate. Diximus autem, principem jus bello acquirendi non ſuo, ſed popoli jure habere: indeqoe bello quæſita non [illegible] cedere, ſed civitati. Alias enim 2. in ſtatu Ariſtocratico quoque proceribus ſuis ſumtibus bellum gerentibus acquiſita cederent; quod tamen nemo hactenus aſſeruit. Sane 3. geſtor rei alienæ, qui ſoo ſumtu inſignem utilitatem abſenti quæſivit, non ſibi eam utilitatem vindicare poteſt, ſed abſenti, cujus jure egit. Equidem 4. Rex talis ad reſtitutionem ſumtuum agere poteſt, at non quæſita ſibi tribuere. Quidquid ergo agunt qua reges, agunt jure civitatis: & qoidquid acquirunt jure belli, civitati acquirunt. Hinc infra demonſtrabimus, Regem non alio jure populum victum gubernare poſſe, ac ſuum, cujus nomine victoriam reportavit.

Ex ſua privata ſubſtantia exercitum aluerit,] „ Etſi Rex ex ſua privata ſubſtantia exercitum aluerit, inde non ſequitur, ei lucrum belli acquiri. Cum enim non ſuo jure, ſed jure populi bellum gerat, quidquid eo acquiritur cauſæ acquiritur.

Aut etiam ex fructibus ejus patrimonii, quod principatum ſequitur] Fructus principatus ſunt doplices; vel enim ſunt deſtinati ad defenſionem reipublicæ, quo pertinent vectigalia, contributiones, acciſæ &c. vel ad ſuſtentandam dignitatem familiæ, quo pertinent reditus domaniales. De his poſterioribus pro lubitu diſponere poteſt; at ſi ex his fructibus bellum gerit, bello quæſita non ei acquiri, modo probavimus.

Nam ut in ipſum patrimonium rex aliquis non niſi uſumfructum habeat: fructus tamen ipſius ſunt proprii] Duo hic notanda veniunt: 1. quod populum, ejusque patrimonium, in uſuftuctu regis eſſe ſtatuit: 2. quod fructus regni proprios eſſe regi, putat. Quod ad *prius* attinet, ſtatim demonſtrabimus, ſubſtantiam uſusfructus pugnare cum hac Auctoris aſſertione. Sed nec *poſterius* verum eſt, *fructus* ſcil. *regni eſſe Principis jure uſusfructus.* Nam 1. uſufructuarius pro lubitu de fructibus diſponere, iisque abuti poteſt: quod ſecus in fructibus regni. Hi enim 2. ad certum uſum deſtinati ſunt, ſcil. ad defenſionem reipublicæ; nam in eum ſolum uſum jure naturæ collectas indicere licet: illum igitur uſum mutare Princeps nequit. Sane 3. in reliquis ſtatibus fructus regni non pertinent ad proceres, neque hi de illis pro lubitu diſponere poſſunt: adeoque nec in regnis.

Jure gentium res ita ſe habet: In territorio duo diſtinguenda ſunt; 1. ipſa terrarum,

rum ,

Digitized by Google

rum, occaſionumque *Subſtantia*, & quaſi proprietas; 2. earum cum reditus, fructus, ac commoda : tum gubernatio, & adminiſtratio.

Ipſa terrarum, acceſſionumque *Subſtantia*, eſt populi, ejusque patrimonium & quaſi proprietas, *l.* 14. *pr. ff. A. R. D.* verb. *publica, quæ in patrimonio ſunt populi : l.* 15. *ff. V. S. l.* 17. *ff. eod. l.* 3. *pr. ff. ne quid in loco publ. Florus L.* 3. *hiſt. c.* 13. *Vectigalia, ait, i. e. imperii patrimonium*; & vulgo dici ſolent *bona coronæ*. FRUCTUS ſeu reditus publici duplices ſunt: *alii* conſtituti ad tuendam dignitatem regis, ac regiæ familiæ; *alii* ad tuendam rempublicam, ejusque onera ferenda. *Illorum* redituum proprietas regis eſt; *horum* adminiſtratio. *Illi* fiſcum regium conſtituunt, & bona, unde percipiuntur, proprie illa ſunt, quæ vulgo domania, item *Tafel-Gutter* vocantur; *hi* ærarium populi. Accurate *Plin. in paneg. ad Trajan c.* 36. *n.* 2. *At forte non eadem ſeveritate fiſcum, qua Ærarium, cohibes : Imo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico, credis.*

In ſuum igitur *fiſcum* regi libera quidem diſponendi; at in *ſubſtantiam* ipſam, quæ populi eſt, & in *ærarium*, ſola tuendi, & curandi poteſtas eſt. Vid. *Prudent. noſtr. jur. publ. c.* 9. §. 17. *& ſeq.*

Perinde, ut in ipſum jus imperandi populo, qui ſe elegit] Imo male aſſeritur, regi uſumfructum in jus imperii competere. Non enim dari regnum uſumfructuarium, uti Auctor JCtos Siculos ſecutus ſtatuit, certum eſt. Nam 1. vox uſusfructus privata eſt, & ad jura privata, non vero ad jura publica pertinet; inprimis 2. quia vox illa denotat facultatem diſponendi pro lubitu de utilitate, & fructu rei, quam in reditibus regnorum regi non competere, demonſtravi. Sane 3. uſusfructus rei alicujus conſtituitur tantum fruentis cauſa : Rex autem conſtituitur rei, i. e. imperii cauſa. Accedit 4. quod omnis utilitas, quæ ex re oritur, pertineat ad fructuarium; cum omnis utilitas, quæ ex imperio oritur, pertineat ad populum, cujus jure, & poteſtate rex agit. De his regnis uſufructuariis vide *L.* 2. *c.* 6. §. 3. *& L.* 3. *c.* 20. §. 5.

Hæreditatis, quæ reſtitui juſſa eſt, fructus non reſtitui] „ Senſus Auctoris eſt, quod „ licet regnum quoad ſubſtantiam, & pro„ prietatem ſit populi, Rex tamen inde „ fructus ſuo jure percipiat; idque illuſtrat „ exemplo hæredis fiduciarii, qui etſi hæ„ reditatem alii reſtituere teneatur, tamen „ fructus ſibi acquirit. At fallit hæc compa„ ratio. Primo enim negamus regem fructus „ regni ſibi acquirere, ſed illi proprii ſunt „ populo. Deinde, hæres fiduciarius eſt do„ minus rei, & qua talis fructus percipit; „ at Rex, qui ex delatione populi regnum „ tenet, non eſt dominus rei : adeoque nec „ fructus rei ſuo jure percipere poteſt.

Quia non hæreditati accepti feruntur, ſed „ *rei*] „ Ratio juris civilis hæc eſt : quod „ hæres fiduciarius fiat dominus rei, adeo„ que tanquam dominus fructus acquirat. *L.* „ 83. *ff. l.* 9. 3. *& L.* 18. §. 7. *ad SCtum* „ *Trebb.* Et cum fructus non ex hæreditate „ veniant, quæ ſola reſtituenda eſt, ſed ex „ re, *d. l.* 18. §. 2, certum eſt, fructus eo „ comprehendere teſtatorem noluiſſe, *d.* §. „ 2. Atque hinc notanter in *d. l.* 83. dici„ tur : *nihil proponi, ex quo de fructibus* „ *quoque reſtituendis teſtatorem rogaſſe proba*„ *ri poteſt.*

Evenire ergo poteſt, ut rex in quoſdam populos imperium habeat proprio jure] Diximus, id evenire non poſſe, etſi ex ſua privata ſubſtantia exercitum aluerit, aut etiam ex fructibus ejus patrimonii, quod principatum ſequitur. Nam utroque caſu non ſuo jure, ſed jure populi bellum gerit adeoque quicquid acquirit, ſoli populo acquirit.

Ita ut alienare etiam poſſit] Auctor 1. male ſtatuit, regna patrimonialia alienari poſſe: 2. male ex facultate alienandi concludit, regnum eſſe patrimoniale.

Prius vel exinde probatur, quia rex non ſibi acquirit bello, ſed populo; ejus ergo jus eſt : adeoque abſque ejus conſenſu alienari regnum bello quæſitum nequit. Et cum regnum devictum incipiat pars eſſe regni victricis, Rex non plus juris in hanc partem habet, ac in totum : adeoque nil regi competit, niſi jus tuendi hanc partem noviter quæſitam; non vero tuetur, qui alienat.

Poſterius per ſe patet, nam conceſſa regi facultate alienandi, non ſequitur, rem in ejus eſſe patrimonio : quia alienatio hæc pacto fit, & conſenſu populi, adeoque non jure dominii, ſeu patrimonii. Sane is, cui mandatum eſt, ut alienet, eo ipſo non fit rei dominus.

Digitized by Google

Additio.

„ Noſtram de regno patrimoniali ſententiam expoſuimus ſupra §. 6. & magis exponemus infra *l.* 3. c. 8. Diximus, regnum bello quæſitum non acquiri regi, etſi ſuis ſumtibus bellum geſſerit, ſed populo. Diximus, hunc populum de hoc regno, ejusque juribus publicis, & privatis pro lubitu diſponere poſſe; regi autem non plus juris in illud regnum competere, quam in id, quod ei ex conceſſione populi delatum eſt. Adeoque nec alienare regnum poteſt, niſi conſenſu populi victoris.

Privato ipſius jure] „ Imo hinc potius apparet, inſulam illam jure ſaltem dominii privati Euryclis fuiſſe, ſalvo cæterum imperio Lacedæmoniorum. De inſula hac vide *Pauſaniam L.* 3. *p.* 192. *Virgil. Æn.* 10. *v.* 51. & *Teſim. b.*

Sanchuniatonis] „ De quo *vid. Stillingfleet orig. ſacr. L.* 2. §. 2. *Grot. de verit. relig. Chriſt. l.* 1. §. 16. *ibique not.* in primis *Clerici*: Add. *Dodwelli Diſſ. de Sanchuniatonis Phœnicia hiſtoria.*

Dedit urbes viginti] „ Videntur datæ hæ urbes propter ligna cedrina, abiegna, & aurum, aliaque ad exſtructionem domus domini, & regis neceſſaria, quæ Hiram Salomoni ſuppeditavit *I. Reg. IX. v.* 10. 11. 14.

Non ex urbibus populi Hebræi] „ Id enim prohibuit Deus *Lev. XXV.* 23. addens rationem: *mea enim eſt illa terra; nam peregrini, & inquilini vos eſtis apud me.*

Nam Cabul, quod nomen illis urbibus datum eſt] „ Vox enim denotat ſolum, vel germen ſterile, & incultum; unde & diſplicìebat admodum Hiromo, *d. c.* 9. *v.* 12. Add. *Joſeph.* 8. *Antiq. c.* 2. *p. m.* 527. & contra *Appion. L.* 1. *p. m.* 645. ubi per Cabul intelligit terram Galileæ regionis, quæ Zabulon vocatur, voce Phœnicum lingua *id quod diſplicet*, ſignificante.

Ponitur extra fines Hebræorum] Nam fines, ac termini filiorum Aſer ſeſe extendunt NB. uſque ad Zabulon, & egrediuntur ad lævam Cabul. *Joſu. c. XIX. v.* 27.

Quas populi devicti, hoſtes Hebræorum ad ſuum diem retinuerant] „ Nam plures civitates gentilium ſuperſtites manſerunt, cum quibus perpetuum Iſraëlitis erat bellum: idque in pœnam Iſraëlitarum contigiſſe, patet ex *Exod. XXIII. v.* 33. *Deut. VII. v.* 2. *Judic. II. v.* 23. *Joſu. c. XXIII. v.* 13. 1. *Reg. IX. v.* 20. 21.

Quasque partim Rex Ægypti vicerat, & Solomoni dotales dederat] „ Pharao non niſi unam civitatem, Gazer nimirum, Solomoni in dotem dedit. 1. *Reg IX. v.* 16. At eam non fuiſſe ex dictis civitatibus, vel exinde apparet, quia pecunia, quam Solomo pro ceſſione 20. civitatum acceperat, impenſa partim eſt ad muniendam civitatem Gazer, *d. c.* 9. *v.* 16. Sed & viginti illæ urbes ſitæ ſunt in terra Galileæ, regionis, quæ Zabulon vocatur, *d. c.* 9. *v.* 10. At Gazer in medio Ephraim ſita fuit. *Ioſu. c. XVI. v. fin.*

Partim ſubegerat ipſe Solomo] , Vero ſimilius igitur eſt, Solomonem ex ſolis his terris bello quæſitis 20. urbes Hiromo vendidiſſe. *vid.* 2. *Paralip. VIII. v.* 7. *ſeq.*

„ Equidem ex his exemplis videtur confirmari ſententia Grotii, quod rex alienare poſſit regna patrimonialia, i. e. bello quæſita. At id inde non ſequitur: nam quod ad I. exemplum Pharaonis attinet, verum eſt, eum urbem Gazer bello quæſitam Solomoni in dotem dediſſe; ſed notavimus, reges orientia, inprimis Ægypti, ex longævo uſu id jus ſibi quæſiviſſe, ut pro lubitu de terris imperii ſui diſponere, easque alienare potuerint. Cæterum mirum eſt, Regem Ægypti occupaſſe urbem Gazer, eamque in dotem dediſſe Solomoni; cum ea in medio Ephraim ſita, & tempore Joſephi jam tributaria fuerit Iſraëlitis. *Ioſu. c. XVII. v. fin.* Neque II. exemplum Solomonis, qui viginti urbes Hiromo dedit, probat, civitates has bello quæſitas in patrimonio Regis fuiſſe. Cum 1. conſtet, regnum Iſraëlitarum non fuiſſe patrimoniale: adeoque bello quæſita ad populum pertinuiſſe; ſumtibus autem regis bello quæſitas fuiſſe illas civitates, nullibi traditur. Neque 2. ex facultate alienandi neceſſario infertur, civitates illas in patrimonio regis fuiſſe; alienatio enim aliquando eſt pars adminiſtrationis. Sane, civitates illæ in terra ſterili ſitæ fuerunt: (ideo enim diſplicuerunt Hiromo. *d. c.* 9. *v.* 12.) adeoque conſultius viſum fuit Solomoni, vendere illas terras, ac pretio inde redacto domum domini, ac regis exſtruere. Unde 3. duo ſequuntur: Regem pecuniam pro civitatibus acceptam non in ſuos uſus impendiſſe, ſed in uſus publicos: & populum ſaltem tacite in hanc alienationem conſenſiſſe.

„ *Tum demum Solomo eo deduxit Hebræorum*

Digitized by Google

rum colonias] „ Vide Joſephum *Antiq.* 8. *c.* 2. ibi: *qua cum ille perluſtrata ſatis conſideraſſet, & non valde probaſſet, renuntiari juſſit Solomoni, ſibi non opus eſſe ejus oppidis.* Unde 2. *Paral. VIII. v.* 2. dicitur Hiromum Solomoni civitates dediſſe, i. e. reddidiſſe. Has autem civitates non intra fines Iſraëlitarum fuiſſe, jam demonſtravimus: idque ex eo quoque probat Auctor, quia Solomo demum eo deduxit Hebræorum colonias 2. *Paral. VIII. v.* 2.

4 *Hercules*] „ Tyndaræus erat verus Spartanorum rex, qui ab Hippocrate pulſus erat: *Pauſ. in Lac. pr.* adeoque regnum hic non alienatum, ſed vero regi reſtitutum eſt.

Amphipolis] „ De origine hujus civitatis *vide Diod. Sic. L.* 12. *p. m.* 305. *& Thucyd. L.* 4. *p. m.* 186. *Suidas voce Amphipolis.*

In dotem data Acamanti Theſei filio] „ Tzetzes nos docet, Acamantem paucis navibus appuliſſe ad Thraces Biſaltas: & cum Phyllis regis illius tractus filia eum deperiret, patrem eam deſpondiſſe, regno in dotem promiſſo, *ad Lycophron. v.* 495. Conf. *Bayle voce Acamas.* ubi alios hanc hiſtoriam de Demophoonte referre, ait. De fatis Acamantis vide *Bayle d. l.*

„ Cæterum ex datione in dotem non ſequitur, regna eſſe patrimonialia; ſed inde ſaltem infertur, in ejusmodi regnis fœminas quoque ſucceſſionis eſſe capaces. Non enim alienatio fit extra familiam, ſed imperia filiabus, earumque deſcendentibus conferuntur. Hac ratione Philippus II. Auſtriæ duci Alberto Belgicas provincias ſupremo jure in dotem dedit: neque tamen imperium hoc fuit patrimoniale. *Vid. Teſm. in not. b. §. lit. e.*

Syro civitates] „ Lidiam ſcil., & maritimas civitates. *Vid. Plut.* Hæc non tam erat alienatio, quam diviſio inter fratres.

Pro ſua quisque parte ſucceſſiſſe] „ Mutuo ſcilicet conſenſu. Quod plenius explicat *l.* 2. *c* 9. §. 10.

Aut etiam ipſi victoriæ jure id imperium ſibi quæſiviſſe] „ Alexander Magnus non ſibi, ſed Macedonibus regnum quæſivit. *vid. L.* 3. *c.* 8. Injuria ergo egerunt ſucceſſores, quod regna hæc absque Macedonum, regisque adhuc viventis conſenſu occuparent. Ex hoc exemplo, ubi omnia vi agebantur, jus inferri nequit.

Non eſt mirandum, ſi alienandi jus ſibi arrogarunt] „ Jure victoriæ ſuccedere non potuerunt, quia titulus belli, ſuperſtite rege legitimo Alexandri filio, omni jure carebat.

5 *Sic cum &c.*] Auctor hic, *& n. ſeq.* refert exempla regnorum, quæ teſtamento relicta ſunt: & exinde probat, regna quædam eſſe patrimonialia. At allegata exempla non probant, Regem ſua auctoritate alienaſſe; nam vel populus conſentit ſaltem tacite, vel alienatio pars foit adminiſtrationis, forte quod alienatio facta ſit ex utilitate publica, vel jure dotis regnum alii confertur: tunc enim jure ſucceſſionis in filiam, ejusque maritum tranſit.

Quod vero teſtamento aliquando alienata dicuntur regna, inde nullum jus in hæredem tranſit, quia teſtamenta non ſunt modus acquirendi naturalis. In regnis autem non niſi jus naturæ obtinet.

Attalus rex] „ Imo non bonorum, ſed imperii hæres factus eſt populus Romanus: uti ex allegatis Auctoris locis apparet. *Add. Liv. Epit. L.* 58. *Juſt. L.* 36. *c.* 4. *n.* 6. *Vellej.* 2. 4. 1. *Florus* 2. 20. *Oroſius* 5. 8. Cæterum in adeunda hac Attali hæreditate Romanos doli mali accuſat Mithridates apud *Salluſt. hiſt. l.* 4. *& Horat.* 2. *Od.* 18.

Nicomedes] „ Vide *Liv. epit.* 93.

6 *Narrat idem*] „ *L.* 42. *c.* 4. Alia exempla vide apud Jornand. *de regn. ſucceſſ. cap.* 55. ubi Archelaus Cappadociæ rex, & Pylemenes Paphlagoniæ rex populum Romanum hæredem ſcripſere. Herodem quoque teſtamento caviſſe de Judæorum regno, teſtis eſt Zonaras *Ann. I. Add. Juſt. L.* 39. *c.* 5. *Gell.* 6. 7. *Lactant.* 1. *c.* 20. *& Teſm. in not.* §. 12.

Polemo] „ Zenonis oratoris filius, qui ob virtutem regnum meruit. *Strab. l.* 12. *in f.*

Ad §. XIII.

1 *At in regnis, quæ populi voluntate delata ſunt*] „ Et quæ Auctor male regna uſufructuaria vocat. *Vid.* §. *præc. n.* 1, *& n.* 3.

Non eſſe præſumendum, eam fuiſſe populi voluntatem] Eadem ratio eſt in regnis patrimonialibus; nam hæc quoque regi non competunt, niſi ex delatione populi victoris. Alibi probavimus, victorem non plus juris acquirere in populum victum, ac ipſe populus habuit; at is non habuit niſi imperium,

 quod

quod in jure tuendo, non in alienando con-
ſiſtit. Certum igitur eſt, nec in regnis bello
quæſitis alienationem licitam eſſe, abſque
conſenſu populi devicti, ſaltem tacito.

Additio.

,, Supra demonſtravimus, populum per
,, ultimam victoriam ſubactum, non tantum
,, jura publica, adeoque & imperium amitte-
,, re: ſed omnia quoque jura privata. Victi
,, igitur tranſeunt in poteſtatem victoris, qui
,, jus vitæ, & necis etiam in ſingulos conſe-
,, quitur. Hinc jam conſtat, populum victo-
,, rem alienare hoc regnum poſſe. At regi,
,, qui jure populi vicit, facultas alienandi
,, nullo jure competit; ſed is voluntatem po-
,, puli ſequi, & ſi hic conſervari vult regoum,
,, illud tueri tenetur.

,, Atque hactenus, & intuitu regis, ve-
,, rum eſt, nullam eſſe differentiam inter
,, regnum populo per bellum quæſitum, ſeu
,, patrimoniale, & regnum uſufructuarium,
,, ſeu ex voluntate populi delatum; neutrum
,, enim invito populo alienari poteſt.

,, Cæterum ratio, cur regna a populo de-
,, lata alienari non poſſint, non ex præſum-
,, tione, ſeu conjectura voluntatis ſequitur,
,, ſed ex voluntate populi certa, & ſatis de-
,, clarata: quia nil niſi jus ſe regendi, &
,, jura civitatis tuendi, in regem tranſcripſit.
,, Non autem defendit jura civitatis, qui eam
,, alienat: & cum perſonæ, & familiæ fides,
,, & induſtria electa, eique jos tuendi civi-
,, tatem commiſſum ſit; perſona illa, vel
,, familia, in alium hoc officium invito po-
,, pulo transferte nequit. *Conf. Diſſ. Proœm.*
,, *XII.* §. 623. *ſeq.*

Quod Crantzius ut rem novam notat]
,, Hiſtoriam de Unguino in dubium vocat
,, *Hottom. L.* 1. *Illuſtr. q.* 1. Neque enim
,, fides ſemper adhibenda eſt huic Scriptori.

*Apud quos regna eo jure minime habeban-
tur*] ,, Scilicet, ot alienari regnum potue-
,, rit; nam regnum Germanorum, ſemper
,, fuiſſe electivum, probavit *B. Parens in*
,, *Jur. publ. c.* 6. §. 8. *ſeq.*

Quod Carolus Magnus] ,, Vid. *Eginh.*
,, *c.* 33.

Ludovicus pius] ,, Vid. *Monachum Agoliſ-*
,, *menſem p.* 268 *Regin chron. L.* 2. *ad ann.*
,, 876. & *B. Parent. jus publ. c.* 5. §. 21.

Alii etiam poſtea apud Vandalos] ,, Exem-
,, pla Gizerici, & Theodorici retulit *Auctor*
,, *in not ad* §. *prac. n.* 6.

*Id commendationis magis vim apud popu-
lum habebat*] ,, Adeoque valebat hæc diſpo-
,, ſitio in caſum, ſi populus conſenſiſſet.

Voluiſſe eum teſtamentum ſuum] ,, Unde
,, Carolus Magnus, & Ludovicus Pius, in
,, publico comitiorum conſeſſu, voluntatem
,, ſuam expoſuere: *Vid. B. Parent. jus publ.*
,, *c.* 4. §. 12. *ſeq. c.* 7. §. 13. 14. 17. &
,, 18. *Conſ. diſp. B. Parent. de tut. ill. Sect.*
,, 2. §. 5. *It. de juſt. regn. pag.* 7. Imo Caro-
,, lus M. præterea a Papa id confirmari vo-
,, luit. *Vid. Adelm. ad ann.* 806. *Beſſelius*
,, *ad cap.* 33. *Eginhardi de vit. Car. M.*

Paſchali Pontifici reddidiſſe, legitur]
,, Auctor ei, quod *n. prac.* aſſeruit (ſcil.
,, reges Germanos jus alienandi non habuiſſe,
,, indeqoe eorum diſpoſitionem vim ſaltem
,, commendandi habuiſſe) objicit exemplum
,, Ludovici Pii, qui Romam cum imperio in
,, Paſchalem Papam alienaſſe, fertur. Auctor
,, huic dubio reſpondet, Reges Francorum
,, a populo Romano imperium accepiſſe: in-
,, deque eos recte quoque eidem populo red-
,, dere potuiſſe. Grotius igitur non tantum
,, talem donationem factam eſſe, ſopponit;
,, ſed & Hottomannus quoque hanc hiſto-
,, riam de donatione Lodovici veriſſimam cre-
,, dit *in qu. ill. L.* 1. *c.* 2. *p.* 846.; &
,, hujus donationis duo exſtare inſtrumenta,
,, ait: alterum apud *Gratian. in cap. ego*
,, *Ludovicus* &*c. diſt.* 63.; alterum, quod
,, ex Vaticana Bibliotheca ſe promſiſſe, te-
,, ſtator *Raph. Volaterr. Geogr. l.* 3. Eoque
,, multo plura contineri, quam priori, ſcil
,, Ravennam, Ferrariam, Siciliam, Sardi-
,, niam, Corſicam &c. Atque hoc poſterio-
,, ri nititur curia pontificialis: & ejus au-
,, ctoritate regem Siciliæ vocat Eccleſiæ ſub-
,, ditum, Vaſallum, Ligium, *Clement.*
,, *paſt. de ſent.* & *repud.* Sed & Papa Fer-
,, rarienſem Ducatum hoc titulo ſibi adjudica-
,, vit: *Arniſa. de ſubject.* & *exemt. cler. c.* 6.
,, *n.* 10. *p.* 131. & *de jure Majeſt. L.* 1.
,, *c.* 5. *n* 6. & 7. Verum egregie, & ſo-
,, lide admodum rejicit hanc fabulam idem
,, Gronovius, allegans ſilentium omnium
,, Auctorum coævorum, Aimonii, Eginhar-
,, di, Anaſtaſii, Tegani, & incerti Aucto-
,, ris *de vit. Lud. I.* Neque verum eſſe, ait,
,, quod ex allegato capitulo affertur, quia
,, filius Ludovici fratri Lothario Romam,
,, & Italiam ceſſit. *Petav. rat. temp. L.* 8.
,, *c.* 10 Equidem Baronius eo impudentiæ
,, pervenit, ut aſſereret, Carolum M nul-
,, lum unquam jus in urbem Romam habuiſ-
,, ſe,

Digitized by Google

„ ſe; at id ſolide refutavit *B. Parens in jur. publ. c.* 6. §. 7. & *late ſeq.*

A Populo Romano acceptum] „ Sed nec „ hoc verum eſt, Francorum Reges a populo „ Romano imperium accepiſſe. Quomodo „ urbis hujus incolæ potuiſſent Carolo M. im- „ perium dare, cum a quatuor retro ſeculis „ integris, ipſi ne libertatem quidem, nedum „ ullam ſummi imperii particulam habuerint? „ Sane, regnum Italiæ, adeoque & urbem „ Romam, nec non imperium occidentis, „ jure victoriæ Carolum acquiſiviſſe, latiſſime „ probavit *B. Parens in jur. publ. cap.* 6. „ §. 1. *ſeq.* Quod magis illuſtrabimus infra „ *l.* 2. *c.* 9. §. 11.

Reddere eidem recte potuerint] „ Fabula „ de donatione Caroli M. dudum exploſa eſt: „ nec unquam titulus ille probari poterit.

It, qui primi ordinis Princeps erat] „ I. „ e. qui in ordine eccleſiaſtico præſidebat. „ *vide infra L.* 2. *c.* 9. §. 11. *n.* 2. Putat „ igitur Auctor, urbem Romam, dum Pa- „ ſchali reſtituta eſt, ipſi populo reſtitutam „ videri: utpote cum ille, tanquam Prin- „ ceps primi ordinis, populi quaſi perſonam „ ſuſtinuerit. At hoc verum non eſt; eo „ enim tempore ad Pontifices cura ſecularium „ nondum pertinuit: *vid. B. Par. Jur. publ.* „ *c.* 18. §. 6. *uſque ad* §. 16.

AD §. XIV.

QUOD *autem hucusque monuimus*] „ Nimirum *ſupra* §. 11. *n.* 1., ubi Auctor „ dixit, aliud eſſe de re quærere, aliud de „ modo habendi.

Ut non modo pleraque imperia non plene habeantur] Non enim a potentia agendi, „ ſed a cauſa poteſtas dijudicari debet.

Non plene] „ Ubi nimirum Princeps jure „ proprio quidem habet imperium; ſed cu- „ jus exercitium legibus reſtrictum eſt.

Habeantur plene] „ Ita ut licet jure pro- „ prio non teneant, tamen omnia pro lubi- „ tu facere poſſint, ceſſante quippe reſtri- „ ctione legis: ut in Dictatore ſupra vidimus.

Ut Marchionatus, & *comitatus facilius* &*c. teſtamento relinqui ſoleant*] „ Hoc non „ ex eo eſt, quod imperia talia non ſumma „ plene habeantur; ſed quod plane imperium „ hic non alienetur: utpote quod ſalvum „ manet ſummæ poteſtati, ſub qua Comita- „ tus, & Marchionatus ſitus eſt. Sed & ve- „ rum non eſt, comitatus &c. pleno jure ha- „ beri, & alienari poſſe; nam cum ple- „ rumque feuda ſint, non poſſunt ſine con- „ ſenſu domini alienari.

AD §. XV.

1 EST & *alterum hujus diſcriminis indicium*] Auctor inter effectus regni patrimonialis etiam ponit, quod Rex tutorem in illis conſtituere poſſit, ſecus, ac in regnis uſufructuariis. At nec hoc verum eſſe, jam demonſtrabimus. Nam 1. non dari regna patrimonialia, vidimus in præcedentibus; fruſtra ergo de tutela horum regnorum quæritur. 2. Nec tutela jure naturæ cognita eſt; etſi enim patri natura ſtimulum indiderit liberos tuendi: ceſſat tamen hic in extraneis, in cujus actiones pupillis nullum jus competit. Cum igitur 3. natura ſoli patri tutelam liberorum dederit, nullum aliud medium, eo contra intentionem naturæ præmortuo, ſupereſt, quam ut magiſtratus proſpiciat juris tuendi officio. At quia 4. hoc ſubſidium in ſumma poteſtate, quæ ſuperiorem non habet, ceſſat; incertum maxime eſt, cui interim adminiſtratio ſit concedenda, an matri, an populo, an agnatis? Equidem de matre certum eſt, eam ab adminiſtratione regni jure naturæ excludi; Nihil enim magis rationi naturali contrarium eſt, quam fæminas in terris, ubi ne ſuccedere quidem poſſunt, ad tutelare regimen admitti, & ubi filiæ ipſæ excluduntur a proprio jure, viduas extraneas admitti ad regimen juris alieni. Pro populo militat, quod regnum vacet quoad adminiſtrationem, adeoque videatur interim reverti ad populum. At mihi potior videtur cauſa agnatorum. Pro his enim facit, quod ſuperſtite familia regia nondum vacet regnum: neque ad populum redeat poteſtas ſemel in familiam translata, donec illa exſtincta non eſt. Si igitur proximus e familia habilis non eſt, vel in perpetuum, vel ad tempus; ſequentes ſuo ordine ſuccedunt, ſaltem durante impedimento.

Equidem 6. negari nequit, uſum gentium admodum variare. In Gallia olim ſemper agnatis proximis deferebatur tutela: poſtea defuncti regis conjuges ſibi eam arrogarunt. In Aſia Trypho a populo ſubſtitutus, ſe tutorem Syriæ regno geſſit *Juſt. l.* 36. *c.* 1. Arcadius in Imperio Romano Regem Perſarum filio ſuo tutorem dedit. *Procop. bell. perſ. L.* 1. In Macedoniæ regno, quod ex vo-

Digitized by Google

luntate populi delatum erat, Philippus fratris filii tutelam ſuſcepit. *Juſt. L.* 7. *c.* 6. Olympias Pyrrhi filia, amiſſo marito, & fratre, fuit tutrix regni. *Juſt. l.* 28. *c.* 1. & 3. Antigonus fuit tutor Philippi privigni. *Vid. Juſt. l.* 29. *c.* 1. *Liv. l.* 40. *c.* 54.

Additio.

,, De tutela ſummarum poteſtatum integra ,, exſtat diſputatio B Parentis, quæ inſcri- ,, bitur *de tutelis illuſtrium*; ubi poſtquam ſe- ,, ctione prima originem tutelæ explicavit, ,, & infantibus quoque imperium ex diſpoſi- ,, tione populi conferri poſſe, probavit, ita ,, pergit.

Hoc igitur caſu, quando delata eſt pupillis ſumma poteſtas a populo, vel ſuperiore, competit ipſis quidem jus ſuccedendi, quod cum ſemel iis, totique familiæ Principali quæſitum ſit, auferri non poteſt; adminiſtratio autem ipſa reipublicæ, quæ maturius quoddam judicium requirit, & eorum faſtigio competens educatio, aliis committenda erit. Cum enim publice interſit, privatorum infantes bene educari, bonaque eorum rite adminiſtrari: quanto magis publice intererit, ut exactior quædam cura illorum pupillorum habeatur, quibus maximorum regnorum, & ampliſſimarum provinciarum regimen, & gubernatio aliquando ipſo jure competet?

Quis vero interea temporis reipublicæ, & ipſius pupilli tutelam ſuſcipere debeat, tum jure naturali incertiſſimum eſt; quippe ſecundum quod, ſicuti in §. præced. *vidimus, ne quidem ſumma poteſtas infantibus competit: tum tot variæ ſententiæ, tamque varii actus, ut nihil ſupra eſſe poſſit. Alii enim, inter quos maximus Grotius* l. 1. c. 3. § 15., *diſtinguunt inter regna, quæ ſunt* patrimonialia, & non patrimonialia; & *in* illis *eorum tutelam eſſe aſſerunt, quos pater, aut propinqui elegerint: in* his, *quibus lex publica, ſeu ea deficiente, conſenſus populi eam mandaverit. Sed cum hæc ipſa diſtinctio, quod pace tanti viri dixerim, ſit penitus vitioſa, ac nullius momenti: & revera contradictorium ſit, regna eſſe in patrimonio; ex illo ſane fundamento hoc quoque decidi non poterit. Aſſerunt quidem, ut ſuam ſententiam firment, exempla regni Epirotarum, in quo, quippe conſenſu populi conſtituto, Aribæ pupillo publice tutores eſſe conſtitutos, ait* hiſt. l. 17. c. 3.; & *in ſimili Macedonum regno ab ejus proceribus Alexandro M. poſthumo apud* eundem l. 13. c. 2. *Sed quam vanum id ſit, vel inde apparet, quod in iisdem regnis aliud quoque, & contrarium obtinuerit. Nam idem Juſtinus teſtatur, tum de Macedoniæ,* l. 7. c. 5. l. 28. c. 3. & l. 29. c. 3., *tum de Epiri regno,* l. 28. c. 1., *proximos agnatos, & quos pater elegerat, vocatos eſſe ad tutelam: licet hæc regna, uti ipſi fatentur, & vocant, fuerint non patrimonialia; quemadmodum in Ægypto, (quanquam hoc regnum conſenſu populi ortum erat) Ptolemæus filio ſuo tutorem populum Romanum reliquit, apud* Val. Max. l. 6. c. 6. n. 1.; & *in ipſo imperio Romano, quod electivum ſemper fuit, Arcadius Imperatori Theodoſio filio ſuo Iſdigetem. Regem Perſarum tutorem fecit, apud* Procop. lib. 1. de bell. Perſ. *Sic etſi pro altero diſtinctionis membro, quod in regnis, quæ patrimonialia appellant, lex, vel populus tutorem conſtituat, adducant exempla Aſiæ minoris bello partæ, ubi Rex Eumenes Attalo filio fratrem ſuum tutorem dederit: & pater Hiero in Sicilia regnans itidem filio ſuo Hieronymo, quos voluerit, teſtamento aſſignaverit; ei tamen opponimus ex citato Juſtino,* l. 36. c. 5., *exemplum Tryphonis, qui licet Syriæ regnum per arma occupatum eſſet, tamen a populo conſtitutus eſt tutor Antiochi minoris.*

Neque mihi eorum ſententia admittenda videtur, qui totum hoc judicium ad arbitrium defuncti Regis deferunt, quaſi is ſuccedenti pupillo de tutore proſpicere poſſit, adeo ut hanc voluntatem ſequi teneatur ſuccedens, & populus eos ad gubernationem reipublicæ, & impuberis Regis tutelam admittere, quos defunctus rex ordinavit. Sed cum illius, qui ſuccedit, æque ſumma poteſtas ſit, ac ejus, qui ultimus reipublicæ clavum tenuit, abſurdum ſane eſſet, eum in ſucceſſorem, qui eandem poteſtatem, quam ipſe habet, jus, & facultatem ſtatuendi habere. Quid quod Rex non poſſit diſponere de jure ſuccedendi, atque adeo nec definire, in cujus poteſtate is eſſe debeat, qui ei ſuccedit; cum & poſt ejus mortem, qua omnia jura tolluntur, adeoque eo tempore, quo incipit cauſa ſucceſſionis, ac tutelæ, jam plane deſierit, & morte extinctum ſit omne judicium, imperium, poteſtas, & omne jus defuncti. Et quemadmodum viventis, ac regnantis nulla eſt hæreditas, aut ſucceſſio, l. de Hær. vend. l. 32. pr. de Adqu. hær. &c. *ita nec eo vivente, de hæreditate judicium, vel quæſtio moveri, ſed tantum poſt mortem poteſt.* l. 94. eod. l. 2. §. 2. vulg. ſubſt. arg. l. 83. §. 5. verſ. & caſtum de V. O. *Certumque omnino eſt, cum ſucceſſoris pote-*

Digitized by Google

ſtas ſumma ſit, nullius eum imperium, judiciumque, nec quenquam ſuperiorem, niſi Deum, armorumque eventum agnoſcere teneri. Sæpius quidem gentes videntur ſecutæ judicium defunctorum regum, & eos, quos hi commendarant, in ſucceſſione, vel tutela regnorum reliquis prætuliſſe; verum id fecere non ex neceſſitate juris, & quod obligari ſe eo ſenſiſſent: ſed ultro, & judicii vel veneratione, vel utilitate. Itaque ea judicia defunctorum regum, non diſpoſitionis vim habent, ſed commendationis. Unde Philippus cum exſtinctis liberis ſibi ſucceſſorem vellet Antigonum, dicitur circumiviſſe Macedoniæ urbes, & commendaſſe eum Principibus, Liv. Lib. 40. c. 56. *De ultima voluntate Caroli Sapientis Regis Galliæ, qua filio patruum, atque avunculum tutores, Ducem vero Andium Rectorem Galliæ fecerat, Proceres in conventu judicarunt: & probarunt quidem ultro judicium Regis, ſed cum aliqua tamen mutatione, & temperamento*, P. Æmil. de reb. geſt. Franc. in Carol. V. in fin.; *atque ideo expreſſe tradit idem Auctor:* quod Dux Andium Rector Franciæ, Borbonius, Audaxque tutores Regis, teſtamento Caroli Quinti, & judicio Procerum habiti fuerint. P. Æmil. d. l. in Carolo VI. *At cum in conventu Caſtiliæ produceretur teſtamentum Johannis Regis defuncti, quo Henrico ſucceſſori tutores conſtituiſſet; offenſos eo animo fuiſſe, ac ſui judicii crediſiſſe, an vellent id ratum eſſe, nec ne (quemadmodum re ipſa quoque irritum id declaratum fuit), auctor eſt* Mariana L. 18. de reb. Hiſp. c. 15. *Uti & illuſtriſſimum exemplum in Martino Arragoniæ Rege, apud eundem* Marianam l. 19. c. 19. in f. & c. 21. *habetur: ad quem, cum jam morti proximus eſſet, & turbæ propter ſucceſſionem metuerentur, populus Arragoniæ miſit, qui ipſum rogarent, quem ſibi ſucceſſorem optaret. Et hic prudentiſſimus Rex optime perſpiciens, nullam aliam, niſi commendandi vim ſibi competere, ſententiam ſuam quidem tulit; ſed quam parva ſibi hac in re jubendi auctoritas ſit, ſatis innuit, dum ut* Mariana d. l. 19. c. 20 in f. *refert, dixit*: Hoc conſilium noſtrum, utinam tam felix, quam reipublicæ, & vobis omnibus ſalutare eſſet. *Eventus ipſe quoque docuit, nullius momenti defuncti regis judicium fuiſſe, dum eo non obſtante nihilominus acerrime inter varios Regni procos de ſuccedendi jure dimicatum eſt; donec tandem hac lis novis ad id electis arbitris decideretur. Vane igitur in ſucceſſione Portugalliæ Thuanus inculpat Henricum Senem, quod ſe minis Philippi Regis deterreri paſſus ſit, quo minus decideret: cum in ipſius poteſtate neutiquam eſſet, de hoc judicare.*

Sunt & exempla regnorum, ubi matres viduæ tutelam non modo in perſonas pupillorum, (quod non abhorret a ratione naturali,) ſed & in regna ipſa, Principatusque filiorum ſuorum impuberum ſuſcepere. Nam non tantum in Gallia les Reines meres *nomine filiorum imperium Galliæ uſurparunt; ſed jam olim hoc nomine Semiramis, filio ſuo Ninya impubere, Regnum tenuit:* Diod. Sic. lib. 2. c. 7. *Tamyris Maſſagetarum Regina mortuo viro faſces capeſſivit, ſuperſtite filio adoleſcentulo, quem Spargapiſen vocat* Herodot. in Clio §. 38.; *& Zenobiam Palmyrenorum Reginam imperium nomine filii (ſive Balbatus is fuerit, ſive alius, qua in re collidunt* Treb. Pollio de 30. Tyrannis. cap. 14., & Vopiſcus in Aurel. c. 38.) *geſſiſſe, idem* Vopiſcus *refert. Verum hi caſus, & mores plane ſingulariſſimi ſunt, atque a rationibus juris gentium alieni: eaque imperia conſecutæ fœminæ iſtæ videntur, vel vi, ac fraudibus, uti de Semiramide varie traditur*, Ælian. var. hiſt. l. 7. c. 1. Juſt. l. 1. c. 2.; *vel ſpeciali conſenſu populi, qui admiratione inuſitatæ, & ſingulariſſimæ fœminarum harum virtutis, muliebre tulit imperium: quod ſenſim in morem apud plures orientis populos abiit. Jure Gentium vero ſecus eſſe, vel inde apparet: quod gubernatio, & defenſio reipublicæ natura viris, non fœminis competat; & fœminæ imperium ne quidem in familia privata, nedum in civitate ab eadem natura habeant. Et cum ne quidem propriæ filiæ ex familia, cui delatum eſt imperium, natæ ſuccedant jure gentium in Principatu; nedum viduæ, quæ ex aliena familia per nuptias adſcitæ ſunt, in Principatus tutela. Facilior enim eſt admiſſio ad ſucceſſionem Principatus, quam ad ejus tutelam: Siquidem illius pupillus quoque, & infans capaces eſſe poſſunt: tutelæ nunquam. Quod autem in Gallia Reginæ viduæ nuper imperium geſſere cum primario aliquo Miniſtro Status; id recentioris exempli, & adverſus veterem morem factum eſt. Olim enim ſemper fere agnatus proximus Franciæ procurationem, Rege impubere, obiit: uti Clotharii II. tutelam Guntrannus patruus*, P Æmil. in Clot. II. Maſſon Annal. lib. 1.; *Johannis, Philippus Longus poſtea Rex*, Maſſon lib. 3. in Philip. Long.; *Caroli VI. cum impuberis, tum poſtea phrenetici, Dux Andium,*

dium: quo fatis erepto frater, & patruus Regis, de hoc jure internecinis inter ſe odiis, & funeſtis regni cladibus utrinque certarent, ut prolixe refert Serran. Hiſt. de Franc. dans la vie de Charles VI. *Ut adeo contentio omnis fuerit inter ſolos Principes ſanguinis. Prima Catharina de Medices id artibus ſuis egit, ut filio ſuo Franciſco II. jam 16. annis majore, & actu regnante, rerum ipſa potiretur*, Serran. d. l. in vita Franciſci II.; *magisque eo mortuo poteſtatem, quam ſemel occupaverat, Guiſiorum regiæ auctoritatis uſurpatorum factione, & opibus adjuta, altero filio vix XI. annorum puero firmaret; ſed obnitente acriter Navarro primario ſanguinis Principe, cum quo & tranſigere coacta fuit, ut Prorex ille diceretur, neque ſine ejus conſenſu quicquam fieret: & tamen verita eſt, ne compoſitam ſemel de regni adminiſtratione controverſiam renovaret, uti loquitur* Thuan. lib. 27. ante fin. *Altera illa, Maria de Medices, paribus artibus, idem molita eſt ope primum paucorum miniſtrorum, qui ſibi ipſis ita continuare imperia volebant, ut refert* Gramond. Hiſt. Gall. l. 1. pag. m. 4., *& ita pergit:* Sperabant fore, ut fœminam regerent magis, quam a fœmina regerentur; hinc ſeditiones, & bella fore; hinc illis rei privatæ augmentum, quod præcipue amant. Ex voto res utrisque ceſſit; Contius Princeps ſanguinis ſilet per metum, aut negligentiam: jurique renunciat, ſi quod habuit. Sic in Regni adminiſtrationem clam vocata Regina, palam confirmatur. *Poſtmodum vero ut ex tutrice hoſtis, ex matre extorris, & ærumnoſa fuerit facta, recenſet idem* Gram. l. 2. & 3., *& compendio* Priol. d. l. 1. p. m. 11. *Noviſſime quoque Ludovic. XIII. viduæ, ex illius judicio, delata a Principibus ipſis, & Senatu tutela eſt.* Priol. d. l. 1. p. m. 23. *Patet itaque, non juris præſidio cœpiſſe has fœminas tutelam, ſed artibus, potentia, tranſactione, conſenſu, pietatis ſpecie &c.; nec tamen ceſſaſſe unquam contentiones cum Principibus ſanguinis. Exemplum Galliæ ſecuta eſt Ludovici XIII. ſoror, Carolo Emanueli Sabaudo nupta, & teſtamento ejus tutrix deſtinata; verum eam rem atroci, & exitiali bello cauſam dediſſe, ait* Brachel. hiſt. lib. 5. ad annum 1673. *Denique in Sueciæ regno noviſſime vidua in partem gubernationis venit, cum tamen præcipua auctoritas eſſet penes ſtatus, & Proceres.*

Cæterum hæc hactenus omnia de tutela regni diſputavimus. In perſonam vero pupilli, quin tutela, & educatio, matri ſuperſtiti naturali ratione competat, nullum dubium. Quid ergo recipimus de tutela regni? Dicendum utique, rem eam a natura directo definitam non eſſe: idque vel inde apparere, quia & tutela omnis, quæ poſt mortem parentum datur jure civili, quo ſummi Principes non obligantur, & ipſæ pupillorum ſucceſſiones in regna, diſpoſitionibus hominum, neutrum autem jure naturali conſtitutæ ſunt; uti hoc ſupra oſtenſum eſt. Ut adeo mirandum non ſit, negotium hoc, quod totum dependet a legibus, & diſpoſitionibus hominum, jure naturali plene definitum: & in caſum, quo tutela naturalis parentum deficit, aliter, quam legum officio, proſpectum non eſſe. Intereſt igitur & pacis, & reipublicæ quam maxime, ut legibus regnorum, & principatuum accurate, vel in ipſa conſtitutione regni, vel communi Regis, & agnatorum placito, ſtatutoque, ac Procerum quoque conſenſu id decidatur.

Si vero lege, vel moribus regni id definitum nondum fuerit, & partes de tutela contendant; non poterit utique quisquam plus rationis, & juris ad tutelam regni afferre, quam proximus agnatus. Nam neque mater, cum defenſio regni non ſit fœmineum officium, neque populus jus potius allegare poteſt; cum is omne ſuum jus ad familiam regiam tranſtulerit, adeoque ea ſuperſtite gubernatio reipublicæ ei competere nequeat: nedum extraneus, cum nulla ratio reddi poſſit, cur extraneus, qui nihil juris in regnum habet, præferri debeat ei, qui proximam ſuccedendi ſpem habet, atque adeo ſuum, ſuæque familiæ fere negotium gerit. Eſtque ejus exemplum præclariſſimum in Spartano illo legislatore Lycurgo, qui Charilli filii fratris ſui Polybitæ tutelam, usque dum ad adultam æternam perveniſſet, adminiſtravit, & poſtea, cum pubes factus eſſet, reſtituit, Juſt. hiſt. l. 3. c. 2. *Talium exemplorum plena ætatum omnium memoria eſt; atque adeo recte dixit* Bodinus l. 6. de Repub. c. 4. p. m. 1039. *Majores noſtri ut puero Principi, ac regno caverent, procurationem quidem regni proximis agnatis liberorum vero educationem matri permiſerunt.*

Officium tutoris regni idem eſt, ac Regis; utrumque in tuendo legitimo jure regni, ac civium, & poteſtate agendi ea omnia, quæ ad feliciorem iſtius juris executionem pertinent, conſiſtit. Unde certum quoque eſt, apud eum eſſe arbitrium belli, & pacis: uti vel hoc ſeculo ſatis apparuit exemplis Galliæ, & Sueciæ, in impubere horum Regum ætate. Nec minus

conſtat,

Digitized by Google

conſtat , teneri tutorem ad ea , ad quæ a natura obligatur adminiſtrator alienæ rei : puta , ut non tantum ex fide gerat , ſed & ut geſtæ rationem pupillo adulto reddat , & reliqua præſtet. Sicubi ergo ea non exigatur , id fieri manifeſtum eſt , quia adultus , vel indulgentia ſua , vel veneratione tutoris id remiſerit : aut alias id ita in regno jure conſtitutum ſit. Nam & ita conſtitui tutores regum ſolent , ut interim ſolo cognomine a Regibus differant : uti de Antigono Philippi tutore loquitur Liv. lib. 30. c. 54 ; *& hodieque exempla ſunt in* Gallia , *ut tutores interim dominorum inſtar habeantur , nec rationes perceptorum reddere teneantur.*

Cæterum id quæri poteſt , num tutela regni ita hominum facto conſtituta , legibus civilibus obnoxia ſit ; cum pupillus , cujus tutela geritur , iis ſolutus ſit ? Equidem multum intereſt inter jus illud , quod conſtituitur inter pupillum , & ſubjectos ipſius , vel alios. Prius , quod inter tutorem , pupillumque ejus intercedit , jure civili definiendum , & ex eo tutela gerenda eſt , cum tutores iſti ſummam poteſtatem non habeant , ſed adminiſtrent , eique ſubjecti ſint ; omnes autem ſubjectorum actus obnoxii indubie ſunt legibus civilibus : niſi moribus , aut legibus regni remiſſum quid fuerit , uti cautio eſt &c. Inventaria vero confici ideo plerumque neceſſe non eſt , quia in regni camera , archivisque , ea publica auctoritate confecta , deſignataque habentur. At alterum jus illud , quod vertitur inter pupillum , & cives , alioſve , & a tutore nomine pupilli exercetur , ex ſolo jure naturæ cenſetur : uti ſi teſtamento minus ſolemni aliquid pupillo relictum ſit : vel fœderum , aut belli denuntiandi negotium , ſimilisque cauſa agitetur ; & in omni denique jure pupilli , quippe qui re vera jus majeſtatis , ſummæque poteſtatis habet , etſi ab alio adminiſtratum. Pupillus itaque , & ipſius nomine tutor , jure gentium utuntur , & obligantur : & adverſus pupillum ipſum tutor , jure civili.

Vidimus hactenus , cui jure naturæ tutela competat , & in quo conſiſtat ; ſequitur jam , quando illa eodem jure finiatur ? Quod tanto difficilius eſt definitu , quia vix ulla alia in re adeo diverſa variarum gentium ſtatuta inveniuntur. Alii enim terminum hunc usque ad tertium pubertatis annum ; alii uſque ad nuptias , ſeu donec cœlibes eſſent , extendebant ; alii , donec publice inter viros adſcriberentur : de quorum varietate ex Solonis , Pittaci , Charondæque Legibus ortæ , vide Dion. Halic. l. 2. c. 27. *Sic apud Hebræos finis tutelæ ſtatutus erat annus XXIII : apud alios , uti Romanos , XXV. Nos vero in tanta legum humanarum diſcrepantia , dicimus , eo usque jure naturæ tutelam durare , usque dum pupillus ad maturitatem pervenerit , ut ſe ipſum exhibere poſſit. Terminum vero hunc incipere a pubertate , cum incipit poteſtas generandi , obſcurum non eſt. Cum enim , ut ſupra hoc deduximus , finis ſummi rerum Creatoris , qui facultatem generandi hominibus conceſſit , fuerit propagatio ſpecierum , & humani generis , quæ fieri ſine educatione prolis nequit ; ſequitur , eam ætatem , quæ habilis eſt ad generandum , & naturaliter habilem eſſe ad educandam prolem : & ſic per conſequens quoque ad gubernandas res alterius ; cum educatio partus nihil aliud ſit , quam ejusmodi gubernatio. Neque alius terminus a natura definitus oſtendi poteſt ; prout & lege civili idem , qui naturali , terminus pubertatis definitus eſt : & ſolo prætorio jure puberum ætati curator præficitur. Eſt igitur mere civile , quod jure veteri Romano conſtitutum erat , ut hoc jus in liberos perpetuum eſſet , niſi ultro pater ſe eo abdicaſſet , dum emancipaſſet ; Jure enim gentium educatio , ſeu tutela conſtituta eſt propter defectum ætatis , ſeu quia impuberes ipſi rebus ſuis praeſſe nequeunt : qui quidem defectus ſi ceſſat , & ipſum illud jus ceſſabit , ſecundum communem ſcholarum regulam.*

Duo tamen hæc prudentiſſime JCti Romani , & Prætores addiderunt : 1. ut maturitas , & pubertas certo quaſi temporis momento definiretur , cum nullus adeo certus terminus jure naturæ eſſet , & tamen hoc utiliſſimum , quin neceſſarium erat , tum ad contractus , negotiorumque vim æſtimandam ; tum propter plurimas alias cauſas , quas definire , & in quibus jure naturæ ſecuri eſſe alias non poſſumus. 2. Prudenter hoc quoque additum , ne patria poteſtas , & ſic etiam jus educationis pubertate finiretur , ſed uſque ad annum XXV. duraret : adeo ut ante eum pupillus plene negotia ſua adminiſtrare non poſſit. Quod itidem perquam neceſſarium erat in tanta difficultate , qua nunc , occupato jam , impletoque hominibus orbe , illi ſe , ſuamque familiam exhibent , & ſuſtentant ; cum in primævo naturæ ſtatu , quo jus fuit occupandi promiſcue ad indigentiam neceſſaria , facile ſuffeciſſet pubertas.

Terminus igitur tutelæ cum jure naturali

æque, ac civili ſit pubertas; ſequitur, regem puberem factum poſſe, ſi velit, procurationem regni ſui ſuſcipere: neque invitum teneri ſubeſſe porro tutelæ, ac tutoribus, niſi alia lex, vel mos regni ſit. Ita Philippus Rex Macedoniæ, cujus tutor Antigonus fuerat, regni habenas cepit 14. annos natus Juſtin. l. 29. c. 1. *Franciſcus II. Rex Galliæ etſi 15. annorum eſſet, non tamen tutores habuit,* P. Æmil. in ejus vita; *& licet ambitio matris Catharinæ de Medices, & Guiſiorum factio traheret ad ſe vim imperii, non tamen tutelæ jus, ſeu nomen uſurparunt: ſed potentia, gratia, auctoritate, ac opibus prævalentes, dominatum facto ipſo, & Rege, qui tardiore ingenio eſſe dicebatur, indulgente, exercuerunt; idque agnovit Regis affinis Philippus II. Rex Hiſpaniæ, qui literis ad Regem datis promittebat, ſe eum contra uſurpatores defenſurum, &* à être tuteur & protecteur de lui, de ſon Royaume, de ſes affaires, contre ceux, qui voudroient changer le gouvernement de l'Etat: comme ſi le Roy n'étoit capable de l'adminiſtrer. Serran. ſous l'an 1559. *De Ludovico XIII. diſerte* Gramondus lib. 1. pag. 52. *ita refert*: Sub finem Autumni Rex adultus imperii habenas, more Majorum, anno ætatis XIV. capeſſit, majorque de more Parlamenti placito pronunciatur rebus adminiſtrandis. *Equidem Rege permittente, & concedente, vel ſi ea lex regni ſit, tutores procurationem regni extendere ad maturiorem ætatem poſſunt: uti Rex Galliæ hodiernus 7. Sept. 1661. ingreſſus annum 24. tum eam de manu matris accepit.* Priol. hiſt. l. 6. p. 343. *Et ſereniſſimus Carolus XI. Rex Sueciæ 17. annos natus anno 1672. in ſolenni regni conventu imperii clavum, atque inſignia cepit. Quinimo plerique Reges jam dum egreſſi ſunt pubertatis naturalis annos, antequam ad regni adminiſtrationem admittantur: ſicuti hoc quoque in Electoribus, & Principibus imperii noſtri in A. B. conſtitutionum legibus.* Huc uſque B. Parens.

,, Nos in præcedentibus demonſtravimus 1.
,, dari omnino regna patrimonialia, de qui-
,, bus populus victor (non Rex) pro lubitu
,, diſponere, ea alienare, & tutores quo-
,, que in iis conſtituere poteſt. 2. Alibi pro-
,, bavimus, tutelam jure naturæ agnatis, eiſ-
,, que deficientibus civitati incumbere; *Vid.*
,, *Diſſ. Proœm. XII.* Hæc tutela 3. etiam
,, ad regna ex voluntate populi delata exten-
,, ditur. Cum enim officium tutoris ſit, om-
,, nia jura pupilli tueri; multo magis jus im-
,, perii, quod pupilli competit, defendere te-
,, netur. 4. Quando finiatur tutela, natura
,, definitum non eſt. Alii enim citius, alii
,, tardius rationis uſum, & adminiſtrandi fa-
,, cultatem nanciſcuntur. Hinc legibus regno-
,, rum certum tempus definiri ſolet.

Dum rex ætate, aut morbo] ,, Imo ſi mor-
,, bo impeditur, non locus eſt tutelæ proprie
,, ſic dictæ; ſed tunc dependet ab arbitrio
,, principis, cui interim curam reipublicæ
,, committere velit: eodem modo, ut id rege
,, abſente fieri ſolet.

Quæ non ſunt patrimonialia] ,, I. e. quæ
,, non jure belli ſunt quæſita, ſed populi vo-
,, luntate deferuntur. *vid.* §. 13.

Quibus lex publica] ,, Talis lex publica eſt
,, in Scotia a Kennetbo III. lata, *ut rege im-*
,, *pubere tutor, qui pro rege eſſet, interea*
,, ELIGERETUR VIR *prudentia, &*
,, *opibus inſignis, qui ad XIV. uſque annum*
,, *regis nomine rem adminiſtraret. Buchan.*
,, *hiſt. Scot. L. 6. p. 191. & L. 12. p. 406.*

,, In Germania certi vicarii lege ſtatuti ſunt,
,, qui rege vel abſente, vel minore, tutelam
,, regni ſuſcipiunt. *Vid. B. Parens jus publ.*
,, *c. 16. per tot.*

Conſenſus populi eam mandat] ,, Populus
,, omne jus ſuum in familiam tranſtulit: a-
,, deoque nec jus, nec adminiſtratio populi
,, eſſe poteſt, quamdiu idoneus e familia ſu-
,, pereſt. Econtrario omnes e familia jus ha-
,, bent ad regnum, ejusque adminiſtratio-
,, nem obtinendam, ſi proximiores non ex-
,, iſtunt. Non exiſtunt autem ſi inhabiles
,, ſunt, ſive in perpetuum, ſive ad tempus.
,, Sed & alibi probavimus, familiæ incumbe-
,, re officium tuendi jura membrorum fa-
,, miliæ, quæ ſe ipſos tueri non poſſunt.

,, Matres ſibi tutelam ſæpius arrogaſſe, Gal-
,, liæ exemplo probavimus. Sed & de matre
,, Jacobi II. *Buchananus rerum Scot.* 12. *pr.*
,, *ait: Regina tutelam Regis penes ſe æquum*
,, *eſſe exiſtimabat; contra, pars altera, ex*
,, *univerſis ad eam curam eligendum maxime*
,, *idoneum: alteris maternum nomen, &*
,, *propinquitatem: alteris vetuſtam legem per-*
,, *petua conſuetudine obſervatam, jactantibus.*
,, Sed vi, vel dolo, vel pactis eas tutelas
,, obtinuiſſe, ſupra demonſtratum eſt.

In regnis patrimonialibus eorum, quos pater, vel propinqui elegerint] ,, Imo *pater*
,, eligere tutorem nequit; quia tutela demum
,, incipit poſt mortem, ubi facultas diſpo-
,, nendi patris ceſſat. *Agnatus* autem non
,, eligit tutorem, ſed ipſe eſt tutor naturæ.
,, Re-

Digitized by Google

„ Regna enim patrimonialia ſunt pars regni
„ vincentis : adeoque qui tutor eſt hujus re-
„ gni (uti eſt agnatus), is quoque tutor eſt
„ regni devicti; niſi populus victor aliter diſ-
„ poſuerit. Eadem igitur tutelæ ratio eſt
„ in regnis patrimonialibus , ac in regnis
„ ex voluntate populi quæſitis.

Publice tutores conſtitutos] „ Vid. *Juſt. L.*
„ 17. *c.* 3. At in eodem regno pater quoque
„ vocavit tutores. *Vid. Juſt. L.* 28. *c.* 1.

*Et a proceribus Macedonum Alexandri M.
poſthumo*] „ *Juſt. L.* 13. *c,* 2. At in hoc
„ quoque regno proximi agnati fuere tutores.
„ *Juſt. L.* 7. *c.* 5. *L.* 28. *c.* 3. & *L.* 29.
„ *c.* 3.

At in Aſia minore bello parta] „ Attalus
„ enim bello quæſivit regnum. *Liv. L.* 33. *c.* 5.
„ At nihilominus plurima regnorum Aſiæ ex-
„ ſtant exempla , ubi populus tutorem dedit,
„ quod contigit mortuo Antiocho rege. *Juſt.*
„ *L.* 34. *c.* 3. Sic Tryphon , licet Syriæ re-
„ gnum per arma occupatum eſſet , tamen
„ a populo conſtitutus eſt tutor Antiochi
„ minoris. *Juſt. L.* 36. *c.* 1.

Sic filio Hieronymo] „ At regnum Siciliæ
„ non armis erat quæſitum , ſed a populo de-
„ latum Hieroni. *Juſt. L.* 23. *c.* 4.

2 *Sive vero rex ſimul ſit privato jure fundo-
rum dominus &c. hoc imperio extrinſecum
eſt , nec ad ejus naturam pertinet*] „ Senſus
„ eſt quod ex eo , quod rex ſit dominus fun-
„ dorum privatus , non præciſe ſequatur ,
„ imperium eſſe patrimoniale , quia etiam in
„ regnis ex voluntate quæſitis Rex privato
„ jure fundorum dominus eſſe poteſt. Aliud
„ ergo eſt imperium habere , aliud dominium
„ privatum : & ſubſiſtit imperium , etſi do-
„ minium ad alios pertineat ; adeoque hacte-
„ nus dominium extrinſecum eſt imperio ,
„ nec ad ejus naturam pertinet.

Ut Rex Ægypti] „ Pharao emtionis titulo
„ omnes Ægypti terras jure proprio acquiſiviſ-
„ ſe dicitur *Gen. XLVII* : unde tanquam do-
„ minus terræ quintam partem frugum ſibi
„ vindicabat , quatuor partes cultoribus re-
„ linquebat. *d. Gen. XLVII. v.* 23. & 24.
„ At inde non ſequi regnum fuiſſe in patrimo-
„ nio , late demonſtratum eſt ſupra §. 12. *pr.*

Et Indorum Reges] „ Ita enim rem refert
„ Diodorus Siculus *L.* 2. *c.* 10. *Dant regi*
„ (*omnis enim India ſubdita eſt regibus* ,)
„ *tributum ; nulli privato licet agros poſſidere :*
„ *præter tributum & quartam quoque fru-*
„ *ctuum partem regibus impendunt &c.* &
„ Strabo L. 15. c. 7. ait : *eſt vero regio tota*
„ *Regis ; ſed quam illi mercedis nomine quar-*
„ *tis fructuum colit.* Sed & hodie eundem
„ Indiæ ſtatum eſſe , tradit *Bernier dans*
„ *ſon voyage au Mogol.*

Quare nec imperii ſpeciem aliam] „ Sic
„ enim hodieque Reges Europæ bona propria
„ comparare ſolent ; neque tamen forma im-
„ perii ratione illorum bonorum mutatur :
„ terræ ad privatum eorum dominium perti-
„ nent , & in illis privatorum jure utuntur;
„ at jus imperii in illam terram , quod toti
„ reipublicæ competit , ſalvum manet.

Neque alium habendi modum] „ Nam jure
„ dominii terras illas pro lubitu alienare po-
„ teſt (quia dominus eſt) ; at imperium ſi-
„ mul transferre non poteſt ; ejus enim non
„ eſt dominus , ſed hoc populo competit in-
„ tra fines territorii : ut proinde talis Rex ,
„ qui privato jure fundorum dominus eſt ,
„ non pleniorem habeat poteſtatem agendi
„ intuitu imperii.

AD §. XVI.

NON *deſinere ſummum eſſe imperium ,* 1
*etiamſi is , qui imperaturus eſt , promittat
aliqua ſubditis &c.*] Supra ad §. 7. notare
cœpimus , obligationem parendi oriri *vel* ex
lege , & imperio ſuperioris , *vel* ex propria ,
& libera conventione. Illa ſola ſubjectionem
infert , non hæc : atque ad hanc ultimam
pertinet ea obligatio , qua ſumma poteſtas
parere debet legibus fundamentalibus regni.
Populus enim ſub iis legibus tranſtulit ſum-
mam poteſtatem : Princeps ſub iiſdem legi-
bus acceptavit ; prout igitur quisque de jure
ſuo diſponit , ita jus eſt.

Dixi , hanc obligationem non inferre ali-
quam ſubjectionem , quia ea non oritur ex
juſſu ſuperioris , ſed ex conventione inter
pares : & Rex tenetur ex proprio arbitrio ,
non tanquam inferior , ſed tanquam par ;
quia utraque pars æquali jure potuit ita con-
trahere. Atque hinc eſt , quod Rex , ſi
cum ſubdito contrahit , ei obligetur , non ex
ſubjectionis jure , ſed ex conſenſu ; neque
enim in hoc negotio alter altero ſuperior eſt ,
ſed utriusque conditio par eſt , & æqualis :
uterque de re ſua diſponit , cujus uterque
æquali jure dominus eſt.

Princeps igitur , qui aliquid promittit
ſubditis ſuis , non derogat ſuæ poteſtati :
non magis , quam paterfamilias , qui dome-
ſticis ſuis aliquid promittit. Atque hinc eſt ,

Digitized by Google

quod reſtringi quam maxime exercitium ſummæ poteſtatis poſſit, ſalvo cæterum majeſtatis jure. Neque tunc mixta dici poteſt majeſtas, quia ea non reſtriugitur concurſu alienæ poteſtatis, ſed per conventionis leges: adeoque ex conſenſu. *Conf. jus publ. noſtrum c.* 21. §. 6. & 7.

Promittit aliqua ſubditis, aut Deo] ,, Princeps, qui populo aliquid promittit ſub ,, juramenti fide, nihil Deo proprie promittit, ,, ſed eum teſtem ſaltem, & vindicem ,, adhibet.

Etiam talia, quæ ad imperii rationem pertineant] Forte quod bellum inchoare, collectas indicere &c. ſine conſenſu reipublicæ nolit. Idque in Germania Imperator Statibus Imperii promittit. *Vid. B. Parent. jus publ. c.* 14. §. 9. *c.* 23. §. 44.

Nec jam de obſervatione juris naturalis] ,, Hujus enim intuitu omnes Reges Deo ſubditi ſunt: & iis legibus tanquam a ſuperiore latis obligantur.

Et divini] ,, Quatenus ſcil. id revelatum ,, eſt. *L.* 1. *c.* 1. §. 15. *n.* 1. At ibidem de- ,, monſtravimus, tale jus divinum voluntarium univerſale non exiſtere.

Adde gentium] ,, Scil. voluntarium *L.* 1. ,, *c.* 1. §. 14. At nec tale jus dari, alibi ,, demonſtravimus. *Vid. Diſſert. Proœm.*

Ad quam Reges omnes tenentur, etiam ſi nihil promiſerint] Verum eſt, Reges ad ea obligari, quæ *jus naturæ* præcipit; at non ad ea, quæ Auctor *jure divino univerſali*, vel *jure gentium* præcipi putat: quia talia præcepta univerſalia non exiſtere, alibi jam probavimus.

Sed de regulis, ad quas ſine promiſſo non obligantur] ,, Et quæ ſub translatione gene- ,, rali imperii continerentur; niſi in ſpecie excepta, & reſervata eſſent.

Non eo deſinet in ſua familia jus ſummum] ,, Quia obligatur non ex voluntate ſuperioris, ,, nec ex concurſu alicujus poteſtatis: ſed ,, ex conſenſu.

Eo quod aliquid uxori promiſerit] Nam id pariter non fit vi imperii, ſed vi pacti: neque uxori obligatur tanquam ſuperiori, ſed pari.

2 *Arctius quodammodo fieri imperium, ſive obligatio dumtaxat cadat in exercitium actus*] Immo, tunc non anguſtius fit imperium quoad jus ipſum. Id ſummum omnino eſt, ſed ſaltem exercitium ejus reſtringitur; idque non ex lege ſuperioris, ſed mutuo conſenſu.

In ipſam facultatem] Per eam Auctor intelligit jus ipſum imperii, *Conf. l.* 1. *c.* 1. §. 5. & 7. At nec hoc modo anguſtius fit imperium; quia facultas Principis non reſtringitur concurſu alterius poteſtatis, ſed ex proprio arbitrio.

Priori ſpecie] Si obligatio cadit in exercitium actus.

Actus contra promiſſum factus erit injuſtus] Jus enim ex Regis promiſſo quæſitum eſt populo; quod ſi contra illud promiſſum aliquid agit, jus populo quæſitum aufert, indeque peccat contra juris regulas: adeoque injuria agit.

Vera promiſſio jus dat ei, cui promittitur] ,, Jus dat non tanquam ſuperiori, ſed ,, ex conſenſu utriusque partis. Quomodo ,, vero, & quousque Rex ad implementum ,, promiſſi adigi poſſit, alibi videbimus. ,, *vid. L.* 1. *c.* 4. & *L.* 2. *c.* 14.

Altera autem ſpecie] ,, Si ſcil. obligatio ,, cadat in ipſam facultatem, i. e. minuat ,, ipſum jus imperii. At dictum jam eſt, ,, nunquam minui jus imperii per hujuſmodi ,, pacta, quibus agendi facultas reſtringitur.

Erit etiam nullus facultatis defectu] ,, Quia ,, conſenſu ejus facultas agendi reſtricta eſt.

Neque inde tamen ſequitur] ,, Imo id ſe- ,, queretur, ſi ipſum jus ſummæ poteſtatis ,, pro parte ſaltem translatum eſſet; nam ,, tunc altera ſummæ poteſtatis pars penes ,, populum reſideret, & ſic ſtatus vere eſſet ,, mixtus.

Ex vi ſuperiore, ſed ipſo jure] ,, Imo in ,, caſibus, quibus ipſum jus imperii reſerva- ,, tum eſt, populus maneret ſuperior; nihil ,, hactenus in regem translatum eſſet: adeo- ,, que omnino actus nullus redderetur ex vi ,, ſuperiore. At in ſtatu Monarchico omne ,, jus imperii in Principem transferri, tuto ,, aſſerimus: neque hactenus facultatem, ,, i. e. jus imperii, aut reſtringi, aut ſalvo ,, ſtatu Monarchico reſtringi poſſe, ſtatui- ,, mus. At exercitium reſtringi adeo poteſt, ,, ut rex nihil fere, niſi juxta leges ei præ- ,, ſcriptas, facere poſſit. Rex autem obli- ,, gatur non tanquam legibus a ſuperiore la- ,, tis, ſed ex pacto ſuo: quod ſervandum ,, eſſe, ipſa ratio naturalis docet.

Apud Perſas Rex ſummo cum imperio erat] 3 ,, De quo refert Plutarchus *in lib. ad princ.* ,, quod omnes pro ſervis habeat, excepta ,, uxore.

Et ut imago Dei adorabatur] ,, Hunc ado- ,, rationis cultum Cyri temporibus introdu- ,, ctum,

„ ctum, ait Xenophon *Inſt. Cyr. L.* 8. *p.* „ 231. De more hoc *vide Curt.* 6. & *L.* 8. „ *c.* 5. *Juſt.* 12. 7. *Val. Max. L.* 7. *c.* 3. „ *n.* 7. *Daniel.* 6. *v.* 7. *Arrian.* 4 266. „ *Ælian.* 2. *Var.* 21. *Marcel.* 15. 11. & *L.* „ 23. 16. *Conf. Alex. ab Alex.* 2. 19. & „ *Teſm. b.*

Ut apud Juſtinum eſt] „ *L.* 10. *c.* 1. „ Add. *Curt.* 5. 8.

Parendum vobis magis eſſe, quam ſuadendum] " Etſi enim rex ſummam habens poteſtatem conſilio uti aliorum ſoleat; id tamen „ non eſt neceſſitatis, quia arbitrium omne in „ regem eſt translatum.

Ut & Danielis hiſtoria] " *Grot. ad Dan.* „ 6. *v.* 16. Atque hæc ratio eſt, cur edictum Ahasveri de occidendis Judæis non revocatum, ſed his facultas ſaltem ſe defendendi conceſſa fuerit. *Eſth. c.* 8. *v.* 11. & „ 17. *c.* 9. *v.* 3. & 3.

Diodorus Siculus] " *L.* 1. *c.* 1. *p. m.* 71. „ *Aſſumtus in regnum, vitam ducit ſtatutam* „ *legibus, omniaque agit ſecundum patrios mores: neque pœna, neque præmiis afficiens* „ *quemdam, præter traditam a ſuperioribus* „ *legem.* Addatur de Ægyptiis *idem L.* 2. „ *c.* 3.

Eodem tradente] " *L.* 2. *c.* 3. *p. m.* 34.

Solemnis ſepultura] „ Hinc *Diod. Sic. d.* „ *p.* 34. ait: *Is timor Ægypti reges coëgit* „ *juſte vivere, veritos futuram poſt mortem* „ *plebis iram, atque odium ſempiternum.*

Hebræorum regum] „ Ita privati ſunt ſepultura regia Joram, 2. *Chron. XXI. v.* „ 20, Joas, 2. *Chron. XXIV*, 25, Achas, „ *XXVIII. v.* 27, Manaſſe, 2. *Reg. XXI*, „ 18. & 2. *Chron. XXIII. v.* 20, Ammon, „ 2. *Reg. XXI. v.* 26; idque ob crimina „ factum eſſe, non obſcure in Joramo, & „ Manaſſe notatur.

Et ſanctimonia ſumma poteſtatis maneret], „ Quæ impedit, ne ob delicta privata vel „ conveniri, vel puniri poſſit.

4 *Si rex fidem fallat, ut tum regno cadat*] „ „ Si talis conditio adjecta eſt, uti adjici conſenſu partium poteſt, ea exiſtente definit „ eſſe Rex: eodem modo, uti conditione reſolutiva emtioni adjecta, ea exiſtente definit emtio. At talis conditio, ſeu lex, non „ a ſuperiore eſt addita, indeque non reſtringit ſummam poteſtatem: ſed ex, propria voluntate; quia prout quisque de jure ſuo diſponit, ita jus eſt.

Ne ſic quidem imperium deſinit eſſe ſummum] " Quia illud non reſtringitur alterius poteſtatis concurſu, ſed pacto.

Sed erit habendi modus imminutus per conditionem] " i. e. exercitium illius poteſtatis inter certos fines pacto, & conſenſu reſtrictum eſt.

Et imperium temporario non abſimile] „ „ Imo ſua natura eſt perpetuum; ſed ſub „ conditione in arbitrium Principis collata, „ reſolvitur. Conditione hac exiſtente deſinit eſſe Rex, & reſolvitur conceſſio imperii ex conſenſu. At notandum eſt, id intelligi demum debere, ſi totus populus, „ cui fides data eſt, injuriam vindicat: non „ ſi privatus. *L.* 1. *c.* 4. §. 20.

Sed ſi regia exiret, potuiſſe lapidari] „ „ Equidem barbarum id exemplum vocat „ Bœclerus *in not. b.* neque inter ea numerandum, quæ auctoritatem facere poſſunt; „ at non video, cur id ſtipulari non liceat, „ ſi e re ſit reipublicæ. Ajunt Venetiarum „ ducem pernoctare extra urbem non poſſe. „ *Amelot hiſt. du Gouvernement de Ven. p.* „ *m.* 161: adeo ut nec ad reparationem injuriæ extra urbem ipſi illatæ agere poſſit. *ib.*

„ *Sed habetur amiſſibiliter*] „ Quia ea lege adit hæreditatem: adeoque ex conſenſu amittit. 5

Talis lex commiſſoria] „ Unde lex comiſſoria nomen acceperit, variant interpretes. „ Alii committere hic idem volunt, quod „ delinquere: & ita dici, quia committitur, ſive delinquitur in legem ſtipulationis. *Bachov. ad.* §. 4. *in f. V. O.* Sed horum ſententia refutatur a B. Parente *in* „ *diſp. de Commiſſ.* §. 12; ea imprimis ratione, quia non ſemper in materia commiſſi agitur de delicto, cum committatur „ quoque ſtipulatio ob ſolam conditionis exiſtentiam.

„ Novam ſententiam circa originem hujus „ vocis tuetur B. Parens *in d. diſſ.* eamque „ ita explicat:

Committi ea, quæ contraria ſunt, tunc dicuntur, cum facultas in invicem agendi incipit; ita prælium committitur cum duo exercitus ſigno dato concurrere incipiunt (d. diſp. h. 2.). *Atque ita ad ejus imitationem negotia quoque civilia nonnunquam committuntur, inprimis cum a lege agendi ex eis facultas ſuſpenditur; in momento enim, quo id factum, vel caſus exiſtit, quaſi ſigno dato incipit agendi in invicem, & congrediendi facultas: atque ita in momento illo committuntur partes, ut quaſi in pugna litem conſerere poſſint. Hujus igitur pacti momentum eſt, quaſi claſſicum, & ſignum illud, quo dato jus mihi de-*

beri incipit : indeque recte dicitur negotium, ſive jus committi, ut ipſa pugna. Ita enim ſtipulatio conditionalis dicitur committi, exiſtente conditione, §. 4. V. O. l. 63. l. 122. §. 4. ff. eod. *quia in momento exiſtentis conditionis jus deberi incipit, & pars ex eo contra partem agere poteſt : ita pœna dicitur committi*, l. 30. §. 23. V. O. l. 2. §. 1. l. 5. §. f. ff. eod. & paſſ.

Atque hinc lex commiſſoria, & pactum, quod creditori jus agendi exiſtente caſu, i. e. non ſoluto debito concedit ; tunc enim quaſi ſigno illo dato, partes litigantes committuntur in negotio : ſive ipſum negotium, aut jus committitur, ita ut ex eo jam peti, actioque intentari poſſit.

Sed & in aliis contractibus] „ Ita enim „ convenire Emtor, & Venditor poſſunt, ut „ pretio non ſoluto res inempta ſit. *L.* 1. *L.* „ 2. *L.* 4. *pr. ff. lege commiſſ.* Poteſt quo„ que tale pactum adjici locationi, *Laut.* „ *Comp. p.* 323*:* non etiam pignori, *ibid. p.* 180.

Nam & fœdera quædam] „ His enim quo„ que conditio adjici poteſt, ut ſi alteruter „ promiſſa non impleat, fœdus pro non ini„ to haberi debeat ; prout enim partes de ju„ re ſuo diſponunt, ita jus eſt.

Ad §. XVII.

Auctor ait, ſummam poteſtatem, etſi natura indiviſum aliquid ſit, tamen dividi poſſe vel per partes potentiales, vel per partes ſubjectivas. Rectius dicimus, ſummam poteſtatem quoad formam dividi non poſſe ; eſſet enim ſpecies alienationis. Diximus autem ſupra, non dividi formam 1. ſi plures concurrunt Auguſti ejuſdem imperii ; tunc enim verus eſt ſtatus Monarchicus : & tres illi Auguſti ſummam quidem poteſtatem quisque in ſolidum habent, ſed unum, idemque eſt imperium, & concurſu demum dividitur exercitium. Eodem modo uti ſervitus prædialis pluribus ſociis competere poteſt, & cuique in ſolidum : ſed jus ſervitutis hic non dividitur, verum ſaltem exercitium. Neque 2. dividitur forma, quando diviſio fit quoad jura, ita ut uni res belli, alteri res pacis conferantur ; quod Tiberius propoſuit Senatui. *Tac. annal. L.* 1. Nedum 3. quando dividitur adminiſtratio, uti ſub Imperatoribus Græcis in Oriente, & Occidente.

Additio.

„ Noſtram ſententiam circa diviſionem im„ perii explicavimus in *Diſſert. Proœm. XII.* „ §. 624. Sententiam Grotii expoſuimus in „ *Diſſert. Proœm. VII.* §. 20. *n.* 5.

Unum quiddam ſit, ac per ſe indiviſum] „ Conſiſtit enim in uno ſpiritu : de qua uni„ tate plenius agetur *L.* 2. *c.* 9. §. 3.

Ex illis partibus, quas ſupra enumeravimus] „ *Scil.* §. *VI.*, ubi tres partes im„ perii expoſuit.

Addita ſummitate] „ Quando autem ſit „ poteſtas ſumma, & non adminiſtratoria, „ Auctor expoſuit. §. 7.

Fieri tamen interdum poteſt ut dividatur] „ Auctor, more ſuo, confundit diviſionem „ imperii, & adminiſtrationis ; nam in „ exemplis allatis non ipſum jus imperii divi„ ditur, ſed ſaltem ejus exercitium.

Sive per partes, quas vocant potentiales] Totum enim potentiale Grotio eſt imperium ; partes autem ejus ſunt jus armorum, jus belli, & pacis, jus leges condendi &c. Per has partes potentiales dividi poſſe imperium, ait. At tunc non imperium dividitur, ſed ejus adminiſtratio.

Sive per partes ſubjectivas] In exemplo, quod Auctor ſtatim ſubjicit, pariter non imperium, ſed ſaltem ejus adminiſtratio diviſa fuit.

Ut alius orientem, alius occidentem teneret] Hic unum fuit imperium Romanum, uti ipſe Auctor fatetur : certiſſimo indicio, imperium ipſum diviſum non fuiſſe.

Aut tres etiam tripartito orbem regerent] „ Quod factum eſt tempore triumviratus, „ ubi orbis Romanus in tres partes diviſus, „ & cuique partis ſuæ adminiſtratio conceſſa „ fuit. Unum tamen imperium Romanum „ manſit ; ſtatus mere popularis : adminiſtra„ tio autem inter triumviros partita fuit.

Sic etiam fieri poteſt, ut populus regem ſibi eligens, quosdam actus ſibi ſervet, alios autem regi deferat pleno jure] „ Sic v. g. in Ger„ mania Imperator non poteſt bellum gerere, „ & pacem facere, absque conſenſu ſtatuum : „ nec tributa ſtatibus indicere. At imperium „ ideo mixtum dici nequit : ſumma poteſtas „ reſidet penes Imperatorem ; ſed per capi„ tulationes Imperii reſtricta eſt facultas „ agendi.

Neque tamen id fit, quotiescunque rex promiſſis quibusdam obligatur] „ Etiamſi pro„ miſſa illa ad imperii rationem pertineant : „ uti ſi promittit, ſe fidem fallendo regno „ cadere velle. Nam per hoc pactum nulla „ pars ſummæ poteſtatis populo reſervata eſt :

„ neque

Digitized by Google

„ neque concurrit populus cum rege; ſed „ Rex vi conditionis reſolutivæ, utriusque „ partis conſenſu adjectæ, ea exiſtente deſi- „ nit eſſe Rex. *Vide ſupra* §. 16. *n.* 4.

Si aut expreſſe inſtituatur partitio] „ Si fi- „ nes poteſtati utriusque aſſignantur vel in- „ tuitu locorum, vel intuitu perſonarum, „ vel intuitu negotiorum. *n.* 1.

Futuro regi imperet per modum manentis præcepti, aut ſi quid ſit additum, quo intelligatur regem cogi, aut puniri poſſe] Auctor exempla non adjicit, nec caſus recenſet, quibus id factum videatur. Nos non dividi his caſibus imperium, ſtatuimus; ſed hæc obligatio Regis ſaltem ex promiſſo eſt, quo caſu diviſionem non fieri, ipſe Auctor ſtatuit. Sane populus Regi contra delationis leges agenti reſiſtere, eique ut deſiſtat præcipere, & armis quoque eum cogere poteſt: non ob concurſum ſummæ poteſtatis; ſed quia deficiente lege delationis Rex pacto ſuo deſinit eſſe Rex, & ſumma poteſtas ad populum redit, conſenſu regis. *Conf. L.* 1. *c.* 4. §. 14.

Additio.

„ Hoc admitti ſaltem debet, ſi Princeps „ ſtatum evertit, & totus populus injuriam „ vindicat: *d. l.* 1. *c.* 4. §. 14.

Nam præceptum eſt ſuperioris ſaltem in eo, quod præcipitur] Hoc 1. in genere verum non eſt, quia ex pacto quoque, adeoque inter æquales, præcepto, & coactioni locus eſſe poteſt: prout pluribus exemplis demonſtravi *ſupra* §. *XVI.* Sed & 2. dictum jam eſt, populum non ob concurſum ſummæ poteſtatis Regem punire; ſed quia Rex eſſe deſinit, omnisque poteſtas ad ſolum populum redit, deficiente quippe delationis lege.

Et cogere non eſt quidem ſemper ſuperioris] „ Equidem videtur hoc rationi, & communi „ prope ſenſui adverſari, cum imperium ſit „ poteſtas ſuperioris: & tralatitium ſit, quod „ par in parem imperium nullo modo habere „ poſſit. At jam demonſtravimus, omnem, „ quæ a natura eſt, obligationem ad duo ca- „ pita referri; vel enim ex diſpoſitione ſu- „ perioris obligamur, vel ex facto proprio: „ & hoc caſu non obligamur alteri ut infe- „ riores, ſed ut pares; non ex præcepto „ alterius, ſed ex conſenſu &c. *Vid. B.* „ *Par. in diſp. de imp. in par.* §. 11. *ſeq.*

Nam & naturaliter quisque jus habet cogendi debitorem] Imo hoc verum non eſt; ſed læſus natura ſaltem jus habet interpellandi judicem, ut is cogat.

Additio.

„ Neminem naturali jure judicem in pro- „ pria cauſa eſſe poſſe, integra, diſſerta- „ tione probavit B. Parens, quam inſcribit: „ *de judice in propria cauſa;* quæ tota hic „ inſeri meretur. Verba hæc ſunt:

Etſi inter clariſſima naturæ capita, certiſſimaque rationis ſit, neminem in propria cauſa judicem, neminem executorem eſſe poſſe; *vulgo tamen in omnia alia diſceditur. Hobbes.* de civ. c. 1. §. 9. *in ſtatu naturali quemque ſuarum actionum judicem facit; cum non magis alius de ipſo, quam ipſe de alio judicare queat, propter æqualitatem hominum in eo ſtatu: quod clariſſimus Puſendorfius* lib. 5. c. 13. §. 2. *eo interpretatur, ut liceat cuique ſua negotia proprio arbitrio adminiſtrare, & media ſui conſervandi ex proprio judicio conſtituere. Dubitare autem videtur celeberr. Huberus JCtus eleganter doctus* de jur. civ. I. c. 3. §. ejusque; *nec longe hic abit Grotius, qui* L. 1. c. 3. §. 1. *judicia non a natura, ſed ab hominibus, & quia illis id conducibilius ſit, conſtituta eſſe*, ait: *refutatus a* Zigler. in Comm. ad d. loc. *Verum facile oſtenſu eſt, multa in his perperam, veraque juris gentium ratione inſuper habita, ſupponi, tradique. Negamus enim, ex æqualitate hominum naturali ſequi, nullum inter eos fore judicium, cui parere debeant; hæc enim poteſtas judicandi non ſingulis, ſed toti humanæ ſocietati competit, quæ ex ſententia quoque Solonis in* l. 4. ff. de Coll. & corp. *jus habet in ſingula membra. Ita enim ipſe rerum arbiter Noachidis dicebat* Gen. IX. v. 6. Qui ſanguinem effundit, ejus ſanguis iterum effundetur; *at a quo niſi a Noachidis, quibus loquebatur, & in quibus hominum genus omne erat congregatum? Singuli enim nihil in ſe juris, nedum tantam poteſtatem occidendi habebant. Idemque ipſa juris naturalis exiſtentia maniſeſtiſſimum facit; cum non minus magiſtratus a natura ſit, quam ipſum jus naturæ; hoc enim jus nullum eſt, niſi ſint, qui illud exequi poſſint: ut loquitur Pomponius* in l. 2. §. 13. ff. de orig. jur. *Atque inde Seldenus judicia inter illuſtriora juris Noachidarum, ſeu gentium univerſalis capita, quæ nunquam non obtinent, & in ipſis rerum initiis homini a Numine imperata ſunt, refert* L. 1. c. 10. &. L. 7. c. 4. & 5. *Neque nunc de externa judiciorum forma, ac ſpecie quæritur; ſed de ipſa poteſtate judicandi, quam Grotium, & aſſeclas proinde ex facto demum hominum*

peſſime

Digitized by Google

peſſime arceſſere, ex dictis, poſteaque dicendis conſtat. Ita quoque ſane quam frivolum eſt, quod dicitur, quemque poſſe de mediis ſuæ conſervationis ex proprio judicio conſtituere; ſeu ut loquitur Hobbeſ. d. l., *utrum actio, quam quispiam acturus eſt, ad conſervationem ſuam conducat, ipſum naturali jure judicem eſſe. Si enim de jure loquitur, quod ſc. de juſtitia actionum, vel mediorum hujusmodi quisque conſtituere in ſua cauſa poſſit; id omnino falſum eſt, ut* §. *ſeq. oſtendetur. Si vero de ſola utilitate, quod ſc. quisque judicare poſſit, quid ſibi conducat; nihil id ad partes judicis: per judicem enim in hac quæſtione intelligitur, qui de jure, non qui de utilitatibus judicat. Cum & hodie privatus quisque quid ſibi ad vitam, vel rem privatam utile, aut neceſſarium ſit, conſulere, ac dijudicare poſſit: quod proinde proprium ſtatui naturali non eſt; ſed ſi inde eum judicem in propria cauſa jure naturali conſtitueris, idem eadem ratione in hodierno, & quolibet alio ſtatu effeceris. Sic hodie perinde, ac in ſtatu naturali privati judicant, quid ſibi acquirendum ſit, & jus acquirendi habent; hic autem non eſt actus judicis, qui de jure: ſed patrisfamilias, qui quid ſibi commodum, judicat. Si vero in hac acquiſitione aliquid non jure factum dicatur, de eo non ipſe, ſed judex judicat, idque in quolibet ſtatu naturali æque, ac alio: ut hinc planum fiat, quam ſit doctiſſimorum quoque hominum imbecilla, & incerta definiendi juris naturæ ratio; in cujus tamen ſacra involare, quis hodie non audet, qui vel Juſtinianeas hujus juris deſcriptiones ſaltem inſpexerit? Abſolute ergo, & ſimpliciter ſtatuimus, neminem ullo jure judicem eſſe in ulla cauſa vere propria poſſe; hujusque immotæ regulæ duo ſunt principia.*

I. *Primum eſt ipſa naturalis pugna inter rationem judicis, & partis: atque hæc repugnantia, & contradictio deprehenditur tum in cognitione, tum in executione cauſæ. In cognitione enim partes contendunt jus ſuum eſſe, judex id demum cognoſcit: partes ſibi controvertunt, judex decidit, i. e. controverſiam tollit; nemo autem idem ſimul poteſt affirmare, & cognoſcere: aſſenſum ſimul dare, & ſuſpendere: litem facere, & tollere. In executione id quoque clarius eſt, cum nemo habeat imperium, vel executionem in ſe ipſum, vel in parem; imperium enim ſuperioris eſt; nemo autem ſe ipſo ſuperior, aut inferior: quam rationem quoque urget JCtus* in l. pen. ff. de recept. arb. l. 13. §. pen. ff. ad. Treb. *Executio enim a judice non fit, niſi per imperium, vel mandata executoria alia*, l. 15. §. 2. ff. de re jud. ord. Camp. p. 3. t. 48. *Unde & imperium in jure dicitur*, l. ult. ff. de officio ejus, cui mand. *Idemque natura relatorum infert, cum alius ſit qui, alius cui imperat; & ſic alius qui, alius cui paret; eodem modo neceſſario differant, qui, & cui jus dicit: unde judicium in propria cauſa actum, tanquam naturæ ipſius repugnans, & quia fieri per naturalem rationem id non poteſt, ipſo jure nullum eſt*, l. un. & ibi DD. C. ne quis in ſua cauſ. l. ult. §. pen. C. ubi Senat. Mev. P. 5. dec. 323. n. 2. 3. 4.

II. *Alterum eſt ſuſpicio ex φιλαυτία, & ſui ipſius ſtudio nata, quo acti homines haud facile ſincerum in cauſa judicium ſequuntur, quin ſemper ſuæ cauſæ plus tribuant: neque enim cuiquam mortalium, ut* Salluſtius *ait* in bell. Catil., *injuriæ ſuæ parvæ videntur, meritoque* Terentius in Andr. Act. 2. ſc. 5. *verum eſſe, inquit, vulgatum illud:* Omnes ſibi malle melius eſſe, quam alteri. *Ex hoc autem principio arcentur homines non modo a ſuis, ſed & aliorum cauſis cognoſcendis, quarum ſtudio ducuntur, & in alterutram potius partem affectu propendent. Quam in rem graviter ita diſſerit* Cæſar *apud* Salluſt. d. l. Omnes homines, qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira, atque miſericordia vacuos eſſe, decet: haud facile animus verum providet, ubi illa officiunt; neque omnium quisquam libidini ſimul, ac uſui paruit &c. *Et pie ſancitum eſt a Juſt.* in l. 16. C. de judic., *ut omnes lites ſine ſuſpicione procedant. Cæterum hæc ratio non reddit judicium ipſo jure nullum; ſed exceptio hæc a parte opponi, & probari debet.* Hactenus B. Parens.

„ In genere verum eſt, neminem judicem „ eſſe poſſe in propria cauſa; an vero natu„ ralis judex ſit humanum genus, examina„ vimus in *Diſſ. Proœm. VIII.* Verius eſt, „ patresfamilias ſuæ cujusque familiæ Reges „ eſſe, indeque naturali jure membra fami„ liæ jus cogendi debitorem non habere, ſed „ litem inde ortam a patribusfamilias decidi „ debere. *Vid. Diſſ. Proœm. XII.* §. 612.

„ Excipe 1°. ſi judicium ceſſat, i. e. ſi „ judex vel continue, vel ad tempus ceſſat. „ *Vid. l.* 1. *c.* 3. §. 2. *n.* 1. *l.* 2. *c.* 1. „ §. 2. *n.* 1. & *c.* 7. §. 2. *n.* 2. 2°. Inter „ ſummas poteſtates quilibet etiam naturali

„ ratione

Digitized by Google

,, ratione judex eſt in propria cauſa; quia hic
,, quoque judicium ceſſat.

Sed cum inferioris natura pugnat] ,, Quia
,, coactio ſupponit Imperium, quod inferior
,, in ſuperiorem non habet.

Itaque ex coactione ſaltem paritas ſequitur]
,, Si Princeps ſaltem ex pacto ſuo populi ju-
,, dicio, & pœnæ ſeſe ſubmittit; tunc popu-
,, lus non vi ſummæ poteſtatis, ſed ex pacto
,, judicem agit: adeoque non eſt diviſa ſum-
,, ma poteſtas.

Ac proinde ſummitatis diviſio] ,, Imo po-
,, pulus non vi ſummitatis (quæ tota eſt in
,, Principe), ſed ex pacto contra Principem
,, agit.

2 *Quaſi bicipitem*] ,, Quia duo quaſi ſunt
,, capita ejusdem corporis, i. e. duæ ſummæ
,, poteſtates ejusdem imperii. Auctor dubium
,, hoc *ſupra* §. 7. *n.* 2. his verbis reſolvit:
,, *Neque enim ut in naturali corpore non po-
,, teſt caput unum eſſe plurium corporum, ita
,, in morali quoque corpore; nam ibi eadem
,, perſona diverſa ratione conſiderata caput
,, poteſt eſſe plurium, ac diſtinctorum corpo-
,, rum.* At verior reſponſio eſt, ſummitatem
,, plane non fuiſſe diviſam, ſed ſolam admi-
,, niſtrationem: unum fuiſſe imperium, ſed
,, exercitium per concurſum alterius, & paris
,, poteſtatis, fuiſſe reſtrictum.

*Et jus non ex eo, quod optimum huic, aut
illi videtur: ſed ex voluntate metiendum eſt*]
,, Populus enim pro lubitu de ſuo jure impe-
,, rii diſponere, illudque vel in totum, vel
,, in tantum: & vel uni, vel pluribus: &
,, ſub certa lege conferre, poteſt, etiam cum
,, incommodo ſuo.

Exemplum vetus refertur a Platone] ,, Ver-
,, ba Platonis *in L.* 3. *de legib. p. m.* 684. hæc
,, ſunt: *Tria quadam regna tribus civitatibus,
,, qua regia poteſtate regerentur, conſtituta,
,, mutuo jurejurando alii aliis confirmarunt,
,, ex earum legum formula, quas ſibi de im-
,, perandi, parendique jure communes con-
,, ſtituiſſent: partim quidem ne gravius, du-
,, riusque imperium temporis progreſſu, &
,, genere ipſorum amplificato, fieret: partim
,, vero his rebus ita a regibus jurejurando ſan-
,, citis, uti nec ipſa regna illa everterent,
,, neque ſi qui id molirentur, tolerarent; Re-
,, ges vero regibus, & populos populis, utros-
,, que autem mutuo utrisque, ſi injuria affi-
,, cerentur, opem, auxiliumque laturos.*

*Cum enim Heraclidæ Argos, Meſſenam,
& Lacedæmonem, condidiſſent*] ,, Recupera-
,, tis ſcil. a Pelopidis duce Temeno Argis;
,, a Creſphonte Meſſene, ab Ariſtodemo
,, Sparta. *Pauſan.* 4. *vid. Gron. h.*

,, Equidem in dubium hunc regni ſtatum vo-
,, cat Bœclerus in *not. h.* Sed non video
,, ullam dubitandi rationem. Tria enim hic
,, diſtincta fuere regna, ubi populi, & reges
,, invicem ita diſpoſuere, ut ſi unus fines
,, imperii excederet, vel ſi populus legibus
,, latis non pareret, reliquæ duæ civitates
,, auxilio eſſent. Status ergo in uno quoque
,, regno fuit mere Monarchicus; ſed ex pa-
,, cto, & conventione facultas erat reſtricta:
,, ac Rex conſenſu ſuo reliquis regnis jus ju-
,, dicandi tribuit. Regna igitur illa non age-
,, bant contra violantem tanquam ſuperiores,
,, ſed ex conventione: cujus rei exempla
,, quotidie occurrunt. *Vid. diſp. B. Parent.
,, de imp. in pares.*

A d §. XVIII.

Q u æ r i t Auctor, an diviſa videatur ſumma poteſtas, ſi Princeps nihil ſine Senatu ſe facturum promittit? & recte id negat, quia Principes ex conſenſu, non autem ex juſſu ſuperioris obligantur. Allegata ab Auctore exempla plane huc non pertinent, quia Principes non per modum pacti, ſed per modum privilegii talia permiſerunt magiſtratibus inferioribus: quod proinde Principes iterum tollere poſſunt.

Cum Reges acta ſua quadam nollent eſſe rata] 1
,, Auctor recte ſtatuit, inde non inferri divi-
,, ſionem imperii, aut communionem ſummæ
,, poteſtatis; id enim vel ex *pacto* ſequitur,
,, vel eſt res *meri arbitrii.* Priori caſu populus
,, irrita declarare acta poteſt, non jure ſu-
,, perioritatis, ſed ex conſenſu, & diſpoſitio-
,, ne Regis, qui ita voluit: *vid. ſupra* §. 16.
,, *n.* 1. Poſteriori caſu populus jus agendi
,, non habet, niſi ex lege Principis, qui eam
,, pro lubitu mutare poteſt. Atque huc perti-
,, nent edicta Antiochi, & Conſtantini, de
,, quibus mox. Idque Reges Galliæ Parlamen-
,, to, quod diplomata regia confirmare ſolet,
,, oppoſuerunt *apud Grammond. hiſt. l.* 5. &
,, *Thuan. l.* 66.

*Intelligi debent reſcindi regis ipſius impe-
rio*] ,, Adeoque non ab aliqua poteſtate ſu-
,, periori, ſed ex ſuo conſenſu, ſuaque diſ-
,, poſitione.

*Ne ſibi parerent ſi quid legibus adverſum
juſſiſſet*] ,, Vera enim imperantis voluntas
,, ſemper eſſe videtur, quod legibus conve-
,, nienter

Digitized by Google

,, nienter agere voluerit, non enim aliter
,, agere abſque injuria poteſt. Gronovius *ad*
,, *h.* §. aliud exemplum refert Trajani, qui
,, noluit ſibi parerent, ſi quæ juſſiſſet poſt
,, largiores epulas. At dictum eſt, dicteria
,, hæc non eſſe pacta, ſed privilegia a Prin-
,, cipe indulta, quæ tolli poſſunt ab eodem
,, Principe. *Aurel. Vict. Adde inf. c.* 4. §.
,, 6. *n.* 5.

Etiamſi Imperatoris reſcriptum proferatur] Illud enim reſcriptum ſub-&-obreptum videtur.

2 *Quibus adjectum eſt, ne poſterius teſtamentum valeat*] ,, Similitudinem Auctor in eo
,, ponit, quod adjectione hujus clauſulæ te-
,, ſtator cavere voluiſſe videatur, ne quid
,, fallaciter impetratum pro vera ejus volun-
,, tate habeatur. At claudicare mihi videtur
,, hoc ſimile; nam in præcedente caſu ve-
,, rum eſt, ſubditos non teneri ex juſſu Prin-
,, cipis legibus contrario: tum quia Impera-
,, tores Romani jus non habebant aliquid
,, contra leges ſtatuendi: tum quia ipſi hanc
,, legem dixere, ne ſubditi eo caſu obtem-
,, perent; quamdiu ergo illa lex ſubſiſtit,
,, tamdiu impune non parent: idque ex ipſa
,, jubentium voluntate. At aliud eſt in teſta-
,, mentis, quibus teſtator addidit clauſulam
,, de non revocando; hæc enim clauſula
,, non efficit, ne poſterius teſtamentum va-
,, leat, uti putat Auctor: neque dici poteſt,
,, poſterius teſtamentum non ex vera volun-
,, tate profectum videri; quia cum poſterius
,, teſtamentum veram, & noviſſimam volun-
,, tatem declaret, contradictio eſſet, in prio-
,, ri teſtamento contineri ultimam volunta-
,, tem, cum ulterior, & novior voluntas
,, exſtet. Atque hinc in legibus Romanis re-
,, fertur, neminem hanc legem ſibi dicere
,, poſſe, ut a priori voluntate ſibi recedere
,, non liceat. *L.* 22. *ff. leg.* 3. *Add. l.* 32.
,, §. 3. *ff. Don. int. conj.*

Nam hac quoque clauſula efficit, ut poſterius teſtamentum &c.] Imo hæc clauſula
,, id non efficit; nam utraque voluntas, pro
,, diverſis temporibus, vera voluntas teſtato-
,, ris fuit.

Sed ſicut hæc clauſula, ita & illa &c.]
,, Adeoque uti clauſula, *ne poſterius teſta-*
,, *mentum valeat*, poſterioris voluntatis ſi-
,, gnificatione tolli poteſt; ita & illa, *ne acta*
,, *Principis rata ſint, niſi a Senatu, vel cœtu*
,, *aliquo probentur*, Regis juſſu expreſſo tol-
,, li poteſt.

Regis juſſu expreſſo tolli poteſt] Princeps
,, enim leges a ſe latas mutare, & tollere
,, poteſt.

Speciali poſterioris voluntatis ſignificatione]
,, Grotius exiſtimat, poſterius teſtamentum
,, non rumpere prius, cui clauſula adjecta
,, eſt *de non revocando*: niſi in poſteriori te-
,, ſtamento expreſſa prioris fiat mentio. Nos
,, contrarium ſtatuimus in Jure noſtro con-
,, trov. *part.* 2. *lib.* 28. *tit.* 3. *q.* 12.

AD §. XIX.

Neque Polybii hic utor auctoritate] ,, Auc-
,, tor inter eos, qui circa formas imperii fal-
,, luntur, etiam Polybium refert, qui rem-
,, publicam Romanam ſuis temporibus mix-
,, tam fuiſſe, ait. *L.* 6. *p. m.* 639.

Qui ad mixtum genus Reipublicæ refert Rempublicam Romanam] ,, Verba Polybii hæc
,, ſunt: *Quibusdam in rebus, & temporibus,*
,, *populus parebat Senatui, & Conſulibus*;
,, *in quibusdam imperabant Conſules ſine Se-*
,, *natu; in quibusdam ſine Senatu nihil po-*
,, *terant.* At bene notandum, Polybium non
,, loqui de mixtura ſtatus, ſed adminiſtratio-
,, nis; forma enim Reipublicæ erat mere po-
,, pularis: ſed adminiſtratio diviſa fuit inter
,, Conſules, Senatum, & Populum.

Si non actiones ipſas, ſed jus agendi] ,,
,, Optime Auctor diſtinguit inter jus impe-
,, rii, & inter ejus exercitium, ſeu faculta-
,, tem agendi, & adminiſtrandi. Jus enim
,, imperii non ex facultate agendi, ſed ex
,, jure, ac titulo æſtimari debet: jus autem
,, imperii tempore Polybii penes populum
,, fuit.

Mere fuit popularis] Recte; nam antequam Auguſti imperii jus ſibi arrogarent, ſumma poteſtas fuit penes populum: idque ipſi Imperatores afferunt, dum ajunt, per legem regiam populum omnem ſuam poteſtatem in Auguſtos transtuliſſe; quod vero non habuit, transferre non potuiſſet. Senatus autem non proprio jure imperium habuit, ſed jure populi; unde & SCta ad populum deferebantur per formulam, *velitis, jubeatis Quirites*: & populus vim legi dabat reſpondendo, *volumus, jubemus.*

Additio.

,, Imperatores ſero admodum ſibi jus im-
,, perii arrogaſſe, & propria poteſtate uſos
,, eſſe, ſupra §. 8. *n.* 10. vidimus: adeoque
,, ſub Cæſaribus quoque ſtatus fuit popularis.

Quam ad optimatum regimen refert] Scil. quoad adminiſtrandi modum.

Quos

Digitized by Google

Quos quaſi reges fuiſſe, vult] „ Hoc iti-„ dem verum eſt quoad exercitium imperii. „ Nam non ſine ratione Brutus libertatem po-„ pulo redditurus, noluit quicquam ex regia „ poteſtate minuere, uti loquitur Livius *L.* „ *2. c.* 1; ideoque omnia jura, omniaque in-„ ſignia poteſtatis regiæ, conſulibus tribuit, „ *ibid.* qui jure, & auctoritate populi omnia „ adminiſtrabant.

Subdita erat populo] „ Hinc Valerius cum „ in regni affectati ſuſpicionem veniſſet, vo-„ cato ad conſilium populo ſubmiſſis faſcibus „ in concionem aſcendit, & addit Livius *d.* „ *l. 2. c. 7. gratum id multitudini ſpectacu-* „ *lum fuiſſe, ſubmiſſa ſibi eſſe imperii inſignia:* „ *confeſſionemque factum, populi, quam con-* „ *ſulis majeſtatem, vimque, majorem eſſe.* „ Quin idem Valerius legem tulit de provo-„ catione adverſus magiſtratus ad populum, „ *d. l. 2. c.* 8. Sed & ipſe Polybius *L.* 3. „ *p.* 220. & *L. 6. d. l.* rem Romanam con-„ fert cum ſtatu Lacedæmoniorum, ubi ſta-„ tus fuit popularis. *vid.* §. *ſeq.*

Qui magis externam ſpeciem] „ Auctor hic „ iterum bene diſtinguit inter jus imperii, „ ejusque adminiſtrationem; ſed ipſe non „ ubique eam diſtinctionem obſervat, uti in „ Dictatore, & Regibus Græciæ obſervavi-„ mus ſupra §. 10. & 11.

Ad §. XX.

1 Παμβασιλείαν] i. e. abſolutiſſimum imperium.

Et regnum Laconicum, qui merus eſt principatus] „ *Vid. ſupra* §. 8. *n.* 1. Lacedæ-„ monii reges non jure proprio, ſed alieno exercebant imperium: adeoque nudi officiales fuerunt. *Vid. ſupra* §. 10. *n.* 2.

Aliquot regni ſpecies eſſe interjectas] Ubi vel ipſum jus imperii, vel ſaltem adminiſtrationem, vel jus, & adminiſtrationem miſceri, putat: de qua mixtura egimus *ſupra* §. 9.

Additio.

„ Formam imperii miſceri non poſſe, nec „ unquam mixtam fuiſſe, ſupra vidimus.

In Regibus Hebræis] Status Reipublicæ Hebrææ, quod ad ipſam formam attinet, mixtus fuit ex regio, & Ariſtocratico ſtatu. Nam Synedrion Regem aſſumſit, non ſe ſubmiſit Regi, *Schikard. de jur. reg. Hebr. c. 2. theor.* 7; idque confirmatur ex loco Jeremiæ (*vid. infra. n.* 3.) ubi Rex fatetur, ſe contra proceres nihil poſſe.

Additio.

„ Oſiander in *obſ. ad* §. 20. *b.* ſtatum He-„ bræorum ſub Regibus mere fuiſſe Monar-„ chicum, & Synedrium plane non fuiſſe, „ defendit: quod verius eſſe puto, & ratio-„ nibus mox demonſtrabo.

Æſchylus Perſis] „ His exemplis probat „ Auctor, Orientis populos ſub abſolutiſſi-„ mo imperio fuiſſe: adeoque & Judæos, „ qui talem, qualem vicini, Regem habere „ volebant.

Notum illud Maronis] „ Comparantis re-„ gnum apium cum abſolutiſſimis mundi Re-„ gibus. 4. *Georg.* 210. *vid. Temn. b.*

Nam & in Germania, & Gallia tum reges erant] „ His Civilis opponebat reges Aſiæ, „ in quos populus ipſum jus imperii trans-„ ſcripſit, cum Germanorum Reges nudi fue-„ rint adminiſtratores, bellique duces.

Jus regium deſcribens] Quod jus regium 2
late explicabimus *c. ſeq.* §. 2.

Satis oſtendit, adverſus regis injurias nullam in populo relictam poteſtatem] Imo in Synedrio verum imperii veſtigium ſupererat; nam cauſam ibi Reges dixiſſe, vidimus.

Additio.

„ Contrarium mox demonſtrabimus.

Tibi ſoli peccavi] At recte Gronovius monet, hic non excludi populum.

Inflicta verbera] Plurimas hanc in rem auctoritates Rabbinorum colligit *Schick. de jur. reg. c. 2. theor.* 2. At bene Ziglerus hic obſervat, ſomnia hæc Rabbinorum eſſe, nec ullum exemplum dari Regum ita caſtigatorum; neque enim ſacra pagina, neque Joſephus, accuratus alias in notandis Hebræorum moribus auctor, neque ullius gentis vicinæ ſcriptor id monuit: non omiſſuri hanc ignominiæ notam, ſi unquam ea in uſu fuiſſet.

Additio.

„ Rabbini non ob quodvis delictum Re-„ gem huic fuſtigationis pœnæ ſubjiciunt; „ ſed ob tria, ſc. ſi multiplicat mulieres, „ equos, aurum, & argentum. *Schik. d. l.* „ *p. m.* 60. Quamquam id negent alii, & „ ad omnia delicta extendant. *Seld. de Synedr. L. 3. c.* 9. Sed ineptam hanc, & ſtu-„ dio extollendi Synedrii ſui excogitatam „ fabulam eſſe, vel exinde apparet, quod „ Deus multiplicationem mulierum, equo-„ rum, auri, argentique, inter beneficia „ Davidi, & Salomoni collata referat.

Sed ea apud illos infamia carebant] „ Id-„ que late probat *Schik. d. l. pag.* 62; ubi

Digitized by Google

,, tamen fatetur, exemplum de Rege ita ca-
,, ſtigato non exſtare.

2 *Ideoque non a lictore, ſed ab eo, quem le-
giſſet*] ,, Regulariter Inſpectorem (ſeu appa-
,, ritorem) Synagogæ reum percutiiſſe, ex
,, Rabbinis refert *Schickardus d. l. p.* 58;
,, ubi ritum verberandi prolixe recenſet, &
,, viros honoratiores non cum exprobratio-
,, ne, ſed vultu ſubmiſſo cæſos fuiſſe, ait,
,, *pag.* 62. Quam fabulam mox refutabimus.

*A pœnis autem coactivis adeo liberi erant
reges.*] ,, Nemo enim ſuperior erat; nam Syn-
,, edrium eo tempore nullum fuiſſe, ſtatim
,, videbimus.

Ut etiam excalceationis lex in iis ceſſaret]
,, De qua *Deut. XXV. v.* 9. *Ruth. IV. v.*
,, 7.; ubi merito notat Oſiander, majorem
,, ignominiam fuiſſe, ob delicta verbera pati.

Quippe cum ignominia compuncta] ,, In fa-
,, ciem enim ſpuebatur recuſanti, & ignomi-
,, nioſum nomen ei tribuebatur. Vid. *Schik.
,, de jur. reg. c.* 2. *th.* 7.

Nulla creatura judicat regem] Quod verum
,, non fuiſſet, ſi Synedrio reges ſubjecti
,, fuiſſent.

3 *Hæc cum ita ſint*] ,, I. e. cum certum
,, ſit, Reges Hebræorum in rebus plerisque
,, ſummo jure imperaſſe, *vid. n.* 1.

*Tamen aliqua judicia, arbitror, regibus
adempta*] ,, Imo nulla: uti jam plenius de-
,, monſtrabitur.

*Manſiſſe penes Synedrium, quod a Moſe
inſtitutum ad Herodis tempora perpetua coo-
ptatione duravit*] ,, Adeoque ex ſententia
,, Auctoris Regibus Hebræorum, etſi ſum-
,, mum imperium habuerint, judicia quæ-
,, dam ademta fuerunt. Atque hoc exemplo
,, probare vult, dari aliquem ſtatum medium
,, inter Monarchiam, & Principatum. *vid. n.*
,, x. At bene obſervat Oſiander, per Syne-
,, drium poteſtatem regum reſtrictam non
,, fuiſſe. Nam I. certum eſt, judicia illa a
,, Moſe, ſuadente Jethrone, introducta (*vid.
,, Exod. c. XVIII. & c. XXII. Num. c. II.
,, & Deut. c. XVII.*) tantum temporaria
,, fuiſſe, & vel ſaltem ad ingreſſum, & oc-
,, cupationem terræ ſanctæ duraſſe, vel poſt
,, Joſuam defiiſſe. Sane II. nullum illius Syn-
,, edrii iudicium tempore Judicum exſtat:
,, Imo mortuo Joſua, & generatione illa ex-
,, ſtincta, Iſraelitæ a vicinis populis ſubacti,
,, horum judiciis ſubfuerunt. *Jud. c. II. v.*
,, 10. 14. 17. 19. *c. III. v.* 8. 10. 13. *ſeq.* Et
,, tunc III. dicitur, Deum ſuſcitaſſe NB. *ju-
,, dices*, qui liberarent eos de vaſtantium ma-
,, nibus, *Jud. c.* 2. *v.* 16. & 18. Atque per
,, hos judices regebatur populus, uti de O-
,, thoniel id aſſeritur *d. c. III. v.* 9., & 10.
,, Sane IV. ſi eo tempore exſtitiſſet tale Syn-
,, edrium, qui factum fuiſſet, ut fœmina
,, quædam, Debora ſcilicet, judicem egiſ-
,, ſet? Ita enim traditur *Jud. c. IV. v.* 4.
,, *Erat autem Debora prophetis, quæ judica-
,, bat populum in illo tempore*; & mox *v.*
,, 5. *Sedebat ſub palma, aſcendebantque ad
,, eam filii Iſraël in omne judicium:* & hinc
,, mater in Iſraël vocabatur. *Jud. c.* V. *v.* 7.
,, Quid vero opus fuiſſet fœmina, ſi LXX.
,, viri ſummam rerum habuiſſent. Porro &
,, V. refertur *Jud. c. VIII. v.* 22., omnes
,, viros Iſrael ad Gedeon dixiſſe: *Dominare
,, noſtri tu, & filius tuus, & filius filii tui,
,, quia nos liberaſti de manu Midian*; Si ve-
,, ro Synedrium tunc obtinuiſſet, jus ei quæ-
,, ſitum auferre non potuiſſent Iſraëlitæ. Sed
,, & Gedeon noluit acceptare dominatum,
,, non quia Synedrium exiſtebat, ſed quod
,, imperium ſibi vindicaret Deus, *d. c.* 8. *v.*
,, 23; cujus proinde nomine, & jure, ju-
,, dices imperium exercebant. Præfuit autem
,, Gedeon Iſraelitis per 40 annos, *Jud. c.
,, VIII. v.* 28 Sed & VI. mortuo Gedeone,
,, filius ejus Abimelech Rex conſtituebatur,
,, *c. IX. v.* 3. 6. 16. 18.; cui ſucceſſit Jair,
,, qui judicavit Iſraëlem per 32. annos, *Jud.
,, c. X. v.* 3 Hunc ſecutus eſt Jephthe, qui
,, noluit in auxilium venire Iſraëlitis, niſi fi-
,, nito bello Principem eum conſtituerent,
,, *Jud. c. XI. v.* 9. *ſeq.* & dicitur judicaſſe
,, populum ſex annis, *c. XII.* 7.; Abeſan
,, ſeptem, *ibid. v.* 8. & 9.; Ahilon decem,
,, *v.* 11.; Abdon octo, *v.* 13. & 14.; Sim-
,, ſon viginti, *c. XVI. v.* 31. Imo VII. cum
,, ad tempus judices in Iſraël non eſſent,
,, dicitur unumquemque quod ſibi rectum
,, videbatur, feciſſe. *Jud. c. XVII. v.* 6. *c.
,, XVIII. v.* 1. & *v.* 31.; quod aſſeri non
,, potuiſſet, ſi Synedrium tunc temporis ex-
,, titiſſet: Et cum VIII. eo tempore Benja-
,, mitæ uxore cujusdam Levitæ abuſi eſſent,
,, is non ad Synedrium querelam tulit, ſed
,, ad omnes terminos poſſeſſionis, omnium-
,, que tribuum deciſioni rem ſubmiſit. *Jud.
,, c. XIX. v.* 2. 9. *c. XX. v.* 6 Sed & IX.
,, merito Oſiander quærit, ſi Synedrium fuiſ-
,, ſet, cur penes Samuelem fuiſſet ſumma re-
,, rum? cur ille poſuiſſet judices filios ſuos?
,, 1. *Sam. c. VIII. v.* 1. Sane X. tempore
,, Regum Synedrium non fuiſſe, certum eſt:
,, nec ullum veſtigium talis Synedrii in tota
hiſtoria

,, hiſtoria Regum exſtat. Contrarium potius
,, XI. ex ipſa rogatione populi apparet: vo-
,, lebat Regem, qualem vicini habebant, 1.
,, *Sam. c. VIII. v.* 5. Vicini autem Reges ab-
,, ſolutiſſima gaudebant poteſtate, *vid. n.* 1.
,, Neque dici poteſt, voluiſſe Reges, at non
,, eodem jure, ac poteſtate; nam in omni-
,, bus ſimiles fieri voluiſſe, apparet tum ex
,, ulteriori inſtantia populi, *v.* 5. 20. & *eri-*
,, *mus nos quoque ſicut omnes gentes*, & *ju-*
,, *dicabit nos Rex noſter*, & *egredietur ante*
,, *nos*, & *pugnabit bella noſtra pro nobis*:
,, tum ex jure Regis, quod Samuel ipſis
,, propoſuit, & quod nullam adminiſtratio-
,, nis partem Synedrio, ſi aliquod fuiſſet,
,, reliquit. Et ſi XII. tale fuiſſet, Iſraëlitis
,, petentibus Regem obverſurus fuiſſet Sa-
,, muel: *an non habetis Synedrium? an non*
,, *conſeſſum judicum, tempore Moſis jam a*
,, *Deo conſtitutum*, & *huc usque continua-*
,, *tum?* Sed & XIII. Deus Samueli, de
,, contemtu populi quærenti, non reſpondit,
,, *eos Synedrium rejeciſſe*; ſed *eos abjicere*
,, *Deum per Samuelem.* Cæterum XIV. ex-
,, tra omne dubium eſt, Reges omnia ſuo
,, nutu egiſſe, bella geſſiſſe, quin & crimi-
,, na infinita commiſiſſe: nec ab ullo un-
,, quam hominum ideo in jus vocatos fuiſſe.
,, Joſaphat judices per ſingula loca conſti-
,, tuit. In Jeruſalem quoque conſtituit Levi-
,, tas, & Sacerdotes, NB. & Principes fami-
,, liarum ex Iſraël, ut judicium, & cauſam
,, Domini judicarent habitatoribus ejus; Qui-
,, bus præſidem dedit Amariam pontificem
,, in ſacris, & Zabadiam in ſecularibus, &
,, aliis, quæ ad officium Regis pertinent, 2.
,, *Paral. XIX. v.* 5. 8. & 11. Quæ omnia
,, ſatis oſtendunt, tunc temporis Synedrium
,, tale, quale Rabbini fuiſſe fingunt, non
,, extitiſſe. Atque hinc XV. David ait: *Tibi*
,, *ſoli peccavi*; ſi vero Synedrium jus habuiſ-
,, ſet corrigendi Regem, vere ita loqui non
,, potuiſſet. Unde & interpretes, ipſique He-
,, bræorum Magiſtri (*conſ. Abarbanel. ad* 2.
,, *Sam. XII.*) hoc effatum ita explicant, quod
,, judicem, & ſuperiorem non habuiſſet. *O-*
,, *ſiander d. l. p. m.* 510.

,, Neque obſtat hiſtoria Jeremiæ, ubi Rex
,, proceribus ait, *ſe contra eos nihil poſſe, Je-*
,, *rem. cap. XXXVIII. v.* 5. Nam vulgata
,, verba illa ita transfert; *nec enim fas eſt*,
,, *Regem vobis quicquam negare.* Adeoque hic
,, non de Synedrio agitur: ſed de Principi-
,, bus aulæ, & belli, *qui rogabant* regem,
,, ut occideret hominem, quod manus viro-
,, rum bellantium diſſolveret, & terrorem
,, injiceret animis civium. Rex probabat
,, hanc cauſam, quæ ipſi, ingruente tunc
,, bello, legitima videbatur, & reſpondebat
,, iis: *ecce ipſe in manibus veſtris eſt; nec enim*
,, *fas eſt, Regem vobis quicquam negare.* O-
,, mnia igitur hæc non a Synedrio, ſed a
,, Rege rogantibus proceribus acta ſunt. Sa-
,, ne Rex, invitis illis Principibus, extrahi
,, e lacu captivum juſſit, ipſique ſecuritatem
,, juravit; quod facere non potuiſſet, ſi par-
,, tem imperii proceres habuiſſent.

,, Poſtquam ex captivitate reduces eſſent
,, Judæi, Nehemias Principes tribuum Hie-
,, roſolymæ habitare juſſit: atque hi Princi-
,, pes jura dicebant populo, *Nehem. c. II.*
,, *v.* 1. 2. & 3. Quæ prima eſt origo poſte-
,, rioris Synedrii. Atque ex his Principibus
,, poſtea Duces electi ſunt, qui tanquam
,, nudi officiales ſubfuerunt Synedrio. Co-
,, ram hoc Synedrio Herodes cauſam egit,
,, non ut Rex, ſed ut privatus, cujus pa-
,, ter Antipater adhuc vivebat; quod vel ex
,, eo indubium ſit, quia Hircanus tunc prin-
,, cipatum adhuc obtinuit. *Oſiand. d. l. p.*
,, 518. Qui principatus ſub Herode eo po-
,, tentiæ excrevit, ut ſtatui monarchico ſi-
,, millimus eſſet.

Itaque & *Moſes*, & *David*], Ideo ju-
,, dices *Dii* a Moſe vocantur, quia rem di-
,, vinam, i. e. juſtitiam adminiſtrant; quod
,, proinde non de Synedrio tantum, ſed de
,, omnibus judicibus dici poteſt. Atque de
,, his judicibus etiam loquitur David, non
,, vero de judicibus Synedrii.

Et judices dicuntur non humana, ſed di-
vina vice judicare], Juſtitia enim oritur
,, ex voluntate divina: adeoque qui eam ad-
,, miniſtrat, adminiſtrat rem Dei. *Conf. ſupra*
,, §. 8. *n.* 15. Atque hæc ratio eſt cur gentes
,, regium nomen pro Deo coluerint, vide
,, infra *l.* 1. *c.* 4. §. 7. *n.* 7.

Diſtinguuntur res Dei a rebus regis], I.
,, e. jura ſacra a juribus ſecularibus Utro-
,, rumque cura penes Reges erat; ſed admi-
,, niſtratio priorum committi debebat juxta
,, legem Dei Levitis: poſteriorum autem cu-
,, ra committebatur ſecularibus, uti id clare
,, ita traditur 2. *Paral. XIX. v.* 8. & 11.
,, Hoc non tantum Hebræorum Regibus pro-
,, prium fuit, ſed omnibus gentibus uſita-
,, tum eſt; quod ſupra §. 8. plenius proba-
,, vimus. Adeoque verum non eſt, Synedrium
,, de rebus Dei cognitionem ſibi arrogaſſe:
,, cum demonſtratum jam ſit, tale Syne-

„ drium plane tempore Regum non exſti-
„ tiſſe.
Judicia ex lege Dei exercenda] „ Sed per
„ Levitas, & Pontifices, quos Rex conſti-
„ tuebat; res enim ſacræ, ſeu Dei, apud
„ omnes gentes, & in omni ſtatu per ſacer-
„ dotes adminiſtrari ſolent. *Vid.* §. 8. *Inſt.*
„ *de rer. div.* & *Diſp. B. Parent. de evo-*
„ *catione ſacrorum ſect.* 2. §. 21. *ſeq.*
Regem Judæorum capitalia quædam judicia
per ſe exercuiſſe] „ Abſque concurſu Syne-
„ drii : imo omnia, quia Synedrium non
„ fuit.
Regi decem Tribuum) Separatio hæc regni
„ Iſraëlitici, & Judaici, facta eſt ſub Reho-
„ boam. 1. *Reg.* 12. *p.* 19. *ſeq.*
Præfert Maimonides], Imo eodem jure Iſ-
„ raelitarum Reges jus judiciorum capitalium
„ habuerunt, quo Reges Judæ.
Quod & exempla] „ Scil. exercitorum ju-
„ diciorum capitalium, quæ æque Regibus
„ Iſraëlitarum, ac Judæ, a Deo commiſſa
„ fuere.
Sed quædam cognitionum genera regi vi-
dentur non permiſſa] „ Imo etiam de his
„ judicium regi competiit, non Synedrio,
„ utpote quale tunc non fuit. At cognitio-
„ nem committebat peritis, i. e. Levitis: uti
„ apparet ex 2. *paral.* 19. *v.* 11.
De Propheta] „ Hæc exempla ex Rabbi-
„ nis, præcipue ex *Sanhedr. fol.* 2. 1. & *fol.*
„ 89. 1. afferunt Cunæus *de rep. hebr. L.* 1.
„ *c.* 22., & Lightfoot *in Luc. c.* 13. Sed di-
„ ctum jam eſt, Rabbinos ſtudio extollen-
„ di Synedrii poſterioris, hæc ſomniaſſe.
Nam contra vos rex nihil poteſt] „ Dixi
„ 1. proceribus aulæ, & belli, id dictum
„ fuiſſe, non Senatui. Dixi 2. vulgatam alio
„ ſenſu verba hæc reddere. Dixi 3. Regem
„ ad *rogationem procerum* Prophetam morti
„ dediſſe: adeoque tota res in arbitrio Re-
„ gis fuit. Dixi 4. ſolum Regem liberaſſe
„ eum; quod facere non potuiſſet, ſi ad
„ Synedrium jus in Prophetam animadver-
„ tendi pertinuiſſet.
In hoc negotiorum genere] „ Ubi ſcil. de
„ Propheta agebatur.
Eum rex judicio eximere non poterat]
„ Hoc falſiſſimum eſt de Regibus Hebræo-
„ rum ante captivitatem Babylonicam exi-
„ ſtentibus. Exemplum Jeremiæ nihil pro-
„ bat; diximus enim, Regem eundem Je-
„ remiam contra judicium procerum libe-
„ raſſe.
Arte eluſit] „ Dum ſcil. judicium in diem
„ ſequentem diſtulit, & Synedrium hoc mo-
„ do impedivit, Herodi autem interim fu-
„ gam conſuluit. *Seld. de Synedrio L.* 3. *c.*
„ 9. *n.* 1. *vid. Zigl. in not. b.* At hæc per-
„ tinent ad Synedrium ſecundum: eo enim
„ tempore ſummam rerum penes illud fuiſ-
„ ſe, negari nequit: quanquam exemplum
„ Herodis jus Synedrii in Reges non pro-
„ bet; dictum enim eſt, Herodem eo tem-
„ pore non fuiſſe Principem, ſed privatum.
In Macedonia] Status Macedoniæ ab ini- 4
tio popularis fuit; Hercules enim, Theſeus,
Ageſilaus, &c. duces potius belli fuere, quam
Reges: *vid. ſup.* §. 8. *n.* 10. At tempore Phi-
lippi ſtatus fuit monarchicus.
Niſi prius valuiſſet auctoritas] „ i. e. niſi
„ auctoritatem addidiſſet populus; vel ut
„ Juſtinus loquitur, niſi conſilio viciſſet.
„ *Juſt. l.* 2. *c.* 12.
Eſt & alterum mixturæ hujus indicium]
„ Imo ſi talis mos inſtar legis obtinuiſſet,
„ non inde miſceretur ſtatus, ſed exercitium
„ imperii reſtrictum eſſet: & Rex vi pacti
„ inde obligaretur, non vi imperii. Præter-
„ ea mos ille non obtinuit in vim legis, ſed
„ proſpiciebatur ſecuritati Principis, ne in-
„ ſidiis exponatur: Cæterum res erat arbi-
„ trii.
Nondum tamen ſupra libertatem] „ Status
„ ergo popularis, quem libertatem vocant
„ ſcriptores Romani, adhuc ſubſiſtebat. *Vid.*
„ *ſupr.* §. 11. *n.* 3.
Auctoritate ſuadendi] „ *Vid. ſup.* §.
10. *n.* 2.
Nullis jam exceptionibus &c.] „ I. e.
„ nullo jure ſibi reſervato: non precario,
„ i. e. non titulo officii revocabili.
Manu regia] „ *Vid. l.* 2. §. 1. *ff. O. I.* 5
„ ibi: *omniaque manu a regibus gubernaban-*
„ *tur.*
Tacitus] „ *Ann.* 3. 26. *Dion. Hal.* 10. *c.* 1.
Pomponius] *L.* 2. §. 1. *ff. orig. jur.*
Vult Halicarnaſſenſis] Status ſub illis pri-
mis Regibus vere fuit mixtus ex populari
ariſtocratico, & monarchico. Nam Romu-
lus populum in 30. Curias diviſit, quarum
ſuffragiis leges ferebantur: *L.* 2. §. 2. *O. I.*
ſed & præterea centum ex proceribus, quos
prudentiſſimos vocabat, elegit, qui in ne-
gotiis imperii expediendis concurrerent.

Additio.

„ Imo ſtatus fuit mere Monarchicus, &
„ Romulus ordinis cauſa Magiſtratus, &
„ Senatum ex libera voluntate conſtituit, &
„ provocationes ad populum permiſit.

In

Digitized by Google

In cauſis quibuſdam provocationem ad populum a Regibus fuiſſe] „ Præter Senecam *ep.* „ 108. id quoque teſtatur Livius *L.* 8. *c.* 33. „ ibi : *videro, ceſſieruntne provocationi ſis,* „ *cui Rex Tullius Hoſtilius ceſſit.*

6 *Similis etiam mixtura*] „ Imo ſtatus mere „ fuit popularis, ſed adminiſtratio mixta „ fuit.

Nam in rebus quibuſdam] „ Imo in om- „ nibus. Nam Conſules meri miniſtri populi „ fuere ; imperium non jure proprio, ſed „ nomine, & vice populi, adminiſtrabant : „ adeoque omnia valebant ex auctoritate po- „ puli. *vid. ſupra* §. 19. *in fin.*

Si patres auctores fierent] „ Vera ratio eſt, „ quia adminiſtratio Senatui a populo com- „ miſſa fuit.

Speciem tantum veterem retinuit] „ Imo „ Livius in allegato loco nihil mutatum eſſe, „ ait. Nam nec olim Senatus aliquid facere „ invito populo, vel contra eum, potuit : „ atque idem jus ſuo tempore obtinuiſſe, teſta- „ tur Livius *L.* 1. *c.* 17. ibi : *hodieque in* „ *legibus, magiſtratibusque rogandis idem jus* „ *uſurpatur, vi adempta ; priusquam popu-* „ *lus ſuffragium ineat, in incertum comitio-* „ *rum eventum patres auctores fiunt.*

Ut idem loquitur Livius] „ *L.* 6. *c.* 37. „ *Non poſſe æquo jure agi, ubi imperium penes* „ *illos, penes ſe auxilium tantum ſit. Niſi im-* „ *perio communicato, nunquam plebem in* „ *parte pari reipublicæ fore.* At repetendum „ hic eſt, mixturam non fuiſſe ſtatus, ſeu „ formæ reipublicæ, ſed ſaltem adminiſtra- „ tionis. Unde Senatus legatis civitatis Ardeæ „ reſponſum dedit, judicium populi reſcindi „ a Senatu non poſſe. *Liv. l.* 4. *c.* 7.

Imperium penes Patricios] „ Nam plebs „ quoque poſtea in Senatum allecta eſt ; de „ tempore non conſtat. *Vid. Roſ. ant. Rom.* „ *L.* 7. *c.* 5. L. Sextium de plebe primum „ Conſulem creatum eſſe, teſtatur Livius „ *L.* 6. *c. ult.*

Penes Tribunos, i. e. plebem] „ De ori- „ gine, & poteſtate tribunorum *vide Roſin.* „ *d. l. c.* 22. Sulla eam ſuſtulit, & a Pom- „ peio reſtitutam Tiberius abolevit. *Suet. in* „ *Tib. c.* 2. *vid. Briſſon. de form.* 3.

Auxilium erat nempe jus vetandi, ſive intercedendi] „ Tribuni igitur magis ad impedien- „ dum, quam ad agendum initio fuerunt „ creati, hoc fine, ut ſi quid vel de pu- „ blico negotio, vel de privato animadverte- „ rent a patribus agi, quod fraudi poſſet eſſe „ plebi, interponerent ſuam auctoritatem, „ & fraudem averterent ; *vide Roſin. d. l.* „ *c.* 22. De hoc auxilio, ſeu jure vetandi, „ agit *Livius L.* 6. *c.* 35. 36. 38.

Iſocrates] „ In Oratione, quæ inſcribi- 7
„ tur, *Areopagitica :* & in alia, cui nomen „ *Panathenaicus.*

Poteſtatem optimatum populari mixtam] „ At hæc mixtura non erat formæ, ſed admi- „ niſtrationis ; nam apud Athenienſes ſtatus „ fuit mere popularis.

Quæſtiones quaſdam] „ Omnes illæ quæ- „ ſtiones ex hoc ſolo principio deciduntur, „ quod obligatio, quæ ex conventione eſt, „ nihil detrahat juri imperii.

Ad §. XXI.

Auctor hic tractat celebrem illam quæſtionem : *An ſummam poteſtatem habeat is, qui inæquali fœdere alii obligatur?* uti ſi quis promiſit, *ſe populi Romani majeſtatem comiter conſervaturum.* Dicimus, per hanc formulam nihil derogatum fuiſſe promittentis poteſtati ſummæ, non magis, quam cum Rex maximus, & potentiſſimus promittit alteri Principi longe inferiori auxilia adverſus hoſtes, atque ad id, fœdere facto, ſe obligat : uti fit in omni fœdere offenſivo ; non enim illa obligatio Regis majoris eſt ex ſubjectione, nec oritur ex imperio ſuperioris, ſed utrinque ex proprio pacto, & placito : de quo plenius infra *L.* 2. *c.* 15. §. 6. *ſeq.*

Additio.

„ Beatus Parens in diſſertatione *de imperio* „ *in pares*, quæ exſtat *in Vol.* 2. *Diſſ. fol.* 32., „ materiam hanc egregie illuſtravit. Poſtquam „ enim oſtendit, obligationem oriri non tan- „ tum ex juſſu ſuperioris, ſed & ex pacto, „ & propria diſpoſitione ; ſimul oſtendit, po- „ ſteriorem obligationem non inferre ſubje- „ ctionem, nec ita promittentem ſubeſſe al- „ terius imperio. Inter alia id confirmat „ exemplo fœderis Inæqualis ; atque de his „ ita diſſerit. *dict. diſp.* §. 44. *ſeq.*

Simile plane jus eſt, quo uſi fuere Romani ex fœderibus inæqualibus, quæ cum Regibus, & populis devictis inire ſolebant, hac famoſiſſima formula : Populi Romani majeſtatem comiter conſervet, vid. L. 7. §. 1. ff. de capt. & poſtl. Cicero in orat. pro L. Corn. Balb. c. 3. & ſeq. ; *ubi de ſenſu formulæ diſputat, cujus ea vis fuit, ut populus iſte tum reverentiam imperio Romano, tum ei* con-

conſervando auxilia militaria debuerit; reverentia *enim voce* comitatis, auxilia *verbo* conſervandi, *quod fit aſſiſtendo in bellis, exprimitur. Atque hæc ſunt ipſiſſima illa duo capita, ad quæ hodie quoque refertur fidelitas feudataria: & adeo hujusmodi fœderati Romanis idem ipſa re præſtiterunt, quod nunc Vaſalli dominis; licet nomina feudorum, & Vaſallorum, & diſtinctio utilis, directique dominii, incognita Romanis fuerint, eosque illi ſocios, amicos, fœderatos dixerint.* l. 5. §. 2. l. 7. ff. de capt. & poſtl. *Unde in exercitu Pompeii, aliorumque Imperatorum, ſocii P. R. militarunt, & fere maxima pars ſociorum fuit: ut paſſim eorum annales, & auctores referunt. Sunt itaque hæc vere imperia in pares, cum reges illi, ac populi, non obſtante hoc fœdere, manſerint liberi, & cum ſumma poteſtate, ac majeſtate, quam* Cicero d. Orat. c. 37. *ipſis æque, ac populo Romano tribuit. Atque hoc eſt, quod urget JCtus Proculus in* dict. l. 7. §. 1., *ubi ſolide exponit, ac probat. hos populos nihilominus liberos eſſe, etſi populus Romanus eorum cives in judicium vocare, reos facere, & in damnatos animadvertere quoque potuerit*, d. l. 7. §. fin.; *adeo verum eſt, ex fœdere imperium, ipſumque adeo judicium, exerceri quoque in pares poſſe: neque ideo eos fieri ſubditos, ſi jure pacti; non jure magiſtratus ea ita exerceantur.*

At vero hæc pugnare videntur. fœdus eſſe inæquale. & tamen inde imperium exerceri in æquales, & pares. Quin & in d. l. 7. §. 1. *dicitur, alterum populum ſuperiorem eſſe: &* Cicero d. Orat. c. 35. *docet, quod formula habeat hanc vim, ut ſit ille in fœdere inferior: & mox in* c. 36. *ait*: Certe populus ille in ſuperiore conditione, cauſaque ponitur; cujus majeſtas fœderis ſanctione defenditur.

Verum ea nihil movent, quia variæ rationes ſunt, quibus alter altero ſuperior, vel inferior dicitur: & non tantum poteſtate, ac imperio, de qua ratione hic ſolum agitur; ſed & virtute, meritis, prudentia, gratia, viribus corporis &c. Ita in palæſtra, ac arena is dicitur ſuperior, qui lucta, vel certamine: & in ludis, v. g. Olympicis, aliisque qui curſu, cantu &c. vicit. Sic Princeps ſemper ſuperior eſt dignitate privato, etſi is illi ſubjectus non ſit: atque ita in fœdere inæquali alter inferior eſt, alter ſuperior, non poteſtate, ſed conditione fœderis. Nam & ita diſerte Cicero d. c. 35. & 36. *alterum ſuperiorem non imperio, ſed fœdere, & conditione fœderis, dicit.*

Eademque ratione non obſtat, quod alter alteri ex hoc fœdere comitatem, & reverentiam ut ſuperiori debeat. Nam & reverentia variis ex cauſis, & non tantum magiſtratui, ſed & aliis debetur: uti viris optime meritis, re egregie geſta præclaris, in magna dignitate conſtitutis, etſi absque imperio: item parentibus, præceptoribus, ſapientibus, quin vel ſenibus. Lev. XIX. 32. Prov. 16. 31.

Utrumque in eundem ſenſum explicat, & exemplo Clientis, & patroni accurate confirmat JCtus in d. l. 7. §. 1. Quemadmodum *inquiens*, clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, etiamſi neque auctoritate, neque dignitate, neque viribus nobis pares ſunt; ſic eos, qui majeſtatem noſtram comiter conſervare debent, liberos eſſe intelligendum eſt. *Tam varie ergo alter altero ſuperior eſſe poteſt, ut tamen non ſit imperio.*

Supereſt, ut de effectu videamus. Et quidem ex hujusmodi pacto, vel fœdere perinde par obligatur ad parendum iis, quæ imperantur, ac inferior ex jure magiſtratus: & inſpicienda eſt fœderis formula. Unde ſi judicium, ſi imperium fœdere deferatur, illa intelligentur delata, quæ natura judicii, vel imperii alias continentur, arg. l. 1. ff. de recept. qui arb., *uti ſi cui defertur pacto jus filii, quæ alias inter patrem, & filium obtinent, jura comprehenſa intelliguntur.* l. 132. ff. de verb. oblig.

Qui inæquali fœdere tenetur] ,, Quando ſit 1
,, inæquale fœdus, videbimus *L.* 2. *c.* 15.
,, §. 6. *ſeq.*

Non quod inter viribus diſpares initur]
,, Fœdus enim etiam inter diſpares viribus
,, æquale eſſe poteſt: uti inæquale inter eos,
,, qui viribus pares ſunt. *d. c.* 15.

Thebana civitas &c. cum Perſarum Rege]
,, Inæqualis maxime erat potentia utrorum-
,, que contrahentium.

Et Romani olim cum Maſſilienſibus] ,, Un-
,, de Juſtinus *L.* 43. *c.* 5. ait, *æquo jure cum*
,, *Maſſilienſibus percuſſum fuiſſe fœdus.*

Deinde cum Rege Maſaniſſa] ,, Vide *Juſt.*
,, *L.* 33. *c.* 1. *L.* 58. *c.* 6. & *Liv. L.* 28. *c.* 35.

Nec quod actum habet tranſeuntem] ,, Quo
,, ſimul, & ſemel aliquid præſtatur, absque
,, obligatione perpetua, & permanente.

Dum impenſas ſolvat &c.] ,, Hæc obliga-
,, tio eſt ex pacto, non lege ſuperioris.

Aut aliud quid præſtet] ,, Absque obli-
,, gatione permanente. *Vide L.* 2. *c.* 15.
,, §. 6. *ſeq.*

Sed

Digitized by Google

Sed quod ex ipſa vi pactionis manentem prælationem quandam alteri donat] „ Exem-
„ pla vide infra *l.* 2. *c.* 15. §. 6. *ſeq.*

Ubi quis tenetur alterius imperium, ac majeſtatem conſervare] „ I. e. armis, &
„ opibus eam defendere : perinde, uti Reges
„ Vaſalli domino directo promittunt fidelita-
„ tem, neque tamen eo fiunt ſubditi. For-
„ mulam *comiter conſervare* explicabimus in
„ ſequentibus.

Ut in fœdere Ætolorum cum Romanis]
„ *Liv. L.* 26. *c.* 24. & *L.* 37. *c.* 11.

Id eſt tum operam dare] „ Cicero *in Orat.*
„ *pro Balbo*, vim hujus formulæ ita explicat :
„ *Id habet hanc vim, ut ſit ille in fœdere in-*
„ *ferior. Primum, verbi genus hoc* CON-
„ SERVANDI, *quo magis in legibus,*
„ *quam in fœderibus uti ſolemus, imperantis*
„ *eſt, non precantis. Deinde, cum alterius*
„ *populi* MAJESTAS CONSERVARI
„ *jubetur, de altero ſiletur ; certe ille populus*
„ *in ſuperiori conditione, cauſaque ponitur,*
„ *cujus majeſtas fœderis ſanctione defenditur.*
„ *In quo erat accuſatoris interpretatio indigna*
„ *reſponſione, qui ita dicebat : comiter eſſe*
„ *communiter; quaſi vero priſcum aliquod,*
„ *aut inſolitum verbum interpretaretur. Co-*
„ *mes benigni, faciles, ſuaves, homines*
„ *eſſe dicuntur : Qui erranti comiter mon-*
„ *ſtrant viam, benigne non gravate. Com-*
„ *muniter quidem certe non convenit ; &*
„ *ſimul abſurda res eſt, caveri fœdere, ut*
„ *majeſtatem populi Romani communiter con-*
„ *ſervent : i. e. ut populus Romanus ſuam*
„ *majeſtatem ſalvam eſſe velit. Quod ſi jam*
„ *ita eſſet, ut eſſe non poteſt ; tamen de no-*
„ *ſtra majeſtate, nihil de illorum caveretur.*

Florus] „ *L.* 4. *c.* 12. *n.* 62. At bene
„ obſervat Teſmarus *b.* hanc auctoritatem
„ Flori male hic applicari, ubi quæſtio eſt
„ de iis, qui vi pacti comiter venerari debe-
„ bant majeſtatem : non de iis, qui ob
„ magnitudinem rerum geſtarum illam reve-
„ renter habent.

Protectionis, advocatiæ] „ Hæc jura ea-
„ dem ſunt, niſi quod *illud* in ſecularibus,
„ *hoc* in eccleſiaſticis locum habeat. Jus au-
„ tem *advocatiæ* armatæ eſt, cum ſtatus in
„ alterius ſtatus clientelam, & protectionem
„ pacto concedit, ſalvo ſtatu. Etſi enim
„ cliens patrono ſuo non modo reverentiam,
„ ſed & ea imperanti præſtare debeat, ſine
„ quibus protectio expediri nequit (de quo
„ late *Mager. de Advoc. arm. c.* 10.) ; nihil
„ tamen quidquam ideo decedit juri ſtatus,
„ & territorii, neque alteri propterea ſubji-
„ citur : veriſſimaque adeo vox eſt, *Schutz*
„ *und Schirm gibt keine Obrigkeit. Carpz.*
„ *Leg. Reg. c.* 6. *Sect.* 5. *n.* 10 ; quia non
„ obſequitur cliens ex jure ſubjectionis, ſed
„ pacto, atque conſenſu. Ita omnes Epiſco-
„ pi, & Abbates, cum nulla ipſis compete-
„ ret poteſtas ſecularis, nedum armata, fuere
„ ſub protectione advocatorum, qui fere
„ erant vicini comites, vel ſtatus ſeculares.
„ *Mager. de advoc. arm. c.* 1. *n.* 287. *ſeq.*

Mundiburdii] „ *Mund* veteri lingua
„ Germanica nihil aliud eſt, quam defenſio ;
„ unde *Vormund*, eſt defenſor. *Mundig*
„ dicitur is, qui ſe ipſum defendere poteſt :
„ *unmundig* vero, qui ſe ipſum defendere
„ non poteſt. Mundiburdium igitur nihil
„ aliud eſt, quam defenſio burgi, vel oppi-
„ di alieni, *Cujac. ad* 2. *f.* 4. *p.* 699 : in-
„ deque ejuſdem cum advocatia eſt ſignifica-
„ tionis. *Hottom. comm. de verb. feud. voc.*
„ *Munburgus.* Hæc vero defendendi neceſſi-
„ tas non eſt ex aliqua poteſtate ſuperiori,
„ ſed ex conſenſu, & pacto.

Item jus urbium matricum in colonias]
„ De jure coloniarum late agetur infra *L.* 2.
„ *c.* 9. §. 10.

Reverentiam ſcil. & honoris ſigna quædam]
„ Si ſcilicet non nomine, & jure matricis,
„ ſed proprio novas ſedes quæſivit, *d.* §. 10 ;
„ priori enim caſu ſubjecti imperio matricis
„ manent.

In eo fœdere ſuperior Romana res erat] 2
„ Superior erat non jure imperii, ſed digni-
„ tate. Unde merito reverenter habere de-
„ bebat colonia urbem, quæ in jus matricis
„ ſucceſſit.

Plus honoris] „ Non vi ſubjectionis, ſed
„ propter dignitatem paciſcentis.

Liberum eſſe populum] „ I. e. ſuis legibus,
„ ac ſub ſuis magiſtratibus proprio jure vi-
„ ventem.

Etiamſi in fœdere comprehenſum ſit] „ Quia
„ pars altera obligatur, non jure ſubjectio-
„ nis, ſed ex ſua diſpoſitione.

Sequitur ut ſummum imperium retineat]
„ Quia proprio jure imperium tenet, quod
„ eſt verum indicium ſummæ poteſtatis : *Vid.*
„ *B. Par. in Auton. jur. gent. c.* 9. Diſſentit
„ *Ant. Matth. ad l.* 48. 1. *c.* 1. *n.* 6, refu-
„ tatus a Ziglero in *not. b.*

Atque idem de Rege pronunciandum eſt]
„ Scil. ut Rex quoque liber ſit, qui nul-
„ lius alterius poteſtati ſubjectus eſt, etiamſi
„ promittat ſe alterius majeſtatem comiter ha-
„ biturum.

Digitized by Google

Eſt enim populi liberi, & Regis &c.] ,, Scil. ,, ratione imperii, cujus ratio in utroque eadem eſt.

Ut intelligatur, alterum populum ſuperiorem eſſe] ,, Diſtinguit Proculus *ſuperioritatem* ,, *a libertate.* Superioritatem igitur non intelligit, quæ ſubjectionem infert, ſed quæ ,, majorem potentiam.

Sed auctoritate, & dignitate] ,, Quin & ,, viribus, ac potentia.

Clientes noſtros intelligimus liberos eſſe] ,, Adeoque clientes noſtri dicontur, quia ,, protectione indigent, non quia ſubditi ,, nobis ſunt.

3 *Clientes in fide ſunt patronorum*] ,, Clientes a colendo dicti ſunt, quia patronum, ,, in cujus clientela ſunt, reverenter habere ,, debent. Origo hujus clientelæ apud Romanos cum urbe Roma cœpit. *Dion. Halic.* ,, 2. *c.* 9. *Plut. in Romul.* Uti igitur inter ,, privatos alterius clientelæ ſe ſubjiciens non ,, fit ſubjectus: ita nec inter populos is, qui ,, ſe in clientelam alterius populi dat, imperiom amittit. Sic Batavi, ab Hiſpanis oppreſſi, ſe in clientelam Anglis obtulerunt. *Cambd. in vit. Eliſab. p.* 3. *p.* 410. ,, Bythiniam in clientela Cæſaris fuiſſe, lego ,, apud *Gell. N. A. c.* 13. Vide de hac re ,, *Bodin. de republ. l.* 1. *c.* 7. *n.* 68. & ,, *Teſm. b.* Clientes Romanorum debebant ,, reverentiam patronis, ob beneficia, quæ ,, a patronis exſpectabant; at ipſi liberi erant. ,, *B. Par. Jus publ. c.* 26. §. 11. & 12.

Sub patrocinio, non ſub ditione] ,, Obligantur enim non ex jure aliquo ſuperioritatis, ſed ex pacto.

Patrocinium ſociorum, ait, penes eos fuiſſe] ,, 2. *off.* 8. Nam poſterioribus temporibus per injuriam ſibi imperium in ſocios, ,, & clientes arrogabant: idque merito improbat Livius.

Quam triſti ſubjectas ſervitio] ,, Unde *Cic.* ,, 1. *off.* 11. ait, *in quo tantopere apud noſtros culta juſtitia eſt, ut ii, qui civitates,* ,, *aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, earum patroni eſſent more majorum.* ,, Sic Syracuſani fuerunt ſub clientela Marcellorum, ob debellatam hanc a Marcello ,, urbem. *Liv.* 25. 29. & *L.* 26. 38. *Cic.* ,, *in Q. Cæcil. n.* 4.

Nihil conferentes, præter operas ſociales] ,, Quas non ex ſubjectione aliqua præſtabant, ,, ſed ex fœdere.

Sicut patrocinium privatum non tollit libertatem perſonalem] ,, Quia cliens non niſi ex ,, pacto alterius curæ ſe, ſuaque jura, committit.

Libertatem civilem] ,, In quo illa libertas ,, civilis conſiſtat, vidimus *ſupra* §. 12. *n.* 1.

In fide eſſe, & in ditione] ,, Nam qui ,, ſe in fidem dat, ſaltem in clientelam alterius tranſit jore ſubjectionis: uti ex loco ,, Ciceronis ante allegato apparet.

Et Syllæo Arabum Regi minatus eſt Auguſtus] ,, In pluribus hic errat Auctor. 1°. Auguſtus non minatus eſt Syllæo; ſed in favorem Syllæi minatus eſt Herodi, qui Arabiam exercitu ingreſſus eſt. *Joſ. ant.* 16. ,, 15. 2°. Syllæus non erat Arabum Rex, ſed ,, unus ſaltem ex principibus. *Ioſeph. antiq.* ,, *L.* 16. *c.* 11. *p. m.* 400. Rex erat Obadia, cujus nomine Syllæus vi, & fraude ,, regnum adminiſtravit, *ibid. c.* 13. & 15, ,, eoque mortuo demum ſucceſſit. *c.* 15.

Curaturum ſe, ut ex amico ſubditus fieret] ,, Potat Gronovius, regnum Judæorum ,, tunc temporis ejusdem conditionis fuiſſe, ,, cujus regnum Armeniæ, nempe beneficiarium populi Romani. At contrariom ſolide probavit *B. Par. in Auton. J. G.* 17. ,, §. 3. & *ſeqq.* Nam mortuo demum Herode, & relegato Tetrarcha Archelao, Judæa, petentibus ipſis Judæis, in provinciæ formam redacta, & Syriæ incorporata ,, fuit. *Joſeph. L.* 18. *antiq. c.* 1. *in pr.* & ,, *de bello jud. L.* 2. *c.* 8. Ex eo tempore demum Romani imperium exercuerunt, monetam Romanam introduxerunt, &c. *Joſ.* ,, *d. c.* 8.

Sono magis nominis, quam re] ,, Vid. ,, *ſupra* §. 10. ubi hanc cautionem adhibendam monuit: *ne decipiamur ambiguo nominis ſono.*

Ut Diodorus loquitur] ,, *L.* 16. *in ann.* ,, *Phil. X. p. m.* 503. ibi: *habebant illa* ,, (Cypriæ urbes) *Reges ſingulos, quibus parerent: ut tamen Regi Perſarum audientes* ,, *illi deberent eſſe.*

4 *Obſtare his, quæ diximus, videtur*] Quæritur, an Rex, qui popolo Romano inæquali fœdere junctus eſt, Romæ poſſit reos fieri violati fœderis? Equidem Grotius *b.* §. *n.* 4. & *ſeq.* quatuor diſtinguit caſus, varieque eos definit. Res ita ſe habet: Inprimis videndum, an, & quis modus exequendi fœdere expreſſus; vel an, utl in fœdere Suevico, certi judices conſtituti fuerint, aut an qui fœderis ſecuritatem receperint, qui *Guarans* dici ſolent: & tum ex vario tenore fœderis varie procedendum erit. Etſi vero nihil fœ-

Digitized by Google

re ea de re cautum, tamen ratio juris gentium expedita eſt. Vel enim inter ipſos Principes, & fœderis capita cauſa vertitur; & eum alium illi neminem judicem habeant, nullum remedium niſi jus belli ſupereſt: vel vero privatus e fœderis civibus illud violavit, & cauſa apud illius, tanquam rei, magiſtratum, ſeu Principem agenda, atque ab eo ſatisfactio flagitanda eſt. Quod ſi Princeps ille ſatisfacere detrectet, jam ejus injuria eſt: adeoque ſi alium judicem is non habeat, ſola armorum vis ſupereſt. Eadem ratione, ſi privatus a Principe fœderato læſus fuerit, delata ad ſuum magiſtratum, vel Principem, querela, ſi ei lædens non ſatisfaciat; itidem ipſorum Principum ea cauſa facta, & nullum, niſi armorum auxilium ſupereſt. Quod ſi extraneus, qui extra fœdus eſt, læſerit, vel læſus ſit; huc non pertinet, ſed is jure communi utitur.

Denique, ſi Principes fœderis habeant ſuperiorem, & judicium ſuperius, uti Status Imperii; nihil impedit, quo minus ordinaria quoque via jus ſuum læſus ex fœderis formula perſequi, & judicio quoque alterum violati fœderis reum peragere poſſit.

An vero corpori fœderato, cui imperium delatum eſt, majeſtas competit? Reſp. Ex fœdere majeſtatem corpori fœderato non triboi, ſed ſingulis, ſi liberi Principes, vel populi ſont; illi enim quam ante haboere majeſtatem, retinent, per ſupra tradita: nova autem conventui ex fœdere non accedit. Neque vero majeſtas pactis hominum, ſed legitima ordinatione ſummi magiſtratus, conſtituitur.

Unde conſequens eſt, quod ſola violatione fœderis non committatur crimen majeſtatis: uti ſi pars fœderata violat. Verum ſi fœderatorum civis aliquid contra fœdus fecerit, committit id crimen majeſtatis non in fœdus, ſed in Principem ſuum, vel magiſtratum; modo tale quid ſit, quod perduellionem infert: ſcil. ſi hoſtili animo in ſuam Rempublicam, vel Principem fecerit. In cæteris caſibus mera erit violatio fœderis, non perduellio. Atque ita ſi regnum alicui in feudum datum fuerit, utrique, & Domino, & Vaſallo, recte Majeſtas tribuitur; cum utrique regnum, eoque ſumma poteſtas competit: alteri jure directi, alteri jure utilis dominii; & in utrumque cives regni crimen majeſtatis committere poſſunt. At ſi Rex Vaſallo contra fidelitatem ex fœdere feudali Domino debitam quid delinquat, felonia id eſt, non perduellio. *Vid. Diſput. noſtra de imperio in pares* §. 47. *ſeq.*

His, quæ diximus &c.] „ Nimirum, in„æquali fœdere junctos non deſinere eſſe „ liberos.

Proculus] „ *Leg.* 7. *ff. capit. & poſtl.* „ *reverſ.*

Primum ſi ſubditi populi] „ His Proculi „ ſententia non obſtat. Nam ſubditi illi non „ poſſunt rei fieri apud eum, in cujus fide eſt „ populus, vel Rex; ſed læſus magiſtra„tum ſubditi adire debet, & eum rogare ut „ lædentem puniat, vel dedat.

Deinde ſi ipſi populi, aut Reges accuſentur] „ Nimirum, feciſſe contra fœdus. At nec hos „ tangit ſententia Proculi; ſed ſocios ſo„cium jure belli cogere debet, ut ſtet legi„bus fœderis. *Vid. n.* 5.

Tertio, ſi ſocii, qui in ejuſdem populi, aut regis fide ſunt, inter ſe litigent] „ Ne„que hoc caſu is, in cujus fide ſunt, judex „ eſt; quia ſocii illi ſont ſummæ poteſtates, „ quæ ſuperiorem non agnoſcunt: adeoque „ inter quos belli jura obtinent, niſi id in „ fœdere dictum ſit. Tunc enim verum eſt, „ civitates fœderatas reas fieri apud Ro„manos.

„ Non autem inde elicitur, Romanos „ ſummum in tales civitates habuiſſe impe„rium. Rei enim fiunt ex pacto, non vi „ imperii.

Quarto, ſi ſubditi conquerantur] „ Tunc „ ſubditi alium judicem, præter ipſum Prin„cipem, non habent: adeoque hæ cauſæ „ non diſceptantur apud eum, in cujus fœde„re eſt Princeps, vel populus lædens.

Tenetur Rex, aut populus eum, qui nocuit, aut punire, aut ei, cui nocitum eſt, dedere] „ De quo *vide ſupra L.* 1. *c.* 3. §. 1. „ *& infra L.* 2. *c.* 21. §. 4. 1. *& L.* 3. „ *c.* 20. §. 41. Nam vi officii ſubditum com„pellere tenetur, ut jus ſuum cuique tri„buat. Si Rex id omittit, injuria agit, & „ jus belli contra eum obtinet.

Imo etiam inter eos, qui nullo fœdere tenentur] „ Subditi enim injuriam reparare: „ Rex vero eos ad reparationem compellere „ tenetur.

Ut oſtendemus alibi] „ *d. l.* 1. *c.* 3. §. 1. „ *& d. l.* 2. *c.* 21. §. 4. *& d. l.* 3. *c.* 20. „ § 41.

Ut damna reſarciantur] „ Unde non tan„tum ſufficit ſi lædentis magiſtratus dedere „ velit perſonam; ſed & ejus bona dedere „ debet. Ita Samnites Romanis obtulerunt

Digitized by Google

,, Brutuli Papii & perſonam, & bona. *Liv.*
,, *L.* 8. *c. fin.*

Quod officium Romæ erat reciperatorum]
,, Seu reciperatorum, qui inter populum
,, Romanum, & civitates peregrinas de re-
,, bus privatis reddendis, recipiendisque,
,, cognoſcebant. *Vid. Torrent. ad Suet. in*
,, *Ner. c.* 17.

Feſtum] ,, *De verb. ſign. in voce Recipe-*
,, *ratio.*

*At ſociorum alter in ſocii ſubditum jus pre-
henſionis, aut punitionis directe non habet*]
,, Adeoque Proculi effatum ad ſubditos ſocii,
,, etſi inæqualis, non pertinet.

Aut punitionis, directe non habet] ,, Sed
,, per indirectum, ſcilicet, per implorationem
,, officii judicis ordinarii. Socius igitur punit
,, ſocii ſubditum contra fœdus agentem, ope
,, magiſtratus.

*Docuit, contra jus fœderis vinctum ſe ab
Annibale eſſe*] ,, Annibal non prehendit ſo-
,, ciorum Campanorum ſubditum Decium
,, Magium; ſed poſtulavit a Campanis, ut
,, eum dederent; & per decretum Senatus
,, deditus fuit: adeoque Annibal in ſubdi-
,, tum a ſuo magiſtratu deditum animadvertit.
,, Hactenus igitur omnia ordine peracta ſunt:
,, neque Annibali objicero Magius potuit,
,, *ſe contra legem fœderis vinctum fuiſſe*; Se-
,, natus enim Campanorum conſenſit, & de-
,, didit. Quo igitur jure Ptolemæus judicium
,, ſibi in hac cauſa ſumſerit, & Magium tem-
,, peſtate in Ægyptum delatum liberaverit,
,, *quod contra leges fœderis vinctus eſſet*, divi-
,, nare haud poſſum. *Vid. Liv. L.* 23. *c.* 7.
,, & 10.

Secunda ſpecie] ,, Si ipſi populi, aut Re-
5 ,, ges accuſantur, qui in fide ſunt alterius.

Jus habet ſocius cogendi ſocium] ,, Scil.
,, jure belli; nam ſuperiorem alium, qui
,, jus inter eos diceret, non habent.

Atque etiam puniendi] ,, I. e. talionem
,, ob injuriam illatam ab eo exigendi.

*Sed hoc quoque inæquali fœderi proprium
non eſt*] ,, Uti igitur in prima ſpecie non di-
,, ſtinguitur inter fœdere æquali, & inæquali
,, junctos: ita nec hic.

*Idem enim etiam locum habet in fœdere
æquali*] ,, Nimirum, quod ſocius jus habeat
,, cogendi ſocium æquali fœdere junctum,
,, ut ſtet legibus fœderis: aut eum puniendi,
,, ſi non ſteterit.

*Nam ut quis ultionem ſumat ab eo, qui pec-
cavit*] ,, Unumquemque enim privata aucto-
,, ritate injuriam vindicare poſſe, natura lici-
,, tum eſſe, paſſim tradit. *Vide proleg.* §. 41.
,, *l.* 1. *c.* 1. §. 10. *n.* 7. & *c.* 2. §. 5.
,, *c.* 8. §. 1. §. 17. §. 21 *n.* 5. *c.* 4. §. 2.
, §. 3. *l.* 2. *c.* 7. §. 2. *c.* 18. §. 1. *ſeq.*
,, *c.* 20. §. 1. *ſeq.* §. 40.

*Satis eſt, ut ipſe ei, qui peccavit, ſubdi-
tus non ſit*] ,, Auctor enim fingit, Principes
,, ab illa licentia privata, & naturali punien-
,, di exemtos eſſe jure gentium. *Vid. cap.*
,, *ſeq.* 4. §. 1. & 2. At ibidem demonſtra-
,, bimus, ſubditum nec naturali jure vim
,, inferre Principi, ob injuriam privatam,
,, poſſe.

Quod alibi a nobis tractabitur] ,, *d. c.* 4.
,, §. 2. & *d. c.* 20. §. 3.

*Quare etiam inter Reges, aut populos non
fœderatos idem uſu venit*] ,, Ut ſcil. jure belli
,, talio, ſeu reparatio injuriæ ab iis exigi
,, poſſit.

Tertia ſpecie] ,, Si ſocii, qui in ejusdem 6
,, populi, aut Regis fide ſunt, inter ſe li-
,, tigent.

*Sicut in fœdere æquali ſolent controverſiæ de-
ferri ad conventum ſociorum*] ,, Imo nec in
,, æqualis, nec inæqualis fœderis ſociis,
,, controverſiæ inter ſocios ortæ ad conven-
,, tum ſociorum pertinent: niſi id in ſpecie
,, lege fœderis dictum ſit. Unde Senatus Ro-
,, manus teſtatur apud *Polyb. Excerpt.* 105.
,, *judicium ſibi in fœderatos reos non compe-*
,, *tere &c.*

Ut Græcos] ,, Apud Concilium Amphy-
,, ctionum *Juſt.* 8. 1. Sed legibus fœderis
,, ita erat ſtatutum. *Vide ſupra* §. 17. *n.* 2.
,, E contrario Achæi graviter tulere, quod
,, eorum Prætores Romam diſceptandi cauſa
,, miſſi fuerint. *Pauſanias L.* 7. *p.* 382.

Latinos veteres] ,, Vid. *Liv. L.* 1. *c.* 2.
,, *Add. infr.* §. 21. *n.* 10.

Et Germanos olim feciſſe, legimus] ,, *Tac.*
,, *de mor. Germ. c.* 12. *Cæſ. de bell. gall.*
,, *L.* 6. *c.* 5.

Aut alioqui ad arbitros] ,, Si ſcil. partes
,, in id conſentiant; inviti enim non tenen-
,, tur. *Vid. infra L.* 3. *c.* 20. §. 46. *ſeq.*
,, & *L.* 2. *c.* 23. §. 8.

Aut etiam ad Principem fœderis] ,, Exem-
,, pla allegavimus *ſupra* §. 18. Ita in fœdere
,, Suevico tres judices conſtituti fuere. *Vide*
,, *ſupra* §. 16.

*Ita in fœdere inæquali plerumque convenire
ſolet*] ,, At ſuperior ille tum jus non dicit vi
,, ſummæ poteſtatis, ſed ex conſenſu par-
,, tium, & vi pacti.

*Quare ne hoc quidem oſtendit imperii pote-
ſtatem*]

Digitized by Google

,,*ſtatem*] ,, Quia, uti dictum eſt, non ut ſu-
,, perior, nec vi poteſtatis ſummæ: ſed ex
,, conſenſu, & pacto partium, jus dicit.

Nam & reges apud judices a ſe conſtitutos judicio contendere ſolent] ,, Princeps le-
,, gibus a ſe latis non obligatur, quia ſupe-
,, rior ſibi ipſi non eſt: leges autem non
,, niſi a ſuperiore feruntur in inferiorem;
,, ſed pii Principes, ut aliis exemplo ſint,
,, juxta illas leges vivere ſolent. Hinc Im-
,, peratores teſtantur, ſe, etſi legibus ſoluti
,, ſint, tamen legibus vivere. *L.* 31. *ff. de*
,, *Leg.* Unde dignam eſſe imperantis vocem,
,, legibus ſe alligatum profiteri, ait Theo-
,, doſius in *L.* 4. *C. de legib.*

In poſtrema ſpecie] ,, Si ſubditi conque-
7 ,, trantur de injuriis eorum, quorum ſunt in
,, ditione. Exemplum vide *infra c.* 4. §.

Jus cognoſcendi nullum eſt ſociis] ,, Quia
,, ſocii imperium nec in ſocium, nec in ejus
,, ſubditos habent.

Et hoc eſt, in quo Ariſtoteles ait, ſocietatem a civitate differre] ,, Ariſtoteles *Pol.* 3.
,, 9. ait, plures civitates, quæ ſocietatem
,, ineunt, ſive ad bellum gerendum, ſive
,, propter commercia &c. non conſtituere
,, una civitatem: tum quia communem ma-
,, giſtratum non habent: tum quia ſocietas
,, illa ſingulorum curam non habet, & nec
,, pœnas, nec præmia civibus ſociæ civitatis
,, ſtatuit.

8 *Solet & aliud objici*] ,, Auctor recte re-
,, ſpondet, imperium non tantum oriri ex
,, ſubjectione, ſed etiam ex pacto & con-
,, ſenſu: adeoque ſuperiorem dici poſſe etiam
,, illum, qui ex pacto talis eſt. *Vid. ſupra*
,, §. 18. Talis igitur diſpoſitio imperantis
,, ſummam poteſtatem non minuit: modo
,, non transferat ipſum jus imperii, vel tale
,, aliquid, quod ad ejus eſſentiam requiritur.
,, *Vide B. P. jus publ. c.* 21. §. 6. & 7.

In rebus communibus] ,, I. e. quæ ad uti-
,, litatem utriusque ſocii communem ſpe-
,, ctant.

Extra tempus conventus] ,, In ipſo con-
,, ventu enim dubium non eſt quin imperet
,, ſociis ex pacto.

Etiam ubi fœdus æquale eſt] ,, Ubi primus
,, in ordine imperat ex conſenſu.

Apud Thucydidem] ,, *de bell. Pelop. l.* 1.
,, *p. m.* 63.

Iſocrates] ,, In Panegyrico, cui elaborando
,, decem, vel ut alii ajunt, quindecim an-
,, nos impendit. *Teſm. b.*

Τάσσειν] ,, I. e. ordinare, conſtituere.

Ordinarunt] ,, Improbat hanc Auctoris
,, verſionem *Gron. b.* putatque ibi intelli-
,, gendum eſſe per vocem ἔταξαν, *juſſerunt,*
,, *imperarunt*; ſed revera idem eſt: nam juſ-
,, ſus, & imperium, quando ex pacto oriun-
,, tur, & fœdere, recte molliori voce, *or-*
,, *dinationes* dicuntur.

Non mirum eſt ſi in fœdere inæquali idem facit] ,, Sed hoc itidem dependet ex diſpo-
,, ſitione contrahentium.

Ἡγεμονία] ,, Quæ vox eſt ab ἡγέομαι, du-
,, co, dux ſum.

Libertatem aliorum non tollit] ,, Quia il-
,, lud imperium non ex ſubjectione oritur,
,, ſed ex fœdere, adeoque ex pacto.

Narrat Diodorus] ,, *L.* 15. *p. m.* 456. ibi:
,, *Populus autem communionem ſociorum om-*
,, *nium comitiis celebrandis locum conſtitue-*
,, *runt, & ſingulis civitatibus aſſeſſores deſi-*
,, *gnaverunt: communi vero ſententia decre-*
,, *tum eſt, ut locus is, in quo conſiliarii con-*
,, *venirent, Athenis eſſet. Ex æquo tamen*
,, *cuilibet civitati, ſive magna, ſive parva,*
,, *ſuffragium ſuum liberum eſſe debere: præ-*
,, *terea omnes civitates ſuis quidem legibus*
,, *vivere; ſe tamen tanquam ad caput ad*
,, *Athenienſes referre debere.*

Quo tempore ductu belli omiſſo] ,, Nam vi-
,, ctis Athenienſibus Philippus reddidit liber-
,, tatem civitati: at ipſi Athenienſes belli du-
,, ctum, una cum reliquis Græciæ civitati-
,, bus, Philippo commiſerunt. *Vid. ſupplem.*
,, *Freinsh. ad Curt. L.* 1. *c.* 8.

Quæ ad propriam utilitatem ſpectant &c.] 9
,, Scilicet ejus, qui ſuperior eſt in fœdere.
,, *n. præced.*

Sicut regum preces imperia eſſe dicuntur]
,, Adeoque poſtulatis annuunt, non quia eis
,, deferre tenentur, ſed quia negare non au-
,, dent. Cæterum ſubditi non annuunt peti-
,, tis vi imperii, ſed ex conſenſu.

Et ægroti imperare medicis] ,, Cum enim
,, ſervilis eſſent conditionis plerique Medici,
,, non rogabantur, ſed jubebantur ab ægro-
,, tis ad ſe accedere. *Vid. Sen.* 6. *benef.* 16.
,, *L.* 26. *ff oper. lib.* & *Teſm. b.* At hoc im-
,, perium improprie dicitur, quia in arbitrio
,, ſervorum erat venire, vel non venire.

Ante hunc conſulem nemo unquam ſociis in ulla re oneri, aut ſumtui fuit] ,, Ro-
,, manorum mos antiquitus fuit, ſuis ſum-
,, tibus aſſiſtere ſociis: quod generoſitatis
,, erat, non juris. Nam Auctor infra *l.* 2. *c.*
,, 16. §. 12. *in fin.* probat, auxilia promiſſa
,, deberi impendiis auxilia petentis.

Digitized by Google

Ne quid tale imperarent ſociis] „ I. e. ne „ videantur vi imperii aliquid ab eis exi- „ gere.

10 *Interim verum eſt accidere*, &c.] Nos de imperio quærimus, quod jure gentium ex fœdere, & propria diſpoſitione, adeoque ex pacto, uni defertur: non de eo, quod vi, & fraude acquiritur.

Et cum jure præſidia inducendi] „ Equi- „ dem jus præſidii, quod ex pacto, & fœ- „ dere eſt, non infert imperium (ita enim „ hodieque Belgæ præſidia in civitatibus Bra- „ bantiæ habent); at occaſionem dare po- „ teſt, ut jus hoc præſidii ad opprimendos „ ſocios adhibeant.

Cum a ſociis ad ſe provocari paſſi ſunt] „ Gronovius notat hic, Romanos quidem vi- „ cto Perſeo ſocios ad ſe evocaſſe, *Liv. L.* „ 45. *c.* 31. *Pauſan. L.* 7. *p.* 417. at de A- „ thenienſibus id nullibi dici. Contrarium „ autem apparet ex exemplo Themiſtoclis, „ qui exſtructis Athenis muris, diſertis ver- „ bis Lacedæmoniis propoſuit: *Quod ſi illuc* „ (Athenas) *velint Lacedæmones, ſocive le-* „ *gationem mittere, miſſuros in poſterum tan-* „ *quam ad eos, qui dignoſcant quæ ſibi con-* „ *ducant, quæque è republica ſint. Thucyd.* „ *L.* 1. *ſ.* 37. *n.* 20.

Iſocrates] „ In Panegyri ante allegata. At „ bene notandum eſt, Iſocratem imperium „ in ſocios non ideo comparaſſe regno, quod „ ſocios ad ſe evocarent: ſed quod magni- „ tudine rerum geſtarum elati ſocios indi- „ gne haberent. Conf. *Juſt. L.* 5. *c.* 1. & „ *c.* 3. Apud *Thucydidem l.* 1. *ſ.* 27. *n.* 40. „ legati Corinthiorum exprobrabant Athe- „ nienſibus, quod privarent libertate non „ modo ſocios ſuos, ſed & ſocios Corin- „ thiorum.

Sic Latini querebantur] „ Apud *Liv. L.* „ 8. *c.* 4.; nam Latinos veteres ſocios impe- „ rii aſſumtos fuiſſe, ex *Liv. l.* 1, *c.* 1. ap- „ paret.

Sic Theſſalos in ſpeciem fuiſſe liberos, ſed revera ſub imperio Macedonum] „ Philippus „ enim eos, quod exercitui ſuo robur Theſ- „ ſalorum equitum adjungere geſtiebat, im- „ proviſus expugnavit. *Juſt. L.* 7. *c.* 6.

11 *Ut potentia in jus tranſeat*] „ Mens Au- „ ctoris eſt, imperium, quod ex pacto eſt, „ & fœdere, mutari ſæpius in verum impe- „ rium, ob potentiam ejus, qui fœdere ſu- „ perior eſt; aliquando autem hoc ipſum „ imperium legitimum fieri, ſi ſocii conſen- „ tiunt, ſaltem tacite.

Qua de re alibi] „ *Vide L.* 2. *c.* 4. §. „ 14. *n.* 1.

Aut qui ſocii fuerunt, ſiunt ſubditi] „ I. „ e. qui antea ex lege fœderis parebant, „ jam parent ex lege ſubjectionis.

Aut certe partitio] „ I. e. fit ſtatus mix- „ tus: qualem non agnoſcimus.

Qualem accidere poſſe, ſupra diximus] „ Sci- „ licet §. *XVII*, ubi de partitione imperii „ egimus, ſimulque probavimus ſtatum mix- „ tum non dari.

A D §. XXII.

Q U I *vero certum quid penſitant*] Quæri- tur, an regna cenſitica ſummo imperio gau- deant? Recte hoc affirmat Auctor, quia cen- ſum ſolvunt ex fœdere, & pacto, non ex ſubjectione. Ita enim ipſa Roma Gothis tri- butaria fuit. Aliud vero eſt, ſi præter cen- ſum ipſum jus imperii, vel tale aliquid, quod ad imperii ſubſtantiam pertinet, in alium confertur; tunc enim deſinit eſſe re- gnum liberum. *Vide diſp. noſtram de Juſt. & jure regn. Portug. p.* 61.

Aut ad redimendas injurias] „ Exempla „ vide apud *Polyb* 1. *hiſt. in fin. Juſtin.* 24. „ *c.* 4. & 5. *L.* 25. *c.* 1. *Herodian. L.* 1. *c.* „ 6. & *L.* 8. *c.* 7. Ita hodieque Belgæ, An- „ gli, Gallique, cenſum præſtant Algirorum „ prædonibus, ne commercia eorum tur- „ bent.

Aut ad tutelam comparandam] „ Ne au- „ xilium eis ferrent.

Quales Hebræorum reges] „ Statum He- „ bræorum poſt captivitatis tempora curate „ examinavit B. Parens in tractatu de *Au-* „ *tonomia Jur. gent. c.* 17. Adde ea, quæ „ dicemus infra *c.* 4. §. 7. *n.* 4.

Et vicinarum gentium] „ Antonius enim „ non tantum Hebræorum Reges tributarios „ fecit, ſed etiam vicinos Reges Armeniæ „ &c. *Joſeph. antiq. l.* 14. *c.* 22. *l.* 15. *c.* 5. „ Et tributa regnorum devictorum dono de- „ dit Cleopatræ: *d. c.* 5. Conf. *Lindenbrog.* „ *ad Ammian. L.* 25. *p.* 154.

Ut Appianus loquitur] „ *Dumtaxat ut cer-* „ *tum tributum penderent. de bell. civ. l.* 5. „ *p. m.* 715.

Quo minus ſummum imperium habere poſ- *ſint*] „ Quia cenſus non præſtatur jure ſub- „ jectionis, ſed ex pacto.

Quanquam infirmitatis confeſſio] Hinc adeo „ odioſum, & invidioſum eſt nomen regni „ vectigalis, ſeu tributarii.

A D

Digitized by Google

Ad §. XXIII.

1 Quæſtio *de nexu feudali*] Regna feudalia non videntur habere ſummum imperium, tum quia Vaſallus non tantum reverentiam, ſed & fidelitatem, imo ſervitia militaria pro beneficio præſtare tenetur: tum quia domino competit juriſdictio feudalis in Vaſallum, atque ideo imperium, quod juriſdictioni cohæret. *L. fin. ff. de offic. ej. cui mand.* Reſp. Vaſallus ideo non fit ſubditus: nec dominus, etſi vi juriſdictionis ſuæ feudalis judicium quaſi ordinarium in Vaſallos exerceat, quod dicitur *das Lehn-oder Mannen-Gericht*, & curiæ ejus feudali juriſdictio cohæret, 1. *F.* 10. 2. *F.* 15. 16. 20. 34. 55. §. *f.* & *fin.*, eſt Vaſalli magiſtratus; quia Vaſallus ea non ex jure ſubjectionis, ſed ex contractu feudali præſtat: neque beneficii, quale feudum eſt, conceſſio ſubditum facit. *Carpz. L.* 4. §. 70. *n.* 24. Equidem feuda dari poſſunt etiam ſubditis; ſed tum illi non ex hoc negotio feudali fiunt ſubditi, ſed jam ante fuere. Sereniſſimis equidem Principibus Electoribus ſingulare in Vaſallos ſuós privilegium tribui ſolet ex *A. B. tit.* 11. *in pr.* de quo agendi locus jam non eſt. *Vid. Rummel. ad A. B. part.* 2. *diſſ.* 1. & *ſeqq.* aliosque interpretes *ad d. t.* 11. Unde apparet, quam inter abſurda plurima, quæ repeṙiuntur in *Clem.* 2. *de ſent.* & *re judic.* id quoque abſurdiſſimum ſit, quod, cum Papa uſurpando regnum Siciliæ, illud Regi Siciliæ in feudum det, tamen eum Regem non modo Vaſallum, ſed & ſubditum ſuum eſſe contendit; contra vero Imperatori Henrico VII., qui regnum illud imperio vindicare volebat, omnem ſuperioritatem negat, ejusque citationem infirmare, quo nihil arrogantius, haud erubeſcit: cum tamen ab imperio quoque Regem terras aliquas jure feudi habuiſſe, concedat. Igitur ex *d. Clem.* quoque confirmatur, Vaſallum ex ſolo Vaſallagio non fieri ſubditum; & tamen domini in eum aliquod eſſe imperium, & juriſdictionem. *Vid. diſp. de imper. in pares* §. 37. *ſeq.*

Additio.

„Originem horum regnorum feudalium „deduxit B. Parens *in tractatu de Autono-* „*mia Jur. Gent. c.* 19. *ubi* §. 2. *usque ad* „§. 8. *ita rem explicat.*

Demonſtrata jam differentia civitatis mediatæ, & immediatæ, quæ ab Autonomia, & juris gentium eſt; aliud occurrit, & alterius generis, ac ſententiæ diſcrimen: ſubjectionis mediatæ, & immediatæ, quod juris civilis, ſeu ut vocant, poſitivi, & ab inſtituto maxime populi Francorum, & Germanorum eſt, qua imperio Romano-Germanico quidam immediate dicuntur ſubjecti, quidam autem mediate. Hanc ſolam illi, qui diſcrimen noſtrum in dubium traxere, ob oculos habuerunt, & cum noſtra illa, quam plane ignoraſſe videntur, miſcuerunt, quæ proinde diſtinctio cum primis adhuc ab omni ambiguitate ſua vindicanda eſt. Equidem, ratione naturali inſpecta, non datur ſubjectio mediata: ſed omnis anima ſummæ poteſtati, uti ante diviſionem civitatum, ita poſtea in ſingulis immediate ſubjecta eſt; ut ſupra c. 9. §. 4. & ſeqq. *jam aſſertum ivimus; & ipſæ ſacræ literæ graviſſimis, & ſeveris perquam præceptis ſuffragantur*, Rom. XIII. v. 1. & ſeqq. Tit. III. v. 1. & 1. Pet. II. v. 13. 14. *Etſi enim omnis Magiſtratus, qui cum ſumma poteſtate eſt, eam per adminiſtros, ſeu officiales exerceat (nec aliter ſufficeret tanto oneri,* vide infra §. 11.); *hi tamen omnia agunt non ſuo, ſed unice ſummi Magiſtratus, a quo præfecti ſunt, jure, ac auſpiciis: neque aliam poteſtatem ſuo nomine habent, ſed mera ſunt miniſteria, & inſtrumenta primarii agentis, per quæ hic ipſe agit; quæ & ratio eſt iſtius Apoſtoli* d. v. 14. *Non magis igitur Regis poteſtas, quæ per miniſtros, vel officia in ſubjectos exercetur, mediata videri poteſt, quam ſi ipſe manu ſua, aliove inſtrumento quid agat; quia actio non eſt inſtrumenti, ſed cauſæ; nec illud agit, ſed movetur: atque adeo non poteſt miniſtrorum poteſtas media videri inter Regem, & ſubjectos, quæ nulla ipſorum eſt, ſed tota Regis, vel ſummi Magiſtratus. Ita ergo apud Romanos, & in jure communi, omnes illæ Præfecturæ Provinciarum, & militiæ, mera fuere nomina officiorum; poteſtas ipſa autem populi Romani: quemadmodum & ſub Merovingis, & Carolingis nomina Ducum, Comitum &c. Quæ omnia in confeſſo ſunt, & cum certiſſimæ rationis, tum certiſſimi juris. Verum ſpecialiter apud populos Germaniæ primis, ut ego quidem arbitror, auctoribus Francis Germanis* (Hypomn. jur. feud. tit. 1. §. 5.) *una cum uſu feudorum introductum eſt genus quoddam poteſtatis propriæ, quæ Vaſalli, & intermedia eſt inter Regem, & ſubjectos. Ex eo enim manavit duplex illud poteſtatis, ac territorii dominium: directum, quod*

quod ſuperior Dominus retinet : & utile, quod Vaſallus acquirit in terram feudalem, ejusque ſubditos, 2. F. 8. §. Rei autem *verb.* ut tanquam dominus 1. F. 45. *voc.* proprietatem. *Hi ergo ſubditi Vaſallo immediate, at ſuperiori Domino mediate ſubjecti ſunt: idque non modo cum vaſallus quoque eſt ſubditus Domini directi; ſed & cum extraneus eſt, & ſolo nexu feudali domino devinctus: quia Vaſallus, ut talis, ſubditus non eſt.* Dn. Struv. Synt. J. F. c. 8. theſ. 6. in fin., & c. 14. theſ 2. n. 2. *Etſi autem verum ſit, quod Vaſallus, qua talis, non ſit ſubditus*, Dn. Struv. d. l. : *item quod Vaſalli mei Vaſallus non ſit meus Vaſallus*, Curt. Jun. de feud. part. 4. n. 88. Andr. Kohl. tract. de ſubfeud. c. 4. n. 3. & ſeqq. ; *id tamen non impedit, quo minus terra cum juriſdictione alteri non ſubdito, ſed extraneo, in feudum data, dominus directum dominium, & terræ, & juriſdictionis, quam habuit jure directo, in cives ejus terræ retineat. Manent ergo cives iſti domino directo, ejusque prædictæ juriſdictioni, etſi alteri Vaſallo extraneo in feudum datæ, mediate ſubjecti; at Vaſalli iſtius Vaſalli non fiunt Vaſalli Domini directi, quia nec fidelitatem ei jurarunt, nec ab eo de feudo inveſtiti ſunt: quamvis domino honorem debeant, nec eum offendere poſſint, quin & mediate ei ſervitia præſtent.* Dn. Struv. in tract. cap. 12. theſ. 12. n. 3. Kohl. tot. tract. de ſubfeud. *Ab hac ergo feudorum origine nata eſt illa ſpecies poteſtatis, quæ etſi ſumma ſubiecta ſit, tamen jure proprio, non meri officii miniſterio ita competit, ut cives ſui eidem immediate, domino directo autem mediate ſubjiciantur. Quod genus poteſtatis deinde paulatim latius ſerpſit, atque alio modo, ac ſenſu, in allodia quoque irrepſit; nam & illi, quibus Comitatus, Baroniæ, aliaque officiorum, & judiciorum nomina, ac terræ in adminiſtrationem conceſſa olim fuere, quin & civitates, ſenſim ad exemplum, & imitationem feudorum, jura regalia, quæ imperii erant, ſibi jure quodam proprio adſeruerunt.* Vid. Diſput. noſtra de imperio in pares §. 37. §. 38. §. 39. & Prudentia Jur. publ. c. 15. §. 6. & 43. *Conf.* Prodrom. jur. gent. Exerc. 2. §. 102. ſeq.

De nexu feudali] „ Seu de regnis, quæ „ Vaſallis dantur ea lege, ut domino directo „ fidelitatem jurent, & ſervitia præſtent.

Sed quæ ex ante dictis facile ſolvi poteſt] „ Principium enim perpetuum eſt, quod imperium non deſinat, quoties aliquid alii „ præſtatur ex pacto.

Qui proprius eſt Germanicarum gentium] „ Varias de origine feudorum ſententias collegit B. Par. *in Hyponm. jur. feud. tit.* 1. „ §. 6. *ſeq.*

Niſi ubi Germani ſedes poſuerunt] „ Etſi „ enim apud alias gentes ſimile tale negotium inveniatur; tamen illa diſtinctio, inter dominium directum, & utile, non niſi „ ex Francorum moribus originem duxit. *B.* „ *Par. d. hyp.* §. 3.

Obligatio perſonalis eadem eſt] , Verum 2
„ eſt, quod eadem ſit obligatio perſonæ, ſive imperium, ſive res privata in feudum „ detur. Utraque enim ex conſenſu oritur, „ non ex imperio.

Sicut privato non erat demtura jus libertatis perſonalis] , Vaſallus enim non tantum „ non ſubjicitur alieno dominio, ſed nec fit „ ſubditus.

Ita nec regi, aut populo jus demit ſummi imperii] „ I. e. libertatem publicam de jure „ ſuo ſtatuendi; quia Rex ille fidelitatem „ præſtat, non vi ſubjectionis, ſed ex conſenſu.

Quæ libertas eſt civilis] „ De qua late egimus *ſupra* §. *XII.*

In feudis liberis, quæ franca vocant] „ De „ quibus vide *B. Par. Hyp. jur. feud. tit.* 3. „ §. 47. ubi ait, in feudis francis regulariter „ ſolam obligationem ad ſervitia, non etiam „ fidelitatem, & ne contra dominum quid „ fiat, remiſſam videri. *Add.* 2. *feud.* 104.

Quæ nullo jure in rem] „ Imo in feudis „ francis æque domino competit dominium „ directum; cujus effectus eſt, ut extincta „ familia Vaſalli, vel felonia in dominum „ directum commiſſa, feudum cum dominio directo conſolidari poſſit. *B. Par. d.* „ *l. Vid. n. ſeq.*

Hæc enim nihil aliud ſunt, quam ſpecies „ *fœderis inæqualis*] „ Verum eſt jure naturæ ex feudis, uti ex omni inæquali fœdere, non niſi obligationem perſonæ oriri. „ At in feudis, etiam francis, jure Francorum ſpecialiter ſtatutum eſt, ut Vaſallus, qui ex domini directi beneficio feudum tenet, jus in ipſa re conſequatur, „ & vi hujus juris in re fidelitatem præſtare „ teneatur.

Pone, etiam adverſus omnes promiſſam operam] „ Ita ut nemo excipiatur. Hinc Vaſallus ligius eſſe non poteſt, niſi is qui „ nec dominum ſuperiorem, nec antiquio-

rem

Digitized by Google

,,rem habet. Sane,unus nemo duorum ligius eſ-
,, ſe poteſt. *Schamb. Diſp. I.* 52. & *II.* 8. *ſeq.*
,, *Obrecht. Diſp.* 2. *th.* 136. & *ſeq. Gron. b.*
,, Equidem Dd. juris feudalis exiſtimant,
,, Principem ſuperiorem, dominum antiquio-
,, rem, & Imperatorem, ſemper, & ipſo ju-
,, re excipi. *B. Par. hyp. jur. feud. tit.* 3. §.
,, 11. At ſi Vaſallus ſuperiorem, vel anti-
,, quiorem dominum habet; per rei naturam
,, Vaſallus ligius alterius eſſe nequit: utpote
,, qui contra omnes, nemine excepto, ſer-
,, vitia præſtare tenetur. Tale feudum Li-
,, gium olim fuit Ducatus Sileſiæ: ejusque
,, Duces ſervitia militaria præſtare teneban-
,, tur Regibus Bohemiæ contra omnes.

Feudum ligium] Feudum ligium a ligando dicitur, quia hi Vaſalli magis, ac reliqui, ligantur, qui fidelitatem quidem, ac ſervitia præſtant: at ſemper, tacite ſaltem, excipiunt ſuperiorem, & antiquiorem dominum, & imperatorem. *d. Hyp.* §. 11.

Nam ea vox latius patebat] Diximus, ſervitia, & fidelitatem hic præſtari contra omnes, nemine excepto. 2. *f.* 52. §. *ſatis.* 2. *f.* 99. *Clem. fin. de re jud.* ſecus, ac in aliis feudis.

Nihil de jure ſummi imperii in ſubditos detrahit] ,, Vaſallus enim ligius ſervitia de-
,, bet ex pacto, non vi imperii.

Semper ineſſe tacitam conditionem] ,, Immo
,, auxilio in genere promiſſo, illud ſemper
,, debetur, quoties is, cui promittitur, bello
,, petitur. Vaſalli enim Ligii non ſunt judi-
,, ces: adeoque nec arbitrium, an cauſa ju-
,, ſta ſit, an non, ſibi arrogare poſſunt.

De qua agendum erit alibi] ,, *Vide L.* 2.
,, *c.* 15. §. 13. & *c.* 25. §. 4.; ubi plenius
,, refutabimus ſententiam Auctoris.

3 *Ut ipſum imperandi jus*] ,, Talia feuda
,, ſunt regna Siciliæ, & Neapolis. *B. Par.*
,, *jus publ. c.* 6. §. 21. & 22.: Bohemiæ, ac
,, olim Hungariæ, & Poloniæ. *ibid. c.* 7. §. 5.

Aut familia exſtincta] ,, Feuda enim cer-
,, tæ familiæ collata, ea exſtincta, redeunt
,, ad conferentem, quia tunc ceſſat diſpoſi-
,, tio. *Vide infra l.* 2. *c.* 9. §. 2.

Aut etiam ob certa crimina] ,, Tunc enim
,, feloniam committit Vaſallus, i. e. contra
,, fidelitatem promiſſam peccat: adeoque vin-
,, culum, quod fuit inter vaſallum, & domi-
,, num directum, hoc ipſo tollitur. Quæ au-
,, tem ſint illa crimina, vide *apud B. Par. in*
,, *hyp. jur. feud. tit. XI.* §. 4. & *ſeq.*

Sed interim ſummum eſſe non deſinit] ,, Quia
,, fidelitas illa vi pacti, non ex jure imperii,
,, præſtatur.

Aliud enim eſt res, aliud habendi modus]
,, Senſus eſt, quod imperium non ex poteſta-
,, te agendi dijudicari debeat, ſed ex cauſa,
,, titulo, & jure; ita enim rem, i. e. jus in
,, rem, ſummo jure quis habere poteſt, etſi
,, agendi poteſtas reſtricta ſit: & e contrario,
,, jus plane non habere poteſt in rem, & ta-
,, men omnia agere ſine exceptione.

Ut ſæpe diximus] ,, *Supra* §. 11. & 12.,
,, & *L.* 2. *c.* 3. §. 6.

Quod de Paphlagonia] ,, Atque huc perti-
,, nent innumera regna ante allegata, ſcil.
,, Bohemiæ, Neapolis, Siciliæ &c.

AD §. XXIV.

JUS *ab uſu juris*] Equidem ſunt nonnulli, qui nullam eſſe differentiam inter jus, & ejus exercitium, admittunt: & jus imperii ab ipſa adminiſtratione dependere, contendunt; quos in fine *Cap. ſeq.* refutabimus.

Auctor hanc diſtinctionem probat exemplo furioſi & infantum, quibus omnino jus imperii ex diſpoſitione populi competit; at exercitium ejus non habent, quia intellectus, adeoque facultas moralis adminiſtrandi deficit. Unde ſuccedit officium curatorum, de quo ſupra exemplum §. *XIV.* attulimus.

Sive actus primus ab actu ſecundo] ,, Ille
,, jus imperii dicitur: hic exercitium ejus,
,, ſeu adminiſtratio.

Sicut rex infans jus habet] ,, Toti enim
,, familiæ, adeoque & furioſis, & infantibus
,, delatum eſt. *Vid. L.* 3. *c.* 20. §. 3. *n.* 1.

Sic & furioſus] ,, Ex eadem ratione. *Vid.*
,, *L.* 3. *c.* 20. §. 3. *n.* 1.

Captivus] ,, Non enim magis hic jus amittit,
,, quam abſens. *Vid. L.* 3. *c.* 20. §. 3. At ad-
,, miniſtrare non poteſt: *ibid.* Unde nec pa-
,, cem facit: *ibid.* Conf. *Diſp. L. B. de Dan-*
,, *kelman de Rege captivo.*

Et qui in alieno territorio ita vivit] ,, Uti
,, olim Reges in expeditione ſancta abſentes:
,, Carolus V. in Africa bellum gerens &c. Exem-
,, pla Regum Galliæ vide apud *La Force Nou-*
,, *velle deſcription de la France p.* 1. *c.* 16.
,, *p.* 202.

Omnibus enim his caſibus curatores dandi ſunt]. Qui autem ex naturæ ratione præfe-
,, rantur, vidimus *ſupra* §. *XV.* Scil. agnati;
,, non vero populus, nedum mater.

Demetrius], Teſmarus in not. *b.* ſimile
,, fere exemplum refert in Franciſco I. ab
,, Hiſpanis capto. *Vid. Guicerard. Hiſt.* 16.

Tom. I. Tt CAPUT

CAPUT IV.

De bello ſubditorum in ſuperiores.

I. *Statuſ quæſtionis.*
II. *Bellum in ſuperiores, qua tales, ordinarie licitum non eſſe jure naturæ.*
III. *Nec conceſſum lege Hebræa.*
IV. *Minus etiam lege Euangelica: quod probatur ex ſacris literis.*
V. *Et factis Chriſtianorum veterum.*
VI. *Refellitur ſententia ſtatuens inferioribus magiſtratibus licitum eſſe bellum adverſus ſummam poteſtatem: idque rationibus, & ſacris literis.*
VII. *Quid ſentiendum, ſi ſumma, & alioqui inevitabilis ſit neceſſitas?*
VIII. *Jus belli dari poſſe in principem populi liberi.*
IX. *In regem, qui imperium abdicaverit.*
X. *In regem, qui regnum alienet, ad impediendam traditionem tantum.*
XI. *In regem, qui manifeſte totius populi hoſtem ſe ferat.*
XII. *In regem poſt amiſſum regnum ex lege commiſſoria.*
XIII. *In regem, qui partem duntaxat imperii habeat, pro ea parte, quæ ipſius non ſit.*
XIV. *Si reſiſtendi libertas certis caſibus reſervata ſit.*
XV. *Invaſori alieni imperii quatenus parendum.*
XVI. *Invaſori alieni imperii vi reſiſti poſſe ex jure belli manentis.*
XVII. *Ex lege antecedente.*
XVIII. *Ex mandato jus imperandi habentis.*
XIX. *Cur extra hos caſus id non liceat.*
XX. *In controverſo jure privatos ſibi judicium ſumere non debere.*

+ I. 1. BEllum + gerere poſſunt & privati in privatos, + ut viator in latronem; + & ſummum imperium habentes in eos, qui itidem id habent, + ut David in regem Ammonitarum; + & privati in eos, qui [1] imperio ſummo, + at non in ſe, utuntur, + ut Abrahamus + in regem [2] Babyloniæ, + & vicinos; + & qui ſummum imperium habent in privatos, + aut ſibi ſubditos, + ut David [3] in partem Isboſethi: + aut non ſubditos, ut Romani in piratas.

2. + Tantum illud quæritur, an aut privatis, + aut publicis perſonis bellum gerere liceat in eos, quorum imperio [4] ſive ſummo, ſive [5] + minori ſubſunt? Ac primum id minime controverſum eſt, + arma ſumi poſſe [6] in

GRONOVII.

1 *Imperio ſummo, at non*] In populos ſuæ ditionis; non iſtos privatos, quibuscum nunc fingimus eos bellare.

2 *Babyloniæ*] *Gen.* XIV. 1. שנער Σεναάρ, quo vocabulo dicta eſt regio, quæ poſt Babylonia. *Geneſ.* X, 10. LXX. *Daniel.* I, 2.,

3 *In partem*] Adverſus eos, qui auctoritatem Isboſeth ſecuti, regnum volebant retinere in domo, & poſteris Sauli. 2. Sam. III, 7.

4 *Sive ſummo*] Ut in regem.

5 *Minori*] Ut in præfectum regium.

6 *In inferiores*] Subjectos eidem imperio ab illis, quibus provincia, vel curatio cum jure armorum adverſus obſiſtentes mandata eſt.

GRO-

Digitized by Google

in inferiores + ab iis, qui ſummæ poteſtatis auctoritate armantur: + qualis fuit Nehemias armatus edicto Artaxerxis adverſus vicinos regulos. + Sic [7] metatores expellendi domino prædii licentiam [a] Imperatores Romani concedunt. + Verum adverſus ſummam poteſtatem + aut [8] inferiores, ſed agentes quod agunt ſummæ poteſtatis auctoritate, quid liceat quæritur.

a L. devotum. C. de Metatoribus. lib. XII. leg. 5.

3. + Illud quidem apud omnes bonos extra controverſiam eſt, ſi quid imperent naturali juri, aut divinis præceptis contrarium, + non eſſe faciendum, quod jubent. + Nam Apoſtoli cum dixerunt, Deo magis, quam hominibus obediendum, + ad certiſſimam [9] provocarunt regulam, omnium inſcriptam mentibus, quam totidem ferme verbis expreſſam apud + Platonem [b] reperias: at [10] ſi qua + ex tali cauſa, + aut alioqui quia ſummum imperium habenti ita libet, injuria nobis inferatur, + ea toleranda eſt potius, quam vi reſiſtendum.

b Apol. Socratis, p. 29. D. Tom. I. Ed. Steph.

+ II. 1. + Et naturaliter quidem omnes ad arcendam a ſe injuriam jus habent reſiſtendi, ut + ſupra diximus. + Sed civili ſocietate ad tuendam publicam tranquillitatem inſtituta, + ſtatim civitati [11] jus quoddam majus in nos, & noſtra naſcitur, quatenus ad finem illum id neceſſarium eſt. + Poteſt igitur civitas jus illud reſiſtendi promiſcuum [12] publicæ pacis, & [13] ordinis cauſa prohibere: + Et quin voluerit, dubitandum non eſt; + cum aliter non poſſet [14] finem ſuum conſequi. (aa) Nam ſi maneat promiſcuum illud reſiſtendi jus, + non jam civitas erit, ſed [15] diſſociata multitudo, + qualis illa [c] Cyclopum:

c Hom. Odyſſ. L. IX. verſ. 114.

——— Θεμιστεύει δ' ἕκαστος
Παίδων ἠδ' ἀλόχων ———

——— *Dant conjugibus jus*
Quiſque ſuis, ſoboliqne. ———

[d] Νομάδες· ἀκούει δ' οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός.

d Eurip. Cyclope, verſ. 120.

[1] *Confuſa turba, nemo ubi audit neminem.*

+ Et

GROTII.

1 *Confuſa turba, nemo ubi audit neminem*] De Bebrycils ſimilia prodidit *Valerius*: (*Argon.* IV, 102.)

——— *non fœdera legum*
Ulla colunt, placidas, aut jura tenentia mentes.

GRONOVII.

7 *Metatores*] Qui militibus tranſeuntibus caſtra deſignant.

8 *Inferiores*] Præfectos, aut miniſtros.

9 *Provocarunt*] Contra civile jus, quod præcipit obediendum præpoſitis, velut ſuperius tribunal appellarunt juris naturæ.

10 *Si qua ex tali*] Quod recuſaveris facere juſſa, quia ſine offenſione Dei facere nequeas.

11 *Jus quoddam majus in nos*] Communis utilitatis ergo privatum cujuſque jus reſtringens, & coërcens.

12 *Publicæ pacis*] Ne in media pace perpetui, aut alii ex aliis, orirentur tumultus imperium inhibentium, & detrectantium.

13 *Ordinis*] Qui poſtulabat, ut eſſent, qui ducerent, quique ſequerentur; qui præciperent, quique facerent; imperantes alii, alii parentes, & in hoc ſtatu quiſque, nemine turbante alios, officio fungerentur.

14 *Finem ſuum*] Tranquillitatem, & ſecuritatem publicam.

15 *Diſſociata*] Male cohærens, & ſeſe interturbans.

(aa) Diſtinguendum heic inter *injurias dubias, aut tolerabiles*: & *manifeſtas, ac intolerandas.* Quæ prioris generis ſunt, eas pati quiſque debet, non propter Principem, qui ne quidem minimam injuriam inferendi jus habet; ſed ne ſocietas

a *Bell. Catil. c.* 6. b *Jugurth. c.* 21. *Ed. Waſſ.* c *Confeſſ.* L. III. c. 8. d *Prometh. vinct.* pag. 24. *Ed. H. Steph.*

+ Et Aboriginum, qui Salluſtio [a] tradente, genus hominum agreſte, ſine legibus, ſine imperio, liberum atque ſolutum: + & apud eundem alio loco [b] Getuli, qui neque moribus, neque lege, aut imperio cujuſquam regebantur.

2. + Ita, ut dixi, habent mores omnium civitatum: + *Generale pactum eſt ſocietatis humanæ*, inquit [c] + Auguſtinus, *regibus obedire.* Æſchylus: [d]

Τραχὺς μόναρχος κ' οὐχ' ὑπεύθυνος κρατεῖ.

Rex eſt ſuo utens jure, nulli obnoxius.

+ Sophocles: (*In Ajac.* verſ. 677.)

Ἄρχοντές εἰσιν, ὥς θ' ὑπεικτέον' τί μή;

Nam principes ſunt: obſequendum; quippe ni?

Euripides: (*Phœniſſ.* verſ. 396.)

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν.

Imperia habentum perferenda inſcitia eſt.

e *L. I. c.* III. §. 8. *n.* 15. f *Ann.* VI, 8.

Adde quod ſupra [e] ex Tacito in hanc rem adduximus: cujus & hoc [f] eſt; 16 *Principi ſummum rerum arbitrium Dii dederunt, ſubditis obſequii gloria relicta eſt.* Hic quoque: (bb)

Indigna digna habenda ſunt, rex quæ facit.

g *Medea,* v. 195.

+ Seneca: [g] *Æquum atque iniquum regis imperium feras:*
Quod ex Sophocle ſumtum, + qui dixerat: (*Antigon.* verſ. 681.)

Ἀλλ' ὃν πόλις στήσειε, τοῦδε χρὴ κλύειν
Καὶ σμικρὰ καὶ δίκαια καὶ τἀναντία.

Et quod apud Salluſtium eſt: [b] + *Impune quidvis facere, id eſt regem eſſe.* (cc)

3. + Hinc ubique majeſtas, id eſt, dignitas, + ſive populi, ſive unius, qui

cietas civilis turbetur. Poſterioris autem generis nemo pati tenetur, eaſque repelli finis ipſe civitatum conſtitutarum poſtulat, tantum abeſt ut vetet. Quâ de re plenius dicemus in noſtris ad hoc Caput Notis Gallicis. Heic monuiſſe ſufficiat. *J. B.*

GROTII.

b *Impune quidvis facere, id eſt, regem eſſe*] Pertinent huc M. Antonii verba, quæ ex *Joſepho* modo adduximus. (*Cap.* præced. §. 22.)

GRONOVII.

16 *Principi ſummum*] 6. ann. 8. *Tibi ſummum rerum judicium Dii dederunt, nobis obſequii gloria relicta eſt*: quaſi ad Cæſarem præſentem ſic loquitur in ſenatu M. Terentius. Neque enim *Tacitus* diceret ſubditis.

(bb) Parodia verſûs *Plautini*: *Indigna digna habenda ſunt, herus quæ facit.* Captiv. II, 1. 6. *J. B.*

(cc) Verba ſunt *Memmii* Tribuni Plebis, qui loquitur tantum de more Regum, & impunitate facti, non juris; quam ipſis nequaquam largiturus erat libertatis vindex acerrimus. Inſpice totum locum, *Bell. Jugurth. c.* 36. Si alia loca congeſta expendantur, nil aliud in pleriſque reperietur, immo aliquando contrarium ejus, quod inde Auctor colligit. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

qui ſummo ſungitur imperio, tot legibus, tot pœnis defenditur: quæ conſtare non poteſt, ſi maneat reſiſtendi licentia. + Miles, [a] qui caſtigare volenti ſe centurioni reſtiterit, [17] ſi vitem tenuit, [18] militiam mutat: ſi ex induſtria fregit, vel manum centurioni intulit, + capite punitur. Et apud Ariſtotelem eſt: [b] εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι, *ſi magiſtratum gerens aliquem verberavit, reverberandus non eſt.*

III. In + lege Hebræa [c] mortis ſupplicio damnatur, qui inobediens fuerit aut ſummo pontifici, + aut ei, qui extra ordinem rector populi a Deo eſſet conſtitutus. + Quod vero apud Samuelem [d] eſt de jure regis, omnino recte inſpicienti apparet, + nec de jure vero intelligendum, id eſt, de facultate honeſte, & juſte aliquid agendi, + (longe enim alia vivendi ratio præſcribitur regi in ea parte legis, [e] quæ eſt de officio regis) + neque nudum (dd) factum indicari: nihil enim eſſet in eo eximium, cum injurias facere [19] etiam privati privatis ſoleant: + ſed factum, [20] quod effectum aliquem juris habeat, id eſt, [c] non reſiſtendi obligationem. + Ideo additur, populum preſſum iſtis injuriis Dei opem imploraturum, quia ſcilicet humana remedia nulla extarent. + Sic ergo [21] hoc jus vocatur, quomodo [f] prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit.

IV. 1. + In novo fœdere Chriſtus præcipiens dari Cæſari quæ Cæſaris ſunt, + intelligi voluit a ſuæ diſciplinæ ſectatoribus non minorem, ſi non majorem, obedientiam cum patientia (ſi opus ſit) conjunctam ſummis poteſtatibus deberi, quam ab Hebræis regibus Hebræis debebatur; quod latius exſequens optimus ejus interpres Paulus [g] Apóſtolus, + officia ſubditorum late deſcribens, inter alia, *Qui obſiſtit*, inquit, *poteſtati*, *Dei ordinationi obſiſtit: tum vero qui obſiſtunt, ſibi ipſis condemnationem accipient.* Addit mox: *Dei enim miniſter eſt, qui poteſtate fungitur tuo bono.* Deinde: *Quapropter neceſſe eſt ſubjici, non ſolum propter iram, ſed & propter conſcientiam.* In ſubjectione includit + non reſiſtendi neceſſitatem: neque eam ſolum, quæ ex formidine [22] majoris mali oritur; + ſed quæ [23] ex ipſo ſenſu

ſu

[a] *L. Milites.* 13. §. *Irreverens* 4. *D. de re mil. Rufus de legibus militaribus* c. XV.

[b] *Ethic. Nic.* V, 8.

[c] *Deuter.* XVII, 12. *Joſ.* I, 18.

[d] 1. *Samuel.* VIII. 11.

[e] *Deuter.* XVII, 14.

[f] *L. Jus pluribus D. de Juſt. & Jure.* L. II.

[g] *Rom.* XIII. verſ. 2, & ſeq.

GROTII.

c *Non reſiſtendi obligationem*] *Philo* in Flaccum (Pag. 978. D. *Ed. Pariſ.*) πότε γὰρ εἰς ἀπόστασιν ὑπωπτεύθημεν; πότε δ' οὐκ εἰρηνικοὶ πᾶσιν ἐνομίσθημεν; τὰ δ' ἐπιτηδεύματα, οἷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρώμεθα, οὐκ ἀνεπίληπτα, οὐ συντείνοντα πρὸς εὔνοιαν πόλεως καὶ εὐστάθειαν; *Quando enim defectionis ſuſpecti fuimus? quando non pacis amantes ab omnibus judicati ſumus? inſtituta vero, quibus utimur quotidie, nonne extra reprehenſionem ſunt, nonne ad concordiam, bonumque ſtatum civitatis conducunt?*

GRONOVII.

17 *Si vitem tenuit*] Apprehendit ſcipionem, quo verberabatur a centurione. *Tacit.* 1. ann. 23. *Juvenal.* 8, 297. *frangebat vertice vitem.* Sat. 14, 193. *perlege rubras Majorum leges, aut vitem poſce libello.*

18 *Militiam mutat*] Ex honeſtiore, ac lucroſiore ad minus honeſtam, minusque lucroſam transfertur.

19 *Etiam privati privatis*] Non tamen tantas, neque tam late patentes: itaque eſt ſane in eo quoque aliquid eximium, & Auctoris argumentum lubricum.

20 *Quod effectum*] Non tantum, quod facturi ſint, ſed etiam ita facturi, ut quin faciant, impediendi nemini ſit poteſtas, nec de illo queri habeat apud quemquam, niſi apud Deum.

21 *Hoc jus vocatur*] Ut ſignificet exercitium poteſtatis, injuſtum quidem, velatum tamen ſpecie juris.

22 *Majoris mali*] Supplicii præſentis, aut pœnæ.

23 *Ex ipſo ſenſu*] Ex animo ſic imbuto, atque inſtituto, ut ſciat hoc omnino ſe oportere facere, atque ideo libenter velit.

(dd) Immo *Jus Regis* apud SAMUELEM ſignificare tantum *conſuetudinem* Regum, probarunt Interpretes exemplis, & rationibus omni exceptione majoribus. Diximus in Gallicis noſtris Notis. *J. B.*

ſu officii noſtri manat, + neque hominibus tantum, + ſed & Deo nos obligat. Rationes addit duas: primam, + quod Deus ordinem illum imperandi, & parendi approbaverit, & olim in lege Hebræa, & nunc in Euangelio. + Quare poteſtates publicæ eo loco nobis habendæ ſunt, quaſi ab ipſo Deo eſſent conſtitutæ. + Noſtra enim facimus, [24] quibus auctoritatem noſtram impartimur. Alteram, + quod hic ordo noſtro bono inſerviat.

2. + Atqui, dicat aliquis, injurias pati utile non eſt. Hic quidam, + vere magis, quam ad ſenſum Apoſtoli, ut arbitror, appoſite, dicunt, has quoque injurias utiles nobis eſſe, quia iſta patientia ſua non ſit caritura mercede. Mihi videtur Apoſtolus conſideraſſe finem univerſalem iſti ordini propoſitum, + qui eſt [d] tranquillitas publica, + in qua & ſingulorum comprehenditur. Et ſane + quin plerumque hoc bonum per poteſtates publicas conſequamur, dubitandum non eſt; nemo enim ſibi male vult: + at imperantis felicitas in ſubditorum felicitate conſiſtit. [e] *Sint quibus imperes*, [25] ajebat ille. Proverbium eſt apud Hebræos: (ee) *Niſi poteſtas publica eſſet, alter alterum vivum deglutiret*: qui ſenſus & apud Chryſoſtomum: τῶν πόλεων τοὺς ἄρχοντας ἂν ἀνέλῃς, θηρίων ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμεθα βίον δάκνοντες ἀλλήλους καὶ κατεσθίοντες· *niſi rectores civitatum eſſent, feriorem feris viveremus vitam, non mordentes tantum,* [f] *ſed & vorantes alios alii.*

a Hiſt. IV. 74.

b L. τὸ γὰρ, 6. D. de legibus. L. III. in fine. D. ſi pars, hered.

c Livius l. XXXIV. c. 3.

3. Quod ſi quando [26] nimia formidine, aut [27] iracundia, aliiſve affectibus tranſverſi agantur rectores, quo minus rectam ineant viam, quæ ad tranquillitatem ducit; + id [28] inter minus frequentia habendum eſt: & quæ, ut ait Tacitus [a], interventu meliorum penſantur. Leges autem ſatis habent id, [29] + quod plerumque accidit, reſpicere, + ut ajebat [b] Theophraſtus; quo & illud + Catonis pertinet: [c] *Nulla lex ſatis* [30] *commoda* omni-

GROTII.

d *Tranquillitas publica*] Bene *Chryſoſtomus*: συνεργός ἐστί σοι, συμπράττει σοι. Princeps, nimirum, euangelium prædicanti. Dedolat ille, quod tu deſcobinas.

e *Sint quibus imperes*] Dictum hoc Sullæ, ajunt *Plutarchus*, (in *Vit. Syll.* p. 472.) *Florus*, & alii: unde ſumſit *Auguſtinus* lib. III. cap. 28. de civitate Dei.

f *Sed & vorantes alios alii*] Eſt hoc de ſtatuis ſexto: (Tom. VI. pag. 502. *Edit. Savil.*) ſed & hoc: ἐὰν γὰρ τὰ δικαστήρια ἀνέλῃς, πᾶσαν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνεῖλες τὴν εὐταξίαν. *Tolle tribunalia, & omnem de vita tranquillitatem abſtuleris.* Deinde: (In dicta Orat. hæc non exſtant.) μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴπῃς, εἴ τις κακῶς τῷ πράγματι κέχρηκεν, ἀλλ᾽ αὐτῆς βλέπε τῆς διατάξεως τὴν εὐκοσμίαν, καὶ τὴν πολλὴν ὄψει τοῦ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς νομοθετήσαντος σοφίαν· *Nec mihi illos refer, qui male uſi ſunt honoribus: ſed ipſius inſtituti vide pulchritudinem; & ſapientiam ejus admiraberis, qui primus ejus auctor fuit.* Idem ad Romanos: (Cap. XIII. ℣. 5. *pag.* 191. Tom. III.) κἂν ἀνέλῃς αὐτὰς (τὰς ἀρχὰς) πάντα οἴχεται· καὶ οὐ πόλεις, καὶ οὐ χωρία, οὐκ οἰκία, οὐκ ἀγορὰ, οὐκ ἄλλο οὐδὲν στήσεται, ἀλλὰ πάντα ἀνατραπήσεται τῶν δυνατῶν τοὺς ἀσθενεστέρους καταπινόντων· *Magiſtratus ſi abſtuleris, perierint omnia; non urbes ſtabunt, non agri, non forum, nec quicquam aliud: evertentur omnia, & fortioris eſca fiet quilibet infirmior.* Idem ſenſus apud eundem ad Epheſ. V. (*Tom.* III. *pag.* 862.)

GRONOVII.

24 *Quibus auctoritatem*] Quorum auctores nos fatemur quæ rata habemus.

25 *Adjebat ille*] Furfidius ad Sullam. *Florus* 3, 21.

26 *Nimia formidine*] Ut qui ob leves ſuſpiciones corripiunt, reoſque majeſtatis faciunt, exemplo Claudii. *Suet.* 37.

27 *Iracundia*] Ut Alexander, qui ubi exarſiſſet, nec dilatio ultionis, nec modus erat. *Juſtin.* 9, 8.

28 *Inter minus frequentia*] Ex rarius contingentibus.

29 *Quod plerumque*] *Ariſtot.* 3. Pol. 11. Δοκοῦσι τὸ καθόλου μόνον οἱ νόμοι λέγειν, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἐπιτάττειν.

30 *Commoda eſt*] Omnibus.

(ee) Legitur in *Pirke Aboth*, Cap. III. pag. 42. *Ed. Fagii* 1541. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

omnibus eſt : id modo quæritur, ſi majori parti, & in ſummam prodeſt. Quæ autem rarius contingunt, 31 + communibus tamen regulis conſtringenda ſunt; quia 32 + etſi 33 ratio legis 34 in iſto ſpeciali facto ſpecialiter locum non habeat, + manet tamen 35 ratio in ſua generalitate, + cui ſpecialia ſubjici fas eſt. + Id enim ſatius, quam ſine norma vivere, aut normam cujuſque arbitrio permitti. + Seneca [a] appoſite ad hanc rem : *Satius erat a paucis etiam juſtam excuſationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.* a *Lib.* VII. *de benef. c.* 16.

4. + Locum & hic habere debet illa nunquam ſatis memorata Periclis g + apud [b] Thucydidem ſententia : *Sic exiſtimo, etiam ſingulis hominibus plus eam prodeſſe civitatem, quæ tota recte ſe habeat, quam ſi qua privatis floreat utilitatibus, ipſa autem univerſim laboret; qui enim domeſticas fortunas bene collocatas habet, patria tamen everſa, pereat & ipſe neceſſe eſt : Contra vero, etiam ſi quis in beata republica parum felix eſt, multo tamen facilius per illam incolumis ſervatur. Quare cum civitas quidem ſingulorum poſſit ſuſtentare calamitates, ſinguli autem publicas non item; quid eſt, cur non univerſim ipſi conſulere, ipſamque tueri oporteat, nec id facere, quod vos facitis, dum quaſi attoniti jactura rei familiaris, ſalutem proditis reipublicæ?* Quem ſenſum breviter ita explicat [c] Livius : *Respublica incolumis, & privatas res ſalvas facile præſtat : 36 publica prodendo, tua nequicquam ſerves.* Plato [d] dixerat legum IV. τὸ μὲν γὰρ κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς πόλεις· καὶ συμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ τοῖν ἀμφοῖν, ἢν τὸ κοινὸν τιθῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον· *quod commune eſt. connectit civitates : quod ſingulorum, diſſipat; quare & publice, & privatim utilius eſt, ut publica magis, quam privata curentur.* Xenophon [e] vero : ὅστις ἐν πολέμῳ ὢν στασιάζει πρὸς τὸν ἄρχοντα, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζει· *qui in bello contra ducem ſeditioſe ſe gerit, facit hoc cum ſuæ ſalutis periculo.* Eodem & illa [f] Jamblichi pertinent : *Non disjuncta eſt privata utilitas a publica imo in bono communi ſingulare etiam continetur : & ut in animalibus, cæte aque natura, ita in civitatibus in totius ſalute ſalus eſt partium.*

b *Lib.* II. §. 60.

c *Lib.* XXVI. c. 36.

d *De Legg. L.* IX. p. 875. A. *Ed. Steph.*

e *De Exped. Cyr.* L. VI. c. I. §. 19. *Ed. Oxon.*

f Apud *Stob. Serm.* 46. *De Magiſtr.*

5. In publicis autem + præcipuum haud dubie eſt ordo ille, quem dixi, imperandi, parendique; + is vero cum privata reſiſtendi licentia conſiſtere nequit. Explicare libet hoc ipſum 37 nobili Dionis [g] Caſſii loco : ὃν μέν τοι καὶ ἐγὼ οὔτ' ἄλλως καλὸν εἶναι νομίζω ἄρχοντά τινα 38 τῶν ἀρχομένων ἡττᾶσθαι, οὔτ' ἂν σωτήριόν τι γενέσθαι ποτὲ, εἰ 39 τὸ ταχθὲν ὑπηρετεῖν τινὶ, κρατεῖν αὐτοῦ ἐπιχειρήσειε· σκέψά-

g Lib. XLI. p. 189. *Ed. H. Steph.*

σθε

GROTII.

g *Apud Thucydidem ſententia*] Lib. II. quicum bene convenit illud *Ambroſii* libro III. de officiis : (*Cap.* 4.) *Eadem ſingulorum eſt utilitas, quæ univerſorum.* Et illud in jure : *Semper non quod privatim intereſt unius ex ſociis, ſervari ſolet, ſed quod ſocietati expedit.* L. actiones. §. Labeo. 65. §. 5. D. Pro Socio. Adde L. unicam. §. penul. C. de Caducis tollendis.

GRONOVII.

31 *Communibus tamen*] Iis neglectis, quæ rarius contingunt, de eo, quod ut plurimum accidit, aliquid conſtituendum.

32 *Etſi legis*] Quæ voluit civem magiſtratui parere.

33 *Ratio*] Ut cuique jus reddatur, ut juſtitia quiſque fruatur.

34 *In iſto ſpeciali*] Quoties contra jus, faſque, magiſtratus, aut rex lædit inferiorem.

35 *Ratio in ſua generalitate*] Tranquillitas, ſecuritaſque totius corporis, quæ tanti eſt, ut unus potius doleat, & id ferat, quam reſiſtat imperanti, & ordinem publicum turbet, ne patiatur injuriam.

36 *Publica prodendo*] Deſerendo, deſtituendo, non adjuvando.

37 *Nobili Dionis Caſſii loco*] Lib. 41. p. 168.

38 Τῶν ἀρχομένων ἡττᾶσθαι] Subjectis cedat, puta laſcivientibus, & improbas, atque inutilia flagitantibus.

39 Τὸ ταχθὲν ὑπηρετεῖν] Cujus ſors, & officium eſt parere. GRO-

αθε δὲ ποῖος μὲν κόσμος οἰκίας γένοιτο, ἂν οἱ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ὄντες τῶν πρεσβυτέρων καταφρονήσωσι· ποῖος δὲ τῶν διδασκαλείων, ἂν οἱ φοιτῶντες τῶν παιδευτῶν ἀμελήσωσι· τίς ὑγίεια νοσοῦσιν, ἂν μὴ πάντα τοῖς ἰατροῖς οἱ κάμνοντες πειθαρχῶσι· τίς δ' ἀσφάλεια ναυτιλλομένοις, ἂν οἱ ναῦται τῶν κυβερνητῶν ἀνηκουστῶσι· φύσει τε γὰρ ἀναγκαῖα τινὰ καὶ σωτήρια τῷ μὲν ἄρχειν ἐν τοῖς ἀνθρώποις, τῷ δὲ ἄρχεσθαι τέτακται· *Ego vero neque decorum exiſtimo, ut rector civitatis cedat, neque ſpem eſſe ad ſalutem, ſi quod parere poſitum eſt, velit imperare. Cogitate enim quis futurus ſit ordo in familia, ſi a junioribus ſenes ſpernantur: quis item in ſcholis, ſi a diſcipulis ſuſque deque habeantur praeceptores: unde ſanitas ægrotantibus, ſi non per omnia medicis pareant: quid tuti navigantibus, ſi plebs nautica gubernantium juſſa contemnat. Natura quippe id neceſſa-*
a 1. Epiſt. *rium, & hominibus ſalutare, ut alii quidem imperent, alii vero pareant.*

II,17. 18. 6. Paulo comitem addamus Petrum, cujus [a] hæc ſunt verba: *Regem honorate. Servi, ſubditi eſtote cum omni timore dominis, non ſolum bonis, & æquis*, + *ſed etiam duris. Hoc enim cedit gratiæ, ſi quis* 40 + *propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtiam injuſte afflictus. Quæ enim gloria eſt, ſi peccantes, & colaphis cæſi, ſubſiſtitis? ſed ſi bene agentes, & tamen male habiti ſubſiſtitis*, h + *hoc cedit vobis gratiæ apud Deum.* Confirmat mox hoc a Chriſti exem-
b Lib. IV. cap. 12. plo. Idemque ſenſus in Clementis conſtitutionibus [b] his verbis exprimitur: ὁ δοῦλος εὔνοιαν φερέτω πρὸς τὸν δεσπότην μετὰ φόβου Θεοῦ κἂν ἀσεβὴς, κἂν πονηρὸς ὑπάρχῃ· *Servus Deum timens ſimul bene hero ſuo velit, quamvis impio, quamvis injuſto.* Notanda hic duo: quod dicitur ſubjectionem dominis deberi, etiam duris, (ff) + idem ad reges quoque referendum; nam quod ſequitur ei fundamento ſuperſtructum, + non minus ſubditorum, quam ſervorum officium reſpicit. Ac deinde, talem a nobis requiri ſubjectionem, + quæ injuriarum patientiam ſecum ferat; + ſicut de parentibus dici ſolet:

c Publ. Syr. verſ. 23. i + *Ames* [c] *parentem, ſi æquus eſt: ſi non, feras.*

d Lib. XV. c. 3. e Lib. XXVII. c. 34. f Annal. Lib. XII. c. 11. Et Eretrienſis quidam adoleſcens, (gg) qui Zenonis ſcholam diu frequentaverat, quid ibi didiciſſet, rogatus reſpondit, ὀργὴν πατρὸς φέρειν, + *iram patris ferre.* De Lyſimacho [d] Juſtinus: *Magno animo regis, velut parentis, contumeliam tulit.* Et apud [e] Livium eſt: *Ut parentum ſævitiam, ſic patriæ, patiendo, ac ferendo leniendam eſſe.* Apud Tacitum: + [f] *Ferenda regum ingenia*

GROTII.

h *Hoc cedit vobis gratiæ apud Deum*] *Tertullianus* de pœnitentia: *Timor hominis, Dei honor eſt.* (Cap. 7. Sed ibi de aliâ planè re agitur.)

i *Ames parentem, ſi æquus eſt: ſi non, feras*] *Terentius* Hecyra: (*Scen.* III. *Act.* I. ỷ. 21.)

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.

Cicero pro Cluentio: *Non modo reticere homines parentum injurias, ſed etiam æquo animo ferre oportet.* (Cap. 6.) Habet ad hoc præceptum pulchra *Chryſoſtomus* tum 11. ad *Timotheum*, tum libro V. adverſus Judæos. Pertinent huc & quæ *Epictetus* (Cap. 65.) & poſt eum *Simplicius* habent de duabus anſis.

GRONOVII.

40 *Propter conſcientiam Dei*] Διὰ συνείδησιν Θεοῦ· quia ſcil. & agnoſcit eſſe Deum juſtum, & juſtitiæ exactorem, qui neminem inſontem lædi ſinat impune, dixeritque: *Mihi vindictam, ego rependam.*

(ff) Præcepta illa generalia ſuas tamen habent exceptiones, ex naturâ ipſius rei petitas. Fatetur id Auctor ipſe de Servis, Lib. II. Cap. V. §. 22. *J. B.*

(gg) Refert id *Ælianus*, Var. Hiſt. IX, 33. *J. B.*

GRO-

Digitized by Google

genia; & alibi: † ᵃ *bonos Imperatores voto expetendos, qualeſcumque tolerandos.* Apud Perſas laudante Claudiano: (*In Eutrop.* L. II. verſ. 479.) a *Hiſt.* IV. 8.

—— *Quamvis crudelibus æque*
Paretur dominis. ——

† V. 1. Nec ab hac lege Domini diſcedit [k] conſuetudo veterum Chriſtianorum, † optima legis interpres. Nam quamquam † peſſimi ſæpe homines imperium Romanum tenuerunt, nec defuerunt, qui † obtentu adjuvandæ reipublicæ iis ſe opponerent; † nunquam tamen eorum conatibus ſe adjunxerunt Chriſtiani. In † Clementis conſtitutionibus eſt, βασιλείᾳ ἀθέμιτον ἐπανίςασθαι, *regiæ poteſtati reſiſtere nefas.* [41] Tertullianus [b] Apologetico: [42] *Unde Caſſii, & Nigri, & Albini? unde qui* [43] *inter duas lauros obſident Cæſarem? unde* [44] *qui faucibus ejus exprimendis palæſtricam exercent? unde qui armati palatium irrumpunt,* [45] *omnibus tot* [l] *Sigeriis* (ſic diſerte habet manuſcriptus, qui eſt apud omni laude ornatiſſimos juvenes Puteanos) *ac Partheniis audaciores? De Romanis, ni fallor, id eſt, de non Chriſtianis.* De palæſtrica, quod ait, ad Commodi mortem pertinet, peractam imperio præfecti prætorio Ælii Læti, manu palæſtritæ; † quo tamen Imperatore vix quiſquam fuit ſceleratior. Parthenius, cujus factum itidem deteſtatur Tertullianus, erat ille, qui peſſimum Imperatorem † Domitianum oppreſſerat. His comparat Plautianum præfectum prætorio, qui Septimium Severum valde ſanguinarium b Cap. 35.

G R O T I I.

k *Conſuetudo veterum Chriſtianorum*] Ad quam pertinet canon XVIII. concilii Calcedonenſis, repetitus canone IV. concilii in Trullo concilium Toletanum quartum: capitulum II. Caroli Calvi in villa Colonia. Synodus Sueſſionenſis canone V.

l *Sigeriis*] *Xiphilinus* Domitiano: *Pag.* 237. B. *Ed. Steph.* ἐπέθεντο δὲ αὐτῷ καὶ συνεσκευάσαντο τὴν πρᾶξιν Παρθένιος ὁ πρόκοιτος αὐτοῦ καὶ Σιγήριος (male Σίγηρος) ἐν τῇ προκοιτίᾳ καὶ αὐτὸς ὤν· *Inſidias autem ei, communicato inter ſe conſilio, ſtruxere Parthenius, præpoſitus cubiculariorum, & Sigerius, & ipſe è cubiculariis.* Martialis libro IV: (*Epig.* 79.)

Sigerioſque meros, Partheniosque ſonas.

Corruptum id nomen non hic modo in *Tertulliano* fuerat: ſed adhuc eſt in *Suetonio*, (*Domit.* c. 17.) ubi *Saturius*; & in Victore vulgari, ubi *Caſperius* legitur: (*Epitom.* C. 12. *num.* 8.

G R O N O V I I.

41 *Tertullianus Apologetico*] c. 35.

42 *Unde Caſſii*] i. Utrum ex veſtris, ô multorum Deorum cultores, an ex Chriſtianorum ſecta?

43 *Inter duas lauros*] Peſtilentiæ cauſa Commodus in loco lauris veſtito apud Laurentum oppidum agebat, cum eum ob Cleandri necem expoſcendam plebs circumſedit. *Herod.* I, 35. Sed quid inter duas lauros? Sane *Aurelius Victor* in reg. XIII. meminit vicum laureti minoris, & vicum laureti majoris. Sed hæ partes urbis ſunt in Aventino: Commodus autem obſeſſus Laurenti, minimum XVI. millibus paſſuum ab urbe. Forte *inter ſuas.* Lauri enim Impp. quaſi propriæ, & illis dicatæ, quia Julius laureæ perpetuo geſtandæ jus accepit. *Sueton.* Jul. 45. quod in ſucceſſores prorogatum, ut ex ſtatuis, nummis conſtat. Quin & laurus ἀλεξίκακόν τι credebatur. Proverbium: Δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν, quum tutum ab inſidiis, & periculis ſignificabant. *Plin.* 15, 30. *Suet.* Tib. 69. (Vir doctiſſimus, lapſu calami, heic *Aurelium Victorem* dixit, pro *Publico Victore*, qui libellum *de Regionibus Urbis Romæ* ſcripſit. J. B.]

44 *Qui faucibus*] Sic periit Commodus in exercitatione luctæ, validiſſimo palæſtrita, ſpecie exercendi, guttur ejus comprimente eo uſque, donec exſpiraret.

45 *Omnibus tot Sigeriis*] Forte: *omnibus & Sigeriis, & Partheniis.* De Parthenio *Sueton.* Domit. 16. & 17. Item *Aurelius Victor* Schotti, cui ſocius conjurationis videtur fuiſſe Sigerius: nam ſimul cum Parthenio illum nominat & *Martialis* 4, 79.

narium Imperatorem occidere in palatio voluerat. 46 In eundem Septimium Severum + arma, quaſi pro reipublicæ caritate, ſumſerant in Syria Peſcennius Niger, + in Gallia & Britannia Clodius Albinus. + Sed horum quodque factum Chriſtianis diſplicuit; quod & ad Scapulam jactat Tertullianus: *Circa majeſtatem imperatoris infamamur: tamen nunquam Albiniani, vel Nigriani, vel Caſſiani inveniri potuerunt Chriſtiani.* Caſſiani illi erant, qui ſecuti erant + Avidium Caſſium, 47 virum egregium, qui in Syria ſumtis armis cauſabatur, Rempublicam ſe ire reſtitutum, + quam 48 M. Antonini negligentia perderet.

2. + Ambroſius cum injuriam + non ſibi tantum, ſed & gregi ſuo, & Chriſto fieri crederet a Valentiniano Valentiniani filio; populi ſatis concitati motu ad reſiſtendum uti non [a] voluit. [m] *Coactus*, inquit, *repugnare non novi: dolere potero, potero flere, potero gemere: adverſus arma, milites, Gothos quoque, lacrymæ meæ arma ſunt; talia enim ſunt munimenta ſacerdotum: aliter nec debeo, nec poſſum reſiſtere.* Mox: [b] *Exigebatur a me, ut compeſcerem populum: referebam, in meo jure eſſe, ut non excitarem, in Dei manu, ut mitigaret.* Idem + Ambroſius 49 Maximi copiis adverſus 50 Imperatorem, & Arianum, & Eccleſiæ gravem, [c] uti noluit. Sic Julianum defectorem, cum peſſima conſilia agitaret, lacrymis Chriſtianorum repreſſum, ait Nazianzenus, [d] addens, τοῦτο μόνον ἐνόντων κατὰ διώκτου φάρμακον; *quia ſolum hoc contra perſequutorem erat remedium.* Atqui exercitus ejus ferme omnis ex Chriſtianis conſtabat. Adde quod, ut obſervat idem Nazianzenus, [e] ſævitia illa Juliani non tantum in Chriſtianos erat injuria, ſed & rempublicam in ſummum adduxerat periculum. Accedat his illud Auguſtini, ubi illa Apoſtoli ad Romanos dicta explicat: [f] *Neceſſe eſt propter hanc vitam nos ſubditos eſſe oportere, non reſiſtentes ſi quid illi* (rectores) *auferre voluerint.*

[a] *Epiſt. lib.* V. *orat. in Auxent. Ep.* 32.
[b] *Epiſt.* 33.
[c] *Theodoret. hiſt. eccleſ. lib.* V. c. 4.
[d] *Orat.* 1. *in Julianum*: pag. 94. A.
[e] *Ibid.* pag. 80.
[f] Tom. IV. pag. 856. Propoſ. 74. *Ed. Benedict. Antverp.*

+ VI. 1. Inventi ſunt noſtro ſæculo viri eruditi quidem illi, ſed temporibus, & locis nimium ſervientes, qui ſibi primum, (ita enim credo) deinde aliis perſuaderent, ea, quæ jam dicta ſunt, locum habere in privatis, [n] non etiam in magiſtratibus inferioribus, quibus jus eſſe putant reſiſtendi injuriis ejus, cujus ſummum eſt imperium: imo & peccare eos, ni id

GROTII.

m *Coactus repugnare non novi*] Inſeruit *Gratianus* cauſa XXIII. quæſtione VIII. (*Can.* 21.) Idem *Ambroſius* epiſtola XXXIII. *Vultis in vincula rapere? voluntas eſt mihi: non ego me vallabo circumfuſione populorum.* Imitatus eſt magnus *Gregorius* libro VII. epiſtola 1. *Si in morte Longobardorum me miſcere voluiſſem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in ſumma confuſione eſſet diviſa.*

n *Non etiam in magiſtratibus inferioribus*] *Petrus Martyr* ad Judicum III. *Paræus* ad XIII. caput ad Romanos, *Junius Brutus*, *Danæus* libro VI. politicorum, & alii.

GRONOVII.

46 *In eundem Septimium*] Immo Severus in illos, eodem tempore a ſuis militibus Impp. appellatos: ſed quia Severus vicit, illi pro rebellibus habentur, ac tyrannis; nam civilis acies victum facit nocentem. Quod ſi Clodius viciſſet, pro Albinianis: ſi Peſcennius, pro Nigerianis, poſuiſſet Septimianos.

47 *Virum egregium*] Militiæ, ſed in hac cauſa palam ſceleratum.

48 *M. Antonini negligentia*] Sic ille mentiebatur, ut colorem adderet rebellioni: cæterum nunquam imperium, aut reſpublica Romana fuit in meliore ſtatu ſub principe; quam ſub hoc: neque aut pace quiſquam, aut bello diligentior.

49 *Maximi copiis*] Clementis Maximi, qui ſumſit in Britannia imperium contra Gratianum, Valentiani alterum filium, occupatiſque Galliis, occiſo Gratiano, Hiſpaniis quoque, & Africa potitus, per quinquennium regnavit, donec a Theodoſio victus interficeretur.

50 *Imperatorem & Arianum*] Valentinianum juniorem, Gratiani fratrem.

GRO-

Digitized by Google

id faciant; quæ opinio admittenda non eſt. + Nam ſicut in dialecticis [o] [51] ſpecies intermedia, ſi genus reſpicias, eſt ſpecies: + ſi ſpeciem infra poſitam, genus; ita magiſtratus illi, inferiorum quidem ratione habita, + ſunt publicæ perſonæ: at ſuperiores ſi conſiderentur, [52] + privati ſunt. Nam omnis facultas gubernandi, quæ eſt in magiſtratibus, ſummæ poteſtati ita ſubjicitur, + ut quicquid contra voluntatem ſummi imperantis faciant, id defectum ſit ea facultate, ac proinde pro actu privato habendum. Locum enim hic quoque habet quod dicunt [a] Philoſophi, [53] + ordinem non dari, niſi cum relatione ad aliquid primum. *a Averr. V. Metaph. com. 6.*

2. + Ac mihi videntur qui contra ſentiunt, talem ſtatum rerum inducere, qualem antiqui fabulabantur in cœlo fuiſſe, antequam majeſtas oriretur, quo tempore, ajunt, + minores Deos Jovi non conceſſiſſe. At is quem dixi [p] ordo, & ὑπαλληλισμὸς, non tantum ſenſu communi cognoſcitur; + unde illud: (*Senec.* Thyeſt. *verſ.* 612.)

Omne ſub regno graviore regnum eſt.

Et Papinii illud: (III. *Sylv.* 3. *verſ.* 49. 50.)

—— vice cuncta reguntur:
Alterniſque regunt. ——

Et [q] Auguſtini dictum [b] celebre: *Ipſos humanarum rerum gradus adverte: ſi aliquid juſſerit curator, faciendum; non tamen, ſi contra proconſul jubeat: aut ſi conſul aliquid jubeat, & aliud Imperator; non utique contemnis poteſtatem, ſed eligis majori ſervire: nec hinc debet minor iraſci, ſi major prælatus eſt.* Et hoc ejuſdem [c] de Pilato: *Talem quippe Deus dederat illi poteſtatem, ut eſſet etiam ipſe ſub Cæſaris poteſtate.* *b c. qui reſiſtit. 97. Cauſ. XI. qu. 3. c Ad Joh. Tom. IX. pag. 369.*

3. Sed & divina probatur auctoritate. Nam [d] Apoſtolorum princeps ſubjectos nos eſſe vult aliter regi, aliter magiſtratibus: regi, [54] + ut ſupereminenti, id eſt, ſine ulla exceptione, + præter ea, quæ Deus directe imperat, qui injuriæ patientiam probat, non interdicit: magiſtratibus, + tanquam [55] miſſis a rege, id eſt poteſtatem ſuam a rege ducentibus. + Et cum Paulus [e] omnem animam ſupremis poteſtatibus eſſe ſubjectam vult, + etiam *d 1. Ep. Petr. II. 13. e Rom. XIII, 1.*

GROTII.

o *Species intermedia*] Genus ſpeciale *Senecæ* epiſtola LVIII.

p *Ordo*, *&* *ὑπαλληλισμὸς*] Sic in familia paterfamilias primus, inde materfamilias, inde filii, mox ordinarii ſervi, poſtremo ſervi vicarii. Vide *Chryſoſtomum* 1. ad Corinth. XIII, 3.

q *Auguſtini*] Habet prope eadem *Auguſtinus* ſermone VI. in verba Domini.

GRONOVII.

51 *Species intermedia*] Quæ differt a ſpecie infima, ut genus ſubalternum a genere generaliſſimo.

52 *Privati ſunt*] Sic Veſpaſiani privatas res *Tacitus*, quamvis exercitum, & provinciam regentis vivo Nerone, dicit 3. hiſtor. 65. & 5, 1.

53 *Ordinem non dari*] i. e. Quod in ſerie aliqua eſt, tamdium locum tueri, quamdiu dependet a primo: ita magiſtratus tamdiu eſſe magiſtratus, quamdiu agant ex auctoritate principis.

54 *Ut ſupereminenti*] Ὡς ὑπερέχοντι. Quæ verba non video, qui ſignificent ſine exceptione, quamvis res vera ſit. In notis ad N. T. explicat, tanquam ſupra omnes poſito. Ergo, tanquam ſummæ poteſtati.

55 *Miſſis a rege*] Δι᾽ αὐτοῦ πεμπομένοις· præfectis ejus, vel legatis.

Digitized by Google

+ etiam magiſtratus inferiores incluſit. Neque in populo Hebræo, + ubi tot fuere reges, divini, humanique juris contemtores, unquam inferiores magiſtratus, + in quibus plurimi fuere viri pii, & fortes, + id ſibi juris ſumſerunt, ut regibus vim ullam opponerent, + niſi ſi qui à Deo, + cujus in reges ſummum jus eſt, mandatum ſpeciale acceperant; quin contra quod procerum officium ſit, oſtendit [a] Samuel, cum proceribus, & populo inſpectante, Saulem jam perverſe regnantem + ſolita veneratione eſt proſequutus.

a I. Samuelis XV, 30.

4. Atque adeo + religionis quoque publicæ ſtatus nunquam non a regis, ac Synedrii arbitrio pependit. Quod enim poſt regem magiſtratus ſimul cum populo + Deo ſe fideles fore promiſerunt, + id intelligi debet, + quatenus in cujuſque id futurum erat poteſtate. Ne ſimulacra quidem falſorum Deorum, quæ publice exſtabant, + dejecta unquam legimus, niſi juſſu, aut populi in libera republicà, aut regum cum regnabantur. Quod + ſi quid aliquando factum eſt vi contra reges, narratur in teſtimonium divinæ providentiæ id permittentis, non in facti humani approbationem.

5. Solet a contrariæ ſententiæ auctoribus proferri dictum + Trajani, cum pugionem præfecto prætorio traderet: (hh) *Hoc pro me utere, ſi recte impero; ſi male, contra me.* Sed ſciendum eſt, Trajanum, ut ex Plinii Panegyrico apparet, id unice curaſſe, ne quid regium oſtentaret, ſed [r] + verum principem gereret, + qui proinde ſubeſſet ſenatus, populique judicio, quorum ſententias exſequi præfectus deberet etiam in ipſum principem. Simile eſt, quod de + M. Antonino legimus, [b] qui publicam pecuniam attingere noluit, niſi conſulto ſenatu.

b Xiphilin. in ejus Vit. pag. 281.

+ VII. 1. Gravior illa eſt quæſtio, an lex de non reſiſtendo nos obliget + in graviſſimo, & certiſſimo diſcrimine. Nam leges etiam Dei quædam, quamquam generaliter prolatæ, + tacitam habent exceptionem ſummæ neceſſitatis: + quod de lege ſabbathi (ii) [56] Haſamonæorum temporibus a ſapientibus definitum fuit: unde dictum celebre; [57] *periculum animæ impellit ſabbatum*: & Judæus apud Syneſium cauſam neglectæ legis de ſabbatho hanc reddit: [s] *σχεδὸν ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν· in certiſſimum vitæ periculum adducti ſumus.* Quæ exceptio probata eſt ipſi [58] Chriſto: ut [59] + & in lege altera

GROTII.

r *Verum principem gereret*] Quod poſtea imitati *Pertinax*, & *Macrinus*: quorum orationes egregias apud *Herodianum* vide. (*Lib.* II. *Cap.* 3. *Lib.* IV. *Cap.* 14. Edit. Bœcler.)

s Σχεδὸν ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν] Maccabæorum lib. I. c. 9. 10. 43. & 44. καὶ ἤκουσε Βακχίδης καὶ ἦλθε τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἕως τῶν κρηπίδων τοῦ Ἰορδάνου ἐν δυνάμει πολλῇ· καὶ εἶπεν Ἰωναθὰν τοῖς παρ' αὐτοῦ· ἀναστῶμεν νῦν πολεμήσωμεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν· οὐ γάρ ἐστι σήμερον ὡς ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν· *Id cum audiſſet Bacchides, venit multo cum exercitu ad Jordanis ripam ipſo die ſabbati. Jonathan autem ſuis dixit: ſurgamus nunc, & pro vita pugnemus: neque enim noſtræ res ſe habent ut heri, & nudius tertius.*

GRONOVII.

56 *Haſamonæorum*] Ab Aſſamonæo Matthiæ proavo dicti, qui a Juda Maccabæo Matthiæ F. Maccabæi. *Joſeph.* 12, 8.

57 *Periculum animæ impellit*] Solvit neceſſitate ſervandi Sabbathi. *Caſaub.* Exercit. 1. ad Baron. 12, 17. p. 66. *Buxtorf.* Synag. cap. 16. p. 365. (Vide & Auctorem in *Matth.* XII, 11.)

58 *Chriſto*] Matth. XII, 4.

59 *Et in lege altera*] I. Sam. XXIII, 6.

(hh) Refertur à *Xiphilino*, pag. 248. D. *Ed. Steph.* Vide & *Plinii Junioris* Panegyric. c. 67. & *Caſſiodor.* Var. VIII, 13. J. B.

(ii) Vide JOSEPH. *Antiq. Jud.* Lib. XIV. Cap. IV. §. 2. *Ed. Hudſon.* & Clariſſ. CLERICUM, in *Marc.* III, 4. J. B.

GRO-

Digitized by Google

altera de non edendis panibus propoſitionis. Et Hebræorum magiſtri legibus de cibis vetitis, aliiſque nonnullis, ex veteri traditione + eandem addunt exceptionem, recte quidem: + non quod Deo jus non ſit ad certam mortem ſubeundam nos obſtringere, ſed quod leges quædam ejus ſint argumenti, + ut non credibile ſit datas ex tam rigida voluntate; + quod in legibus humanis magis etiam procedit.

2. + Non nego, + a lege etiam humana quoſdam virtutis actus poſſe præcipi, + ſub certo mortis periculo, ut [t] [60] + de ſtatione non deſerenda; + ſed nec temere ea voluntas legem condentis fuiſſe intelligitur: neque [61] videntur homines in ſe, & alios tantum [62] jus accepiſſe, + niſi quatenus ſumma neceſſitas id exigat. + Ferri enim leges ab hominibus ſolent, & debent, [63] cum ſenſu humanæ imbecillitatis. + Hæc autem lex, de qua agimus, + pendere videtur a voluntate eorum, qui ſe primum in ſocietatem civilem conſociant, + a quibus jus porro ad imperantes manat. + Hi vero ſi interrogarentur, + an velint omnibus hoc onus imponere, ut mori præoptent, quam ullo caſu vim ſuperiorum armis arcere; + neſcio an velle ſe ſint reſponſuri, niſi forte cum hoc additamento, + ſi reſiſti nequeat, niſi cum maxima reipublicæ perturbatione, aut exitio plurimorum innocentium. Quod enim + tali circumſtantia [64] + charitas commendaret, id + in legem quoque humanam deduci poſſe, non dubito.

3. Dicat aliquis, + rigidam illam obligationem, mortem potius ferendi, quam ullam unquam ſuperiorum injuriam repellendi, + non ex lege humana, ſed divina proficiſci. Sed notandum eſt, primo homines + non Dei præcepto, ſed ſponte adductos [65] + experimento infirmitatis familiarum ſegregum adverſus violentiam, in ſocietatem civilem coiiſſe; + unde ortum habet poteſtas civilis, quam ideo + humanam ordinationem Petrus [a] vocat: [a] 1. *Pet.*
quanquam alibi & + divina ordinatio vocatur, + quia hominum ſalubre in- II, 13.
ſtitutum Deus probavit. + Deus autem humanam legem probans cenſetur
probare [66] ut humanam, & humano modo. [b] *Lib.* III. *adv. Monarch.* c. 8. *Lib.* VI. c. 23. & 24.

4. Barclajus regii imperii aſſertor fortiſſimus huc tamen [b] deſcendit, + ut populo, & inſigni ejus parti jus concedat ſe tuendi adverſus immanem

Grotii.

[t] *De ſtatione non deſerenda*] Vide *Joſephum*, ubi de cuſtodibus Saulis agit. (*Ant. Jud.* Lib. VI. Cap. 13. §. 9. *Ed. Hudſon.*) *Polybius* : παρὰ Ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῆς ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν. (Habet è *Suida*, voce πρόστιμα: nam verba paullo aliter leguntur apud ipſum Hiſtoricum, *Lib.* 1. Cap. 17. *J. B.*

Gronovii.

60 *De ſtatione*] Loco, ubi quis aut in præſidio, aut in acie locatus eſt ab Imperatore. *Liv.* XXIV, 37.

61 *Videntur homines*] Nam Dei paullo ante jus liberum agnovit, qui vitam, quam precario dedit, repoſcere poteſt, quandoque placet ejus ſanctæ providentiæ.

62 *Jus accepiſſe*] Ut poſſint eis injungere, quod requirat, ut deſerant omnem tutelam ſui, & certæ morti occurrant.

63 *Cum ſenſu*] Ut conſiderent, quid hæc fragilitas ferat, nec mandent quod homo natus præſtare nequeat.

64 *Charitas commendaret*] Ex officio fieret, atque humanitate; ita tamen, ut intermittere liceat, idem poſſe præcipi, ut intermittere non liceat.

65 *Experimento infirmitatis*] Quod viderent, diſperſos per familias, & nihil commune habentes, facile a violentis opprimi.

66 *Ut humanam, & humano*] Quatenus exigit, quantum homini poſtulare licet ab homine, quantumque homo (cui difficile eſt ejurare inſitum amorem ſui) potuit exſequi.

Digitized by Google

nem ſævitiam ; + cum tamen ipſe fateatur, totum populum regi ſubditum eſſe. Ego facile intelligo, + quo pluris eſt [67] id, quod conſervatur, eo majorem eſſe [68] æquitatem, + quæ + adverſus legis verba exceptionem porrigat : attamen indiſcriminatim + damnare aut ſingulos, aut partem populi minorem, + quæ ultimo neceſſitatis præſidio ſic utatur, ut interim [69] & communis boni reſpectum non deſerat, vix auſim. Nam David, [a] + qui [70] extra pauca facta teſtimonium habet + vitæ ſecundum leges exactæ, armatos circum ſe primum quadringentos, deinde plures aliquanto habuit : + quo, niſi ad vim arcendam, ſi inferretur ? Sed ſimul illud notandum eſt, non factum id a Davide, + niſi poſtquam & Jonathanis indicio, & pluribus aliis certiſſimis argumentis compererat, Saulem vitæ ſuæ imminere. + Deinde vero nec urbes invadit, nec pugnandi captat occaſiones : + ſed latebras quærit, modo in locis deviis, + modo apud populos externos, + & [71] hac religione ut popularibus ſuis nunquam noceat.

[a] 1. *Samuel.* XXII, 2. & XXIII, 13.

5. + Simile videri poteſt + factum Maccabæorum ; + nam quod quidam hæc arma eo titulo defendunt, quaſi Antiochus non rex, ſed invaſor fuerit, vanum puto : cum nuſquam in omni hiſtoria Maccabæi, & qui eorum partes ſequebantur, + Antiochum alio, quam regis nomine compellent ; & merito ſane, cum jampridem + Macedonum imperia agnoviſſent Hebræi, + in quorum jus Antiochus ſucceſſerat. Nam quod lex vetat, + alienigenam populo præfici, + de voluntaria electione intelligendum eſt, non de eo, quod temporum neceſſitate adductus populus facere cogebatur. Quod vero ajunt alii, + uſos Maccabæos jure populi, [72] cui αὐτονομία deberetur, ne id quidem firmum. Nam Judæi primum + a Nabuchodonoſore devicti jure belli, + ex eodem jure ſucceſſoribus Chaldæorum [73] Medis, & Perſis paruerant ; quorum [u] totum imperium ad Macedonas devenit. Hinc Judæi Tacito [b] vocantur, *Dum Aſſyrios penes, Medoſque, & Perſas oriens fuit, viliſſima pars ſervientium.* Nec quicquam ab Alexandro, ejuſque ſucceſſoribus [74] ſtipulati ſunt ; ſed ſine ulla conditione in eorum ditionem vene-

[b] *Hiſt.* l. V. c. 8.

GROTII.

u *Totum imperium ad Macedonas devenit*] *Juſtinus* libro XXXVI. *Primus Xerxes Rex Perſarum Judæos domuit. poſtea cum ipſis Perſis in ditionem Alexandri magni venere, diuque in poteſtate Macedonici imperii ſubjecti Syriæ regno fuere. A Demetrio cum deſciviſſent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.* (Cap. 3.)

GRONOVII.

67 *Id. quod conſervatur*] Quod ſcil. conſervari non poſſet in ſtricta legis obſervatione.

68 *Æquitatem, quæ*] Per quam licet eam legem aliquando non obſervare.

69 *Et communis boni*] Ut non turbet ultro tranquillitatem publicam, & tantummodo ſeſe tueatur ; non infeſtet, neque ad ſimul turbandum trahat alios.

70 *Extra pauca*] Quibus lapſus eſt, & graviter peccavit.

71 *Hac religione*] Perpetua, & vigili cura.

72 *Cui αὐτονομία*] Quem Deus liberum, & ſui juris eſſe voluiſſet.

73 *Medis, & Perſis*] Non poteſt excuſari, quod *Tacitus*, & Auctor ajunt, Judæos Medis ſerviſſe, niſi de uno Dario Medo, cujus mentio apud Danielem, intelligatur. Nam Aſſyriis a Nino ad Sardanapalum, Medis ab Arbace ad Aſtyagen non paruerunt Judæi : ſed deſtructo primo Aſſyriorum imperio, & contracto Medico, aliud Aſſyriorum, vel Chaldæorum imperium natum eſt per Nabuchodonoſorem eodem tempore, quo in alia parte orientis regnabant Medi. Huic poſteriori Aſſyriorum regno armis victi acceſſere Judæi ; inde ad Perſas ſub Cyro tranſiere.

74 *Nec quicquam ſtipulati*] Nihil exceperunt, quum ei ſe dederent.

GRO-

venerunt, + ſicut ante ſub ditione Darii fuerant. Quod ſi & Judæi interdum + ritus ſuos, & leges palam exercere permiſſi ſunt; id fuit ex regum beneficio jus precarium, non ex lege aliqua imperio addita. + Nihil ergo eſt quod Maccabæos tueatur, præter ſummum, certiſſimumque periculum: + quamdiu ſcilicet intra ſui defendendi terminos ita ſe continuerunt, ut in loca devia exemplo Davidis ſecederent, quærendæ ſecuritati; + nec arma expedirent, niſi ultro oppugnati.

6. Illa interim cautio tenenda eſt, + etiam in tali periculo perſonæ regis parcendum: quod qui factum a Davide putant, 75 non ex officii neceſſitate, + ſed ex ſublimiore propoſito, (kk) + falluntur. Ipſe enim David aperte dixit, [a] inſontem neminem eſſe poſſe, qui manus regi inferret. Nimirum, ſciebat + ſcriptum in lege: [b] *Diis*, id eſt, judicibus ſummis, *non maledices*, & [x] *principi in populo tuo non maledices.* In qua lege mentio facta ſpecialis eminentium poteſtatum, + oſtendit aliquid præcipi ſpeciale. Quare Optatus [c] Milevitanus de hoc Davidis facto loquens, [y] *Obſtabat*, ait, *plena divinorum memoria mandatorum.* Et verba Davidi hæc tribuit: *Volebam hoſtem vincere, ſed prius eſt divina præcepta ſervare.*

[a] 1. *Samuel.* XXVI, 9. [b] *Exod.* XXII, 28. [c] *Lib.* II.

7. At + falſa maledicta ne in privatum quidem licet jacere: + in regem ergo veris quoque abſtinendum; quia, ut ait ſcriptor problematum, [d] quæ Ariſtotelis nomen præferunt: ὁ κακηγορῶν τὸν ἄρχοντα, εἰς τὴν πόλιν ὑβρίζει· *Qui rectori maledicit*, [z] *in civitatem eſt injurius.* Quod ſi voce lædendus non eſt, + manu certe multo minus: unde & pœnitentia tactum [e] Davidem legi-

[d] *Sect.* XXIX. *num.* 14. [e] 1. *Samuel.* XXIV, 6.

GROTII.

x *Principi in populo tuo non maledices*] Joabus Semeiæ apud *Joſephum*: οὐ τεθνήξῃ βλασφημήσας τὸν ὑπὸ τῦ Θεῦ καταςαθέντα βασιλεύειν; *An morereris, qui ei maledicere auſus es, quem Deus in regni ſede conſtituit?* (Ant. Jud. *Lib.* VII. *Cap.* 11. §. 2. Verum ibi qui loquitur, non eſt *Joabus*, ſed frater ejus *Abiſaïs*, *Tſerujæ* filius. J. B.)

y *Obſtabat plena divinorum memoria mandatorum*] *Joſephus* de Davide: μετανοήσας δ' εὐθὺς, οὐ δίκαιον εἶπε φονεύειν τὸν ἑαυτῦ δεσπότην· *Sed ſtatim pœnitudine ductus, injuſtum facinus eſſe dixit, dominum ſuum occidere.* (Lib. VI. C. 13. §. 4.) Et poſt: Τὸν ὑπὸ τῦ Θεῦ κεχειροτονημένον βασιλέα δεινὸν ἀποκτεῖναι κἂν ᾖ πονηρός· ἥξειν γὰρ αὐτῷ παρὰ τῦ δόντος τὴν δίκην· *Horrendum, regem quamvis malum interficere; pœnam enim id facienti imminere ab eo, qui regem dedit.* (Ibid. §. 9. *Edit. Hudſ.* In loco priore non omittere debuit Auctor hæc verba, οὐδὲ τὸν ὑπὸ τῦ Θεῦ βασιλείας ἀξιωθέντα, *eumque, qui à Deo Rex conſtitutus eſt.* In loco altero verſio ejus etiam malè omittit hæc, ὑπὸ τῦ Θεῦ κεχειροτονημένον, quæ idem ſignificant, obſtantque adeo, quominus de omnibus in univerſum Regibus locus intelligi queat. Quamvis & Doctiſſimus SALMASIUS, *Reſp. ad Milton.* pag. 163. in Verſione illius loci omittat illa verba: quæ tamen in Græco ponit; quaſi ſcilicet voce ſolâ *Regis* continerentur. Sed pejus eſt, quòd in fine, omiſſis quibuſdam, ſenſus planè corruptus ab Auctore noſtro, præ nimio fortè ſtudio cauſſæ ſuæ ſerviendi. Ita habent Græca: Ἥξειν γὰρ αὐτῷ παρὰ τῦ δόντος τὴν ἀρχὴν σὺν χρόνῳ τὴν δίκην· *Venturam enim aliquando ipſi* (Regi ſcilicet) *pœnam, ab eo, qui dedit illi imperium.* J. B.

z *In civitatem eſt injurius*] Julianus Miſopogone: καὶ γὰρ οἱ νόμοι φοβεροὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας, ὥςε ὅςις ἄρχοντα ὑβρίζει, ἐκ περιουσίας τοὺς νόμους κατεπάτησεν. *Sunt enim leges ſeveræ pro principibus: ita ut qui in principem injurioſus fuerit, is ex animi libidine conculcaverit leges.* (Pag. 342. B. *Edit. Spanh.*) [Non ſatis adcuratè vertitur hic locus. Id vult Imperator: *Metuuntur Leges propter Imperantes* (à quibus ſcilicet auctoritatem, & vim omnem habent) *Qui igitur in ipſum Imperantem injurius eſt, multo audaciùs Leges conculcabit.* Sic, ut cuivis patet, locus ad rem nihil facit. J. B.]

GRONOVII.

75 *Non ex officii neceſſitate*] Eximiæ alicujus innocentiæ ſtudio, ut abſtineret etiam illa vi, qua jure uti poterat, ut non modo ad legem juſtus eſſet, ſed & intra legem, ut *Seneca* loquitur 2. de ira 27.

(kk) Non ita falluntur. Dicemus in Notis Gallicis ad hunc locum. J. B.

GRO-

Digitized by Google

legimus, + quod veſtem ejus violaſſet: tantam intelligebat perſonæ iſtius eſſe ſanctitudinem! nec immerito; nam cum ſummum imperium [a] non poſſit non multorum odiis patere, + ſecuritas fungentis peculiariter fuit munienda. Quod Romani etiam + in Tribunis plebis conſtituerunt, ut ἄσυλοι, id eſt, inviolabiles eſſent. Inter Eſſenorum dicta erat, + reges ſanctos eſſe

a *Iliad.* v. 566. habendos: & inſigne illud apud [a] Homerum:

—— Περὶ γὰρ δίε ποιμένι λαῶν,
—— —— μή τι πάθοι·

—— [b] *Nam pro populi paſtore timebat,*
—— —— *Ne quid ei accideret.*

b *Lib.* X. *c.* 3. Nec immerito, ut apud [b] + Curtium eſt, *regium nomen gentes, quæ ſub regibus ſunt, pro Deo colunt.* [c] Artabanus Perſa: ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τὸ τιμᾶν βασιλέα καὶ προσκυνεῖν, εἰκόνα Θεοῦ τὰ πάντα σώζοντος. *Nobis inter leges multas, eaſque bonas, hæc optima eſt, regem colendum, & adorandum, ut Dei cuncta ſoſpitantis effigiem.*

c *Pag.* 804. Plutarchus Agide: [c] οὐ θεμιτὸν οὐδὲ νενομισμένον βασιλέως σώματι τὰς χεῖρας προσφέρειν, *nec fas, nec licitum regis corpori manus inferre.*

8. 76 Illa quæſtio gravior, an quantum Davidi, an quantum Maccabæis

GROTII.

a *Non poſſit non multorum odiis patere*] *Quinctilianus* Declamatione CCCXLVIII. *Hanc eſſe conditionem omnium, qui adminiſtrationem reipublicæ aggrediuntur, ut ea, quæ maxime pertinent ad ſalutem communem, cum quadam ſui invidia efficere cogantur.* Vide ea de re Liviæ verba ad Auguſtum apud Xiphilinum ex *Dione.* (Pag. 85. 86. *Ed. H. Steph.*)

b *Nam pro populi paſtore timebat*] Bene *Chryſoſtomus*, 1. ad Tim. 1. *Si quis ovem jugulet, ab eo gregem imminui: ut ſi quis paſtorem de medio ſuſtulerit, ab eo totum gregem diſſipari.* Seneca libro priore de clementia cap. III. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniunt: latera objecti, circumfuſique defendunt: incurrentibus periculis ſe opponunt. Non hic eſt ſine ratione populis, urbibuſque conſenſus, ſic protegendi, amandique reges, & ſe ſuaque jactandi, quocumque deſideraverit imperantis ſalus. Nec hæc vilitas ſui eſt aut dementia, pro uno capite tot milia excipere ferrum, ac multis mortibus unam animam redimere, nonnunquam ſenis, & invalidi. Quemadmodum totum corpus animo deſervit* (quod ipſum late ibi exſequitur) *ſic hæc immenſa multitudo unius animæ circumdata illius ſpiritu regitur, illius ratione flectitur, preſſura ſe, ac fractura viribus ſuis, niſi conſilio ſuſtineretur. Suam itaque incolumitatem amant, &c.* Adde quæ infra, lib. II. cap. 1. §. IX.

c *Artabanus Perſa*] Apud *Plutarchum* Themiſtocle. (Pag. 125. C.).

GRONOVII.

76 *Illa quæſtio &c.*] Auctor quæſtionem, an liceat Chriſtianis pro religione adverſus ſuperiores in ultimo diſcrimine bellare, ita tractat, ut negantem partem probare, atque ita tot heroum, quorum armis a Deo proſperatis libertatem conſcientiæ in Belgio, Germania, Gallia debemus, cauſam damnare videatur.

Cui ſententiæ ſubſcribere non poſſumus: nec quæ pro ea proferuntur, tanti putamus, ut iis nos induci patiamur.

Crucem ſubire ſuos bis juſſit Chriſtus, prius Matth. X, 38. Quod tempus *Marcus* quoque VIII, 34. & *Lucas* IX, 23. reſpiciunt. Iterum *Matth.* XVI, 24. quod *Lucas* XIV, 27. id nihil aliud eſt, quam divinas caſtigationes patienter, & ſine murmure, cumque confeſſione peccatorum, & horrore juſtiſſimæ Dei adverſus peccata iræ excipere. Et tam dictum eſt ſuperiorum ſupremis, regibuſque regum, quam humillimo, & deſpicatiſſimo mortalium. Quemadmodum igitur hoc non impedit, quo minus reges, & magiſtratus reſiſtant malitiæ privatorum, & hoſtium, atque illos ſupplicio afficiant, hos bello proſequantur: ita neque impedit privatos, quominus illi ultimæ ſævitiæ malorum principum, & magiſtratuum repugnent.

Ob religionem autem ſi omnino in ſuperiores arma ſumere non licet, neque licebit ipſis ſuperioribus arma ſumere adverſus alios pariter ſuperiores ob religionis diverſitatem bellum moventes. Præbeamus igitur, ſi Diis placet, nos impune lacerandos, & ſubjugandos Turcis Mahometiſmum imperantibus. Et condemnemus Conſtantinum, quod defendendi a perſecutione Chriſtia-

Digitized by Google

bæis licuit, + liceat & Chriſtianis, quorum magiſter crucem ſubire toties jubens, + exactiorem patientiam videtur requirere. Certe ubi ſuperiores ob

Chriſtianiſmi gratia arma ſumſit in affinem ſuum, & collegam Imperatorem Licinium: quo nomine tota Eccleſia eum ſemper laudavit, & obnoxiam ſe illi profeſſa eſt. Nec poteſt hic dari ratio, quare magis liceat ſuperioribus in ſubjectos per religionis cauſam ſævire, quam per aliam quamcumque impotentiam. Immo per illam minus licet, quia ſolus Deus καρδιογνώστης eſt, & imperium in conſcientias habet. Porro qui religionem petit ſævitia, idem petit bona, petit vitam, petit conjugem, & liberos. Si ergo licet in graviſſimo, & certiſſimo diſcrimine reſiſtere ſuperioribus ob bona, conjugem, liberos, vitam defendendam, (ut conceſſit Auctor): quoniam eædem cauſæ cum cauſa religionis ſunt perpetuo conjunctæ; etiam in ultimo, & certiſſimo diſcrimine ob religionem, ſi non per religionem, certe per illas alteras cauſas reſiſtere licet ſuperiori intolerabili ſævitia prætextu religionis bona, & vitam involanti.

Chriſti, & Apoſtolorum, & primorum Chriſtianorum exempla nihil juvant, quia illa verſantur in eccleſia conſtituenda, nos in eccleſia conſtituta. Illam quum ſinguli, & humillimi homines (ita Deo placitum) in eam colligerentur, non oportet infamem fuiſſe rebellionibus: nunc poſtquam illud crimen eccleſia effugit diu patiendo, non oportet eam beneficium Dei incomparabile, præſertim ſi vires ad illud tutandum dedit, per ignaviam amittere.

Quod Chriſtus per humilitatem, per patientiam ſe, ac ſuoa ad tempus præbendo tanquam oves ad lanienam, vicit poteſtates mundi, ac tenebrarum, miraculum eſt non minus, quam linguarum donum: quam ſanandi infirmos, excitandi mortuos, liberandi energumenos, & alia ſupra humanum modum. Ut ergo nunc in docenda, diſcendaque religione Chriſtiana non exſpectandum, donec eadem miracula Deus nobis repræſentet: ſed ordinariis ſtudiorum viis, & conſueta diſciplina utendum eſt: ita nec in defendenda veritate agnita, & libertate conſcientiæ manibus inſinuatis ſedendum illis, quibus Deus non modo pro focis, ſed etiam pro aria vires, & opes dedit; nec operienda miracula, quæ Deus ſic quoque dat, ſed illis, qui viis, & inſtrumentis, & labore, curaque cuivis rei propria utuntur. Hebræos ſub Pharaone cædes, & contumelias, & injuſta opera cum ſervilibus verberibus tolerare voluit Deus uſque in adventum Moſis. Noluit eoſdem pugna Ægyptium vincere: Rubrum mare mandata ſua peragere, & ultionem exſequi juſſit: ad idem eductis in terram promiſſam per arma adverſus religionis oppreſſores adfuit. Neque hoc infirmat martyria. Immo genus eſt martyrii in ſancto, & ſolo propoſito defendendi lucem euangelii conceſſam occumbere quamvis armatum. Quod ſi quando ab inermibus, & mera patientia, martyrium excipi vult; id non magis moratur alios, quin ſe, ut poſſunt, a vi tueantur: quam quod quoſdam naufragio, peſtilentia, alios morbo evocat, id non prohibet alios, quominus medicinis, & omni probata via ad ſalutem graſſentur: quod quoſdam ſub iniquo judice probos, & innocentes ſinit opprimi; id nihil vetat, ne alii ſuam innocentiam judicio defendant. Neque vero non intereſt privatus, paucive, an populus ob religionem infeſtetur: nam illi ſuo fato occidunt, populus etiam poſteritatis.

Præterea ſi Chriſti exemplum, & injuriarum patientià, non tollit jus belli gerendi omne in univerſum adverſus quoſvis aggreſſores; ne quidem tollit jus belli gerendi adverſus ſuperiores in ultimo diſcrimine ob religionem. Ratio eſt, quia Chriſtus non tantum injurias à ſuperioribus pertulit, ſed etiam a viliſſima fæce Judæorum: neque tantum ob religionem, ſed etiam ob illorum invidiam, & malitiam. Deinde non dicit: *Si ſuperior ob religionem tibi alapam in altera maxilla duxerit*; non dicit: *Qui tollet gladium adverſus ſuperiores religionis cauſa*; ſed ſimpliciter, & ſine exceptione: *Si quis duxerit*: *Qui tollet*. Quæ ergo reſponſio eſt ad hæc loca pro ſarto tecto ſervando jure belli cujuſcumque; eadem eſt & pro ſervando jure belli in ſuperiores, & intolerandam ſævitiam religionis ergo.

Chriſtus fugam concedit, inquit: agnoſco: ultra fugam nihil: hoc hic lego; apud Euangeliſtam neminem. II. Si præciſe nihil extra fugam, nequidem ut pecunia redimant libertatem religionis, & conſcientiæ, itaque rem illicitam fecere tot ſæculis, faciuntque hodie miſeri Græci, & aliæ nationes Chriſtianæ ſub Turcico imperio, qui tributo perſecutionem evadunt. Quod ſi hoc durum eſt adfirmare, fatendum eſt, illud temere pronuntiatum eſſe. III. Quin imo, quia fugam concedit, non requirit meram, & ſolam patientiam: ſed per ſyncedochen ſpeciei concedit honeſtas rationes ſubterfugiendi & hoc genus tyrannidis, quamdiu non planum, ac liquidum eſt, placuiſſe Deo, ut morte noſtra teſtimonium veritati demus. IV. Quia fugam conceſſit, oſtendit certe ſuum exemplum non vocare nos ad omnes omnino eventus patientiæ, quam ipſe præſtitit; noluit enim fugere. V. Fugam conceſſit illis, quibus nihil patebat præter fugam: quales erant primi ejus diſcipuli virium inopes. His igitur fugam concedendo non vetuit alios ſuo bono uti.

Quanto melius facerent tyrannidis patroni, ſi Chriſti exemplum proponerent perſecutoribus, & imperantibus religionem! noluit ille vi in formanda, & propaganda eccleſia uti: noluit ignes, & gladios adhibere, cum facile potuiſſet. Itaque exemplum Chriſti magis obligat principes ad non ſæviendum ob religionem, quam ſubjectos ad imitandum

Digitized by Google

a *Matth.* X, 23. ob religionem mortem intentant Chriſtianis, + Chriſtus a fugam concedit, his ſcilicet, + quos officii neceſſitudo nulli loco alligat: (II) + ultra fugam nihil, b Petrus vero Chriſtum, ait, cum pateretur, nobis reliquiſſe exemplum, quod ſequamur; qui cum peccato vacaret, & doli omnis immunis eſſet, convitia convitiis non repoſuit, neque inter patiendum minatus eſt, + ſed rem permiſit juſte judicanti. Idem gratias agendas Deo, ait, + & gaudendum Chriſtianis, ſi tanquam Chriſtiani pœnis ſubdantur. + Et hac maxime patientia invaluiſſe Chriſtianam religionem, legimus.

b 1. Petr. II, 21. IV, 12. 13. 14. 15. 16.

9. Quare Chriſtianis veteribus, qui recentes ab Apoſtolorum, & apoſtolicorum virorum diſciplina, + eorum præſcripta & intelligebant melius, & perfectius implebant, + ſummam injuriam fieri puto ab iis, qui quo minus ipſi ſe defenderent in certiſſimo mortis periculo, vires putant illis, non animum defuiſſe. Imprudens certe, & impudens fuiſſet Tertullianus, c ſi apud Imperatores, qui ejus rei ignari eſſe non poterant, ita confidenter auſus eſſet mentiri: *Si enim hoſtes & apertos, non tantum vindices occultos agere vellemus, deeſſet nobis* 77 *vis numerorum, & copiarum? Plures nimirum Mauri, & Marcomanni, ipſique Parthi, vel quantæcunque unius tamen loci, & ſuorum finium gentes, quam totius orbis? Externi ſumus, & veſtra omnia implevimus, urbes, inſulas, caſtella, municipia,* 78 *conciliabula, caſtra ipſa, tribus,* 79 *decurias,* 80 *palatium, ſenatum, forum: ſola vobis reliquimus templa. Cui bello non idonei, non prompti fuiſſemus,* 81 *etiam copiis impares,* *qui*

c *Apolog.* c. 37.

tandum ejus patientiam omnem, quæ magna parte miraculoſa eſt.

Locus Petri tot verſibus ſolatia continet illis, quorum conſtantia, & martyrio, Deum velle amplificare gloriam ſuam, certo conſtat; quia illis ſubducit omnem externam opem defendendæ vitæ, & eoſdem ad hanc ipſam patientiam præſenti numine, & S. Spiritus extraordinaria ope confirmat. Sunt autem viæ, quibus utitur Deus ad amplicandam gloriam ſuam, multæ. Nec ſcriptura, cum unam earum laudat, alias tollit. Idem Deus, qui modo monſtrat, quid poſſit in infirmis, magnum illis animum adverſus calamitates, & ſupplicia præſtando; modo monſtrat, quid poſſit in fortibus, victoriam illis per arma juſta largiendo.

Ad exemplum illud primorum Chriſtianorum tam ſpecioſe propoſitum reſpondet *Miltonus*, eos non potuiſſe, quicquid imputent: ubi potuerint, feciſſe: denique qui non fecerint, non obligare nos ad imitandum. Et certe non potuerunt: Homines humiles, tenues, viles, ignobile vulgus, pauci etiam, cum multa millia eſſent, ſi cum cæteris comparentur, diſperſi, & disjecti, ſine corpore, & concilio, clandeſtinis, eoque non numeroſis cœtibus coeuntes, imbelles, & inermes, nullo capite, præter ſacerdotes ex eadem vilitate lectos: ad hæc nihil aliud cogitantes, quam pœnitentiam priſtinæ vitæ, ſpem, metumque futuræ, exſpectantes quiſque ſe viſurum noviſſimum diem, eaque de cauſa deferentes negotia, abhorrentes a conjugiis, a gerenda republica, a militia, abjicientes pecuniam, & rem familiarem, denique nihili facientes, quorum cauſa tyrannos odimus, & defenſionem noſtri paramus: interdum improvide, ac ſimpliciter, quæ Chriſtus non ſimpliciter contemni juſſerat, ſed comparate, ſi haberi non poſſent ſalva conſcientia, & ſi ea Deus repoſceret. Itaque non modo vires illis, ſed & animum reſiſtendi defuiſſe, facile concedo. Nec poterant, nec ſi potuiſſent, volebant; non tam quia illicitum putabant, quam ob nimiam martyrii ambitionem. Sed aliter egerunt, poſtquam Imperatores facti ſunt Chriſtiani: & ipſi quoque publica munera adminiſtrando potentiam nacti ſunt.

77 *Vis numerorum*] Cohortium, *Tacitus* 1. hiſtor. 6. Agric. 18. & 32.

78 *Conciliabula*] Supra cap. 2. num. 10.

79 *Decurias*] Judicum, & equeſtrem ordinem.

80 *Palatium*] Domum auguſtam.

81 *Etiam copiis*] Apparatu, & inſtrumento belli.

(II) Dictum *Chriſti* unicè pertinet ad Apoſtolos, ut patet ex ſequentibus. Auctor ipſe ſe refellit, quando in Adnotationibus ad hunc locum *Matth.* X, 23. verba illa ſolis Apoſtolis accommodat, & inde fatetur, non poſſe argumentum duci ad definiendam quæſtionem: An ſponte fugere liceat, periculi tantum vitandi cauſſâ? J. B.

GRO-

qui tam libenter trucidamur, ſi non [82] *apud iſtam diſciplinam magis occidi liceret, quam occidere?* Sequitur hic quoque [83] magiſtrum ſuum [a] Cyprianus, & aperte prædicat: *Inde eſt, quod nemo noſtrum, quando apprehenditur, reluctatur: nec ſe adverſus injuſtam violentiam veſtram,* [84] *quamvis nimius, & copioſus noſter ſit populus, ulciſcitur. Patientes facit* [85] *de ſecutura ultione ſecuritas.* [d] *Innocentes nocentibus cedunt.* Et [b] Lactantius: *Confidimus enim majeſtati ejus, qui tam contemtum ſui poſſit ulciſci, quam ſervorum ſuorum* [86] *labores, & injurias. Et ideo cum tam nefanda perpetimur, ne verbo quidem reluctamur:* + *ſed Deo remittimus ultionem.* Nec aliud ſpectavit [c] Auguſtinus, cum dicit: *Nihil juſtus præcipue cogitet in his rebus, niſi ut bellum ſuſcipiat, cui bellare fas eſt: non enim fas eſt omnibus.* Ejuſdem [d] eſt illud: *Quoties Imperatores* [87] *in errore ſunt, leges ad tuendum errorem contra veritatem condunt, per quas juſti examinantur, & coronantur.* Idem [e] alibi: *Ita a plebibus principes, & a ſervis domini ferendi ſunt, ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, & ſperentur æterna.* Quod veterum Chriſtianorum exemplo alibi [f] ſic explicat: *Neque tunc civitas Chriſti, quamvis adhuc pegrinaretur in terris, & haberet tam magnorum agmina populorum adverſus impios perſecutores, pro temporali ſalute pugnavit; ſed potius, ut obtineret æternam, non repugnavit. Ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, urebantur, laniabantur, trucidabantur, & multiplicabantur.* [88] *Non erat eis pro ſalute pugnare,* [89] *niſi* [90] *ſalutem* [91] *pro ſalute contemnere.*

a *Ad Demetrianū*, p. 192. *Ed. Fell.*

b *Inſt. Div. Lib.* V. c. 20.

c *Lib.* 6. *Qu.* 10. *in Joſ.*

d *Epiſt.* 105 (vulg. 166.)

e In *Pſal.* 124. apud *Proſper.* Sent. 34.

f *De Civit. Dei lib.* XXII. c. 6.

10. Nec minus egregia ſunt, quæ in eandem ſententiam habet Cyrillus in locum Johannis de gladio Petri. + Thebæa legio, (mm) ut acta nos docent, militibus conſtabat ſexies mille ſexcentis ſexaginta ſex Chriſtianis omnibus: Qui, cum Maximianus Cæſar apud [92] Octodurum exercitum compel-

G R O T I I.

d *Innocentes nocentibus cedunt*] Hæc ſunt in ſcripto ad Demetrianum. Ejuſdem hæc libri primi epiſtola 1. *Intellexis* (adverſarius) *Chriſti milites vigilare, jam ſobrios, & armatos ad prælium ſtare, vinci non poſſe, mori poſſe; & hoc ipſo invictos eſſe, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat: ſed promte & animas, & ſanguinem tradere.* (Ep. 60. *Ed. Fell.*)

G R O N O V I I.

82 *Apud iſtam diſciplinam*] Hanc ſectam Chriſtianorum. *Terent.* Eun. 2, 2. 32.

83 *Magiſtrum ſuum*] *Hieronymus* refert, notarium B. Cypriani dicere ſolitum, nunquam Cyprianum abſque Tertulliani lectione unum diem peregiſſe, ac ſibi crebro dixiſſe: *Da magiſtrum.*

84 *Quamvis nimius*] Numeroſus, multus admodum.

85 *De ſecutura*] Quia exploratum habemus, injuriarum, quæ nobis fiunt, Deum vindicem fore.

86 *Labores*] Ærumnas, agonas, ut Herculis XII. labores dicuntur.

87 *In errore ſunt*] Ἑλληνιστι Idolorum cultui dediti ſunt.

88 *Non erat eis*] Non ducebant operæ pretium, non faciebant tanti vitam, & bona ſua, ut eorum ergo arma ſumerent, ac reſiſterent; ſed ſpe, ac deſiderio ſalutis æternæ hanc fragilem vitam contemnebant. De illo, *Non erat*, Vide 4. Obſerv. 81. p. 115.

89 *Niſi*] Ἀντὶ τοῦ ſed.

90 *Salutem*] Hujus vitæ.

91 *Pro ſalute*] Æterna.

92 *Octodurum* Veragrorum vicum appellat *Cæſar* 2. bell. Gall. 1. *Martenach* hodie.

(mm) At vero mera eſt fabula, quæcunque de illâ Thebæa Legione dicuntur. Hiſtoria ipſa per ſe habet plurima indicia falſi: & libellus, in quo narratur, hoc titulo, *Paſſio Agaunenſium Martyrum*, non eſt EUCHERII, Lugdunenſis Epiſcopi, cui tribuitur; ut vel ex eo patet, quòd *Sigiſmundi*, *Burgundiæ* Regis, Auctor meminerit, qui Rex tamen ſat diu poſt mortem *Eucherii* regnavit. Hæc demonſtravit Clar. JOANNES DUBOURDIEU, Diſſertatione ſingulari, Anglicè primùm edita ann. 1696. poſtea Gallicè, ut erat nata, *Amſtel.* 1705. *J. B.*

Digitized by Google

compelleret ſacra Diis falſis facere, primum [93] Agaunum iter arripuerunt, & cum eò miſiſſet Imperator, qui eos ad ſacrificandum venire juberet; ipſique ſe id facturos negaſſent, [94] Maximianus decimum quemque juſſit interfici per apparitores, qui + nemine repugnante facile imperium ſunt exſecuti.

11. [e] Mauritius ejus legionis [95] + primicerius, a quo Agaunum vicus Mauritii dictus eſt poſtea, narrante Eucherio Epiſcopo Lugdunenſi, eo tempore commilitones ſic allocutus legitur: *Quam timui, ne quiſquam, quod armatis facile eſt ſpecie defenſionis, [96] beatiſſimis funeribus manus obviam afferre tentaret! jam mihi [97] ad hujus rei interdictum Chriſti noſtri [98] parabatur exemplum, qui exemtum vagina apoſtoli gladium propriæ vocis juſſione recondidit: docens, majorem armis omnibus Chriſtianæ confidentiæ eſſe virtutem, [99] ne quiſquam mortali operi mortalibus dexteris obſiſteret, quin imo cœpti operis fidem perenni religione compleret.* Cum hoc ſupplicio peracto Imperator ſuperſtitibus eadem, quæ ante, præciperet, ſic omnes reſpondent: *Milites quidem, Cæſar, tui ſumus, & ad defenſionem reipublicæ Romanæ arma ſuſcepimus: nec unquam aut deſertores bellorum, aut proditores militiæ fuimus, aut [1] ignavæ formidinis meruimus ſubire flagitium. Tuis etiam obtemperaremus præceptis, niſi inſtituti legibus Chriſtianis, dæmonum cultus, & aras ſemper [2] pollutas ſanguine vitaremus. Comperimus præcepiſſe te, ut aut ſacrilegiis pollueres Chriſtianos, aut [3] de denis interfectis nos velles terrere. Non inquiras longius latitantes: Nos omnes Chriſtianos eſſe cognoſce: habebis poteſtati tuæ ſubdita omnium corpora: auctorem vero ſuum reſpicientes Chriſtum animas [4] non tenebis.*

12. Tum Exuperius legionis ſignifer ſic eam allocutus ibidem narratur: *Tenere me, commilitones optimi, ſæcularium quidem bellorum ſigna perſpicitis; ſed non ad hæc arma provoco, non ad hæc bella animos veſtros, virtutemque compello. Aliud vobis genus eligendum eſt præliorum. Non per hos gla-*

dios

GROTII.

e *Mauritius*] De hujus martyris honoribus apud Helvetios vide *Guillimannum.* (Lib. I. c. 15. & II. 8.) In veteri ſcripto de translatione ſancti Juſtini in novam Corbejam: *Unde juxta fidem Chronicorum ſub atrociſſima, & incomparabili illa decima poſt Neronem perſecutione paſſum eum, colligimus: quæ & prioribus perſecutionibus immanior, dum venerabilem multitudinem martyrum cœlis mitteret, inter quos etiam præcipuum ſancti Mauritii collegium, & innocentiæ ſpeculum.* De Thebæis martyribus Brunsvicum translatis, vide *Crantzium* Saxonicorum VII, 16.

GRONOVII.

93 *Agaunum*] *Saint Maurice*, duodecim millibus p. ab Octoduro.

94 *Maximianus*] Collega Diocletiani A. Æ. C. 297.

95 *Primicerius*] Quia ſingula officia Palatina complures habebant perſonas, *primicerii*, *primiſcrinii*, *proximi*, & *primates*, & *capita* [nam & ſic vocabant] *officii* cujuſque dicebantur, quod primum locum obtinerent, primique in laterculo, vel tabella incerata, cui numerus officii eſſet inciſus, notarentur. Alii *tribunum* vocant.

96 *Beatiſſimis*] Feliciſſimum, & glorioſiſſimum mortis genus, martyrium interpellare vi, atque impedire.

97 *Ad hujus rei*] Ut probarem, hujuſmodi defenſionem illicitam eſſe.

98 *Parabatur exemplum*] Ovid. 9. Met. 507. *cur hæc exempla paravi? Tacitus* 15. ann. 13. *Si vis ingrueret, proviſis exemplis Caudinæ, & Numantinæ cladis.*

99 *Ne quiſquam mortali*] Leg. *immortali.*

1 *Ingnavæ formidinis*] Per metum quidquam fecimus fortibus, & fidelibus militibus indignum. *Ignavus*, ut *ignavia*, *Sueton.* Tib. 66. Gal. 45. *Flagitium*, ut *Juſtinus* 22, 8.

2 *Pollutas ſanguine*] Quæ non tam victimarum, quam Chriſtianorum cruore coluntur, & inficiuntur.

3 *De denis*] Exemplo decimatorum.

4 *Non tenebis*] Coges manere in corpore, aut mortem refugere, ut idolis ſerviant.

GRO-

Digitized by Google

dios poteſtis ad regna cœleſtia properare. Deinde Imperatori hæc nuntiari jubet: *Non nos adverſum te, Imperator, armavit ipſa, quæ fortiſſima eſt in periculis, deſperatio.* f *Tenemus ecce arma, & non reſiſtimus, quia mori magis, quam vincere volumus: & innocentes interire, quam noxii vivere præoptamus.* Et poſtea: *Tela projicimus, exarmatas quidem dexteras ſatelles tuus, ſed armatum fide catholica pectus inveniet.*

13. Sequitur poſt hæc laniena in non repugnantes, in cujus narratione hæc ſunt Eucherii verba: 5 + *Ne juſti punirentur, multitudo non obtinuit, cum inultum* (male editur *multorum*) *eſſe ſoleat, quod multitudo delinquit.* In veteri martyrologio res eadem ſic narratur: *Cædebantur itaque paſſim gladiis non reclamantes; ſed & depoſitis armis cervices perſecutoribus, vel intectum corpus offerentes, non vel ipſa ſuorum multitudine, non armorum motione elati ſunt, ut ferro conarentur aſſerere juſtitiæ cauſam: ſed hoc ſolum reminiſcentes, ſe illum confiteri, qui nec reclamando ad occiſionem ductus eſt, & tanquam agnus non aperuit os ſuum, ipſi quoque tanquam grex Dominicarum ovium laniari ſe tanquam ab irruentibus lupis paſſi ſunt.*

14. g Valens impie, & crudeliter ſævìit in eos, qui ſecundum ſacras literas, & Patrum traditionem 6 + τὸ ὁμοούσιον profitebantur, quorum quamvis maxima multitudo nunquam ſe armis tutata eſt.

15. Certe ubi patientia nobis præſcribitur, ſæpe adduci videmus, & a Thebæis militibus + adductum jam audivimus a Chriſti exemplum, ut nobis imitandum, cujus patientia ad mortem ſe extendit. Ac qui ita animam perdit, + is vere eam acquiſiviſſe a Chriſto pronuntiatur. + Diximus, ſummum imperium tenentibus reſiſti jure non poſſe. + Nunc quædam ſunt, quæ lectorem monere debemus, ne putet in hanc legem delinquere eos, qui revera non delinquunt.

a 1. Petr. II, 21. *Matth.* X, 39. Luc. XVII, 33.

VIII. Primum ergo, qui principes ſub populo ſunt, + ſive ab initio talem acceperunt poteſtatem, + ſive poſtea ita convenit, h ut Lacedæmone, ſi

GROTII.

f *Tenemus ecce arma, & non reſiſtimus*] Similia ſunt illa Judæorum Alexandrinorum ad Flaccum (Immo ad *Petronium*, De Legat. ad Cajum, p. 1025.) ἄοπλοί ἐσμεν, ὡς ὁρᾷς· παραγενομένους δὲ αἰτιῶνταί τινες ὡς πολεμίους· ἃ δὲ ἡ φύσις ἑκάστῳ προσένειμεν ἀμυντήρια μέρη χεῖρας, ἀπεστρέψαμεν, ἔνθα μηδὲν ἐργάσασθαι δύνανται, παρέχοντες αὐτῶν τὰ σώματα πρὸς εὐσκόπους τοῖς θέλουσιν ἀποκτείνειν βολάς· & quæ ſequuntur. *Inermes ſumus, ut vides, & tamen ſunt qui nos tanquam hoſtes publicos hic criminantur. Etiam eas, quas ad noſtri tutelam partes dedit natura, retro vertimus, ubi nihil habent quod agant: corpora præbemus nuda, ac patientia ad impetum eorum, qui nos volent occidere.*

g *Valens*] Vide excerpta ex Johanne Antiocheno, ex manuſcripto libro viri æterna memoria digniſſimi *Nicolai Peireſcii.* (Pag. 846.)

h *Ut Lacedæmone*] *Plutarchus* Lyſandro: (*Pag.* 450.) οἱ Σπαρτιᾶται τῷ βασιλεῖ δίκην προσέγραψαν θανατικήν, ἣν οὐχ ὑποστὰς ἐκεῖνος εἰς Τεγέαν ἔφυγε· *Spartiatæ regem ad capitis judicium vocarant, quod ille declinans fugit Tegeam.* Idem Sulla: (*Pag.* 476.) αὐτοί γέ τοι Σπαρτιᾶται βασιλεύοντας ἐνίους ἀφείλοντο τὴν ἀρχήν, ὡς οὐ βασιλικούς, ἀλλὰ φαύλους καὶ τὸ μηδὲν ὄντας· *Quibuſdam regibus Spartiatæ regnum ademerunt, ut ineptis regno, quippe abjectis, nihilique hominibus.* De Agide injuſte, ſed damnato tamen, vide eundem *Plutarchum.* *Moſſyni* regem inedia puniebant. *Mela* lib. 1. (cap 19.)

GRONOVII.

5 *Ne juſti punirentur, multitudo*] Seneca 2. de ira 10. *In ſingulos ſeveritas Imperatoris deſtringitur: ac neceſſaria venia eſt, ubi totus deſeruit exercitus. Quid tollit iram ſapientis? multitudo peccantium.*

6 Τὸ ὁμοούσιον] Qui eſſent orthodoxi, non Ariani. Fides apud Nicæam: Dominum Jeſum Chriſtum filium Dei unigenitum, natum de patre, hoc eſt, de ſubſtantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius ſubſtantiæ cum patre, quod Græci dicunt ὁμοούσιον. Fragm. *B. Hilarii* è bibl. *Pithœi*, a *Nic. Fabro* editum, pag. 31.

Digitized by Google

ſi peccent in leges, ac rempublicam, + non tantum vi repelli poſſunt, ſed, ſi opus ſit, puniri morte: quod 7 Pauſaniæ regi Lacedæmoniorum contigit. + Atque hujus generis cum fuerint vetuſtiſſima per Italiam regna, mirum non eſt, ſi + poſt narrata crudeliſſima Mezentii facinora ſubjungat Virgilius: (*Æn.* VIII, 495.)

> *Ergo omnis* i 8 *furiis ſurrexit Etruria juſtis,*
> *Regem ad ſupplicium præſenti morte repoſcunt.*

IX. Secundo, ſi rex, + aut alius quis 9 imperium + abdicavit, aut manifeſte habet 10 pro derelicto, + in eum poſt id tempus omnia licent, quæ in privatum. + Sed minime pro derelicto habere rem cenſendus eſt, qui eam + tractat negligentius.

a Lib. IV. c. 16.

+ X. Tertio, exiſtimat Barclajus, a ſi rex regnum alienet, aut alii ſubjiciat, amitti ab eo regnum. Ego hic ſubſiſto. Nam talis actus, ſi regnum 11 electione, aut ſucceſſoria lege deferatur, 12 nullus eſt: quæ autem nulla ſunt, + nullum habent juris effectum. Unde & de uſufructuario, cui regem talem ſimilem diximus, verior mihi videtur juriſconſultorum ſententia, + ſi extraneo b jus ſuum cedat, (nn) nihil eum agere. Et quod c dicitur, ad dominum proprietatis reverti uſumfructum, intelligendum + legitimo tempore. Si tamen rex reipſa etiam tradere regnum, aut ſubjicere moliatur, + quin ei reſiſti in hoc poſſit, non dubito. Aliud eſt enim, 15 ut diximus, imperium: aliud habendi modus, qui ne mutetur, obſtare poteſt populus; + id enim ſub imperio comprehenſum non eſt. Quo non male aptes illud Senecæ in re non diſſimili: d *Et ſi parendum in omnibus patri, + in eo non parendum, quo efficitur ne pater ſit.*

b Inſt. de uſufr. §. 3. finitur.

c L. Si uſusfructus, 66. D. de jure dotium.

d Lib. III. Controv. 9.

XI. Quarto, ait idem Barclajus, amitti regnum, k + ſi rex vere hoſti-

li

GROTII.

i *Furiis ſurrexit Etruria juſtis*] Et aruſpex Etruſcus in Mezentium inſurgentibus: (*Ibid.* verſ. 500.)

> ——— *Quos juſtus in hoſtem*
> *Fert dolor.* ———

k *Si rex vere hoſtili animo in totius populi exitium feratur*] Pari de cauſa tribunus plebis qui ſit, ipſo jure deſinere eſſe talem, ingenioſe defendit Gracchus, cujus verba digna lectu apud *Plutarchum*: (*pag.* 831. 832.) *Johannes Major* in librum IV. Sententiarum dicit, non poſſe populum a ſe abdicare poteſtatem deſtituendi Principis in caſu, quo ad deſtructionem vergeret: quod commode explica ex his, quæ hoc loco dicuntur.

GRONOVII.

7 *Pauſaniæ*] Non fuit rex, ſed regis Pliſtarchi Leonida geniti tutor, & patruelis. *Agidi*, potuiſſet dicere, de quo *Plutarchus*. In exilium ejecti Demaratus, *Juſtin.* 2, 10. Pauſanias alius, *Juſtin.* 6, 4.

8 *Furiis juſtis*] Rebellione excuſanda.

9 *Imperium abdicavit*] Ex hoc capite accuſatus Dionyſius minor apud *Juſtin.* 21, 5. & apud *Quinctilianum* decl. 267. *Flens ad arcem depoſitor tyrannidis.*

10 *Pro derelicto*] Ut Henricus III. regnum Poloniæ, cum audita morte fratris Caroli IX. clam Cracovia ſe ſubduxiſſet a. C. 1574. Itaque Poloni ſequenti anno alium regem crearunt. *Thuan.* 58. & 61.

11 *Electione, aut*] Ubi legibus, moribuſve modus ſuccedendi, vel per electionem, vel per nativitatem definitus, & introductus eſt.

12 *Nullus eſt*] Perinde habetur, & rem relinquit integram, ac ſi non interceſſiſſet.

13 *Inſtit. de uſufr.* §. *finitur*] 3.

14 *L. Si uſusfructus*] 66.

15 *Ut diximus*] Cap. præcedent. §. 11.

(nn) Benè quidem Jure novo, quo traditio ad alienationem ſufficiebat: ſed non Jure veteri, quo *Ceſſio in jure*, extraneo facta, omnino uſumfructum tollebat. Vide Celeberrimi NOODTII eximium tractatum *De Uſufructu*, Lib. II. Cap. X. *J. B.*

GRO-

li animo in + totius populi exitium feratur; quod concedo: + conſiſtere enim ſimul non poſſunt voluntas imperandi, & voluntas perdendi. + Quare qui ſe [16] hoſtem populi totius profitetur, + is eo ipſo abdicat regnum; + ſed vix videtur id accidere poſſe in rege mentis compote, qui uni populo imperet. Quod ſi pluribus populis imperet, + accidere poteſt, ut unius populi in gratiam alterum velit perditum, + ut colonias ibi faciat.

XII. + Quinto, [17] ſi regnum committatur, ſive ex felonia in eum, cujus feudum eſt, + ſive ex clauſula poſita in ipſa delatione imperii, ut, [l] ſi hoc, aut hoc rex faciat, ſubditi omni obedientiæ vinculo ſolvantur, + tunc quoque rex in privatam perſonam recidit.

XIII. Sexto, ſi rex [18] + partem habeat ſummi imperii, [m] partem alteram populus, aut ſenatus, regi in partem non ſuam involanti vis juſta opponi poterit, quia eatenus imperium non habet. Quod locum habere cenſeo, [19] etiamſi dictum ſit, belli poteſtatem penes regem fore; + id enim de bello externo intelligendum eſt: + cum alioqui quisquis imperii ſummi partem habeat, non poſſit non jus habere eam partem tuendi; + quod ubi ſit, + poteſt rex etiam ſuam imperii partem belli jure amittere.

XIV. Septimo, + ſi in delatione imperii dictum ſit, [n] ut certo eventu reſiſti regi poſſit, + etiamſi eo pacto pars imperii retenta cenſeri non poſſit, + certe retenta eſt aliqua libertas naturalis, & exemta regio imperio. + Poteſt autem [20] qui jus ſuum alienat, id jus pactis imminuere.

XV. 1. + Vidimus de eo, qui jus imperandi habet, + aut habuit. + Reſtat ut de invaſore imperii videamus, + non [21] poſtquam longa poſſeſſione, + aut pacto jus nactus eſt, ſed quamdiu durat injuſte poſſidendi cauſa. + Et quidem dum poſſidet, actus imperii, quos exercet, vim habere poſſunt obligandi, [a] + non ex ipſius jure [22] quod nullum eſt, + ſed ex eo, quod omnuno probabile ſit, eum [23] qui jus imperandi habet, + ſive is eſt populus

[a] *Vict. de poteſt. civ. n. 23. Suares de legi. lib. III. c. 10. n. 9. Leſſ. de juſt. & jur. l. II. c. 29. dub. 5. n. 73.*

GROTII.

l *Si hoc, aut hoc rex faciat*] Vide de regno Arragoniæ *Marianam* libro VIII.

m *Partem alteram populus, aut ſenatus*] Exemplum habes in Genuate republica apud *Bizarum* libro XVIII. in Bohemia tempore Wenceslai (apud *Dubrav.*) hiſtoriæ libro X. Adde *Azorium* inſtitntionum moralium libro X. cap. 8. & *Lambertum Schafnaburgenſem* de Henrico IV.

n *Ut certo eventu reſiſti regi poſſit*] Exempla vide apud *Thuanum* hiſtoriarum CXXXI. in narratione anni MDCIV, & libro CXXXIII. in anno MDCV. utrumque de Hungaria: apud *Meyerum* narratione anni MCCCCXXXIX. in Brabantia, & Flandria narratione anni MCCCCLXVIII. in fœdere inter regem Galliæ, & Carolum Burgundum. Adde de Polonia, quæ habet *Chytræus* Saxonicorum XXIV, & de Hungaria *Bonfinius* Decadis IV. libro IX.

GRONOVII.

16 *Hoſtem populi totius*] Ut Caligula, qui optabat, populum Romanum habere unam cervicem. *Sueton.* 30.

17 *Si regnum committatur*] Incidat in cauſam commiſſi, ut poſſit revocari a majore domino, qui poſſeſſori donaverat: vel exiſtat caſus, quo contingente aſſenſus eſt rex ſe regno ceſſurum. Cap. præced. n. 16.

18 *Partem habeat*] Ubi diviſum eſt imperium in partes potentiales, I. 3, 17.

19 *Etiamſi dictum ſit*] Hic excuſantur Barneveldio inter crimina objecti *Waardgelders. Grot.* Apol. c. 10.

20 *Qui jus ſuum alienat*] Ut populus regi.

21 *Poſtquam longa*] Tempore, ac pactis inter ipſum, & ſubjectos eum jurejurando intercedentibus, ſpeciem jure imperantis ſibi circumdedit, ſed dum metu ſolo parentium ſe ſuſtinet, atque obnoxios premit.

22 *Quod nullum eſt*] *Livius* 3, 39. de decemviris: *privatiſque ſi vis abeſſet.* Cap. 41. *imaginarios faſces.*

23 *Qui jus imperandi habet*] Et eo in præſens ſpoliatus eſt.

GRO-

lus ipſe, + ſive rex, + ſive ſenatus, [24] id malle; interim rata eſſe quæ imperat, quam legibus, judiciiſque ſublatis ſummam induci confuſionem. Improbat [25] Cicero Syllanas leges, ut crudeles in proſcriptorum liberos, ne honores petere poſſent. + Servandas tamen cenſuit, affirmans (ut nos docet Quinctilianus [a]) + ita [26] his legibus contineri ſtatum civitatis, ut his ſolutis ipſa ſtare non poſſet. Florus de ejuſdem Sullæ actis: [b] + *Lepidus acta tanti viri reſcindere parabat, nec immerito, ſi tamen poſſet ſine magna clade reipublicæ.* Et mox: *Expediebat ægræ quaſi, ſauciæque reipublicæ, requieſcere quomodocumque, ne vulnera curatione ipſa reſcinderentur.*

a Lib. II. cap. 1.
b Lib. III. cap. 23.

2. + In his tamen, quæ ita neceſſaria non ſunt, & pertinent ad raptorem in iniqua poſſeſſione firmandum, ſi ſine gravi periculo poteſt non pareri, parendum non eſt. + Sed an talem raptorem imperii vi dejicere, aut denique occidere liceat, quæritur.

XVI. Ac primum, + ſi bello injuſto, & cui juris gentium requiſita non adſint, imperium arripuerit, + neque pactio ulla ſequuta ſit, + aut fides illi data, + ſed ſola vi retineatur poſſeſſio: + videtur [27] manere belli jus, ac proinde + in eum licere quod in hoſtem licet, + qui a quolibet etiam privato jure poteſt interfici. + *In reos majeſtatis*, inquit [c] Tertullianus, + *& publicos hoſtes omnis homo miles eſt.* + Sic & adverſus militiæ deſertores [d] cunctis jus pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum eſt.

c Apolog. c. 2.
d C. quando liceat unicuique l. 2.

XVII. Idem cum Plutarcho, qui ita ſentit [e] libro de fato ad Piſonem ſtatuendum cenſeo, ſi ante invaſionem lex publica exſtiterit, quæ unicuique poteſtatem facit occidendi eum, + qui hoc, aut illud, [28] quod in aſpectum cadit, auſus fuerit; puta + qui privatus ſatellitium ſibi circumdederit, + arcem invaſerit: + qui civem indemnatum, aut non legitimo judicio necaverit: + qui magiſtratus ſine juſtis ſuffragiis creaverit. + Tales leges multæ exſtabant in Græciæ civitatibus, + ubi proinde juſta cenſenda fuit talium tyrannorum interfectio. Talis erat Athenis lex Solonis (oo) renovata [29] poſt reditum ex Pyræeo in eos, qui ſtatum popularem ſuſtuliſſent, aut eo ſublato honores geſſiſſent. Ut & Romæ [o] [30] lex Valeria, ſi quis injuſſu populi magiſtra-

e Pag. 570. C. D. Tom. II. Ed. Wech.

24 *Id malle*] Tam favere, ac benevolum eſſe reipublicæ: adeoque ſtudere tranquillitati ſtatus amiſſi, ut malit in eo vel latroni obſequium præſtari, dum privati ſuum quiſque teneant, quam ἀναρχίαν eſſe, vimque, & injuſtitiam regnare.

25 *Cicero Syllanas leges*] 2. de lege agraria 2.

26 *His legibus contineri*] Si leges illæ tollantur, rurſus bellum civile ſubeundum. Sulla civilibus armis victor, quotquot inimicorum ejus tempeſtatem belli effugerant, eorum nomina proſcripta in grandi tabula publice propoſuit, uti noſcerentur: ingentem pecuniam pollicitus, ſi quis alicujus eorum ad ſe caput afferret. Tulit etiam legem, ne ſic proſcriptorum liberis aditus ad magiſtratus, & rempublicam gerendam Romæ daretur, ne ſcilicet hi rerum potentes omnia rurſus turbarent, dum quas parentibus ſuis factas injurias meminiſſent, in auctores, auctorumque fautores ultum eunt.

27 *Manere jus belli*] *Liv.* 3, 39. *Tanquam pop. Romano majus ullum bellum ſit, quam cum iis, qui privati faſces, & regium imperium habeant.*

28 *Quod in aſpectum cadit*] Quod non ex interpretatione malum, aut excuſandum eſt, ſed in oculos incurrit, ita ut quivis de eo judicare poſſit.

29 *Poſt reditum ex Pyræeo*] Ejectis XXX. tyrannis per Thraſybulum. *Leges Atticæ Petiti* tit. 4. pag. 10.

30 *Lex Valeria, & lex conſularis*] Prior eſt P. Valerii Publicolæ etiam conſulis: poſterior nepotis illius L. Valerii Potiti ſimul cum collega M. Horatio. *Dionyſ.* 5, 19. *Livius* 3, 55.

(oo) Reperitur lex illa apud ANDOCIDEM, Orat. I. pag. 219. 220. *Edit. Hanov. J. B.*

GROTII.

o *Lex Valeria*] *Plutarchus* Publicola: (*Pag.* 110.) *ἄνευ κρίσεως κτείνειν τὸν βουλόμενον τυραννεῖν.*

Digitized by Google

giſtratum gereret : + & lex conſularis poſt decemvirale imperium, ne quis magiſtratum ſine provocatione crearet: qui creaſſet, eum jus, faſque eſſet occidi.

XVIII. Nec minus licebit invaſorem imperii interficere, + ſi diſerta auctoritas accedat ejus, qui jus verum imperandi habet, ſive is rex eſt, ſive ſenatus, ſive populus. + His annumerandi & regum puerorum tutores, + qualis Joaſo erat Jojada, [a] cum Athaliam regno depelleret.

XIX. 1. + Extra hæc + ut privato vi dejicere, aut interficere liceat ſummi imperii invaſorem, probare non poſſum: quia fieri poteſt, ut is, qui jus habet imperii, + malit invaſorem in poſſeſſione relinqui, quam periculoſis, & cruentis motibus occaſionem dari, qui plerumque ſequi ſolent iis violatis, aut interfectis, qui validam habent factionem in populo, aut externos etiam amicos. + Certe an rem in id periculum adduci velit rex, aut ſenatus, aut populus, incertum eſt, quorum ſine cognita voluntate vis juſta eſſe non poteſt. Favonius (pp) dicebat: χεῖρον εἶναι μοναρχίας ἀνόμου πόλεμον ἐμφύλιον· + *pejus eſſe bellum civile dominatu illegitimo.* Et Cicero, [b] *Mihi pax omnis cum civibus bello civili utilior videtur.* Ajebat T. Quintius, [c] ſatius fuiſſe Lacedæmone [p] tyrannum Nabidem relinqui, cum aliter opprimi non poſſet, quam ruina graviſſima civitatis, in ipſa vindicta libertatis perituræ. Nec alio ſpectat illud apud [d] + Ariſtophanem, leonem in civitate non alendum: ſi alitus ſit, ferendum eſſe.

[a] 2. Paral. XXIII.
[b] Philipp. II. c. 15.
[c] Liv. lib. XXXIV. c. 49.
[d] Ran. ℣. 1478.

2. Profecto graviſſima cum ſit deliberatio, [31] libertas, [32] an pax placeat, ut Tacitus [e] loquitur: & difficillimum hoc σκέμμα πολιτικὸν [f] Ciceroni, εἰ τυραννουμένης τῆς πατρίδος παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύειν; *An cum patria illegitimo imperio premitur, omnimodo danda ſit opera ejus demendi, etiamſi civitas eam ob rem in ſummum diſcrimen adducenda ſit?* + non debent ſinguli, quod populi commune eſt, judicium ad ſe rapere. Illud vero plane iniquum:

[e] Hiſt. IV, 67.
[f] Lib. IX. ad Att. epiſt. 4.

q 33 *Detra-*

νεῖν. *Ut injudicatum occidere eum liceret, qui dominatum concupiſceret.* Mox addit: εἴτις ἐπιχειροίη τυραννεῖν Σόλων μὲν ἁλόντι τὴν δίκην ἐπιτίθησιν, ὁ δὲ Ποπλικόλας καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀνελεῖν δέδωκε· *Solon ei, qui dominatum invadit, deprehenſo diem dici vult, ac Publicola etiam ante judicium talem permittit interfici.* (Pag. 103. B. C. Vide potius *Dion. Halicarnaſſ.* Ant. Rom. Lib. V. c. 19.)

p *Tyrannum Nabidem relinqui*] Quod *Plutarchus* in T. Quintii vita ſic explicat: ὡς ἑώρα σὺν κακῷ μεγάλῳ τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν ἀπολύμενον τὸν τύραννον· *Cum videret, ſine gravi aliorum Laconum malo non poſſe tyrannum deſtrui.* (*Pag.* 376. E.) Non alienum eſt ab hac re quod *Plutarchus* refert Lycurgo, Laconem quendam cum legiſſet:

Σβεννύντας ποτὲ τούσδε τυραννίδα χάλκεος ἄρης
Εἷλε, Σελινοῦντος δ' ἀμφὶ πύλας ἔπεσον.

Hos, dum Marte parant dominatum exſtinguere, ſævus
Ante Selinuntis mœnia Mars rapuit.

Reſpondiſſe, δικαίως τεθνήκοντι οἱ ἄνδρες· ἔδει γὰρ ἀφίμεν ὅλαν αὐτὰν κατακαῆμεν· *Merito vir illi periere; exſpectare enim debuerant, ut ipſe per ſe dominatus conflagraret.* (Locus eſt *pag.* 52. E. Tom. I. *Ed. Wech.* Sed ſenſum reſponſionis, malè ab Interprete expreſſum, non melius, quamquam alio modo, noſter heic reddidit. Vertendum fuerat: *Merito perierunt illi; quia oportebat totam eam tyrannidem igne abſumi permittere,* non autem exſtinguere, & ſic ſervare. Vide PALMERII *Exercit. in opt. Auct. Græcos*, pag. 186. Sic locus contrarium innuit ejus, quod Auctor putat. *J. B.*

GRONOVII.

31 *Libertas*] Repetenda multo ſanguine.
32 *An pax*] Patientia tyranni, vel oppreſſoris.
(pp) *Favonius* ille erat amicus *Bruti*, & dictum iſtud refertur à PLUTARCHO, *Vit. M. Brut.* pag. 989. A. *J. B.*

q 33 *Detrahimus dominos urbi ſervire paratæ.*

a App. civ. I. p. 384. Ed. Steph. Sicut 34 Sylla interrogatus, [a] quid ita armatus patriam peteret, reſpondit : ἐλευθερώσων ἀπὸ τῶν τυραννούντων, *ut eam a tyrannis liberem.*

b Epiſt. fam. lib. I. Ep. 9. c Bello Jug. c. 3. 3. + Melius Plato epiſtola ad Perdiccam ſuadet, cujus verba Latine ſic poſuit [b] Cicero : *Tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus poſſis : vim neque parenti, neque patriæ afferri oportere.* Qui ſenſus & apud + Salluſtium exſtat : [c] *Nam vi quidem regere patriam, aut parentes, quanquam & poſſis, & delicta corrigas, tamen importunum eſt, cum præſertim omnes* 35 *rerum mutationes cædem, fugam, aliaque hoſtilia portendant.* Unde d Pag. 989. A. non longe abit illud Stallii apud Plutarchum [d] in vita Bruti : τῷ σοφῷ καὶ νοῦν ἔχοντι διὰ φαύλους καὶ ἀνοήτους κινδυνεύειν καὶ ταράττεσθαι μὴ καθήκειν· *æquum non eſſe, ut vir prudens, ac ſapiens improborum, & deſipientium cauſa in pericula, &* e De Offic. II, c. 21. *turbas ſe conjiciat.* Huc & [e] Ambroſii illud non male referas : *Adjuvat hoc quoque ad profectum bonæ exiſtimationis, ſi de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum ſine perturbatione fieri poteſt; ne videamur jactantiæ magis facere cauſa, quam miſericordiæ : & graviora inferre vul-* f 2, 2. q. 42. art. 2. *nera, dum levioribus mederi deſideramus.* Thomas [f] ſeditioſam eſſe, dicit, interdum, quamvis tyrannici regiminis deſtructionem.

g Jud. III. 15. Neh. IX, 27. 4. Non debet movere nos in contrariam ſententiam + factum Aodis [g] in Eglonem regem Moabitarum ; nam aperte teſtatur ſacra auctoritas, hunc a Deo ipſo vindicem ſuſcitatum, mandato ſcilicet ſpeciali. + Neque vero conſtat, hunc Moabitarum regem nullum jus imperandi ex pactione habuiſſe. Nam & in alios reges Deus, per quos volebat miniſtros, ſua ju- h 2. Reg. IX. dicia exſequebatur, + ut per [h] Jehun in Joramum.

i Matthæi XXII, 20. XX. Maxime autem + in re controverſa judicium ſibi privatus ſumere non debet, ſed 36 poſſeſſionem ſequi. Sic tributum ſolvi Cæſari [i] Chriſtus jubebat, [r] + quia ejus imaginem nummus præferebat, id eſt, + quia in poſſeſſione erat imperii.

GROTII.

q *Detrahimus dominos urbi ſervire paratæ*] *Plutarchus* Catone Majore de Antiocho Magno : ἐπεσπάσατο αἰτίαν τοὺς Ἕλληνας ἐλευθερῶν, μηδὲν δεομένους· *Bello prætextum ſumebat, liberare Græcos, libertatis non egentes.* (Pag. 342. F.)

r *Quia ejus imaginem nummus præferebat.*] Certiſſimum hoc indicium poſſeſſionis. Vide in hiſtoria Genuate *Bizarum* libro XVIII.

GRONOVII.

33 *Detrahimus*] *Lucan.* 1, 351.

34 *Sylla interrogatus*] *Plutarch.* de genio Socratis pag. 576.

35 *Rerum mutationes*] Formarum reipublicæ hujus in illam tranſitus, aut magiſtratuum, eorumve, qui ſunt cum imperio, abrogationes extra ordinem, & depulſiones. Sed & ſucceſſiones, morte intervenieute. *Juſtin.* 40, 3. *Sueton.* Galb. 8. Domit. 16.

36 *Poſſeſſionem ſequi*] Eum agnoſcere juſtum dominum, qui rem tenet.

HEN-

HENRICI DE COCCEII
COMMENTARIUS
IN
HUGONIS GROTII

Lib. I. Cap. IV.

§. *I.*

AUCTOR hic tractat quæſtionem, ,, quale jus privati habeant reſiſtendi Princi- ,, pi? In qua decidenda admodum variant ,, Doctores: adeoque cum ſtatum publicum ,, concernat, caute pertractanda eſt.

1 *Bellum gerere poſſunt & privati in privatos*] ,, Quoties ſcil. copia judicis non eſt; quo ,, pertinet omnis neceſſaria defenſio. *vid.* ,, *ſupra L.* 1. *c.* 1. §. 2. *c.* 2. §. 1 *n.* 1. ,, & 2. *L.* 2. *c.* 1. §. 2 *ſeq.*

Ut viator in latronem], , Nam & tunc copia ,, judicis non eſt: eoque neceſſaria de- ,, fenſio.

Et ſummum imperium habentes, in eos, qui itidem id habent] ,, Quod bellum Auctor ,, publicum vocat. *Vid. ſupra l.* 1. *c.* 3. §. 1. ,, & *c.* 2. §. 1. *ſeq.*

Ut David in Regem Ammonitarum] ,, Et ,, omnia bella, quæ inter duas ſummas po- ,, teſtates geruntur. *l.* 29. *ff. Capt.* & *poſtl.*

Et privati in eos, qui imperio ſummo utuntur] Si ſcil. neceſſaria defenſio ſit, & privatus ille, a Principe extraneo læſus, aliter defendere jus ſuum non poſſit. Nam ſi tales neceſſariæ defenſionis fines non adſunt, vindicare illam injuriam nulli privato licet; ſupra enim *c.* 2. §. 1. & *c.* 3. §. 21. *n.* 4. dictum eſt, privatum ab alio Principe læſum ſui Principis officium implorare debere, ut ille jus læſi tueatur, prout natura tenetur: qui ſi Principem lædentem requiſiverit ut ſatisfaciat, nec impetraverit, cauſa hæc inter duos Principes vertitur, nec niſi Martis arbitrium ſupereſt.

Additio.

,, Hinc alibi demonſtravimus, male tale ,, bellum mixtum vocari. *Diſſ. proœm. XI.* ,, §. 166. *n.* 6.

At non in ſe] ,, Nam ſuo Principi nun- ,, quam reſiſtere licet, nec jure neceſſariæ ,, defenſionis.

Ut Abrahamus] ,, Imo hic occupavit ter- ,, ras vacuas; quamdiu igitur ibi habitavit, ,, nullius alterius poteſtati fuit ſubjectus, ,, adeoqoe ſummæ poteſtatis jure bella geſſit.

Additio.

,, Hinc Patriarchæ paſſim quoque Reges vo- ,, cantur: uti de Abrahamo exſtat locus apud ,, *Juſt.* *L.* 36. *c.* 1; idque ex Nicolao Da- ,, maſceno quoque probat *Grotius de verit.* ,, *relig. Chriſt, L.* 1. *c.* 16. Sane, fœdera eum ,, pepegiſſe, legimus *Gen. XIV.* 13, & ,, *XXI.* 22. *Conf. Teſm. in not. b.*

In Regem Babyloniæ] ,, Amraphel enim, ,, cum quo bellom gerebatur, Rex Senaar ,, dicitur *Gen. XIV. n.* 1.; quæ regia po- ,, ſtea Babylonia dicta fuit. *Gen. X.* 10. *Dan.* ,, *I. v.* 2. *Gron. b.*

Et vicinos] ,, Nimirum Regem Ponti, Re- ,, gem Elamitarum, & Thadal Regem gen- ,, tium. *Gen. XIV.* 1.

Et qui ſummum imperium habent in privatos] Si ſcil. fiat intra fines neceſſariæ defenſionis: alias ordinem procedendi hunc eſſe, antea diximus, ut Princeps læſus adeat magiſtratum ſubditi lædentis; qui ſi reparationem negat, tota jam quæſtio eſt inter duos hos ſummos Principes, quæ non niſi belli jure decidi poteſt. *Vid. B. Par. prodr. jur. gent.. Ex.* 2. §. 154.

Aut ſibi ſubditos] Imo hoc non eſt bellum, nec privatum; ſed eſt effectus imperii, vi cujus Rex ſubditos rebelles etiam armis coërcere poteſt. *Vide ſupra c.* 3. §. 1. & §. 5.

Additio.

,, Late id explicavimus in *Diſſ. proœm. IX.* ,, §. 67. *n.* 2.

Digitized by Google

Ut David in partem Isboſethi] „ Imo hic „ Isboſethus non fuit privatus, aut ſubditus, „ ſed legitimus Iſraëlitarum Rex, conſenſu „ populi, & hæreditario jure denominatus: „ David autem tantum erat Rex Judæ. 2. *Sam.* „ *II.* 8. *ſeq.* & *III.* 1. Unde verum hic erat, „ & publicum bellum, quod inter duas „ ſummas poteſtates gerebatur; atque hinc „ David ab interfectoribus Isboſethi (quem „ hominem juſtum vocat) pœnas ſumſit. 2. „ *Sam. IV.* 12. Sane, David eo demum mor„ tuo Rex Iſraëlitarum factus eſt. 2. *Sam. V.* „ 1. *ſeq.*

Aut non ſubditos, ut Romani in Piratas] „ Aut Piratæ fuerunt populi ſumma poteſtate „ utentes, aut colluvies latronum: priori caſu „ jure belli cum ipſis actum eſt; poſteriori „ caſu jure neceſſariæ defenſionis. De bellis „ piraticis late egimus *ſupra c.* 2. §. 1. & „ *Diſſert. proœm. IX.* §. 166. *n.* 7.

2 *Tantum illud quæritur, an aut privatis*] „ I. e. an ſubditus contra Principem, vel ma„ giſtratum ſibi præpoſitum arma ſumere poſ„ ſit?

Aut publicis perſonis] „ I e. an magiſtra„ tibus minoribus jus vi reſiſtendi Principi „ competat.

Sive minori] „ I. e. alii magiſtratui, & „ poteſtati inferiori.

Arma ſumi poſſe in inferiores] „ Sive pri„ vatus, ſive magiſtratus.

Ab iis, qui ſummæ poteſtatis auctoritate armantur] Qui non ſuo jure vim inferunt, ſed juſſu ſuperioris.

Qualis fuit Nehemias] „ Vicini enim, „ Perſarum imperio ſubjecti, quovis modo „ reparationem civitatis impediebant. Cyrus „ edicto ſuo Nehemiæ conceſſit facultatem his „ reſiſtendi: adeoque ille juſſu ſuperioris vim „ repellebat. Simile exemplum eſt in edicto, „ quo Ahaſverus Judæis facultatem conceſſit „ ſeſe defendendi contra vim inimicorum; „ at neutro caſu jure belli facultas reſiſtendi „ competiit.

Sic metatores] Imo hi non expellebantur jure belli, ſed ex lege Imperatoris: adeoque dominus prædii hic nudus fuit executor legum; nihil enim intereſt an Princeps ipſe, an per alios leges ſuas exſequatur.

Additio.

„ Metatores ſunt qui eligendi, & præpa„ randi hoſpitii cauſa præcurrunt. *Goth. ad* „ *rubr. C. de metatis.* Licentia autem hos „ metatores expellendi illis demum dominis „ competebat, qui ab hoſpitiis liberi erant. „ *Goth. add. rubr.* & *ad L.* 5. *C. eod.* & „ *paſſim tot. tit.*

Verum adverſus ſummam poteſtatem quid liceat, quæritur] „ I. e. quæritur an aut „ privatus, aut minor magiſtratus in ſum„ mam poteſtatem arma ſumere poſſit?

Aut inferiores, ſed agentes quod agunt ſummæ poteſtatis auctoritate] „ I. e. an pri„ vatus Magiſtratui, Principis voluntatem „ exequenti, vim inferre poſſit?

Illud quidem apud omnes &c.] Duo hic 3
quærit Auctor 1. An ſubditus Principi aliquid juri naturæ contrarium præcipienti parere teneatur? 2. An injuriam inferenti privatus reſiſtere poſſit, ſaltem ſi certiſſimum diſcrimen adſit? Utrumque negat Auctor, & merito. Nam quod ad *primam quæſtionem* attinet, certum eſt, objecta imperii per naturam alia eſſe non poſſe, quam quæ noſtræ facultatis, & arbitrii ſunt; quæ enim actiones noſtræ ne quidem in noſtra poteſtate ſunt, qui in alterius hominis eſſe poſſunt? Natura igitur facultates noſtras aliis ſubjeciſſe videri non poteſt, quæ ne quidem in nobis ſunt; nec nos obligare voluit ad faciendum id, quod in poteſtate noſtra non eſt, & de quo diſponere non poſſumus.

Talia ſunt 1. quæ jure naturæ vetita ſunt, quæ nec ſuperior ipſe facere, nedum alios ad faciendum cogere poteſt. 2. Quicquid virtuti contrarium eſt; etſi enim homines non præciſe teneantur ad virtutis officia, tamen cum natura nos doceat, divinæ perfectioni repugnare quosdam actus, Princeps quoque talia ut faciamus injungere non poteſt. 3. Quicquid non eſt actus voluntatis noſtræ, ſed judicii, & intellectus. Etſi enim arbitrii noſtri ſit, quamdiu adhuc aliquid dubii eſſe putamus in re, cohibere conſenſum: quin ne conſentire tum quidem tanquam in re incerta poſſimus, certum tamen eſt, ſi vel nihil in re dubii ſit, vel nihil eſſe ſtatuamus, impoſſibile eſſe, ut conſenſum cohibere poſſimus; non magis, quam in hoc: *Bis duo eſſe quatuor.* Atque huc pertinent res fidei. 4. Quicquid alias impoſſibile eſt; nam ibi deficit facultas naturalis agendi. Hæc itaque imperando Princeps excedit terminos imperii: adeoque cum imperium in his rebus nullum ſit etiam nulla ex imperio obligatio eſſe poteſt. Certum igitur eſt, ex tali imperio nos non teneri: atque hinc recte Apoſtoli imperio Superiorum, *ne docerent Chriſtum*, oppoſuere, *Deo magis parendum, quam homini*; quia quicquid Dei mandato contrarium eſt, extra

Digitized by Google

extra terminos eſt imperii humani. *De altera quæſtione* §. ſeq. agetur.

Non eſſe faciendum quod jubent] „ *Conf.* „ *prol.* §. 41. quo pertinet exemplum obſte- „ tricum Ægyptiorum, *Exod.* 1. *v.* 15. *ſeq.* „ idque opponebat Baſilius præfecto Valenti, „ qui jubebat ut idola coleret, apud *Teſm in* „ *not. b.* His adde exemplum Chriſtianorum „ militum ſub Juliano. *Vid. ſupra L.* 1. *c.* 2. „ §. 10. *n.* 11.

Nam Apoſtoli] „ *Act. IV.* 19. & *V.* 24.

Ad certiſſimam provocarunt regulam] „ Nam ratio naturalis dictat, facienda non „ eſſe ea, quæ mandato Dei, a quo omnem „ facultatem noſtram agendi habemus, repu- „ gnant.

Platonem] „ *In Apologia Socratis*: Add. „ *Sophocl. in Antig. v.* 453.

Ex tali cauſa] „ Quæ mandatis divinis re- „ pugnat.

Aut alioqui] „ Uti ſi Princeps jus mihi „ etiam ex jure civili quæſitum injuria aufert.

Ea toleranda eſt potius, quam vi reſiſtendum] „ Quæſtio hæc in §. *ſeq.* tractabitur.

AD §. II.

AUCTOR quæſtionem maximi momenti hoc, & *ſeq.* §§. explicat, an, & quatenus Principi notorie injuriam facienti reſiſtere liceat? in qua decidenda eo cautius procedendum, quia illa non niſi per civile bellum agitari poteſt, & ſolet.

Res ita ſe habet. Summi imperii præcipue duo ſunt capita: Tueri 1. Jus, ſeu Juſtitiam, 2. Bonum civitatis, ſeu publicum. Neutrum fieri poteſt, niſi, quid tale ſit, primum conſtet, aut ſi quid in ambiguo hæreat, definiatur. Sequitur ergo, dato ſummo imperio, ſeu ſumma poteſtate tuendi juſtum, & bonum civitatis, ei conjunctum eſſe judicium, ſeu arbitrium ſtatuendi in re dubitabili, quid ſit æquum, & bonum: atque adeo quid tuendum, *per poſ.* 4. *n.* 4. Et cum ideo ſummum in terris imperium natura conſtitutum ſit, ut eſſet poteſtas, quæ gentem humanam vice divini Numinis regeret, ejusque bonum, ac felicitatem, quæ prædictis duobus capitibus conſtat, recte temperaret, *per poſ.* 4. *n.* 3: adeo ut quicquid ad hanc *eudæmoniam* tum tuendam, ornandam, perficiendam, tum maxime explicandam, & definiendam pertinet, id omne ſumma imperii poteſtate, ſollicitudine, & moderatione, quin ſub ejus quaſi forma, & natura comprehenſum ſit: *per poſ.* 4. *n.* 2.

Judicium, ſeu arbitrium non eſt, niſi rei dubiæ, & qualitercunque diſceptabilis, ita ut deliberandum videatur quid magis eligendum ſit. Si enim appareat quid æquum, aut factu optimum ſit, jam non judicio, ſeu arbitrio res cognoſcenda, ſed cognita, & certa erit, & vel juſtum, bonumque, vel contrarium. Etenim cum omnis publica Magiſtratus poteſtas Imperii, quo tuenda juſtitia, & Reſpublica continetur, finibus circumſcripta ſit, certum eſt, quod eos excedit, privatum eſſe.

Hinc dicimus, non eſſe bellum ſubditorum in ſuperiores; ne quidem jure defenſionis neceſſariæ. Etſi enim illa omnibus animantibus, nedum omnibus hominibus communis ſit; tamen reſpectu ſuperiorum non eſſet illa defenſio contra injuriam, ſed rebellio adverſus imperium, quod eſt ſuperioris, & cui parendum eſt, non reſiſtendum.

Neque cauſari poſſunt ſubditi, ſe lædi, injuriasque pati; quia id non ipſorum, maxime in ſua cauſa, ſed ſuperiorum eſt judicium, quod non ſibi ſumere, ſed ei ſtare ſubditos oportet. Nec ipſorum eſt prætexere, Rempublicam vaſtari, vel ei non recte conſuli, vel atrocia fieri; quia hoc omne judicium, & arbitrium cum ſummo imperio in Magiſtratum tranſlatum eſt; & ſubditi nec de jure ſtatuere, nec de bono Reipublicæ arbitrari poſſunt. Utrumque (tum juſtum ne, an injuſtum? tum, expediat Reipublicæ, nec ne?) eſt facultas magiſtratus, & ſummi imperii propria; neutrum ſubditorum.

Quare manifeſtum eſt, inter Magiſtratum, & ſubditos ſtatum belli per naturam intelligi non poſſe; ſed omnia, etiam armis, ex capite imperii agi ad compeſcendos ſubditos contumaces, & ſubigendos rebelles, uti ex capite belli ad debellandum hoſtem, & tuendam Rempublicam, ſi cum extraneo, ſeu hoſte res ſit.

Cæterum id ancipitis maxime quæſtionis eſt; ſi Magiſtratus quid committat, ut jure naturæ deſinat eſſe Magiſtratus, & vel privatus, vel hoſtis fiat ſuæ Reipublicæ, ut Athenis 30. olim tyranni; quid dicendum? Et duplex ea viſio eſt: 1. An committi ita poſſit officium Magiſtratus publicum? 2. Quæ natura ſint hujusmodi commiſſi effecta, & conſequentia?

Prioris quæſtionis perpetua norma eſt, ut quoadusque dubitari poſſit, juſtum, an in-

Digitized by Google

juſtum, bonum, an adverſum ſit; omne judicium, & arbitrium ſit Magiſtratus: neque ullæ ſubditorum partes, niſi parendi. Si vero certa, ac indubia ſit actus injuria, vel Reipublicæ noxia, atque adeo ceſſet judicium; Magiſtratus, quatenus notorie, ut loquuntur, æqui, ſeu boni publici limites perrumpit, vel excedit, non ut Magiſtratus agit, ſed ut privatus: atque ideo tum hactenus privatorum jure utitur.

In altera quæſtione diſtinguendi ſunt exceſſus: qui vel privati ſunt, vel publici. Prius de privatis. Tales ſunt, cum Magiſtratus vel adverſus privatos committit, ut Achab contra Naboth, *I. Reg. XXI*; vel in rebus, ac cauſis ſuis privatis, non in officio: ut Caligula, & Nero ſtupris, inceſtibus, & adulteriis infames fuere; qualia & Henrico IV. Cæſari objecta ſunt. Et ex his cauſis non deſinit eſſe Magiſtratus, in quem nihil commiſit: ſed quoad exceſſum indubitatum habetur pro privato.

Unde conſtat, actum hunc Magiſtratus, quippe manifeſte injuſtum, omni jure nullum eſſe: & nec jus, nec obligationem inde naſci. Verum id maxime certatur, an talis privatus uti poſſit jure naturali neceſſariæ defenſionis in extremo periculo, quo ſe, aut res ſuas, aliter tueri non poteſt? Equidem cum natura id brutis quoque datum ſit, non poteſt negari in homine: modo vere res poſita ſit in ſtatu inculpatæ tutelæ, ſcil. ut & injuria ſit indubitata, nec alia eandem evadendi via. Verum tamen cum ita comparati ſunt homines, ut fere judicium ſecundum ſe ferant, nec injurias ſuas viles habeant, facillimeque adeo ſibi perſuaſuri eſſent, ſe eſſe in ſtatu *einer rechten Nothwehre*, cum non ſint; nihil intutius, & aleæ, ac periculi plenius foret, quam ejus rei arbitrium permitti ſubdito contra Magiſtratum.

Unde concludo, jus tale, ut privato licita ſit die *Nothwehre* contra Magiſtratum, aſſerendum non eſſe; non quod natura intra juſtos terminos ei id negaverit: ſed quia hoc ipſum, num res ſit in terminis neceſſariæ, & inculpatæ defenſionis, ſubditi judicio, cum illud potius Magiſtratus ſit, contra Magiſtratum permiſſum videri non poteſt. Quod ſi vero ſubditus eo tamen jure utatur, & poſtea cauſa cognita appareat, terminis inculpatæ tutelæ ubique obſervatis ipſum ſe, vitamque ſuam defendiſſe, abſolvendus erit. Equidem, cum Saül Davidis vitæ jam immineret, nec appareret effugiendi locus, David tamen cum Regem in manibus haberet, ipſi pepercIſſet, 1. *Reg. XXIV*; ipſe Saul agnovit illud pro beneficio, & fatetur, fuiſſe penes Davidem jus *einer rechten Nothwehre*, cum *d. c.* 24. *v.* 20. ait: *Quis cum invenerit inimicum ſuum, dimittit eum?* Secus eſt ſi privatus alium aggreditur, vel lædit; id enim factum ſua natura illicitum eſt, & adverſus illud defendendi ſui licentia natura cuique permiſſa eſt: & ſi fines inculpatæ tutelæ is exceſſerit, exceſſus ille punitur.

Atque ita ſummus Magiſtratus ob vitia privata non excidit ſummo imperio, ſeu magiſtratu, in quo nihil commiſſum eſt. Et licet forte manifeſta eſſent vitia, non tamen in terris poteſtas naturæ conſtituta eſt, quæ ea vindicet; cum ſumma penes ipſum ſit poteſtas, quæ alium ſuperiorem, vel judicem non agnoſcit, niſi Deum. Neque de jure neceſſariæ defenſionis quæri poteſt, cujus caſus eſt, cum quis alium invadit, ſpoliat lædit; non cum alias infamibus vitiis ſe polluit. Supereſt ergo, horum vindictam ſoli Deo, ipſiusque tremendo judicio reſervari. Unde intelligitur cauſa, quæ duos hiſtoricorum Principes, Livium *Lib* 24. *c.* 4. & 7, & Polybium *Excerpt. Legat. lib* 7. colliſit in hiſtoria Hieronymi Siciliæ Tyranni, qui propter infamiſſima crimina occiſus eſt. Hunc enim Livius jure, Polybius injuria cæſum, ait *dd. loc.* non tam juris, quam facti diſſidio: quia Polybius teſtabatur, privata ſaltem crimina fuiſſe. *d. lib.* 7. Atque hæc de privatis. Videamus jam de publicis exceſſibus.

Hi in officio committuntur, & vel adverſus ipſam Rempublicam, vel in populum promiſcue. Et hæc quoque cauſa pariter certiſſimam regulam, & decidendi Legem accipit *ex ſupra dictis.* Quouſque enim dubitari poteſt, num facto hoc adverſus Rempublicam, vel populum, vel ultra notiſſimos ſummi imperii fines molitus quid fuerit; ipſius judicium, omnemque ſummum Magiſtratum ipſi integrum, ejuſque arbitrio ſtandum, nec ullam populo cauſam querendi eſſe, qui judicium cum ſummo imperio in ipſum transtulit, ibi oſtenſum eſt.

Hoc & præclariſſime Samuel, 1. *Sam.* 8. *v.* 11, in concione populi Regem ſibi poſcentis; & hæc regula, ac ratio, divini Vatis ſententiam docet. Ille quippe jura futuri Regis recenſet, fines, ſeu limites cujusque juris non addit. Tueri ſcilicet oportet populum, ſeu Rempublicam, & regiam una dignitatem, ſine qua nec reſpublica poteſt, com-

Digitized by Google

communibus civium viribus, operis, ac præſidiis; idque naturali ratione, quia ipſorum res eſt, & ideo in civitatem coiverunt. Hæc igitur ut ipſi conducere videtur, exigere Regis eſt. Quæ vero alia jurium genera nominat Samuël, quam jura illa regalia exigendi a ſubditis operas, angarias &c., eosque adigendi ad munera, & officia publica, atque ad miniſteria aulica utriusque ſexus, *d. c.* 8. *v.* 11. 12. 13. 16, & conſtituendi ærarium publicum, ad miniſteria, & officia publica, aliaque onera Reipublicæ ſuſtentanda; ſive collatis fundis, ſive redituum portionibus, decimis &c. *v.* 14. 15. 17. Non quod in infinitum alia onera imponere poſſit, cum tantum poſſit ad neceſſitates, & utilitates publicas; ſed quia Regis judicium eſt, quid ſit è Republica? Unde etſi ipſe duriora imperet, cum certus, & ſtatus à natura modus præſcriptus non ſit, nullus ſubditis querulandi, aut repugnandi locus relinquitur, *d. cap.* 8. *v.* 18. Expoſuit itaque juſſu Dei Samuel populo, quæ lege naturæ, & gentium ſint jura Regis; & inprimis, de horum finibus non populum, ſed Regem ſolum ſtatuere poſſe, ipſiusque ut ſummi moderatoris, quin vice Dei, judicium eſſe, &c.

Atque hæc ita de caſu, quo res quodammodo adhuc dubia eſt. Diſpiciendum jam de altero, quo exceſſus manifeſtus, & plane certus eſt. Et eadem hic regula tenet: nec hoc caſu committi ſummum imperium Magiſtratus, ſed quoad exceſſum manifeſtum pro privato haberi. ut *ſupra* diximus. Uti ſi leges imperet juri naturæ, vel divino morali contrarias; vel quid ſtatuat Reipublicæ noxium, idque manifeſtum ſit. Plane enim certum eſt, id irritum, & nullum eſſe, & nec jus, nec obligationem parere; quia id extra fines ſummi imperii eſt, à quo ſolo omnis publica ejus poteſtas unice pendet, & extra ejus limites nulla eſt, ſed ipſe privatus, qui nihil de Republica ſtatuere poteſt: adeoque quæ ita ſtatuit, neminem obligant, ſed abolenda ſunt. At non deſinit eſſe ſummus Magiſtratus, etſi in officio committat; quia naturali ratione ex eo, quod quis in officio quoque committit, oritur ſaltem obligatio ad reparandum, & tollendum exceſſum, *per poſ.* 7: non autem regulariter privatio officii.

Videndum ergo, quibus exceſſibus ſummum imperium commiſſum, Magiſtratusque amiſſus jure naturali intelligatur? Et dubitari plane nequit, ſi ſummus Magiſtratus tendat ad evertendum Rempublicam, ejusve ſtatum aut graſſetur in perniciem populi; idque manifeſtum ſit, quin ipſe hoſtem induat, eoque deſinat ipſo jure eſſe Magiſtratus. Hæc enim per naturam ſimul ſtare non poſſunt, eſſe ſummum Magiſtratum, qui tuendæ Reipublicæ, ac ſervando populo conſtitutus eſt, & tendere ad evertendum Reipublicæ ſtatum, vel populum: quod hoſtium, & hoſtile eſt. Fit igitur ille ex Magiſtratu hoſtis, & perduellis: ex cive, & civitatis capite, peregrinus. Et cum civitas, ſeu populus in corpus coierit ſtatus ſui tuendi cauſa; non poteſt amplius videri corporis illius membrum, qui adeo ab illo ſe ſeparat, ut ejus incolumitati inſidietur: quæ pugnant cum affectu civis, & animi, odiique hoſtilis ſunt: ut fuere Athenis 30. tyranni, *Juſt. V.* 6. 10. Romæ Decemviri, *Liv. lib. III. c.* 48. 49. Et tales Cajus, ac Nero viſi, & hoſtes judicati ſunt. *Suet. in Neron. c.* 49. *D. Caſſ. lib.* 63. *in fin.*

Everti autem Reipublicæ ſtatus intelligitur, etiam cum pars ſtatus præſentis, ſecularis, vel eccleſiaſtici, evertitur: cum per partes totus ita perverti poſſet.

In perniciem populi, quem tueri oportuit, graſſari intelligitur, qui etſi non pariter in omnes ſæviat, ita tamen promiſcue, ut periculum, terror, exemplum, ad omnes pertineat, *Liv. lib.* 3. *c.* 36. Quod Claudianus *de Bell. Gild.* ita pulchre expreſſit.

> *Inſtat terribilis vivis, morientibus hæres,*
> *Virginibus raptor, thalamis obſcænus adulter:*
> *Divitibusque dies, & nox metuenda maritis.*

Tale quoque eſt cum Magiſtratus leges communi ſenſu pro tutela ſtatus præſentis latas pervellit: vel cum non tantum leges adverſus jus naturæ fert, ſed & vi in invitos exequi, & conſcientias, in quas imperii nulla vis eſt, cogere putat, ut in hiſtoria Aſſamonæorum. *Macbab. lib.* 1. & 2. Quo facto, etſi forte errantes, multo deteriores, hypocriras ſcil., & ſimulatores Deo mentientes, faciunt (Conf. *Matth. XXIII. v.* 13.) quæ ſcelera in cogentium, quippe auctorum, capita omnino redundant.

His caſibus, & exceſſibus igitur, quibus deſinit ſummum imperium, ſeu Magiſtratus, redire illud ad populum, vel eum, cujus ſumma tum in Republica eſt poteſtas, neceſſe eſt: & huic adeo tum ſuæ Reipublicæ, ejusque ſtatus præſentis, legumque, ac civium cuſtodia, ac defenſio incumbit Quæ-

ptoin-

Digitized by Google

proinde tum non peragitur ex cauſa belli juris Gentium, quod non eſt, niſi inter duos liberos populos, ſed ex cauſa imperii ſpecialiter dicti. De quo jam plus ſatis.

Additio.

, Subditus nec naturæ jure vim inferre Prin-
,, cipi poteſt, etſi gravius ejus ſit imperium,
,, immo etſi forte in ſubditos quosdam ſæviat.
,, Nam 1. omnes, & ſinguli arbitrio Princi-
,, pis ſeſe ſubmiſerunt: adeoque huic ſoli
,, competit judicium in ſingulos ſubditos, non
,, ſingulis ſubditis in Principem 2. Injuriæ
,, ſæpius videntur privatis, quæ ut admit-
,, tantur, neceſſitas, vel utilitas Reipublicæ
,, exigit; & tunc obtinet quod Tacitus ait:
,, *Injurias privatas utilitate publica compenſari.*
,, 3. Negari nequit, Principi in ſingulos idem
,, jus competere, quod populus ante dela-
,, tionem imperii in ſingulos habuit: Certum
,, autem eſt, populo in ſtatu Democratico
,, litem de injuria ſingulis illata moveri non
,, potuiſſe. 4. Qui Principi vim infert, hoc
,, ipſo lædit jus totius populi; tollit enim
,, eum, cui populus tutelam civitatis com-
,, muni conſenſu commiſit: nemo autem jus
,, tertii, nedum totius populi, prætextu ne-
,, ceſſariæ defenſionis, violare poteſt. *Conf.*
,, *l.* 2. *c.* 3. §. 4. *ibique not.* Sane, miſera
,, foret conditio imperantium, ſi actus ejus-
,, modi privati judicio ſingulorum ſubjecti
,, eſſent: vel ſi rationem actionum ſuarum
,, ſingulis reddere tenerentur. Alias rationes
,, allegat Auctor *h.* & §. 6. §. 7.

z *Et naturaliter quidem omnes ad arcendam a ſe injuriam jus habent*] ,, Quod verum om-
,, nino eſt, quia natura, ejusque Auctor,
,, dum jura quædam ſingulis propria eſſe vo-
,, luit, ſimul facultatem conceſſit jura illa
,, defendendi, niſi ſuperior, & judex adſit.

Supra] ,, *L.* 1. *c.* 1. §. 10. & 14. *c.* 2.
,, §. 1. 5. 6. & 8. *c.* 3. §. 1. §. 17. §. 21.
,, *n.* 5.

Sed civili ſocietate ad tuendam tranquillitatem inſtituta] ,, Quod plenius Auctor explicat
,, *L.* 1. *c.* 3 § 1. *n.* 2. §. 2. *n.* 1. *L.* 2.
,, *c.* 21. §. 3. *c.* 20. §. 8. *n.* 4. § 9. *n.* 4.
,, §. 40. *n.* 1. *L.* 1. *c.* 2. §. 5. *n.* 5. *c.* 1.
,, §. 10. *n.* 7.

Statim civitati jus quoddam majus in nos, & noſtra, naſcitur] ,, Quod dominium
,, eminens vocare ſolet, *L.* 1. *c.* 1. §. 6. *c.* 3.
,, §. 6. *l.* 3. *c.* 20. §. 7. *l.* 2. *c.* 14. §. 13.
,, & 7. *l.* 3. *c.* 1. §. 15. *l.* 2. *c.* 5. §. 24.
,, *n.* 2; at revera pars eſt imperii, *dd. ll.*

Quatenus ad finem illum id neceſſarium eſt]
,, Civitas enim dominium eminens ſaltem ha-
,, bet in cives, & res civium, *ad uſum pu-*
,, *blicum*, *L.* 1. *c.* 3. §. 6. *n.* 2, & boni
,, communis cauſa. *L.* 1. *c.* 1. §. 6, *ibique notat.*

Poteſt igitur civitas jus illud reſiſtendi promiſcuum &c. prohibere] ,, Imo ſinguli hoc
,, ipſo dum in civitatem coeunt, adeoque ſe,
,, ſuasque actiones civitatis arbitrio ſubji-
,, ciunt, juri ſuo vi privata agendi renunciant.

Et quin voluerit, dubitandum non eſt]
,, Non demum id voluerunt ex prohibitione
,, quadam, ſed ex pacto dum in civitatem
,, coeunt.

Cum non aliter poſſit finem ſuum conſequi]
,, Quia ſubſiſtere tranquillitas publica non
,, poſſet; quæ tamen finis eſt civitatis.

Non jam civitas erit, ſed diſſociata multitudo] ,, Status naturalis maneret, & nullus
,, civitatis eſſet effectus.

Qualis illa Cyclopum] ,, Verba Euripidis
,, hæc ſunt.

Non fora ibi, nec jura valent, nec legibus æquis
Vivitur; aſt montesque colunt, imisque latebris
Speluncarum quisque dat libera jura
Natisque, uxorique: aliena haud reſpicit ullus.

,, Nos alibi probavimus, imperia patrum-
,, familias a natura ſtatuta eſſe: adeoque in
,, primævo rerum ſtatu verè fuiſſe diſſociatam
,, multitudinem. *Conf. Diſſ. Proœm. XII.*
,, §. 612. *ſeq.*

Et Aboriginum] ,, Aliarumque gentium,
,, quæ in civitatem nondum coiverunt, ſed
,, per familias reguntur. Uti igitur nunc lites,
,, quæ inter plures civitates oriuntur, non
,, niſi bello decidi poſſunt; ita olim contro-
,, verſiæ inter familias ortæ non niſi Mar-
,, tem arbitrum habuerunt. *Vid. L.* 1. *c.* 1.
,, §. 1. *n.* 1.

Et apud eundem] ,, *Jugurth. c.* 18. Alia
,, exempla ejusmodi gentium, quæ in civita-
,, tes non coiverunt, attulimus in *not. ad dict.*
,, *c.* 1. §. 1. *n.* 1.

Ita, ut dixi, habent mores omnium civitatum] ,, Nimirum civitati, & civitatum re- z
,, ctoribus ſolis jus competere vi agendi, non
,, privatis; & privatos non poſſe reſiſtere
,, juſſibus civitatis.

Generale pactum eſt ſocietatis humanæ, Regibus obedire] ,, Verum 1. non eſt dari ali-
,, quam ſocietatem humanam. *Vid. L.* 1. *c.* 1.
,, §. 10. Verum quoque 2. non eſt, ſocieta-
,, tem humanam unquam tale aliquid pe-
,, pigiſſe.

Auguſti-

Digitized by Google

Auguſtinus] ,, *L.* 3. *confeſſ. c.* 2. , quod re-
,, latum eſt in *diſt.* 8. *c.* 2.

Sophocles] ,, *in Ajace v.* 678. Similia *vide*
,, *v.* 1096. & in *Antigone v.* 676. & *v.* 989.
,, item in *Philoctete v.* 921. *Vid. Teſm. b.*

Seneca] ,, Verba ſunt Creontis, quibus al-
,, loquitur, & ſolatur Medeam euntem in
,, exilium. *Sen. in Medea v.* 195. *vid. Teſm.*
,, *b. l.*

Qui dixerat] ,, Verba hæc ſunt : *Quem*
,, *urbs præfecit, hic audiendus eſt de parvis,*
,, *juſtis, & injuſtis.*

Impune quidvis facere, i. e. regem eſſe] ,,
,, Alias auctoritates cumulavit *Teſmarus in*
,, *not. b. ex Platone, Seneca, Plinio, Thua-*
,, *no: item Ammiano Marcellino, Cicerone.*
,, &c.

3 *Hinc ubique majeſtas tot legibus, tot pœ-*
nis defenditur] ,, Hinc inter crimina primum
,, occupat locum læſa Majeſtas: & conjun-
,, gitur pœna læſæ Majeſtatis humanæ cum
,, pœna læſæ Majeſtatis divinæ.

Sive populi, ſive unius] ,, Nam eadem
,, eſt Majeſtas, ſive ab uno, ſive a pluribus
,, teneatur.

Quæ conſtare non poteſt, ſi maneat reſiſten-
di licentia] ,, Vera ratio eſt, quod familiæ
,, in civitatem coeuntes, ac jus ſummi im-
,, perii in civitatem tranſcribentes, ſuo juri
,, vi agendi renuncient, ac ſe, ſuaque judi-
,, cio civitatis ſubmittant. *ſupra ad n.* 1. *v.*
,, *poteſt igitur* &c.

Miles, qui caſtigare volenti ſe centurioni
reſtiterit] ,, Rigor hic eſt ex diſciplina mi-
,, litari, ſine quo difficile eſſet tot millia ho-
,, minum male moratorum in ordinem redi-
,, gere, *Conſ. L.* 3. *c.* 18. §. 1. *n.* 2.

Capite punitur] ,, Quia ſuperiori reſiſtit:
,, quod in militia ſpeciem rebellionis infert.

AD §. III.

IN *lege Hebræa mortis ſupplicio damna-*
tur] ,, Auctor ex legibus Hebræorum pro-
,, bat, Magiſtratui etiam iniqua decernenti
,, reſiſti non poſſe: idque de judice eccle-
,, ſiaſtico ſtatutum eſt *Deut. XVII. v.* 12.
,, *Vid. Teſm. & Cunæum de Rep. Hebr. L.*
,, 1. *c.* 12. & 13.

Aut ei, qui extra ordinem rector populi a
Deo eſt conſtitutus] ,, Loquitur de Joſua,
,, qui non electus a populo, ſed immediate
,, a Deo judex conſtitutus fuit, cujus dictis
,, obedire tenebatur populus ſub pœna mor-
,, tis. *Joſu. cap. I, per tot. & §. fin.*

Quod vero apud Samuelem eſt de jure re-
gis] Auctor ut probet, nullo caſu Principi
reſiſti poſſe, allegat jus regium, quod Sa-
muel populo propoſuit: & concludit, Deum
ea propoſitione indigitare voluiſſe, Regem im-
pune injurias inferre ſubditis poſſe. *Vid. pr.*
§. 2. *in not.*

Nec de jure vero intelligendum] ,, Varie
,, hunc locum interpretantur Doctores. *Alii*
,, jus regium hic pro vitioſa aliqua conſue-
,, tudine Regum ſumunt: indeque ajunt, ex-
,, plicari hic nudum factum Regis, quid fa-
,, cturus ſit, non quid facere deberet. *Alii*
,, cum Auctore contendunt, ſignificari per
,, hoc jus regium impunitatem: i. e. Regem
,, impune hæc facere poſſe, quia reſiſtere
,, ſubditi injuriam facienti non poſſunt. *B.*
,, *Parens* verum jus regium hic deſcribi, ait,
,, ſed cujus fines a Regis arbitrio depende-
,, rent. *Vid. Prodr. Jur. gent. Ex.* 2. §. 147.
,, Verba ejus relata ſunt initio §. *præced.*

,, Nos [illegible]timamus, non *in genere jus re-*
,, *gium* i[illegible] proponi, neque jus, quod ex
,, natura imperii ſequitur, ibi explicari. Nam
,, juſto imperio omnino repugnat, *conſtituere*
,, *pro lubitu ſubditos aratores agrorum, &*
,, *meſſores ſegetum, fabros armorum, filias*
,, *unguentarias, & ponere ſervos ſubditorum*
,, *in opere ſuo, auferre NB. agros, vineas,*
,, *& oliveta poſſeſſoribus, ac decimare popu-*
,, *lum* &c. Sed proponitur ibi mos *Regum*
,, *Orientis. Vid. ſup. L.* 1. *c.* 3. §. 20. *n.* 1.
,, Expetebant nimirum Iſraëlitæ Regem ad
,, exemplum vicinarum gentium. Deus ipſis
,, explicavit morem, quo vicini Reges ute-
,, rentur; eorumque arbitrio reliquit, num
,, talem ſibi conſtitui vellent. Illi conſen-
,, tiebant in has leges, & Samueli, actio-
,, nes Regum præmiſſas explicanti, eosque
,, dehortanti, reſpondebant: *Nequaquam;*
,, *Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos*
,, *quoque ſicut omnes gentes, & judicabit nos*
,, *Rex noſter* &c. Hoc ergo jus erat intuitu
,, Iſraëlitarum ex conſenſu, quia de operis:
,, & de bonis ſuis pro lubitu diſponere, ea-
,, que arbitrio Regis ſubmittere potuerunt,
,, atque hinc declarat ſupremum Numen, *ſe*
,, *clamorem populi non auditurum, quia ta-*
,, *lem Regem petiiſſent.*

Longe enim alia vivendi ratio præſcribitur
in ea parte legis, quæ eſt de officio regis]
,, Verum jus regium deſcribitur in *Deut.*
,, *XVII. v.* 14. *ſeq.*, quod toto cœlo differt
,, a jure Regis, quod Samuel explicavit, &
,, quod jus fuit Iſraëlitis ex conſenſu

Digitized by Google

Neque nudum factum indicari] ,, Quaſi
,, ſcil. Samuel id propoſuerit, ut populo con-
,, ſtet quid Rex facturus eſt, non quid ſa-
,, cere deberet. Nam expreſſis verbis *jus re-*
,, *gium* (quo ſcilicet vicini utebantur) vo-
,, cavit, quod proinde nudum factum non
,, indicat.

Sed factum, quod effectum aliquem juris habet] ,, i. e. impunitatem. Nam hunc effe-
,, ctum juris gentium eſſe, ait, ut effectum
,, aliquando pariat externum ad inſtar illius
,, primitivi juris, *prol.* §. 41.; ubi ſpeciatim
,, hoc exemplum affert, ne magiſtratui vi
,, reſiſtere liceat, cum ex hypotheſi Aucto-
,, ris jure naturæ id fieri poſſit. *Vid. ſupra*
,, §. 1. & 2. At diximus, verum jus Regum
,, Orientis ibi exponi; talem autem Regem
,, ſibi optabant Iſraëlitæ.

Ideo additur] ,, Imo non ideo additur,
,, quaſi jure gentium demum impunitas hæc
,, regibus ſit conceſſa; ſed ideo Deus eos
,, non exaudit, quia regem cum tali pote-
,, ſtate, qua vicini utebantur, petiere.

Sic ergo jus hoc vocatur, quomodo prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit] ,, Sane, ſubditi de injuria queri non
,, potuerunt, quia in facta Regis compro-
,, miſerunt. Cæterum in eo differunt Rex,
,, & judex, quod ille conveniri non poſſit
,, a ſubditis propter injurias privatas, hic
,, poſſit.

Ad §. IV.

In *novo fœdere*] Auctor *h.* §. ex novo co-
1 dice probat, Chriſtum, & Apoſtolos com-
mendaſſe hominibus ne reſiſtant magiſtrati-
bus injuſta jubentibus.

Intelligi voluit a ſua diſciplina ſectatoribus non minorem, ſi non majorem obedientiam &c. deberi] ,, Servator non reſpondet ad
,, quæſtionem: *an Principi injuriam facienti*
,, *reſiſtere liceat?* ſed *an Cæſari tributa de-*
,, *beantur*? Cum igitur ait, *Cæſari danda*
,, *ſunt, quæ Cæſaris ſunt*, id de tributis ſal-
,, tem intelligendum eſt, quæ Cæſar jure a
,, ſubditis exigere potuit. Argumentum igi-
,, tur hoc ad priorem quæſtionem plane non
,, concludit.

,, Cæterum ſuppoſitum Auctoris, quaſi lex
,, Evangelii majorem obedientiam erga Prin-
,, cipem inculcet, examinavimus in *Diſſert.*
,, *procem. III.* §. 44. *n.* 5., & §. 46. *n.* 2.

Officia ſubditorum late deſcribens] ,, Hæc
,, officia fluunt ex ipſo jure naturæ; neque
,, hactenus aliquid addit Apoſtolus, præter
,, unicum illud, quod perfectionis, & virtu-
,, tis eſt, ut ſcil. non tantum metu pœnæ,
,, ſed & propter conſcientiam parere Magi-
,, ſtratui debeant.

Non reſiſtendi neceſſitatem] ,, Imo ex his
,, verbis id non ſequitur. Potius ex ratione,
,, quam Apoſtolus allegat, (quod poteſtate
,, fungatur *tuo bono*,) concludi poſſet, ceſ-
,, ſare illam obedientiæ, & patientiæ ratio-
,, nem, ſi non *tuo* bono fungatur, ſed *ſuo*
,, bono.

Sed quæ ex ipſo ſenſu officii noſtri manat]
,, i. e. ex conſcientia, & animi puritate.

Neque hominibus tantum] ,, I. e. Regibus,
,, in quos omne jus ſuum imperii, & judi-
,, cium tranſcripſere.

Sed & Deo nos obligat] ,, Quia Deus pa-
,, cta vult ſervari, ea præcipue, quæ juris
,, executionem reſpiciunt.

Quod Deus ordinem illum imperandi, & parendi approbavit] ,, Rectius, quia Paren-
,, tes ideo imperantes eligunt, ut hi legem
,, Dei exequantur.

Quare poteſtates publicæ eo loco nobis habendæ ſunt, quaſi ab ipſo Deo ſint conſtitutæ]
,, Quia leges naturæ, ejusque Auctoris exe-
,, quuntur.

Noſtra enim facimus, quibus auctoritatem noſtram impertimur] ,, Quod faciendi quis
,, alii jus dat, ejus ipſe auctor cenſetur.
,, *Vid. ſupra* §. 5. *n.* 2.

Quod hic ordo bono noſtro inſerviat]
,, Tendit enim ad defenſionem juris noſtri,
,, quæ fit auxilio totius civitatis.

Atqui dicat aliquis, injurias pati utile non 2
eſt] ,, Reſpondet Auctor, utile eſſe quoad
,, finem imperii univerſalem, qui eſt tran-
,, quillitas publica, ſub qua etiam compre-
,, henditur privata: neque finem illum uni-
,, verſalem tolli, etſi in hunc, vel illum
,, privatum injurii ſint imperantes. Ratio ra-
,, tionis hæc eſt, quia privatorum non eſt
,, judicium, quid ad finem univerſalem per-
,, tineat; intuitu ſubditorum enim ſemper
,, bonum eſt quicquid Rectori placet, mo-
,, do civitatem non evertat. Omne enim ar-
,, bitrium ejus eſt; ſubditis autem nil niſi
,, obſequii gloria eſt relicta.

Vere magis, quam ad ſenſum Apoſtoli &c. appoſite] ,, Imo ad ſenſum Apoſtoli quoque
,, appoſite hæc dicuntur; is enim non tan-
,, tum de jure loquitur, nec de ſola obliga-
,, tione non reſiſtendi; ſed & virtutis, &
,, perfectionum regulas inculcat, & merce-
dem

Digitized by Google

,, dem promittit iis, qui patientiam exercent,
,, & privatas injurias, oedum publicas, pa-
,, tienter ferunt. Utilitas igitor in eo con-
,, ſiſtit, quod iſta patientia non ſit ſua ca-
,, ritura mercede; quod evidentiſſime appa-
,, ret ex collatione cum effato Petri. *Vide in-*
,, *fra n. 6.*

Qui eſt tranquillitas publica] ,, De hoc fine
,, univerſali civitatis late egit *B. Parens in*
,, *tr. de Auton. jur. gent. c. 6. & 7.*

In qua & ſingulorum comprehenditur]
,, Nam poblica tranquillitas ſubſiſtere non
,, poteſt, niſi ſingulis quoque bene ſit.

Quin plerumque hoc bonum per poteſtates publicas conſequamur] ,, Jus enim privata vi
,, agendi plorima incommoda habet; nam 1.
,, læſus, oti in bello apparet, paria cum
,, lædente pericula ſubit: 2. ob rem mini-
,, mam, ſi alter reſiſtit, otriusque vita in
,, diſcrimine poſita eſt. 3. Lædentes multum
,, iræ, & vindictæ, utpote judices quaſi in
,, propria cauſa, tribuere ſolent &c.

At imperantis felicitas in ſubditorum felicitate conſiſtit] ,, Dum ergo horum felicitatem
,, curat Imperans, ſuam procurat.

3 *Inter minus frequentia*] ,, Adeoque quæ
,, finem illum univerſalem, i. e. tranquilli-
,, tatem publicam non tollunt.

Quod plerumque accidit, reſpicere] ,, Lex
,, enim eſt regula; regula autem ſtatoitur
,, juxta id, quod plerumque accidit.

Ut ajebat Theophraſtus] ,, Cojus ſenten-
,, tiam refert Pomponios *in L. 3. de leg.*, &
,, Paulus in *L. 6. ff. de Leg. Add. L. 4. l.*
,, *5. l. 10. l. 12. eod. Ariſt. 3. pol. II. Quin-*
,, *ctil. D. 252. & 274.*

Catonis] ,, In diſputatione illa de abrogan-
,, da lege Oppia, apud *Liv. 34. c. 3.*
,, *Teſm. b.*

Communibus tamen regulis conſtringenda ſunt] ,, Regula enim generalis manet, etſi
,, aliquando patiator exceptionem.

Etſi ratio legis] ,, Quæ voluit proſpicere
,, non tantum ſecoritati ſingulorum, ſed pu-
,, blicæ magis.

Manet tamen ratio in ſua generalitate] ,,
,, Quæ ideo poteſtates conſtitutas ſupponit,
,, ut civibus in genere bene ſit.

Cui ſpecialia ſubjici fas eſt] Etſi igitur quorundam privatorum utilitates turbentur, manet tameo utilitatis publicæ ratio.

Id enim ſatius, quam ſine norma vivere]
,, Adeoque tota ratio Auctoris eo redit, ma-
,, jus malum eſſe ſine ſumma poteſtate vi-
,, vere, quam vivere ſub poteſtate utut inju-
,, ſta: adeoque utilius eſſe huic quoque pa-
,, rere, quam nulli. Nos modo diximus, po-
,, teſtates introductas eſſe boni publici cau-
,, ſa; quid vero publice bonum ſit, arbi-
,, trium eſſe imperantis non ſingulorum. Sa-
,, ne, finis univerſalis illius ordinis in Prin-
,, cipe ſupereſt, etſi poteſtate ſua in quibus-
,, dam actibus privatis abutatur.

Seneca apposite ad hanc rem] ,, Mihi vide-
,, tur minus appoſite locus ille ad hanc rem
,, allegari, ut ex inſpectione ipſa apparet.

Locum & hic habere debet &c.] ,, Aoctor 4
,, confirmat ſuam ſententiam auctoritatibus,
,, & ex Thocydide, Livio, Platone, Xeno-
,, phonte &c. refert, tranquillitatem publi-
,, cam præferendam eſſe ſaluti privatorum.

Apud Thucydidem ſententia] Thucydides *de bell. Pelop. l. 2 p. m.* 114. *Adde Sen. L.* 1. *de Clem.* 4. *Vellej. Paterc.* 2. 3. *Cic. lib.* 4. *ad Heren.* 44. *Plin.* 7. *c.* 18. *Cic.* 1. *offic. c.* 25. & *l.* 1. *de fin. c.* 7. *Arrian.* 6. §. 436. *Teſm. in not. b.*

Præcipuum haud dubie eſt ordo ille] ,, Cu- 5
,, jus finis uoiverſalis eſt tranquillitas publi-
,, ca.

Is vero cum privata reſiſtendi licentia conſiſtere non poteſt] ,, Imo hoc argumentum
,, non concludit. Nam 1. verum non eſt, re-
,, ſiſtendi licentiam conſiſtere non poſſe cum
,, illo ordine imperandi, & parendi; ipſe
,, enim Auctor ait, reſiſtere Principi licere
,, ſi ea lege delatum eſt imperium, *vid.* §.
,, 14.: vel ſi in diſcrimine vitæ ponatur pri-
,, vatus, *vid.* §. 7. Poteſt ergo conſiſtere or-
,, do ille cum licentia reſiſtendi. Vera ratio,
,, cur reſiſtere Principi non liceat 2. hæc
,, eſt, quia ſinguli omne arbitrium in Prin-
,, cipem tranſtulerunt, adeoque judicare de
,, ejus actibus non poſſunt.

Sed etiam duris] ,, Quia arbitrium, an 6
,, duri ſint, an non, penes ſubditos non eſt.

Propter conſcientiam] ,, Quia patientia ſua
,, non eſt caritura mercede. *Vid. ſupra n.*
,, *2. pr.*

Hoc cedit vobis gratia apud Deum] ,, A-
,, deoque ex hoc loco apparet, Apoſtolos
,, loqui de virtute, & de perfectionis regu-
,, lis, & præmiis; commendant illi patien-
,, tiam, & in vicem hujus perfectionis mer-
,, cedem promittunt: adeoque de jure non
,, reſiſtendi plane non loquuntur. *Vid. ſupr.*
,, *n. 2.*

Idem ad reges quoque referendum] ,, Imo
,, mala hæc eſt comparatio. *Servus* parere
,, tenetur Domino, quia hic jus vitæ, &

Digitized by Google

„ necis in ſervum habet; *Populus* autem pa-„ rer ex ſua voluntate, & diſpoſitione. *Ille* „ reſiſtere non poteſt, quia Dominus jure „ ſuo utitur vitam ipſi auferendo; *hic* reſi-„ ſtere ex alia ratione non poteſt, quia ar-„ bitrium ſuum in Principem tranſtulit.

Non minus ſubditorum, quam ſervorum officium reſpicit] „ Utrumque verum eſt; ſed „ ex diverſis principiis, uti modo vidimus.

Quæ injuriarum patientiam ſecum ferat] „ Imo hæc patientia ſequitur ex ſubjectio-„ ne. Dum enim populus jus ſuum, ſuum-„ que arbitrium in Principem confert, ejus „ non eſt de injuria queri.

Sicut de parentibus] „ Comparatio hæc „ nihil probat. Parentibus reſiſtere non licet, „ ſi forte durius caſtigant liberos. At ſi vitæ „ periculum imminet liberis, vel membro-„ rum mutilatio, omnino reſiſtere parenti-„ bus poſſunt; ad parentes enim ſaltem per-„ tinet educandi jus, & facultas de actioni-„ bus liberorum diſponendi: in vitam au-„ tem, & membra eorum nullum jus ha-„ bent. Secus ac in Principe.

Ames parentem, ſi æquus eſt: ſi non, feras] „ Similia vide apud *Demoſthen. ep.* 3. „ *in f.* de toleranda injuria parentum. *Vid.* „ *Teſm. in not. b. lit. μ. ν.*

Iram patris ferre] „ Hiſtoriam narrat *Ælianus* 5. *Var.* 33. *Teſm. b.*

Ferenda regum ingenia] „ Obſequio miti-„ gari imperia, ait Alexander apud *Curt.* 8. „ 8. & *Seneca de ira c.* 8. *Difficilis quo-„ que, & indomita natura blandientem fe-„ ret.*

Et alibi] „ *Hiſt. L.* 4. *c.* 8 Adde *his Cambd.* „ *in vita Eliſabethæ L.* 1. *& Hortled. L.* „ 1. *c.* 6.

A D §. V.

AUCTOR porro probat obligationem non reſiſtendi ex Martyrum conſtantia; verum hæc exempla non jus probant, ſed illud, ſi probatur, confirmant. Obligationem de non reſiſtendo probavimus ex eo, quod populus omne ſuum jus, adeoque & judicium de modo imperandi in Principem tranſtulerit: idque verum eſſe, Martyrum exempla teſtantur.

1 *Optima legis interpres*] „ Intelligit legem „ Novi fœderis. Nam mores veterum Chri-„ ſtianorum non exiguum momentum habere „ debent ad interpretandum ea, quæ ob-„ ſcura ſunt in ſacris literis. *Vid. prol.* §. 51. „ Cæterum ſæpius dictum eſt, in novo fœ-„ dere non de jure hominum inter ſe, nec „ de legibus agi: ſed de perfectione.

Peſſimi ſæpe homines] „ Ut Tiberius, Ne-„ ro, Caligula &c.

Obtentu adjuvandæ reipublicæ] „ Ut eam „ a tyrannide liberarent.

Numquam tamen eorum conatibus] „ Quia „ juxta virtutum regulas perfectius eſſe cre-„ diderunt, injurias quaslibet ferre, quam „ eas vindicare.

Clementis Conſtitutionibus] „ De quibus „ *vid. L.* 1. *c.* 2. §. 10. *n.* 1.

Unde qui faucibus ejus exprimendis palæſtricam exercent], „ Notat enim Gronovius „ *b.* Commodum in exercitatione luctæ pe-„ riiſſe, validiſſimo palæſtrita, ſpecie exer-„ cendi, guttur ejus comprimente eousque, „ donec expiraret. Vide tamen *Herodian.* „ *r. c. f.*

Quo tamen Imperatore vix quiſquam fuit ſceleratior] „ Et tamen Tertullianus com-„ mendat Chriſtianos, quod his liberatoribus „ civitatis ſe non adjunxerint.

Domitianum oppreſſerat] „ *Sueton. in Do-„ mit. c.* 16.

Plautianum præfectum prætorio] „ Cui filii „ ſui Baſſiani filiam deſponſaverat. *Guthberl.* „ *Chronol. in Septim. Sever. p. m.* 136.

Arma ſumſerat in Syria Peſcennius Niger] „ Qui in Syriaco exercitu Imperator „ fuit proclamatus, & quem Severus tribus „ magnis præliis vicit: is Antiochiæ, quo „ fugerat, interfectus eſt. *Guthberlet. d. l.* „ *Dio Caſſ.*

In Gallia, & Britannia Clodius Albinus] „ Britanniæ præfectus, quem antea ſibi jun-„ xerat collegam: & cui poſtea & Cæſaream „ dignitatem, & titulum Auguſti denegavit; „ unde bellum ortum, ubi periit Albinus. „ *Dio Caſſ. vid. Calviſ. ad ann. mund.* 1147.

Sed bonum quoque factum Chriſtianis diſplicuit] „ Adeo illicitum eſſe Principi re-„ ſiſtere, putabant.

Avidium Caſſium] „ Præſidem Aſiæ, qui „ a Fauſtina conjuge inductus, cum putaret „ Imperatorem a Quadis occiſum eſſe, im-„ perium arripuit; ſed poſt tres menſes, & „ dies ſex, interfectus fuit *Dio Caſſ. vid.* „ *Calviſ. ad ann. mund.* 4124.

Quam M. Antonini negligentia perderet] „ Cum tamen nullus Imperatorum ſapientia, „ juſtitia, modeſtia, beneficentia, & doctri-„ narum ſtudio eum æquaverit. *Guthberl.* *in*

Digitized by Google

,, *in M. Anton. p.* 231. Exemplum benigni-
,, tatis inſigne eſt, quod literas apud Caſ-
,, ſium inventas abolere juſſerit, ne cogere-
,, tur invitus aliquem odiſſe. *Dion. Caſſ. vid.*
,, *Calviſ. d. l.*

2 *Ambroſius*] ,, Qui miſſus erat a præfecto
,, prætorio Mediolanum cum inſignibus Con-
,, ſularibus ad regendam Inſubriam, Ligu-
,, riam, & Æmiliam. *Calvis. ad ann. m.* 4318.
,, Mortuo Auxentio, Mediolanenſi Epiſcopo,
,, ipſe ad ſedandam emotionem accurrens
,, ab omnibus eligitur Epiſcopus. *Calviſ. ad*
,, *an. mund.* 4325.

Non ſibi tantum, ſed & gregi ſuo] ,,
,, Nam ad inſtinctum matris Juſtiaæ, hæreſi
,, Arriana infectæ, Mediolani catholicos,
,, quos potuit, ſedibus ſuis ejecit. *Calviſ.*
,, *ad a. m.* 4325.

Ambroſius Maximi copiis adverſus Imperatorem & Arrianum, & Eccleſia gravem, uti voluit] ,, Valentinianus junior Arrianos
,, ſedibus ſuis reſtituit, capitali ſupplicio con-
,, ſtituto ſi quis id impedire vellet. Auxen-
,, tius Mediolanum venit recepturus Eccle-
,, ſiam; Ambroſius reſiſtebat defenſus a po-
,, pulo, & Imperator coactus Ambroſio Ec-
,, cleſiam habere permiſit, audito inprimis
,, nuntio de morte Gratiani: poſtea varias
,, Ambroſio inſidias ſtruxit, ſed fruſtra, Ma-
,, ximus Præfectus Britanniæ, victo Eugenio
,, Scotorum Rege, imperium interim ſibi
,, ſumſit, Gratianum vincit, & interficit,
,, minabaturque ſe in Italiam cum exercitu
,, venturum; Ambroſius ablegatus ad pa-
,, cem conciliandam, re infecta redit; Ma-
,, ximus Italiam occupat, at a Theodoſio,
,, cujus auxilium Valentinianus implorave-
,, rat, vincitur, & interficitur. *Calviſ. ad*
,, *a. m.* 4332. 36. & 37.

AD §. VI.

ABDUIT hic Auctor Scriptores, qui jus reſiſtendi Principi injuſta jubenti *privatis* negant: at *magiſtratibus inferioribus* concedunt; inter quos ſunt Hottomannus, Petrus Martyr, Danæus, Paræus, Junius Brutus &c. *vid. Grot. & Obrecht. in not. b.* Sed nihil ineptius eſt hac ſententia. Nam *magiſtratus inferiores* æque ſunt privati: & imperium, quod exercent, non proprio jure, ſed tanquam officiales Principis habent: nec plus agere poſſunt, quam ipſis conceſſum eſt &c.; non autem iis eſt conceſſum, ut contra eum inſurgant, a quo cauſam habent.

Nam ſicut in dialecticis] ,, Vera ratio eſt, 1
,, quod magiſtratus extra fines officii ipſis de-
,, lati meri privati ſint: adeoque nec majo-
,, rem reſiſtendi facultatem habeant, quam
,, ipſi privati. Teſmarus egregium hanc in
,, rem allegat locum Advocati cujusdam apud
,, Hortlederum, *L.* 1. *c.* 9. *Und liegt nicht*
,, *daran, dasz meine Herren auch eine Obrig-*
,, *keit ſeyn; denn ihre Obrigkeit als eine*
,, *Unter-Gewalt, höret auf durch Gebot ih-*
,, *res Obriſten Hauptes. Zudeme dasz meiner*
,, *Herren ihnen von GOtt durch Mittel Kay-*
,, *ſerl. Majeſtät als eine Regul dem Kayſer zu*
,, *gehorchen, gegeben iſt. Aber Kayſerl. Ma-*
,, *jeſt. Gewalt iſt ohne Mittel von GOtt;*
,, *und wie des Kayſers Gewalt ohne Mittel*
,, *von GOtt iſt, ſo ſoll demſelben niemand*
,, *ohn GOtt allein eigengewaltiglich wieder-*
,, *ſtehen, ſo lange derſelbige nicht durch die-*
,, *jenige ſo ihn erwehlet, abgeſetzet iſt.*

Si ſpeciem infra poſitam, genus] ,, Adeo-
,, que & datur genus ſubalternum, & gene-
,, raliſſimum.

Sunt publicæ perſonæ] ,, Quia officium ju-
,, ris dicendi ipſis a Principe conceſſum eſt.

Privati ſunt] ,, Extra ſcil. officii fines,
,, qui in jure dicundo ſubditis, non in fa-
,, cultate reſiſtendi imperanti, & tali impe-
,, ranti, a quo omne jus ſuum habent,
,, conſiſtunt.

Ut quicquid contra voluntatem imperantis faciant] ,, Non enim ſunt publicæ perſonæ
,, niſi intra fines ab imperante ipſis præſcri-
,, ptos; in reliquis privati ſunt. Unde JCti
,, Romani optime ſtatuerunt, nec ſubditos
,, parere debere magiſtratui, qui ſupra ju-
,, risdictionem ſuam jus dicere velit, *l. f. ff.*
,, *de jurisd.* quia hactenus privatus eſt.

Ordinem non dari, niſi cum relatione ad aliquid primum] ,, Bene hoc explicat *Grot.*
,, quem vid. *b.*

Ac mihi videntur] ,, Auctor hic, & in 2
,, ſequentibus late probat id, de quo nemo
,, dubitat: ſcilicet, magiſtratum inferiorem
,, cauſam a rege habere, ejusque imperio
,, parere, adeoque hactenus eum privatum
,, eſſe.

Minores Deos Jovi non conceſſiſſe] ,, Vide
,, Theogoniam Heſiodi, ubi recenſet, quem-
,, admodum Dii illi minores conjuraverint
,, in Jovem, cui gigantes Briareus, Cottus,
,, & Gyges adſtiterunt.

Unde illud] ,, Apud *Sen. Thyeſt. v.* 612.
,, At hoc effatum non pertinet ad illum or-
,, dinem, de quo Auctori ſermo eſt; ſed

 voluit

Digitized by Google

,, voluit eo indigitare Tragicus, omne reg-
,, num Deo ſubjectum eſſe.

Ut ſupereminenti, i. e. ſine ulla exceptio-
3 *ne*] ,, Quia omne jus ſuum, & arbitrium,
,, in eum contulerunt.

Præter ea, quæ Deus directe imperat] ,, Nam his aliquid contrarium facere nos nulla ratione poſſe, vidimus *ſupra* §. 1. *n.* 2.

Tanquam miſſis a rege] ,, Tanquam officialibus, qui omne jus ex conceſſione imperantis habent: adeoque ſaltem intra fines ipſis præſcriptos.

Et cum Paulus omnem animam] ,, *Ad Rom. XIII. v.* 1. *& ſeq.* 1. *Tit. III.* 1.

Etiam magiſtratus inferiores incluſit] ,, Nullam enim animam excepit.

Ubi tot fuere reges, divini, humanique juris contemtores] ,, Adeoque qui injurias injuriis quotidie cumulabant.

In quibus plurimi fuere pii, & fortes] ,, Adeoque qui Regum delicta deteſtabantur.

Id ſibi juris ſumſerunt] ,, Ut ſibi ſumturi fuiſſent, ſi licitum id eſſe putaſſent.

Niſi ſi qui a Deo &c. mandatum ſpeciale acceperant] ,, Huc pertinet exemplum Aodis, qui interfecit Eglonem Regem Moabitarum. *Vid. Grot. infr.* 6. 19. *n.* 4.

Cujus in reges ſummum jus eſt] ,, Omne ſub regno graviore regnum eſſe, paulo ante dixit *n.* 2.

Solita veneratione eſt proſequutus], Et reverſus eſt cum Saule in Galgala, ubi Saul adoravit 1. *Sam. XV.* 30.

4 *Religionis quoque publicæ ſtatus nunquam non a regis &c. arbitrio pependit*] ,, Poſterioribus ſcilicet temporibus, præprimis ſub Herode.

Deo ſe fideles promiſerunt] ,, Adeoque videatur plus parendum Deo, quam hominibus.

Quatenus in cujusque poteſtate id futurum erat] Senſus argumenti admodum obſcuri hic ,, eſſe videtur, Magiſtratum Hebræorum non ,, reſtitiſſe regi, & Synedrio de ſtatu religionis publico pro arbitrio diſponentibus: ,, neque allegari poſſe, *Magiſtratum Deo ſe fidelem fore promiſiſſe*, adeoque jus ei fuiſſe regem vi hujus promiſſi impediendi; ,, promiſſionem enim hanc tantum valere ,, quatenus res eſt in ejus poteſtate: non ,, autem in ejus poteſtate fuiſſe, *reſiſtere Regi.*

Dejecta, nunquam legimus] ,, Nam jus de religione ſtatuendi eſt pars imperii: ſi igitur ſimulacra falſorum deorum, publica ,, auctoritate recepta ſunt, privati ea dejicere non poſſunt.

Si quid aliquando factum eſt vi contra reges] ,, Adeoque jus non ex exemplis definiendum eſt: inprimis cum ea exempla ,, ultoribus vix caruerint. Ita Darius apud ,, *Juſtin. II.* 15. *Quod ad ultionem pertinet, jam non ſuam, ſed exempli, communemque omnium Regum eſſe cauſam, quam negligere illi & indecorum, & periculoſum eſſe*; & Tacitus *hiſt.* 1. 44. de Vitellio puniente Galbæ interfectores, *non honore Galbæ id factum, ſed tradito principibus more, munimentum in præſens, ultionem in poſterum.* Baſilius Porphyrogennetus miſit ad Choſroen poſtulatum ut dederetur ſibi Bardas Sclerus, qui domino contraria cepiſſet arma, *ne in ſemet ipſum pernicioſum exemplum ſtatueret. Zonar. in Baſ. Porphyr.*

Trajani] ,, Apud Joh. *Zonar. in vit. Traj. ann.* 2. Atque hoc dictum allegarunt legati Scotorum contra Mariam Reginam Scotiæ apud *Buchan. rer. Scot. L.* 20. *p. m.* 729. *Teſm. b.* 5

Sed verum principem gereret] ,, Nam ſtatus revera fuit popularis, & Cæſares adminiſtrabant ſaltem rempublicam: unde legibus ſubjecti contra leges reipublicæ agere non potuerunt. *Vid. ſupra c.* 3. §. 8. *n.* 10. Adeoque exemplum hoc ad reges, qui proprio jure imperium tenent, non pertinet.

Qui proinde ſubeſſet ſenatus, populique judicio] ,, Quia nuda adminiſtratio ei conceſſa fuit. Nam poſterioribus demum temporibus Principes verum imperium regium uſurpare, & populum omne jus ſuum in ſe contuliſſe, aſſerere cœperunt. *Vid. d. c.* 3. §. 8. *n.* 10.

M. Antonino] ,, Eadem hic ratio eſt, quæ in Trajano. Nam & hic Imperator cavebat, ne quid regium oſtentaret. *Vid. ſup.* §. 5. *n.* 1. *in f.* Idem tamen Antoninus ſolum Deum Principis judicem eſſe, dixit. *Vid. ſup. c.* 3. §. 8. *n.* 10.

AD §. VII.

AUCTOR poſtquam ſuppoſuit facultatem ,, reſiſtendi Superiori jure gentium eſſe ſublatam, excipit vitæ periculum. Idque 1. ,, quia Dei leges caſum neceſſitatis excipiunt. ,, 2. Quia primi in ſocietatem coeuntes, qui hanc

Digitized by Google

,, hanc legem ſtatuerunt ne reſiſteretur, non
,, videntur ſibi onus hoc imponere voluiſſe,
,, mori potius, quam ullo caſu reſiſtere im-
,, peranti. *n* 2. Etſi vero 3. Deus probave-
,, rit legem illam gentium de non reſiſten-
,, do, probaſſe eam tamen videri ut huma-
,, nam, & humano modo. *n.* 3. Addit 4. plu-
,, ribus id permitti a regii imperii aſſertori-
,, bus; unde quærit, cur non & ſingulis in
,, extremo diſcrimine conſtitutis. *n.* 4. Idque
,, probat 5. exemplo Davidis, & Maccabæo-
,, rum, *n.* 4. & 5. Monet tamen 6. parcen-
,, dum eſſe perſonæ Regis. *n.* 6. & 7. De-
,, nique & 7. concludit, per legem Evange-
,, lii omne jus reſiſtendi ſublatum eſſe: &
,, Chriſtianis, præter fugam, nullum aliud
,, defenſionis remedium relictum eſſe. *n.* 8.
,, *uſque ad finem.*

,, Multa hic monenda occurrunt. Nam ſu-
,, pra jam demonſtravimus, jus neceſſariæ
,, defenſionis nunquam competere ſubditis,
,, ſive ſingulis, ſive pluribus, ſi injuriæ ſunt
,, privatæ. Sane, leges naturæ, aut divinæ,
,, nullibi caſum neceſſitatis excipiunt. Ex
,, inani autem, & vaga illa conjectura. quid
,, primi coëuntes in ſocietatem quæſiti de
,, hoc caſu reſponſuri eſſent, nullum jus ori-
,, ri poteſt. Davidis exemplum contrarium
,, probat; Antiochos autem ipſum ſtatum po-
,, puli evertit: indeque juſta in hunc fuere
,, arma. *Vid. infr. n.* 5.

,, Sed & verum non eſt, ſingulos in civi-
,, tates coëuntes hunc caſum neceſſariæ de-
,, fenſionis excepiſſe; quia omne judicium,
,, adeoque & judicium de juſtitia hujus in-
,, juriæ, in Principem tranſtulerunt. Porro
,, verum non eſt, Deum poteſtates civiles,
,, adeoque & legem de non reſiſtendo, ap-
,, probaſſe humano modo, i. e. excepto caſu
,, extremæ neceſſitatis. Denique verum non
,, eſt, Evangelium aliquid præcipere per mo-
,, dum legis, quæ homines inter ſe obliget;
,, ſed & verum non eſt, lege demum Evan-
,, gelii jus reſiſtendi in caſu neceſſitatis ſu-
,, blatum eſſe: quæ omnia nunc plenius exa-
,, minabimus.

1 *In graviſſimo, & certiſſimo diſcrimine*], ,Si ſc.
,, Princeps injuria ad necem rapit ſingulos.

*Tacitam habent exceptionem ſumma neceſ-
ſitatis*] ,, Imo neceſſitas nunquam jus dat
,, contra leges naturæ, etſi aliquando in fo-
,, ro ſoli excuſet; de quo plenius *L.* 2. *c.*
,, 2. §. 6. *ſeq.* & *L.* 3. *c.* 17. §. 1. Nun-
,, quam autem excuſat privatum Regi vi re-
,, ſiſtentem.

Quod de lege Sabbathi] ,, Imo lex divina
,, nunquam prohibuit ne quis ſe defendat die
,, Sabbathi: indeque ex mala interpretatione
,, Judæorum abſtinoerunt Haſamonæi, *vid.*
,, 1. *Maccab. II. v.* 36. *Joſeph. antiq.* 12. 1.
,, & ideo pœnam imbecillitatis dedere. vid.
,, *B. Parens in diſp. de juſt. præl. exitu Sect.*
,, 3. §. 7.

Ut & in lege altera] ,, *I. Sam. XXI. v.* 6.
,, At bene notandum eſt, prohibitum non
,, fuiſſe de ſancto comedere pane, ſi come-
,, dens mundus erat. *ibid.*

Eandem addunt exceptionem] ,, Nimirum
,, neceſſitatis.

Non quod Dei jus non ſit] ,, Deus enim
,, abſolutum jus in vitam hominis habet, il-
,, lamque quo vult modo auferre poteſt. *Vid.*
,, *ſup. prol.* §. 48. & *L.* 1. *c.* 21. §. 14.

*Ut non credibile ſit, datas ex tam rigida
voluntate*] ,, Ut v. g. mortem potius ferre,
,, quam injuriam a Superiore illatam repel-
,, lere debeat.

*Quod in legibus humanis magis etiam pro-
cedit*] ,, Ut in legibus ante allegatis de non
,, edendis panibus propoſitionis, de cibis ve-
,, titis &c.

Non nego &c.] ,, Senſus hujus loci hic 2
,, eſt: poſſe Legiſlatores in actibus virtutis
,, ſub pœna capitis neceſſitatem agendi, vel
,, non agendi imponere: adeoque potuiſſe
,, quoque eis, qui in civilem ſocietatem co-
,, eunt, talem legem dicere, ne reſiſtatur
,, Principi etiam in præſentiſſimo vitæ peri-
,, culo &c.; at eam gentium voluntatem
,, non fuiſſe, quia ſi primi coeuntes in ci-
,, vitatem de hac re interrogarentur, reſpon-
,, ſuri ſine dubio eſſent, ſe in tali diſcrimi-
,, ne jus reſiſtendi non voluiſſe auferre niſi
,, reſiſtentia illa Rempublicam turbatura eſ-
,, ſet: quam ſententiam ſtatim explicabimus.

*A lege etiam humana quoдdam virtutis ac-
,, tus poſſe præcipi*] ,, Nam actus virtutis ali-
,, quando occaſionem dare juri ſtricto, inde-
,, que verum jus oriri, paſſim Auctor do-
,, cet. *Vid. L.* 3. *c.* 20. §. 2. *n.* 1. & *L.* 2.
,, *c.* 13. §. 17.

Sub certo mortis periculo] ,, i. e. ut a-
,, ctus ille perficiatur, etſi vitæ periculum im-
,, mineat.

De ſtatione non deſerenda] ,, Hæc lex non
,, ab hominibus lata, ſed naturalis eſt; ſub-
,, diti enim patriam contra hoſtes defendere
,, debent, etiam cum diſcrimine vitæ.

*Sed nec temere ea voluntas legem condentis
,, fuiſſe intelligitur*] ,, i. e. non præſumendum
eſſe,

„ eſſe, lege humana quæ præcepta ſunt, fieri debere ſi vitæ periculum immineat.

Neque videntur homines in ſe, & alios tantum jus accepiſſe] „ Ut ſcil. poſſint eis injungere ut deſerant omnem tutelam ſui, & certæ morti occurrant. *vid. Gron. h.* At ſi de utilitate reipublicæ agitur, omnino id injungere poſſunt.

Niſi quatenus ſumma neceſſitas id exigat] „ I. e. niſi reſiſtentia illa conjuncta ſit cum maxima reipublicæ perturbatione. &c. de quo mox.

Ferri enim leges debent, & ſolent cum ſenſu imbecillitatis humanæ] „ I. e. accomodari debent ad ſtatum hominum corruptum, vel ut Auctor alibi ait, ad modum humanum: *vid. L. 3. c. 23. §. 5. n. 3;* unde ait, Deum humanam legem probantem, eam probare ut humanam, & humano modo. *L. 2. c. 2. §. 6. n. 4. & h. §. n. 3.*

Hæc autem lex, de qua agimus] „ Scil. lex de non reſiſtendo Principi.

Pendere videtur a voluntate eorum, qui ſe primum in ſocietatem civilem conſociant] „ Cum enim Principes nullum jus habeant niſi ex voluntate populi omnino videndum, quale jus in Principem delatum voluerit.

A quibus jus porro ad imperantes manat] „ Quia civitas omne jus ſuum in Principem transfert, qui proinde eodem jure utitur, quo antea civitas.

Hi vero ſi interrogarentur] „ An ex vana, & vaga hac conjectura jus reſiſtendi Principi deduci poſſit, cordatus lector judicet.

An velint omnibus hoc onus imponere] „ I. e. anne potius a lege de non reſiſtendo Principi, excipere voluerint caſum, ſi vitæ diſcrimen immineat.

Neſcio an velle ſe ſint reſponſuri] „ Fruſtra quæritur, quid primi illi conſtituentes civitatem reſponſuri eſſent.

Si reſiſti nequeat, niſi cum maxima reipublicæ perturbatione] „ Hoc enim caſu gentes reſponſuros fuiſſe, fingit, mortem potius ferendam eſſe.

Tali circumſtantia] „ Si ſcil. reſiſti nequeat, niſi cum reipublicæ perturbatione, aut exitio plurium innocentium.

Charitas commendaret] „ Adeoque hanc obligationem, mortem potius ferendi, non ex jure naturæ ſociali, ſed laxiori, I. e. ex charitate deducit.

In legem quoque humanam deduci poſſe &c.] „ I. e. lege præcipi poſſe, ut mortem potius ferat, etſi jure naturæ, & gentium reſiſtere liceat.

Rigidam illam obligationem mortem potius 3
ferendi] „ Quam ex lege humana deduxit.

Non ex lege humana, ſed divina] „ Quod omnino verum eſt; quia lex naturæ eſt, pacta ſervare: populus autem omne jus ſuum, & arbitrium in Principem conſenſu ſuo tranſtulit.

Non Dei præcepto, ſed ſponte adductos] „ Civitates, earumque imperium, ex conſenſu plurium familiarum originem cepiſſe, alibi probavimus.

Experimento infirmitatis] „ Cauſas, quæ homines in civitatem coëgerint, *vide in prol. §. 19. ibique not.*

Unde ortum habet poteſtas civilis] „ De origine civilis poteſtatis *vide Diſſ. proœm. XII. §. 106. Conf. ſup. l. 1. c. 1. n. 2.*

Humanam ordinationem] „ Quod verum eſt de civitatibus, & rebus publicis conſenſu conſtitutis; ex pacto enim unus, vel plures imperant: adeoque hactenus imperium eſt ordinatio humana.

Divina ordinatio] „ Divina ordinatio eſt, tum quia patribusfam. imperium à Deo ab initio conceſſum eſt: tum intuitu officii ipſius, quod conſiſtit in ſuum cuique tribuendo, adeoque in exequenda voluntate divina. Sed & ſpeciatim divina ordinatio apud Judæos vocatur, quia ſpeciali Dei juſſu judicia conſtituta ſunt.

Quia hominum ſalubre inſtitutum Deus probavit] „ Publica judicia non eſſe à natura, ſed à facto humano, Auctor docuit ſupra *c. 3. §. 1. n. 2.* At Deum hoc inſtitutum approbaſſe, indeque judicia vocari ordinationem divinam *h. n.* ait. Nos plane alio ſenſu judicia ordinationem divinam diximus.

Deus autem humanam legem probans, cenſetur probare ut humanam, & humano modo] „ *Vid. L. 2. c. 2. §. 6. & n. præced.* Auctor reſpondet objectioni, quod cum Deus approbaverit poteſtatem civilem, adeoque & legem de non reſiſtendo Principi, ſequi videatur, legem illam non eſſe humanam, ſed divinam. Reſpondet, Inquam, per hanc approbationem leges humanas non mutare naturam, nec fieri divinas; ſed manere humanas, quia Deus eas approbat ut humanas, & humano modo. Quæ omnia gratis dicuntur. Lex enim *de ferenda potius morte*, poſtquam populus conſenſu ſuo omne jus ſuum imperii in poteſtatem civilem transſcripſit, ex ipſa naturæ ratione ſequitur, eoque divina eſt: Lex enim naturæ eſt, pacta eſſe ſervanda.

Ut populo, & inſigni ejus parti jus concedat 4

Digitized by Google

ſe tuendi] ,, Qui enim promiſcue ſævit in
,, totum populum, tyrannus fit, & deſinit
,, eſſe Princeps. *vid.* §. *II.* Idem quoque di-
,, cendum de eo, qui in partem majorem ſæ-
,, vit; totum enim inde læditur.

*Cum tamen ipſe fateatur, totum populum
Regi ſubditum eſſe*] ,, Indeque videatur, po-
,, pulo nil niſi obſequii gloriam relictam eſſe.
,, Hæc enim ſubditio non impedit quo minus
,, totus populus reſiſtere Principi poſſit, ſi
,, vel in totum populum, vel in ejus partem
,, promiſcue ſævit, eoque populum non
,, tuetur, ſed deſtruit. Aliud autem eſt ſi ſin-
,, gulis privatas injurias infert.

*Quod pluris eſt id, quod conſervatur, eo
majorem eſſe dignitatem*] ,, Adeoque jus re-
,, ſiſtendi eo magis æquitati conveniens eſſe,
,, ait, ſi agitur de conſervatione vel totius
,, populi, vel inſignis ejus partis.

Quæ] ,, Æquitas ſcilicet.

Adverſus legis verba exceptionem porrigat]
,, Senſus eſt, quod etſi lex humana præcipiat
,, mortem potius ferre, quam ullam injuriam
,, ſuperioris vi repellere; eam tamen excep-
,, tionem pati, ſi per illam reſiſtentiam totus
,, populus, vel major ejus pars conſervatur.

*Damnare aut ſingulos, aut partem populi
minorem*] ,, Adeoque ſingulos quoque, &
,, minorem populi partem jus reſiſtendi habere
,, putat, non obſtante lege illa humana: ra-
,, tionem dedit *n. præced.* quod ſcil. illi, qui
,, in civitatem coëunt quæſiti, num mori
,, præoptent, quam ullo caſu vim ſuperio-
,, rum armis arcere, negative reſponſuri fuiſ-
,, ſent. At ſatis hoc refutatum eſt in præceden-
,, tibus. Diximus, jus reſiſtendi nunquam
,, competere nec ſingulis, nec paucis: id-
,, que ipſo jure naturæ ſtatutum eſſe.

Quæ ultimo neceſſitatis præſidio] ,, Adeoque
,, ubi agebatur de conſervanda vita, vel ſin-
,, gulorum, vel paucorum.

*Ut interim & communis boni reſpectum non
defereret*] ,, Si ſcilicet reſiſtentia illa fit citra
,, reipublicæ perturbationem, aut absque
,, exitio plurimorum innocentium.

Qui extra pauca facta] ,, Quæ ad invidiam
, usque recenſet, & exaggerat Bayle in
,, Diction. voce *David.*

Vitæ ſecundum leges exactæ] ,, Vid. *Eccleſ.*
,, *c.* 47.

Quo niſi ad vim arcendam ſi inſerretur]
,, Imo 1. David uſus eſt his armatis non ad
,, vim inferendam, ſed ut ſociis fortunæ:
,, 1. *Sam. XXII. v.* 2. Nam 2. ipſe fate-
,, batur, nefas eſſe perſonam Regis violare,
,, 1. *Sam. XXII. v.* 7. Hinc 3. legimus,
,, eum nunquam vi Regi reſtitiſſe, ſed fuga
,, ſibi conſuluiſſe. Sane 4. nec intra fines
,, Judææ morabatur, ſed apud Regem Moa-
,, bitarum, 1. *Sam. XXII. v.* 4; neque re-
,, diit in Judæam, niſi juſſu divino, *ibid.*
,, *v.* 4. Quin 5. tantum abfuit ut Saulem,
,, & Hebræos pro hoſtibus habuerit, ut po-
,, tius defenſionem urbis Ceilæ ſuſceperit, 1.
,, *Sam. XXIII. v.* 1. *ſeq.* & *v.* 12.

Niſi poſtquam & Jonathanis] ,, *Vid.* 1.
,, *Sam. XX. per tot.* Imo nec ex eo tempore
,, animum reſiſtendi Principi habuit, quod
,, actu teſtatus eſt.

Et pluribus aliis argumentis] ,, Quod in-
,, terfecerit ſacerdotes Domini, qui panes,
, & gladium Davidi dederunt. 1. *Sam. XXII.*
,, *per tot.* quod armata manu eum perſecutus
,, fuerit. *ibid. c. XXIII.* & *XXIV.*

Deinde vero] ,, Certiſſimo indicio, Da-
,, videm armatos illos penes ſe habuiſſe non
,, animo reſiſtendi.

Sed latebras quærit modo in locis deviis]
,, Fugit enim in Speluncam Adollam 1. *Sam.*
,, *XXII. v.* 1, & in ſaltum Hareth, *ibid.*
,, *v.* 5; latitabat in monte ſulitudinis Ziph.
,, *d. l. c. XXIII. v.* 14, in colle Hachila,
,, 1. *Sam. XXIII. v.* 19. & *c. XXVI. v.*
,, 1, in deſerto Maon, *ibid. v.* 24, & in
,, deſerto Engeddi, *ibid. c. XXIV. v.* 2.

Modo apud populos exteros] ,, Primo enim
,, fugit ad Achim Regem Geth, 1. *Samuel.*
,, *XXI. v.* 19; deinde ad Regem Moab,
,, 1. *Samuel. XXII. v.* 3. *ſeq*; poſtea iterum
,, ad Regem Achis, *c. XXVII. per tot.*

*Et hac religione, ut popularibus ſuis num-
quam noceat*] ,, Etſi contrarium perſuaſerit
,, Achi Philiſtæorum Regi, 1. *Sam. c.* 27.
,, *per tot.* Equidem David cum ab Achi,
,, contra Saulem bellum gerente, reverti
,, juſſus fuerit, quod ſuſpectus eſſet Satrapis,
,, de eo quæſtus eſt, *quod pugnare ei contra
,, hoſtes Regis non liceret*; 1. *Sam.* 29. *per tot.*
,, Verum ſimulaſſe videtur David ne privare-
,, tur tanto protectore; ſane, hoſtili animo
,, in Judæam non fuiſſe Davidem, vel exinde
,, patet, quia durante hoc bello prædæ ab
,, Amalecitis captæ ſeniores Judæorum parti-
,, cipes fecit. 1. *Sam. XXXI. per tot.*

Simile] ,, Ubi ultimo neceſſitatis præſidio 5
,, uſi Judæi Principi vim inferenti reſtiterunt.
,, At diſſimilitudinem ſtatim demonſtrabimus.

Factum Maccabæorum] ,, 1. *Maccab. II.*
,, *v.* 84. *ſeq.* & *per totum librum.*

Nam quod quidam hæc arma eo titulo de-

Digitized by Google

*ſendunt, quaſi Antiochus non Rex, ſed inva-
ſor fuerit, vanum puto*] ,, Verum omnino eſt,
,, Antiochum verum Judææ Regem fuiſſe.
,, Nam Judæi cum ipſis Perſis in ditionem
,, Alexandri Magni venerunt, diuque in po-
,, teſtate regni Macedonici manſerunt, tan-
,, dem vero Syriæ pars facti: *Juſtin. l.* 36.
,, *c.* 3. *Cunæ. de Republ. Hebræor. c.* 16. *Jor-
,, nand. de regn. ſucceſſ. c.* 7. *Selden. de Jur.
,, nat. l.* 7. *c.* 8. Adeoque in eo diſſimilitu-
,, do cum exemplo Davidis non conſiſtit: ſed
,, in eo, quod injuria Davidi illata privata
,, fuerit, ea autem, quæ Maccabæis infere-
,, batur publica. Legibus enim alienis ſubji-
,, ciebantur, Religio evertebatur, promi-
,, ſcue in populum ſæviebat Antiochus, 1.
,, *Maccab. c. I. & c. II;* quin deſtruere po-
,, pulum animus ei erat, *c. III. v.* 39. 42.
,, & 43: Unde Mathathias moriens filiis
,, ſuis commendat, *ut vindicarent vindictam
,, populi. d. c. II. v.* 67. *c. III.* §. 42. & 43:

*Antiochum alio, quam Regis nomine com-
pellent*] ,, *Conſ.* 1. *Maccab. c. I. v.* 43, &
,, *ſeq.* Sane, pace facta Regem eum agnove-
,, runt, eumque qua talem intra muros Sion,
,, receperunt. *c.* 6. §. 58. *ſeq.* Judæi terram
,, eam regiones regis vocant, *c.* 7. *v.* 7.
,, Demetrius Rex Jonathani dedit poteſtatem
,, congregandi exercitum, & fabricandi ar-
,, ma, *c.* 10. *v* 6. & 8, remittit ipſi præ-
,, ſtationes, *v.* 28. *ſeq.* Alexander, qui de
,, regno cum Demetrio decertabat, eum con-
,, ſtituit ſummum pontificem, quem hono-
,, rem quoque acceptavit, *v.* 20. & 21. De-
,, metrius eundem honorem confirmavit, plu-
,, rimaque Jonathani privilegia dedit, *c.* 11.
,, *v.* 27. *ſeq. &c.*

Macedonum imperia agnoviſſent Hebræi]
,, Macedones enim imperium Perſarum occu-
,, parunt; cui ſubfuerunt Judæi. De quo mox.

In quorum jus ſucceſſerat Antiochus] ,, Hi-
,, ſtoriam acquiſitionis vide 1. *Maccab. I.*

Alienigenam populo præfici] ,, *Deut. XVII.
,, v.* 15.

De voluntaria electione intelligendum eſt]
,, Non de alienigenis, qui vi, vel fraude
,, imperium obtinuerunt.

*Uſos Maccabæos jure populi, cui αὐτονομίας
deberetur*] ,, Si αὐτονομία ſumitur pro civi-
,, tate mediata, ſeu tali, cui legibus ſuis vi-
,, vendi facultas conceſſa eſt, etſi alteri ci-
,, vitati bello ſubjecta ſit, omnino verum
,, eſt, αὐτονομίαν Judæos habuiſſe. *B. Pa-
,, rens in Auton. jur. gent. c.* 15. §. 2. *ſeq.*
,, Quam cum Antiochus evertere, ac leges
,, ſuas tam in ſacris, quam profanis obtrude-
,, re vellet; merito ei reſtiterunt, tanquam
,, tyranno, qui ſtatum civitatis evertere co-
,, nabatur.

,, Egregie hanc Autonomiam Judæorum
,, explicavit *B. Parens in tract. de Auton. jur.
,, gent c.* 17. verba ejus hæc ſunt.

*Inprimis autem magni momenti hoc benefi-
cium legibus ſuis vivendi inter Judæos, tanto-
que majoris fuit, quo magis illi ab omnium
hominum juribus recederent; unde in aliorum
poteſtatem bello redacti, & libertate, ſeu jure
ſuo privati, in ſæviſſimas calamitatum, &
miſeriarum Charibdes ex eo demerſi, & tan-
tum non ſubmerſi ſunt; quod in peregrinarum
legum obſervationem ſub Antiocho, & deinde
ſub Romanis adigerentur: quod omnium ipſis
triſtiſſimum fuit. A captivitate Babylonica
Cyrus iis non niſi reditum in terram ſacram,
& natalem ſuam, cum poteſtate ædificandi
templum decrevit* Eſdr. I. v. 2 & ſeq. *Quo
proinde edicto conſtat, nondum ipſis indultam
fuiſſe Autonomiam, ſeu jus liberæ civitatis.
Nec plus indulſit Darius* Eſdr. VI. v. 3. &
ſeq. *nec ex prædictionibus vatum, Aggæi, &
Zachariæ, promiſſum plus fuit.* Eſdr. V.
v. 2. *Primus omnium vero Artaxerxes Auto-
nomiam, & ſuis legibus, ac judiciis utendi
copiam iis conceſſit.* Eſdr. cap. VII. v. 25, &
26. *Nec aliud extat edictum ullum de reſtituen-
da civitate Hieroſolymitana, cujus forma non
conſiſtit in lapidibus, ſed legibus, & judiciis*,
ſupra c. 15. §. 15. & paſſ. jus publ. c. 17.
*Inde ergo certum initium civitatis, & repa-
ratæ reipublicæ Judaicæ, ac vaticinii Danie-
lis repetendum eſt: Jus muniendi deinde Ne-
hemiæ precibus acceſſit.* Nehem. *I. Quibus re-
bus quam omnia mirifice conveniant, alii loco
reſervamus. Hac ratione itaque Judæi ex im-
mediato ſervitutis ſtatu in libertatem, ſeu
mediatam civitatem, & Rempublicam Au-
tonomiâ reſtituti ſunt.*

*Judæa deinde una cum Perſis devictis in
poteſtatem Macedonum immediatam rurſus re-
dacta, Alexander M. ſingulari gratia denuo
Judæis Autonomiam, & legibus ſuis utendi
licentiam reddidit, teſte Joſepho* lib. 11 Antiq.
cap. 8, *qui latius recenſet, ut permittente
Pontifici Rege petere quod lubuerit, Autono-
miam, ſeu legibus ſuis vivendi libertatem pe-
tierit. Cui cum Rex annuiſſet, Pontificem,
pergit, ulterius rogaſſe, ut Judæis in Baby-
lonia, & Media quoque eodem jure uti liceret:
& id ipſum quoque Regem indulſiſſe, una
cum immunitate ſeptimi anni; quod itidem
Ju-*

Digitized by Google

Judæi petebant legis ſuæ ſervandæ cauſa. Levit. XXV. v. 3. & ſeq.

Hoc jus ab ipſo victore Judæis conceſſum, & exinde optimo maximo jure gentium quæſitum, cum ejus in Syriam Succeſſor Antiochus, per ſummam injuriam, ac tyrannidis ſævitiam, eripere ipſis vellet; bellum inde natum eſt, quod Judæis initio quidem ſanctiſſimo Numinis conſilio, luctuoſum: at eventu lætum, & hoſtibus exitiale fuit. Ejus enim belli, quod Ducibus Aſſamonæis, ſeu Macchabæis geſtum eſt cum Antiocho, & ſucceſſoribus ejus, unica cauſa fuit edictum Antiochi, ut omnis populus eisdem legibus viveret, & ſuas quisque relinqueret; quod exſtat 1. Macchab. I. v. 43. *Quod & agnovit Dux ipſius Lyſias*, 1. Macchab. c. VI. v. 58. 59, *cum Regem, ac Principes ita alloquitur:* Faciamus pacem cum hoc populo, eique permittamus legem ſuam ſervare, ſicut & ante; non enim alia de cauſa in nos excandeſcunt, & nobiscum dimicant, quam quia legem ipſorum abolerē ediximus. *Hoc ergo edictum cum crudeliter exequerentur Rex, & Miniſtri ejus*, d. c. 1. v. 46. & ſeq., *& plurimi Judæorum metu parerent*, Macchab. II. v. 15. ſeq. *unus primariorum ſacerdotum Matthathias cum ſuis ſe oppoſuit; quos plurimi ſecuti, vi armata animadverterunt in violatores legum*, d. cap. II. §. 41. & ſeq. *atque ita dicuntur obtinuiſſe legem de manibus gentium, & de manibus Regum.* d. c. 2. v. 48.

Qua animi conſtantia, profligatis Antiochi ducibus, & Rege mortuo, filii ipſius Antiochi Eupatoris expugnavit animum, ut auctore Lyſia conſentiret in Judæorum Autonomiam, legibusque ſuis uti ipſis permitteret. Macchab. lib. I. c. 6. v. 58. ſeq., & lib. 2. c. 11., v. 14., & ſeq. v. 22. v. 25. v. 27. *& omnino* v. 31. *Ubi Rex literis firmavit poteſtatem legibus ſuis utendi, ſicut & prius. Sed cum Demetrius occiſo Antiocho Syriam occupaſſet, recruduit bellum ſcelere eorum, qui ad hoſtes deſciverant; & cum cæſo Judæorum duce Juda in ejus locum frater Jonathas Dux electus eſſet, ille denuo fugato hoſte, pacem Demetrio extorſit, qua juri ſuo Judæi redditi ſunt.* Macchab. I. c. 9. in fin. Joſeph. lib. 13. Antiq. c. 2. Sulpit. Sev. hiſt. ſacr. lib. 2 pag. 129. *Tum vero, quando jam ipſi hoſtes inter ſe bello contenderent, utraque pars certatim Jonathæ non ſaltem Autonomiam obtulit, ſed & jus armorum, purpura, aliaque beneficia, & inſignia prope regia: adeo ut quisque veluti licitando amicitiam Judæorum, pretio non minus, quam armis ſuperare hoſtem contenderet, ut pluribus refertur* 1. Macchab. X. & XI. *Jonathane mortuo, frater ejus Simon non modo Dux belli, ſed & Princeps terræ, & ſummus ſacerdos a populo conſtituitur, & a Rege firmatur; de cujus felicitate* vid. Macch. 1. c. 13. & ſeq., *quæ ita continuavit, ut tandem diſſolutis Regum Syriæ viribus, Aſſamonæi, poſt annos* 481. *a reditu, denuo Judæorum populo regnum, & ſibi regiam dignitatem vindicaverint.* Joſeph. Ant. lib. 13. c. 19.

Tandem vero ceſſere in poteſtatem Romanorum, ſalvis non tantum legibus ſuis, ſed & ſalva ſumma, ac regia poteſtate: more Romanorum, qui Regibus devictis regna ſua reſtituere ſolebant, ea formula, ut majeſtatem P. R. comiter conſervarent; de quo in l. 8. §. 1. ff. de Capt. & poſtl. & apud Ciceronem Orat. pro Balb. circa med. *Igitur pro amicis, & ſociis, ſeu confœderatis Reges iſti habiti ſunt. Quod vel ex reſponſo Auguſti patet, qui cum Herodes apud ipſum graviſſimorum criminum reus poſtularetur, minatus ei eſt, ſe hactenus eo uſum ut amico, poſt hac habiturum pro ſubjecto.* Joſeph. l. 16. Antiq. c. 15.

Herode vero mortuo, Archelaus filius quidem non ſucceſſit in ſceptrum Judæ, ut expoſitum eſt ſupra c. 11. §. 3; *ſuis tamen adhuc legibus vixerunt Judæi ſub Tetrarchis ſuis, Herodis filiis.* d. c. 11. §. 5. Tacit. Hiſt. lib. 5. c. 9. *Quanquam filiis iſtis Tetrarchis vel mortuis, vel relegatis, Judæa in provinciæ formam rejecta, & Syriæ adjuncta, quin & jus gladii ademtum ei eſſet; nondum tamen apparet, Autonomiam ipſis pariter ereptam fuiſſe. Nam & Pilatus ipſe provocat ad legem Judæorum, atque ad illam eos remittit.* Joh. XVIII. v. 31. *Quin adeo rebus eorum favit Claudius Imp., ut omnibus Judæis ſub imperio Romano degentibus poteſtatem legibus ſuis vivendi, ad preces Regum Agrippæ, & Herodis indulſerit, quæ extant apud* Joſeph. lib. 19. Antiq. c. 4.

Verum qui ſucceſſere Procuratores Judææ, & Præſides Syriæ, cum præfecturam ſuam nimis avare, ſuperbe, & crudeliter in Judæos geſſerunt: tum legibus ſuis eos vivere paſſi non ſunt; quæ res cauſam denique dedit funeſtiſſimo iſti bello, quo à Romanis Reſpublica Judæorum cum Metropoli, & Templo funditus deleta fuit. Ejus enim belli cauſam unice fuiſſe quod jure ſuo libere uti Judæis permiſſum à Præfectis Romanis non fuerit.

Ipſe Rex Agrippa docet, qui oratione ſua ad Judæos ita loquitur: Una ſiquidem nunc vobis intentio eſt, ne quid de patriis inſtitutis ſolvatur &c. Joſeph. Lib. 2. de Bell. Jud. c. 16. circa finem.

Neque vero ideo credi oportet injuſtum belli exitum fuiſſe, cum victoria à partibus Populi Romani, atque adeo ab injuſta belli cauſa ſteterit. Etſi enim Præfecti Romani injuria in Judæos ſævirent, eosque jure ſuo, ac legibus, quas jure defendebant, ſpoliarent, tamen Judæi jure ita puniti; & licet à Romanis injuſto bello peterentur, tamen juſto Dei judicio in pœnam execrandorum facinorum everſi ſunt: ut pluribus demonſtratum in diſp. de Juſt. præl. exit. ſect. 5.

Ex quibus omnibus perſpicuum eſt, Judæos, amiſſo licet morte Herodis regno proprio, & ſceptro regio; autonomia tamen, & ſuis legibus usque ad noviſſimum bellum uſos. eoque Romanis mediate ſubjectos fuiſſe: & regnum adeo, ſeu ſceptrum Judææ, Herodis obitu: autonomiam ſubſecuto bello Romano: omnem civitatis ſpeciem, occupata, & deſtructa Hieroſolyma quaſi inducto aratro, expiraſſe.

A Nabuchodonoſore] ,, *Tac. Hiſt. L.* 5.
,, *p. m.* 619. ibi: *Dum Aſſyrios penes, Me-*
,, *dosque, & Perſas oriens fuit, deſpectiſſi-*
,, *ma pars ſervientium.* Unde merito notatur
,, Juſtinus *L.* 36. *c.* 3, qui primum Xer-
,, xem Regum Perſarum Judæos domuiſſe,
,, ait.

Ex eodem jure ſucceſſoribus Chaldæorum Medis, & Perſis] ,, Nam occiſo Balthazare
,, Chaldæo, regnum ad Darium Medum per-
,, venit. *Daniel. c. V. v.* 30. & 31. *junct.*
,, *v.* 28.

Nec quicquam ab Alexandro, ejusque ſucceſſoribus ſtipulati ſunt] ,, Imo id ſpecia-
,, tim ſtipulati ſunt, *ut autonomia, ſeu*
,, *legibus ſuis vivendi libertas ipſis permittere-*
,, *tur*, uti ex Joſepho probatum dedimus.

Sicut ante ſub ditione Darii fuerant] ,, Ve-
,, rum eſt, omnem Autonomiam Judæorum
,, tum ceſſaſſe; ſed ſub Artaxerxe eam reſti-
,, tutam, & ab Alexandro Magno confirma-
,, tam fuiſſe, probavimus.

Ritus, & leges palam exercere permiſſi ſunt, id fuit ex regum beneficio jus precarium]
,, Imo id non fuit precarium, i. e. revoca-
,, bile, ſed jus ex conceſſione quæſitum:
,, adeoque vera autonomia, quæ absque in-
,, juria a ſucceſſoribus concedentium iis au-
,, ferri non potuit.

Nihil ergo eſt, quod Maccabæos tueatur, præter ſummum, certiſſimumque periculum]
,, Dixi jam, injuriam hic fuiſſe publicam;
,, ſtatus & religionis, & reipublicæ everteba-
,, tur, quia delere populum intendebat An-
,, tiochus. Hic igitur de injuria privata, de
,, qua Auctor quæſtionem propoſuit, plane
,, non agitur.

Quamdiu ſcil. intra ſui defendendi terminos ita ſe continuerunt] ,, Imò in loca devia ſe-
,, cedere opus non erat; in ejusmodi everſo-
,, res ſtatus omnia licent; deſinunt eſſe Prin-
,, cipes: adeoque omnia media ad defenſio-
,, nem ſtatus neceſſaria ſubditi adhibere poſ-
,, ſunt.

Nec arma expedirent, niſi ultro oppugnati] ,, Imo nec oppugnationem exſpectare te-
,, nebantur; ſufficiebat enim, Regem ſtatum
,, evertere voluiſſe.

Etiam in tali periculo perſona regis parcen- 6
dum] ,, Dixi jam, jus reſiſtendi nunquam
,, privatis, etiam in periculo vitæ conſtitutis
,, competere, exemplo ipſius Davidis: nedum
,, igitur perſonam Regis violare fas eſt. Exci-
,, pe, ſi deſinit eſſe Princeps.

Sed ex ſublimiori propoſito] ,, I. e. ex mera
,, generoſitate, citra obligationem.

Falluntur] ,, Nam ipſe David contrarium
,, agnoſcebat, & nefas dicebat violare perſo-
,, nam uncti, 1. *Sam. XXIV. v.* 19. &
,, 20. & *c. XXVI. v.* 21. Equidem Saul id
,, generoſitati Davidis tribuit, dum ait:
,, *quis eſt, qui hoſtem ſuum inveniat, &*
,, *non occidat?* At exinde non infertur, jure
,, id fieri potuiſſe; ſed ideo laudatur, quod
,, id, quod officii eſt, ultro, & amore vir-
,, tutis egerit: & quod ſpreta vindictæ cupi-
,, dine vitæ ejus pepercerit, quam auferre
,, potuiſſet. Cæterum lex illa *de non reſiſten-*
,, *do* non tantum vera eſt in perſona Regis,
,, ſed & in iis, qui ejus nomine injuriam fa-
,, ciunt, eamque exequuntur: quia qui his
,, reſiſtunt, ipſi Regi reſiſtunt, cujus inſtru-
,, mentum ſunt.

Scriptum in lege] ,, *Exod. XXII.* 28.
,, *Act. XXVIII.* 5.

Oſtendit, aliquid præcipi ſpeciale] ,, Immo
,, nihil eſt ſpeciale ratione perſonæ; ſed lex
,, hæc officium reſpicit, quod ſanctiſſimum
,, eſt: adeoque ei, qui illud gerit, maledi-
,, cere nemo debet; nedum reſiſtere ejus juſ-
,, ſibus, ſive ipſe præcepta exequatur, ſive
,, per alios.

Falſa maledicta ne in privatum quidem li- 7
cet

Digitized by Google

cet jacere] „Imo nec vera ; unde regula : con-
„ vitii veritatem non excuſare.

In Regem ergo veris quoque] „ Dixi , in
„ privatis quoque id verum eſſe ; in Regibus
„ autem eo magis , quia omne judicium pri-
„ vatorum in Regem ceſſat.

Manu certe multo minus] „ Utriusque su-
„ tem ratio eſt , quod judicium populi , &
„ ſingulorum , nullum ſit in Regem.

Quod veſtem ejus violaſſet] „ David ſurrexit
„ animo interficiendi Saulem , ad quod ſocii
„ fortunæ eum hortabantur , 1. *Sam.* 24.
„ *v.* 5. & 8 Mutavit autem conſilium ad
„ conſpectum Regis ; ita enim ipſe ait *v.* 11.
„ *Cogitavi* , *ut occiderem te ; ſed pepercit tibi*
„ *oculus meus : Dixi enim* , *non extendam*
„ *manum in dominum meum* , *quia unctus*
„ *Domini eſt.* Hujus igitur intentionis eum
„ pœnituit ; non vero quod veſtem violaſſet.
„ Cæterum Alexander M. nautam , qui re-
„ gium diadema vento abreptum repetiit , &
„ ne natans madefaceret , capiti impoſuit ,
„ capite plecti juſſit , idque monentibus Chal-
„ dæis , qui opinabantur , *caput illud* , *quod*
„ *regium diadema geſtaſſet* , *ſalvum relinqui* ,
„ *negligique non debere* , *Teſm. b.*

*Securitas fungentis peculiariter fuit munien-
da*] „ Hinc Regum perſona ſancta dicitur ,
„ quia ſpeciali ſanctione injuriis hominum eſt
„ exemta. *Conf. ſupra* §. 2. *n.* 3.

In tribunis plebis] „ Jura enim plebis
„ contra patricios defendebant , adeoque
„ contra violentiam nobilitatis Romanæ tuti
„ eſſe debebant. De his tribunis , eorumque
„ jure , egimus *ſupra c.* 3. §. 20. *n.* 6.

Reges ſanctos eſſe habendos] „ Ob officium
„ divinum , quod gerunt.

Curtium] „ *L.* 10. *c.* 3. *Conf. ſupra c.* 3.
„ §. 8. *n. pen. ibique not.*

8 *Liceat & Chriſtianis*] „ Auctor exiſtimat ,
„ facultatem illam reſiſtendi magiſtratui vim
„ inferenti legibus Servatoris prohiberi ; at
„ ſæpius dictum eſt , Servatorem nullas leges
„ dediſſe , ſeu ſtatuiſſe , adeoque nec legem
„ de non reſiſtendo. Sed & porro aſſerimus ,
„ Chriſtianis idem licere , quod Maccabæis
„ licuit : adeoque per Evangelium nihil hacte-
„ nus mutatum eſſe. Diximus autem , Davi-
„ di nihil licitum fuiſſe , eumque arma , quæ
„ habuit , nunquam in Regem vertiſſe ;
„ Maccabæos autem contra eum , qui ſtatum
„ publicum evertit , arma licite ſumſiſſe :
„ quod & Chriſtianis licere , ipſe Auctor fa-
„ tetur , *vid.* § 11.

Exactiorem patientiam videtur requirere]
„ Eam enim legis Evangelii eſſe obligatio-
„ nem , paſſim docet. *Vid. diſſert. proœm.* 5.

Chriſtus fugam concedit] „ *Matth. XXIV.*
„ 16. *ſeq.* Gronovius circa hoc aſſertum no-
„ tat , videri Grotium tot heroum , quorum
„ armis a Deo proſperatis libertatem conſcien-
„ tiæ in Belgio &c. debemus , cauſam dam-
„ nare ; at citra rationem : nam Grotius quo-
„ que excipit caſum , ubi ſtatus evertitur.
„ *Vid.* §. 11. Quod fit , ſi populus ſuis uti
„ legibus , & juribus , prohibetur.

Quos officii neceſſitudo nulli certo loco alligat]
„ Adeoque nefas putat fugere iis , qui certo
„ loco alligantur ex officii neceſſitudine ; quod
„ non admittimus.

Ultra fugam nihil] „ Sed nec jure naturæ
„ præterea aliquid conceditur.

Sed rem permiſit juſte judicanti] „ Hoc
„ exemplo probatur , non reſiſtendum eſſe
„ ſuperiori , mortem inferenti ei , qui culpa
„ vacat ; ſed judicium Deo eſſe relinquen-
„ dum.

Et gaudendum Chriſtianis] „ Chriſtiani ,
„ qui pœnis injuria ſubduntur , non tantum
„ juri convenienter faciunt non reſiſtendo :
„ ſed præterea inſignem laudem , & gloriam
„ merentur , ſi amore religionis patiuntur in-
„ jurias ſuperiorum.

Et hac maxime patientia invaluiſſe] „ Atque
„ hoc inprimis argumento utitur Auctor ad
„ probandam veritatem Religionis Chriſtianæ
„ in tractatu *de verit. relig. chriſt. L.* 2. *c.* 19.

Eorum præſcripta & intelligebant melius 9
&c.] „ Vide ea , quæ ſcripſit Auctor *in*
„ *Prolegom.* §. 51.

Summam injuriam fieri puto &c.] „ Milto-
„ nii ea fuit ſententia *in defens. pro pop. Angl.*
„ *c.* 4. *p. m.* 101. *Oſtendam* , ait , *primo* , *non*
„ *potuiſſe ; deinde quoties poterant* , *moviſſe :*
„ *poſtremo* , *etiamſi cum poſſent non moviſ-*
„ *ſent* , *non eſſe tamen cæteroqui dignos* , *quo-*
„ *rum ex vita* , *& moribus tantis in rebus*
„ *exemplum ſumas.*

Sed Deo remittimus ultionem] „ De re-
„ mittenda his caſibus Deo ultione , vide *La-*
„ *ctant. L.* 6. *c.* 18 *Sophocl. Electr. v.* 173.
„ *Juſt.* 39. 3. *Sen. Thyeſt. in fin. & Octav.*
„ *v.* 255. *Teſm. b.*

Thebæa legio] „ de *qua vide ſupra c.* 2. 10
„ §. 10. *n.* 11.

Nemine repugnante] „ Quia jus reſiſtendi
„ ſibi non competere ſciebant.

Primicerius] „ Dicitur is , qui in aliquo 11
„ ordine primum habet locum. *Vid. tot tit.*
„ *C. de primiceriis, ibique commentatores. Conf.*
„ *Teſm. b.*

13 *Ne juſti punirentur, multitudo non obtinuit*] „ Venia univerſis dari, ubi univerſitas peccavit, & a quibuſdam ſaltem vindicta ſumi ſolet: *Sen. 2. de ira c. 10. Polyb. L. 6. c. 36. Liv. 2. 59. Appian. Parth. 160. Dio L. 49. Tacit. ann. 3. 21. Conſ. L. 3. c. 11. §. 17.*

14 Τὸ ὁμοούσιον] „ Adeoque qui orthodoxi erant, non Arriani. *Vid. Gron. h.*, i. e. qui credebant, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum unam, eandemque ſubſtantiam, licet tres ſint perſonæ. *Vid. Teſm. h.*

15 *Adductum jam audivimus Chriſti exemplum*] „ Chriſtus non tantum officii neceſſitate non reſiſtebat, quia ſcilicet cognitum ipſi erat, jure naturæ id non licere; ſed præterea ex ſublimiori propoſito id faciebat, ut tanquam virtutum doctor patientiæ exemplum aliis præberet.

Is vere eam acquiſiviſſe, a Chriſto pronunciatur] „ Implendo & legem naturæ, & regulas perfectionis.

Diximus] „ *Supra* §. 1. *n.* 3.

Nunc quædam ſunt, quæ lectorem monere debemus] „ Hactenus Auctor tradidit regulam: *Superiori jure naturæ a privatis reſiſti non poſſe, etſi in graviſſimo, & certiſſimo diſcrimine ſint conſtituti.* Jam ſequuntur exceptiones illius regulæ.

Ad §. VIII.

Sive *ab initio talem acceperunt poteſtatem*] „ Hi enim tantum ſunt officiales, & miniſtri populi, in quos ipſum jus imperii, ejusque arbitrium translatum non eſt; de quibus *vid. c. 3. §. 7. n. 1. ſeq. §. 10, & 11.*

Sive poſtea ita convenit] „ Ita enim Lacedæmoniorum Regum poteſtas, conſtitutis poſtea Ephoris, limitata fuit; ſed hos quoque Reges nudos fuiſſe officiales, vidimus *ſupra c. 3. §. 10 n. 7. & §. 8. n. 5.*

Non tantum vi repelli poſſunt, ſed ſi opus ſit, puniri morte] „ Exempla vide apud *Thucyd. L. 1. p. 52. & 72. Conſ. Nepos in Pauſ. c. 3. Plato L. 8. Leg. p. 712 Amm. Marcel. l. 28. c. 30. De Regibus Scotis antiquis vide Buchan. L. 20. & Thuan. L. 50. p. m. 1044. Cund. p. 2. p. 232. Vid. Teſm. h.*

Atque hujus generis cum fuerint vetuſtiſſima per Italiam regna] „ Imo hæc regna non fuere nomina officii, ſed jure proprio conſtituta; Turnus enim, & Æneas ipſum jus regni habuerunt.

Poſt narrata Mezentii crudeliſſima facinora] „ Adeoque Mezentius non ideo a populo ad ſupplicium raptus eſt, quod officialis ſaltem populi fuerit; ſed quia in tyrannum degeneravit, promiſcue in populum ſæviit, adeoque ipſo jure Princeps eſſe deſiit: nova ſuppliciorum genera invenit, vivorum corpora mortuorum corporibus junxit, & longa ſic morte necavit, unde tot ſæva dediſſe funera, & civibus viduaſſe urbem, dicitur. *Virgil. Æneid. L. 8. p. m. 305. & 307.*

Ad §. IX.

Aut *alius quis*] „ Qui ſummam poteſtatem habet.

Abdicavit] „ Exempla eorum, qui imperium abdicaverunt, exſtant in Artaxerxe. *Juſt. L. 10. c. 1*, Ptolemæo, *Juſt. L. 16. c. 2*, Seleuco, *Appian. de bell. Syr. n. 126*, Alfonſo, *Thuan. L. 1. pr.* Coſmo Medico, *Thuan. L. 36. p. 733*, aliiſque, quos ordine recenſet *Thuanus L. 16. ſub fin.* Nota ſunt recentiora exempla in Carolo V, Caſimiro, Catharina Regina Sueciæ, Philippo &c. Hi deſinunt eſſe reges. Atque ex hoc capite accuſatus fuit Dionyſius minor. *Juſt. 21. 5.*

In eum poſt id tempus omnia licent] „ Jus enim imperii, eique junctum arbitrium ceſſat, quia id ſua voluntate in alium tranſtulit, cui proinde jam ut alius privatus parere debet.

Sed minime pro derelicto habere rem cenſendus eſt] „ Nam animus derelinquendi non præſumitur; ſed de eo certe conſtare debet, & tali facto, unde notorie voluntas agentis apparet. *Vid. L. 2. c. 4. §. 3. ſeq.*

Tractat negligentius] „ Uti Sardanapalus, *Juſt. 1. c. 3.*

Ad §. X.

Quæritur: *An Rex, qui regnum alienat illud amittat?* Juxta Auctoris principia diſtinguendum eſt, an regnum ſit patrimoniale, an uſufructuarium. Priori caſu & valere alienationem, & populum reſiſtere non poſſe alienanti, aſſerit. Po-

ſte-

Digitized by Google

,, ſteriori caſu, ait, alienationem nullam eſſe,
,, & effectu carere, nihilque agi: imo popu-
,, lum, ſi re ipſa tradere regnum velit, re-
,, ſiſtere quoque regi poſſe.

,, Equidem cum Auctor per regna patrimo-
,, nialia intelligat ea, quæ jure belli ſunt
,, quæſita, verum omnino eſt, illa pro lu-
,, bitu alienari poſſe, non a Rege, ſed a
,, populo victore, etiam inconſulta civitate
,, victa; quia in arbitrio victoris eſt, an im-
,, perium ſervare, an vero deſtruere velit.
,, Si igitur deſtruere poteſt, nedum in alium
,, alienare poterit. At in regnis ex voluntate po-
,, puli delatis certum eſt, alienationem citra
,, conſenſum populi factam nullam eſſe; nam
,, ea lege conceſſum eſt imperium, ut familiæ
,, cohæreat: extra igitur hanc legem ceſſat
,, translatio imperii, eoque agendi facultas.
,, Si proinde Rex aliæ familiæ regnum dare
,, velit, ſtatum evertit: indeque merito ei
,, reſiſtere ſubditi poſſunt, ſi actu tradere
,, velit. *Vid. ſupr. c.* 8. *& Diſſ. proœm.* 12.
,, §. 632. *ſeq.*

Nullum habent effectum juris],, Adeoque
,, ob nudam alienationem, quæ pacto fit,
,, & quam non ſequitur traditio, ex hypo-
,, theſi Auctoris non amittitur regnum, ſed
,, negotium ipſo jure nullum eſt. At verius eſt,
,, hoc ipſum pactum ſatis indigitare animum
,, evertendi ſtatum: adeoque vere deſinit eſſe
,, Princeps.

*Si extraneo jus ſuum cedat, nihil eum age-
re*],, Imo ceſſione finitur ipſum jus uſusfru-
,, ctus. *Per text. expr. in l.* 66. *ff. Jur. dot.*
,, Ibi: *ſed ad dominum proprietatis reverſu-
,, rum uſumfructum.*

Legitimo tempore],, Hæc explicatio, ra-
,, tioni uſusfructus, & verbis textus, & ra-
,, tioni juris civilis repugnat, uti late demon-
,, ſtravi *in jure meo contr. l.* 7. *t.* 1. *q.* 3.

Quin ei reſiſti in hoc poſſit, non dubito]
,, Jam enim leges fundamentales regni ever-
,, tit: contra leges primæ delationis in aliam
,, familiam jus imperii transfert. Hactenus
,, igitur deficit jus agendi, atque adeo inci-
,, pit eſſe privatus. Hac ratione, licet minus
,, apposite, utitur Hermolaus apud *Curt.* 8.
,, 7. ubi Alexandrum, qui Macedones victo-
,, res ad mores Perſarum victorum compone-
,, re voluit, ita alloquitur: *Quæ omnia tole-
,, rare potuimus antequam nos barbaris de-
,, deres, & non more victoris ſub jugum
,, mitteres. Perſarum te veſtis, & diſciplina
,, delectat, patrios mores exoſus es. Perſarum
,, ergo, non Macedonum regem occidere vo-
,, lumus: & te transfugam belli jure perſequi-
,, mur.*

Qui ne mutetur, obſtare poteſt populus]
,, Hic enim modus habendi, mutuo con-
,, ſenſu populi, & Principis, ſtatutus, ea-
,, que conditione imperium delatum eſt: ſi
,, proinde alienat imperium, deficit illa con-
,, ditio, eoque deſinit eſſe Princeps.

Id enim ſub imperio comprehenſum non eſt]
,, Quid? ut ſcilicet mutare poſſit modum
,, habendi. Qui enim modum habendi mutat
,, contra leges delati imperii, non jus po-
,, puli tuetur, ſed alienando perdit.

*In eo non parendum, quo efficitur ne pater
ſit*],, Adeoque etſi Principi in omnibus ſit
,, parendum; in eo tamen non eſt parendum,
,, quo efficitur ne Princeps ſit: uti efficere-
,, tur, ſi jus imperii contra delationis leges
,, in aliam familiam transferret.

Ad §. XI.

Si *Rex vere hoſtili animo in totius populi
exitium feratur, &c. quod concedo*],, Ha-
,, ctenus regulam propoſuimus: *Principi pro-
,, pter privatas injurias nec a privato quoquam,
,, nec ab inferiori magiſtratu, nec a toto popu-
,, lo reſiſti poſſe.* Ampliavimus id, & verum
,, eſſe diximus, licet quidam ſubditi in ſum-
,, mo ſint conſtituti diſcrimine: adeo ut nec
,, tunc, cum conſcientiæ unius, vel alterius
,, civis vis infertur, jus reſiſtendi locum habeat.

,, Merito autem Auctor excipit caſum, ſi
,, tyrannus eſſe incipiat, i. e. hoſtili animo
,, in exitium totius populi, vel etiam partis
,, feratur. Nam tunc finis delati imperii, qui
,, in tuendo populo conſiſtit, ceſſat; non
,, enim adminiſtrat jura populi, qui perdere,
,, & delere populum vult.

Totius populi] ,, Imo etiam partis, quia
,, alias totum hoc modo everti poſſet. *Vid.*
,, §. 7. *n.* 4.

*Conſiſtere enim ſimul non poſſunt voluntas
imperandi, & voluntas perdendi*] ,, Quia
,, natura, & eſſentia imperii conſiſtit in tuen-
,, do jure populi, cui repugnat voluntas eum
,, perdendi.

Quare qui ſe hoſtem populi totius profitetur]
,, Uti Caligula, qui optabat populum Roma-
,, num habere unam cervicem. *Suet. in Cal.*
, *c.* 30.

Is eo ipſo abdicat regnum] ,, Improprie
,, abdicare dicitur; abdicatio enim ſupponit
,, volun-

„ voluntatem abdicandi, quæ ceſſat in Prin-„ cipe ſæviente. Rectius igitur dicendum, „ eum deſinere eſſe Principem etiam invitum, „ quia ultra facultatem a populo ſibi conceſ-„ ſam nihil agere poteſt, ſed privatus eſt.

Sed vix videtur id accidere poſſe in rege mentis compote] „ Plurima exſtant exempla „ Imperatorum, qui promiſcue in populum „ ſævierunt. De Caligula, & de Nerone „ conſtat, eis nihil ſacrum, atque ideo ho-„ ſtes Senatus fuiſſe declaratos. *Suet. in Ner.* „ *c.* 49. De Antiocho vide quæ diximus *ſupra* „ § 95. Seneca *in Herc. furente v.* 1220. „ tyrannum exhibet ita loquentem.

Aut omne Pindi Thracis exſcindam nemus,
Bacchique lucos, & Cithæronis juga
Mecum cremabo: tota cum domibus ſuis,
Dominisque tecta, cum deis templa omnibus
Thebana ſupra corpus excipiam meum,
Atque urbe verſa condar.

Accidere poteſt ut unius populi in gratiam, alterum velit perditum] „ Sic Philippus con-„ ſilia de bello Romano ſecum volutans, om-„ nes fere familias ex civitatibus maritimis in „ Emathiam traduxit, Thracibusque, & „ aliis barbaris civitates dedit habitandas, „ fidiora hæc genera fore ratus in bello Ro-„ mano. *Liv. Libr.* 40. *c.* 3. *ſeq.* ubi addit, „ ingentem eam rem fremitum in tota Ma-„ cedonia feciſſe.

Ut colonias ibi faciat] „ Inque eum finem „ priſtinum populum ſedibus ſuis ejiciat; hoc „ enim non eſt tueri jura populi, ſed ever-„ tere.

Ad §. XII.

Quinto *ſi regnum committatur*] „ Auctor aliam hic a regula, *de non reſi-* „ *ſtendo Principi*, refert exceptionem: ſi „ ſcilicet imperium ſub certa lege delatum, „ & clauſula addita ſit commiſſoria. Nam „ tunc principi delatum eſt imperium ſub „ conditione reſolutiva, qua exiſtente de-„ ſinit eſſe princeps, & incipit eſſe pri-„ vatus.

Sive ex felonia in eum, cujus feudum eſt] „ Si ſcilicet Rex, qui feudi jure regnum ab „ alio Rege tenet, contra fidelitatem pro-„ miſſam aliquid agit; tunc enim perdit re-„ gnum ex conventione. De regno tali feu-„ dali egimus *ſupra L.* 3. *c.* 23: & agemus „ infra *L.* 2. *c.* 6. §. 8. Cæterum felonia di-„ citur a Germ. *feblen*, (non ab Italica „ voce, *fello*, *vid. B. Par. jur. feud. tit.* 11. „ §. 4.); unde hodieque is, qui feloniam „ committit, Germanis dicitur: *einen Leben-* „ *febler begeben.*

Sive ex clauſula poſita in ipſa delatione imperii] „ Cujus rei exempla Auctor retulit „ *ſupra* §. 8; exceptio enim ibi propoſita „ eadem eſt cum ea, quæ in hoc §. pro-„ ponitur.

Tunc quoque Rex in privatam perſonam recidit] „ Nunquam enim in illum caſum „ imperium habuit, & ultra fines delati im-„ perii nunquam rex fuit.

„ At bene notandum, judicium de hac „ re, ſi dubia res ſit, neutri competere, „ nec domino directo, nec Vaſallo: ſed „ armis res decidi debet.

Ad §. XIII.

Partem *habeat ſummi imperii*] „ Au-„ ctor ſupponit ſtatum mixtum, vel ubi „ diviſum eſt imperium, ſive per partes, „ quas vocant potentiales, ſive per partes „ ſubjectivas: *Vide L.* 1. *c.* 3. §. 17. *n.* 1. „ ubi notavimus non dari ſtatum mixtum.

Regi in partem non ſuam involanti, vis juſta opponi poterit] „ Hoc verum eſſet ſi ſta-„ tus mixtus daretur: quia alter quoad par-„ tem populo, vel Senatui reſervatam, pri-„ vatus eſſet.

Id enim de bello externo] „ Belli enim po-„ teſtas Regi data eſt ad tuenda civium jura „ contra extraneos: non vero contra alte-„ ram populi, vel Senatus partem.

Cum alioqui quisquis imperii ſummi partem habeat, non poſſit non jus habere eam partem tuendi &c.] „ Senſus eſt, quod ſi lis oria-„ tur inter ejusdem imperii partes, cuique „ parti jus competat partem ſuam tuendi, „ etiam contra regem, cui altera imperii „ pars commiſſa eſt, etſi is ſolus jus belli „ contra extraneos obtinuerit.

Quod ubi ſit] „ I. e. Si altera pars jus „ ſuum armis tuetur.

Poteſt rex etiam ſuam imperii partem belli jure amittere] „ Nam altera pars, ex hypo-„ theſi Auctoris, æque ſummam poteſtatem „ habet: adeoque jure belli contra adverſa-„ rium agit. At gratis hæc dicuntur, quia „ negamus, talia imperia diviſa dari.

Ad

Digitized by Google

A D §. XIV.

' Si *in delatione imperii dictum ſit, ut certo eventu reſiſti regi poſſit*] Hoc enim caſu populus, & rex, in eum eventum conſentiunt: ut proinde ex ipſa regis voluntate arma in eum ſumi poſſint.

Additio.

,, Tertia vice Auctor hic eandem repetit ,, exceptionem. Nam 1. *ſupra* §. 8. primam ,, exceptionem hanc poſuit, reſiſti poſſe ,, Principi, *ſi ita convenit, ſive ab initio, ſive* ,, *poſt*. 2. Idem quoque in quinta exceptio- ,, ne ſtatuit *ſupra* §. 12, *Subditos omni obe-* ,, *dientiæ vinculo liberari, ſi talis clauſula* ,, *in ipſa delatione imperii poſita ſit*. Atque ,, id 3. hic denuo repetit, ut reſiſtere liceat, ,, *ſi in delatione imperii id dictum ſit*. Res ,, ipſa vera eſt, & ratio notoria; quia prin- ,, cipi imperium ex proprio ejus conſenſu ,, non niſi intra certos fines delatum eſt. ,, Quicquid igitur extra fines delati imperii ,, agit, id tanquam privatus agit: adeoque ,, qua talis coram populo (ad quem reſo- ,, luta conditione delationis redit imperium) ,, reus fieri poteſt. Ubi vero perpetuo no- ,, tandum, non ſingulos Principem ex hac ,, cauſa reum facere poſſe, ſed totum po- ,, pulum, cum quo id pactum eſt.

Etiamſi eo pacto pars imperii retenta cenſeri non poſſit], Recte: omne jus imperii ,, in Regem translatum eſt ſub conditione ,, reſolutiva, qua pendente omne jus impe- ,, rii, ac arbitrium de eo ſtatuendi eſt penes ,, regem; ea autem exiſtente redit totum ,, jus populi, & Princeps incipit eſſe priva- ,, tus.

Certe retenta eſt aliqua libertas naturalis, & exemta regio imperio] ,, Imo omnis li- ,, bertas publica translata eſt in principem, ,, pendente, & ſtante conditione, i. e. quam- ,, diu intra fines delati imperii imperat; at ,, eo momento, quo exiſtit conditio reſolu- ,, tiva, i. e. quo excedit illos fines, illudque ,, notorium eſt, omne jus ex diſpoſitione ,, contrahentium redit ad populum, illud- ,, que, quod Princeps habuit, exſtinguitur.

Poteſt autem, qui jus ſuum alienat & jus pactis imminuere] ,, enſus eſt, quod ,, populus, qui jus imperii alienat, & in ,, regem transfert, id jus pactis quoque im- ,, minuere poſſit; nam poteſt plane non ,, transferre. adeoque qua vult lege trans- ,, ferre. Unde Rex, qui ſub tali lege im- ,, perium acceptat, illud ex conſenſu ſuo ,, amittit, ſi leges delationis violat.

A D §. XV.

Vidimus *de eo, qui jus imperandi ha-* 1
bet] ,, Quatenus ſcilicet ei reſiſtere liceat; ,, *vide ſupra* §. 7. *n*. 15.

Aut habuit] ,, Intelligendum hoc eſt de ,, rege, qui abdicavit regnum, aut dereli- ,, quit, *vid.* §. 9. aut alienavit, *vid.* §. 10.

Reſtat, ut de invaſore imperii videamus] ,, Qui ſcilicet tyrannus eſt vel occupatione, ,, vel adminiſtratione. Principia vera expo- ,, ſuit *B. Parens in Exerc. II. ad Grot. quæ* ,, *exſtat in Vol. II. diſp. ſol.* 1435. Verba ejus ,, hæc ſunt.

Ex iis, quæ de legitimo magiſtratu in hoſtem mutato diximus, patet, quid ſtatuendum de eo, qui ſummum imperium de facto invadit (quorum ille Tyrannus in exercitio, hic in occupatione, vulgo dicitur); hic enim nullum jus belli, aut victoriæ (quo principatus jure gentium obtinentur) habet: adeoque invaſione ſua non magis acquirit principatum, vel ſummum imperium, quam prædo, aut fur rei ſurreptæ dominium.

Utrique ergo commune eſt, quod medii temporis acta non valent, ſed ipſo jure nulla ſunt, per poſ. 7. *Sed cum id conjunctum fere ſit cum ſummo reipublicæ periculo, aliorumque inſontium, quorum cauſa rei geſtæ ſunt præjudicio, ultro a populo, vel ſucceſſore confirmari illa, prout e re viſum fuerit, ſæpe neceſſe eſt: unde generale jus factum in ſpecie*, l. fin. off. de præt.

Ita Claudius omnia Caligulæ acta reſcidit. Suet. in Calig. c. 11. *At cum Lepidus pariter acta Syllæ reſcindere pararet, fas quidem id viſum fuit: ſed obſtitit utilitas, & præjudicium Reipublicæ, ſine cujus magna clade id fieri non potuiſſe, teſtatur* Flor. L. 3. cap. ult. *Cæterum, in hac quæſtione notandum, diſcrimen inter jus, & poſſeſſionem, a jure naturæ eſſe: atque ex eo a JCtis Romanis accurate evolutum, ut ſuo loco demonſtrabitur. Hujus vero poſſeſſionis (quæ eſt facultas naturalis rem tenendi) etſi ipſa nec ſit ſpecies juris, nec jus inferat: ſed interim ſaltem, donec de jure decilatur, inſtar juris tuenda ſit; incredibile tamen eſt, quam inſignes jure gentium quoque ejus ſint effectus: de quibus ſuo loco. Hic de invaſore regni.*

Unde primum ſequitur, durante hac vi, & poſſeſſione, cives, vel ſubditos non teneri parere juſſibus, & legibus Regis etſi legitimi; non quod jure ei obligati non ſint, ſed quia non poſſunt: cum non ſint in ſua poteſtate, ſed invaſoris. Natura autem nemo tenetur facere quod facere non poteſt: verumque adeo eſt, impoſſibilium nullam eſſe obligationem (conf. l. 185. ff. de R. I.) *Deinde reliqui populi non ſubditi, ſed medii, vulgo neutrales, non poſſunt ſalva pace niſi poſſeſſionem ſequi. Enimvero cum de regno inter Regem, & invaſorem, actu armis decertetur: conſequens eſt, ſi in hac armorum lite populus aliquis uni parti præ altera faveat, & vel facto alteri aſſentiat, hoc ipſo deſinere eum eſſe medium, & fieri alterius partis hoſtem. Sunt enim omnes hoſtes, qui hoſtile judicium quomodocunque ſequuntur*, *de quo* add. Grot. Lib. 3. c. 17. *Neceſſe igitur eſt, ut populi medii neutrius partis cauſæ ſe immiſceant, aut ullo judicio alteram præ altera probent*; *ſed factum pro jure habeant, id eſt, ut qualitercunque eventus armorum, & in quamcunque partem volvetur, eum utrinque ſequantur. Quæ & cauſa eſt, cur uſu gentium, & populi, & Principes medii cum tali invaſore jura pacis, belli, fœderum, legationum, & cætera juris gentium negotia, ac commercia perinde, ac cum legitimo Rege obſervent, & exerceant. Neque impedit, quod ille, ut poſuimus, invaſor, adeoque privatus ſit: quia tamen eſt in poſſeſſione regni, & regiæ poteſtatis, quam ſolam populi medii reſpiciunt, & reſpicere oportet; quia eam deſerendo, aut improbando, deſinunt eſſe medii, & hoſtis perſonam induunt.*

Præterea & illud inde ſequitur, etſi lis illa armata cum invaſore quam diutiſſime ſuſpenſa maneat, & poſſeſſio hæc violenta duret; tamen jus nulla re immutari. Unde ſi forte inter reliquos populos, vel principes medios ſint, quibus cum eodem regno, vel Rege controverſia intercedat, vel alias ipſorum interſit; nullum ipſis præjudicium affert, quod poſſeſſorem tanto tempore paſſi, & ſecuti fuerint: quia id non ab ipſorum arbitrio pendet, ſed eſt a poteſtate juris. Non enim patiuntur poſſeſſorem, quod eum agnoſcant Regem legitimum: ſed quia ipſi in ea cauſa, & armorum lite, judices non ſunt; adeoque ſi illud ſibi arrogent, ex mediis hoſtes fiunt, & hoſtile judicium ſequuntur. Nihil igitur præjudicii ex hac patientia inferunt cauſæ ſuæ, quæ ipſis integra eſt cum populo, quisquis huic interim præfuerit, Rex, an invaſor, prout ea ante paucos annos in notiſſima cauſa regia late deduxi. Cum igitur talis violenta invaſio, & poſſeſſio, nemini jus ſuum auferat, per poſ. 7.: *adeoque eo non obſtante jus regni integrum ſit & Regi, & populo; licitum utrisque ſemper eſt, ſi ſuis, vel amicorum opibus inſtructi, poſſint invaſorem expellere, Rege excepto: etſi ſubditi fidem jam dederint, quia id vitio factum. Sive enim coacti dederint; vitium eſt a vi: ſi ſponte, a perfidia; quia jus Regis extinguere illi non poſſunt.*

Quod ſi vero qui regnum invadit liber populus, vel Princeps ſit, qui jus in illud ſibi eſſe contendit; obtinent jura bellorum, & victoriæ: & jure gentium cedit illud victori (conf. Diſp. de jure vict.)

„ Hucusque B. Parens: at cum olim ſpe-
„ ciali diſſertatione hanc materiam illuſtrà-
„ verim, operæ pretium erit, eam hoc lo-
„ co inſerere.

DISSERTATIO.

De jure regis ejecti, & de adminiſtratione uſurpatoris regni, ac utriusque effectu.

§. *I.*

„ Diſtinctionem inter *imperium*, & ejus
„ *adminiſtrationem*, impugnat Limnæus Scri-
„ niorum publicorum compilator in *J. publ.*
„ *lib.* 1. *c.* 10. *n.* 23. idque auctoritate cu-
„ jusdam Itali, Fabii Albergati, qui in diſ-
„ curſibus politicis Bodino oppoſitis, *L.* 2.
„ *c.* 10. aſſerit, adminiſtrationem ad eſſen-
„ tiam imperii pertinere. Saniores juris pu-
„ blici ſcriptores differentiam agnoſcunt. *Vid.*
„ *Bodin. de rep. L.* 1. *c.* 2. §. 7. & *L.* 6.
„ *c.* 6. *Reinking. de regim Sec. & eccl. L.*
„ 1. *claſſ.* 2. *c.* 2. *n.* 104. & 236. *ibique al-*
„ *leg. Kulpis. Colleg. Grot. Exerc.* 2. §. 13.
„ *ibique alleg. Hobbes. de cive c.* 13. *n.* 1.
„ Grotius paſſim quoque hanc differentiam
„ inculcat. Ita enim *L.* 1. *c.* 3. §. 19 notat
„ Polybium, qui Romanam rempublicam ad
„ mixtum genus reipublicæ refert: cauſam-
„ que erroris affert, *quod magis externam*
„ *ſpeciem, & quotidianam adminiſtrationem,*
„ *quam jus ipſum ſummi imperii ſpectaverit.*
„ Unde & alibi diſtinguit inter *ſummitatem*
„ *imperii*, & *habendi plenitudinem*: *d. c.* 3.
„ §. 14. Et *l.* 2. *c.* 16. §. 17. de ejecto
„ Rege differens, inquit: *jus regni penes*
eum

Digitized by Google

„ *eum manet, utcunque poſſeſſionem amiſerit:* „ & *d. c.* 16. §. 18. ait: *Invaſorem jus non* „ *habere, etſi poſſeſſionem habeat.*

„ Neque nova hæc eſt diſtinctio, ut Bodinus autumat, ſed ex ipſo jure naturæ „ originem ducit, atque JCtis Romanis cognita fuit. *Vid. Diſſ. proœm. XII.* §. 591. „ *ſeq.*

„ Rationes a Fabio allegatæ adeo obſcuræ „ ſunt, ut vix intelligi queant: atque iis „ ſufficienter reſpondet *Bœclerus ad Hyppol.* „ *a Lapide p.* 18. Quis, quæſo, negabit, „ Regi infanti, furioſo, captivo, &c. *jus* „ *imperii* competere? ſed quis ſanus iisdem „ *adminiſtrationem* concedet? Michael Hoſpitalius Galliæ Cancellarius jura Galliæ in „ Caletum vindicaturus, ita diſſerit: *Quamvis Angli Caletum* 230. *plus minus annos* „ *poſſederint, jus tamen penes Galliæ reges* „ *fuiſſe non minus, quam Ducatuum Aquitaniæ, & Normanniæ, quos Angli diu ar-* „ *mis detinuerant. Cambd. in vit. Eliſab. p.* „ 1. *ad a.* 1567. *fol.* 119.

„ §. *II.* Inſignem hæc diſtinctio uſum ha- „ bet in *Rege ejecto*, qui abſque omni du- „ bio *jus imperii* retinet, etſi omnis *admi-* „ *niſtratio* ſit penes *Uſurpatorem.*

„ §. *III.* Equidem *Jus imperii* Regi ejecto „ integrum manere, vel ex eo apparet, quia „ jus illud ex diſpoſitione populi ei quæſitum eſt, quod uſurpator ei auferre ne- „ quit: hoc igitur jus ubique Regem etiam „ exulem ſequitur, adeo ut poſtea reſtitu- „ tus non ex nova diſpoſitione populi jus „ acquirat, ſed priſtinum continuet; quod „ egregie declaraverunt proceres Angliæ, „ cum Carolum II. ſolenni edicto revocarent? „ *Quanquam*, ajunt, *nulli dubium ſit, quin* „ *poſt luctuoſum parentis Caroli obitum, cer-* „ *tum, & abſolutum eſſet regia hodie Maje-* „ *ſtatis in regnis ſuis, & coronis jus, &* „ *dominium, ſine ulla edicti ſolemnitate, aut* „ *pompa; quoniam autem his vicibus pro-* „ *mulgatos eſſe reges in more poſitum fuerit,* „ *ut inde boni omnes ſubditi officium ſuum,* „ *& obſequium teſtarentur: Nos itaque utri-* „ *usque ordinis proceres &c. in regem agno-* „ *ſcimus, & pronunciamus, & ab ipſo nu-* „ *peri domini Regis obitu imperialem Angliæ* „ *coronam primogenia ſorte, & ſucceſſione* „ *indubitata Carolo Secundo, regii ſanguinis* „ *proximo ceſſiſſe &c.* apud *Bateum in motib.* „ *Angl. tom.* 5. *p. m.* 65.

„ Hactenus igitur uſurpator eſt prædo, „ qui omnia, quæ agit, injuria agit: unde „ neceſſario ſequitur, omnes ejus actiones, „ quatenus ad jus imperii pertinent, ipſo „ jure nullas eſſe. Grot. *L.* 2. *c.* 14. §. 14.

„ §. *IV.* Effectus hujus *juris imperii* varii „ ſunt, *tum* ratione ipſius Regis ejecti, *tum* „ ratione ſubditorum, *tum* ratione vicinorum.

„ §. *V. Rex ejectus* omnia agere poteſt, „ quæ ad ipſum adminiſtrationis actum non „ pertinent. Unde 1. titulum regium retinet, nec non 2. ordinem, & dignitatem. „ 3. Legatos mittit. Sane Carolus II. regno „ exutus ad Imperatorem, Turcam, Moſcoviæ ducem, Polonum, Danum, Suecos, „ Venetos, Belgas, Hiſpanos, ſplendidas „ miſit legationes. *Vid. Bateus de motib.* „ *Angl. part.* 2. *f.* 191. Legatus Mariæ Stuartæ ait, ſe eſſe legatum Reginæ abſolutæ, & injuſte abdicatæ, apud *Cambden.* „ *in vit. Eliſab. part.* 2. *fol.* 209. Nec movere debet, quod legatus Caroli II. a „ Turcis Cromwellio deditus fuerit, *Bateus* „ *de mot. Angl. p.* 2. *f.* 129.; exemplum „ enim barbaræ gentis ad imitandum allegari „ nequit. Equidem P. Æmilium legatos Perſei devicti retinuiſſe, legimus apud *Grot.* „ *L.* 2. *c.* 17. §. 2. *n.* 2. Verum hoc inde „ eſt, quia a ſumma poteſtate victus jus ipſum imperii per ultimam victoriam amiſit. *Grot. d. l.* 4. Fœderum jus retinet, „ illudque cum vicinis exercet. 5. Contra „ uſurpatorem, ſi ſubditus eſt, non jure „ belli, ſed vi imperii agit. 6. Ordines equeſtres confert. 7. Juri ejus nunquam præſcribitur, ſed tempore augetur injuria „ uſurpatoris; unde regi, & populo ſemper „ licitum eſt, ſuis, vel amicorum opibus „ invaſorem expellere. Idque verum eſt, „ etſi ſubditi fidem uſurpatori dederint, quia „ id vitio factum; ſi enim coacti dederunt „ fidem, vitium eſt a vi: ſi ſponte, a perfidia, quia jus Regis extinguere non poſſunt. *Vid. B. Parens in Prodrom. jur. gent.* „ *Ex.* 2. §. 171.

§. *VI. Ratione ſubditorum* effectus inſignis hic eſt, ut non liberentur ab ho- „ magio vero regi præſtito, etſi uſurpatori „ fidem dederint, uti jam vidimus: ſed effectus illius homagii ſuſpenditur, quia „ exercitium imperii penes regem non eſt, „ de quo *infra* plenius.

„ Quæritur: *an ſubditi regi ejecto alimenta* „ *ſubminiſtrare, vel commercium cum eo ha-* „ *bere poſſint?* Equidem jure utrumque licitum eſt: ſed is ſubditus uſurpatoris vindi-

„ ctam metuere debet; ſi vero fidem uſurpatori dedit, neutrum licitum eſt quamdiu uſurpator imperium poſſidet.

„ Porro quæritur: *an quilibet ſubditus talem uſurpatorem occidere poſſit?* Recte id „ negat Grotius *L.* 1. *c.* 4. §. 15. *in fin.* & *ſeq.* quia is tantum injuriam vindicare poteſt, qui eam paſſus eſt, adeoque ſolus „ rex ejectus, vel tota reſpublica. Vid. *Grot. L.* 1. *c.* 3. §. 5. Unde Brutus, & „ Caſſius, qui Julium Cæſarem tanquam „ uſurpatorem interfecere, a populo rei facti, & damnati ſunt. *Cic. L.* 3. *off.* Et „ Dio Caſſius ait, eos eodem, quo ipſi uſi „ ſunt, gladio periiſſe. *L.* 59. *hiſt. in fin.*

„ Excipe caſum, ubi rex, vel populus „ conſentit. Grotius *l.* 1. *c.* 4. §. 15. *ſeq.* & *L.* 1. *c.* 3. §. 5. Neque tunc ſaltem „ impunitatem habet occiſor, uti exiſtimat „ Grotius *L.* 2. *c.* 20. §. 17.; ſed jure id facit, quia non ſuo nomine. ſed tanquam „ inſtrumentum populi, vel Principis, uſurpatorem occidit: qui cum aliter jus ſuum „ contra invaſorem defendere non poſſint, „ injuria non agunt ſi per alienas manus „ pœnam meritam ei infligunt.

§. *VII.* Bene autem diſtinguendum eſt inter „ invaſorem privatum, & eum, qui ipſe „ ſummam poteſtatem habet; nam ea quæ „ hactenus dicta ſunt, ſaltem de uſurpatore rebelle, vel prædone intelligenda ſunt: „ cum uſurpatore rege autem obtinent jura „ bellorum. Rex ergo invaſor jure gentium „ acquirit imperium; nam cum inter duas „ ſummas poteſtates hic lis ſit, ſola belli „ alea judex eſt, & ultima victoria inſtar „ ſententiæ. Talis igitur uſurpator jure gentium acquirit imperium, quamdiu illud „ actu tenet: ceſſante autem poſſeſſione redit imperium ad priſtinum poſſeſſorem, „ cujus poſſeſſio nunc prævalet: idque jus „ poſtliminii dicitur, cujus effectus eſt, ut „ omnes actus intermedii pro nullis habeantur; de quo alibi plenius egimus.

§. *VIII.* Ratione *vicinorum* varii ſunt hujus rei effectus. Nam 1. fœdere juncti „ tenentur aſſiſtere regi contra ejuſmodi invaſorem, ſive ſubditum, ſive prædonem „ extraneum. *Vid. l.* 2 *c.* 16. §. 18. At non *tenentur* ſi lis ſit inter regem, & ſubditos. Hernici, cum Romani ejectis regibus „ auxilia vi fœderis ab ipſis peterent, negabant eſſe ſibi fœdus cum Romanis ejecto rege. *Dion. Halic. l.* 3. *c.* 37.

„ Equidem Pufendorfius diſtinguit, an Regi auxilia promiſſa ſint, an regno? *Priori* caſu fœderatum regi promiſſa auxilia „ mittere debere, ait, non poſteriori caſu: *de jur. nat. l.* 8. *c.* 8. §. 9. Ego nec priori „ caſu fœderatum ad auxilia mittenda obligari, puto; quia ea promiſſa ſunt regi „ qua regi, adeoque qua capiti regni. Si „ proinde rex, & regnum inter ſe diſſentiant, neutri auxilia debentur; nam judicium circa talem litem fœderato non „ competit, qui utrique junctim auxilia „ promiſit, non uni præ altero.

„ 2. Vicini fœderati tenentur auxilia præſtare *invaſori*, ſi ab hoſte extraneo regnum „ bello petitur; quia fœderatus ſequitur poſſeſſionem, regnique adminiſtrationem.

„ 3. Si vicinus fœderatus cum tali *invaſore* ſocietatem bellicam contrahit, adeoque cum eo tanquam cum rege legitimo „ agit; nihilominus finita ſocietate cauſam „ juſti regis ejecti defendere, ac tyrannum „ bello petere poteſt. *Grot. l.* 2. *c.* 16. §. „ 18. Fœdus enim cum eo contractum eſt „ qua *poſſeſſore*: quo ipſo juri legitimi regis „ non derogatur; quod plenius explicabimus *d.* §. 18. Conferantur ea, quæ ex B. „ Parentis doctrina proponemus infra §. 14. „ Exemplum occurrit in Nabide Lacedæmoniorum tyranno, quem Romani in fœdere cum Epirotis comprehenderunt. *Liv. l.* „ 29. *c.* 12. Imo iidem Romani fœdus, & „ amicitiam cum eo contra Philippum inierunt. *Liv. l.* 32. *c.* 39. Neque tamen id „ obſtabat quo minus poſtea cum Græciæ „ populis arma jungerent ut Lacedæmones „ priſtinæ libertati reſtituerent, & Nabidem „ Tyrannum expellerent. *Liv. l.* 34. *c.* 22. *ſeq.* Equidem Nabis Titio Quintio Romani exercitus Imperatori, bellum tyranno „ inferenti oppoſuit, *de nomine hoc reſpondere poſſum, me, qualiſcunque ſum, eundem eſſe qui fui, cum Tu ipſe mecum ſocietatem pepigiſti; Tum me regem a vobis appellari memini, nunc tyrannum vocari video.* At recte regeſſerunt Romani: *amicitia, & ſocietas nulla nobis tecum, ſed cum Pelope juſto, ac legitimo Rege* (qui in „ Romanorum caſtris degebat *Liv. l.* 34. *c.* „ 36.) *facta eſt.*

„ 4. Quæritur: Si ſubditi de tyrannide ſui „ regis, qui fœdere nobis junctus eſt, queruntur, an contra fœderatum auxilia ſubditis ejus mittere liceat? Negatur: quia „ judicium nobis inter regem, ejuſque ſubditos non competit. Male igitur Carolus

II.

Digitized by Google

„ II. Galliarum rex Piſanos Florentinorum
„ in ſe crudelitate expoſita orantes, ut in
„ avitam aſſererentur libertatem, liberos eſſe
„ juſſit, *immemor* (ut Bellarius *Rer. Gall.*
„ *lib.* 5. & Commin. *L.* 7. *c.* 7. addunt) *pa-*
„ *ctorum cum Florentinis initorum.*

„ 5. Reges vicini, ſi invaſores ad eos con-
„ fugiunt, dedere tyrannos juſto regi dedi-
„ tionem expetenti, aut punire eos tenentur
„ *Vid. Grot. l.* 2. *c.* 21. §. 4. *n.* 3. *l.* 3. *c.* 20.
„ §. 41. *n.* 2. Baſilius Porphyrogennetus mi-
„ ſit ad Choſroem Perſarum regem, poſtu-
„ latum ut dederetur ſibi regni affectator
„ (Bardus Sclerus) qoi domino contraria
„ cepiſſet arma, neve in ſemetipſum per-
„ nitioſum exemplum ſtatueret. *Zonaras in*
„ *Baſil. Porphyr. p. m.* 120. *coll.* 1. At Choſ-
„ roes & legatos, & Sclerum carceri tra-
„ didit, quia legati clandeſtine cum Sclero
„ tractaverunt. *Zon. d. l.*

„ At ſi 6. invaſor regni dedi ſibi regem
„ ejectum petit, vicini petitis annoere non
„ tenentur. Sane, nec Galli, nec Belgæ Ca-
„ rolum II. Cromwellio dedere voloerunt.
„ Si tamen uſurpatoris potentia metuatur,
„ rex juberi poteſt exire e territorio. Ita
„ Galliæ rex ad rogationem Cromwelli eun-
„ dem Carolum regno ſuo exire juſſit. *Ba-*
„ *teus de motib. Angl. p.* 2. *f.* 308. *Wikefort*
„ L'Ambaſſadeur *L.* 1. *Sect.* 3.

„ §. *IX.* Uti ergo jus imperii pleniſſime
„ eſt penes regem ejectum, ita *exercitium*
„ ejus, ſeu *adminiſtratio* omnis eſt penes
„ uſurpatorem: idque ex ratione juris gen-
„ tium nunc probandum erit. Nam 1. ad-
„ miniſtrandi facultas ſequitur ex natura
„ poſſeſſionis, utpote quæ conſiſtit in facul-
„ tate rem tenendi, adeoque in mero facto.
„ Hinc etiam prædo poſſidere dicitur; &
„ JCtus *in l.* 2. *ff. uti poſſid.* bene ait, *qua-*
„ *lemcunque poſſeſſorem hoc ipſo, quod poſ-*
„ *ſeſſor eſt, plus juris habere, i. e. plus poſſe,*
„ *quam qui non poſſidet.* Certum igitur eſt,
„ regnum non in regis, ſed uſurpatoris po-
„ teſtate naturali eſſe. Hoc poſito, neceſſa-
„ rio 2. ſequitur quædam cura, & admini-
„ ſtratio intuitu uſurpatoris; quia reſpubli-
„ ca per ſe, & ſuapte virtute ſubſiſtere ne-
„ quit: omnia igitur uſurpator agit, ſine
„ quibus imperium ſalvum, & tectum eſſe
„ non poteſt. Nam 3. hactenus regi ejecto
„ præjudicium non fit: imo potius ejus in-
„ tereſt conſervari rempublicam, quod ſine
„ adminiſtratione fieri nequit. 4. Uſurpator
„ non tantum facultatem habet adminiſtran-
„ di, ſed & tenetur adminiſtrare; neque
„ enim mala fides efficit ut minus, ſed ut
„ magis quoque ad cuſtodiam rei teneatur.
„ Idque eleganter JCtus exemplo geſtoris
„ negotiorum, qui mala fide agit, explicat:
„ *Sed & ſi quis negotia mea geſſit non mei*
„ *contemplatione, ſed ſui lucri cauſa; Labeo*
„ *ſcripſit, ſuum eum potius, quam meum*
„ *negotium geſſiſſe. Qui enim deprædandi cau-*
„ *ſa accedit, ſuo lucro, non meo commodo ſtu-*
„ *det. Sed nihilominus, imo magis, & is*
„ *tenebitur negotiorum geſtorum actione. L.*
„ 6. §. 3. *ff. Neg. geſt.* Unde fures, & præ-
„ dones etiam naturali ratione ad exactiſſi-
„ mam diligentiam obligantur. Sane 5. uſur-
„ pator non melioris eſſe debet conditionis,
„ quam legitimus adminiſtrator, qui impe-
„ rium ſartum, atque tectum conſervare te-
„ netor.

„ Minus ergo accurate 6. Grotius *L.* 1. *c.*
„ 4. §. 13. tali injuſto poſſeſſori vim obligan-
„ di tribuit ex eo, *quod omnino probabile*
„ *ſit, populum, vel Senatum malle interim*
„ *rata eſſe quæ imperat, quam legibus, judi-*
„ *ciisque ſublatis ſummam induci confuſio-*
„ *nem.* Nam 1°. conjectura illa voluntatis
„ nullibi probatur: neque 2°. ea ulla ratio-
„ ne vim obligandi dare poteſt. Sane 3°. ra-
„ ta interim ſont acta uſurpatoris, etſi de
„ contraria voluntate tum regis, tum populi
„ conſtet. Idque 4°. ex natura poſſeſſionis,
„ quæ adminiſtrandi facultatem ſupponit,
„ ſequitur. Sed & 5°. hac fictione poſita,
„ uſurpator vi taciti mandati, adeoque ju-
„ ſte ageret, utpote conſentiente eo, qui
„ jus prohibendi habet.

„ §. *X.* Effectus hujus *adminiſtrationis*
„ itidem varii ſunt, *tum* ratione uſorpato-
„ ris, *tum* ratione ſubditorum, *tum* ratio-
„ ne vicinorum.

„ §. *XI. Uſurpator* 1°. titulis regiis utitur,
„ ſeque Dei gratia ordinatum aſſerere po-
„ teſt: eoque titulo uſus eſt Cromwellius.
„ *Vid. Greg. Leti de vita Oliverii Cromwelli*
„ *p.* 2. *l.* 5. *p. m.* 316. quia adminiſtrat im-
„ periom, rem ſacram, atque divinam. 2°.
„ Bella tam offenſiva, quam defenſiva con-
„ tra vicinos gerit, quoties ad defenſionem
„ reipoblicæ neceſſaria ſunt, quia ſunt pars
„ adminiſtrationis. Unde 3°. omnes ſolenni-
„ tates belli cum eo obſervari debent. Præ-
„ ſidium Nabidis ex pacto dimiſſum eſſe,
„ ait *Livius L* 34. *c.* 29. Capti tali bello
„ fiunt ſervi, & poſtliminii jure utuntur.
„ &c. Hinc 4°. fœdera contrahere, & pacem

 face-

,, facere, adeoque etiam legatos mittere poteſt;
,, cujus rei exempla affert *Wikeſort l'Ambaſ.*
,, *L.* 1. *Sect.* 3. In hiſtoria Angliæ ſplendidæ
,, exſtant legationes Cromwelli in Luſitaniam,
,, Poloniam, Sueciam, ad Belgas, in Hi-
,, ſpaniam, Galliam, aulam Turcicam &c.
,, *Bateus de mot. Angl. p.* 2. *f.* 281. 302.
,, 199. 189. 195. 192. Quin mediator fuit
,, inter Danum, & Suecum, *ibid. p.* 325.
,, Sed & viciſſim ab iisdem regibus legati, de
,, nova republica gratulabundi miſſi ſunt:
,, uti Don Alfonſo Marchio de Cardenas ab
,, Hiſpano, *Leti in Oliver. Cromw. p.* 2. *l.* 3.
,, *f.* 165, Comes a Langerfeld nomine Sue-
,, ciæ, *ibid. fol.* 168, alius a Belgis, *ibid.*
,, *f.* 170. 5°. Ejusmodi legati ab uſurpatore
,, miſſi ſancti ſunt. Hinc cum Aſcharius
,, Cromwelli legatus confoderetur, ideo om-
,, nis ei ſatisfactio promiſſa fuit apud Bateum,
,, *d. p.* 2. *f.* 169. Occiſo Dorislao ſæpius peti-
,, ta, ſed tandem comperendinando fruſtra-
,, ta eſt vindicta. *Bateus d. p.* 2. *fol.* 138.
,, *Leti p.* 2. *L.* 3. *p.* 171. Equidem ſunt
,, qui rejecere hujusmodi legatos; nam de
,, Moſcovitis refert Leti: *proteſtarono, di non*
,, *voler mai correſpondenza alcuna con i parri-*
,, *cidi del loro Re; e a queſto fine publicaro-*
,, *no, che ſotto pena della vita niſſuno ardiſſe*
,, *piu corriſpondere, trafficare, ore negotiare*
,, *con Ingleſi.* Sed hæc res meri arbitrii eſt,
,, uti mox videbimus.

,, 6°. Uſurpator leges condit circa ſacra, &
,, profana, vi adminiſtrationis Unde Crom-
,, wellius laudatur a Gregorio Leti, *p.* 2. *L.*
,, 5. quod fuerit *infallibile ne regolare il ſagro,*
,, *e profano.* Et idem ingenioſe ab eodem Au-
,, ctore deſcribitur *Tiranno ſenza vizi, e*
,, *Principe ſenza virtu.*

,, §. *XII.* RATIONE SUBDITORUM
,, effectus hujus *adminiſtrationis* hic eſt, ut
,, 1. non teneantur parere juſſibus, & legibus
,, Regis ejecti, ſed uſurpatoris: non quod
,, jure ei obligati non ſint, ſed quia non in
,, ejus poteſtate, ſed in poteſtate uſurpatoris
,, conſtituti ſunt. *B Par. in prodr. jur. gent.*
,, *Ex.* 2. §. 196. Neque ipſis aliquid hactenus
,, imputari poteſt; nam ea lege ſe regi ſubje-
,, cere, ut illos contra vim injuſtam defen-
,, dat. Si proinde in regis poteſtate non eſt
,, defendere rempublicam, defectus non eſt
,, in ipſis, ſed in ipſo rege: & uti princeps
,, ipſe vi cedere cogitur, ita ſubditi injuria
,, non agunt, ſi ex neceſſitate faciunt quæ
,, libere facturi non fuiſſent; inque eo con-
,, ſentiunt omnes. Vid. *Grot. L.* 2. *c.* 4. §. 15,
,, ibique Commentatores. Add. *Kulpiſ. Exerc.*
,, *ad Grot. L.* 1. *c.* 4. §. *f. Urſil. ad Mat-*
,, *thæum de Afflict. dec.* 77. *n.* 4.

,, Hinc 2. ſubditi ejusmodi invaſorem in
,, bello ſequi tenentur; nam eſt pars admi-
,, niſtrationis, & agitur de defenſione reipu-
,, blicæ.

,, An vero contra ipſum regem ejectum ſe-
,, qui tenentur? Equidem non peccant ſub-
,, diti, ſi in eorum arbitrio non eſt non ſe-
,, qui: & cum totum adminiſtrationis nego-
,, tium arbitrio uſurpatoris relictum ſit, ha-
,, ctenus judicium populi ceſſat. Sane, eadem
,, ratione, qua ſubditi legitimum regem
,, etiam in injuſto bello ſequi tenentur (*vid.*
,, *Grot. L.* 2. *c.* 26. §. 4. *ſeq*), eadem
,, ratione etiam populus uſurpatorem ſequi te-
,, netur; in neutro enim caſu arbitrium po-
,, puli eſt. Hinc Athenienſes excuſat Vellejus
,, Paterculus *Lib.* 2. quod in bello Mithrida-
,, tico arma ſumſerint contra Romanos. *Si*
,, *quis hoc rebellandi tempus*, ait, *quo Athe-*
,, *næ oppugnatæ a Sulla ſunt, imputat Athe-*
,, *nienſibus, nimium veri, vetuſtatisque igna-*
,, *rus eſt; adeo enim certa Athenienſium in*
,, *Romanos fides fuit, ut ſemper, & in omni*
,, *re, quidquid ſincera fide gereretur, id Ro-*
,, *mani Attica fieri prædicarent. Cæterum*
,, *tum oppreſſi Mithridatis armis homines mi-*
,, *ſerrimæ conditionis, cum ab inimicis tene-*
,, *rentur, oppugnabantur ab amicis, &*
,, *animos extra mœnia: corpora, neceſſitati*
,, *ſervientes, intra muros habebant.* Hinc
,, Thraſybulus patriam liberaturus vetuit oc-
,, cidere cives ſub auſpiciis 30. tyrannorum
,, pugnantes. *Nep. in Thraſybul. c.* 2. Aliud
,, igitur dicendum ſi ultro arma in principem
,, movent; tunc enim tota illa ratio neceſſi-
,, tatis ceſſat. *Grot. L.* 1. *c.* 4. §. 14.

,, 3. Uſurpator collectas quoque qua poſ-
,, ſeſſor, & onera publica a civibus exigere
,, poteſt; quia ſine illis ſubſidiis adminiſtra-
,, tio perfici nequit. Servator Romanis, qui
,, occupaverunt Judæam, tributum ſolvere
,, juſſit, quia Cæſaris imaginem nummus
,, præferebat, i. e. quia in poſſeſſione erat im-
,, perii. *Grot. L.* 1. *c.* 4. § 20. Et in Tal-
,, mud Hieroſolymitano Abigail, cui David
,, exprobrabat quod maritus Saulem ſecutus
,, fuerit, reſpondet, numiſmata Saulis adhuc
,, obtinere, i. e. eum adhuc in poſſeſſione
,, regni eſſe. *tit. Sanhedrin fol.* 20.

,, At 4. jam dixi, ſubditos talem tyrannum
,, privato jure occidere non poſſe. *Grot. L.*
,, 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 2.

,, §. *XIII.*

;,, §. *XIII.* Ratione vicinorum
,, Inſignis effectus adminiſtrationis 1. hic eſt,
,, ut illi non poſſint ſalva pace niſi poſſeſſo-
,, rem ſequi; quod ita probat *B. Parens in*
,, *prodr. jur. gent. Ex.* 2. §. 170. & 171.
,, *Enimvero cum de regno inter regem, &*
,, *invaſorem actu armis decertetur, conſequens*
,, *eſt, ſi in hac armorum lite populus aliquis*
,, *uni parti præ altera faveat, aut vel facto*
,, *alteri aſſentiat, hoc ipſo deſinere eum eſſe*
,, *medium, & fieri alterius partis hoſtem.*
,, *Sunt enim omnes hoſtes qui hoſtile judicium*
,, *quomodocunque ſequuntur. Neceſſe igitur*
,, *eſt, ut populi medii neutrius partis cauſa ſe*
,, *immiſceant, aut ullo indicio alteram præ*
,, *altera probent; ſed utriuſque factum pro*
,, *jure habeant, i. e. ut qualitercunque even-*
,, *tus armorum, & in quamcunque partem*
,, *volvatur, eam utrinque ſequantur. Quæ*
,, *& cauſa eſt, cur uſu gentium populi, &*
,, *principes medii, cum tali invaſore jura pa-*
,, *cis, belli, fœderum, legationum, & cætera*
,, *juris gentium negotia, ac commercia proin-*
,, *de, ac cum legitimo rege obſervent, &*
,, *exerceant. Neque impedit quod ille invaſor,*
,, *prædo, privatus &c. ſit; quia tamen eſt*
,, *in poſſeſſione regni, & regiæ poteſtatis,*
,, *quam ſolam populi medii reſpiciunt, &*
,, *reſpicere oportet: quia eum deſerendo, aut*
,, *facta ejus improbando, deſinunt eſſe me-*
,, *dii, & hoſtis perſonam induunt.* Hactenus
,, B. Parens.

,, Accedit quod medii illi non ſint judices
,, cauſæ alienæ: uti ergo inter privatos illi,
,, ad quos lis non pertinet, tuto ſequuntur
,, poſſeſſionem; ita medii quoque, quorum
,, judicium inter invaſorem, & Regem eje-
,, ctum ceſſat, præſentem poſſeſſionem ſequi
,, jure poſſunt.

,, Porro & 2. vicini legatos uſurpatoris
,, recipere, aliosque ad eos mittere poſſunt.
,, Wikefort *L.* 1. *Sect.* 3. rationem hanc
,, addit: *Les Princes à qui on envoye les Mi-*
,, *niſtres, n'ont pas accoutumé d'examiner les*
,, *titres de ceux qui les employent, & ſe con-*
,, *tentent d'en conſiderer la puiſſance & la*
,, *poſſeſſion. Conf. ſupra.* §. 10.

,, Sed & 3. cum tali uſurpatore juſtum bellum
,, eſſe, ſolennitates bellorum obtinere, poſt-
,, liminio locum eſſe &c, dixi *ſupra* §. 10 *n.* 3.

,, §. *XIV.* Hinc jam apparet deciſio caſus
,, ſingulariſſimi, de quo noſtris temporibus
,, controverſia mota fuit. Staniſlaus regnum
,, Poloniæ occupaverat. ejecto Rege Augu-
,, ſto. Rex Boruſſiæ poſſeſſionem ſecutus,
,, amicitiam cum novo Rege coluit. Durante
,, hoc regno Staniſlaus reditus quosdam do-
,, maniales, dolo adminiſtratoris ablatos, &
,, Regiomontum tranſlatos vindicavit, atque
,, in contradictorio cum aliis creditoribus eo-
,, rum reſtitutionem per ſententiam obtinuit.
,, Antequam executioni mandata eſſet ſenten-
,, tia, Auguſtus recuperavit regnum, redi-
,, tusque illos domaniales, tanquam redi-
,, tus coronæ, ſibi tradi petiit. Rex Boruſſiæ,
,, qui hujus litis arbiter non fuit, & ex ratio-
,, ne juris gentium poſſeſſionem ſequebatur,
,, decrevit, Auguſto, ejusque ceſſionario
,, hanc pecuniam tradendam eſſe.

,, §. *XV.* Neque vicini reges dum ſequun-
,, tur poſſeſſorem, ſuo juri, ſi forte aliquod
,, in re uſurpata habeant, præjudicium fa-
,, ciunt. Atque hinc cum in cauſa Lingenſi
,, opponeretur juribus Boruſſicis, *Principes*
,, *Arauſionenſes non poſſe uſurpatores illius*
,, *Comitatus appellari, quia Brandenburgica*
,, *domus per ſeculum, & ultra, titulos il-*
,, *lius familiæ agnovit;* merito reſponſum
,, fuit, medios ſuis juribus non præjudicium
,, facere ſequendo poſſeſſionem, quia id non
,, ab ipſorum arbitrio pendet, ſed a poteſta-
,, te juris. Non enim eos pati poſſeſſorem,
,, quod eum agnoſcant regem legitimum; ſed
,, quia ipſi in ea cauſa, & armorum lite,
,, judices non ſunt: adeoque ſi illud ſibi ar-
,, rogent, ex mediis hoſtes fierent, & ho-
,, ſtile judicium ſequerentur. Nihil igitur
,, præjudicii ex hac patientia inferri cauſæ
,, ſuæ, quæ ipſis integra eſt cum populo,
,, quisquis huic interim præfuerit, rex, an
,, invaſor. Quæ ſunt verba *B. Parentis in*
,, *prodr. jur. gent. Ex.* 2. §. 136.

,, §. *XVI.* Supereſt ut diſquiramus quid
,, juris ſit ejecto uſurpatore circa geſta medii
,, temporis? *Alii* indiſtincte ajunt, omnia,
,, quæ ab uſurpatore, vel ejus nomine acta
,, ſunt, ipſo jure nulla eſſe. *Matth. de Afflict.*
,, *Dec.* 70. *n.* 1. & *Dec.* 77. *n.* 2. *ſeq. ibique*
,, *Doctores. Johan. de Ana. in c.* 1. *in* 1. &
,, & 2. *coll. de ſchiſmaticis per l.* 66. *C. de*
,, *SS. Eccl. Alii* in privatis quoque actibus
;, diſtinguunt, an in favorem uſurpatoris, &
,, in odium alterius geſta ſint, an non. *Urſill.*
,, *ad Matth. de Afflict. Dec.* 77. *n.* 1. *Alii;*
,, an ab officialibus fiant regi fidelibus, an
,, ab infidelibus, *dict. Dec.* 77. *n.* 4. & 5.
,, *Alii*, an officiales ſuo nomine agant, an
,, nomine uſurpatoris. *Urſill. ad d. Dec.* 77.
,, *n.* 4. & 5.

,, §. *XVII.* Nos in genere dicimus, om-
,, nia

Digitized by Google

„nia acta uſurpatoris, adeoque & ejus leges, reſcripta, decreta, ipſo jure nulla eſſe, etiamſi juſtitiæ conveniant. Exc. 1. ſi ſpeciatim a vero rege confirmantur; tunc enim non ſubſiſtunt vi ſua, ſed ex ratihabitione juſti regis. *Vid. infra* §. 18. *pr.* Sic Aratus nec potuit, nec voluit poſſeſſoribus auferre quæ poſt 50. annorum poſſeſſionem ſine injuria tenebant. *Cic.* 2. *off.* 23: & Bodinus ait, acta tyrannorum nun tantum utilia, ſed & iniqua ſæpius rata eſſe oportere, ſi ſalvam rempublicam eſſe velimus: indeque Thraſybulum Athenienſibus, Aratum Sicyoniis, Tullium Romanis ſuaſiſſe, ut acta uſurpatorum valida pronunciarent. *De republ. l.* 2. *c.* 5. *p.* 281. Sane, Lepidus ſi Syllæ acta reſcidiſſet, bello civili cauſam daturus fuiſſet *Flor. l.* 3. *c.* 23. Theodoſius, & Arcadius, cæſo Maximo uſurpatore, lege publica præcepere, ut ea, quæ Maximus contra jus reſcripſit, nun valeant: ea autem, quæ legitime reſcripſit, non impugnentur, apud *Bodin. de republ. L.* 2. *c.* 5. *p. m.* 281. Ita Conſtantinus Magnus, quæ Licinius tyrannus inique decreverat, & edixerat, una lege abrogavit: cætera confirmanda putavit, *ibid.* Alia vide apud *Bodin. d. l.* & infra §. 18.

„Ex his ſponte ſequitur, privilegia, beneficia, largitiones, etiam bene de republica meritis conceſſas, nullam vim habere ejecto uſurpatore; quin & magiſtratus, honores, officia &c. dignis quoque collata non ſubſiſtere, niſi ex confirmatione legitimi Principis, & poſſeſſoris præſentis. Unde Theodoſius, & Arcadius, *tametſi largitiones Maximi, & ea, quæ in flagitioſos, & nihil de republica merentes effudiſſet, revocarent, magiſtratus, imperia, curationes indignis adimerent, decreta quoque, & judicia convellerent; ea tamen, quæ ſine fraude, ac reipublicæ detrimento acta fuerant, infirmari noluerunt.* Bodin. *c.* 5 *p.* 281. Et in præcedentibus dixerat idem Bodinus: *His conſentanea eſt JCtorum diſciplina, quæ ſucceſſorem tyrannorum ad ea, quæ juſte promiſerint, fecerint, obligari vo'unt: cætera reſcindi.*

„Denique, quidquid interim ab officialibus pro adminiſtranda juſtitia actum, atque inter partes litigantes ſtatutum eſt, ipſo jure non ſubſiſtit. Huc autem verum ſaltem eſſe de actibus judicum puto, qui a tyranno conſtituti ſunt; cum enim jus non habeat judices creandi, quidquid ab his peragitur nullum eſt. Secus ſi judices a vero poſſeſſore jam conſtituti fuere, vel juſta ſui magiſtratus electione juſtitiam adminiſtrant; his enim juris dicundi poteſtas competit: idque uno ore omnes teſtantur. *Baron. de tyrannide q.* 7. *Andreas de Iſernia in c.* 1. *quid ſit inveſt.* ubi ait: *facta a tyranno debere revocari; non autem facta a judicibus tyranno ſubditis, qui non peccaverunt, quia neceſſitas non habet legem. Capyc. dec. Neap.* 179. *ibique late Dd.* Modo hi judices juxta leges populi judicent; Si enim vel dolo quid agunt, vel contra leges pronunciant, etiam legitimorum judicum actus irriti ſunt.

„Exc. 2. Si Rex ejectus locupletior factus eſt ex facto uſurpatoris. *Grot. l.* 2. *c.* 14. §. 14. Rex enim plus ſuo haberet, quod ſine injuria retinere nequit. Unde etiam jure Romano ſtatutum eſt, ut malæ fidei poſſeſſori impenſæ utiles, & neceſſariæ reſtitui debeant. Equidem hæc in theſi vera ſunt; ſed in hypotheſi vix uſus eſt hujus quæſtionis: uſurpator enim tot calamitatum Auctor, & tot criminum reus eſt, ut id, quod verſum eſt in utilitatem regni, penſare damnum datum, & reparare injuriam nunquam poſſit.

„§. *XVIII.* Sed quid de actibus intermediis ratione vicinorum dicendum? Equidem 1°. rex reſtitutus obligatur vicinis quoque ex facto uſurpatoris, ſi locupletior exinde factus eſt; at 2°. ex omnibus reliquis actibus cum vicinis geſtis rex ejectus non obligatur. Nam cum actus illi ſubſiſtant ex ſola ratione, quia poſſeſſor fuit, & quia vicini poſſeſſionem ſequuntur; neceſſario ſequitur, ceſſante poſſeſſione, ceſſare omnem rationem validitatis. Hinc pacta, & fœdera, cum uſurpatore inita, tacitam habent conditionem, quamdiu in poſſeſſione fuerit: ejecto igitur invaſore alius eſt poſſeſſor, indeque nova cum hoc ineunda ſunt pacta.

„Atque hinc 1. contractus cum hujusmodi invaſoribus initos nullos eſſe, ait *Grotius L.* 2. *c.* 14. §. 4. *Urſill. ad Matth. de Afflict dec.* 77. *n.* 6. *Ruin. Conſ.* 105.

„2. Ex guarantia ab uſurpatore promiſſa legitimus Rex non tenetur, *Vid. B. Pareus in diſp. de guarantia ſub fin.* §. 15.

„3. Dejotarus Rex, occiſo Cæſare, ea, quæ ablata ab hoc injuria fuere, ſuo marte vindicavit: neque id improbat Cicero,

ſed

Digitized by Google

,, ſed approbat potius, ajens: *Sciebat homo*
,, *ſapiens, jus ſemper hoc fuiſſe, ut quæ tyran-*
,, *ni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ii, qui-*
,, *bus erepta eſſent, recuperarent. Philip.* 2.
,, *p. m.* 851.

Non poſtquam longa poſſeſſione] ,, Imo ſola
,, longa poſſeſſio nunquam jus dat invaſori:
,, ſed auget potius injuriam.

Aut pacto jus nactus eſt] ,, Populus enim,
,, & rex, de ſuo jure diſponere, ac Impe-
,, rium invaſori conferre poſſunt.

Sed quamdiu durat injuſte poſſidendi cauſa]
,, Adeoque quamdiu invaſor eſt.

Et quidem dum poſſidet, actus imperii, quos exercet, vim obligandi habere poſſunt]
Ex natura poſſeſſionis, quæ facultatem,
imo neceſſitatem adminiſtrandi infert. Sub-
diti autem, qui in poteſtate invaſoris ſunt,
ſequuntur poſſeſſionem.

Non ex ipſius jure, quod nullum eſt] ,, Quic-
,, quid enim agit, in re aliena agit, adeo-
,, que injuria.

Sed ex eo, quod omnino probabile ſit, eum, qui jus imperandi habet &c malle interim ratam eſſe] ,, Hæc conjectura volun-
,, tatis nimis vaga eſt, neque inde jus aliquod
,, inferri poteſt, utpote quod acquiritur de-
,, mum ex diſpoſitione certa. Vera ratio eſt,
,, quod adminiſtratio ſequatur ex natura poſ-
,, ſeſſionis; rex autem ejectus adminiſtrare per
,, rei naturam nequit, quia regnum non eſt
,, In ejus facultate naturali: adeoque valent
,, actus adminiſtrationis, etſi conſtet, re-
,, gem eos valere nolle. *Conf. Diſſert. præ-*
,, *miſſa* §. 8.

Sive is eſt populus ipſe] Ut in ſtatu po-
pulari.

Sive Rex] In ſtatu ſcilicet Monarchico.

Sive Senatus] In ſtatu nimirum Ariſtocra-
tico.

Servandas tamen cenſuit] ,, Hæ leges igi-
,, tur non valebant ex ratione juris, quia
,, quicquid Sylla egit, injuria egit: neque
,, valebant ex poſſeſſione, quia ea jam deſiit,
,, & agebatur de actibus tyranni reſcinden-
,, dis; ſed vim habebant ex conſenſu expreſ-
,, ſo, & ratihabitione eorum, ad quos im-
,, perium pertinebat, qui leges illas ob me-
,, tum novorum motuum tollere noluerunt.

Ita his legibus contineri ſtatum civitatis, ut his ſolutis ipſa ſtare non poſſit] ,, Sylla
,, enim legem tulit, ne proſcriptorum libe-
,, ris aditus ad magiſtratus daretur. Hæc lex
,, ſine magna clade reipublicæ reſcindi non
,, potuit; ſi enim proſcriptorum liberi ad-
,, miſſi fuiſſent ad honores, ulturi fuiſſent
,, injurias parentibus illatas in auctoribus,
,, auctorumque fautoribus. *Gron. b.*

Lepidus acta tanti viri reſcindere parabat] ,, Adeoque poterant reſcindi, quia in-
,, juria omnia geſta fuere; at ob utilitatem
,, publicam confirmata fuerunt. Exemplum
,, habemus in *l. Barbar. ff. de off. præt.*, ubi
,, acta uſurpatoris ideo confirmabantur, quia
,, alias plures reſuſcitaturæ fuiſſent lites. Un-
,, de totus titulus exſtat in Codice Theodoſia-
,, no, de *confirmatione actuum tyranni.*
,, Exemplum eſt in Richardo III, qui filii
,, majoris Eduardi V. liberos excluſit; eje-
,, cto enim poſtea uſurpatore ab Henrico VII.
,, hic acta ſalva eſſe voluit, quia Eduardus
,, bene geſſit imperium. Equidem Bodinus
,, in genere ait, iniquum eſſe benefacta re-
,, ſcindere: *de republ. L.* 2. *c.* 5. *in fin.*
,, Verum negamus eſſe bene facta intuitu cau-
,, ſæ; quia uſurpator non habet jus in re
,, aliena aliquid agendi, etſi bene egerit.

In his tamen, quæ ita neceſſaria non ſunt 2
&c. parendum non eſt] ,, Imo ſimpliciter
,, parendum eſt juſſis uſurpatoris; poſſeſſio
,, enim totius imperii penes eum eſt. Neque
,, ſubditis imputari aliquid poteſt, cum rex
,, ejectus eos defendere non poſſit, prout
,, ejus officii eſt. *Vid. Diſſ. modo præmiſ-*
,, *ſam* §. 11.

Sed an talem raptorem imperii vi dejicere, aut denique occidere liceat, quæritur] ,, Au-
,, ctor ait, quemlibet privatum occidere in-
,, vaſorem regni poſſe 1°. in bello minus ſo-
,, lenni; hoc enim caſu manere jus belli,
,, putat. §. 17. 2°. Si talis lex exſtat, ut
,, cuique privato liceat tyrannum occidere.
,, §. 17. 3°. Si populus, aut Rex conſen-
,, tiant. §. 18. Quæ ſingula nunc exami-
,, nabimus.

Ad §. XVI.

S*i bello injuſto, & cui juris gentium requiſita non adſunt*] ,, Alibi diximus, non
,, dari bellum juſtum, quod ſolennitates ſuas
,, non ab ipſo naturæ jure habeat. Auctor
,, hic intelligit bellum *publicum minus ſolen-*
,, *ne*, de quo vid. *l.* 1. *c.* 3. §. 1. & §. 4:
,, illudque opponit *publico ſolenni*, quod
,, etſi natura forte injuſtum ſit, jure gentium
,, tamen, accedentibus certis ſolennitati-
,, bus, pro juſto habetur; ad effectum ſcil.

,, dominii externi ; & impunitatis. *Vid.*
,, *Diſſ. proœm. IX.* §. 63. *ſeq.* §. 70. *ſeq.*
,, In *priori*, ſtatuit, cuique privato jus eſſe
,, uſurpatorem occidendi, non in *poſteriori.*
,, At 1°. alibi probavi, diſtinctionem inter
,, bellum publicum jure gentium ſolenne, &
,, minus ſolenne, mere cerebrinam eſſe.
,, *dict. diſſ. IX.* §. 168. 2°. Verum non eſſe,
,, privatis jus occidendi uſurpatorem conceſ-
,, ſum eſſe in bellis minus ſolennibus, (i. e.
,, quæ privati cum principe gerunt, qui im-
,, perium vi occupavit) ; quod exemplo Cæ-
,, ſaris probatur, cujus cædem ipſe Sena-
,, tus improbavit.

Neque pactio ulla ſecuta ſit] ,, *Vid.* §.
,, *præced. n.* 1.

Aut fides illi data &c.] ,, Fides enim
,, etiam uſurpatori, & perfido data, ſer-
,, vanda eſt, quia qua tali datur. *Vid. infra*
,, *l.* 3. *c.* 19. §. 2. *n.* 1. *&* 2. *& c.* 23.
,, §. 2. Conf. *indicem* voce *fides.*

Sed ſola vi retineatur poſſeſſio] ,, Sine juris
,, titulo.

Videtur manere jus belli] ,, Imo nunquam
,, cum uſurpatore privato bellum geritur ;
,, ſed ſi ſubditus eſt, imperans jure imperii
,, eum coercet : ſi extraneus, jure neceſſa-
,, riæ defenſionis. *Vid. Diſſ. proœm. IX.*
,, §. 168.

In eum licere quod in hoſtem licet &c.]
,, Jure naturæ autem hoſtem a quolibet oc-
,, cidi poſſe, exiſtimat, *Vid. l.* 3. *c.* 18.
,, §. 1. *n.* 3, inprimis ſi magiſtratus eſt. *L.*
,, 1. *c.* 3. §. 4. *n.* 2. At dixi, privatum,
,, qui imperium uſurpavit, nunquam hoſtis
,, loco haberi poſſe : ſed pro ſubdito rebelle,
,, vel prædone. Sed & admitti nequit, quod
,, Auctor aſſerit, cuique privato jus eſſe oc-
,, cidendi hoſtem. *Vid. not. ad d. cap.* 18.
,, §. 1.

*Qui a quolibet, etiam privato, jure po-
teſt interfici*] ,, Auctor rationem addit infra
,, *l.* 3. *c.* 18. §. 1, quia hoſtis jure gentium
,, externo res nullius eſt ; quod refutavi-
,, mus *ibidem.*

In reos Majeſtatis] ,, Tunc id fit lege
,, permittente.

Et publicos hoſtes omnis homo miles eſt]
,, Hoc admitti non poteſt abſque imperantis
,, conſenſu. *Vid. d. c.* 18. §. 1.

Sic adverſus militiæ deſertores] ,, Si id lege
,, conceſſum eſt, alias non.

Ad §. XVII.

Idem *&c. ſtatuendum cenſeo, ſi ante in-
vaſionem lex publica exſtiterit*] ,, Quia con-
,, ſenſu imperantis invaſor privatus interfi-
,, citur.

*Qui hoc, aut illud, quod in conſpectum
cadit, auſus fuerit*] ,, Omnibus enim his
,, caſibus invaſor legis auctoritate occidi
,, poteſt.

Qui privatus ſatellitium ſibi circumdederit]
,, Nam ſolius Principis eſt, corporis custo-
,, des ſibi comparare ; cum ſubditi ſatis tuti
,, ſint ſub tutela Principis.

Arcem invaſerit] ,, Vim enim exercere in
,, territorio, ubi judicis copia eſt, rebel-
,, lionem ſapit.

*Qui civem indemnatum, aut non legitimo
modo, necaverit*] ,, Officiales enim juxta
,, leges præſcriptas judicare debent ; ſi proin-
,, de ſpretis legibus in ſubditos ſæviunt, lege
,, facultas occidendi eos concedi poteſt.

*Qui Magiſtratus ſine juſtis ſuffragiis creave-
rit*] ,, Uti exemplum Auctor mox affert in
,, lege Valeria.

*Tales leges multæ exſtabant in Græciæ civi-
tatibus*] ,, Nam cum plerique Reges Græciæ
,, nudo officii jure imperium tenuerint (*vid.*
,, *Grot. ſup. c.* 3. §. 10.), populus certis
,, legibus eorum imperium circumſcribere
,, ſolebat.

*Ubi proinde juſta cenſenda fuit talium ty-
rannorum interfectio*] ,, Nam ſingulis facul-
,, tatem occidendi eum, qui legibus contra-
,, ria fecerit, concedere ſolebant. De cæde
,, tyranni *vide Sen.* 7. *de benef.* 19. *&* 30.
,, *Sen. Herc. fur. v.* 920. *Quinctil. decl.* 274.
,, *&* 322. *Arrian.* 4. 263. *Curt.* 8. 7. *Ne-*
,, *pos Timol.* 1. *Thuan. L.* 34. *p. m.* 691.
,, *& l.* 50. *p. m.* 1044. *Cic. ad Brut. ep.* 16.
,, *Plut. Publicola, & Pufend. d. J. N. &*
,, *G. L.* 7. *c.* 8. §. 6. *Conf. Teſm. h.*

Et lex conſularis] ,, Quæ eſt nepotis illius
,, L. Valerii, potiti ſimul conſulatum cum Col-
,, lega M. Horatio. *Dion.* 5. 19. *Livius* 3. 55.

Ad §. XVIII.

Si *diſerta auctoritas accedat ejus, qui po-
,, teſtatem imperandi habet*] ,, Is enim, qui
,, auctoritate legitimi magiſtratus invaſorem
,, occidit, non ſuo jure, nec ſuo nomine oc-
,, cidit :

Digitized by Google

„ cidit; ſed tanquam inſtrumentum ſuperioris,
„ qui jus occidendi tyrannum habet. Sed hoc
„ verum eſt de invaſore privato; non vero de
„ invaſore rege, qui jure belli alienum re-
„ gnum occupat, & ubi de juſtitia cauſæ ne-
„ mo eſt, qui judicare poſſit.

His annumerandi & regum puerorum tu-
tores] „ Si Rex, cujus imperium alius uſur-
„ pat, minor eſt, tutoribus auctoritatem
„ interponere licet. Si proinde auctoritate
„ tutorum tyrannus occiditur, jure occidi-
„ tur.

Qualis Joaſo erat Jojada, cum Athaliam
regno depelleret] „ Ahaſia mortuo, mater
„ ejus omnem prolem Regum Judæ exſtirpa-
„ vit, præter Joaſum, quem ſoror Ahaſiæ
„ furori Athaliæ eripuit. Sexennio elapſo Jo-
„ jada, qui & agnatus, & Sacerdos ſum-
„ mus, & tutor Joaſi fuit, Athaliam regno
„ jure depellit, eamque occidit. 2. *Chron.*
„ *XXII.* & *XXIII;* quod factum etiam
„ approbat *Hobbeſius in Leviath. c.* 44. &
„ *Puſend. L. 7. c. 8. in f.*

Ad §. XIX.

1 Extra *hac*] „ I. e. extra caſus re-
„ cenſitos.

Ut privato vi dejicere, aut interficere liceat
&c. invaſorem, probare non poſſum] „ Ra-
„ tio ex præmiſſis notoria eſt. Injuria enim
„ publico illata eſt: ejus igitur eſt vel puni-
„ re, vel diſſimulare; ſingulis autem pri-
„ vatis judicium non competit. Hinc merito
„ factum Bruti Cæſarem occidentis im-
„ probatum fuit.

Malit invaſorem in poſſeſſione relinqui]
„ Vaga nimis eſt hæc conjectura, unde nul-
„ lum jus infertur. Vera ratio eſt, quia in-
„ juria publica a privatis vindicari non poteſt
„ inconſulto populo; & hactenus admitti po-
„ teſt, quod Auctor *n.* 2. ait, non debere
„ ſingulos, quod populi commune eſt judi-
„ cium ad ſe rapere.

Certe an rem in id periculum adduci velit,
incertum eſt] „ Ratio, cur id ſingulis non
„ liceat, certa eſt.

Pejus eſſe bellum civile dominatu illegitimo]
„ Ob periculum motibus civilibus conjun-
„ ctum.

Ariſtophanem] „ In comœdia, quæ in-
„ ſcribitur *rana, Act.* 5. *Scen.* 4.

2 *Non debent ſinguli, quod populi commune*
eſt, judicium ad ſe rapere] „ In jus ergo
„ alienum involarent, ſi invaſorem morte
„ dignum judicarent.

Detrahimus dominos urbi ſervire parata]
„ Hæc ſunt verba Cæſaris apud Lucanum 1.
„ 351. Idque merito improbat Auctor, quia
„ ſi voluit ſervire Roma, urbs libera, nulla
„ cauſa poterat eſſe Cæſari, ut invitam illam
„ aſſereret in libertatem. *Vide Teſm. b.*

Melius Plato] „ *Plat. ep.* 5. 3

Salluſtium] „ *Jugurth. c.* 3. Seneca *de*
„ *otio Sapientis* ait, permanendum in malo
„ jam familiari; & Thucydides *L.* 1. *p.* 38.
„ civitati tranquillæ optimum, non mutari
„ inſtituta. *Vide Teſm. b.*

Thomas ſeditioſam interdum dicit] „ Si
„ Scilicet cum periculo totius reipublicæ,
„ adeoque tam nocentium, quam innocen-
„ tium, deſtructio illa conjuncta eſt.

Factum Aodis in Eglonem Regem Moabi- 4
tarum] „ Is non tanquam privatus, ſed juſſu
„ divino inſtructus tyrannum necavit; nam
„ Deum hunc liberatorem ſuſcitaſſe dicitur.
„ *Judic.* 3. *v.* 15.

Neque vero conſtat, hunc Moabitarum
regem nullum jus imperandi ex pactione ha-
buiſſe] „ Auctor ſupra §. 16. aſſeruit, jure
„ belli invaſorem a quolibet privato occidi
„ poſſe, *niſi pactio ſecuta ſit.* Cum ergo
„ Eglon ab Aode occiſus fuerit, Auctor ſup-
„ ponit, populum *vel* non dediſſe fidem,
„ *nec* pactionem cum Eglone de parendo ini-
„ tam eſſe: *vel* ſi ſecuta eſt, id ad ea refert
„ exempla, ubi Deus judicia ſua per quos
„ volebat miniſtros executus eſt.

Ut per Jehum in Joramum] „ Hunc enim
„ Deus unxit, ut deleret domum Achab, cu-
„ jus filius erat Joram. 2. *Chron. XXII. v.* 7.

Ad §. XX.

In *re controverſa privatus ſibi judicium ſumere non debet, ſed poſſeſſionem ſequi*] Privatus ſibi judicium ſumere in uſurpatorem non debet, quia ejus non eſt injuria, ſed publica, quæ publice quoque vindicari debet. Merito autem quæritur, cum duo concurrant, jus Regis, & poſſeſſio invaſoris, quodnam interim ſequi privati teneantur? Recte Auctor ait, poſſeſſionem ſequendam eſſe; cum enim Rex ejectus facultatem naturalem non habeat imperium tenendi, nec exercere illud poſſit, ſubditi legibus ejus parere non tenentur, cum executio legum deficiat, & Rex eos defendere contra injuriam invaſoris non poſſit.

Eadem quoque ratio eſt in vicinis. Nam & hi quoque ſequuntur poſſeſſionem, fœdera cum invaſore contrahunt &c; quia id pars adminiſtrationis, & poſſeſſionis eſt. Conf. *Diſſertatio ſupra* §. 15. *inſerta*, *ibique* §. 7.

Quia ejus imaginem nummus præferebat] „Imperium Romanorum in Judæam belli jure nititur, qui titulus juſtus eſt: adeoque „Romani non poſſunt invaſores dici. *Vid.* „*ſupra* §. 7. *n.* 5.

Quia in poſſeſſione erant imperii] „Nam „jus cudendi monetam eſt pars imperii; nec „ab alio, quam eo, qui imperium tenet, „exerceri poteſt. *Maimonides in Gezelach.* „*c.* 5. Hinc fingitur in Targum Hieroſolymitano *tit. Sanbedr. f.* 20, Abigaelem Da„vidi quærenti, *numne Rex ſit ipſe*? Re„ſpondiſſe: *Numiſma Domini noſtri Sauli* „*adhuc obtinet.*

CAPUT V.

Qui bellum licite gerant.

I. *Belli cauſas effectrices alias eſſe principales in ſua re:*
II. *Aut adjuvantes in aliena:*
III. *Alias inſtrumentales, ut ſervos, & ſubditos.*
IV. *Naturæ jure neminem a bello prohiberi.*

+ I. UT in aliis rebus, + ita & in [1] voluntatis actionibus + tria eſſe ſolent efficientium genera, principales, adjuvantes, & inſtrumenta. Cauſa effectrix principalis in bello + plerumque eſt is, cujus res agitur: + in privato privatus: in publico poteſtas publica, + maxime ſumma. + An & pro aliis nihil moventibus bellum moveri ab alio poſſit, + alibi videbimus. Illud interim tenebimus, + naturaliter quemque ſui juris eſſe vindicem; + ideo manus nobis datæ.

a L. 7. D. de ſerv. export. DD. ad l. 7. D. de furt. l. 5. C. de jure fiſci.

b Cic. II. De Offic. c. 3.

c Rhet. ad Alex. c. 3.

II. 1. + Sed & alteri prodeſſe [a] qua poſſimus non licitum modo, ſed & honeſtum eſt. Recte qui de officiis ſcripſerunt, [b] ajunt, + nihil eſſe homini utilius homine altero. + Sunt autem diverſa hominum inter ſe vincula, quæ ad mutuam opem invitant: nam & cognati ad opem ferendam coëunt, & vicini inclamantur, & qui ejuſdem civitatis ſunt participes; unde illud: [2] + *Porro Quirites*, *& quiritari.* [c] Ariſtoteles dixit, oportere quemque aut pro ſe arma ſumere ſi injuriam acceperit, aut pro cognatis, aut pro benefactoribus, aut ſociis injuria affectis auxilia ferre. Et [a] Solon docue-

GROTII.

a *Solon*] Verba hæc *Plutarchus* refert: (*Vit. Solon.* p. 88. D.) Τῶν πόλεων κάλλιστα οἰκεῖται ἐκείνη ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας: *Civitatum illa feliciſſime colitur, in qua qui injuriam non ſenſere, ei non minus, quàm qui ſenſere, ſe opponunt, & injuriam captantes puniunt.* Huc & illud pertinet Rudente Plauti: *Prætorquete injuriæ prius collum, quàm ad vos perveniat.* (Act. III. Scen. II. *verſ.* 12.),

GRONOVII.

1 *Voluntatis actionibus*] Quæ fiunt ἐκ προαιρέσεως, & ſunt materia ſubjecta virtuti morali, in quibus verſatur bonum, & malum: honeſtum, & inhoneſtum; nam ſunt aliæ actiones intellectus, naturæ, manuum.

2 *Porro Quirites*] Formula, qua utebantur in ſubita vi, hominum, quicumque obvii eſſent, aut exaudirent, auxilium invocantes. Qualis *Plauto* Rud. 3, 2. 1. *Porro Cyrenenſes populares*,

Digitized by Google

cuerat, beatas fore reſpublicas, in quibus alienas injurias quiſque ſuas exiſtimaret.

2. + Sed ut cætera deſint vincula, ſufficit humanæ naturæ communio. [a] + Ab homine enim nihil humani alienum eſt. Menandri dictum eſt: (Apud *Stob.* Tit. XLIII.)

Injuriarum ſi improbis auctoribus
Reponeremus ultionem ſinguli,
Nobis putantes fieri quod fit alteri,
Inter nos juncti conſpiratis viribus,
Non prævaleret innocentiæ impetus
Audax malorum; qui cuſtoditi undique,
Juſſique pœnas, quas merentur, pendere,
Aut nulli penitus eſſent, aut pauci admodum.

a Bart. in l. Ut vim. D. de juſtit. & jure. n. 7. 8. Jaſ. ibid. n. 29. Caſt. ad. l. 1. §. 4. eodem. Bart. ad l. hoſtes. D. de capt. n. 9. Innoc. ad c. ſicut, de jurejur. & in c. olim. de reſt. ſpol. n. 16. Panorm. n. 18. Sylveſt. in verbo bellum q. 8.

Democriti: vero hoc: (aa) Ἀδικουμένοισι τιμωρεῖν κατὰ δύναμιν χρὴ καὶ μὴ παριέναι· τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτο δίκαιον καὶ ἀγαθόν· *Injuria oppreſſos defendere pro viribus oportet, & non negligere; illud enim juſtum, bonumque eſt.* Quod ſic explicat [b] + Lactantius: *Deus, qui cæteris animalibus ſapientiam non dedit, naturalibus ea munimentis ab incurſu, & periculo tutiora generavit. Hominem vero quia nudum, fragilemque formavit, ut eum ſapientia potius inſtrueret, dedit ei præter cætera hunc pietatis affectum, ut homo hominem tueatur, diligat, foveat, contraque omnia pericula, & accipiat, & præſtet auxilium.*

b Lib. VI. Cap. 10.

III. Inſtrumenta cum dicimus, + non arma hic intelligimus, + & ſi quæ ſunt his ſimilia; + ſed eos, qui ita agunt ſua voluntate, ut ea voluntas ab altera pendeat. + Tale [3] inſtrumentum eſt patri filius, + pars [c] quippe ejus naturaliter: + tale & ſervus, [d] + quaſi pars ex lege; (bb) + nam

c L. 22. C. de agricolis, lib. XI. & L. 4. C. ad l. Jul. de adult. Sen. 1. controv. 4.
d Ariſtot. Eth. Nicom. L. V. c. 10.

lares, veſtram ego imploro fidem. Agricolæ, accolæ, propinqui, qui eſtis his regionibus, ferte opem. *Laberius* apud *Macrob.* 2. Sat. 7. *Porro Quirites, libertatem perdimus.* Priapej. 25. *Porro (nam quis erit modus) Quirites.* *Appul.* 8. Met. 215. *Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, Porro Quirites, proclamare geſtivi.*

3 *Inſtrumentum*] *Ariſtoteles* 1. polit. 3. Τῶν δ' ὀργάνων τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα· οἷον τῷ κυβερνήτῃ ὁ μὲν οἴαξ ἄψυχον, ὁ δὲ πρωρεὺς, ἔμψυχον· ὁ γὰρ ὑπηρέτης ἐν ὀργάνου εἴδει ταῖς τέχναις ἐστίν. *Varro* lib. 1. de re ruſt. 17. *inſtrumentum ruſticum* dividit in *vocale*, in quo ſunt *ſervi*; *ſemivocale*, in quo ſunt *boves*; *mutum*, in quo ſunt *plauſtra*. *In inſtrumento fundi ea eſſe, quæ fructus quærendi, cogendi, conſervandi gratia parata ſunt, Sabinus in libris ad Vitellium evidenter enumerat*: Quærendi veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpoſitive ſunt his, quorum in numero ſunt villici, & monitores. Præterea boves domiti, & pecora ſtercorandi gratia &c. l. 8. D. de inſtr. vel inſtr. leg. *Plutarch.* præcept. gerend. reip. p. 807. Ὄργανα γὰρ οἱ φίλοι ζῶντα καὶ φρονοῦντα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν εἰσι. *Cicero* lib. II. fam. 14. *Plane jam, Brute, frigeo: ὄργανον enim erat meum ſenatus: id jam eſt diſſolutum.*

(aa) Eſt etiam hoc apud STOBÆUM, *Serm.* XLVI. *J. B.*

(bb) Ratio illa è veteris Philoſophiæ placitis popularibus petita, & ſubtili præterea argumentatione fulta, parum hodie ſatisfaciet. Dicendum ſimpliciter, Filium, aut Servum haberi pro Inſtrumentis, quum ita agunt, aut agere creduntur, juſſu Parentis, aut Domini, ut abſque eo non acturi fuiſſent ipſi ſponte ſuâ. Videri poſſunt, quæ de triplici genere Cauſſarum ad actum alienum concurrentium ſcripſimus in Notis ad ultimas Editiones Verſionis noſtræ Gallicæ libelli Pufendorfiani *De Officio Hom. & Civis*, Lib. I. Cap. 1. §. 27. ſeu ultimo. *J. B.*

Digitized by Google

\+ nam [4] ſicut pars non tantum pars eſt totius eadem relatione, qua totum eſt totum partis, ſed hoc ipſum quod eſt, totius eſt : ita poſſeſſio eſt aliquid ipſius poſſidentis. Democritus : (cc) οἰκέτῃσιν ὡς μέρεσι τοῦ σκήνεος χρῶ ἄλλῳ πρὸς ἄλλο· *Famulis tanquam partibus corporis aliis ad aliud utere.* Quale autem in familia eſt ſervus, + tale in republica eſt ſubditus, ac proinde inſtrumentum imperantis.

IV. Nec dubium + quin naturaliter omnes ſubditi bello adhiberi poſſint, [a] + ſed quoſdam ſpecialis lex arcet, ut olim [b] Romæ [5] ſervos, nunc paſſim [c] + clericos : quæ tamen lex, ut omnes ejus generis, + cum ſummæ neceſſitatis exceptione intelligenda eſt. Et hæc quidem generaliter de adjutoribus, & ſubditis dicta ſunto : + nam quæ ſpecialia ſunt, ſuis locis tractabuntur.

a *Thom.* 2, 2. 40. *art.* 2. *Sylveſt. de Bell.* p. 3.

G r o t i i.

b *Romæ ſervos*] *Servius* ad IX. Æneidos. (*Verſ.* 547.)

c *Clericos*] Ac Levitæ olim extra belli munia, ut notatum *Joſepho* : (*Ant. Jud.* Lib. III. Cap. 12. §. 4. *Edit. Hudſon.*) De clericis vide *Nicetam Choniaten* libro VI. *Caroli Calvi* Capitulum in Sparnaco XXXVII. in Gratiano c. clericum diſt. L. & cauſa XXIII. quæſtione VIII. Et canones quidem ſic habent : ſed quanto illi ſervati a Græcis, quam a Latinis diligentius, vide *Annam Comnenam.* (Lib. X. Cap. 8. §. 7.)

G r o n o v i i.

4 *Sicut pars non tantum*] Senſus, Totum dici Dialecticis non modo Totum per ſe, cum aut ipſum eſſentiale eſt partibus, aut cum partes Toti, in quo apparet relatio Totius ad partem, & nullius alius argumenti vel loci topici : ſed etiam Totum per accidens, ubi contra nec totum eſt de eſſentia partium, nec partes de eſſentia totius; in quo non apparet illa relatio : ſed vel cauſæ reſpectu diverſorum effectuum ; vel ſubjecti reſpectu diverſorum adjunctorum, & viciſſim : ſic rem poſſeſſam eſſe partem poſſidentis. Vide *Jul. Scaligerum* de cauſ. Lat. ling. lib. 6. cap. 130. p. 350.

5 *Servos*] Et capite cenſos. De ſervis *l.* 11. *D. de re milit. Ab omni militia ſervi prohibentur : alioquin capite puniuntur. Plin.* 10. ep. 38. *Sempronius Cælianus repertos inter tirones duos ſervos miſit ad me, quorum ſupplicium diſtuli, ut te conſulerem de modo pœnæ.* De capite cenſis *Gell.* 16, 10.

(cc) Apud Stobæum, *Serm.* LXII. *J. B.*

HENRICI DE COCCEII

COMMENTARIUS

IN

HUGONIS GROTII

Lib. I. Cap. V.

Recte Auctor ait, licitè bellum geri poſſe 1. ab ipſa parte læſa pro defenſione juris ſui neceſſaria. 2. Adjutorium quoque bellum non tantum licitum, ſed & laudabile eſſe poſſe : imo opem ferre alii, qui injuriam patitur, maximæ perfectionis eſſe. 3. In bello etiam aliquem intervenire poſſe tanquam inſtrumentum alterius : quo refert milites ; hos enim ſuo jure nihil facere poſſe, ait, ſed tanquam inſtrumentum alterius agentis poſſe.

Ad-

Digitized by Google

Additio.

„ Contenta hujus tituli expoſuit B. Parens „ in Prodr. jur. gent. *Exerc.* 2. §. 176. *ſeq.* „ his verbis.

Alii ſunt qui bellum gerunt, ille ſcil. cujus cauſa eſt, ac bello agitur: qui & dicitur Herr des Krieges (Conf. Rec. Imp. 1541. §. 54.) *Alii, qui gerentibus aſſiſtunt. Alii, per quos gerunt bellum.*

Alteri aſſiſtere adverſus injurias, bonum opus eſt: perinde ut alteri benefacere; idque adeo & licitum eſt natura, & laudabile, ac virtutis. Verum cum in bellis utraque pars jus ſibi aſſerat, & uterque injuriam ab altero ſibi fieri contendat; is, qui alterius parti aſſiſtit, eandem cum ipſo belli fortunam ſuſcipit, & fit hoſtis alterius; quia eorum, qui hoſtes ipſi ſunt, judicium, & partes ſequitur. Igitur adjutor aſſerit quidem, ſe jus ſuæ partis adverſus injurias alterius tueri; at hic, e contrario, ſibi ab utroque injuriam fieri, ac jus denegari. Et hæc ergo quæſtio quoque cum judicem non habeat, ab exitu armorum pendet.

Itaque poteſt hoſtis in adjutorem perinde, ut in hoſtem ipſum, & ſive copias ſaltem miſerit, in has perinde, ut in exercitum hoſtilem, cujus pars ſunt, non modo ſine ullo novo facto hoſtium more agere: ſed & ex hac opis hoſti præſtitæ cauſa novum bellum ei denunciare; ſi autem ipſe adjutor militet, etiam ſine denunciatione jus belli in ipſum exercere, de quo agemus Lib. 3. c. 3.

Cæterum non poteſt adjutor bellum gerere ſi principalis nolit, vel ſuo juri renunciet; quia is injuriam remittere, vel ſaltem ſuſpendere adhuc, & deliberare poteſt: atque ita adjutor neque ſuo jure vim facere poteſt, quod nullum habet; neque nomine principalis, qui ſuo jure non utitur.

Omnia bello capta cedunt ei ſoli, qui bellum gerit, ſeu cujus eſt cauſa; cujus & onera ſunt, quia ejus eſt negotium, res, actio, & ejus nomine univerſum bellum geritur, per poſ. 5. n. 1. 2: *de quo alibi.*

Bellum Princeps gerit per cives, i. e. ſubditos ſuos, qui ad patriam ſuam, & rempublicam, ejusque jura defendenda, natura adſtricti ſunt, & ideo in civitatem coiverunt. Illi igitur vel ipſi militare, vel conducto milite ſtipendia ſolvere tenentur, prout principi viſum fuerit. Quæ ipſa huc non pertinent.

AD. §. I.

UT *in aliis rebus*] „ Corporalibus ſcil. „ Sic enim malleus, quo faber ferrarius utitur, non eſt cauſa actionis: ſed ipſe faber, „ qui malleo utitur.

Ita & in voluntatis actionibus] „ Adeoque aliæ ſunt actiones intellectus, aliæ „ corporis, ut manuum.

Tria ſolent eſſe efficientium genera] „ Ita „ ut quis vel nomine proprio, vel nomine „ alieno, vel tanquam ſocius agere poſſit.

Plerumque eſt is, cujus res agitur] „ Adeoque cujus cauſa bellum geritur. *Vid.* „ *R. J.* 1541. §. 54.

In privato privatus] „ De bello privato „ vide *ſupra c.* 3. §. 1. & §. 4.

Maxime ſumma] „ Imo ſola ſumma, „ quia quoties ſuperior adeſt, jus belli ceſſat.

An & pro aliis nihil moventibus bellum ab alio moveri poſſit] „ Merito id negamus, „ quia ei injuria facta non eſt: adeoque „ ceſſante injuria, fruſtra ageret ad ejus reparationem. Idque adeo verum eſt, ut nec „ propter prætenſa delicta juris gentium, „ v. g. ob Atheiſmi notam, ob commeſſationem carnis humanæ, ob uſum armorum „ illicitorum &c. bella gerere liceat: de „ quibus late *L.* 2. *c.* 20. §. 40. & *ſeq.* agemus.

Alibi videbimus] Auctor ſtatuit, unumquemque privatum non tantum eſſe ſuæ, „ ſed etiam *alienæ* injuriæ vindicem; quod „ paſſim refutavimus. *Vid. Diſſert. proœm.* „ *I.* §. 80. *Diſſert. VIII.* §. 17. & *Diſſ.* „ *VII.* §. 85.

Naturaliter quemque ſui juris eſſe vindicem] „ Quod verum tantum eſt, ſi judicis „ copia deficit; cum enim natura ſingulis „ jura quædam propria eſſe voluerit, omnia „ ea conceſſit, ac permiſit, ſine quibus jus „ illud defendere non poſſumus. *Vid. indicem* voce *judicia.*

Ideo manus nobis data] „ Ex hoc facto „ creationis apparet, facultatem nobis conceſſam eſſe, jura noſtra manu defendendi.

AD §. II.

SED *& alteri prodeſſe non licitum modo,* „ *ſed & honeſtum eſt*] „ Imo, poſita ſocietate

„ tate humana, ejuſque cuſtodia, id neceſ-
„ ſarium eſt, & ſalva juſtitia omitti non pot-
„ eſt. *Vid. prol.* §. 7. *ibique not.*

Qui de officiis ſcripſere] „ Ut Ambroſius,
„ Seneca, Cicero &c.

Nihil eſſe homini utilius homine altero] „
„ Vid. *Cicero L.* 1. *off. c.* 4. 7. 9. *&* *L.* 2.
„ *c.* 3. *c.* 4. *c.* 5. *c.* 11. *L.* 3. *c.* 5. *&* 6. *Sene-*
„ *ca de ira L.* 1. *c.* 5. *& de off. L.* 1. *c.* 3.
„ *L.* 4. *c.* 18. Item *de Clem. L.* 1. *c.* 1. *de*
„ *vit. beat. c* 24. *de otio ſap. c.* 30.

Sunt autem diverſa inter ſe hominum vin-
„ *cula, quæ ad mutuam opem invitant*] „
„ Quæ partim ex inſtinctu naturæ ſequun-
„ tur, ut aſſiſtere liberis, uxori, parenti-
„ bus, cognatis; partim ex pacto, ut aſſi-
„ ſtere ſociis, concivibus, Principi.

Porro quirites, & quiritari] „ *Vid. Gron.*
„ *h.* Adde *Briſſon. de form. L.* 8. *p.* 718.

Ariſtoteles] „ *L.* 1. *pol.* 1.

2 *Sed ut cætera deſint vincula, ſufficit natu-*
„ *ræ humanæ communio*] „ Si per eam com-
„ munionem intelligitur motus ad ſocieta-
„ tem univerſalem, ejuſque conſervationem;
„ nego talem communionem exiſtere. Si
„ vero intelligitur communio rationis, quæ
„ nos docet, jura quædam cuique hominum
„ a Deo conceſſa eſſe: & virtuoſum, ac
„ perfectioni conveniens eſſe jura illa de-
„ fendere, ac opem ferre indigenti, qui
„ auxilium noſtrum implorat; verum eſt,
„ omni ceſſante vinculo ſatis ex ipſa ratio-
„ ne conſtare, pietati convenire ut homo
„ hominem tueatur.

Ab homine enim nihil humani alienum
eſt] „ Cras enim id nobis accidere poteſt,
„ quod hodie fit alteri: adeoque in noſtri
„ quoque ſecuritatem Menander monet, ut
„ conjunctis viribus injuriam aliis illatam re-
„ pellamus.

Lactantius] „ *Inſtit. L.* 6. *c.* 10. Add. *id.*
„ *de vero cultu c.* 10.

A D §. III.

N o n *arma hic intelligimus*], Nam Au-
„ ctor ſupra §. 1. *pr.* dixit, alias eſſe actio-
„ nes corporis, alias voluntatis: & in utriſ-
„ que aliud eſſe cauſam agentem, aliud in-
„ ſtrumentum, per quod agitur. Hic de a-
„ ctionibus voluntatis quæſtio eſt.

Et ſi quæ his ſunt ſimilia] „ Quæ ſcilicet
„ ad uſum armorum, & belli pertinent.

Sed eos, qui ita agunt ſua voluntate, ut
ea voluntas ab. altera pendeat] „ De quo
„ pleniſſime agetur infra *L.* 2. *c.* 11. §. 12.

Tale inſtrumentum eſt patri filius] Auctor
id hauſit ex Jure Romano, ubi filius eſt
inſtrumentum patris. At id ex fictione juris
civilis oritur, ubi pater, & filius pro una
habentur perſona. Jure naturæ igitur filius,
& pater pro una perſona non habentur:
idque ipſe fatetur Auctor *L.* 2. *c.* 5. §. 2, 3.
& 4, & inprimis §. 7.

Additio.

„ Quod filius ſit inſtrumentum patris, id
„ a natura eſſe videtur, cujus rei rationem
„ explicavimus in *diſſert. proœm.* XII. §. 149.
„ Add. *infr. l.* 2. *c.* 5. §. 2. *ſeq.*

Pars quippe ejus naturaliter] „ Vera ratio
„ eſt, quia pars eſt familiæ, cui filius na-
„ turaliter omnia acquirit, *d. c.* 5.

Tale & ſervus] „ Cum enim jure belli jus
„ perpetuum in ejus res, & operas acqui-
„ ratur; verum omnino eſt, ſervum natu-
„ rali jure eſſe inſtrumentum domini, quia
„ quicquid acquirit, non ſibi acquirit, ſed
„ domino: adeoque cauſa actionis eſt domi-
„ nus, ille nudum eſt inſtrumentum. *Vid.*
„ *Diſſert. proœm. XII.* §. 133.

Quaſi pars ex lege] „ Imo ſervus non eſt
„ pars domini, neque id ulla lege ſtatutum
„ eſt. Adeoque hæc non eſt ratio cur domi-
„ nus per ſervum acquirat; ſed quod do-
„ minus jure belli jus perpetuum in res, &
„ operas ſervi acquiſiverit. *dict. diſſ. XII.*
„ §. 130.

Nam ſic ut pars non tantum pars eſt &c.]
„ Rationem hanc, obſcuram admodum, ita
„ explicat *Gron. h.* Totum dici dialecticis,
„ non tantum totum per ſe, cum aut ipſum
„ eſſentiale eſt partibus, aut cum partes to-
„ ti, in quo apparet relatio totius ad par-
„ tem, & nullius alius argumenti, vel lo-
„ ci topici; ſed etiam totum per accidens,
„ ubi contra nec totum eſt de eſſentia par-
„ tium, nec partes de eſſentia totius. In
„ quo non apparet illa relatio, ſed vel cau-
„ ſæ reſpectu, diverſorum effectuum, vel
„ ſubjecti diverſorum adjunctorum, & vi-
„ ciſſim; ſic rem poſſeſſam eſſe partem poſ-
„ ſidentis. *Scalig. de cauſ. lat. ling. L.* 6.
„ *c.* 130.

„ Obſcurum per æque obſcurum. Vera
„ ratio naturæ eſt, quod *filius* ſit vera por-
„ tio corporis paterni, & in domo patris
„ natus, adeoque imperio ejus ſubditus:
„ cujus proinde actiones a patris voluntate
„ dependent, *Servus*, qui hoſtis, eoque cri-
minis

Digitized by Google

„ minis reus, atque ideo in dominio victoris conſtitutus eſt, naturali quoque ratione nihil ſuo, ſed omnia nutu domini agit. His igitur caſibus utilitas actionis non pertinet ad agentem, ſed ad eum, cujus nomine agit. Hic cauſa eſt actionis, agens inſtrumentum; ita enim voluit, ita diſpoſuit. Non magis ergo actio hic inſtrumento tribui poteſt, quam actio fabri poteſt tribui malleo; quod uberius explicat *B. Parens, in diſp. de jure tert.* §. 4. & 5. ibi.

Aliquando tamen totus homo, adeoque & voluntas ipſius, inſtrumentum alterius eſt, ſcil. ejus in cujus poteſtate eſt, uti magiſtratus, patrisfamilias, ac domini: qui proinde ipſius miniſterio omnia agere poſſunt. Magiſtratus vero inſuper, ſeu lex conſtituere quoque poteſt, ut alter alterius inſtrumentum eſſe queat, cum omnes in ejus poteſtate ſint; adeoque tertio actio dabitur, quoties jure id ſtatutum eſt, cujus repræſentatione hæres quoque eadem perſona cum defuncto habetur. Notum porro eſt, quod ſublato toto aliquo jure, tollantur 1. omnes ejus partes, 2. actiones, & 3. quicquid ex jure illo fluit, itaque derivatur, ut ab eo penitus dependeat: cum toto principali, ſeu fundamento ſublato, reliqua quoque omnia tollantur.

Tale in republica eſt ſubditus] „ Scilicet, pars ex lege. At vidimus, nec ſervum, nec ſubditum eſſe partem ſive domini, ſive magiſtratus; uterque tamen eſt inſtrumentum, ſed ex diverſa ratione. *Servus* inſtrumentum familiæ eſt invitus; jure belli in eum ſtatum redactus, ex quo jus plenum, & perpetuum in res ſervi domino acquiritur: *ſubditus* vero inſtrumentum reipublicæ eſt ex ſua voluntate; cum enim ſe legibus reipublicæ, ejusque arbitrio ſubmittit, diſponit ſimul, quod eam operis, & bonis ſuis defendere velit: quoties igitur tale aliquid agit, non in ſuam utilitatem, nec ſuo nomine id agit, ſed nomine civitatis, cujus inſtrumentum eſt.

A D §. IV.

Q U I N *naturaliter omnes ſubditi bello adhiberi poſſint*] „ Atque hoc eſt ipſum jus ſequelæ, de quo integra B. Parentis exſtat diſputatio, ubi §. 7., & 8, ex juris naturæ rationibus illud deducit; verba hæc ſunt.

„ *Poſita itaque, & conceſſa, quæ omnino concedi debet, hac principis poteſtate, qua velut cœlum ſuis fulminibus, armatus princeps obſequium ſuis imperat: & neceſſitate ita flagitante, atque expoſtulante reverentiam extorquet populorum; inde tanquam fonte, & origine, alii rivuli, alia vena ſcaturiunt, & derivantur: ſcil. fruſtra arma jactare regem ſine armatis: fruſtra ſuorum injuriam ſine ſuorum auxilio perſequi Principem, niſi cives, niſi ſubditi ad hoc obſtricti, & commune periculum communibus viribus avertere tenerentur. Hinc civem quemque non tam ſuum, quam civitatis, quam reipublicæ eſſe debere, præſertim difficili tempore, cenſet* Ariſt. 5. pol. 8. referente Knipſch. c. 2. L. 6. n. 11. de jure & privil. civ. *Ad utramque ergo poteſtatem defendendam, tum ad omnem vim externam propulſandam, & debellandam, tum ad civium refractariorum contumaciam coercendam (quam vim coactivam quoque in civitate neceſſariam eſſe, docet* Hobbeſ. cap. 6. §. 4.) *ſubditos teneri principis ſui arbitrio coire, cum omnibus mandatis ſuperiorum parere, & coram iis omnino comparere debeant, teſte Innocentio in* cap. olim de reſt. ſpoliat. *nec decreta eorum, niſi palam ſint improba, improbanda, firmiter ſtatuimus. Atque inde duplex jus ſequelæ, a ſequendo ita dicta, in univerſum naſcitur: alterum, quod ad legum, judiciorumque executionem* die Zent oder Gerichts-Folge: *alterum, quod ad bellum (quam ſequelam ſuperiorem, uti ante dictam inferiorem Dd. vocitant) pertinet,* die Heers-Folge, hohe und Landes-Folge, *quod Angli vocabulo* preſſe *efferre ſolent. Scimus equidem, principi adhuc alia diverſa jura vigore regalium competere.* Baurmeiſt. Knipſch. &c. d. tr. & l. *ac plerosque eorum exercere ſequelam ſubditorum, indeque plures ſequelæ ſpecies formari poſſe: uti inprimis ſpecies eſt, qua ad venationem ruſtici, & ſubditi citantur,* zu der Jagd-Folge. *Sic præſentem Turcarum Imperatorem innumerabili hominum multitudine ſtipatum, venatum procedere, Regis Galliæ Legatum literis inde datis ſcripſiſſe, accepi: ut vix aſſerere auſim, quot hominum millia quotannis circiter in venationibus iſtis perire ſoleant, adeo id fidem ſuperat. Item* zur Amts-Folge, Geleits-Folge, *ad exigenda tributa, collectas, (de quibus vide* Wehn. obſerv. pract. verbo Folge,) *ſequela, & opera civium opus eſſe; unde*

& paſſim in Conſtit. Imp. executio ordinatur contra moroſos in contribuendo ſtatus: *uti in* Rec. Imp. d. A. 1564. §. 48. Rec. Imp. 1566. §. 15. item R. Imp. 1576. §. 16. &c. *Verum hæc, & ſimilia jura continentur ſub imperio, quo Principes jura non tantum communia, ſed & ſua exequuntur in ſubditos; quod cum ad executionem judicialem pertineat, & judicioſam formam, & conſtitutionem ſequatur, quorum tractatus diffuſior, nec paginæ noſtræ anguſtia capi, nec inſtituto convenire videatur: ideo eo relicto ad ſpeciem noſtram,* SEQUELAM *ſc.* BELLICAM, *ſtatim progredimur, quam proinde quoque ita deſcribimus:* Quod ſit jus regale, quo Princeps talem in ſubditos ſuos habet poteſtatem, ut ad arma induenda vocati comparere, eumque cum iisdem ſequi teneantur. *Cum quibus conſentit, noſtroque ſuum calculum addit Generoſus Dominus a Seckendorff*, im teutſchen Fürſten-Staat part. 2. c. 10. n. 8. daſz die Heers-Folge oder Reiſe, ein ſolches fürſtliches, oder obrigkeitliches Recht ſey, daſz auf dero Erfordern, die Unterthanen ſchuldig ſeyn mit ihrem Leib und Perſohn in der Rüſtung, wie es bräuchlich und die Nothdurfft erfordert, zu erſcheinen, und Gegenwehr, oder Angriff zu thun. *Diſpeſcunt eam Dd.* (Vid. Wehn. d. l.) *in univerſalem, qua ſubditi univerſaliter dominum ſequuntur: & particularem, ſeu pactitiam, qua ſub certis pactis, vel uſu, vel præſcriptione immemoriali innixi ſubditi, ad certum tantum locum, & tempus ſequelam præſtare obligantur*, daſz ſie des Nachts wieder daheim ſeyn mœgen. *De qua, utpote irregulari, nec nobis hic erit tractandi locus; ſed univerſalem, & illimitatam illam, quæ regulariter dominis vi ſuperioritatis, & ſupremæ præeminentiæ competit, legentes legumlatorum noſtrorum veſtigia, qui jura ſua conſtituunt, & aptant ad ea, quæ frequenter, & ut plurimum accidere ſolent, non quæ perraro* l. 3. 4. 5. & 6. ff. de LL. *inveſtigabimus: paucisque illius juris jura conſiderabimus, omnem, quoad fieri licet, prolixitatem ſtudioſe declinantes.*

Hoc ergo præcipuum Jus Regale, cui omnis Principum majeſtas, omnisque ſceptrorum magnitudo innititur, & ſtatuminatur, ut ulterius ordine ſuo perſequamur; perſpicuum jam ſatis, ut credo, erit, hoc jus ſequelæ non minus eſſe ex jure naturali, ac eſt ipſa Principis poteſtas. Huic enim neceſſario jus illud cohæret, & tanquam pediſſequa eam ſequitur; quippe ſine quo poteſtas illa nullatenus ſubſiſtere, aut exerceri, nedum defendi poteſt: quemadmodum ex ſupra dictis maniſeſtiſſimum videtur. Sequendos itaque minime eos cenſeo, qui hujus ſequelæ noſtræ natales ad Græcos, vel Romanos referunt: & belli ducem quærunt, qui hoc introduxit; cum eandem cum ipſis regnis originem trahere, perſuaſi ſimus. Et ut altius ejus infantiam ab ipſis imperiorum, & rerumpublicarum crepundiis repetamus, poſtquam regna cœpere, & pervenere dominationes, hisce ſuorum auxiliis ſtatim uſos, innixos, invictosque ſtetiſſe Principes, legimus; & ex vetuſtiſſima, veriſſimaque patet Moſis hiſtoria, primum eorum, qui principatus imperium humanis cervicibus impoſuit; Nimrodum, a quo originem ſuam omnes reges repetunt, teſte Scriptura Gen. X. v. 9, *fuiſſe: quod quoque gentibus incognitum non manſit. Ab ipſis enim Saturnus dictus eſt, utpote qua Saturni appellatione apud eas venire ſolent primi regnorum parentes, & fundatores: uti eorum primogeniti Joves vocantur, teſte Xenophonte* lib. X. de Æquiv. *Dixere eum quoque Babylonium; nam & Nimrodo a Babylone initium regni extitiſſe, ipſa ſacra refert pagina* Gen. X. v. 10. *Saturnum ſuum hunc Heſiodus* ὁπλότατον, *id eſt natu minimum inter fratres fuiſſe, in* Theogonia *canit; quod idem de Nimrode narrat antiquitatum Judaicarum Scriptor Joſephus* dict. lib. 1. c. 7. *Denique etiam ſi plures extiterint Saturni, antiquiores quoque; hic tamen Deorum, qui regnum aliquod geſſiſſe finguntur, antiquiſſimus fuit, uti canit Princeps Poëtarum* Virgil. Æneid. 8. v. 319.

> Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo
> Arma Jovis fugiens &c.

Id quod ſæpius fit, uti idem Poeta de Ænea Lib. 1. Æneid.

> - - - Trojæ qui primus ab oris
> Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
> Littora.

Etſi Antenor ante eum, & prior venerat; ſed non prior Princeps, ac fundator regni, ut hoc optime obſervat, & Poëtam more ſuo, primum eum, non ante quem nemo, ſed primum Principem vocantem, defendit Aurel Victor. de orig gent. Rom. in Princ. *Hoc ipſum autem, quod primus regum fuerit Nimrodus Babylonius, ex ſacris, & Joſepho conſtat. Atque hunc ſtatim uſum fuiſſe jure quodam ſequelæ, certum eſt; quid enim eſt potens illa coram Deo venatio, niſi qua homi-*

nes

nes in libertate ſua, quaſi natura ſine legibus, & ſedibus certis, vagantes, in cœtus juſtos collegerit, legibusque circumſcripſerit: ut venator feras palantes perſequitur, ne pergant vagari, & ſive hominibus, ſive animalibus cicuribus damna inferre? Hac venatione hominum, quos in recens conditas urbes, quaſi in cuſtodiam ſuam compulit, adeo oppletæ fuere civitates illæ, ut Ninus, filius Beli, ſeu Aſſuris Ninives conditoris, vers. 11, *ex Semi poſteris genitus*, eod. cap. 10. v. 22, *uti Nimrod ex Semi filiis editus*, verſ. 8. vid. Joſeph. antiquit. Judaic. cap. 5. & Joh. Cluv. hiſt. univerſ. lib. 2, *extenderit hos fines: & non venando tantum homines intra fines, ſed & finitimis bella inferendo, rudes adhuc ad reſiſtendum populos perdomuerit, pomœriaque imperii ad terminos usque Lybiæ protulerit; annotante* Juſt. Lib. 1. c. 1; *tanto jam ſubjectorum numero ipſum ſequente, ut ſi fides Diodoro Siculo*, 1700 *millia peditum, &* 200 *millia equitum exercitum ſecum duxerit. Cujus uxor Semiramis quantis copiis, exercitibusque inſtructa res ingentes geſſerit, paſſim in hiſtoriis obvium eſt: & nemo ignorare poteſt, niſi in eis penitus exiſtat hoſpes. Hinc jam & poſt Nimrodi fere tempora, & ante Ninum quoque, per univerſum orbem, apud alios reges idem juris ſequelæ uſus invaluit: & Vexorem Ægypti, & Tanaum Scythiæ Reges, (quos vetuſtiores & antiquiores paulo Nino faciunt quidam; quamvis & antiquis parum de antiquiſſimis illius temporis regnis conſtet, monente hoc eodem* Joan. Cluv. lib. de hiſt. univerſ. in primord. Reg. Aſſyr.) *alterum in Pontum, alterum in Ægyptum ſubditos ſecutos, refert* Juſt. lib. 1. cap. 1; *& in continua quaſi ſerie, per omnia annalium monumenta, tot hujus ſequelæ, quot bellorum invenimus veſtigia.*

Sed quosdam ſpecialis lex arcet] „Quos „ recenſet B. Parens *in d. diſp.* 79. Verba hæc „ ſunt.

Ceſſat hoc jus in quibusdam perſonis, quæ vel publica lege, aut moribus, ab hoc ſequelæ jure ſunt immunes. Sic I. immunitatem habent Clerici, & Perſonæ Eccleſiaſticæ, quia nihil ipſis commune eſt cum ſecularibus actionibus, & tantum cœli ſigna ſequi, ſollicitis precibus, ac piis meditationibus vacare debent. Vidimus tamen ſuperiori Germaniæ bello inteſtino, multos clericalis, & monaſtici ordinis viros in acie ſtetiſſe, ac pro religione pontificia contra hoſtes pugnaſſe; ſed hos non jurisdictio Magiſtratus, ſed Religionis zelus armaverat. II. *Exemti etiam cenſentur ab hoc onere Profeſſores omnes, legum, & medicinæ Doctores, Magiſtri; Eccleſia enim, & Scholæ individuo nexu invicem conjunguntur: & hoc eſt propter favorem liberalium artium, & curam juventutis.* add. l. medicos 6. Cod. de prof. & med. *Idem de Conſiliariis Principis, aulæque Miniſtris, qui pro ſalute Principis vigilant, conſtitutum*, l. non minus 11. Cod. de Adſeſſ. III. *Excluduntur regulariter a ſequela minores* 17, *& majores* 70. *annis.* l. 2. §. 1. de vacat. & excuſ. *ob imbecillitatem utriusque ætatis, quæ ferociam laborum militarium perferre, & ſuſtinere nequit.* IV. *Fœminæ, idque propter ſexus verecundiam*, l. 2. de R. J. *Ubi Ulpianus eas ab omnibus officiis civilibus, & publicis removet; quanquam reperiamus, (uti de Perſis, & Hungaris* theſ. 29. *monuimus,) fœminas nonnunquam ipſis viris ſuccenturiatas. Taceo virtutem bellicam Semiramidis, Tamyris, Johannæ puellæ Lotharingicæ, per quam Gallia ab Anglis recepta: Amazonum, quas mulieres fuiſſe, tot Auctorum unanimis nos docet conſenſus. Licet Palæphatus* de incredibilibus, *relatus ab* Urſin. in Acerra Philolog. lib. 3. quæſt. 138, *contra omnem hiſtoriæ fidem, viros fuiſſe contendat, qui tunicas talares ad morem Threſſarum geſtare, comam mitris redimere barbasque radere ſolebant: hinc hoſtium ludibrio mulieres hi viri appellati.* V. *Muti, & ſurdi, qui natura etiam militiæ ſunt incapaces, adeo ut etiam mitti ſoleant, ſi tale vitium cœpta militia obtigerit*, l. 4. ff. de teſt. mil. *Nam nec imperium, aut ſignum datum audire, nec ſacramentum præſtare poſſunt. Denique, qui & alio corporis vitio ad militiam inhabiles ſunt.* l. 4. §. 12, ff. de re milit. l. 6. Cod. eod. *Vaſalli tamen ſi tali laborent vitio, per alium militare, vel adhobam præſtare obligantur, cum his eorum vitiis domino jus ſuum interverti nequeat, per ea, quæ ſæpius jam ſunt tractata.* VI. *De Spadonibus autem quæritur, an habiles ſint militiæ? Quod affirmandum videtur, quia nullibi ab ea prohibentur, licet aliquando pro morboſis habeantur*, l. 7. ff. ædil. edict. *Non enim quivis morbus a militia prohibet: ſed is, qui impedit facultatem obeundi munia militaria* arg. l. 4. §. 12. verb. ut inhabilis ſit militiæ ff. de Re mil. *Inter Spadones autem ſtrenuos ſæpius viros, ac milites eſſe poſſe, vel exemplo Narſetis,*

inſignis Imperatoris Juſtiniani belli Ducis, Gothos tota Italia expellentis vid. Procop. l. 3. de bello Goth. Paul. Diac. lib. 18, obvium eſt. Nec movet, quod illi tantum admittantur, qui cum uno ſaltem teſticulo nati ſunt, exemplo Cottæ, & Syllæ Leg. 4. ff. princ. de Re mil. nam non ideo excluduntur ſpadones, exemplo non multum abſimili dicti Narſetis; quinimmo illi, qui cum uno teſticulo naſcuntur, ſpadonibus aliquando comparari ſolent, uti in l. 6. §. ult. ff. Ædil. edict. Porro in ſervis VII. ceſſat quoque jus ſequelæ; utpote in quos, cum cives non ſint, jus territorii, quo continetur ſequela, immediate, & directe non competit; ſed tantum quatenus ſunt in poteſtate domini, & qui nullius juris capaces ſunt; militari jure comprehendi nequeunt, l. 6. l. 7. Cod. qui milit. poſſ. lib. 12: adeo ut capitis pœnam ſubeant ſi militiam ſectentur, l. 11. ff. Re mil. indeque factum, ut Lacedæmonii, cum ſupplendus eſſet ſervis exercitus, eos manumittendos eſſe ſtatuerint. Juſt. l. 3. c. 5. Sic poſt caſum Romæ exercitum apud Cannas cum deeſſet juventus, in ſacramentum militiæ liberata ſunt ſervitia. Hucusque tot mala compulerunt. Sed libertate donatos fecerant de ſervitute Romanos. Flor. lib. 1. de bell. Pun. 2. Parthorum tamen mos ſpecialis fuit, ut ſervi quoque militiæ adſcriberentur, Juſt. lib. 41. c. 2 ſ ubi id contra morem aliarum gentium dicitur. Verum cum hodie apud nos talium ſervorum uſus nullus ſit, plenius hoc jus non exequimur. VIII. Sed & in ruſticis Saltuenſibus, & agricolis, non exercebatur jure Romano jus ſequelæ, l. 3. C. qui milit. poſſ. lib. 12. l. ult. C. de municip. & col. lib. 11. l. 1. C. fugit. lib. 11, ne agrorum cultura tempore belli deſeratur. arg. l. 13. princ. ff. de re milit. Sed & hodie parcius ruſtici ad bellum vocari ſolent, & delectus ſaltem inſtituitur, der Auſſchuſz, de quo mentionem fecimus theſ. 39; niſi talis ſit neceſſitas, ut ſingulatim omnes, Mann vor Mann, cum armis convocentur. Eadem ob cauſam etiam negotiatores a jure ſequelæ immunes erant, ne commercia, & negotiationes interim intermitterentur. tot. tit. Cod. Neg. ne milit. Lib. 12. Accedit & alia cauſa, quod apud Romanos tantæ dignitatis habita fuerit armata militia, ut ruſticos, & negotiatores, qui ſoli quæſtui intenti ſunt, indignos ea æſtimaverint. Unde ex eadem ratione ad militiam non vocatæ fuere viles, & infames perſonæ. l. 8. l. 3. ff. his qui not. l. 4. §. 1. & ſeq. paſſ. de re mil. quod, quantum ad perſonas notorie infames, hodieque obtinere putamus. Cæterum vilitatem non obſtare, ſed viliſſimos quoque hodiernis moribus in militiam recipi: experientia ſat notoria docet, & teſtatur poſt alios Perez. ad tit. C. negot. ne milit. n. 10. IX. Prohibitum quoque invenitur, ne quis in fraudem civilium munerum, aut privati creditoris, cui ea ratione durior adverſarius objicitur, militiam expetat. l. 1. §. 1. l. 2. Cod. qui milit. poſſ. lib. 12. uti & criminis poſtulati, nomen militiæ dare prohibentur. l. ult. Cod. Eod. Verum non ideo jus ſequelæ in iis ceſſat; nam ultro ſaltem in fraudem alterius militiam affectare iis non licet: vocati autem detrectare munia militaria nequeunt. Princeps enim ſuo jure, ſcil. jure ſequelæ utitur: nec ideo in eo impediri poteſt quod alteri forte incommodum inde navatur. arg. l. 53. l. 155. §. 1. R. J. Ipſe vero debitor non poteſt facto ſuo, & ultro in militiam abeundo id, quod ipſe alteri debet, ei intervertere, & conditionem ejus deteriorem facere. l. 40. ff. adm. tut. arg. rubr. ff. de alien. jud. mut. Unde & tunc demum a militia prohibetur, ſi eo animo illam petierit, ut duriorem adverſarii conditionem faceret, l. 4. § 8. ff. de Re mil. quæ cauſa in Principe plane ceſſat.

Clericos] „ Clerici arcentur ideo a militia, „ ne avocentur a ſacris, negligantque commiſſam ſibi curam animarum. Vid. Grot. l. „ 1. c. 2. §. 10. n. 9. & 10. L. 2. c. 1. §. 14. n. 2.

Cum ſumma neceſſitatis exceptione] „ Si „ aliter defendi reſpublica non poteſt, hinc „ ordines armati ſacri originem traxerunt.

Nam quæ ſpecialia ſunt ; ſuis locis tractabuntur] „ Ita enim infra de SUBDITIS „ quæſtio occurret, an ſequi teneantur ſi „ bellum ſit injuſtum, l. 2. c. 26. §. 5; an „ præda eorum ſit, l. 3. c. 6. §. 14. ſeq. & „ §. 24; an alii quoque militare poſſint &c. „ l. 3. c. 20. §. 31. DE SOCIIS BELLI „ quoque variæ infra tractabuntur quæſtio„ nes: quis ſit ſocius, l. 3. c. 9. §. 2. & c. „ 6. §. 2; an de damno bello dato teneantur, l. 4. c. 1. §. 3; an in partem prædæ „ admitti debeant, l. 3. c. 6. §. 24; an de„ fendi debeant contra alium fœderatum, „ l. 2. c. 25. §. 4; an jus cogendi habeant „ ſocium, ut ſtet fœderis legibus, L. 1. c. „ 3. §. 21. 5. &c.

FINIS TOMI PRIMI.

Z

2 3 74

005645876
Digitized by Google